

Réthy Antal

**Időjárási
események
és
elemi
csapások
Magyarországon
1801-1900-ig**

ORSZÁGOS
METEOROLÓGIAI
SZOLGÁLAT

I. kötet

**IDŐJÁRÁSI ESEMÉNYEK
ÉS ELEMI CSAPÁSOK
MAGYARORSZÁGON 1801-1900-ig**

I. kötet

**IDŐJÁRÁSI ESEMÉNYEK
ÉS ELEMI CSAPÁSOK
MAGYARORSZÁGON 1801-1900-ig**
I. kötet

A FELJEGYZÉSEKET FELDOLGOZTA

RÉTHLY ANTAL

OMSZ, BUDAPEST 1998

Réthy Antal
Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1801-1900
I.kötet

Országos Meteorológiai Szolgálat
Budapest II. Kitaibel Pál utca 1.

ISBN 963 7702 70 9 Ö
ISBN 963 7702 71 7 I.K

A könyv az
Országos Meteorológiai Szolgálat
Éghajlati Programja
keretében jelent meg.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változata kiadásának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak részlete semmiféle formában (fotókópia, fénymásolat, mikrofilm, számítógépes adathordozóra való felvétel) nem sokszorosítható.

© Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest, 1998

Felelős kiadó: dr.Mersich Iván
Borítóterv: Dunkel Zoltán
Megjelent 55.7 (A/5) ív terjedelemben 21 ábrával
A nyomdai előkészítést és kivitelezést a Charta Press Kft. végezte.
Felelős vezető: Gopcsa Gábor
Tördelés: Mayerné Torma Zsuzsanna

Printed in Hungary
© Meteorological Service of the Hungarian Republic

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	9
Bevezető	11
Dr. Réthly Antal Pál életrajzi adatai	17
Régi terület-, hossz-, űr- és súlymértékek mai mértékegységekben	19
Magyarázat	21
A feljegyzések idősorrendben 1900-ig	23
Helységnévmutató	575
Tárgymutató	605

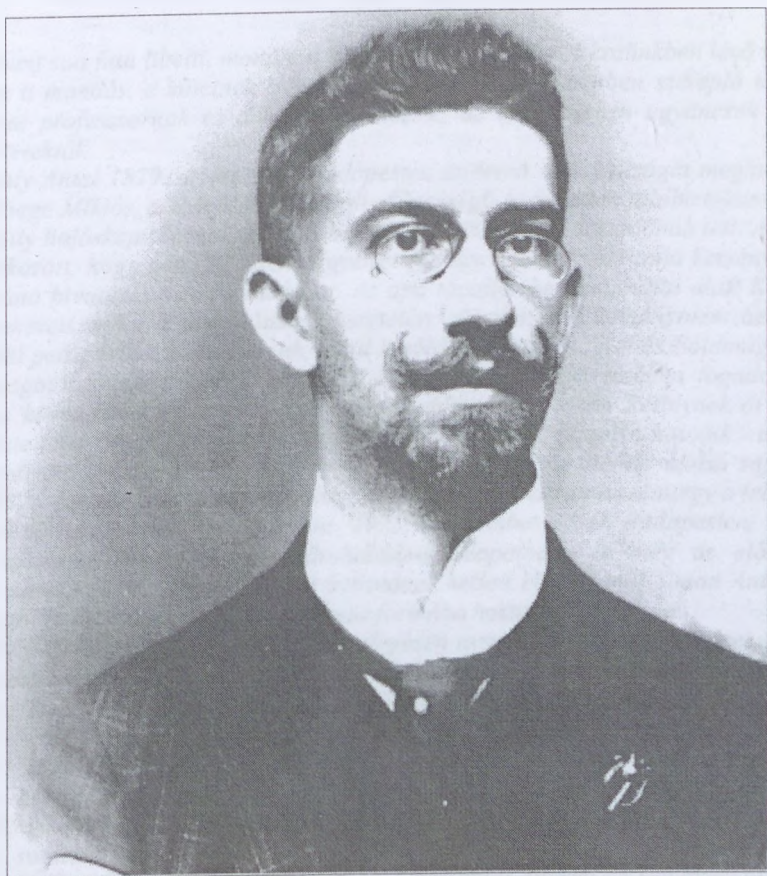
Szerkesztette:
dr. Simon Antal

Lektorálta:
dr. Antalemmanuel
dr. Tanczer Tibor

Országos Meteorológiai Szolgálat
Éghajlati Program
Kiadványai

ORSZÁGOS METEOROLÓGIAI SZOLGÁLAT
ÉGHAJLATI PROGRAM KIADVÁNYAI
sorozat I. kötet

A szerző fényképe egyetemi leckekönyvéből

Réthly Antal a budapesti kir. magy. tudomány egyetem hallgatójaként 1906-ban.

ELŐSZÓ

Habent sua fata libelli, mondja a régi latin közmondás. A kezünkben lévő könyvre is érvényes a mondás, e kötetnek is sajátos története van. A címben szereplő témában Réthly Antal professzornak ez a harmadik kötete, de létrejöttében ugyancsak eltér a korábbi kötetektől.

Réthly Antal 1879. május 3-án Budapesten született. Irányultságát meghatározta Konkoly-Thege Miklós, a sokoldalú, zseniális képességű és önzetlen földbirtokos ígérete, melyet Réthly hajóskapitánynak, régi jó barátjának, szerzőnk édesapjának tett. Az ígéret arra vonatkozott, hogy gondját viseli a gyenge fizikumú fiúnak, aki apja kemény fizikai erőt is kívánó hivatását nem folytathatta. Az apa távollétében, hajóútjai alatt Konkoly-Thege igyekezett a fiút a tudományok szeretetére nevelni, a tudományokba bevezetni. Réthly Antal pedig hálás tanítványnak, majd később a Meteorológiai és Földmágnességi Intézet igazgatói székében méltó utódnak, a tudományok művelésében fogadott apja szorgalmas követőjének bizonyult. Hosszú és munkás élete során Réthlynek öt önálló, átfogó kötete jelent meg, főképpen a geofizika tárgyköréből, sajnos a hatodik - a jelen - kötet megjelenését már nem élhette meg. A kézirat fedőlapján Réthly utolsó saját kezű datálása 1974. január 13-a. Ezen időpontig a terjedelmes kéziratnak mintegy a felét tudta az idős szerző legépeltetni és korrigálni. 1975. szeptember 21-én Budapesten, 96 éves korában azonban elhunyt. Műve előrehaladott állapotban, de még az előkészítés fázisában maradt ránk. Több mint két évtizednek kellett eltelni, míg Simon Antal nagy elszántsággal és akarattal kiadásra alkalmas formába hozta azt.

Réthly 1948. április 15-én vonult véglegesen nyugállományba. E ténnyel azonban privát egzisztenciális léte került bizonytalanságba, rákerült a Budapestről kitelepítésre ítélték listájára. Margit-körúti lakását el kellett hagynia. Hetekig élt becsomagolt bőröndök között, várva a retteget hajnali csengetést. Végül régi barátai közbenjárására lekerült a kitelepítési listáról, de lakását már sohasem kapta vissza. Valószínűleg ekkor határozta el, hogy a pótolhatatlan, kiadatlan kézirateit, cédula gyűjteményeit - köztük jelen kötetének mintegy a felét - átadja a Mezőgazdasági Múzeum őrizetébe, így azok az ő személyes sorsától függetlenül relatív biztonságba kerülnek. Volt Intézetében sem hagyhatta értékes feljegyzéseit, hiszen a Meteorológiai Intézet is ugyanekkor élte át történetének legellentmondásosabb időszakát. A felügyelet változása, a képzetlen odarendelt vezetők személye nem jelentett biztonságot több évtizedes gyűjtőmunkája fennmaradására.

Az Intézet néhány lelkes munkatársa megkísérelte a kötetet egységes formába önteni, egyesíteni, majd sajtó alá rendezni. E kezdeményezésben Réthly korábbi fiatal munkatársai, így Béll Béla akadémikus, Kéri Menyhért és Zách Alfréd kandidátusok is aktívan résztvettek, a korlátozott anyagi lehetőségek azonban megakadályozták elgondolásuk realizálását.

Végül az Országos Meteorológiai Szolgálat közvetlen segítségével, az impresszumban jelzett szerkesztő és lektorok kitartásának köszönhetően tarthatja most Ön a kötetet a kezében.

Az 1962-ben kiadott első és az 1970-ben – az Intézet alapításának 100. évfordulójára – megjelent második kötet bevezetőjében igen értékes méltatást olvashatunk kiváló földrajztudósok tollából a témaválasztásról és a megjelent művekről. Most a harmadik és e sorozatban az utolsó kötet megjelenése kapcsán csak ismételni lehetne a korábbi értékelő megállapításokat. Kiegészítésképpen azonban megemlítjük, hogy Réthly Antal professzor több évtizedes körütekintő és aprólékos kutatómunkájának eredményeképpen a Kárpát-medence és a történeti Magyarország területére most már mintegy 2000 éves (kr. u. 83-tól napjainkig) folyamatos meteorológiai adatsorozat áll rendelkezésünkre. A XIX. század a nemzeti önállósodás időszaka, az intézményesedés kezdete, légkörtudományunk kialakulásának jelentős időszaka. Ebben a században kezdődik meg az infrastruktúra rohamos fejlődése, az ország fizikai felszínének, vízrajzának, növényi borítottságának megváltoztatása. E viharos átalakulások egyre sürgetőbbé teszik a rendszeres meteorológiai megfigyelés és információszolgáltatás megvalósítását is. Réthly ezen harmadik kötete a múlt század időjárási eseményeinek és elemi csapásainak hű tükre, gyűjteménye, amely mintegy átvezeti az olvasót a rendszeres megfigyelésekkel lefedett modern meteorológia történetébe.

Ajánljuk a kötetet minden természettudománnyal aktívan és alkotóan foglalkozó kutató és érdeklődő szíves figyelmébe. De ajánlhatjuk a munkát a társadalomtudományok művelőinek is, akik környezeti összefüggéseket keresnek a társadalmi változások egyes külső körülményeinek, okainak megvilágításához. Végülis az aszály, az éhínség, a pusztító viharok és jégverések, az árvizek, a kemény és hideg telek, vagy a nedves, hűvös nyarak befolyása az abban az időben még alacsonyabb hatékonyságú mezőgazdasági termelésre és azon keresztül a társadalom életére nyilván jelentős lehetett. Kívánjuk, hogy az érdeklődők eredményesen használják a Réthly professzor utolsó munkáját. Érezzék meg üzenetét, megismerés iránti vágyát, elkötelezettségét.

Budapest, 1997. július 1.

Dr. Mersich Iván
OMSZ elnöke

BEVEZETŐ

Réthy Antal professzor tudományos életművének jelentős része a Magyar Tudományos Akadémia gondozásában jelent meg, öt kötetben. E hatodik (és majd hetedik) kötetének posztumusz kiadása éveket váratott magára. Több, mint hét évtizedes szorgalmas gyűjtőmunkájának és információk gondos kritikai elemzése alapján állt elő az *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon* első két kötete (1700-ig, illetve 1701-1800-ig). A szerző kilencvenöt évesen hagyta abba önként vállalt rendkívül munkaigényes gyűjtő munkáját. Ám a XIX. század eseményeit tartalmazó kötetek sajtó alá rendezéséhez már nem maradt elég ideje, energiája. Pedig az első két kötetet kiadó Magyar Tudományos Akadémia várta tőle a befejező részt. A fantasztikus mennyiségű adat és cédula tömeg biztonságos jövőjéről a szerző halála előtt még gondoskodott, intézkedett – amivel ugyan külön feladatot rótt ránk, utódokra –, a most kinyomtatott művét azonban már nem tarthatja kezében. E befejező munkaszakaszt, a sajtó alá rendezést ránk, utódaira hagyta.

Réthy Antal a XIX. század időjárási eseményeit tartalmazó műve kiadásának gondolata legutóbb 1993-ban merült fel. Az időjárási szélsőségeket, valamint a hozzájuk kapcsolódó eseményeket tartalmazó általa hátrahagyott cédulatömeg és kéziratrészek összegyűjtése, egyesítése és kritikai áttekintése után jutottunk arra a döntésre, hogy lehetőleg a szerző által megálmodott formában és tartalommal kellene megjeleníteni azt, hiszen az anyag egységes elképzelést, szerkezetet és a már megjelent kötetekkel szerves azonosságot tükröz. Az utókor tartozik annyi tisztelettel a szerző szellemi teljesítményének, hogy, elgondolását lehetőleg változatlan formában hozzuk nyilvánosságra, annak ellenére is, ha található lenne esetleg jobb megoldás. Az összegyűjtött anyag terjedelme és mennyisége okozta tehát az első gondot. Az időrendbe gyűjtött cédulák tartalma kitöltötte egy jelentős méretű önálló kötet egészét. A XIX. században a minőségi, leíró jellegű időjárási megfigyelésekből megtörtént a méréscken alapuló mennyiségi információkra való áttérés. Ezek a mérések, mérési sorozatok már további átmenetet képeztek a személyes érdeklődésből, vagy városi, egyetemi megbízásból végzett egyéni rendszeresebb mérésekből a szervezett állami meteorológiai megfigyelések irányába, sőt még ugyanezen században a Nemzetközi Meteorológiai Szervezet (Bécs, 1873) létrejöttével megvalósult az állami meteorológiai megfigyelések nemzetközi integrációja is. A szerző által gyűjtött anyag tartalmával ezt a hallatlan gyors változást hűen követi.

Réthy a gyűjteményében nem csak szűken a mű címében szereplő események feljegyzését és az elemi csapások felsorolását foglalta egybe, hanem az események társadalmi, gazdasági következményeire úgyszintén ügykezett adatokat találni és ezekkel a keltett negatív tendenciákra rámutatni. A XIX. századi gazdaság sokkal érzékenyebben reagált az időjárás drasztikus változásaira, mint a későbbi időszakokban, amikor már jelentős többlet termelésre is mód nyílt. A század elején a termelés alapja még a nagybirtok (nemesi, egyházi) és az úrbéri (jobbágy) telkes gazdálkodás volt. Ez a rend több évszázad alatt kialakult termelési módszer volt, miszerint egy-egy úrbéri telken (amely a föld minősége szerint összesen – belsőtelek, szántó, rét – 23-52 hold, 1 hold 1000, 1200, illetve 1600

négyszögöl terjedelmű, az országon belüli területi elhelyezkedéstől függően) megszabott rendben – úrbéri kapcsolatban – történt a termelés. Az úrbéri telekhez a nemesi, egyházi birtok tulajdonosa az alkalmazott elvonások (adók, robot, stb.) fenntarthatóságához különböző haszonvételi lehetőségeket az urbáriumban biztosította, így pl. az erdei haszonvételt, ami magában foglalta az "tüzi- és épületfaízás" lehetőségét, a makkoltatást, a gubacs és gyümölcszedést, vagy a "nádlást" és mint igen fontos területet a legeltetést. Az úrbéri kapcsolatot az 1848. IX. t.c. szüntette meg, aminek következtében alapvetően felborult az évszázados rend, a jobbágyok számára is megszűnt egy történelmi munkarend és a továbbiakban bérmunkásokként alakítottak ki egy teljesen új termelési kapcsolatot. A korábbi földtulajdonosokat az elveszett munkaerőért és szolgáltatásokért az 1853. március 3-án kiadott úrbéri pátens (a monarchiában az uralkodó, vagy a kormány által kibocsátott törvényerejű rendelet) kárpótolta. A mezőgazdaságból felszabadult munkaerőt az ekkor csírázó gyáripar és a nagy középítkezések (út, vasút, folyószabályozás, stb.) vonzották magukhoz. A viharos mértékű társadalmi, gazdasági átalakulás mellett a felsorolt folyamatok nem tették továbbra sem kevésbé kiszolgáltatottá a térség társadalmát az időjárási eseményekkel és elemi katasztrófákkal szemben, sőt az időjárás változásainak szisztematikus nyomonkövetése, majd előrejelzése természetes gazdasági igénnyé vált, és a XIX. század utolsó éveire állami feladatként meg is valósult.

A szerző iránti tisztelet (ugyanis a *Réthly* által gyűjtött igen terjedelmes kéziratból még ott sem hagytunk ki semmit, ahol az esemény leírása más-más formában megismétlődik, pl. többféle újságból vett híradások esetén) és a szakma szolgálata – valamint az OMSZ által felvillantott mecénási készség – alakította ki az a végső elgondolást, hogy *Réthly* XIX. századra gyűjtött unikális anyagát kettéosztva, két önálló részben (kötetben) hozzuk nyilvánosságra. Az első kötetben az időrendbe szedett rendkívüliségeket, egyedi megfigyeléseket, a másodikba pedig a hosszabb-rövidebb idejű, egyhelyben végzett mérési sorozatokat, illetve részletes leírásokat szerkesztettük egybe. Kilenc, a mai Magyarország területén működött megfigyelő 1850 előtti időből származó, általában 15-30 éves hosszúságú mérési sorozatát tartalmazza a második kötet. Ezzel a megoldással hűck maradtunk a Szerző elgondolásához, ugyanakkor a gyakorlat számára kezelhetőbb a két kötetbe szerkesztett XIX. századból összegyűjtött meteorológiai információ tömeg. Természetesen ezek az információk magukon viselik mindazokat a bizonytalanságokat, amelyek a vázolt gyors és minőségi változások miatt terhelik azokat. Ugyanakkor teljessé válik a rendkívüli időjárási eseményekre vonatkozó adatsor a Kárpátmedencére Kr.u. 83-tól napjainkig, bár a múltba távolodva egyre növekvő mértékű az információ hiánya, hiszen a XVIII. századig az időjárási eseményeket még nem tudatosan és rendszeresen jegyezték fel, megjelenésük a régi oklevelekben, iratokban, kódexekben esetleges, illetve a Szerzőnek nem minden feljegyzést sikerülhetett felkutatnia. A jelentős mértékű elemi csapások és időjárási események azonban napjaink felé haladva növekvő számban és egyre megbízhatóbb tartalommal jelennek meg.

A XIX. század a meteorológia tudománya kialakulása szempontjából Európában is és a Kárpát-medencében is rendkívül turbulens időszak volt, hiszen ekkor kezdődtek meg a XVII.-XVIII. században felfedezett és előállított műszerekkel a rendszeres, szervezett meteorológiai megfigyelések, másrészt ugyanakkor indultak a nagymértékű felszín átalakítások, a nagy folyószabályozások, mocsárlecsapolások, út-, vasút építkezések és erdőirtások. Sőt a mezőgazdasági termelés korszerűbb módszereinek, illetve szerkezet átalakításának, a későbbi iparosítás és gépesítés alapjainak lerakása is ezidőtájt kezdődött. A század első éveiben még súlyosan érintették az ország északi megyéit a középkor hagyományaként a Napoléon elleni teljesen korszerűtlen, clavult – a megye jogkörébe

utalt – *nemesi felkelés* csúfos vereségének (Győr, 1809 június 14.) súlyos következményei: az éhínség, a rekvirálás, a beszállásolás, a kolerajárvány, stb. A század végén pedig már a 48-at követő *kiegyezés* eredményeképpen széleskörűen kiépített vasút és szilárd felszínű úthálózat, bankrendszer, gyáripár, intézményrendszer – benne a magyar királyi országos Meteorológiai és Földdelejtességi Intézet – szolgálta az öntudatosodó és önállósodó nemzetet.

A kötet szerkesztése során külön gondot okozott a megfelelő és következetes helyesírási forma megválasztása is. Emlékeztünk rá, hogy az MTA kezdeményezésére a XX. században is többször változtak a helyesírás szabályai. A múlt század elején pedig még létre sem jött a nyelvművelés hivatalos fellelővára. A helyesírás a szokásoknak, a tanultság szintjének volt a mércéje. Ennek megfelelően másképpen írt egy egyetemet végzett és sokat olvasott személy, mint a betűvetésben éppen csak kezdetleges jártasságot szerzett, a művelődés lehetőségétől elszakított falusi vagy kisvárosi adminisztrátor. Mindez jól nyomon követhető az olyan szövegrészekben, amelyek idézőjelek között olvashatók, főként a század első éveiben. A magyar nyelv írása elismerten a latin írásból származik, elsődlegesen velencei papok által közvetített módon. Az így kialakult magyar helyesírás alapvetően fonetikai jellegű, azonban számos esetben írásunk etimológiai jellegűvé vált, főleg olyan esetekben, amikor a külső és belső analógiák a kiejtésben gyakran módosítják a szó alakját. Külön története van a kettős mássalhangzók írásának, az idegen szavak átírásának, illetve a nyelvjárások speciális hangzói jelzésének, leírásának. Nos, mindezen problémák figyelembevételére számunkra fontos szabály volt, hogy a mai olvasó félreérthetetlen írásmódú szöveget kapjon. Ha a régies helyesírás eredeti olvasatában is egyértelmű, úgy idézőjelben adjuk az eredeti szöveget. Ha viszont a megértést zavarta a régies helyesírás, úgy az egyes hangzókat, szavakat a ma használatos formába hoztuk, ilyen esetben viszont idézőjel nélkül közöltük a szöveget. Számos esetben zárójelben, vagy lábjegyzetben van utalás az olvasó számára már nem ismert, régi magyar, tájnyelvi, vagy idegen szó magyarázatára, értelmezésére. Aki a kötetet figyelő szemmel olvassa, jól nyomonkövetheti nyelvünk, szakmai kifejezéseink kialakulásának, átalakulásának folyamatát is. Reméljük az a kevés változtatás, kiegészítés, amire a szerkesztés folyamán rákényszerültünk, nem fogja zavarni a szakirányú tudós olvasóközönséget.

Röviden szólnunk kell a múlt században használatos képszerű, igen kifejező és napjainkra sajnos már elfeledett szakkifejezésekről, meghatározásokról. A gomolyos felhőről mondták, "felhő torlaszok". Érdekesen jellemezték a csapadék erősségét is, például "a zápor jéggel elegyesen rémítő zúgással omlott le", illetve a "a záporral leomló vizeknek sokasága" kifejezést alkalmazták. Az erősebb szélre írták: "a dühös szél", vagy a "szél dühösödik". A halo jelenségre "napgyűrűt" használtak, a borult nap "komor nap" volt, de alkalmazták a "dér kegyetlenkedik" kifejezést is, amikor is a két szó együttesen arra utal, hogy a dér olyan időben keletkezett, amikor kárt okozhatott a növényzetben. Az időjárásra igénybevett megnevezések akkor még igen közel feküdtek az emberi cselekvésre is használatos kifejezésekhez. A kötelezően alkalmazott nemzetközi szaknyelv sajnos eltüntetette ezeket a régi és szép, népies ízű, a jelenség kihatására is utaló szólásokat.

Réthly gyűjteményének rendezése és szerkesztése során nem találtunk a Szerző által összeállított, kifejezetten a XIX. századi anyaghoz köthető külön gyűjtött irodalom jegyzéket. Az első két kötet *Bevezetőjében* a szerző igen részletes forrásjegyzéket és irodalomjegyzéket közölt. Forrásai nem csak a XVIII. századra, illetve a megelőző századokra vonatkoznak, hanem egyértelműen a XIX. századra is. Pl. a historia domusokat a szerzetesek, a plébánosok folyamatosan vezették, a családi feljegyzések sem szakadtak meg az előző két század fordulóján. A felsorolt forrásokhoz időközben a XIX. sz. elejétől

napilapok, irodalmi folyóiratok és egyéb kiadványok szaporodó számban közöltek híreket szélsőséges időjárási események társadalmat sújtó következményeiről. 1811-re az időjárásra és szélsőséges jelenségeire vonatkozó címszavak száma oly mértékben megszorodott, hogy ezen év elején maga a Szerző tett megjegyzést az általa az ettől az időtől megkezdett szelekcióra. Első elképzelésében még csak 1850-ig akarta végezni az adatgyűjtést, vagyis a bécsi császári Meteorológiai Intézet alapításáig. Végül is a Bécsben létrehozott császári központi Meteorológiai és Földmágnességi Intézet 1854-ben megjelent első Évkönyve az 1848. és 1849-es években rendszeresen gyűjtött meteorológiai adatokat adta közre a bécsi császári Tudományos Akadémia gondozásában. Ebben az évkönyvben 21 db, a történelmi Magyarország területén (akkor még a Monarchia egészén) működött megfigyelőállomás adatai is szerepelnek. A *magyar királyi országos Meteorológiai és Földdelejárati Intézet* megalakulása (1870) után a magyar Szentkorona Országai területén fekvő meteorológiai állomások felügyelete és működtetése is átkerült a magyar intézethez. Tehát a történelmi országhatárokon belül végeredményben a XIX. század közepétől áll rendelkezésre rendszeres, egységes és a mai értelemben is hiteles meteorológiai információ. Réthly később döntött úgy, hogy gyűjtését 1900-ig bezárólag tovább folytatja, hiszen a mű címének megfelelően érdemesnek tartotta a jelentős kihatású szélsőséges időjárási események és elemi csapások külön katalogizálását, hiszen a mérési sorozatokból ezek az okozati összefüggések úgyis csak külön értékelő munkával hámozhatók ki. Később további témabővítést is kezdeményezett, nem csak Magyarországra vonatkozóan, hanem a világ bármely tájáról jelzett elemi csapást is felvette gyűjteményébe. Ezt az információ csoportot is megtartottuk a Szerző által elgondolt formában, mivel az ország területén kívülről származó adatok száma igen kevés. Köszönhető mindez a hírcsere és hírközlés múlt századi kezdetlegességeinek. A későbbiekben (XX.sz.) a világon bárhol előfordult jelentős természeti csapásokat – legalábbis amelyek nagy embertömegeket súlyosan érintenek – már nemzetközi katalógusokba gyűjtik. A szerkesztés során azért is meghagytuk ezeket az első és esetleges jelzéseket, hogy ezzel is bizonyítsuk, Szerzőnk is tett ilyen irányban kezdeményezéseket, időben gondolt e fontos feladat távlati megoldására.

Az olvasó a kötetben számára sok ismeretlen, vagy ismeretlen írásformájú helység, község, vagy városnevet fog felfedezni. Külön szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy a XIX. században is, de a két XX. századi világháború után is jelentős település névvaltoztatások, átírások, helység összevonások történtek. Így a mai olvasó számára talán bizonyos nehézséget okozhat a pontos területi elgazodás. A századfordulón az anyaországban 63 vármegye, 27 törvényhatósági jogú város, 443 járás, 112 rendezett tanácsú város, 2701 község, 2776 nagyközség és 10.196 kisközség (összesen 12.511 város és község) volt. Ezt a nagyszámú megnevezést, időközi változásukat, az időközi névcseréket, összevonásokat és az új települési egységek megjelenését nem feladatunk követni. E célra a vizsgált korszaknak időben megfelelő régi térképeket, helység-névtárakat javasoljuk igénybevenni. Az egyes városok, községek neve mellett általában zárójelben feltüntettük a XIX. században érvényes megye megnevezéseket, így is orientálva az olvasót. Feltételezhető azonban, hogy még a történelmi országhatárokon belüli régi megye megnevezésekkel sem tudunk minden egyes érintett olvasónak közvetlen támpontot nyújtani az adott település – további segédeszköz igénybevétele nélküli – elhelyezkedésének felismeréséről. A törökök elvonulása utáni időből (XVIII. sz.) általában német nyelvű, katonai felvételű térképek maradtak fenn, az ország sok területén német és más nemzetiségű telepesek jelentek meg. A betelepítettek által kialakított területi megnevezések azután a későbbi térképeken először német eredetiben, vagy fordításban,

majd még később magyar fordításban jelentek meg. Ez a tény tovább színesíti a földrajzi nevek amúgyis bonyolult rendszerét. Néhány helyen – ahol a megértést könnyíti – zárójelben az idegen (pl. szász) megnevezést is szerepeltetjük.

Réthly kötetében a száraz tények tömegébe szinte irodalmi mértékű dramatizált feszültséget is képes volt beépíteni. *A XIX. században három kiemelkedő és igen jelentős kárt okozó, az egész magyar társadalom életét befolyásoló időjárási eseményt emelt ki különös figyelemmel, az egyéb ingadozásokat, változásokat már kisebb súllyal vette figyelembe. Az 1816. évi téli országos hóvihár, hosszantartó szél és hideg szó szerint megtizedelte az állatállományt. A ridegen tartott juhokból, marhákból, sertésekből tízezer számra pusztultak el néhány nap alatt. Az utakon közlekedők több százan fagytak meg, vagy tüntek el. A falvakban, városokban elfogyott az élelem, a tüzelő, a gyengébb háztetők beszakadtak a roppant mennyiségű hó alatt. A házak között az ereszig érő hótorlások miatt nem lehetett közlekedni, az emberek lakásukat nem tudták elhagyni. E hatások emberek további százait pusztította országszerte. A rettenetes tél miatt rémület és tehetlenség lett urrá az országban.*

*Az 1838-as dunai árvíz emléke bennünk utódokban már csak mint Pest-Buda-i nagy árvíz szerepel, pedig az összegyűjtött korabeli adatokból kiderül, hogy a Duna völgyét végig érintette a jeges ár. A Pest alatti jégtorlaszon felduzzadt víztömeg hatása a két fővárosban azután igazán drámaivá vált. A pusztulás ekkor is hosszú évekre visszavetette az érintett területek és lakosok gazdasági lehetőségeit. A harmadik kiemelt csúcspont az 1863-as országos aszály volt. Hosszantartó déli légáramlással rendkívül száraz és forró levegő árasztotta el az Alföldet és környezetét, hetekig nem volt eső, időnként kibíratatlan forróságot hozott a viharos szél. A folyók kutak kiapadtak, a legelők teljesen kiszáradtak, az éves mezőgazdasági termés odaveszett, ismét hullottak az állatok, haltak az emberek a hőségben. Megkezdődött a falvakból az elvándorlás, mivel a jövő teljesen kilátástalanná vált számukra. A korábban vázolt társadalmi-gazdasági változások miatt a parasztság helyzete ellehetetlenült, rákényszerültek korábbi életterük elhagyására. *Réthly* a bővebben válogatott korabeli szakmai, sajtó és irodalmi híryanagokkal igen érzékletesen jellemzi az országot sújtó természeti katasztrófa méreteit mindhárom esetben. A kötetnek szakmai jelentőségén felül e három kiemelt esemény leírása, érzékeltetése külön olvasói élményt is kölcsönöz.*

A kötet természetesen adatokkal szolgál minden egyéb elemi csapásról, a tiszai árvizekről, a kisebb vízfolyások egyedi áradásairól, a sáskajárásokról, a nagy járványokról, a soroatos aszályokról. Számtalan jégverést, villámkárt rögzített, jelentős szélkárokról tudósít, tájékozódhatunk segítségével az egyes gazdasági évek eredményeiről, az aktuális termés árakról és minden egyéb az időjárással kapcsolatban lévő hatásról. A száz év egymásutáni időjárásainak és következményeinek ilyen koncentrált leírása jól érzékelteti az olvasóban a Kárpát-medence területére jellemző véletlenszerűen változó, szélsőséges események ismétlődő sorozatát. A kötet tartalmát értékelően áttekintve felmerül az olvasóban, valóban mit is jelent az éghajlatváltozás, az éghajlatváltozékonyság, az éghajlingadozás fogalma. Mikor, milyen körülmények között, melyik fogalomról beszélhetünk elsődlegesen, ha ténylegesen tapasztalt, mért változásokat kívánunk értékelni és magyarázni.

Réthly hosszú munkás élete során többször is fogalkozott a visszatérő kérdéssel, az emberi beavatkozás a mi földrajzi környezetünkben okozhat-e éghajlatváltozást? Értekezett a Tisza-szabályozás során kialakult vitában a felmerült klímaváltozás téves eszméjéről is. Az 1930-as évek aszálykárjai kapcsán kifejtette:

A szélsőségekben mindig van valami megkapó, ami magával ragadja az ember képzeletét és így mindig akadnak szószólók, akik erőteljes színekben adnak kifejezést helyeslésüknek és a felvetéseket meggyőződésekkel léptetik elő. És itt kezdődik a baj, mert az – egyébként bizonnyal jóakarattal hirdetett – ilyen meggyőződéseknek tagadhatatlan hatóereje van, amely a vizsgádzalkodási feladatok egészséges megoldása elé akadályokat gördíthet, már meglévő és üdvösnek bizonyult alkotásoknak pedig hitelét ronthatja.

A Réthly által kifejtett óvatos megfontoltságra jelenünkben is nagy szükség van, hiszen újra és újra támad megalapozatlanul is az elképzelés, hogy az ember bizonyos folyamatos – feltételezett és nem bizonyított hatású – tevékenységein keresztül egyirányú éghajlatváltozást hoz létre. E következtetést pedig csak alapos megfontolások sora figyelembevétele után lenne szabad kinyilvánítani. A tudomány emberének minden körülmények között különbséget kell tudni tenni a tudomány által ellenőrzött és bizonyított száraz tények és az emberi kíváncsiság meggondolatlan szolgálata között. Ez volt Szerzőnk hitvallása is.

Réthly Antal professzor kötetét ajánljuk elsődlegesen mindazoknak, akik korábbi műveit is ismerik, valamint különösen minden időjárással, éghajlattal foglalkozó szakembernek, továbbá a csatlakozó természettudományok és általában a szellemtudományok művelőinek. Így hidrológusoknak, mezőgazdáknek, geofizikusoknak, geográfusoknak, közgazdászoknak, de orvosoknak, történészeknek, szociológusoknak, irodalomároknak és minden e meteorológiai tudományterület és a múlt eseményei iránt érdeklődő olvasónak. Reméljük sikerült *Réthly* elgondolásait e kötettel méltó formába öntenünk.

Végezetül a kötet szerkesztője és lektorai ezúton is köszönetüket fejezik ki a technikai munkák lelkes és fáradhatatlan végrehajtójának, *Szilvási Ezsébet*nek. Ugyancsak ki kell emelni dr. Dunkel Zoltán és Sáhó Ágnes segítőkészségét és szervezői munkáját, amit a nyomdai előkészítés érdekében önzetlenül végeztek.

Budapest, 1997. október 23.

dr. Simon Antal
ny. főtanácsos

Dr. Réthly Antal Pál életrajzi adatai

Réthly Antal 1879. május 3-án Budapesten született. Édesapja hajóskapitány volt, Regensburg és Turnu-Severin között közlekedett gőzhajón. Réthly gimnáziumba a II. kerületi állami főreáliskolába járt, érettségi vizsgát a II. kerületi Felső Kereskedelmi Iskolában 1897. június 4-én tett. Érettségi után 1898. január 7-től június 21-ig a Duna Gőzhajózási Társaságnál volt írnok. Ezután nyolc féléven át, mint rendkívüli hallgató a bölcsészeti fakultáson tanult. Bölcsész doktori vizsgát Kolozsvárott fizikai földrajzból Cholnoky professzornál 1912. április 19-én tett. Magántanári képesítését 1923 augusztus 12-én szerezte meg a Közgazdaság Tudományi karon, majd 1935. október 10-én a Műszaki Egyetem Mezőgazdasági karának lett c. nyilvános rendes tanára.

A Földművelődésügyi Minisztériumba 1898 június 20-án lépett be ideiglenes napi-díjasként. A Meteorológiai és Földmágnassági Intézet kalkulátora lett 1900. január 5-én. 1902. július 2-án véglegesítette az FM fiztetéslen II. osztályú asszisztensként. Valóságos II. osztályú asszisztensként a X. fizetési osztályba 1904. június 24-i dátummal került besorolásba. Az adjunktusi címet 1918. április 4-i hatállyal kapta meg. Igazgatói kinevezése 1934 május 27-i dátummal történt meg. Saját kérésére az FM 544154/1994 XI. ü.o. számon május 31-ével felmentette az intézeti igazgatói teendők ellátása alól. Az FM még debreceni székhellyel 32093/1945 május 4. számon újból megbízta az Intézet vezetésével. 1948 május 15-én, 69 éves korában helyezték végleges nyugdíjba.

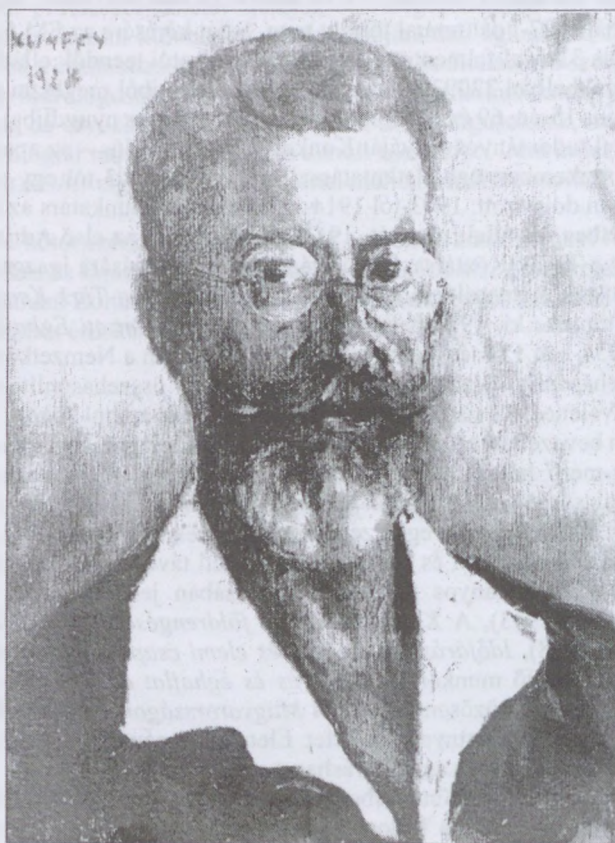
Réthly Antal tudományos pályáját Konkoly-Thege Miklós – az apai jóbarát – indította el, a fiatal szakembert éghajlatkutatással bízta meg. 1903-tól egy évig az ógyallai obszervatóriumban dolgozott. 1903-tól 1914-ig mint külső munkatárs az Egyetemi Földrendéstan Intézetben is vállalt munkát, 1913-ban részt vett az első Adria-expedícióban. 1925-től 1927-ig a Török Köztársaság kormányának meghívására igazgató-szakértőként megszervezte a török meteorológiai szolgálatot, amiért az *Ata-Türk Kemál pasa Signum laudis* éremmel tüntette ki. 1928-ban megkezdte az *első nemzeti Éghajlati Atlasz* szerkesztését, ami 1934-ben 134 térképpel jelent meg. 1937-ben a Nemzetközi Kontinentális Barométer Összehasonlító Bizottság tagjaként barométer összehasonlító munkát végzett Budapest, Bécs, Velence, Róma, Tripolis, Szófia, Athén, Isztambul között.

Intézetében bevezette a rendszeres sugárzási- és földmágnassági méréseket, sűrítette a napfénytartam-mérő hálózatot, rendszeresítette a légköri elektromosság méréseket, agrometeorológiai sürgőnyző szolgálat tervét dolgozta ki. Megkezdte a fővárosban a Közegészségügyi Intézettel a levegő szennyezettségének mintavételét. Korszerű szintre emelte az előrejelző szolgálatot és bevezette a kísérleti távelőrejelzéseket. Legfontosabb munkái a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelentek meg: *Magyarország földrengési térképei* (1913), *A Kárpát-medence földrengései* (1952), *Kitaibel Pál, az úttörő geofizikus* (1958), *Időjárási események és elemi csapások Magyarország 1701 - 1800-ig* (1970). Alapvető munkái: *Az időjárás és éghajlat és Magyarország éghajlata* (1938). Berkes Zoltánnal közösen adta ki: *A Magyarországon észlelt sarkifények 1523 - 1960 között* (1963) című németnyelvű kötetet. Élete folyamán több mint 250 dolgozata és cikke jelent meg, ebből igen sok az Időjárásban.

Élete folyamán számos kitüntetésben részesült. 1962-ben a volt kolozsvári Egyetem jogutódja, a szegedi József Attila Tudományegyetem aranydiplomával tüntette ki, később megkapta még a gyémánt diplomát is. 1961-ben a Magyar Meteorológiai Társaság tiszteleti tagja lett, 1964-ben a Német Meteorológiai Társaság (Potsdam) választotta be tiszteleti tagjai sorába. 1965-ben a Csehszlovák Meteorológiai Társaságtól kapta meg a tiszteleti tagságot. 1966-ban a MMT *Steiner Lajos emlékéremmel* tüntette ki, 1968-ban pedig a TIT

jutalmazta tiszteleti tagsággal. 1970 április 15-én az Elnöki Tanács a Munka *Érdemrend arany fokozatával* tüntette ki az idős tudóst, életművéért. Nem szabad megfeledkezni arról az áldozatkész munkáról sem, amivel segítette a Magyar Meteorológiai Társaság létrehozását (1925). A Társaság megalapításának elsődleges célja az *Időjárás* c. szakmai folyóirat megjelenése folytonosságának biztosítása volt. A Társaság elnöke a megalakuláskor Róna Zsigmond lett, a főtítkár és egyben a lap szerkesztője pedig *Réthy Antal*.

A szűkebb szakmai körén kívül, számos egyéb társadalmi szervezetben fejtett ki igen aktív tevékenységet. 1925-ben bevásztották a Nemzetközi Vöröskereszt elemi csapások elleni védekezés megnevezésű bizottságába. 1941-ben a Szent István Társulat választotta tagjai közé, itt később világi elnök is volt (1951), sőt díszelnöknek is megválasztották. Ekkor szerepet vállalt az egyház és az állam viszonyának rendezésében. 1975. szeptember 21-én váratlanul halt meg. Az Óbuda-i temetőben szülei és felesége mellé helyezték örök nyugalomra. (*Simon Antal*)

Kunffy Lajos festőművész által 1928-ban készített *Réthy Antal* olaj portré másolata. (Az eredeti festmény külföldre került.).

RÉGI TERÜLET-, HOSSZ-, ŰR- ÉS SÚLYMÉRTÉKEK MAI MÉRTÉKEGYSÉGEKBEN

Területmértékek

A területmérték sokkal állandóbb volt, már a dolog természetéből folyólag is.

A könyvben előforduló területnagyságok magyarázatául álljanak itt a következő értékek:

1 katasztrális hold	1600 öl ²	1 fontnyi szőlőterület	80 öl ²
1 magyar hold	1200 öl ²	1 oktálnyi szőlő (1/8 kh.).	200 öl ²
1 bécsi öl	3,6 m ²	1 kapásnyi terület.	80 öl ²
		<i>(amennyit egy szőlő munkás egy nap alatt bekapál)</i>	
1 bécsi láb ²	0,1 m ²	1 "Ertach" föld.	2 kh

Hosszmértékek

A hosszsmértékek is nagy változáson mentek át az idők folyamán. Csak néhányat sorolunk fel a méterrendszer értékeiben kifejezve. Csak olyan hosszsmértéket vettünk figyelembe, amilyen a könyvben előfordul.

1 bécsi rőf	78 cm	1 vonal	0,22 cm
magyar rőf	69,5 cm	1 földrajzi mérföld	7,420 km
bécsi öl	192 cm	osztrák mérföld	8,350 km
bécsi láb	32 cm	sing (erdélyi rőf)	62,2 cm
hüvelyk	2,7 cm	marok (lómérték)	10,5 cm

A közölt régi megfigyelések között egyes helyeken az emberi testrészek földtől való magasságaival vagy egyéb értékeivel történt a mérés ill. összehasonlítás, ami egészen természetes, mert az ősmértékek alapjául elsősorban az emberi test egyes részeinek átlagos hosszúsága szolgált. EREKY szerint "a mértékegységet mindenki magával hordozta s azzal tette méréseit, mit még most is teszünk, mindannyiszor, valahányszor alkalmasabb mérő-eszköz hiányával vagyunk." Alábbi felsorolásban közöljük a könyvben előforduló ilyen természetű méretek körülbelüli hosszát centiméterekben:

embermagasság	170 cm
arasz: kis arasz	18 cm
nagy arasz	20 cm
boka	10 cm
derék (a.m. öv)	100-105 cm
gyatyakötés	100-105 cm
hónalj	125-130 cm
könyök a.m. 1 erdélyi sing	62 cm
láb (hivatalos mérték)	32 cm
lábszár (térdmagasság talptól mérve)	56- 58 cm
mellmagasság	120 cm
öv (a.m. derék)	100-105 cm
talp (meztelen) hossza	24- 26 cm
tenyér szélesség	10- 12 cm

térdmagasság (lábszár, talptól mérve)	56-58 cm
ujj: vastagságok	1-1 1/2 cm
hosszúságok	7-11 cm

Űrmértékek

Évszázadok folyamán az űrmértékek (kőből = mérő, akó, cseber stb.) nagysága az ország különböző részein ugyanavval az elnevezéssel felette eltérő volt, sőt még ugyanazon a helyen is az idők folyamán változott annak nagysága; eszerint más volt az értéke mai literekben kifejezve, ha abban szemet (gabonát) vagy folyadékot (bort) mértek. Hogy a kőből (mérő) különböző vidékeken milyen nagyon eltérő volt, azt mutatják LÉDERER EMMA prof. tanulmányából vett adatok:

pozsonyi kőből	62,5 liter	nagymihályi kőből kb.	124 liter
kassai kőből	83 liter	ungvári kőből kb.	166 liter
pesti kőből	94 liter	szepesi (=1/2 pesti)	45-48 liter
sárosi, gömöri kőből . kb.	110 liter	kassai (=1/2 pozsonyi)	31 liter
miskolci kőből kb.	118 liter		

Egyéb űrmértékek:

magyar akó	54,4 liter	magyar icce	0,85 liter
gönci v. tokaji hordó	135,7 liter	meszely	0,35 liter
átalag (1/2 tokaji hordó)	67,8 liter	ejtel (1/2 meszely)	0,18 liter
pozsonyi akó (64 m.icce)	52,5 liter	bécsi pint	1,4 liter
soproni akó (94 m.icce)	71,8 liter	nagy cseber (100 icce)	84,6 liter
ur = 4 pint = 8 icce.	10,2 liter	kis cseber 50 icce	42,3 liter
bécsi icce	0,71 liter	kantár icce	8,5 liter

1 kila = 2 mérő gabona (Somogy)	veder = 8 kupa = 16 icce	11,32 liter
	1 kupa = 2 icce	1,7 liter
	1 hegyaljai puttony	25-27 liter

Súlymérték

A régi megfigyelések közt előforduló font mai értéke 0,56 kg.

1 mázsa = 50 kg
pond = font = 56 deka

1 lat 1/32 font = 17,5 g
1 török oka = 1,281 kg
(mint folyadékmérték, annyi liter.)

Az itt közölt értékek és különböző mértékegységek igen részletesen megtalálhatók BENDEFY LÁSZLÓ, EREKY AURÉL, LÉDERER EMMA munkáiban, I. Irodalom.

A Parlament a méter-rendszert 1874. április 21-én fogadta el a VIII. t.c. kihirdetésével. E törvény végrehajtására a kereskedelmi miniszter 13.417/1874. számon adott ki végrehajtási utasítást a mértékhiteljesítésről. A következő évben az ország csatlakozott a Nemzetközi Méteeregylezethez.

MAGYARÁZAT

Rövidítések

A.D. = Anno Domini
d., dr., dén. = dénár
ft. = forint
hh. = húsvéthétfő
hhk. = húshagyó kedd
hsz. = hamvazó szerda.

hv. = húsvétvasárnap
ph. = pünkösdhétfő
pv. = pünkösdvasárnap
r.n. = régi naptár
ú.n. = új naptár

A naptárváltozás

A Julius Ceasar-féle ún. Julianus-időszámítás az egész középkoron át 1582-ig volt használatban. A naptár azon alapult, hogy az évnek hossza kb. 365 1/4 nap. Az év azonban ennél a valóságban 11 perc és 12 másodperccel rövidebb, és ez a többlet 400 év alatt kerekén 3 napra rúg; így 1582-ig már 10 napot tett ki, azaz a Julianus-naptár ennyivel maradt el a valódi időtől.

XIII. Gergely pápa 1582-ben új naptár bevezetését rendelte el, és ennek megfelelően a 10 nap eltüntetésére 1582. okt. 4-e után 15-ét írtak. Hazánkban az 1588. évi törvény kötelezte az új naptár használatát, azonban még 1625-ig, sőt a török hódoltsági területeken még tovább is használták a régi naptárt.

A könyvben levő adatok az új naptárra értendők, ha csak külön nincs kiemelve a régi naptár szerinti keltezés. Minthogy a régi megfigyeléseket rendszerint valamilyen ünneptől vagy szentnek a névünneptől kezdték, könnyen ellenőrizni lehetett, hogy milyen naptár szerint szerepelt az adat. Az ellenőrzéshez SZENTPÉTERY IMRE Oklevéltani naptára szolgált. (MTA Budapest, 1912.).

Régi pénzegységek és mértékek

A régi megfigyelések között ismételtelen előfordulnak a kedvezőtlen időjárás, háború, járvány stb. következtében fellépett drágaság, ínség, vagy a jó termés által előállott terménybőség, olcsóság, amit egyes krónikaírók az akkori pénzben fejeztek ki. Ezeket a pénzeket mai értékükben megállapítani szinte lehetetlen. Ennek igazolására egynéhány értéket összefoglalunk, bár még ugyanabban a korban egymás között sem hasonlíthatók össze.

A pénz értéke igen nagy változásnak volt alávetve különböző, sokszor erkölcsileg nem éppen indokolt okokból. Az ezüstdinár értéke Magyarország egyes területei között is eléggé eltérő volt. Az 1 márka német éremsúlynyi (= 2/3 római font) ezüsből eltérő számban verették az egyes uralkodók a pénzt. Hasonlóan az arany forint értéke a vert mennyiség és annak ötvözeete szerint ugyancsak változott. Voltak budai, esztergomi, pécsi, bánáti stb. dénárok, fillérek, melyek egymástól eléggé eltérő értékűek. Fokozódott a zavar a török hódoltság alatt is, amikor háromféle pénzrendszer is volt az ország területén. Évszázadok folyamán változott a pénzrendszer is, és érthetően ugyancsak nagy zavart okoztak a Rákócziak által veretett új pénzek. Ezért nem lehetett soha schol a pénz értéke állandó, és ennek következtében mai értékét sem állapíthatjuk meg. Közös nevezőre hozni a könyvben közölt értékeket nem lehet. A XVII. sz.-ban 1 rénes magyar forint egyenlő volt 60 krajcárral, de ugyanakkor az egri kurta forint csak 50 krajcárt ért. Ekkor 1 ezüst tallér megfelelt 3 rénes forintnak, amelyben volt 90 krajcár. Majd 1 forintban volt 100 magyar dénár, vagy 20 garas.

Az itt közölt pénzértékek és különböző mértékegységek igen részletesen megtalálhatók a következő munkákban:

BENDEFY LÁSZLÓ: Középkori magyar hossz- és területmértékek. (Fejezetek a magyar mérésügy történetéből 45-97. Budapest, 1959.)

EREKYAURÉL,:Mérték-, súly- és pénzisme. Székesfehérvár, 1881.

LÉDERER EMMA: Régi magyar űrmértékek. (Századok LVII., Budapest 1923.)

XIX. SZÁZAD

1801.

január NAGYSZALÓK. Január elsején viharos nyugati szél fújt, utána 12 ködös, enyhe nap következett, majd újból 12 viharos nap, utána 9 napon át ismét enyhe, ködös idő. Végül január utolsó hetének időjárása rettenetes volt; 26-án estétől viharos nyugati szél dühöngött, azonban tőlünk 3 órányira (14 km.) keletre fekvő KESMÁRKon ebből mit sem éreztek, csak 27-én éjjel volt általában viharos szél. 28-án nappal csendes, enyhe idő, majd a következő napon (29) hóvihar dühöngött, amely mindig erősebbé vált és egészen de. 10 óráig megszakítás nélkül tartott. Ezután is még viharos, de elviselhető volt az időjárás.

Ezt követő éjjelen az Alpokból (Magas Tátra) ismét szélvihar kerekedett, amely FELSŐERDŐFALVÁN (Alt-Walddorf) néhány épületet megrongált, más községekben azonban semmilyen észrevehető kárt nem okozott. 30-ától kezdve a viharos alpi szelek délutánig tartottak, végül állandó szellé változott, amely 31-én már olyan erős lett, hogy az én alacsony szánkómat, – amelyet mindkét oldalán egy-egy erős paraszt fogott, a felsőerdőfalvai leányegyházamtól NAGYSZALÓKra visszatértemkor felborította. Napnyugta után teljes szélcsend állott be, h i r t e l e n o l v a d á s s a l, s amíg eddig a hőmérséklet januárban sohasem haladta meg a fagypontot, most meleget mutatott. Az égbolt derült volt, az Alpok felett sötét felhőtömeg állott, amelynek eleje szétszakadozott s világosabbá vált, bár a (felhőpad) alól rendszerint lekerekített szokott lenni.

Félelmetes volt a felhő, előlről fűriákhöz hasonlított, s messze előre nyúlt a hegyről a kék égbe. A felhőnek hátulsó részét mintha saját tömege nyomta volna, úgy látszott, mintha le akarna zuhanni. Ennek látványa arra készítetett, hogy az embereket figyelmeztessen a szerencsétlenséggel fenyegető éjszakára, s hogy a várható viharra készüljenek fel. A parasztok azonban, megszokván már az ilyen jelenségeket, azt felelték, mind rendesen: Bizonnyal jön valami, a háztetők bajban lesznek, lesz mit kiállaniok, s ebben megnyugodva aludni tértek.

Én azonban ezen az éjjelen tovább maradtam fenn, mind rendesen; 9 órakor még langyos idő volt, úgy félig felöltözködve kimentem s nem kis ideig megfigyelhettem a felhőket; azok amióta a csillagos égen utoljára láttam, ívalakuvá váltak s a világos csillagos éggel félelmetes ellentétet mutattak. 10 óra felé már észrevehetően hidegebb lett s viharos szél kerekedett, s emiatt nem maradhattam tovább a szabadban. Szobámba térve, lefeküdtem.

Hosszú éveken át megszoktam a szél zúgását, hamar elaludtam s sem nem hallottam, vagy láttam semmit; röviddel éjfél előtt néhány pillanatra felébresztett egy rendkívüli zúgás és recsegés, miután azonban hamar elmúlt, újból elaludtam.

Másnap reggel – febr. 1-jén – a paplakom kapuját feltörve láttam, némely háziszerek, gazdasági eszközök az udvarban szétszórva hevertek, részben átdobva a kapun túlra. Egy hátsó épületnek a zsindeley tetőzetét a vihar lehordta s az ott tárolt

- holmit szórta szét az udvaron, valamint a házon kívül és a kertben. Néhány, a kertre néző ablak is betört. A házam körül láttam egy csúrt, amelyet a vihar elvitt s még egy küszöbe sem maradt a helyén. További 7 csúrt hasonló sors érte, s a vihar igen sok épületet többé-kevésbé megrongált. Ez az o r k á n NAGYSZALÓKon éjjel 11 és 12 óra között volt.*
- január 5. ZIMONY. Végre érzünk valamit a télből. Az eddigi enyhe időjárást 4 napja havazás és fagy követte. A DUNÁN és a SZÁVÁN igen kevés a jég, úgyhogy a hajók közlekedhetnek, de téli szállásairól nem mernek még kijönni, félve az esetleges befagyásuktól. (P.Z. jan. 26.)
- január 9. PEST-BUDA. Tekintettel az idei télen uralkodó enyhe időre, 9-én a repülőhidat felszerelték az áthaladó katonaság kényelmére. (Vereinigte, 1801. jan. 11.)
- január 12. ZIMONY. Minden óvintézkedés ellenére himlőben és (Rieslausschlag)ban naponta 3-4 gyermek hal meg. (P.Z. jan. 23.)
- január 29-31. PEST-BUDA. 30-ára virradó éjjelen hirtelen fellépett enyhe idő a fekvő hó legnagyobb részét elolvasztotta, alig néhány órán át tartott az enyhe idő, amikor hirtelen hatalmas dühöngő szélvihar tört ki, s a járást-kelest megakadályozta, sőt egyeseket a földhöz vágott. A közlekedés PEST és BUDA között lehetetlenné vált. du. 2 óráig s károkat is okozott. Este felé a vihar elcsendesedett, így maradt 31-én délutánig. Ekkor újabb vihar tört ki; amely éjjel háztetőket is rongált. (I.h. 1801. febr. 5.)
- január 29-31. BUDA felett is dühöngött az orkánszerű szél. BÉCS, PRÁGA, GRÁZ és OLMÜTZ városokból jött jelentések szerint, ott még nagyobb crejű volt. Sok helyen nagyobb károkat is okozott. Voltak, akik mennydörgésszerű morajt is hallottak. (I.h. 1801. febr. 12.)
- január 29-31. SZEPESSÉG. A viharos szél oly hevesen tombolt, hogy tetőket hordott le, s falakat döntött ki. Különösen NAGYLOMNICon, ahol 108 háznak és 48 pajtának lehordta a tetejét. Törmelékkepek keletkeztek, a padlásokról lehordott holmiból és gabonából. A kath. templom fedélzete kettőtört, egymástól eltolódott, az ev. templom tetejéről is elhordott egy darabot. A Berzeviczy kastélyt teljesen megbontotta. Az ev. templom tetejét KÉSMÁRKon ugyancsak megrongálta. LŐCSE: bedőlt a minorita templom tornya. RÓKUS: házakat és csűröket tett tönkre és még számos községben komoly károk történtek. (Zipser Bote, 1879. XVII. 12.)
- január. DEBRECEN. "...többnyire nagyon enyhe volt az idő, a téli vásáron nem volt nagyon hideg. Ilyen jó időre az idős emberek sem emlékeznek. Jan. 15-19-én már a kacsatojást elültették, ami egyébként februárban szokott megessni. Ugyanis eddig a hónapban semmiféle hó nem esett, emiatt hideg sem volt; jan. 21, 22-én éjjel esett 4 ujnyi hó." (Auer, 120.)
- 1800/1801. SOPRON. Enyhe telünk volt, úgy annyira, hogy az egész télen át a szabadban dolgozhattak. (Bruckner G.)
- február 1. SZEPESSÉG, LOMNIC. Nagy szélvihar a faluban 150 épületet megrongált, sőt

* Kétségtelen, hogy rendkívüli viharos szél, szinte t o r n á d ó s z e r ű jelenség, melyhez hasonló volt 1905. nov. 18-án a TÁTRÁban (MARCELL GYÖRGY: Az 1915. évi tátrai szélvihar. Az IDŐJÁRÁS XX. 1916 : 37-48.) Hogy az időadatok annyira eltértek egymástól, az érthető: álmukból ébredtek fel az emberek, az órák abban az időben nem jártak pontosan, vagy csak becsülték az időt. Azonban bizonyos, hogy a pusztító forgószél igen gyorsan vonulhatott FELKA felől, DNY-ról ÉK-re KISSZALÓKnak. A gyér adatok szerint a pusztulást mutatott sáv szélessége 5 km lehetett; annak közepén LOMNIC szenvedhetett legtöbbet. Több régi feljegyzés arra mutat, hogy Magyarországon végigpusztíthatott a vihar, s különösen a MAGAS TÁTRA alatt a KÉSMÁRKI-völgyben a domborzati viszonyok kedveztek az orkánszerű szél kifejlődéséhez. (Réthly).

szétrombolt. A vihar zúgása és tombolása borzasztó volt, mintha távoli mennydörgés lett volna hallható. Háztetőket emelt fel, s a zsindeleyeket messze elhordta. (Csaplovits, I.39.)

február 6. ZIMONY. A tartósan enyhe időjárás miatt a DUNA és a SZÁVA is jégmentes. Számos hajó megy a BÁNSÁGba kincstári terményekért. (P.Z. febr. 6.)

február 19. ZIMONY. A múlt héten erős fagy és hófűvás után kezdett a DUNA zajlani. (P.Z. febr. 27.)

március 4. SZEPESSÉG. Ismét nagy vihar dühöngött. Horvát Imre alispán tetemeit LŐCSÉRŐL TOPORCra akarták ez napon szállítani, de a nagy vihar miatt csak KÉSMÁRK-ig juthattak el, ideiglenesen a templomban helyezték el, s végre 6-án a szél enyhülése után tovább vihették. (Uo.)

március 6. SOPRON. Két napja viharos szél fúj, amely nagy havat is hozott, ez lehetetlenné teszi a megkezdett szőlő- és szántóföldi munkák végzését. A bor drága, a leggyengébbnek iccége már 14 krba kerül. (I.h. márc. 12.)

március 12. PEST-BUDA. A hajóhídon a közlekedés ismét helyre állott (Vereinigte, márc. 12.)

március 19. PEST-BUDA. A változóan esős időjárás mellett a József-napi vásár közepesen sikerült (I.h. márc. 22.)

március MEHÁDIA. Igen szép időjárás (I.h. ápr. 12.)

április SOPRON. Ebben az évben itt olyan az időjárás, amilyent a legöregebb emberek sem éltek át. Áprilisban forró napok voltak és igen sok kártékony féreg és rovar lépett fel. A szőlőkben és a gyümölcsfákban nagy károkat okoztak. (I.h. aug. 20.)

április 20-21. SOPRON. A szőlő már virágzott, de sok volt a szőlőbogár, amelyek leszedése miatt sok száz napszámot kellett kifizetni. (Bruckner G.)

április 22-24. ACSA (Pest m.) Meleg időjárás volt s Sz. György napján már arasznyi szőlő hajtásokat lehetett látni. 22-én hideg északi szél, 23-án még erősebb borulás s reggel 7-8 között havas eső, majd havazás, fél órán át. 24-én reggelre dér és fagy, sok a kár: A Tiszántúlon is; szomszéd megyében beteges tehenek megfagytak. Sok a hernyó, de "bezzeg nem vetté ezt meg a', hideg". (M.K. máj. 15.)

április 26. GYŐR M. A fagy kárt tett a szőlőben, de sok tőke újra hajtott, s május vége felé a szőlő helyre állott. (M.K. jún. 5.)

május 15. ZIMONY. A hosszabb ideje tartó szárazságot jótékony eső megszüntette.

május 18. SOPRON. Április 13-a óta nem volt esőnk, bár helyenként egyes jégzivatarok voltak, és károkat okoztak. (P.Z. aug.28.)

május 19. LALLASCHINZ. A MAROS mentén nagy vízkárok voltak, lóháton kellett az utat bejárni. (Ing. Recknagel.)

május 22. NAGYVÁRAD. Kellemes időjárás, időnként jótékony esővel. (Vereinigte máj. 31.)

tavaszyár. ÓGYALLA "1801-ik esztendőben oly sok esőzések voltak tavasszal és nyáron, hogy annyira a' mostan élő öreg emberek sem emlékeznek, termés volt minden bőséggel, tsak hogy a' szénát az árvizek bé iszapolván, abból sokat hasznavhetetlenné tették; káposztának százát öt garason is adták." (JÓKAY József 13.)*

* A PETŐFI MÚZEUMban (P.M. KÁROLYI palota Pesten) őrzik ÁSVAY JÓKAY JÓZSEF naplójának másolatát.: "Az én életemnek leírása és az ezen időben esett némely történeteknek rövid feljegyzése. Kezdettem írni 1801-k esztendőben". (P.M. 739 sz.a.) Erre a naplóra dr. NAGY ZSUZSA irodalomtörténész hívta fel figyelmemet, amit ezen a helyen is hálásan megköszönök. Az érdekes napló így kezdődik: "Jegyzés. Ezentúl - amíg az ÚR ISTEN életemnek kedvezend, minden esztendőben az idő járásáról is némely nevezetességeket fel fogok ezen könyvbe jegyezgetni."

ÁSVAY JÓKAY JÓZSEF édesatyja volt JÓKAI MÓRnak, szül. 1781. dec. 27-én NAGYPESZKEken naplóját 1801-ben kezdte írni és 37 évet öröklített meg életéből. KOMÁROMban 1837. okt. 29-én halt meg.

- június 1. ZIMONY. A SZÁVA alacsony vízállása miatt a hajók só és egyéb szállítmányokkal nem mehetnek felfelé (P.Z.jún. 9.)
- június 8. SOPRON. Már nyolc napja majdnem naponta esik, amiért a termény árak alacsonyabbak lettek. (U.o. jún. 9.)
- június 8. HALMI (Ugocsa m.) "A nagy szárazság után ... bőv esőink valának, kivált Medárdus napjától fogva, mely miatt a' TISZA, a' SZAMOS, s több folyóink megáradtak,..." (M.K., júl. 17.)
- június 8. ALTORJA. "... az egész tavaszon nagy szárazság volt, és a' tavasz vetéseinkhez és szénánkhoz semmi reménységünk nem vala; de Medárdus napján elkezdődvén az esőzés, meg is untuk azt, a' vizek megáradtak, de még 's azok áradásaik mértéklete kvalának, esgett (így) most is (jún. 25.) minden nap, de mértékletesen...." (M.K., júl. 28.)
- június 11. PEST-BUDA. A Medárdus-napi (8.) vásár alatt tartósan szép idő volt. Csütörtökön (11.) este 7 óra körül hirtelen nagy eső esett, amely a vásárosoknak sok kárt okozott. (Vereinigte jún. 14.)
- június 16. ZIMONY. A beállott esőzés miatt a SZÁVA megáradt, s a hajók elindulhattak. (I.h. jún. 16.)
- június 20. SOPRON. Néhány nap óta tartó hevesebb esőzések következtében a terményárak annyira emelkedtek, hogy évkönyveinkben itt még ilyen drágulást nem jegyeztek fel. A sok eső és szél megdöntötte a gabonát, s rothadás miatt nagy kár keletkezett. Egy véka búza 5 ft 9 kr, rozs 4 ft 6 kr, zab 2 ft 18 kr, árpa 3 ft 15 kr. Hasonlóképp emelkedtek egyéb élelmiszerek árai is. (Uo. jún. 26.)
- június. SOPRON. Hideg, szeles, esős időjárás váltakoztak állandóan, sőt június közepén havazott is. (I.h. aug. 20.)
- június-július EGER. E hónap nagy esőzéssel kezdődött, s majdnem naponta esett aug. 20-áig. Ez sokat ártott a földeken lévő gabonának és a szőlőnek. (Historia Domus, Eger.)
- július 10. MAGYARORSZÁG. A pozsonyi újság az ország minden tájáról kapott értesítések szerint az idei gabonatermés jobb lett, amint azt remélték. Az árak észrevehetően estek.... (P.Z. júl. 10.)
- július 11. ZÁGRÁB. Az idei nyáron ezen a héten volt néhány nagyon forró nap. Már az idei termésből ettek itt kenyeret. (P.Z. júl. 21.)
- július 17. PÁPA. Az aratás szörnyű esős időben ment végbe, 7-8 éve ez nem volt, alig lehetett egy-egy napon végig aratni. A sok eső a SOMLYAI hegyről a termőföld nagy részét lemosta, s sok helyen az áradás kárt tett. (M.K., aug. 4.)
- július 17. SZATHMÁR M. E hó közepén "most tsaknem dérral borzasztó idők;... 17-dikén éjjel, ha a szél nem futt volna, bizonytalán dérré lett volna virradatig. Szemeimmel láttam, hogy a' legközelebb tartott KÁROLYI vásárról jött szegény embereknek egy lova a' hideg eső miatt az uton kidőlt a hámból és egy helyen a' gólya fiak is eldőglöttek..." (Uo.)
- július 26. TAMÁSI. A nagy jégeső elverte a szőlőhegyen a szőlők nagy részét. (Historia Parochiae.)
- július. NÓGRÁD M. A hónap közepén volt viharok nagy kárt okoztak "Ezek minden rendén vólt szénánkat elhorták !/, boglyáinkat felforgatván szélllyel szórták, annyira, hogy ritka gazda gyűjthetett maga nyilásán, hanem vagy a szomszédjáén, ha friss volt, s már előre szénáját eltakarította, vagy sehol. – Képzelné lehet, minémü crejű szél lett légyen ez, a' midőn a' szénával megrakott szekereket felforgatta, a' házak, 's csűrök fedeleit felszaggatta, s lehányta, az erdőkben, egész sor fákat tövükből kitépett, 's összevertontott." (M.K., aug. 11.)

- július BÁRTFA. Igen kellemetlen időjárás, állandóan esik, félő, hogy a vetést nem lehet majd learatni. (Vereinigte, júl. 30.)
- július SOPRON. Egész júliusban nap nap mellett esett az eső. (I.h. aug. 20.)
- nyár SOPRON. A FERTŐ vízállása néhány éve tartotta magát, majd megindult az apadása és 1801-ben már annyira apadt, hogy SOPRON felől több mint 20 lépésnyire lehetett szárazon a nádfalon túl menni. (CSAPLOVITS, Archiv. I. 138.)
- július-október. VESZPRÉM. Július közepétől októberig gyakori és nagy esőzések voltak, úgy hogy a SÉD ötször öntött ki, ezen idő alatt, nagy károkat okozva a kertek ültetvényeiben és kerítéseiben. (Bolgár M. 22., M.K. aug. 4.)
- nyár. KESZTHELY. Ez év igen száraz esztendő volt. (Nagyváthy J. 52.)
- augusztus 1. BUDA. Elsején déli 11 óra után erős zivatar rendkívül heves esővel. Nemcsak az alázóduló nagy tömegű víz, hanem villámcsapások is okoztak károkat. A vizivárosi Kigyó utcában /!/(talán a mai Szalag utca?) az egyik házban a villám több embert érintett. A néhány mérföldnyire lévő BUDAÖRSÖN a villám a toronyba csapott, majd szétrongálta az orgonát, valamint mindent elpusztított, ami a templomban fémből volt. (I.h. aug. 6.)
- augusztus 2. HARKA és NYÉK (Sopron m.) Erős zivatar alkalmával rendkívüli jégeső volt, mely a szőlőkben és a szántóföldeken komoly károkat okozott. Ezt felhőszakadás követte, amely tovább pusztította a terméseket. Igen nagy a kár. (P.Z. aug. 4.)
- augusztus 7. HORVÁTORSZÁG. Az idén igen jó termés volt. (uo. aug. 7.)
- augusztus 8. ZÁGRÁB. A városi tanács elkobozta a pékek által sütött kenyereket és süteményeket, mert jóval a súlymérték alatt voltak. Az elkobzott árút a kórházak szegényei közt osztotta szét. Ezóta a zsemlye és a kenyér számottevően nagyobb lett. A gabonaárak igen estek, így KÁROLYVÁROSban a búza vékája 7 frt helyett 4 frt 30 kr lett. A HATÁRŐRVIDÉKEN a himlő nagyon pusztít, igen sok gyermek belehalt. (P.Z. aug. 28.)
- augusztus 12. SOPRON. Augusztus első 12 napjában alig láttuk a napot, mindig esett. Néhányszor olyan záporokban és felhőszakadásban volt részünk, hogy azok sok helyen a földekről az összerakott kévéket elhordták, s a szemek tönkrementek. Jégeső is volt, amely a szőlőkben kárt okozott. Sok helyen a nyári esők miatt nem hordhatták be a gabonát és az kicsirázott. A káposztafajok középuított kezdenek rothadni (Vereinigte aug. 20.)
- augusztus 13. ZIMONY. Jó ideje állandóan esik, a gazdák nem hordhatják be az aratást. Már érezhető a drágulás. (Vereinigte aug. 20.)
- augusztus 21. SOPRON. Az idén a kánikula idején nem volt felette való hőség, hanem hűvös idő. Miután a július és augusztus általában esős és hideg volt, sok helyen a szőlőben megindult a szemek zöldrothadása. (P.Z. szept. 1.)
- szeptember 6. PEST."...Közelgett a Nyár vége, még pedig úgy szólván nyarunk sem volt. Mindenfelől tsak a' sok panaszt halljuk a drágaság ellen. Az életre nézve legalább közepszerű termés mindenfelé volt, sok helyeken pedig jobb is, de mivel a' szünet nélkül való esőzés miatt az életet bétakarítani nem lehetett, úgy hogy még a' keresztben tsirát vert; ez az oka, hogy az élet ára annyira felment, hogy már a' rozsnak mérőjét (3 vékát) 4 forint, 's egy néhány krajtzárral, a' búzáét pedig máj forintjával kell fizetnünk. Szénánk igen kevés lett általlyában..." (M.K. szept. 9.)
- szeptember 13. JÁSZBERÉNY. Az eső miatt nem volt délelőtti körmenet. (Ferencesek, M.K. szept. 29.)
- szeptember. BÁRTFA. A terményárak a felére estek, de emelkedik az óbor ára, mert a sok eső miatt nincs kilátás áldásos szüretre (a Tokaj-hegyalján.) (Vereinigte 1801. szept. 10.)

- szepetember. ROZSNYÓ. Ezen a vidéken egy akó nyers méz ára 23-25 forint volt. (Patriot. Wochen, 1804.I.12.)
- szepetember. ZÁGRÁB. Hosszú ideje tartó esőzés a SZÁVA vizét annyira megárasztotta, hogy sok helyen a medréből kilépve számottevő az okozott kár. (P.Z. szept.8.)
- szepetember. SOPRON. Kevés nap kivételével tartósan esős volt, ami igen ártott a szőlőnek és a kerti veteményeknek is. Az árak ismét emelkedtek. A borárak magasak, ezért a kereskedők igen tartózkodóak. (P.Z. okt.6.)
- szepetember 24. BUDA. A szüret igen kedvező időben néhány napja vette kezdetét. Az idei állandó esős idő miatt a szőlő nem érett be, azonban a bő termés kárpótolja a szőlő-termelőket. (Vereinigte, szept.24.)
- szepetember 27. ZÁGRÁB. A tartós esőzések következtében a KULPA kilépett a medréből, sok helyen elpusztítva a hajózhatóvá tévése érdekében végzett szabályozási munkákat. Az idei szüret az esős és jégzivatarokban gazdag nyár következtében igen rossz volt. A must olyan, hogy ecetnek való sem volt. A borárak igen emelkedtek, egy akó közönséges bor ára 12 frt. (P.Z. okt.6.)
- október 1. BATTA. Esős, rossz időjárás. 19-én egész nap esett, 22-én eső és sár. (Reknagel J.)
- október 4. BUDA. A rossz esős időjárás miatt az uralkodó nevenapján tervezett nagy parádét 5-én tartották meg. (Vereinigte, okt.8.)
- október 9. TEMESVÁR. A BÁNSÁG idei termése annak ellenére, hogy az aratás utáni időben gyakori esőzések voltak, jó közepes volt és a künn lévő gabonában nem tett érdemleges kárt. A termés a tavalyinál sokkal jobb. – A rizstermés – a sok eső és hideg ellenére – közepes volt. A rizzsel beültetett terület évről évre nagyobbodik. A selyemgubó termelése ugyancsak fokozódott. (P.Z. okt.20.)
- október 12. NAGYVÁRAD. "Ekkor kezdődött itt a szüret; mellyel megelégedünk, mert jobbára reménységünk felett esik ki." (M.K. okt.30.)
- október 24. VASKAPU. A DUNA rendkívül magas vízállása nagyon kedvez a hajóknak, hogy a VASKAPUN és a veszélyeztetett területeken biztonságosan áthaladhasanak. (P.Z.okt.30.)
- október. ZIMONY. A tartós esőzések miatt a SZÁVA rendkívül megáradt, s a hajózás lehetetlenné vált. (P.Z. okt.16.)
- október SZATHMÁR M. "A búza jól termett, mert sokaknak keresztje megadta az egy egy köből búzát; a' rozs még bővebben; az árpa és a zab középszerű módon; a' kukoritza mindenkéül bővebben termett. A buza köble 22 máriás volt s leszállott 10-12-re; a rozs felére, azaz 8 máriásra; 's a 18 máriásos kukoricát 8-8-ért adták; az árpa és a zab egy áron azaz 4 máriás." (M.K.okt.30.)
- október. ROVNYE (Trencsén m.) 22-én volt a völgyben az első őszi dér. 29-én hó feküdt a MALENICA-hegységben, meg megint elolvadt. (Rochel A. 35.)
- október-november. RAVNA. Igen rossz esős időjárás. (Simon J.)
- november 14. SOPRON. A szüret jóformán véget ért. Nem oly kiadós, mint remélték, mert az időjárás igen kedvezőtlen volt. A borárak emelkednek. (P.Z. nov.17.)
- november 16. SOPRON. A szüretet legnagyobb részt már befejezték, a must azonban itt sem volt kiadós. A bor alatta maradt a múlt évi bor jóságának, ennek ellenére az árak érezhetően emelkednek. (Vereinigte nov.26.)
- november. SOPRON. Nedves ősz volt, a fürtök erősen rothadtak. Közepes bor termett. A gabona közepesen sikerült. (Bruckner G.)
- november 20. ZIMONY. A szüret itt és a környéken általában igen rosszul sikerült, sokan akik néhány száz akó bort reméltek, 50 akót szüreteltek. A bor rossz volt, az árak azonban emelkedtek. (P.Z. nov.27.)

- november 23. VARASD. A behurcolt marhavész még mindig tart. (P.Z. dec.4.)
 Ősz. EGER. A dohánytermést DÖBRÖN helyben 6-7 1/2 forinton vették meg (mázsánként). (Patriot. Wochen. 1804.II.25.)
- december 2-3. LIPTÓSZENTMIKLÓS. Harmadikára virradó éjjel 3-5 óra között a VÁG egy 24 órán át tartott szakadatlan meleg esőzés után hirtelen megáradt, s medréből kilépett. A meleg eső a hegyekben lévő nagy hőtömeget gyorsan olvasztotta és okozta a nagy áradást. Az igen sötét éjjel szinte lehetetlenné tette a védekezést és a mentési munkálatokat. Több ezer tutajt a rajta lévő élelemmel, stb. a víz elragadott.
- december 2-3. HRADEK. A kincstári erdő- és fatelepen, ahol nagy értékű berendezések, raktárak, stb. voltak és sok ezer embert foglalkoztattak az év folyamán, teljesen sértetlen maradt. Ui. a VÁG hullámai több helyről magukkal ragadták a 10.000-et meghaladó úsztatásra elkészített feldolgozott fákat, azok HRADEK előtt torlódva felhalmozódtak és így megvédték a kincstári telepet. (P.Z. dec.25., és V.O.P.Z. dec.17., M.K. dec.29.)
- december 2-3. GRAMSZENTKERESZT (Bars m.) A GRAM áradása következtében sok kár érte. Hidak is elpusztultak. (P.Z. dec.22.)
- december 17. POZSONY. A hónap közepi enyhe időjárást egyszerre hideg és havazás követte. A DUNA zajlása is megindult, s ezért 17-én este a repülőhidat leszerelték. (P.Z. dec.25.)
- december 19. PEST-BUDA. A hirtelen fellépett szigorú hideg miatt ma a hajókat kiszereelték, s a két város között a vízijárműveken közlekednek. (Vereinigte. dec.20.)
- december 21. ZIMONY. A tartós esőzés miatt a SZÁVA megáradt és sok helyen kilépett a medréből. (P.Z. dec.29.)
- december 23. ÓGRADISKA. A sok esőzés után a SZÁVA már kilépett medréből, több község víz alatt áll, a kár nagy; a víz lassan apadóban van. (V.O.P.Z. 1802, jan.10.)
- december 24. PEST-BUDA. A DUNA jege erősen zajlik, alig lehet a ladikkal közlekedni. A DUNA rövidesen beáll. (I.h. dec.24.)
- december 24. PÉTERVÁRAD. Az idén esős nyár volt, a termés rossz, éretlenül hordták be a csűrökbe. A SZÁVA karácsonykor kiöntött a sok eső miatt (I.h.jan.3.)
- december 27. ZIMONY. A hideg időjárás és az árvíz miatt rossz a közlekedés, kicsiny a felhozatal, az élelmiszerek árai emelkednek. (I.h.jan.3.)
- december 31. ZIMONY. A DUNA és a SZÁVA napról-napra emelkednek, BELGRÁD felé már minden víz alatt áll, sokan menekülnek. (I.h.jan.8 és 10.)
- PÉTERVÁRAD. Jó ideje már eső és hó váltakoznak. A SZÁVA kiöntött (I.h.jan.17.)
- DEBRECEN. Középszerű hideg, forró melegség nyárban. (Debreceni M.K. 1831.)*
- RÁCKEVE. "Az esztendő középszerű a termésre nézve, a borok savanyúak, rosszak lettek." (Magdics.157.)
- SOMOGY M. "Elmondja aztán BÁRÁN PÉTER, hogy 1801-ben éhínség volt. A lakosok fűrészpont, megőrölt kukoricacsutkát dagasztottak össze korpával, s ebből süített kenyéren vergődtek egész télen. Tavasszal azonban "sokan felpuffadtak ezen egészséget vesztő kenyértől, s meghaltak"... (Nemzeti Gazda 1814. jún. 24. és Mózner L.)
- TOKAJ. 1801, 1802, 1803 és 1804 években közepes bortermés volt. Ezen négy év borai közül egyik sem volt valamilyen szempontból kimagasló, mégha egyik-másik évben a bor jósága, vagy az aszúbor mennyisége a közönséges borokkal szemben valamilyen különbséget mutatott is, végeredményben ezek az évek a közepes termésűek közé számítandók (Schams.F.I.)

*Ez nem helytálló, mert enyhe tél, esős nyár volt. Valószínűleg erre hivatkozva a GAZDASÁGI LAPOK 1853. évi kötetében (4.szám) is forró nyarat ír. (RÉTHLY).

– ZEMPLÉN M. Ebben az évben még elég magas északi helyeken is termett bor. Így pl.: LÉSZNA, OROSZKA, SZTÁRA, KRIVOSTYÁN, ÖRMEZŐ, BARKÓ, HRA-BÓC, HOMONNA, SZINNA, TAVARNA, PAPINA, KELCSE, KISDOMÁSA, VARANNÓ és BOCSKÓ határában volt szőlőtermés. (Kemechey J., ADALÉKOK 1898; 229.)

1802

- január 2. ZIMONY. Az árvíz már oly nagy lett, hogy a város környéke egy tóhoz hasonlít. Főképpen BÁCS megyét és a BANSÁGOT fenyegeti veszedelem. (P.Z.jan.12.)
- január 11. ZIMONY. Még tart a meleg őszi időjárás. Éjjel gyakran esik. A DUNA és a SZÁVA hajózhatók, csak az utak igen rosszak. (P.Z.jan.17.)
- január 11. PEST-BUDA. Az enyhe időjárás miatt a repülőhidat beszerelték. (V.O.P.Z. jan.10.)
- január 11. POZSONY. A tartós enyhe esős időjárás igazán télre fordult. A DUNÁN erős a jégzajlás. (P.Z. jan.11.)
- január 11. POZSONY. Hóvihar dühöng, szigorú hideggel. A hó egyes helyeken magas torlaszokat emelt. A DUNA zajlik, a repülőhidat leszerelték s dereglyéken közlekednek. (I.h. jan. 14.)
- január 12. PEST-BUDA. Az enyhe idő hidegre fordult. A DUNA erősen zajlik (P.Z. jan.11.)
- január 12. TEMESVÁR. Beállott a tél kis hóval és szigorú hideggel. A múlt évi nyár száraz volt és november 9-én beállott az esős időjárás. A tél azóta enyhe és általában igen esős volt. (P.Z. febr.1.)
- január 13. TEMESVÁR. A hónapokon át tartott meleg esős időjárás 13-án egyszerre erősen hideggé vált. (P.Z. febr.2.)
- január 14. POZSONY. A 11-éig volt enyhe időjárást hideg északi szél váltotta fel. A DUNÁN megindult a zajlás, és az átkelés csak dereglyéken történhetik. (P.Z.jan.15.)
- január 14. ZIMONY. Az áradás fokozódik, a hajózás teljesen szünetel. BORCSA lakossága részben magasabban fekvő helyekre, részben PANCSOVÁra menekült. (I.h. jan.22.)
- január 17. PEST-BUDA. A néhány napja beállott szigorú hideg miatt a DUNÁN megindult a jégzajlás. A közlekedés megnehezedett. (Vereinigte jan.17.)
- január 18. POZSONY. A fokozódó hideg mellett a DUNA beállott, s másnap már gyalog át lehetett menni. 18-án már kocsikkal járhattak át. Közben a hideg enyhült és megint havazik. (P.Z.jan.18.)
- január 21. ÓGRADISKA. A SZÁVA károkat okozó áradása még mindig nem ért véget, már negyedik hónapja tart az árvíz okozta nyomorúság. (Vereinigte febr.4.)
- január 22. POZSONY. Délben 3/4 12-kor a DUNA jége megindult minden kártevés nélkül, 1 óra után azonban megállott, mert a városon alul a jég még áll. A városnál 30-40 ölnyi hosszúságban a DUNA jégmentes. De 24-e óta újabb hideg állott be, s a jégen könnyebb szekerek és a gyalogjárók közlekedhetnek. (P.Z.jan.26.)
- január 24. PEST-BUDA. A jégtorlasz veszedelme elmúlt, a két város között a vizen közlekedés helyre állott. (Vereinigte. jan. 24.)
- január 24. SOPRON. Tartós havazás, nagyban szánkáznak. CINFALVÁN egy hófúvásban fagyva találtak egy 14 éves gyereket. (I.h.febr.4.)
- január 25. PEST-BUDA. A DUNA beállott. (I.h.febr.4.)
- február 1. ZIMONY. A Törökországgal való kereskedelem a rendkívül rossz esős idő és járhatatlan utak következtében megakadt. A 12 napja tartó állandóan szigorú hideg időjárás PANCSOVA felé is megszüntette a forgalmat (Vereinigte febr. 11.)

- február 2. POZSONY. A hideg fokozódott, a DUNA jege oly vastag lett, hogy igen nehéz szekerek is átjárhatnak rajta. (P.Z. febr. 2.)
- február 3. PEST-BUDA. A DUNA tegnap este – szokatlanul magas vízállás mellett – beállott. (Vereinigte febr.4.)
- február 6. POZSONY. A hideg néhány napja erősen fokozódik, a nagy hó és a rossz utak miatt a postakocsik még mindig rendetlenül közlekednek. (P.Z. febr.8.)
- február 11. POZSONY. A tél szigora tart és 19-én viharos szél és nagy hófúvás volt. Az utakon csak életveszéllyel lehet közlekedni. A postakocsi már két napot késik. (P.Z. febr. 11.)
- február 11. BUDA. Az erős hideg mellett a Bombatér felett (mai Batthyányi-tér) erősen áll a jég, és a Rudasfürdőnél is beállott s rajta nehéz teherkocsik közlekednek. Közben még tiszta a DUNA és csónakokon közlekednek rajta. (P.Z.febr. 11.)
- február 14. ZIMONY. A beállott enyhe időjárás mellett megindult a közlekedés PANCSOVA felé. A SZÁVA jégmentes, a hajózás is megindult. (Vereinigte febr. 25.)
- február 18. ÓGRADISKA. A közel négy hónapig tartott áradás végre megszűnt. A hajózás már megindult, a megrongált utakat és a hidakat rendbehozták. Az árvíz ideje alatt ezen a vidéken 15 ember fulladt a vízbe. (I.h. márc.4.)
- február 24. POZSONY. Este a DUNA jege megindult, bár még a város melletti parton áll a jég. (P.Z.febr.26., márc.5.)
- február 28. PEST-BUDA. A közlekedést oly soká jégtorlasz akadályozta; 28-án elindult s semmiféle kárt nem okozott. (Vereinigte. márc.4.)
- március 12. PEST-BUDA. Több mint négy hónapja szünetelt a két város között az összeköttetés, a 12-én felszerelt hajóhíd átadásával az újból helyre állott. (Vereinigte márc.14.)
- március 12. ZIMONY. A DUNA és a SZÁVA ismét megáradtak és az alsóvárost elöntötték, március 18-án az árvíz fokozódik, a hajózás teljesen szünetel. (P.Z.márc. 18., 26.)
- március 13. POZSONY. A repülőhidat átadták a forgalomnak. (P.Z. márc. 16.)
- március 18. PÉTERVÁRAD. A sík területek még mindig víz alatt állnak, a mélyebben fekvő távolabbi földeken felszínre jutott a talajvíz. Ez itt minden nedves évben megismétlődik, még pedig 20, 10 évenként esetleg még kisebb időközökben, sőt ezt itt "Kiris"-nek nevezik szerbül, vagy horvátul. Sokszor megakadályozza a vetést, ez történt az idén is a BÁNÁTban és a BÁCSKÁban. (I.h.márc.28.)
- március 23. PEST-BUDA. Délben volt itt az első zivatar, jéggel keverten hullott az eső, mintegy negyedórán át. (I.h. márc.25.)
- március 23. ZIMONY. Három napja viharos szél fúj, a vízi közlekedés szünetel, sok hajó kárt szenvedett. A DUNA még mindig árad, de a TISZA és a SZÁVA is kiléptek medrükből. Itt is oly nagy az árterület, hogy szinte tengernek látszik. (I.h. ápr. 8.)
- április ROVNYE. Április második felében már tavaszunk volt. (Rochel A., 35.)
- április EGER. E hónap hideg és száraz volt. 27-éig kellett fűteni. (Historia Parochiae, Eger.)
- április 24. POZSONY. Az újonnan épített hajóhidat átadták a forgalomnak. (P.Z.ápr.27.)
- május 4. VESZPRÉM. Ekkor kezdődött a nagy szárazság, mely az egész nyáron át tartott. (Bolgár M.2..)
- május 5., 6., 7. TEMESVÁR. Igen erős fagyok voltak, amelyek a legtöbb szőlőben és korai gyümölcsökben megsemmisítő kárt okoztak. (P.Z.máj.21.)
- május 7. DEBRECEN. "Virradóra a hideg elvette a szőlőket, de mégis úgy kiújultak, hogy elég bő szüret lett." (Keresztesi J. naplója 387. old.)
- május 15. HRADEK (Liptó m.) Az idei télen a hegyekben 2 ölnyt meghaladó magas hóréteg halmozódott fel. 15-én hirtelen fellépett és három napig tartott felhőszakadásszerű eső a havat teljesen elolvasztotta. Ennek következtében a VÁG és

íteni mellékvizei gyorsan megáradtak, s medrükből kiléptek. Ez az árvíz még nagyobb volt, mint a múlt évi dec. 23-i áradás. A veszedelem annál nagyobb volt, mert másnap vasárnap lévén a munkások falvaikban otthon voltak. Mégis sikerült a veszedelmet elhárítani, csak néhány ölnyi fát vitt el az ár. Bár a fausztatás üzemből folyt, a fa rendes elszállítása biztosítható volt. (P.Z. jún. 11.)

március-június 25. TAMÁSI. Nem volt eső az országban; nagy volt az éhség országszerte. Ugyanebben az évben a bortermés bőséges és minőségileg a legjobb.

május 22. ROVNYE. Igen erős dér volt 22-én, amely mindent elpusztított, még a bükk lombzatát is. (Rochel A. 35.)

(május 28.) Pusztamihály* (PUZTEMISCHEL!) Nyilvánosságra hozott hírek szerint 1802. május 28-án "PUZTEMISCHEL" falu (?) közelében egy zivataros jégeső alkalmával egy négyszögletes jégdarab (Eisklumpen) hullott le, amely 3' hosszú, 3'széles és 2'vastag volt. Nyolc ember nem volt képes felemelni, 11 mázsára becsülték a súlyát. Még 3 nap múlva is találtak visszamaradt jeget belőle. Nem messzire a jégdarabtól, még egy második jégdarab is feküdt, amelynek nagysága megfelelt egy jókora utitáskának. GILBERT ANNALEN der PHYSIK. XVI. 1804. Pag. 75."

június 17. SOPRON. Az erős jégverés TORMAFALU (KRENSDORF), HÖFJÁNY, (HÖFFLAV, PORDÁNY (PODERSDORF), VÖLGYFALU (ZILLINGTHAL) és RUSZT szőlőt, valamint a mezei és kerti veteményeket erősen elverte, SOPRON-ban nem volt számottevő kár (P.Z. júl. 6.)

június 27. BUDA. Éjjel 10 és 11 óra között borzalmas zivatar több mint 1/2 órán át tartott, a mennydörgés, és a villámok a várost állandóan megvilágították. Heves nagy záporral lehulló jéggel vegyes eső rövid idő alatt elárasztotta az utcákat, s a mélyebben fekvő területeket. Helyenként komoly károk történtek. A Krisztinaváros, Ráczváros, s más, a hegyhez közel fekvő házak érezték erősen az időjárás pusztítását. Legtöbbet szenvedett Thomayer András polgári mészáros mester háza, s épp hogy a hirtelen betörő víz elől családja és mások is megmenekülhettek. A ház, a kert, minden ingóságát, ruháit a víz elpusztította. A hegyekről és a lejtős területekről a víz árja lezúdulva métermázsás köveket sodort le, a réteket, földeket, kerteket iszappal födve be.

A főképp BUDAÖRS felé lévő szőlőhegyek igen nagy kárt szenvedtek, a felhőszakadás és a jégeső a termést elpusztította. (Vereinigte júl. 1., P.Z. júl. 6.)

június 27. BUDA. Az éjjeli szőlőinkben pusztított zivatar okozta kár leírhatatlan és felbecsülhetetlen. A jég és az iszap által elpusztított szőlők felismerhetetlenek. Egyes helyeken az ár a szőlőtökéket is kimosta. A szőlőket fel kell újítani; aratási idő lévén munkaerőben is hiány van (I.h. júl. 14.)

június 27. SOPRON. Iszonyatos zivatar heves dörgések, világító villámok, jégeső és vihar. A két villámcsapás kárt nem okozott, annál inkább a rohanó ár és a jég pusztított egyes szőlőkben, gyümölcsfákban és a földeken. Háztetőket is bontott és ablaktáblákat is tört be a jég. ESZTERHÁZÁN (FERTÖD) és SZÉPLAKON az erős vihar a kastélyok tetőzetét lerombolta, több ölnyre elvitte. Több ház is elpusztult. Az őrház tetejét ESZTERHÁZÁN is leszedte, a menyezete beomlott, a gránátos ór sérülésével az ablakon át menekült meg. (I.h. júl. 11.)

* Ilyen nevű község Magyarországon nincs. VAS megyében van PUSZTASZENTMIHÁLY nevű kis falu. Kuntattam, de eredménytelenül. Igen valószínű, hogy valaki felültette valamely akkori ujságot, s onnan vette át jóhiszeműen GILBERT, de a szerkesztő megjegyzése is arra mutat, hogy ő is gyanút fogott. (RÉTHLY.)

június 27-én NY. felől felvonult zivatar SOPRONban este és Budán éjjel volt.

június 28. BUDA. Éjjel 11-12 óra között újabb heves zivatar tört ki, amely több órán át tartott. Újabb károkat már nem okozott. (Uo.)

június-október. ROVNYE. Június második felétől október elejéig a völgyekben egy csepp eső sem esett. Ezen a nyáron a levegő-ég horizontja vöröses színű volt, s ameddig ez tartott, egy csepp víz nem hullott. (Rochel A. 35.)

július. SOPRON. Várakozáson felüli jó termés volt ezen a vidéken. A próbacséplés 10 kéve gabonából két véka tiszta szemet adott. (P.Z. júl. 16.)

július 8. ZIMONY. A SZÁVA ismét annyira apadt, hogy a hajózás szünetel. (Vereinigte júl. 15.)

július 23. ZIMONY. A hetek óta tartó hőség kibírhatatlan és káros befolyása van az emberek egészségére, valamint a terményekre. (I.h.aug. 1.)

július 29. KOLOZSVÁR. A termés középszerű volt, de a kukorica és a bor termése jónak ígérkezik. (I.h. aug. 8.)

augusztus 10. ZIMONY. Tartósan száraz időjárás. A SZÁVA erősen apadt és nem hajózható. (P.Z.aug. 17.)

augusztus 14. SOPRON. Hatodika óta a hideg napról napra fokozódik, a kapás növényekben nagy a kár. A szőlő kiváló szüretet ígér, a borárak erősen estek. (P.Z.aug. 17.)

augusztus 28. POZSONY. Du. 2. órakor kisebb zivatar vonult el a város felett, azonban a LIGET mellett álló hajóba becsapott a villám. Egy embert megölt, három eszméletét veszítette, ketten épen menekültek. (P.Z. aug. 31.)

nyár. NAGYSZALÓKI-csúcs. Fele magasságában annak déli oldalán kibírhatatlan hőség volt. (Mauksch T. kirándulása. Hesperus XXVI. 1820. 85.)

nyár. KESZTHELY. A nyár igen száraz és forró volt, s csak szept. 8-án volt zivatar és a többszöri eső után állott be hűvösebb idő. (Asbóth, Reise 49.)

augusztus. NAGYBECSKEREK, SZENTMIKLÓS és NAGYKIKINDA környékén a gabonatermés minden mértéken felül jól sikerült. (P.Z.aug. 17.)

szeptember 9. UJARAD. Az elmúlt éjjel felhőszakadásszerű zivataros eső vonult el ezen a vidéken, több villámcsapás is volt, KISSZENTMIKLÓSon a megyei gabonartárba, továbbá egy szénakazalba csapott. A veszteség elég nagy, csak széna 10.000 adag pusztult el. (P.Z.szept. 21.)

szeptember 12. LEPSÉNY. Éjjel 2 órakor heves zivatar. (Asbóth, Reise 58.)

szeptember 20. BUDA. A szüret hétfőn 20-án vette kezdetét. Az idén uralkodott állandóan szép, nagyon meleg időjárás mellett, eltekintve néhány zivataros esőtől, a szőlő tökéletesen érett, nemcsak hogy áldásos, bőséges lett a szüret, hanem kitűnő bor is termett. (Vereinigte.szept. 23.)

szeptember. ZÁGRÁB. Az ideai szüret az országban általában nemcsak rendkívül bőséges volt, hanem csodálatos a bornak kitűnő jósága. (P.Z.okt. 1.)

szeptember 30. ZIMONY. A száraz időjárás még mindig tart, a drágaság napról napra fokozódik. (Vereinigte. okt. 7.)

október 7. ZIMONY. Emberemlékezet óta nem voltak olyan alacsony vízállások. A SZÁVA annyira kiszáradt, hogy máskor hajózható helyein alig harmadfél lábnyi magas a víz. (P.Z. okt. 18., 19.)

október 9. POZSONY. Ezen a héten kezdtek szüretelni. Úgy a bősége, mint a jósága a bornak sok előbbi szüretnek borait meg fogja haladni. (P.Z.okt. 12.)

október 9. LIPTÓ M. A tartós szárazság nemcsak drágaságot okozott, hanem teljes vízhiányt. A legtöbb folyó és kút kiszáradt, a VÁG nem hajózható kis vízállása miatt. Az ideai nyáron a nagy forráság következtében sok erdőtűz is volt. A gyakori tűzvészek – vízhiány miatt – fokozottan pusztítottak. (I.h.okt. 15.)

- október 14. EGER. Megkezdődött a szüret, a bortermés igen bőséges, sok gazdának nincs elég hordója. (Historia Parochiae, Eger.)
- november 4. ZIMONY. Már 5 napja tart az esőzés, a vizek erősen emelkednek s 10-én már megindul a hajózás. (P.Z. nov.16.)
- november. MAGYARORSZÁG. A szüret az idén igen bőséges volt, sok helyen hordók hiánya miatt nem tárolhatták a mustot. A régi bor ára nem esett (P.Z.nov.16.)
- november 11. SOPRON. A szüret már megkezdődött, s itt is mint egyebütt igen kiadós. A borárak esnek. Szüret kezdetekor egy akó must 15-20 frt, míg most már egy akó must ára 10-14 frt. Ennek az áresésnek oka, hogy a vidéken is jó bőséges termés volt és sokan ott szereztek be a bort. (P.Z.nov.19.)
- november 14. UJVIDÉK. November elején, eső, hó és szeles idő váltakoztak. Fagy eddig nem volt, a nagy szárazság miatt az idén későn vetettek. A Vizek is áradnak. A SZÁVÁN megindult a hajózás. Többszöri viharos szél károkat okozott, 14-én éjjel volt szélvihar PÉTERVÁRADon egy kincstári hajót elsüllyesztett és 3 ember vízbe fullt. (Vereinigte.dec.2.)
- november 20. BÁRTFA. A Hegyalján, Tokaj vidékén oly bőséges volt a termés, hogy nincsen elegendő hordó a tároláshoz, 21/2 akós legjobb tokaji bort 8 frt 30 koronáért adják. (P.Z. nov.26.)
- november. KŐSZEG. A szüretet befejezték, igen bőségesen termett és a bor nagyon jó. (P.Z.dec.7.)
- december 13. ZIMONY. A SZÁVA igen erős áradása miatt a hajózás szünetel. (P.Z.dec.21.)
- december 26. ZIMONY. A SZÁVA ismét apadt és újból hajózható. A hajók ESZÉKről elindulhattak. Igen enyhe, egyáltalán nem télies idő. (P.Z.1803.jan.7.)
- december 27. PEST-BUDA. Bár a DUNA még teljesen jégmentes, a hajóhidat szétbontották, hogy a szükséges javításokat idejében elvégezhessék. (P.Z.dec.30.)
1802. ABONY. A "Muszaj-erdő" a 12. dűlő területén feküdt, de már kiirtott erdőtől vette nevét. 1802-ben a megye végzésileg kimondotta, hogy a szél által hordott futóhomoknak a termőföldre elterjedésének meggátlása végett erdőt ültessenek..."A hatóság által átadott terület egy részét, mert arra a közbirtokosságot kényszerítették "nem igen bíztak abban, hogy ott valaha a fa mégcsak meg is eredjen, a kényszerítés merő gunyjául nevezték el Muszaj erdőnek." * (Abonyi L., Abonyi I.74.)
- DEBRECEN. Középszerű hideg; forró melegség nyárbán. (Debreceni Magyar Kalend. 1831.)
- DEBRŐ. A dohánytermés (mázsját) 9-13 forinton vásárolták. (Patriot. Wochens. 1804.II.25.)
1802. ÓGYALLA. "Ki pótolta a' sok esőzést 1802. esztendő, mert ebben az egész nyáron egy csepp eső sem esett a tájékunkon, a' honnan gabona főképpen tavaszi, igen szűken termett, és néhol felét, vagy 3-dát sem adta meg az elvetett magnak; lett is drágaság, mert ilyenekre békesség idején Magyarországon senki sem emlékezik. A GARAM mellett a' buzának szapuja (két pozsonyi mérő) 12 frt volt és mennél alább ment az ember PEST felé, annál drágább volt, az árpának szapuja 8 frt. (így) a' rozsnek 10 's 11 for. A' zabnak 7-8-9. A' lencsének 's más eleségnek csak pos: mérője 14 for. A muharnak 20 's 25 for. mérője, a káposztának száza 12 forinttól 20-ig. Ebben az esztendőben ősszel hó nem esett." (Jókay 12.)

*ABONY város tanácsa őrzí ABONYI LAJOS író (MARTON FERENC családi nevén) két kötetes kéziratát: "ABONY TÖRTÉNETE 1896-ig." A Tanács engedélyével az időjárás és az elemi csapásokról szóló részeket kijegyeztem és itt időrendileg beillesztve közlöm. A munkát az EGYETEMI KÖNYVTÁR kérte kölcsön és ottan kivonatoltam. (Réthly).

- RÁCKEVE. "Ezen esztendő rettenetes száraz. Március 23-ikától fogva, amidőn nagy mennydörgés és jégesővel volt. Novemberig soha annyira nem ázott a föld, hogy szántani lehetett volna, mégis tavasszal a föld árja volt. Buzába 9 frt-ra, a zab 4 frt-ra, a kukorica 6 frt-ra felment. Novemberben egy szántásba vetett a nép nagy része a Szúnyogon. (egy dűlő, vagy birtokrész neve) (Magdics 158.)
- PEST M. Ez esztendőnél már előre azt jósolták, hogy aligha lesz följegyzésre méltó nevezetesebb téli fagy. Valóban január közepéig csak lassan fokozódott a hideg és csak -5°R-ig (-6,3°C) szállt alá a hőmérő higanyszála. A DUNA sem hordott összefüggő jégtakarót január 28-ától. – Hamar elűzte az enyhülés a telet. – Március 28-án már mennydörgés hallatszott, sőt meleg áramlat jutott uralomra, és megtartotta uralmát csaknem őszig. – Nem egyszerűen forró, hanem szinte heves gyújtogató volt a SYRIUS. A hőmérőn a hőség aug. 10 és 14-e között 35°R-kal (43.8°C) tetőződött, s éjjel sem hült le a levegő 27°R alá. (33.8°C). – A gabona szinte gyügött a földeken; Neptunus a tavakon, mert szinte megfőttek és nagy számban pusztultak a halak. Csak Bacchus járta közben a táncot (azaz a szőlőnek nem ártott). Április elejétől október közepéig nem volt nagyobb eső; négyszer volt csak zivatar és tízszer kisebb csapadék. Viszont elég gyakran fújt erősebb szél. (Rettegi, 30.)
- LÁD (Somogy m.) Ezen évnek szárazsága miatt az éhínség olyan volt, hogy jó néhány ember és állat is elpusztultak. A Jobéhoz hasonló éhségtől. A gabonát – ahol volt – is 12 és 14 forintért is adták, a földesurak nagy mennyiségben adták kölcsön övéiknek, nehogy jobbágyaik éhen vesszenek: 1 pár tojást is 10 krajcárért is vettek, ha ugyan valaki szerezní tudott. Ezenkívül marhahúst 6 krajcárért is. Egyszóval sem borsó, sem lencse, sem gyümölcs nem volt, azért általános felmentés jött ki, hogy a (Kath.hivek) nagybőjtben is ehetnek húst. (Mózner L. Lád pléb. esketési anyakv.)
- RÁCKEVE. "26. Aug. rettenetes szélvész egész éjszaka." (Aug. 24-én nagy tűzvész, 232 ház égett le, a kár 151 forintnyi volt.) "A Borok jók lettek, de kevés, mert 20. Maji nagy dérlevén, sok kárt tett." (Magdics 158.)
- SOPRON. "1790-ben nyitották meg az új temetőt, a mai egyetem táján, de csak 12 évig használták, mert a patak megáradt és a temetőt elöntötte."* (Csatkai-Petz 53.)
- tél 1802/03. TAMÁSI. VAG folyó ezen a télen teljesen befagyott. (Rochel. A. 35.) Szörnyű nagy tél volt, nagy havak, egyik faluból a másikba nem lehetett elmenni. (Historia Parochiae, Eger.)
- TOKAJ. Ez a tél szokatlanul hideg és hóban gazdag volt, a tavasz, bár kissé késett, tartósan meleg volt és hirtelen állott be, szerencsére a tavaszi fagyok határán túl ** (Patriot Wochen. 1804. II.27.)

1803

- január. PÉTERVÁRAD. A legnagyobb hideg januárban elérte a -20-25°C-ot. (SCHAMS után Csaplovits, 1828.I.13.)
- január. VESZPRÉM. Gyakran rendkívül erős szél fújt. 9-10-én erős havazás, a hőmérséklet -14°R (-17.5°C). 16-án elolvadt a hó. (Bolgár M. 11.)
- január 10. PEST-BUDA. Szigorú hideg lépett fel, a DUNA erősen zajlik; a közlekedés igen nehézzé vált. (P.Z.jan.21.)

*SOPRONban 1802 márc.2-án nagy árvíz volt, lehet, hogy ekkor öntötte el a temetőt is. (Bruckner G.)

** Ennek a fagyos időszaknak a lehetősége a népies megfigyelések szerint május 25-én ORBÁN napján van, bár kivételesen nagy pusztító fagyok még június második felébe is benyúltak. (Uo. 228.)

- január 11. POZSONY. Az eddigi, őszi enyhe esős időjárást igazi tél váltotta fel. Állandóan szigorú hideg, megszakítás nélkül, hófúvásokkal. Helyenként igen magas a hó. A DUNA már zajlik, a repülőhidat leszerelték, s így a közlekedés dereglyéken és ladi-kokon történik. (P.Z.jan. 14.)
- január 11. SOPRON. Több mint két hete tartó, borús, ködös őszi időnek véget vetett az ÉNY-i szélvihar nagy hófúvással és télies időjárás állott be. A szigorú szeles tél tart, és sok helyen a hófúvások miatt az utakon való közlekedés veszélyessé vált. (P.Z.jan. 18.)
- január 14. TEMESVÁR. Eddig a telet csak a messze távolban lévő KARÁNSEBES vidéki hegyeket borító hóról vettük tudomásul: 12-én erős fagy lépett fel, nálunk is egy kissé havazott. Nagy öröm volt a havazás, mert a múlt évi tartós szárazságot nov. 9-én váltotta fel az esős, enyhe időjárás. (P.Z. febr. 15.)
- január 14-15. POZSONY. A fokozódó hideg következtében éjjel a DUNA beállott. Másnap a jégen megindult az átjárás, s nehezebb szekerek is veszély nélkül kelhettek át. A 16-ig tartó szigorú hideg kissé megnyihült, és 17-én már havazott. (P.Z.jan. 18.)
- január 15-16. UJVIDÉK. Az idei tél eddig oly enyhe volt, hogy az UJVIDÉK és PÉTER-VÁRAD közötti hajóhidat nem szerelték le. Azonban 13-án beállott hóvihar, majd erős hideg után a DUNA erős zajban 15-éről 16-ára éjjelen a hidat elnyomta, 20-án már közlekedhettek a jégen. 24-e óta már szekerek is átkelhetek. (Vereinigtc.febr.10.)
- január 16. PEST-BUDA. A hideg 3-4 nap óta annyira megerősödött, hogy a DUNA már zajlik. (P.Z.jan. 16.)
- január 24. SOPRON. Nagyobb havazás, igen sokan szánokkal közlekednek. (P.Z.febr.4.)
- január 25. ZIMONY. A hideg néhány napja fokozódik. A DUNA beállott és 26-án már gyalogjárók mehettek rajta, rövidesen nehéz kocsikkal is járható lesz. (P.Z.febr.8.)
- január 27. POZSONY. Újabb hóvihar, a szigorú hideg még fokozódik. A hótorlasz egyes helyeken 5-6 lábnyi magas (160-192 cm.) A közlekedés az országutakon nehezzé vált és postajáratok igen pontatlanok. (I.h.febr.8.)
- február 4. BARTFA. A tél szigora következtében a farkasok itt a környéken nagyon elszaporodtak, és már a külvárosokig merészkednek. (I.h.febr. 15.)
- február 8. POZSONY. Néhány napja a hideg erősen fokozódik. A postajáratok a nagy hó és a rossz utak miatt még mindig rendetlenül közlekednek. (P.Z.febr.8.)
- február 9. BUDA. A tél szigora tart. A plébánia templomnál (Anna templom) erősen áll a jég. A RUDASFÜRDŐNél (Blocksbad) új jégpáncél képződött, amelyen nehéz szekerek is átkelhetnek. Ahol a hajóhidat ki szokták kötni, a DUNA jégmentes és itt kis csolnakokon kelhetnek át az emberek. (P.Z.febr.11.)
- február 11. POZSONY. A szigorú hideg tartja magát. 9-én újabb vihar és hófúvás kezdődött, mely még 11-én is dühöngött. Az utak veszéllyel járhatók. A postakocsik több napot késnek. (P.Z.febr.11.)
- február 13-16. NAGYSZEBEN. Oly szigorú hideg volt itt, amilyenre öreg emberek sem emlékeznek. 16-án a hideg engedett erejéből. Rendkívül nagy a drágaság. (P.Z.márc. 1.)
- február 16. POZSONY. Enyhe, olvadós időjárás meleg napsütéssel. (I.h.febr.22.)
- február 24. POZSONY. Ismét hidegebb idő állott be. A DUNA jege még erősen áll, – de mert megkezdődött az áradás – nem tartja magát sokáig. (I.h.febr.25.)
- február 24. ZIMONY. Bár már enyhébb az időjárás, a DUNA jege még áll és azon zavartalanul közlekednek. (P.Z.márc.8.)
- február 26. BUDA. A DUNA jege du. kissé megindult, majd ismét megállott. Ezóta időnként el-elmozdul, de az enyhe és erősen szeles idő helyenként torlaszolja a jeget. A jég már erősen törekeny és a DUNA árad. (Vereinigtc. márc.3.)

- február 28. POZSONY. Reggel 9 órakor a DUNA jege mindenféle kár nélkül elindult. Az átkelő közlekedés is kezdetét vette. (P.Z.márc.1.)
- február 28. ZIMONY. Enyhe idő, a SZÁVA teljesen jégmentes; az ESZÉKEN áttelelő hajók már útra készen állnak. (I.h. márc. 11.)
- február 29. POZSONY. Újból kellemetlen esős, havas időjárás. A DUNÁN való átkelést az erős jégzajlás megszüntette, és a tegnapi postajáratok is elmaradtak. (I.h.márc.4.)
- március 3. BARTFA. A szigorú tél eddig tartott, 3-án enyhülés állott be. A környéken sok hó fekszik, egyes vidékeken a 2 ölnyt (közel 4 m.) is eléri. (I.h.márc.22.)
- március 4. BUDA. A DUNA a Margitszigetnél és Rudasfürdőnél jégmentes, csónakokon közlekednek. D.e. 10 órakor a víz megemelte a jeget, és szerencsére az áradás nélkül elindult. D.u. 4 órakor a maradék jég is lefolyt. (Vereinigte.márc.6.)
- március 5. ZIMONY. A DUNA jege simán elment, a hidat átadhatták a gyalogforgalomnak. A Cigány-sziget mellett az idei télen a hajók mind jól átteleltek. (P.Z.márc.18.)
- március 17. PEST-BUDA. A hajóhidat ma átadták a gyalogforgalomnak. Éjszakától kezdve már kocsik is átjárhatnak rajta. (P.Z. márc.22.)
- március 22. POZSONY. A repülőhidat ma beszerelték, s du. felé megindult rajta a közlekedés.
- április 25. VESZPRÉM. Majdnem mindig szép derült napok jártak; 25-én a BAKONYban villámlott és a következő napon áldásos eső esett. (Bolgár M.22.)
- május 6. POZSONY. A hónap első napjaiban tartós, kiadós áldásos esők voltak. (P.Z.máj.6.)
- május 7. VESZPRÉM. "Emlékezetes nap ez Veszprémben. Délelőtt enyhe déli szél lengedezett, s a láthatáron szanaszét felhőfoslányok mutatkoztak. A barométer zérus fölé /! egy fokot, a hőmérő 10°R-ot (12,5°C) mutatott. Délidő után DNY-on sötét felhőket és erős záport lehetett látni, amik 1/2 hatkor érkeztek VESZPRÉM fölé és 1/2 nyolcig olyan felhőszakadás zúdult a városra, hogy a megduzzadt SÉD patak kiáradt vize elhordta az útjába eső utakat és rombadöntötte a házakat. A partmenti kerteket a SÉD áradása és a szomszédos halmokról leömlő zuhatag kővel és kavicsréteggel borította el egyrészt az utat és a kőkerítéseket ledöntötte. A püspökségi és KAPU-VÁRI-féle kert, az É-abra fekvő kertek, valamint a mi kertünk is a szemináriumi kert szomszédságában kővel és iszappal volt borítva és kőkerítésünket három oldalról 40 öl (kb. 80 m.) hosszúságban újra kellett rakatnunk. A patakmenti majorsági kert deszkakerítése egyszerűen eltűnt. A Szent Anna kápolna ajtaját bezúzták a mindent elsőprő áradattól odasodort fatörzsek, a beömlő zuhatag megtöltve vízzel a kápolna kriptáját. A kriptát záró kőlapot is felemelte. A víz az oltár asztalának magasságáig megtöltötte a kápolnát, kiemelve helyükből a vízben uszó padokat és felforgatva a sekrestyében a szekrényeket. Az Oltáriszentséget és a kápolna használható felszerelését másnap felhoztuk a mi templomunkba. A Kriptát a megyei orvos jelentésére a vármegye befalaztatta és a kápolna kitisztítása után csak pünkösdkor, e hó 29-én lehetett is újból istentiszteletet tartani. Félő volt ugyanis, hogy a hosszabb időn át a vízben uszó hullák kifolyása ártalmat okozhat. Hasonló esetről VESZPRÉMBen emberemlékezet óta nem tudnak. A beomlott házaknak és az árvíznek 11 (tizenny) emberélet esett áldozatul, ezeken felül az ármosta gödrökben egyes áldozatoknak csak testrészei kerültek elő."*

* A veszprémi piarista rendház Historia Domusának feljegyzése a gondozásuk alatt álló Szent Anna kápolna történetével kapcsolatban: az eredeti szöveget közli VÉGHÉLYI DEZSŐ, Emléklapok VESZPRÉM város közigazgatási életéből. Veszprém 1886., és BOLGÁR MIHÁLY 99., a Vereinigte máj. 15. és P.Z. 1803 évi máj. 7. ujságjaiban.

- június 14. KESZTHELY. Délben erős vihar és jégzivatar pusztított. Teljesen tönkrc tette a kerteket, szőlőket és szántóföldeket. (Vereinigte. jún.19.)
- június 17. VESZPRÉM. A nap körül szép szivárvány színekben pompázó udvar volt látható; éjjel és a reakövetkező napon csendes eső volt. (Bolgár M.27.)
- június 21. POZSONY. Négy hete majdnem naponta esik. A DUNA június 21-i vízállása meghaladta a téli árvíz magasságát. A város környéke főképpen a Liget víz alatt áll. A CSALLÓKÖZt az ár túlnyomórésztben elöntötte. A felső DUNA vidékén felhőszakadások voltak. (P.Z. jún.24.)
- június 27. VESZPRÉM. A május 7-éhez hasonló felhőszakadásszerű eső volt, de csak 1/2 óráig tartott, e hó végén erős É-i szelek fújtak, sűrű esővel. (Bolgár M.22.)
- június 28. BUDA. Du. 4 órakor NY-on sötét felhők tornyosultak. A Városmajor felé vonultak, s egyszerre egy villámcsapással felhőszakadás keletkezett. A villám a Knotz-féle kert gondnokát ölte meg. A felhőszakadás kb. 1/4 órán át tartott, különösebb kárt nem okozott, de víz alá került a Zugliget, a Városmajor, a Jálícs-féle telek, és a Vérmező. Már 3 hete majdnem naponta esik. A DUNA vízállása rendkívül magas, s a parttal egymagasságú. Hazánk más vidékéről is érkeznek jelentések árvizekről. (Vereinigte, jún.30.)
- június 28. MEHÁDIA. Reggel 9 órától zivatar, du. 5 órakor felhőszakadás nagy jéggel, a városka utcái mintegy tavakká változtak. Minden irányból villámlott és dörgött. A Bellereger-patak vize 3 ölnyi magas volt (közel 2 1/2 m); 7 híd elpusztult, a főút nagyon megrongálódott, s így sem ORSOVA, sem HERKULESFÜRDŐ felé nem volt közlekedés. KARÁNSEBESnek az út 3 napig tartott. Csodálatos, hogy számottevő kár mégsem történt. Az utakat és a hidakat a katonaság 3 nap alatt rendbehozta. (Vereinigte júl.10.)
- június 28. POZSONY. Nemi megszakítással tart a borús idő. A Duna kissé apadt. A nagy víz miatt a repülőhíd forgalmában támadtak zavarok, mert a két horgonnyal a DUNA medrébe kikötött csónakot a víz elhordta és el is süllyedt. A közlekedés a deregelyéken történik. (P.Z. jún.28.)
- július 3. POZSONY. A DUNA visszatért medrébe. Sok helyen a mezőgazdaságban számottevő kárt okozott. BÉCSben a tartós esőzés (jún.23-28) miatt a DUNA erősen megáradt. (P.Z.jul.5.)
- július 7. PEST-BUDA. A DUNA még jobban megáradt, mind BUDÁN, mind PESTen. Medréből kilépett és a mélyen fekvő helyeket elöntötte. A hajóhidat annyira feszíti a nagy víz, hogy elszakadásától tartanak. (Vereinigte, júl.7. és 9.)
- július 9. PEST-BUDA. Szerencsétlen nap volt a mai a KRISZTINA- és RÁCVÁROSRa, valamint BUDA KÖRNYÉKÉRE. Délelőtt majdnem állandóan esett, du. 4 órakor a budai hegyek megett fekete felhők látszóttak. BUDAKESZI, HIDEKGÚT, KOVÁCSI, SOLYMÁR irányában nagyobb távolságban úgy látszott, mintha sűrű köd ereszkedett volna le. Egyszerre egy negyed óráig tartó felhőszakadás vette kezdetét, s a nevezett helységekben számottevő károkat okozott. A lezúduló árvíz mint egy folyó áradata vonult le a hegyek közt, elárasztva az utat, a Zugligetet, a Városmajort, a környező kerteket és réteket, a KRISZTINAVÁROS mélyebben fekvő részeit, majd a RÁCVÁROSban lévő csatornába (Ördögárok) torkollott. Ezt azonban részben már a DUNA vize töltötte meg, s így a lezúduló víz, – amelynek azonban még a hidak is útjában állottak –, mindent elárasztott. A csatorna (árok) melletti Rácváros házaiban a víz 6 lábnyi magasságra növekedett. Majdnem az összes hid elpusztult. Az utcák és a tér tóhoz hasonlítottak, a víz a Fő-utcán fölfelé folyva a hajóhid alatt folyt a DUNÁba. Ennek a három teljes órán át tartott eseménynek

természetes, hogy számottevő kárai voltak. A csatorna mellett épült házak (az Ördögárok vége) közül 5 teljesen bedőlt, továbbá több mint 20 ház többé-kevésbé megsérült. A boros pincéket is elárasztotta a víz, s a borok elromlottak. Sokan berendezési tárgyaikat, ruháikat stb. elvesztették, s akiket a kár ért, túlnyomórészt amúgy is szegény emberek voltak. Szakértők a kárt 60.000 ft-ra becsülik. Egy ember pusztult el, az is olyképpen, hogy menteni akarta holmiját, amelyet a víz elragadott. (Vereinigte, júl. 14.)

július 19. POZSONY. A DUNA néhány napja ismét erősen megáradt és egyes helyeken elérte a part magasságát. (P.Z. júl. 19.)

július 21. PATVARC (Nógrád m.) község lakói lovaikat lehajtották az IPOLYhoz itatni. Egyszerre elborult az ég és egy borzalmas zivatar tört ki. Gyakori villámlás és dörgés és egy villám az IPOLYba csapott, a lovak közül 24 kimúlt. (Vereinigte, júl. 28.)

július 22. POZSONY. A DUNA ismét erősen megáradt és magassága meghaladta a hónap elején volt árvizét. A rendbe hozott repülőhíd nem működhet és a közlekedést megint csak dereglyéken tartják fenn. (P.Z. júl. 22.)

július 24. POZSONY. A DUNA visszatért medrébe. (P.Z. júl. 26.)

július 24. PEST-BUDA. A DUNA az újabb, erősebb esőzések következtében ismét árad, s egyes helyeken a parttal egymagasságú. Augusztus 4-én már egy lábbal apadt. (Vereinigte. júl. 24., aug. 4.)

július. SOPRON. A júniusi esőzések következtében számos patak és folyó kilépett a medréről. Sok helyen a mezőket iszappal borították el, a szénát tönkre téve. A közben beállott jó idő mégis kiadós szénatermést adott. A próbacseplések igen jó eredményt adtak, ui. 20 kévéből álló boglya 2 1/4 véka tiszta szemet adott átlagban. (P.Z. júl. 26.)

július-augusztus. VESZPRÉM. Ebben a két hónap utolsó heteiben folyton tartó esőzések voltak. (Bolgár M. 22.)

augusztus. SZATHMÁR vidékén nagy jégeső volt egyik éjszaka, és itt minálunk is a BALATON mellett, ebben az esztendőben augusztusban éjszakai 12 óra tájban verte el TIHANYban a jég a szőlőket. (Fábián, 132.)

augusztus 7. KESZTHELY. Este heves zivatar alkalmával a villám az udvarbíró épületébe csapott, ahol a sót és egyebet raktározták el. A padlások tele voltak szénával, amely a závorszerű eső s a cserepestető ellenére lángba borult. A kastélyt is villámcsapás érte, de nem gyújtott. Az udvarbíró házának tüze terjedését az uradalmi alkalmazottak és a katonaság megakadályozták. Ezen éjjelen több környező falut is értek villámcsapások. (P.Z. aug. 19.)

augusztus 12. SOPRON. De. 11 órakor DNY felől szélvihar vonult fel borzalmas zivatarral. Iránya FRAKNÓVÁRALJA, LÉPESFALVA, KERTES és DARÁZSFALVA. A hullott jég diónagyságnyi szemekből állott és 2 lábnyi // magasságban minden kertet elpusztított és szőlőt őrző fiut agyonvert. A számottevő jégkárt az egyúttal fellépett felhőszakadás is fokozta. (P.Z. aug. 16.)

augusztus 26. ZIMONY. A SZÁVA vízállása olyan kicsiny, hogy a megrakodott teherhajók felfelé nem közlekedhetnek. (P.Z. szept. 2.)

szeptember 4. ZIMONY. Igen hideg időjárás. A termés HORVÁTORSZÁGBAN az idén kitűnően sikerült és így bánáti behozatalra alig fognak szorulni. (Vereinigte. szept. 22.)

szeptember 12. PEST-BUDA. A legöregebb emberek sem emlékeznek arra, hogy lett volna olyan változatos időjárású esztendő, mint az idén.... Ma az erős viharos szélről szenvedett a dunai hajóhidunk. A szél ivszerűvé nyomta a hajóhidat, s a híd közepén az egyik hajó horgonya eltört, a híd annyira megrongálódott, hogy csak a gyalogjárókat engedték át. Két nap múlva már kocsikkal is járható volt. (I.h. szept. 15.)

- október 15-18. POZSONY. A szüret itt ezen a környéken kezdetét vette. A városi tanács a szüret idejét így állapította meg: LAMACS 15., a hegyi szőlőkben 19-20., SZŐLŐSSÖN 26-27., "in den GESANGERN 18-20, DÉVÉNY 14-18, és RÉCSE 21-27. A szedők napi bére 9 kr. a puttonyozóké 18 kr. és a sajtolóké 36 kr. egy napra vagy egy éjjelre. (P.Z.okt.18.)
- november 3. BUDA és környező hegyvidéken a szüret befejeződött. Az időjárás eleinte esős szeles volt, de október második felében száraz szőlőt szedhettek. Rothadás alig volt. Bőséges termés, s remélhetőleg jó bort is ad. (Vereinigte, nov.3.)
- november 5., 12. VESZPRÉM. Erős hideg volt és havazott. 12-én a BAKONYban dörgött és utána szép meleg napok következtek. (Bolgár M.22.)
- november 6. ZIMONY. A tél az idén korán kezdődött. Elsején havazás és hófúvás, a hideg északi szél még tart és oly erősen hideg az idő, amilyen emberemlékezet óta nem volt. (P.Z.nov.15.)
- november 7. SOPRON. A szüret november 7-ével vette kezdetét, bár a teljes beérést a szőlő nem érte el. Ezért emelkedtek a bor árak, s jelenleg 24-25 frt az akója. (P.Z.nov.8.)
- november 12. JESZTREB (Gömör m.) Nagy égháború volt. (Vitéz János feljegyzése egy bibliában). (Adalékok IV.1899:36.)
- november 12. VEHÉC (Zemplén m.) Nagy égháború volt. (Uo.)
- november 12. SZARVAS. "November közepén kétszer igen erős égi háború volt; a KÖRÖS szokatlanul kilépett medréből; az utak a gyakori sűrű esőktől feneketlenekké lettek. (Tessedik S.84.)
- november. TOKAJ. SOPRON. Mindkét helyen a hónap elején indult meg a szüret. Úgy látszik a múlt évi termésen alul marad. (P.Z.nov.10.)
- november 18. POZSONY. A szüret itt és a környéken befejeződött, s bár az időjárás kedvezőtlen volt, a mennyiséggel az emberek megelégedettek. A bor minőségéről még semmi biztos nem mondható.
- MISKOLC. Bőséges szüret volt annyira, hogy a gazdáknak hordógondjaik vannak. Egy hordó bort – 3 pozsonyi akót – 6 frt – ért adnak.
- TOKAJ-HEGYALJA. Itt később szüreteltek és nagyon jó volt a bor. (P.Z.nov.18.)
- november. MAGYARORSZÁG. Az idej gabonaterméséről még mindig kedvező hírek érkeznek. Így BORSOD megyében egy pozsonyi mérő első rendű búza ára 1 frt. 30-42 kr. a másodrendűé 1 frt 12-15 kr., az árpác 30 kr. és a zab 24-27 kr. (P.Z.nov.18.)
- november 8-22. POZSONY. Két hét óta meleg szél és közben szárazság jellemzi az időt, az esőt az ősz folyamán nélkülözzük. A DUNA annyira apadt, hogy a repülőhíd (hajó) csak nappal igen lassan, a legnagyobb elővigyázattal közlekedhetik, sőt az esti postakocsi beérkezése után éjjel már nem is közlekedik. (P.Z.nov.22.)
- november 30. BUDA-PEST. A hó utolsó napján nagy vihar kerekedett, s a viharos idő december 2-án reggelig tartott. A hajóhíd néhány hajója elsüllyedt. Erősen hideg időjárás, s a jégzajlástól tartva a hajóhidat ki is szerelték. (Vereinigte.dec.4.)
- december 1. BÁNSÁG. Az ősz igen esős volt, nov.1-jén havazott és egyes vidékeken 1/2 lábnyi hó feküldt. 30-án éjjel is erősen havazott. A rossz időjárás akadályozta a termények kiszedését és sok helyen még a kukorica is töretlen volt, részben azért, mert az idej termés minden mértéket felülmúlt. A nagy drágaságnak az okozója főképp a rossz időjárás. (I.h.dec.11.)
- december 1. BARTFA. Az eddigi enyhe időt itt SÁROSban szigorú hideg váltotta fel. (P.Z.dec.23.)
- december 1., 2. POZSONY. A tél korán köszöntött be, mert december első két napján oly nagy hó hullott, hogy már száknán közlekednek, de 5-én a hó elolvadt. (P.Z.dec.6.)

- december 2-3. BUDA-PEST. Éjjel már úszott a DUNÁN a jég és megsérült a hajóhidnak néhány még álló hajója. (Uo.)
- december 9. POZSONY, ZIMONY, PEST-BUDA. Átmeneti enyhülés után 7-8-án országszerzte beállott a tél, még délen is. ZIMONYban havazott, PEST-BUDÁN 2-án leszerelték a hajóhidat. 13-án már megindult a DUNA zajlása. (P.Z.dec.9., 13.)
- december 20-21. POZSONY. Éjjel ismét 1 lábnyi magas hó hullott, 20-án leszerelték a repülőhidat, a DUNA már erősen zajlik. Az országutakon sok a hó, s a postakocsik pontatlanul közlekednek. (P.Z.dec.23.)
- december 25-30. POZSONY. A hideg szigorából engedett és enyhe idő állott be 29-én egészen tavaszias nap volt. A DUNA ismét jégmentes. (P.Z.dec.30.)
- december. VESZPRÉM. Ködös volt, erős É-i szelekkel. (Bolgár M.22.)
- december. VESZPRÉM vidékén a viharos szél az erdőkben sok ezer fát kidöntött és még más károkat is okozott. (Vereinigte.dec.25.)
- június-december. TOKAJ. Ezek a hónapok mértéken felül esősek és hűvösek voltak. Szeptember és október oly szárazak, amint azt kívánni lehet. November – amelyik a tulajdonképpen a szüret hónapja, esős volt 10-éig, majd közben ködös, esős, szép meleg és fagyos a hónap végéig. A szerző megjegyzi, hogy általában novemberben szüretelnek. Ő maga decemberben, s minél később szüretelt, annál jobb bora lett. (230.)
1803. DEBRECEN. "Lágy tél, hideg március, áprilisban égiháboruk; június végéig hűvös. Gyömölcsös esztendő." (Debreceni Magy.K.1831.)
- ERDÉLYben himlőjárvány dúlt. Elrendelték a tehén himlőoltást. (19.Bielz.68.)
 - DEÁKI (Pozsony m.) "Ezen esztendőben mintegy Júniusban vége felé szörnyű sok apró ponty ment minden folyó vizen fölfelé, úgy hogy a vizet tőlük (nem) látták és ez tartott majd 5 nap, csak meríteni kellett őket egy meritéssel a halfogó zsák szakadozott alattok." (Esztergom.Áll.levéltár.)
 - ÓGYALLA. "... hó nem esett, az 1803-i k esztendő Január 14-ik napjáig; ekkor kezdett esni a hó oly nagy mértékben, hogy az utakon és mezőben is volt átaljában négy lábnyi magasságú hó, ahol pedig a szél összefújta, 3 ölnyi is volt, a hidegnek creje annyira nőtt, hogy sok emberek és marhák az utakon megfagytak; egész Február 15-éig, legkevesebbet sem engedett, sem az eszterháról semmi nem cseppent. TAVASSzal ismét nagy szárazságok kezdettek lenni egész 20k ÁPRILISig, de akkor hála Istennek oly szép esők estek, hogy minden jószágnak bőv terméséhez lehetett reménysége, a sok inséggel küszködő embereknek, mert 20k ÁPRILISTól fogva csak egy sem mulik el, e'mái napig amidőn ezeket írom, hogy az Istennek szép áldása ne csepegne le a felhőkből, a szomjas földre, sőt még mos is bé van boritva az ég szép terhes felhőkkel." (Nem állapítható meg a nap.)
- június 26-án hazajöttem PEST-ről, az egész úton mosott az eső; "27-én elmentem KÖMLŐDre..., az eső is mindig esett reánk, mihelyt TATÁt elhagyuk...", "OLTSÁra.... visszaindultam, de a nagy árvizek miatt ALMÁS felé kénytelen voltam kerülni. "Éppen hogy PEST-ről hazajöttem (júl.26.), el kezdettek a vizek áradni, és a DUNÁból, s NYITRÁból oly nagymértékben kiömleni, hogy az egész CSALLÓ-KÖZben s DUNA NYITRA mentében minden réteket és sok szántóföldeket a víz éppen aratás idején elborított, a rajtok lévő termést hasznavehetetlenné tette. Ez az áradás tartott szinte 14 napokig, akkor valamennyire megakadtak, de azután ismét oly nagyon megáradt, hogy az elébbenit is fellyül haladni látszott. Ekkor egyízben kimentem vadászni és amint a tsiznáim a vadász tarisznyáimra voltak akasztva, az egyik lecsván elmerült, amelyet 8-ad napjára, midőn a víz megapadt – találtam meg."

"A szüret ebben az esztendőben OKTÓBER utolsó hetében volt, bor savanyú és kevés is termett, hanem alma, körtvély, s szilva bőséggel volt."

"December 14. DABASra utazott kocsin: amidőn is a szüntelen eső, hó miatt az utat nem látván, SOROKSÁRtól nem messze szerencsésen eldültünk." PEST-VÁC, december vége felé: "... szüntelen mosott, hol a hó, hol az eső, és nagyon rossz utak voltak. (Lehet, hogy már január). (Jókay J.21.)

"Ezen esztendőben sok felhőszakadások voltak, tetemes károkat tettek" (Magdics, 158.)

- ROVNYÓ (Rovné, Trencsén m.) Már a fél március folyamán volt néhány szép tavaszi napunk; amelyet tartós száraz időjárás követett. Április 1-30, semmi sem csirázhatott, vagy rügyezhetett. Ekkor is a már említett égalji szineződés beállott (Nem volt északi fény.), s ameddig ez tartott, ismét egy csepp eső sem esett, bármely világtáj felől jöttek is – vagy nem – a szelek. A tavasz későn köszöntött be. A nyár inkább nedves, mint száraz volt.

szeptember 12. A VÁG mindkét oldalán lévő magas hegységeket nagy hó borította, amely azonban csak 22-éig maradt meg. Az ősz hosszú és nedves volt. Novembertől december végéig száraz hideg idő volt. (Rochel A. 35.)

SOPRON. Kezdetben enyhe tél. Január 28-ától február 26-áig sok hó hullott és hideg volt. Közepes bor és gabonatermő év. (Bruckner G.)

TOKAJ. "A tavasz bár késett, gyorsan és tartósan meleg volt", a fagyos perióduson túl * június-július és augusztus igen esősek és hűvösek voltak. Szeptember és október azonban szárazak. A november – a szüret tulajdonképpen hónapja – 10-éig esős, ködös, majd szép meleg, fagyos volt a hó végéig. (Patriot. Wochen. 1804. 227. F. cikke).

- TOKAJ. Az ez évi borjárat igen kitűnő volt és magas áron igen hamar gazdára talált. SCHAMS közepes bortermést említ. (Schams F.I, 87.)
- PEST M. Az 1803-as esztendőben, mint mondám, a gyakori esők áztatták a földeket. Az előző évhez hasonlóan, amelynek novemberében és decemberében csak lassan fokozódott a hideg (a fagy), az év január 12-éig hasonló időjárást jeleztek előre, amely napon aztán erős délkeleti széllel megérkezett fagy bőséges hóval lepte be a földeket. Ezt a betörést sűrűn hasonló jellegű újabb szélrohamok, hóviharok követték egészen február 13-áig. E napon tetőződött a hideg és három lábnyra emelkedett a hó vastagsága. Varjak és harkályok – sőt KECSKEMÉT környékén – juhok, apró marhák is elpusztultak, mert szemüket kiszúrta a hó (!). Ettől az időtől kezdve (febr.18.) azonban csökkent mind a hő alakjában hulló csapadék. Így köszöntött be a felhős, de enyhe március. Április nem tért el tőle, a május és június sem, csak a felmelegedés fokozódott. Júliusban mérsékeltén magas hőmérséklet uralkodott, s kitartott egész augusztusban. A hátralévő időben esős, szeles, felhős időjárás zárta be az októbert. (Rettegi 40-41.)

* Az ez évi tokaji borok nem voltak tartósak, amit a szerző véletlennek minősít, minden évnek meg van a maga fátuma. (I.h. 1805.67.)

1804

- 1803/04. tél. TOKAJ. Ez a tél szokatlan hideg volt és hóban gazdag; a tavasz ugyan késett, de hamar vált tartósan meleggő... (Patriot. Woch. 1804. II.27.)
- január, február. SZEPESSÉG. A január enyhe volt, nem esett hó, csak eső, de annál több havat hozott a február, úgy annyira, hogy az emberek házaikat a hóba vájt alagút alatt hagyhatták el. (Zipser Bota 1879.XVII.2.)
- január 7., 10. DEBRECEN. Szombaton hajnalban 2 órakor heves zivatar volt. A városban 3 helyen is lecsapott a villám, egyszerre mindenütt gyújtott. KANDIDban egy lóistálló, a város istállója és PÉTERFIÁban egy disznóakol, és 5 katona lovat a mennykő megütött. A tüzet eloltották. 10-én hajnalban 1-2 óra körül ismét bevágott a villám a sóhivatalba, az adósczdő házának tetejébe, de nem gyújtott. (Auer 20, Balogh J., Déry Múzeum.)
- január. VESZPRÉM. Január kissé enyhébb volt, gyakori ködös napokkal a vége felé, az északi szelek erős hideget hoztak. (Bolgár M. 23.)
- január. FIUME. Igen enyhe időjárás; a mandulafák már karácsony táján virágba borultak. Gyakran volt erős zivatar. (P.Z.jan.24.)
- január 14. TEMESVÁR. Este 7-kor erős hideg lépett fel, s 8 órakor heves eső hullott. Éjjelre jegesre váltak az utak, s 15-én reggel 9-kor csepeg a háztetőkről. Egy évben sem volt annyi ember a kórházban tél idején, láb – vagy kartöréssel –, mint az idén. (P.Z.jan.31.)
- január 24. POZSONY. Meleg, esős, erősen ködös idő váltakozik, a DUNA teljesen jégmentes és a hajózás zavartalan. (P.Z.jan.24.)
- január 24. ZIMONY. Rendkívül enyhe idő, tavaszi napok napsütéssel, a fák már rügyeznek... (P.Z.febr.3.)
- február 2. SÁROS M. Igen enyhe időjárás, az élelmiszerek árai, de különösen a húsarak igen estek. A legjobb szalonna mázsája (50 kg.) EPERJES és BARTFA heti vásárain 20 frt. (P.Z. febr.10.)
- február 7-19. VESZPRÉM. 7-étől 19-éig havazás, erős északi szelekkel, a hőfok 1 °R, a fagypont alatti -1.3°C. (Uo.)
- február 10., 11. PEST. "Ezen hónapnak 10-én estvéli 8 óra tájban villámlott és mennydörgött; 11-én pedig Centrális napbeli fogatkozás volt, 11 és 12 óra között." (Jókay J.21.)
- február 14. ZIMONY. A rendkívül megromlott utak miatt PEST felé nehezebb szekerekkel való közlekedés legnagyobb részét lehetetlenné vált. Az árukat UJVIDÉK-ig tengelyen szállítják, onnan lovakkal vontatott hajókkal viszik tovább. (I.h.febr.21.)
- február 15. SOPRON. Hirtelen télies idő állott be, magas hó van. (P.Z.febr.21.)
- március 11. POZSONY. A repülőhídon a forgalom ma de. megkezdődött. (I.h.márc.13.)
- március 14. PEST-BUDA. A hajóhídon a forgalom újból megindult. (I.h.márc.20.)
- március 19. PEST. A Józsefnapi vásár a februári és márciusi hideg, eléggé zord időjárás miatt – az utak igen rosszak voltak – középszerűen sikerült. (P.Z.márc.27.)
- március. JÁSZBERÉNY. A ZAGYVA rendkívülien megáradt. Az ár szétrombolta a védőgátat és elzárta a szomszéd községekkel való közlekedést. A legtöbb faluban nagy kárt tett az árvíz, sokféle jószágot, juhokat, bárányokat hordott össze oly nagy tömegben, hogy némely helyen a kutyák nem tudták azokat elfogyasztani. (Merk T., Ferencsek.)

április 6. MAGYARORSZÁG. "Volt azon kívül 1804-ben is 6-ik Áprilisban egyharmad napos fürgeteg; de amelyet kivált a mindenkor kívül lakó ember ki tudott állani. Bornyúk, bárányok eldöglöttek, de számos barom (ha csak az akkoron kiáradott vizekbe nem fűlt) nem igen veszett el. Huszad részében sem volt annyi a kár, mint most, ember fagyásról pedig semmit sem hallottunk."

Közönségesen a megdöglött lovak, és juhok számát 80 ezer darabra teszik. A Fel-séges K. Magyar Helytartótanácsnak rendelete szerint feliródtak és beküldettek. Akkor mindjárt a káraknak jegyzékei, kívánni kellene hogy valaki különösebben kivonásban (Kivonatban) az olvasó Magyar világgal azokat közlené. A megfagyott embereknek számát sem lehet tudni, de hogy az nem egy-két százból álljon, gyanítani lehet. (Gorove, az 1816-ban, 67.)

április 7., 8. POZSONY. Erős szélvihar-kerkedett, amely rendkívülien tombolt. A házakon és a kertekben nagy károkat okozott. Estére erős eső, majd hóvihar lépett fel és eltartott április 9-én délig. (I.h.ápr.10.)

április 7., 8. ALFÖLD. Hóval vegyes eső. Ez alkalommal 30.000 szarvasmarha esett a havas zivatar áldozatául, nevezetesen HÓDMEZŐVÁSÁRHELYen több mint 1.000, MAKÓn 800 körül. OROSHÁZÁN 400, TÓTKOMLÓSon, MEZŐTURON és MEZŐBERÉNYben 300-300, CSABÁN és SZARVASon 100 db. (Gazd.Lapok, 1941.290.)

április 12. SOPRON. ESZTERHÁZY MIKLÓS herceg 7 év előtt a Rábcán át egy csatornát építtetett, hogy a FERTŐt kiszáritsa. A FERTŐ vízállása tényleg számottevően csökkent, de az elmúlt igen havas, majd esős télen megáradt. HIDEGSÉG, RÉVFALU, SÜTÖR, POMOGY, BÁNFALU, SZÉLESKÚT, SÉRC, RUSZT és MEDGYES víz alatt állanak. Az okozott kárt 1/2 millió forintba becsülik. Nagy területen a szántóföldeket is víz borítja. (P.Z. ápr.24.)

április 29. SOPRON. Négy hete majdnem naponta esik; az utak járhatatlanok, s az élelmiszer felhozatal igen kevés. Drágaság keletkezett, de a kedvező időjárásra a vetések igen jól fejlődtek, s így az árak estek. (P.Z.máj.1.)

május 15. FEKETEHALOM (SZE BEN m.) A vidéken némi hó esett. (Quellen.IV.326.)

május 26. TOKAJ. Rendkívüli felhőszakadás a szőlőhegyekben nagy kárt okozott. (P.Z.jún.8.)

nyárelő. TOLCSVA. Az árvák szőlőit a nyár kezdetén a jég annyira elverte, "hogy még a kapát sem érdemlette,.... nem is szüreteltetett." (Kerekes...302.)

május KÖSZEG. Tavaszi fagy. (Visnya A.)

június 8. PEST. Kellemes időjárás többszöri esővel. A termények igen szépen fejlődnek ezen a vidéken, de rendkívül jónak ígérkezik a TISZÁNTÚL és a BÁNSÁGBan. A terményárak számottevően estek.... (P.Z. jún.12.)

nyár. SZARVAS. Már nyár derekán olyan tömeg holló, csóka, seregély, szarkacgér, patkány és hörcsög mutatkozott, hogy az előbbieket a gyümölcs, s a még éretlen kukorica tekintélyes részében, az utóbbiak a búzában és minden mezei termésben nagy kárt okoznak. (Tessedik S. Szarvasi 86.)

június 9-10. DEBRECEN. Éjfél után borzalmas zivatar tört ki, s 6-szor csapott le a villám. Kétszer az egyik utcában gyújtott, s ekkor 6 ló elégett. Másnap újból éjfél után 2 órakor a sóhivatalnak a házába csapott, de a tüzet eloltották. (P.Z.jún.26.)

június. POZSONY. A múlt hét óta a DUNA rendkívülien megáradt, éppúgy mint ebben az időben a múlt évben. A MALOMLIGET, a városi liget és több a DUNA melletti kert, rét a víz alatt áll. A repülőhid sem működhetik a nagy víz miatt. 18-án a víz már apadásnak indult. (I.h.jún.19.)

- június 13-15. SOPRON. 48 órán át kellemes, termékenyítő esőben volt részünk, amelyre a természet teljesen felüldült. A gabonaárak estek, mégpedig 4 frt 15kr-ról 3 frt 30 kr-ra. SÜMEGH-en és FEJÉR megyében is nagyon szépen állanak a vetések. Egy pozsonyi mérő búza 2 frt 30 kr., rozs 1 frt 45 kr., árpa 1 frt 24 kr. és a zab 1 frt.... (P.Z.jún.19.)
- június 22. POZSONY. A DUNA néhány napja erősen apadt, rövidesen visszatér medrébe. A repülőhíd 20-a óta ismét üzemben van. (I.h.jún.22.)
- július 3. NAGYBÁNYA. Du. 2 órakor borzalmas zivatar tört ki, amelyet nagy szélvihar és rettenetes jégeső kísért, s mintegy 1/2 órán át tartott. A veteményeket, kerteket, gyümölcsfákat teljesen összeverte a jég, amelyeknek egyes szeme 7-8 lat (13-14 deka) súlyúak voltak. Sok szőlőtőkét úgy tönkre vert, hogy azok évekig nem teremnek. A legtöbb ablakot a jég bezúzta, a vihar levitte a háztetőket. A kárt 200.000 forintnál többre becsülték. (P.Z.júl.20.)
- július 4. VERSEC. "... roppant szélvész és égháború okozott tetemes károkat VERSECen. A gör.kath. székesegyház tornyának egy részét levetette, félig romba dönté a hegyen lévő kápolnát, a mellette volt remete lakot pedig teljesen elpusztítá. Magában a helységben szintén sok omlott össze, a szántóföldeken és szőlőkben pedig szörnyű kárt okozott az ugyanakkor esett jég. Különösen a "Majdan" nevű határrész pusztult el, valamint az itt határos szomszédos falvak: KIS- és NAGY-SZELISTYE, MARKOVÁC s.a.t. melyek fölött a jégterhelt felhők elvonultak vala." (Milleker, Versec. I. 259.)
- július 8. POZSONY. Felhőszakadásszerű eső elborította az utakat, házakat, üzleteket, bár csak rövid időn át, de egyúttal néhány szőlőben és a veteményekben is kárt okozott. (P.Z.júl.31.)
- július 21. DURÁND (Szepes m.) Éjjel 10 órakor villámcsapás felgyújtott egy házat. Heves szél következtében a tűz igen gyorsan terjedt és több mint 30 ház leégett. (P.Z. júl.31.)
- szepember 26. EGER. Enyhe esőzés, miután az egész augusztus száraz volt. (Historia Parochiae, Eger.)
- szepember 29. EGER. Napközben napfényes idő, utána hideg és fagy. (Uo.)
- ősz. SZARVAS. "Késő ősszel, mikor észrevették, hogy a KÖRÖS ismét kezd áradni, az egyik "lapost", az un. "nagylapost" gáttal vették körül, hogy az új áradással szemben biztosítsák." (Tessedik, Szarvasi 87.)
- október 19. SOPRON. Az idén szokatlanul korán volt a szüret. Ennek oka egyrészt a mezei egerek nagy elszaporodása, amelyek a szőlőben rendkívüli kárt tettek. A bor jó lesz, a mennyiség azonban kicsiny. (P.Z.okt.26.)
- október 25. ZIMONY. A DUNA és a SZÁVA néhány napja erősen árad, s így a Cigányszigetnél a kis víz mellett veszteglő, gabonával terhelt hajók elindulhatnak. (P.Z.nov.2.)
- október POZSONY vidéki szőlők szüreti idejét megállapították: 11. DÉVÉNY, 15. LAMACS, 18. a pozsonyi hegyekben, 23. RÉCSE és 24. SZÖLLŐS. Középes mennyiséget, de jó bort várnak. (P.Z.júl.31.)
- október. BUDA. A szüret a várakozáson felüli volt. ORSZÁGosan is áldásos termés volt. (P.Z.okt.10.)
- november. POZSONY. A hónap erős hideggel indult, 9-e után azonban enyhe, igen esős lett az időjárás, 12-e óta azonban derült és hideg. (I.h.nov.23.)
- december 1-5. POZSONY. Elsejével a hideg szigorúvá vált, s a DUNA már zajlik. A repülőhidat szétbontották, de 6-án ismét enyhére vált az idő. (I.h.dec.7.)

december 15. POZSONY. Az enyhe esős idő hidegre fordult, napról-napra fokozódott, a jég szaporodott, s a part mentén már áll is. (I.h.dec.25.)

december 25. SÁROSPATAK. "...különös volt az is, hogy az elmúlt Karátson első napjának estvéjén, a mikor a' HEGYALLYán hó esett nap nyugot és észak között egynéhány-szori villamást láttunk, mely egyéberánt csak ritka, de nem szokatlan.." (Debreceni Magy.Kal.1831.)

1804. DEAKI. (Pozsony m.) "Ezen a télen a juhok 17 hétig voltak beállva, éppen Április első napján mentek ki először. Tél nem volt igen erős, de hó volt sok, melyből származott a föld árja és a vetéseket igen kivesztette. Az a hó végképpen elolvadtott 28. Martiusban, azután jött nagy szárazság, mely tartott egész június végéig, ezt azután követte sok esős idő, sok égháború és kártevő szelek, az rozsok annyira kiveszték, az sok hó miatt, mivel a föld sem volt alatta befagyva, hogy sok helyett alig a magját adta meg, sok helyett azt sem, kivált aki korán vetett, az tiszta búzában több üszög, mind búza, az árpák igen ritkák és hunyott szeműek, zabok szalmája meg nyűttek, de szeme igen rossz, széna türehető, ezen esztendőben sok víz áradások voltak, azon halakról, mellektől tavaly emlékeztünk, hogy föl mentek, ezen esztendőben mind visszajöttek, s csodálatosan, mert ahová semmi árvíz nem jött, halat fogni lehetett, sőt az kutakban is találtatott, melyek a mezőn voltak, s árkokban; az ALFÖLDön bőven termett gabona, azért a gabona ára nem volt oly drága.

Ezen nyáron és ősszel is annyi egér volt a házaknál, földeken és réteken, melyeknek sokaságáról ember nem emlékezik. Tiszta búzának Pozs. mérője 6 f. 3 f. árpa, 3 f. kukoricza 3 f, halnak sokasága az előtt fontja 10kr, most 4,5 kr. egy pár Sarú 6 f. Bor középszerűen termett és igen jó." (Esztergom Áll.Levéltár.)*

1804. FERTŐ-tó. "A FERTŐ áradásának és apadásának bizonyos periódusai vagynak, és ezen periódust 7 esztendőre teszik. Én esmértem a Tót (tavat), így ír a nagyérdemű BREDETZKY Úr – mintegy 15 esztendőtől fogva, ezóta szüntelen apadt annak vize, úgy hogy legközelebb is fel kellett osztani a parasztok között a már tökéletesen kiszáradt földet, melyet a FERTŐ ágyából nyertek a parasztok. Hanem 1804-be ismét észrevehetően kezdett áradni a Tó, és ahol azelőtt száraz lábbal lehetett gázolni, most ott mély víz fekszik." (Bredeczky S., 1814. 108.)

– KARVA (Esztergom m.) Decemberbe és januárba -19°R (-23,8°C.) hidegek voltak. (Kondé II.73.)

– JÁSZSÁG. Husvét (hv.ápr.1.) "...életemet is csak a különös Isteni Gondviselés mentette meg az árvizek hátán, mivel a Jászságba a TISZA kiöntése miatt szárazon menni nem lehetvén, egy ócska csónakon mentünk..."

Pestre érkezvén innen a sok esőzések miatt "KOMÁROM"-ba Június 26-án 1804 hazajöttem, a Juristitiumra, sok rossz esőzés és szelek járnak, "Július 21 igen nagy szélvész és záporosó volt, mely sok élő fákat kiföldelt, a kukoricákat földig paskolta és sok más károkat tette." (Jókay 22.)

november 10. ESZTERGOM." Nov. 10. körül a Sz.Mártoni Terminusokra vissza igyekeztem PESTre...hajón...ESZTERGOMnál, ahol estéledvén, a hajót kikötötték, reggelre pedig csunya zivataros idő támadván, két napokig azon a helyen kénytelenek voltunk maradni, és azután amikor a fergeteg megszűnt, úgy indultunk el". (Jókay, 24.)

– RÁCKEVE. "Ezeknek idejekben tavasszal nagy régen nem látott földárja lévén, sok kárt

* Az időjárási feljegyzések 1800-tól kezdődőleg maradtak reánk. (L. Réthly A. Időjárási események 1701-1800-ig 467 old.)

tett. Jég elmenetelekor a DUNA kiöntött a szállásokig; de a Városba akkor nem jött be (a víz). Júniusban is kiöntött, de nem annyira mint tavaly; Júliusban 3-szor kiöntött HUGYÉRól nagyrészbe el lehetett a szénát kapni (megmenteni), de BESENYŐ-be többnyire lában veszték a füvek." (Magdics, 159.)

"Jó és bő szüret lett annyira, hogy 20 esztendőől fogva ilyen nem volt; mégis mivel KECSEKMÉTEN, NAGYKÖRÖSön, sőt a BUDAi hegyeken is tsak fél termés volt, a Bornak lett ára 6 frt-okig, a Búza 7 frt-ig ballagott". (Magdics, J. 160)

- ROVNYÓ. január 9-én jelent meg a völgyekben az első hó, amely csak március 7-én ment el. Ezen a télen (1803/4) a VÁGnak nyílt vize volt. Március-április. Sok köd, eső, hideg időjárás, csak Május első felében mosolygott reánk a tavasz. Ezen a nyáron RAJECZ melletti ALPOKban a hó június 24-éig maradt fekve. A tavasz és a nyár igen nedvesek voltak, még október végéig is sok esős időnk volt. November 1-5-e között a völgyekben szigorú hideg lépett fel hóval. Erős fagyok voltak, gyakori havazással. December 15-ével a hideg igen erősen fokozódott. (Rochel A.36.)
- SOPRON. Enyhe telünk (1803/04) volt, annyira, hogy állandóan dolgozni lehetett; azonban február 29-étől március 5-éig oly rettenetes hófergeteg volt, hogy minden munkát be kellett szüntetni. Ebben az évben igen kevés bor és gabona termett. Bort aki a múlt évben 20-30 akót szüretelt, az idén 3-4 akója termett. Gabona oly rosszul termett, amire emberemlékezet óta nem volt példa. Szűk esztendő bor- és gabonában. Igen sok egér volt a földeken, csapatostúl szaladgáltak, s sok kárt okoztak. (Bruckner G.)
- SZARVAS. Mivel ez évben föld, tűz, levegő és víz annyira ellenére volt a méh tenyésztésnek, hogy különösen a folyók és folyamok nyolc hónapig tartó áradása s az igen gyakori szelek miatt még a legnehezebb, legjobb méhkasok is szükségét szenvedtek. (Tessedik S. Szarvasi 85.)
- SZARVAS. "A gabona ára már ősszel 4-5 forintra emelkedett, ugyanakkor Felvidéken 10-12-15 forintot ért el". (I.h.86.)
- SZARVAS. "A gyakran jelentkező lisztharmat nagyon káros volt a heremag-termelésre". (Uo.)
- TAMÁSI. (Tolna m.) Jég verte el a szőlőhegyet. (Historia Parochiae.)
- TOKAJ. "Közepes bor termés volt". (Lásd 1801. Schams F. I.97.)

1805

- január 7-8. PEST-BUDA. Ezen az éjjelen a DUNA befagyott. (P.Z.jan.18.)
- január 8. "A jég csak ma reggel 5 órakor állott meg a DUNÁN, mi mégis a LITERATURA dolgában által mászni bátorkodtunk (BUDÁra)". (Horvát, Minnapi 67.)
- január 12. ZIMONY. A hideg erősödött, a közlekedés a DUNÁN és a SZÁVÁN, PANCSOVA és BELGRAD között zavartalan. A SZÁVA teljesen jégmentes és hajózható. (P.Z.jan.12.)
- január 14. DEBRECEN. "....tartottuk a téli vásárt, körül a vásári sátrakban. A vásár előtti héten nagyon hideg volt, de aztán megenyhült és szép száraz idő lett". (Auer, 120.)
- január 15. POZSONY. A hideg időjárás enyhült, a hó olvad és jég is kevesebb úszik a DUNÁN, amelyen a közlekedés zavartalan. (I.h.jan.18.)
- január 16. ZIMONY. A szigorú hideg tart, a tüzelőfa drágul, az élelmiszerek is magasak. (I.h.jan.25.)
- január 24. ZIMONY. Bár 18-án enyhült a hideg, a közlekedés a folyók partjai között az erős jégzajlás miatt veszélyes. (I.h.febr.1.)

- január. SOPRON. Az igen száraz időjárás és a jó utak következtében az itteni hetivásárok – kétszer hetenként – igen látogatottak. A termények és az állataik esnek. (I.h.jan.15.)
- február 2., 25. KARVA. 2-án -21°R (-26,3°C) hideg volt, és az idő csak 21-én enyhült meg, amikor eső is volt. (Kondé, Gazdaság-beli II.)
- február 4. ZIMONY. A beállott enyhe időjárás zavartalan közlekedést biztosít. (P.Z. febr. 12.)
- február 12. PEST-BUDA. Tizenkettedfél tájban a' DUNA jege elindult, de nem messze csúszott. (HORVÁT, Mindennapi 92.)
- február 12. "PEST-BUDA"... hatod fél órákor (hó esvén) haza kísértem a' tsokokat osztogatni nem sajnáltam. Hideges lévén az üdő ugyan azon szépnek forró kebele melegítette égető hevével kezemet..." (I.h.93.)
- február 14. PEST-BUDA. "Abba maradt a dolog a' veszedelmes átaljárás miatt". (A DUNA zajlott)(Uo.)
- február 16. PEST-BUDA."... Négy óra után. T.POTYONDY Ráfáéllal a két ÜRMÉNYI Urfiakkal átal mentünk a' DUNA jegén NÁNDOR inspánjunknak lovagló iskolájába". (I.h.95.)
- február 19. POZSONY. Az enyhe idő érzékeny hidegre fordult. A múlt héten sokat havazott. A DUNA újból zajlik, s így csak egyes személyeket és kisebb járműveket vihetnek át. (P.Z.febr.19.)
- február 21. PEST-BUDA. A DUNA jege még erősen áll. (P.Z.febr.26.)
- február 23. POZSONY. A DUNA jege POZSONY felett egészen DÉVÉNYig áll, s a Városon alúl is állott. De szombaton du. lassan megindult, sem áradást, vagy más kárt nem okozva. Vasárnap reggel már nagyobb fuvarokat vittek át a dereglyék az egyik partól a másikra. (P.Z.febr.26.)
- február 23. PEST-BUDA-VÁL. "Nyoltz órákor a' menő félben lévő veszedelmes jégén átal ballagván VÁL felé BUDAból útnak indultunk. (HORVÁTH I., POTYONDI és MARKOVITS MÁTYÁS) Borzasztó szél fúvatok között délre az úgy hívott Hideg vendég fogadóba". (Horvát, Mindennapi 99.)
- február 24. VÁL-SZÉKESFEHÉRVÁR. "Szörnyű rossz lévén a' számos esők miatt az út..." (Uo.)
- február 25. PÁTKA."...., és egy órákor PÁTKA felé indultam. Derekasán vert az eső utamban. Négy óra felé nagy nehezen PÁTKÁra értem." (I.h.100.)
- február 26. PEST-BUDA. "Ma menni kezdett, úgy hozták ide el a' hirt, PESTnél a' DUNA jege, 's nagyobb részt, a' DUNÁról folyvást el takarodik." (Uo.101.)
- február 27. PEST-BUDA. "A jég minden kár nélkül elindult." (P.Z.márc.5.)
- február 28. BUDAFOK (PROMONTOR) "Ettől elhajtván sörény hat lovainkat, a' rossz útból négy órákor BUDÁnál jöttünk ki. Déltől fogva eddig vert bennünket a' lots-potsos idő. Átal jövetelünk a' DUNÁN épen nem volt veszélyes, mivel azt tisztán találtuk". (Horvát, Mindennapi 102.)
- március 5. POZSONY. A múlt heti tartós esőzések, a hó gyors olvadása a felsőbb vidékeken, a DUNA gyors áradását okozta. Több helyen kilépett medréből. A CSALLÓKÖZ alacsonyabban fekvő helyiségei közül egyesek már víz alatt vannak. (P.Z.márc.5.)
- március 8. POZSONY. A DUNA az utóbbi napokban apadt s visszatért medrébe. (I.h.márc.8.)
- március 12. JÁSZBERÉNY. Nagy havazás erős széllel. (Merk T., Ferencesek.)
- március 15. POZSONY. Az elmúlt két hét kellemesen tavaszias volt. A repülőhíd beszélésén dolgoznak, s mai nap este átadják a forgalomnak. (P.Z.márc.15.)
- március 16. PEST-BUDA. A hajóhidat du. átadták a forgalomnak, s 18-án már kocsik is átjárhattak rajta. (I.h.márc.22.)

- március 24. PEST-BUDA. A Józsefnapi vásár a kellemes tavaszi időjárás ellenére csak közepes volt. A szigorú nedves tél az utakat annyira pusztította, rongálta, hogy nehéz szekerekkel azon nem lehetett közlekedni. Kevés volt a felhozatal, az árak emelkedtek. (I.h.márc.26.)
- március 28. ZIMONY. A DUNA néhány napja erősen áradt és mélyebb helyek víz alatt vannak. Mára megindult az apadás. (I.h.ápr.5.)
- április 9. NAGYSZEBEN. A tavasz kezdetekor kellemes meleg időjárás volt, majd az újabb tartós erős hideg, a hirtelen időjárásváltozás, sok ember betegségét, majd halálát okozta. Február és március hónapokban 170 ember halt itt meg, főképp 30. 60. életkor közöttiek... A város környéki utcák 3-4 mérföldnyire majdnem járhatatlanná váltak, ezért a tüzelőfa és az élelem megdrágult. (I.h.ápr.23.)
- április 15. "PEST (...tüz... 'a KÖBÁNYA nevű Pesti szőlőhegyen vagy), ki nem fetrengtem a szörnyű sötét és esős idő miatt." (Horvát, Mindennapi 133.)
- április 26. PEST. "A' rút esős és sáros idő miatt a szobámból ki lépni sem igen kívántam." (I.h.139.)
- április 26. JÁSZBERÉNY. Jégeső, de csak kisebb károkat okozott. (Merk T. Ferencesek.)
- április 27. PEST. "Ma sem léptem ki sehová szobámból. Folyvást esett és szaporodott a' lots pots." (I.h.143.)
- április 30. UNGVÁR. "A cserebogarak....is iszonyatosan pusztítottak". (Hazai 1808. aug.30.)
- május 1. PEST-BUDA. "Nem derekas üdövel ajánlja magát Május holnapunk. Most mikor kiki a' Zöld térségbe sétálni óhajtana, iszonyú szélfergetegek gátolják a' kívánságra gyűlt sziveknek vágyait. – Nyolcadfél órakor magam is, mivel el untam hon hallgatni a süvöltő zúgást, RÉVAI Miklós szomszédomhoz fordultam." (Horvát, Mindennapi, 147.)
- május 23-26. KARVA (Esztegom m.) 23-a hideg, eső, 24-e hideg és 25 valamint 26-án reggel 1/2°R fagy. (Kondé, Gazdaság-beli, II.13.)
- június 18. PEST-BUDA. "Ma 12 órakor kegyetlenül öntözött a' nagy eső, mind, Gazdálkodó iskolából vissza tértem. Mindenem úgy által ázott, hogy kéntelen voltam egészen más ruhákba öltöznöm." (Horvát, Mindennapi 161.)
- június 20. ARAD. A RADNA völgyében erős felhőszakadás volt, s az ezen a vidéken borzalmas pusztításokat okozott, a víz több helyen 14 lábnyi (4 1/2 m.) magas volt s a legerősebb fákat, kunyhókat, köveket magával ragadta, 8 ember életét veszítette. (P.Z.júl.19.)*
- június 22. ÓARAD. Igen heves zivatar, majd vihar és felhőszakadás 5 órán át tartott. 31 villámcsapás volt, amelyek közül egyesek néhány helyen gyújtottak. ÓARADON egy ház, UJARADON egy istálló és csürégett le. (Uo.)
- június 22. (27!) BUDA. "... ki vitettük magunkat a' Budai Sauwinkelbe (tisztábban Auwinkel) – a mai Disznófő), hogy a' drága természet szemlélésében gyönyörködtethessük fáradt érzékenységeinket, melyeket iszonyúan gyötrenek az erőt majd nem föllül haladó kötelességek... mind a'ketten nevünket, és szeretőnknek nevét égdörgés és villámlások között be metszettük egy nem igen üdös fába, hogy holtunk után is maga a' természet egy üdeig fen tartsa emlékét szeretetünknek. Fellül a' fába

* A felhőszakadás RADNÁN is valószínűleg 22-én, amikor ARADON is borzalmas idő volt. 22-e mellett szól az aznapi felhőszakadás PEST-BUDÁN is igen nagy károkat okozva-

E.T. szerettem MARKOVITS JÁNOSom, alúl pedig én metszettem
I.M. be névbetűimet. Ihol mindkettőnk munkájának képe:
TERÉZ
HORVÁT.I.

Sok szűnyog tsipéseket szenvedtünk betűzések alatt, de mind jó szívvvel türetele velünk a' kellemetes emlékezet. Alig végeztük el feladatosságunkat, mikor tsöpögni kezdett. A' tsöpögést utóbb nagy fölhő szakadás követte, mely iszonyú károkat is okozott a' Budai Krisztina városban. Hét órára Theátrumba hajtottunk."

BUDAI KRISZTINA-város MÁRIA TERÉZIA idején épült. A kerület déli részéből lesz a TÁBORNOK-rét (General-Wiese, a mai VÉRMEZŐ.), északi részéből DAUN tábornok majort létesített. II. József idejében közkert. (A Tábornok rét déli része későbbi bérlőjéről HORVÁT-kert, 1790-ben kezdik meg a kerület beépítését.), (Horvát, Mindennapi 169, 171.)

június 25. POZSONY. A DUNA néhány napja annyira megáradt, hogy a két part közötti közlekedés igen nehézé vált. De 27-én a DUNA legtöbb helyen visszatért a medrébe. (P.Z.jún.28.)

július 26. ARAD. A tartós esőzések következtében a MAROS megáradt és a környék víz alá került; a pusztulás nagy, ARAD vidéke is vízben áll, eddig 6 ember haláláról, 2 ló és néhány ökör pusztulásáról tudnak, a TISZA is nagyon megáradt, kilépett medréből. Az aratás már befejeződött, a TISZÁN innen jó termést adott, le ARAD felé gyengébbet. A széna termés – MEZŐHEGYES kivételével – nem sikerült. (P.Z.aug.13.)

augusztus 2. KARÁNSEBES. Este igen heves zivatar volt, gyenge esővel. Éjfélkor a villám becsapott egy házba, s elpusztította a háztetőt. A szobában az ágyban fekvő apa, gyermek és anya közül az anyát halálra sujtotta, ő a fal mellett feküdt. A melléte lévő szobában is egy család aludt, de sértetlenek maradtak, néhány kis kacsa a szövőszék alatt elpusztult; a melléte lévő istállóban egy tehenet ölt meg. Jellemző, hogy a villám több gyulékony tárgyon átment, de sehol sem gyújtott. (P.Z. aug. 16.)

augusztus 29. PEST. A János-napi vásár bár igen látogatott volt, még sem felelt meg a várakozásnak. Az idén elkésett az aratás, sokakat az aratás tartott vissza a vásártól. (P.Z.szept.6.)

augusztus. MAGYARORSZÁG. Az ország több vidékéről érkeztek örömdetes hírek, mely szerint az idén rendkívül áldásos termés volt, s ezért néhány napja a termények olcsóbbakká váltak. (P.Z.aug.6.)

szeptember 30. PEST-BUDA. Reggel 1/2 4 órakor a megáradt DUNA gyors folyása 2 tutajt a partról elszakított és oly erővel ütközött be a hajóhid pesti oldalába, hogy egyes hajókat a horgonyaikról eltépte. Az elszabadult járművek lejjebb 2 malmot ragadtak magukkal. BUDAFOK és TETÉNY közt sikerült a hajókat elfogni. (P.Z.okt.8.)

október 3. PEST. A DUNA erős folyása ismét megrongálta a hajóhidat, s 9 hajót tépett le horgonyáról. A közlekedés ismét szünetelt 6-áig. (P.Z.okt.15.)

október 6. LUGOS vidékén veszett farkasok nemcsak a legelésző marhákat és juhokat, hanem embereket is megmartak. A Lugoson ápolt 6 ember közül 2 meghalt. (Uo.)

október 11. DEBRECEN. "...tartottuk a szüretet nagy szeles, esős időben, úgyhogy abba is kellett hagyni, csak egy pár nappal végezhetjük be." (Auer, 120.)

október 12. PÁTKA. "A FEHERVÁRI szőlőknél kezdve be a' városig, jól meglótsult benünk a Zápor eső". (Horvát, Mindennapi, 200.)

december 14. POZSONY. Az időjárás hidegre fordult, a DUNA már erősen zajlik, s már dereglyéken sem lehet átkelni. (P.Z. dec.20.)

december 16. PEST-BUDA. "Ma a' jég elrontotta a hidat." (Horvát, Mindennapi. 254.)

december 18. PEST-BUDA. "December 15-éig tavaszi időjárás. Éjjel szél keletkezett és sűrűn havazott. Három nap mulva (18.) kiszedték a hidat. Karácsonykor kemény hideg volt, a DUNA jéggel telt, s befagyását minden órában várják." (Hazai Tud. 1806.jan.2.)

december 22. POZSONY. A hideg időjárás igen megenyhült. A DUNÁN már kevés jég zajlik, s megindult a forgalom. (P.Z.dec.24.)

1805. DEÁKI (Pozsony m.) "Karácsony éjjel hold nélkül tiszta. (1804.) január 25. Sz.Pál Esős és ködös. február 2. Gyertyaszentelő fényes és Tiszta nap. Nagy Péntek homályos, harmat esővel. Nagy telünk volt ezen esztendőben, és hosszasan tartott, melyben a Juhokat 20 hétig költetett bent tartani, oly szűke lett a szénának s szalmának, hogy három nap is keresett az ember még pénzér se tudott találni. 18. Áprilisban is bent voltak az Juhok még, és mindaddig nagy hidegek voltak.

Ezen esztendőben sok helet, ahol árpa s v. Zabos földben voltak az őszi vetések tisztára kivesztek, ennek oka volt, mert mult őszt igen sok egér volt a földeken, ezek az földeket öszve furdalták nékie (!) jött az száraz fagyok, és erős hidegek és az gabona gyökere szabadon vala, kifagyott. Haszna ezért, ha ősszel sok egér látszik az földeken barmokkal (de nem lágyon) öszve gyuratni az földeket, ezen egerek Februáriusban vesztek el, akkor eső esett, s minthogy az föld fagyos volt, az eső mind az egér lukakban latyak volt, ez kiöntötte, s megfagytak.

Mult esztendőben is szűk termés lévén nagy szükség volt fölső Vármegyékben a MORVA, SLÉZIA (Szilázia), s CSEH országban, de sok gabona jöven az alföldről, annak hordásával pénz keresvén az Emberek magoknak jó segedelmek lévén; az ára az Gabonának volt POSONban (pozsonyi mérő szerint) Tiszta 12 frt, rozs 10 f., árpa 8 f., zab 4 f. Bornak itzéje 12 x., húsnak fontja 9 x., egy pár Tsizma 9 frt., egy ember napszámja maga kenyerén 1 f. Ezen esztendőben igen kevés bor volt, és de oly savanyú, hogy ha ittak, hasfájásban szenvedtek. Fölső részén termett borokat jobbára kidöntötték, az alföldiek jobbakk lettek. Széna termett középszerűen (ugarokban?) jó Termés volt, az aratást kezdtük 25 Juli. Árpa és zab bőven, kukorica kevés, ezen esztendőben minden egy holnappal későbbben érett meg, s korán fagy lévén az szőlő éretlen fagyott meg. Ezen esztendőnek végén a Francziák megvették POSONT, ott ettek ittak, meg tanultak az utcán a Békességet jobban bötsülni, melyre sokan reá untak (Esztergom Áll.Levéltár.)*"

– DEBRECEN. Hideg tél; hűvös tavasz; mérsékelt nyár és ősz. (Debreceni Magy. Kalend. 1831.)

– ESZTERGOM. Bortermés, igen kevés, hallatlan rossz. (Áll. Levéltár.)

– GYULA. A KÖRÖS árvize elöntötte GYULA határának egy részét, mert nem nyitották ki idejében a csabai malom zuhogóját. (SCHERER Gy. I.398.)

– ÓGYALLA. "Itt töltöttünk mintegy hat heteket, mert a' sok esőzések mind a' gabonának elnyomtatásában, mind pedig a' földeknek fel méretésében nagyon hátráltattak; a' szüretünk november 4-én volt és még sem völt érett a' a szőlő, igen rossz borok termettek." (Jókay J.27.)

– RÁCZKEVE. "Az esztendő mivoltáról: Igen kevés hó, télen, Karácsony előtt (1804) beállván a DUNA hitván jéggel 's rajta jámi nem igen lehetvén, MÁTYÁS napig bosszantott, ekkor kis vízzel elindult, el is ment, hanem későbbben azaz 7-c Máj. mégis a szállásokig öntött, ezután szüntelen áradt, apadt, de kicsiny viz soha sem

* A Kézirat helyenként lyukas, nehezen olvasható.

lett, 5-ször kiöntött, a mi szokatlan 8-berben (október) is egyszer. Sok volt az esőzés, csupán aratásba volt 10 jó nap. 1-a Juni a 'Búza már 13 frt, a' zab 3 frt-ra ment. Kevés és rossz bor lett, mégis 8 frt-on felül ment az ára." (Magdics 160.)

- ROVNYÓ (Trencsén m.) Január 1-től február utolsó napjáig havazás, olvadás és esős időjárás váltakoztak.

Március hófergeteggel kezdődött; első felében pompás tavaszi napok mutatkoztak, de 24-étől a hónap végéig rettenetes hideggel fejeződött be.

Április nedves volt; 16-20-a között a hó már a magas hegységekben is olvadásnak indult.

Május és Június igen esősek voltak egészen. Július 15-éig, 20-ától július végéig kissé szép napok, azonban Augusztus 1-jétől Szeptember végéig ritka volt az a nap, amelyen országos – pásztás – vagy zivataros esők ne gyötörték volna.

Ebben az évben nálunk az aratás szeptember elején vette kezdetét, hegyvidékeinken még később. Október 15-én a magas hegységekben már hó feküdt és 20-ával a hideg fokozódott, 24-étől november végéig a völgyben már sok hó és jég volt.

November 30-ával erős olvadás állott be.

December 7-ével a mult hó végéig lehullott roppant sok hó megint eltűnt és az enyhe olvadásos időjárás 15-éig tartott. 16-án hófergeteg fokozódó hideggel egész 27-éig, amikor ismét lágy idő állott be.

December végével a föld teljesen hótól mentes lett, s nem fagyott meg. Ez a lágy idő közbeeső havazással és esővel átnyullott az 1806. esztendőbe. (Rochel A. 97.)

- SOPRON. Jó közepes bor- és gabonatermés. Az egerek is sok kárt tettek a földeken, majd egy nagy eső mindnyáját elpusztította. (Bruckner Gy.)
- SOPRON. Járványos betegség (fekete himlő) pusztított, amelynek sok fiatal ember lett áldozata. Ezt a betegséget francia és cseh katonák hurcolták be. (Uo.)
- SZATMÁRNÉMETI. "Az aratás rosszul ütött ki, s a tengeri hordáshoz, ami október 14-én kezdődött, a munkát a nagy víz és sár akadályozta. Mindjárt nagy inség és drágaság lett, s amiatt a város a spekulánsokat a piacról kitiltotta." (Jeney Gy.)
- TATA. 1805-1806. "A francia háborúk idején fekete himlő terjedt el, a vidéken 360 ember halt meg TATÁN és a szomszédos községekben." (Mohl, TATA 127.)
- TOKAJ. Rossz bortermés volt. Ebben az évben MAGYARORSZÁGon sehol sem érett be teljesen a szőlő és így a HEGYALJÁN sem voltak aszú szőlőszemek, hanem még a közönséges bornak sem volt értéke. (Schams F.I. 98.)
- VESZPRÉM. Nevezetes árvíz volt itt, azonban az 1847. évi október 26-i nagyobb volt. (Természetbarát III. 1847., 1146.)

1806

Január 6-25. VESZPRÉM. "... 6-ától 25-éig... 80 katolikus és 50 kálomista és lutheránus halt meg pestisben, a katonák közül pedig megszámlálhatatlanul sok, kiknek sem helyét, sem nevét nem ismerték. Nagy volt a zavar és rendetlenség a katonák között. Csak ott volt a baj a merre a katonák mentek, mert ők hurcolták be mi hozzánk is, s akik azon házakban, ahol a katonák 10-15-ével voltak elszállásolva. A betegség a gyóntató lelkészeket s a legszegényebb osztályt sújtá legkivált; az uri osztályból alig ragadott el néhányat. Ezen óriási bajok közepette a polgárok folytonosan mulattak, táncoltak mindenfelé. (Bolgár M. 19.)

január 11. PEST-BUDA..." Estve a 'zúgó iszonyú szél sem gátolta meg Trézsimhez való mentemet." (Horvát I. Mindennapi 11.)

- január 11. PEST. "A' nagy eső, és szél miatt (reggel) nem jelentem meg Jankovitsnál..." (Horvát I. Mindennapi 294.)
- január 18. ZÁGRÁB. Az idei tél enyhe időjárása sok betegségnek volt okozója, s néhány hete itt és KÁROLYVÁROSban feltűnően nagy a halandóság. (P.Z.jan.31.)
- január 30. SÁROS M. Igen enyhe az időjárás. Az utcákon oly magas hó fekszik, hogy szinte lehetetlen a közlekedés. (P.Z.febr.11.)
- február. ÁRVA M. A múlt évi rossz aratás miatt, a szegénységnek még vetőmagja sincs. Az uradalmak 3627 mázsa árpát és 15.379 mázsa zabot mint vetőmagot előlegeztek... (P.Z.febr.28.)
- március 7. POZSONY. A közel múlt két hónapja tartott enyhe időjárást szigorú hideg váltotta fel, több napon át erősen havazott... (P.Z.márc.7.)
- március 7. PEST-BUDA. A múlt héten (8-a előtt) a hajóhidat átadták a forgalomnak. (P.Z.márc.11.)
- március 19. POZSONY. Erős zivatar volt, MOSON m.-ben még erősebb. (P.Z.márc.25.)
- március 26. PEST-BUDA. Du. 3 órakor az erősen megáradt DUNA, a budai partról egy szénnel megrakott hajót elszakított, s oly erővel vitte a hajóhidnak, hogy azt megrongálta, s a hajó elsüllyedt. 27-28-án éjjel a víz 3 embert ragadott magával s a hidat ismét erősen megrongálta. Csak április 4-én indult meg a forgalom. (P.Z.ápr.4., 11.)
- április 7. ZIMONY. A DUNA és a SZÁVA nagyon megáradtak és így PANC SOVA és BELGRÁD között a dunai forgalom egy ideig szünetelt. A vizek kiléptek medrükből. (P.Z.ápr.15.)
- április 13-14. PEST-BUDA. Ezen az éjjelen egy erős vihar annyira megrongálta a hajóhidat, hogy egy napig szünetelt a közlekedés. Alighogy rendbe hozták a hidat, 15-én du. 1-2 óra között egy még erősebb vihar annyira megrongálta, hogy még ma (17-én) sincs rendben. (P.Z.ápr.22.)
- április 16. POZSONY. A kellemes tavaszi időt, hűvös majd 15-e óta esős időjárás váltotta fel. Hírek szerint a vetések és kerti vetemények országsszerre jól fejlődnek. (P.Z.ápr.25.)
- április 21. ZIMONY. Hosszú idő óta szakadatlan viharos és esős időjárás. PÉTERVÁRADról, terményekkel megrakott hajót a vihar zátonyra nyomta és ott megfeneklett. (P.Z.máj.2.)
- április 24. KOMÁROM. "SZENT-GYÖRGY napjára virradat nagy hó esés jött szélvélsszel, úgy hogy e' miatt a' mezőkre már kihajtott marhák és juhok közül iszonyú sok elveszett ez egész országban." (Jókay 28.)
- május. KERTA... fagyott és a gabonát elpusztította. (Süle)
- május 2. SOPRON. Itt, valamint a környéken a termények és a szőlők kitűnőek. A hideg, kissé zord időjárás nem okozott kárt. (P.Z.máj.8.)
- június 28. VESZPRÉM. "Nagy zivatar volt, este 7 órakor erős jégzápor hullott alá; a dió nagyságú jéggömbök némelyike 8 latot is nyomott (14 deka). Ehhez hasonló jégesőre még nem emlékeznek az emberek. Elpusztította JUTAS, CSATÁRT és MÁRKÓT, de tovább nem ment. Akiiket a földeken fedetlen fővel talált a mezőn, azok fejét beverte. A nyugatra eső ablakok mind összetörttek, jöllehet a zivatar csak igen kis ideig tartott, mégis vastagon fűdte a mezőket a jég. Este 9 órakor kiderült az ég". (Bolgár M.23.)
- július 16-án ismét nagy záporosó volt jéggel keverve, károkat nem okozott. (Uo.)
- július 16. JÁSZBERÉNY. Éjjel borzasztó heves – emberemlékezet óta nem tapasztalt – félelmetes crejű forgószél (turbo) támadt és dúlt a városban. A házak tetejét ledobta, templomunk tetőzetének egy részét felszakította és a templom falának összes

köveivel együtt lehajította. Kimondhatatlan kárt tett a kertekben, szőlőkben és kint a földeken is. (Merk T., Ferencesek.)

július 16 és 17. PEST. "Tegnap és ma igen nagy égi háborút tapasztaltunk nyoltz órákor estve: ez elül tegnap még jókor haza szaladtam; ma Trézsim szobájába szorított, 'tsak ma most (tiz órákor) eresztett ki a' kellemes fogságból." (Horvát I. Mindennapi, 345.)

július 26. KECSKEMÉT. A földmívelésnek a szárazságon kívül nem kis kárt okozott a szél, amely júliusban ismételt hallatlan hevességgel dühöngött. A learatott és összehordott gabonát szétdobálta, az össze nem hordottat pedig úgy szétszórta, hogy sokan alig tudtak valamit összeszedni. PESTen még nagyobb károkat okozott, mint KECSKEMÉTen, sőt az egész DUNA mentén, ahol a legszilárdabb épületeknek is ártott. (Hist. Domus Kecskemétiensis, 118.)

július 26. SOPRON. Az idei aratás itt és a RÁBA síkságon igen bő termést adott. Egy helyen a próbacséplés egy boglya búzából 1 7/8 véka magot adott, az árpából 2 1/2 vékát is. (P.Z.júl.29.)

július 30. PEST. Du. viharos szél és jégzivatar dühöngött, erős záporosóval. Sok házon károkat okozott, fákat is pusztított és a szőlőkben tett kár igen nagy. (P.Z.aug.8.)

július. MAGYARORSZÁG. Sok helyről érkezett levelek szerint, folyik a mezőgazdasági termények betakarítása. Bőségesen termett, az árak már esnek. A szőlő is szépen fejlődik. (P.Z.júl.22.)

augusztus 2. POZSONY. A DUNA még mindig árad, s már oly magasságot ért el, hogy egyes helyeken kilépett medréből. A város környéke víz alatt áll. (P.Z. aug.12.)

szepember 15. Du. újból nagy záporosó volt. (Uo.)

szepember 30. DEBRECEN. "rossz volt a szüret, mert április végén igen hideg volt a kertekben minden tönkre ment". (Auer J. 120.)

október 1. VESZPRÉM. Több helyt erős záporosók és jégverések voltak. (Bolgár M.23.)

október 23. SOPRON. Du. 5 órákor heves jégzivatar volt, a jég néhány még le nem szüretelt szőlőben nagy kárt tett. (P.Z.okt.28.)

december. Sok helyen karácsonykor a fák kihajtottak és a réteket zöld pázsit borította. (Gazd.Lapok 1880. 626. old.)

"Az ABONYból SZOLNOKra vivő út annyira elromlott, hogy rajta veszedelem nélkül jární sem nyáron, sem télen nem lehetett, minélfogva a vármegye oda rőzséknek és köveknek hordását rendelte el, mellyel a helybeli 40 kocsin felül TÓSZEGről is 40, ÓKÉCSKÉről is 40 szekér rendeltetett ki 2-2 napi fuvarra" (Abonyi L. I.231.)

– DEÁKI (Pozsony m.) "Karátsony éjjel felhős és sötét (1805). Ezen télnek kezdete úgy mint November és December Száraz faggyal folyt (folytatódott) és erős hidegek. Januárius és Februárius, esős és ködös. Martiusban el állt az esőzéstől ez hónapnak 3-dik napján oly hideg s nagy hófúvás volt, melynél nagyobbat nem értem.

Februáriusban sokan el is vetettek, ezen tavasszal igen sok betegség támadott sőt nagyobb részén a világnak mintegy fél forma Pestis volt, ezen Betegséget a franciák s az katonák hozták bé az országba; mind Gabonára, mind Borra jó termés volt. Bornak ára volt ESZTERGOM vidékén f 6 és f 9, sőt 9 f 50, f 6 Buzának ára, mult termésből Rozsnak 5x30. Buzának 6 f, zab 2 f, Pos.mérő 2 f". (Esztergom Áll. Levéltár.)

– DEBRECEN. Mérsékelt hideg; tavasszal éjjeli fagyok, nappal kellemetes meleg; a nyár jó meleg. Igen szép vidám esztendő. (Debr.Magy.Kalend.1831.)

– JÁSZDÓZSA. Hatalmas orkán. A templom tornyát lehordta. (Anyakönyvi bejegyzés.)

- MAGYARORSZÁG. "Lágy télre hideg, komor tavasz következett, csak májusban melegedett fel, a nyár forró s égi háborús volt; az aratás és a szüret jól ütött ki." (Gazd.Lapok 1853:54.)
- RÁCKEVE. "Az időjárásáról: Hó nélkül való esős tél. Január végével jég nélkül kiöntött a DUNA; Mártius közepén ismét. Szt Ivány napig június 24-én kevés eső; Július közepe forró, 16-a Júlii rettentő szél, estve villámos menydörgés."
"Bálványosi körtefákat a szélvész kiszaggatta és a Buza csomókat fél mérföldre elhordta, a szigetekbe iszonyú Tölgyfákat kitepelt. "19-e Julii estve ismét nagy szél"..."Borok jók lettek, közép terméssel, Buzában is középtermés volt, a tavaszi szalmájában nem sok, de jól fizető volt." (Magdics F.160.)
- ROVNYÓ. Január. "Első fele lágy, 15-étől 20-áig sok hó hullott s a hideg erősen fokozódik. 20-ától a hónap vége feléig erős déli szelek fujtak, rettenetes olvadás esővel. A hónap végével azonban szép és száraz időjárás adódott egészen Február 26-áig, hol esett, hol havazott, majd napfény volt s szeles időjárás. 27-étől Március 3-áig szép derült időnk volt. A hegyekben már a tavasziakat elvetették. 3-áról 4-ére iszonyú magas hó hullott, hideg s szeles volt. 9-én a második közel lábnyi hó esett. 11-15-éig lágy idő esővel és széllel, március végéig többnyire hideg, de szép időjárás volt. A tavasz kezdetét vette. Április szép volt, csakhogy hűvös, de közben még is voltak kellemes napjai. Május szép meleg napokkal indult, de voltak erős derei. 9-én zivatar, amelyet meleg napok követtek. A derek azonban eltartottak 25-éig. Ezután szép idő volt, meleg, de eső nem esett június 27-éig, amikor egy ijesztő zivataros, jó eső jött. Június 22. és 24-én szörnyű derek voltak. Majd 27. és 28-án igen erős zivatarok. Július 1-től 23-áig déli és nyugati szelek pásztás és zivataros esőkkel. Július vége és Augusztus kezdete szép. Az aratás előhegyseinkben augusztus elején kezdődött. A hónap 4-én erős zivatar viharos széllel és sok eső 11-éig, esős időjárás, 12-18 változó több zivatarral, 19-étől szeptember 10-ig szép meleg napok, de hideg éjjelek. Szeptember 11-18-áig megszakítva országos esők. 19-étől a hónap végéig szép meleg, derült napok. Október 10-én a hegyekben már lehullott az első igen erős dér, a hónap második felében a magas hegyekben gyakran havazott, de mindig el is tünt. 14-15-én eső hófergeteggel. 16-ától November 8-áig hideg derült napok. 8 és 10-én eső. 11-12 hideg derült és szeles, 13-17-éig a völgyben pásztás eső, hófergeteggel, a keleti és nyugati magas hegyekben hó fekszik. 18-21-éig hideg és derült idő. 22. esős idő, sok köddel. 22-30-áig a völgyben hófergeteg. A hegyekben havazás. December 9-én a völgyben a hó elolvadt. Az egész hónapban majdnem naponta volt köd, majd a völgyben esőzés és hófergetegek." (Rochel A.38.)
- SOPRON. Enyhe telünk, azonban száraz tavaszunk volt. Az év száraz volt, csodálatra méltó, hogy június 24-én dér volt, amely azonban kárt nem okozott. Közepes mennyiségű jó bortermés, de jó és gazdag borév. Gabona kevés, azonban jó termett. Takarmányt, szalmát, szénát, sarjút tekintve inséges esztendő. (Bruckner G.)
- SOPRON. Az idegen katonák által behurcolt járványos betegség tovább dühöng. Egyes napokon 8-12 ember halt meg. Ebben az évben a "forró betegségben" 430 kath. és 4000 evang. ember halt meg. Az ősze felé az időjárás hűvösödésével a "forró betegség" megszűnt. (Uo.)
- SZÉCSÉNY. Villámcsapás érte a Ferences templom tornyát. (König K., 394.)
- TAMÁSI (Tolna m.) Jégverés volt a szőlőhegyen. (Historia Parochiae.)
- TATA. Lásd 1805 alatt.
- TOKAJ. Ez az év oly jó borokat adott, hogy azokat még az 1788. évi aszuborok elé helyezték. (Schams F., I.38.)

– VERSEC bortermelésének ezen időszak kiirágzását leginkább mutatják beszolgáltatott bordézsma-ról szóló kimutatások. Ezek szerint a bordézsma * értéke volt:

1806-ban 12,276 frt 15 kr
1807-ben 15,818 frt – kr
1808-ban 15,393 frt 32 kr

1809-ben 15,705 frt 95 kr
1810-ben 24,705 frt 58 4/8 kr
1811-ben 24,705 frt 58 4/8 kr

Összesen: 109,429 frt 23 kr

1807

- január 2. PEST-BUDA. között csak ezen a napon szedték szét a hidat; az akkori Dieta (Országgyűlés) miatt halasztott olly sokára. (Hazai és Külf.Tud. 1825.jan.8.)
- január 20. POZSONY. Január elején az eddigi enyhe tél, hidegre vált és gyakori havazások voltak. A DUNA erősen zajlott, a repülőhidat leszerelték és a DUNÁN át ladikokon közlekedtek. (P.Z. jan.20.) **
- március 3. PEST-BUDA. A hajóhidat már szerelik, s 5-én átadják a forgalomnak. (P.Z. márc.3.)
- március 10. POZSONY. A mai nap a repülőhidat újból átadták a forgalomnak. (P.Z. márc.13.)
- március 19. "ERDÉLY felől oly hírek jönnek, hogy ott mindenütt nagy hó esett." (Hazai és Külf.Tud.márc.19.)
- március 24. POZSONY. Közben jégzajlás volt, a repülőhidat leszerelték, majd mára felszerelték. (P.Z.márc.25.)
- április 18– SZENTES. Nagy fergeteg, mely temérdek marhát pusztít el. (Palugyay J. IV.490.)
- április 18-22. POZSONY. Ezóta tartó hideg, esős, hóviharos időjárás véget ért. (P.Z.ápr.28.)
- április 19-21. TAMÁSI. 19-én éjfél-től 3 napon át óriási havazás volt; nagyobb kár nem történt. (Historia Parochiae.)
- április 18-21. KISKUNHALAS. 1807-dik esztendő Szent-György havának 18-dik napján, elkezd fújni az északi kemény szél, ez 19-én a legirtózatossabb fergeteggé változott, és akképp 20-án hajnalban is dühösködván, az 21-én kemény széllel végződött be. Ezen 72 óráig kegyetlenkedő fergeteg minemű károkat okozott, azon feljegyzésből, mely akkor tüstént tevődött, ide is felirattatik, ugymint: megdőglöttek 34 jármos ökrök, 187 öreg marhák, 101 harmadfűves, 136 tavaszi borjúk, 25 szopós borjúk, 13 kocsis lovak, 77 öreg ménes lovak, 24 harmadfű csikók, 122 juhok, 98 bárányok és 4 sertések, öszvességgel az eldőglött jószág teszen 867 darabot. (Toóth János, 63.) ***
- május-szeptember. KECSKEMÉT. Május hónap egészen száraz volt, az egész júniusban egyszer és akkor is csak közepesen nedvesedett meg a föld. A szárazság folytatódott júliusban, és augusztus sem volt jobb. (Hist.Domus Kecskemétiensis. 126.)

* Ugyancsak ezen évek gabona tizede ellenben együtt véve csak 30,762 frt 52 7/8 kr-ig emelkedett (Milleker B., Versec I.277). Ekkor kb. 4021 holdnyi szőlőterülete volt Versecnek. Rejtélyes az 1811. évi adat, amikor nem adja a tizedet külön, de "ua" jelzi. Ha ua. volt, akkor a hat év bortized beszolgáltatása pontosan 109.428 frt 23 kr. (Réthly)

** Ezen a télen a DUNA Pozsonynál nem állott be. Március 3-án felszerelték a repülőhidat.

*** Valamelyik tétel, vagy hibás, vagy kimaradt, mert a végösszeg nem 867, hanem 821. (Réthly)

- június 16. KASSA. A nyár erős jégzivatarral köszöntött be. A villám felgyújtott egy házat, amely teljesen leégett. RUSZKA faluban a villám egy fiatal parasztasszonyt sújtott agyon. (P.Z.jún.22.)
- június 19. SOPRON. A termények itt és a környéken bőséges termést ígérnek. Az árak a múlt heti vásáron: a legjobb búza pozsonyi mérője 102, a rozs 86 garason, az árpa 82, és a zab 60 garason kelt. Oly szüret ígérkezik, hogy a legöregebb emberek sem emlékeznek hasonlóra, még ha 1/4-e el is vesze addig. Az idei szüret az 1783-it messzire felül fogja múlni. * (P.Z.jún.26.)
- augusztus 10. és 20. SZENTES. (Az 1801-1825 évek ciklusában) a legnagyobb hőség volt az 1807. esztendőben, midőn 10. és 20. augusztusban 30 grádusra mutatott (Réaumer féle Hővmérő /azaz 37.5°C/ árnyékban). (Hasznos Mulatságok 1826. I.22. Termtud. Közlöny 1902.354.)**
- augusztus 16. RECSK. Gyújtó villámcsapás után egy ház leégett. EGER nagy szárazság. (Hist.Domus.)
- augusztus 18. POZSONY. Ezen nap óta a DUNA 7 lábbal emelkedett. (P.Z.aug.21.)
- augusztus 24. ERDÉLY. Az innen HUNYAD-megyén át vezető posta- és országutak egy 10 mérföldnyi darabon (Hunyadban) oly rossz állapotban vannak, hogy azok a legkisebb eső után nagy veszély nélkül nem használhatók. Az uralkodó rendelkezésére az utakat rendbe hozatta a vármegye. (P.Z.szept.11.)
- augusztus 25., 16. BÁNSÁG. Több hete tartott szakadatlan forróság után ezen a két napon kiadós, termékenyítő, üdítő eső volt. Azóta újból forróság uralkodik. (P.Z.szept.4.)
- szeptember 18. PEST-BUDA. A szüret kezdetét szept. 21-ére tűzték ki a budai hegyvidékre és a pesti kőbányai szőlőket 28-ára. Kitűnő bor ígérkezik. (P.Z.szept.18., 25.)
- szeptember 29. BUDA és PEST. Az idei szüret mindkét város szőleiben igen áldásos volt. Amíg a must akóját 20 év előtt 30-45 kr-ért adták, most a gyengébb minőségűt a prés alól 5 forintért, a jobbakat 6-7 forintjával adták. (P.Z.okt.2.)
- október 1-2. PEST-BUDA. Az éjjel a vihar a hidat három helyen megrongálta, és 3 hajó elmerült, a közlekedés szünetel. A vihar még 9-én is tombolt, de már nem olyan erővel. A Terézvárosban egy tűzfalat ledöntött, megrongálva a szomszédos ház tetjét és padlását. Sok háztetőt megrontotta, sőt lehordotta. A pestiek a budai szőlőkben kapott mustot csak később vihették haza. (P.Z.okt.9.)
- október 5. PEST-BUDA. A hidat átadhatták a forgalomnak és az országgyűlés is folytathatta tárgyalásait. (P.Z.okt.13.)
- október 12. POZSONY. A szüret kezdetének napja. (Uo.)
- október 16. BUDA. A szüretet itt és a budai hegyvidéken befejezték. A termés oly bőséges volt, hogy sok helyen hordóhiány miatt a mustot a prés alól már 3 forintért is adták. (P.Z.okt.16.)
- november 16. SOPRON. Az idei szüret itt, és a szomszédos hegyi szőlőkben igen bőséges volt. (P.Z.nov.22.)
- december 1. PEST-BUDA. A hajóhidat a hídfő javítása miatt szétszedék. (P.Z.dec.9.)
- december 6. POZSONY. Az eddigi december eleji hideg időjárás enyhére fordult, s a DUNA áradása is észrevehető. (P.Z.dec.9.)

* 1783-ban valóban országosan bő termés volt, Tokajban a legfinomabb aszú termett és Soporonban oly nagy termés volt, hogy a pincékben el sem fért és a hordó drágább volt mint a bor. (Réthly, Időjárási események 1701-1800. 309.)

** Ez volt Budán 191 év alatt a legmagasabb augusztusi hőmérséklet, és a legforróbb augusztus 191 év alatt. Az Alföldön ekkor a 40°-ot meghaladta. (Réthly)

- december 10-12. POZSONY. Éjjel 10-11 óra között az enyhe időnek hóvihár vetett véget, s ezért 12-én a repülőhidat leszerelték. (P.Z.dec.13.)
- december 19-20. PEST-BUDA. Ezen az éjjelen a DUNA beállott. Még 21-én is csak kevesen merészkedtek a DUNA jegén gyalogszerrel átmenni. A két város közötti közlekedés teljesen megbénult. (P.Z.dec.27.)
- december 23. POZSONY. A hideg az utóbbi napokban fokozódott, a DUNA sok helyen zajlik. Egyelőre még dereglyéken történik a közlekedés. (P.Z.dec.23.)
- december 30. POZSONY. Az időjárás igen megenyhült, de a felső DUNÁN és POZSONY alatt még áll a jég, de itt alig úszik jég a DUNÁN. (P.Z.dec.30.)
- december 15-31. PEST-BUDA. "...December 15.-ikig tsaknem tavaszi napjaink valának. Éjjel pedig azalatt, még a' Törvények elolvasatnának, nagy szél támadott, és a' hó sűrűen esett. Így megváltozván az üdő járása harmadnapra a' hidat ki kellett szedni. Karátson ünnepeiben pedig már kemény hideg volt, e' mái napig. (P.Z.jan.2.)
- 1806/07 tél. DEÁKI (Pozsony m.) "Ezen télnak eleje igen gyenge. Február eleje kemény, vége felé jó időkre vált. Martiusnak elején az Bőjtieket el lehetett vetni. Április eleje száraz fagyokkal tiszta üdövel járt 11-16-áig igen szép meleg üdők jártak, cz nap igen szép meleg eső volt. 18-án fölübről fordult a szél, kemény hideg, 19-én álhatatlan üdő volt. Nagy hideg szél egész nap hófuvás. 20-dikban szinte délig. 21-dikben reggelre ismét jó hó esett, s megfagyott. A nagy szél csak tart és ez így volt egész április végéig kemény üdők lettek, s oly hideg üdők voltak, hogy a nyulak megvetkezve (?) az hideg, s éhségben elgyengülvén kézzel foghatók voltak az nagy hóban, vad galambok, rigók béröpltek az istállókba, s a pacsirták is. Ezután májusban az üdő megre fordult. Széna bőven, gabona is meglehetősen mind őszi, mind tavaszi termett. Bor is meglehetősen termett, és vettük akóját ide be 4 forinttól 5-éig. Szintén 7 frt DIÓSON,* 10 frt már Januáriusban. Gabona ára volt Tisztának Pozs. m. 5 f., rozs 4 f., POSONban árpa, zab 2 f." (Esztergom Áll. Levéltár.)
1807. DEBRECEN. Ápriliséig fagy esővel egyvelgest; éjjeli fagyok tavasszal, nappal meleg és kellemetes; július elejétől fogva szeptember végéig szüntelen való szárazság igen forró napokkal; mérsékelt ősz, esőssel. Sok Gabona, sok jó bor. (Debreceni Magy. Kalend. 1831.)
- ESZTERGOM. Termett kevés bor, de jó. (Esztergom. Áll. Levéltár.)
 - GYÖNGYÖS. A bor igen rossz volt ez évben, úgy hogy tanács végzésileg kellett kimondani, hogy: Pálinkának főzettesen a megromlott bor.** (Ethei Sebők, 246.)
 - KOMÁROM. "Hazánkban békesség van, mégis mindenekben nagy szükségét látunk: soha nem volt még MAGYARORSZÁGon a' marha húsnak fontja 15 fr, mint most, és az is hitvány; de a ruházat még drágább, mert a' gyapjúnak mázsájáért előre 200 frt-ot kínálnak a' zsidók, egy hosszú szűr 15 's 18 fr. De nem is tsuda, mert a' mult 1807.-i nyáron egészen kilentz hetekig nem volt esső, gabona szűken termett, a' szarvasmarha el döglött 's azonban a' tél idején befogott, és oly hosszan tartott, hogy április elején még a' juhokat is benn kellett tartani, mégpedig oly száraz fagyok jártak, hogy február közepétől április elejéig jó esső, vagy hó nem volt, és a' fagy oly kemény volt, hogy PESTen Martius 19.-én is jégben jártak a' DUNÁt 's a' kissébb vizekben Martius végén is találtatt jég." (Jókay J.30.)
 - ROVNYÓ. Január 1-16-áig igen változó, szél minden felől, majd havazás és utána ködszemérgés. 17-én a völgyben tartós havazás, a hó megmaradt. 18-25-e között

* A KIS-KÁRPÁTOK szőlőterületén MODOR felett.

** Az idén sok más helyütt bőséges és jó volt a bortermés. (Réthly)

gyakori havazás és ködszemergés. 26-31. erős északi szelek, közben a hideg fokozódott. A VÁG PUCHONál teljesen beállott. ROVNYÓN azonban még nem.

február 1-12-e között többször havazott, de amellett igen hideg volt. 13-20-éig déli szelek tartósan enyhe olvadó időjárással. 21-én a völgyben lábnyi magas hó hullott. 22-28. lágy idő; végül megszakításokkal országos eső, amely a völgybeli havat elmosta, a hegyeken azonban még megmaradt. a VÁG és a hegyi patakjaink még be voltak fagyva.

március 1. Északkeleti szél mellett hideg és borult. 5. Déli szelek után tartós enyhe idő esőkkel. A hegyi erdőkről a hó eltűnt. A VÁG és patakjaink elvesztették jégpáncéljukat. 13. A hegyekben még mindig erősen olvad. 17. Este 7-től 1/2 9 óráig a Hold körül – attól nagy távolságban – egy gyűrű látszott, ennek a gyűrűnek az átmérője mintegy a láthatár felét tehetné ki (die Halfte Zirkellinie unseres Horizont's). A Hold igen éles határvonalakat mutatott. A gyűrű fehér, de sugármentes, az égbolt kissé borús (cirrusos), de a csillagok láthatók voltak, 3/4 9 felé erősebben borult és a holdgyűrű már nem volt látható.

március második fele igen változó volt, hófergetegek, eső, gyenge fagyok, havazás és borult napok váltották egymást.

április 1-10. Naponta dér. 11-17. gyakori déli, délkeleti és délnyugati viharos szelek, s a hegyekben a hó erősen olvadt. Derült napok. 18-20 északkeleti szél, a hegyekben sok hó hullott. 21-30. Többször északi szél és szép időjárás. A hónap vége felé melegebb időjárás állott be.

május. Szép meleg napokkal indult. 1-3 a MALONICÁról és a STRASOVról eltűnt a hó. 3-án volt az első zivatarunk, amelyet meleg napok követtek. 16. Viharos nyugati szél zivatarral és felhőszakadással. 17-31. Zivataros esők meleg borult napokkal váltakoztak. Már 26-án alig volt némi hó az alpi szakadékokban RAJEC vidékén.

július. Szép meleg időjárás, azonban még többször volt dér és néhány kisebb eső a vidéken. 26-án a LAAZ-i völgyben nagy zivatar tombolt, s négy font (14 deka) súlyú jegek estek. Július 9-én kezdődött a völgyben az aratás, s 16-áig tartott a meleg idő, de nagyon ritkán voltak gyorsan elvonuló pásztás esők. 17-31-e között igen meleg, felette száraz idő.

augusztus 1-19-e között tovább tartott a meleg száraz idő. Ezen idő alatt a levegő ég ismét a már említett szürkés-vöröses színűvé vált. 20-án végre zivataros 's általában országos esőnk volt. Ezután a hónap végéig újból forró napok voltak, gyakran futó esőkkel.

szeptember. A szárazság tovább tartott, a kevés kis futó esők nem voltak számottevőek. Ebben a hónapban, de már az esőben is a VÁG olyan alacsony volt, hogy azon ZORENICnél kocsin kelhettek át. Az éjszék hűvösek voltak és a reggelek majdnem hidegek. A hónap vége felé erős nyugati szelek léptek fel, s a hónapot viharos nyugati szél fejezte be.

október 1-8. Folytatódtak a viharos nyugati szelek, míg végül borús esős időjárás állott be. 2-án a RAJEC melletti hegyekben havazott, a FACSKOV nevű magas hegységen, de 7-ére a hó elment. 9-27. szép derült napok, többszöri kisebb esőkkel. Közben majdnem viharos déli délnyugati szelekkel.

november. Meglehetősen fokozódó hideggel kezdődött, de hidegebb esővel váltakozott; a déli és délnyugati szelek – bár gyengülve – tovább tartottak. 1-4 a hó a magas hegységben azonban 8-án elment. 13-21 közt többször havazott a hegyeken, de a hó nem maradt fekve. 22-30. többször északi szél, de szép, meglehetősen hideg idő.

december 1-29-éig igen hideg napok voltak nyugati szelekkel, hófergetegekkel és köddel váltakoztak. Sok hó hullott a magas hegyekben. 14-én hullott hó, alig 2 hüvelyknyi

- (5,2 cm) magas, mely azonban a völgyekben is megmaradt. A magas hegyoldalakon már 2 lábnyi (64 cm) magas hó feküdt. Ez a hónap derült napokkal és némileg fokozódó hideggel végződött. (Rochel A.....old.)
- RÁCKEVE. (1807) Január 6-ik napjáig tavaszi napok. Január végével havazott lágyan. Mártiusban a DUNA kiöntött. Április felette szeszélyes, 19-e Április. Egész nap hó esett. 20-a a SZUNYOG-i csordát a nagy hó (hófúvás) szélllyel szóratta, 21. Ápr. rettenes szél. 22-e Ápr. ismét hóesés. Sok marha elveszett a Fergeteges időben. Május száraz, a vetések ritkák, soványak lettek. Június esős. Július fele forró, 16-a júlii iszonyú szél mennydörgéssel. Augusztus forró, szántani nem lehetett. 26-a aug. virradóra, mikor a nép PESTi vásárra volt, három ház leégett. Sok gyümölcs, kevés kukorica termett, bor bőven, az 1804-i termésnél is jóval több. Jók is voltak, a Borok fel is hágtak, tavaszra az áruk (1808) 8 ft-ra. (Magdics F. 198.)
 - SOPRON. Ebben az évben nem volt telünk, sem fagy, sem hó; azonban március hónap szeles és száraz volt. Április 19-én kezdődött a havazás és 8 napig tartott, s olyan volt mint tél közepén, kárt azonban nem okozott. A bortermés jól sikerült, sok, szép és jó is. A gabona közepesen sikerült. (Bruckner G.)
 - SOPRON. Ebben az évben 150 ember halt meg himlőben. (Uo.)
 - TISZAUGH. A tél (1806/07) szüntelen száraz fagyokkal járt, amely a vetést elrontotta és tavasszal minden őszi vetés vad zabbal fordult fel, melyből szükség következett, a vetések szénának vágódtak le, a búzát a Bánátból hordották 20 ft. köblét, még vetni is (Debretzeni Pap István jegyzései.)
 - TOKAJ. Közepes termés volt. Közepes szüret, kevés s nem valami jó aszu-szemekkel. (Schams F., I.98.)

1808

1807/08 tél. TOKAJ.".... A tél nálunk engedelmes. Havunk épen nem volt, 's ez nagy szerentse a'marhás gazdáknak, kevés széna teremvén a' tavalyi nyár példátlan szárazsága miatt". "Makk és bor igen bőven termett, de rossz ízű és sikeretlen (sikerben szegény)". "... A RAKAMAZI erdőben a' makk, annyi volt mintha zsákokból töltötték volna ki a' föld alá, melyeken termettek, de a' sertés nem ette meg 's jól meg nem hizott. Az idei bor penészes, annál nagyobb becsc van az 1806-ban termetteknek." (Hazai és Külf. Tud. febr. 24.)

január 3. PEST-BUDA. Azon kemény idő, melyről első levelünkben szólottunk. Jan 3-án hirtelen esőre változott. Így előbb esik jég, utóbb sár lepte el Pesti utcáinkat. (Hazai és Külf. Tud. jan. 6.)

február 13. PEST-BUDA. A hajóhidat összeállították és átadták a forgalomnak, a DUNA jégmentes! (P.Z. febr. 16.)

február 15. PEST-BUDA. "Február 15-én estve a' lágy tavaszi üdő hidegre fordult, hófúvással kezdődött ujjonnan a tél. Attól fogva oly keményen tart, hogy ámbár némely napon délután olvadni kezdett is, de éjszakára erősebben megfagyott, úgy, hogy keményebb hideget egész télben nem éreztünk, mint a LágY* hónapban. Havazott is több ízben, de nem nagyon. A' DUNÁN annyi jég volt, hogy az áthaljárás igen nehéz. A' Reaumuri Hévmérőn tegnap a' kényeső a' 11-dik gráduson lenn állott (-13,8°C)." (Hazai és Külf. Tud. márc. 2.)

február 16. UNGVÁR. "Az idei telünk mértékletes, és igen gyönyörűen viseli magát a'

* Az illető helyen közli ERDŐSI SYLVESTER JÁNOS 1536-ból való javaslatát a hónapok új elnevezésére.

honnan reménységünk vagyon egy bő esztendőhöz. Már most havunk is elég van." – (Hazai Tud. márc.2.)

március 2-5. PEST-BUDA. "Azon kemény hideg megenyhült. Március 2-án annyira, hogy Hévmerjét a' fagyponat alatt tsak 7-ik grádust (-8.8°C.); de a' jég annyira meggyült, hogy 3-án virradóra az egész DUNÁnak színét ellepven megállott. Így végre az által járás, mely eddig, ha mind nehezen is, de még is lehetséges volt, tellyességgel ladikokkal is megtörtént. Némely vakmerők mégis a' két város tsudájára még aznap a' jég hátán által mentek." (I.h.márc.9.)

március 5. PEST-BUDA. "A' jégnek nagyobb része a' két visszacsuszásaink közül eltakarodott, a' mult szombaton reggel. De alább, úgy halljuk, hogy még mindegyre jég borítja a' viz színét. Felső részről sem látszik, hogy mind elment volt a' jég; mert igen ritkán szállanganak a' jégtáblák." (Hazai és Külf. Tud. márc.9.)

március 18. POZSONY, PEST-BUDA. "A' február végén beállott hideg miatt a' DUNA erősen zajlik, 's az átkelés igen nehezzé vált." (P.Z.márc.18.)

március 25. TOKAJ-HEGYALJA. "Melegsik a' déli nap, szólni kezdenek a' patsirták; noha az éjjel fehérre volt havazva az egész táj, és ablakainkon kis tsapok fagytak. Végre tsak elérkezik a' késedelmes tavasz. Fogja e' hihetni, aki ezt a' telet nem érte 's meleg Martiusokat lát, hogy JÓSA DOCTOR UR egy Vármegyebeli Urasághoz hozattatván SZABOLCSból task ez előtt öt nappal huszonötödik Martiusban, a' befagyott TISZÁN oly bátorsággal jött által, mintha vas hidon jött volna." (Hazai és Külf. Tud.ápr.16.)

március. PEST-ESZTERGOM. "Másnap(?) elindultak ESZTERGOM felé PESTről iszonyú rút időben, a' midőn a' hó esett, és az északi hideg szél azt szemközt hordta, még nagy nehezen ESZTERGOMig eljöttem, de ott is a' nagy szél és a' DUNÁN menő zaj miatt harmadnapig kéntelen voltam a' vendégfogadóban várakozni 's ekkor naplemente után jó borra valóért által vittek a' révészek, de azon az éjtszakán MUSLÁNál tovább nem mehettem....". (Jókay J. 31.)

március. PEST-BUDA. "A mostani Pesti Vásár* nagyon kevés Vevőből áll, azért nem lehet Sokadalomnak mondani. Egyrészt a' jeges DUNÁnak akadályossága tartóztatta a' Vásárosokat, más részről némely tájakon talán a' havas rossz út is...." (Hazai és Külf. Tud. márc.16.)

április 14. KASSA. "Április hónapja nálunk hóval, és kemény széllel folytatja a' telet. Két héttel ennek előtte, midőn igen hideg szél fűjt. SÁROS Vm-ben fekvő NAGY-SOMOS, és GOMBOSFALVA nevű helységekből tűz támasztván, mind a' kettőt földig megsemmisítette." (I.h.ápr.20.)

május 1. MAGYARORSZÁG. "Május elsejével (több helyütt az országban) a cserebogarak nagy tömege jelent meg, a' leveleket 's a' gyümölcsöt lerágta, 1805. ápr. 30-án is iszonyatosan pusztított. A káposztahernyó is sok volt, 's a' lepkék már sűrűn repdesnek 's rakják tojásaikat." (I.h.aug.20.)

május. PEST-BUDA. "Valamint a' tél száraz volt, úgy a' tavasszal is szomjuhozna mind földcink, mind rétcink." (I.h.aug.7.)

május. PEST-BUDA. "A' PESTI mezőket és réteket még mindig az epesztő szárazság gyötri. Távolabb való részokról halljuk, hogy néhol csendes esők enyhítették a' földnek szomjas kebelét: de még is nagy tájakon fonnyasztja mezeinket az aszály. Így a' száraz, vagy kétszeres téle száraz tavasz következnén, nem nagy reménységgel biztatja e' folyó esztendő a' gazdákat." (I.h.jún.1.)

* 12-én szombaton volt GERGELY napi vásár, a H.T. 16-án ad róla hírt.

- június 8. PEST. A Medardus napi vásár nagyon gyengén látogatott volt. A tartós szárazság miatt a' termények árai emelkedtek. (P.Z.jún.14.)
- június 12-13. PEST-BUDA. "Szomszéd földjeinknek enyhülést szereztek az Egek. Vasárnap és hétfőn tiszta esőnk volt, mely nem csak a' Pesti, hanem a' távolabb levő határookra is elterjedett. Ezen termékenységet szerző égi nedvesség igen jókor érkezett, mert a' tavaszi vetésnek, a' kukoriczának, és kerti veteményeknek még új életet adhat. Ily bizodalomtól bátorítottván reménységre ébred a' szegény, a' gazdáknak aggodalmait távolítja, az országos tisztviselők pedig nyugodalmas elmével tehetik előrelátó rendelkezéseiket. Ugyan ilyen biztató reménységet nyújtanak a' SZABOLCS, SOMOGY, NYITRA, 's több Ns Vármegyéből érkezett tudósítások is." (I.h.jún15.)
- június 20. KASSA. Délután felhőszakadászerű eső. (I.h. júl. 13.)
- június 20. TOKAJ. Felhőszakadás és jégzivatar, nemcsak a szőlőkben, hanem a városban is nagy kárt okozott. A hegyoldalokról lezuhanó víz hatalmas kődarabokat, s kunyhókat ragadott magával. Hét felnőtt ember és egy 12 éves fiú, valamint sok szarvasmarha lett az ár áldozata. (P.Z.júl.12.)
- június 20. TOKAJ. Amint halljuk, rettenetes felhőszakadás volt, a Tokaji hegynek egy oldaláról a szőlőket tövöstől együtt lesöpöztte. Iszonyú kősziklákat leszaggatván a városba vitt, egy néhány apróbb házakat elrontott, és hat embert életétől megfosztott (I.h.)
- június 20. TOKAJ. "Szóbeli tudósítások szerint a' Tokaji kár, melyet a' felhőszakadás okozott vala, nem volt oly nagy a' szőlőkre, mint a' városra nézve. A szőlőknek éppen rosszat érte, melyeket a' Ns Vármegye több ízben kiirtani rendelt vala. Ugyanazért, ha egy kis eső léssen az ideai termés nem lehet hejános." (Hazai és Külf. Tud.aug.13.)
- június 26. KASSA. "Valamint a' tavasz esővel ritkán kedveskedett, úgy most, hála Istennek, vagy 3 héttől fogva majd minden nap szép esőnk vagyunk; az őszi élet olly állapotban látszik, hogy szebbet kívánnunk sem lehet." (I.h.júl.13.)
- június. SZARVAS. Június esős volt; gazdag aratás. (Tessedik S. júl.13. feljegyzése szerint: Heintl 4.418.)
- július. PEST-BUDA. "Sokféle panaszok után már most azon vigasztaló hírek érkeznek hazánknak minden részéről, hogy e' mostani esztendő ámbár őszi vetésben nem igen adakozó: de a' tavaszban a' Gazdának reménységét felül haladja. Így az aratásra nézve középszerű léssen". (Uo.)
- augusztus. UNGVÁR 4.én. "A' tavasz eleje száraz volt, 's a' gabona ára erősen emelkedett (bár 25, 26, rozs és kukoricza 20-21, árpa, zab 8 R.,ft.), de megjöttek az esők, 's áruk 10-11 forinttal estek (az első terményeknél), ... de gyümölcs nem termett." (I.h. aug.20.)
- nyár KECSKEMÉT. "Ennek az évnek az igen nagy szárazsága és a nagy hőség az ősziéket majdnem mind kiégette, annyira, hogy a' legtöbben a' magot sem kapták vissza." (Hist.Domus Kecskemétiensis, 128.)
- szeptember 15. ARAD. Esős időjárás. (Hazai Tud. szept.28.)
- szeptember 16. PEST. "D.u. 1/2 4 órakor borzalmas zivatar vonult fel, s eltartott esti 8 óráig. 7 órakor a villám a' "három-szív" utcába a Szerviták majorjába becsapott, s az le is égett, s csak a nagy esőnek köszönhető, hogy a tűz nem terjedt tovább." (P.Z.szept.23.)
- október 3. BUDA és PEST. Kezdetét vette a szüret. (P.Z.okt.7.)
- október. BÁNÁT. "Külömbféle részkeiről, nevezetesen a' BÁNÁTBól azt halljuk, hogy

essők járnak. PESTen néhány napoktól fogva majd minden nap esik." (Hazai és Külf. Tud. okt.26.)

október 11-12. KASSA, ROZSNYÓ, SZOMOLNOK. "Már a' minap említettük, hogy az országnak különféle részein nagy esők valának, most azt is kellitek említenünk, hogy az esőnek következései is nagyok: mert KASSÁN, ROZSNYÓN és SZOMOLNOKon rettenetes károkat tett az őszvegyült, 's kiomló viznek özöne a városban. Tsak ezen utolsó helyen (SZOMOLNOK) Oct. 11. és 12. napján a' viz a' külső városokat elöntötte annyira, hogy a' házi butyerok(?) mind a' vízben uszáltak. Az Olvasztó házakban sok eszközt megromlott az áradás. Tsak rövid számlás szerint több lett 15.000 ft. kárnál." (Hazai és Külf. Tud. okt.29.)

október 15. MAGYARORSZÁG. "Hazánknek különböző részeiről, oly tudósítást vettünk, hogy a' mostani szüret, ámbár jó bort ígér is, szűk nyereséget ad. Alig hogy némely tájakon egy negyed részét adja meg a tavalyi termésnek." (Hazai és Külf. Tud. okt.15.)

november 23. EPERJES. "A mult Október hónapban tsak nem egész 4 hétig esős időnk volt. A' TARCZA patak, melly városunknál folyik és a' SZEKTSŐ patak, mely a' várostól félóránnyira egyesül a TARCZÁval, annyira megdagadtak, hogy egész nagy folyókhoz hasonlítanak. Sok házakat, pajtákat, barmokat a' víz elragadott. Nevezetesen SÁROS és ABAÚJ vármegyékben kimondhatatlan károkat okozott ezen áradás." (Hazai és Külf. Tud. dec.7.)

november 30. PEST-BUDA. "Nálunk november utolsó napján kezdett az után legelőször havazni. Az után érezhetőképpen hidegre változott az idő, ugy annyira, hogy a napokban folyvást fagyott. Tegnap (dec.2.) megint egy kicsit esett. Ezen változás szükségessé tette a hidnak elszedését, mely munka oly serénységgel folytatik, hogy két-három nap mulva tsak ladikokon és kompokon fognak járni. (Hazai és Külf. Tud. dec.3.)

december 9. KASSA. "... két hétnél tovább voltak vízben a HERNÁD mellett levő HOS-TYÁK (külváros, előváros); a hidakat a viz mind elrontotta, s az utat ugy cselepte, hogy egyik keskeny hidról lefordulván egy Uraság Tisztje Feleségestől, s 3 Gyermekestől, a kotsi által a vízbe fullasztattak." "Öregbiti a szükségét, hogy a tél korán elkezdődött, és őrleni nem lehet, pedig Októberben is a nagy vizek miatt mind állottak malmaink." (I.h.dec.31.)

december 17-19. PEST-BUDA. "A' DUNÁN való általjárás a' jég miatt igen veszedelmes, 's tsaknem lehetetlen. Ezért némely Érdemes Olvasóink a' DUNÁN tul való részen a' szerdai (dec.20.) Ujságot későbbben kaphatják." (Hazai és Külf. Tud. dec.17.)

"Ezen hónap 11-től fogva naponként vastagodott a jég. Végre 19-ben estve nyoltz óra tájban megállapodott. Most tehát már a jég hátán vagyon a szabados által-járás." (I.h.dec.21.)

december 24. PEST-BUDA. "Alig állott be a DUNA, hogy az idő nagyon meglágyult, s az esőzés azzal kezde fenyegetni bennünket, hogy a jég-hidunk nem sokára butsut veszen: de tegnap (23) virradóra az idő megkeményedett, és tegnap a hó folyvást esett. Egy az egy arasznyi magasságu hó takaródzó alatt bizonyosan a' DUNÁnak jég födele is tartandóbb leszen. Már is számos Pamutos zsákok, és elborított kotsik vitetnek által, és a' közlekedés tsak nem szakadatlanul folyik." (I.h.dec.24.)

-ABONY. "Az 1808. évben ez évről a város jegyzőkönyveiben fel van jegyezve, hogy a tél oly kegyesen viselte magát, hogy egész december 16. februárig, sem hó, sem valami más esés, vagy rossz idő nem volt. Száraz fagyok és derek jártak ugyan és 21. Januáriban egy kevés hó is esett, mely végett a juhok 23. Januáriban be is szorultak, de ezen lecsett hó nem soká tartott. Mivel pedig a föld gaz nélkül való volt, a juhok

csak bent tartattak. A farsangon már majd minden ember a szántáshoz kezdett, de 16. február éjszakáján kegyetlen szél támadván, sok hó leesett úgy annyira, hogy ez naptól kezdve egész 4. Áprilisig egyarányu hidegek voltak, a hó szinte ez napig tartott. A TISZA egészen beállott, valamint a DUNA is. A TISZA csak április 1-én indította meg jegét. A népesség rémülve volt, takarmányából majd egészen kifogyott. A szénának 120-130 ft-on kelt öle. A buza azonban még áprilisban is igen-igen drága volt, úgy hogy a jó tiszta buzának vékája itt helyben 2 ft 14 kr – 2 ft 27 kr.-on kelt; a kétszeresnek 1 ft 54 kr, az árpának 1 ft 24 kr, a zabnak 1 ft 15 kr, a kölesnek pedig 1 ft 54 kr, sőt 2 ft-ra is felment az ára.

Virágvasárnap (ápr.10) előtti való szombat (ápr.9.) nagy széllel hideg eső esett, s a szántókat is hazaverte. Ekkor megszűnénk az eső, egész június 16. napjáig olyan eső sem volt, mely a föld porát elverte volna. Nagy szárazság lett. Onnan következett a népnek valóban attól való rémülése, mind a későbbi tavaszi vetések ki sem kelvén, a buzavetések pedig hibásak lévén, hogy éhenhalóvá lesz a föld népe. Májusban igen felugrott az élet ára. Buzának vékája itt helyben 5 ft 5 kr, árpának 3 ft-on kelt. 16. júniusban elkezdett esni az eső, a későbbi tavaszi vetések ekkor keltek ki a földből és a majd 2 hétig tartott nedvesség megnevelte a tavaszi vetéseket. Noha ezen esőzés után ismét 5 hetekig nagy szárazság volt, az őszi vetések csakugyan úgy elmaradtak, hogy csak majdnem az egész határbeli buzavetések szénának takarítottak le. A napszamosok nagyon drágák lettek, úgy annyira, hogy tartásával 1 ft – 1 ft 15 kr-nél is köteleztetett fizetni. Szénát a kemény gyepeken éppen nem lehetett kaszálni, csupán a nedvességet megtartott laposokon. Minthogy a buza szénának takarítottatott le, az volt elég, de a buzának vékája 4 ft 5 kr-ra rugott fel, az árpáé 3 ft 30 kr-ra, és a drágaság meg nem szűnt. A juhok már 5. decemberben bekerültek és állandóul Józsefig (1809.márc.19.) bent maradtak."

"Karácsonra jó hó esett. Karácson napja szép, tiszta, engedelmes, vidám nap volt, valamint a második napja is ilyen volt az 1808. esztendő." (Abonyi L. Abony, I.236.)

- ÁRVA M. Az ÁRVA folyó jege az enyhe idő következtében megindult, azonban LEHOTÁnál egy malomgátnál torlódott, s így közel 600 ölnyi hosszú jégtorlasz állott elő, mely DUBOVA falunál végződött. Március hidegében az ÁRVA újból befagyott. Április 6-án a felső jég elindult, de nem tudta a régi torlaszt áttörni, s a víz DUBOVA után utat tört, elárasztotta DLUHA falut, amely 4 órán át víz alatt állott, s majdnem elpusztította a falut. Emberek, állatok, berendezési tárgyak pusztultak el, s csak a templom és 6 ház, melyek a rohanó árnak nem estek útjába, maradtak sértetlenek. Az ár 160 házat elpusztított. (P.Z.ápr.22.)

- DEÁKI (Pozsony m.) "Gyertya szentelő tiszta lévén, utánna is 9 nap. Az első Martii usque 3 -án Aprili minden éjjel bé fagyott az ablak az jó fűjtött szobákban is, s oly hideg volt ez napig, hogy alig állhatta az ember a hideget. 4-e keveset engedelmesebb, 5-c hasonló, 6-a meleg, köd, esső, 7-e nagyon meleg, szél, esső, 8-a meleg, délután igen meleg, és nagy égi háború essővel, az üdőnek oly nagy hidegről, oly nagy melegre lévő változását csudáltuk. 9-ben ismét hideg szél esső szemzéssel, délután ismét erős hidegre változott hófúvással, éjjel nagy fagy, 10.-ben igen hideg szél és egész nap hófúvással, 11.-ben is hasonló, 12.-ben is hideg szél essővel, nagy hó lett és tartott ezen idő keményen hóval 15.-éig, ezen hidegekben nyulakat, madarakat kézzel lehetett fogni, kik elgyengültek az éhségben, és hidegben, az juhok 10 októbertől 19 áprilisig bent tartották. Sz.György hetiben (ápr.24 körül) kezdettek vetni. Tavaszi bőven termett, a rozsok kivesztek. Tiszta jó bor volt, s bor is jó termett." (Esztergom. Áll.Levéltár.)

- ESZTERGOM. Jó bor és bőv termés. (Uo.)
- JÁSZDÓZSA. Felette szűk termés. (Zupkó, 268.)
- KOMÁROM. "Ez az egész esztendei tavasz és nyár nagyon száraz és terméketlen volt; az ősz pedig sok esővel jött: a tél igen hamar beköszöntött. Octoberben és LUTZA nap (dec. 13.) hetében, a REAUMUR Thermometrum 9 grádus volt, a' hideg (-11,3°C), mely folyvást tartott 7 napokig." (Jókay J. 32.)
- NAGYSZALÓKI csúcs. Kb. 12 év előtt (írja 1820-ban) a hegy oldalán levő kis erdőt az egyik éjjel kidöntötték. A parasztok – akiké az erdőcske volt – másnap reggel látván, hogy erdejük eltűnt, azt gondolták, hogy idegen parasztok tarolták le. Amikor felmentek, látták, hogy éjjel egy szélvihar pusztította el az erdőcskéjüket. Haza menet hallották a nagyszalóki korcsmáróstól, hogy éjjel nagy vihar volt, s házának tetejét a vihar által magával vitt kődarabok verték, mire felébredt; kiment, de a hulló kövek megsebesítették, s vissza szaladt. Viharforogatag volt. (Mauksch T. Hesperus XXVI. 1820.II. 76.)
- RÁCKEVE. "Az időjárása: Állhatatlan tél, 3-szor állott be a kis-DUNA, 20-a Mart, ment el az utolsó jég. Febr. eleje a legmelegebb tavaszi napokkal folyt el; azután fagyott, havazott. József vásárra (márc. 19.) jégen ment által a nép. 7-e Ápril mehetett először fagy miatt kapa a földbe. 24-e Ápril kevés eső, amiatt fekete, rossz széna. Május szeles, száraz. Június esős, amiatt fekete rossz széna. A szőlőket a száraz tél, tavaszi hidegek igen megrontották, kevés bor is termett; hanem jó, noha későn fakadtak a szőlők. A buza vetés a magját sem mindenütt adta meg. Tavaszi valamivel jobban lett, a drágaság nevelkedett, a buza 14 frt-ra felment, holott 3 frt-on is volt. A búzának sarjuja nőt a sok esőzésben és zöldibe kaszáltattak is együtt nem érvén meg." (Magdics F. 162.)
- ROVNYÓ. Január. Teljességében igen enyhe volt. Déli, délnyugati szelek mellett köd, ködöső, olvadó idő és hófergetegekké váltakoztak. A talaj majdnem egyáltalában hótól mentes volt, 27.-ével a hideg kissé fokozódott, északi szelek után derült napok következtek. 30.-án déli szél, majd esős időjárás.
február 1-4-e között tartott déli szél esővel és olvadással, 5-12-e között fokozódott. A völgyekben nem volt hó, de jó fagy volt. 13-23-áig tartott a száraz hideg. A VÁG több helyen beállott, s patakjainak is általában jéggel borítván. 24-étől a hó végéig erős nyugati szelek többszöri hófergetegekké váltakozak.
mártius 1-7. hasonló időjárás (nyugati szelek és hófergetegek). 8-31-e között többnyire szigorú és száraz hidegek, északkeleti széllel. A völgy hómentes; a hegyekben azonban annál gyakoribb volt. 23-26-a között sokszor volt köd, majd északnyugati szél, ködjégtűk (Nebeleis) és hófergetegek, de 27-31-e ismét az előbbi szigorú száraz hidegben volt részünk.
április 1-jével erős déli és délnyugati szelek léptek fel, és ezekkel egyidejűleg enyhe olvadó időjárás és többszöri gyengébb országos esők, és eltartott 7-éig, a VÁG elvesztette jégtakaróját, s igen magas vízállást ért el. 8-án egy zivatar vonult el. Ezt követte 8-10-én északi szél, amikor 3 hüvelyknyi (8 cm) hó feküdt a völgyben, amely azonban alig maradt meg 48 órán át. 11-étől a hónap végéig többnyire szép időnk volt; többször nyugati szelek fújtak, amelyek azonban csak ritkán jártak, s akkor is kevés esővel.
május. Nem volt nagyon meleg és szép időjárás volt, ritkán voltak kis pásztás esők.
június. Májustól június 20-áig szép, de nem nagyon meleg időjárás örvendeztetett meg, ritkán s csak gyenge kis futó esőkkel megszakítva. 21-30-áig már melegebb, gyakori, de nem kiadós futóesőkkel.
július 1-én felhőszakadást szenvedtünk el. 2-7-e között nem éppen nagyon forró

napok voltak többszöri esővel. 8-27. az időjárás meleg és száraz, 28-31. délnyugati szél után gyakrabban volt eső.

augusztus 1-7-e között szép, meleg időjárás, 8-13 borús meleg napok déli szél mellett, 16-17 hasonlóképp, de a szél nyugati volt, s több zivatar is volt. 18-19. általános erős országos eső keleti széllel.

szeptember 1-24 hasonló, és augusztus végéhez 25-30 déli szél állott be, sok – bár megszakításokkal – országos esőnk volt.

október 3-án ismét keleti szél fújt. Első erős dér a völgyben. A keleti magas hegyekben és az Alpokban már meglehetősen havazott. 5-9. hideg derült napok északi széllel. 10-31. Igen változékony időjárás, szelek minden égtáj felől, többszöri eső, borús és mégis igen hideg napok. Már 17-én az összes magas hegységeinkben sok hó esett, s fekve is maradt. 22-23. szokatlanul erős derek voltak. A hideg a hónap vége felé, még a déli szél ellenére is szokatlanul erősbödött.

november. Sok és erős dereink voltak, többször köd, borús de igen hideg napok voltak és gyakrabban havazott, s főképp északnyugati szél fújt. A VÁGot és a patakokat gyakran fedi jég.

december 1-10. A hideg mindenféle szél mellett fokozódott; még sokat havazott. 11-22 feltűnő gyakran volt keleti szél, s a hideg még fokozódott, s több hó is esett. 23-31. végre tartós déli és délnyugati szél vált uralkodóvá, borús időjárást okozott, s tartós enyhülést valamint olvadást. (Rochel A. 45.)

- 1808. SOPRON. Jó bortermő évünk volt, sok és jó bor termett. Búzánk jól sikerült. (Bruckner G.)
- TAMÁSI (Tolna m.). Nagy szárazság volt. (Historia Parochiae.)
- TISZAUGH. Ez az esztendő minden részbe termékeny volt, csakhogy a nyári szüntelen való esőzés alatt a nyomtatás hátrálódott. (Debretzeni Pap István jegyzései.)
- VESZPRÉM. Március eleje az egész országban hideg, télies volt. Veszprémben március 6-án fagyott, erre melegebb napok következtek, de nem sokáig tartottak, úgy hogy újból valóságos téli hidegek állottak be. Június 11-én a hosszú és erős szárazság után először esett az eső; 23-án oly sűrű záporosó volt, hogy a SÉD partján lévő kerteket mind elborítá a víz. (Bolgár M. 23.)
- TOKAJ. "... és 1808-ban is hasonló zápor volt és a városba rettenetes nagyságú köveket sodrott le, melyet puskaporral széjjel lövettetvén az épületekhez alkalmazták." (Speek L. Adalékok, X. 1904. 20.)
- TOKAJ. Közepes bortermés. Az előző évihez hasonló termékek, amely azonban kisebb értékűek voltak. (Schams F. I. 98.)

1809

január 1. MIGLÉC (Abauj-Torna m.) A hideg csikorgó volt, és szokatlanul kemény. (Hasznos Mulatságok, 1823. I. 248.)

január 1. PEST-BUDA. A DUNA árvize 6 m 41 cm mellett tetőzött (Zawadowszky, I. 30., Tőry, 197, Albach is említi.)

január 1. SZATMÁRNÉMETI. Az esztendő nagy jégmenéssel kezdődött, amely a nagy hidat elvitte. (Jeney Gy. 91.)

január 6-7. POZSONY. A DUNA ezen az éjjelen beállott. 8-án már gyalogjárók és 9 órakor már szekerek keltek át rajta, azonban 9-én már enyhébb volt az idő, de még 13-án is a Dunán gyalogjárók keltek át rajta. (P.Z. jan. 10., 13.)

január 7. PEST-BUDA. A jég hátán már szabad és bátorságos járás vagy on (a DUNA

beállott)....De nem mindenütt kedves ilyen hiddal a tél, mert KOMÁROMnál és POZSONYnál, amint hallani, egészen tiszta a jégtől a DUNA. Tsak BÉTSnél megint a DUNA minden ágát ellepte a jég. (Hazai és Külf. Tud.jan.7.)

január 11. PEST-BUDA. A cikk írója elmélkedik a DUNA magas vízállásáról, s attól fél, hogy az 1775.-inél is magasabb lesz. "Ilyen áradás nem tsak PESTnél tapasztaltatik, hanem POZSONYnál is olyan volt ezelőtt 8 nappal, hogy a várost fenyegetni látszatott, és a jég erőszakkal ment, hogy a VEZEKNYEi hidat * mely régtől fogva megmaradt, egészen elszaggatta. Hogy esszözések és oladások voltak a' felső országokban, az bizonyos." (I.h.jan.11.)

január 13. POZSONY. A postakocsik különösen BÉTS felől néhány hét óta igen rendetlenül közlekednek, néha két napot is késik a posta. Valószínűleg a rossz idő miatt. (P.Z. jan.13.)

január 16. POZSONY. A hét eleje óta hideg az időjárás, a DUNA jege annyira megerősödött, hogy megakadt kocsik is átkelhetnek rajta. (P.Z.jan.20.)

január 18. PEST-BUDA. "Néhány langyabb napok után megint kemény hidegre változott az idő. A' hó nálunk elolvadván az út gödrös és akadályos lett. A' távolabbról jövők azt bizonyítják, hogy mindenfelé nagy a, hó, 's farkasok mutogatják magokat." (I.h.jan.18.)

1808/09 tél. KASSA. "Az idén a' tél nálunk igen hamar kezdődött és kemény volt, környékünkön igen sok ember megfagyott. A'mint beszélik SÁROS és SZEPES vármegyékben már kevés hó van (március elején), az is tsak a' völgyekben és erdőkben, de minálunk még a'szántóföldek is vastag hóval vannak befödve, reméljük mindazonáltal, hogy áradás nélkül elenyészik, mert kellemetes, s amellet hives napok járnak." (I.h.márc.4.)

január 25. PEST-BUDA. "Azt emlegetik az Olaszországi levelek, hogy ottan a' nagy hideg utáni, meleg szelek kezdődtek. Éppen ez történt nálunk is, mert szerdán (25) estve 8 órakor hirtelen megfordulván az idő, a' havat egészen elolvasztani kezdte. Mai napig (28) is megmaradt a lágy idő, és azzal fenyeget, hogy nemsokára, a' jég hidegtőlünk búcsút vesz." (I.h.jan.28.)

január 25. UNGVÁR. "Nálunk a farsangi napok annál vigabbak, mennél állandóbban tart a' hó és hideg tél. A' szánkázásnak elég kelete vagyon." (I.h.febr.11.)

január 29. POZSONY.".... Rettenetes volt az áradás POZSONYban, mert midőn 29. Jan. megindult volna a' jég, nem sokára megint megakadván a' víznek kiöntését okozta, melyhez midőn még felülről jövő jég odatorlódott volna, annyira megnövekedett a' víz, BLUMENTHAL, ZUCKERMANDEL, WÖDRITZ, a' sétáló hely, a' Hosszu utca, a' János piaczáig és a' Lőrintz kapuig egészen vízben volt, és pedig oly hirtelenséggel történt, hogy néhol a' földszint való házakból semmit sem lehetett megmenteni. Sokan ott fulladtak a' vízben, sokaknak holmijok ottveszett. Némely házak annyira a' vízben voltak, hogy a felső emeletről kellett tsónakokba szállani. KÖPCSÉNben is 30 háznál többet elvesztett a' víz. Tsak jan. 30.-nak éjszakáján kezdett az áradás szállani, és február 2.-án teljesen lepadott. PEST-BUDÁN oly akadályos volt a BÉTSI ut, hogy a nagy vizek miatt a' közönséges posta hét nap alatt elmaradt az áradás kezdetétől 11-éig. ESZTERGOM városáról halljuk, hogy a' víz egész sor házakat döntött, PÁRKÁNYban pedig tsak 4 házat hagyott meg épségben. Ugyan ilyen szerencsétlenség érte KALOTSA városát." (I.h.febr.18. és Szepesházy Károly. II.103.)

*POZSONY alatt elágazó kis DUNA mellett van VEZEKNYE.

január 29. DÉVÉNYUJFALU. (Neudorf, Pozsony m.) Miután a DUNA pusztító jeges árville visszanyomta a MORVA vizét, a tornyosodó jég elpusztította a hidat. Így maradt 1815-ig. (Gyurikovics Gy. Hesperus XXV. 1820. 124.)

január 29. POZSONY. Január 29-e évkönyveinkben és minden lakónk szívében mint gyászos emlék marad meg. Így kezd a Pressburger Zeitung 1809. évi feb. 27-i számának 7.sz. melléklete. Beszámol a nagy árvírről. A 3 1/2 hasábos cikk kivonata következik: Ez nap reggel 7 órakor a már több naponta lággyá vált jégtakarót a DUNA megemelte, ami borzalmas zajjal járt, a jég egy darabon el is indult, de rövidesen megállott. A torlódásra hirtelen megáradt a DUNA, s rövidesen átlépte az erejének ellenálló határokat. A jobb partjához közel fekvő helységeket elöntötte s nagy pusztításokat okozott. Ez azonban nem volt elég, mert 10 órakor a DUNA POZSONY feletti szakaszán elindult, s hatalmas jégtömeget vitt magával. A város pincéit víz árasztotta el, a parton kikötött hajókat és egyéb járműveket magával ragadta, a nagy jégtáblák ezek közül, sokat összezúztak, vagy kinyomták a partokra a házak elé. A rohanó jeges ár hajókat, csónakokat, nagy fákat, épületfákat, berendezési tárgyakat vitt magával. Házak, falak dőltek össze, sőt egyes házak alapjait is megrongálta.

A város tekintélyes része nagy károkat szenvedett. A Halászkapu, a Lőrincskapu környéke is teljesen víz alá került. A primási palota előtt is víz volt, és mindenütt rettenetes volt a pusztítás. A földszinten lakók nagy veszedelemben voltak, mert a víz rohamosan emelkedett, a csatornákból, s a vízzáró gátakból is csak dőlt a víz. Az áradás oly hirtelen történt, hogy az emberek éppcsak életüket menthették meg, amikor az emeletre vagy a padlásra menekültek. Igen sok polgárt ért nagy kár, a VIRÁGVÖLGYben (Blumenthal) a szegény földműves és iparos nép majd mindegyét elvesztette, sok állat is megfulladt.

Legtöbbet szenvedett a DUNA jobb partján LIGETFALVA, amelyet teljesen elpusztított a DUNA által odasodort sok jégtábla. A lakosság már kora reggel elmenekült a magasabban fekvő balpartra. A környező falvak lakói, kertészei nyomorúsága leírhatatlan. Éppen ilyen szomorúak a KÖPCSÉNYből érkezett hírek. Több mint 30 ház teljesen elpusztult, s még vannak, amelyek bedőléssel fenyegetnek. Sokan a fákra menekültek, mások a Szentháromság szoborra, s csak későn este, – a víz némi apadása után – menthették meg őket. Az Eszterházy féle un. partiház az ott lakó családdal együtt teljesen elpusztult. A közlekedés teljesen szünetelt, s így a környékről nem érkezhettek hírek, de a királyi várból (POZSONY) látni lehetett az egész vidéknek vízzel való elárasztását. Az elzárt helyek lakóinak élelmiszereket csónakokon és dereglyéken szállítottak.

január 30-án éjjel a víz néhány lábnival apadt, de még mindig tartott a vizen való közlekedés, s az emberek sok helyen ideiglenesen elhelyezett pallókon jártak. Február 1-2 után végre komoly volt az apadás. Megkezdődött a város megtisztítása az uszadék holmiktól, jégtábláktól és a sártól, mert sok iszap rakódott le. Naponta több száz embert foglalkoztatott a Tanács. A DUNA melletti házak erősen megsérültek, még az I. emeleten is jég és hó hevert. A nagy nyomorúság enyhítésére megindul a segítség, adakozás, és ma 4-én 10.544 frt 30 kr állott rendelkezésre. A Tanács 1000 frt ára kenyeret osztatott szét. Sokan szállást adtak, az izraelita hitközség 100 szerencsétlen keresztény családnak adott menedéket és ellátta azokat. (P.Z.febr.7.)

január 30. PEST-BUDA. PAURral való tanulásom után által sétáltam a jég hátán – az idén csak most legelőször – BUDÁra (Horváth I. Mindennapi 387.)

február 4. PEST-BUDA. "Valamint közönséges hír volt Hazánk részeiről, hogy a kemény tél nagy hóval járt úgy most csaknem mindenfelől, de kivált kevesebb a DUNA felől, a' nagy vizek ellen vagyon panasz. Méltán is, mert már negyed napjától fogva BÉTSből a' Posta el nem érkezett." (Hazai és Külf. Tud. febr. 4.)

február 4. PEST-BUDA. "A Városra nézve is szomorúak a jég elmenésének következtései, mert Budán hogyan a' DUNA sora egész ablakokig vízben vagyon, a RÁ CZ Városban több rend házak is szenvednek. Itt az elázás miatt a' Percz Vendégfogadónak belső része öszvedült; bár több házak ne jussanak a' szomorú esetre! Pesten az új Theátrumnak roppant fundamentumait mind elveszte, úgy hogy a falak egész színig mind vízben áznak. A Molnár utca, sőt a Leopold utcának is nagy része annyira vízben vagyon, hogy csak tsónakon lehet az ablakáig kívül belül az házakig férni. Még egy jegyzést érdemel, hogy a' Kis Szemináriumnál egész a' szegletig, a' plébánia templom garáditsáig, a' Theátrum utcában. Boráros Ur házáig, a' Hid utcában egész a' Feszl házáig jött a' víz. Nagy szerentse a külső városokra nézve, hogy a' Váci Lineánál oly jó töltés vagyon, valamint a' Halász tótól egész a' Tábori Ispotályig. Talán ezen szerentsés intézetek jövődre még több efféle védelmi gátakat fognak javallani. Összve hasonlítván a' mostani árvizet az 1775-ikivel úgy tapasztalni, hogy BUDÁN most 1 1/4 lábnyival (40 cm-rel) kisebb a víz, mint akkor volt, de nagyobb, mint az 1799-i áradáskor." (I. h. febr. 8.)

február 4. KALOCSA. "Nagy árvíz volt, amely azonban még is 3 lábnyival alatta maradt az 1828 évi március 20-21-i árvíznek." (Vereinigte Ofner. 1838. ápr. 8.)

február 4. PEST. A közel mult enyhe napok következtében a DUNA erősen megáradt, s árviztől kellett tartani. Ezért minden védelmi intézkedések megtörténtek. Sok helyen az embereket kilakoltatták. Negyedikén már oly magas lett a DUNA vízsintje, hogy a víz nyomására a jég végre elindult. Az árvíz előntötte a várost, s este 7 órakor az emberek csónakokon közlekedtek a DUNÁhoz közeli utcákban. A nagy Kemnitzer háztól – a hajóhidnál – egészen a Malom-tóig az utcai gyalogjárók elől a közlekedés teljesen el volt zárva. BUDA is nagyrészt víz alatt állott, Óbudától le a Gellért hegyig mindenütt csónakokon közlekedtek. A Bomba téren (mai Batthyányi tér) a víz a Medve utcai postaházig hatolt. A jótékonyság, emberbaráti szeretet és vendéglátás szép példáit mutatták sokan, de egy ember akadt, aki a menedéket szomszédaitól megtagadta. (P.Z. febr. 14.)

február 10. POZSONY. A DUNA visszatért medrébe, lassan eltűnnek az árvíz nyomai. A várost ért szerencsétlenség sokkal nagyobb, mint sejtették. Megindul a megsegítés a kárt szenvedetteknek, s nehogy betegség terjedhessen el, hozzáláttak az utcák megtisztításához, elsöpörték az álló vizeket, tócsákat, sarat, és itt-ott még megmaradt jeget. A lakásokba és a pincékbe befolyt vizet kiszivattyúzták LIGETFALU (ENGERAU) község lakosait a hajósok hozták POZSONYba, s azok – 498-an – a Várhegyen, a Zuckermannlin helyeztettek el; egy öregasszony és egy fiatal leány a hullámokban elmerültek. 117 ház nagyjából összedőlt, elpusztult 113 ló, 130 ökör és 3594 forint készpénz. Az egész kárt 136.994 fírt-ra becsülték. A beérkezett jelentések szerint DETREKÖCSÜTÖRTÖK, OROSZVÁR, RAJKA, MOZSONY, és több más község nagy károkat szenvedtek. Azonban nemcsak a DUNA, hanem a MORVA áradása is károkat okozott. DÉVÉNY UJFALU melletti híd elpusztult STOMFÁhoz közeli ZOHOR faluban 80, HOCHSTÖTTERben pedig 37 házát tett tönkre a jég. MARCHEGG is víz alá került, THEREIN faluban 600, MALACKÁN 500 öl hasáb fát vitt el az árvíz. ZOHORban elvitte a szénakazlakat és a tehenészetben is nagy károkat okozott. (P.Z. febr. 10.)

február 4. PEST-BUDA. "Asztal után (ebéd után) sokáig beszélgeték Praesensemmele, de egyszerre Mozsár durrogásokat hallván el hagytam, 's a' DUNA partjára a' jeget nézni mentem. Kevés idő múlva a' víz bősége kiszaladott szűk határai közül és a' DUNA partot (!), meg a' mellette álló utzákat elborította. Mindenfelé félelem uralkodott, 's már a' Teátrum épülete is víz színeket (vízszint) mutatott. A' víz nőttön nőtt, és a' messzebb lakókat, kik a' veszedelemtől nem féltek, a' DUNÁnak magasabb part részére tsalogatta, látni a' szomorú tapasztalásokat." "...Ezekkel néztem a' jajgató inségnek nagyobb terjedését, 's midőn a' hid tájékaról alább értem, láttam Édesanyám testvérenek házát is veszedelemhez közelíteni. Tüstént elhagytam tehát a barátságot (társait) és segítségül szemetet, homokot és ganéjt hordottam számára. De a' nagyobb áradás ezeken is által tudott hatni, 's csak a' volt szerentse, hogy kevés kárral tette a' kellemetlen látogatást..., Vatsora után lámpással mentem a' víz nagyságát mindenfelé megtekénteni, 's bámulva láttam, hogy SZEMERE PALIm szállása a' Molnár utczában már vízbástyával környül vétetve, 's hogy az én régi remete lakásom is, az Aranylak nevét viselő ház a' Fő Oskola (Egyetem) szomszéd-ságában hasonló állapotra jutott." (Horvát I. Mindennapi 392.)

február 4-5. ADONY (Fejér m.) "...rémitő állapotját Városunknak melyeken a legközelébb mult Böjt elő Havának 4-én és 5-én sebes hirtelenséggel érkezett víz áradása által volt helyeztetve. Most ugyanis 4-én este 10 órakor kezdődvn a kiöntés, már 5-én reggeli 3 órakor az 1775. esztendei áradás magasságát 2 lábnyival (42 cm) haladta, és tsupán a Rácz, Toot, Rácz-Almási, Plapper utczákat hagyván szárazon, a' Fejér Várit, Vétseit, Pósta, Magyar, Rósa, Ujj, Rév-utczákat egészen elborította, ugy hogy virradatig 180 házak omlottak végképpen halomra, ekkor lehetett csak, még állván a' Jég, szerentsétlen és szánakozást érdemlő lakósainkat fákról, házak és ólak tetejéről leszedni, s bátorságos helyre vinni. Mely rémitő, s hajszálat emelő idő közt, légyen hála a Mindenhatónak, egy asszonyi személynél, némely szarvasmarhánál több el nem veszett, de több apróbb háziállatok, élelemre tartozók, mobiliák lettek a' sebes víz prédáivá..." A Zichyék és a nép kára 86.989 forintra rügott. (Hazai és Külf. Tud.márc.8.)

február 22. KASSA. "...a' Barométerumokban a' kényeső a földindulásig leesett, ez éjjel tizenegy óra után mennydörgéshez hasonló szél támadott, de most már tsendes idő van." (I.h.márc.4.)

február 22. PEST-BUDA. "Kitisztulván a' jégtül a' DUNA, mind ladikokon, mind kompon már naponként igen sűrűen járnak. Ezen hónap végéig a' hid is be lészen állitva." (I.h.febr.22.)

február. KOMÁROM. "El mult a tél (1808-09), a' melly még a mult esztendőben Octoberben kezdődött és ezen esztendei április végéig tartott, melly miatt a' takarmányból felette nagy szűköt látott az egész ország. A' DUNA jege ugyan még februárius elején el ment, és a mi igen különös volt, a' jég onnan fellyről indult meg, a' melyből a' lett, hogy oda alá erősen állván a' jég, a' felső pedig nyomulván, annyira megáradtak a' vizek, hogy amint BUDÁN és KOMÁROMban meg jegyezték, egy láb és 3 hüvelyknyivel volt most nagyobb az áradás, mint 1775. esztendőben, tett iszonyú sok károkat mindenfelé és magában KOMÁROM városában a' VÁG-DUNÁN csak állítatott Császár hidját is majd elvitte..." (Jókay 32.)

március 2. BUDA és PEST között a hajóhidat átadták a forgalomnak. (P.Z.ápr.4.)

március 2. PEST-BUDA. "A DUNÁN lévő hajóhid csak ugyan Martius 2-ikán teljesen elkészült, ugy hogy már az nap dél táján a terhes és tár szekerek rajta általmentek." (Hazai és Külf.Tud.márc.4.)

38
A'
TSILLAGOS ÉGNEK

ÉS A'
FÖLD GOLYÓBISSÁNAK
AZ Ő TŰNEMÉNNYEIVEL EGGYÜTT VALÓ
TERMÉSZETI ELŐADÁSA, 'S MEGESMÉRTETÉSE.

Ca Kiadta *Libri's*

VARGA MÁRTON

A' TERMÉSZET' TUDOMÁNNYÁNAK, HISTORIÁJÁ-
NAK, ÉS A' MEZEI GAZDASÁGNAK KIRÁLYI
RENDES TANÍTÓJA.

Josephi Florentin Sam. The.

NAGY-VÁRADON,
TICHY JÁNOS FERENTZ' RETÜIVEL.

1809.

A Nagyváradon 1809-ben megjelent Varga Márton A TSILLAGOS ÉGNEK és a FÖLD GOLYÓBISSÁNAK az ő tüneményeivel együtt való természeti előadása, s megismértetése című könyv címlapja.

- március 10. KÉSMÁRK. "Nagy hó lepte el újra a' már zöldellő mezeinket." (Hazai és Külf. Tud.márc.29.)
- március 22. PEST-BUDA. "Ezen hónap' közepéig, harmad nappal tiszta és kellemetes idő volt és az éjszakákon sokszor keményen fagyott..... A' napokban tellyesen megengesztelődött az idő, és negyed naptól fogva lágy tavaszi idő kezdődött. Így az éjegyeztető a' telet el is üzte, melly elég soká szagatta mezeinket. Jó utak voltak, s így a' Pesti vásárra (József napi) sokan jöttek." (I.h.márc.22.)
- március 25. POZSONY. A repülőhiddal megindult a két part közötti közlekedés. (P.Z.márc.31.)
- március 26. EGER. Fagy és utána április 3-ig eső. (Historia Eger.)
- április 1-3. PEST-BUDA. "Az időnek felderüléséről reménységünk megint megtsügedett, mert a' mult szombaton (1-je) esőzni kezdvén, ezen nedves idő a' Husvéti két ünnepen kevés órákat kivéve folyvást tartott. Tagnap és ma virradóra (4-5) pedig megfagyott és hó lepte el a föld színét." (Hazai és Külf.Tud.ápr.5.)
- április 3. SZEPES M. Március havában kellemes tavaszi idő járt, márc. 21-én hirtelen téliesre fordult gyakori havazással, s ápr. 3-án du. a vidéken 2 lányi magas hó feküdt. Este 7-kor hideg viharos szél tört be, s egyúttal villámlás és mennydörgés volt, több villámcapással. A zivatar nyugatról vonult keletnek, de kárt nem okozott. (P.Z.ápr.14.)
- április 3. SZOMOLNOK. "...erős szélvihar, és dörgés mellett hó kezdvén esni, oly sűrűn esett az nap és az egész éjszaka, hogy reggelre a' szomszédba sem lehetett menni, a' hónap vesződéses el hanyatása nélkül. Ugyan ez okból a' közönséges utakon is alig lehet járni." (Hazai és Külf.Tud.ápr.19.)
- április 4. EGER. Eső, majd havazás és fagy. (Historia Eger.)
- április 19. ARAD M. "Április 19-én hallatlan áradások öntötték el mindazon tájakat, mellyek a' MAROS, FEHÉR és FEKETE-KÖRÖS mellett fekszenek. Ezen hirtelen való vizözön sik helyeken, a' Lakosoknak marháit elsodorta, az utakat pedig annyira elborította, hogy a' gyakori helyekben és városokba elzáratott a' bemenetel. Az iszapos és meg nem lábolható ár a' Pósta járást is akadályoztatja. Ugyan ezen okból a' köz dolgok tsak lassú lépéssel mehetnek. Az őszi vetést a' viz elrontván tsak a' tavasziban vagyon reménységünk." (Hazai és Külf. Tud. ápr.26.)
- május. KOLOZSVÁR. "Hozzánk már három héttől fogva pósta sem jó, semmit se tudunk, se jót, se rosszat. A TISZÁnak kiáradása akadályoztatja a' Póstákat". (Április 19-étől voltak árvizek I.h.jún.3.)
- június. BALASSAGYARMAT. "... Julius elején... Ugyanis akkor nemes Megyénket egész hosszában valami egymérföldnyi szélességre először a' jég, melynél sűrűbbet és nagyobb szeműt az öregek sem tudnak, mind letsépelte, másnap pedig az iszonyú égháburokból támadott zápor egészen elöntötte az IPOLY környékét, az árvíz temérdek szénát elhordott, nyájakat, tsordákat, sőt házakat is elsodort. Ezek most nagy inséget szenvednek. Ellenben kukoritza, krumpli és mindenféle adalék elég leszsz. Egy kereszt buza (22 kéve) két 's harmadfél kilát (Pozs.mérőt) ad. A gabona ára is meglehetősen leszállott. Egy kila tiszta buza nyolczad fél forint, rozs ötödfél, zab három forint." (I.h.aug.26.)
- június 12. SZOMOLNOK. Hosszas száraz napok után most több tenyészthető esőzések vannak, a vetések igen szépek. (I.h.jún.26.)
- június 14. SZENTIVÁN (Győr m.) "... valami fél fertály (7-8 perc) órányi ideig tartott záporosó meg áztatott bennünket, még is sokan akik a nedvességtől fegyvereiket megoltalmazták..." (Győri csata napja) (Jókay J. 8.)

- július GYŐR-BŐS. "... a' DUNA felettébb megáradván, minden környéket elborította...", "... de reánk jöven a nagy essőzések..." (I.h.14.)
- július 3. POZSONY. "A rettenetes szélvihar miatt reggel JÁNOS Fő Herczeg Seregei a hajóhidakon által nem mehettek." (Hazai és Külf.Tud.júl.12.)
- július 9. SZEPESSÉG. "... A Szepességnek egy részében nagy égháború és jégeső volt. A' némell helyeken a' Lennek nem keveset ártott. Szénánk az idén bőven vagyon, ámbár néhol az essőzés meg a' renden megfektette." (I.h.aug.2.)
- július 10. PEST. "Öt óra után nagy zápor és jégeső esvén behívott az öreg Judex Curiae (Ürményi János) szobájáig beszélgetni." (Horváth I. Mindennapi 433.)
- július 13. PEST. "Délután Virág Benedekhez mentem. Egy ümőgre fetkeztett a' türehtetlen hévség miatt." (I.h.486.)
- július 26. KESMÁRK (aug.1.) Július 26-dikán egy rettenetes felhőszakadás, mely a' KALBACZ (Kohlbach=TARPATAK), hogy tetejére ereszkedvén, háromfelé rohant alá, két új vízárkot mosott a KALBACHhoz ragadó kősziklák napkeleti oldalán. KISSZALÓK (Klein-Schlagendorf) "Már két héttől fogva tartott az essőzés, a' hogy tetőket hó fedte be, és a' külömben legmelegebb hónap sanyarú hideg volt. Leggyakrabban jöttek KÖNIGS-HOHLA (felől) zivatarok, a' melyck a' bőséges jég esső, 's nagy vizöntések által sok károkat okoztak. E' miatt amott már a' lekaszált fűvet, néhol a' vetéseket is földestől együtt lesodorta a' rohanó viznek ereje. Július 26-dikán 11-12 óra között az említett felhőszakadás, mely által egynéhány emberek is, kik az erdőben áfonya bogyót szedtek megfosztattak életektől. Heten közülük júl. 28-dikán eltemettettek KIS-SZALÓK-on. A nyolcadik, egy asszony-személy, nem találtatott meg, és még most is (aug.1.) kerestetik. BERZEVICZY ALOYS úr egy majorja körül érezhető döglletes szagból gyanítják, hogy ezen a' tájon kell neki valahol rohadni. A' vizeknek apadásával megtaláltattak a' többi holtak, de iszonyú állapotban: mezitelen, öszvetört tagokkal, szélllyel zúzott fővel, kitsüggő belekkel heverték, s' megismérni őket nem lehetett. Egyet még elevenen vontak ki az iszapból, kinek ábrázattya sárral befertőztetve, 's egész teste, kivált lábai feldagadva vagynak. Tsupán tsak egy, magát Miszlenda János nevű Kis Szalóki tudta magát megszabadítani ezen szerencsétlenek közül. Elérvén őtet is a rohanó ár víz, egész erővel dolgozott az ellen, 's noha az iszapba elmerült mégis felemelkedett, 's újabb kőszikla darabokra kapaszkodván, tartogatta magát, míg utoljára egy nagyobb darabhoz jutott, mely mintegy 1 ölnyi magasságú lehetett, a' mely felett úgy még folyt a' víz, de magasabb, szélesebb kőszikla darab által fődőztetett. Erre mint valamely lóra ülén, megerősítette magát a' víz rohanása ellen, noha az egész mejjéig ért. Szemeivel látta midőn társait ragadta a' víz, 's az a gondolat, hogy már tsak egyedül ő van ezen iszonyú állapotban, a' legirtóztatóbb volt előtte. A' víz már valamennyire leapadott, a' kősziklák szakadása, 's rémitő zuhogása megszűnt, midőn ő egy gyermek sikoltását hallotta, mindjárt segítségére ment. Nyakig iszapba merülve találta, kihúzta, vele a' magasabb hegyekre menvén, ott várta a zivatar megszűnését, és ezután levezette. Ezzel nem tsak ritka bátorságának, hanem szívűségének is nyilvánvaló jelét adta. Ezen elpusztított tájék tekintete, melyet az előtt sűrű fődőzött, de most 100 öl (192 m) szélességre a' fákat tövestől az iszonyú vizomlás kiszaggatta, emlékeztető példáját a' Természet rosszalós munkáinak. Felül a' hegy tetején, hol a' mintegy megakadott, a' vízműsás széles, de nem mély, alább keskenyebb az árok. A' víz ereje kiszakasztott helyéből egy egész kőszikla hegyet; az ő még most dülő félben álló szomszédja, de még inkább az üresen maradott hely, képzelhető ezen

szakadás erejét, 's rettenetes voltát; egyszersmind a' kőszikla természete, mely leveles Granitból áll, meg foghatóvá teszi, miért kellett neki a' víz dühösségének engedni, valamint azt is, miért tört diribre-darabra, minekutánna leszakadott. Az iszap és kőszikla töredékek alább most új hegyeket formálnak, köröttük egy tó áll, mellyből kettős árkan foly a' víz egyenesen LOMNICZ felé.*" (I.h.aug.13., Nagyobb leírás: Intelligenzblatt der Annalen der Östr. Lit. 1809.Oct.181 old. Csaplovits. I.167.)

– FÜZESGYARMAT. 1811-ben (helyesen 1809. júl.26.) a TÁTRA hegyének bizonyos része meghasadván vagy amint akkor közönségesen szólottak, valami TENGERSZEM nyilván ott: az okból iszonyúan özönlő temérdek víztömegek szerte az egész országot (Ez túlzás!); a mi Alföldünket is elborították, hallatlan inséget és pusztulást hagyván magok után. (Gacsári J.151.)**

augusztus 5. PÁPA táján rettenetes a drágaság, egy Sunka 16 forint; egy két falatnyi semlye 1 garas, egy font szalonna 16 forint 16 kr., egy tojás 2 garas; egy Tsirke 1 forint 12 kr., kenyér 3-4 forint. (Hazai és Külf.Tud.aug.5.)

nyár. ERDÉLY. szept.7. Itt is mint Magyarországon nagy felhőszakadások, és szüntelen való esőzés volt az egész nyáron. (I.h.aug.5.)

augusztus, GYŐR-KOCS. Itt táboroztunk egész Aug.,Sept. és Oct. hónapjaiban, mely idő alatt a sok esőzéstől sokat szenvedtünk. (Jókay M.42.)

nyár. TISZAUGH. Ekkor is egész nyáron tartós esők jártak és jó termés volt. (Debretzeni Pap István Jegyzései.)

nyár és ősz. KECSKEMÉT. A gyakori eső sok kellemetlenséget okozott. Majdnem az egész szeptember is esős volt. Az október sem volt kedvesebb. (Historia Domus Kecskemétiensis. 145.)

szeptember 25. LOSONC. "Sept. 15-én estve 9 és 10 óra között egy különös égi Jelenés látszott, mely ritkaságára nézve megérdemli hogy feljegyeztessék. Az eget tsaknem egészen darabos fellegek borították el, tsupán nyugatra, a hanyatló hold körül volt egy szeletje kiderülve. Az említett idő tájban az esső lanyházni kezdett és nemsokára napkelet felé a' fellegekben oly forma fény, mint a' Szentek glóriája, egy nagy félkört kezd formálni, 's egynéhány pillanat mulva készen áll a' holdvilág halvány Szivárványa. A' Szivárvány kerülete egész fél kör volt; mert a' hold nyugtához közelgetett, márpedig azt ki-ki tudja, hogy a' nap is ilyenkor formállya a' legnagyobb Szivárványt." (Hazai és Külf.Tud.okt.28.)

október 2. PEST-BUDA. "Pesten még a mult héten October 2-án kezdődött a' Szület. A' hűvös idő és azon napokban folyvást tartó esőzés nem tsak az érést gátolta, hanem a' rothadást is siettetete, a' szomszédokban mindazáltal ha éppen nem sokat is, de jó bort reménylenek a' Gazdák". (Hazai és Külf. Tud.okt.7.)

október 3. POZSONY. Ezen a napon kezdődik a szüret. (P.Z.szept.15.)

október 24. POZSONY. A szüret jóformán befejeződött, de mint mennyiségre, mint minőségre igen rosszul sikerült. (P.Z.okt.24.)

november 3-4. TURA-BAG-GÖDÖLLŐ. "November 3-áról 4-ére virradó éjszakát (a szent koronával) GÖDÖLLŐn szándékoztak tölteni; hogy aztán 4-én megtegyék az utolsó részét (Budára). De GÖDÖLLŐre nem érkezhettek idejében, mert közben

* Ennél nagyobb erejű felhőszakadás pusztított ugyan ezen a vidéken 1661. aug. 5-6-án. Lásd Réthly: Időjárás események, 1700-ig. 194 old., Hain, Bucholtz G. és Wagner c. munkái.

** Csak az helytálló adat, hogy hazánkban számos helyen voltak kisebb-nagyobb árvizek, amelyek azonban a Tátrában történt katasztrófával nem voltak összefüggésben.

- akkora felhőszakadás támadt, hogy BAGnál elmosta a töltést. A koronaőrök TURÁN rekedtek...". "Négy napig tartott, míg az utat folytathatták". (Harsányi Zs. 176.)*
- november 4. KASSA. "A szüret ezen a tájon mindenütt szűk volt, ezért a bornak ára szörnyen felment. Itt KASSÁN igen hitvány bort mérnek a kotsmákon". (Hazai és Külf.Tud.nov.22.)
- november 18. PEST-BUDA. "A' Vásár hetét tartós esőzés szomorította". "A' hideg és nedves idők folyvást tartván nagy okai a' sok betegségnek." (I.h.nov.18.)
- november 20. ARAD M. "Ezen tájon nov. 20-án hó szirongokkal** köszöntött be a tél. De mégis a szilaj szarvasmarha a mezőkön a hót felkapálva is élődik, a kondásaink pedig nyugodalmasan sütögetik a' makkot, mely némely tájakon elégséges". (I.h.1810.jan.3.)
- december 5. POZSONY. A rossz utak miatt a posta igen sokszor nagyon későn és rendetlenül érkezik. (P.Z.dec.5.)
- december. SZÉKELYFÖLD. (febr.18.) ".... az egész tél, kivéven 12 decemberi napokat, olyan nedves és néha száraz meleg esővel folydogála..." (Hazai és Külf. Tud.1810.márc.14.)
- december. CSURGÓ (Fehér m.). Karácson körül itt villámokat észleltek. (Fabrici L. 150.)
1809. ABONY. "Bámulatos volt a múlt évben (írja Abonyi 1810-ben). elhalálozottak számának tudtul adása, mely szerint 2733 kath. 63 reform. lakos halálozott el, mely nagy halálozás csak az előző évek inséges körülményeinek tulajdonítható, hacsak egyszersmind valamely ragály nem fordult elő, melyről azonban feljegyzés (a jegyzőkönyvekben) nem találtak." (Abonyi L. Abonyi 1.240.)
- DEÁKI (Pozsony m.) "Iszonyú nagy tél, mely soká tartott, már tsak nem éhen dögöltt majd minden Barom, az Tavaszi vetés későbbre esett, és az termés mindenben bőv volt, melyek a Francia ellenség által nagyobb része megemésztetett(?) oszt követék a sok esők, mely miatt a gabonát Szt Mihály tájban is hordották bé, éhség, drágaság, az A halál is sok embert hordott el az Petacs*** uralkodott.Tavaszon 2-a Aprilis szép esső kezdett esni délutáni 3 óraker az üdő megváltozott, következő éjjel meg fagyott erősen, 4-e nagy hófuvás, s hideg. 5., 6., 7. és 8-a nagy és erős fagy, így tartott 18-áig. Ezen esztendőben a szőlő az sok esők miatt nagyobb részént öszverohadtak, rossz bor volt.**** és ehhez jött a sok esők által a gabonákban tett károk, s mindenféle Isten ostroma." (Esztergom Áll.Levéltár.)
- DEBRECEN. "Hidegebb tél, mint a múlt esztendei volt, mérsékelt tavasz, meleg nyár, esős ősz, november és december hideg." (Debreceni Magy.Kalend.1831.)
- KECSKEMÉT. "A május hófelhővel, esővel, zivatarral köszönt be. A nyolcadik napig nagyobbára felhős, négy napon esővel, s két zivatarral, utána az egész hónap szép, kevés felhővel és esővel. A következő hónap (június) esős jellegű, 9-étől csapadékos napok szakítják meg a szép időt és a hónap végéig 23-28-áig minden nap esik, kisebb-nagyobb mértékben. Júliusnak zivataros jellege volt. Két nap alatt kilencszer volt égháború. Általában azonban derült idő uralkodott. Augusztusban már a köd is

* A francia háború idején NAPOLEON GYŐRig felvonult és a szent koronát BUDÁRól MUNKÁCSra menekítették, majd EGERben és GYÖNGYÖSön őrizték és novemberben szállították vissza BUDÁra. (Réthly).

** "szirong" nincs az ÉRTELMEZŐ SZÓTÁR"-ban, azonban "szirony" van és az am. zuzmara, vagy hódara, továbbá az olvadás után a hónap megfagyott felső részére, daraeső "szironyos", megkérgesedett hófelszint jelenthet, mert a marha a hót felkapálta.

*** Petécska, lőtífusz.

**** Más írással a francia meg szállásról ír.

fellép, a csapadék is több, de nagyobbára mindig derült nyári időjárás. A következő hónap (szeptember) meghozza az első dért. A felhőzet nagy, a hónap kétharmad részében borult az idő, de kevésszer esik. Szép az október. Bár a csapadék több, mint az előző hónapban, mégis derültebb jellegű. Az ugyancsak derült és enyhe november után borult csapadékos, ködös és részben hideg december következik.

július 9 és 10. 30°R, (37,5°C.) augusztus 2. – 21°R (26,3°C.). (Wagner R. 207.)

KECSKEMÉT

1809	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
Fagyos n.	–	–	–	–	–	–	–	13	–
Felhőzet 0-4*	0,9	1,3	0,8	0,8	1,8	1,1	0,5	2,4	–
Csap.nap.	5	12	8	11	10	7	4	14	–
Csap.tartama**	7,8	12,2	12,3	14,3	8,2	13,0	5,4	10,2	–
Havas nap	–	–	–	–	–	–	–	3	–
Deres nap	–	–	–	–	–	–	–	3	–
Ködös nap	1	–	–	1	2	2	22	6	–

- RÁCKEVE. "Ekkor építetett a DUNA jege által elsepertt Rév Ház helyett más..." "Az esztendő– és időről a tél havas, hideg 5-e febr. mozdulván a jég, ki is öntve a DUNA, leginkább a nagy Dunáról jött a víz, a városba 160 ház vízbe volt, a szőlők is nagy részbe. 8-a Febr. fagyott, apatt, emiatt a fákat a jég lehúzta, elrontotta, a Besnyői vén fűzfa tőkét a jég elsepertte, kiszagatta. 11-e Febr. kezdett olvadni, s jobban apadni. BANKHÁZÁig ment a kiöntés, a vendégfogadóig. Ilyen víz 1775-től fogva nem volt. UJFALUBa kevés ház maradt meg, mindenfelé temérdek károk lettek. A tavasz esős lett, sőt a június és július is, egy néhány szeles napot ki vevén, nyomtatásra hordásra is sok eső, úgy hogy 8-ber (október) végéig nem nyomtathattak el az emberek, sokszor két napokig nem lehetett napfényt látni, ily szomorú napok jártak 22-ig 8-ber. Bor kevés termett, valamivel több, mint tavál, de rosszabb, törkölőse lévén a sok éretlen és rothadt gerezd miatt. Gabonába jó termés, szénába is jó lett volna, ha a sok esőzés miatt (a háboru is nevelvén az dolgok becsét) kár nem esett volna a gabonákba. 8-berbe 16 frt-ra a buza, 6 frt-ra a zab ára fel is ment. Győrig jöven a Francia, ekkor sok bajjal küzdött, valamint az ország, ugyanezen szegény város is. (Magdics F. 163.)
- SOPRON. Bár a háborús nyugtalanságok miatt ebben az évben a szőlőkben rossz, hiányos munka folyt, mégis jó bor és gabonatermés volt. (Bruckner G.)
- TOKAJ. A szüret eredménye jelentéktelen s a tartalmatlan boroknak nem volt értékük. (Schams F.I.98.)

*A felhőzetet 0-4 fokozattal becsülték.

** Egy csapadékos nap időtartama a 24 óra %-ában van kifejezve. WAGNER R. értekezése alapján állítottam össze. (Réthy)

1810

- január 1. PEST-BUDA. "A' hosszas esőzések után Uj esztendő napjára keményen megfagyott, ugy látszik ezen keményebb hideg tartandó leszen, ezért már a' hidat, mely ritka történetre eddig mindég állott, tegnap (jan.2.) már kiszedték." (Hazai és Külf. Tud.1810.jan.2.)
- január 10. PEST-BUDA. "Minthogy az Uj esztendő nap után az idő megint meglágyult, a DUNÁN való általjárásnak könnyebbitésére, a' repülőhid beállíttatott, de mivel 10-ikre keményen megfagyott, az is tegnap kivétetett. – Ugyan tegnapi virradóra a' hó is ellepte földünket." (I.h.jan.13.)
- január 12. POZSONY. Az enyhe időjárás jan. 6-án vált hideggé, s 12-én már zajlik a DUNA. A föld is erősen fagyott. Az itteni gyenge hajóhid még áll. (P.Z.jan.12.)
- január 14. MÓR (Fejér m.) A légnyomás változatlanul magasan állott, a hőmérséklet 11°R (-14°C), a fagyponthoz alul. Állítólag többször villámlott. NOVÁK úr néhány nap előtt KÁLÓZ felé látott villámlást és az egyik vadász ugyancsak látott villámlást a CSÓKHEGYESY felé. (Fabrici L. 133/a., H.F.)
- január 20. POZSONY. A hosszantartott nedves időjárást már oly szigorú tél váltotta fel, hogy a DUNA már erősen zajlik, és ezért a franciák által épített és a város által megváltott hajóhidat szét kellett szedni, a közlekedés még dereglyéken fenntartható. (P.Z.jan.23.)
- január 23-24. GÖMÖR M. "Január 23 és 24. közt éjfél után RÓCZÉN, GÖMÖR vármegyében rettenetes égi háború volt, melynek folytatában oly rémitő két tsapások (villámcsapás) értek, hogy minden ember felrezzedvén ijesztő félelmében, nagyobb veszedelmeket képzelt, de tudvalévő nagy kárai nem következtek, hanem a Levegő Lágy megre fordult." (I.h.febr.10.)
- február 3. PEST. Borult nap volt, a hideg 5°R (-6,3°C) a fagyponthoz alul. (Fabrici L. 130/a., H.F.)
- február 4. ISZTIMÉR (Fejér m.) PEST felé egy villám volt látható. (I.h.134/a.)
- február 6. ALIGA PUSZTA (Fejér m.) A békák brekegtek, mert a nap kisütött. A DUZZO-GÓ forrás vize 20°R volt (25°C). (I.h.132/b., H.F.)
- február eleje és 12. CSURGÓ. A hónap elején keleten villámlás, valamint 12-én is. (Uo.)
- február 13. SZÉKELYFÖLD. "Tegnap este a BRASSA havasokról tartós meleg széllel és essővel jövő igen sűrű – de kevés dörgéssel való villámlások is szomorították itt a reményt mezei barázdák alá hintett föld mivelőket..." (Hazai és Külf.Tud.márc.14.)
- február 16-17. ISZKASZENTGYÖRGY. Este 6 óra felé élénk szél (viharos) kerekedett. Szél két hónapja nem volt, jóllehet ez a hely egyébként igen szeles. Eleinte ÉNY felől, később É felől fújt. Éjjel rendkívül nagy É-i vihar volt és fagyott. (Fabrici 151-a., H.F.)
- február 20-24. PEST-BUDA. "Ezen hónap közepe táján járó gyenge és nedves idők 18-dikban kemény hidegre fordultak, melyet hó és nagy szelek követtek. Így mult majd egész tíz napunk; Azért a DUNÁN való általjárás a jég miatt 20-24-ikig igen veszedelmes, és csak nem lehetetlen volt. Két napon erős szél után ma az idő kellemes tavaszi langyossága: de nedvesre változott." (Hazai és Külf.Tud.febr.28.)
- február 21-25. SZÉKELYFÖLD. "...közlekedésről pedig Februáriusnak 21-25 napjaiban olyan különös havazás, és iszonyú hideg volt, hogy 24 óra alatt az OLT is vastagon által fagyott – 's viszont 24 óra alatt úgy elment a' hidegnek minden ereje, hogy a' legkiesebb nyári időket érezzük, 's szint úgy hallgatjuk a menydörgéseket." (I.h.márc.31.)
- február. POZSONY. A hónap eleje óta a hideg nagyon megenyhült, a DUNÁN már kevés a jég. A közlekedést a tanács 6 dereglyével biztosította. (P.Z.febr.13.)

- március 2. POZSONY. A DUNA zajló jege némileg megnehezíti a közlekedést. (P.Z.márc.2.)
- március 5-8. POZSONY. A felső DUNA jege úszik lefelé, mellék folyói és a nagyobb patakok, valamint a hóolvadás ez idén is áradást okozott, amely különösen a jobb parton okozott károkat. A töltés két hídját szétrombolta, s folyvást WOLFSTHAL felé vette útját, KÖPCSÉNYt és OROSZVÁRt is a víz elárasztotta. (P.Z.márc.9.)
- március 13. POZSONY. A DUNA lassan apad és visszatér medrébe. (P.Z.márc.13.)
- március 14. PEST-BUDA. "A vásár a rossz utak és a nagy vizek miatt igen rossz volt." (Hazai és Külf.Tud.márc.21.)
- március 16. SZEPESE M. A hónap elejének enyhesége miatt megindult a nagy olvadás, a SZEPESSÉG útjait nagyon elrontotta, s a megye déli részéről való közlekedés nagyon nehéz. Februárban itt a hideg oly rettenetes volt, hogy ROZSNYÓ és SZOMOLNOK között néhány utasember megfagyott. (P.Z.ápr.3.)
- március 16. VESZPRÉM. "....erősen havazott s a hőmérséklet 8°R (-10°C) volt a fagypont alatt." (Bolgár M.23.)
- március 17. PEST-BUDA. "Némely utakat kivált a' DUNA mellett a' viz is elöntött, mely a' gyenge, 's esős idők miatt a' jég és hó hamar elolvadván annyira megáradott, hogy az alantabb partokat mindenütt felül haladta. A' TSALLÓKÖZ vizben nagyon, 's egyéb szigeteket is el öntött az árvíz, PESTről ugyan a' DUNÁnak nagysága gátolja a hidnak beállítatását, azért a' Gyalogokat ladikokon, a' kotsikat kompokon hordják, mely kevés késedelmet okoz. A' mult napok beli lágy tavaszi időre kemény szelek következtek. Tegnap pedig két-három ujnyi hó esett. Oly késedelmes az ut, hogy a' BÉTSi Pósta többször csak ha tud napra érkezik." (Hazai és Külf.Tud.márc.17.)
- március 19. PEST-BUDA. "a' vásár a' rossz utak és nagy vizek miatt igen rossz volt...." (I.h.márc.21.)
- március 20. POZSONY. A tartós enyheség, s olvadás miatt a DUNA még mindig rendkívül magas, s így a KÖPCSÉNY síkságot még víz borítja. (P.Z. márc.20.)
- március 27. POZSONY. A hónap közepe óta lassan apadó DUNA újból árad, s a partokat elöntötte, de pár napja visszatért medrébe, összesítés szerint a DUNA mellékfolyói is nagyon megáradtak, az utakat is elöntötték s a pesti vásárra menő vásárosok útközben megrekedtek. (P.Z.márc.27.)
- március 27. PEST-BUDA. "A' DUNÁnak áradása három hétnél tovább tartott, de a' napokban annyira megapadott, hogy már könnyebb az áthajózás. A' hid is ma, vagy holnap készen lesz, 's felszabadul a' két város között való áthaladás." (Hazai és Külf.Tud.márc.28.)
- március 29. PEST-BUDA. "... a' DUNÁn állani szokott hajóhid 29-én tellyesen elkészült, 's általa a' két város között lévő közösülés megkönnyebbedett." (I.h.ápr.4.)
- március 30. ROZSNYÓ. "Martius végén igen hideg idők jártak. Most esős napjaink vannak." (I.h.ápr.25.)
- április 6. POZSONY. Az enyhe időjárással szárazzá váltak az utak, megindult a felhozatal s az élelmiszerek árai számottevően estek. (P.Z.ápr.6.)
- április 15. ARAD. "Rendszerént a' VIRÁGVASÁRNAPI* vásárra számos kereskedők szoktak összegyűlni: de most a' rossz utak, a' folyvást tartó esőzések miatt tsak a' Marha vásárlók érkeztek. (Egy pár ökör 7-800 ftb.stb.)" (Hazai és Külf.Tud.ápr.28.)
- április 20. POZSONY. A repülőhidat felszerelték, s kényelmesebb közlekedést biztosítottak. (P.Z.ápr.20.)

* Virágvasárnap (Palmarum) naptári napja erősen változik: márc. 15-e és április 18-a között van. Húsvét vasárnap előtti vasárnap. (Réthly).

- április 20., 23. PEST-BUDA. "Egy héttől fogva hűves napok járnak. Egyszer másszor gyenge eső is esett. Nagypénteken (ápr.20.) erős jég dörgés (zivatar) volt, sebes és bőséges esővel. Attól fogva annyira meghűlt a levegő, hogy kiki előszedte téli öltözékeit. Felebb, a német határok felé hó esett; de PESTről nem messze is GYÖNGYÖS és HATVAN között NAGY-RÉDÉN az napra olly szörnyű volt a szélvész és égi háború, hogy több házakat lerontott, és egy szép kastélyt teljesen megvesztegetett. Ugyan HEVES Vármegyében Husvéthétfőjén (23.) több helyeken, nevezetesen ERDŐTELKEN nagy jég eső volt." (Hazai és Külf.Tud.ápr.28.)
- ápr.27.-28. KÉSMÁRK. "A HUSVÉTI hó tsak ugyan 27 és 28-án kezdett az idő tavaszodni; de tsak ugyan 27-28-ikán is erős szél volt." Uo. hatalmas tűzvész leírása. Olyan erős volt a szél, hogy minden emberi segítség (a tűzvész ellen) lehetetlen volt. (I.h. máj.19. és TROCSÁNYI Z. 146.)
- április. ERDÉLY. "Ugy látszik, hogy téli hónapjainknak minden keserűségüket Április akarta kipótolni; mert azon kívül, hogy tsak nem minden napjaiban újra meg újra fejjérítvén hóval a szomszéd havasokat, fűtő kemenczeinket újra melegítetteti parantsolta, a CSIKI atyafiakat derekasan meg is szánkáztatta, több napokig tartó vastag hóval szórván bé előttök tartományainkat." (Hazai és Külf.Tud.máj.19.)
- május. SZEPE M. "Május elejétől fogva szép tavaszi időnk vagyon, csendes tavaszi esőnk vala. A gyümölcsfák tellyesen kivirágoztak." (I.h.máj.26.)
- május 13. SOPRON. Évek óta nem volt ilyen jól ígérő a szőlők állapota; a vetések is szépek, de eső kellene. (P.Z.máj.22.)
- május 17. VIZAKNA. "ERDÉLYben május 17-én szörnyű szél és délestről (DNY) jövő égháború közben mintegy fertály óráig veres színű, vagyis az úgy neveztetett vér eső esett. Jelen lévén SZABÓ Doctor Ur, azon esővízből egy meszelyt (1/3 liter) felfogott, és SZEKENBE visszatérvén SINGERUS PÉTER Patikárius Urnak vizsgálás végett általadta. Aki a mesterségnek rende szerént hozzá látván ezeket jegyzette meg. Ez az esővíz, ha feltárták, megzavarodott, s akkor színe barnás Barackvirág verességű volt. Egy fertály óra múlva leülepedett, s ekkor az öveg fenekére setétebb színű könnyed és mintegy pehely forma allya szállott le, mely mindazonáltal alig volt egy linea (2 mm.) vastagságú. Annak az íze, és szaga közelállt az agyagföldnek ízéhez és szagához. Itatópapirosan által szüretve éppen úgy megtisztult, mint mikor megrázatása után lecsillapodott vala. Külömbféle munkás szerek által sem színében nem változott, sem ujonnan nem ülepedett, s allyat nem kapott. Azon szerek mellyekkel próba tétetett ezek voltak: Bűdöskő, Szalpéter és Só Savanya. Gyenge és erős Alkalik, Szalpeter és Só Savanyas Baryta; Eczet, Savanyas Ón, Mész-víz, Szalpeter. Savanyas Ezüst; tiszta Kényeső, Kék-Savany, Gallus Savany, és Szappan-olaj. Végre: Feleresztett Timsó, összekevertetvén vele, és gyenge Kalival, a föld belőle leveretvén tsak ugyan a víz színét egészen megváltoztatta, és tsak a leülepedett részekben maradt meg. Melyből méltán lehetett gyanítani, hogy a festék-anyag a vízben Növények Országából eredtek. Az által szüretésben a papirosan maradt részeket vizsgálni nem lehetett, mert a papiros tellyesen úgy elitta, hogy lefaragni sem lehetett. A papiros barna maradt."
- "Ezen történetnek magyarázatjára szolgálhat, hogy VIZAKNA tsak 3 órányira van azon hatás 500-700 ölnyi (1000-1400 m.kb.) magasságu hegyektől, mellyek általjában fenyő fákkal vannak megrakva. Ezen fenyvesek éppen akkor virágoztak. Dél előtt nagy részén azon erőknek jég és eső volt a SZEKEN viznek forrása táján.

Talán lehet a szél által VIZAKNA felé hajtattott felhők épen a fenyő virág veres kelyhétől megfestetett gőzőkből állottak. Hátha maga a virág is veresre festhet? Talán éppen a viznek allya, melly belőle leszállott, éppen a virágnak lisztes pora." * (Hazai és Külf.Tud.jún.16.)

május 28. UJBÁNYA (Bars m.) "Oly nagy árvíz, hogy a templom táján az összes épületeket elsodorta és a templomban az oltárt is ellepte." (Magyar Városi és Vármegyéi, 120.)

május 30. SZÉKESFEHÉRVÁR. "Ugyan Május 30-dikán estve felé nap le nyugta előtt a nagy szélvész egyszerre megállapodott." (Hazai és Külf.Tud.jún.13.)

május 31-június 1. KECSKEMÉT. "Ezen az éjjelen elvette a jég a szőlőt, babot, kukoriczát egészen." (ifj.Bagó L. 24.)

május. FELVIDÉK. "A mult hónap végén a Kárpát-hegyek mentében nagy hó esett, melly ezen a tájékon a veteményes kerteknek sokat ártott." (Hazai és Külf.Tud.jún.20.)

május 31. SZÉKELYFÖLD. (jún.15). "Mult Május 30-ról 31-ikre virradóra a tótsákban a víz megfagyott az egész tartományunkban, Junius 1-ső napja éjtszakáján HÁROM-SZÉKET, és CSIKSZÉKET, sőt Erdélynek több részét is sűrű hó lepte el. Tsak az volt a különbség, hogy a melegebb részeken u.m. KÜKÜLLŐ és MAROS vidéken vékonyabb volt úgy hogy a földön majd meg sem állott. HÁROMSZÉKEN jó két ujjnyi volt, és tsak nem egész nap megmaradott; CSIKben pedig jó arasznyi magasságu volt, s három egész nap tartott. Így ünnepelte tavasszal is fehér köntösben a mi tájunk a Mindenhatónak nagy hatalmát." (Hazai és Külf.Tud.júl.4.)

június 1-6. BOROSJENŐ. (Arad m.) "A KÖRÖS és MAROS táján ezen hónap elején fergeteges idők kezdődtek. Amit ORBÁN (máj.25.) napja elmulasztott az Jun. 1, 2, 3, 4,5 és 6-dikra kipótolta. Ugyan is megindulván a kemény hideg szelek sok helyeken pásztánsként esett a jégeső, s mezőt, erdőt, szőlőt pusztított. Ez lassan esővel vegyest kezdődván majd térdig eső hó lepte el mezeinket. Ez magában is hallatlan dolog, de annál inkább szembe tűnt, hogy a hegyeket ez a köpönyeg el nem takarta. Mi változások alá jut még mérsékelt éghajlatunk! Ime a kukoritzta, is kender alá meg most szántanak és pedig bundában! Omnia jam fient, tieri quae posae vagabun. (Manapság már minden megtörténik, amiről valamikor azt mondtam, hogy lehetetlen).

Ma nyílt ki az Égnek vidámabb ábrázatja, 's a 'mi sok esőtől, dértől, fagytól, megmaradott, mintegy erőlködve látszik zöldülni 's bokrosodni. De szőlő a 'hegy aljában, makk az erdőkben, gyümölcs a kertekben majd éppen semmi sem maradott." (Hazai és Külf.Tud.jún.20.)

június. BEREK, SZATHMÁR és SZILÁGY M.-ben a júniusi hideg elvette volt a vetést. (I.h.1811.márc.16.)

június 1. ABDA. (Győr m.) ".... parantsolatot vett az Abdai sáncokon tul való menetelre forsponton (előfogat) a' holott 24 óráig álván az ég alatt, az esső szüntelen mosott bennünket." (Jókay J.33-34.)

június 2. TOKAJ. A fellépett fagy a szőlőkben nagy károkat okozott. (Schams. F.I.98.)

június 1, 6. és 16. PEST-BUDA. "Junius első 6-ik és 16-ik napjain nagy derek voltak, úgy hogy sok helyeken a szőlők, kukoritzák és bab el fagytak." (Jókay J.44.)

július 30. ZÁGRÁB. "Tegnap körülöttünk iszonyu égi háboru kezdődött délután 3 óraker. Már 5 és 6 óra között a' SZÁVÁN lévő hidba beütött, ahol a' határjel volt, azután

* Ez a fajta "véreső"-nek igen helyes magyarázata már 153 évvel ezelőtt egy városi gyógyszerésztől. Ez a cikk szerényen meghúzódtott egy magyar újságnak hírei között; már a XIX. században is akadtak jó nevű magyar írók – nem természet tudósok – akik a "véresőt" mint babonát említik. Sőt a XX. században sem akarták elismerni. (Lásd részletesebben: Réthly A. Időjárási események, 1701-1800-ig.)

hamar utánna SZ. Lélek templomba, mely innen fél órányira vagy, ahol tudni illik 400 Máza Puskapor, golyóbs és töltések le voltak rakva. Ezen templom dombon volt, és fallal körül véve, de a' Puskapor mind a' Templomot, mind a' falat szerte szórta, és a' közel lévő CSERMOMIRECZ faluban is sok kárt tett. Majdan ZÁGRÁB Városában majd egy ház szintén, melynek ablakait ez a szörnyű rendülés meg nem rontotta volna." (Hazai és Külf. Tud. júl. 14.)

augusztus 19. KECSKEMÉT. Köd. (ifj. Bagi L. 24.)

szeptember 5. BUDA. Hatalmas tűzvész pusztított BUDÁN a Rác- és Vizivárosban: "és részént a' nagy szárazság, részént a' nagy szél miatt olly hirtelen, és olly messzire elteredett, hogy...." "A' házak – kb 400 a' Kapuczinokokig leégtek; legalább 50 ember elpusztult." (I.h.szept.8.)

szeptember 7. TÁLLYA. "... az 1810-ik Esztendőben September 7-ik Napján uralkodott szörnyű Szélvészben támadott szörnyű Nagy Tűzben." "... "elégtek a város iratai és emlékei." (Dongó Gy. Géza, Adalékok Zemolén. 28.)

szeptember 15. PEST-BUDA. "Nálunk a' Szárazság folyvást tart, 's így már majd két hónap óta nintsen esőnk. Ezen aszály gátolta a' szőlő szemnek nevedését és gyengülését (puhulás): de annál, inkább emelte a' sok port, mely szőlő geredjeinket mintegy kemény mázzal belepte. Mindazáltal, ha nem bővet is, de jó szüretet reménylünk. Más tájékon több eső járt, így a' szőlő megdagadhatott és meggyengülhetett. Bár szántani és vetni lehetne." (Hazai és Külf. Tud. 169.)

szeptember 17. NAGYSZEBEN. Egy köből legszebb búza ára itt 14 frt, közepesen 11 frt, rozs 8 frt, zab 3 frt és kukoricza 7 frt. (P.Z.okt.2.)

szeptember 26. PEST-BUDA táján már a jövő héten szélteben kezdeni szüretelni. A szőlő igen egészséges és amint a száraz, s meleg időktől várni lehetett, jól meg is érett. (Hazai és Külf. Tud. szept.26.)

október 6. SOPRON. "... a közlgő Szüret sok jót ígér a' SOPRONYi és RUSZTi Lakosoknak. A' közönséges bornak akója már a' tőkén 60 forintot elkölt. Gyümölcs és Kerti vetemény a' szárazság miatt kevés vagy. A' Drágaság SOPRONYban naponként nevelkedik." (I.h.okt.30.)

október 10. PEST-BUDA. "A szüret mind Pesten, mind Budán nagy divatjában vagy, de a' mustnak jóságához képeest szokatlan nagy a' nagy tsendesség: azaz nincs kereslet." (I.h.okt.31.)

október 30. POZSONY. A szüret vidékünkön már majd befejeződött, a tavalyinak kétszeresét szüretelték, s a bor jónak ígérkezik. Mint hírlik az idei szüret egész MAGYARORSZÁGon mindenütt jól sikerült és sok és jó bor lészen. (P.Z.okt.30.)

november 10. PEST M. "Egerek és hörsögök megsaporodása. Ez eránt minden tájékról is nagy a' panasz, Ns PEST Vármegyében, kiváltképpen a' DUNA balpartján olly számtalan lett az Egér és Hörsök sereg, hogy nem tsak a' Gabonás földeket, Veteményes Kerteket megrontották, hanem a' Kukoriczát még a' lábáról is leették, itten is rettenetes károkat okoztak. Orvosságát senki sem tudhatta: sokan lövöldözéssel, mások egérfogókkal és tsapó ládákkal segítettek magokon; de ezek mind tsak kis helyekre fordítható módok valának; a' nagyobb rész el nem emésztetett. Sőt még most is ujjabb veszedelmekkel fenyegetnek, mivel a' vetést ujonnan pusztítják. Némellyek, hogy a' kárt haszonra fordítsák, a' Hörsökök bőrét össze gyűjtötték. De megszámlálhatatlan a' kár, melyet tettek." (Hazai és Külf. Tud. nov. 10.)

november. UNGVÁR. "A mult (1810) esztendőben gyümölsünk, kivált tseresnyénk, és szilvánk, sőt tölgymakkunk is elég bőven termett volt." (Hazai és Külf. Tud. 1911. márc. 2.)

november. POZSONY. Hosszantartó szokatlan szárazságban a malompatakok vizei elapadtak, s a DUNA is igen kicsiny lett. POZSONY és az ausztriai WOLFS-RÜSSEL közt, valamint a régi ligeti DUNA ágon nagyobb fajta lovakkal át lehetett a DUNÁN kelni. Október végén volt tsak eső a hat heti szárazság után. Most rendes őszi időjárás. (P.Z.nov.6.)

december 4. SOPRON. Oly kitűnő volt a szüret, hogy az idén még aszubort is csináltak. Ezt azonban utólag megcáfolták. A bor nemessége megfelel a tavalyinak, de minősége jobb. (P.Z.dec.4., 28.)

december 22. KECSKEMÉT. Reggel égzengés. (zivatar) (ifj.Bagi L.24.)

december. SZÉKELYFÖLD. "Decemberben mint egy 10-12 nap alatt... olyan különös havazás és iszonyu hideg volt, hogy 24 óra alatt az OLT is vastagon által fagyott." (Hazai és Külf.Tud.márc.31.)

december 31. ARAD, "ARADon csak ma kezdett fagyni. Asszu szőlőborunk 450-550 forinton kél. Kukoriczánk köble 18-20 forint. A hizott Sertésnek párja 380 frt." (Hazai és Külf.Tud.1811.jan.30.)

1810. ABONY. Szekeres Mihály bíróságában kemény és tartós tél volt, a TISZA pedig a nyári hőségben annyira lepadt, hogy teljesen hajózhatatlanná vált. (Abonyi L. Abonyi.1.240.)

– DEÁKI (Pozsony m.) "14 Jan. nagy Föld indulás volt, 9. Febr. éjjel velámlott. – Ezen esztendő közpszerű volt minden termésben az Csudálatok volt, hogy Szeptember közepén is azt mondotta minden ember, hogy a szőlő éretlen marad azonban az holnap végével néki jött az szép meleg, s tartott egész octoberben és a szőlők meg érvén jó Borok lettek. Ezen esztendőben októberben az egerek az szárazságban elszaporodtak és az vetéseket igen megluggatták s ugy ki ették sok helen, hogy határonként tavasszal mind ki köllött szántani az vetéseket. A ki még eszt éri jövendőben, szept. mihelyt tapasztalta, minden marhát hajtasson az vetésre, és gyurattassa agyon." (Esztergom Áll.Levéltár.)

– EGER. Egy pozsonyi mérő búza 7 forint 30 kr., rozs 6 frt, árpa 5 és a zab 4 forint. (Szederkényi N. Iv. 454.)

– ESZTERGOM. Meglehető termés és Jó bor. (Uo.)

– FEHÉRTEPLOM. Jégeső volt az 1793-1832 évek között csak két esetben pusztított itt. (Schams F. II. 230, 280.)*

– RÁCKEVE. Január 12-ik napjáig sok eső, sár, ekkor fagyott. 4-e Jan. a DUNÁból aznap estve 5 1/2 órakor 4 minutumig tartó földindulás volt, ez nap oszlott el Soroksáron az Insurrec, meg lévén kötve a Békesség. Más helyeken nagyobb földindulás volt, mint az Ujságok kihirdették; ezután gyenge fagyok, Pál napja (25-e) s azután való napok ködös, füstös, végig a holnapban. Febr. változó, lágy. Mártius fagy, szeles, esős. A DUNA egész télen igen kicsiny. Mártiusba áradni kezdván, már 10-dikbe HÜGYÉ tele volt vízzel, 12-e Mártius a "BÉTSEY" töltést a víz elszakasztotta, a város alá bejött a víz. Május közepéig száraz, akkor esős, ezután hives, ugy hogy 1-e és 2-a Juni nagy dér, mely sok szőlőkbe kárt is tett, mert szinte fagyott is. Augusztus, Szeptember meleg és eső nélkül való, hanem 9-e Szept. már egy nagy dér volt ismét. "A Termés, a hol a víz el nem rontotta, igen jó, mind az őszibe, mind a tavasziba; de BANKHÁZÁN a rettenetes föld, HÜGYÉN pedig a DUNA árja megrontotta az őszi vetéseket. A Buza 12 frt. körül volt. A szüret középszerű, bor két annyi mint tavál,

* Tévés adat, mert azon a vidéken nagyobb a jégeső gyakoriság mint hogy 40 év alatt csak két pusztító jégeső lett volna. (Réthly.)

- hanem hives éjszakák miatt, noha a nagy szárazságba megérhetett volna a szőlő, savanyus borok lettek, az ára mégis 20 frt-ra ment."... A tavaly elpusztult töltések megcsináltattak." "Ezen esztendő végig lágy, esős, változó." (Magdics F. 165.)
- SOPRON. A télen (1809/10) több esőnk volt, mint havunk, de a nyár forró volt, azonban jó közepes és borban, míg a gabona nem sikerült olyan jól. (Bruckner G.)
 - SOPRON. Jó aszubort termő évek: 1810, 1811, 1818, 1822, 1826 és 1887. (Schams F.II.265.)
 - SOPRON. Ennek az évnek a nyarán járványos, forró betegség lépett fel, 1000 ember vált betegé s százak haltak meg. (Bruckner G.)
 - SZEPEBÉLA. "Az elmúlt év (1809/10) általában gyenge volt, mivel a kemény tél alig tartott 10 napig. Ködös és nedves hidege najainkban; még februáriusban is kevés hó fedte a földeket. Márciusban tisztább idő kezdődött, de a derült időre hidegek következtek: március végén és április elején nagy havak és esők álltak be. Április közepén szeliden köszöntött be a tavasz. Nagycsütörtökön (ápr.19.) fullasztó volt a meleg. Nagypénteken váratlan égi háboru volt, a sötét felhők, a déli nagy meleg után hirtelen gyülekeztek, s estére az egész eget elborították. Szörnyű villámlások és csattogások között egy olyan csapás esett, mely BÉLÁban, a SZEPESSÉG népes és szorgalmas városában egy házat meggyújtott. Esett ugyan sűrű eső, még is három óra alatt a város 42 legszebb háza leégett...." (Hazai és Külf.Tud.május.15., Trocsányi Z. 146.)
 - SZEPE M. "Május elejétől fogva szép tavaszi időszak vagy tsendes esőnk vala. A Gyümölcsfák tellesen kivirágoztak." (Hazai és Külf.Tud.máj.26.)
 - TOKAJ. Közepes bortermés volt. Aszott szemek hiányában nem készíthettek aszubort, de annál jobb volt a kevés közönséges bor. Június 2-án fellépett fagy a szőlőkben nagy károkat okozott. (Schams F. I.98.)
 - VERSEC. Jégeső pusztította a város szőleit. (Schams F. I.280.)
 - VÖRS (Somogy m.) A francia háború okozta pénzbőség miatt nagy volt a drágaság: 1 pár csizma 45 F., 1 kalap 45 F., egy öreg szőr 60-80 F., 1 kila rozs 50-60 F., búza 70-80 F., 1 pár tsirke 6-8 F, hizott lúd 18-20 F., 1 pár tehén 500-600 F., göből ökör 400-500 F. Egy zsidóasszony 100 F-ot adott 1 hizott libáért. (Móznér L. 53.)

1811*

- január 1-3. PEST-BUDA. 2-ára virradó éjjel kezdett első ízben havazni, s azóta is havazik. A tél szigorúbbá válik, a fagy erősödik. Egy lábnyi hó fekszik, kedvez a veteményeknek és szőlőknek. 4-én hófergeteg, a DUNA erősen zajlik, 3-a óta csak a Császár-fürdőnél van ladikokkal nehéz átkelés. A hőmérséklet 4-én -7.2°C és 5-én -6.6°. PESTen az Új-VÁROSban tűz támadt, de szél nem volt, s háztetőket egy arasznyi hó fedte, s így a tűz nem terjedett el. (Vereinigte jan.3.,6. Hazai és Külf.Tud.jan.5.)
- január 7. PEST-BUDA. A havazás folytatódik, a DUNA zajlik s árad, az átkelés rendkívül nehéz. (Vereinigte, jan.10.)
- január 10. PEST-BUDA. Újév napja óta erős télies idő, a DUNÁn való átkelés veszélyes. A "Bétsi Pósták" hozzánk rend szerint nem érkezhettek. PESTről BUDÁra csak némely napokon mehetett át a sűrű jég miatt a ladik. 10-ére enyhülés, lassú eső, az

* Ettől az évtől kezdve – tekintve a híryanag nagymérvű megnövekedésére –, az adatokat kivonatossan közlöm és csak a különösen figyelemre méltó híreket idézem teljes terjedelmükben. (Réthly).

utak sikossá váltak, "a havat le lohasztotta, a DUNÁt megnyitotta". (Hazai és Külf. Tud.jan.12. Vereinigte.jan.13.)

január 21. PEST-BUDA. Újból erősbödő hideg, a vízállás rohamosan növekszik, 20-ára megtelt jéggel és 22-én délben 11-12 óra között a DUNA beállott. Még aznap megindult az átkelés a Duna jegén. Az alsó szakaszon TOLNÁban már előbb beállott, s árvízveszélyről hallani. (Vereinigte, jan.24., Hazai és Külf.Tud. jan. 23.)

január 26. PEST-BUDA. "Az időnek keménysége nagyon kedves a jégen járóknak. Olly erős a DUNÁnak töredékeny háta, hogy a Lovakat és Szekereket megbírván, a közösülést (közlekedést) igen megkönnyebbiti." (I.h.jan.26., Vereinigte jan.27.)

január 30-31. PEST-BUDA. A hideg tovább tart "de mégis a Melegmérő Zéruson alól 15 gráditsnál (-18.8°C.) alább nem mutatott". Feltűnő a "gyalog Szánok sokasága", amelyek "a jégen jövő menő népet, a szorgalmatos lakosok 15-30 krajczárért egyek parttól a másikig által ragadják". (Hazai és Külf. Tud.jan. 30.)

január 31. PEST-BUDA. Csütörtök óta enyhe idő, olvadás. A DUNA jegén gyalogszerrel átjárnak. POZSONYban az idén eddig nem állott be a DUNA. (Vereinigte, febr.3.)

február 13. POZSONY. A DUNA beállott, azonban 13-án újból megindult. Kárt nem okozott. (Vereinigte, febr.24.)

január-február. PEST-BUDA. "Több tudós férfiak szokták esztendőnként mindennap az időjárást feljegyezni. Ezen szorgalmatosságnak, mind az Orvosok, mind a Gazdemberek sok hasznát vehetnék. Dr RETTEG Ur Ns, Pest Vmegyének a rendes orvosa az illy jegyzéseinek summás előadását esztendőnként bé szokta mutatni. Ezen érdemes Urnak szorgalmatossága után mondhatjuk, hogy a mostani Januárius hónapban 21-iktől fogva 29-ikig a legnagyobb hidegek voltak, s nevezetesen 24-ikén a Hévmérő 18 garáditssal* (-22.5°C.) volt alább a fagypontnál. Februáriusban pedig 18-ikig voltak a legnagyobb hidegek, s a Hévmérő 22-ikén 19 garáditssal (-23.8°C) volt alább a fagy pontnál." (Hazai és Külf.Tud.márc.9.)

február 6. PEST-BUDA. "Az idő annyira meglágyult, hogy a DUNÁN való általjárás nem igen bátorságos. Az segíti mégis az átmenetelt, hogy éjszakákon fagy, ha mind nappal nagyon enged is." (Hazai és Külf.Tud.febr.6.)

február 8., 15. PEST-BUDA. "Az idő már ez előtt 8 nappal meg gyengülvén, a hó nagyobb részint elolvadt, és a' DUNA jege több izben megindult. Nevezetesen tegnap (15.) kétszer is menni kezdvén, már elhittük, hogy teljesen butsut veszen tőlünk, s a' FEKETE tengernek ölében olvad el. De az éjjel megint keményen megfagyott. A' DUNA annyira meg áradta, hogy már a' város hosszában több helyeken kiöntött." (I.h., febr.16.)

február 15. PEST-BUDA. "A' DUNA jege az éjjel háromszor elindult. A' viz kilépett medréből, a' Fő-utcán csonakokon közlekednek. Pesten hasonló a' helyzet." (Vereinigte, febr.17.)

február 16. PEST-BUDA. Éjjel a jégtakaró felemelkedett, s a DUNA kilépett medréből, elöntötte mind a közel fekvő utcákat, amelyeken csónakokon közlekednek. (P.Z. febr.22.)

február 16. BUDAKESZI. Nagy árvíz volt és 28-án megszűnt, tehát a DUNA kiöntése 12 napig tartott. (Krenn Gy.)

február 16. PEST-BUDA. A DUNA árvize elérte a 6.64 m magas vízszintet. (Zawadowski F. I.30.)

*A hőmérsékleti adatok mind R fok osztású hőmérőkről olvastattak le. Zárójelben közlöm °C-okban való értéküket. Nem időzójeklet közötti szöveg adatai azonnal °C-okban közlöm. (Réthly).

- február 20-21. PEST-BUDA. A fagy még tart, a kiáradt vizek erősen megfagytak, de mégis apadt. A jég a pesti oldalon nagyon össze torlódott, ezért a híd főnél, főképp az épülő új színház védelmére jégtörőt állítottak fel. A földszinti lakásokat ki kellett üríteni. A DUNÁN való gyalog átkelés csak 19-én szünetelt. Az új állójég igen erős.
- A vízállás 19-ére néhány hüvelykkel meghaladta az 1809 évit. A kiáradt vizek megfagyása az inséges állapotot csak fokozták. ÓBUDÁtól kezdve – mely teljesen víz alatt áll UJLAKon át a Fő-utcán le a SÁROSFÜRDŐIG jég borítja a várost. A lakosság nyomoruságos helyzete leírhatatlan, mert az erős fagy megnehezíti a hatóság segély nyújtását. PESTen a víz már a kis szemináriumig nyomult. A Dunamenti községekben hasonló a helyzet. (Vereinigte, febr.20., 24.)
- február 23. PEST-BUDA. A DUNA eddig a napig még nem tért vissza medrébe, a fagy oly erős, hogy a vizek befagytak. A jég különösen a pesti oldalon erősen torlódott. Az épülő pesti-színház előtt jégtörőket állítottak fel. Sok lakást kiűritettek; csak egy napig volt az átkelés tilos, de 24-én már teljesen biztos volt. (P.Z.márc.1.)
- február 23. PEST-BUDA. "A' DUNA visszatért medrébe, az utcákról a' víz eltakarodott, de négy ujjnyi vastagságú jég borítja az utcákat. Az apadás miatt a' jég megszorult, a' Pesti Mészárszék, 's a' BUDAi TABÁNi piacztól fogva egészen felfelé mindenütt a' Gyalog Emberek mai napig, 's folyvást járnak: noha az napi gyenge nedves idők miatt, már olly porhanyű, hogy többen veszedelmesen lesöppedtek, ámbár el nem buktak is." (Hazai és Külf.Tud.márc.2.)
- február 24. BUDA. A DUNA vízállása néhány hüvelyknyire (Zoll) meghaladta az 1809. évi árvíz magasságát. A jég egy része a budai partokon még áll. Miután újból szigorú hideg lett, félős, hogy a medréből kilépett DUNA vize az utcákon jéggé fagy. ÓBUDA teljesen víz alatt áll és onnan le a RUDASFÜRDŐig szomorú a helyzet; mert egészen a Kis-Semináriumig hatolt már a víz. Hasonló a helyzet több DUNA melléki vidékeken. (P.Z.febr.26.)
- február 24. PEST-BUDA. Vasárnap újból enyhe esős idő, az utcák jegének eltakarításával foglalkoznak. A DUNA jegén még közlekednek. (Vereinigte, febr.18.)
- február. FEJÉR M. A DUNA kiáradt. (Károly J. I.16.)
- február. BEREK M., SZATHMÁR M., SZILÁGY M. Ezekből a megyékből DEBRECZEN-be igen sok élet vásárlók járnak ide: kedvezvén az idő is ezeknek a szegényeknek, mert az állandó idő mellett az út is itten körül igen jó. Ez az oka, hogy a bornak, mind a szalonnának hirtelen felment az ára, a szalonnának mázsája 115-120 Ft, a bornak Csebre (100 icce) 30-38 Ft, az óbor csebre 35-40 Ft. (Hazai és Külf. Tud.márc.16.)
- tél 1810-11. ARAD. (febr.15.) Az erős tél közel két hónapja tart. A környéken részben jó szánútak voltak, de BOROSJENŐ-től HALMÁGYig nem. "A' takarmányt a' Marha az erős hidegek miatt nagyon emésztette. Még a' Sertést is különös móddal kellett tartani, mivel sem Makk, sem Kukoricza nem termett." (Leírás a szénával való etetésről.) (Hazai és Külf.Tud.márc.6.)
- március 3. PEST-BUDA. Du. eltakarodott a jég, 2-án újabb áradás fenyegetett, de a jég puhulása következtében a veszély elmúlt. A DUNA Nagymarostól POZSONYig jégmentes. Március 5-én már vízi járművekkel közlekedhetnek. (I.h.márc.6.)
- március 3-9. A DUNA újból megáradt, KÖPCSÉNYTől clárasztotta a bécsi országot. POZSONY. A Malomligetben elragadta a lábas hidat, a jeget a házak mellé nyomta, és több háznak földszinti szobáit elöntötte. A lakosság az emeletre, vagy a padlásra menekült. A jég a ligetnél megállott, s torlódott, végül is a víz áttört, s lassan a jégtől is megtisztult. (I.h.márc.9.)

- március 12. PEST-BUDA. Tavaszí időjárás, a házak száradnak és a lakosság visszatért régi helyére. (I.h.márc.13.)
- március 16., 19. POZSONY, PEST-BUDA. A Hajóhidakat 16-án, illetve a fővárosban 19-én adták át a forgalomnak. (P.Z. márc.17., Vereinigte, márc. 24.)
- március 19. PEST-BUDA. Az időjárás kedvezett a Józsefnapí vásárnak. Sok vevő elmaradt, mert megindultak a mezei munkák. Bőség volt a vásárban, az árak nem mutattak eltérést a szokottaktól. (I.h.márc.20.)
- március 26. PEST-BUDA. Az időjárás hűvössé vált. (Hazai és Külf.Tud. márc.27.)
- április 10. PEST. Korán reggel a DUNA, anélkül hogy előzőleg valami jel arra mutatott volna, hirtelen kilépett medréből és PESTen is előtötte a határos környéket mintegy 30 mérföldnyire. (Adams, Meteorological 81., Weikinn C. közlése.)
- május 6. BUDA. Az első zivataros eső az idén. A növényzetre áldásos volt. (Vereinigte, máj.11.)
- április 10. PEST. "... a Víz a belső város több utcáit elborította."* (Patacsich J.556.)
- április 11. EGER. Zivatar volt. (Historia Eger.) május 6. POZSONY. ** Éjjel nagy záporosó, utána szélvihar, amely csak 2 órán át tartott. (Hazai és Külf.Tud.máj.11.)
- május 15. SOPRON. Egy felvonuló zivatar esője elől egy fa alatt menedéket keresett embert a villám agyonsújtotta. A műveletlen nép kénés esőnek nevezte, mert tényleg kénessárga színe volt, illetve sárga por feküdt az összegyűjtött esővíz tetején. A Szerkesztő megjegyzi, hogy a fenyők és más tűlevelűek virágpóra volt, amelyet a szél magával ragadott és az esővízzel lehullott. (Vaterlandische, 1811. 276.old.)
- május-augusztus. KECSKEMÉT. Májusban elsült a fű, júniusban a tavaszí vetés, július első hetében ért a dinnye, zsendült a fű, augusztus 10-11-én őszi (!) esők, utána oly szárazság, hogy nem szánhattak, mező nem volt. (ifj.Bagi L. 24.)
- tavaszi. UNGVAR. "...de mivel a jövő tavasszal (1811) a tsere bogarak a földből kibujnak, ezen ártalmas állatok miatt, alig lehet jövőre valami reménységünk gyümölsre." (Hazai és Külf. Tud. 1811.márc.2.)
- június 22. PEST-BUDA. "...Nálunk nagy a' szárazság, azért igen tsekély reménységünk vagyon a' bő terméshez. Már négy héttől fogva alig borult be az ég. Ugyan ez a' panasza a' TISZA és DUNA közt lévő tájoknak." (I.h.jún.22.)
- június 24. BUDA. 24-én este 6 óra felé egy rendkívül heves szélvihar által kísért zivatar vonult fel, nagy elemi erővel esett, de a szél ereje oly nagy volt, hogy a fák és a szőlőtőkék sokat szenvedtek általa. Még a szántóföldeken is okozott károkat és a hidat is erősen megtépázta, de már megtörtént annak megjavítása. (Vereinigte. jún.27.)
- július 1. KÖRMÖCBÁNYA. Elsején déli 1 órakor hirtelen felhőszakadás zúdult le, amelynek ereje egész fogatot lovastól, embereket, házakat, hidakat elsodort, és különösen a völgyekben igen sok kárt tett. (I.h.júl.14.)
- július. SOPRON. Az aratás közepesen sikerült, a szüretnek bizalommal néznek elébe. (P.Z.júl.12.)
- július 11. KÖRMÖCBÁNYA. Felhőszakadás, a házakban, hidakban és a völgyekben nagy károkat okozott. Néhány ember a vízbe fult. (P.Z.júl.19.)
- július. POZSONY. Nagy hőség és tartós szárazság volt. (P.Z.aug.2.)

*PATACSICH nem említi a napot, azonban ADAMS feljegyzése alapján WEIKINN könyvéből volt megállapítható.

**Lásd 1810. évben május 17-én VIZAKNÁN volt hasonló jelenség leírása hozzáfűzött megjegyzéssel (Réthly).

július 22. BUDA. Hétfőn vidékünket hirtelen fellépett zivatar lepte meg, amelyet felhőszakadásszerű záporosó kísért. Egy a szőlőből hazatérő szekeret egy mély útban hirtelen elfogta az erőszakos áradat, mely a hegyekről lezúdult és kocsis egy társa és a lovak együtt elpusztultak. (I.h.júl.25.)

július. ERDÉLY. "Erdélyország déli részeiben 1811-, 1812- és 1813-dik esztendőben a hernyók az erdőket, gyümölcsfákat nagyban pusztították." (Nemzeti Gazda, 1814. 314.)

augusztus. MAGYARORSZÁG. Külföldi lapok arról írnak, hogy hazánkban általában rossz termés volt. Ez nem áll, bár kétségtelen, hogy a tartós aszály helyenként rossz termést adott, s így közepes évről adhatunk számot.

A BÁNSÁGban, valamint az ÉK-i megyékben igen kiadós volt a termés. Több északi megyében gazdag szénatermést takarítottak be. A szőlő állapota egészben véve kitűnő, sőt majdnem páratlan. (Vereinigte.aug.29.)

augusztus 4. RÁKOS. (Sopron m.) Egyik lecsapó villám gyújtott, 5 ház és néhány csűr leégett. (P.Z.okt.1.)

augusztus 10. BÉKÉS. "...rettenetes volt reánk nézve, mert noha másutt is nagy szélvész tapasztaltatott: de BÉKÉS városában különösen olly rémitő orkán dühösködött, hogy a ' Világ végső romlását gondolták közelíteni, ugyan is a ' szélnek nagy ereje nem csak a ' kisdéd házakat, majdnem egészen felforgatta: hanem a ' nagyobb épületeket is lefödté. Ugy, hogy a ' Magazinok, templomok, tornyok, 's a ' város egyéb nagy épületei mind földél nélkül vannak, 's egyébkép is nagy károkat vallottak." (Hazai és Külf.Tud.aug.28.)

augusztus 10, 11. PEST-BUDA. "Mult szombaton (10.) és vasárnap (11.) az időjárás nagyon megváltozott. A vasárnapi esőzésre olly hideg következett, hogy itt PESTen augusztus 15-ig csak nem octoberi hideget kénytelenítettünk érezni. Az előbbi gyengébb esőzések efféle változást a levegőben nem okoztak." (Hazai és Külf. Tud. aug.17.)

augusztus. POZSONY. Az idei nyár oly forró és tartósan száraz volt, hogy ilyenre a legöregebb emberek sem emlékeznek. EURÓPA nagy részében szokatlan forróság uralkodott. SZÁSZORSZÁGban már június elején arattak, FELSŐ-OLASZORSZÁGban már május elején érett volt a gabona: itt a szőlőtőkéken több volt a szőlő, mint a levélzet. (P.Z.aug.6.)

szeptember. POZSONY. A szőlő az idén nagyon édes; gyümölcs nagy bőségben van, de mégis drága. (P.Z.szept.13.)

szeptember 16. BUDA. Itt a szüret rendes ideje szeptember végén, vagy október elején. Az idén a korai esőzés miatt már 16-án kezdődött és 22-én még nagyban szüreteltek, péntekig (27.) meleg volt, majd megindult az eső. A bor mennyisége minden várakozást meghaladja. (Vereinigte, szept. 15, 22, 28.)

szeptember 23. BUDA. Kezdetét vette a szüret. A mennyiség és minőség tekintetében minden várakozást felülmúlt. POZSONYban a jövő héten kezdenek szüretelni. (P.Z.szept.27.)

szeptember 23. ARAD-hegyalja. "A szüret nálunk Sept. 23-án (hétfőn) kezdődik, már is örömmel látjuk, hogy a szőlő szemek igen sűrűn megtöppedtek, s így az Aszu Szőlőborhoz bő szerentsékn leszén." (Hazai és Külf.Tud.szept.25.)

szeptember 30. POZSONY. Ezen a hétfőn kezdődött a szüret. (Vereinigte, okt.3.)

október. MAGYARORSZÁG. Egybehangzó jelentések szerint az ország délibb vidékein közepes, a BÁNSÁGban bőséges volt az aratás eredménye. Széna itt ugyancsak kitűnő termett. (P.Z.okt.1.)

október 10. BUDA. A szüret befejeződött, a várakozásnak megfelelő gazdag volt. A jég-

- verte helyeken sovány az eredmény. SOPRON, POZSONY és BÉCS hasonlóan jó szüretet jelentenek. (Vereinigte, okt.11.)
- október 24. TOKAJ-HEGYALJA. TÁLLYA. "Valamint Országunk nagy részében, úgy itt is a' HEGYALJÁN is bő volt az Áldás. De e'mellett is nem úgy mint a' RÉNUSI (RAJNA melléki) Boroké, hogy leszállott, hanem végig jó árában megmaradott. Ugyanis egy Hordó Asszuszőllő bor (Ausbruch) 200 forint, és így Átalogja* Ezer forint..." (I.h.nov.20.)
- TOKAJ. Egyes puttany aszuszőlőért a hely színén 100-150 forintot fizettek. (Uo.)
- TOKAJ. Rendkívül kedvező borteremés, korai szürettel. (Schams F.I.68.)
- október. SOPRON. A szüret ezen a borvidéken minden várakozáson felül kiadós volt. Az óborok árai estek, az idei boroknak még nincsenek vevői, az árak ingadozók. (P.Z. nov.1., Vereinigte, nov.7.)
- október. POZSONY. A hónap elején megkezdődött a szüret, igen szép őszi időben. A bor minőségére nézve a legjobbak közé fog tartozni, de a mennyisége csak közepes. (P.Z.okt.8.)
- november 7. KOMÁROM. "... estve nagy villámlások és mennydörgések voltak." (Jókay J.45.)
- december 1-7. PEST-BUDA. "PESTen egy héttől fogva kemény üdők kezdettek járni, úgy hogy a' Hidat kiszedni (de nem végezték el), 's a' Malmokat kikötni elkezdték, de tegnapra virradóra eső esett, 's ezen nedves esőzés egész nap tartott." (Hazai és Külf. Tud.dec.7.)
- december 15. BUDA. Az időjárás igen enyhe, nem télies. A magas faárak mellett az jó a szegényeknek. Az építkezések folynak s a pesti színház a befejezéséhez közeledik. (Vereinigte, dec.15.)
- december 16. PEST-BUDA. A DUNA hajóhidját szétszedték. Márc. 19-étől 273 napon át volt állandóan beakasztva. Egyelőre kompon és ladikokon közlekednek. (I.h. dec.19.)
- december 16. PEST-BUDA. Kemény idő kezdődött, a hajóhidat leszerelték és 17-én már hó fedte a földeket. (Hazai és Külf.Tud.dec.18.)
- december 24. BÁRTFA. "Különleges eset az, ami BÁRTFA városában dec. 24-én a vecsernye idején történt, hogy a szélviharnak olyan ereje uralkodott, ami felülmúlja a szokásost, szétszagatta a tetőket az egész városban igen sok helyen le is sodorta azokat és a deszkából építet kerítéseket a földdel egyenlítette." (Makoványi Antal. Orsz.Levéltár: Polit I. No.24.)
- 1811. BÁBOLNA. "Igen meleg nyár. Igen jó bor-év volt." (Hochenberger M.1.)
- PEST-BUDA. "Az 1801-1825. évi ciklus egyik legmelegebb éve volt 1811, midőn a hőmérő (°R) több ízben volt a 29-ik (36.3°C) garáditson." (Haszonos, 1826.I.122.)
- BUDÁN KMETH úr** előadása szerint 1806-1816-ig és így 10 esztendő leforgása alatt a meleg mérő a melegnek legnagyobb grádusát mutatta 1811-ben, midőn a kénese, a26 és 8/10 R.foknyi magasságu. (33,5°C volt.)" (I.h.1826.I.384.)
- DEBRECZEN. "Fagyos tél; a hűvös tavaszon nagy szelek uralkodtak; száraz és meleg nyár, s ősz október végéig. Termékeny esztendő és nevezetes jó bor...." (Debreczeni Magy.Kalend.1831.)

* "Átalog" 1/2 tokaji hordó 67.8 l.

** KMETH DÁNIEL csillagász ezeket a megfigyeléseket a budai kir. Várpalotában lévő csillagászati obszervatóriumban végezte. 1816 ősztől a Gellérthegy felépült URÁNIA csillagvizsgálón működött 1820-ig.

- EGER.* Kitünő bor termett, amelyet az 1813, 1814 és 1815 években ezek rossz terméséi miatt a bort hordójával 500-1000 váltóforinton adták el. (Schams F., Ungarns II.201.)
- ERDÉLY. Nagymértékű hernyókárok az erdőkben. (Nemzeti Gazda, 1814: 314.)
- ESZTERGOM. Bőv és hallatlan jó bortermés. (Állami Levéltár.)
- DEÁKI (Pozsony m.) "Ezen esztendő különös. Tele jó volt, magas hó állt 8 hétig. Azután a tavasz esős, jó volt április végéig. Május elején elkezdett oly nagy forróság lenni, hogy meleg nyárban Cinculában ölegendő meleg lett volna, és tartott ezen meleg, május, június, július, augusztus, szeptember 23 napjáig és eső ritkán volt, nagy szárazság, ha volt is eső, sebes, kártevő.
Azt gondoltuk, hogy minden gabona megszárad szem nélkül, és mégis volt a gabonának és az szokott szemhez felényi, az árpa is megérett június 20-dikára, és sok helyen egész táblákban levő gabonában szem sem volt. Ha az télen nagy hó és tavasszal esők nem lettek volna, az egész nagy szárazságban minden elszáradott volna, és nagy forróságban sem gabona nem termett volna. Egy mázsza gyapjú adatott ezer forinton. Ezen szárazság tartott egész 23 szeptemberig, úgy elszáradott minden, hogy a baromnak semmi állása sem vala. Tavaszi sokkal kevesebb termett, mint amennyit vetettek. Őszi igen szűken volt egy POSONYban búza 40 frt, rozs 28, árpa 18, zab 12, 16, kukoritza 28 frt és ezt a Bankók veszte is tette, azaz Papiros pénz leszállítása.
23. Sept. napján szép eső esett, s azután naponként esett, az üdő jó meleg volt. 27-re veradóra nagy égháború volt, az Űstökös Csillag** is mely több egy holnapig egész éjjel látszatott, eltűnt.
Tavasza kelve (1912) volt a tavaszi buzának Pos mérője 50 f. (forint), rozsnak 40., árpának 30 f, zabnak 22 f, kukoritzának 30 f, eleségnek 60 és 75 forint. Bornak akója 40-45 ft. húsnak fontja 1 ft 20 kr, kész posztó 50 ft. közönséges egy pár tsizma 60 ft.
Ezen esztendőben a bor meglehetősen bővséggel termett és oly jó, hogy 50 esztendőben terem tsak illen, ekkor akóját adták 9-10 forinton. 1817 esztendőben, mint hogy ekkoráig ily jó borok nem termettek, adták ezen boroknak 100 és 110, 120 v. 130 forinton akóját." (Esztergom, Áll. Levéltár.)
- FERENC-CSATORNA. "... hogy 1811-ikben mind a DUNA, mint a TISZA Vizei igen tsekélyek lévén, a szállításra sokkal alkalmatlanabbak voltak. – 1811-ben 1810-zel szemben 833.361 mázsával kevesebbet szállítottak át a csatornán." (Hazai és Külf. Tud. 1812. ápr. 15.)
- FÜZESGYARMAT. "Nagy MARHA dög." (Gacsáji. 156.)
- KALOCSA, KECSKEMÉT, SÁRKÖZ, TISZAVIDEK, "KECSKEMÉTen májusban elsült a fű, júniusban a tavaszi vetés, július első hetében ért a dinnye, zsendült a szőlő; aug. 10-11-én őszi esők, utána oly szárazság, hogy nem szánthattak, mező nem volt." (Bagi L. 24.)
- SÁRKÖZ és KALOCSA vidékén oly szárazság volt, hogy a termés a magját alig adta meg. (Gazdasági Lapok, 1863-443.)
- "A TISZA vidékén semmi sem termett. E' pedig szegénynek, gazdagnak, szorgalmatosnak, tunyaának – mind egyaránt így volt kimérve. Ezen szűk esztendő súlyát enyhítette a mult évről által maradt felesleg való gabona – takarmány féle maradék." (Nemzeti Gazda, 1814. II. 188.)
- AUSZTRIÁban az időjárás ősztől tavaszig meleg, és száraz volt, kevés és nem tartós

* Valószínűnek tartom, hogy az Érsekségnek a HEGYALJÁN is voltak szőlői, s ezek az adatok Tokajra vonatkoznak. (Réthly).

** DARVAI M. Űstökösök, No. 122 1822 ix. 12. ARGELANDER

esőkkel. A mezei termények és takarmánynövények sanyarogtak és rossz termést adtak. A szőlő azonban kitünő termést hozott. A fűrtök már augusztusban megértek, szüretkor rendkívül édesek voltak. Az 1811. évi bor a legnemesebb és legszeszesebb volt, melyeket valaha szüreteltek. (Heintl, IV. 418.)

– KASSA. Az év igen száraz volt és kitünő bor termett. (Plath J. Kassa 215.)

– KECSKEMÉT. A január hideg volt. Néhány esős nap kivételével a fagy és a hó állandó. Így tart február 12-ig. Ekkor megenyhült, de 15-24-ig ismét erősen fagyott, utána újra barátságosabbra fordult. Februárt derült március váltotta fel. A hónap eleje gyenge, de 14-17-ig és 24-től április első napjáig fagy volt és hó is esett. Április egyébként borultabb és csapadékosabb volt, az előző hónapnál, míg május a szokottnál melegebb, kevés csapadékkal. A meleg tovább tartott júniusban is, s első három hetében nagyon kevés eső volt. Az utolsó két hét azonban hozott némi csapadékot. Júliust nagy szárazság és nagy meleg jellemzi, ami kitartott augusztusban is és csak a hónap végén esett, hogy szeptember eleje újra száraz és meleg legyen. 21-től köszöntött be az esős idő. Október is száraz és meleg volt, míg november már fagyot és havat is hoz. Ebben a hónapban általában nagyon szeszélyes az időjárás. Az év utolsó hónapja a december néhány enyhébb nap kivételével, állandóan hideg volt. 1811 januárjában -18° is volt. (Wagner R., Kecskemét. Az Időjárás, 1931.)

KECSKEMÉT

1811	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
Fagyos n.	28	23	13	3	–	–	–	2	0	10	20	–	99
Felh. 0-4	2.6	2.3	0.9	1.9	1.0	1.0	1.0	3.0	1.0	0.6	1.6	1.7	1.6
Csap.napok	17	11	9	11	7	4	6	–	9	3	12	17	106
Csap.idő-tartama %	23	19	5	10	6	7	1	7	11	6	15	20	–
Havas nap	13	3	5	1	–	–	–	–	–	–	4	6	32
Deres nap	0	0	1	–	–	–	–	–	6	1	11	1	20
Ködös nap	7	9	–	–	–	–	–	–	–	2	3	9	30

(Wagner R. értekezéséből)

– KERTA. "1811-ben nagy szárazság, annyira megrepedt a föld, hogy az állatok lába belecsuszott és eltört." (Süle S. 314.)

– KOMÁROM. "Ugyanis – ez az egész esztendő különös volt, – az egész tavasz, nyár és ősz, többnyire tiszta, száraz és szép idővel mentek el; gabona kevés termett, bor mindenfelé bőséggel, a szarvasmarha döglött, a búzának Pos, mérője 38 és 40 frt, a rozsnek 24 frt, a husnak fontja 16 garas, a bornak ittjéje 36 frtól egy forintig, a méznek ittjéje 7 frt, a szalonnának fontja 4 frt., egy pár tsizma 60 's 80 frt., hosszú száru 50 frt, juhász bunda 150 's 200 frt., a gypjunak mászája 600-tól 1200-ig." (Ekkor volt a nagy devalváció). (Jókay J.44.)

– MÓR. "Kiváló minőségű bor termett Mórton." (Károly J. V.323.)

– PENC. "Ritka jószágú bor, mert a következő négy öt esztendőben akójain W.W. vagyis papiros pénzben 80 f.-kon adatott, gabona középszerű." (Csörföly J.)

– RÁCKEVE. "Ezen esztendő száraz vagy sovány termésű, úgy annyira, hogy az elvetett mag sem sikerült mindenütt, kivált az őszi-ben – széna is kevés lett-, a Buza felment új

- pénzbe vagy váltó czédulába 14 forintig. A szüret nem igen bőv itt, hanem igen jó borok lesznek – 20 frton felül ballagott az ára." (Magdics J. 166.)
- SOMOGY M. A BALATON mellékén jó és bő bortermés volt. (Csorba J. Somogy, 55.)
 - SOPRON. Szigorú hideg telünk volt, amely a hó nélkül február végéig tartott. Májusban a szőlők már mindenütt virítottak s a szemek oly gyorsan fejlődtek, Péter napján (jún.29.) érettek voltak. A nagy melegtől, a föld forró volt. A szüret már Mihály napkor (szept.29.) kezdetét vette, és október 27-28-áig tartott. Első rendű kiválóan jó bor termett, amilyen 100 év alatt nem volt. A gabonát már Péter napján learatták, de kevés termett, szalma, széna és sarju igen kevés lett, általában takarmány inség volt. Ősszel a nagy melegtől a földeken elhullott árpaszemek kikeltek, s ismét beértek, s arathatók lettek. A vargányát és császárgalócát, stb. nagy mennyiségben vihettek haza az emberek. November 11-én az erdőben, ehető érett földi szamócát szedhettek és vihettek haza a gyermekeknek. A szőlők újból hajtottak, s Márton napja körül (nov.11.) értek a szőlőbogyók, de ez a másodérés nem volt jó. A gyümölcsfák decemberben úgy virágoztak, mint tavasszal. Ilyen évet igen öreg emberek sem éltek még meg, ez az év meleg maradt 1812. elejéig. (Bruckner G.)
 - TISZAUGH. "Ebben az esztendőben uralkodott a marhadög, mintegy hat hétig, amelybe igen sok marha elveszett. A mult esztendei terméketlenség miatt a búzának köble volt 65-70 frt. Ugyanebben az esztendőben szeptember első hetében tetszett fel egy nagy üstökös csillag, a Nagy-Göncöl szekeren alul és jött fel a Fiastyukig, még a következő 1812-ik januárjában is feljárt, de már akkor homályosan látszott, eleinte mindjárt naplemente után lehetett látni." (Debretzeni Pap István jegyzései.)
 - TOKAJ. Jó bortermés volt. Kitűnő boresztendő, amely nemcsak MAGYARORSZÁGon, hanem közel egész EURÓPÁban a híres "üstökös" borokat adta. (Schams F., I.98.)
 - TOKAJ. Igen meleg esztendő miatt megengedék a HEGYALJÁN a korai szüretet, nehogy a szemek teljesen megszáradjanak. (Mohl-Laszgallner, 156.)
 - TOKAJ. "1811-ben igen híres és gazdag szürete volt TOKAJnak. Az ilyenhez hasonló szüret még most is mindennapi kívánsága TOKAJ szőlősgazdáinak." (Speek L. 218.)
 - VÖRS. (Somogy m.) Igen meleg esztendő, igen híres bor. (Móznér L. 189.)
 - BESZTERCEBÁNYA. Március végén viharos szelek és hófergetegek, valamint május elején volt jégesők, csak károsak lehettek az ősziakra. A hideg, fagyos éjjelek elpusztították a finom hajtásokat, rügyeket. A megyének (ZÓLYOM) déli részeiben, DETRÁTól délfelé az ősziak kitűnően fejlődtek, de a nyári hőségben erősen össze asztak. Egyes kalászok – helyenként – 1/4 rőfnyi hosszúságot értek el. Az ősziak (1811-ben) a szép kedvező időjárásban annyira buján nőttek, hogy egyes gazdák állataikkal lelegettették. Ez történt különösen BESZTERCEBÁNYÁN, ZÓLYOMBAN és HAJNIKON. A tavaszi is szépen indult, a nyári hőség miatt nem fejlődhetett. A szarvasmarha állományt is járvány fenyegette. (Oekonomische Nehigkeiten 1812: 267., Zipser zólyomi tanító.) – TOKAJ. Jó bortermés volt. Kitűnő boresztendő, amely nemcsak MAGYARORSZÁGon, hanem közel egész EURÓPÁban a híres "üstökös" borokat adta. (Schams F., I.98.)
 - TOKAJ. Igen meleg esztendő miatt megengedék a HEGYALJÁN a korai szüretet, nehogy a szemek teljesen megszáradjanak. (Mohl-Laszgallner, 156.)
 - TOKAJ. "1811-ben igen híres és gazdag szürete volt TOKAJnak. Az ilyenhez hasonló szüret még most is mindennapi kívánsága TOKAJ szőlősgazdáinak." (Speek L. 218.)
 - VÖRS. (Somogy m.) Igen meleg esztendő, igen híres bor. (Móznér L. 189.)
 - BESZTERCEBÁNYA. Március végén viharos szelek és hófergetegek, valamint május elején volt jégesők, csak károsak lehettek az ősziakra. A hideg, fagyos éjjelek elpusztították a finom hajtásokat, rügyeket. A megyének (ZÓLYOM) déli részeiben,

DETRÁtól dél felé az őszi kitünően fejlődtek, de a nyári hőségben erősen összeaszta. Egyes kalászkok – helyenként – 1/4 rőfnyi hosszúságot értek el. Az őszi állataikkal lelegeltették. Ez történt különösen BESZTERCEBÁNYÁN, ZÓLYOMBAN és HAJNIKON. A tavaszi is szépen indult, a nyári hőség miatt nem fejlődhetett. A szarvasmarha állományt is járvány fenyegette. (Oekonomische Nehigkeiten 1812-267., Zipser zólyomi tanító.)

1812

- 1811/12 tél. TISZAUGH. "A tél nem volt igen hideg és tartós; a TISZA jegének vastagsága volt egy rőfös." (Debretzeni Pap István jegyzései.)
- január. BUDA. "... a' melegmérő a legnagyobb hideget 1812-ben mutatta, midőn a' hőmérő a fagypontra 16 és 1/2 grádusra leesett (-20,6°C)." (Hasznos Mulatságok 1826.I.384.)
- január 13. PEST-BUDA. "Az új esztendő első nap is keményen mutatta magát 12 grádus (= 15,0°C), de 2-án és 3-án annyira lépett a' hideg, hogy a' Hővmérő a' fagyaláló pont alatt 15 és 13 garáditsot (-18,8°, ill. -16,3°C) mutatott. E' nagy hideg miatt a' DUNA jege is annyira megszaporodott, hogy az áltájlás lehetetlen volt. Azért is az Első szám (a TUDÓSÍTÁSOKÉ) a' Dunántul való részekre el nem küldethetett." (Hazai és Külf. Tud. jan.4.)
- január 26. PEST-BUDA. December végével fellépett szigorú hideg már nagy jégzajlást okozott, s annyira torlódott, hogy 2. és 3-án az átjárás teljesen szünetelt. 5. és 6-ára enyhe, esős idő állott be átmenetileg. (P.Z.jan.14.)
- január 8. KÉSMARK. "Valamint a' nyár (1811) rendkívül való szárazsága által külömbféle szükségünket nevelte, úgy hogy a' drágaság most nálunk rettenetes nagy, a tél is Januárius első napjával oly kemény kezdett lenni, hogy magunkat szinte SZIBERIÁban képzeltek." (I.h.jan.25.)
- január 15. PEST-BUDA. A napok óta tartó szigorú hidegre a DUNA beállott, és a jég oly erős volt, hogy 16-án már egyesek átkeltek, s 2-3 nap múlva már lovakkal és szekerekkel áthajthattak. (I.h.jan.31.)
- január 18. PEST-BUDA. "Január eleje kemény volt, Vizkeresztkor (6.) meglágyult az idő. De jan. 10-ikre virradóra a DUNA beállott. Ezenképpen a Jégbridon már szélteben szabadon járnak az emberek, s a két három napig tartó BUDAtól való elzárás most teljesen felnyilt." (Hazai és Külf. Tud. 1912.jan.18.)
- január. BOROSJENŐ. (Arad m.) ". egy ideig tartó Marha dög, már megszűnt ugyan, de a' Himlőben sok gyermek hal. Ezen felül nem kevés kárt tézen a' mindennapi időváltozás is." (I.h.jan.29.)
- január. MAGYARORSZÁG. "Hazánknak külömbféle részeiből a'télről azon külömbbséggel érkeznek a' hírek, hogy a' hideg "mindenütt kemény", de bármely helyeken az iszonyu nagy. VESZPRÉM, SOPRONY, de kivált POSONY táján olly nagy a' hó, hogy a' Szekereknek alig lehetett egy két utjokat folytatni. PESTen is szörnyű módon dühösködik a' (Jan. 24-én 22 grad. = 27.5°C.). A DUNA jege már annyira megerősödött, hogy a' Szigetknél a' terhes szekerek is szabadon járnak. Valóban nem lehet tsudálni, ha illyen idővel a' hírek is megfagyni látszanak; mivel a' Posták nagyon késedelmesen járnak!" (I.h.febr.1.)
- január 29. POZSONY. A DUNA annyira zajlott, hogy 29-én ettől a naptól fogva a vizi-járműveken megszűnt, 30-án éjjel a jég megállott, s délben átkeltek a jégen; majd általánossá vált a jégen való átjárás. (P.Z.jan.31.)

- január 30. POZSONY. "... a jég tsak Januárius 30-ikán állott meg, 's még az nap délben egyes halászok és révészek által mentek. De bátorságnak okáért öntözéssel, 's egyéb erősítéssel elkészítettetett az ut." (Hazai és Külf.Tud. febr.8.)
- február 2. PEST-BUDA. "A DUNA vízállása nagyon alacsony volt, nevezet szerint 1812-ben feb 2-án még egy egész lábbal alább volt, mint 1802-ben, úgy hogy azon alul a jegyzék kövön semmi jegy nem találtatott.* (Hazai és Külf.Tud.1823.jan.15.)
- február 4. POZSONY. A tél szigora annyira megerősítette a jeget, hogy már megrakott szekerek, és szánok mehettek át. (P.Z.febr.4.)
- február. POZSONY. A hónap elején megindult enyheség következtében a jég szilárdságából veszített. 8-án du. 4 óraker az erősen áradó DUNA először emelte meg a jeget, amely el is indult, és fennakadt. 10-én du. újból megemelte, és minden kár nélkül elvonult. (P.Z.febr.11.)
- február 4-15. PEST-BUDA. "A' kemény hideg Febr. 4-ikén nálunk meglágyult, és a' hó felengedni kezdett, melly ugysis tsak három vagy négy ujjnyi volt." (Hazai és Külf.Tud. febr.5.)
- február 8. PEST-BUDA. "8a előtt az idő meglágyult, a' jégen való átkelés a' volt esőzés miatt nem igen barátságos." (I.h.febr.8.)
- február. PEST-BUDA. "Nagyobb részint Febr. 4-ik napjától fogva lágy idők jártak; de mégis a' DUNA jégén az általjárás nem veszedelmes." (I.h.febr.15.)
- február 21. PEST-BUDA. "Több izben meg meg indult itt a' DUNAN a' jég.... egy óraker éjjel az alsó része a' Rudasfürdő irányában megszakadott, 's az egész DUNA szél-tében eltakarodott, a' többi feljebb meg maradván. De ez is este 8 óraker elbucsuzott a' Görög-templomig, 's már most szabadon lehet a' DUNAN hajótskákkal uszkálni." (Hazai és Külf.Tud. febr. 22.)
- február 9. PEST-BUDA. Ezen a napon még átkelhetek a jégen, de a DUNA már áradt és az árvízveszély komollyá vált. (P.Z.febr.14.)
- február 22-23. PEST-BUDA. A jég ezen az éjjelen elvonult, és a nagy víz sem okozott kárt. A DUNA jégmentes, csónakokon közlekednek. (P.Z.márc.3.)
- március 6. POZSONY. A repülőhidat beszerelték. (P.Z.márc.10.)
- március 18. DEBRECEN. "Az időjárás nálunk igen szép és hasznos esőzések vannak, majdnem naponként. Ez okozta, hogy az életnek ára lejjebb szállott. Egy köből Buza 60 frt, kétszeres 50 frt. Rozs 45 frt, Árpa 32 frt. Tengeri 30 frt. A' Bornak csebre, melly 100 itcze, 70-80 frt. Bankó czédulában." (Hazai és Külf.Tud. ápr. 8.)
- március 22-26. SZATMÁR M. "... a SZAMOS vidékről. Ugy látszik mintha a' tavalyi különös tulajdonságu Esztendőt, ismét hasonló akarná követni. Minek utánna a' hó lassanként elment a' nélkül, hogy SZAMOSunkat kiárasztotta volna, a' Tavaszi kellemetes napok mingyárt Febr. végével beálottak, úgy, hogy még azon hónapban több helyeken tavaszt vetettek.
- Martiusnak nagyobb része hasonló szép napokkal gyönyörködtetett.... A szántóvető izzadása vitte ekeszarvat a' szántóföldeken, a' tavasznak örölő (örülő) méhetskék már megrakodva téregettek a' mezei virágokról, a' fák fakadó bimbókról, boldog hajlékokba vissza, 's házaink bezárott ajtaját, ablakait örvendve nyitogattuk fel a' tavaszi kedves melegnek.
- Virágvasárnapján (márc.22.) déltájban elkezdett az ég dörögni, és rettenetesen dörgött a' Zápor eső között egész majd éjjelig, 's a' mennykő több izben letsapott. Ezután borongós, ködös és hives napok következtek.

* A Hazai és Külföldi Tudósítások 1823. évi jan. 15-én közlik az adatot. Vízállási jegyzőkönyvön eddig nem találtam feljegyzést, hogy 1812-ben télen ilyen kis vízállás lett volna. (Réthly).

Gyümölcs Oltó Boldog Asszony napján (25.) kiderült az üdö, de csak hives volt, nagy Tsörtörtökön (26.) úgy megfagyott, hogy a' marhát, és terhes szekeret, szélteban meg gízta (birta) a' jég. Az ölta ezt lehet gondolnunk, hogy ismét vissza akar térni a' komor tél, 's úgy tetszik, mintha inkább karátszónhoz közelitenénk, mint Sz. György napjához (ápr.24.). Már ötöd napja, hogy olly sürűen hull a' hó, hogy már majd térdig (56-58 cm) ér.

A' kemény és hideg szél hozzá adja mind ezekhez ami még hízja volna a' valóságos télnek. Vidékünk legéltebb lakosai sem emlékeznek ilyen időre. Jó korább fakadni szokott gyümölcs fáink, és kevés szőlő hegyeink oda vagynak, 's marháink koplalva állanak szénától üres istállóikban, ahová másodszor szorultak be." (Hazai és Külf. Tud. ápr.29.)

március 23. PEST-BUDA. Reggel 3 órakor egy heves szélvihar megrongálta a hajóhidat, ui. több a parton kikötött hajót neki vitte a hídnak, egyes hajók a vizimalmokhoz ütköztek s több elsüllyedt, másokat a víz ragadta magával. Pár helyen a vihar tűzfalakat döntött le, több háztető megsérült, ablakokat benyomott; a híd megrongálása miatt több napon át az átkelés megint csak vízjárműveken történnek. (P.Z. márc.31.)

március 30. PEST-BUDA "... a' tartós szél, 's a' hajók megromlása miatt a' híd még be nem állíthatott. Husvét hétfőjén tiszta és lágy tavaszi idő volt, addig szeles és hideg." (Hazai és Külf. Tud. ápr.1.)

április 6. SZÉKELYFÖLD. BRASSÓ. "... sőt egész SZÉKELY Országunk április 6ikától fogva, még máig is térdig érő hó alatt didereg. Itt, és BRASSÓban egy véka tiszta Buza Váltó Czédulában 10-14 Rf., a' Törökbuza 1-1 1/2 Rf. Egy mázsa dohány 21-27 Rf. Egy Kupa bor 24 fr. Egy font hus 78 fr." (I.h.ápr.29.)

április 8., 15. PEST-BUDA. "A DUNÁnak nagy áradása újabb akadályokat vetett a' Hidnak helyreállításában, azért még mind csak hajókon történik az általszállítás." A DUNA hidján 15-én megindult a közlekedés. (Hazai és Külf. Tud. ápr. 8. és 15.)

április 8-10. PEST-BUDA. "Itten igen változó az idő,..., de mult szerdán (8.) estve rut fergetegek támadván, a havas eső olly hideget hozott, hogy ujra el kellett a' fűtetést kezdeni, 's a' ház födeleket, 's mezőket váratlan hó el lepven, a' didergő tél közepén képzeltük lenni magunkat. Ezen havazó hideg, még tegnap (10.) is tartott...." (Hazai és Külf. Tud. ápr.10.)

április 9. DEBRECEN. "... 9-én három napos viharos szél támadt, nagy hófuvással. Ez négy napig tartott (12-éig) és majdnem egy ölnyi magas hó esett. Ekkorra már sok szarvasmarha, HORTOBÁGYON a gulyában volt, ezek közül a rosszul teleltek legnagyobbbrészt elhullottak; juh is sok eldőglött." (Auer J. 120.)

május 8. PEST-BUDA. Kiderült, kedvező tavaszi időjárás, az árak emelkednek, a hús árát is emelték és május 4-én fontját 14 frban állapították meg. (Hazai és Külf. Tud. máj.9.)

május 15. SOPRON. Du 4 órakor a villám becsapott a gr Széchényi Ferenc tégláégetőjébe. A nagy eső elől menedéket keresett 8 ember együtt volt az egyik szobában. A villám közülök 6 embert a földre sujtott, eszméletüket vesztették. Erről értesítették a városkapitányt, aki jegyzőkönyvet vett fel. A tisztifőorvos is megvizsgálta az embereket s látéletet vett fel, amit jegyzőkönyvben rögzített. Az emberek meggyógyultak. (Magy.Orsz.Levéltár. Dep. Poli. No. 24, ad. 3., 4. 1812, 1205.) (Réthly Antal: Soproni Szemle. 1968. XXII.3. Villámcsapás, 1812. május 15-én Sopronban (276-8.) Részletes leírás a jegyzőkönyvekkel.)

május 24. PEST-BUDA. A gyapju, bor és gabona ára nagyon leszállott. "Az időjárás különös. Sz.Háromság Vasárnapján (24.) hives idő kezdett lenni, 's a' hideg szél, 's dér úgy meg sanyarta a' gyengébb veteményeket, u.m. babot, kukoriczát, dinnyét, 's

- több afféléket, hogy némely lapos helyeken tellyesen elsültek." "ERDÉLYben a gabona ára, s más egyéb élelemé is egy időtől fogva nagyon felment." (Hazai és Külf.Tud. máj.30.)
- május 25. BIHAR M. "Május 25-ikén Bihar-vármegyében az ÉRMELLÉKén egynehány Helységnek Szőlő hegyét; főképpen KÁGYA, KÓLY és SZÉKELYHIDAt a jég ugy elverte, hogy amely szőlő máskor 1000 tsöbör bort adott, az idén alig ad 10 lczét... Az nap nagy égháboru mellett a' rettenetes szél SZÉKELYHIDÁn annyira dühösködött, hogy 300 ház födelét megbontotta, és mint egy 60 ház födelét széllyel szórta." (I.h.jún.17.)
- június. ERDÉLY. "... előli részeiben az 1811, 1812 és 1813-dik években nagy hernyó károk az erdőkben és gyümölcsösökben egyaránt." (Nemzeti Gazda, 1814. 314.)
- június "ERDÉLYből olly hírek érkeztek, hogy a' kivált a' tavaszi igen rosszul mutatja magát..." (Hazai és Külf.Tud. jún.27.)
- június 22. GARAMSZENTBENEDEK. "Azután haza indultunk és mikor Sz.BENEDEK m. Városhoz érkeztünk, tsak itt éreztünk először meleg időt, a'merre jártunk (SELMECZBANYA, KÖRMÖCZBANYA) hideg lévén a' levegő, noha már szinte Június közepe volt." (Jókay J.47.)
- június 28. PEST-BUDA, DOROG, ESZTERGOM. "Mult vasárnap PESTen és BUDÁn nagy fergeteg és dörgés volt, de DOROGon és ESZTERGOM mellett olly rettenetes (jég) eső is volt, hogy majd egy arasznyira ellepték (18-20 cm.) a földet, a galamb tojásnál nagyobb jég golyóbisok. Ezen zivatar ottan olly károkat tett, hogy a fáknek minden leveleiket leverte, a Gabona fejeket, és szárazakat pedig mintegy összeapritotta." (Hazai és Külf.Tud. júl.1.)
- június 28. TAMÁSI. (Tolna m.) A jégeső elég nagy kárt tett a vetésekben. (Historia Parochiae.)
- június 28. "SOPRONY Vármegyéből (írják), hogy ottan a' jégeső több helységeket megrongált; ESZTERGOMBól, hogy a DOROGon tapasztalt jégesővel járó zivatar egész NYITRÁig terjedett; ZEMPLÉNBől, hogy LISZKÁN és TALLYAN is tapasztaltatott jég eső, de mégis nagy pusztításokat nem okozott. Itt is PEST Vármegyében HARASZTIn alól folytában több helységekből kárt tett." (Hazai és Külf.Tud.júl.4.)
- június. BÉKÉS BÁCS, BÉKÉS és ARAD M. "A szárazságnak is BÁTSt és BÉKÉS Vármegyékben nagy káros következtései tapasztaltatnak; de ellenben ARAD Vm, azzal dicsekedhetik, hogy kivált BOROSJENŐ táján majd naponként esője vagyon és így bő áldást vár." (Uo.)
- július 5. PEST-BUDA. "Mint a' járvány nyavalya bizonyos időben visszatér, ugy a' levegőnek dühösködése nyolczad napra nálunk ujonnan megrémítette a' lakosokat; mert Vasárnap estve fergeteges eső, éjjel pedig 11 óra után olly rettenetes égháboru kezdődött, mellyhez hasonlót ritkán lehetett hallani. A' szüntelen való villámlások az eget hasogató harsogások, tsattogó dörgések egymást érték. Tsak a' közben jövő zápor eső szakította meg néha azt a' mindent feldúlással fenyegető ítéletet a' GELLÉRT-hegyébe, 's a' DUNAban menykövek hullottak, PESTen pedig a' külső városokban három helyen olly sebességgel letsapott, hogy a' szelemen fákat (Szarufa), gerendákat, falakat, az útjában levő Dohány bálakat meghasogatta, 's szét szórta: de szerentsére nem gyujtott." (I.h.júl.18.)
- július 6. KASSA, TOKAJI-HEGYEK. "KASSA tájékán, valamint LISZKA, TOLCSVA, s több egyéb helyeken július 6-kán estve 6 óra tájban olly rettenetes jégeső és zápor volt, hogy mind a gabonát, mind a szőlőt nagyon elverte." (I.h.júl.18.)
- július 9. SZIKSZÓ. A ref.templom tornyába villám sujtott, de nem gyujtott. (Császár F. 19.)

- augusztus 2. LIPTÓSZENTMIKLÓS, VICHODNA. "... Augusztus elején itten több napokig változó rossz idő volt különösen aug. 1. és 2-ik napja rettenetes vala; mert a' Menydőrgés és felhőszakadás egészen rémületbe hozta a' Lakosokat; egész kősziklákat hőmpölygetett az árvíz, az utakat megszagatta, vagy elöntötte, 's más helyeket úgy kimosott, hogy sok a' földjére nem ismerhetett. Nevezetesen WIECHODA-nál (Vichodna) a' jégesővel kevert vizözön 70 darab marhát elragadott. Ezután olly nagy a' hideg a' hegyeken, hogy nagy magas hó esvén sok szarvas marha megfagyott." (I.h.szept.2.)
- augusztus-Ősz. ERDÉLY. "A SZAMOS KÖRNYÉKÉRŐL 1812-ben Augusztus hónapban beállott ezen a vidéken az esős idő, és tsaknem szünet nélkül esett, annyira, hogy a buza aratatlan, még a lábon is ki kezdett tsirázni. A kukoritza (tengeri vagy málé) rész szerént az addig tartott szárazság, rész szerént az azután sok esőzés miatt elromlott; azért ezen esztendőben tsak fél annyi gabona sem lett, mint az előtte való jó esztendőben. Bor mindenütt felette sok volt annyira, hogy egy öreg tsebet (100 ittze) 2 forinton is nehezen lehetett eleinte elvesztegetni. A gabona sem volt drága; mert az előtte való esztendei termésből még a legszegényebbeknek is elég volt." (Nemzeti Gazda, 1814. II.129.)
- szeptember. "ERDÉLYben kivénem némelly helyeket, hol a' szárazság ártott az idei termés középszerű. A' marha, gabona, bőr, gyapju ára jóval alább szállott. Egy szóval a' Gazdaság és kereskedésbeli tárgyak ára annyira leszállott, hogy azt tsak négy hónappal előbb gyanítani sem lehetett." (Hazai és Külf.Tud. szept.9.)
- szeptember 27. "...ERDÉLY majd egész September Hónapja hideg, de tiszta időjárással tölt el: hanem September 27-ikén, a'mitől már korábban is tartottak, egészen téli időre változott; mert hihető másutt is, de nevezetesen NAGYENYED szomszéd községet egy arasznyi (18-20 cm) magasságu hó borította el." (I.h.okt.17.)
- október 4-7. PEST-BUDA. "...környékén a' Szüret most hétfőn (5.) kezdődött. A' két napi kedvező idő nem tsak könnyebbitette ezen kedves és vig munkát, hanem még valamennyire a' Mustot is javította. Vasámap estve égdörgéssel és villámlásokkal jövő eső ijesztett reánk; de hétfőn reggel szépen kiderült. Ma (7.) megint esőzik." (I.h.okt.7.)
- október 21. "PEST-BUDA határában valamint a' szomszédságban is az idei szüret különös öröme gerjesztette a' szívvidámító nedvességnek kedvelőit, mert a' termés nem tsak átaljában bőséges, hanem különösen jó is, úgy hogy a' tavalinak keveset enged. (Tehát 1811 még jobb termést adott.) A' törkölös must széltében 24 Garason Va.C.kel." (Hazai és Külf.Tud.okt.21.)
- október 23 – BARACSKA (Fehér m.) ÓGYALLA (Komárom m.) "... én pedig 23-kán indultam vissza, de az nap nem jöhettem tovább GAJÁNál (GALLA), másnap (24) pedig nagy eső és szemközt fuvó szél támadván tsak TATÁig jöttem, a honnan másnap (25) hajnalban meg indultam, az ALMÁSI (DUNAALMÁS) révén által jövőn, egész hazáig az eső mosott, s estvére nagy lutskosan haza (ÓGYALLA) érkeztem." (Jókay J. 48.)
- november 9. EGER. Zivatar volt. (Historia, Eger.)
- november 22-24. PEST-BUDA. "... Nov. 22-ikén a midőn az esős napok után nagy szél támadván nem tsak a' felhőzetet eloszlatta, hanem olly hideget is hozott, hogy reggelre keményen megfagyott. Ezen hideg még a' Budai Tsillagvizsgáló toronyban is érezhető lehetett; mert noha ritkán szoktak onnan a' Meteorologica observatiokat jelenteni, de Nov. 23. "... a' Budai Német ujság szerint ezen hideget 16/10 R/ grádustryinak (2.0°C) tapasztalták..." (I.h.nov.26.)
- december 8. POZSONY. A repülő hidat leszerelték. (Vereinigte, dec.20.)

- december 10. EGER. Ettől kezdve egész télen szokatlanul erős hideg. Emlékezet óta nem volt ilyen tartós nagy hideg. (Historia, Eger.)
- december 12. PEST-BUDA. "...Nálunk már olly kemény tél vagy, mint máskor Januáriusban szokott lenni; a Hó nagy fájdalom, hogy a Szüret ezen rossz idők előtt el nem végződhetett." (Hazai és Külf.Tud.dec.12.)
- december 15. PEST-BUDA. "Nyolc napja mult, hogy a' nagyobb hideg kezdődött, de tegnap reggelre bokán (10 cm) felül való hó is esett. Amit tehát a' hidegtől vártunk, azt a' hóesés végbevitte, mert tegnap délután a' DUNAn menő jég megállott. Azért, minekutánna már 6 naptól fogva vagy éppen nem, vagy igen nagy veszedelemmel lehetett a' DUNAn járni, ma a' jégén kezdenek menni." (Hazai és Külf.Tud.dec.16.)
- december 28. PEST-BUDA. "Karátson napjától fogva a' hideg tegnapig nőttön nőtt, úgy hogy a' DUNA Dec. 28-kán a' Réaumur Hévmérője szerint 16-18 grádusnyi volt. (-20,0° -22,5°C.) Nem lehet tehát tsudálni, hogy nem csak a' DUNAn való jég annyira megerősödött, hogy akármi nagy terheket rajta által lehet vinni; hanem minden felülről is azt hallani, hogy sok Farkasokat látnak, kik miatt kivált a' pusztákon járni most éppen nem bátorságos: sőt a' Várostól nem messze is egy kinn álló ember ezen vadaknak prédájokká lett." (I.h.dec.30.)
- december 28. PEST-BUDA... több ember megfagyott, 2 asszony, 1 katona és 1 gyermek. (P.Z.jan.5.)
- december 30-31. BÉKÉSCSABA. A farkasok nagyon elszaporodtak. 10-12 van egy csordában, amelyek veszélyeztetik a közlekedést. Az év végén hajtóvadászatot rendeztek. (P.Z.jan.15.)
- BUDA. A budai Várpalotában működött egyetemi csillagvizsgáló meteorológiai kivenetát közli a "TUDÓSÍTÁSOK" Azonkívül a légnyomás néhány szélső értékeit is közli 1812. évről. "Az egész esztendő által teljesen tiszta nap volt 301, repülő felhőkkel 130, a többi pedig felhős. Eső volt 84 nap; hó esett 26 nap; ködös idő volt 44 nap. Legnagyobb szelek voltak: Mart. 26-kán NNW. Aprilis 18-án NW. Július 31-kén W. Aug. 7-én WNW. Sept. 2-kán NNW., 9-én NO., 1925-én WNW. November 21-én NW. December 10-én WNW. Összességgel nagyon szeles nap volt 37. Február 21-én látszott a Hold körül Szivárvány forma nagy karika (holdgyűrű), de a színe igen gyenge volt. Maga a Hold, minthogy éppen előbb fogyatkozást szenvedett, igen halvány volt. Aprilis 18-án délután a NAP-Mássa (Parhelios) látszott" (azaz melléknap) (Hazai és Külf.Tud. 1913.jan.9.)
 - ERDÉLY. "... Novemberben eső, hideg szél és köd váltakozott derült napokkal. Nov. 23-án volt az első hó, olyan sűrűn, hogy a levegő egészen elsötétült, s az utak nem látszottak. Ezentul nem volt hó 1813 márcziusig, hanem január végén igen nagy hidegek. A MAROS fenéig fagyott. Február enyhébb, márcziusban újból hó esett. Tavasszal nagy szelek. Junius végén volt az első eső. OFFENBÁNYÁN hó. Ettől fogva a hegyi vidékeken naponként eső." (Nemzeti Gazda, 1814. II.129.)
 - BUDAKESZI. "Emlékezetem szerint ebben az évben volt a leggazdagabb szüretünk." (Krenn Gy.)
 - DEÁKI. (Pozsony m.) "Karátsony éjjel holdvilág volt, de felhős és sötét. VINCZE (Január 12.) fénlett és olvadt. Igen sok bor is termett ezen esztendőben. PÁL (jan.25.) tiszta szép meleg nap. Boldog Asszony (febr.2.) fényes tiszta egész nap, de hideg. NAGYPÉNTEKEN (márc.27.) nagy fagy, de tiszta üdő és szeles kemény tél volt, és hosszan tartott. Az nyár jó, de nem nagy melegekkel. Márczius 22, havas eső. A hideg szél, s fagy ellenben 24, 25. szép nap. 26. nagy szél, 27. erős fagy, 28. fényes, 29. szép meleg, 30. esős, 31. esős és meleg.

Április is hideg szél. 2. felhős, 3. szép meleg. 4. kevés meleg eső. 5. esős és nagy hideg szél. 6. erős fagy, s hideg szél. 7. hidegebb, 8. hidegebb, ollan egész nap fagyott, 10. nagy fagy, s nagy hideg szél. 11. nagyobb az hideg és havas. 12. ollan, 13. melegegre változott, 14-17. szép meleg napok, 18. eső, hideg széllal, s havas, 19. hideg, s havas. 20. nagy fagy, 21. ollan. 22re melegebbé változott s türethető üdők lett (a hó) végéig.

Május. Szép idők lettek 15-ig, ez nap eső, 22. 23. hideg esők. 24. hideg eső, 27. kis dér is volt.

Június. Péter Pál napján (29) az egész határt a jég elverte.

Ezen évben igen sok bor lett, nem is tudták hova tenni. Jóságra nézve nem a legjobb, volt akója 1 f. 25 garas, még tavasszal is lehetett venni 1 f 30 kr., de jövő ősze adhatták 25 f. (Uo. Ezen esztendőbeli borokat adták 1 f. és következő nyáron 2 f, ősze 7-8 forintra ugrott az ára.) (Esztergom All. Levéltár.)

– DEBRECEN. "Mérsékelt tél,* szép tavasz; nyárban sok helyeken jégesők égi háborúval, mérsékelt meleg október végéig, azután erős fagyos." (Debreczeni Magy. Kal. 1831.)

– EGER. Rendkívül bőséges bortermés volt, úgy hogy alig lehetett értékesíteni. Könnyen lehetett a boros hordó párját 10 forintért kapni, 2 évre rá ez a bor már 150-200 forintba került. (Schams F., II. 201.)

– ERDÉLY. Nagymértékű hernyókárok voltak. (L. 1813. alatt is.)

– ESZTERGOM. "Igen sok és türethető (bortermés.)" (Esztergom All. Levéltár.)

– JÁSZDÓSA. Szűk termés. (Bor v. gabona, valószínűleg utóbbi.) (Zupkó, 68.)

– KECSKEMÉT. November végén hirtelen nagy hideg keletkezett, amely a nagyon bőséges hóesés folytán, nem hogy enyhült, hanem inkább napról napra erősödött. Ekkor az állatokat az istállóban kellett etetni, jóllehet széna alig közepesen termett, sok gazdának még alomja sem volt. Azért és az erős hosszas hideg miatt az állatok, főleg a juhok között vész ütött ki, nem kis gazdasági kárral, melyet még a legjobb gazdák is megéreztek. (Historia Domus Kecskemétiensis. 173.)

– KECSKEMÉT. "Január 15-ig száraz, hideg az idő, a hónap második felében már több a csapadék és a leghidegebb napok is erre a részre esnek. Február 4-én megenyhül és néhány nap megszakítással szép idő van az egész hónapban. Március meleg napokat hoz, gyakori esővel és csak a hónap végén: 23-28-ig fordul hidegre az idő. Áprilisban 5-12-ig ismét hideg van és hó is esik. A hónap második fele is hűvös, gyakori esőkkel. A szép, mérsékelt csapadékos május után, száraz és meleg június következik. Hozzá hasonló a július is, kissé több esővel. Augusztus, dacára a kevés csapadéknak, hűvös, és szeptember időjárása fokozottabb mértékben ugyanilyen. Október eleje hoz néhány meleg, derült napot, utána azonban téllal folytatta, 4-13-ig száraz hideg, utána nyirkos idő következett. A borult, hideg csapadékos novembert december igazi téllal folytatta, 4-13-ig a száraz hideg, utána többszöri hóesés és különösen a hónap végén nagyon erős hidegek voltak." (Wagner R., 36.)

* Teljesen téves ez a feljegyzés a mérsékelt télről, mert szigorúan hideg volt. (Réthly).

KECSKEMÉT

1812	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
Fagyos n.	27	15	7	5	—	—	—	—	2	0	14	22	92
Felhőt.	1.6	1.3	2.5	2.2	1.5	1.3	1.6	1.3	1.1	1.7	2.7	2.3	1.8
Csap.nap.	10	5	17	16	10	7	12	11	6	8	17	11	130
Csap.ideje													
24h %-ában	12	5	21	20	10	7	10	8	8	8	19	14	—
Havas nap	7	1	5	3	—	—	—	—	—	—	4	7	27
Deres nap	0	0	1	0	4	—	—	—	3	—	6	3	17
Ködös nap	5	0	0	0	—	—	—	—	—	3	4	3	15

(Wagner R.)

- KŐSZEG. Igen szép tűrhető tél volt és egyáltalán nem esett hó. (Visnya A.100.)
- KESZTHELY. Sok bor termett a BALATON egész környékén. (DarnayDornyay Béla. Emlékeztető jegyzetek hely és név nélkül. Közli Bucsy J.)
- RÁCZKEVE. "Ezen esztendőben Január közepéig száraz fagyos, azután kevés hó, a hideg nevelkedett. Feb. 6. napjáig, a jégen bárhol szánkázás volt, akkor lágyulni kezdvén, eső esett a hóra. 26-a Febr. el ment a DUNA jege kiöntés nélkül, szép idők lettek. Martius vége, Aprilis eleje szeles, száraz, hideg fagyos. Aprilis vége, Május eleje szépen esőzött, sőt Junius harmat és esővel örvendeztetett volna, de mivel igen kevés volt az öntözésére, széna és Zab is kevés lőn. Julius 2-ikáig esőzött a miatt az aratásba, széna hordásba sok kárt tett az idő. A Borok tavaliak tavaszon már csak 9 frton elmentek, a Buza is 14 frton felül járt. Bor kevés lett, mert a Jég kétszer is megverte a szőlőket, korán szüret előtt derek lévén, a Bor sovány lett, a hó 21-i 9-bris leesvén, minden marha jásulra szorult, kemény idők lettek. Karácsony előtt két héttel a DUNA beállott." (Magdics J. 166.)
- PENC. "Bor felesleg, sok! gabona is elég". (Csörföly I. 166.)
- SOPRON. 1812-ben a szőlő elfagyott, mindenütt mégis annyi bor termett, hogy egy hordó borért csak annyit kaptak, mint egy üres akós hordóért, azaz 45 forintot és 1813-ban is minden lefagyott. (Radó I. 260.)
- SOPRON. Az 1811 évi meleg időjárás, ilyen maradt január 20-áig, bár 8-án már volt némi hó, de enyhe idő hideg nélkül. Január végével azonban olyan hideg lett, hogy a szőlőtőkék elfagytak. Különösen a tó felőli oldalakon nem maradt meg egy zöld sem, azokból, amelyeket a hó nem védett. A hó alattiak jók és egészségesek maradtak. A bortermés nagyon gazdag volt, olyan aminő már sok éve nem fordult elő; az embereknek nem volt elég hordójuk, azonban a bor minősége közepes és a gabona is közepesen termett. (Bruckner G.)
- SOPRON. A bort azonnal a szüret után, valamint a következő nyár első felében akóját 58 frton adták; a bor nagyon jó volt. A gyengébb bort 46 krajcárért adták itcóját. (Radó I, 261., Michel 496.)
- SZAMOS környéke. Augusztusban beállott az esős idő, a búza aratatlan, még a lábán kezd csirázni. Gabonatermés a múlt évinek a fele. Bor oly sok termett "hogy egy öreg tsebrit (100 itte) 2 forintot is nehezen lehetett eleinte elvesztegetni." A gabona sem volt drága, mert 1811-ben jó termés volt, s abból maradt. (Nemzeti Gazda, 1814. 129.)
- SZEGED. "Egy nagy szél kidöntötte a nép által "piarista keresztnek" nevezett keresztet, mert már korhadott volt...." (Pap., 210.)

- TISZAUGH. "A tél nem volt igen hideg és tartós, a TISZA jegének vastagsága volt egy rőfös (kb. 70 cm.) Eső nem járván, ezen részén nem termett. De mivel a KUNSÁGon DEBRECZEN felé meg is unták az esőt, arra minden igen bőven termett, a buza leszállott 20 frtra ócska bankóba, vagy ujba." (Debretzeni Pap István Jegyzései.)*
- TOKAJ. Jó bortermés volt. Szokatlanul sok must, s közben sok aszuszem is volt, ugyannyira, hogy kevés volt a hordó. A múlt évi kitűnő aszabor miatt, az idén kezdetben kevés figyelemmel voltak az idei aszura, de a következő rossz termésű évek miatt a közönséges borokkal együtt az 1812. évi aszabor is olyan árat ért el, hogy igen keresték, s nagy áron gyorsan vevőre találtak. (Schams F. I.98.)
- ZÓLYOM. Január első napjai száraz és szigorúan hidegek voltak, majd magas hó esett. Február, a hideg némileg enyhült. Március, szélviharok dühöngtek, hófergeteggel; még április 18-án is volt hóvihar; április 26-án eső, hó, hideg idő és jégeső volt. Május első fele hűvös ami a parasztrekulák szerint áldásos évnek volna előjele, a fák teljes virágjukban voltak és a cserebogarak a hűvös idő miatt nem okozhattak sok kárt. A legtöbb fa 16-a körül virágzott, csak néhány, hirtelen záporoszerű esők verték le azokat, s eltűntek a gyümölcs termelők reményei. 20-án BESZTERCZE-BÁNYÁN ismét erős zápor, amely a gyümölcsfák virágjainak és a még gyenge káposztaféléknek ártott. Június esővel indult, majd igen hűvös napok következtek. Ez az időjárás eltartott július első napjáig, s július eleje esős volt, így a már lekaszált, boglyákba rakott fünek, szénának nagyon ártott. A búzát és az árpát a gyakori szél és eső földig megdőntötte, s egyes helyeken a magvak kicsíráztak, s kihajtottak. Július 19-én kezdődött az aratás, a rossz, esős, hűvös időjárás miatt, valamint a munkások hiánya miatt, mindent hamar be kellett takarítani. (Zipser tudósítása: Oekonomische Neugkeiten 1813: 119 old. Közli Ruisz Gyula.)
- 1812/13 tél. ÓGYALLA. "Az 1813-ik esztendei telet egészen ÓGYALLÁN töltöttem, amelly iszonyu kemény hideg és sok hóval hosszasan tartott." (Jókay J. 49.)
- KÁRPÁTIA. Szigorú és hosszantartó tél, igen gyorsan már november és decemberben megjelentek a farkasok ötösével, sőt hatosával. Az emberek ugyan az orosz háborúval indokolták, mert a nagy ágyúzás miatt az állatok egész Magyarorszáig menekültek, s nemcsak állatokat és embereket támadtak meg az utakon, hanem világos nappal még a házakba is bemerészkedtek, s gyermekeket vittek el anyjuk karjaiból. A farkasok között vesztettek is voltak. (Csaplovits J. I. 142.)
- tél. TOKAJ. "Ebben az esztendőben azonban igen kemény tél következett. A történelem két furcsaságot jegyzett fel róla: hogy a rákövetkező évben kétszer szüreteltek TOKAJ-ban, ami úgy értendő, hogy már október elején leesett a nagy hó a HEGYALJÁN, mikor a termés tőkén volt, s a fehér hóbunda csak márciusban olvadt le róla, úgy hogy a termést tavasszal szedték le, ősszel aztán a második termést." (Mikszáth K. Különös II. 119.)
- tél. EGER. "De amit a történelem nem jegyez fel, csak amit a krónika író fönttartott, EGERben is nagy tél volt, mely elpusztította a város összes öreg emberét úgy hogy az érsek az akkori szokás szerint minden husvétkor (hv. ápr. 18.) asztalhoz híván a város aggastyánait, az u.n. "fehér asztal"hoz, nem találta a városban elegendő számú fehér hajú embereket, a szomszéd falvakból hozata magának közönséges renden lévő vén matyókat és bukókat." (Uo.)

*Ezek után a szerző hosszasan és érdekesen elmélkedik a bankókról, és devalvációnak hatásairól.

1813

- január 13. PEST-BUDA. "A' DUNA jege PEST és BUDA között, olly annyira meg vagy on erősödv e, hogy ámbár ezen 4 héttől fogva, hogy megállott, több izben változó idő k, 's lanyházó esők is voltak, mégis nemtsak a' Gyalog emberek, hanem a' terhes szánok is ált aljárhatnak. A' viz egynehány naptól fogva nagyon megáradott, de a' partokon való kiöntéssel épen nem fenyeget; mivel néha megmeg fagyván, a' viz lassan elfolyhat." (Hazai és Külf.Tud.jan.13.)
- január 19. PEST-BUDA. "A Tél egészen keményen tartja magát. Tegnap a' Reaumuri Hév-mérő 9 1/2 grádust (-11.9°C) a Zeruson alul." (I.h.jan.20.)
- január 25. PEST-BUDA. "az 1801-1825 évi ciklusban a legkeményebb tél volt 1813-dik esztendőben. Ekkor a legnagyobb hideg volt 25-dik Januáriusban Reomür Hév-mérője, s fagy pont alatt 20 1/2 garádban (-25,6°C) állott. A legszeszélyesebb hévség is ebben az esztendőben volt." (Hasznos M. 1826.I.122 old.)
- január 25, 26. PEST-BUDA. "Valamint nálunk a' hideg állhatatosan tart, ugy az ide érkező k is minden felol azt bizonyítják, hogy a' nagy hideg olly soká tartott volna Tegnap (26) és tegnapelőtt a' Hév-méron a' Kényeső 16-20 grádus (-22°, -25°C) között, hol fellebb, hol alább látszott." (Hazai és Külf.Tud.jan.27.)
- január. DEBRECEN. Itt is erős a hideg. BALMAZÚJVÁROSson 3 juhász fagyott meg, és egy kb. 10 éves leányka a kútnál halt meg. A szarvasharha árak erősen esnek: egy pár munkabíró nagy ökör 80 frt.v.p. A lovak drágák, egy közepes ló 140-150 frt. (P.Z. jan.15.)
- február 2. POZSONY. A szigorú hideg még tart, nehéz teherkocsik bátran járhatnak át a jégen. ADUNA apad. (P.Z.febr.2.)
- február 2. JASZBERENY. Gyertyaszentelő napján óriási volt a hideg. (Ferencesek, Merk T.)
- február 3. GYULA. "... -18 foknyi (22,5°C) rendkívüli hideg volt." (Palugyay J., IV.30. Tamássy L. feljegyzései.)
- február 7-9. PEST-BUDA. "Nálunk a hideg folyvást tart, kiváltképpen éjszakákon keményen fagy, noha ez előtt három nappal délfelé erősen kezdett olvadni." (Hazai és Külf.Tud.febr.10.)
- február 10. PES-TBUDA. "Nálunk az idő nagyon megenyhült. Már egy hete, hogy folyvást olvad a' jég, de mégis a' DUNA jegén való ált aljárás még nincs se kocsin, se gyalog." (I.h.febr.17.)
- február 11. EGER. Ekkor kezd engedni a december óta állandósult nagyon hideg idő. (Historia Domus, Eger, Soós I. közlése.)
- február 15. FELSŐ-MAGYARORSZÁG. A farkasok igen elszaporodtak, s életekben is kárt tettek, bár egyes túlzott híreket később megcáfoltak. (P.Z.márc.2., máj.11.)
- február 19. ZEMPLÉN M. A hónap első felében a galíciai határon lévő MIKOVA, DRICSNA, SZTRASKOÓC és ROSKÓC falvakban veszett farkasok martak meg embereket, akik el is pusztultak. Állítólag kb. 24 embert martak meg, s 3 farkast agyonverték. (P.Z.márc.5.)
- február 19. PEST-BUDA. "Az idő meggyengülésének az a foganattya lett, hogy tegnap dél után BUDA és PEST között a' jég megindult, de alig ment 1000 lépésnyire megint megállapodott, hanem a' városnál alább ugyan egy helyen ugy elszakadott a' többitől, hogy egészen tisztá a DUNA." (Hazai és Külf.Tud.febr.20.)
- február 23. POZSONY. E hó 23-a óta a DUNA igen erősen árad és nemcsak a partok közelében lévő utcák on jártak ladikkal, hanem még a Lőrinc utcában is és a Halászkapu környéki utcákban is így közlekedtek. A DUNA főmedrében változat-

lanul áll még a jég, azonban a környéket már elöntötte és a MALOMLIGETI ág is jéggel telítve. A BLUMENTHALT, a kerteket, ligeteket, majorságokat teljesen elöntötte és a házak ablakának alsó peremét nyaldossa a víz; a termények nagy részét elvitte az ár. Jellemző, hogy az 1809. évi árvíz magasabb volt a városban, s kisebb pl. a BLUMENTHALban. Ember halál eddig nem történt. A város tanácsa erősen felkészült a védekezésre. A kár nagysága még ismeretlen, de szerencsére lassan növekedett a víz.

Az emberbaráti segítség, gyors és nagyarányú volt. (beszámoló az adományokról és több életmentésről). Végre 23-áról 24-ére forduló éjjelen a főduna ágnak jege is elindult, a víz hirtelen apadt, s a DUNA visszatért medrébe. (P.Z.febr.26.)

február 24. PEST-BUDA. "Naponként várjuk a DUNA jegének elmenetelét, minthogy megmegindul, s ma némelly felsőbb részéről már eltakarították." (Hazai és Külf. Tud. febr.24.)

február 25. ÓBUDA. Este a viharos keleti szél a DUNA felhalmozott nagy tömegét az óbudai DUNA ágba terelte; de a jégtörők megóvták a várost. A jég hajógyári sziget felé tódult, s hatalmas fákat gyökerestől kidöntött. Ezekhez kötötték a telelő hajókat. A jég pusztító ereje miatt rövid idő alatt 94 hajó és 220 malom lett a hullámok játéka. Az emberek a hajókról egyik jégtábláról a másikra ugrálva a szigetre menekültek, s ott a beljebb lévő fákon találtak menedéket. Szerencsére az összes emberek, hajók és hajómalmok megmenekültek, illetve megkerültek. (P.Z.márc.9.)

február 25-26. PEST-BUDA. "Végre csak ugyan tegnap előtt a jég eltakaradott a két város közül, és a felsőbb jég is utánna uszott. Tegnap előtt (25.) annyira meg volt áradva a DUNA, hogy BUDAn a Vizivárosban és PESTEN a Molnár utczában hajókázni lehetett, máskép, minden nagyobb kár nélkül vett butsut ez a hosszas Vendég, melly t.i. December 16-iktól fogva Febr. 24-ikig tartozkodott nálunk." (Hazai és Külf. Tud. febr.26.)

február 28. "PESTEN a főtemplomban (belvárosi plébánia) a mult vasárnap TE DEUM tartatott, hogy a jég szerentsére elmenvén a város megmenekedett a víz özöntől." (I.h.márc.3.)

február 28. EGER. Viharos szél volt, amely háztetőket bontott. (Historia, EGER.)

február. POZSONY. A DUNA nagyon megáradt és kiöntött, s különösen a Lőrinc és Halász kapu utcán csónakokon közlekedtek. A malomgátat hatalmas jégtömegek áttörték, s a VIRAGVÖLGYet is elárasztotta, s a víz majdnem tavat alkotva, majdnem a házak ablakáig ért. (Szepesházy K., II.109.)

február. A VÁG nagymérvű áradása roppant pusztításokat vitt véghez, VESZELÉN iszonyú pusztításokat okozott. BEREKSZEGet teljesen tönkretette. (I.h. Nyitra, 81.)

február. "A TISZAnak árvize volt." (Lónyay....)

február. "A HERNÁD nagy áradása ugy KASSÁn, mint SZIKSZOn sok házat romba döntött." (M.V. és VÁM. Kassa, 69 és 354.)

március 7. KASSA. Reggel 1/2 7 órakor hirtelen hóvihar tört ki, az embereket az utcán földhöz vágta, az ablakokat benyomta, a zsáluakat kirángatta, de szerencsére senki sem sérült meg. Számos háztetőt is megrongált. A vihar erős hideggel is járt, valóságos januári idő. Sokan "ideglázban" hálnak meg. (P.Z.márc.30.)

március 10-17. EGER. Havazás és ismét erős fagy. (Historia, Eger.)

március 8. "ERDÉLYben az idén nem volt ugyan sok rendkívüli való az időjárásnak, de az mégis különösen megjegyzést érdemel, hogy Martius 8-án DEÉSen nagy mennydörgés volt, melynek alkalmatosságául a Református templomnak tornyába a menykő beütött, és azt semmivé tette." (Hazai és Külf. Tud.máj.19.)

március 15. PEST-BUDA. "Hétfőre virradóra hó lepte el földünket, de az tegnap nagyobb-részt elolvadt. De nem úgy vagyon más N. Pest Vármegyei helységekkel; mert ottan, nevezet szerint NAGYKÖRÖSön, közel jó egy arasznyi hó volt, és a Marha megint az Istállókra szorult." (Hazai és Külf.Tud.márc. 17.)

március 18. PEST-BUDA. "Hétfőre a DUNA hidja ezen hónap 18ikán dél után 2 orakor tellesen felkészült, s így már szabadabb az által járás egyik városból a másikba." (I.h.márc.24.)

március 21., 23., 24. POZSONY. Mártius 21-ik napján állott be az idén legelőször nálunk a repülőhid. 23-án oly hófúvással való zivatar volt az egész nap, hogy a havat tsak 24-én olvaszthatta le a napfény a födelekről (háztető). (I.h.ápr.3.)

április 30. EGER. Kemény fagy. (Historia, Eger.)

április. PEST-BUDA. "Közönséges az a tapasztalás, és a panasz, hogy ezen Tavasz minden-felé a nagy szárazsággal sanyargatja a vetéseket, úgy, hogy a termésben sokan nagy fogyatkozást talán nem ok nélkül várnak, azért a Pesti piacon már a Gabonának ára valamivel fellyebb is hágot." (I.h.ápr. 17.)

április 19. POZSONY. Hirtelen északi szél lépett fel, zivatar felhők voltak a láthatáron, majd hópelyhek hullottak, ezt követőleg jég esett igen nagy zúgással. Éjjel erős fagy, amely a szőlőkben és a gyümölcsösökben nem csekély kárt okozott. (P.Z.ápr. 17.)

május 3. PEST-BUDA, TEMES, ZOMBOR, BAJA, VESZPRÉM, POZSONY, "Hosszas szárazság és erős szelek után, melyek a' téli hólévnek minden erejét a' földből ki-vették, egynéhány napig tartó borult időnek, végre tegnap előtt fél nap tsendes esőnk volt.

Más tájakról úgy tudósítatánk, hogy a' TEMESI BÁNSÁGban hosszas szárazság volt. A' BATSKÁban ZOMBOR és BAJA táján a' mult héten szép esők voltak, valamint VESZPRÉM és POZSONY táján is. Nem lehet félünk az idei esztendőtlől, mely minden Meteorologica jegyzések szerint középszerű jó termést ígér." (Hazai és Külf.Tud.máj.5.)

május. TEMESI BÁNSÁG, ARAD M. "A TÖMÖSI BÁNSÁGból, és ARAD Vármegyéből azt a' szomorú hírt vettük, hogy ottan sok helyeken a' KOLUMBACSI BOGARAK, hirtelen el lepték az erdőket, 's a' Szarvasmarhában, Sertésekben iszonyu károkat tettek. Tsak BÀNLAkán az Uraságnak Marháiból több-ezernél. VERSECZEN a' Községből több 500-nál. TOGYÉRen még az a szerencsétlenség is következett, hogy midőn a' helységben füsttel akarnák elűzni, 10 házak leégett. Rettenetes ezen Bogaraknak erejük. A' Marhának orrába, 's fülébe ereszkednek, és úgy kinozzák, hogy a' legerősebb Marha is 5-6 óra alatt eldöglik.— Némelyek azt tartják, hogy MEHADIA táján a' VETERANI BARLANGból jönnek ki, mások hogy ORSOVA felől a' Törökföldről.— Még eddig is más Orvosságot nem tudják, hanem a' füstölést; a' Marha maga neki szalad a' füstnek, és megmarad. Tudós RÓSA Arad Vármegyei Doktor Ur azt is haszonnal javasolta, hogy Kulimással kennék meg a'Marhának orra lyukait." (Hazai és Külf. Tud. aug. 15.)

május 11. KASSA. Ma kora du. fehér jégfelhők vonultak fel, majd hirtelen kitört a zivatar, s villám villámot követett, egymást keresztezték a leghevesebb dörgésekkel. Erős zápor hullott nagy cseppekben és mogyorónyi jég szemek követték. Minden víz alatt állott; a jég még sokáig feküdt az utcákon, s oly magasan, hogy szánkóval lehetne azon menni. A hegyeinken is hó látszik. Délután 4 óráig tartott az elemek harca, amely 3 óra alatt elpusztította a szőlőket és szántókat.

A villámok oly nagy dörrenést és megrázkódást okoztak, hogy a házak megrendültek. A nagy tömegű víz minden közlekedést lehetetlenné tett, a posta is fél napot

- késett. A kárt még nem becsülhették fel, de állítólag 4 ház, 2 malom és 30 db. szarvasmarha a hullámok áldozata lett. (P.Z.máj.25.)
- június 3. ERDÉLY. "Erdélyország déli részeiben 1811, 1812 és 1813-dik esztendőben a hernyók annyira elszaporodtak, és úgy megsokasodtak volt, hogy a sok hernyófészék miatt, nem tsak a gyümölcsöseink, hanem nagy erdőink is a nyár középben is olyanok voltak, hogy azokban zöltség helyett tsupáncsak hernyóhálókat lehetett látni..." (Nemzeti Gazda 1814: 314., T.K. 1898: 271.)
- június 17. HONT M. Amikor Urnapján litániát tartottak, súlyos villámcsapás a templom tornyának nagy részét tönkre tette, a villám a templomban többeket megsebesített, egyesek eszméletlenül terültek el a földön és egy Mátony János nevű 17 éves legény, aki akkor ablakában állott, meg is halt. (Kleinác O. közlése.)
- július 10. KISTORONY (Szeben m.) Nagy áradás, úgyhogy a SZE BEN (Cibin v. Zibin) folyócska KISTORONYban az oláhok házaiba és azok kertjeibe benyomult. Június 21-étől október 12-éig állandóan állhatatlan időjárás volt, úgyhogy "a földmives egész nyáron át alig 34 napon arathatott vagy kaszálhatott". Ezt az esős időjárást szép utónyar követte, s kék ibolyák még decemberben is virítottak a temetőben. (A kistoronyi NEPPENDORF evang. egyházközség anyakönyvei. Reissenberger L. közlése.)
- július 10. TISZA. "A TISZA vastag(!)mejjékéről írják = szept.1.: Az 1813-adíknak bekövetkezett inséges nyomorúságnak mint egy legfelső fokára rugtatta rémületünket, midőn Juliusban, a már félig letakart réti szénánkat az említett Folyók (TISZA, KÖRÖS, MAROS) árjai laposain, az árvíz elborította. Már akkor a marháknak e tájról való kiköltöztetése közönségessé lett, szanaszét mindenfelé teletünk, hazulról 3-adik, 4-edik, 5-ödik vármegyében is: a kenyérnek valót pedig, s más élelemre valókat, ugyanugy messze földről kénytelenítettünk összehordani." (NemzetiGazda, 1814. II.188.)
- július 13. ARAD. "Annyi esőnk vagyon, hogy a vizes üdő miatt alig lehetett a betakarítást végbe vinni." (Hazai és Külf. Tud. júl.21.)
- július 23. SOPRON. "Egy egész hónap majd mindennap esős időnk volt, s így az aratást nagyon gátolta: de mégis a Gabonának piaci ára folyvást megmarad. Most is a Buzának Posonyi mérője: 5 fnt 12 kr, Rozsnak 2 fnt 24 kr. Árpának 1 ft. 36 kr, Zabnak 1 ft 30 kr, Kukoricának 3 fnt 0 kr." (Hazai és Külf. Tud. aug.7.)
- augusztus 1924, MAGAS TÁTRA. A felhőszakadások által okozott pusztítással a kiváló svéd botanikus is foglalkozott, mint szemtanú. Éppen akkor a MAGAS TÁTRÁban kutatott és gyűjtött. Munkájában (Flora Carpatorum principalium. Göttingae 1814.) leírja a felhőszakadást és megemlíti, hogy több ezer mázsa súlyú sziklaomladék gördült le. A Magyarországi Kárpátegylet 1874-ben ennek az omladéknak egy sziklájára egy felírást vésetett: "1813. felhőszakadás által lesodortatott."*

* Erről ír Dr. med. Szontagh M. UjTátrafüred c. könyvében 35.old.:Az 1813. évi aug. 25-26-i felhőszakadás olyan nagy volt, amilyen emberemlékezet szerint Magyarországon nem fordult elő és katasztrofális következményei voltak. Házak dőltek össze, templomok, a hegyoldalokról hatalmas sziklák, kőtömbök gördültek le. Egyes levelekben földrengésről is tesznek említést. Ha több helyen meg is rendült a föld, az a felszíni erőhatások következménye, de igazi, belső erőhatások megnyilvánulásától eredő földrengés nem volt. Ezért "A KÁRPÁT-MEDENCÉK FÖLDREGÉSEI" c. munkámban nem is vettem fel.Számos hír jelent még meg a "PRESSBURGER ZEITUNGban" a HAZAI és KÜLFÖLDI TUDÓSÍTÁSOKban és más hazai és különösen BÉCSben megjelent lapokban. Felhőszakadásokból és kitartó két napi esőzésekből eredő elemi csapások között ez volt a legnagyobb. Ebben az évszázadban sajnos még nagyobb lehetett a DUNA 1838. márc. 19i jeges árvize, amelyet tudományos szempontból mintaszerű értekezésében LÁSZLÓFFY WOLDEMÁR örökölt meg. (Réthly)

augusztus 1930. Augusztus 19-én a LOMNICI-CSÚCS vidékén nagy záporosók voltak, amelyeket WAHLENBERG G. upsalai botanikus, mint szemtanú leírt: A záporosók és zivatarok 19-től 24-ig tartottak, az utóbbi nap éjjelén egy óriási morajló zaj jelezte azt az árvizet, amilyen még 100 év alatt sem volt. Az összes hidakat és vízi alkalmatosságokat a rohanó áradat elpusztította, KÉSMARK városának falait elrontotta és nagy zajjal elárasztotta a város tereit, s a legtöbb épületet tetőig elborította. LOMNIC és KÉSMARK vidéke csupa hó volt. Ez a szomorú állapot több napon át tartott és mindenkinek lelkét nagy rémülettel töltötte el. Az áradat végre 30-án engedett és a közeli falvakkal lehetővé vált a közlekedés. (WAHLENBERG G. *Flora Carpatica*.)

augusztus 24. BARTFA. "... egy felhőszakadás következtében a TAPOLY vize az egész völgyet elöntötte, s a hidat elvitte." (Myskovszky 130.)

augusztus 24-26. SAROS M. "Ennél a csapásnál is nagyobb következett kb. 1813. aug. 24-től 26-ig, amikor BERZEVICZÉtol BUDAMÉRig 5 öl (9-10 m.) magasságra nőtt a víz, s a rohanó ár falvakat rombolt le, egész házakat sodort magával." (Tóth S. Sáros, I.26.)

augusztus 24. LIPTÓSZENTMIKLÓS. (aug.30.) Este erős szél kerekedett, majd éjjel heves eső kezdődött. A vihar háztetőket rongált. Egyesek szerint földrengés is volt és egynéhány épületen néhány repedés keletkezett. A VÁG megáradt, kiöntött, s a városokon át a földekre zúdult a víz. A hidat és a vámházat is veszélyeztette; az ár a faraktárak készleteit, házromokat, sőt egész házakat, szénakazlakat, számtalan házi és gazdasági eszközöket vitt magával, s a szántóföldeken keresztül új medret teremtett.

A Kárpátok patakjai rohanó folyamokká váltak, amelyek falvakat és kastélyokat pusztítottak. A kár felbecsülhetetlen. A VÁG árterülete oly nagy, hogy ma még nem látni, hol kell majd a hidakat felépíteni. Folyton esik, a termények pusztulnak. (P.Z.szept.14.)

augusztus 23. KOMLÓS (Torontál m.) "BÁNSÁGban az egynéhány napig tartott rendkívül való hévség után irtóztató déli szél támadott, a szörnyű villámlások, menydörgések, égi tsattogások, föld reszketések e világot végső veszedelemmel fenyegették. A mezőkben talált élőfákat tövestől kitépték. A kukoriczát össze paskolták, s haszon vehetlenné tették. Az aztán következett egynéhány napokon szüntelen esett az eső és fújt a szél, s annyira meghidegtette a levegőt, hogy számtalan sok fetskék és gyenge szárnyas állatok fagytak meg. Az ARAD környékén lévő hegyek közt olly sok hó esett, hogy az oda való lakosok magokat Karátsón hónapjában lenni gondolták." (M.K. 1803. II.36.)

augusztus 24. LIPTÓ M. Már 23-án este csak mérsékelten esett, 24-én egész nap tartott és 11 órakor éjjel hirtelen déli szélvihar kerekedett, amely a nehéz, vízzel terhelt felhőket a KARPÁTOK felé hajtotta, s az egész hegyláncolaton hirtelen ömlött az eső, felhőszakadások keletkeztek, s néhány óra alatt a jelentéktelen patakok rohanó, pusztító folyamokká lettek. A VÁG a kora reggeli órákba kilépett medréből és évtizedek óta nem tapasztalt magasságot ért el. A lipetői völgy helyenként több száz ölnyi széles és azt a rohanó ár vize teljesen elöntötte. Hidakat, kikötőhelyeket, raktárakat elpusztított. 25-én is folytatódott az eső. Az emberek a háztetőkre menekültek, s egyes családok 30, sőt több órán át szakadó esőben várták megmentésüket. Ilyen sors érte a hegyi patakok melletti településeket is. A szántóföldeket, kerteket iszap, kavics, kövek és mindenféle hordalék borítja.

Még súlyosabb volt a csapás ÁRVA, TURÓC és TRENCSEN megyékben. Ott több

községet teljesen feldúlt és elpusztított; vannak amelyeknek felét, negyedét, vagy harmadát pusztította el az ár. A sóhivatalok raktáraiban több ezer mázsá só ment veszendőbe. Emberek ezrei (!) veszték el, családok tűntek el és számtalan állat elpusztult. (P.Z. szept.21.)

augusztus 25. PODOLIN. A nagy áradásról a város, de különösen a kolostor sokat szenvedett. (Szepesházi II. 134.)

augusztus 25. NYITRA. (szept.4.) A VÁG hirtelen áradása, annak egész völgye mentén milliókra menő vagyoni kárt okozott és emberek ezrei, valamint állatok nagy tömege váltak áldozatává. Sok ezer embert nyomorba döntött. Augusztus 21-én kezdődött igen heves hideg, amely 29-éig állandóan tartott; a barométer igen alacsonyan állott. 25-én du. 2 és 3 óra között hatalmas vízoszlopok hegyei a legnagyobb heveességgel zuhantak le ránk, amelyekből állítólag érezhető, s erősen kénes szag terjed el.

A VÁGnak nagy erővel és sebességgel haladó hullámai néhány óra alatt a közelében fekvő BILEC, NESZBUD, LUCSKA, SZTRAZON, FELSO-HRUTSON, ILL-NITZ, DEVINCZE, PUCHON és más trencsényi és nyitrai helységet, és ha hinni lehet a befutott híreknek, több mint 100 helységet, több ezer emberrel és még több mindenféle állattal elpusztított.

Annyi biztos, hogy TRENCSENben 53 ház, a csász. sütőkemencéket, raktárakat, a takarmány, illetve az élelem és liszt épületeket az ár elragadta, vagy tönkre tette. Épp úgy elpusztultak PUCHOV, BEMSOVA és SZCSÁN sóhivatalai.

A BENYOVSZKY család teljes háznépével a padlásra menekült, mégis állítólag sokan elpusztultak. TRENCSEN m. alispánjai LUKÁCSY és MARCZIBÁNY mindenüket elvesztették, pusztán életüket mentették meg. ILLÉSHÁZY nyitrai püspök, ERDÖDY J. és más birtokos családok is vagyontalanná váltak. PÖSTYÉNben a nagyon erősen épített épületek megmaradtak. HUNYADY gr. és szolgálja a hullámokból több embert mentettek ki. (P.Z.szept.10.)

augusztus 25. KISLOMNIC. A megette lévő hegyeket 24-én este felhők fedték, s 25-én reggel 3 órakor erős felhőszakadás ijesztő zajára ébredtek az emberek; nagy árvíz keletkezett s 2-szer 24 órán át tartott a zuhogó eső. A LOMNIC-PATAK kilépett medréből, s percnként nőtt és hatalmas ereje mindent magával ragadott. Este a veszedelem még nagyobb lett, a hullámok borzalmasan zúgtak. Az orkán nagy zajjal tombolt, s oly hideg lett, mint késő ősszel. Elpusztultak: malmok, parasztházak, vályogból készült épületek, az ev. iskolát és templom tornyát és a kath. paplakot az ár elmosta. A torony mennydörgésszerű zajjal dőlt a hullámokba. A patakon keresztbe dőlt torony az árnak gátjául szolgált, s a mögötte lévő épületek néhány óra alatt romba dőltek. Majd a letört tornyot is szétrombolta a víz ereje és annak hatalmas részeit faltömböket elvitte. Bár igen nagy volt a kár az árvíz itt emberáldozatot nem követelt.

A SZEPESSÉGBől írták, hogy KOLATZKO, JAKUBIAN, UJLUBLÓ, HOLLÓ-LOMNIC, PODOLIN, KNIESEN sőt még más helységekben is nagy károkat tett az árvíz. Különösen a POPRÁD mentén települt községek szenvedtek sokat. Újabb jelentések szerint az elpusztult emberek és állatok száma erősen túlzott, mégis a kár rendkívülien nagy. Ligetek, kertek, rétek, szántóföldek iszappal borítván, és igen nagy a keletkezett nyomorúság. (P.Z.szept.14.)

augusztus 25-26. KÉSMÁRK. Majdnem összes elővárosai és a városnak egyharmada, a nagy felhőszakadás és árvíz következtében 24 órán át víz alatt állott. Több majorság, mosóház, más épületek, hidak, utak pusztultak el. Embereket és mindenféle állatot ragadott magával az ár hullám. (P.Z.szept.24.)

augusztus 25-26. LEIBIC. A városnak 456 háza van és 2261 lelket számlál. 36 órán át állott víz alatt, a házak 3/4 része elpusztult, s a kár kb. 200.000 fr-tra becsülhető. (Uo.)

augusztus 25-26. ABAUJVÁR M. (aug. 28.) Örökké emlékezetes marad még utódainknak is augusztus 25-e és 26-a; a nevezett napokon és éjjeleken szakadatlanul esett és a vizet a túlon túl már telített föld nem vehette magába, s így rohanó árfolyamokká válva, félelmetesen megdagadva, a tomboló vízmagasság borzalmasan pusztított. Hegyek közelében lévő helységek felett a pusztulás réme fenyegetett, s még borzalmasabban jártak azok, ahol két folyam egyesült.

A BODVA forrásánál még csak egy jelentéktelen patak, de ez alkalommal STOSZ bányavárosban az árvíz már 12 házat teljesen elpusztított, eltekintve a városcában egyéb lakásokban tett pusztításaitól. Az ide lezúduló hegyi patakok a városcát tová alakították, s jóformán csak a háztetők látszottak ki belőle. Nemcsak házakat, csűröket a terményekkel, a gazdasági eszközöket és szarvasmarhákat pusztított el s ragadott magával az ár, hanem a földet lemosta, a rétek és legelők tűntek el a vízben és részmély árkokban, amelyeket a szakadatlan felhőszakadás vize mélyített.

– GOSZ helységben több gazdasági épületet sodort el a víz ereje, a lakosság begyűjtött terményeivel együtt.

– SZEPSI városcában a víz mellett majdnem minden ház elpusztult.

– SZOMOLNOK bányavárosban levő tónak a gátját a rohanó ár elmosta amelyik magán-házak, bányaépületek, az olvasztó nagy kárt szenvedtek. A GÖLNIC folyócska mellett épült helységek, faluk partmenti házai majdnem teljesen elpusztultak. Itt az emberek nemcsak egész vagyonukat, hanem sokan életüket is elvesztették.

– ROZSNYÓ püspöki város is szomorú képet nyújt, 300 ház teljesen elpusztult. Egy szóval az általános, borzalmas nyomorúság leírhatatlan. Emberek akik boldogok és gazdagok is voltak, ma koldusszegényekké váltak. Sokan hozzátartozóikat siratják. A kár nagysága még teljességgel kiszámíthatatlan. Állítólag KASSA külvárosai vannak a legborzalmasabb állapotban. (P.Z.szept. 7.)

augusztus 25-26. VÁGVÖLGYE. Egy felhőszakadás következtében a VÁG rettenetesen meg-áradt. TRENCSEN m. ZSILINA falujától le SZEREDig (Pozsony m.) több mint 50 falu szenvedett az árvízről. A termést az ár elsodorta, nyájakat vitt magával, állítólag több mint 1000 ember (!?) vált áldozatává. A hidakat lerombolta. Egyes városokban is komoly károk történtek. VÁGUJHELYEN több lakás és korcsma romos, fél TRENCSENt feldúlta, az ERDÖDY birtokon egy ménes és egy majorság tehenei pusztultak el. (P.Z.szept. 3.)

augusztus 24., 25., 26. TÁTRA, LIPTÓ, ÁRVA, TÜRÖC, ZÓLYOM, TRENCSEN és NYITRA megyék. Iszonyatos áradás keletkezett az augusztusi felhőszakadások következtében. Nem záporoszerű eső volt, még csak sűrű esőcseppek sem, hanem vastag vízfonalak folytak szakadatlanul. Hideg északi szél fúj, a hegyeken havazott, közben villámlott, de mennydörgés nem volt hallható, azonban a nehéz felhőtömegek igen alacsonyan voltak. A légsúlymérő a "vihar" vonalánál állott; a kutyák vonítottak, a szarvasmarha bőgött, a lovak igen nyugtalanok voltak. Földrengés nem volt megfigyelhető, mert a víz zugása, a szél süvöltése, az összeomló épületek recse-gése, az emberek jajgatása és kiáltozásai, a látható életveszély lehetetlenné tették a megfigyelést. De biztosnak vehető, hogy földrengés is kísérte. Falak dőltek le, amelyeken a rohanó hullámok nem okoztak kárt. (Nem volt földrengés, hanem az árvíz által alámosott falak omlottak le.) Többszöri felhőszakadás volt. Ezek nyomai tisztán láthatók a KÁRPÁTOKban (MAGAS TÁTRA); 23 ölnyi mély és mér-földnyire kimosott árkok a gránitszikláknak(!?), a földcen szakadások, kerek töl-cséryszerűek, amelyek mélysége megfelelt átmérőjüknek.

A falvak házaiban és másutt a környéken jelentkezett pusztítások iszonyúak voltak; erős falú épületek percekben belül alámosva összedőltek, a vízárr sebessége oly nagy volt, hogy a magával ragadott tárgyak nem voltak felismerhetők. Az egyik épületben volt egy legalább 300 mázsa súlyú mángorló. Miután az épület rombadólt, s az ár ezt a nehéz háztartási gépet is magával ragadta több mint 1000 lépésnyire, míg végre két fűzfá között megakadt. Nyíl sebességével zuhant alá az árhullám a KARPATOK magasságából, s folytatták útjukat. Semmi sem állhatott ellen a romboló erőnek. Egy három akón felüli nyitott hordó egy órán belül megtelt a szakadó esővízzel. Feltételezve, hogy ilyen hordó egy köből vizet fognának fel, és hogy 6 hordó feneke egy négyszögöl területet tesz ki, akkor 50 óra alatt 1 négyszögöl területre 300 köbölnyi víz hullana! Milyen iszonyatos vízmennyiség!, s méghozzá a sok felhőszakadás, s mind ennek a sok víznek zuhanó árja rohan a völgyekbe, mindent pusztítva mindjobban növekvő erejével amit útjában talált. További híreket közöl még ZÓLYOM, LIPTÓ, ÁRVA és TRENCSEN megyékből a "HESPERUS".* (Csaplovits I., Gemalde, I.14.)

ősz. HANSÁG. A lecsapolási munkálatoknak nagyobb mértékben ártottak az 1813. év őszén volt nagy árvizek, amelyek a megépített 16.000 öl hosszú, 4 öl széles és 3ölnyi mély víztelen főcsatornát tönkre tették, partjai leomlottak, s a HANSÁG-ot megint teljesen elöntötte. (Uo.)

augusztus 24., 25. és 26. VÁGVölgye. "A nagy áradás az egész Vág-völgyet pusztította. Ennek okát egyesek a KÁRPÁTOKban ugyanakkor bekövetkezett 56 órai esőzésnek tulajdonították, de MEDNYÁNSZKY ALAJOS szerint nem valószínű, hogy ezen áradást egy zivatarral együtt fellépett földrengés okozta u.i az árvíz lefolyása után sok helyt források keletkeztek. Hegyomlások is keletkeztek, MALE WALSKI melletti hegyoldalon 89 öl magasságban szakadék (hasadás) keletkezett, a víz lezúdult, a VÁG árvize a másik oldalról elzárta az ottani lakók menekülését. Egy kisebb hegycsuszamlás egy mocsár képződéséhez vezetett (elzárta a víz elfolyását). Ezen árvíz alkalmával MEDNYÁNSZKY kimutatása szerint 287 emberélet veszett el (101 férfi, 92 nő és 94 gyermek), mégpedig LIPTÓban 7, ÁRVÁban 1, TURÓCZban 7, TRENCSENben 238 és NYITRÁban 34. A legnagyobb pusztítások TERNCSÉNben és NYITRÁban voltak. A 361.000 ill. 1.346.000 ft értékben elpusztult 621 ló, 248 csikó, 381 ökör, 1084 tehén, 1246 üsző, 249 borjú, 8155 barom, 3 kecske és 2395 sertés; a mezei terményekben okozott kár 1.054.000 ft, takarmány 565.000 ft értékben pusztult el. A házakban, gazdasági épületekben, szerekben, bútorokban okozott kár 2.340.000 ft. Végeredményben az árvíz okozta kár 4.698.000 ft 43 kr., amit MEDNYÁNSZKY munkájában részletez megyénként úgyszintén nagy kimutatást közöl ZAWADOWSKY is. A nagy árvíz lefolyása után az egész VÁGVÖLGYe el volt pusztítva. A VÁG vize az áradáskor 14-mre emelkedett rendes vízmagassága fölé. (Zawadowszki A. I.77.)**

augusztus 24., 25. és 26. TÁTRA. "A TÁTRA magas hegyein mindenütt hó feküdt, az enyhe idő és az esőzés együtt hozzájárult a nagy tömegű víz lezudulásához."

(Mednyánszky A. Malerische, 2241.)***

* A "Hesperus" német nyelven Prágában megjelent közérdekű folyóirat.

** Ez az összefoglalás nem tartalmazza a LIPTÓtól keletre eső megyékben és városokban okozott károk értékét.

*** 1813. augusztus 26. és szeptember 1-e közötti árvíz SZILÉZIÁban a KATZBACH és a NEISSE mentén a német és francia seregeknek egyaránt nagy kárt okozott. H. MANN német meteorológus tanulmánya szerint az időjárás inkább BLÜCHERnek volt szövetsége és NAPOLEON seregei többet szenvedtek. (HEINRICH MANN, Das Hochwasser des August 1813, seine Ursachen, und sein Verlauf. BERLIN 1904. 20 old.)

- augusztus 24-25. ROZSNYÓ (szept.4.) "Azon egy időben szinte felhőszakadás is lett, és a felső vizek is iszonyu sokasággal omlottak a földre. E kettős özön három nap alatt oly nagy pusztítást tett, hogy 250 háznál több az emberekkel, barmokkal, és minden ingójószágukkal úgy elragadott, hogy most 23 ölnyi (kb. 4-6 m) magasságu iszap fődi az előbbi helyeiket." (Hazai és Külf.Tud. szept.22.)
- augusztus 24. KASSA. A HERNÁD kilépett medréből és az egész környéket elöntötte és elővárosokban igen nagy kárt tett. A HERNÁD által hozott házrészek, berendezések, stb. tanúskodnak a felsőbb vidékeken okozott nagy károkról. A Savanyúkútnál épült mulató házat az ár teljesen feldúlta és a forrást eliszapolta. (Plath J., Kaschau. 215.)
- augusztus 25. NYITRA. "A VÁG hirtelen áradása rengeteg embernek okozott nagy kárt és sokan életüket veszítették. NYITRÁN már aug. 21-én kemény hideg széllel volt záporosó, amely esős idő 29-éig eltartott. 25-én du. 23 óra közt egész vízoszlopokból álló hegyek szakadtak le a VÁGra, és bűdöskénkömájszag emelkedett fel. A hullámok néhány óra alatt elborították PRILESZ, NESZBUD, LUTSKA, SZTRAZON, FELSŐ-HRUTSON, DIVÉNZE, PUCHO és még sok más trencsényi és nyitrai községeket; s állítólag 100 helységet "sok ezer emberrel" elpusztítottak. TRENCSENben 53 ház pusztult el, valamint a sóházak: PUCHO, NEMSOVA és SZUCSAN községekben. Előkelő emberek váltak szegényekké." (Hazai és Külf. Tud. szept. 18.)
- augusztus 26. NYITRA M. Évszázadok óta nem volt a VÁGnak olyan borzalmas árvize, mint 1813 augusztus 26-án, amikor 14 lábnnyival meghaladta átlagos magasságát és NYITRA megyében 32 helységet elárasztott, több mint egy mérföldnyire öntötte el a térséget. A víz számos házat többé-kevésbé megrongált, sőt többet teljesen elpusztított, mert a nyers téglákból épült házak nem tudtak a víz nyomásának ellenállni, másrészt feloldottak és összeomlottak. Emberek és állatok százai pusztultak el az ár hullámaiban, a még lábon álló tavasziakat elsodorta, s a már learatott gabonát a csűrökből magával ragadta, vagy élvezhetetlenné tette. Vérző szívvel csak tehetetlen nézője voltam az eseményeknek, s csak kevés segítség volt nyújtható. (Mednyánszky A. Hesperus 1817., Topographie 26.)
- augusztus 26. SZIKSZÓ. "Oly rendkívüli árvíz jött a HERNÁDon, hogy SZIKSZÓtól a medgyaszai hegyekig, mely másfél mérföldet teszen (kerekén 12 km.), szálon (tutajon) és csónakokon lehetett járni, s e miatt a város keleti részén sok ház és istálló összeomlott." (Császár F., 19.)
- augusztus 25. "KASSA táján aug. 25ikén szörnyű nagy eső volt, s három nap folyvást tartott. Ezen idő tájban a SZEPESSÉGben felhőszakadásnak kellett lennie; most a HERNÁD annyira megáradott, hogy a Külső Városokban a házak beomolván, a Lakosokat a héjba (padlás) kintelenítette futamodni, kiknek az eleség talpokon (tutaj) hordatik. Fellebb még nagyobb károkat tett, amint a vizen leúszó házi bútorok mutatják. Sok ember is elveszett. Tsak GÖRLICZben 100-ra teszik ezen szerencsétleneket." (Hazai és Külf.Tud. szept. 4., P.Z. Oszept. J., M.K.II.26.)
- augusztus 24-26. FELSŐ-MAGYARORSZAG. "Azon 1813-iki év Augusztus havának utoljáján, iszonyu soha sem azelőtt, sem azóta nem tapasztalt árvíz dühöngött, s csak azon folyók dühöngtek, amelyek SZEPEs, SAROS, GÖMÖR megyékbe erednek u.m.a HERNÁD, POPRÁD, GÖLLNICZ, TOPOLYA, ONDAVA, SZEKCSŐ, SAJÓ és HEVESbe az EGER. A többi folyók mind a szokott mederbe maradtak. – A SAJÓ, HERNÁD oly rohammal kotródta a TISZÁba, hogy ennek folyását teljesen meggátolták. – Különösen feltűnt, hogy ezen árvizet esők nem okozhatták*, mert bár

* Tévedés, mert felhőszakadások voltak. (Réthly)

akkor esős idők jártak, de azok szép csendes esők és nem tulzottak voltak. Beszéllették, de úgy is kellett lenni, hogy a föld gyomrába keletkezett viharok * következésképpen a KÁRPÁTOK forrásaiból özönnel ömlött a víz. Nem maradt a nevezett folyókon egyetlen egy hid, nem egy gát, teménytelen malom elpusztult, számtalan házakat lakosaikkal leromolt. A TÁRCZA folyó TÁRCZA helységébe a gr SZIRMAJlak kastélyát, mely ős TÁRCZAIak vára volt, fundamentumáig elhordta. Azon szerint az ottani szolid kő templomot KASSÁN felül TEHÁNY szomszédságába volt savanyu víz forrás s ottan több épületek vendéglős alkalmi táncz terem, fürdő szobák, cselédek s a cigányok lakaik, nem maradt egy épület sem, nem menekült a személyzetből senki, s a forrást (kénes fürdő) is véglegesen beiszapolta, úgy hogy helyét sem tudni. Az árvíz nem szokottan lassan terjedt, hanem az egész völgyet ellepve hömpölyögve jött, s embert, marhát, széna kazlat elsepert."

GÖNCZRUSZKA (ABAUJ m.) alá éppen ebédelésünk** ideje alatt érkezett, s esős idő lévén az igavonó jószág őrzőikkel mind a HERNÁD völgyén legelészett, mind elseperte ugyan az árvíz, de nagyobbára hosszas úzás után jajgatva keseregtek.

szeptember 3-án éjjel Sáros megyében BERZEVICZE, TORISSZA, LIPIAN és CSERVE-NICZA és IRVIÁN községeket elpusztította, SZIRMAY gr. kastélya TORISSZA elpusztult. Az öreg grófot IRVIAN falu felett fogták ki a SOMKA patakából! Többen elpusztultak LENGYELORSZAGban is, és sok holttestet fogtak ki a hullámokból. (P.Z.szept.28.)***

szeptember 6. "PESTen és BUDAn már a szüret elkezdődött, de az idő nem kedvez." (Hazai és Külf. Tud. szept.6.)

szeptember 10. KŐSZEG. (felhőszakadás következtében) nagy víz volt KŐSZEGen, 32 ház tönkrement, és (az ár) öt napig tartott. (Visnya A., 100., Szepesházy K. I.81.)

szeptember 11. EGER. Felhőszakadás következtében az EGER patak árvize pusztított..." ugyan ezen kotáblán meglátszik az 1813-dikban Sep. 11-dik napján berohant árvíznek magassága az 1757-dikét mintegy három hülvélkel felül haladva." (Gorove L. 227.)

szeptember. PEST-BUDA. "E' mostani Pesti vásár nem csak azért rossz volt, hogy az egy egész hétig tartó rettenetes szél sok hajósnak elérékezését gátolta; némelly részeken a' nagy esők az utakat megrontották, a' DUNÁt megárasztották... hanem azért is, hogy még mindegyre tart a Termések és Kézimesterségek művei közt az ároknak nagy aránytalansága." (Hazai és Külf. Tud. szept.4.) (a.m.agrárrolló.)

szeptember 14. POZSONY. A DUNA nagyon megáradt, ez nap este a repülőhidat tartó főhorgony tartó erejéből a nagy víznyomás következtében vesztett s a többi horgony és a csolnakok pár ölnyivel lejjebb csúsztak. A javítási munkálatok közben éjjel körül, a repülőhid felett a partról elszakított hajók nyíl sebességével úsztak lefelé,

* Helyt nem álló elmélkedés. (Réthly)

** E szerint KRAJNYIK éppen GÖNCZön figyelhette meg az árvizet, megmenekültek. A sertés és juh azonban mind oda vészett. Szegény Atyám gulyájából 14 darab vészett el, s a ménes a VÁLMÁNYI határban lévő KIRÁLYdomb nevű magaslatra menekült, s azon 3 napig vízben éhen állott. A faluba az Anyák jajgatva keseregtek gyermekeikért s férjeikért, kik a legelésző jószágok után voltak. UJVARról Abaujvár 10 kmre GÖNCZRUSZKA-tól kerítettek másnapra egy ladikot, melyet élelmiszerekkel megraktak és két ember elindult rajta az ott maradtakat keresni. Még akkor ruszkai berkekbe imitt amott a Vinczfák állotak ritkán, s a férfiak, gyermekek mind azokra menekültek, s azon ladikon hordották ki őket 3 napig, az alatt a maradtoknak osztották ki ételmezt." (Krajnyik Alajos emlékirataiból, 2 oldalas kézirat, hollétét nem ismerem.)

***Ezek a jelentések késve érkezett levelekből valók és még utólagosan tudomására jutók részben elnagyolt adatok a nagy aug. 24-26i felhőszakadások utóhatásairól. (Réthly)

- magukkal ragadva a repülőhidat s a kikötő részeit. Szerencsére a DUNA közepén a főhorgony a fenékbe vágta magát és így nagyobb pusztulás, kár nem történt; megmenekültek a város alatti vizimalmok s maga a híd is. (P.Z.szept.17.)
- szeptember. Az IPOLY folyó ebben a hónapban nagyon megáradt, elvitte a már lekaszált szénát s a sarjús is tönkrement, és általában sok pusztulást okozott. (P.Z.szept.24.)
- szeptember. SZENDRŐFA. (Sáros m.) Földalatti vizek törnek elő igen nagy hegyeken keresztül(!) BERZEVICZE mellett a csodálatos nagy magasságba lövelli ki a vizet. Föld alatti források törtek elő, s embernyi vastagságu sugárban jött le a hegyről a víz, s az emberek az ablakon át menekültek.
- szeptember 15. MAGYARORSZAG. "Az egész országban mindenütt óriási vízáradások voltak. Ennek kétféle oka lehetett: * 1/ megelőzőleg több mint 8 napig tartó esőzések voltak, 2/ a svájci havasokban eredő INN és egyéb folyók a nagy esők által hirtelen megolvadt hó vizétől megdagadtak és vizüket gyorsan szállították a DUNÁba." (Bolgár M. 23.)
- szeptember 18. DRÁVAFOK. A DRÁVA áradása sok kárt tett, s számos falu víz alatt áll. A kukorica és a sarjús majdnem teljesen megsemmisült; ha a DUNA nagy vize még visszaszorítja a DRÁVÁt, még nagyobb lesz a veszedelem. (P.Z.okt.5.)
- szeptember 22. KALOCSA (nov.10.) "Városunkat a víz Sept. 22-iktől fogva szüntelen ostromolja. Tsak az a könnyebbségünk, hogy az utczákon már nemcsak csónakokon, hanem kotsin is lehet járni, de igen vigyázva. Körben vagyunk kerítve mint VELENCE." (Hazai és Külf.Tud. nov.24.)
- szeptember. DEBRECEN. "A termés igen szép, bár a debreczeniek az állítják, hogy jobb szokott lenni. A szemek kitünőek. A szőlő állapota kitünő. Gyümölcs rendkívül sok volt. Életemben nem láttam ilyen bő termést. Sok fának alátámasztott ágai is a gyümölcs súlyától letörték. A szilvafákon több volt a gyümölcs, mint a levél. A fák nem zöldek, de érés idejekor kékek voltak. A gyümölcs igen olcsó. Itt 1 krajcárért többet kapni mint POZSONYban 9 krajcárért. A hus is rendkívül olcsó, 1 font 45 kr. Itt többször volt eső, de távolról sem esett oly gyakran és oly sokat, mint FELSŐ-MAGYARORSZÁGon és MORVÁban." (Oekon.Neuig. 1813. 401.)
- szeptember 21. POZSONY. A DUNA erősen apadt s rövidesen rendes medrébe tér vissza. A repülőhid a mai napon elkészült. (P.Z.szept.21.)
- szeptember 27. UJVIDÉK. A DUNA már oly magas, hogy a hajóhid tovább nem emelhető; ha hamarosan nem apad, a hidat le kell szerelni. (I.h.okt.12.)
- október 6. BUDA. Tekintettel az igen őszi időre, a városi tanács rendeletére a hegyvidéken kezdetét vette a szüret. (I.h.okt.12.)
- október 19. POZSONY. A szüret néhány napon belül kezdetét veszi. Kevés a szőlő, s azok is a sok eső miatt rothadnak, részben nem is érhetek be. A borárak emelkednek. (I.h.okt.19.)
- október 19. PEST-BUDA. "Tegnap estve óta szokatlan tünemény rémitett meg bennünket, mert 6 órakor villámlásokkal közelgő komor felhők mennydörgéssel, 's esővel mentek keresztül Városunkon. Kilencz óra felé pedig félkerékformában szüntelen nemtsak a szüntelen való villámlások, és harsogó dörgések fenyegettek, hanem a rettenetes zápor és jégeső nagyobb veszedelmek gyanítására is adott okot! kivált az Augusztusban történt eső szakadásokra való emlékeztetéssel! de mégis valamint hirtelen, és nagy zajjal kezdettek omlani az égi vizek, olly hamar meg is szüntek. Alig tartott fél óráig ezen ijesztő zivatar." (Hazai és Külf.Tud.okt.20.)

* A hazai megfigyelések szerint mindkét feltevés helytálló, mert hazánkban a Felvidéken is voltak napokon át tartott nagy esőzések, sőt felhőszakadások. (Réthly)

- október. PEST-BUDA. "Az idei szüret a mi tájunkon szűk és szomorú volt. Aki távoli termésnek felét kapta, szerentsésnek tartotta magát; némelyek alig mentek 1/10 részére." (I.h.okt.28.)
- október. BARCASÁG. 1813 októberében pestis járvány ütött ki, mely 1814. április 14-én szűnt meg. Ennek emlékére megjelent egy "DAKGEBET" (Petrik, 1.497.)
- október. IGLÓ. Este 8 órakor holdszivárványt észleltek. (P.Z.1820.nov.24.)
- november 9. BRASSÓ. Már 1-én volt pestis. Valószínűleg a FELSŐTÖMÖSÖn a veszteg-zár épületén dolgozott kőműves hozta be; ő is, de még 16 ember halt meg eddig pestisben. November 28-án jelentik, hogy a BARCASÁGban, s így BRASSÓban is megszűnt a járvány. (P.Z.nov.30., dec.17.)*
- november 26. MODOR (Pozsony m.) Igen rossz bortermés volt. (P.Z.nov.26.)
- december 4. BRASSÓ. A pestisjárvány miatt a 20.000 lakosságú városban 7 hét alatt 1222 megbetegedés történt, ezek közül 78 meghalt, 5 teljesen felgyógyult és 39 gyógyuló félben van. (I.h.dec.28.)
- december 10. TALLYA, TOKAJHEGYALJA. A szüretet még nem fejezték be. Rengeteg a szőlő és drága, a hordó kevés; kevesen vannak a szedők és a sok költség az elmaradásnak az oka. Sok kitűnő szőlőt még csak félig szedték meg. A szőlő kiválóan érett, de pénzhiány van; és sok az eladandó bor, a vevő viszont kevés. Egy teljes hordóért alig 8-10 frtot, ha megfizetnek. Az aszuszemeket is alig tudták eladni. A kitűnő tavalyi borok sem nagyon kelnek el. Miután igen áldásos volt a termés, olcsóság állott be. A pénzügyi válság is hozzájárult az eladási nehézségekhez. (P.Z.1814.jan.1.)
- december 11. SZEGED. "...dec. 11-ikén az erős szél annyira felkorbácsolta az ártéren előmlő roppant víztömeget, hogy a töltésen nemcsak átcsapkodott, hanem azt tetemesen alámosván, rajta szakadást okozott. A szerencsétlenség híre nagyon gyorsan elterjedt a városban, s a lakosság a félrevert harangok által figyelmeztetvén, rövid idő alatt előzőnlé az egész töltésvonalat..." (Pap J. Piaristák 194.)
- december 13. PEST-BUDA. Az erős fagy miatt ma a hajóhidat szétszedték. (P.Z.dec.21.)
- december 15. PEST-BUDA. (dec.22.) "Ma egy hete, hogy a' hosszas lágy, nedves, 's hüvös idők megváltozván egyszerre keményen megfagyott... de harmad napra a' ködös, 's nedves idők ujra elkezdődtek, 's a' tölők eredni szokott nyavalyák sűrűbben kezdenek uralkodni."..."Az álló hid az említett hideg miatt kivétetvén, a' DUNÁN ladikokon, 's kompokon járnak." (Hazai és Külf.Tud.dec.22.)
- december 26. MÓR. (Fejér m.) "Gyenge tél úgy, hogy decz. 28-án még volt bőséges birka legelő, de tavasszal (1814) oly erős fagy jött, hogy az egész vidék szölleje tökéletesen elfagyott." (Károly J. IV.323.)
- december 29. BRASSÓ. 17-éig a városban és a brassói járásban 92 ember halt meg pestisben. (P.Z.1814.jan.11.)
1813. BUDA. Augusztusban és szeptemberben nagy árvíz pusztított (Kmeth D. Observatorium.)
1813. december. ESZTERGOM. "25-én Karátsony éjjel főlhös, sötét, csendes üdő, 's egész karátsony napján 26-dikán meg fagyott, de egész nap homályos, 's engedelmes csendes. 27-ik éjjel havazott, 's az nap délig szomorú, dél után szép fényes nap, meleg, 28-dikban fényes engedelmes, 29-dikben hideg kemény tiszta idő. 30-dik szinte tiszta engedelmes szeles, 31-dik szinte tiszta lágy, szeles. (Az ALFÖLDön bőven volt gabona, fölső részeken igen szegény termés volt ősziben, tavasziban bővebb.)". (Esztergom, All. Levéltár.)

*A fentebbi DANKGEBET 1814. április 14-ére teszi a pestis megszűntét.

- BUDAKESZI. Ebben az évben rossz bortermésünk volt. (Krenn.)
- DEÁKI (Pozsony m.) "Ezen esztendőben Gabonának jó termése volt, de igen rossz borok, és drágák voltak." (Esztergom, All. Levéltár.)
- ESZTERGOM. Bor rossz termett. (Uo.)
- EGER. Rossz bortermő év volt. (Schams F. II. 201.)
- ERDÉLY. "Meglehetősen bortermés, de az igen savanyu és majd ihatatlan volt." (Hazai és Külf. Tud. Jan. 26.)
- DEBRECEN. "Középszerű tél; tavasz egy darabig fagyos éjszakákkal, azután igen szép, nyáron vidám meleg napok válták fel egymást menydörgéssel és esővel némely helyeken jégesővel." (Debreczeni. Magy. Kal. 1831.)
- GYULA. (Békés m.) TORMÁSSY LAJOS tisztii főorvos GYULA városában 1813-tól 1854-ig bezárólag végzett időjárási megfigyeléseket, amelyeknek Rookban feljegyzett hőmérsékleti adatait közli ÉRKÖVI ADOLF: Az 1863. évi aszályosság a MAGYAR ALFÖLDÖN, PEST 183.c. könyvében (97-98. old. Alábbi táblázatban az adatokat C hőmérsékletre átszámítva közlöm (Réthly):

Észlelő: Dr. TORMÁSSY LAJOS*

GYULA (BÉKÉS M.)			Hőmérséklet °C		
Év	közép °C	Maximum.	nap	Minimum	nap
1813	8,3	25,4	jún. 14-16.	-22,5	febr. 3.
1814	9,4	31,3	máj. 18.	-16,3	febr. 11.
1815	10,8	31,3	júl. 21., 22.	-16,3	dec. 11.
1816	10,9	31,3	jún. 2.	-16,3	febr. 2.
1817	12,3	31,3	aug. 25.	-10,0	dec. 31.
1818	10,4	30,0	ápr. 30.	-12,5	dec. 30.
1819	11,0	31,3	júl. 9.	-11,9	jan. 6., 10.
1820	12,4	33,8	aug. 22.	-18,2	jan. 13.
1821	11,6	31,3	máj. 27.	-11,9	febr. 25.
1822	11,9	33,8	júl. 21., 30.	-10,6	dec. 27.
1823	13,3	35,0	júl. 17.	-21,3	jan. 11.
1824	13,8	36,6	aug. 14.	-8,8	jan. 18.
1825	12,3	31,3	jún. 29.	-8,8	febr. 17.
1826	12,5	31,3	szept. 5.	-13,8	jan. 25., febr. 7.
1827	14,3	35,0	aug. 19.	-14,8	febr. 19.
1828	13,0	36,3	júl. 10.	-16,3	jan. 8., 18.

* TORMÁSSY LAJOS kiváló tisztiorvos 1784. dec. 16-án született KISKUNHALASon. Orvos doktori oklevelét Bécs híres Egyetemén szerezte meg. 1812. júliusában lett Békés m. főorvosa. Meghalt GYULÁN 1867 március 25-én. 1854 évtől még 13 évig élt, de erről az időkről időjárási feljegyzései nem ismeretesek. (Réthly)

Év	közép °C	Maximum.	nap	Minimum	nap
1829	12,4	33,8	júl. 28.	-17,5	febr. 14.
1830	13,3	33,8	júl. 31.	-25,0	jan. 3., 28.
1831	14,4	32,5	júl. 27.	-16,3	febr. 1.
1832	12,0	32,5	júl. 14., 15.	-13,8	jan. 4.
1833	13,8	35,0	jún. 30.	-17,5	jan. 19.
1834	15,1	37,5	júl. 22.	-10,0	dec. 26., 28.
1835	10,8	31,3	máj. 30.	-15,1	dec. 14.
1836	14,4	35,0	júl. 22.	-23,8	jan. 3.
1837	12,1	33,1	aug. 22.	-15,1	dec. 29.
1838	10,5	31,3	aug. 6.	-18,8	jan. 1.
1839	11,8	33,8	aug. 17.	-16,9	febr. 4.
1840	9,1	31,3	júl. 22.	-20,0	jan. 11.
1841	13,0	38,8	júl. 18.	-19,4	febr. 12.
1842	9,6	33,1	júl. 22.	-15,0	febr. 5., 12.
1843	10,8	31,3	jún. 5.	-6,9	jan. 5., nov. 7.
1844	10,5	32,5	júl. 3.	-13,1	jan. 24.
1845	10,5	31,3	júl. 6., 7.	-18,1	febr. 21.
1846	33,8	33,8	júl. 11.	-12,5	dec. 19.
1847	31,9	31,9	aug. 3.	-15,1	febr. 12.
1848	35,0	35,0	jún. 19.	-21,3	jan. 30.
1849	9,5	34,4	jún. 17.	-26,5	jan. 10.
1850	9,9	31,3	aug. 16.	-25,0	jan. 30.
1851	10,9	33,8	júl. 24., 27.	-10,0	dec. 6.
1852	10,8	32,5	júl. 18.	-6,3	dec. 25., 26.
1853	10,6	32,5	júl. 10.	-16,3	dec. 31.
1854	10,1	31,9	jún. 29.	-16,3	jan. 1.
1813-1854. Kp.	11,6	38,8	1841. júl. 18.	-26,5	1849. jan. 10.

– JÁSZDÓZSA. Nagy árvizek. (Zupkó, 268.)

– KECSKEMÉT. Az előző év nagy hidegei egészen február 10-ig tartottak, ezután szépre fordult az idő március 10-éig, amikor újra fagyott, és a hideg 18-ig tart. A hónap végi enyhébb időt áprilisban hasonló, és szeles, száraz napok követik, amit megváltoztat május első hete, amely bővelkedik csapadékkal. A hónap második fele, úgyszintén június első napjai szárazak. Június egyébként hűvös, csak a hónap végén lépnek fel hirtelen a nagy melegek. A meleg száraz július változékony augusztus követi. 22-től állandósul a szeles esős időjárás. Az augusztushoz hasonló változékony, csapadékos szeptembert esős október követi. Az esős borult november után enyhe, sáros december fejezi be az évet, alig néhány napos (11-26-ig és 27-31-ig) hideg idővel.

KECSKEMÉT

1813	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
Fagyos n.	19	7	14	1	—	—	—	—	—	5	4	13	133
Csap. nap.	12	7	7	8	10	16	10	10	9	14	20	10	133
Csap. ideje													
24h%-ában	10	11	9	8	14	16	7	12	14	22	27	10	—
Havas nap	9	5	3	1	—	—	—	—	—	—	6	5	29
Deres nap	0	1	6	1	—	—	—	—	—	2	2	0	12
Ködös nap	6	4	0	0	1	—	—	1	4	4	9	10	39

(Wagner R., 36.)

– KOMÁROM. "Ez az elmúlt 1813. egész esztendő egészen különös volt, és megérdemli a feljegyzést. Ugyanis a tavasza száraz, még pedig felettébb, a nyara, ősze, tele szüntelen tartó esős, Augusztusban, Septemberben iszonyu nagy árvizek voltak, melyek sok helységeket elpusztítottak." (Jókay J. 50.)

– KŐSZEG. Tavasz fagy. (Visnya A.)

– KŐSZEG. Sokat szenvedett felhőszakadásoktól és nagy árvizektől. (Szepesházy K. I.81.)

– MAGYARORSZAG. "A tavasz rendkívül száraz volt, a takarmány szűk volta miatt GYÖRGY napján tul is a kaszálón s vetésen forgatták a marhákat, melyek a fű ujcsigolyát elcsipkedik, a gyökerét a földbe tiporják és így egész évre tönkreteszik azt. Tavasz kezdetén mindjárt kiosztott némely község egynéhány száz tábla szőlőtanyát aranyért, ezüstért és papirospénzért, a legszebb sikon."

"Egyszer elérkezett a nyár. A méhek a maguk veszedelmére lettek kieresztve, mert sem a rajnak, sem az öregnek nem volt elesége."

"A hernyó dúlásokat tett a kertekben és szőlőkön: 50-60 fán alig lehet látni egy zöld levelet. Akinek gyümölcs kellett, csaknem mindennap hernyót kellett szednie: de volt is haszna, mert: labor omnia vincit."

"A szénatakarásból semmi sem lett. Voltak olyan nyilas kaszálók, amelyeken egy mázsa széna alig termett. Csak némely olyan lóhere és perjekaszálókat lehetett kétszer, háromszor, négyszer is kaszálni, amelyek a legelő marháktól ortalom alatt voltak."

"Az aratás nyomoruság volt. Sokan, kivált akik rosszul művelték meg a földet, a magjukat sem kapták vissza. Az esőzés sok volt, az idevaló szokás mellett kétszeresen hatalmas volt. Mint ahogy nincsen csűr, tehát itt igen szokatlan dolog a gabonát fedél alá hordani."

"A kukoricza, kivált a kései és magasán ültetett, s amelyiket rosszul kapálták meg, nem érett meg: az éretlen csövek megpenészedtek a héjban s a kamrában rossz eleség lett belőle."

"Az idén ültetett minden kőris, nyár, hárs, juhar, juharlevelű boglárfa csemetéi, akárhogy öntöztük, meg nem fogantak, száz, sőt ezer palánta közül alig maradt valami zölden, csak az akácza boldogult. Egynéhány hegyeslevelű juharfa, melyeket ezelőtt hét esztendővel ültettek, az idén október 1-én megérlelték magjaikat. A Pamutmag kikelt de megvette a hideg június 1-én."

"A vizes őszt előállott. A sikon fekvő szőlők rendkívül szenvedtek, mivel a félig érett szőlőt már szeptember és október elején leszüretelték, ismét olyan bor lett, mint a milyet prof. SCHARTNER úr leír: rossz bor, a belföldinek méreg, de még inkább az a külföldieknek. Az utazók átka elegendett a borral." (Trocsányi Z., 173.)

- PENC. "Mindenütt rossz, hideg esztendő." (Csörföly J.)
- SZAMOS-MELLÉKE. "Az esős időt követte Május végéig, igen száraz és szeles tavasz. Akkor elkezdett esni, és az egész esztendőn keresztül csaknem szüntelenül esett az eső, mely miatt minden ezen környékbeli kisebb-nagyobb folyóvizek és patakok, szüntelen áradásaiban voltak s partjaikon kijutván a gabonaföldeket ellepték, a gabonát vagy elseperték, vagy hasznavehetetlenné tették, úgy hogy csak imitt amott maradt a hátsabb helyeken valami kevés málé (tengeri) és buza; de az is az idő mostohasága miatt tökéletességre nem mehetett. Lentse, borsó, paszuj, még magnak való is alig termett; bor rendkívül kevés, az is felette rossz, gyümölcs semmi." (Nemzeti Gazda, II. 1814: 129.)
- RÁCKEVE. "Az esztendő minősége: Deczember, Január igen kemény, havas, Febr. szeles és havas, 23-a Febr. feloldódván 3 nap alatt a Jég, elment a DUNÁból. MÁTYÁS napján fagyván, a régi példabeszéd alkalmasint beteljesedett; mert SZT. GYÖRGY nap tájban a szőlőkbe, mikor már kezdett hajtani, sok kárt tett a fagy. Martiusban sok rettenetes szél, 10-a Mart. hófergeteg. Április egy új harmat esőt kivéven, szeles, száraz, Májusban, Juniusban többszöri esők, de széllel. Julius kevés esővel, sok széllel multak; a miatt minden gyümölcsöt a szigetekbe lerázott a szeles eső, sőt ágastól is tépte. Augusztus végén a DUNA kiöntött, azután egy kevéssé apadt. A szeptember ismét nagy szél és eső lett. 16-a Szeptember a DUNA ismét nagyobb erővel kiöntött, nemcsak a szállásokig, hanem a szántó földek nagy részét is elborította. Sok helyeken a már bevetett földekre menvén, tavasszal újra kellett bevetni." "Buzában közép termés, tavasziba, szénába, mivel az esők széllel együtt járván, kevés hasznot tettek. Sovány Bor, igen kevés és felette savanyu lett." (Magdics I. 167.)
- SOPRON. Szigorúan hideg telünk (1812/13) volt ebben az évben, s eltartott márciusig, ekkor igen szép idő lett, s április közepén már szőlőszemek voltak láthatók, de jött ápr. 19-20-án a fagy, s mindent lefórrázott, a tőkék már nem hoztak szőlőt, de a vesszők még hoztak valamit. PÉTER és PÁL nap (jún.29.) körül a szőlő virágzott. A nyár hűvös és nedves, októberben már derünk volt. A szőlő a tőkén rothadt mielőtt megérett volna, s lehullott. Kevés, ecetsavanyú bor termett. A gabona is rossz termést adott. A szűk esztendő miatt, és a francia háborúk miatt minden megrágult. (Bruckner G.)
- SOPRON. Savanyú bor termett az idén, és alig az ötöde az előző évinek, s mégis egy iccáját 10-12 krajcárért mérték. (Michel Ev. János krónikája, 504. old. a Soproni Múzeumban. Közli Radó J. 261.)
- SZEGED. A TISZA árville VEDRES ISTÁN telepítését s ártóltéseit tönkre tette. (Hazai és Külf.Tud. júl. 12.)
- SZEGED. "... a VEDRES házát védő töltéseket az árvíz elszagatván, a földbe vetett mag elveszett." (Hazai és Külf. Tud.márc.30.)
- TISZAUGH. "Ezen esztendő tele nevezetes arról, hogy egyszer nagyon ónos idő lévén, végtelen sok tuzokat fogtak, minthogy a szárnya lefagyott, volt olyan ember, aki 50-60-at is fogott. A tavasz, nyár szeles és Szeptemberben elkezdődött az esőzés, tartott az esztendő végéig; nagy sár miatt a járás csaknem lehetetlen volt, sokan vetetlen is hagyták a földet. Hideg volt, eső igen kevés, ami volt is annak a sok hideg szél miatt semmi haszna sem volt. Egész tavaszon és nyáron egyszer volt villámos menydörgés. Termés kevés, sok helyen semmi sem volt. SZENTES, SZARVAS, SZ. MÁRTON körül egy szál szénát sem kaszáltak, és látván, hogy a vetésekből semmi sem lesz, hagyták, hogy marhájuk el ne vesszen, azt lábán megetették. Szeptem-

berbe eljött az árvíz, amely a felsőbb vármegyékben felhőszakadással, földindulással és a KARPATUS hegyén támadott tengerszemmel (amely, mint hiteles embertől hallottam, a vizet 6 ölnyi magasságra is okádta fel) egyesülvén, azon a részeken sok helységet, templomot, más épületet egészen elpusztított, szám--talan barmot, embert megölt. Ugy hallottam, hogy az a tengerszem annak utánna egy hegydarabnak reá szakadásával betemetődött és megfolytódott. Az árvíz az ALFÖLDön egyéb kárt annál nem tett, hogy a réteken a szénaboglyák ott veszttek és usztak, mivel hirtelen jött." (Debretzeni Pap István Jegyzései.)

- TOKAJ. Rossz borteremés. A fagy (tavaszi) és kedvezőtlen (esős) időjárás a reménylett szüretnek legnagyobb részét megsemmisítette. (Schams F., I.98.)
- VERSECen és környékén kb. 500 darab szarvasmarhát pusztítottak el a kolumbácsi legyek. (Milleker B., Versec, I.278.)
- VESZPRÉM. Vízáradások országszerte 1813-ban. "Tekintettel arra, hogy az ország igen sok részében az állampolgároknak nagy káruk esett javaikban a hatalmas vízáradások következtében, a veszprémi egyházmegyei hatóság 1813. október 17-én körlevélben utasítja a ker. espereseket, hogy a kerületeikben működő plébánosok templomi szentbeszédekben buzdítsák hiveiket, alamizsnára szorultak irányában." (Veszprémi püspöki levéltár, betett lap a KODLERkönyvtár egyik kötetében. Közli Mózner L.)
- VÖRS (Somogy m.) "Hideg és sovány év bor szükében. A tavaszi fagy elvitte a szőlőket." (Mózner L. 139.)

Az alább közölt verses leírást a Vág-folyó 1813. augusztus 26-31-e közötti áradásról Réthy professzor gyűjtötte és illesztette a kötetbe. A költeményt az árvízet a helyszínen megélt Mocsáry (bocsári) Antal írta, aki 1757-ben BOZOKon született és 1836-ban halt meg. Nevezetes műve: *Nógrád vármegyének históriái, geographiai és statisztikai ismertetése* (Pest 1824. 4 kötetben)

(C i m l a p)

A' Vág vizének áradása nemes Nyitra vármegyében
a' pöstényi fördőben, mely is kezdődött 26. Aug. 1813,
's innen következett sokaknak veszedelme.

Ezen szomorú Rajzolat Egy pontig igaz Történet
versekbe foglaltatott

Pesten, Fűskuti Landerer, örököseinek betűivel.

A cimlap versoján

*Annak utánna a' Vizek nagy Erőt vévén és meg nevededvén
felette igen a' földön. (I. Mózes 7. w. 18.)*

(l. lap recto:)

Egy szép kies Völgyben hól a' MINDENHATÓ
 Olly kutfőt nyitott fel, melly gyógyít 's hatható
 Egygyik jön, más mégyen megorvoslására
 Én is elutaztam Nyitra határára
 Mint egy nyoltz heteket tölték tsendességbe
 Meggyógyul Leányom ab' a' Reménységbe
 Gyógyult is! de egykor az ég setétedik
 A' Hegyekről egy Gőztábor kerekedik
 A' Fellegek öszve, vissza tornyosodva,
 Zürzavar formába, egygyütt tusakodva,
 Mint a' sebes villám, felettünk hirtelen
 Termenek, 's bennünket rémitnek szertelen.
 Szakad a' Fellegből az eső lefelé,
 Melly tsak hamar a' Vág partyát ugy bé telé:
 Hogy dühös habjait többé Zárja között
 Nem tarthattya, a' Zaj már jajt süvöltözött.
 A' VizÖzön mindent a' mit elől talál
 Elragad! a, Vággal rohan a' bus halál.
 Még sem tudtuk honnan jön hirtelen árja
 'S három órák alatt ki ki Estét várja (*)

+++

Iszonyodom látván a' nagy Veszedelmet,
 Borzadok, nem lelven sehol segedelmet

26. Aug.

+++

(l. lap verso:)

Jer tollam rajzold le, ezt a' Gyászos estet:
 Melly sokak szívébe but' s bánatot festett.
 Ember Társaidnak sirasd romlásokat
 Ird le a' Vágmellest szenyvedtek melly sokat.
 Hiszen, ugy is szemmel látott Tanu valál
 Láttad, hogy ragadt el sokat a' mord halál.
 Szerentsés Barátom! Ki! áradás előtt
 Hazainduláskor szerentsét vezérlőt
 Nyertél! és akkor már, pihensz tsendességben,
 Midőn Ember Társad itt szenyved éhségben.
 Szerentsés vagy! Tudjad de tsak: hallomásból

(*) Később, de bizonyos Tudósításból hallottam, hogy Nemes Liptó Vármegyében, elébb Föld Indulás éreztetett, utánna a' Havránok nevezetű hegyoldalában, egy nyílás támadott, abból nagy Zugó sebességgel ömle ki fehér színű Viz, melly nagyobbitotta, az ott vólt Felhő szakadásból jött nagy Vizet. Azon üregből mostis folyik, de kisebb mértékbe.

E' Gyásztörténetet nem tapasztalásból
 Oh! ha láttad volna ekkori létünket
 Könnyes szemmel néztek volna esetünket
 Hallyad érző szívvel azért e' Gyász esetet,
 Mellyet a' szívembe Tapasztalás festett.

+++

A' Vág Vize partján annak áradását
 Csudáltám habokkal nagyra dagadását
 Itt, a' Buza kévék, amott Ház fedele
 Uszik bölső, 's ember, a' marha, is vele
 Kapkod a' habokhoz, nints a' mit ragadgyon,
 Jajgat! még sints a' Ki segedelmet adgyon.
 És nékem a' partról néznem kell halálát
 Mért nem repülhetek érte? adna hálát!
 Nagy volna e' Tettem, és örömmel tellyes
 Holott, minden erre, egygyaránt köteles.
 De én illy erőtlén, habközt, mit tehetnék?
 Őket nem segítném magam is elvesznék!

+++

Imé de mit látok, dörgölvén szememet!
 Jaj! de mi? egy Bölső! 's elfojtá szívemet.
 Alig kezded látni most tsak az egeket
 Már is itt kell hagynod, majd a' Földieket.

+++

(2. lap recto:)

Te kis Ártatlanka! kit a' habok hánynak
 Ringatásnak tartod, és tsak mások szánnak,
 Te, ki, vagy aluszol, vagy most is mosolyogsz.
 Sarjádék! nem tudod: hogy közel vesztet fogsz (*).

+++

Hát, Te, Szerentsétlen Férj! 's hát Gyermekek Atya!
 Sajátidat mikép, a' hab fel 's le hajtja:
 Szív szakadva nézed, edj fára fel mászva
 És reszketve látod: belől, kívül ázva.
 Gondolván; hogy e' fa jó menedék helyyed
 'S Bóldogtalan élted, ezentul mint éllyed?

(*) Ezen bölsőt magam láttam, 's később hallottam, hogy a' Szomszéd helységben, egy még Élő gyermeket fogtak volna a' vizen, de nem tudatik hová való? és kié legyen az?

Ugy de a' sebes Viz mosá a' gyökerét
 Ropog a' fa, 's ki dül ötet is elmerét
 Pihegés közt is még, kedves az élete
 Agánn derekára, magát reá vetve.
 Uszott kormány nélkül, szabad Viz folyásán
 Nem Tsügged meg, a' hab sebes hánykódásán
 Szegény Anyja kapkod, jó gyermekét mentve
 'S Lön a' habok közé maga is temetve (*)

+++

Té Aszszonyi Állat! Ki Koldulásoddal
 Etted kenyeredet, könnyhullatásoddal!
 E' veszedelemben, magadnak hagyadtál
 Egy Vannába magad belé vontzorodtál
 Gondolván egy e' lész bátor menedéked
 De jaj! épen itt lett gyászos véged néked

+++

Hát te elaggott vén! Kit taligán tolnak
 A' Fördő helyére 's ugy erőt pótolnak
 Hiv Társad 's Leányod, jönnek látásodra
 Lásd, mint ők is élnek vigasztalásodra!
 De a' rövid öröm olly pontban találá
 Őket, hogy edjűtt lön minnyájok halála (**)
 Fohászkodtam ember Társaimnak Es'ténn
 'S eltűnt Javainak kevés kereseténn!

+++

(3. lap verso:)

Azomba Oldalról jön a Viz zugással
 Éltemet megtartám én is szaladással;
 Sieték Gyermekim szabadítására
 A' Beteg Leányom vigasztalására
 Nyimekkel edjűtt a' Kő Fogadóhoz

(*) Ez volt edj Zsidó a' Viz partyán, a' Kompon való, által menetel mellett Kortsmáros, a' kit 3 órányira vitt el a' Viz edj Vastag fa derekán ülve, még életben elfogattatott 's visszajövé. Ezen szegény Aszszonyinak a' Fördő épülete Szegletén volt a' nyugovó helye, ottan is ülve koldult. A' Viznek Áradásakor edj Fördő vannába vonódott, ugyanugy később benne, halva is találtatott, és Viznek botsájtatott a' teste. Pösténybe, magam is beszéltem vele, el keseredett állapotjában, szánakozásra méltó, minden kevesétől meg fosztva, Remény nélkül, szerentsétlen Özvegygé lett Férje, 's volt Hat Gyermek Attya Ember Társam!

(**) Ez is edj éllemedett Zsidó vala, láttam ötet a' Veszedelem előtt több izben, a' midőn két kerekű Taligánn vitetett, a' Ferdőhöz és onnan vissza, lábaira szegény nem áthatván. Ekkor ezen Kortsmában az hol a' felül irt Zsidó Kortsmáros vala 25 emberből tsak 4. szabadult, ötödik később a' fenn említett szerentsétlen Kortsmáros.

Bizván hogy nekünk is majd menedéket hoz
 Itt sok szerentsétlen főre koltsolt kézzel
 Jajgat 's még is bizik; hogy talán: nem vész el
 Boldognak tartottam magamat már itten
 Reményem építvén ez egyenes hiten
 Edj Tisztelt Barátom volt ki szállást adott
 Holott egygyik ide más oda szaladott.

+++

(3. lap recto:)

GRÓF FESTETITS! Te vagy! ki magadhoz vettél
 Igaz Tiszteletet tölünk érdemlettél (*)

+++

Árad a Viz 's terjed sebes nagy zugással
 A' Házak ropognak 's rogynak rohanással
 Mellyet rémitőbbé tett sok szegény jajja
 Minden borzadásba állott 's fejénn haja (**)
 Mert emberi erőt ezek már haladnak
 Várván a' Kegyelmet azt csak FELLŐL adnak;
 Vagy pedig a' végső óránk pertzentése
 Közelget; Szivünknek ez vala Intése.

+++

GRÓF HUNYADY JÓZSEF Gyám gyanánt elő áll.
 KINEK Nemes szíve Lelkétől elnem vál
 Látván sok embernek végső veszedelmét
 Maga 's a' tselédje nyujtják a' védelmet.

+++

(4. lap verso:)

Eltökélt szívvvel gyorsan jöve elé
 GRÓF APONYI JÓZSEF! Bátran álla mellé
 Erőt ad a' szivnek a' Próbált Barátság
 Csak itt reménylhetni hogy lesz állandóság
 Nemes Gondolkodás Embert tész Embernek
 'S Nemes Tettek Kormányt maradékra nyernek.

(*) Gróf Festetits Ignáz Ur, engemet kedveseimmel maga szobájába befogadott, mertmár akkor minden szöge a, Fogadónak elfoglaltatott, még a, folyosó is.

(**) Edj épületek sem maradt épen, ezen helységben a' szegény Lakosoknak, valamint a' mellette levő ugyan Nagy Pöstyén nevezetű MezőVors is, a'hol a' félig fel épült templom falaira fel másztak az emberek, úgy szabalták némelyek életüket. A Fördő faépületének csak a' helye vagon, és talán a' forrása.

Valamit tehetett e két GRÓF azt tette
 Sok ember Társait Háláltól (sic!) mentette
 Illy Nemes Tettekért hol itt a' jutalom?
 Nints! de majd meg adja, azt a' Fő Hatalom.

+++

Nagy Áradásba meg leve akkor a' Viz
 Mindég kevesebbet tehetett Láb, 's a' Kéz
 Lovain hordattak egygyenként az Embert
 BRUKKER VENTZEL bátor sok szerentséltent nyert; (*)
 Hol Embert nyeregben, hol edj Asszonyt hozott
 Nem irtózáván attól, hogy nyakig meg ázott.
 Itten BRUKKERt látom hogy most Katonát hoz
 Ki Hajdani Tettért bajnoki jelt hordoz (**)
 'S Mankói más kézben, ez ott veszett volna:
 Ha BRUKKER ereit a' Ló nem pótolna.

+++

(4. lap recto:)

Im jó ujra és hoz edj terhes jó Asszonyt
 Ki Férje nyakába dül nyeregből. Viszont
 Férje örül látván vesztett Feleségét
 'S ujra fel találván fele segítséget.
 Oh melly nagy Öröm ez 's nem reménylt nyereség
 Midon legfőbb ponton vala a' Vesztesség (***)

+++

Itt már a' sokaság kész éelme fogyott
 Sokat, az erő is majd tsak nem elhagyott. (****)
 Ezen KEGYES GRÓFOK Kompot állítottak
 A' nép éelméről böltsen gondoskodtak.
 Egyszers mind hordatták a' hátra lévőket

28. Aug.

(*) Ezen BRUKKER VENTZEL Budai születésű eddig szolgálat nélkül levő szolga Legény (LÖHNLOKEY). Szorgalmatosságát, hűségét 's bátorságát megmutatván, Méltóságos GRÓF HUNYADY JÓZSEF Ur, a' Veszedelem után szolgálattában bé fogadta jutalomul: különösen adatott néki olly bizonyság Levél, mi általunk; hogy ezen maga példa nélkül való helyes viseletéért jutalom végett a' Felsőleges Udvarhoz folyamodjon.

(**) 130 Invalidus Katona hozatott NagySzombatból, a' Fördöbe hogy ott könnyitessen a' kinos életek. Ezek is a' Fogadóban hordattak több volt a' Lakosokkal 500 Embernél egyben szorulva ezen Fogadóban.

(***) Es giebt kein seeligeres Gefühl, als das Scheinen zu dürfen, was man wechselseitig wirklich ist. Es giebt nur Einen Himmel, und das ist: Ein glücklicher Ehestand. Genialitäten. Pannonien.

(****) Már edj sületlen Árpakenyér volt 1 flor. minden attól félván előre, hogy ha ki fogy a' kezénél lévő éelme kinek kinek, nem lévén innen szabad ki menetel mi tévők lészünk? a' Kompok szálfákból azon esettre öszve hordattak 's készítettek.

Hol lel a szép Világ több Illy Jó tévőket?
 Hol az Ital elfogy, hol fogy az élelem.
 Nagyobbodik a' Göz 's véle a' félelem.
 Hiszen ajtóm előtt már edjike meghalt
 Szegény Anyja újra jajgat fia elvált
 A' Kis hajlékodat a' Viz már elnyelte
 Imé fiad meghalt, ki terhed emelte
 Szegény Özvegy Aszszony! hogy élsz ezentul már?
 Ezt gondolván szives, mint vér? 's élted mit vár? (*)

+++

(5. lap verso:)

Harmad napra látjuk a' Vizek apadnak
 'S Képzetelek minket örömmel biztatnak
 Serkentéssel futa, égy a' másikához
 Hogy Reménység jön szabadulásához
 Reményl, Atya! 's Anyja! ki még mozgassz és élsz!
 Ha már gyermekedet vesztéd, de Te fel kélsz.
 Nints házad, nints barmod, oda az élelmed
 De élsz! 's reménylhetsz még szünyön megfélelmed!

+++

Hát té Árva lettél gyámolatlan gyermek
 Rajtad lesznek higgyed: a' Titkos Kegyelme.
 nints Annád, Testvéred oda a' hajlékod
 Sirj, Zokogj, van erre méltán helyes okod
 De, meg állj! és tanully ne zugolodj ujulj
 Lassan szorgalommal 's jó tanátsal indulj.
 A' honnét nem is vársz onnan jó az áldás
 Csak benned ébredjen a' hiv hálaadás. (**)

+++

Most láttyuk először a' nap fénysugarát
 Mire betsülhettyük ennek igaz Árát
 Betses volt előttünk mint Nőé Galambja
 Lassodik egy szersmind a' Vizeknek habja
 Fel kiálték szívből örömmel megtelve
 Szenyedő Barátim! hallyátok ébredve.

30. Aug.

(*) Vitam Adolescentibus vis aufert, senibus maturitas. PLATO.

(**) Mint edj 14 vagy 15 Esztendő's Leányzót láttam jönni nagy jaj szóval, a'ki a' külső munkán volt, ott lepte az Ár-viz harmad napig éhen, szomjan megtartotta ugyan az életét edj fa tetején, de haza jövén, hallotta uttyában hogy az özvegy édes Annját és a' Leány testvérét a' Viz elsodrotta a' Tehene el vezett és a' háza le rogyott 's minden Gyám és élelem nélkül maradt.

(5. lap recto:)

Barátim! Örvendezzetek!
 Im a' nap fényt láttátok
 A' multa emlékezzetek
 'S most az eget áldjátok
 Tul már a' Szerentsétlenség
 Elég nekünk a' Reménység
 A' Jövendő napokra.

+++

Le folyván a' Viznek árja
 Ez Kegyelem! Örömmel!
 Szivünk ezt biztatva várja
 Sziv szól egész erővel!
 Bizz Barátom! meg szabadulsz
 Barlangodból, hólnap indulsz
 Minden maga Céllához.

+++

Azomba újra jön Brukker Ló hátan hoz
 Edj barna szép Legényt kötve derekához
 El áza, reszeket, 's éhségtől el alélt
 Bátor helyen lévén már szeme ébrenn nyílt.
 Segítséggel jöve a' Lórol le felé
 'S Vitetik a' házba a' Társai mellé.
 Ott már a' kész Ital, 's étele nyújtatik
 Sok áldás Égfele ezért botsájtatik
 Hajdan Egyiptom volt születésed helye
 Onnant ragadtattál, már ez bal sors jele.
 Itt vesztéd lábadat most fiatal korban
 Mit reménylhetz ha így: Estid jönnek sorban
 Hogy szerentsétlen vagy: azt minden szem láttya
 Illyek esnek itt, 's mért? ISTEN akarattya (*)
 Vissza tére Brukker 's a' vizet gázollya
 Nints semmi kéretés hogy öt meg gátollya

(*) Ezzel is magam beszéltem, ez születésére nézve Egyiptomból hozott erővel gyermek korába sok számtalanokkal Frantzia Országba 's az utobbi Frantzia háboruban ellenünk volt. De azon egész Regementye a' Frantizának a' mellyben ő szolgált által jöven a' mi Felséges Udvarunkhoz. Itten a' többekkel szolgálatot tett, a' jobb lábát térdig elsodrotta a, Golyóbis, 's úgy mint egész Invalidus N. Szombatban él, reménység nélkül. A' Mahumed Vallását eddig is megtartotta, beszél a' maga született nyelvén kívül: Frantziaul, Olaszul, és szépen Némethül, mint edj 26. Esztendő is lehet, fiatal szerentsétlen szép Legény tüzes eleven tekintetű de kedvetlen tsendes. A Fent tisztelt Gróf Urak Kegyes bőkezűségek által, akár kit hoztak életben a' veszedelemből edj vagy két Üveg Pálinka kenyér és jól megkészült leves adatott kinek, kinek, fel serkentésére, sokaknak pénz is.

(5.1. verso a főszövegben:)

Sűrű Szilvások közt eltűnt szemünk előtt
 Még kis idő multán újra hozzánk el jött
 Hoz imé edj Asszonyt mondá: Diófáról
 Vivé őt a' Lóra el gyengült szaváról
 Látám szemeiből harmad naptól oltá
 Mint vala ott gyenge erőtelen volta
 Szegény Kanadai Asszony! mit szennyvedtél
 Mióta hazádtól örökre el jöttél
 Tengerek, háborúk 's más több veszedelmek
 Férfjért: tűrni tudtál. Tudd ezt érdemednek (*)
 Hidd el ott Próba kép, tartott meg az Isten
 Talán hűségédért szabadultál itten (**)

+++

(5.1. recto a főszövegben:)

Itt már negyed napra a' bér hajtott Marhát
 Sár 's eső ásztatván mi lesz, ebből már hát?
 Éhenn a' nagy bőgést, más részről sikojtást
 Hallott Ember, úgy hogy: alig érté egymást.
 A' Lovaink Vizben Istállóban áltak
 Mellyek nyugodalmat eddig nem találtak
 Baromnál is kedves, bár a' kinos Létel
 Őt a' nyugodalom illet, ital 's étel.

31. Aug.

+++

A' ki, mosott Föld már láttatott az Uttzán
 Ugy hogy Ló hátakon mehetünk az Uttyán
 Hidak 's gyalogutak általmenetelre
 Csináltattak biztos ki, s bé jövetelre
 Más szomszéd helyekről hozatott élelem
 Ezt látván örülék én, sött más is velem.

+++

Meg kell itt vallanom hogy az emberi szív
 A' veszedelemben edj máshoz inkább hív.
 Edj Asszony a' kő fal tetejére ála

(*) Az edj Invalidus Katonának felesége. Ennek Kanada Amerika Északi része volt születése helye, magam is beszéltem véle a' Veszedelem vége felé. Az mondatott felőle: hogy 52 esztendő korában edj gyermeket szült volna még.

(**) Verehre die Rechtschaffenheit unbekannten niedrigen Menschen mehr, als die glänzende (sic!) Laster der Grossen! FESLER Antonius Verus, an seinen Schen Marcus Aurelius 234. Seite.

Hogy el ne merüllyön Viz habjai alá
 'S azzal szabadítá kétséges életét
 Félve vevé szegény jajjal lehelletét.
 Ezt látván a' sok közt férje ellensége
 Lován oda uszik 's ő lön segítsége
 Mellyért e' Két Ember edjmást meg ölele
 'S így Uj Barátságnak fonatott kötele
 Mindent békességgel nézém mik történnek
 Itt gyermekek sirnak, ott nyögnek a vének

+++

Nékem kinek távol vala ön lak helyem
 Távol több gyermekim, Ezt, 's mást mint szívellyem?
 A' Nagyobbak, Kiknek nagy szívességeket
 Sokba tapasztaltam 's Egyenességeket

+++

(6.1. verso:)

Önként megkináltak hogy Velek utazzak
 Velek pihennyek meg 's tölök is butsuzzak
 Köszönetem tettem, szép ajánlásokért
 E' Jótételt hagytam el esett másokért.
 Végre GRÓF APONYI Ur! lön a' Vezérem
 Bátor helyre vive mellyért azt ígérem:
 Hogy még vér az erem Tisztelettel lészek
 Ő HOZZA 's hiv szívvel Gondolatim készek
 STRASA pihenés helyly volt létünk strásája (*)
 Ennek a' Barátság lett olly határ fája,
 Melyre a' Tisztelet szögköve hányatott
 'S arra Állandóság koszorut fonatott.

1. Sep.

+++

Ti pedig még élő boldogtalan sorsba
 kedves Ember Társim! pusztult Lakástokba (**)
 Pusztán maradtatok, lám már semmitek sints
 Sok bár vagy kevés is: de hasztalan a'Kints!

(*) STRASA nevezetű helységben, melly PÖSTÉNY-től edj órányira fekszik, edjűtt el utaztunk, a' nagy sár miatt 3 óra multán oda értünk és edjűtt edj hétig tsendes nyugalomban meg pihentünk, mind addig még de nem GALGOTZon (mert a' hidakat az Ár víz semmivé tette) hanem SZEREDen az által menetel bátorságossá tétetett. STRASA hajdan Örjnek nevezetett, melly örökös Birtoka Aponyi Familiának. Ettől Öriéknek is nevezték: de nagyobb és nagyobb érdemeket tévén a' maradékjok Apony uradalmat is nyerték örökségül, az honnan nyerték ujra nevezeteket a' mostani Nagy Érdemű Gróf Aponyi Urak.

(**) Der Adler liebt die Gegend, vor allen anderen, wo Er zu erst den Himmel sah! ZIEGLER

(7.1. recto:)

Sajnállak kétképpen: edj hogy: elestetek
 Más hogy ti rajtatok nem is segíthetek
 Marad meg Fő Kintsetek az: hogy mégis Éltek
 Sok boldogtalanok voltak 's még is éltek!
 Bizzatok! hiszen él az a' Fő Kegyelem
 Ki veletek vagyon, vagyon Az én velem.
 Itt hagylak Barátim innent szabadulok
 Ne nézzem sorsotokat, sirva el indulok
 Bizzatok! a' sorsok Osztogatójában!
 Mondám: az esteknek Oltalmazójában
 ISTEN AZ KI reánk mért, e' Gyász poharat
 De kegyelme is még Markában meg maradt!
 Vesszeje 's a' Bottya, vigasztalás legyen,
 Boldog ki e' Vessző alatt, tovább mégyen
 (Sólt. XXV.4.) (Tintával javítva XXIIIra!)
 Vegyétek áldásom! többet nem adhatok
 Boldog vagyok mert még Embert megáldhatok.
 'S azon Áldás szálljon Egygyik, Kire, Kire:
 Mellyet Ábrahám tett önnön Gyermeikre

+++

Eddig a' Szerentse távozott én tölem
 És tsak az esteket számlálom felölem
 Még is Szerentsésnek tartom ön Létemet:
 Mert megszabadítám azokból életemet
 Élek hát! de élek: mindentől el vonva
 'S a' Világba látok: roszzat Jóval fonva
 A' mi Jó itten az: rövidnek mondatik,
 'S ha kissebb is a' roszt: de nagynek tartatik
 Elég nekem téhát, e' Vigasztalásom;
 Még lészen bár mikor innen El Válásom.
 BOCSÁRI MOCSÁRY ANTAL m.p.

1814

- tél 1813/14. KISKUNHALAS. "... a melyhez járult a gabonában és szénában való szűk termés (1813), az azt követett ideje korán betoppant hosszas és kemény tél, és még nyáron 100 darabnál többre ment marhák döge." (Tooth J. 85.)
- DEBRECEN. "1814 rettenetes hideg miatt sok ezer marha és juh, az hideg megölte az embereket is." (Debretzeni I. feljegyzése, dr. Balogh J. gyűjt.)
- január 11. PEST-BUDA. "Tsak igaz az a' Közmondás, hogy a' telet nem cszi meg a Farkas. Az ideci tél is, minek utánna változva, hol nedves, hol száraz hideggel gyötrött volna bennünket, tegnapi virradóra egy kemény éjszakai szél feltisztítván levegőnket, a' hi-

- deg annyira nevededett, hogy a Hévmérő a' fagylaló pontot alól 9 garáditsa (-11,2 °C) mutatott." (Hazai és Külf.Tud.jan.12.)
- január 14. PEST-BUDA. "A' kedden (11.) kezdődött nagy hideg folyvást tart, 's azért a' DUNA szüntelen zajlik. Ez nagy akadály az általjárásban. Az éjjel a' Hévmérő 12 grád. hideget (-15,8°C) mutatott." (Hazai és Külf.Tud.jan.15.)
- január 23-24. HATVAN. (jan.28.) A fellépett meleg esős időjárás, a havat és jeget a MÁTRÁban és környékén oly hirtelen olvasztotta, hogy a ZAGYVA 24-én gyorsan megáradt. Még ezen az éjjelen ahatvani hidat egyike a legnagyobb és legerősebbeknek lerombolta, és másnap a töltés egy másik hidja omlott össze. Így HATVANT egy hatalmas víztenger fogta körül. A cigánynegyedben, de különösen a svábok utzájában 70 ház dőlt be és sokra vár hasonló sors. A szegény emberek majdnem mindenüket elvesztették. Akik a padlásra vagy háztetőkre menekültek, csak harmad napra éreztek újból szilárd talajt a lábuk alatt. (P.Z.febr.11.)
- január 24. EGER. Ez a nap sorsdöntő volt. Az enyhe idő okozta hirtelen olvadás vizét az EGER patak nem tudta befogadni, s kiöntve majdnem oly nagy árvizet okozott, mint a múlt évben. A szomszédos helységekben a TARNA, ZAGYVA stb. a szántóföldeket elárasztották, néhány kőhidat és valamennyi fahidat magával ragadták. A posta már harmadik napja nem érkezett meg. (Uo.febr.18.)
- január 24. BARS M. A hirtelen enyhülés okozta olvadás következtében a ZSITVA és GARAM megáradtak s kiöntöttek, sok és nagy károk történtek.újból erős hideg lett és számos farkas jelent meg, amelyektől alig tudták az istállóban lévő nyájaikat megőrizni. A megye általános hajtóvadászatot rendelt el, ami által a farkasok száma lényegesen kisebb lett. (I.h.márc.25.)
- január 25. PEST-BUDA. "Tegnapra virradóra a' kemény éjszaki szél eloszlátván a' három nap folyvást tartott esőt, oly erősen megfagyott, mintha egész télen kemény időnk lett volna: pedig Jan. közepén már nedves, és esős napjaink voltak." (Hazai és Külf.Tud.jan.26.)
- január 25. JÁSZBERÉNY. Nagy áradás volt (ZAGYVA), úgy hogy a városban több helyen házak és istállók dőltek összeg. (Ferencsek, Merk T.)
- január 25. BRASSÓ. Mai nap óta pestises eset nem fordult elő. (Pozó, febr.22.)
- január POZSONY. 2. A DUNA néhány napja zajlik, a repülőhidat leszerelték. 3-ik enyhe idő miatt a repülőhidat újból beszerelték, éjjel hóvihar és újabb jégzajlás. 16-17. A jég nagyon elszaporodott s a DUNA 17-én beállott. 18. A DUNA jegén fektetett pallókon megindult az átjárás. Enyhe idő, a jég időnként megmozdult, 22. A jég megerősödött, s ismét átkelnek rajta. A budai posta harmad napja nem érkezik. A DUNA újból erősen zajlik és ismét beállott. (P.Z. Jan.4. és febr.3.)
- február 2. PEST-BUDA. "Gyertya Szentelő Boldog Asszony napjára virradóra PEST és BUDA között a' DUNA jege megállapodott. Még az nap keveset lejjebb az állott, mind inkább összetömörödén, és már tegnap a' hó is meglepven, noha nagy a' víz, annyira megerősödött, hogy ezen új jég hidon ma (5.) szabadon járhatni." (Hazai és Külf.Tud.febr.5.)
- február 16. BÖNY. (Győr m.) "Farsang utóján (hh.kedd) ugyan 22-én volt, LIDIA és JULIANNA napján (febr.16.) BÖNYön voltunk, igen vig mulatságokban ahonnan haza jöven amint a DUNÁhoz érkeztünk, az oly annyira tele volt zajjal, hogy már a' városi (Komárom) révéseknek el volt tiltva a' járás és csak a' Ts. Királyi Bon-tonnérek vakmerősködtek, akik minket is nagy félelmek között által hoztak egy ladikon, melyben valami huszan lehettünk, és azon este a' DUNA jege meg állott." (Jókay J. 51.)

- február 16. PEST-BUDA. "A DUNA jege keményen áll. A' hideg a' napokban a' zéruson alól 6-ik gráduson ma 8-ikon volt (-7,5°, ill. -9,4°C.)" (Hazai és Külf.Tud.febr.16.)
- február 22. EGER. "... az 1814-ikben Febr. 22-dik napján következett vízdagadás pedig hasonló volt a' 1757-dikihez." (Gorove L. 227.)
- február 23. POZSONY. A szigorú hideg miatt a DUNA az idei télen másodszor is beállott. Ezen már oly vastag volt a jég, hogy azon könnyű szekerek átkelhettek. (P.Z.febr.25.)
- március 9. PEST-BUDA. "Kezdett ugyan nálunk a' napokban az idő lágyulni, de a' DUNÁról a' jég még el nem takarodott: hanem még most is a' jég hátán járnak az emberek. E' miatt Jósef napra nem jó vásárt reménylünk." (Hazai és Külf. Tud. márc.9.)
- március 10. BRASSÓ. Miután a pestis megszűnt, attól a naptól fogva az évi vásárok az OLT folyó jobb partjáig terjedőleg – bizonyos rendszabályok betartása mellett – megtarthatók. (P.Z.ápr.22.)
- március 12. PEST-BUDA. "Többszöri mozdulásai után végre csak ugyan Mart 12-ik napján dél után a' jég nálunk is a' DUNÁról eltakarodott, és pedig minden kár nélkül. Ritka példája volt az a' DUNA beállásának, úgy hogy 30 esztendő óta csak két hasonló esetről emlékezhetni (1781. és 1795.I.o.). Az idei annyiban különös volt, hogy Febr. 2-ik napján állt be a DUNA." (Hazai és Külf.Tud. márc.16.)
- március 15. POZSONY. Március 15-én is áll a jég, s közlekedhetnek rajta. (P.Z.márc.22.)
- március 19. POZSONY. Reggel 4 órakor a jég végre elindult, sem áradást, sem kárt nem okozott. (I.h.márc.22.)
- március 28. ÓGYALLA. "...azután ladikon, a' nagy vizek miatt haza érkeztem." (Jókay J.51.)
- március. DÉL-MAGYARORSZÁG, ALFÖLD. "Országunknak azon boldog részei, melyek egyébkor a' bőségnek példájául szolgálhattak a' mult esztendei (1813) rossz termés miatt a' mostani télben olly szorultságot szenvedtek, hogy az árpa, vagy kukoritza-kenyérben sem ehettek eleget. Illy szomorú esetben voltak BÉKES, TORONTÁL, egyéb szomszéd Vármegyék is." (Hazai és Külf.Tud.márc.30.)
- április 6. POZSONY. A repülőhidat csak ma szerelhették be; eddig a DUNA nagy víz-áradása miatt nem volt lehetséges. (P.Z.ápr.8.)
- április 28. KOLOZSVÁR. Erős havazás volt és május 1-én szánkázhattak is. (A fagykárrol nem tesz említést a levelező.) (I.h.máj.17.)
- április 29-30. BÁNSÁG. "....olly kegyetlen havas fergetegek voltak, hogy a pusztán lévő marhák közül 50-60 darabot is lehetett az árkokban dögölve szemlélni. Május 1-én hóra, tegnap pedig fagyra viradtunk, mint tél közepén. A' kerti szőlők nagy részint oda vannak!"
- május 1. A DUNA középmedlyékéről. "Nálunk az idő járása szomorú. A tegnapi hideg zivatar (hófergeteg) bokáig érő hóval terítette be mezeinket, s aligha szőlőinkben, gyümölcsös kerteinkben, mindent meg nem fagylal az északi mord (haragos) tót-szél. Utóbb bizonynal elfagyott mindenünk; mert a most kegyetlenkedő jégesővel, a kiderült éjszaka eltűrhetetlen hideget hozott. Sokáig felejtethetlen 1-ső május lesz ez." (Nemzeti Gazda, 1814: 315.)
- május 1. POZSONY. A május 1-i kártevéseitől a szőlő, de különösen a vetemények magukhoz tértek, s a kár távolról sem volt oly nagy, amint az a hónap elején látszott. (P.Z.máj.31.)
- május 2. ÓBUDA. Ezen a napon nagy fagy volt és így hegyeinken csak 3500 akó bor termett. (Krenn Gy. Kisczelli Múzeum.)
- május 3. DEBRECEN. "... hajnalra nagy hideg lőtt. A kertekben a' szőlő és gyümölcs, amely mily szépen mutatkozott, elfagyott. Megjegyzendő, hogy a' hideg a' cse-

resznyének egyáltalán nem ártott, úgy hogy az itteni piacon sok szekérrel volt." (Auer. J., 120.)

május 1-3. KECSKEMÉT. "A folyó évben április végén bőséges és hideg eső esett. Északi szél keletkezett, amelyet hó követett és dér május 1-én, 2-án és 3-án éjjel, amely az összes szőlőket és a fák gyümölcsseit leperzselt. Hacsak új rügyek nem fakadnak, a bor ára elviselhetetlen lesz." (Historia Domus Kecskemétiensis, 179.)

május 1., 2. POZSONY. Csendes derült éjszaka volt és így a rügyező szőlőtőkékünk jobban szenvedtek a fagytól, mint a gyümölcsfák. (P.Z. máj. 6.)

május 1., 2. BÉKÉS, CSANÁD és CSONGRÁD M. Ezen a két napon volt fagy, a szőlőkben és gyümölcsösökben igen nagy kár keletkezett. (I.h. júl. 12.)

május 1. ERDÉLY, ALFÖLD. "MAGYARORSZÁG majdnem minden részében tapasztaltatott az Április végével kezdődő, 's majd 8 napig tartó hidegnek ártalmas ereje; melly az idei szüretnek szép reménységét semmivé tette: de ERDÉLYben annyival szomorúbb volt ezen idő változás, mivel nem csak havas eső volt nálunk, hanem másfél arasznyi hó lepte el a föld színét, és olly hideget hozott maga után, hogy Május 1-ső napján fél singnyi (31 cm) jégtsapok is lógottak az eszterhán."

"A' tavalyi (1813) rossz termésnek következése, 's ezen késő hideg kettős sullyal terheli a' szegény köznépet, melly másutt is, de kiváltképen HUNYAD Vármegyében majd éhen hal. Sok boldognak tartja magát, ha a' tengerinek szárát megörölkötheti, 's korpával keverve kenyér helyett eheti."

"De a' mint hiteles Utazók beszélik, ezen végső nyomorúságnak példái Ns BIHAR Vármegyének BELÉNYES-i járásában is szembetűnők, mert az elbágydatott szegénység az utakra menvén a' pénzt el nem veszi, hanem kenyeret kér; mivel pénzért kenyeret nem kaphatnak."

"MAKÓ, HÓDMEZŐ-VÁSÁRHELY, MEZŐTÚR nagy és jó birtokú helységeknek Lakosi annyira elnyomorodtak, hogy marháiktól, 's egyebektől megfosztatván lakóhelyeiket százanként elhagyják, 's munka és kenyér keresés kedvéért messze eltávoznak."* (Hazai és Külf.Tud.máj.11.)

május 1., 12. TORDA-EGERBEGY. Május első és 12-ik napjain nagy hó, terméketlenség, élőfákba esett sok kár, a nagy hó letördelvén azokat. (Király M., 1.)

május 2. ERDÉLY. "Nálunk a' kikelet olly meleg és kellemetes volt amilyenre az öregek sem igen emlékeznek. Mártziusban szép virágosan jártak méheink. Áprilisban, bajosan kelő vetemény magvaink is egyszerre kibomlottak, az őszi gabonavetéseink a' legszebbek voltak. Április közepén olyan meleg napok jártak, hogy némelyek már a' fordésről (ferdésről) gondolkoztak, és április vége felé, a' nagy száradtság és por miatt, bajosan lehetett utazni, 's ezért mindenek a' szárazságra kezdettek panaszkodni.

Április 30-adikán, az észkos (északos) helyeken is meggy, szilva-, alma-, körtvélyfánk kivirágozva voltak, mikor reggeli 6 óra tájban egy tsendes havazás kezdődött, mely 2 nap tsaknem minden szünet nélkül esvén marháinkat üres jászlaikra, a' legelőről békergette, szárba indult gabonáinkat, a' földre tsépelte, virágos élőfáinkat rész szerént a' földre hajtogatta, rész szerént elhasogatta, gyengébb veteményeinket leforrázta. Már ma (2. Máj.) harmadik napja, hogy a' hó esik, és még nem tudjuk igazán, hogy van ezen gyászos fejr lepedő, vagyis inkább mondhatnók,

* Hiteles feljegyzések igazolják, hogy szárazság okozta inség miatt az ALFÖLDÖN a lakosság ezrével vándorolt el élelem szerzése miatt. 1863 nyarán ill. őszén ugyanez történt nagyobb mértékben. 1813-ban kisebb mértékben hasonló volt a helyzet főképpen az áradások okozta rossz termés következtében. (Réthly)

dunya (dunna) alatt a' dolog. A mult április végén a' mi legelőink egyszerre egy hüvelyk-hosszuságu fekete hernyókkal (amilyeneket más esztendőben tsak az árva tsalánon láttam) annyira eltöltek, nevezetesen a' verő napfényen, hogy bajosan lehetett volna a' legelő marha egy harapást, válogatva és anélkül, hogy azokból is, egyszerre ötöt-hatot le ne nyelt volna. Ugy reménylünk, hogy ezek a' férgek, az alatt a' hó alatt mind elvesznek, és ennyiben a' hó áldás volt, mivel félő, hogy ha ezek a' tsuf hernyók megmaradtak volna, legelő marháink betegséget kaptak volna miattok.

A' hidegnek, ma (máj.5.) hatod napja. A' hó elment ugyan a' verőfénytől, már tegnapelőtt délután (máj.3.), de az észkos (árnyékos) hűvös helyeken, foltonként, még ma is láttam. Itt körülbé (körülbelül) a' szőlők jövési (hajtásai) portobakká morsoltathatnak. ENYED és FEJÉRVÁR (GYULA) felé még nagyobb volt a' hó. Gyümöls nem lesz, sőt bor se, a' KÜKÜLLŐn alól; pedig a' bor már most is méregdrága, a' gabona ára is, a' hideg után, egyszerre hágott." (Nemzeti Gazda. 1814: 333.)

május 1-3. KISKUNHALAS. "... ezen esztendőben májusban a' szőlőtermést a' kemény fagy általában elrontván, azután pedig a' mi kevés jött azt imént a' hideg szeptember, a' sok nyári esőzés miatt csak félérésben létekor megfagyálta, a' melyből a lett, hogy soha a' most élők emlékezetekre, olyan erő nélkül való bor nem termett, és mégis a' szűk termés miatt szüret után egy akónak 15, sőt több forint is lett az ára cédulában." (Heller Á. 376.)

május 3. PÓCSMEGYER. "Akkor esztendőben megfagytak a szőlők május 3-ik napján, a mi pedig meg attól megmaradt, május 13-án mind elfagyott, ugy annyira, hogy többnyire csak puttonokkal hordták a dézsmát a dézsma házhhoz." (Vámossy-Szabó, 109.)

május. NAGYSZEBEN. Havazás és fagy. (Heller Á. 376.)

május 11., 13., 14. BUDAÖRS. Május 11-én havazott, 13 és 14-én fagy volt. (Kreisz.)

május 11., 12., 13. ERDÉLY. "A' hideg nagy volt, a' hó sok helyen 3/4 singnyi mélységű, melnek terhe alatt, a' már természettel megterhesedett gyümölcsfák a' kertekben, sőt a' nagy fák is az erdőben, összetöredeztek. A' hideg miatt, kivált KOLOZSVÁR-on innet, a' FELEKI oldalban, a' füz- és égerfák levelei, 's gyenge jövésai olyanokká lettek, mintha azokat sütőkementzébe rakták volna, meg feketedtek és porrá lehetett morsolni.

A' mezei vetéseket – most, mikor már a' ros a' fejét hányta – lepotsékolta és a' földre terítette a' hó. A' szőlők igen reménységgel biztattak, telyességgel össze romlottak. A' vastag hó befedvén a' legelőket, a' takarmány nélkül való emberek, marháikat az erdőkbe hajtották, hogy ott tsere-levelet ennének; melyből olyan veszedelem következett, hogy némely falukból majd minden marha kidőglött." (Nemzeti Gazda. 1814: 401.)

május 12. PENC (Pest m.) "A szőlők 12 májusban egész Magyarországon elfagyván, gabona termés is rossz." (Csörföldy J.)

május 20. PÉCS. "A' hideg itten olly tartós, hogy a' jobb módúak még mai nap is fűtetnek." (Hazai és Külf.Tud.jún.8.)

június 4. DERECSKE, HOSSZUPÁLYI és LÉTA környékén a jégeső mindent elvert, hogy gabona helyett csak szalmát arattak. (Auer J., 120.)

június 8. PEST-BUDA. "E' mostani vásár nem volt igen nopes. A' termékek ára nagyobb részint leszállott. Különösen a' bor is, mivel mind itten, mind az Ország egyéb részeiben tsak az ifjabb, 's korán hajtott szőlők romlottak meg." (Hazai és Külf.Tud.jún.15.)

- június 26. ALSÓKUBIN (Árva m.) Az idei országos vásárkor volt zivatar és felhőszakadás, az ÁRVA folyót erősen megárasztotta! Egy tutajon 13 embert a rohanó folyó egy romra dobta, ahonnan csak másnap menekülhettek el. (P.Z.júl.29.)
- június 28. BÉKÉS, CSANÁD és CSONGRÁD M. Igen jó gabona termés. Széna is kitűnő és sok. (P.Z.júl.12.)
- június. KOMÁROM. "Június végén mentem BARS Vmegyébe, – egész nap mosott az eső bennünket a' ZSITVA a' viznek nagy áradása lévén, kotsival rajta által menni nem lehetett." (Jókay J. 52.)
- július eleje. PEST-BUDA. "A' DUNA nagyon megáradott volt, de már egy héttől fogva (9-e) megint apad. – Ezen kiöntése a' szomszédos tájékoknak nagyon árthatott; másutt pedig az esőzések vagy késleltették, vagy akadályozták a' kaszálást és aratást, de mégis Hazánk külömb-külömb részeiről jött tudósítások szerint, mind széna, mind gabona Istennek hála! elég lészen." (Hazai és Külf. Tud. júl.16.)
- július 26. KASSA. Este borzalmas zivatar volt, záporokkal és félelmetes dörgésekkel. Több villámcsapás volt, az egyik a kocsizint érte, amelyben 6 lovat sujtott. Ezek közül 2 magához tért, de füleikből s orrukából egy vad anyag (eine wilde Materia) folyt ki. (P.Z.aug.12.)
- július. BÁTASZÉK (Tolna m.) "Őszi gabona igen kevés lesz, a' kaszálókat június közepe óta víz borítja; a' SÁRKÖZben sem kaszálhattak, a' legelőn halak és csigák vannak. A' szőlő háromszor fagyott el, negyedszer "virágzás közben" jött rá a' ragya, 's elpusztította." (Nemzeti Gazda, 1814: 131.)
- augusztus 13-14. PEST-BUDA. Éjjel itt és a környéken rendkívül erős zivatar, vihar és záporosó volt. PERBÁL faluban a villám egy gabonacsűrbe csapott, s az leégett. Délben mint PESTen, mint BUDÁN galambtojásnyi jég szemek estek, csak részben ártott a szőlőknek. (P.Z.aug.23.)
- augusztus 14. EGER. Este 8 órakor nagy árvíz keletkezett, amely éjfél után 1 órakor oly hallatlan magasságot ért el, hogy az idei januári árvizet 8 hüvelykkel meghaladta. Nagy kárt okozott, a város falai részben bedőltek, több ház és kapu beomlott, az északi kertben nagy pusztítást okozott. (Uo.)
- augusztus 14. PEST-BUDA. "Közelebb mult vasárnap délután déli-keletről oly zivataros felhő kerekedett, melly kevés eső után nagy jégesővel öntötte ki fenyegető mérgét. Némely jegek gömbölyegek, mások kristallizált formájúak voltak, oly nagyok mint akármelly közönséges dió. Ugyan azért a' városban sok ablakokat bezuzott, a mezőn a marháknak szemeit majd kiverte, a' fáknek 's szőlőknek mind leveleit, mind gyümölcseit letördelte. Az vigasztal bennünket, hogy ezen dühösködő jég, amint halljuk, nem messzire terjedett. Már előtte való éjszakán nagy esővel rémitő menydörgések és sűrű villámlások voltak." (I.h.aug.17.)
- augusztus 14. ÓBUDA. Nagy jégeső volt ezen a napon, voltak kövek (jég szemek), amelyek 3 lat (54 gr.) súlyúak voltak. (Krenn Gy. Gronger I. 274.)
- augusztus 14., 15. "HEVES Vármegye két izben is megfosztatott némelly Országos hidjától, a' ZAGYVA vize nagy volta miatt három izben is feltartóztatta az utasokat, most HATVANnál ezen folyó tutajokon által költözködő BENYOVSZKY GERGELY Gyalog Regemetből kilencen lettenek a' viz ragadmányi." (I.h.szept.20. Egy Pomáizról érkezett levél részlete.)
- augusztus. "PÖSTYÉNBől vett hírek szerint a' tavalyi víz áradása által el-mosott, vagy megromlott házak még nagy részben nem állítottak helyre, ugyan azért nem is sok fürdő Vendégeknek vagyon illendő alkalmatosságok." (I.h.szept.7.)
- augusztus 14., 15. EGER. "Azon szomorú esetek, mellyek tavál Augusztusban és Szept-

temberben, az idén Januáriusban a' TISZÁN és a' DUNÁN innen való Felső Vármegyéket a' viz özönök által pusztítottak, és megbetsülhetetlen károkba döntötték, úgy látszik, mint ha az idén is megújulni kezdenének; mert ezt írják EGER-ből; Augusztus 14-én este 8 órakor nálunk oly nagy viz támadott, és óránként nevekedvén, éjfél után egy órára annyira emelkedett, hogy a' Januáriusi árvizet, mely hallatlan nagy volt nyolcz iznyivel meg haladta; mi nagy károkat tehetett az egész városban, tsak abból ítélni, hogy a' kerítő falakat elkapta, több házakat és kapukat ledöntött, és az Érseki gyönyörűséges kertet egészen öszve zuzta.

Másnap, ugymint 15-ikén, délután két órakor olly zápor eső jött, hogy több helyeken a' Házaknak ablakain folyt keresztül. A' MAKLÁRI HÓSTYÁN több házakat le roskasztott, és mivel a' tavali pusztításoknak nyomai is mind fenn valának, e' mostani árviz némely részeket egészen vad tájékokká változtatott." (Hazai és Külf.Tud. szept.21. Histora EGER.)

augusztus 15. EGER. Du. 2 órakor oly felhőszakadás volt, hogy a viz a házak ablakain be és kifolyt. EGERnek MAKLÁT elővárosában több ház összedőlt, s egyes helyeken mindent elpusztított az ár. (P.Z. szept.27.)

augusztus 15. EGER. "...hanem úgy 1814-iki évben egy második áradás is károsította a' várost. Aug. 15-én melly a' téli árviznél mint egy egy lábnnyival kisebb volt és a' meg nevezett ház (1.1757.szept.alatt.) falára a' két táblákon alul van be vésve." (Gorove L. 227.)

augusztus 29. POMÁZ. "Sokkal rémitőbb volt ennél még azon nagy árviz, melly a' folyó Kis Aszszony Hava 29-dik napján délután közel négy óráig dühösködött. T. PEST Vármegyének PILISI Járásában, jelesen CSOBÁNKA, POMÁZ 's SZENTENDRE Helységben. Ezen Helységeknek lakosai, kik a' sok esőzések miatt hátra maradt mezei munkáiknak végre hajtásában mintegy lopva izzadoztak, korántsem álmodtak volna, hogy a' midőn felettek félig kellemetes nap fénylett, az alatt lent a' helységben szülek, gyermekeik, feleségeik életek veszedelmében fforogjanak, sőt sokan már a' halállal küszködjenek.

Nevezett helységek felett fekvő hegyeken hirtelen 's reménytelenül olly rettenetes felhő szakadás lőn, hogy kevés pillanatok mulva, a' hegyekről le rohanó viz tenger módjára el borította, magával őt, hat sőt tiz mázsás köveket is lesodort, 's azokkal rész szerént völgyeket temetett el, rész szerént halmokba öszve hordván, hegyeket formálni látzatott."

"Annyira dühösködött ezen borzaszó özön, hogy CSOBÁNKÁN három házat, POMÁZon pedig négyet, és egynehány Czigény kunyhókat öszve roskasztott, lakásaik közök pedig, kiket vész szerint utjában utolért, rész szerént pedig házaik padlására (!) magokat el vonva, meglephetett, az első helységben ugyan hármát, az utóbbiban pedig tizenhármát Neptunus Istennek, áldozatul vitt, számos lovakat, ökröket, juhokat elsepert, a' veteményes kerteket elpusztította, sőt ember deréknyi vastagságu fákat is vagy tövestül kiszaggatott, vagy derékban kettő(!) tört." (Hazai és Külf.Tud.okt.8.)

augusztus 30. KŐSZEG. "A viz még nagyobb volt, (mint 1813. szept. 18-án) de két nap alatt lefolyt." (Visnya A. 100 old.)

augusztus. DUNÁNTUL. "A' DUNÁN tul való részekről, azon szomorú hírek érkeztek, hogy a' viz áradások Aug. végén és September elején egész tájakat elöntvén, rettenetes károkat okoztak. Nevezetesen GYŐR mellett, a' sziget közben, és magában GYŐR városában olly annyira kiöntött a' viz, hogy a' SZIGET nevezett külváros egészen vízben vala. Mi szomorú állapotján legyen a' RÁBAKÖZ, ebből kiki el gondolhatja. SOPRONY táján is olly rettenetes vízöntések, esők valának, hogy

LOTSMÁND nevezetű nagy helységnek két harmad részét; ehhez közel lévő kis NÉMETFALUT pedig úgy el septe, hogy a' helye sem maradt. De még irtoztatóbb károkat tett az ár SZALA Vármegyének egy részében, és HORVÁT-ORSZÁGban; mert a' MURA és DRÁVA a' MURA-KÖZt úgy elöntötte egész CSÁKTORNYÁig, hogy az Országuton is, mely magosabb és igen jó tsinált ut vala, egy ölnyi magasságu volt a' víz. Ezen vizözön miatt, mivel a' leg szebb és leg népesebb helyek is egészen víz alatt valának, számtalan ember és marha elveszett. VIDOVECZ, DOMBORU és LÉGRÁD nevezetesen, olly veszedelemben voltak, hogy egy ember sem maradhatott otthon, aki tsak a' víz elől elfuthatott. A' szegény emberek a' MURÁN innen az erdőkben tartózkodnak, a' marhák pedig melyek némelly dombokra vették magokat, ott az éhség miatt vesztek el, mert a' viznek áradása mintegy tenger majd egy hétig tartott, és tsak akkor kezdett apadni. Így a' kukoritzta el-rothadt, a' gabonát és a' takarmányt pajtákkal együtt a' víz vagy elragadta, vagy megrontotta."* (I.h.szept.21.)

szeptember 8. A DRÁVA kiáradt s oly pusztításokat okozott, amilyenre évekre visszamenőleg nem emlékeznek EGYÉKEN. Ezen a napon estétől, 9-én reggelig még 3 lábnyival emelkedett a vízszíne. Az árvíz DÁRDA, EUGÉNIA falu, BELLYE, KOPÁCS, DARÓC vidéke egy víztengernek látszott. DÁRDA gátját a víz átszakította. Terményekben igen nagy a kár. A mintegy 1000 mázsára becsült méhkasokat elvitte az ár. Épületek és állatok elpusztultak. Az emberek a padlásokra és háztetőkre menekültek. (P.Z.szept.27.)

szeptember 21-28. PEST-BUDA. "Egy hete mult, hogy nálunk tiszta és meleg napok járnak. Ezen kellemes időnek már azt a' hasznát tapasztaljuk, hogy mind a' Gabona, mind a' Bor jóval alább szállott, 's mivel ezen időjárás tovább is állandó marad egészen cioszlott azon félelem, mely a' jövő télre támadható nagy drágaságtól származott volt." (Hazai és Külf.Tud.okt.1.)

október 1-3. PEST-BUDA. "Oktobernek első három napja olly hűves volt, hogy nem tsak nagy dér vala nálunk mindenütt: hanem az apróbb tótsákban a víz jéggel keményen behártyásodott." (I.h.okt.5.)

október 19. KISMARTON. A szüret kezdődik, bár nem valószínű, hogy addigra is beérjen a szőlő, mert 8 nap előtt nagy hideg is számottevő kárt okozott. A borárak emelkednek. (P.Z.okt.25.)

október 20. POZSONY. Vidékünkön megkezdődött a szüret, de hamar vége is lesz, mert kevés bor termett, de valószínűleg jobb, mint a két megelőző éveké volt. (P.Z.okt.21.)

október 24. PEST-BUDA. "Az uralkodó (I. FERENC) Budára érkezett hétfőn, de a "temérdek ünneplő tiszteletek mintegy elenyésztek"... "mert reggel tíz órától fogva egész 9 óráig estve az eső esett." (I.h.okt.26.)

október. KOMÁROM. "... igen sok és hideg esők jöttek elő." (Jókay J. 53.)

október. KOMÁROM. "Ezen 1814. esztendő egészen mostoha volt, a, tavasz szépen kezdte, morderül végezte, a' nyár és ősz többnyire esős és hideg, árvizes, gabonára, szalmára nézve soknak látszott, de mag kevés volt benne, magam tapasztaltam POSON Vármegyében, hogy egy 26 kevés kereszt rozs ki nyomtatván, alig adott egy vékát, a' tiszta buza is mindenfelé rosszul fizetett; árpa, zab, krumpli elég termett, de az is nagyon drága volt, mert az árpát nem tsak a' ser készítésre, hanem kenyérnek is fordították, 's szint úgy a' zabot is, bor ebben az esztendőben úgy szólván semmi

* A cikk végén segítséget, adományokat kérnek. (Réthly)

- sem termett, és ami termett is igen rossz a' szüret. October utólján vólt, de voltak olyanok is, akik nem tartották érdemesnek le is szedni." (Uo.)
- december 8., 10. PEST-BUDA. "A' ködös és eső idő nálunk harmad napja keményre változott, 's már tegnap este a' fagyra havazni is kezdett. Mellyre nézve a' DUNA hidjának karfáit már elszedték és ma holnap az egész hid el fog szedetni. Ma ismét lanyházó idő vagyon." (Hazai és Külf.Tud.dec.10.)
- december 12. PEST-BUDA. "Ezen a' héten a' DUNA hidját tellyesen el szedték, és hétfőtől kezdve már kompokon járnak." (I.h.dec.17.)
- december 13. KOMÁROM. "A' tél is 13k Decembertől fogva különös, mert olly enyhe idők járnak, hogy nyári ruhában széltére járnak az emberek; December vége felé egy kevésbé keményebb az idő, de még is az utakon való járás főképp terhes szekerekkel igen nehéz a' nagy és félíg meddig meg fagyott sár miatt. Ebben az esztendőben (amint az ujságokból olvassuk) egész EUROPÁban tsupán tsak PORTUGÁLIÁban volt jó bor termés". (Jókay J., 53.)
- december 21. PEST-BUDA. "Az idő most is ködös és nedves; mára virradóra eső esett." (Hazai és Külf.Tud.dec.21.)
- december 24-25. POZSONY: A DUNA már erősen zajlik és ezért a repülőhidat 25-én leszerelték. (P.Z.dec.126.)
- december 31. PEST-BUDA. Ismételten villámlott és dörgött az ég. (I.h.1815.jan.10.)
1814. BÉKÉS városban nagy árvíz. (Haan L., I.190.)
- ESZTERGOM. "Engedelmes oly meleg szép üdők jártak (januárban) 10 nap, hogy a vad kék ibolák kezdetek virágozni 's az fű nyólt. 10-dikben éjjel eső, mely hóval végezte, reggel elkezdett fagyni, 's egész nap hideg, 11-dikben álhatatlan hideg, ezen egy éjjel a' Kiss-DUNA befagyott, 's az öreg-DUNÁN nagy zaj ment. 12., 13., 14., 15., 16. elég hideg, hogy az öreg DUNA több helett beállt.
- január 22. VINCZE nap hó és eső egész nap, meglágyult; (nem is lett bor, termett 300 akó helyett 45 akó oly savanyú, hogy inni lehetetlen volt.)
- január 23-24. egész nap esett. 25. Sz. PÁL fordulása kemény fagy, felhős, szeles, tiszta, 27-dik nagy hideg éjjel, nagyon meg villámlott az ég, napnyugotnak, utánna megengedett, az jég is el ment a DUNÁból.
- február 2. Gyertyaszentelő, szép tiszta nap, hideg, azután kezdett ismét hideg lett(!), s az DUNA ismét mindenütt beállt. 14. Februártól 20-dikig és az DUNÁt terhes szekerek járták.
- március 4. ez nap délután elkezdett esni, az jég a DUNÁból 12-dik marti ment el, és POSONnál egy héttel később, ezután igen jó üdők lettek, úgy hogy többé sem dér, sem hó, sem fagy nem volt, s az tavasziakat korán el lchetett vetni, mint hogy az üdő szép meleg, és meleg esővel járt, az fák korán kivirágoztak, az szőlő Sz. GYÖRGY április 24. napon szépen kileveledzett.
- áprilisnak 28-dik napján hideg szél, 29-dikén még hidegebb, 30-dikban reggel 3 óráig havazott.
- május 1. nagyon hideg szél, 2-a és 3-a éjeleken fagy és a szőlők elfagytak, 4-e ismét fagy. 7-dikben délután 6 óra tájékan földindulás, 9-ikben ismét. 10-dikben hideg, 11-dikben egész nap igen hideg szél. 12-dikben oly hideg volt, hogy az kőművesek az hideget nem állhatták munkából elmentek, délig nem dolgozhattak. 13-dikán ámbár fölhős volt az üdő, még is jég volt az vállukban (vályú), s így az hideg napok tartottak egész májusban.
- június 8. is hidegen viselte magát, MEDÁRDUS napján esett, és esett minden nap, egész július 2-ikig nagy esők jártak, itt az üdő nagy melegre fordult, az esőzés

megszűnt. 17-éikig csak kétszer esett, 18-dikban elkezdett esni nagyon, esett július végéig, az aratást dombos helyen és homokoson kezdték el.

július 14-dikben, de az esőzés félben szakasztotta, s az egész aratásban esős üdők jártak. augusztus eleje meglehetősen vala, de ha 2 nap nem esett, esett ismét 2-3 nap. Augusztus közepe ismét esős kezdett lenni, s így végzette.

szeptember is esővel kezdette, esett minden nap 10-dikig, 11-dikben föltisztult, oly hideg lévén, hogy sok helen az fűjtést elkezdették egy hét előtt, ma sem hagyták el, őszi gabona több heleben mind kint, tavaszi pedig ország szerint körösztösökben(!) sok esőzés miatt be sem hordhatták. Ez után kezdettek jó üdők lenni, s a Tavasziak 19 's 20-a után a következő napokon behordattak.

Az Fetskék ezen esztendőben a májusban levő sok hideg miatt igen elvesztek. Légy sem volt. Júliusban kezdték támadni.

Ezen esztendőben széna sok vala, de az esők rendén nagyon elrontották, ahogy árvizek múlt ősssel nem uralkodtak, mind őszi, mind tavasziban ritkán látni oly termést mind a minémü bővséggel termett mindenféle gabona, és az sok esők oly szükségét okoztak, mely miatt a gabona nem tsépölthetett, s nyomtathatott, hogy Pos. mérője a Tisztának September közepénél 12 frt., rozs 9 frt, árpa 4, zab 2 frt, de azt is pénzen alig lehetett venni, s az drágaság többé még sem szűnt, mert az esők miatt a gabonának egyharmada is elveszett. Bor nagyon kevés termett s úgy hogy amely szőlőkben termett közönséges esztendőben száz akó, most 10 akó, mely oly savanyú, hogy azt meginni nem lehetett, az ára lett 7-8 frt." (Esztergom, Országos Levéltár.)

– DEBRECEN. "Hideg tél, lágy tavasz, ápr. közepétől fogva végéig igen meleg, május első napján nagy és hideg északi szél, tiszta idővel; 2-dik napjára virradóra tsendes tiszta idő, a nagy dér és fagy mindenféle gyümölcs és szőlő termést elseprett; szomorú nyár, noha égi háborúkkal, jó aratás. Nevezetes dolog, hogy ez a májusi hideg, Német és Franciaországban is éppen akkor eső olyan károkat okozott, mint nálunk." (Debreceni Magy.Kal.1831.)

– EGER. Rossz bortermő év volt. (Schams F.II.201.)

– ERDÉLY "Ebben az esztendőben pedig nem vala úgy szólván semmi bor, még az áldott SZILÁGYSAGBan is, melly a bornak és gyümölcsnek igaz hazája; azért a pinczék egész országunkban üresek. El mégyen tíz fogadó előtt is az utazó, míg egy pohár bort kap..." (Hazai és Külf.Tud.1816.jún.21.)

– ERDÉLY. "Igaz ugyan, hogy most jobb termés van ERDÉLYben, mint tavaly volt; de az is igaz, hogy 1/ a tiszta buza sok helyen üszögös. 2/ A rozs nem eresztős,* lóhás és a kalászkok csorbák; és ez mind a májusi hó miatt. 3/ Törökbuza hanem ha igen hoszszu, és jó ősz lesz, (azaz SZ.MIHÁLY nyara jól beérik, hosszan nyúlik) igen igen kevés lesz." (Nemzeti Gazda, 1814.II.159.)

– ESZTERGOM. "Termett kevés és rossz (bor)" (Eszterg.Áll.Levéltár.)

– KECSKEMÉT. "Az év változó, többnyire enyhe hónappal kezdődik, melyet február-március első napjáig tartó hideggel követ. Március különben enyhe, néhány nagy esővel és zivattal. Április első három hete szeles és száraz, majd 28-án hidegre fordul az idő. Május 4-ig tart az áprilisi hó, de utána megenyhül és kiderül, 11-15-ig hűvös, majd esős meleg napok jönnek. Junius eleje jobbra derült, meleg, míg a második fele inkább csapadékos jellegű. Ehhez hasonlít a július is, míg augusztus már változékony. Szeptember első fele, különösen 3-12-ig igen esős, a második

*Az Értelmező szótár szerint (II.köt.421.old.): A buza nem jól cresztett. Itt "nem adott bő eresztést" azaz nem jól fizet. (Réthly)

fele már szárazabb. Néhány esős nap kivételével egészen száraz az október. November első napjai csapadékosak, de további részében egészen december 22-ig, enyhe és száraz az idő. Ezután havazással és nagy hideggel fejeződik be az év. (Wagner R., 1931: 36 old. (Április 5-én: 22° R. (27,5°C.)

KECSKEMÉT

1814	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
Fagyos nap	23	24	7	2	3	–	–	–	–	8	13	17	97
Felhőzet (0-4°)	2.12	1.67	1.83	14.3	22.51	14.7	19.1	1.45	1.91	1.54	1.93	2.06	1.82
Csap. nap.	13	11	11	8	13	14	14	11	13	8	8	10	134
Csap. az idő tart. %-ában	20.5	16.4	15.7	11.6	15.4	15.7	17.1	8.9	15.7	1.02	12.3	13.0	–
Havas nap	4	9	1	1	2	–	–	–	–	–	–	8	25
Deres nap	3	1	1	0	1	–	–	8	3	2	7	2	25
Ködös nap	3	1	6	–	–	–	–	1	–	2	6	3	25

(Uo.)

- KISKUNHALAS. "Jegyzésben tétetik, hogy ezen esztendőben májusban a szőlőtermést a kemény fagy általában elrontván, azután pedig a mi kevés jött, azt ismét a hideg szeptemberben, a nyári sok esőzés miatt csak félérésben létekor megfagyaltta, a melyből a lett, hogy soha a most élők emlékezetére olyan erő nélkül való bor nem termett, és mégis a szűk termés miatt szüret után egy akónak 15, sőt több forintot is lett az ára váltó cédulában". (Tooth J. 89.)
- KOMÁROM. "Ez az esztendei tavasz is különös – egész JÓZSEF naptól (márc.19.) fogva Április végéig kellemetes idők jártak, egész böjtben soha legkisebb szél nem fújt, már Husvétkor (hv.ápr.10.) 14 Április (hv. utáni csütörtök) az őszi vetések oly szépek voltak, mint máskor Pünkösdt táján,* de bezzeg április végén elő jöttek a komor idők és hideg szelek, melyek szinte 3 hetekig folyvást tartottak, 3, 13, és 14 Máj. kemény fagyok voltak, úgy hogy a szőlők, gyümölcsök, s egyéb gyenge vete-mények mind el fagytak, nálam a paraditsom, alma, plánta kettős spárta takaróval lévén leboritva, mégis földig elfagyott. Május 16, 17 és 18-kán kellemetes lassú meleg esők voltak." (Jókay, J., 52.)
- KÖSZEG. Tavaszi fagy. (Visnya A.)
- KÖSZEG. Felhőszakadások, erős áradást okoztak. (Szepesházy K. 1.81.)
- RÁCKEVE. "az időjárásról: Jan. 7-dikén kezdett tél lenni s nevelkedvén a hideg, tartott Mártius 5-dik napjáig, 14-a Márt. el is ment a Jég békével; hanem későbbben kiöntött a DUNA a HUGYAI szántóföldekre az tsak ugyan nem ment, még is a téli nagy nedvesség föld árja miatt, a pusztákon nem lehetett előbb mint 12-a Ápril szántani. Mártius és Április fele száraz, szép napokkal telt el, azután szeles eső, Ápril utolsó napja havas, Május 1-ső napján fergeteg, zuzmarás szél, végre nagy szemű hó esett és a földet elborította, 3-a Máj. nagy fagy, 13-a, 14-16 Maj. ismét szél, hideg fagy és hó. fertelmes idő a szőlőkbe sok kárt tett." "Noha itten a hernyók leszedettek a fákrul, mégis Május elsején példa nélkül sok

*Nem helytálló összehasonlítás, mert a húsvét és a pünköszt változó ünnepek, így a húsvét legkorábban március 22-ére, legkésőbbben április 25-ére esik. Viszont a pünköszt május 11-e és június 13-a között változik. (Réthly)

lévén a hernyó, minden gyümölcs fákat megmeztelenítettek. A szőlő fája igen jól telelvén, tavasszal dönteni is lehetett. A marhák tavasszal hullottak. Junius esőssel telt el, 24-e Juni iszonyu szélvész, jeges eső pásztásan, ÜRGE helyen el is veré a gyökeréig, a mint a fagy után kihajtott a szőlő lerontatott, úgy járt a kukoricza is. Azután Julius is igen esős, Augusztus kevés tiszta nap. Szüntelen esős Septemberben 13-ik napjáig."

"Megjegyezni valók: 1-ör hogy igen későn ment minden érésre, zab még Septemberbe is az éretlenség miatt volt lábon.

2-szor Jég által gyökeréig elvert kukoriczák ki hajtottak, termést hoztak, de meg nem érett.

3-szor Septemberbe már a föld árja lévén a BAKHÁZI pincze teli volt.

4-szer Kaszállás elején és Aug. végén a DUNA kiöntvén BESNYŐbe, mind az öreg fű, mint a sarnyu elveszett.

5-ször Zab, Árpa bőségen termett, a Buza is, szalmába sok, de áttallyába fél pesti mérőnél nem adott többet csomója, igen szorult, sovány, töpött, tőkös lett a szeme.

6-szor HUGYÉ tilalom alá vétetett (mely 1786-tól fogva nem történt), igen sok sarju kaszáltatott benne.

7-szer a Borunk oly rosszak voltak, milyenre a mostani kor nem emlékszik, mert Septemberben már a tőkén megfagyott a szőlő, kevés is lett, mert sokan egy dézsába el hozhatták a termést. Az 1783-iki Bor rossz volt úgy hogy irtódzott az ember belőle inni; de az mégis essentia lett ezen 1814-iki borhoz képest, mely még csak piros szint sem tudott kapni, minden törkölyön tartás daczára sem." (Magdics J., 168.)

– RUSZT. Novemberben még éretlen szőlőfürtök voltak. (Conrad. P.S., 136.)

– SOPRON. Ennek az évnek január- és februárjában sok havunk és tavasszal nagy vizeink valának. A pincékbe is befolyt a víz. Május és Júniusban a szőlő virágzásakor sok eső volt. Savanyú és méreg drága bor termett. A gabonatermés rosszul sikerült. A szegény emberek számára nehéz év volt. (Bruckner G.)

– SZAMOSMELLÉKE. Az ÉR felső mellékén igen gyenge szüret volt, ahol közönséges terméskor egy szőlőben 1000-1200 cseber bor termett, ebben az évben 40-50-nél is kevesebbet szüreteltek. (Nemzeti Gazda, 1814: 349.)

– TISZAUGH. Ez az esztendő is, valamint a feljebb való, szerencsétlen volt és úgy szólván semmi benne a rendes idő szerint nem ment. Az egész tél lágy volt, ha igen kevés, egy-két nap tartott. Tavasszal semmi eső, mely miatt későn lehetett vetni. Április 29-én elkezdett esni az havas eső, amely óra fordulván, május első hetében oly nagy hó lett, hogy sok helyen térdig is ért. Ez a hideg a szőlőt, gyümölcsöket, életet elrontotta. Május második felében ismét dér, fagy volt. Május 13-án ismét hó volt. Ez a mostoha idő keresztül ment az egész országon, mint az Ujság írta, úgy hogy csak egy szem szőlőt, vagy gyümölcsöt sem ettünk. A bornak Akója felment 30-40 forintig. Itcáját mérték 24 garason. Szeptember első hetében ismét dér, fagy volt, melynek az a káros következése lett, hogy a tengeri mely későn vetődött (vetették el) és ekkor kezdett szemezni, megfagyott és többé semmi sem lett belőle. Ezért a buza megdrágult, már ősszel 120-125 forint volt köble, az árpa 10-14. (Debretzeni Pap I. jegy.)

– TOKAJ. Rossz bortermés volt. Általános ismételt tavaszi fagyok, a szőlő finom hajtásait annyira elpusztították, hogy szüretre alig lehetett még gondolni is. (Schamis. F. I.99.)

– VÁC. "Vácról vett tudósítások szerint egy szorgalmas tudós a mult 1814-dik esztendőben az időjárást e-képen jegyezte fel:

Felette nedves volt az egész esztendő. Egy lábnyi négyszögű térségre esett egész

esztendő által 80 Magyar Országi icze viz; egy ölnyi négyszögü térsége 2880 icze, azaz 40 Magyar Országi Akó. Ha mind az a viz a földszinén meg maradt volna, a mélysége tett volna 22 1/2 hüvelket (=592 mm R.A.) holott más esztendőben tsak 17-18 hüvelket (447-473 mm R.A.) szokott tenni.

Legnedvesebb hónap volt Julius, azután junius, és végre Augusztus. Legszárazabb volt Okt., utánna Április, és azután Februárus. Leghidegebb volt Febr. 21-ikén midőn a Hévmérő a 16-dik fokon állott a fagylaló pont alatt; ezután Febr. 22-ikén, midőn a 15-ik fokra mutatott a Hévmérő; utánna Jan. 15-ik napján, midőn a 14-dik fokon állott a fagylaló pont alatt. Ezek R°-ok, (amely C°-okban kifejezve rendre = -20°, -18,8°, illetve -17,5° R.A.). Legmelegebb volt Júl. 12-ikén, midőn a Hévmérő a 25-ik fokra (= 31.3°C.) mutatott az árnyékban. Ezen a napon kívül még négyszer volt oly mértékű meleg: pedig más nyarakban 28-ik, 29-ik fokon (=35-36,3°C) is szokott lenni.

A Barometrumban leg magasabban vala a Kényeső Sept. 19-diken, midőn 29-ik hüvelken felül az első lineán állott. Leg mélyebben vélt Jan. 24-iken, midőn a 27-ik hüvelken felül a tizedik lineán állott." (Hazai és Külf.Tud. 1815.január 21. No.6.Pag.41.)

- VERŐCE (Horvát-Szlavon Ország, Virivitica.) Egy október 25-i zivatar megemlézése után megemlíti a levelező: "Mondják késő dörgés, kora éhség..." (Hazai és Külf.Tud.)
- VÖRS. (Somogy m.) A tavaszi fagy elvitte a szőlőket, gyenge bortermés és 1 litce bor 1 frt volt. (Móznér L. 1947: 139.)
- SZATMÁRNÉMETI. A rossz időjárás, meg a háború miatt az inség kezdett mutatkozni. A hegyi lakosok egy-egy köből buzát kértek fejenként, de a város nem adhatott (Jeney)

1815

1814/15. FERTŐ-TÓ. A tavon minden télen képződik jégréteg, még az oly enyhe télen is, mint az 1814/15-i volt. A tó környékén ezen a télen a hőmérséklet nem süllyedt -5° R alá (-6.3°C.), mégis a jég hid február 22-éig eltartott és még az előző napon is fuvaroztak rajta. (Csaplovits. I.70.)

január. "DOBOKA Vármegyéből írják, hogy ottan olly nagy a drágaság, amilyen 1646-tól* fogva soha nem tapasztaltatott. (Hazai és Külf. Tud.jan.15.)

január 2-3. BUDA. Az éjjel ismételten volt villámlás és dörgés. (P.Z.jan.10.)

január 1-4. PEST-BUDA "Az uj esztendőnek napjai hidegebbek kezdettek lenni; tegnapra és mára virradóra pedig keményen meg fagyott." (Hazai és Külf. Tud.jan.4.)

január 7. DUNÁNTUL és BACSKA. "Nálunk a' mezőségen közel egy arasznyi hó vagyon; de szomszéd BÁTIS Vármegyében Jan. első hetében három nap olly hó esett, hogy a' kotsikkal való járást majd lehetetlenné tette. Ezen hó ottan annál kedvesebb volt, mivel a' Vmnek nagy részén az egerek és hörsögök olly igen megszorodtak, hogy a' magot igen ki-ették." (I.h.jan.14.)

január 22. PEST-BUDA. "A' Decembéri nedves és gyenge idő Januárius első napjaiban kemény hidegre változván, attól fogva folyvást keménykedik az idő, hol száraz

*Erdélyben 1645 és 1646 években tényleg pestis és sáska pusztított és drágaságot okozott. (I.Réthly: Időjárási események. I.köt.174 és 175. old.)

faggyal, hol hóval felváltva. Ilyen változást gyanítunk a' felsőbb részekben is, mert a' DUNA szüntelen zajlott.

A' mult hét végén hire jött, hogy TOLNÁNál és FÖLDVÁRNál meg állott a' DUNA jege. Ez annál hihetőbbnek látszott, mivel a' DUNA vize felnyomódván áradni kezdett. Vasárnap (22.) reggel 9 1/2 óra tájban tsak ugyan itt is megállapodott a' jég, 's a' két város között a' közösülést könnyebbíteni kezdette: hanem hétfőn (23.) meg indulván, majd félóraig ment. Már most a' hó bővebben el lepvén, 's mintegy össze egyvezvén, hihető, hogy tartós lesz a' jég, 's mind a' mulató, mind a' munkás embereknek könnyebbséget fog szerezni." (Hazai és Külf.Tud. jan.25.)

január 29. PEST-BUDA. "Már vasárnaptól (29.) fogva esős, 's lanyházó üdőknyen, úgy hogy a' hó nagy részént elenyészett, 's a' DUNA jege olly porhanyó lett, hogy rajta jární épen nem tsak barátságos, hanem minden órán elbutsuzását várjuk." (I.h.febr.1.)

január. KOMÁROM. "Ezen a' mi tájkunkon tsak két hétig volt hó és hideg idő. Januárius végén elkezdődtek az engedelmes idők, egész GERGELY napig (márc.12.) tartottak; de azóta szüntelen zavaros és kemény idők jártak." (Jókay J. 54.)

február 2. PEST-BUDA. "Az időnek meggyengülése azt a' szerentsés következt hozta maga után, hogy Febr. 2-án éjjel a' jégnek nagy része BUDA 's PEST között elta- karodott, a' többi tegnap, 's most már a' DUNA tiszta lévén szabadon lehet hajó- kázni. Szinte illy tisztának jelentik a' DUNÁt POZSONYnál az ott való ujságok; mivel LINCZNél a' jég még álla. De mi tsuda, ha nálunk illy lágy idők járnak, midőn MOSZKVAi tudósítások szerint a' hasonló nevű folyó Jan. 11-dikén a' fagy fel engedvén minden jégtől megtisztult." (I.h.febr. 4.)

február 7. PEST-BUDA. A DUNA jégpáncélja még erős és a közlekedés zavartalan. (P.Z.febr.7.)

február 10. PEST-BUDA. "Valamint Pesten úgy egyéb helyeken is hazánkban vett levelek is bizonyítják, Febr. elején komor és nedves idő volt. 10-dik tájban felderült, 's egy két nap hűves, utóbb gyenge fagyaló napok voltak. De most nálunk megint meg- lágyult, 's tegnap éjjel esett is. Mindazáltal a' hid felállításához még nem kezdhet- tek." (Hazai és Külf.Tud.febr.22.)

február 13. AJTON (Kolozs m.) "... az 1815. esztendő Febr. hója 13-án történt Tek. Ns. KOLOS vmben AJTONban, amely helység magas helyen fekszik 's feljövő nappal az irott időben MAROS-VÁSÁRHELYen keresztül egyenes léniaába esik. A nap feljött vala. A' föld színe 's a' nap között valami két ölnyi köz tetszett. (Időpont ismerete nélkül a Nap magasságát nem állapíthatjuk meg.) Az idő tiszta és tsendes volt, tsak valami vékony gőz volt a' föld színén. Napkeletre tekintvén szemembe tünt a' levegőben, hozzávetőleg MAROS-VÁSÁRHELY fölött két egymással be- szélgető emberek 's egy harmadik ugyanazok felé menőnek képe, aki is elmenni tetszett mellettük, de kevés távoztával visszatért hozzájuk. Ezeknek mozgásaik alatt, házak, kémények, utcák(!) azokon járó emberekkel 's állatokkal, tornyok, templomok 's egyebek. Kiszólitottam feleségemet is ezen szép látomány (valószí- nűleg délibáb lehetett) szemléletére, 's gyönyörködve nézték egy néhány minutáig, mig sajnálatunkra lassanként elenyészett a' napnak a' láthatárról való felemelke- désével." (Xantus J., 1950. 187. és Nemzeti Társalkodó 1830: 150.)

február 21. POZSONY. A DUNA BÉCS-től lefelé már jégmentes. A szőlőket már metszik. (P.Z.febr.21.)

március 4. POZSONY. A repülőhidat beakasztották. (I.h.márc.3.)

március 13., 14. PEST-BUDA. "... a' tiszta, 's felderült reggelre komor felhők, háborgó szelek, havas esők következtek. Különösen tegnap estve homályos felhőkkel, szeles esővel, majd egy óráig tartó ritka mennydörgések voltak." (I.h.márc.15.)

- március. TEMESI BÁNSÁG. "BILLÉD 's VARJAS határában két lábnyi szélességben megrepedezett a föld, ott ember derekához hasonló vastagságu oszlop formán víz buzgott fel, 's a' szomszéd határokat el is öntötte volna, tsak a' köz gondoskodás az oka az oda való Lakosok által különös árkot nem ásott volna a' lefolyásra,..." (Hazai és Külf.Tud.ápr.1.)
- április 19. KOMÁROM. "... a fák ugyan ki virágoztak, de Április 19-én olly kemény fagy volt, hogy a' le borogatott plánták is el fagytak." (Jókay J. 54.)
- április-május. PEST-BUDA. "Április végén és május elején gyenge dörgésekkel tsendes esőzéseink valának, melyek a' mezőnek uj életet adtak." (Hazai és Külf.Tud.máj.6.)
- május. KŐSZEG. Tavaszi fagy. (Visnya A. Szőlőkönyv.)
- május. KOMÁROM. "Dér volt". (Jókay J., 54.)
- május 29., 30. KENDERES. Ez az esztendő jól kezdte, és május 29. és 30. napján dér-fagy volt, mely a szőlőt, veteményeket ismét elrontotta; borunk ismét semmi sem lett. (Debretzeni Pap István jegyzései.)
- június 11. KENDERES. "...elkezdett az eső esni és mindennap esett három hétig. Buza, széna lett elég." (Uo.)
- június 17-18. POZSONY. Szombatról vasárnapra éjjel erős zivatar volt kiadós záporosóval, amely a szőlőkben jelentős kárt okozott. Egyik közeli faluban a zivatar elé harangoztak, de villám csapott a toronyba és agyonsujtotta a harangozó tanítót, de neki segítő ember csak elkábult. Oly gyakori az ilyen eset, s az emberek még sem hagyják abba. (P.Z.jún.20.)
- június 21. FELSO-MAGYARORSZÁG. "A' Váratlan természeti tünemények sokszor elfojtják reménységünket: de ritkán olly szörnyűk mind magokban, mind követkeéseikben, a' mint a' Június 21-diki égiháboru 's jégeső. Ez szó és írásbeli tudósítások szerint TRENTSIN, BARS, HONT, NÓGRÁD, HEVES, FEJÉR és PEST Vmékben olly rettenetes volt, hogy 1-2 fontos (kereken 1/2 és 1 kg-os?) jég darabok is estek, 's az emberekben szeléd és vad állatokban szöllőkben, 's gabonákban irtóztató károkat tettek." (Hazai és Külf.Tud.júl.1.)
- június 21. "Az előbbi Ujságunkban említett Jun. 21. szörnyű jégesőnek kártételeiről különböző helyekről illy tudósítások érkeztek:
HONT Vármegyében 11 helységnek határát rontotta meg. EGER táján a szőlőknek 2/3 részét semmivé tette. TASSon (Pest m.) az apró marhát, barmokat, sőt némelly házfődeleket is megrontotta.
KUNSZENTMIKLÓSon több embert megsebesített, egy 12 éves gyermeket pedig annyira, hogy meghalt bele. Sok barmok szemeit ki verte, a' Ludakat és mezei madarakat számosan agyon ütötte, 's a' szőlőket mind megrontotta, de a' gabona földeket nem érte. Nehézségre voltak 1-2 fontos jegek, és némellyek belül üres lévén, majd egy verdung viz is bele ment." (Hazai és Külf.Tud.júl.8.)
- június 21. KÉKKŐ (Nógrád m.) "Borzalmas másnap volt ez vidékünkre. Du. jégzivatar volt és 4 óraker hallatlan nagyságú jég szemek hullottak és mindent elpusztított az uradalom határában ("und zerschlug bloss in derselben Herrschaft 20 Hoter"), többé kevésbé NAGYKÜRTÖS és PALOJA falukban 5 fontos (közel 2 1/2 kiló) (??) jégdarabok hullottak és LOSONCon 1 font és 2 lat (közel 60 deka) sulyuak. Embereket, négylábu állatokat, madarakat vert agyon a jég, vagy sulyosan megsebesített. A szőlők, gyümölcsfák terméseikkel, valamint a szántóföldek megsemmisültek. Az épületeken is nagy károkat okozott. Egy paraszt úgy menekült meg, hogy ruháit a fejére tette, s testét sebesítették meg a jég szemek. GÁCSon a viharos

- szél egy meglehetősen nagy épületnek tetőzetét felemelte s keresztben állva ejtette le. A sklabonyai pap szemtanuja volt az eseményeknek." (P.Z.júl.11.)
- június 21/22. ZIMONY. (júl.2.) Mintegy 10 nap előtt borzalmas jégzivatar pusztított, amely a BÁNSÁG felé vonult s VERSEC irányában alig van szőlő, amely nem szenvedett kárt, vagy csak keveset. Helyenként tyuktojás nagyságú jégek hullottak. A verseci hegység különösen sokat szenvedett. Az ellentétes irányú szelek a jéggel terhelt zivatarfelhőket KARLOVICA felé hajtották s onnan vissza a BÁNSÁGba. Sok szőlő és szántóföldi termés pusztult el. (P.Z. júl.14.)
- június. KOMÁROM. "... az Ó gyallai határban a' Nyitra vize emelkedett, az irtóztató zápor eső szünet nélkül mosott bennünket és szörnyen villámlott, 's menydörgött körülöttünk igen közel, tsak ugyan éjjel 10 1/2 órakor nagy rettegések között haza értünk." (Jókay J.54.)
- június-július. PÉCS. (júl.) "Júniusnak vége és Júliusnak eleje nálunk szörnyű esős vala, úgy hogy sem a' szénatakaritást végezni, sem a' sok szélről, 's esőtől megdőlt gabonát aratni nem lehetett. Tsak három naptól fogva – júl. 11. kedvez az idő a mezei munkának." (Hazai és Külf.Tud. júl.26.)
- június 23. HÁROMSZÉK. "E' mostani kártékony esőzések megemlékeztetnek Junius 23-dikán jéggel és zápor esővel járt azon forgószelelről (tornádó), mely 40-50 faluknak épületeiket felforgatta, kertjeiket megrongatta; sőt még az erdőket rettenetes crővel megdőngetvén megbetsülhetetlen károkat tett. Ezen veszedelmes szélvész a' Bodzai Paussus (szoros) táján támadott, az HÁROMSZÉK-et egész hosszában megjárván az OJTOSI-PASSUS-on át berontott MOLDVÁba, a' hol mind az erdőkben, mind a' marháknak hasonlóképpen nagy károkat tett." (Hazai és Külf. Tud.nov.8., és P.Z.nov.17.)
- július 1. PEST-BUDA. Hirtelen zivataros eső és szélvihar volt. du. 1-kor, a városban különös kár nem volt, de "a, városon felül lévő kertekben, a' jeges eső a' kerti veteményeket leverte." (I.h.júl.8.)
- július 3. KOMÁROM. "Július 3-kán is dér volt." (Jókay J. 54.)
- július 22. VERBÓ. (Nyitra m.) Szombaton este 9 órakor borzalmas zivatar vonult fel, mely állandó villámlásaival és dörgéseivel, nagy záporosóval és felhőszakadással játszódtott le, de veszedelmtől nem kellett tartanunk. Azonban éjjel 11 órakor nagy áradás lépett fel községünkben, amely a BERZOVAI-hegységben fellépett felhőszakadás következménye volt. Itt keresztül folyik a HOLECSKA patak, amelyek vizén rendes körülmények között egy 5 éves gyermek átlábolhat. Ekkor azonban sodró folyamává változott, 's a 2, sőt 3 ölnyi, (kb. 4-6 m.) magasságot ért el, mely borzalmas árhullám, házakat, emberekkel és állatokkal elsodort. A városkának magasabb helyeken épült részei sértetlenek maradtak. Azonban közel a patak mentén épült mintegy 7 ház részben teljesen eltűntek, részben összeomlottak, vagy romossá váltak: az evangélikus paplakot és iskolát az áradás részben összerombolta, vagy megrongálta. A szilárd építésű evangélikus temp-lomban a víz térdig állott; az árvízben 25 ember megfulladt, köztük 9 evang., 13 kath., és 2 izraelita. A közeli STRÁZA falucska teljen elpusztult, a gr. APPONYI kastélya kivételével. A szomszédos KRAKOVÁN félig elpusztult, de csak 4 ember vesztette életét. Ugyanakkor BREZOVA városkának 1/3-a ment tönre és 9 ember lelte halálát. A tudósító, bár nagy veszteség érte, lélekjelenlétének köszönheti, hogy ő és lakótársa, valamint a tanító és még sokan mások egy fába kapaszkodva megmenekültek. (P.Z.júl.28.)
- július 22. NYITRA és ZÓLYOM M. A VERBÓN volt pusztító zivatar és felhőszakadás

még sok helyeken tett nagy károkat. A felvidéken, NAGYTAPOLCSÁNY, NYIT-RAZSÁMBOKRÉTről ugyancsak jelentették, hogy emberek, házak, állatok, hidak és sok termés és vetemény pusztultak el. NEDANÓC, BILIC, CHINORÁNY, PRESZNÓC, NYITRA-SZERDAHÉLY, CSALÁNKA, LUDÁNY, KAMON-FALVA, ÜZBÉGH egészen NYITRÁig többé-kevésbé szenvedtek és terményeik elpusztultak. (I.h.aug.1.)

július 23. MAROS-TORDA M. A Nyárad völgye mentén júliusban volt pusztító jégesőről a Széki Gróf TELEKI nemzetség maros-vásárhelyi levéltárában van egy egykorú feljegyzés: gróf FÖLDVÁRI-osztály, 1815. évi iratok között. Sajnos a napot erre az iratra nem jegyezték fel. A pusztítások leírása is hiányzik. Az irat a következő adatokat tartalmazza:

Az 1815-ben JÉGVERÉST SZENVEDETT 35 MAROSSZÉKI FALU JEGYZÉKE feljegyezve azon nemes marosszéki szerencsétlen faluk lakóssáinak, kiknek határaitokon a volt terméseket a jégeső most ezen 1815-ik esztendőben július hónapjában elkárosította.

1/ Semmi sem maradt. MAGYAROS, BERE, KERESZTÚR, SEPRÓD, ANDRÁSFALVA, NYÁRÁDSZEREDA, SÜKETFALVA, DEMETERFALU, TOMPA, SÁSD, JOBBÁGYALFVA. (11 helység.)

2/ Kicsi maradt. TORBOSZLÓ, SZENTIMREH, SZENTHÁROMSÁG, SZENTANNA, GÖTS, ÁKOSFALVA, KARÁTSONFALVA, BACZKA-MADARAS, SZENTLÁSZLÓ, GÁLFALVA. (11 helység.)

3/ Egészen elromlott: HARASZKERÉK, VAJA, ADORJÁN, BURAHÁZA, MÁJA, MÁRKOS és KENDŐ. (7 helység.)

4/ Kevés maradt: CSERÉPFALVA, FOLYFALVA, NYÁRÁD, CSIKFALVA és NYOMÁT. (5 helység.)

5/ Maradt valami: SZÉKES (1 helység.)

augusztus. "NYITRA Vmben a' zápor esők. POZSONY, KOMÁROM, ESZTERGOM Vmben a' DUNÁnak árvizei olly károkat tett, hogy igen sok helyeken a' házak, egész TSALLÓKÖZben pedig a' Széna, Gabona, Kukorica veszendőben vagyon, 's embereket már is éhséggel gyötri. Ki segít rajtuk?" (Hazai és Külf.Tud.szept.2.)

augusztus 5. SZATMÁRNÉMETI. "...mely után aug. 5-én olyan rettenetes árvíz lepte el a vidéket, hogy az itt mulató rendek a városba szorultak, mivelhogy a hidakat az árvíz még a zsadányi uton is elvitte." (Jeney Gy., 116.)

augusztus 18. POZSONY. A július és augusztus zivataros esők és felhőszakadások következtében a DUNA sok helyen kilépett medréből és több napja nem közlekedik a repülőhíd, s csak dereglyéken, csónakokon kelhetnek át a DUNÁN. A gyakori esőzések kárainak elhárítására könyörgő körmenetet tartottak 16-án. (P.Z.aug.18.)

augusztus 19-20. POZSONY. Ezen az éjjelen megindult a DUNA számottevő apadása, s 20-án a repülőhíd már forgalomban volt. (I.h.aug.22.)

augusztus 23-26. VÁG. Évszázad óta a legborzalmasabb áradása a VÁGnak 1815. aug. 23 és 26-a között volt. Ekkor a folyó 17 lábbal (5,1 m.) haladta meg a közönséges víztükrének magasságát. (Rochel A., Naturhistorische....)

szeptember-október. "ERDELY. szeptember hónapja és október eleje tsaknem mindenfelé esős idővel mult, melly miatt , vizek megáradván a' mezőkön lévő takarmányban nagy kárt okoztanak." (I.h.nov.8.)

szeptember. PEST-BUDA. "Az egész nyár nálunk tsak tavaszi meleggel mult el. A' mult három négy nap pedig olly hűvös volt, hogy sokan téli köntöseiket is elővették. Mellyből valahol távolabb havazást gyanithattunk." (I.h.szept.13.)

szeptember. "Erdély... ottan szélteben az idén mindenütt nagy az áldás, és közönséges a' bő termés..." (Hazai és Külf.Tud.szept.8.)

október 15. POZSONY. A szüret kezdetét vette. (P.Z.okt.17.)

október 16. BUDA. A szüret befejeződött és minden várakozást meghaladván jó és helyenként nagyon jó a termés, mint a mennyiségét, mint minőségét tekintve. (I.h.pkt.17.)

október. PEST-BUDA. "Már két hete (kezdeté 19-c hétfő), hogy PEST és BUDA táján szélteben szüretelnek, az első hét ugyan kevésé nedves idővel járt: de a' második hives és tiszta volt. Azért a' szüretelés tellyes divatjában vagyon, és a' mint több tájakról jött hiteles emberek bizonyítják, mind a' termést, mind a' várandó bort középszerű jónak mondhatni." (I.h.okt.25.)

október. ERDÉLY. "A' MAROS vizén mind a' sóval, mind egyébbel való könnyebb hajókázás végett a' Felsőges Magyar Kamara által ezen viznek reguláztatása munkába vétetett. E' végből két Inzsenér oda küldetvén a' méréseket elkezdette, de az árvizek miatt hátráltatást szenvedvén Octóber közepéig csak Sz. IMRE és KÁROLY-FEJÉRVÁR vidékéig haladhattak, melly a' Posta uton 3 mérfölt.(!)" (I.h.nov.8.)

október. NAGYENYED. Havas eső volt és a TOROCZKÓi-hegységekben olyan hó feküdt, melyik januáriusnak is megfelelné. A MAROS folyó szabályozása végett – fontos a só – és a faszállítások végett kiküldött két mérnök MAROSUJVÁRról csak SZENTIMRÉig, ill. GYULAFEHÉRVÁRig jutottak el 3 mérföldnyire a nagy árvíz miatt. (P.Z.nov.17.)

november 15. PEST-BUDA. "... a' Leopold napi Pesti vásár, az egész kirakodó héten, a' második keddig (14.) mindég szép idő volt, a' mi ezen a' vásáron ritka történet..." (Hazai és Külf.Tud.nov.18.)

november 30. POZSONY. A DUNA néhány napja a nagy hideg következtében erősen zajlik, ezért a repülőhidat ma leszerelték. (P.Z. dec.1.)

november 29-december. KENDERES. "...elkezdett a hó esni és esett éjjel-nappal majd mind egyre december 19-ig, amelyből igen nagy hó lett; csak nem fagyos földre esett. Méltó ezen esztendőről megjegyezni, hogy ez különösen járt, mert ha eső esett, hó, vagy szárazság volt, az nem egy-két nap, hanem két-három hétig tartott egy végtébe. Nyáron talán egy felleg sem ment el jég nélkül, mely is sok helyen sok kárt tett. Így verte el a kisujszállási szőlőskertet egészen és a turi határt is. Azt is méltó megjegyezni, hogy a nyomtatás tájba, erre az alföldi részre véghetetlen sok egérlyukat jött, úgy hogy a mezőn egy álló helyben megolvashatott az ember 100 egérlyukat is, így volt benn a helységben is. Az egerek után jöttek a sok baglyok; én a kis kertem nádfala hosszában nappal egy sorban megolvastam 50-et is. Az egerek és gözük sok kárt tettek az őszi vetésben, úgy hogy sok helyen másodszor is vetettek. (Debretzeni Pap István Jegyzései.)

december 1. PEST-BUDA. "Már ezen hét elején keveses hó esvén kezdte magát mutogatni a' tél szokott fejr köpönyegjében, de három naptól olta (nov.29.), (nov.19.) a' hideg is annyira nevedezett, hogy a' kemény fagy miatt tegnapra virradóra itten a' DUNÁN levő hajóhidat ki kellett szedni. (Hazai és Külf.Tud.dec.2.)

december 11-12. DEBRECEN. "11 és 12-én majd félemler magasságu (kb. 80 cm.) hó esett. Ezen a napon jóformán egy szekér vagy szán sem volt a heli piacon. Már majdnem 20 éve nem volt ilyen nagy hó." (Auer I., 120.)

december 17/18. PEST-BUDA. Itt a DUNÁN még simán közlekednek a vizijárművek. ALSÓ-AUSZTRIÁban FISCHAMENDnél, valamint GYŐRött a DUNA jöge erősen áll. (I.h.dec. 19.)

december. KOMÁROM. "Ez az esztendő is mint a' tavali, igen esős és kártevő árvizes

volt; December elején nagy havak és hideg esők voltak, úgy hogy a' Reaumur Therm, a' kéneső tiz grádustra szállott (-12,5°C). Hanem karátszonykor az idő meg lágyult; gabona ebben az esztendőben is kevés termett, úgy meg is drágult, hogy a' jó Buzának ára a' BANATUSban volt 36 for. egy köből, MOSONYon pedig Pos. mérője 20 's 24 for. Bor is kevés termett, ez is savanyu, de még is több és jobb mint a' mult esztendőben." (Jókay J., 55.)

1815. BUDA. A Csillagvizsgálóban a kir. Várpalotában végzett időjárás megfigyelések amint KMETH dr. írja, volt

Június 13-án a legmelegebb nap 23,7° R. (= 29,6°C.)

December 12-én a leghidegebb nap -8,7° R. (= -10,9°C.)

Az utolsó fagyos nap márc.21-én volt -0,8° R. (= -1,0°C.)

viszont az első -2,0° R. (2,5°C.) A teljesen derült napok száma 24., vonuló felhőkkel 156. Eső volt 101 napon ezek között 22 zivatarral és 33 volt a havas napok száma. Ködös nap 51 volt. Az uralkodó szél 125 napon az északnyugati volt, viszont szélcsendes nap 25.* (Vereinigte, 1816.jan.7.)

– DEBRECEN. "Eleinte hideg, azután mérséklett; március szép; áprilisban sok esőzések; szép meleg nyár; hűvös tavasz." (Debreczeni Magy.Kal.1831.)

– EGER. Rossz borteremő év volt. (Schams F., II.201.)

– EGER. "...egy pozs. mérő buza 12 frt; rozs 9 frt 30 kr, árpa 6 frt, zab 3 frt 13 kr. (Szederkényi N. IV. 454.)

– ERDÉLY. "Meglehető borteremő volt, de az igen savanyu és majd ihatatlan volt." (Hazai és Külf.Tud.1816.jún.26.)

– ESZTERGOM. Rossz bor és kevés termett. (Esztergom Áll. Levéltár.)

– ESZTERGOM. "Elmult karácsony éjjel világos, de nem tiszta ég volt. Fölhős hold velág. VINTZE (jan. 22.) fölhős, de nem ihatott a veréb, nem tsordult meg az eres. Sz.PÁL (jan.25.) fordulása délig fölhős, dél után Szép fényes nap. Gyertya Szentől (febr.2.) fölhős, esős, meleg, sáros. A Termés ide föl közepszerű volt, az Alföldön pedig nagyon szegény, melyből származott az, hogy X-berben (december) Pozs. mérő tiszta buzának volt MOSONYon 22 frt., Rozsnak 16 frt., Árpának 9 frt, 30 x, Zabnak 5 frt 30 x., kukoritzának 9 frt, husnak fontja 22 x (krajcár!), egy pár tsizma 20 frt, egy pár csibe 1 frt. 30 x. Pulka 7 frt, egy szopos borju 30 frt. Bor közepszerűn alul termett, ez is savanyú sokkal jobb mégis mint mult esztendő, akója volt 24 frt s mint hogy ez előtt már két esztendővel kevés, s az is rossz (bor) termett, az jó Bornak akója volt 60-70 frt, eszt ugyanaz papiros pénznek nem nagy betse is teszi, ezen új Bornak ára nyáron úgy is szállott, hogy az 24 forintos bor lett 16-14 forintos." (Esztergom, Áll.Levéltár.)

– SOMOGY M. Nagy éhínség miatt a földművesek gabona előleget kaptak. Összeírták az egyes falvak családfői a családtagok számát s a kölcsöngabona fejenként általában 2 köből gabona volt, de néhol még több is. (Kaposvár, Állami Levéltár. Közli Molnár László ft.Kadarkut.)

– SZARVAS. Árvíz volt. (Tessedik S., 195.)

– TOKAJ. Rossz borteremő volt. Ez az évjárat majdnem hasonló volt a mult évihez. (Schams F., I.99.)

*Jellemző KMETH DÁNIEL obszervátor buzgalmára, hogy az év zártával azonnal elkészítette a meteorológiai megfigyelések évi átnézetét és annak főbb eredményeit a pesti német újság január 7-i számában – szombaton – le is közölhette. (Réthly)

1816

1815/16 tél. VAISZLÓ. (Baranya m.) A téli nagy hó komoly károkat tett az őszi gabonában. (Hazai és Külf.Tud.júl.31.)

január. PEST-BUDA. A DUNA jegén nappal az "engedelmes idő miatt" víz van, éjjelre megfagy s erősíti a jeget. A jég BUDA alatt és felett járható, de ESZTERGOMnál jégmentes. (I.h.jan.6.)

január 11. SZEMERE. (Győr m.) "... január 11-ként hozattam fát SZEMERÉről, magam is oda voltam és vissza jövet rossz utunk volt, mivel a hó igen nagyon olvadt." (Jókay J., 55.)

január 13. PEST-BUDA. A DUNA jege vagy egy hete nagyon megerősödött. Terhes szekerek is átkelnek rajta. Néhány napja a DUNA árad... (Hazai és Külf.Tud.jan.13.)

január 16. PEST-BUDA. Du. 5 órakor a jég elindult, de még nem végleg, 12-én pénteken a Szavojai dragonyos ezred haladt át s ment ERDÉLYbe. (I.h.jan.17.)

január 17. PEST-BUDA. A DUNA jege du. 4 órakor végleg elindult; a jég PESTen alól torlódott és ezért BUDÁN a VIZIVÁROSban és PESTen a Molnár utcában kiöntött, komoly kár nem történt. (I.h.jan.20. és P.Z.jan.26.)

január 21. KÁRPÁTOK. Az időjárás megenyhült, esett is. A farkasok embereket és állatokat megtámadnak, az udvarokba is bejönnek és juhokat, kutyákat rabolnak el. (P.Z.jan.30.)

január 29. PEST-BUDA. A DUNA újból zajlik. (P.Z.jan.30.)

január. DÉLVIDÉK. A DUNA és a SZÁVA menti határvidéken számos pestises megbetegedés fordult elő. (P.Z.jan.26.)

január 28-31. MAGYARORSZÁGon a XIX. században ezeken a napokon páratlan erősségű hóihar dült, amelynek igen sok ember és állatok tízezrei váltak áldozatává. Ennek a páratlan elemi csapásnak első leírója GOROVE LÁSZLÓ földbirtokos volt, aki a "TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY" 1819. évi első kötetében levélben kimerítően beszámolt. Levelét a megyénként felsorolt anyag után közlöm. Első helyen álljanak itt a GELLÉRTHEGYen volt kir. Várpalota CSILLAGVIZSGÁLÓ tornyában végzett megfigyelések egyes adatai, amelyeket KMETH DÁNIEL a csillagvizsgáló obszervátora közölt le a "Hazaiban." "Emlékezetet érdemel, hogy az nap (29.) nálunk a' Barometrum tsak 27 hüvelken 2 lineán és 10 parson állott: a' Thermometrum pedig -0.7°R (-0,9°C.) vagyis tsak a' fagyaló ponton alól 7 lineán. Ellenben Jan. 31-én a' BAROMETRUM: 27 hüvelk 10 linea 1 pars; a' Thermometrum -6,5°R (-8,1°C.) vagy is a' fagyaló ponton alól hat Gráditssal". (Hazai és Külf.Tud.febr.10.)

január 28-31. ALFÖLD. "...Abban az irtóztató a' mult januárius utolján, 123 ezer juh és 17 ezer ökör fagyott meg DEBRECZEN, ARAD és PEST között, annyira, hogy a' husa nem volt megchető. Egy hófuvás (hófujat, hóhegy) alatt 180 darabot találtak betakarva és elevenen, melyeket ezen hótakaródzó és a' magok párolgások a' megfagyás ellen oltalmazták. A' gőz úgy emelkedett fel a' hóból, mint a' füst a' kéményből..." (Magyar Gazda, 1816. I. 180.)

– ARAD. (febr.8.) "Melly rémitő dühösséggel hatalmaskodott vidékünkön Jan. 30 és 31-ik napján az iszonyu fergeteg, azt igazán le írni lehetetlen. Reggel három tájban kezdődött, és más nap délutánig folyvást tartott a' rettenetes szél, sűrű hó, és ezzel kezdődött kemény hideg. A' orkán össze vissza forgatott mindent, az előbbi engedelmes (enyhe) miatt talált gulyákat a' MAROSba hajtván elfullasztotta, a' juhokat sok ezerenként vagy a' vizenyős fokokba ölte, vagy halmokra hóval eltemette; a

ménesekeket szerte üzte's a' hó fuvatagokban elsüllyesztette; a' magános utasokat marhástól elasztotta, 's a' másfél ölnyi (kb. 3 m.) magasságu hóval elborította. De ezen irtóztató és sok miliomokra menő károk mellett leginkább érdeklí szívkünket azon szerencsétlenség, melyet a' haza térő Veliteseinknek* egy tsapatja szenvedett. Ezek utközben a SÁMSONYI foknál (hivatalbéli jelentés szerint 17 ember és 50 ló) a' szörnyű hó miatt fennakadván a' rettenetes hidegnek áldozatává lettek. (Hazai és Külf.Tud. febr.18.)

1816. január

BUDA-VÁRPALOTA**

Csillagvizsgáló

Hőmérséklet				Légnyomás			Szél		Szélseb. m/sec	Felhőzet	Zordság
h	R°	C°				irány	Beaf.				
27. r.	7h	1.2°R=1.5°C		27 pl	l h	8 v.	—			borult	—
du.	2	2.7	3.4	"	2	9	N	1-2 ^o		változó	—
e.	9	1.0	1.3	"	3	4	N	3-5 ^o		változó	—
28. r.	7	1.0	1.3	27	3	4	N	3-5 ^o		változó	—
du.	2	2.0	2.5	"	3	0	N	1-2 ^o		borult	—
e.	9	1.0	1.3	"	3	0	N	3-5 ^o		borult	—
29. r.	7	-0.7	-0.9	27	2	10	NNW	6-8 ^o	14	borult	5 ^o
du.	2	-1.5	-1.9	"	2	10	NNW	6-8 ^o	14	borult	5 1/2 ^o
e.	9	-4.7	-5.9	"	5	1	NNW	5-9 ^o	20	borult	9 ^o
30. r.	7	-5.5	-6.9	27	7	4	NNE	7-9 ^o	18	borult	7.5 ^o
du.	2	-3.0	-3.8	"	8	10	NNE	9-10 ^o	24	vékony	9.0 ^o
e.	9	-5.0	-6.3	"	9	10	NNE	3-5 ^o	7	derült	3.5 ^o
31. r.	7	-6.5	-8.1	27	10	1	NNE	1-2 ^o	3	szép	2.5 ^o
du.	5	-2.5	-2.9	"	10	1	NNE	1-2 ^o	3	derült	1.5 ^o
e.	9	-3.2	-4.0	"	10	10	NNE	1-2 ^o	3	derült	2.0 ^o

– BÁNSÁG. (ápr.1.) "Három nap alatt míg a' szélvész a' BÁNÁTban, egész TORONTÁL Vármegyében pedig általljában dühösködött, Januárius utólján, elveszett 400 ezer juhnál több, 's mintegy 200 ezer ökör. Ház nem maradt egy, kár nélkül. A' nyomorúságot fokozza a' nagy mennyiségű hó olvadása, a' talaj nem fogadja be, a' vetések, kaszálók pusztulnak 's a' megmaradt állatállomány is szenved. Egy szemmel látott tanu, a'ki maga 150 ökröt és 1000 juhot veszített el, azt bizonyítja, hogy a' víz, emberi vastagsággal túlul fel a' földből." (Nemzeti Gazda, 1816. I. 254.)

* "Velites" könnyű csapatokat, főleg a szolgálati kötelezettséget még el nem ért fiatalokból állottak. Ausztriában – s akkor nálunk is – néhány velit osztályt állítottak fel önkéntesekből. (Réthly)

** Az eredeti szélmegfigyelések a nemzetközi jelölések alapján történtek. A légnyomás megfigyelések párisi láb, hüvelyk és vonallal közöltettek. A szél erejét 1816-ban még az 5 erősségi fokokkal jegyezték fel, itt átalakítottam 12 Beaufort fokozatra. A zordság értékeit a szélerő és a hőmérséklet értékeiből levezetett hozzávetőleges értékek. Ennél nagyobb értékek is előfordultak. (Réthly)

- BÁNSÁG. "... a' Német Bánáti Regiment-kerületben, tsak magában annyira dühösködött a' szélvész, hogy 54 ember életét vesztette, és 40 ezer darab marha, melyek közül 38,238 juh volt, elveszett; a' kárt 464,670 forintba bésülték." (Uo.)
 - BÁNSÁG. "... A' rettenetes hó, hideg és kimondhatatlan szélvész, mely több szomszéd vidékeknek sem kegyelmezett végestől végig kegyetlenkedett. TORONTÁL Vármegyében is, a' Mezei Gazdáknak, de ezek között is kiváltképpen a' Baromtartó embereknek megsirathatatlan veszedelmekre. Mindenféle marhákban és juhokban olly tetemes kárt vállottunk, hogy azt név és számszerént elbeszélni hijjába is próbálnám; mert akármennyi bizonyos kárt irnak meg egy illen levélben, az, az egésznek csak századrészét se tenné. Némellyek felett mások két harmad részét marhájuknak elvesztették. A' megfagyott teméntelen sok juhot, szarvasmarhát, a' kihizott drága göbolyókat seregestől ásogattjuk ki a' szörnyű hóhalmok alól." (Magyar Kurir, febr.23.)
 - BÉKÉS. "Január utolján nagy fergeteg volt. Megszámlálhatatlan barmokat, jószágokat és embereket megölt; még az épületekben is sok kárt tett, és oly nagy hófúvások lettek, hogy a ház ereszével egyezett meg." (Durkó Békés.)
 - BÉKÉS M. Az enyhe januáriusi napok hatása alatt, a gazdák állataikat a legelőre terelték. A szabadban érte őket a rendkívüli fagy, hó és vihar, amely nagy állatállományt és pásztorokat is elpusztított. Részben a vihar a folyónak kényszerítette őket, s ott megfulladtak, részben megfagytak. Egyes puszták állatállománya teljesen megsemmisült. Egyik gazdának OROSHÁZÁN 540 juh nyájából 24, egy másiknak 600 darabból csak 12 maradt meg, egy harmadiknak 400-ból egy sem. PÁCA-PUSZTÁN egyik bérlő 900 szarvasmarhája közül 400 elpusztult. BÁNHÉGYES-PUSZTÁN a gulya jan. 28-án 560 drb állatot számlált, ezeket KOPÁNCSPUSZTÁRÓL hajtották haza a kitört hóvihar után már csak 30 állat maradt életben. BÉKÉSCSABA, TÓTKOMLÓS, HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, MAKÓ, SZARVAS és MEZŐBERÉNY vidékén hasonlóképp nagy volt a pusztulás. (P.Z. febr.20.)
 - FÜZESGYARMAT. "1816-ban volt az Országszerte híres nagy Fergeteg miatt, Juhoknak és Marháknak iszonyu veszedelme. Kezdődött ez a' Fergeteg a' nevezett esztendő Januárius Hónapja 27-dikének estvégén, igen hideg és erőss Északi széllel, csipős és szikrázó esővel elegy havazásokkal: az eső a' hová le-esett, azonnal oda fagyott, a' szikrázó havat a' dühös szél mindenfelé hordta és az istállók tetején, a' legkisebb jukakon és nyilásokon is keresztül futta, kívülről pedig mindenfelé szerte irtóztató Hó fúvásokat torlasztott. Így tartott ez több napokig egy folytában, mind addig míg végre, a' Házakat és Utzakat egészen elborította, az Ország-utakat járhatatlanakká tette a' töménytelen Számu juhokon és marhákon kívül, melyeknek még tsak feléjek sem lehetett menni, a' rakonczátlanul dühösködő zivatar, 's hófúvások miatt hogy az ember azokat kiszabadithassa, és megtarthassa, sok helyekenn a' pusztasági Tanyákon, Majorokbann és Ország-Utakonn emberek is számosan találtattak megfagyva. Ezt a' nagy tsapást, nyomba követte tavasszal a' második, tudniillik az a' hallatlan Árvíz és a' Föld árja, melyről oda feljebb szólottunk." (Gacsári Krónikája, 157.)
 - GYOMA. "... ugyan csak 1816-ban volt ama nevezetes fergeteg január 28-dik napján, melly számtalan jószágokat még az istállókban is, megölt, 's a' bádoggal fedett pompás 12 öles tornyot levetette 's semmivé tette." (Palugyay, IV.259.)
- január 28. DÁNY. "... ez a nap végzetes volt a Szaléziak egyháza épületére. Az ... első vécsernye idején havas felhőket hajtó hatalmas forgószél (vagy egyszerűen szél-

vihar) dühöngött* ezen a környéken. Majd éjtzakai sötétségbe borult minden és földrengés rázta meg a megrepedezett említett templomot vagy plébánia épületét (Ecclesiae huiusce fabricam). Az ék-kő ugyanis kiesett és a rátámaszkodó szentély fölötti iv is meglazult. Ezzel együtt számos repedés keletkezett a bolthajtáson, a vasgerendák (traversek) három helyen is kiszakadtak a falból, úgyhogy az egész tetőszerkezet ingatagga vált. Hasonlóképpen járt a sekrestye is négy boltívvel s a repedések a menyezetből egészen a padlózatig huzódtak és életveszélyessé vált a templom látogatása." (Besze Mihály plébános följegyzése. Közli ft. Holovics Flórián.)

– GYULA. "Másik veszélye GYULA városának és lakosainak az 1816. évi január 29, 30. és 31-ik napjain dühöngött iszonyu fergeteg gyilkoló mérge volt, melynek következtében, hiteles összeírás szerint a' lakosságnak épületekben szenvedett kárain kívül, megdermedve elveszett a' városban, részint a' tanyákon 174 ökre, 43 fejős és 14 meddő tehene; 16 három éves, 36 két éves tinaja; 21 szopos borja; 3 anya kanca; egy 3 éves, 3 két éves és 1 rugott csikó, 21 sertés, 578 magyar juh; 275 birka és 703 bárány; takarmánybeli kár 2080, épületi 1000; az összes kára becsült értékben 86.915 jó értékű forintokra rugott." (Mogyoróssy J., Gyula 140.)

január 28-31. GYULA. "Az 1816-ikban Januárus 29, és 30. napján dühösködött a' gyilkoló fergetegnek káros voltát GYULA is érzette. Ugyan is a' károknak összeírása szerint elveszett 174 jármos ökrc, 43 Fejős és 14 meddő tehene, 16 három esztendős, 36 két esztendős tinója, 21 darab szopós borja, 3 darab ménese lova, 1 darab három esztendős, 3 darab két esztendős és 1 darab rugott tsikója, 21 darab sertése, 578 darab magyar juha, 275 Birkája, 703 darab Báránya. A' szénában vallott kára 1080, az épületekben esett kár pedig 1000 fra betsültettek. Az egész kár tett betsű szerént 86.915 ft." (Tudományos Gyűjtemény 1832.X.13, XI.3. f. Mogyoróssy János, Karácsoni János. Palugyay József munkáikban ezt a munkát használták fel főforrásnak.)

január 28. OROSHÁZA. "Gyertyaszentelő hetében (jan.28-febr.3.) a gyászos emlékeztető fergeteg sok kárt okozott. Ekkor történt, hogy egy csapat lovaskatona OROSHÁZÁRÓL indulva, az SZÁRAZÉRbe vészett." (Haán, Békési I. 261.)

január 29., 30. OROSHÁZA. (január 29-e és 30-a) vidékünkre borzalmas napok voltak. Már 28-án este heves szél kezdett fújni; éjféltkor már havat hordott; és nap kezdetekor a hó mind sűrűbb és zordabb lett, és a szél orkánszerű viharra vált. Ez a rettenetes hófergeteg egész napon át tartott. 30-án már nem havazott, a viharos szél tovább tartott és így a hideg még metszőbbé vált. Amily rövidék ezek a sorok és mily könnyen olvashatók, oly hosszantartóan marad érthetővé ez az esemény. Ezen borzalmas napok elsőjén a vihar és a hó légkörünkben úgy elhatalmasodott, hogy kétlépésnyire sem lehetett látni. A háztetőkön a legkisebb lyuk (rés) elegendő volt arra, hogy a tető alatt a padlás megteljék hóval. A mi igen nagy községünkben sok házat a hó teljesen eltemetett; sokaknak a ki – és bejárás helyeket teljesen elzárta, sokaknál a kapukat kívül és belül eltorlaszolta, hogy csak azon, mint egy dombon keresztül mászva lehetett az udvarba bemenni. Rövidre fogva, a hó tömege helyenként borzalmas, 2 sőt 3 ölnyi magas volt. Természetes, hogy a vihar egyes helyeken egész tiszta helyeket hozott létre. Így pl. a szőlők és a falu közötti pusztát teljesen hómentes. Csak a faluban temetett el mindent a hó. Nem egy könnyen

* A nagy szélvihar következtében erős megrázkódtnak volt a templom kitéve és ekkor hullott ki az ék-kő. A Kárpátmedence földrengései (455-1918) c. munkámban erről a napról nincsen hazánkban földrengés megörökítve. (Réthly)

emlékeznek vissza még öreg emberek sem, ily szerencsétlen időjárásra. Hasonló lehetett mintegy 48 évvel* ezelőtti husvét hetének első három napjában, mert akkor, mint most, sok módos család hirtelen koldussá vált. Első sorban a legfeltűnőbb kárt az állatállomány szenvedte, ami nyájakban gazdag vidékünkön. Az enyhe januári napok, és talán a túlzásba vitt takarékoság, hogy ui. az istállóban való etetést meg lehessen szakítani, sok gazdát arra vitt rá, hogy nyájaikat kihajtsák a legelőre. Ott a szabadban érte őket ez a rendkívül fagyos, havas, viharos fergeteg, az állatok legnagyobb részt elpusztultak, még pásztoraik is ott fagytak, vagy a vihar a vízbe (GYOPÁROSI TÓ) sodorta őket, ahol azonnal megfulladtak, vagy meg is fagytak. Sok olyan parasztunk és pusztabérlőnk van, kiknek nyájaik már nincsenek. Az egyiknek 54 ójuhól maradt 24, egy másíknak 600-ból 12, és egy harmadíknak 400 darabból egy sem maradt élve.

Az apácai-pusztá árendása 900 ökréből 400-at vesztett el. Egy másik árendása Bánhegyesi-pusztáról épp január 28-án 560 drb állatját a kopáncsai pusztáról, ahol azok átteleltek BÁNHEGYES felé terelte. Utközben érte őket a hóvihar s csak 30 darab marad meg a gulyából. Sok embere elpusztult így pl. a mi falunkból 2 paraszt és 1 gulyás. Az aradi lovaskatonákat akik épp TÓTKOMLÓS felé voltak utban, a hóvihar behavazta, az útról a SZÁRAZÉR felé, amely azonban épp most telve volt vízzel s sokan úgy mondják, hogy 25 ember és 50 lónak vált ennek a rettenetes napnak áldozatává.

A környező helységekből um. BÉKÉSCSABA, TÓTKOMLÓS, MEZŐBERÉNY stb. hasonló siralmas és rémítő híreket kaptunk. Az Ég irgalmazzon nekünk. (V.P.O.Z., febr. 15., P.Z., febr.20.)

Január 29-30. SZARVAS. "Kertemnek csodálatos megmentése az 1815. és 1816 évi árvíz-kor és az 1816 január 29-30-án 36 óráig tartott iszonyu vihar alkalmával. A kert északi partja már 1816. január elején is vízben állott; a víz hullámai itt-ott rést ütöttek a gátakon, midőn a január 29-30-i nagy vihar bekövetkezett és 36 óráig tartó dühöngésével már majdnem minden remény elveszett a kert megmentésére nézve.

Irtóztató két nap volt az, mely a természetet végpusztulással fenyegette. Ember és állat, ha házából vagy istállójából kilépett, a szélvész által egyszerre az ölnyi magasságu hóba sodortatott, úgyhogy számtalanon odavesztek, némelyek csak napok mulva ásattak ki a hó alól!

És mi történt gazdasági épületeimmel és kertemmel, melyek a viharoknak és hullámoknak egészen ki voltak téve? Az ősszel emelt két öl széles és 12 öl hosszú gát már két lábnýira vékonyabb, s ingadozni kezdett. Ekkor közel álló nagy vastag fáimat kivágattam, s gallyaíkból sövényt fonattam, s azt erős karókkal a veszélyes helyekre verettem és nehéz fatörzsekkel lenyomattam. Eképen a teljes elöntéstől megmentettem a kertet. Ó Istenem, ezen eset is eléggé int arra, hogy még a legnagyobb veszélyben sem kell lemondani a segítség lehetőségéről, hogy az isteni gondviselés mindig nyújt eszközt a kezünkbe, mely által magunkat megmenthetjük a veszedelemtől.

(A gát romjai még most is – 1819. ápr. 5-én – láthatók azok megcáfolására, akik nem akarják elhinni, mit tehet az emberi kéz és ész a veszedelem idején. Ezt a gátat 1816-ban egy ritka fájtáju tökkel vettem be, mely itt különösen diszlett.

Azonban a legfőbb baj még nem volt elhárítva. A rendkívül magas hullámok 36 órán

* A megjegyzés helyes, mert mind 1766. márc. 13-án, mind 1767 tavaszán is nagy hó volt, mindkét évnek tele második felében nagy havazások, stb. voltak. (Réthly)

keresztül csapkodták kertemnek partjait, melyek szerencsémre galagonyából, kökényből, meggyből és liceumból álló élősövény által voltak védve. A hideg oly kemény volt, hogy a parton megtört hullámok felfrecsentése a fagallyakra fagyott, s csakhamar erős jégcsapokból képződött egy védgát. De e jégcsapok között a víz több helyen betört a kertbe, s én kigyóvonalban ásott árokban keresztül vittem az udvaron és a pálinkaházból kifolyó meleg vízzel együtt bevezettem a kert fala mögött lévő 110 öl hosszú és egy öl széles árokba, hol a föld magába vette. Hála legyen az isteni gondviselésnek, amely a kedvező körülményeket úgy engedte felhasználnom! Ezen eljárás nélkül nemcsak a kert fái, hanem minden épületem is elpusztult volna s ezáltal nőm és gyermekem összes vagyona kipótólhatalatlan kárt szenvedett volna.

Még ezen MAGYARORSZÁGon még soha nem tapasztalt iszonyu orkán következtében számos ezer meg ezer marha, ló, disznó és juh jutott tönkre, s amellett számtalan erős épület dült össze, addig az én gazdasági kertemben – hála Istennek – csak egy gyöngytyuk, egy pár – akkor ellett – malac és néhány fa veszett el, mivel a szél és a havak ereje megtört a sűrű fagallyakon keresztül. Legközelebbi szomszéd-ságomban mintegy száz ház omlott össze, melyeknek részben romjai mos is (1819) láthatók. Ezek engem arra ösztönöznek, hogy gondolkodjam afelett is miképpen segítsen magán a gazda ily pusztító viharok alkalmával." (Tessedik. Önéletrajza 88., lj. XXXVI. 1932-195.)

január 28-31. CSANÁD M. SZEGED. "De nemcsak a víz, hanem maga a levegő is az ember ellen lázadt. 1816. jan. 28-án u.i. olyan rettenetes hóvizatar támadt, olyanra a kor emberei nem emlékeztek. Több ezer barmot elölt a hófuvás; egész csapat lovast, kik VÁSÁRHELYRŐL ARADra igyekeztek a nyílt mezőn eltemetett, s megakadt hóval a város utczeit annyira, hogy a közlekedés több napon át teljesen fennakadt. A piarista-lak és templom közti kertben is annyira összegyűlt a hó, hogy 6 ember 10 napon át is alig győzte attól megszabadítani." (Pap. Piaristák, 198.)

– SZENTES. A fergeteg tömérdek marhát pusztított el. (Palugyay J.IV.490.)

– CSANÁD M. "Tek. CSANÁD Vármegyében lévő helységekben és pusztákban a' mult Jan. 29. és 30-iki fergeteg, és iszonyu hideg által elveszett ember 18; ló 46; hizott ökör Göbő 11570! Jármos ökör 51! Tehén 579; harmadfű Tinó 225; harmadfű Üsző 326; rugott Borju 386; Juh 26.455; Disznó 53.

A' hó fuvatok ház magasságyira voltak. A' kárt könnyedén 1.364.850 forintra számíthatni, ide nem értvén a' leroskadt épületeket." (Hazai és Külf.Tud.márc. 16.)

– HAJDU M. DEBRECEN. 1816-ban a DEBRECENi téli vásárkor igen enyhe kedves idő volt, az az alatt esett nagy hó következtében, úgyhogy a vásáron nagyon kevés idegen volt és így a vásár rosszul sikerült. Az is megjegyzendő, hogy egész januárban az erdőről rőzsét hozni nem lehetett az enyhe idő és rossz utak miatt. Ezen a télen a legtöbb borospincébe betört a talajvíz, a város környékén sok ház össze is dült.

január 29. DEBRECEN. Megjegyzendő, hogy ezen a napon igen erős viharos szél támadt, olyan erős, hogy másnap reggel a házból ki sem lehetett menni, míg csak az egyik szomszéd a másinak a hó ellapátolásával segítségére nem ment. Ez a viharos szél valóságos sáncokat alkotott, hogy ágyút is lehetett volna rájuk állítani. A szélvész két álló napig fűjt, azért a boltok a piacon legnagyobb részt zárva voltak. Néhány ember meg is fagyott, a város környékéről 6 halottat hoztak be, a szállásokon megfagyott számos szarvasmarha. (Auer J. nyomán Balogh I. Az Időjárás LVI. 1952. 120.)

január 28-31. HAJDU. DEBRECEN. A hirtelen hóvihar ezen a vidéken sok kárt okozott. Az alacsony – földszintes – házakat a hó teljesen betemette s nagy utakon is egész hódombokat kellett eltakarítani. Azért heti vásárra nem is jött el senki. Az ország-

utakon talált félig megfagyott embereket behozták, s sikerült az életnek megmenteni. (P.Z.febr.23.)

január 28. DEBRECEN. "Vasárnap (28.) előtt lágy meleg idők jártak és itten nemcsak a' lapányos: hanem a' dombos helyeken lévő házaknak pinczejik is vízzel megteltek. Ez nagy nyughatatlankodásba hozta a' Lakosokat, mivel a' városnak földjéhez képest semmitől kevesebbet nem tarthatnak, mint a' víz veszedelemtől. De hétfőn (29.) kettős lett a' rémülés; mert tsikorgó hideg, tömött hó, és szörnyű szél támadott. A' zordon idő folyvást tartván olly hó fuvatagokat támasztott, mellyek mos is bástyamódra felemelkedve látszanak. Ezen hó az alacsonyabb házakat eltemette, a' szűkebb udvarakat egészen eltöltötte, sőt még a' tágas utcákat is járhatatlanokká tette.

Hogy az Ország utakon is hasonló lehete a' zivatar, abból megtudhattuk; mert a' heti vásárra sem szekér, sem ember nem érkezett. Harmad napra az utakról, hét megmerevedett testeket hoztak be; mellyek közül egyet nagy nehezen sok kefélés után tsakugyan életre hoztak a' Borbélyok." (Hazai és Külf. Tud. febr.17.)

– DEBRECEN. "... Ez DEBRECENben történt, a' hol épen Contrascriba és egyszerűsmind Substitutus Senior lévén a' collegiumban (Tiszt. GYÁRFÁS PÁL UR helyett aki ekkor Seniori fővel DERETSKÉre menvén papolni, 2 egész Hétig oda szorult a' fergeteg miatt) – az ottán szokás szerint a' Halottakat mind én jegyeztem fel, kik között számos fagyott emberek jelentettek be. A' Hó oly nagy mértékben volt DEBRECENben, hogy a' Collegiumnak alsó részét egész az Emeletig elborította, míg nem a' városi Tanács rendelkezéséből a' hó a' Piaczon levő Hidról eltakarítattott." (Gacsári Krónika, 157.)

január 28-31. TISZAFÖLDVÁR. (Jász Nagykun-Szolnok M.) "Azon pusztító orkánt, mely jan. 29., 30., 31 annyi házakat, s egyéb épületeket megromtott; annyi embert és állatot hóval eltemetett; annyi miliomokra menő károkat tett, méltó volna szorosabban kinyomozni, s a hazával közölni, hogy annak menetele, s kiterjedése előttünk ismeretes lenne. Most ide foglalunk egy levelet:"

TISZAFÖLDVÁR. (febr.5.) "Egész Januárus hónap az utolsó három napokig folyvást olvadással telt el, 's egész napokon is eltartott a' sűrű bűdös és általláthatatlan nagy köd, míg végre 28-ikban egésszen kitisztult az ég, tsipős éjszakai szél állott elő, virradóra már az utnak indult TISZA jegét ismét megállította's dél előtti 8 órára olly hó zivatart hozott, hogy ahoz hasonlóra éltes emberek sem emlékeznek. A' szél mind inkább dühösködött 's tsak 31-ikén virradatkor állapotodott le. Irtóztatók és leirhatatlanok azon károk, mellyeket ezen hatvan óráig folyvást tartó hó zivatar okozott; a' szabad ég alatt tanyázó Gulyákat, Birka, és juh nyájakat vagy falkástól a' hó alá temette, vagy szélllyel szórván a' mezőségen többnyire előlte, a' KÖRÖS víz mentében olly sűrűen feküdt a' dög, hogy sok helyeken nagy kiterjedésig, egyyik dögörlől a' másikra kellett lépni, 's illy veszedelemnek nemcsak a' szabad ég alatt tanyászó barmok valának tárgyai; hanem amég a' jó istállókban teleltettek is; mert sok nagy épületeket ledöntött, 's a' marhákat oda nyomta, másutt egész istállókat betemetett. Sok erős épületek, templomok és számos tornyok károsodtak meg; sok utazók és pásztor emberek fagytanak el. Illy szomoruan kezdődött nálunk az esztendő, pedig más külömben is nagy aggodalomban valánk őszi veté-seink eránt, a' mellyeket a' sokmiliom egerek, a' mellyek még most is ellenet (nem) állván az őszi és téli időnek sok féle viszontagságai, többnyire életben vagynak: többől egy átaljában ki rágtanak!" (Hazai és Külf.Tud. febr. 14., Magyar Kurir. febr.20.)

január 28-31. ABONY (Pest m.). "1816-ról írja egy történeti adatokat gyűjtő lelkes tudósunk, HÖKE LAJOS éppen ABONYról, hogy télre ide szorult egy uriház vendége

képpen, hogy a házat, annak ajtaját, ablakát úgy kellett kiásni a hóból, nem a városba, de még a harmadik szomszédba se mehettek egy álló hétig, hust nem hozhattak a városból, jeget olvasztottak víznek, csak leveskén s tarhonyán éldegéltek, de azért az időt mulatságosan töltötték el a kisasszonykákkal. Naplószerűségében igen érdekes korrajz, melyhez hasonló egy másik krónika írónk, RITÓK is megír." (Abonyi, Abonyi I.251.)

- BÉKES. Békés-megyében a nagy hó viharok sok ezer állatot és "száz embert" követelt áldozatul. A hóvihar még a mi környékünkön is érezhető volt. (V.O.P.Z.febr.18.)
- "PEST Vmben KUN-SZENT-MÁRTON, POROSZLÓ, FEGYVERNEK, ÁRPÁD, UJ-SZÁSZ táján és tovább a TISZA felé olly iszonyú hideg zivatar olly nagy hó, és rettentő szél volt, hogy a házak födelét elhordta, sok ezer juhok megfagytak, sőt számos szarvas marhák is elvesztek. HÓDMEZŐVÁSÁRHELYRŐL OROS-HÁZÁRA menő STIPSITS REGIMENTBELI ARAD Vármegyei Velitesek is SÁMSON táján* az utban 34 ember, 54 ló megfagytak." (Hazai és Külf. Tud.febr.7.)
- január 29-30. KECSKEMÉT. Az a borzalmas vihar, amely január 29-én és 30-án csaknem egész MAGYARORSZÁG légkörében tombolt, és számtalan jószágot, elsősorban a hideget nehezen szenvedő juhot elpusztított, belső és külső épületekben aránylag kisebb kárt tett, inkább csak tetőket tépett föl, cserepeket vert le és havat szórt a padlástérbe, helyenként egészen ellepve betömte azt. Ennek a télnek még az a szomorú nevezetessége, hogy a talajvíz csaknem egész MAGYARORSZÁGon ellepte a gabonarakárokat, a kamrákban jelentős kárt okozott. Csak pálinkának lehetett végül is kifőzni az átázott gabonát. E szomorú tapasztalat után milyen okulást vonnak majd le a templom, raktár, csűr építők, az idő fogja megmutatni. Mert nem sok remény van rá, hogy a nedvesség az alacsonyabban lévő helyiségekből a nyár előtt eltávozzék. (Hist. Kecskemétiensis. Sch. P.III. pag. 187. 188., Csulik Alajos novicius mester feljegyzése.)
- KISKUNHALAS. "Az 1816. évben végig vonuló fergeteg példátlanul nagy károkat okozott. A kimutatás szerint 252,572 forint volt a gazdák kára." (Pestmegyei Adattár, II.67.)
- FERTŐ-TÓ. Már 1815. nov. 15-én befagyott, de az átkelés a számos helyen megmaradt be nem fagyott részek miatt nehéz volt, és amikor január 10-én nagyobbá vált a forgalom, azt a beállott enyhe időjárás gátolta. Január 31-éről február 1-ére virradó éjjelen a heves szél feltörte a tó jegét, s azt a keleti partokra hajtotta. (Csaplovits I. 143.)
- január 28-31. NYIREGYHÁZA (Szabolcs m.) vidékén irtózatos fagy pusztít és rombol, aminek nagy drágaság és emberirtó inség a következése. A gabona köblének ára 50-60, a következő év elején 70-80 forintra emelkedik. A lakosság nagy része gyökereken és péppé törött táplálékon tengődik, melyet zsír nélkül fogyaszt el. (Mg.Vár, és Vm. Szabolcs, 108.)
- PANC SOVA (Torontál m.). Az éjjel két órakor fellépett hóvihar következtében 2 ölnyi mélységű volt a hó, s leirhatatlan borzasztó volt a fagyos vihar. Itt kétszer 24 órán át tartott, s kimondhatatlan szerencsétlenségnek volt okozója. Majd az összes pásztorok megfagytak. Utra merészkedett lakodalmas nép, amely a bortól ittas volt, elhagyta kocsiját s lovát, s gyalog iparkodtak menedéket találni; sokan megfagytak, s még ma is hoznak be különböző nemű és állású megfagyott embereket. Ló és szarvasmarha csak néhány pusztult el, azonban a juhállományban nagyobb a kár. (V.O.P.Z. febr.16.)

* Lásd ARAD alatti jegyzetet. SÁMSON OROSHÁZÁtól mintegy 10 km-re van DNY-ra. (Réthly)

– ROVNYE (Trencsén m.). A legnagyobb hideg ROCHEL szerint* 1816-ban -22° R. (-27,5°C.) volt. (Rochel A. 34.)

január 28-31. UNGVÁR (Ung m.). "A' mult Januáriusnak 29-ik napján a' PÁL fordulása (jan.25.) előtt és utánna járt sok ködös, és nedves idő után, reggeli 3 óra tájban olly kegyetlen, és majd egész 24 óráig tartó szél támadott, amilyenre mostani emberi kor nem emlékezik. Ezen dühös szél az erdőkben iszonyu károkat tett, az élőfákat kitekervén, ki fordítván, és ezek egymásra hullván majd az egész hegyeket betertítették, az erdők közt lévő utakat járatlanná tették, annyira, hogy egy helység-ből a' másikba erdők közt alig lehet menni. Azt beszélük, hogy az UNGHVÁRi Kamarabéli Uradalmi hegyeken lévő erdőknek majd egy harmada a' földön fekszik. Itten UNGHVÁRon a' püspöki Residentianak nem régen megújított fedeléből egy nagy darabot leszakított. A' Várnak amelyben a' Seminarium vagyon, egy egész oldal fedelet gerendástól lerántotta, néhány téli ablakokat leszakított, összetört, KOROMLYA nevű helységben a' templomnak mind fedelét, mint tornyát a' földre vetette, és más szélnek kitett épületekben, és gyümölcsös fákban is károkat okozott." (Magy.Kurir. febr.30.)

– NAGYKANIZSA (Zala m.). Nagy hóvihar pusztított. Éppen az évi vásárt akarták megtartani, de a vihar az útban lévőket, s a sátrakat elpusztította. Közben három ízben tűz is támadt, de szerencsére eloltották. (P.Z.febr.20.)

január 29-30. ZEMPLÉN M. SÁTORALJAUJHELY. "Jan. 29 és 30-ik napján a' mi tájékunkon olyan szél dühösködött, a'milyenre nem emlékeznek még a' legöregebb emberek is. Ha ez nem orkán vólt, ugy nékem az orkánról semmi conceptusom nints. Itt a' Reformátum templom sindelyezetjét megszagatta, a' Plébánia tetejét, kéményeit, folyósóját le dütötte, egyszóval azt lakhatatlanná tette. A' Plébánus úr juhát a' mezőn kapta, az, 's mintegy lábíg megfagyott. A' Reformátum Collegium mellett levő házakat, mellyek legjobban utjába estek, ugy behordta hóval, hogy azokat másoknak kellett kivágni, a' benn lévőket kiszabadítani. A' Collegiumból szállásaikra haza menni akaró tanuló gyermekeket a' KOVÁTS utcán (melly leginkább szélmentében esett ugy elgyalázta, hogy kéntelenek voltak a' Collegiumból negyedik házhoz bevonulni és ott tartózkodni, míg a' szél dühössége tsendesedett. Kezdődött a' szél éjtszaka 29-dikre viradóra legjobban dühösködött ugyan azon nap délelőtti 10 órától fogva másnap reggelig. Meddig terjedt nem tudjuk, SZABÓLTS és TORNA Vármegyékben a'mint halljuk még jobban dühösködött, nevezetesen SZABÓLTSban KÁLLÓ felé sok ember, 's marha megfagyott." (Magy.Kurir., febr.30.)

* Rochel Antal botanikus ROVNYÁN a VÁG völgyében, ILLAVA és PUCHO között 8 éven át rendszeres meteorológiai megfigyeléseket végzett, melyeknek kivonatát könyvében közli. Egyébként azon a helyen 20 éven át észlelték, de hogy ki észlelt és hol vannak a megfigyelések nem tudni. (Réthly)

HISTORIA*

ezen Szörnyü Rendkívül való
IDŐJÁRÁSRÓL
 mely az 1816-dik Esztendőben
 Januárius, 29-én uralkodott.
 Ebben az Esztendőben.

1. Hogy az ezer nyoltszáz tizenhat esztendő,
 Elkezde fojását völt szomorú üdő,
 Mikor következet a' Gyertya-szentelő,
 Még a' jó házbán is voltam lakni félő.
2. Megindult a' nagy szél egy isteni szóra,
 Olly nagy sebességgel fut kegyetlen módra,
 Hogy sok épületet széjjel tépe 's szóra,
 Oh halandó ember, vedd ezt gondolóra!
3. Tizenkét ór' után éppen hétfőn reggel,
 Olly nagy sebességgel fut kegyetlen módra,
 A földet beszórra nagy hirtelenséggel.
 Nem gondola semmit jószággal emberrel.
4. Huszonnégy órára hánt olly hó halmokat,
 Mindenütt felérte az eszterhéjakat,
 Az emberre zára ajtót ablakokat,
 Megraká fuvással a' ház padlásokat.
5. Számtalan sok barmot evvel a' nagy széllal,
 Megölt, és elrontott szörnyü erejével,
 Senkihez nem vala emberséggel,
 Megölt, 's vesztegetett mindent dühösséggel.
6. Nézd halandó ember a' menyeyi l'rnak,
 Erejét hatalmát e'ditső Királynak,
 Hogy könnyen parantsol idők járásának,
 Mindgyárt egy szavára könnyen előálnak.
7. Tetszett az Istennek ezen próbát tenni,
 Hogy e'szélvész külgye ellenünk hartzolni,
 Ilyenekkel akar magához téríteni,
 Hogy ditső szent nevét tartozunk tisztelni.

*A másoló tudott helyesírást, és az itt lévő kiáltó hibákat az első másoló követhette el. Sajnos nem tudom, hogy honnan ered a vers, hol jelent meg, esetleg és ki volt a szerzője. Mindenesetre istenes ember volt. Még nyomozok utána. (Réthly.)

8. Hartzoltak ellenünk más külső Országok,
De nem estek belől ennyi sok romlások,
Noha voltak néha számos vérontások,
Tsak a'hire volt itt nem voltak láttások.
9. De most az Istennek büntető ostora,
A'mi bűneinkért indult fel haragra.
A' fergeteg által sok barmot halomra.
Sok vagyonos gazdát fakasztá sirásra.
10. Sőt az emberek is sokan meghalának,
Kik a'mezőségen kívül szorultanak,
Nem vala kegyelem most semmi állatnak,
A'nagy szélvész miatt sokan kimultanak.
11. Már azt tudtuk sokan nem lesz engedelem.
De az UR Istennél megvolt a'kegyelem,
A'Menyből érkezett hozzánk segedelem,
Azért tiszta szívből Istenem tisztelem.
12. De könnyebb az ilyen tsapást elszenvedni,
Mint bün'örvénnében bele keveredni,
Mert jobb az Istennek a' kezébe esni,
Mint a' pokol kinnyát örökké szenvedni.
13. Hadgyunk el hát ember minden hamisságot,
Soha ne kövessünk semmi gonoszságot,
Se szenvedjünk többé illy nyomoruságot,
Mutassunk Istenhez igaz buzgóságot.
14. Mert nekünk az Isten még eddig kedvezet.
Dühös ellenségtől mindig védelmezet,
Hogy Magyarországhoz hozzá nem férkezet,
Édes Nemzetünk közt pusztulást sem szerzet.
15. Más külső országban voltak sok romlások,
A' fegyver szólástól sok jaj szó hallások,
Sok Várást követtek végső pusztulások,
De Magyar hazánkba volt tsendes lakások.
16. No hát ezen jóért adgy hálát Istennek,
Hogy gondja volt még rá ezen nagy felségnek,
Irgalmas kegyelmes a' benne hívőknek,
Holtok után léznek lakossi a' Mennynek.
17. Huszonnégy órául való tsapásait,
Ugy nézd mint a bűnből tisztító vesszejt,

Az ilyenek által térítné juhait,
Igy nyernénk el osztán Menyország' javait.

18. A' keresztény népnek nem volt ez kárára,
Az UR Isten küldte nekünk ezt probára.
Hogy nem kellünk é ki a' zugolódásra.
A' nagy Isten ellen panaszolkodásra.
19. Oh emberi Nemzet vess zárat a' szádra.
Hogy Teremtőd ellen e' sok kár látásra
Ki ne fakadgy, inkább az imádkozásra
Nyissad meg ajkaid, ezen váltására.
20. A' mikor az Isten áldását élvezzük,
Tele van örömmel minden belső részünk,
A' kárt is békével, örömmel szenvedjünk,
Mert mást ad helyette ha igazán hiszünk.
21. Tudom sok embernek volt tetemes kára.
Mert sok uri nemnek külső jószágára,
A' nagy hideg miatt hult az oldalára.
Sem gazda sem szolga nem ment oltalmára.
22. Tudhattya már minden földi hatalmasság,
Hogy a' Mennyegben van a' legfőbb Uraság,
Ha ellenünk felkél nints semmi bátorság,
Meg a' Menyből hozzánk nem jó irgalmasság.
23. Szenvedgyed hát ember békével károdát,
Jób Pátriárkával győzd meg te magadat,
Megtanálod nála vigasztalásodat,
Ha gyakran olvasod a' szent írásokat.
24. Tudod az Ur Isten magunkkal is szabad,
Hogy nem vagyunk magunk éltével is szabad,
No hát Isten ellen kikelni nem szabad,
Könyörgés a' dolgunk mindnyálunkkal szabad.
25. Hát kiket az üdő kívül megszorított,
A' nagy szél a' hóval Sokat beborított,
Ha volt gazdagsága mégsem használhatott,
Hanem az üdőnek ültével áldozott.
26. Méltó hát ez a' tél a' feljegyzésre,
Hogy minden keresztény vegye jól szívére,
Gyermekeinek is adja értésére,
Nem volt még ilyen tél emlékezetünkre.

27. A' dolognak immár e' legyen példája,
Istent féljük mig foy életünk pályája.
Minden elementum csak az Ő szolgálja,
Im hol vagyunk ennek világos példája.

28. Látni való ebből, hogy a'Mindenható,
Szabados tetszése szerint igazgató,
Mi bűnös emberek voltunk erre méltó,
Nem felejtkezett el a' mennyei bíró.

29. Alázd meg hát ember a' porig magadat,
Féljed és tiszteljed teremő Uradat,
Térj meg nyujtsd hozzá imádságodat,
Ne tsald meg de szeresd embertársaidat.

30. Felebarátaikkal bánnyunk szeretettel,
Tündököljön éltünk jó tselekedettel.
Segítsük a' szegényt az igazán gyűjtéssel,
A' hamissat pedig magunktól vessük el.

únus 28-31. PEST-BUDA. PEST M. Hazánk élővilágát, sok száz embert, a téli pihenésben lévő kerti és erdei fák tízezreit, a földben volt vetéseket, a szabadban élő madárvilág sok tízezreit, a szabadon volt tenyésző szarvasmarhák, juhok, és a vadon élő állatok nagy tömegét pusztította el a 3 napon át tartott hatalmas hóvihár. Épületeket rongált, tornyokat döntött, s a védett helyen lévő emberek között is sokan megbetegedtek. Sok vidéken kipusztult az őszi vetés elmaradt vagy hiányos volt a tavaszi vetés, és újabb viharkárok és a téli, valamint tavaszi árvizek végül is inséges esztendő t hoztak az országra. Ha a hóvihár pusztításai nem is voltak egész Magyarországra ki-terjedők, mégis olyan nagyszabású katasztrófa volt, amelynek következtében az élővilág minden fajtájában nagy hiányok keletkeztek.

Mindezekkel a kérdésekkel a Megyék és Városok törvényhatóságai igen behatóan foglalkoztak. Az ott és az Állami-, Megyei, Városi- és Egyházi levéltárakban meg-
lévő anyag felkutatása és kiértékelése, meghaladja egy élete alkonya felé haladó kutató munkaerejét. Reá öhajtok mutatni arra, hogy hazánkat a XIX. században ért legnagyobb csapások kellő feltárása csak ennek alapján volna lehetséges. Eltekintve attól, hogy ennek a munkának már amúgy is nagy terjedelmét a további kutatás anyaga nagy mértékben bővítené, ezért csak ennek az elemi csapásszerű hóviharnak nagy jelentőségére öhajtanék reámutatni.

A XIX. század évei között három katasztrófa emelkedik ki és marad minden időkre emlékezetes hazánk történetében. Mindhárom elemi csapás legsúlyabban ért területre, azaz magva a mai területén (e kötet megjelenése idejében lévő területén) volt. Ezek: az 1816 év január hónapjának utolsó napjaiban dúlt hófergeteg, majd 1838 évben volt március közepi jeges árvíz és végül az 1863. évi aszály, amely tízezrek kezébe nyomott vándorbotot. Ezen elemi csapások közül méltóan örökítette meg az emberi segítség példáját HOLLÓ BARNABÁS remek domborműve: "Az Árvizi hajós." WESSELÉNYI MIKLÓS csónakját vezérli PEST utcáit eltakaró háborgó árvíz felett. A szomorú esemény pompás emlékműve a pesti FERENCSEK temp-

Ioma KOSSUTH Lajos utcai falán. LÁSZLÓFFY WOLDEMÁR és író társai az árvíz 100. évfordulója alkalmával kiadott munkájukban örökítették meg ezt az eseményt.
(Réthy)

De lássunk mutatóba egy-két írást egyik Törvényhatóságunk levéltárából, amelyek megvilágítják a szomorú esetnek következményeit.

"Tekintetes Nemes PEST PILIS és SOLT Törvényesen egyesült Vármegyének 1816 Esztendei Szent Mihály (Szeptember) havának 8. napján

I. Pesten tartott kis Gyűléséből.

Értésekre esvén Nemes Vármegyei RENDELnek, hogy egy némelly Speculánsok kapván a mostani Esztendőnek természetellenességén és az élelem boltoknak abból eredett fogyatkozásán, teljes erővel azon iparkodnak, hogy a gabonát és egyéb élelembelieket össze vásárolják, s rakásra le rakják, és a midőn a szükségét a legnagyobb pontján benne tapasztalják, csaknem megfizethetetlen árron adják el.

Értésekre esvén továbbá az is, hogy a Speculánsoknak nyerekedni kívánó törekedések oda is ki hatott, hogy a helységekből PEST-re vagy BUDÁra Gabonát és egyéb Élelembelieket hozó szekereket is az útban meg állítvának és oly szín alatt, hogy ott olly árron mint mennyit ők ígérének érte, jószágaik el nem kelnek, a lakost az eladásra rá beszélik, aki nem tudván jól a környüállásokat, maga szükségeit sem vévén számba csak hogy fáradságát valamely részben is megkémélhesse könnyen reábirattatik az eladásra.

Hogy tehát ... a szűkölködő emberiségnek arra mód nyujtasson, hogy szükségének pótlására meg kívántató Élelembelieket az első kézből vásárolhassa... a Speculánsoknak ugy általjában meg tiltatik a Gabonának és egyéb Élelembelieknek össze vásárlása.

És a Megyebeli Mező Városoknak és Helységek Elől Járóinak Szoros kötelességül hagyatik, hogy e részben pontos fel vigyázást gyakoroljanak.

Ha rajta kapják a Speculánsokat, vásárlott Jószágait azonnal tilalom alá vegyék és iránta a Járásbeli Szolga Birák Uruk nál jelentést tegyenek.

Egyéb iránt az ollyan gazdákat, akiknek az Isteni kegyelem után annyi Gabonálok és egyéb Élelembeliek termett, hogy szükségeiken fellyül abból valamit el adhatnak, arra serkentsék, hogy azokat el adás végett az Emporiális helyekre magok szállítsák bé, sőt ezen esetben jó leszen, ha őket bizonyosság levelekkel provideálják arról, hogy tulajdon termékeiket árulják."

(Kecskemét, Áll. Levéltár, Közigazgatási irások, III. 1816)

II. Egy második érdekes határozat, amelyet PEST m.

1816. szept. 27-i közgyűlése hozott,

"hirdető levél a malomvám mérsékléséről és a molnárok zsarolásai ellen."

Tekintetes Nemes PEST, PILIS és SOLT Törvényesen egyesült Vmegyéknek
Gyűléséből lött Hirdető levél:

"Minekutánna a most folyó Esztendőnek Terméketlensége a mintt az élelembeliek meg fogytak, és drágultak ezen Ns Vmegyének Rendei oda is intézték figyelmeségeket, hogy a gabonának meg őrlésiért járó Malom Vám a gabonának fent forgó Szükéhez azt Tizekettedén határozták meg oly formán, hogy annak a Szerént leendő ki adása a folyó esztendei Octóber holnapnak 15-ik napján vegye kezdetét és a jövő Esztendi Termésig tartson, melly ebbeli határozás a Következő Szoros Kötelezésekkel adatik tudtokra a Megyebeli M. Városok és Helységek Elöljáróinak.

1-ször. A Gabonában való válogatás egy általjában megtiltatik, a Molnárok tehát őrlés végett nem tsak Buzát, hanem Árpát és Kukoritzát is elfogadni tartoznak.

2-szor. A Molnár Köteles az örletőnek jó Lisztett őrlőni: ha pedig a Molnár az Örletőt akár a Liszt elrontási akár nagyobb Vám tétele, akár pedig bármely Tsalfaság által meg Károsittaná, az okozott kár meg térítésén kívül vagy 40 páltza ütécckkel, vagy fertály esztendei raboskodással fog fenytetteti, a Ns Személy pedig fiscalis perben idéztetvén a törvény értelme szerént meg íteltetteti.

3-szor. A Városok és Helységek Elöl Járói magok Közül Comissariust rendeljenek, a Kiknek soros kötelességek lészen minden Tsalfaságok eltávoltartása végett fel vigyázni, és a Tsalfalkodást azonnal az illető Járás beli Szolga Birák bé jelenteni: a ki vagy mindgyárt elégtételt szerez: vagy a körülállásokhoz képest a Vmegyének bé jelenti.

4-szer. A Malom Vékákat azonnal igazoltassák meg, és a Vámnak az előadott mód szerént lett meg határozásához alkalmaztassák. Többnyire ezen határozást a helybeli földes és Ns Urak is bemutattván a Lakosok és Molnárok utasítása végett pedig azonnal közhirré tegyék, hogy senki magát a nem Tudással ne menthesse."

Ezt: KECSKEMÉT, ALPÁR, NAGY KÖRÖS, CZEGLÉD és BERTZEL október 22-én tudomásul vették.

A rossz termésből folyólag PEST M. közgyűlése rendelkezett a "forspont" (előfogat árszabályozása, valamint a konvencziók/szegődmény, gabonajárandóság) ügyében:

"Tekintetes Nemes PEST Vármegyének 1816-ik Esztendei Szent Mihály havának 27-ik napján PESTen tartott Gyűléséből lött Hirdető levél:

*III. Az egyben gyűlt Rendek a Fenyítő Törvényszéknek tartására
a folyó Esztendei Szent-ANDRÁS (november) havának 18-ik napját
a Polgári Törvény Széknek tartására
pedig Karátsony havának 2-dik napját határ napul rendelték.*

Melynél fogva tehát meg hagyattatik a Község Elöl Járóinak, hogy a fent kitett határ napokat a szokott mód szerént azonnal ki hirdessék.

A folyó Esztendőnek az élelem ágazattaira és a Termeszterményekre való nézve majd nem általjában tapasztaltatott Terméketlensége arra vezérlettezzen Törvényessen egyesült Vármegyék Rendcinek gondosságokat, hogy az időnek mostohaságából könnyen eredhető rémitő következesek a lehetőségig eltávoztassanak.

Ennek következesében tehát olly módokról gondoskodtak ezen Vármegyék Rendei mellyek által rész szerént a szűkölködők pótolására segedelem valósággal nyujtat-hatik, rész szerént pedig mellyek által az élelem módjának nehézségei el-háríttatnak. Ezen módok közé a' mellyek által tudniillik a Tárgyalt Czél el éretetthetők, a többi között az is tartozván, hogy a Lakosok a Szerzésben és Keresésben könnyebbség nyujtassék, ugyan ezen tekintetből a forspontnak eddig való bére a folyó Esztendei Octóbernek 1-ső napjától kezdődvén következendő képpen rugtattatott (?) tudniillik:

A Megyebéliek a pesti stationról való utazásaikban vagy hámos Lovaktól egy sta-tióra 5 ft-okat, a külső statiókon pedig 4 ft-okat fognak fizetni.

Azok pedig a kik ezen megyében nem laknak és nem birtokosok azok ha külömben el fogadható Assisnatiokkal (utalvány) vagy Requisiókkal (hivatalos rendelet) előll álhatnak a Pesten statiozó 4 hámos Lováktól 6 ft-kat, s többi M.béli statiókon pedig 5 ft-okat fizetni tartoznak.

Mely ebbeli határozás kinck-kinck ezzel a szükséges hozzá alkalmazása végett tudtára adassék azzal a hozzá adással, hogy a forspontok ki szolgáltatásában tapaszaltatott vissza élések ezek el-mellőzésére való nézve meg állapittatott Rendszabá-lyok általjában előbbeni erejekben meg hagyatottnak és azok megtartására mind a közösséggel az Előljáró mind pedig az alkatmatossággal is kötelezetnek.

Minthogy azonban az őszi termésnek közönségesen tapasztaltatott fogyatkozása miatt a Cselédeknek és béres szolgálknak az a mi nékiek a Gazdák által Conventiónak fejében szorosban ígértetett meg nem adathatnak, hogy e részben is az egész megyé-re nézve valamelly egyenlő Rend szabás lehessen és a Gazdák és Cselédek között elől fordulható viszálkodások eleje vétethessen, az határoztatott meg, hogy ha a Gazda a Cselédnek Conventiójában lekötött őszi gabonáját tavaszival akarná vegyi-teni, akkor a Cseléd egy harmadrészt Rozzsal és kétharmadrész Árpával, avagy pedig fele rozzsal és fele zabbal megelégedni tartozzék, azon esetre pedig, ha a Rozs helyett kukoritzát akarna, a gazda adni, azt is a Cseléd el fogadni köteles legyen.

Meg hagyattatik annak okáért a M.beli Városok és Helységek Elöl Járóságának, hogy ezen Hirdetű levelet ne tsak szokott módon ki hirdessék, ha nem magyarázzák meg."

(Kecskemét. Áll. Levéltár. Levelek, 1816.)

Az 1816. évi téli árvíz és a hófúvások miatt SKOBERDA MIHÁLY ányosi ispán kéri, hogy a víztől hasznavehetetlenné vált legelőik helyett engedje meg a város, hogy a pusztaszeri legelőn tartsa jószágait megfelelő fizettség ellenében.

*IV. Privilegizált KECSKEMÉTH Várossa (Érdemduſ Feő Birájának)
Ns Nemzetes KISS PÁL Uramnak (nékem jóakaró Uramnak)
különös tiszteſséggel adassék (KETSKEMÉTHEN) – (Ez a címzés az íráſon kívül.)*

"Nemzetes Ur Feő Biró Uram!/Tiszteletre Méltó Nagy Uram!

Szükségteől viseltetvén kintelenitetem alkalmazkodni Nzetes Feő Biró Uram előtt egy alázatos kérésemmel, hogy mivel az vizek nagy vólta végett magunk határján nem élhet az jószágunk, ha az Nemes Városnak terhére nem lenne, Méltóztatnék meg engedni, hogy Jószágomnak Szomszédságában lévő Pusztá Szeri Pusztán a meg kívánandó fizetés mellett legellő járást engedni Méltóztatnék mint 130 darab juhaim és 30 darab marháim Lennének.

Mely kérésemet meg ujtíván Nzetes Ur Feő Biró előtt azzal bizonyos válaszáat venném Betses Uri Grátiájában ajánlott alázatos Mély tisztelettel maradok s vagyok Nzetes Ur Feő Biró Uramnak

ÁNYOSon 7-ik Maj 1816

alázatos szolgálja

SKOBERDA MIHÁLY Ispány."

(Kecskeméti Áll. Levéltár. Gazdaság Levelek. 1811-1816.)

Hogy a sok víz, a kiadós hó olvadása milyen nagy károkat okozott országszerte, az kitűnik a "Magyar Kir. udvari KAMARÁ"-hoz intézett sok beadványból is amelyek közül egyet közlök.

V. "A Magyar Királyi Udvari Kamarának,

Kegyelmes Uraink!

Az elmúlt hosszú, rendkívül nedves tél következtében igen nagy mértékben felduzzadt talajvíz épületeink, amelyek – építőkö hiányában – jobbára vályogból készült alapját annyira alámosta, hogy az a felépítményeket megtartani nem tudta, és – miután a tetőszerkezetek is tönkrementek – számos ház, de főleg ól és pajta teljesen romba dőlt. Ezeknek megfelelő helyreállítását az egész közösség, de főleg a katonai, állami és királyi szolgálat szerveinek érdeke sürgősen megköveteli.

Ezért azzal az alázatos kérelemmel bátorkodunk a magas kir. Kamarához fordulni, hogy az elsőnek beérkező szolnoki viziszállítmányból, – a már ismételtlen kifejezésre juttatott kegyes méltányosságából – 2000, azaz kettőezer darab fenyőfagerendát kiutalni méltóztassék, természetesen a vételár kiegyenlítése ellenében, amelynek egyharmad része azonnal, kétharmad része három hónap múlva lenne fizetendő. (A megadott határidőre pontosan fizetünk.)

Kérelmünket hódoló tisztelettel a magas kir. Kamara kegyes jóindulatába ajánlva vagyunk legalázatosabb szolgálí.

1816. márcz. 20.

Kecskemét szab.kir.város bírāja,
tanácsa és egész közönsége."

(A fogalmazványon nincs rajta a névalírás, de az biztosan KISS PÁL, amint az az előbbi beadványból is kitűnik.)

MAGYARORSZÁGon főképpen az ALFÖLDön dúlt hóvihár első összefoglaló leírása GOROVE LÁSZLÓ gattájai földbirtokostól származik, s ő adta közre a TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNYben (1819.I.köt.6 sz. 57-70 old.) Az érdekes tanulmányt alábbiakban az eredeti helyesírással közlöm, annak igen értékes lábjegyzeteivel, amelyeket a szöveg közé iktatok.

"Az 1816-ban Januáriusnak 29-ik és 30-ik napján történtirtóztató fergetenek egy szemmel látott tanu által készített leirása.
Irta GOROVE LÁSZLÓ (Gattája, TEMES M.)

Heves szellő kezde már Vasárnap az az 28-ik Januáriusban alkonyadáskor fujdogálni, melly egész éjszaka meg nem szünt. Még 29-ikben az az hétfőn reggeli 8-órákor valamelly rend kívül való tüneményről annyival inkább nem gondolhatott senki, mivel PÁL-fordulás (jan.25.) óta a' tavaszhoz hasonló, igen engedelmes, hó nélkül való idők jártak; ugyan azért noha a' szél hova'tovább, mind inkább serénykedett, és hidegedett, még-is az al-földön a' szabad ég alatt telelni szokott barmoknak bátorságba való helylyeztetéséről a' gazdák nem gondoskodtak; mivel még senki se összeitől nem hallotta, sem írásban nem találta, hogy ilyen rend kívül való, ítélethez hasonló, hideg és havas fuvatag az al-földet ostromolta volna.

Reggeli nyóltz, és kilentz óra között szörnyü zugással, és sebességgel meg indult az éjszakai szél, melly az állatokat szünet nélkül ugy rezzentette, mint valamelly menydörgés. – A' legsűrűbb homál (a' minőt nappal még soha nem láttunk) borította el a' földet, annyira, hogy a' leg nagyobb tárgyakat se lehetett már 10 lépésnyire látni, mellyből ki lehet hozni, milyen sűrűséggel kellett az apró hónak – is hullani, melly a' porrá tört üveghez hasonló léven szörnyüen szurt, és fagylalt, A' szél azon kívül kavargós léven néhány petzentések alatt be-tapasztotta nem tsak a' kívül járni merészeli embereknek, hanem a' marháknak is szemeiket, füleiket, és szájokat. A' szegény páráknak a' feje tsupa jég-tsapokkal alá körülaggatva – Szél alá, vagy szél után sem lehetett menni, mivel a' szélvész öszve-vissza sodrotta a' havat minden oldalról, tsak a' fedelek és torony tetők le-omlásáról lehetett tudni, hogy a' szél valójában éjszakai, légyen. Valahol pedig a' havat garmadába hordotta, már fél óra mulva a' három lábnyi hó (=92 cm) halmokon a' legterheesebb hat ökrös szekér által mehetett volna, annyira meg vala az keményedve. Az így öszve fagyott hó, (melynek maradványait helylyel még Májusban látni lehetett), nem volt fejár, mint szokott a' közönséges hó lenni, hanem fakó, vagy test színü, a' honnan talán nem egészen helytelen egy tudósnak azon vélekedése, hogy Szaharai homok, nem meteor. por, a' test színü hó valami metrummal völt öszve keverve: e'mellett olyan különös finomságu völt, hogy az ablakokon, és ajtó hasadékokon által halmokat tsinált a' szobákban. Bizonyos helyen az ujj vájog falon keresztül megtöltötte az ágyak alját, ugy hogy tekenyőkkel hordanák ki azt; de ez egy részben jó téteménynek tekén-tődhetik, mert vízért, és fáért ki nem mehetvén az emberek főképpen a' kívül lakók a' behordott havat olvasztották fel, és azt itták, a' házi bujtorokat pedig a' tüzre fel vagdalták, a' mit az én főzőném is tselekedett. (GATTÁJAn, Temes m.) A'melyekből azt lehet következtetni, hogy ez a' fergeteg tartósabb lett volna, az embereket a' hideg,

és hó (melly a' be-járásokat ugy-is már majd egészszen be-hordotta vólt)* tulajdon lakhelyeikben – meg emésztette vólna.

A' galambok, verebek, varjak, Sasok, Vérsék, nyulak és minden házi barom fiak seregesen a' fergeteg kezdetével mindjárt megfagytak.

Ezen borzasztó üdő bizonyosan a KÁRPÁTI havasokból rontott ki a sikra, mely is PEST Vármegyében CZEGLÉD, és SZOLNOK-ABONY között kezdődvén, öszve járta HEVESS Vármegyének Tisza-melléki járását egészszen, de a' JÁSZSÁGnak csak széleit nyalta. Által ment továbbá BORSOD és ZEMPLÉN Vármegyéken. Sokat szenvedett általában a' NAGY KUNSÁG is, még többet SZABÓLTS és BIHAR Vármegyék; legnagyobb erejét BÉKÉS, CSONGRAD, ARAD, TEMES és TORONTÁL Vármegyékben öntötte ki. Meg látogatta BÁTTS Vármegyét, kevesebbé kegyetlenkedett PEST Vármegyének KETSKEMÉTI járásában, és a' KIS KUNSÁGban. Más Vármegyékből ugyan Tudósításaim nintsenek; de ugy vélekedem, hogy ABAUJ, UNG, UGOTSA BEREK és SZATMÁR Vármegyéket is (59.) meg rongálta, mivel ezen észak felé feküsznek. Hihetőbben a' TISZÁN innen és TISZÁN túl való Kerületekből kevés vidékeket kimélt meg. Sőt és OLÁH-országban – is dühösködött, a' mint az onnan jövők hitelesen bizonyították –. ERDÉLY Országban közel BESZTERCZE Kiráji Városához ezen a' napon a' száraz szél száz esztendő s erdőkött lesepertt, és BUKOVINÁN keresztül MOLDOVÁt is, de már ezt hóval vegyülve öszve járta.

Ezen öldöklő fergetegben, a' pásztorok a' nyájaitak, a' Csikósok a' ménecskeket, a' Kotsisok szekereiket nem csak a' hirtelen rémülés miatt, hanem a' még fagyásnak veszedelmétől tartván el hagyták. A' ki utban volt, (gyalog, vagy lóval a' mindegy vala), és hamarjában valami hajlékba nem vonhatta magát, annak rövid időre (időn belül) meg kellett halni. Igen sokra telne az írás, ha mind azon szerentsétleneket elő akarnám hordani, a' kik csak az al-földön ezen a' napon a' fergeteg mérgeének szomorú áldozattai lettek. Tsak DEBRECZEN Kiráji Várossa körül 11 ilyen holt testeket vittek-be, közöttük volt egy Zsidó rabbi, a' kit a' Város hétfőn két őrzökkel Váradra kísértetett, az őrzők is a' fogol mellett, meg fagytak. A' Sámsonyi pusztában, mely HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELYnek filiálissa az Ország-uton egy tsoport huszár Katona, véllek lévő lovaikkal egygyütt életjekeket elvesztették. Többen voltak husznál, a' mint azt a' siralmas történetét a' Hazai Tudósítások Írása – is akkoriban elő – adá. TÖRÖK-SZENTMIKLÓSRA (Jász-Nagy-Kun-Szolnok Vármegyében) vittek be meg fagyott Juhászokat, Szólga legényeket, átutazó Katonákat, Asszonyokat, és gyerekeket. PÜSPÖK-LADÁNYba (SZABOLTS Vármegyében) 5 holt testeket hordtak be. Így történt ez majd minden helységben; főképpen az oljan falukban, mely külső tanyákkal birt.

El nem mellőzhetem itt a' Nádudvari Postamester SISVAI Urnak könyvezésre méltó esetét, a' ki KABÁRól BÁRÁNDra (Bihar Vármegyében fekvő helységek) az oda való nagy betegségben fekvő Vitze Esperest sógorának látogatására sielvén, ezen hétfői halhatatlan üdőben a' Kabai Biráknakellenn a' posta Kotsijába négy egymás mellé fogott Forspont lovakon utnak indulni nem iszszanyodott, de nem

* PALADITson (egy Abonyi uradalomhoz tartozó pusztá) bizonyos tanyán a' hó a' bejárást egészszen be-tapasztván, a' fergeteg megszűnése után a' kéményen mentek be az emberek, hogy a' benn rekedteket ki-szabadítsák.

– A' BÁNKUTAI (Arad Vármegyében fekvő) pusztában kívülről nagy munkával tudták a' tsclédek a' hó alól az ajtót ki-ásni, akkor, mikor a' házi Ur már azt tökéllette vólt-el, hogy a' ki mehetés végett, a' szoba oldalát jukaszsa ki. Mi lett volna a' következés; ha tsak 5 napig tartott volna a' fergeteg? G.L.

meszsze mehetett, mert a' falu alatt lévő Kertekhez közel egy potsojában a' Kotsi meg fenekelvén, mind a' lovak, mind maga meg fagyott. Tsak egy frakkban és azon felől egy mostani modi urfiás Kankóban, vagy színes szűr köpenyegben lévén előbb kérelemmel, "Ha Kend meg hol így kiálta fel SISVÁRI Ur, nem leszen olly nagy kár; de nekem sok gyermekeim vannak", azután az nem használván erőszakkal próbálta a' Kabai Kotsistól a' subát (juhász Bundát) elvenni; de a' paraszt az önneen megtartásnak ösztönétől lelkesítettén, több erővel is bírván a' bundát a' szerencsétlennék által nem engedte. A' Forspontos gyalog azutánn üggyel bajjal, a' nem messze az ut felén fekvő tsárdára akadott, külömben maga-is meg fagyott volna. Így tsak a' két lábát a' térdjén alól fagyasztotta meg, és minden seborvosi munkálkodások utánn örökös nyomorék maradt. Azt hallottam, hogy talán eddig az – is megolt. – A' Forspontosnak unszolására a' tsárdából emberek mentek és úgy akadtak a' nyitott szemekkel meg merevedett Posta mesterre, a' ki Kotsijában ülve imádságos könyvét, és olvasóját kezében tartotta. A' test KABÁra a' helyység házához le-vitetett és a' falhoz támasztatván magától eldőlt mint egy faragott Kép.

Ha a' hó hirtelen be-fujta volna kotsiját talán szerentsésebb lett volna ez az utazó. Könnyen megtörténhetett volna, hogy a' tsapszékéből segítségére siető emberek még életet találtak volna ő benne, ezen véleményt erősíti a' nállam szolgált BETHLEN-FALVI MIKLÓS nevű béresnek ', példája, a' ki midőn 29-ik Januáriusban HEVES Vármegyében fekvő MEZŐ TUR várossa felé menne, és venné észre, hogy az üdőnek vadságát lehetetlen legyen meggyőzni, le-ült nem messze TÖRÖKSZENT-MIKLÓSi uradalomhoz tartozó KENGYEËI pusztában lévő dohányos házaktól egy part alá, és legottan előbb körül, azután egészszenbe be futta ötöt a' hó, az alatt mély álmom lepte el az embert. Midőn szerdán regvel 31-ik Januáriusban a' MEZŐ-TURI gazdák elszéledt juhaikat keresnék, eljutottak azon hó halmotskához, mely Miklós bérest eltemette vala és azon hiedelemben, hogy a' feltorlódott hó alatt juh lappangana széljel hányták azt; de hogy el-bámutak mikor a' juh helyett fagyos embert leltek, a' kit szánakozásból kiástak, szánra tették, és a' szomszéd Tanyára be vitték, a' hol egy értelmes öreg ember nem engedte, hogy a' melegre vigyék a' testét, hanem azt egy vízzel tele levő Kádba tette, a' mely Kádban nem sokára a' feleszmélkedett, és ma egészségben él. Ő ugyan azt vallotta nekem, hogy azon szempillantástól, midőn a' Turi gazdák a, havat felette kaparták és azt mondták, hogy ember vagyon itt, emlékezik; de azutánn uj jólag jelenlétét elvesztvén, miképpen vétetett a' tanyára, nem tudja már. A' Kádban történt felotsudása után legelőbbis az éhség ellenn panaszkodott, melyre a' Turiak előbb tejet azutánn kenyeret nyujtottak nékie. Bizonyos, hogy nállam is négy nap mulva nem tsak Ludakat, két toklyót (13-24 hónapos juh), hanem ökrököt-is a' hó garmada alól elevenen ástak ki. Sőt egy juh egy hét mulva ásattatván ki, tüstént enni kezdett. – Szegény állatok! párájok által szelelő lyukat vágtak magoknak a' havon keresztül és azon lélegzetet vehettek. – Így keresett az én gulyásom egy hét mulva még döglött marhát (holott már ekkor 248 bőrrel számolt volt, és ezen keresés között valami kis hó fuvás alatt reá akadott egy Szolnoki kotsisnak holt testére, a' kit a' felesége már 5 nappal az előtt jajgatások között nyomozott. – Szörnyű kemény természetű embernek kellett lennie, a' ki a' ló hátán majd 2 óráig megmaradt, holott azon időben teménytelen ember fél óra alatt megfagyott.

Azonban nem tsak a' gyenge teremtmény az ember hanem a' leg-keményebb állatok – is melyek nem egyszer a' leg erősebb telet, és szeleket pajtán kívül ki állották, ekkor vagy rakásra fagytak, vagy szana széljel el-hullottak, sőt több helyen el-

vesztek azok az Istállóban is, mely vagy leszakadott, vagy a nyílásokon által hóval meg-telven a' marhákat a' jászoly mellett meg fojtotta. Sok Uraságnak künn telelő guljáj' mindenestől elvesztek. A' leg öregebb, és leg kövérebb bikák már első nap megfagytak. Százanként heverték a' hó fúvások alatt a' marhák tsupán tsak szarvak hegye álván ki a' mély hóból, és egymást nyomták agyon. – A HEVESS Vármegyében fekvő FEGYVERNEKI pusztában 155 tehenet egy tsumóban ölt meg a' fúvás, a' 156-ik a dögtesteket be-fedő hó garmada tetején életben maradt. Harmintz darab pedig elszéledve fagyott – meg. Ugy láttzik, hogy SZABÓLTS Vármegyében nevezetesen DEBRETZEN tájékán és UJ-VÁROS (BALMAZ) körül leginkább adta ki kártékony erejét. – Néhány DEBRETZENben lakó és igen tehetős marhás gazdának minden vonó, hizó marhájok, és két három százból álló guljájok egyszerre oda lett. Az UJVÁROSI pusztaságokban pedig éppen kevés marha maradt épségben. – Egy betsületes haszon bérlőnek (Arendatornak) háromszázharmincz darab ökre, és az egész guljája egyszerre el vészett. – Nevezetesek azon károk is –, melyeket a' CSANÁD, és ARAD Vármegyékben fekvő Cameralis-pusztáknak Arendatorai, főképpen az APÁTZAI, MEDDGYESI, BÁNHEGYESI, BÁN-KUTAI, és KUN-ÁGOTAI vallottak, a' melyek több száz ezerekre számíttatnak.

Azon barmok, melyek vagy erdőben teleltek, vagy a' fergeteg által oda hajtattattak, meg-szabadultak, mert a' fák mind a' szélnek, mind a' hónak ellent állottak. – Bizonyos TORONTÁL Vármegyei vagyonos földes Urnak a' ménesse, a' szélvészkor állásából ki-indulván a' nélkül, hogy a' Csikós toda volna (merre) el-szaladott, és negyed vagy ötöd nap mulva megent magától tsupán egy Csikó hijjával az állásra épségben vissza ment. Azon Ur úgy vélekedik, valami erdőbe kellett magát a' ménesnek el-rejteni, a' hol a' fuvatag annyira nem érhetne. – Különös az, hogy a' vizek között fekvő pusztákban semmi, vagy tsak igen tsekély kár történt, melynek azt tulajdoniják okául, hogy az árvizek előbb el-nyelték a' havat, sem mint az a' száraz földre eshetett volna; azomban ezt a' gondolatot sem lehet egészszen helyben hagyni, mert mán hetfőn délutánig minden tavak, és áradások be vőltak álva, és a' jégén által szintugy hordhatta a' szél a' havat mint másutt. – A' nádból alföldi módon készült szárnyékok; vagy enyheljek sem használtak a' marhák meg tartására semmi, mert a' szárnyék tetején keresztül folyt be a' hó, és a' szegény párákat helyben eltemette. A' melly marhák az üdőt kiállották, azok közzül-is soknak lábai, fülei, vagy farkok megfagyván későbbre le szakadtak és a' marhákat tsonkákká 's formátlanokká tették.

Képzelné lehet, a' midőn ennyire el vesztek a' szarvas marhák ezerenként a' künn lévő juhoknak el-hullani. A' GYALUI (egy pusztá HEVESS Vármegyében nem messze CZIBAKHÁZÁtól) igen szép birka-nyája a' fuvatag a' KÖRÖSbe hajtván 3842 darab egymás hátán a' jég közzé ugry fagyott öszve, hogy a' KÖRÖSön tsupa birkékon egészszen által lehetett menni. Azon kívül 190 darab guljabeli marha nyuzattatott meg. A' ki tsak 100 darab marhát, és egy két száz birkét (birka, birge vagy bürge) vesztt szerentesnek tartotta magát.

Végre el-telvn ez az emlékezetes, és iszszonyatos hétfő, el-következett a' keddi reggel, vagy a' 30-ik Januárius. A' szél süvöltött ugyan akkor is, a' hó esett; de egy-kevessé engedelmesebben, mert már a' távolabb lévő tárgyakat meglehetett különbözni. Jó Bundában lehetett néhány minutumokig a' szélben járni. Estve felé még lassubb lett a' szél, a' hó pedig megszűnt, hanem igen tsikorgós száraz hidegre fordult az üdő. – Tisztán derült fel szerdán a' nap, és a' teménytelen károkat világoságra hozta. Tsak a' tsata piatznak lehet ugry nevezetes ütközet után (mellynek az

egy homálja vetett véget) szomorubb képe, mint volt ezen a' reggel az al-földnek, és a' mezőknek, meljeket a' sok el-hullott, és rakásonként megfagyott méneses és szekeres lovak, hizó, és gujabéli marhák, szám nélkül való juhok, és helyenként pásztorok, utasok, mezei gazdák, és más féle embereknek holt teste el-borítottak. Borzasztó tünemény vala ez, a' midőn a' feleség, a' férjét, az atya a' fiát, a' gyerekek szülőiket siratták, a' midőn egész faluk a' nyuzásra, és barmok eltakarítására ki mentek, még a' jég hátán is tüzet raktak az emberek, és a' szörnyű hidegben úgy melegedtek, hogy munkájokat folytathassák. Sok hóba temetődött marhák, a' kiálló szarvak hegyének mozgatásával jelét adták elevenességnek, de a' meljeket ámbár elevenen ásattak ki, megölt a' Szerdai tsipős hideg. – A' nagy hó alól, és a' vizekből még Áprilisban is kapartak ki imit amot marhákat, sőt néhol tsak a' nagy sokasággal be-érkezett sasok fedezték fel a' dögnek létét. – Némelly Uraságoknak megmaradt marháit, ötödik, és hatodik határból kellett össze szedni.

Sok ezer ember lett ezen véletlen tsapás által koldussá. Űsmérek Urakat, a' kik tiz és 15 sőt még több ezer Rf. ára (Rénes forint) bőrt eladtak, mert akkor egy pár ökör el ment 70, 80 Rf-okon, egy pár tehén bőr 50, és 60 Rf-okon.*

Sajnálani lehet, hogy a' hév-mérővel (Thermometrummal) senki vizsgáladásokat nem tett. Igen szép lett volna az a' feljegyzés melly megmutatta volna, hány grádu-sal volt a' fagyaló ponton alól, a' kényeső. Nem tudta, ha olyan szomorú környülál-lásokban az senkinek eszébe nem jutott. Egyébbaránt a' hév-mérő körül kellett volna tartani, akkori üdőben pedig a' szobánkivülni mulatni (tartózkodni) nem lehetett.** Talán ez a' hideg, még az 1813/ki Muszka Országi hideget – is melly a' BONA-PARTE seregeit megfagyaltta feljül haladta, mert hamarabb fagyott meg az al-földön, mind ember, mind barom mint ott, sőt a' mint én azon üdőnek vadság át ki ismértem, alig ha a' Kozák lova is (melly Muszka Országban megmaradt!) ezt a' hideget ki-állotta volna.***

Az emberek könnyen felejtene mint, tehát ez a' rettentő zivatar is idővel feledékeny-ségbe fog menni, a' mi több maradékjaink ezen hivséges leírásnak valóságát, sőt lehetőségét kételkedésbe fogják hozni. Pedig akár mennyit írjunk rólla nem

*Annyi bőr romolhatott meg, mivel se az Uraságnak, se a' gazdák a' kiterítésre, és faggyu kiszáritásra elegendő heljet nem találhattak; de első bodulásokban azzal bálni sem tudtak.

** Itt a szerző tévedett, mert BONAPARTE 1812. okt. 12-én kezdte meg MOSZKVÁból vissza vonulását és a korai szigorú tél tizedelte meg a francia sereget, s így egy töredék s tért vissza FRANCIAORSZÁGba. NAPOLEON maga már dec. 19-én PÁRISban volt, hogy az éghajlatot – mint fontos hadviselési tényezőt – figyelmen kívül hagyta. Az atlanti-óceáni enyhébb éghajlathoz szokott franciák az ősz végével korán beállott nagy, a -20°C hideget meghaladva s hozzá az időnként erős széllel, majd viharral lépett fel, nem bírták elviselni. Az 1812/13-i tél az évszázad legszigorúbb teleinek egyike volt. E két tényező együttes hatása a zordság fogalmával határozható meg: minél mélyebb a hőmérséklet és minél nagyobb a szél annál nagyobb a zordság. Hazánkban rendszeres hőmérsékleti megfigyelések már 1780 óta BUDÁN a kis. Várpalotában elhelyezett Egyetemi Csillag-vizsgálón történtek, 1818. ápr. 13-a óta azonban a GELLÉRTHEGYen felépült új egyetemi Csillagvizsgálón észleltek. "BUDA alatt közlöm a megfigyeléseket 1816. jan.27.-31-e közötti 5 napról; ebből kiténik, hogy a nagy hóvihár fellépte előtt a január enyhe volt, annyira enyhe, hogy a havi középhőmérséklet +0,9 volt és így több mint +2°-kal haladta meg 165 év januárjainak középhőmérsékletét. A hóvihár alatt a legnagyobb hideg az Alföldön -10°C körül lehetett. Budán a Várban csak -8,1 volt január 31-én, amikor a hófergeteg már megszűnt.

*** GOROVE dolgozatában ezután röviden leírja az 1775. évi márciusában volt hóvihart, amely a DUNÁNTUL és az ALFÖLDön is pusztított, ui. megemlékezik 1804 áprilisában dühöngött alföldi fergetegről. Ezeket itt mellőzöm és utalok leírásukra 1775 és 1804 évek alatt.

nagyitjuk a' dolgát, majd nem lehetetlen annak irtózatosságát voltaképpen le-ábrázolni. – A, felföldiek, 'min képzelődni nem tudnak már most sem hiszik, hogy a' tanyákból az estállókig, nagy közel lévő marha állásig ', barmok kimentésére kimenni nem lehetett, meg nem fontoltván azt, hogy ha az emberek az üdőt kiálhatták volna, az erősebb, és külső levegőhöz képest inkább hozzá szokott marhák sem döglöttek volna meg. Találkoztak tsakugyan kivált a' szegényebbek között olyan vakmerő gazdák, és pásztorok, a' kik a' tanyából kiindultak ugyan az állás felé, de a' homályban, és a' nagy szélben, sem barmaikhoz nem juthattak, sem tanyájokra többé reá nem akadván össze roskadva fagytak meg.*

Ezen nagy fergetegnek Martius 29-dik napján még egy ragasztékja, vagy töldalékja lett, melly a' szegény parasztoknak bárányaiban, és juhaiban (künn lévén már ekkor nyájuk) több kárt tett, mint a' 29-ik Januáriusi fuvás. De embert vagy nagy barmot, ha tsak nagy selestes nem volt meg nem ölt. Egyáltalában az egész 1816-ki esztendő, rendkívül sanyaruságos csapásokkal teljes esztendő volt.

– Egész Februárius szenvedhetetlen hideggel, mellyhez Martiusban a' nagy, és szüntelen fujdogáló szelek járulván, nem tsak az al-földön, hanem majd egész EUROPÁban a' buza vetéseket kivesztették, és az azután elkövetkezett gabonának szörnyű drágaságát okozták. –

Alsó MAGYARORSZÁGban a' hol az ugarlás úgy sintsen még nagy divatban, majd mindenütt árpával az őszi földek újra bevettettek, mellyeket Áprilisnek elején még hó borította be. A' TISZÁnak emberi emlékezet óta nem volt olyan nagy áradása mint ekkor, 29-ik Martiusban az árvizeken támadott habok (=hullámok) a' SZOLNOKi töltésen keresztül tsapván azt több heljeken úgy elszaggták, hogy 2 vagy 3 napig a' kotsiknak által járása megszűnt, annak újabb bizonyosságára, hogy a' TISZA árjának nem akar mitsodás töltések álhatnak ellent, a' haboknak óriási erőlködést nehéz lévén vissza tartóztatni. Ezen esztendőben esett Juliusnak 18-ik napján estveledéskor a' nagy égi háborúval öszve kötött szélvész, melyet az ujságokban előre kihirdett jövendölések szerént sokan ítélet napjának vélték lenni.** KARDSZAG-ujszállás, és NÁDUDVAR között – is az áradások (a TISZÁtól feldagadt a HORTOBÁGY) a' töltéseket és hidakat elrontván a' posta PESTről DEBRECZENBE KARDSZAG-ujszálláson keresztül nem mehetett, melylynél fogva mind a' Leveleknek, mint a' SZENTGYÖRGY napig DEBRECZENi Országos vásárra lejövő PESTi és BÉTSI Kalmároknak nagy költséggel sáros utakon TOKAY felé kellett kerülni – Augusztusnak 3-ik napján délutáni 3 óraker az al földön némely helyeken oljan sebes szél uralkodott, hogy a' buza keresztekét, vagy tsomókat a' levegőbe felragadná, széljel szórná, és 50 lépésnyire elhordaná. FEGYVERNEKben akkor a' hat ökrös, buza termékkel megterhelt szék felfordult, tiz terhes szekerek pedig a' SZOLNOKi töltésről a' TISZA árjába lenyomattattak. A' házak fedeleiről a' kalodák

*Az Isten tagadókat, és vallástalanokat ez a' fergeteg megrázhatta, megletkézhetette, és az igaz, hogy ők félnek az égi háborútól, ettől a' halhatatlan (=hallatlan) zivatartól dedereghettek is.

**Nem lehet eleget tsudálni tsudálkoznánk az ujságok vi'sgálódóin. Censorain, a' kik megengedték az Ujság Íróknak, hogy ezen kába jövendölésnek kinyomatásával és közönségessé tételével az együgyű népet elrémítsék. Sok ezer ember előre a' halálra, és szentségekkel élt, mások dombéroltak, mivel a' Köz vélekedés szerént így is 18-ik Julii mindenestül el kell vala veszniek. A' falusiak a' vastag és alatt járó felhőket 7 óra tájban délután megpillantván, a' Plébánus, Bíró vagy helység házához gyülekeztek főképpen az Asszonyok és úgy siránkoztak, mennyi zavart oka egy hijjába való tudósítás kiadásának még hibásabb megengedése.

levettették, Szóval a'milyen szeles és fergeteges volt a' tele ezen 1816-ki böldögtalan esztendőnek, oljan háborgó lett a' nyara is.*

GOROVÉ LÁSZLÓ

- január. BUDA. kir. VÁRPALOTA.** "Ezen hónapban teltyesen tiszta nap nem is volt, kevés felhővel vala vőlt 5, eső volt 9 nap, havazott 7 nap, ködös idő 15 nap. Legerősebb szél Jan. 29-én NNW, leggyakrabban fujt e hónap folytán SSW."
- A hőmérséklet maximuma +3 1/2°R 10-én (4,4°C) és a minimuma -5 1/2° (-6,9°C) 31-én (Hazai és Külf.Tud.febr.17.)
- február 8. ARAD. Nagy a drágaság és a köznép éhezik. GALSA ks. a VILÁGOSI hegy lábánál "egy pupos domb 25 ölnyi szélességben 1 1/2 ölnyi mélységre lesüllyedett." Előtte egy hétig viharos volt az idő, épületeket, fákat döntött le. (Uo.)
- február. BUDA, kir. VÁRPALOTA. A legmagasabb hőmérséklet 21-én 7 1/5° R (9,4°C). A legalacsonyabb 3-án -7 1/3° R (-9,2°C). "Ezen hónapban teltyesen tiszta nap volt 3, kevés felhőkkel való nap volt 9. A többi 17 nap vagy nagyobb részéről vagy erősen felhős volt. Eső volt 5 napon. Havazott 5 nap. Ködös idő 6 nap. Legerősebb szél volt WNW Febr. 9-én és SSW 28-ikén. Leggyakrabban fut a hónap folytában WNW. A Febr. 7-ikén feljegyzett Barometromnak áll. pontja (26h 8i 1p), majd legkisebb, melly a BUDAi Csillagvizsgáló toronyban lenni szokott, mert 1806-ik esztendőtől fogva annál kisebbet nem tapasztaltunk." (Hazai és Külf.Tud. febr.13., Told.1.)
- február 9. PEST-BUDA. "Erős északi szél és hófúvás..." (Hazai és Külf.Tud.febr.10.)
- február 12-16. PEST-BUDA. Ujabb kemény téli hideg. A DUNA erősen zajlik, és 13-án éjjel 11 órakor beállott. A híd bérlők deszkákat raktak a jégre és már délelőtt megindult a gyalogforgalom. 16-án a DUNA áradása miatt du. 3 órakor a jég újból elindult, de éjjelre megint megállott és járhattak a jégen. (I.h.febr.17.)
- február 16. PÉCS. Igen nagy havazás, és a hó térden felül ért. (I.h.márc.16.)
- február 16. PEST-BUDA. Ujabb jégtorlasz képződött a testvérvárosok között. (V.O.P.Z. febr.18., 22., P.Z.febr.23.)
- február. BÁNSÁG. "Az ezen veszedelem (jan. 27-31-i hóvihar.) előtt, ősz óta szüntelen uralkodó példa nélküli sok víz, a' földárja, úgy jól tartotta a' földet, hogy már most a' legkevesebb hó- vagy eső-víz, a' hová le esik, azon helyen marad, a' mi sik térségünkön közönséges árvíz nélkül is, melytől a' jövő kikeletkor tsak-ugy lehet tartanunk szüntelen való víz borítja el még az olyan helyeket is, ahol a' rendes folyó-árvíznek semmi hatalma nem szokott lenni. NAGYBECSKERÉK, környéke a' BÉGI (BÉGA) tsatorna Vidéke, ahol a' sikság a' tsatorna vize felett, inkább örökös

* Erről az emlékezetes hóviharról GOROVÉ LÁSZLÓ írását forrásmunkául felhasználva ismételtlen megemlékeztek. Csak két kutatót említek fel: Dr. TROCSÁNYI ZOLTÁN a régmúlt idők eseményeinek szorgalmas kutatója és feltárója: "A legborzasalmasabb téli vihar Magyarországon" címen kisebb cikket írt a BUDAPESTI HIRLAP 1934.dec.2. száma "VASÁRNAPI UJSÁG" mellékletén 9-10. old. Nagyobb tanulmányt erről a hófergetegről Dr. KUBACSKA ANDRÁS földrajzkutató "Itéletidő", megjelent "A FÖLDGÖMB" IX. évf. 1848. évi ápr. számában) (146-150 old.)

** Hazai és Külföldi Tudósításoknak rendszerint KMETH DÁNIEL csillagász szokta a Budai Csillagvizsgáló tornyában végzett időjárás megfigyeléseket leadni. A lapban az áll, hogy a megfigyelések a GELLÉRTHEGYen lévő Csillagvizsgálóból valók. Ez a tévedés onnan származik, hogy bár a GELLÉRTHEGYen az egyetemi URÁNIA csillagvizsgáló 1815 év őszén már megkezdte megfigyeléseit, azonban a meteorológiai műszereket csak 1818. április 13-án vitettek át a VÁRBól a GELLÉRTHEGYre, amint az FRAUNHOFER LAJOS dolgozatából olvashatjuk. (Réthly)

szárazsággal fenyegetett csak ezelőtt 5 esztendővel is; most az állóvíznek megesküött fészkévé lett, még ama nevezetes és pallérozott szép gazdaságáról, a' tanultabb Mezei Gazdák előtt méltán hírhős ÉTSKAI uradalom is, mely a' legokosabban folyó és valóban virágzó Mezei Gazdaságnak a' BÁNÁTban eleven példája, nem egészen szabad a' víz hatalmától, de hogy a' kára meg is szenvedheti,..." (az uradalom birto-
kosát). (A.P., M.K., febr.23.)

január és február. JÁSZDÓSA. Marhavész és szűk termés. (Anyakönyvi bejegyzés.)

március 1. PEST-BUDA. "A két város közt lévő jég a napokban több ízben megindult, de megint megállott, úgy hogy tegnap is szabadon jártak, minthogy éjszakákon hidegebb lévén, e második jég az előbbinél is erősebb lett. Némelly alsóbb tájakon pl. PAKS és KALOTSA között az első jég takarodott volt el, midőn ellenben tudjuk a közönséges levelekből, hogy POSONYnál teltyességgel nem, ESZERGOMnál pedig csak rövid időre állott be a' DUNA"... "Mára virradóra a' tőlünk is kár nélkül az egész jég eltakarodott." (Hazai és Külf.Tud.márc.2.)

március 10. PEST-BUDA. A DUNA jegétől megtisztult. (V.O.P.Z.márc.10.)

március 12. POZSONY. Néhány nap alatt felszerelték a repülőhidat, POZSONYban az egész tél folyamán csónakokon és dereglyéken közlekedhettek, de a város felett s lejjebb a DUNA több helyen befagyott. (P.Z.márc.15.)

március 18. "PESTEN a DUNA hidjának helyreállításán olly serényen dolgoznak, hogy Mart. 18-dikán elmulthatatlanul készen leszen." (Hazai és Külf.Tud.márc.18.)

március 24. KASSA. "Itt is, mint más részekről halljuk. Most 24-kén az idő kemény hidegre változott." (Hazai és Külf.Tud.ápr.10.)

március. POZSONY. Március végével néhány napja igen hideg az időjárásunk, állandóan északi szél fúj, naponta havazik egy keveset s a talaj éjjelente megfagy. (P.Z.ápr.2.)

március. ALFÖLD. A szarvasmarhadög következtében, amely az ország egyes helyein pusztít, már márciusig több mint egy millió (!?) állat pusztult el. A hegyes vidékeken a "juhdög" uralkodik, tíz tanya közül legfeljebb egy akad, ahol nem pusztított volna. (M.G.1816.I.139.)

március. PEST M., TORONTÁL, BÁNSÁG. "A rossz utak miatt hazánknak alsóbb részeiből alig jöhetnek a PESTi vásárra. SZOLNOKnál a töltést elszakasztotta a víz, s így a TISZÁNTUL való részeket a közösülésből elrekesztette. De különben nem csak a földszinén való vizek, hanem a föld alatt valók is fenyegetnek, mert a TÖMÖSI BÁNSÁGNAK nagyobb részében a föld alól adja fel magát a víz, valahol csak egy pálczát ledugnak. (Hazai és Külf. Tud. márc.9.)

március 30. PÓCSMEGYER. 1816-ik esztendőben martius 30-án olyan hó esett, hogy az utcán térdig ért és az következett belőle, hogy a sok víz országszerte a vetésekben sok kárt tett, s a buzának az ára felment. A jó buzának az ára 50 frt, az árpa 35 frt, a kukoriczáé 30 frt, a zab 12 frt; a bor ára ősszel 22 frt, tavasszal leszállott 16-18 frt-ra. (Vámosy-Szabó, 109.)

tavas. BÉKÉS, JÁSZ-NAGY-KUN-SZOLNOK, ARAD és BIHAR M. A KÖRÖSök és a BERETTYÓ árvize több héten át elöntötte ezen megyék nagy területét. A TISZA árvize is tetemesen hozzájárult az elöntött területek nagyságához, hetekig tartó árvíz volt. (Gallacz, Monográfia, I.228.)

április, május, június. VERSEC. "Gyakori záporosók már ápril, május és június havában elárasztották vala vizeikkel (a város) határának nyugati részeit, a május havában eszközölt hivatalos felvétel szerint 137.996 frt-nyi kárt okozván." (Milleker B., Versecz, I.278.)

- április 20. PEST-BUDA. Erősebb és tartósabb zivatar volt, mint tegnap. (V.O.P.Z. ápr.25.)
- április. "SZEGER. Különféle szomorú hírek után most SZEGERről ezen hivatalos tudósítást vettünk. Leirhatatlanok városunknak a' viz árja által okozott kárai. Nemcsak egész környékünket el lepte a' viz: hanem a' töltéseken is általvervén magát a' városnak nagy részét elöntötte, úgy hogy 1500 háznál több leromlott. A' hova a' felső viz nem juthatott, a' föld árja lassanként eláztatván a' házak allját hasonló veszedelmet okozott VEDRESHÁZÁN, azt a' szorgalmatosságnak hazánkban talán első példáját mellyel VEDRES ISTVÁN Ur a' város Inzenőrije az által adott, hogy kitsin erővel: nagy fáradsággal töltések által több ezer holdat a' szokott volt viz ára-dásoktól megszabadított, mert a' viz egészen ellepte. VÁSÁRHELY /HÓDMEZŐ/ és SZEGER között ama szép töltést úgy megrontotta, hogy e' két város között mindenütt hajón kell járni. A' vizözönnek ereje miatt olly nagy volt a' rémülés, hogy majd egy hétig szüntelen félre verték a' harangokat, hogy kiki a' töltésekre siessen, melly köz segedelem nélkül kimondhatatlan lett volna a' pusztulás. E' szörnyű történethez hasonló veszedelem volt ez előtt 46 esztendővel*, a' midőn a' vár falain tett jegyzés szerént még 4 hóvelyknyivel magasabb volt a' viz; de annak nem volt annyi kára, mivel tsak a' felső vizek áradtak: most pedig a' föld árja szinte annyit rontott. Iszonyatos példa, hogy a' 2-3 öles kutakból itt, 's a' szomszédságban kézzel lehetett méregetni; 's a' kerteknek földjci olly higak, hogy akár pálczával, akár lábbal nyomossa az ember, mindjárt viz buzog fel. Most ugyan kezd apadni: de még bátorságban nem vagyunk, mert a' hó viz még el sem ment. Azon fellül nagy agságba (aggodalomba) ejt bennünket az, hogy földeink, rétjeink mind viz alatt lévén, sem Gabonánk, sem Takarmányunk nem lészen; a' maradt viznek megposhadása pedig sokféle betegségeket okozhat. — Quibus unda peperat, illos longa domant inopi ieunia victu." (Hazai és Külf.Tud.ápr.27., P.Z.No.36.)
- április. TISZA folyó árville nagy pusztításokat okozott és a kár több millió forintnyi volt. (Zawadowszki, 197.)
- április. TORONTÁL M. területén a MAROS EGRES községnél betört, SZARAVOLÁN az árvíz által lerombolt épületek száma a 200-at, NAGYKIKINDán a 400-at meghaladta. (Katona A., Torontál m. 51.)
- április. FÜZESGYARMAT. "1816-ban az örökre emlékezetes nagy fergeteg után bekövetkezvén a' Hó-olvadás, tavasszal olly árvíz lett abból, melynél nagyobbra, ez az öltőbeli ember nem emlékezik; hozzá járulván ehhez a' földárja is, melly alólról a' Házakat ellepte és a' lakosokat belöllők kiszorította, sőt a kutakból is a' vizek ki-felé folytak.** (Gacsári krónikája, VII.152.)
- április. GYOMA. "... oly nagy volt itt az árvíz, hogy a viz a házakban is felfakadott." (Palugyay, Magyarország, IV.259.)
- április. KALOCSA. "A DUNA kiöntött és KALOCSÁN is kárt tett." (Hazai és Külf. Tud.máj.5.)
- április. KECSKEMÉT. "...Sok gyengébb alkatásu házak összeomlottak, az elázott földön, a' pintzék vízzel vagynak eltelve." (M.K. május 3.)
- április. BÁNSÁG. "A' BANÁTUSból azt írják, hogy azt is nagyobbára elborította a' viz. A' gabona termőföldck viz alatt lévén, az őszi vetések oda lettek, tavaszi vetésről

*A XVIII. század hetvenes éveiben többször volt árvíz, különösen annak első felében, ezek közül legnagyobb az 1775. februári jeges árvíz és 1776. évi nyári áradás.

**Ekkor a debreceni református kollégiumnak is az egész alsó részét a földárja elöntötte, s kiszorította a diákokat. (Uo.)

gondolkodni sem lehetett, 's e' szerént az egész esztendei termés oda van. A' tavalyi széna boglyák (kazalok) két ölnyre is vízben állanak!" (M.K., máj.3., Hazai és Külf.Tud.)

április. SZEGED. "A három év előtti veszedelem újra ismétlődött. A rendkívüli időjárás, nevezetesen a hosszantartó esőzés félelmesen megduzzasztá EUROPA szerte a folyókat, s ezek között a város keleti oldalán hömpölygő TISZÁt, melynek vize a talajon átszivárogván elszomorító látványt okozott a városban. Egész utcáorok vízben állottak, elhagyatva lakóik által. Mintegy 1300 ház dőlt össze vagy repedezett meg a fakadó víz következtében; mélyebb fekvésű helyeken csolnakokon közlekedtek, s a magasabb helyek földalatti boltjait sok helyütt fél méter víz borította. A nagy költséggel készített tiszaparti töltés a víz óriási nyomását alig-alig bírta már a minden pillanatban tartott a lakosság a gátszakadástól. Éjjel-nappal talpon volt a polgárság s körömszakadtáig védelmezé roskadozó otthonát. Már négy helyen állíttatott a város vízemelő gépet; de a roppant víztömeget apasztani nem valának képesek; végre is a TISZA apadásával VEDRES ISTÁN által ásatott csatornában át szabadult meg a város szeptember utolján az iszonyu belvizektől." (Historia Domus Szeged. Schola Piar.II.279.)

április 15. BÁNSÁG. "Az a méltán híres gazda, LANDGRAF Kapitány, szerencsétlen a' maga dolgába kapálásiban. A' 3 nedves esztendő egymásután, a' maga záporosóival azt mivelték, hogy sok hejjen a' földből víz forr ki, mellyek nagy áradásokat okoztak. Az ő falui mostanság, nagyobb részint vízben állanak. A' paraszt-házak többnyire, az ő nagy költséggel épült gazdasági épületei pedig egygyűl egygyűl mind lerogytak: mivel alattok a' föld megindult vagy engedett. Mostmár a' szántóföldön minden barázdában víz fakadt és ott mégis áll, attól félnek, hogy BÁNÁTBól a' lessz, ami valaha volt – tenger." (Nemzeti Gazda. 1816. XVI., Termtud. Közl. 1899. 60.9)

április. KUNSZENTMIKLÓS. "... a nagy árvizektől sok az szenvedett." (Palugyay. J., III. 212.)

április 20. MISKOLC. "Nem tudom ezen esztendőnek különös időjárása mit fog szülni; azt először láthatjuk, hogy bőséget nem szül, mert minden nap a' sok szárató szelek járnak, a' minap volt egy kevés eső, 's azt is mindjárt fagyos éjtszaka követte." "A' marhahus fontja 24 xr vólna, de úgy is igen bajos kapni, a' Sertéshus 36 xr, mikor van. A' tisztátska buzának köbe, 4 Pozs. véka, 36 fl.; a' kétszeres 28-29 fl., a' Rozs 26-27 fl., az Árpa 20 fl. - Ezen a' részen ahol a' lakosoknak majd tsak a' Szőlőből jön minden élelmek, ezek igen tsüggedtek azért, hogy 1812-dikből fogva sem tő, sem bő borunk nem volt." (M.K.máj.7.)

április. ÖCSÖDön nagy árvíz, mely magában a községben is sok kárt tett. (Haán, Békés, I.224.)

április. "SZEGED... és VEDRESHÁZÁT védő töltésekkel az árvíz elszagagtván, a földbe vetett mag elyeszett." (Hazai és Külf.Tud., márc. 30., júl. 12.)

április. SZENTES. Árvíz volt. (Palugyay J. Magyarország, II.490.)

április. BUDA, kir. VÁRPALOTA. "A' legmagasabb hőmérséklet 11-én 15,7° (19,6°C), a legalacsonyabb 1-én -0.5 (-0,6°C). Ezen hónap folytában egészen tiszta nap egy sem volt, kevés felhőkkel 11 nap volt, havazott 2 nap; eső esett 11 napon; mennydörgött 5 nap, köd 9 nap: leggyakrabban fut a' déli szél, legrősebb volt SE" (Kmeth D. Hazai és Külf.Tud. máj.11.)

május 10. KŐSZEG. Tavaszi nap volt. (Visnya, Szőlőkönyv.)

május 9-10. POZSONY. Az éjjel nagy jégzivatar volt felhőszakadással. A hűvös időjárás miatt a szőlő még alig hajtott, s így a kár jelentéktelen. (P.Z.máj. 14.)

május. ERDÉLY. (máj.26.) "Most országunkban a' szükség és szegénység, nagyon uralkodnak. A' köznép legtöbbször Zab és Alakor* (Tönköly) kenyérrel él, de azt is felette szűken és drágán kapja, mert az Alakornak vékája 20 huszas, a' Zabnak pedig 2 R. forint. Ezen szűk esztendőket megtanították a' mi falusi embereinket, hogy az Alakort* és a' Zabot termesszék a' Rozs és Buza mellett is, mivel amazok inkább megteremnek, 's bővebben eresztenek. A' Krumpli termesztést is ezen szűk esztendők vétették be ami köz embereinkkel, főként midőn a' mult esztendőnek tavaszán, a' Fels. Királyi Igazgatószerk kemény parancsolat által szoritotta őket annak mivelésére. Az idén már bőven ültették, 's hihető annyira meggyőződtek annak hasznos voltáról, hogy a' legbővebb esztendőben sem lesznek el anélkül. Némelly Uraságok egész holddal vetik, hogy táplálhassák szegényebb embereiket. Ennek vékája az idén 2 Rfirt volt, lehetett is a' piacokon szekerekkel látni. A' Marha felesleg drága Száz Rf-ton alól nem lehet valamire való Tehenet venni. A' Földnépe kifogyott a' Szarvas Marhából; azért a' szántás szűk és drága. Egész táblákat látunk kapa után vetni. A' tavaszi napok még eddig kedvezőleg jártak, bővebb terméshez vagyon reménységünk. Gyümölcstünk is lesz, minden egyéb, tsak szilva kevés. Még ugyan tsak félünk a' hóharmattól; mert mi attól ERDÉLYben egész májusban szoktunk félni. Most is a' havasokon még sok hó fekszik: addig pedig jó meleg napokat nem várunk, még annak nagy része rólak el nem takarodik." (Hazai és Külf.Tud. jún.22.)

május. ARAD M. "... szőlőmről hazafelé jöttem, s utközben elfogott a három napig tartó eső, akkor három saját és fogadott lóval 6-7 mértföldnyi utat kénytelen voltam többnyire gyalog feneketlen sárban és vízben megtenni." (Tessedik, Önéletrajza, 111.)

május. BUDA. kir. VÁRPALOTA. A legmagasabb hőmérséklet 4-én 18.8°R (23.5°C), a legalacsonyabb 10-én 6.5°R (8.1°C.) "Ezen hónapban tellyesen tiszta nap egy sem volt, kevés felhőkkel való vólt 16 nap, Ködös 1, igen szeles több volt ebben a hónapban, mert az elsőtől fogva egész 22-28 egy sem vólt, melyben erősebb szél nem fujt volna. Legerősebb szelek vóltak NW 4-én, NNW 5-én és 15-én, és Sud 18-án. Leggyakrabban futtak SW és SO. (Hazai és Külf.Tud. jún. toldalék.)

tavaszi. KABA (Bihar m.). A tavaszi árvizek a szőlőket és kerteket elöntötték; a víz elvonulta után szépen fejlődtek és különösen az almák fejlődtek igen erősen. (P.Z.szept.27.)

június 10. SZEGED. A TISZA szintmagassága június 10-én 24' 0" 2'" (Papp. Piaristák, 221.)

június 18. ZALKÓD (Szabocs m.). "Lényegtelen pásztás eső, nem nagy széllel, sem zivatarral, amikor du. 5 óra körül egy indigókékes egyedül álló felhő tünt fel, és amikor az észlelő meglátta a felhőn egy kis csücske látszott, amely azonban lefelé tartósan hosszabbodott, végül is lefelé haladt. A vidék ahol ezt megfigyelték – TOKAJ környékén - teljesen sík, a TISZA és a BODROG között, s átmérője mintegy mérföldnyi ZALKOD TOKAJtól 8 km-re van ÉK-re. Az idej nagy áradások ezt a területet egészen elborították, mintegy tónak látszott. Az említett felhő délről észak felé látszott hömpölyögni és amikor az kinyult csücske utólagos hosszúságának egy harmadát elérte, azt látta az észlelő, hogy alatta a tószzerű vízfelületen körforgás keletkezett, mintha a víz forrásba jött volna. A víztölcsérnek ez az embriója úgy látszott, mintha változatlanul álló helyben maradt volna és minél közelebb érkezett a sötét felhő az említett víztölcsér embrióhoz, annál inkább meghosszabbodott a felhő immár le lógó csücske, minél erősebben habzott a víz, úgyhogy végül is ezen, hogy mondjam pezsgőszerű víztölcsérláb (amilyeneket nagy

*Alakor, Tönköly sovány búzafajta.

vizeséseknél láthatni) közeledett és egy oszloppá megnövekedett a felhőtölcsérrel egyesült, miáltal azonnal sűrűbb volt. Így keletkezett a víztölcsér. Méretei mintegy 8 öl vastagság, félig átlátszó szürke színű volt, s tisztán kivehető, alulról felfelé irányuló heves körforgást mutatott. A feketén kék felhő mintegy fedőként nyugodott a víz oszlopon, e mellett körülötte a felhőkből erősen zuhogott. A víztölcsér tajtékzó talapzata szemmértékem szerint mintegy 6 ölnyi magasságig emelkedett, s ebben az alakjában a félelmetesen szép természeti csoda mintegy 10 percig változatlanul ott helyben megmaradt, legalább is észrevehetőleg nem mozdult el, ezután azonban a felhőtölcsér felső felében elhatalmasodott és lefelé hajlás keletkezett, mindinkább vékonyabbá és sötétebbé vált, és végül mintegy az alsó harmada a tölcserőtől elvált és a felhőkből közel még 2/3-a a tölcsernek lefelé lógott. Ujból láthatóvá vált a fent említett csücske a felhőnek, de lassan eltűnt, bár mégis gyorsabban, mint amikor meghosszabbodott s egyesült az alsó talapzattal. Ez utóbbi ezek után mintegy tehermentesítve erősen észrevehető zajjal gyorsan előre haladt, s végül is kisebbedve el is tűnt egy cserjés mögött. Ezt a jelenséget mintegy félmérföldnyire lévő magaslatról figyeltem meg.

A parasztok azt kérdezték nem egy sárkány volt-e az amelyik mindent magával ragad? Ez bizonyítéka annak, hogy ez oly természeti tűnemény, amely gyakran erős pusztításokkal jár itt, s már hallottak róla, de senki sem emlékezik arra, hogy látott volna már hasonlót."* (V.O.P.Z. 1916.júl.28.)

június 20. MUNKÁCS. A téliek a felső megyékben többé kevésbé szenvedtek az időjárástól, csak GÖMÖRben áll jól a vetés. A tavasziak általában kiadósabb termést ígérnek. A szőlőt helyenként fagykár érte. ABAUJban esőt kívánnak, egyébként azonban jó idő után epekednek. A gabona árak esnek. UNGban és BEREGBen ismételten dörgött az ég. (P.Z.júl.9.)

június 21. VERSEC. "A meszicsi zárda környékén újabb felhőszakadás ömleszté el vizeit, minek következtében VERSEC rác-részén átvonuló MESZICS-patak, áthágva medréjét, a mellette fekvő házakat elborítá hullámaival, 86 ház, 105 épület részint összeomlott, részint elsöpörtetett a zugó ár által. A kárt 150.000 fitra becsülték. Legszomorúbb volt az, hogy 5 emberélet esett áldozatul. Ijesztő volt az özön pusztítása. Teli hordókat hordott ki a pincékből, egy pálinkával telt szállító hordót egész a gyep-mester lakásáig hömpölygetett el magával. A házakból elsodort külömbféle eszközöket és butorokat, a többi között egy kocsit, melyen egy eke volt, elvitt egész a KASSZEVICS melletti kőhidig. MESZICSEN magával ragadta Joasko ottani lakosnak nagy bornyomó kádját, ez félig telve volt gabonával, melynek tetején tyúk ült tojásain. A kádat az u.n. "pápmérő"-ig emelték a hullámok, hol a benne lévő kotló tyukkal együtt sértetlenül a szárazon hagyták. A legcsodálatosabb volt az eseményben az, hogy VERSECen ezen a napon egy csepp eső sem esett vala." (Millekor B., Versec.I.278.)

június 23. ZALKOD (Szabolcs m.). Mintegy 3 mérföldnyi távolságban egy barátom ismét megfigyelt egy víztölcsért, de már nem oly pontosan, mert egy közbeneső erdő a látást megzavarta. Ezek a napok fülledtek, forrók voltak. (Zorn F. Gemeinnütziges Blaetter.)

június 23., 24. RAHÓ (Fehér m.) "... eső, mely MAROS-PORTUSIG tartott, SZÁSZ-SEBES és LÁMKERÉK annyira víz alatt állott, hogy GUILLEAUME kocsijának kerekei vízben voltak. 24-én ALVINC felé mentében hűvös esős idő s DARDE-nál a borzalmas zivatar és felhőszakadás keletkezett, mely – bár ilyenekhez hozzá van

* ZORN FERENC sátorlajaujhelyi gyógyszerész írta le a jelenséget, megjelent a "Gemeinnütziges Blaetter"-ben 1916.júl. 13-án. Emliti CSAPLOVITS Gemaedle: 135.)

- szokva, igen kellemetlen érzést váltott ki benne. Az út annyira veszélyessé vált, mert még a MAROS árja is áttört, hogy órákig biztos helyen megvárták a zivatar végét, és a MAROS vízének apadását." (Guillaume D., Hesperus, 1817., 387.)
- nyár. SZENTES. A TISZA, KÖRÖSÖK, KARCAG (Csongrád m.) és KORÁGY szerfeletti áradásai voltak 1816 nyarán. (Szentés város története.)
- június. EPERJES. "Június végén temérdek sok Sáskák jelentek meg, és az egész tájat ellepték. Midőn a' város felett repülének, a' Napnak világát egészen elfogták, és a' városra setét homályt huztak. Ezen veszedelmes vendégek más esetekben nagy szárazság alkalmatosságával szoktak megjelenni. Mi hozhatta most őket ily esős esztendőben?". (Hazai és Külf. Tud. júl.3.)
- június. SOPRON. Ezen a vidéken az árpa termése jó közepes; a búza, köles és zab már kevesebb volt; a RÁBA mentén is csak ilyen volt pedig egyébként ez a vidék AUSZTRIA éléstára. (P.Z.júl.9.)
- június. ERDÉLY. "Nagy vármegyék vannak ERDÉLYben, mellyek a' bővebb és jobb borokat termik, úgy mint: FEHÉR, mely ebben a' tekintetben legelsőnek tartatnak, KÜKÜLLÖ, HUNYAD és TORDA Vármegyék. A' többi Vármegyékben is vannak szőlőhegyek több és kevesebb számmal, de azok alávaló bort adnak, keveset is teremnek, és a' munkát sem fizetik meg. Ez idén jó bor termés ígérkezik." (Hazai és Külf. Tud. jún.26.)
- június. BÁNSÁG. Aki a temesi Bánság nagy részét beutazta, jelenti, hogy ott egy idő óta meleg az időjárás s közben jelentékeny eső is van. A hideg és a tartós áradások miatt a téliek ugyan szenvedtek, de annyira magukhoz tértek, hogy a hiányzó szalmát bőven kárpótolta a kalászos teltsége és súlyos volta; a tavasziak azonban oly szépek, hogy a parasztok szerint amióta ők itt letelepedtek ilyen szép zabjuk nem volt. BAKATZ melletti szántóföldön én magam 40 kalászt számoltam meg, amelyek egy töről (magról) nőttek. Ép ily gazdag termést ígérnek a kukorica, köles, burgonya és kender. Ezért a buza mérője 42 frtról 26 frtra esett, az árpa és kukorica 18-tól 12-re. Csak még a rétek nem kiadósak, mert mindenütt az árvizek akadályozzák a füvet a növekedésben, s még részben víz alatt állanak. Ezért a gazdák állataikat cladják, s egy tehén amely röviddel ezelőtt még 240 frt volt, most 80 frton kél el. (P.Z.júl.26.)
- június. "ABAUJ-ban majd eső sem volt, noha a szomszéd tájakon inkább a tiszta idő ritka. Ugyan UNGVÁR és BEREGRH Vármegyékben a tavasz és nyár eleje sok és ártalmas esővel mult el." (Hazai és Külf. Tud. júl.13.)
- június. BUDA. kir. VÁRPALOTA. A legnagyobb meleg 15-én 21.4°R (26.8°C), a leghidegebb volt 7-én (10°) (12.5°C). Ezen hónapban tellyesen tiszta nap egy sem volt. Kevés felhőekkel való nap volt 12. Eső volt 22 (!) nap. Köd 1 nap. Legerősebb szél volt június 6-án NW, 20-án és 28-án NNW. Leggyakrabban fut e hónap folytában SW-ről. (Hazai és Külf. Tud. júl.6.)
- július. ARAD. "Július elején az aradi vásárkor (jún.29.) a MAROS ujra véletlenül (?) kiöntött, és mint mondják még a kotsikat is felforgatta." (N.G., II.eszt.)
- július. BALATONSZENTGYÖRGY. Az aratás utáni nagy éhség, sőt majdnem éhhalál idején PESTen FESTETICS György a Balaton-Szentgyörgyi összes uradalomnak (KERESZTUR, THIES, FONYÓD és SÁVOLY) 100 Frtot adományozott. (Mózner L., Időjárás, 1947. LI. 1947: 53.)
- július 11. PEST. "Nálunk a Medárd napja után következett 40 napok a köztartás (közhit) szerint csak-ugyan kisebb nagyobb esőzésekkel multak. Tegnapelőtt nagy dörgés és jég eső volt." (M.K.júl.29.)

július 11. PEST-BUDA, PEST M., FEJÉR M. "Ezen hónap 11-dik napján délután 5 óra tájban külbömbféle részekről kezdett nálunk az ég setét felhőkkel beborulni. Rettenetes volt nézni azon sebességet, mellyel ezen borongó felhők mintegy egymással összeütközni siettek. A' város felett nagy tsattogással, víz és jégesővel keresztül ment ezen zivatar, 's fő ereje nyugot és éjszak között vette útjára ellenkező részre de nem telt bele egy óra, hogy onnan megint komor tekintettel, hanem kevesebb esővel vissza tsapván tájunkról cioszlott."

"Nálunk minden nagyobb kár nélkül ment végbe ezen égi háboru: de PEST Vármegyének PILISI járásában, és Ns FEJÉR Vármegyének egy részében rettenetes volt jelenése, 's irtóztatóbb a' mivelete."

"BITSKE, MÁNY, VÉRTH, ETEK, BIA, TORBÁGY, PÁTY kiváltképen érezték erejét, holott mindenütt a' vetéseket és szőlőket megrontotta; kiváltképen pedig BITSKÉRŐL VÉRTHen és ETEKEn olly szörnyű darab jegek, hogy rendszerént egy ökölnyk: sőt két ökölnyk is voltak, mellyek közül egyet megmértén három fontosnak találták (= kb 68 deka). Mire nézve nem tsudálkozhatni, hogy Lovakat és Ökröket mérföldekre elkergette, az apró marhákat agyon verte, a' ház födeleket, még az ujakat is, mind megrontotta. Ugyan ezen hirnek érdemes hozzája azt a' tudósítást is tette, hogy azon időben TSÁKVARott ezen égi háboru mivel a' szőlőket, mind a' tavaszi és őszi vetéseket egészen megrontotta." (Hazai és Külf.Tud. júl.20.)

július 11. ÓMORAVICA/KOSSUTHFALVA (BÁCS m.). "... ezen a napon már sokan kimentek, hogy a' meg-érett árpát aratnák, többen pedig már vagy harmadnapra várakoztak, a' midőn a' megért napon estvéli 6 és 7 óra között az egész Határon végig és keresztül rettenetesen ördítő szélzivatarral kavarva ollyan Jég-zápor zuzta széljel mindenünket, amivel birtunk, hogy ahoz hasonlót helységünknek legöregebb vénei is, amint állítják, nem tsak az, hogy nem láttak, hanem nem is hallottak soha. A' legkisebb Jegek, amelyek hullottak, a' gyermekek játszó márványához (golyó) a' nagyobbak hiteles megmérés szerént egy Ludtojáshoz hasonlítottak. Két asszonyt és négy gyermeket hoztak halva haza, akiket a' jég agyon vert, többeket pedig félholtan. Hát még a' marha, ló, juh, sertés mennyi vesztetett, nints felvetve. De különösen leirhatatlan az a' kár, mellyet gyönyörű vetéseinkben kell szenvednünk: az egész határunkon minden buza, árpa, minden zab, köles, kukoricza és más minden kerti vetemény, meg a' szőlős kertünk is annyira, hogy többé a' vetésnek még tsak a' szalmáját sem szedhetjük fel, és a' szőlős kertnek a' tőkét sem használhatjuk! – Rettenetes tsapása az Istennek! Más nap, amikor körül néztünk sertéseinket, a' népnek rettenetes sirását, és kéz töréseit, 's jajgatásait látván, nekünk is, akik a' vallás biztatásainak elsüllyedhetetlen vass-matskájához támaszkodva, tántorithatatlanul állunk Istenbe vetett bizodalom mellett, nekünk is mondom, sirnunk kellett, el gondolván, hogy vallyon mi lesz ami mindenektől megfosztatott szegényebb lakos társainkból? A' szántóföldek pusztábbak, mintha le égett volna róllok a' tarló, és méltán járnak a' szomszéd helységekbeől nézni ezt a' tsapást, mert a' jégnek illeny rettenetes erejét látni valósággal tsuda." (Hazai és Külf.Tud. júl.31.)

július 12. CZERNABATA, LAKÁNY, NAGY-SZENTMIKLÓS és több más bánáti község határait elverte a jég; szénájukat meg a víz vitte el. (N.G.I.12.)

július 12. SZEGED. "A TISZA mindössze még nem apadt többet április 7-ke után 22 hüvelyknél. Még most is nagyobbak az árvizek mint 1813-ban voltak. A városban egymásután rognak el a házak." (Uo.)

július 12. VERSEC. "Július 12-én hajnali 2 és 3 óra között iszonyu orkán dühöngött VERSECen, minő századok lefolyása alatt sem észlelhető. A természet szó szoros

értelmében széttörte vala bilincseit. Mindenfelől szakadatlanul cikkáztak a' villámok, a' menydörgés folytonos moraja alapjaiban rendítette meg a' legszilárdabb épületeket; a' zajt növelé az omladozó falak recsegése és a' halálra ijedt emberek jajveszékelése."

Midőn derengeni kezdett ijesztő látvány tárult a' szemünk elé. A' város romhalmaznak tetszett. Teljes épségben nem maradt egyetlen épület sem, a' tetőről lesodort cserepek, és a' falakról aláhullott téglák darabjaival, más egyéb törmelékkel és gyökerestől kitépett fákkal. A' gör.kath. székesegyháznak, a' volt BÁNÁT görög-egyházai legszebbikének kupolája leomlott vala. Számos ház tetőzetén a' villám által gyújtott tűz nyomai látszottak; csak az özönnel szakadt eső akadályozta volt meg, hogy tűz vész nem tette nagyobbá a' pusztulást.

A' lakosság még alig tért magához rémületéből a' midőn a' gyászhir érkezett, hogy a' vihar és jég a' határt egészen elpusztította. Az akkor 4021 holdat kitevő szőlőterület, – kivéve a CSERVENKA hegyen levő 80 holdat, – a' szántóföldek gabona termése pedig teljesen tönkre ment.

A' magán házakon és községi épületeken okozott kárt 630,094 frtra, a' két görög egyházon és az uradalom épületeken esett kárt pedig 100,000 frtra becsülték. Legnagyobb volt a' rombolás a' selyemgyárnál, a' lovassági kaszárnánál és a' megye szénátáránál; ez utóbbi teljesen össze dőlt vala. E' borzasztó óra összes kártételét hivatalos adatok alapján 4.031.405 bécsi értékű forintokban állapították meg. Sajnos, hogy több ember élete is elveszett ez alkalommal."

"Ennek a' viharnek tulajdoníthatják, hogy július 23-áig 7 asszony szült holt gyermeket, a' villám sok helyen lecsapott, de tüzvész nem keletkezett." (Milleker B., Versec. I. 279., 293., továbbá M.K. aug. 20., No. 9., 1816. I.178., P.Z.aug.20., stb.)

július. BÁNSÁG. "A' BÁNÁTot a' víz nagyon pusztítja - sok falukat elhagytak és elhagynak a' lakosok. Most (július elején) az ARADI vásárkor, a' MAROS ujra véletlenül kiöntött és amint mondják még a' kotsikat is felforgatta, 's 42 ember veszett a' vízbe (adja Isten - hazugság legyen.) SZEGEDen a' TISZA mindössze még nem apadt többet, április 7-ike óta, 22 hüvelyknél. Még most is nagyobbak, amint 1813-ban voltak. A városban egymás után rognak le a' házak; 's az emberek az Ujjság levelek szerént, várják az utolsó ítéletet." (N.G., 1816. I., Termud.Közl. 1889: 60.)

július 13. "PEST, BÁCS és FEJÉR Vármegyékben a' Buza hol többet, hol kevesebbet megromlott a' télen által: de a' tavaszi vetés igen szép. GÖMÖRben a' buza is igen jó." (Hazai és Külf.Tud.júl.13.)

július 18. VAJSZLÓ (Baranya m.). "Még most itten aratás nintsen, minthogy a' sok esővel járó hives idők miatt a' gabona meg nem érett."

"A' Kukoricza szép, a' dobályos földeken. Len középszerűnél jobban termett." (Hazai és Külf.Tud.júl.31.)

július. BUDA kir. VÁRPALOTA. A legmagasabb hőmérséklet 30-án 21,7°R (= 27,1°C), a legalacsonyabb 14-én 10,0° (=12,5°C.) volt. "Ezen hónapban tellyesen tiszta nap egy sem volt, kevés felhőkkel való nap volt 19. Eső volt 14 nap. Köd 3 nap. Legerősebb szél volt július 17-én SW és 13-án WNW, leggyakrabban fut e hónap folytában SW". (Hazai és Külf.Tud. aug.3.)

augusztus 8. SZABADKA. Egy zivatarfelhőnek felvonulásakor a Ferencesek templomában a jégfelhők elé harangoztak. A toronyba csapott villám a harangozó emberek közül hármat sujtott. Egyike halva maradt. A villám ott gyújtott is, de sikerült a tüzet eloltani, bár a torony egy része elpusztult. Hogy a tűz el nem terjedt, az különösen egy nyerges önfeláldozó munkájának köszönhető, akit a város 30 frttal jutalmazott

és ingyen megadta neki SZABADKA város polgárjogát. (Hazai és Külf.Tud. dec. 18., P.Z.dec.17.)

augusztus 8. SZABADKA. Zivatar volt és ennek kitörésekor a ferenciek temploma tornyában harangozott HABÓK DIÁK két társával. A becsapott villám HABÓKot agyonujtotta, két társa felholtan maradt. (Ferencesek Historia Domusa. EGER, egy Szabadkáról érkezett testvér bemondása alapján.)

augusztus. BUDA. kir. VÁRPALOTA. "A' Nap a' déli Lineán általmenvén 3 óra tájban vékony felhőkbe (Cirrus) borult, mellyek SW, délest (délnyugat) felől közelítének. Mihent ezen felhőkre jutott, mindjárt két nagy kerék, circulus, kezdett látszatni, mellyek közül egyik a' Nappal egy küllőjű (concentrikus) volt, 's Szivárvány színeket mutatván a' Naptól mindenütt 30 grádustryra állott. E' között látszott egy szivárvány színű lapult kerék, Ellipsis, mellynek hosszabb tengelye a' circulus hasítójára, diameter (átmérő) esett. A' másik circulus sokkal nagyobb volt, melly az előbbibe bele vágott, és a' Nap felé terjedvén ottan, 's éjszak felé megtsonkult. A'hol ezen nagyobb circulus az elsőbe vágott, ottan két felől két fattyu (vak) Nap, Parhelion (melléknep) tűnt szembe: harmadik fattyu Nap látszott, a' keleti oldalról, negyedik pedig a' nyugoti oldalról, mint a kettő azon circulus karimáján, melly a' Nappal egy küllőjű való, hanem az alsóbbaktól 90 grádustryra. Ezen kívül a' fejpont, Zenith, felől volt még egy nagy iv, arcus, melly a' kerék karimáját érintette. Ez is Szivárvány színeket mutatott, valamint a fattyu Napokban is ezen színek, de hasonlóképpen az aranyos szín látszatos volt. Midőn a' Nap nyugovóra jutott, a' fattyu Napok egyen kívül mind elenyésztek, az egyik tsak a' Nappal tűnt el."

"Hasonló tünemény látszott estve a' Holddal, mellynek két fattyu Holdjai voltak: a' világoknak elevenségére nézve sokkal gyengébbek. Ezen jelenéseket az tette szembetűnővé, hogy dél felől az ég felhős volt, 's a' felhőkből villámlások látszottak, az ég közepe tiszta, a' keleti része pedig sötétes felhőkkel volt ellepve." (Hazai és Külf.Tud. szept.7., M.K. szept.13.)

nyár. "ABAÚJban majd eső sem volt, noha szomszéd tájakon inkább a tiszta idő ritka." Ugyan UNGVÁR és BEREGRH Vármegyében a' tavasz és nyár eleje sok és ártalmas esőkkel mult el." (M.K., júl.19.)

nyár. ERDÉLY (szept.6.) "Nállunk az egész nyár 3 hetet kivévén, homályos, hűvös és szeles volt; annyira, hogy a' köpönyeget, mikor nem esett is, el lehetett szenvedni. Ezért borunk az idén se lessz, se jó, se sok. A szőlőszemek aprón maradtak és még most is kemények. A tavaji savanyu bornak vedre 3-4 frt." (N.G. I.326.)

szeptember 18. LUBLÓ (Szepes m.). "Már egynéhány napok óta tiszta meleg üdönk jár, mellyre jó szüretet reménylhetünk, már sokan nyomtattak és tsépültek..."*

szeptember. LUBLÓ. Aratás után nagy számban láttak a földeken fehér egereket. Alul elrágták a gabona szárát, az eldőlő és a magvakat részint megették, részint a föld alatti lyukakba vitték. Ezek azonban ott a nedvességtől elromlottak. Egyes lyukakba közel 1/4 véka szemet is találtak az emberek, akik a magokat zsákokban haza vitték. A termés betakarítása után tömegesen láttak egereket, sokakat farkuk nélkül, amint egy vezető nagy egérrel a POPRÁD hidján keresztül vonultak. Az emberek a folyóba lökék lábukkal, sok megfulladt, de sok egér a partra jutott. (P.Z.dec.27.)

szeptember. BUDA kir.VÁRPALOTA. A legmelegebb nap 4-én 18,5° (=23,1°C.), a leghidegebb 27-én volt 5,2° (6,5°C.) "Ezen hónapban tellyesen tiszta nap volt 4. Kevés

*A szüret a Tokaj hegyvidéki szőlőkre vonatkozik.

- felhőkkel való volt 15 nap. Eső volt 11 nap. Köd 3 nap. Legerősebb szél 20-ikán. WNW. Leggyakrabban fut e hónap folytában NW (Ény.) Hazai és Külf. Tud. okt.9.)
- október 14. BUDA és PEST. "Egynéhány szép napok után a szüret BUDÁN és PESTEN hétfőn elkezdődött". (I.h.okt.16.)
- október 17. BUDA. "Ezen hónap 17-dik napján nálunk olly hideg volt, hogy reggel a ' Thermometrum a' fagylóponton fellül 4-ik grádicsra mutatott 4°R = (5°C) a városban". (I.h.okt.19.)
- október 21. POZSONY. Aszüret kezdete. Közepesnek igérkezik. (P.Z. okt.25)
- október. BUDA kir. VÁRPALOTA. A legmagasabb hőmérséklet 5-én 14,7°R (18,4°C.) a legalacsonyabb 17-én 1,8° (2,3°C.) "Ezen hónapban tellyesen tiszta volt 2, kevés felhőkkel való volt 11 nap. Eső volt 12 nap, köd 6 nap. Az első fagy 17-ikén volt (a talaj mentén). Ami a szeleket illeti: WNW, NNW, NW, OST, SÜD és SSW majd egyaránt futtak, melyek közül az első és két utolsó erős felhőket hozott. A W a többinél erősebb volt, de rövid ideig tartott. (Hazai és Külf. Tud. nov.6.)
- november 9. PEST-BUDA. "A mult hét gyakori esőzésekkel telt el. Azért is a' városoknak nagy akadályok vagyon a' rossz ut miatt". A' Szüretnek körülbelül vége vagyon. Az új Bort 20-30 Forintra tartják, 's ugyan senki sem veszi. (I.h.nov.9.)
- november 11. POZSONY. Lehullott az első hó. Erősen hideg az időjárás. (P.Z. nov.22.)
- november 18-21. PEST-BUDA. "A'mint meg nem vártunk a' tél Nov. 21-dikén nálunk kemény fagygal és kevés hóval elkezdődött. POZSONYban már 19-ikén nagyobb hó és fagy volt." (Hazai és Külf. Tud. Nov. 23.)
- november 21. FERTŐ. A tó már 21-én befagyott, de néhány helyen a nyílt víz miatt a közlekedés nehéz volt. (Csaplovics, Archiv. I.143.)
- november 23-28. PEST-BUDA. "A' minap jelentett harmadnapi hideg miatt ki kellett szedni a' DUNA hidját, azért szombattól (23) fogva már ladikokon és kompokon járnak, hanem vasárnap (24) óta tsütörtökig (28), megint esős napok voltak." (Hazai és Külf. Tud. nov.30.)
- november. BUDA kir. VÁRPALOTA. A legmagasabb hőmérséklet 7-én 12,3° (15,4°C) a legalacsonyabb 22-én 3,5° (4,4°C.) "Ezen hónapban tellyesen tiszta nap egyetlen egy volt. Kevés felhőkkel való volt 13 nap. Eső volt 8 nap. Havazott 3 nap. Köd 9 nap. A' hónapnak kezdetén futt WSW, közepén WNW és NNW, 22-től fogva vég OSO (ESE)". (Hazai és Külf. Tud. dec.18.)
- december 11-17. PEST-BUDA. "December elején volt kemény fagyunk, hat nap óta megengesztelődtek, és nem tsak lágyabb, hanem éppen esős időnk vagyon." (I.h. dec. 18.)
- december 13. PEST-BUDA. "A' LUCA-napi* Kalendárium a' jövő 1817-ik esztendő jó esztendőnek mutatja, 's keménységet nyujt, hogy kora és szép tavasz; 's száraz nyár leszen; 's ehhez képest jó gabona 's jó bor termő esztendő." (I.h. dec.28.)
- december 23. PEST-BUDA. "Karátson nap előtt kemény hidegek voltak nálunk: de azután lágyulni kezdett az idő." (I.h. 1817. jan.8.)
- december. BUDA. kir. VÁRPALOTA. A legmelegebb napon +2,8°R (3,5°C.), a lehidegebb napon -7,0° (-8,8°C.) volt a hőmérséklet. "Ezen hónapban tellyesen tiszta nap volt 4. Kevés felhőkkel való nap volt 12; eső esett 3 nap; havazott 7 nap; ködös idő 10 nap; a' hónap kezdetén futt ONO, közepén OSO és NW, a' végén SSW, és WSW. Leg erősebb volt 3-ikán WNW." (I.h. jan.4.)

* Ezt a hírt csak azért közlöm, hogy reá mutassak arra, volt még ebben az időben valaki, aki a LUCA naptól karácsonyig eltelt időtől, a jövő évre következtetett. Tehát még divatban volt a mult század elején is LUCA., bár semmi féle alapja nincs és nem is lehet. Komolyan senki sem vette. (Réthly)

- ABONY. "Ez évben ismét kemény nagy havu, tartós volt, úgy hogy a szántóföldeken általában fél ölnél magasabb volt a hó, s ez év inséges lett. (Abonyi L., Abonyi I. 252.)
- 1816. ABONY. Ismét mostoha időjárás volt, esőtlen hideg idő, tavaszon és rekkenő hőség nyáron. Már szeptemberben kérdés intéztetett a megye által, vajjon képesek lesznek-e az őszi gabonát elvetni s előre bejelentsék mennyi hold föld fog vetetlen maradni tavaszon. (I.h.I.252.)
- BÁRTFA. Nagy éhség uralkodott, s drágaság oly nagy volt, hogy egy köből búzának ára 80, egy köből rozsé pedig 60 frt. volt. A szegények éhségüket csillapítandók fakéregből őrlött lisztből sült kenyerrel és az erdei növény-gyökerekkel éltek. (Myskovszky, Bártfa, IV.2. 130.)
- BÉKÉS. Az egyesült FEHÉR- és FEKETE-KÖRÖS áremelkedése BÉKÉS, KÖRÖS-TARCSA és MEZŐBERÉNY környékén 20 napig, az árvíz maximuma 30 napig tartott, s ez alkalommal nemcsak ezen községek határát, hanem a belsőségek háromnegyed részét is elöntötte az ár. (Darkó J., Békés, 176.)
- BUDAÖRS. A gabona mérője 60 forintba került fekete bankóban. (Kreiszó.)
- DEÁKI (Pozsony m.). "A tél kezdetét vette X-ben (1815. december) a 7-ikben kevés fagyás után kezdett havazni, s havazott 3 nap s az hideg nagyobbodott naponként s oly hideg van 11-dikben, s 12-dikben, hogy a DUNA bé állott, álhatatlan hidegek lettek, s az vala a szerentse, hogy nem fujt a szél. A hideg tartott egész holnapban. Januárus enyhe üdő oly esős vala az Jég minden vizekből elment, az hó egészben elolvadt. Karátsony éjjel (1815) sötétes vala, de nem nagyon, Pál fordulása (25) szép Fényes nap, dél után szél, komor és esős. 28-dik Jan. nagy szell s kezdett ismét nagy hideg lenni Boldog asszony (febr.2.) homálos is és keveset fényes is. Szél is fujt s nagy hideg vala, tartott vala ezen három nap tsak éppen hogy az DUNA ismét bé nem állott, ismét meg engedett az üdő és engedelmes, esős volt 9-ikig. Februárius 9, ez nap föllülről kezdett az szél fűjni, nagy hideg lett, 10. hófuvás s hideg, 11-ik nagy hideg, s így az hideg nagyobb, az DUNA ismét beállt. PESTen 16-ikban ESZTERGOMban és az jég mely ugyan terhes szekerekkel nem volt járható. Martiusnak 14-dik napján ment el az egész. Martius esős, havas üdövel volt, még 23-ik napján is egész nap havazott, 31-ikére is erőssen meg fagyott, az utak szörnyű rosszak, az tavaszt még nem vethették. Április is nagy fagy és nappal hó esik. Ezen Esztendőben az őszi vetések egész EURÓPÁban ki veszték úgy, hogy ország szerént az elvetett mag sem jött bé, árpa, kukoricza, zab, krumpli bőven termett. Bor igen kevés és az is nagyobb részent rossz."
- ESZTERGOM. Kevés bor termett, nem jó. (Esztergom Áll. Levéltár.)
- DEBRECEN. "Jan. lágy, némely helyeken meleg kivált utólja felé, 29-dik és 30-dik napján a TISZÁNTUL részén hirtelen irtóztató fergeteg, mely sok embert és állatot megölt. Február hideg, a tavasz eleje is hűvös és fagyos; a nyár szeles, nedves, és hűvös kellemetlen. Szűk termés és nagy drágaság következett." (Debreczeni M. Kal., 1831.)
- GYULA. A FEHÉR- és a FEKETE-KÖRÖS egyesült árvize elöntötte GYULA, VÁRI, CSABA, PÓSTELEK és GERLA határát. Összedőlt MAGYARGYULÁN 179 ház, vetésben elpusztult 780 pozsonyi mérő buza, 105 mérő árpa, 10 mérő zab. Az egész kár meghaladta a 40.000 frtot. (Scherer Gy., I.399.)
- JÁSZDÓSA. Marhavész volt januárban. (Zupkó, 261.)
- JÁSZDÓSA. Nagy árvíz, a kár 13.608 frtra becsültetett. (I.h.262.)
- JÁSZDÓSA. Szűk termés. Tiszta buza köble 100 frt, kétszerese 80 frt. (I.h.268.)

- KECSKEMÉT. "Tavasszal és nyáron a Szolnoki közben levő szőlőkön minden lapályos földet víz borított s azokban halakat fogtak." (ifj.Bagi L., 24.)
- NAGYSZALONTA. Akkora árvíz volt, hogy SZOLNOKtól a TISZÁig és KECSKEMÉTig gabonaszállító hajók járhattak. (Rozvány; a szerző közelebbit nem közöl).
- ORSZÁGSZERTE. "1816-ban oly szükség volt az országban, hogy a makk tarack kenyér valóságos áldás volt éhező népünknek." (Évkönyv X.)
- ÖCSÖD (Békés m.). Nagy árvíz, mely még magában a községben is sok kárt tett. (Haan., Békés m. I. 251.)
- PENCZ (Pest m.) "Termés borra, gabonára C 1.3." (Csörföly J.)
- PODVILK (Árva m.). A vidéken nagyon elszaporodtak a farkasok, amelyek nemcsak állatokat, hanem embereket is megtámadtak. Ebben a faluban 3 embert téptek szét. (P.Z.okt.8.)
- RÁCKEVE. "Ezek idejében a tél tartott Január közepéig Pál napi (25.) vásárra a DUNA kiöntött. Vásárból semmi sem lett; hanem a szállásokon jöttek némely falusiak össze s a Peregri korcsmáros vitt nekik bort; mert a Tó is jeges lévén ki menni nem lehetett. 27-e január elindulván a Jég 24 óra alatt fél ölet apadt a DUNA, és hidegek következvén széllel 1-e február ismét beállott a DUNA és 5-e Mart. ment el ismét a jég. 11-e Mart. Pillinger György molnár házában az Istálló kapitány Horváth ur kocsisa gondatlansága miatt meggyuladván, el is égett Sos István házával együtt. Martius változó, Április ismét fagyos, havas.
"Medardus napkor ismét eső lévén a régi példabeszéd alkalmasint igaz lesz, mert 5-ik Augusztusig csaknem minnap eső volt. A szélvész, jeges esők sok felé kárt tettek nálunk is.
Ezen esztendőben valamely Bononiai barát 18-ik Juliusra oly forráságot jövendölt, hogy kutakban való vizet is felforraltja s szinte Itélet lesz; azonban az egész nyárba kevés meleg nap volt, ugyan azért a Borok igen savanyuak lettek; a bövségnek csak negyedrésze; de még mégis noha már 4 esztendőbe így ment. (A kenyér nagy szüksége miatt 10 és 12 frtra az ára leszállott). Buza kevéssel termett több, mint elvetett, volt is mérejinék ára 60 frt. Zab, Árpa is kevés a sok köd miatt. Kukoricza elég." (Magdics, 170.)
- RUSZT. Ezen a vidéken a bortermés 20 "Pfund"* területen:

1816-ban 1913,75 akó	1819-ben 5054,75 akó	1823-ban 3954,50 akó
1817-ben 2893,25 akó	1820-ban 926,75 akó	1824-ben 2333,25 akó
1818-ban 3295,75 akó	1821-ben 2007,00 akó	1825-ben 1741,00 akó
	1822-ben 1410,25 akó	

A 10 évnek átlagos bortermése: 1553,03 akó.

A rekord termés 1813-ban és a legrosszabb annak 4/5-ével kevesebb 1820-ban volt. (SCHAMS, Ungarn. I.253.)

- SOPRON. Nedves és elkésett esztendő. Közepes és kevés bor termett. Gabona jobban sikerült, de mégis drága volt. A szegény embereknek nehéz évük volt. (Bruckner).
- SZATMÁRNÉMETI. "A nagy inség és drágaság miatt, mindenki nehezen kereste kenyerét s a kenyérkérdés néha összeütközést okozott." (Jeney, Egy civis, 131.)

*6565 Pfund = 1 Joch (hold), 1600 quadrat Klafter (négyzetööl.)

- **SZEPESSÉG.** Drágaság uralkodott. A buza 30, a rozs 25, az árpa és a zab 10 forintba került. (Term.Tud. Közl. 1894: 736.)
- **TEMESVÁR.** a törököktől való visszafoglalásának ünnepét 1816. évben ünnepelte. Kegyetlenül köszöntött be az esztendő, példátlan hidegség, vízáradások, hóesés oly mennyiségben, hogy az embereket házaikból kellett kiásni, drágaság stb. áldozatokat követeltek. Még nyár derekán is általános volt a panasz, hogy ez évben a nap sugarait alig látták, júliusban is láz kezdett elharapodni, és miként télen a hidegség most a láz miatt kellett a fiatalságot az iskolák látogatásától visszatartani. (SZ., 1880: 332.)
- **TOKAJ.** Rossz bortermés volt. Kevés szőlő s jóformán semmi aszottszem; kis értékű bor, mert a szőlőtőkék még a mult évi pusztításnak szomorú következményeit szenvedték. (Schams, I.99.)
- **VÖRS** (Somogy m.). Éhség és drága év, mert hideg és vizes. A kukorica teljesen elfagyott. Rózsa 30-40 f.v.a, Buza 40-60 f.v. (Móznér Ij. LI. 1947: 139.)
- **ERDÉLY.** Igen nagy volt az éhínség ERDÉLYben, amint arról külföldi lapok megemlékeztek. CSEREY FARKAS kamarás örnagy KRASZNÁN az általa nyújtott kölcsönről, valamint 2234 nap robotról lemondott, 3 évre elengedte a tizedet a heti 3 napi robotot 2-re szállította le, hogy az inségesek talpra állhassanak. BIHARban sok volt az erdélyi éhínséges menekült, mert már 3 éve rossz termés adódott. A nagyváradai káptalan 30-40 embert látott el ruhával, élelemmel s a hatóságnak 6000 frtot adtak támogatásul. ZICHY FERENC gróf 4000 frtot osztott szét, s 1813-ban több száz pozsonyi köből vetőmagot osztott szét, fejenként 2 köblöt. BUTTLER J.gróf HEVESben a tizednek felét elengedte, valamint adósságaikat. Ezen jótétemény 49.300 frtot tett ki. (Hesperus, Menschen-freundliche, 1817: 303.)

1817

- január 10., 31. **FERTŐ-TÓ.** Január 10-e után beállott enyhe idő miatt a közlekedés a tavon nehézzé vált; január 31-e és február 18-a között éjjelen a viharos szél a jeget feltörte és a keleti partokra sodorta. (Csaplovits J., I.143.)
- január. **BUDA.** Kir. **VÁRPALOTA.** "Legnagyobb hőmérséklet 26-án 6,6° (8,3°C.), legkisebb hőmérséklet 13-án -4,0° (-5,0°C.) A havi közép 0,5 (0,6°C.) Ezen hónapban teljesen tiszta volt 2, kevés felhővel való volt 10. Eső volt 5 nap. Havazott 6 nap. Ködös idő 13 nap. Legerősebb szél volt 16-án NW. A hónap elején tsendesesen futt WSW, a közepén NO, s végén NW." (Kmeth D., H.K.T. febr.8.)
- február 7. **TÁT** (Esztergom m.). "... Tegnap reggel nálunk havas fergeteg volt, 10 óra tájban szivárvány tetszett fel, melyet tsepergő jó nyári eső követett. Estve felé 5-6 óra között pedig NESZMÉLY és KOMÁROM felül sötét felhő kerekedett, 's villámokkal dörgésekkel rémitvén bennünket, olly jeges esőt hozott, melly ESZTERGOM vármegyének több helységét érdeketta, 's nevezetesen EBED, MUSLA, PÁRKÁNY utjában estek, 's azon határokon több ménkövek látszottak lehullani. Kárt tettek-é? még nem tudhatni: de bizonyára figyelmet érdemel, hogy egy nap az esztendőnek minden részét velünk kedvetlenül érezette." (I.h.febr.17.)
- február 13., 14. **PEST-BUDA.** "... 13-án virradóra minden zivatar* nélkül hó lepte el földünket. De a'melley véletlenül jött ezen téli vendég, olly hamar elenyészett. Másnapig mind vízzé vált. Távulabbról, 's azt a' tudósítást vesszük, hogy az idő tavaszodni

*Kétségtelen, hogy a levelező a "zivatar" szó alatt "vihar"-t értett. Nem volt sem hóvihar, sem hózivatar.

- kezd, 's sok helyeken már a' tavaszi szántást jó formán elkezdték, nevezetesen FEJÉR Vmben." (I.h.febr.19.)
- február vége. PEST-BUDA. Több napok óta tartott lágy idők után a héten melly napokon havazott, és a vizek gyengén befagytak. A DUNA hidjának beállításán szorgalmasan dolgoznak, s a vásárra tellyesen elkészítik. (I.h.márc.1.)
- március 4. "PEST-BUDA között a' hajóhid tellyesen elkészült, 's tegnap óta már szabadon járnak rajta." (I.h.márc.5.)
- március 7. KOMROM-BANA. "... de a' nagy sárban a' fáradt és éhes lovakon alig tudtunk a' Biró házáig érni, el érkezvén a' friss lovak meg indultunk, de olly rossz ut volt, hogy négy jó lóval alig tudták vonni a' kotsinkat, s' nagy nehezen éjjel 11 óra után beértünk BANÁra." (Jókay J. 57.)
- március 10. PEST-BUDA. "Gyenge hideggel folynak napjaink, néha erős szelekkel havas zivatarok jelengeték magokat, de ismét hamar eltűnnek. Ezen idő járást azért szeretik a gazdák, hogy a lágy meleg ki nem tsalhatja a fákat időnek előtte. Külömben a szántó földek mindenfelé bő esztendővel biztatnak." (H.K.T. márc.12.)
- március 25. ARAD. "Itten megint szomoru tsapás kezd bennünket fenyegetni, mert a három KÖRÖS, s a MAROS vize úgy kiöntött, hogy egész tengert képez az őszi-vetéseket elöntött árviz." Sokan halnak meg, nagy az inség, és a barom is hullik. (I.h.márc.26.)
- március. BUDA. kir. VÁRPALOTA. "Legnagyobb meleg 23-án 12,0° (15,0°C.), a legkisebb 1-én -1,1° (-1,4°C.) Ezen hónap folytán tellyesen tiszta nap egy sem volt. Kevés felhőkkel való nap volt 17, esővel 15 nap. Havazott 12 nap. A szelek közül WNW futt 12 nap, SW 10 nap, W és NW 9 nap. Legerősebb WSW 4-én és WNW 14-én." KMETHOD. (I.h.ápr.2.)
- április 5. TEMESVÁR. Reggel 4 és 6 óra között rendkívül erős északi szélvihar dúlt. A városban háztetőket, ablakokat pusztított, az elővárosokban a szalmával, vagy náddal fedett házak tetőzetét lehordta. Kerítések ledőltek, az embereket az utcán földhöz vágta, sőt egyeseket a BÉGA csatornába sodort. (P.Z.ápr.30.)
- április 18. PEST-BUDA. "A szép tavaszi napok után már 8 nap óta nagy hidegek vannak, s tegnap estve (18.) hó is esett: de ma megint elenyészett. Hasonló időváltozásokról érkeztek tudósítások mint TISZA és MAROS, mint DUNA felsőbb részeiről, úgy hogy a barack, körtvély, s almafák talán mind megromlottak. (I.h.ápr.19.)
- április 21-23. PEST-BUDA. "Folyvást tartanak a' hideg és változó idők. Ma, tegnap is és harmadnapja délután ismét havazott. Ezt tsak azért jelentjük, hogy az embereket iparkodásra serkentsük: mert hatsak jókor a' táplálás meg szerzéséről nem gondolkodunk, télen késő lesz szóhajtozni. !!! Fölösleges magát óvni, senkinek sem árt." (I.h.ápr.23.)
- április 24. "PÓCSMEGYER (Pest m.). "... oly hó esett, szent-GYÖRGY napján, hogy a' május hónap is itt érte.(!) Az következett belőle, hogy a' gyümölcs megfagyott." (Vámossy-Szabó, 10.)
- április 26-27. SZOMBATHELY. Éjjel erős északi szél és hóvihar volt. (P.Z.máj.6.)
- április. BUDA.kir.VÁRPALOTA. "Legnagyobb hőmérséklet 4-én 13,7°R (17,1°C), legkisebb 12-én 1,0° (1,2°C.) Havi közép 4,8° (6,0°C.) Ezen hónapban tellyesen tiszta nap volt 1. Kevés felhőkkel 15. Eső volt 3 nap. Havazott 8 nap. Ködös idő 2 nap. A szelek majd egész hónap folytában erősebben futtak. A Déli szél tsak egyszer futt. Legerősebb volt WNW." KMETHOD. (Hazai és Külf.Tud.máj.7.)
- május 11-17. PEST-BUDA. "... előbb kevés, de ezen nyolcz nap alatt (7!) semmi eső nem volt: hanem KETSKEMÉTen, s azon a tájon a mult Vasárnap (11.) bőséges eső esett.

- ADUNÁNTULi részek is a szárazság miatt panaszkodnak: a TISZA és MAROS tája ellenben vízáradások miatt (panaszkodik)". (I.h.máj.17.)
- május. PEST-BUDA. "Ugy látszik, hogy Május hava valósággal meghozta a tavaszt, és a hegyekben TURÓCZ, s LIPTÓ Vmegyékben az ember magasságnyi hó olvadni kezd: mert a DUNA nagyon árad." (H.K.T.máj.7.)
- május. VÁG, DUNA, TISZA, MAROS. "Földünk még ma is (21.) szomjas. Mind mezei, mind kerti vetemény sinli az aszaló meleget, és erős szeleket." A négy nagy folyó "nagyon kiáradván, sok szép reménységet eláztattak." Az árak emelkednek "... hogy valamint PESTen, úgy BAJÁN is 5,8,10 forinttal felment a termés ára. De a gypaju még ma is alatt nyugszik." (I.h.máj.21.)
- május 17. POZSONY. "... estve eső kezdődött: de az igen hamar ismét megszűnt. Hanem mindjárt elején nagy tsattanással az Irgalmas Barátok templomába a' menykő beütött, 's nem csak a' tornyot, 's orgonát meg rontotta: hanem a' templomban is sok helyen a' vakolást leverte, 's az oltárokon a' gyertya tartókat feldöntötte. Rettentő volt a' tsattanás 's a' kénkö büz, úgy hogy kiki azt gondolná, hogy házánál ütött be. Egy azon időben a' Gróf ESZTERHÁZY kertjében is, melly néha napján Gróf ASPERMONTÉ volt, a' kő bálvány képeket (szobrok) feldöntötte." (I.h.máj.24.)
- május 22. TATA. "... az mikor nagy jégeső tönkre tette a szőlőket és verte az ablakokat." (Mohl, Tata, 130.)
- május. SZEPESSÉG. (jún.2.) Páratlanul szép és meleg volt a május, fagy nélkül, ami a TÁTRA aljában ritkaság, a vetemények a földbe kerülhettek. Minden gyönyörűen fejlődik. A vetés már oly magas, ami június elején itt még nem fordult elő. Az őszi is május végén már szárba szöktek, emberemlékezet óta ez itt nem fordult elő. (P.Z.jún.10.)
- április-május. CSÓR. (máj.25. Fejér m.) Április hideg szeles volt, majd fagyott és havazott. Május száraz, de Pünkösdkor (pv. máj.25.) villám sujtott egyik pincébe, s a holmik hamuvá égtek.
- május 23., 25. Május 23-án VÁRPALOTÁN is felgyújtott egy villám egy gabonaházat. PÁKOZDOK a torony és templom hasonló sorsra jutott és máshol is történtek ilyen károk. A vetések, a szőlők és gyümölcsösök bő termést ígérnek. (Hazai és Külf.Tud.jún.7.)
- május. BUDA. kir. VÁRPALOTA. "A legnagyobb hőmérséklet 19-én 21,0° (26,3°C.) a legkisebb 1-én 5,5° (6,9°C.), a közép 13,5° (16,9°C.) Ezen hónap teltyesen tiszta nap volt 4. Kevés felhőkkel való volt 20 nap. Eső volt 6 nap, és ugyan háromszor mennydörgéssel, és villámlással. Nevezetes köd volt 3 nap. A hónap elején közepszerű Nord szél fújt, közepén SW uralkodott, végén NW és WNW kevés bekkal járt, legerősebb volt WSW 20-án." (I.h.jún.11.)
- május 30-31. NAGYVÁRAD. A KÖRÖS nagyon megáradt, kilépett medréből, s a víz a házakba is behatolt. Több – még jól épített ház is – összeomlott, vagy nagyon megrongálódott. Az apácák templomában annyi víz volt, hogy csónakázni lehetett volna benne. A KÖRÖS árja a hídat is lerombolta. Az élelmiszerek hihetetlenül megrágultak. Egy véka buza ára 90-95 ft, a rozsé 65 ft és a zabé 25 lett. Egy kenyeret 6-8 ftért árultak. (P.Z.júl.15.)
- június. ERDÉLY. "Az innen jött tudósítások szerint a nagy szükség miatt onnan igen sokan kibujdostak; számtalan a koldus, a jobb birtoku parasztok között is nem ritkaság látni, hogy sarjut vagy füvet tejben főznek házi táplálásokra."
- ARADon már áprilisban az "éhezők gyámolítására" Jótevő Társaságot alakítottak. Igen sok volt a beteginséges. (Hazai és Külf.Tud.jún.11.)
- ERDÉLY. A társadalom megmozdult a "szegénységen" segíteni. Igen sok helyen ingyen

élelemmel, ebédrel látják el az inségeseket, NAGYSZEBENben a jótékonykodó polgárok június, július és augusztus hónapokban adnak ebédet. Egy Buchholtzer André szűcs naponként 100 drb 12 lat (kerekén 20 deka) súlyú cipőt oszt ki. (I.h.júl.9.)

június 24. PODVILK (Árva m.). Virradóra annyi hó esett, hogy valaki északkeleti határfaluból félórányi távolságu ORAVKÁra korán reggel könnyű, nem vasalt egyfogatú szánon utazott, de visszafelé természetesen már jöhetett szánon. (Weszelovszky, Árvaváralja, 94.)

július 5. POZSONY. Forró nyári napok után jégzivatar tört ki, záporosóvel és kisebb galambtojásnagyságú jéggel. A szőlőkben csak némi kárt tett. (P.Z.júl.8.)

július 17. PEST-BUDA. "Nálunk igen kellemetes idők járnak már hét hét óta, tsak ma egy hete estve nagy szél és eső volt. Illy kedvező idővel a mezei munka minden akadály nélkül folyik." (Hazai és Külf.Tud. júl. 12.)

július. EGER. Az éhinség HEVESben – mint egyebütt is – nagy volt. Már január óta segélyzik a szegényeket: pénzzel, élelemmel és vetőmaggal. EGER tájékán sokakat az éhenhalástól mentettek meg. Erről igen részletes jelentés. (U.o.)

július. SZATMÁRNÉMETI. (júl.18.) "A Kalászosok eddig nem látott bő és jó termést ígérnek, a kenyér ára is leszállott 1 frt 45 krra. A 88 frtos buza 32 frtra s.i.t. Rengeteg kolduló oláhot látni, hasláruk meg van dagadva és erőtlének."

"A MAROS vize most középszerű nagyságu: de már ellepte volt isszappal a réteket, s így is ismét a marhák métyeletek lesznek." (I.h.szept.2.)

július 20. MISKOLC. "Tegnap délután, hosszú 's terhes égháboru járt felettünk. Az evangélikus templom tornyának tsutsán aranyozott tsillag lévén, oda tsalta a' ménkött éppen olly időben midőn a' gyülekezet ájtatáskodott. Egyszerébe lángot kapott a' templom födele, benn pedig mintegy 12 személyek érdeltettek a' ménkö által. Ezek között van a' Prédikátor 's a' Harangozó is. A' többi gyengébben perkeltetett meg, hanem egy szolgáló leány élet-halál között vagyon. Emlékezetes dolog, hogy a' leány épen ellenkező részén volt a' templomnak mint a' Prédikátor 's ugyan azon időben a' templom közepén álló egy gyerkőczének fejét is nagyon megsértette, a' bujdosó ménkü. Kiket megért az égi tűz, ruháikat, tsizmaikat nagyon megperkelte, 's szaggatotta. Gondolhatni, melly nagy lett a' gyülekezetnek zavara! De a' kár sem kitsiny, mert 45-50000 frtra becsülték." (Hazai és Külf.Tud. szept.2.)*

"A' MISKOLCzi Augustána Vallást követő Eklézsiának ez előtt mint egy 20 esztendővel Talp-körül fel-épült Stukatozás Temploma, a' mult 1817-dik esztendőnek Július 20-dik Napján délyesti Isten tisztelet alatt az Isten bölcs 's szent Végzéséből egy szerentsétlen Ménykö tsapás által Kivül belül porrá 's hamuvá égett, a' kemény 's ölthatatlan Tüztől megromladozott Kő falak lévén ezen Szörnyű Történetnek bizonyosságai." (Ugyanezt megírták német nyelven is.)

Az egyházközség ülésén (júl.21.) felvett jegyzőkönyvben ez áll: "melly szerint egy szerencsétlen menykö ütés által az (a templom) közelről, 's belülről porrá égett, 's nem tsak a' Tiszteletes Ur RISZ PÁL, hanem több jelenlevő Hallgatókat is meg sértettek...". Az esetet egy prédikáció is megörökítette, amelyet az újjáépített templom felszentelésére (1820.okt.15.) írtak. (Petrik Bibliográfiája, I.köt. 612.old. Megvan a Nemzeti Múzeum SZÉCHÉNYI könyvtárában.

augusztus 11., 12. PEST-BUDA. 11-én du. 5 óra körül záporosó "a' városban a' ménkö nagy

* Erről a villámcsapásról kérésemre 1953. aug. 17-én dr. WEITZER EDE evang. lelkész a következő hiteles értesítést küldötte az EGYHÁZKÖZSÉG pénztárában őrzött levéltári anyag alapján. (Réthly)

dörgéssel lestepott: de kárt nem tett." – "Nyár közepén lévén az esztendő különös figyelmetességgel láttuk azt, hogy tegnap reggel (12.) tsak nem 11 óráig sűrű köd lepte el városunkat a' késő ősztől tsak a' különböztette meg az időt, hogy a' hideget nagyobb mértékben nem tapasztaltuk." (Hazai és Külf.Tud.aug. 13.)

augusztus 15. DEBRECEN. A vásár nagyon sikerült. Kitérő volt a szemes, az árak leszállottak, a búza 15, a rozs 10 frt volt a köble. Jó szüreti kilátások. (Uo.)

augusztus 18. RUMA (Szerém m.). "Aug. 18-án olly szörnyű szélvész és olly sűrű jég eső volt, hogy nem tsak a' szőlőt, hanem a' kerteket, kukoriczákat 's gyümölcsfákat is tellyesen meg rontotta, minthogy galambtojás nagyságu jegek estek. Sok házaknak, 's catholicum templomnak födelét is ledöntötte, 's a' városhoz közel az Uraság hosszú kukoricza kassát, 's nagy tséplő pajtáját felforgatta, úgy hogy ott több embe-
reket is agyon nyoma." (I.h.szept. 13.)

augusztus. RHÓNIG (Zólyom m.). "Ezen a tájon a nyár tsak nem egyenlő melegséggel tart, mert alig volt 20-dik gráduson (25°C) alól, többnyire pedig 21-14 grádus (26-30°C.) között lenni jelentette a Reaumuri hévmérő. (I.h.aug.30.)

augusztus 24. TOKAJ HEGYALJA. "... az augusztusi szélvész és jég eső nagy károkat tett. Igy a' HEGYALJÁN (a szőlő) nagyobb részét a' jég elverte, 's tsak a' KERESZTURI, 's TOKAJi hegyek (szőlői) maradtak meg, ... a' jég darabok ritkásan estek." (I.h.szept. 13.)

augusztus 24. TOKAJ. HEGYALJA. Tyúktojás nagyságú jég szemek estek, de nem kerekdedek, hanem sarkos-szögletesek voltak! BÉNYE és TOLCSVA vidékén némely szőlőket tönkre vertek. Ettől eltekintve a szőlő állapota kitűnő szüretet ígér. (P.Z.szept.26.)

BUDA. SZ. GELLÉRTHEGY

	június	július	augusztus
Legnagyobb hőmérséklet	14.-én 22,0° (27,5°C)	12.-én 23,7° (29,6°C)	17.-én 22,5° (28,5°C)
Legkisebb hőmérséklet	1.-én 10,5° (13,1°C)	6.-én 10,7° (13,4°C)	29.-én 10,0° (12,5°C)
Hónap közép hőmérséklete	16,5° (20,4°C)	16,0° (20,0°C)	

"Ezen három hólnapban tellyesen tiszta nap volt 31, kevés felhőkkel volt 40 nap. Eső volt 14 nap, köd 2 nap, legerősebb szél volt 28. Júliusban Nb. A' melegségnek gráditσαι nem a' régi tsillagvizsgáló tornyában, hanem a' Sz.GELLÉRTHEGYen tett észre vételekből valók, ahol leg alább 2 gráditssal hidegebb a' levegő ég." (I.H.szept.10.)*

* Ezeket az adatokat KMETHDÁNIEL csillagász a "Hazai és Külföldi Tudósítások"-ban közölte minden hónap első napjaiban. Csak kivételesen jelentek meg később. Úgy látszik a hőmérsékleti megfigyeléseket már 1817. júniusa óta a GELLÉRTHEGYen észlelték, de a barométert csak 1818. ápr. 13-án helyezték át a kir. Várpalotából az URÁNIA Csillagvizsgálóba. KMETHDánielnek az a megjegyzése, hogy a hőmérséklet legalább 2°-kal hidegebb a GELLÉRTHEGYen téves, mert a két észlelő hely magasságbeli különbsége csak 79 m, s ennek megfelelően kb. 0,6° évi középben. Sajnos egészen pontosan ez ma már nem állapítható meg, de nincs is különösebb jelentősége. (R.A.)

- szeptember 25. "BUDÁN és a szomszédos hegyeken Sept. 25-ikén kezdődött el a szüret. Minthogy jó meleg nyár volt, hamarabb és jobban megérett a szőlő." (I.h.szept.27.)
- szeptember. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb meleg 3-án 20,5° (25,6°C.), legkisebb meleg 21-én 7,3° (9,1°C.), közép 14,0° (17,5°C.) Ezen hónapban egészen tiszta nap volt 8, kevés felhőkkel való volt 17 nap; esős volt 4 nap, köd 2 nap. A hónap elején tsendesen futt ONO, közepén OSO, végén NW." (I.h.okt.15.)
- október. PEST-BUDA. Három hétig tartott a szüret. Az első héten jó száraz idő volt, a másodikban esős, a harmadikban nedves hideg volt. A must jóságával általában elégedettek, de a mennyisége nem oly nagy, hogy az előző évek gyenge termését bepótolná. Ezért a bor a tavalyi áron tartja magát. (I.h.okt.18.)
- október 19. PEST-BUDA. Harmadnap óta hideg esős idő, ami káros azoknak akik későn fogtak hozzá a szürethez. Így VÁC és POZSONY vidékén csak október 19-én kezdődött. (I.h.okt.22.)
- október 25. BRÓD (Szerémség). A három hete tartó esőzés következtében az utak teljesen tönkrementek. (P.Z. dec.30.)
- november 19. PEST-BUDA. "Szerdán délután esett nálunk az első hó, de másnapra meg nem maradott. Mind az által ezen késő őszi napokban olly hidegek járnak, ha a városban nem is, de a szabad mezőn majd minden nap fagy." (I.h.nov.22.)
- december 17. PEST-BUDA. "Kiszedték a hajóhidat, kompokon és ladikokon közlekednek. Még ugyan kemény hideg nem uralkodik, de hétfőtől fogva (15.) minden nap hó esik." (I.h.dec.20.)
- december 26. PEST-BUDA. Karácsony másod napján beállott az igazi tél. Éjjel keményen fagyott, s tartja magát. Sokan félnek, hogy a hosszas nedves időjárás miatt a mag a földben rothad." (I.h.dec.31.)
- december 26. POZSONY. A Karácsonnyal megjött a hideg is. A repülőhidat karácsony másodnapján leszerelték. (P.Z.dec.30.)
- december 31. PEST-BUDA. "Szerdán a sűrű jég miatt igen nehéz volt az általjárás, de tsüörtökön, az Uj esztendő (jan.2.) napján veszedelmes is. Megbocsáttanak tehát a DUNÁN tul lévő T.T. Erdemes Olvasóink, hogy a Szerdai Ujságot szokott napon nem kaphatták." (I.h.1818.jan.3.)
- december. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 3-án 9,7° (12,1°C.) legkisebb 30-án -7,7° (-9,6°C.), a közép 1,0° (1,3°C.) "Ezen hónap folytában teltyesen tiszta nap volt 2; kevés felhőkkel való nap volt 9. Eső esett 10 nap, havazott 10 nap, ködös idő volt 6 nap. A szelek ezen hónapban gyakran változtak, és majd minden tájról futtak, úgy hogy egyik sem futt négy napnál tovább, leg nagyobb ereje volt a WNWnek 14. és 29-én." Kmeth D. st.adj. (I.h.1818.jan.)
1817. ARAD, KOLOZSVÁR, NYITRA, POZSONY, SZEPESSÉG. A mult évi nagy szárazság következtében volt rossz termés miatt az országban sok helyütt komoly inség lépett fel. Ennek leküzdésére több helyen segítő bizottságok, egyesületek keletkeztek, amelyekről az ujságok sokszor elég kimerítően megemlékeztek. POZSONYban már januárban inség volt, ui. a drágulás – főkép a kenyérmagvakban és lisztben – augusztus óta fokozódott. A város gyűjtést indított, amely közel 40,000 frot eredmé-nyezett, ebből 1561 mérő rozsot és 100 mérő árpat vettek. A lisztet kedvezményes áron adták a reászorultaknak február 1-től kezdődőleg. Áprilisban az inség ARADon komollyá vált, a jótékonyági egyesület 10,000 frtból 7 kórházat létesített, mégpedig a következő helyeken: ARAD 107 ággyal, PANKOTA 63, TÁNC 18, BOROSJENŐ 95, BUTTYIN 86, BOROSSEBES 115, és KISJENŐ 5, ahová az inséges betegeket vették fel.

KOLOZSVÁR-on Gróf WESSELÉNYI MIKLÓS felhívása nyomtatásban jelent meg, s a megalakult segélyegylet a reászorultaknak pénzt vagy ételt adott. NYITRÁN a rossz termésű évek sorozata miatt a város, a megye és a püspök egyesült erővel siettek a reászorultak segítségére. Naponta 200 adag levest és kenyeret osztottak szét. A SZEPESSÉGBen hasonló mozgalom indult meg és számottevően enyhítették a reászorultak nyomorúságát. (P.Z.jan.31., máj. 9., 30., jún. 24., stb. közlemény.)

– BÁBOLNA. Rossz termés és nagy drágaság volt ezekben az években (1816., 1817.) A búza ára 1817-ben 30 ft. körül volt és az árpa 25 ft. mérőnként, az akkoron váltópénzben. KOMÁROM városának 1817. május 15-i hivatalos árjegyzése pozs.mérőben: Búza 28 fl. 38 kr., kétszeres 25 fl. 30 kr., árpa fl. és 35 kr., zab 5 fl. 19 kr., kemény tűzelőfa ölenként 32 fl., puhafa 24 fl., marhahus fontja 26 kr. rendes bor itcája 24 kr. (Hochenburger A.)

– BÉKÉSCSABA, "1817-ben hallatlan drágaság uralkodott, amikor egy köből buza 100 váltó forintot vétetett." (Palugyay J., IV. 219.)

– BÉKÉSCSABA. "Az 1817 esztendei drágaság és éhség folytán ERDÉLYből és a szomszédos ARAD és BIHAR vármegyékből nem egyesült óhitű lakosok telpepek meg CSABÁN, az utcán sokan éhen haltak." (Hann, I. 146.)

– ESZTERGOM. "Kevés, savanyú (bor) termett." (Állami Levéltár.)

– ERDÉLY. Az inség arra kényszerítette az embereket, hogy makkból süssenek kenyeret. Számosan éhen veszttek el, BIHAR és ARAD megyékben és ERDÉLYben. (G.L., 1914: 291.)

– DEÁKI (Esztergom m). "Karácsony éjjel (1817.) harmatos, bőv termés lett mindenféle gabonában. Vincze (jan.22.) fényes, keveset felleges, és lágy nyári meleg üdő. Bor középszerűnél fellebb termett, türethető asztali bor termett, a szüretkor akója 12-16, karátsonykor 7-8 f. Pál fordulásakor (jan.25.) meleg fényes nap, kevés TÓT (északi) szél is fújt, egész nyári idő.

Gyertyaszentelőkor (febr.2.) Fényes nap, fagyos hideg nagy fő széllel, lett is áprilisban. Nagy-Péntek (ápr.4.) szeles, volt is sok szél egész nyáron. Januárus eleje gyenge fagyokkal kevés hóval, közepes lágyabb, végefelé egész tavaszi esőkkel folyt, mely vizek X-ben (decemberben) befagytak, most egészen kitisztultak.

Februárius. BOLDOGASSZONY (febr.2.) fényes és meleg, utánna következő napok is melegek 7-dikben estvére 8 óra után nagy főlhő jött GALGÓCZ* tájékáról vellámlás és menkő be ütésckkel levő nagy dörgésekkel ment tovább, 8-ikban meleg eső, egész februárius szép időekkel, s meleggel ment.

Martius, Zavaros nagy szelek egész 17-ikig és egész martius széllel, de nem igen hideggel volt.

Április szép napokkal, de (11-ikben hidegre fordult, és esősre, minden éjjel fagy, hó esett hideg szelekkel, és erőssel folytatta az üdőt 22-ben egész nap hó fürgetegek, 23. egész nap hó esik, a hideg 24. Sz. GYÖRGY napján (24.) is kétszer fűtöttük az kálhát, dara, hó és eső esik, hideg van. 25-ikben egész fűjtünk, hideg eső egész nap, 26-a hideg, 27-ik egész nap hideg. 28. szakadott a hó délig, délután esett, a hó az hegyekben meg állott. 29. meglehetősen idő, 30. nagy fagy, nappal szép üdő.

Május 1-e, 2-a szép, kis dérrrel, fetskék is el jöttek. 3., 4. nagy meleg, estvére hideg szél, 5-e türethető kevés eső és nagy meleg. 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17.,

* Kétséges volt, vajon ezek a megfigyelések meg történtek-e: Esztergomban, de a GALGÓCra való hivatkozás, több más adattal kétségtelenné tesz, hogy a feljegyzések a Pozsony megyei DEÁKiban történtek, mely valamikor a Bencésrend birtoka volt. (Réthly)

18. nagy forráság és szél 19., 20. nagy forráság, délután nagy szél és eső (?). 21. szeles, főlhős, kezd hivesedni. 22. meleg. 23., 24., 25. szép esős. 26. tiszta hives (ORBÁN) esős. Közmondás szerint savanyú bor leszén, azután nagy forráság.

Június. Igen nagy meleg, s közben meleg esők és habár későn fakattak a szőlők, még is az nagy meleggel nagyon nyöltek, s hogy IVÁNYra (24-e) el verágoztak és szépek lettek.

Július. Igen nagy hévség s közben szép esők, néhol jéggel. Az aszály kezdődött 7-ikben, 16., 17., 18. esős s hives. 19. nagy forráság egész hónap forráság.

Augusztus. 1., 2., 3., 4. forró, esős hives, 6., 7., 8., 9. szép meleg eső, 10., 11., 12. szép meleg. 13., 14., 15., 16. szép meleg, igen nagy forráság. Ily szép üdőkkel folytott el az egész holnap.

Szeptember. Igen szép, 5-e eső azután igen szép tiszta és nagy meleggel folyt az üdő egész 23 Szeptemberig, 21., 22. kis első dér, és meleg napok. 24. esős.

Október, szép meleg s egész holnap szép üdőkkel folytott.

November, egész holnap szép üdőkkel s esőkkel járt.

Xber egész 24-ikig lágy volt, s esőkkel. 24-dikben eső, 25-re verradóra egy éjjeli fagyással bé ált az kis DUNA.

Ezen esztendőben a vizek nagy áradással voltak, melyre az rétséget elöntötte. Széna nem volt, gabonának meglehetősen termése volt, némely helyeken igen bőv termés volt, tavasziak mindenütt közép termést adtak. Az gabona ára Septemberben Tisztának Pozsonyi mérője 16 frt. kétszeres 13, rozs 11, árpáé 8, 9. f., zab 3 f. 45 kr. Decemberben pedig az Tiszta buzának Pozs mérője 8. 9. for. kétszeres 7 f., árpa 5 f. zab 3 f. kukoritz 4 f.

Az Bornak ára volt szüretkor 16, 18 for., most pedig 6, 7, 8 for. X8ben (december) egészen lágy volt. Karátsony napján az Röpülő híd még járt egész nap, esett az eső, este 8 órakor kezdett fagyni, reggelre meg állt a Kis-DUNÁban az jég oly hideg volt., másnap is nagy hideg, s a hó tartott egy hétig. Az öreg DUNA is be állt sok helen és Jan. közepén ismét minden vize kitisztult.* (Eszergom. Áll. Levéltár.)

– FERTŐ-TÓ. (1816) november 21-én befagyott, de mégis maradtak tiszta helyek, amelyek a közlekedést megnehezítették. 1817. január 10-én enyhe idő állott be és az átjárás még inkább akadályozta. Jan. 31-éről febr. 1-ére éjjel erős szélvihar a tó jegét megtörte s felszaggatta és azt a nyugoti partra hajtotta. (Csaplovits, Archiv. I: 143.)

– FÜZESGYARMAT. "1817-ben, az árvizek meg-szünvén ismét szárazságra kezdett az idő fordulni." (Gacsári., 154.)

– FÜZESGYARMAT. "Ekkor nem csak nagy Szükség, hanem nagy drágaság is volt, úgy hogy a buzának köble átaljában 80, később pedig 100 forinton is ment." (I.H.155.)

– GYOMA. Tavasszal nagy árvíz borította GYOMA határát. (Haán L., I.194.)

– HEGYALJA. "... a PATAKI hegyekben, hogy pl. akinek az árendája 17 forint volt, most 117-re, mondom száztizenhétre tették! Holott sok szőleink annyira elvesztek, hogy szinte jobbitthatatlanok és tudok olyan gazdát, akinek 14 forint árendája szőlőjében 170 forint esztendei munkáltatása után sem termett több itt 11 parás putton (= a csömöszőleken) szőlőjénél! "A drágaság nagy, a szőlők pusztulására jellemző, hogy azt indítványozzák egyesek, helyette krumplit kell termelni a mélyebb helyeken, a tetőn pedig legyen csere és erdő." (Eötvös, Adalékok, VII. 1901.)

– HEGYALJA. Egy kád (Bottich) aszuszem ára 1000 frt volt, egyes években csak 100-200 frt. (Mohl Laszgallner, 169.)

* DEÁKi a VÁG jobb partja közelében fekszik, a repülőhíd ESZTERGOMnál van és itt úgy látszik megemlítette az ottani megfigyeléseket.

- KOMÁROM. "Ezen esztendőben megjegyzésre méltó: hogy Januárus 2. hetétől fogva Februárus utoljáig tartós enyhe idők voltak; ekkor pedig nagy szelek támadván mindig zürzavaros idők voltak; GERGELY (márc.12.) és JÓZSEF (márc.19.) napjain keményen megfagyott, s majd minden nap hó esett, s az idő mind keményebb lett, annyira, hogy egész Áprilisban egy nap se mult el, hogy azon hó ne esett volna több ízben, és Április 27-kén éjjel kezdvén a hó esni, esett szünet nélkül nagy mértékben 28-kán délig, 29-re keményen megfagyott, úgy hogy az embert is megbirta. 30-án jelent meg a legelső kívánatos tavaszi nap, ettől fogva szép idők jártak és a nyár oly kívánatos volt, hogy magunk sem kívánhattunk volna kellemetesebbet, ha eső jött, az többnyire szombaton vagy vasárnapon jött és tovább nem tartott, s nem akadályoztatta a nyári mezei munkákat; az egész DUNA mentében tsak nem négy hónapig tartó árvizek kegyetlenkedtek, úgy hogy még novemberben is gyűjtötték a réteken a szénát, tsak hogy akkor is különös szép, tartós tiszta idők jártak, az idő szakasz ellenére. Gabona, ezen esztendőben az elégségig termett, hasonlóképpen bor is bőven és meglehetősen jóságú; de aratás idejéig számlálhatatlan volt a mi országunkban az éhséggel küzködők sokasága; amidőn egy Pos. mérő buzának ára 30 forinttól 40-ig volt, a krumplinak zsákja 6-7 forint, de annyira meg szállott aratás után az élet ára, hogy most Deczemberben legszebb buzának Pos. mérőjét 9-10 forinton lehet venni; a nyomorúság eledele (krumpli) 24 garas, a legnagyobb zsákkal, de a portékának és mester emberek munkáinak ára igen keveset szállott alább, mint még eddig." (Jókay J., 57.)
- KÖSZEG. Tavaszi fagy. (Visnya A., Szőlőkönyv.)
- PUSZTASZER. "Földe..... olly bőségesen terem, hogy az 1817-ki sovány évben egyetlen új törés után a legtisztább tavaszi buzaszemet harminczorosán megadta." (Palugyay J., IV.427.)
- RÁCKEVE. "A Tél mult karácsonyon már beállott. Januárusba a jég elment kiöntéssel, Pál napi vásárra a kinn maradt jégen kellett a szállásokra menni, tsekély vásár ott tartatott. Februárus, Martius szép meleg napok, vége is Április végéig. Szeles, fagyos, hideg sanyaru tavasz. 22., 23. Ápril, derék hó, egész végig szeles, hideg, komor. 28. Ápril ismét havas. Május elején szép, meleg napok kevés esővel. Május a DUNA kiöntött, kevésé apadván. Juniusban is még kiöntött. Júliusra apadt annyira, hogy a vásár a háts részeken meg eshetett. Széna nem lett, hanem aratás után itt ott kaszálatott egy kis széna. Száraz lévén a nyár, kevés esőt kivéven, az őszi vetések, ámbár szalmában mutattak is valamit, rosszul fizettek és ötödfél magon felül adtak. Árpában 3 mag. Zabban 2 1/2 magot, emiatt a mult tavaszon állott nagy drágaság, amidőn a kukoricza is szinte 35 frtig, a zab 9 frtkig elment, s a szegény nép nagy Inségbe volt. Zab kenyérrel élvén emiatt, mondhatni mégis a drágaság nem nevelkedett; mert fogyván a Papiros pénz leszállott a Buza ára 14 frt., s alább is, a Zab lejött 5 frtra. Borba középszerű bővség és meglehetősen jóságú Termés, szilva igen bőven, kivált szőlőkbe. Karácsonyra kezdett a DUNA jegezni." (Magdics J., 171.)
- RUSZT. Az idei bortermés 2893,25 akó bor. (Schams F., I. 253.)
- SOPRON. Oly enyhe telünk volt, hogy mindíg dolgozhattak. Április 4-én azonban 1/2 lábnyi mély havunk volt, amely hamar eltűnt. Május 5-én újból 1/2 lábnyi mély hó, ez is hamar elment s kárt nem okozott, ezután a május meleg és szép időjárású volt. Jó közepes bor és gabonatermő év volt. Minden olcsóbb lett: az összes élelmiszerek. A szegény ember végre jóllakhatott, bár a bor még drága volt. Mindenki számára jó esztendő volt. Alighogy haza került a szüret eredménye, november 14-15-16-án nagy havazás volt s nem lehetett már a szabadban dolgozni. (Bruckner G.)

- SOPRON. Ebben az évben is (u.m. 1816-ban) egy akó 1811. és 1812. évi bort 100-140 frton vettek meg. (Drinóczy, Böngészet. 164.)
- SZATMÁRNÉMETH. "Az inség és sok áradás miatt a város végre is szorult állapotba jutott, (júl.4.) alulírott megemérem, hogy az éhségtől és szűkségtől kényszerítve honjoktól kiköltözött mindenféle személyektől, akiknek sem neveik, sem hazájuk nem tudatik, meghaltak és eltemetettek ezen városban és ennek határain összesen márcizus 1.-től május végéig 119-en, akik közül oláhoknak gondoltatnak 109-en, r.katolikusoknak 3-an, reformátusoknak 7-en. (Eddig Abonyi József kapitány jelentése.)
A többi dokumentumokból pedig kitudódott, hogy januártól júniusig 385 ember halt el az inségben, s a konferencia napján 2930 volt az éhezők száma, kiknek egyenként 1/4 pozsonyi mérő gabonára s így összesen 732 1/2 mérő gabonára lett volna szükségük s így, összesen éhhaláltól megmentessenek."
A város részére a kir. kiküldött a szigeti kir. adminisztrátortól 400 mérő buzát kért. Az idegeneket elhajtotta a városból, a szegényeknek tizedenként főzetett. A város malmai kettős lakat alatt őriztettek, a készleteket katonaság őrizte. A jó aratással az inség megszűnt. (Jeney Gy., 136.)
- TISZA. Az árvíz ismét nagy pusztításokat okozott, s az több millió forintra rúgott. 1816 és 1817-ben hallatlan drágaság lett, s 1 köből buza ára 50 frtra emelkedett. Számtalan gazda inségre jutott. (Zawadowski A., I.27., Lónyay)
- TOKAJ. Bőséges szüret, nagy termés volt, de a borhiány miatt egy hordó bor ára 10 forintra is felment. Egy puttony aszalt szem 20 frt ezüstben. Az üzérkedők azonban nagyon reáfizettek, mert az aszubor, sőt a rendes bor is erjedésbe ment át, s váratlanul eltarthatatlannak bizonyult a bor. (Schams F. Ungaris, I.99.)
- VÖRS. (Somogy m). Nedves, meleg év, jó bor. (Móznér L., 119.)
- ZEMPLÉN M. Az 1817-ki inség történetéhez egy adat.:

"Méltóságos Camarás Ur! Ő Császári és apostoli Felségének Tekintetes Ns Zemplén Vármegye Rendgyei által a Megyebéli adófizető népek mindennapi éelmére nézve fenn forgó szükség bé jelentődvén, méltoztatott Ő Felsége engemet mint Királyi commissáriust avégre kegyelmessen kiküldeni, hogy az illető Földes uraságoknak megkérése mellett, ezen nyomorult szűkölködő embereknek fell segéllését eszközöljem. Mivel pedig az üdőnek rövid vóta miatt messzebb helyekről szemes életet be szerezni nem lehetne, de különben is a szükségnek pótlása késedelmet nem szenvedne, azért is kívántam az Méltóságos Urat hivatalosan megkeresni és megkérni méltóztasson ezen Nemes és szent Czélnek ell érésére, tudni illik nyomorult éhező ember Társinknak fell segéllésére, szánakozó szívvvel valami Segedelmet fell áldozni és ebbeli Keresztényi szándékarul, egyszersmind pedig arrul is engemet tudósítani, mennyi és micsodás szem is élet volna Méltóságodnak ell adó, hol légyen ez az ellátó élet; és minden speciesnek mi legyen az utolsó ára? Ezekről tchát betses választát UJJHELYbe (SÁTORALJAUJHELY) bizodalmassan és mentül clébb ell várván, különös tisztelettel maradok

Tokaj, 7-a Juny 1817

az Méltóságos urnak
kész köteles szolgálja
Gróf CZIRÁKY ANTAL s.k."

(*Illmo. Do. Cmaerario Gab. KANDÓ*)*

Közli Benyóvszky Ernő. (Adalék ZEMPLÉN-Vármegye Történetéhez. II. 1896: 99.)

* CZIRÁKY A. gr. kir. biztosnak egerfarmosi KANDÓ Gábor cs. és kir. kamaráshoz intézett levele KOHÁNYban (Zemplén m.).

1818

- január 3. PEST-BUDA. A DUNA erősen zajlik, elseje óta folyton havazik s északi szél is fúj. A jég megálltát minden órában várják, de az erős szél hajtja a jeget. (H.K.T., jan.3.)
- január 7. PEST-BUDA. A későn beállott téli hideg tart, majd havazik, a közlekedés nehéz. A DUNÁN való átkelés a jégzajlás miatt igen bajos. (I.h.jan.7.)
- január 8. és 17. PEST-BUDA. A DUNA jege 2,67 m magas víz mellett január 8-án beállott és január 17-én 3,52 m vízállás mellett elindult, 9 napig állott csak. (Zawadowszki A., 1.26.)
- január 8. PEST-BUDA. "Nem irigyelhetjük a' SZENTPÉTERVÁriakat, kik már December elején a' NÉVA hátán szabadon járhattak. Nekünk is tsinált a' jég hidat, a' természet, mert tsütörtökön (8.) éjjel a' DUNA jege megállapodván már tegnap a' két város között több helyeken próbálgattak által menni, 's ma holnap mindenütt szabadon járhatunk. Az idén a' Barometrum* nálunk is a' fagyaló pont alatt még nem volt mélyebben 8 gráduznál." (I.h.jan.10.)
- január 9-13. PEST-BUDA. "A' jéglepte DUNÁN ismét, a' mult Péntek (9.) óta egész tegnapig (13.) nem elegendő bátorságos a' nagyobb terhekkel való általjárás: hanem tsak egyenként a' gyalog emberek botsátattak által. De mivel az éjszaka keményen megfagyott, azt reménylhetjük, hogy a' nagyobb terhekre is a' közösülés megnyílik." (I.h.jan.14.)
- január 13. PEST-BUDA. "A' tél különös változásokkal jár, a' Keddi (13.) nagy hidegre Tsütörtökön (15.) engedni kezdett: tegnap (16.) pedig egy nyugati meleg szél támadván, a' havat majd egészen elolvasztotta, annyira, hogy a' hó lé a' DUNA jegét emelte, 's megindította, de az ismét megállván, a' gyalogosok folytatták az általjárást.... Ma ismét déltől fogva folyvást megy a' jég." (Hazai és Külf. Tud. jan. 14.)
- január 19. BÉKÉS M. Egy hold föld ára KONDOROSon és vidékén 10 frt. A gabonaárak estek, egy nagy veder - 2 posonyi mérő szép búza csak 12 v.frt. egy font szalonna 30-45 kr, egy tehén 100 frt és egy akó bor 8-10 frt. A KÖRÖS halban, rákban az idén nagyon gazdag. (P.Z.jan.23.)
- január 24. PEST-BUDA. A DUNA jégmentes, a felső jég is elment, a nagy olvadás miatt erős áradás. (Leírása az esti 7 órakor volt két izgalmas életmentésnek: "egy a révbe megrekedt révész hajó és egy a' jégbe fagyott hajó utasait kiszabadították. A' molnárokat a' Tanács megdicsérte, 's cselédeiket 25 frttal jutalmazta.") (H.K.T., jan.24.)
- február 11. PEST-BUDA. "Halkan kikelet a' tavasz. Éjjelenként gyenge fagyok, nappal olvasztó melegek vannak. De mégis, sem kertjeinkből, sem mezőinkről el nem tűnt a' hó. Eddig is különös volt az, hogy lefelé KETSKEMÉtig, KALOTSÁig mindent ellepett, de a' TISZÁNál, 's BÉKÉSben alig volt. Most is FEJÉR Vmnek termékenyebb részén még bőven vagon; de POZSONY körül elenyészett." (H.K.T., febr.11.)
- február 15-17. ROVNYE (Terncsén m.). A második legnagyobb hideg 1818. február 15-17-én volt, amely napokon át -14° Réaumurt (-17,5°C.) észleltek. (Rochel A., 34.)
- február 15. PEST-BUDA. Egy hete újabb kemény fagy, a hőmérséklet -4, -6°R. (-5,0° -7,5°C.) (H.K.T., febr.21.)
- február 15-22. POZSONY. A jég elvonulása után a repülőhidat felszerelték, de az erős jégzajlás miatt a mai nap újból le kellett szerelni. Miután az időjárás megnyihült a repülőhidat újból felszerelték. (P.Z.febr. 17, febr.24.)

* Véletlen elírás Thermometrum helyett." (Réthly)

- március 2. PEST-BUDA. Tavaszias időjárás, ma délben a dunai hajóhidat átadták a forgalomnak. (H.K.T., márc.4.)
- március 3. BUDA. A környéken rossz indulatu himlőjárvány lépett fel. A Nádor gyermekeit dr. PFISTERER beoltotta. (P.Z. márc. 13.)
- március 14. NÉMETUJVÁR. (Vas m.) Du. 2 órakor zivatar tört ki s teljesen elsötétedett a város, annyira, hogy a lakásokban világítani kellett, erős villámok voltak. (Sopron m.) MEGGYES faluban lecsapott a villám, gyújtott és néhány ház leégett. A villám szele egy asszonyt a földhöz vágott, de magához tért. Érdekes, hogy a zivatar alatt mintegy 5 percen át havazott, egy negyed óra múlva kiderült az ég. (P.Z. márc.27.)
- március. BUDA. GELLÉRTHEGY. "A legnagyobb hőmérséklet volt 24-én 13,3° R (16,6°C.), legkisebb volt 11-én 5,7° R (7,1°C.). Ezen hónapban teljesen tiszta nap egy sem volt; kevés felhőkkel való volt 15 nap, kevés esővel való 8 nap. Havazott 4 nap. Ködös idő egy nap. Ezen hónapban tapasztalásunk szerint a szelek legerősebben funi szoktak, ugyan ezt vettük ez idén is észre, csak azon különbözéssel, hogy többnyire NO-tul, most SW-tul jöttek. Legerősebb volt 6-ikán SW és 9-én WSW. A Thermometrumon legnagyobb változást láttam 24-kén, reggel tudniillik 3 1/2 délután 13 1/2 grádus (4,4 ill. 16,9°C) mutatott." Kmeth D. (H.K.T. ápr.4.)
- április. BUDA. Kellemes tavaszias idő. Megemlékezik az élelmiszer árak eséséről, a múlt évi inségről, amely majdnem éhséget okozott. (I.h.ápr.5.)
- április. BUDA. GELLÉRTHEGY. "A hőmérséklet legnagyobb volt 24-én 22,0° R (27,5°C.), legkisebb volt 1-én 0,7° R (0,9°C.). Ezen hónapban teljesen tiszta nap volt 2, kevés felhőkkel való volt 20 nap, kevés esővel való 5 nap, havazott 2 nap, ködös idő volt 4 nap. Majd az egész hónap szeles volt, ezek közül SO és SW leggyakrabban futtak; legerősebb volt WNW 13-kán és SW 7-kén reggel tudniillik 7 órakor. Thermometrum mutatott 4 grádust (5°C, délután két órakor 15 grádus! 18,8°C.)" "Ezen észleletek a' hó 13-ikától fogva az új Tsillagvizsgáló toronyban vannak téve. A' Kényeső oszlop magassága itten 2 léniával és egy tizedjével kisebb, mint a' várban volt, melly különbség azon 26 öltől* származik, mellyel ez a' torony** magasabb a' réginél." Kmeth D. (H.K.T. máj.19.)
- május 2. PEST-BUDA. Három heti szárazság után 2-án a zivataros eső jégesővel, 4-én hasonlóan zivatar volt, 5., 6-án derült idő. (H.K.T. máj. 6.)
- május 2. BUDAÖRS. Nagy jégeső volt. (Kreisz I.)
- május 2. JÁSZBERÉNY. Jótékony eső – amit már régen vártunk – öntözte meg a várost és környékét; nyugat felől jött roppant nagy dörgéssel és sűrű villámlással. Ebben a hónapban a növényzet fejlődéséhez bő esők voltak. (Ferencsek, Merk Tibor.)
- május 3. NAGYSZOMBAT. "A' Posonyi Deák Ujság hiteles Utazók bizonyításaik után szomorú esetet említett NAGY-SZOMBAT tájékaról: mert úgy mond SPÁCZA (13 km-re északra) környékén a' f. hónap 3-án regveli 8 órától fogva egész 11-ig a' szünet nélkül való villámlások, mellyek az egész környéket mint egy tüzzel elborítani látszottak, és az azokat nyomban követő veszedelmes menykötsapások, úgy az ezekkel jött zápor eső, jéggel vegyest, ily rémülésbe hozták a' Lakosokat hogy ezek már a' végső Ítéletnek közelítettétől rettegnének. A' patakokban és völgyekben hirtelen megáradott vizek nem csak hidakat szaggattak, de utakat is keresztül rontottak, sőt a' lapályon fekvő Szántó földekről a' vetéseket is magokkal

* 1 öl = 1,8965 m, eszerint a 26 öl szintkülönbség = 49,31 m.

** A Barométer tehát magasabban van, mint a Várban volt.

ragadtak. Tsak, hogy azon tájék, melyet illy veszedelem ért, nem nagy kiterjedésü!" (H.K.T. máj.20.)

május 3. BAZIN (Pozsony m.), MODOR és NYITRA. Nagy zivatar és felhőszakadásszerű eső. A víz a hegyi szőlőkről sok földet lemosott, a villám több helyen becsapott, egy embert az ár az utcán magával ragadott. (P.Z. máj.25.)

május. KASSA. Ezen a vidéken gyakrabban volt eső, annyira hasznos a terményekre, hogy az árák esnek. (H.K.T. máj.27.)

május 9-10. SÁTORALJAUJHELY. "Szomoruan virradott Pünkösöd ünnepe (pv. máj. 10.) városunkra. A' szerencsétlenségre mintegy előre készítők nagyobb borulatok között csoportosított fellegek Május 10-dik napját megelőző éjjel 10 óra tájban megszakadtak, 's jéggel tellyes zápor rohana városunknak a' Zsolyomkától lenyúló utszájára. Egy Asszony és három Gyermekek lettek különösen áldozatjává ezen felhőszakadásnak, kik a' víz által elragadtatván, többé a' életre vissza sem hozattathattak. Ketten szenvednek még most is tetemeikben, testi ruháiknak leszaggatása mellett sérelmet. Tizenegy házak seprertettek el a' lerohanó víznek sebes ereje által. Más házakban és pincékben is több helyeken ment bé a' víz, 's több hordó borok kifolytak a' víz szakadása közben. Gyermekeiket sokan a' padokra (padlás) hanyván fel, ott ragadhatták ki a' veszedelem elől; mások pedig a' városnak felsőbb részében az inkább felemelt épületekben kerestek éjnek idején elrémülve magoknak menedék helyet. 40-50 mázsásoknál nagyobb kövek hordattak utszáinkra. A' Gyümölcsfák sok helyeken gyökerestől szaggattattak ki, Szőlőhegyeinknek is nagyobb részén a' Szőlőtőkék, 's kivált a' homlítások* és ültetések gyökerestől kiforgattattak, semmivé tétettek. Maga a' földje a' Szőlőnek hol kimosattatott, hogy annyira bé iszapoltattatott, hogy a' Szőlőtöveknek helyei is alig látszanak; végre ahol a' Szőlővesszők megmaradtak is, a' jég által össze tördeltettek, levelei földre teritettek; sőt még a' hegyek alatt levő vetések is némelly részben a' leömlött vizek ereje által, mintegy letséptettek, 's iszappal és szőlő karókkal hordattak bc. Egyébiránt ez a' nagy tsapás kissébb mértékben ugyan, de a' Hegyallyának több részeire is kihatott; nevezetesen a' TOLTSVAI, LISZKAI, leginkább az ERDŐBÉNYEI és a' BODROG-KERESZTURI, 's a' MÁDI Szőlőknek is némelly részeire." (H.K.T.jún.23.)

május 1-10. NAGYBÁNYA. "A hőség leforrázta a' gyenge lombokat." (Bencsik J. 1906: 193.)

május 11. ZIMONY. A hosszantartó szárazság után végre megjött eső áldásos a mezei és kerti veteményekre. A gyümölcsök virágzását a hernyók már tönkre tették, különösen a cseresznyét, meggyet és szőlőt pusztították, ami megmaradt azt a cserebogarak rágták le. Ezek a szőlőkben is kárt okoztak, bár sok helyen gyűjtötték és elpusztították őket. (P.Z.máj.15.)

május. BAZIN. Itt és a környéken sok gyakori felhőszakadásszerű záporosók a szőlőkben, földeken és réteken sok kárt okoztak. A GRINÁD közeli patak annyira megáradt, hogy vize behatolt a házakba, az utat járhatatlanná tette s több állatot magával ragadott. A hegység másik oldalán BOROSTYÁNKŐ melletti patakok a malmokban és a rézhámorban komoly kárt okoztak. (I.h.máj.22.)

május 17-18. BUDA. A GELLÉRTHEGYről éjjel 1 óra tájban a SÁROS-fürdő mellett egy nagy kőszikla leomlott. ** Három házat agyonnyomott. "Ugy gyaníttatik, hogy ezen

*Az elültetett szőlővesszők. (Fogarasi-Czuczor.)

** Azóta eltelt közel másfél évszázad alatt elég sokszor volt hasonló, sőt még nagyobb sziklaomlás. Azonban mióta a dolomit elég sok repedéseit cementtel kitöltötték, már csak igen ritkán volt kisebb szikla leválás.

- kőszikla darab, a' sebes esőzések által, melyekben nekünk is volt itten a' mult napokban részünk, szabadult fel, a' többi köves testtől." (H.K.T. máj.20.)
- május 20. KECSKEMÉT. A folyó évben ezen a napon igen szomorú esemény történt. Végzetes volt házunkra és házi életünkre. Mert ennek a napnak az estjén a SZENT-LŐRINC-tanyán az őszi és a tavaszi vetést egyaránt úgy elverte a jég, hogy egyetlen épp kalász sem maradt, úgy hogy a munkának, a vetésnek és az egész év termésének megsemmisítését szenvedtük. (Hist. Domus Kecsmétiensis. 198.)
- június 1. EGER. Jún. 1-ső napján a városon keresztül folyó patak (az EGER) az esőzések miatt megdagadván bizonyos Timárnak 6 esztendősz gyermekét elragadá "BETSKY szatmárnémeti kanonok a zugó örvénybe ugrott s a gyermeket kimentette." (Részletes leírás uo. H.K.T.jún.10.)
- június 9-10. PEST-BUDA. "... ugyan is a héten Kedden (9.) és Szerdán (10.) PEST körül olly dér volt, hogy Babnak és Krumplinak és Szőlőnek leveleit a hideg megtsipte." (H.K.T.jún.13.)
- június 9-10-11. ERDÉLY. "... Hideg szél és Hó-fellegek, egész ERDÉLYnek nagyobb részében, a mezőkben, főként a Török-buzában szembentünő károkat okoztak! S ennél fogva tegnap pontban hágott is a gabonának főként a Törökbuzának ára." (I.h.jún.11.)
- június 12. PEST-BUDA. "Tegnap d.u. nagy szelek után menydörgésekkel, egy óráig tartó esőnk volt." (I.h.jún.13.)
- június. BUDA-GELLÉRTHEGY. "A' legnagyobb hőmérséklet 22-én 24,0°R. (30,0°C), a' legkisebb 9-én 8,0°R (10,0°C), a' közép 15,5°R (19,4°C). Ezen hónap folytában teljesen tiszta nap volt 2; kevés felhőkkel való nap volt 25. Kevés eső esett 3-szor. A' Déli szél az Éjszakival úgy változott, hogy majd mindennap dél előtt az É-i és délután a' D-i futt. A' már a' hónap végén legerősebb volt." Kmeth D. (I.h.júl.11.)
- július 4. PEST-BUDA. "A' szárazság nálunk olly nagy, és olly régen tart, hogy nem csak a' tavaszi, hanem az őszi is árthat. A' szőlő mit nyer általa? jövődő mutatja meg: de csak ugyan gazdagok a' tőkék." (I.h.júl.4.)
- július. SOPRON. Ezen a vidéken az aratás nagyrészt befejeződött. A gabona szalmája kevés volt, a szénatermés igen jó. A búza és az árpa megfelelnek a várakozásnak. (P.Z. júl.24.)
- július. MAGYARORSZÁG. "Örömmel halljuk hazánknak minden részeiről azt a' vigasztaló hirt, hogy mind a' széna takarítás szerentsésen végbe ment, mind az aratás az őszi nézve bő reménységgel biztat. A szőlőtermés igen jónak ígérkezik." (H.K.T. júl.22.)
- július. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 26-án 24,0°R (30,0°C), a legkisebb 6-án 9,7°R (12,1°C.) a közép 16,7°R (20,9°C). "Ezen hónapban teljesen tiszta nap nem volt, kevés felhőkkel birt 22. Eső 7 napon esett. Ez a hónap is szeles volt. Július 11-kén pedig keményen dühösködött, és végtére nyugotira változott." Kmeth D. (H.K.T. aug....)
- augusztus. IGLÓ. Ez a hónap eléggé esős volt, de különösen 15-én rendkívül erősen esett két órán át. 22., 23. és 24-én újból esett, de már nem oly hevesen. A MAGAS TÁTRÁN hó feküdt. Az aratás elhúzódik, a gabona olcsóbb lett, de egyéb élelmiszerek árai még magasak. (P.Z.szept.4.)
- augusztus. BUDA-GELLÉRTHEGY. "A legnagyobb hőmérséklet 25,2°R (31,5°C.), a legkisebb 9,0°R (11,2°C.) a közép 15,4°R (19,2°C.) Teljesen tiszta nap 1, kevés felhővel való 20 volt, kevés esővel pedig 23, ködös 2. Az északi szél volt az uralkodó, a legerősebben fújt 25-én. Ha az 1811. esztendőbeli melegséget az ideivel

össze hasonlítjuk, kitetszik, hogy egyedül csak 10-dik Augusztuson nézve annál nagyobb volt (felvévén, hogy a SZENT-GELLÉRTHEGYen a Termometrum 2 grádussal kevesebbet mutat mint a várbeli) az egész hónapra nézve pedig hűvösebb volt az idei augusztus az 1811. eszt. augusztusánál, sőt május, június, júliusnál is, melyekben a Thermometrum a legnagyobb magassága volt 24, 26 1/3, 26 2/3 grád. (30,0°, 32,9°, 33,4°C.)." Kmeth D. (H.K.T.szept.19.)*

szeptember 28. PEST-BUDA. Kezdetét vette a szüret, "a' lassu eső után most igen szép meleg napok járnak." (K.F.T.szept.23.)

október 6. TRENCSENTEPLIC. Este nagy zivatarral erős záporosó volt, amely éjféltájban felhőszakadással végződött. Ennek következtében pusztító árvíz keletkezett. Házakat, istállókat, csűröket rombolt, vagy tett részben romossá, sok gazdasági eszközt elvitt az ár. A víz a templom sekrestyéjébe is behatolt. E mellett sűrű sötétség volt: s mintegy két órán keresztül segélykiáltások hallatszottak, de emberélet nem pusztult el. (P.Z.nov.6.)

október 9. VESZPRÉM. "Oct. 9-én égiháboru volt, és a ménkö beütvén egy pajtát meg is gyujtott." (Leírása annak, hogy a katonaság a polgári hatóságokkal karöltve mily eredményesen akadályozták meg a tűz tova terjedését, s mily anyagi jutalomban részesültek.) (H.K.T. okt.31.)

október 31. "PESTEN és a DUNA mellett fellebb alább közönséges az a panasz, hogy sem a marhának, sem gabonának, sem bornak nintsen semmi ára, úgy hogy a Gazdák semmiből sem tudnak pénzt teremteni. Egyedül a szép gyapjunak vagyon kelete. Ellenben minden kézi művek méreg drágák." (I.h.okt.31.)

október. POZSONY. A gyakori esőzés miatt a szőlő rothadni kezdett. A tanács a szüret kezdetét a következőkép állapította meg: VIRÁGVÖLGY 5 és 6-án; a POZSONYI szőlőhegyekben 8 és 9-én, az előszüret és 10-én általában. SZÖLÖSön 13 és 14-én, ill. 15-én. A szőlő teljesen beérett, gazdag és jó szüret ígérkezik. (P.Z. okt.2.)

október. PEST-BUDA. Két hete hideg időjárás. "A kemény derek vagy sűrű ködök egymást váltogatják." (H.K.T. nov.4.)

november 11. PEST-BUDA. Erős északi szél, a hőmérséklet -5,0° R-re (-6,3°C.) szállott és 14-én már -6,0° R (-7,5°C). (I.h.nov.14.)

november 15. PEST-BUDA. A Lipótvárosi vásár jól sikerült, kedvező az idő az utak jók. Közöl állat és terményárakat. (I.h.nov.21.)

november 30. PEST-BUDA. A hideg állandósulni látszik, a hajóhid karfáit már elszedték, a hőmérséklet naponta -5, -6° R (-6, -7°C). (H.K.T., dec. 5.)

december 10. POZSONY. Az alacsony vízállás és a jégzajlás miatt néhány napja leszerelt hajóhidat a bérlő újból felszerelte, hogy a csapatszállítások gyorsabban megtörténhessenek. (P.Z.dec.11.)

december 21-30. PEST-BUDA. A nedves idő szárazra változott, a hideg fokozódott s 26-án már -8,5° R (-10,6°C) volt. A DUNA jege sűrűn zajlik. "Nemsokára meg fog állapodni, 's a' város között való közösülést a' jég hid által meg fogja könnyebbíteni." (H.K.T.dec.30.)

december 25. POZSONY. Karácsonykor szigorú hideg, s a DUNA erősen zajlott; A repülőhidat le kellett szerelni, s a csolnakon is nehéz a közlekedés. A DUNA 29-én beállott, de szekerekkel még nem volt járható. (P.Z.dec.29., 1819.jan.5.)

* Első ízben találunk észlelt adatok alapján történt összehasonlítást. Tévesnek tartjuk, hogy a GELLÉRTHEGYen 2°-kal volna hűvösebb a levegő, a magasságkülönbség – kereken – csak 50 m., bár jóval szabadabb az új Csillagvizsgáló fekvése, de két fokot nem tehet ki. Évi középben 0,6°. (Réthly)

december. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 10-én 4,0°R. (5,0°C.), a legkisebb 28-án -9,0°R. (-11,3°C.), a közép -2,0°R. (-2,5°C.). Tiszta volt 4, kevés felhőkkel való 8, ködös 10, havazott 5 napon, esett 1 napon. "a hónap 30-ikán a Barometrum kényeső oszlopa 20 óra alatt majd 7 léniával le szállott."*

1818. ABONY. "Ez évben valamivel SZT. GYÖRGY nap előtt (ápr. 24.) havas eső jött nagy széllel, mely a kécskei legelőről a juhokat a TISZÁnak verte, s abba vagy 1400 darab belé is vezett.

Június havában (napot nem jegyzi) azon dülők (melyeket nem említ) gabonák voltak vetve a jég által teljesen elverettek.

Decemberben a nagy hó miatt egyik községből a másikba menni nem lehetvén, a városhoz rendelés jött az utaknak kijelölésére a hóban, áthányatásra s ökrök által töretésére, nehogy valami szerencsétlenség történjék." (Abonyi L., Abonyi I. 260.)

– BÁBOLNA. Igen termékeny év, jó gabona-, gyümölcs- és bortermés. Egy véka gyümölcs a múlt évben 30 fl, míg az idén csak 3-4 fl volt. (Hochenberger M., 1.)

– DEBRECEN. "... a tél nagyon enyhe volt, az ablakok is legfeljebb 3 napig voltak befagyva. A szegény embereknek nem kellett sokat fűteni.

Márczius 4-én már oly jó meleg volt, mint nyáron, 9-én volt egy kis eső." (Auer J., 120.)

– DEBRECEN. "A tél változó, kevés fagy és hó; szép tavasz, esővel egyveleges meleg nyár; termékeny esztendő." (Debreczeni Magy. Kalendár. 1831.)

– ESZTERGOM. "... bőven és jó a bortermés." (Esztergom. Áll. Levéltár.)

– DEÁKI (Pozsony m.). "Karátsony éjjel valóságos hód velág (holdfény) volt. (Lett is meglehetősen termés az Ősziben jó, Tavasziban közepszerű.) VINTZE (jan. 22.) délig komor homályos, dél után fény lett s olvadt, borban bőv termés volt. GYERTYASZENTELŐ, (febr. 2.) (nem írt hozzá adatot.) NAGY PÉNTEK (márc. 20.) szép üdő, meleg. (Ennél korábban nem lehet nagy péntek.) Januárius eleje hideg sok eső esett le, 11-re lágyult, közepe engedelmes, az vizek a jégtől kitisztultak. Április 5. nagy fagy. Ezen esztendő inkább száraz volt, mint esős. Június 8-iki napján dér volt, nem nagy nem is ártott semminek. Széna kevés, buza bőven, tavaszi közepszerűen volt, X-ben, Ja. s febr. holnapokban 1819-re Tisztának Pos. m. 4 f., kétszeresnek 3 f. árpanak 2 f. zabnak 1 f 30x. kukoritzának 2 f. 20x, bornak 3f, 4,, 5f, 6f, 7f és 8f, de közönséges ára 4f. Igen hosszú ősz, és szép üdők tartottak." (Esztergom. Áll. Levéltár.)

– KOMÁROM. "Április végén olly meleg napok és éjszakák jártak, hogy nyárban is be illettek volna, nagy szárazság uralkodik. Május 2-ik hetében szép eső volt, azután pedig szüntelen tartó nagy szelek, hideg és szárazság. Július 1-ső hetében volt egy kevés eső, annak utánna ismét nagy szelek és szárazság augusztus végéig. Szeptemberben sok eső volt. Octoberben 9-én virradóra estvéli 8 órától fogva szinte éjfélig nagy villámlások és menydörgések. Gabona ára – ez előtt másfél esztendővel a tiszta Buzának Pos. mérője 30 forinton fellyül volt, most pedig háromtól négyig, de a mesteremberek még is drágák. Ebben az esztendőben Istennek legyen hála! buza, bor elég termett." (Jókay J., 59.)

– KRASZNAHORKAVÁRALJA. "Egy villámcsapás okozta tüzvész felgyújtotta és igen megrongálta a gróf ANDRÁSSYak várát." (M. V. Vm. Gömör m., 66.)

– NEZSIDER (Moson m.). 1818/19-ben egy mérő pozsonyi búza itt 7-4 1/2 forintba került. (Csaplovits J., Archiv. II. 193.)

*7 linea azaz párisi vonal megfelel 15,8 mm légnyomás süllyedésnek, ami nagy érték, de nem rendkívüli 20 óra alatt.

- RÁCKEVE. "A mult karácsonytól (1818.) fogva mérsékelt hidegek járván, soha Teherrel a DUNA jegén járni nem lehetett, a Hó is veszni tévén a város völgyét a DUNA elöntötte, de noha 4 hétig voltak a vetések víz alatt, mégis fagyos lévén a föld kiöntésekor a vetésekben kárt nem tett. A kis DUNA a Város határába bé nem tsapott; hanem a nagy DUNÁba az ADONYI szigetnél elakadván a Jég, GODÁNY és a Nagy erdő közt kezdett a DUNA kiönteni és legelőször is SÓS hegynél régi alszegi fa csordakutnál jött el a víz a Deszka Hidba 22-e Jan., ami szokatlan víz utnak minden; mert az felszegnél alább eljött. A kis DUNA mindég kisebb volt, mint az nagy, magasságba; de ezen víz az 1809-i viznél mégis kisebb volt, mint átalýába. Mindennek naponként szállott az ára, a bor 6 és 7 frt., a buza 15 és 16 frt, kukorica 6 frt, zab 5 frt. 6 frt., későbbben oltsóbb." (Magdics, 171-172.)
"Sok cserebogár uralkodván, szilva és gyümölcs kevés. Szárazabb esztendő inkább, mind nedves, mégis September lucskos lévén, a borok mely igen bőven termett, nem sokat érők." (Uo. 171-172.)
- RÉZTELEK (Sztármár m.). "Az a babonás hit terjedt el, hogy ha az emberek csütörtökön dolgoznak, a jég elveri a határt." (Jency Gy., 137.)
- RUSZT. Ez idén 3295,75 akó bor termett. (Schams F., I.293.)
- SOPRON. Ebben az évben hideg telünk volt, a hó csak márciusban ment el. Április 11-én már itt-ott szőlőbogyók voltak láthatók. Április 13-án egész nap havazott, majdnem 1/2 lábnyi mély hó keletkezett, de másnap eltűnt. Április 20-21-én nagy eső volt, erős menydörgéssel, számos villámmal s BÁNFALVÁN egy öreg gesztenyefába belevágott. Bor elég termett s olcsó is volt, s minden olcsóbb is lett. Száraz őszünk volt, s az emberek mindent rendesen betakarítottak. Szüretkor több legény gatyában volt, s hordta a puttonyokat. (Bruckner G.)*
- TOKAJ. Kevés, de jó aszu és nagy szesztartalmú közönséges bor termett. Emiatt ezt az évet a gyenge termés miatt csak középszerűnek tekinthetjük. (Schams F., I.99.)
- VERSEC. 1818-1848. A bornak árát 31 évről közli Milleker B. könyvében.

Az árak akónként értendők váltópénzben.

1818. 6-7 frt.	1833 4-6 frt.,**
1819. 5-6 frt.	1834. 4-6 frt., a must 1,45-2 frt
1820. 3-4 frt., de 2 frt. 30 kr. is.	1835. 2-3,5 frt., ősszel 9-10
1822. 3-5 frt.	1836. 9-10 frt., év végén 7-8
1825. 4-5 frt.	1839. 4-5 frt., ősszel 6-7
1826. 4-6 frt.	1841. 4-6 frt., ősszel 3-4
1827. 4-6 frt.	1842. 1,3-3-3,3 frt., aszu 5-6
1828. 5-7 frt.	1843. 2,3-3-4 frt.
1829. 6-10 frt.	1844. 3-4 frt.
1830. 3-4 frt., ősszel 3-5	1845. 2,3-4, ősszel 6 frt.
1831. 4-7 frt., ősszel 8-9	1846. 4-6 frt.
1832. 4 frt., a vörös 8-9	1847. 4-6 frt., aszu 9-15
	1848. 4-5 frt., legjobb 6-7

* Itt említi meg Bruckner Gottlieb, hogy ő ezen év december 22-én született. Krónikáját 1840-től a mai napig írta, ekkor újból leírta 1885-ben, 67. évében. Innen eredhetnek bizonyos elírások, ill. eltérések. (Réthly)

** A vörös bor akója 10-12 frt. (Milleker B., Versec. I.302.)

- TRENCSEN M. 1818/19. Tél. "TRENCSEN Vármegyéből jelentik, hogy az idén olly keményen kezdődött a tél, hogy a patakok fenéig megfagytak, sőt a kutak is alig adtak vizet. Ezen fogyatkozásból két igen alkalmatlan szükség következett, tudniillik: 1/ a baromnak messziről kellett vizet hordani, 2/. Azon emberek akik jókor nem örültek, a lisztben is igen fogyatkozást szenvedtek."
- A TISZA körül, amit egyébkor nem tapasztaltak az idén Decemberben (1818) igen sok farkas jelentgette magát, úgy hogy egy csoportban hatot-hetet is lehetett látni, ami nem kevés nyugtalanságot okozott több helységekből. (H.M. 1819.I.4.)
- ROVNYE. A hőmérő a leghidegebb napon is csak -11°R-ot (-13,8°C.) mutatott. (Rochel A., 34.)

1819

- január 1. PÓCSMEGYER (Pest m.). "... olyan apadása volt a víznek (DUNA) uj esztendő napján, hogy a legöregebb ember azt mondhatta, hogy még azt soha sem látta." (Vámosy-Szabó, 117.)
- január 5. PEST-BUDA. "A hideg a mult hét végén kissé enyhült, majd újból erősödik. 3-án már -5°R (-6,3°C). Felül még enyhébb lehetett, mert a DUNA árad és a parti jeget PEST-en a mellől elvitte. De csak hamar felsőbb jeget hozott, melly egy darabon a két város között tegnap (5.) délután megszorult, s a DUNA beállott." (H.K.T., jan.6.)
- január 5-február 15. BUDA-PEST: "A DUNA jege 1,25 m magas víz mellett jan. 5-én megállott és febr. 15-én 2,60 m mellett elindult. Jégállás ideje 41 nap." (Zawadowski F., I.26.)
- január 7. PEST-BUDA. "... tartós hideg, a jégen már gyalog közlekednek. 9-én reggel -8°R. (-10°C.). A jégzajlás ideje alatt szakadatlanul közlekedtek a DUNÁN, nem minden veszedelem nélkül." (H.K.T., jan.9.)
- január 8., 12. POZSONY. A DUNA ugyan beállott, de a jégen még nem lehet közlekedni. Végre az elkészült úton, a gyakori öntözés után megindulhatott a teherkocsi forgalom. (P.Z.jan.8., 12.)
- január 16. PEST-BUDA. "Az idő meglágyulása miatt a DUNA is megáradván az általjárás szombat (16.) óta csak ladikokon megy végbe." (I.h.jan.20.)
- január 21. BARTFA. Itt és a lengyel hegyeken igen sok hó fekszik, több falut teljesen eltemetett a hó, annyira, hogy csak a háztetők látszanak ki. (P.Z.febr.2.)
- január 22. PEST-BUDA. "...keletemes szép nap volt, s régi tapasztalatokból vett jóvendölések beteljesednek, bő szüretet várhatunk. "Ha fényes VINCZE, telik a pincze." Az egész esztendőre való jóvendölést a 6-dik számbeli Mulatságokban (H.M.) előadtuk." (I.h.jan.23.)
- január 27. POZSONY. A napok óta tartó enyhesség megtörte a DUNA jegét. Először elindult, de végre 27-én reggel 5 órakor már a jégen lévő utat is megtörte, s a közlekedés megszűnt. (P.Z.jan.29.)
- január. TRENCSEN M. A kisebb patakok a nagy hideg következtében fenéig befagytak és így sem azok, sem a kutak nem adnak vizet itatásra. A kutak az őszi szárazság miatt apadtak el. Az állatokat nagyobb távolságokra kellett elhajtani, a malmok nem örülhetnek gabonát. (P.Z.jan.15.)
- január. KOLOZSVÁR. "Nálunk a' tél Dec. 17-kén hóval, 's kemény hideggel állott be. Januárius folytában az időjárás volt: A' szél csak lengedezett inkább, hogy sem futt, de mégis tsipős és éles volt. Tizenként nap volt köd 1-4, 5-10, 29., 31. Nyolcz nap havazott 1,2,13,14,16, 21-23. Hat nap tiszta: 2, 11,19,24,27,29; a' többi vagy

egészen vagy félig felleget. – VINCZE napján nálunk is fénylett és olvadt; a' madár a' kerékvágásból ivott. – PÁL napján (25.) tsak reggel volt felleget, már 9 órákor tiszta idő. - Nálunk az élet módja nem drága, egy véka Tiszta Buza a' mult tsütörtökön Jan. 28-ikán a' Piaczon kelt 15-20 garas, Rozs 10-12 garas, török Buza 7-8 gar. Egy hizott sertés nagy féle 50-70 frt. Ennek 3-4 ujnyi szalonnája vagyon." (H.K.T.márc.24.)

február. PEST-BUDA. Éjjel fagy, reggelre enyhe dér volt. "Tsaknem naponként keveses hó borította el ház födeleinket, melly, mihelyt nap érte ismét elenyészett." Egész télen PESTen és vidéken nem volt rendes szánút.

"Ellenben a Felső Vármegyékben panaszkodnak a' hó sokasága ellen, 's még Erdély Országban is, nevezetesen KOLOZSVÁRott Február 1-ső napján egy lábnyomnyi magasságú hó fedte a' mezőt és házakat."

"Noha az egész télen a' DUNÁn erős jég nem volt, 's a' melly volt is a' két város között tsak egy darabon tartott, ugy hogy a' DUNA másutt tiszta lévően, mind ladi-kokon, mind kompokon járhattak; mind az által ezen jég is a' felsőbbtől nyomat-tatván Hétfőn (15.) szerentsésen eltakarodott minden veszedelem és félelem nélkül; minthogy a' DUNA rendszerét való állapotjánál sokkal tsekélyebb. Reményljük, hogy nem sokára ha tsak ujabban az idő keményre nem változik, a' hidak hajói befognak állíttatni. A' Thermometrum a' most elfolytó két hét alatt a' fagyalaló ponton alul is tsak -2, -3, -4 R grádisokra (-2,5°, -3,8°, -5,0°C.) mutatott" (I.h.febr.24.)

február 21-24. PEST-BUDA. Az idő nálunk most is változó. Vasárnap (21.) havazott, hétfőn olvadt, ma (24.) eső esik, így inkább lágy mint kemény az idő. (I.h.febr.24.)

február. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 23-án 4,2°R. (5,3°C.). Legkisebb 7-én -3,7°R (-4,6°C.). Ezen hónapban tellyesen tiszta egyetlen egy kevés felhőkkel való volt 11 nap. 17-iktől fogva egész végig merő felhős napok voltak. Havazott ezen hónap folytában 12 nap. Eső esett 6 nap. Ködös idő volt 5 nap. Csendes OST (Kelet) többnyire járt, és néha W, NW (NY. ÉNY), melly 11-kén legerősebben futt. Kmeth A. (I.h.márc.)*

március 5. "BUDA és PEST városa között a' hajóhid tellyesen felkészülvén, tegnap délelőtt a' szabad általjárás megkezdődött." (H.K.T. márc.6.)

március 15. POZSONY. A repülőhidat beakasztották és átadták a forgalomnak. (P.Z.márc.15.)

március 21. PEST-BUDA. Egész nap havazott, másnapra elolvadt. (H.K.T.márc.24.)

március. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 30-án 12,2°R (15,3°C.), a legkisebb 20-án -6,5°R (-8,1°C.). "Ezen hónap folytában tellyesen tiszta nap egy sem volt. Kevés felhőzettel való nap volt 14. Kevés eső esett 5 nap. Havazott 2 nap. Ködös idő volt 2 nap. A szél ezen hónapban majd mindenfelől futt nevezetesen a hónap elején OST, közepést WEST vagy NW, végén NORD és WNW, keményebben dühösködött WNW 12-én, 18-kán és az utolsó napján. GELLÉRTHEGY Április 1-én Kmeth D." (I.h.ápr....)

április 5. PEST-BUDA. "Ezen hét elején nagy akadály volt a' DUNÁn való közösülésnek, mert a' hidnak három hajóját a' nagy szél vízzel és isszappal tele vervén elsüllyesz-tette, s egész nap keményen dühösködvén, tsak másnap lehetett kimérni, és a' közösülést helyre állítani. Ugyan akkor egy nagy gabonás hajót is a' BUDAi partnál elsüllyesztett." (I.h.ápr.10.)

április 14. PEST-BUDA. "Hatodik hete tart a' szárazság, csak egy-két éjjelen volt kis eső és "pelyhedző havazás", földeinket, vetéseinket tsak mennyei harmat nedvesíti, mely-

* A jelentésben párisi mértékegységben légnyomási adatok is vannak, de közlésüktől eltekintünk.

- lynek foganatos erejét is a' szelek felszárítva megrontják." Mérsékelt meleg tavaszi napok. (I.h.ápr.14.)
- április 20. NAGYBÁNYA. A fagy mindent elpusztított.* (Bencsik J., Szeszélyes. 193.)
- április. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb hőmérséklet 18-án 18,0°R (22,5°C.), a legkisebb 5-én 0,7°R (1,0°C.). Közép 8,3°R (10,4°C.). Ezen hónapban tellesen tiszta nap volt 3. Kevés felhővel való nap volt 19. Eső esett 6 nap, kevés hó esett 1 nap. Villámlott 3-szor, mennydörgéssel kétszer. Az erős NY, ÉNY szél ebben a hónapban is folytatódott, s 4-én erős vihar volt. Ezután déli szél fújt és csendes nap egy sem volt. 5-én két nap volt látható. Kmeth D. (H.M.máj.5.)
- március, április, május. KOMÁROM. "Martius 18-án iszonyu nagy szélvész volt hófergeteggel, kilentz malmot itt a' DUNÁN kiakasztott, és a' repülő hidat elvitte, árbótz fáit öszve törte, 's több nagy károkat okozott. Április kellemesen meleg időkkel járt, mint a' mult esztendőben, de Május inkább hideg, mint hives volt. A' Gabona ára ugy a' Boré is most tsekély, a' legszebb tiszta Buzának Pos. mérője legfellebbebb 3 f, 30 xr. váltópénz; a' mester emberek pedig még is tsak drágák." (Jóky J. 60.)
- május 1-8. PEST-BUDA. "Május havának eddig folyt napjai tsendes esőkkel, 's a' levegőnek gyakrabban meghűlésével teltek el; 's ha a' közhagyomány igaz, ezen esztendő bőséget ígér." (H.K.T. máj.8.)
- május 6. POZSONY. Este 9 és 10 óra között erős zivatar volt és a DUNA jobb partján lecsapott a villám. A lezúduló heves eső igen sok földet elvitt, s helyenként áradást okozott. (P.Z.máj.7.)
- május. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb hőmérséklet 25-én 18,3°R (22,9°C.), a legkisebb 2-án 4,7°R (5,9°C.). Ezen hónapban tellesen tiszta nap volt 4. Kevés felhővel való volt 19 nap. Eső esett 4 nap. Jég esett egyszer. Ködös idő volt 3 nap. A napkeleti szelek ezen hónap folytában többnyire, de tsendesen jártak." A NYÉNY-i szél 7. és 31-én erős volt." Kmeth D. (H.K.T.jún.)
- június 2. VERSEC. "Már május 21-én az ó-naptár szerint reggeli 6 órakor lecsapott a villám a gör. székesegyház tornyára és a templomban – hova szintén behatolt – tetemes kárt okozott. Mai nap (1885-ben írja M.) is látható a templom karzata fölött a lyuk, melyen át a templomba hatolt." (Millker B., Versec., I.313.)
- június 7. DEVECSER (Veszprém m.). "... Jún. 7-én délután a szörnyű jégeső elverte egész határunkat, s így kettős sulyával nyom bennünket, a nyomorúság. Márc. 17-én 148 ház égett le." (H.K.T., jún.30.)
- június 7. VESZPRÉM. Éjjel 4-5 óra között jégzivatar volt, amely a vetéseket elpusztította. Ilyen jégverésre a legöregebb emberek sem emlékeznek. (P.Z.jún.16.)
- június 18. NAGYENYED. "Jún. 18-án rettenetes felhőszakadás volt, mellynek árja tsak a' városba 78 házakat elsodort; az iszap sok embereket eltemetett; 's egy uton lévő uraságot kotsijával, lovaival, 's embereivel ugy eltemetett, hogy tsak a' viz apadás után tudták meg, midőn őket halva találták. A' Kaszárnýában levő katonaság tsak ugy menthette meg életét, hogy a' ház födeleire vette magát. Általjában ERDÉLYben igen sok eső jár, amely miatt a' termés is elromolván ujjonnan nagy drágaságtól félhetünk: annyival is inkább, mert közönségesen a' szőlő is kevés, a' gyümölsők is mind le hullanak." (H.K.T. júl. 3., 4.)

*BENCsik JÁNOS a Minorita rend diáriumaiból gyűjtötte egybe a régi megfigyeléseket. Bizonytal még sok megfigyelések vannak a különböző H.D.-kban.

- június 20.(?) NAGYKOVÁCSI. "BUDA mellett KOVÁCSiban ez előtt 2 héttel olly szörnyű eső volt, hogy a' hegyekről nagy köveket a' rétekre hordott, és több házakat megrontván kettőket egészen el is seprött. Ezen rettenetes víz olly erővel rohant a' szomszédos helységekben is, hogy nevezetesen PERBÁLon két Asszony belé fulladt. Más tájakról érkeznek efféle szomorú tudósítások, 's a' jég eső által okozott károkról. De ezen kártételeknek ártalmas következése tsak némelly helységekbe terjed, különben az összes termésnek gazdagságával, 's a' szőlő hegyeknek termékenységével biztattnak mindenütt, ha mind néhol a' széna fogyatkozni látszik is." (Uo.)
- június. PEST-BUDA. Nálunk már több hetek óta alig volt egy kis eső, ellenben Ns. GÖMÖR Vmben és KASSA táján bővséges esők voltak. (I.h.jún.9.)
- június 28. FÜZESGYARMAT. "Égi tűz által is olykor estek Gyuladások, de amelyek szerencséből soha más házakra el nem terjedtek. Nevezetesebb az 1819-ki égi Tűz, mely tornyunkat (rf.temlom) 28-dik Júliusban, délután 3 és 4 órák közt érte, és annak sugárjának Északi oldalát, a' felső Gombtól fogva, az Alsó nagy fél gombig le-törte; de a' mely hál az Isteni Gondviselésnek! száraz lévén, nem gyújtott. Az Óra Ház ugyan nagyon füstölt, a' most az ott jelenlévő harangozó BALOG JÁNOS, kit magát is ért a' menykő csapásnak szele, kioltotta; de semmi tűz abból nem támadt. A' Harangokat keresztül futván, a' villanyos erő, a' Templom gerinczén szaladt végig és ott a' Templom végén lévő gombot helyből kipattantván, 's félre dűjtven, ott ment ki, és el-enyészett". (Gacsáry J. 55., és Békésmegyei Évkönyv V.kt.212.)
- június 28. SZENTES " június 28-dik napján délután nyugot felől oly rendkívül zivatar és jégeső jöven, hogy a madarakat, bárányokat és más apró jószágokat akit csak kint talált - mind agyonverte, és nagyobb jószágokat megsebesített, sőt az emberek fejét is beverte; a merre elment, búzát, kukoriczát és a szőlőhegyet semmivé tette és oly jegek estek, mint egy tyuk tojás, sőt voltak akkorák, mint az embernek a fél ökle, sőt még másnap is tele volt a szőlő azok jegével." (Szabó M., kivonat.)
- július 1-3. PEST-BUDA. "Július hónap nagy meleggel kezdődött, úgy hogy a közelebbi három nap a hőmérő a melegségnek 24, 25, 26 garáditsát elérte (30-32°C.)" (H.K.T. júl.7.)
- július 8., 12., 13. PEST-BUDA. "Ezen hónap 8-ikán öt óra tájban nagy déli szél kerekedett, 's dühösködött olly erővel más nap is, hogy a' fákról a' gyümölcsök nagy részént leverte, és sok fákat kitördelt, 's ledöntött. Ezen széllel PEST tájára TAKSONY és HARASZTI faluk, DÁNY pusztahatárába temérdek Sáska, Szötskő érkezett (Grillus-Locusta, Vesica-verus.) Melyről Tekintetes SZENT-KIRÁLYI LÁSZLÓ Első Vice Ispány ur tudósittatván tüstént kiment és nemtsak azon helységek: de a' szomszédságban való Lakosokat is kiparantsoltatván a' mezőre, ezen ártalmas Bogarak elemésztesére olly rendeléseket tett, hogy a' további kártétel hathatósan meggátoltatott."
- "PEST- és BUDA táján az Aratás, jó idővel kezdődött, 's folytatódott mind eddig, Tsak tegnap (13.) és tegnap előtt (12.) éjszakán valának tsendes esők." (H.K.T. júl.14.)
- július 15-20. PEST-BUDA. "A' hőség, melly Július elején olly nagy volt, közepe táján hives szelekkel változó időre fordult, melly időjárás, mai napiglan tart, és a' mezei munkának ezen hónap közepétől fogva különösen kedvez." (I.h.júl.21.)
- augusztus 3. PERNEK (Pozsony m.). Este 9-kor a lecsapó villám meggyújtott egy házat; a tűz elterjedt és még 8 ház leégett. Emberéletben nem esett kár. Miután előzőleg heves eső volt, a községen átfolyó patak kissé megáradt és bőven volt víz az oltásra. (P.Z.aug.13.)

augusztus 21. MÁRAMAROS M. Oly borzalmas felhőszakadás volt, amilyenre a legöregebb emberek sem emlékeznek. A víz az összes gátakat átlépte. TÉCSŐ új köhidját, valamint a TISZÁN átvezető fahidat – a töltésnek nagy darabjával együtt elvitte az ár. A termés egy részét, de különösen a kukoricát elmosta. (I.h.szept.14.)

augusztus. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb hőmérséklet 2-án 22,7°R (28,4°C.), legkisebb 10-én 11,5°R (14,4°C.). Közép 16°R (20,0°C.). Ezen hónap folytában teljesen tiszta nap volt 2, kevés felhőkkel való 20. Eső volt 12 nap. A szelid éjszakai szél egész 18-dikig járt, itt (ekkor) NY, ÉNY dühösködni kezdett és csak 5 nap múlva tsendesedett el." Kmeth D. (I.h. szept.....)

szeptember 23, 27. "BUDÁN September 23-kán, PESTen pedig September 27-kén kezdődött a szüret. Az első napok homályosak, és hivesek valának, de harmad nap óta tiszta és meleg idő vagyon, úgy hogy az idei Szüret igen kedvező idővel mehet végbe; és reménylhetni, hogy a Bor oltsó is lesz, jó is lesz, s így megerősítheti azon vélekedést, hogy az Üstökös tsillagnak megjelenése a Borra nézve mindenkor kedvező (!)." (I.h.szept.27.)

szeptember. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb hőmérséklet 9-én 19,2°R (24,0°C.), legkisebb 23-án 7,0°R (8,8°C.), közép 13,5°R (16,9°C.). Ezen hónap igen gyönyörű volt. Kivált a közepe és a vége. Teljesen tiszta nap volt benne 6, kevés felhőkkel való volt 16 nap. Eső esett 5 nap. Ködös idő 5 nap, villámlott mennydörgéssel kétszer. A szelek majd mindenfelől tsendesen fuvtak, kivéven az éjszakai szelet, mely 23-kán erős volt." Kmeth D. (I.h. okt.6.)

október 6. PEST-BUDA. "Az eddig tartott szép meleg idő, mely a' szüretelésnek oly nagyon kedvezett, ma reggel komorra és hüvösre kezdett változni. Más felé, úgy mint ARAD táján, és SOMOGY Vmben, a' mult hetekben nagy esők valának." (I.h.okt.6.)

október 19. ARAD. CSANÁD M. "Október 19-kén délután 5-6 óra között a' BÁNSÁG felől sötét felhő kerekedett, és PÉTSKA körül felhőszakadásként öntötte az esőt, innen pedig TSANÁD és ARAD Vmék pusztáira fordulván sok villámlás, dörgés és menykő hullás között a' Világosszári hegyeket ellepte.

Az ARAD Vmegyei szüret víg volt ugyan: de nem bőséges: mégis a' mustnak akója csak 5 fton kelt. A' MÉNESi, GYÖRÖKi és PAULISi szőlőkben jótskán szedtek töppedett fürtöket, és így az édes bornak sem leszen fogyatkozása." (I.h.nov.3.)

október 26., 27. RIMASZOMBAT. "Itten Octóber 26-kán estve hatodfél óra után rettentő idő kezdődött. Ugyan is egy rémitő terhes és különös színű felhő közelgetett a' Város felé napnyugat tájról, más ellenben éjszokról. Ezen két felhők irtóztató villámlásokat, 's menydörgéseket hoztak egymás ellen. Hat óra tájban iszonyu lett a' menydörgés, 's villámlás, hogy azt gondolta az ember, hogy az egész levegő tűzben vagyon, összeütköztvén a' város felett, a' két felhő, különös nagy menydörgés következett; azután nagy zápor esővel jött a' kemény még eső a' nap nyugoti felhőből, 's olly nagy jegek estek, mint a' kisebb dió. Ez meg szünnén, az éjszakai felhő hozott ismét jeget, de a' mind kisebb, mind kevesebb ideig tartott. Az első jég nap nyugotról olly sebességgel jött, hogy a' délfelől való szobákban több ablakokat kitört. El mulván ezen rettenetes zivatar, ujra ismét tized fél óraker a' zápor, de kevesebb jéggel, 's kevesebb menydörgéssel előjött, mely mintegy fél óráig tartván az idő letsendesedett: de megint éjfél után három óraker meg lehetős zápor és menydörgés volt minden jég nélkül. Itt a' CSIZI helység határában mindjárt fellől a helységben a' HANVAI uton (Sajó völgye) levő tetőn mint egy nagy lepedő olly nagy égi tűnemény le esett, 's egynéhány minutáig a' földön is égett igen nagy

- világossággal.* A SAJÓ völgyén pedig a' bizonyosnak mondják a' RETEKi vendégfogadót, a' menykő megütvéen el égette." (I.h.nov.20.)
- október 26. RIMASZOMBAT. Nagy eső volt borzasztó zivatarral, amely du. 1/2 6-kor tört ki, két különböző színű felhők ütköztek össze heves dörgések és villámcsapások kíséretében. Dió nagyságú jég hullott és felhőszakadás kísérte. Este 10-kor és okt. 27-én reggel 3-kor megismétlődött. CSIZ falu közelében HANVA felé vezető uton egy világító anyag hullott le (Gömbvillám) s több percig égett. A SAJÓ völgyében a villám egy korcsmát sujtott. (Hallaschka C. Hesperus XXV. 1820.)
- október 26. KOMÁROM. "Október 26-án délután 3 órakor jó forma ég dörgés volt és este 6 óra tájban is sokat villámlott, 's éjszakán is több ízben menydörgött. Ebben az esztendőben nyáron ütötte le a' menykő a' Sz.ANDRÁS Tornyá (Bencés templom) tetejének egy részét, de nem gyújtott még, éppen dél után 3 órakor, amidőn abban harangoztak és a' harangozók abban semmit sem tudtak." (Jókay J., 51.)
- október. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb hőmérséklet 4-én 15,3°R. (19,1°C.), legkisebb 10-én 1,7°R (2,1°C.), a közép 8,5°R (10,6°C.). Ezen hónap is valamint az előbbeni gyönyörű volt. Teljesen tiszta napok voltak benne 6, kevés felhőkkel való volt 17 nap. Eső esett 8 nap. Ködös idő volt 9 nap. 19-én és 26-kán látszott a' villámlás és a' menydörgés hallattatott. A' szelek többnyire SÜD és NW tsendesen futtak, kivéven a' NW szelet, melly ezen holnap 6-kán, és SÜD melly 24-dikén keményen dühösködött. A' Hold fogyatkozás, melly ezen hónap harmadik napján történt." Kmeth D. (H.K.T. nov. 13.)
- november 15. PEST-BUDA. "A' mostani Leopold napi vásár elég népes volt: de az esőzés miatt nem kevésbé kedvetlen, minthogy az utak megromlottak." (I.h.nov.17.)
- november. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb hőmérséklet 3-án 10,9°R (13,6°C.), a legkisebb 30-án -2,0°R (-2,5°C.), a' közép 4,7°R (5,9°C.). Ezen hónapban teljesen tiszta nap egyetlen egy, kevés felhőkkel való volt 6 nap, következésképen többi 23 felhős volt. Eső esett 11 nap, hó ötször., ködös idő volt 15 nap. A' szelek közül a' leggyakrabban járt a' NY, ÉNY, melly ezen hónap 3-kán, 9-kén és 21-kén legerősebben futt." Kmeth D. (I.h.dec.11.)
- december 7. PEST-BUDA. "Tegnap délben a' jég folyásának kezdődése miatt a' PESTi hid kiszedetett." (I.h.dec.8.)
- december 8. PEST-BUDA. "A Szerdai Levelünkben jelentettük, hogy előtte való nap délután a' PEST és BUDA közt lévő Hajó-hid elszedettetett. Ez annál szerencsésebben esett, mivel már más napra a' hideg sokkal nagyobb lett, 's attól fogva kemény fagyok tartanak. Keddtől fogva tehát a' közösülés csak Kompokon és Ladikokon eshetik meg, minekutánna a' Hid által való közösülés Martius 5-dik napjától fogva, 's így egész 9 hónapig tartott volna." (I.h.dec.11.)
- december 9. POZSONY. A jégzajlás miatt a repülőhidat leszerelték. Ma volt az első havazás ezen a télen. (P.Z.dec.10.)
- december 11. PEST-BUDA. "Mult Szombaton (11.) délfelé az idő meglágyulván, az utánna való két nap is, hol eső, hol hó esett: de szerdán (15.) ismét fagyni kezdett, 's azóta olly kemény idők járnak, hogy reggelenként (-5,7 C°)-t mutat a Thermotrum." (H.K.i.,dec.18.)
- december 25-január 6. KOMÁROM. "... mert Karátsony első napjától fogva a' DUNA szüntelen árad, 's már olly nagy hogy csak még egy markot (10-12 cm.) áradjon, el

* Legnagyobb valószínűség szerint egy nagyobb gömbvillám lehetett, amely 2-3 m²-nyi területen keringett egy ideig. (Réthly)

fogja borítani az egész szigetet, a' viz, pedig most is nagy hó lévén, 's lágy idő van, 's csak árad: különös ilyen idő tájban illy szörnyű árvizet látni, két karácsony között."* (Jókay J.62.)

december 28. POZSONY. A DUNA vízállása karácsony előtt még igen kicsiny volt, néhány napja erős árad és egyes helyeken már kilépett a medréből. A tartós esőzések és az enyhe időjárás következtében általános hóolvasadás állott be. Az ár sok uszadékfát stb., hord magával, de már jeget nem látni. (P.Z.dec.28.)**

1819. BUDA-GELLÉRTHEGY. KMETH Dániel beszámolt az 1819. év időjárásáról. Ezek közül csak néhány adatot emelünk ki. A legnagyobb hideg január 10-én volt -9,3°C. és a legnagyobb meleg július 8-án, 34,4°C. A legnagyobb hőmérsékletváltozás április 20-án volt, amikor hét óra alatt 8°-ról 17°-ra emelkedett. A teljesen derült napok száma az év folyamán 28, felhős volt 192 és egész vagy legnagyobbrészt borult volt 145 nap. Ködös napok száma 45, esővel 86, mennydörgéssel 2, mindkettő feltűnően kis érték. Havazott 34 napon. Az utolsó fagy március 20-án az első november 5-én volt. Az uralkodó szél a NYÉNY-i volt. (H.K.T. 1820.jan.5.)

DEÁKI (Pozsony m.). Karácsony éjjel sötét. Vintze (jan.22.) Fémlett. Pál fordulása (jan.25.) Jó idő. Gyertya szentelő (febr.2.) minden féle üdö, úgy ment ki az idő is. Nagy Péntek (ápr.9.) Jó üdö. Januárius száraz nem nagy hideggel.

Ezen Esztendő jó volt mindenre. Gabona mind Őszi és Tavaszi bőven termett, de aratásban a szél és bé hordáskor az sok eső 1/3 részét elrontotta az Gabonának, még is ölegendő maradott Tiszta buzának ára volt 1820. Jan. f7, rozs 5 f, árpa 4 f., zab 2 f. 30x. Bor középszerűen termett és középszerű jóságu, ára volt 5 forintul 10 forintig. Húsnak fontja 11 xr. Széna kevés termett. Ősz igen hosszú és szép üdökkel, nyár jó meleg, tavasz száraz volt. (Esztergom. Áll. Levéltár.)

– ESZERGOM. Kevés és savanyú (bor). (Uo.)

– DEBRECEN. "Mérésékelt hideg február végéig, márciusban éjjeli fagyok; azután szép tavasz; meleg nyár itten-ottan égi háborukkal; hosszú ősz." (F.M.K. 1831.)

– KOMÁROM. "Gabona ebben az esztendőben bőven termett és nem is volt fellebbez az ára MOSONYon is 5 forintnál Pos. mérője. Bor is meglehetősen termett, de mivel igen jó: tehát csak ugyan jóval is drágább mint tavaly, mert a Neszmélyinek akója el kél 16 és 20 forinton is." (Jókay J. 62.)

– PENC (Pest m.). "Bor, gabona is jó és elég." (Csörföly J.)

– RÁCKEVE. "A Tél egyaránt való hideggel, középszerű hóval folydogált febr. végéig. Hó olvasása után egy hónapig rettenetes szél, május elején hideg, szeles, eső, azután száraz hives idő. Júniusban kevés, Júliusban sok eső, Augusztus is hetenként esős, Tavaszi és szénába rossz termés, a Buzák türethők lettek volna; de a sok szél és eső sok kárt tettek benne. A Buza ára egész aratástól fogva legfelyebb 5 frtig, Zab 2 frt 12xr-ig ment. A Bor, ami el nem romlott, 2 frttól 5 frtig, mivel az 1818-iki termés igen rossz, fordulni kezdett; mert nagyon megrohadt a sok esőzésbe szüret tájba. A gyümölcsöt virárgába s köd, s mind elrontotta, kevés alma, körte még is lett. Az ideai szüret, kivált a fíjatal szőlőkre oly bőv, mint tavaly, egészséges volt a szőlő; de ha nem tökéletes érett is, mégis borok meglehetősek lettek." (Magdics J., 172.)

* A naplóíró a dec. 24-i és a januárban lévő ókori (Julianus) naptár szerinti két karácsonyt érti. Ez a XIX. sz-ban 12 nap különbséget jelentett.

** KMETH Dániel csillagász beszámolója a H. és K.Tud. januári számában nem jelent meg és 1820-tól kezdve a havi pár soros beszámoló elmaradtak. A csillagvizsgálói állásáról leköszönt és KASSÁN vállalt tanári állást.(Réthly)

- FELVIDÉK és ERDÉLY. "A sorozatos rossz termés ebben az esztendőben súlyos éhínséget* teremtett. A FELVIDÉK-ről és ERDÉLY-ből tömegesen tódult a kiehéztet lakosság a DUNA felé, nevezetesen PEST-re, ahol azonban nagy számuk miatt alig tudtak gondoskodni róluk. A rettenetes nyomor, amelyet szemlélennie kellett, mélyen megrendítette, s részvéte immár nem meddő sajnálkozásban, vagy az előtte levő nyomor ad hoc módon való enyhítésében nyilatkozik meg, hanem feltámad benne a törekvés az általános nyomort preventív eszközökkel csökkenteni, illetve bekövetkeztét gátolni." ("GRÓF BRUNSWICK TERÉZ."*, Dr. CZEKE Marianne 16. old.)
- RUSZT. Itt igen bő a termés és 5054,75 akó bor termett. Ez a termés az 1816-1825. év átlagának a kétszerese. (Schams F. 253.)
- SOPRON. Enyhe telünk volt, sem hó, sem hideg nem volt. Legtöbbször esett. A március oly szép volt, hogy a földeken és a szőlőkben dolgozhattak. Tavasszal minden szépen mutatkozott. A gabona olcsó volt s 5-7 frt-ról leesett 4 frt 30 krra. Jó bor és gabonatermő év volt.
Június 19-én a villám a svábhegyi szőlő egyik körtefájába csapott. A villám Graf Gottliebet érte, aki nagy égési sebeket kapott, de felgyógyult. Július 5-8-áig és 12-én oly nagy volt a hőség, hogy az embereknek sok vizet kellett inniuk. Ekkor sok arató megbetegedett s közülök többen meg is haltak. Július 9-én az erős szélvihar sok ezer véka gabonát vert ki, úgy hogy az 2-3 szemnyi vastagságban hevert a földeken.
Az ősz szép volt, s így mindent szerencsésen be lehetett takarítani; de november 26-án már nagy hó és hideg időjárás volt, s ezért külső munkát nem lehetett végezni. (Bruckner G.)
- TOKAJ. Közepes, majdnem a múlt évihez hasonlítható volt a bortermés. (Schams F., 1.99.)
- VÖRS (Somogy m.). Nedves, meleg év, jó bor. Hasonló a bejegyzés az 1817 és 1818 évihez. (Mózer L., 1947: 139.)

1820

- január 1. PÓCSMEGYER** "1820-ik esztendőben első januáriusban olyan volt a DUNA, hogy még a FELSŐ DUNÁból a jeget mind kitisztította." (Vámossy-Szabó. 117.)
- január 2. PEST-BUDA. December végén és január elején a DUNA nagyon megáradt. Eléggé zajlik a jég, de néha kitisztul egészen. Harmadnapról fogva a hideg oly kemény lett, hogy este a hőmérséklet -8°R (-10°C .) (H.K.T., jan. 5.)
- január 6. PEST-BUDA. "Közelebbi szombat délelőtt annyira meggyengült a' jég, hogy olvadni kezdett, 's azóta eső is esvén folytatában olvad. Melyre nézve a' hó csak nem egészen elenyészett." (I.h.jan.10.)
- január 6. ESZTERGOM. A jég elment január 6-án. (Esztergom.Orsz.Levéltár.)
- január. SZATMÁRNÉMETI. "... a januári vizáradás (SZAMOS), mely a határt előntötte s a majorokban sok házat ledöntött...." "KIS Mihály uram házába belécsapott az égőtűz."*** (Jeney Gy., 142.)
- január 15. PEST-BUDA. "Tíz nap óta folyvást tart a nagy hideg. A sürűen folyó jég a két város közötti közösülést nem csak terhessé: hanem veszedelmessé, sőt néha lehetet-

*Az éhínség és nyomor enyhítésére nagy és igen eredményes társadalmi mozgalmat indított BRUNSWICK TERÉZ.

**PÓCSMEGYER a SZENTENDREI-Szigeten a KIS-DUNA mellett van. A NAGY DUNÁT nevezi a naplóíró SZABÓ a FELSŐ-DUNÁNAK.

***Jeney naplójában erről a villámcsapásról nincsen bővebb adat.

lenné tette. Ugyan azért az elmúlt napokban rendszerént való általjárás nem is volt." "Ezen akadályok miatt sem a Levelek, sem az Ujságok BUDÁról PESTre vagy viszontag PESTről BUDÁra szokott módon által nem küldethettek. Így a mi leveleink is két posta napon t.i. Szombaton és Szerdán az ő utjukra el nem indulhattak, melyre nézve érdemes Olvasóinktól az elkésésért bocsánatot várunk."

"Tegnap (14.) virradóra váratlan tünemény lepett meg bennünket, mert a DUNA a Sz.GELLÉRT hegyétől majd kapuczinusokig tisztán maradván, fellül és alul elég keményen megállott a' jég, hogy rajta tellyes bátorsággal mindjárt kezdetek jární, 's így ma mind ladikokon, mind jégen szabad a' közösülés. Nem mulaszthatjuk el ezen alkalmatossággal azt a' megjegyzést, hogy a' két város között éppen ezen a' tájon, melly tisztán maradt, legkeskenyebb a' DUNA, 's így a' folyásának ereje, mely talán egyedül való oka annak, hogy a' jég itt még meg nem állapodhatott, mivel a' viz a' DUNÁnak szokott állásánál most nagyobb lévén, sebesebben folyik, mint máskor folyni szokott." (H.K.T., jan. 15.)

január. KOMÁROM. "... mert noha a' tél most olyan kemény, hogy a' mostani szállásomon, a' harmadél öles mélységű (4,8 m.) kutban a' viz be fagyott: mégis nagy árvizek vagynak, melyek kezdetek áradni, a' most el mult karátsony második napján (1819. dec.26.), amidőn két hétnél tovább tartott az árviz, amikor egy kevéssé meg apadt ugyan, de annak utánna még sokkal nagyobb mértékben áradt, ez már egy héttől fogva az egész Szigetünk el van vízzel borítva, és még most is egyre árad, a' nagy DUNÁN a' jég törlés (itt=zajlás) miatt sem jégen, sem kompon nem lehet jární, a' VÁG-on. DUNÁN tul való járás is egészen el van záródva." (Jókay J., 63.)

"A kemény tél el mult, de a' nagy jeges árviz a' Szigetben ültetett fáinkat el rontotta: a' tavasszal ültetettek szépen meg éledtek." (Uo.)

január 14. "PESTen a DUNA 3,31 m magas víz mellett megállott." (Zawadowski A., I.26.)

február 1. PEST-BUDA. ".... tsak azt látjuk, hogy a' DUNA 4-5 lábnyira megdagadt, de tegnap délután egy óra előtt a' jéget meg-indította; de az ismét meg állott, ugy hogy tsak a volt tisztás vizet rekesztette be, 's ladikokon nem járhatni: hanem a' jégen több helyeken nem tsak emberek bátran járnak, sőt még ökröket is által hajthatnak. A' mult hét elején még elég kemény hidegek voltak: de Péntek (jan.23.) óta ismét meglágyult." (H.K.T.febr.2.)

február 5-9. PEST-BUDA. "Közelebb mult Szombatig (5-e) lágy idő tartottak: de Vasárnapra (6-a) ismét keményen megfagyott, ugy hogy már harmadik télről kezdettünk tartani: de ezen hideg nem volt állandó; mert mindjárt Hétfőn (7-e) ismét engedelmes idő lett, és mai napig lassan-lassan ugy olvad az árnyékban levő hó is, hogy nem sokára tellyesen eltűnik. Ezen idő alatt a' DUNA mind egyre áradott, ugy, hogy rendszerént való folyásánál majd két ölnyivel magosabb a' viz színe. Tegnap estve (8.) a' nagy viz megemelte, 's megindította a' jeget is: de annak továbbra való menetele még lehetetlen, mert az alsóbb részekén, hol a' DUNA már TOLNA Vármegyébe által megyen a' hamarosan öszve torlódomt jég egészen megfneklett. Ugyan azért az alantabban fekvő tájakat egészen előntötte. PESTen, BUDÁN a' vízáradásának következheto kárait az Előljárók által tett több böltis rendelések még eddig meggátolták. Ugyan is PESTen a' töltések meg-ujítottak; a' föld alatt levő tsatornyák betömettettek; 's az olvadásból összevgyülekező viz, szívó eszközökkel emeltetik fel, hogy hosszú fatsatornyákon a' DUNÁba kifolyhasson. De azt semmi rendelés meg nem gátolhatta, hogy a' két parton lévő házoknál némelly pinczékben a' föld árja magát fel ne adja. Remélik, hogy a' nagy viz és a' jég kár nélkül elfolyik." (H.K.T.febr.9.)

- február 12. PEST-BUDA. "A' jégén még most is szabadon lehet járni, mert a' DUNA megapadott, az éjszakákon fagy." (Uo.)
- február 23. PEST-BUDA. Két hete éjjelente fagy, nappal ahová a nap süt, olvad. Földeken, legelőkön még jeges hó fekszik, s legeltetni nem lehet. (H.K.T., febr.23.)
- február 25. PEST-BUDA. Enyhülés, esőzés, olvadás, BÉCS-től ESZTERGOM-ig a DUNA jégmentes. (I.h.febr.26.)
- február 28. PEST-BUDA. A DUNA jege 3,80 méteres vízállás mellett elindult. A jégállás ideje 45 nap. (Zawadowski A., I.26.)
- március 1. POZSONY. A repülőhidat üzembehelyezték. (P.Z.márc.3.)
- március 1. PEST-BUDA. 26-ától kezdve meg-megindul, töredezik a jég, 27-én még járnak rajta, de már veszedelmes, s több szerencsétlenség történt. Hétfőn 28-án d.u. a jég innen is elvonult. Ujból hidegebb idő. (H.K.T., márc.1.)
- március 1., 11. PEST-BUDA. A hajóhidat 1-én már beszerelték és 11-én át is adták a forgalomnak. (I.h.márc.4., 11.)
- március 6., 7. PEST-BUDA. "Ismét váratlan időváltozást tapasztaltunk, mert Hétfőn (6.) reggelre hó kezdett esni, 's tegnap is esett, ma (8.) olvad. Ezen közben mióta a' DUNA kitisztult, serényen dolgoznak a' hid helyre állításán." (I.h.márc.8.)
- március. TEMESI-BÁNSÁG. "Hazánknak több részeiről: de kiváltképpen a TÖMÖSI-BÁNSÁGBól oly jelentéseket vettünk, hogy ottan a tavasz már két héttel ezelőtt (febr. vége.) lágy melegekkel beköszöntött, s a Gazdák a Tavaszti vetést is elvégezték..."
- március 11. PEST M. "... de nálunk az éjjeli fagyok tartanak, és KECSKEMÉT-től fogva még a Föld fel nem engedett." (I.h.márc.11.)
- március 22. NAGYSZEBEN. A múlt évben a hernyók nagy károkat okoztak, a városi tanács elrendelte - a Helytartóság 1787. évi 7734. sz. rendelete alapján, a múlt évről a fákon megmaradt hernyófészkek pusztítását. (P.Z.ápr.25.)
- március 25. ADONY. (1830.ápr.3.) "Ezelőtt tiz esztendővel, Virágvasárnap előtt való szombaton irtóztató szélvész támadott, és a' DUNÁN lévő malmokat összevezavarta, törte.." (H.K.T. 1830.ápr.7.)
- április 1. SZOMBATHELY. Du. 4 óra körül nagyobb zivatar volt, és a villám egy pajtába beütött és az le is égett. (H.K.T. ápr.8.)
- április 1. PEST-BUDA. "Minekutánna Április első napjain egész nap nagy meleg lett volna, estve felé az idén legelső dörgések és villámlások voltak." (H.K.T. ápr.15.)
- április 7. PEST-BUDA. "... tegnap este ismét villámlott, és ma reggel az eső megeredett." (Uo.)
- április 12. KOMÁROM. "A múlt héten Szerdán (12.) KOMÁROM-ban este 7 órakor ritka tűnemény jelent meg a levegőben: mert két tüzes golyóbis részekből összefutván (gömbvillám) egymást pattanással emésztette el, és tüzét kisebb nagyobb szikrákban szórta el." (I.h.ápr.19.)
- április 24., 25. PEST-BUDA. "Ezen hétnek elején két nap tiszta esőnk vala. Azóta hűvös: de tiszta és szeles időnk vagyon." (H.K.T.ápr.29.)
- április 25. JÁSZBERÉNY. Ez a hónap túlságosan esős volt. (Ferencsek., H.D. Merk T.)
- május 10. NAGYBÁNYA. Oda a vetemény és a gyümölcs a fagy következtében. (Bencsik J. 106.)
- május 14. ÓBUDA. "Ebben az évben május 14-én erős derűnk volt." (Krenn Gy. Seengez E.276.)
- május 17. PEST-BUDA. "Ma egy hete délután 5-6 között oly dörrenés hallatszott, millyen szokott a' távol jövő menydörgésnek dörrenése lenni. A' föld nem rengett, tsak az

- ajtók és ablakok zörögtek, melyből észlelni lehetett, hogy a' dörgés a' levegőben való tüneménynek következése. De bizonyos okát még eddig nem találhatni."
- SÓSKUT (Fejér m.). "Ugyan az nap estve 7 óra tájban BUDÁN alól SÓSKUT nevű helységnél a' levegőben egy tüzes golyóbis jelent meg, mely részut a' földre ereszkedvén, nagy tsattanással elpattant. Méltó volna nyomába jární, mert hihetően menykőre lehetne találni."
- május 21. POZSONY. "Pünkösöd vasárnapján szörnyű égháboruval letsapott az istennyila az ispotálykapun kívül lévő ESZTERHÁZI Herczeg házába, 's annak több részeit megjárván benne sok károkat tett." (H.K.T.jún. 14.)
- május 22. SASVÁR.(SASTYIN, Nyitra m.). "Május 22-ike éjszakáján olly rettenetes nagy zápor eső volt, hogy azt méltán felhőszakadásnak lehet mondani. Ettől a' városon keresztül folyó patak olly nagyon megáradott, hogy 83 házat megrontott, melyek közül többek egészen öszve dültek, 's így a' szegény lakósok mindenektől megfosztottak. A kárt 100.000 forintra becsülik." (Uo. és P.Z., jún.6.)
- május 28. KOMÁROM. "A' kemény tél elmúlt, de a' nagy jeges árvíz a' Szigetben ültetett fáinkat elrontotta, a' tavasszal ültettek szépen meg éledtek. A' nyáron éppen Sz. Háromság vasárnapján (Trinitatis, május 28.) és előtte való szerdán (24.) nagy felhőszakadás volt nálunk, melly az alsó kertemben minden veteményt elrontott: a' felső kertemben pedig mindenféle vetemény és zöldség szépen termett, dinnyével szinte hat hetekig folyvást éltünk. Istennek hála!" (Jókay J.,63.)
- május 28. TRENCSEN. ".... volt Május 28-án az égháboru, TRENCSENben, mert délután 5 órakor a' városon kívül lévő Kortszába beütött az istennyila, 's a' mulatozó emberek közül négyet agyon tsapott, hármat nagyon megsértett, a' többi pedig elszédülve soká magán kívül volt." (H.K.T., jún. 14.)
- május. JÁSZBERÉNY. Ez a hónap szárazabb és hűvösebb volt. (Ferencesek., Merk.T.)
- május 30. VÁRPALOTA. ".... délután 5 és 6 óra között olly rettenetes szélvész (orkán) dühösködött, hogy a' szőlőhegyeken minden kerítéseket elpusztított, a' szőlőket gyümöls-fákat öszve tördelte, a' pincze épületeket felszaggatta, az üres hordókat messzire elragadta, nevezetesen egy 7 arasznyi (kb. 140 cm) kerületű terebélyes almafát, melynek nehézségét a' gazdák 35 mázsára becsülték, gyökerestől kiszakasztotta és 160 lépésnyire (1 katonalépés 75 cm, ez tehát 1 1/5-öd km.) a' szőlőkön kívülre elvetette." (H.K.T.jún. 14., P.Z.jún. 16.)
- június 4. TAMÁSI. A szőlők nagy részét elverte a jégeső. (Historia Parochiae.)
- június 11. ERCSI (Fejér m.). "1820-ban felhő elleni harangozáskor a torony teteje villám csapás által ledobott, ideiglenesen csak deszkákkal fedeztetett; de 1829-ben alacsonyabb egészen új, éspedig réztető tétetett reá."
- ".. Az óta a mostani Plébános által mindjárt beléptének első esztendőjében 1766-diki augusztus 12-diki felsőbb rendelet értelménél fogva nem csak a Lauretomi, hanem a többi harangoknak is felhők elleni öszves harangozása szerencsésen és annál könnyebben megszünttetett; mivel 1820-ban Jún. 11-én éppen ilyen öszves harangozás alkalmával üttetett le a villány által az ERCSI torony is, és a felhők elleni szünet nélkül hosszas harangozásnak helyébe szívesen fogadta a nép is a FEHÉRVÁRI Fő Templom példájára behozott csak legnagyobb haranggal három rövid vers harangozást, hogy intessenek a hivek buzgó imádságra a netaláni közlő veszélyek eltávoztatásáért, melyek az égi háboruból reájuk és birtokaikra eshetnek." (Baksa Antal szíves közlése az 1845. évi Canonica Visitatio jegyzőkönyve. Továbbá: P.Z. jún. 16., és Bolgár M. 26.)
- június 11. ERCSI. "Ertsiben Budán alól ezen hónap 11-ikén estére hat óra után kezdődvén

az égi háboru, kilencz és tíz óra között az istennyila leütt, a tornyot letsapta, s a templom falait meghasogatta és az eltávozását, kevesebb az öreg oltárt mind megszagatta." (H.K.T., jún. 14.)

június 13. BUDA-GELLÉRTHEGY. A Csillagdába beütt a villám és a műszereket részben tönkre tette. (Fraunhoffer L. Ó-GYALLA Ünnepi Emlékkönyv.)*

június 12., 15., 16. BUDA-GELLÉRTHEGY. "az égi háboruk, és esőzések nálunk még is felváltva járnak. Tsütörtökön (15.) menydörgés esővel, tegnap (16.) sendes eső volt. Többi nevezetes kár nélkül ment el; de a 12-iki szörnyű villámlásokkal és tsattogásokkal rettetgetett bennünket. Nem is járt távol a' veszedelem: mert délután 5 óra tájban több kemény villámlások között PESTen több helyeken, 's egy házhoz az istennyila letsapott, 's keresztül menvén egy szobán, két tselédet elkábitott és ellankasztott úgy, hogy azután való nap is rosszul voltak: de az épületeken tetemes kárt nem tett.

Annál szörnyűbb erővel rohant BUDÁn a' Sz. GELLÉRT hegyén lévő Tsillagvizsgáló toronyba, ahol úgy látszik, fölötte két felé oszlott az Electromos folyam; mert azon egyszerre egyik ága a' Tsillagvizsgáló torony napkeleti pupjára (kupola) esett, a' réz födélnék egy részét leszaggatta, azután a' kő pártázatot letördöste és a' néző torony szegletein megszagatván a' fal oldalain a' köveket és téglákat a' földbe enyészett (a villám). A' másik ága azon kis folyosó fölibe ereszkedett, melly a' Tisztek (a csillagászok) házát a' Visgáló toronnyal öszvekapcsolja. Ott megtördöste, vagy lehányta a' sindelyeket, a' stukaturát lefejtette, 's által ugorván azon szobákat, melyekben a' Tsillagvizsgálásra való eszközök (műszerek) mostan tartatnak, a' Praefectusnak szobáiba ereszkedett, 's ott majd egyik, majd másik üvegtáblát kitörte, az ablaknál lévő Barometrumot 's Thermometrumot megzúzta, 's onnan a' felső emeletnek végső ablakán általtörvén, az alatt lévő konyhába ment, 's utjában az ablakokat majd mind összezúzta. Itten az Adjunctusnak, és a' Szolgának lakásaiba ugrott a' tsengető drótját követvén, 's egy helyen keresztül törvén, végre az ablaknak vas rostélyain elenyészett úgy, hogy itt utjában semmi más kárt nem tette. Temérdek bő Electromi folyamnak kellett lenni ezen uton, mert az Asztalost, aki éppen történetből az ajtóban állott, ledöntötte, 's annyira elfojtotta, hogy tsak sokára térhetett magához. Az Intézethez** tartozó minden eszközök épségben maradtak." (H.K.T., jún. 17.)

június 15. TÁTRAFÜRED. "Június közepén felhőszakadások nagy pusztításokat okoztak. Több ölnyi mély árkok mosattak ki, az erdőt ledöntötte, vastag fenyőtökéket összeforgácsolt, több száz mázsányi gránitsziklát össze-vissza hányt, hegytörköket és völgyeket beiszapol, sziklák egymásba gyűltek. A KAKASLOMNICZI havasokon hasonló felhőszakadások voltak, s a KÖPATAK megáradva a falu egy részét elvitte." (Szontagh M. Uj-Tátrafüred, 36.)

június 22. NAGYBÁNYA. "Délután beütt a villám a sóházba, az ablakon át a szobába, lesújtotta az ott levő házi urat Lászlóffy Mihály sőtisztet és nála lévő vendégét Gáspár Eszter k.a.-t APÁból. A kisasszony szörnyet halt, Lászlóffy feldörzsölték, de égési sebe sokáig megmaradt a füle alatt." (Benesik János, 1901: 296.)

*A villám által tönkre tett mannheimi barométert BÉCSben az Egyetem mechanikusa helyreállította, a hőmérő pedig PÁRIZSban Fortinnél készült. (Uo. 10.)

** Feljebb említi, hogy a villám a barométert és a hőmérőt "megrázta", lehet, hogy meglökte, megmozdította. A megfigyelésekben rövid szünetelés állott be. Az esti észlelés el is maradt, mert 21. és 22-én ismét volt zivatar. Meg kell említenem, hogy FRAUNHOFER LAJOS, a Meteorológiai Intézet adjunktusa 1900-ban az ÓGYALLÁN épült meteorológiai és földmágnességi obszervatórium Ünnepi Emlékkönyvében írott cikkében megemlítette, hogy a barométer és a hőmérők eltörték. (Réthly)

- június 26. VESZPRÉM. "Délután és egész éjjel oly sok eső esett, hogy a felduzzadt patakok vizét medrében a SÉD nem tudta tovább szállítani, elöntötte a kerteket, elragadta a kerítéseket, behatolva a lakásokba óriási károkat okozott." (Bolgár M., 23.)
- július 21. KECSKEMÉT. "...rémitő égi háboru volt. Egymást érte a dörgés, villámlás, és az eső nem nagy tseppekben, hanem (lehet mondani) özönben ömlött le. A fákbán és gyümölcsökben sok kár lett. Az ujonnan épült házak födelét a szél eltolta. Egy Előkelő ember reggel az Udvarában lévő fák alatt 140 döglött verebet számlált meg." (H.K.T., júl.29.)
- július 23. SOPRON, KISMARTON, KELÉNPATAK, KLIMPA, majd KLINGENBACH. A július 23-i jégverés a külső szőlőhegyekben mindent elvert. KISMARTON (EISENSTADT) egész határát elpusztította, KELÉNPATAK nem adott több bort mint 10 akót. (Bruckner G.)
- július 23. NEMESVIS (Sopron m.). "... nekünk ezen esztendő igen szerencsétlen, mert nálunk 23-ik Júliusban oly rettenetes Jég eső volt az millett soha nem is hallottunk, mert nagyobbak voltak fél ökölnél, úgy hogy mindenünket elverte kivéven a rozs, hogy nagyobb része le volt aratva, meg az képékből ezt (igy) is kitsépelte, az hegyeinket (szőlő), annyira elverte, hogy csak egy gerezdet sem (lehetett) találni benne, de tsak NEMES VISIT, az Káptalan VISITnek nem sokat ártott". (Balogh Eszter, özv. Cseh Imréné egy ismeretlenhez írott levele. Egyházkerületi könyvtár Pápa, Pongrácz József közlése.)
- július 23. "KISMARTON és annak környékén estve rettenetes jégeső volt, mert a' jég darabok dió nagyságuk, és még nagyobbak is voltak, és 6-7 minutumig a' jég szárazon potyogott; azután pedig szörnyű esővel keverve, olly erővel rohant le, hogy a' Kertnek drága készületeit többnyire elrontotta." (H.K.T., aug.9.)
- augusztus. GYÖNGYÖS. "... ismételve nagy viharok jártak, elannyira, hogy: A jég által okoztatott tetemes károkra nézve a Termesztményeknek relaxatiója végett a Ns Vármegyéhez folyamodás be nyujtatni rendeltetik. A szél által megszaggatott új Torony teteje bedeszkázatni határoztatik." (Ethei Sebők, Gyöngyös 253.)
- július-augusztus. PEST. "Már PEST körül végbe ment az aratás. Több hetek óta száraz és meleg idők jártak, néha borongó felhőkkel és erős szelekkel keverve. A' termés általjában középszerű szinten, 'majd mindenütt felére teszik a' tavalyinak. Ha így tart a' szárazság, Bor nem sok lesz. Azért az előre látók már most vásárolnak, erre nézve a' Bor ára felszállott." (H.K.T. aug. 12.)
- augusztus 26. SZEGED. Az ünnepet (27. Kal.Sz.József) megelőző éjjelen u.i. erős zivatar támadt, a villám a szerb templom tornyába lecsapott; de azt azonnal lángba borítani nem tudta. Dél tájban tört ki a láng, mely a templom minden éghető részét elhamvasztotta, s a harangokat a toronyban elolvasztotta. (Pap, Piaristák, 199.)
- augusztus. PEST-BUDA. "A hosszas szárazság, úgy látszik csak PEST tájékát aszalja, mert hiteles tudósítások szerint, minél fellebb, mind alább nagy esők voltak, 's így a' termésbeli fogyatkozás ámbár némelly tájakon érezhető lészen is: de az országban közönsége általános nem lészen." (Hazai és Külf. Tud., aug. 19.)
- augusztus-szeptember. KOMÁROM. "Augusztus hónapja és Szeptembernek eleje rekkenő forróságokkal telt el, a' méhekre ez az esztendő sem volt kedvező. Gabona szűken termett, bor is kevés, ahonnan fel is ugrott mindennek az ára, úgy hogy most December táján MOSONYON a' Buzának Pos. mérője 9, 's 10 for, a' leghitványabb bort 14 xron mérték itt a' Városban." (Jókay J., 63.)
- augusztus 30. IGLÓ. Egy heti nyomasztó hőség után du. 3 órakor borzalmas zivatar tört ki. Szünet nélküli villámlás és dörgés több mint egy órán át tartott, kevés ember élt át

ilyen nagy zivatart. A város sötétségbe borult. Erős zápor, majd kevés jég esett, nagy szélviharral. Éktelen zaj és lárma volt. A vihar az evangélikus templom tornyáról a keresztet levitte valamint a torony tetejét, fákat hasogatott; a földeken a kékéket szétszórta. (P.Z.szept.15.)

szeptember 1. IGLÓ. Este 11 óra után újabb zivatar tört ki. Egy villámcsapás érte a lőcsei előtti hatalmas hársfát és a több mint 60 éve állott nyaralót, amely lángokba borult. (uo.)

szeptember 3. BÁNÁT. Egy kiadós eső után kilovagolt katonatiszt észrevette, hogy bajuszán villamos lángocskák jelennek meg (?), eltörölte ugyan azokat, de csak újból megjelentek, míg végre eltűntek. (Csaplovits, Genalde. I.133.)

szeptember 21-23, 26. PEST. "Szept. 21-kén a hadi gyakorlás közben az eső megeredett, 's 22-ikén 's 23-án is olly erősen tartott, hogy mind az emberek, mind a' lovak megkémélése végett, szombaton egyelőre felszakadtak a' hadgyakorlatok. * Tegnap (26.) az idő feltisztult, azért a' mai nap (27.) folytatták a' hadgyakorlatot." (H.K.T., szept.27.)

szeptember 22. GYŐR. Este 6 órakor borzalmas zivatar, rettenetes szélvész és heves zápor-eső volt igen erős jégesővel s mindez 1/4 óra alatt zajlott le. Ablakok törtek be, kerítéseket feldöntött, háztetőket lerombolt, kikötött hajókat a partra magával ragadott, nagy fákat gyökerestől kitépett. A legöregebb emberek ily rettenetes időre nem emlékeznek vissza. A jég igen sűrűn hullott, diónagyságú szemek egy latnyi súllyal (17-18 gr.), de még nehezebbek is voltak. (P.Z. szept.6.)

szeptember 24. LEIBIC. Éjjel 3 órakor a városon keresztül folyó patak a három napi tartós rohamos szél és esőzéstől annyira megáradt, hogy kilépett medréből. Az ár magassága szinte megközelítette az 1813. évit. Mindenki – bár későn, menekíteni akarta állatait, ingóságait – menekült. Az északnyugati ordító szélvihar, a hullámok által magával ragadott állatok félelmetes bögése, a segílyt kérő emberek kiáltozása a sötét éjjeli órákban borzalmas volt.

Reggelre pusztulás mindenfelé, az eső du. 2-ig tartott, majd csökkent az ár és 25-én a patak visszatért medrébe. Több ház, amely az 1813. évi áradásnak ellenállott, most összedőlt, gátakat, zsilipeket elpusztított s a város 5 malma hosszabb időre hasznavehetetlenné vált. Az idén betakarított termést is elvitte az ár. (P.Z.okt.20.)

október 2. VESZPRÉM, ZALA és SOMOGY M. "Nemes Vármegyéből jött hírek szerint ott október 2-kán olly irtóztató szél volt, hogy azt méltán Orkánnak nevezheti, mert sok helyeken a' házak födeleit elhordta, falaikat ledöntötte, a' marhákat igen megsanyargatta, a' szőlőket mintegy letiprotta; az erdőkben pedig oly rettenetes károkat tett, hogy a' ledöntött nagy erős fáknek számos sok ezerekre megy, kiváltképpen SOMOGY Vármegyében." (H.K.T., okt.7.)

október 7. BUDAPEST. "... a' Szüretnek vége vagyon, 's a' termés olly jónak tartatik, hogy a' törkölös mustnak akója 9 forinton kelt." (H.K.T., okt.7.)

október 12. POZSONY. Ezen a napon kezdődik a szüret. Közepes mennyiségű, de valószínűleg a vártnál jobb bort szűrnek. (P.Z.okt.10.)

ősz. VERSEC. "... bő szüret volt ugyan, de gyarló volt a termés minősége. A' bor élvezhetetlen, nagyrészt zavaros volt; végül pálinkát főztek belőle." (Milleker B., VERSEC. I.300.)

november 11. PEST-BUDA. "Az idei tél ezen hónap 11-ike éjszakáján lépett be, de 12-dikén egész nap tartott a fagy. Utóbb ismét az idő estvéken és éjszakákon eső volt, valamint Tsütörtökön (16.) és mai nap (17.) is." (H.K.T., nov.18.)

*A jelentésből nem tűnik ki biztosan, hogy hol tartották a hadgyakorlatokat, de valószínűleg PEST környékén, mert már a Tudósítás szept.27-én megjelent, hogy mai nap folytatták.

- november 12. IGLÓ. Este 3/4 8 és 1/2 9 közt ugyancsak holdszivárványt figyeltek meg. Nyugat felé volt látható. (P.Z., nov.24.)
- november 11-13. POZSONY. "A Posonyi Deák Ujság ugyan a tél kezdődéséről azt jelenti, hogy ottan November 11-kén éjszaka nagy hó esett; de ismét elolvadt; 12-kén ismét hó esett; 13-kán pedig fagyott." (H.K.T., nov.18.)
- november. PEST-BUDA. "Még a mai napig (dec.6.) a tél nálunk be nem állott. A mult November 12-ikén mutatott a Thermometrum a fagylaló pont felett 1/2°R grádusra; de ugyan hónap 1-ső napján a 11 grádusra, úgy hogy eddig tsak őszi időt értünk, 4 grádust a fagylaló pont felett néha hideg szelekkel." (H.K.T., dec.6.)
- ősz. SZERÉMSÉG. A kiváló KARLOVACI szőlővidéken az idén a szüret jól sikerült. A bor igen jó, s ára 5-6 ft akónként.
- december 5-6. PEST-BUDA. November végén PEST körül ma havazott, 5-6-án eső volt. A DUNA hajóhidjának szétszedését megkezdették, s először a gyalogút párkányzatát szerelték le. (Uo.)
- december 22. POZSONY. A DUNA erősen zajlik, s a repülőhidat leszerelték. (P.Z.dec.26.)
- december. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb meleg 5-én 5,5°R (6,9°C.), a legnagyobb hideg 29-én -8,5° (-10,6°C.), a havi közép -1,7 (-2,1°C.), 2 szép teljesen tiszta, 9 kevés felhőkkel volt, 3 esős nap, és havazott 6 napon. Ködös idő volt 6 nap. Szeles hónap. Kmeth D. (H.K.T. mellékletén).
- 1820 tél. PÓCSMEGYER. "1821-ik esztendőben a télnek mind eleje, mint utólja hó és eső nélkül nagy faggyal teltenek el. A tavasz eleje sok esővel kezdődött. Ezen folyó esztendő uralkodó plánétája a Nap volt." (Vámosy-Szabó. 117.)
1820. DEBRECEN. 1820. január 16-án volt a téli vásár, azonban oly hideg és viharos volt, hogy a sátrakban nem is lehetett kirakodni. Ezért a vásár igen rossz volt; egyébként is nagy pénzszüke. Május 4-én* hajnalban a dér az itteni szőlőkerteket tönkre tette, de még a hegyi szőlőkben is az alsóbb részeken sok kárt tett.
- DEBRECEN. Januárban erős hideg. Február első fele engedelmes, a másik hideg márc. közepéig! Előbb esős, azután közepszerű meleg tavasz; a nyár meglehetősen meleg, közbe-közbe futó záporosókkal és égi háborúkkal; szép ősz. Jó bor. (Debr. Magy. Kal.1831.)
- január 6., 7. Havat kívánnak a vetések. 8., 9. tiszta, de criminális hideg idő. 12., 13. Szörnyű hideg. 14., 16., 17. hófergeteg. 19., 20. eső, 21. nagy köd. 26., 27., Zuzos (zuzmarás.)
- február 9-11. ködös., 18-24 napfényes., 27., 29. fagyok.
- március 1-20 sokszor fagyott, 28. enyhül, 31. kellemes tavaszi nap.
- április 13-16. Kellemes meleg. 16. "Caniculai" meleg, 20. Meleg napfény, por, az esőt nagyon kívánjuk. 21. Szép eső, estve bömböl a szél. 22. még jobban ijjeszt az idő. 23. imfamis poros hideg szél. 24. derekasan esik.
- május 3. jég, 4. Mult éjjel dér, megcsendesedett a szél, szép napfény. A szőlős kerteket megfosztotta a dér a várt terméstől. 10. gyönyörűséges meleg nyári nap. 16. Esőt óhajtunk. 19. formális caniculai meleg. Csak 24-25, 28 eső. Szárazság miatt drá-gulás, de az esőzések után alább szállott.
- június 1-4 esők. Sokszor volt eső ebben a hónapban.
- június 24-én d.u. szombaton 3 óra tájban nagy felhőszakadás keletkezett, úgyhogy az utcákon a víz elterült és mint folyó zúgott. A mi boltunkba is befolyt, ilyen én nem láttam. (Auer. J. 120.)

*A forrásban március szerepel, de az elírás. A debrecenieknek távolabbi vidékén is voltak szőlők.

július 17-19-21. Forró meleg. De sokszor eső.

augusztus 1-6. Nagy szárazság. 9-25 rekkenő melegek. 28-31. Napfény, szárazság. szeptember. Szárazság. A barom majd hogy el nem vész a mezőn. Csak 22. szép csendes eső. 23-26. esős., 28-30. nyári meleg.

október 10-11. dér, de a hegyi szőlőre alkalmas napok. Több helyen említi "kellemes meleg."

november 9. Villámlás, mennydörgés. Eső. 9-12 sáros, 15-16. kellemes meleg, 17-20. sok eső, 26-27. fűtés nélkül el lehet lenni.

december 1-5. engedelmes idő, kár fűteni. 7. felfagyott. 18. hidegülni kezd. 19-20. havazás, azután hideg. 30. A hideg a legnagyobb grádusra lépett.*

– DEÁKI (Pozsony m.). "Karatsony éjjel sötét, homályos. (1819). VINTZE. (jan.22.) homálos kereszt fénylett, de nagyobb részt felhős. PÁL ford. (jan.25.) tiszta hideg. Gyertya szentelő (febr.2.) homálos, sem hideg, sem lágy. Januárus, nagy hideggel volt 20-dikig és sok hó ezután elolvadt. Beállt a DUNA 15-dikben, azután engedelmesebb, vége esős.

februárus. Egész holnap éjjel fagy, nappal jó üdő. martius szinte úgy ment ki. Nagy péntek (márc.31.) szép idő, csendes. április is igen szép és meleg idő, 2., 3., 4., 5. híves esős. 6-dikban éjjel fagy, 7-e éjjel fagy, nappal igen meleg, ez nap jelentek meg a Fetskék és a Békák éjjelig kuruttyoltak. 8-dikban szép eső, 9-dik szép üdő, 10-dikben igen szép meleg, 11-dik nagyon szép és meleg. 12-dik nagy forróság Caniculában is be illenek ezen meleg, és szép napok s 13-dik hasonló nagy forróság, 14-dik szél és mégis nagy meleg. 14-19. igen szép meleg üdők, az szőlő már szépen fakad és zöldül, 20-dik igen nagy meleg. 21-dikben fölső (északi) szél hideg. 22-dik még hidegebb szél, 23-dik hasonló szél fordult Nap keletről, békák elhallgattak. 24-dik nagy szél esővel és hideg, délután kitisztult és meleg, 25. reggel föl szél, hideg, dél után a (déli) szél lanyházó eső és havas. 26. Szép üdő, Békák ismét kuruttyolnak, 27-29. hasonló szép üdők. 30-dikban igen szép eső.

május is fölülről fordult az szél és hideg eső széllel. 2-a reggelre fagy, és nappal hideg szél föllül (északról). 3-a nagyobb fagy, és nappal hideg szél. 4-e szintén dér. 4-dikén ismét dér, 6-a szép üdő, így lett 7-én is, tsak híves, a szőlők a lapos heleben el fagytak az után híves volt az egész május.

június. Hideg nagy szelekkel és gyakori esőkkel.

július. 10-dikig még mind nagy szél és esők. Július 16., 17-dikben nagy forróság. 20-dikban igen nagy rekkenő melegség bágyadságig. Az aratás kezdődött legjobban 14-dik július, azután nagy forróság.

augusztus halhatatlan nagy forróság és száraz, egész Augusztusban eső nem volt. Ezen Eszentendőben őszi Gabona ismét termett soványul, árpa, kukoritza volt kevés, zab bőven vala, bor is kevés volt, esztendő végén a Tisztának szapuja** 12 for, Rozs 8 f., árpa 7f., zab 6f., kukoritza 8f. Bornak akója 7 forinttól 12 forintig papiros pénzben, husnak fontja 10 x, Szalonna 30 x, egy pár lud 2 f....***. és így volt az ára mindennek egész ujig az az aratásig." **** (Eszergom, Áll. Levéltár.)

* A "Debreczeni Magyar Kalendárium" egyik 1820. évi kötetében, bőséges időjárás feljegyzések vannak, amelyekből bold. JAKUCS ISTVÁN ny.gymn. igazgató jegyezte ki a fontosabb időjárás eseményeket. Ebből emeltem ki a fentieket. A naptár tulajdonosa, akitől a feljegyzések származnak, ismeretlen. (Réthly)

** Fakéregből készült öblös kis edény, szapu, és ürtartalma a mérőnek kb. 1/8-a. (Értelmező Szótár. VI.87.)

*** részek a kéziratból hiányzanak, kirogolódtak, töredező papiros.

**** Külön lapon mellékelve, ugyanavval az írással.

- KASSA. Tüzevész pusztított, a heves vihar minden védekezést lehetetlenné tett. (Plath J. Kaschauser, 216.)
- PÓCSMEGYER. "Ezen esztendőben olyan szárazság volt, hogy a nyári napok és hónapok mind eső nélkül multak el. A következett belőle, hogy mind a buza, mind a bor igen kevés lett. Ezen esztendő planétája a Mars volt." (Vámossy-Szabó, 117.)
- PENZ. "Bor, gabona, jó". (Csörföly J.)
- RUSZT. Igen gyenge bortermés volt, a mult évinek csak 1/5-e Ruszton 926.75 akó bor termett 1816-1825 évek átlaga. A legsilányabb termés az átlagosnak 1/3-a. (Schams F. II.253.)
- SOPRON. Ebben az évben hideg telünk volt. A szőlőtőkék is megfagytak s csak az maradt meg jól, ami a hó alatt volt, a hó feletti rész mind elfagyott. Nedves esztendő annyira, hogy a földeken a gabonát kimosta, sok volt a gaz és a gabona drága lett. A bortermés sem sikerült. A jég a külső szőlő hegyekben (ld. július 23-a alatt) mindent elvert. Gyenge bor és gabona termés volt. December 2-án beállott a tél annyira, hogy már semmit sem lehetett a szabadban dolgozni. (Bruckner G.)
- PEST-BUDA. 1820 júniusa esős, zivatarokban igen gazdag és ezért igen hűvös volt. Budán a május hónap középhőmérséklete 19,4° volt, míg a következő első "nyári hónap" a június csak 19,2°. Ugy látszik, hogy Ausztriában – általában nyugat felé – az esős hűvös jellegű időjárás még erősebben jelentkezett. Erre mutat, hogy az osztrák költő, v. RETTICH egyik versében, "An den Monathy Juny des Jahres 1820" megemlíti, hogy még a hűvös május is melegebb volt, mint a június. (Rettich, Joh. Edler von-, Vermischte Gedichte. Wien 1932. 95-old.)
- TOKAJ. Rossz bortermés volt, őszig kedvezett az időjárás, de ekkor oly gyakori és tartós esőzések voltak, hogy megrontotta a termést. (Schams J. I.99.)

1821

- január 1-3. PEST-BUDA. Újév napján kezdett havazni és 2-án már 4-5 hüvelyknyi (11-14 cm) hó feküdt a földeken, 3-án enyhülés, tiszta hideg idő. "Az elérkezett Palatinális Regementet tegnap kezdték nagy kompokon a DUNÁN által szállítani, ami tsak nagy vergődéssel esheték meg. Ma a jég megállott." (H.K.T. jan.3.).
- január 3. PEST-BUDA. "... a' jég a' DUNÁN 3-ikán megállott. De mivel nem volt elég erős, sem a' DUNA egyaránt nem lepte el, a' Palatinális Huszároknak által szállítására szükséges ut készítés végett a' jég keresztül törettetett, 's így ezen nyílás, mellyen kompokkal tsak ugyan azonos Ns Regement Első Osztálya által szállított. Idő közben mind az említett nyílásnál a' jég ismét összvetorlott, mind másutt is indulni kezdett, de ma reggelre megfagyott, 's a' jég erősen áll. 4-ikén és 5-ikén a' hó olvadni kezdett és esővel vegyes dara esett." A jégnek akadályai miatt az Újságokat Budai részre tsak tegnap lehetett által tenni. (I.h.jan.6.)
- január 6. PEST-BUDA. Enyhe idő, olvadás, eső. A hó majdnem egészen eltűnt. (I.h.jan.10.)
- január 6. ESZTERGOM. A DUNA jege elment. (Esztergom Áll.Levéltár.)
- január 7. ARAD, CSANÁD, CSONGRÁD és BÁTOS M. "...a' tél kezdete óta a' nagy hó állandóan még a' mult hét végéig mindig megmaradt. Minthogy a' havazás előtt nem volt a' föld keményen megfagyva, sokan attól félnek, hogy a' szépen kikelt vetések a' hó alatt megpállanak." (I.h. jan.10.)
- január 9. POZSONY. Reggel 4 órakor a beállott enyhe idő következtében a jég megindult s a DUNA teljesen jégmentes. (P.Z.jan.9.)

- január 13. DEBRECEN. Kezdődött a téli vásár, első nap nagy sár, 14-én vasárnap nagy hófergeteg, sem jární, sem látni nem lehetett, s ezért sokan nem jöttek, így a szlovák fuvarosok, valamint bevásárlók elmaradtak. Rossz volt a vásár, utána fagy. (Balogh István közlése. Déri Múzeum.)
- január 24. PEST-BUDA. Enyhülés, a föld fagya felengedett, bár éjjelente fagyott, s reggelente dér volt. (H.K.T., jan.24.)
- január. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legnagyobb meleg 12-én 7,0°R (8,8°C.), a legnagyobb hideg -6,0 (-7,5°C.), a havi közép 0,7° (0,9°C.). A teljesen tiszta napok száma 4, felhőkkel volt 10, esett 4 és havazott 3 napon. Ködös idő 11 nap. Csendes szelek, de 21-én WNW keményen dühösködött." (I.h.febr.7.)
- február 10. PEST-BUDA. "Három hét óta folyvást száraz időnk vagyunk és pedig az utóbbi 14 nap alatt nagyobb hideggel úgy hogy a' héten sűrű jég folyt a' DUNÁN, melly előbb tiszta volt. E' mellett a' víz nagyon megapadt." (I.h.febr.10.)
- február 14. ESZÉK. ADUNA cölöpös hidját a torlódó jég elpusztította. (P.Z.1826.máj.9.)
- február 24. PEST-BUDA. "Ma lévén MÁTYÁS napja, minekutánna csaknem két hétig száraz, szeles, fagyos idők jártak volna, jobbra fordulást várhatnánk. De az éjszaki szél, melly keddtől (20.) fogva igen erősen futt, mára (24.) virradóra havat hozott, és olly zivatart (hóvihar), melly Decemberre való lett volna. Így a száraz tél hihetőképen még tovább is fog tartani..." (I.h.febr.24.)
- február. KOMÁROM. "Ezen 1821-ik esztendőben az is különös, hogy Februáriusban a nagy száraz fagyok ideje alatt a Barometrumban szüntelen olyan magassan állott a kéneső*, hogy az minden ott feljegyezve lévő grádusokat lineákat sokkal fellyül haladott." (Jókay J. 66.)
- február BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 18-án 5,5°R (6,9°C.), legkisebb -8,5° (-10,6°C.), a havi közép -1,3° (-1,6°C.). Teljesen tiszta nap 10, kevés felhővel való 14, teljesen borult 4 volt. Eső nem volt, kétszer havazott; 6 nap ködös. Uralkodó szél az északi, 22-én viharos. A légnyomás oly nagy volt 5-én, aminő 1801 óta februárban nem volt. A havi közép is 1 hüvelyk és 8 ponttal volt a 10 évi átlag felett. Erről Kmeth Dániel részletesebben ír. (H.K.T., márc.7.)
- március 3. PEST-BUDA. "A' száraz hideg folytatában tart, 's a' DUNÁN mindegyre nagy a' zaj." (I.h.márc.3.)
- március 10. PEST-BUDA. "Az időjárás nálunk folytatában igen téli volt, 'eddig naponként nagy hideget és fagyot tapasztaltunk. Ma az idő lágyulni kezdett, a' DUNA áradni." A hajóhid beállítására készülnek. (I.h.márc.10.)
- március 10. ERDÉLY és MAGYARORSZÁG. "Erdélyben sőt MAGYARORSZÁGon egészen NAGYVÁRADon innen folytatában nagy hó volt, KOLOZSVÁRon Martius 1-ső napján közönséges szánkázást tartottak az Uraságok." (I.h.márc.17.)
- március 10-11. PEST-BUDA. "A tavaszi napok szombaton (10.) és vasárnap (11.) éjjel tsendes esővel kezdődvn most tiszta idővel folynak; a' DUNA hidja ma tellyesen be lévén állitva, és holnap (15.) rajta a' szabad járás megnyitattik." (I.h.márc.14.)
- március 15. PEST-BUDA. "A' 3 napi eső jól megáztatta a' földet.. Más tájakról jött hírek szerént, már ott is előbb nagy esők voltak." (I.h.márc.21.)
- március 17. POZSONY. A DUNA magas vízállása miatt a repülőhidat csak ma szerelhették fel. (P.Z.márc.20.)

* Érdekes, hogy JÓKAIék házában ekkor már volt egy higanyos un. körtebarométer. A szokatlan magas légnyomást helyesen figyelte meg, mert a GELLÉRTHEGYen meg a BUDAI VÁRPALOTÁban 1801. óta ilyen magas barométerállást nem észleltek.

- március. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 29-én 8,7°R, 23-án 8,7° (10,9°C.). Közép 4,0° (5,0°C.); teljesen tiszta nap 5, felhőkkel való 17, esővel 6. Ködös idő 4. A hónap elején NNO, végén SW, majd SO volt. Kmeth D. (H.K.T. ápr. 18.)
- április 5. "PESTen Április 5-kén délután egy óra előtt szörnyű szélvész támadott, melyre sötét felhők, villámlások, tsattogások és végre mintegy apró mogyorónyi jégeső következett, de rövid ideig tartott. Már előbbi napokon nagy szelek uralkodtak, és felváltva esőnk is többször volt, az Őszi buza tsaknem mindenütt jó állapotban vagyon." (I.h.ápr. 7.)
- április 14. PEST-BUDA. "A napokban több izbéli tsendes esőink valának." (I.h.ápr. 21.)
- április 21. NAGYBÁNYA. "Oly nagy hőség, hogy junius-juliusban is sokallanád." (Bencsik J. Időjárás, 1906. 193.)
- április. BUDAPEST-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet április 30-án 16,5°R (20,6°C.), legkisebb 6-án 4,7° (5,9°C.), közép 10,0° (12,5°C.); teljesen tiszta nap 17, esős 10, jégeső zivattal 3, ködös 1. Uralkodó szél az északi viharos WNW szél 19-én. Kmeth D. (H.K.T., máj. 9.)
- május 7. "PESTen a' nappali meleg idők mellett éjszaka híves idők, 's a' többi nap borongó felhők, hétfőn délután tsendes esővel élesztették a' veteményeket." (Uo.)
- május 9. BUDAÖRS. A villám becsapott Schmidt András zsellér házába. (Kreis. z.)
- május. NAGYBÁNYA. "Tart a retentő hőség, a növényzet kezd lesülni." (Bencsik J. 1906. 193.)
- május 9. SZEPESSZOMBAT. Délben erős déli szél és fülledt időjárás; du. sötét felhők, s este 7 órakor déli majd északnyugati szél. Hirtelen nagy zivatar tört ki, villám villámmot követett, sok villámcsapás és erős jégeső. Ablakokat vert be, termést pusztított. Igen nagy a kár. (P.Z. jún. 22.)
- május 28. "PESTen tegnap óta nagyon, hétfőtől (28.) nagy éjszakai szelek után sűrű esőzések voltak. A' nappali meleg ismét mindent felszáritott." (H.K.T. jún. 2.)
- május. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 27-én 18,7°R (23,4°C.), legkisebb 29-én 7,5° (9,4°C.), a közép 12,5° (15,6°C.). Teljesen tiszta nap 3, felhős 19, eső esett 19 napon, zivattal 3, ködös idő volt 3 nap. Gyakori déli szél, leg-erősebb hirtelen támadt hőséggel 28-án viharos WNW szél. Kmeth D. (I.h. jún. 6.)
- május-június. BALATON. "A SÁRVIZ, SIÓ és KAPOs vizek regulázása, így a' BALATON leeresztésére is rendeltetett Deputatio Május közepén, a' SIÓt elrekesztette, hogy a' tsatornyákat alább lehessen ásni. Eredetitől fogva, noha sok esőzések voltak, 's a' BALATONból semmi víz ki nem folyhatott, mégis semmi szembetűnő dagadását a' BALATONnak nem veszik észre, ott ahol tisztás: ha tsak SZIGLIGET-nél, KESZTHELY-nél, KÉTHELY-nél, hol már sok árkolások által szép rétek voltak, magát a' vizet nem veri vissza." (I.h. aug. 1.)
- június 9. JÁSZBERÉNY. Pünkösdi vigiliáján este 6 órakor az Úrangyala harangszava után nagy zivatar és vihar támadt nyugat felől, (dörgés és villámlás) és kb. este 11 óráig tartott. Roppant nagy károkat okozott a városban. Templomunknak tetőzetéből kb. 6 négyszögölnyit feltépett és le is dobta, de Isten segítségével rendbe is hozták a tetőzetet. (Ferencesek, Merk T.)
- június 9. PEST-BUDA. "Pünkösdi előtt szombaton nálunk kemény és nagy zápor eső volt: de tőlünk fél és egy napi járásra még dühösebb zivatarnak kellett lenni, mert több helyeken ház födeleket is elragadott, közönséges házakat felforgatott, sok nagy fákat kiszaggatott. Közben, hol kisebb, hol nagyobb jégeső is volt." (H.K.T., jún. 11.)
- június 9. MÁTRA, BAKONY. "Hazánknak több részéről szomorú jelentések érkeztek a' Pünköszt Szombatján volt veszélyes zivatarokról, és az utóbb következett kemény hidegekről, melyeknek alkalmatosságával nem tsak a' felső vármegyékben tartós

hó esett, hanem a' MÁTRA hegyeit is, 's VESZPRÉM vármegyében a' Sz. GÁLI BAKONYSÁGOT, a' hó ellepte. Az említett zivataroknak káros következéseikről egyes példákat máskor fogunk közölni." (I.h.jún.14.)

június 9. SÁRD. "Ugyan az nap, úgy mint Pünköszt Szombatján Ns. SOMOGY Vármegyében is, 's nevezetesen SÁRD nevű mezővárosban délután 3 órakor szörnyű zivatar volt, melyet délről 's északról jövő felhőknek öszvetsapása okozott. A' rettenetes forgószél a' legvastagabb fákat gyökereitől kiszaggatta, 's a' levegőbe felemelvén, 's sebesen sodorván, 40-50 ölnyre (80-100 m.) is elragadta. A' Mezővárosomnak déli részén 4 házat összvemorzolt, a' nagy Bika akolt födelestől falastól szélyel szórt; a' petrenczéket és boglyákat, mint laptákat úgy sodorta; az épület fákat, sőt buzával tölt 'sákokat is fölkapván messzire vitte, 's a' házi állatokat, majd egy mértföldnyire elragadta, 's amerre a' forgószélnek ereje ment, olly rémitő porfelhőket támasztott, hogy némelyek mindent füstben lenni gondolván, ijedve jajgatnának.

Ezen rettenetes forgó szél, melyet a' tudatlanság sárkány farkának gondolt, mintegy 80 ölnyi (kb. 150-160 m.) szélességre és mintegy két mértföldnyi hosszúságra terjedett, de alig tartott fél óráig.* Ezután a' felhők ismét egymástól elválván, mintegy jérce tyukmony (tojás) akkora nagyságu, de ritka jég esett. Melly rövid ideig tartott, hanem estve 9 óra tájban sűrű 's tovább tartó jég esett, 's a' Vármegyének azon részét, melyet ADÁTStól-KANIZSÁig terjed, 's így majd fél Vármegyét a' jövőendő aratásnak minden reménységétől megfosztotta. Lehet e' illy szerentsétlenségeket részvétel nélkül, 's könyörületes segedelem nélkül hallani?!" (I.h.júl.7.)

június 9. SÁRD, JUTA. "Szélvészre, orkánra, légtölcsérre (Windhose) csak egyre emlékezem, melly toronytetőket lehányt, az erős csak nem új faszindelyes 20-30 öl birka akol fedelét SÁRD-on, JUTÁban szétszórta, s egész erdőket tövestől kitépve az andócsi, miki, böhönyi határon leterített." (Csorba J.33.)

június 9. SEPSISZENTGY. "... SZ.GYÖRGY Mezővárosban minekutánna dél tájban a' déli szél rendkívül való hévséget hozott volna, délután borulni kezdett az ég, 's este 7 órakor a' déli 's éjszaki szelek öszve keveregve rettenetes menydörgéseket, szüntelen való villámlásokat, 's sűrű, majd dió nagyságu jégesőt hoztak, melly a' városban is sok kárt tett, de kiváltképpen a' szántóföldeken a' legszebb gabona vetéseket teljesen megsemmisítette." (Uo.)

június 18. DEBRECZEN. "Pünkösöd után (pv. jún.10.) egy héttel jún. 18-án igen esős időjárás állott be, amely 14 napig tartott. A szénát nem lehetett szárítani." (Dr. Balogh J., Déri Múzeum.)

június 21. KASSA. Erős fagy a gabonát virágzásakor elpusztította. (Plath J., Kaschauer 216.)

június 24. JÁSZBERÉNY. Űrnapja (jún.21.) utáni vasárnap a körmenet a rossz idő (esős) miatt nem volt a szabadban megtartható. (Ferencsek, Merk T.)

június. "ERDÉLYben Medárd (jún.8.) nap óta hat hétig szüntelen való nagy esők voltak, melyek mind a kerti, mind a mezei vetéseket többnyire megsemmisítették." (H.K.T.,okt.3.)

június vége. ARAD. "A' nagy és hideg esők után a' MAROS vize annyira megáradott, hogy a' városnak nagyobb részét elöntötte, 's az erős, 's magas gátokat is a' viznek árja 2 lábnyi (60-80 cm.) magassággal meghaladta, úgy hogy a' házakhoz majd öt napig csak hajókon lehetett járn. Ezen szörnyű árvíz, mellyhez hasonlót 40 esztendő óta

* Erről a tornádószéről forgószélről megemlékezik a GILBERT, s Annalen der Physik 1821. évi 68. kötete, azonban két hiba van benne "SÁRD, Comitát SÜMEGH," és "8. Június 1818." A helynévvel még egy nehézség tűnt fel: "SÁRD" nevű mezőváros Somogyban nincs, vannak azonban SAND és SURD nevű kis községek. A jelentés a két helység egyikétől származhatik. (Réthly)

- nem láttak, annyival károsabb következéseket hozott, mivel a' réteket és szántóföldeket is elborította, 's a' hegyek között lévő marhákat a' leomló viz magával ragadván, minden segedelmet lehetetlenné tett." (I.h.júl.7.)
- július 3. MAKÓ. "... a lakosság nagy része szorgos aratási munkában, a mezőkön volt elfoglalván, a MAROS hirtelen, csaknem észrevétlenül feláradt és SZENT-LŐRINCZNél a töltést szint áthágva, szint elszakítva, az áradat kitört és a város felé haladt. A kiöntés a város egy részét elborította. Néhál a víz csaknem egy öl mélységű volt, a vályogházak mind összerogytak. A romba dőlt házak száma 746. 58.467 uj szőlő kipusztult, a kincstárnak 10.600 mázsa sója olvadt el. A kár 270.533 frtra becsültetett, a kincstár kára külön 160.000." (Reizner, Makó 91.)
- június 4. GYULAFEHÉRVÁR. "ERDÉLYben KÁROLY-FEHÉRVÁRott (ua. mint Gy.) Július 4-én szörnyű idő volt: mert délután olly esőzés és víz áradás tapasztaltatott, hogy majd minden házakat elöntött; estve pedig 9 órakor oly rettenetes forgószél támadott, melly majd minden háznak tetejét megszagatta, vagy el is ragadta. A kár megszámlálhatatlan!" (H.K.T. aug. 11.)
- július 11-12. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY. "A' MAROS vize hirtelen kiöntött 's különösen MAKÓN (CSONGRÁD m.) tett nagy pusztítást. Itt meghaladta a MAROS eddigi legnagyobb vizállását: a' várost 's annak határát az árvíznek ellen oltalmazó négy ezer ölnyinél több hosszúságú töltést rész szerint meghaladta, rész szerint elszaggatta, 's a' viz nagy sebességgel a' várost elborította; hanem a' szőlős kerteket is semmivé tette, számtalan házakat elseprett, 's öszvedöntött, a' lakosokat nem tsak hajlékaikból, hanem vagyonaiktól, 's élelmüktől is megfosztotta, 's a' legsiralmasabb inségre, 's koldulásra jutatta. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY és SZARVAS lakosai nap nap mellett szekerekkel küldték az élelmiszert." (I.h.júl.21.)
- július 28. PEST-BUDA. "Noha az aratásnak ideje volna, 's esős napokkal kezdődött, már nyolczad nap óta meleg és száraz 's meleg idők járnak, mellyek nemtsak a' lábon álló gabonát megérlelhetik; de a' szőlőnek is nevedezésére is igen hasznosak lehetnek. Az uj Buzát már számos kotsik hordják a' Pesti piacra, azért a' szebbiknek is Pesti mérőjét 7 frt 30 krajczáron megvehetni." (I.h.júl.28.)
- július BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb meleg 26-án 21,5°R (26,9°C.), a legkisebb 12-én 8,0° (10,0°C), a közép 14,7° (18,4°C.). Nem volt teljesen tiszta nap, kevés felhőkkel való volt 19, eső 13 nap volt, zivatarral 4-szer. Öt ködös nap. Élénk szeles hónap, dél vagy észak felől. Legszelesebb, viharos WNW szelek 4., 11., 12., 14. és 28-án voltak. Kmeth D. (I.h.aug.8.)
- augusztus 13. TOKAJ-HEGYALJA. Néhány napja igen nagy hőség, 11-én 31 1/2°R. (39,4°C.), tegnap de. 10 órakor már 27° (33,8°C.), és du. 33° (41,3°C.). A jó fekvésű helyeken a szőlő már éréséhez közeledik. A kedvezőtlen június a termés kilátást mennyiségileg csökkentette, de a minőségén ez a hőség* javíthat. (P.Z.aug.28.)
- augusztus 17. PEST. "... délután 5 óra tájban PESTen olly gőzes (párás) volt a levegő, és olly tsendes, mint ritka ködös időben szokott lenni. Ezen mérsékelt melegségű időben a Nap nem ragyogott, hanem egyszerre úgy tűnt elő, mint valamely lankadt halovány világosságú tányér, mellyet szabad szemmel minden alkalmatlanság nélkül lehetett nézni, úgy hogy sokan kétségkednének, ha a Nap legyen-e, vagy a Hold. Illy állapotban 1 fertály óránál tovább meg maradt, s utóbb gyenge ragyo-

*A feljegyzett hőmérsékleti adatok túl magas értékek, de kétségtelen, az augusztus az átlagosnál melegebb volt.

gással tündöklött. Ugyan ezt tapasztalták az nap Bétsben és Kirembergben is hanem valamivel későbbben."* (Hasznos Mulatságok. 1821. II. 149.)

augusztus 29. PEST-BUDA. "Az idő három nap óta felmelegedett, 's a' szőlőnek kedvezni látszik, ahol virágzaskor esők, 's a' Júniusi hidegek még nem rontottak. A' Buza, Rózsa mindenütt bőven termett, úgy hogy a' Gazdáknak reménységét meghaladta. A' gyümölcs izetlen. Dinnye kevés 's ritka jó." (H.K.T. aug.23.)

augusztus. PEST-BUDA. "A' DUNÁnak áradása már harmadik hét óta tartott, mely a' lapányos helyeken POZSONY, GYŐR, KOMÁROM, ESZTERGOM 's PEST Vármegyékben nagy károkat tett; mert néhol a' gabona földeken áztatja a' kereszteteket, 's így mind a' sarju reménységét elvette, mint a' szántást gátolja. Nálunk 9 lábnival fellebb ment a' víz szokott állásánál." (I.h.szept.1.)

augusztus. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 12-én 22°R (27,5°C.) a legkisebb 10,0 (12,5°C.), a közép 15,7° (19,6°C.). Teljesen tiszta volt 5, kevés felhőkkel borított 22, eső esett 7-szer, és köd volt 4 napon. Csendes északi szél fűjt. Kmeth D. (I.h.szept.12.)

szeptember 11. PEST. "Ma kora reggel szörnyű eső esett, nem érhetem, miként szedheti magát össze rövid idő alatt annyi eső." (Kardos S., Toldy F., II. 4 ft, 31.)

szeptember 14-15. "PEST: Ma igen csunya üdő járt. Délután szüntelen esett, s pedig nagyon. Tegnap óta minden szünet nélkül ez az eső." (Uo.)

szeptember 14., 15. PEST. "Minekutánna több hetekig száraz idők jártak, így a' nyomtatásnak különösen kedveztek; most midőn a' szántásnak elkészítésitől kellett volna félni, tegnap délelőtt megerdőt 's tsendes eső, 's mai nap is folyvást esik – csak olly egyenlően borult felhőkkel, hogy azt nem ok nélkül Országos esőnek gondoljuk." (H.K.T.szept.15.)

szeptember 24-26. POZSONY. "... az árvíznek nagy ereje a' repülőhidnak kötelét elszakasztotta, az öreg tsónakját elsüllyesztette, 's más kettőt elkapott, úgy, hogy a' mult héten csak kompon lehetett áthaladni. Ott annyira megáradott a' víz, hogy magassága 14 1/2 lábnival nevedkednék. Illy magasságon állott még Sep. 24-iken is, amidőn apadni kezdvén, már 28-dikáig 11 lábnival nevelkednék. A' DUNA mellett levő pinczék vízzel telve voltak, 's a' CSALLÓKÖZnek nagyobb részét is elborította. Annyival szembetünőbb volt, hogy a' VÁG, FEKETEVIK, NYITRA magokban éppen nem áradtak, 's így világos, hogy ezen nyáron által tapasztalt háromszori áradások, mind a' déli 's nyugoti NÉMET ORSZÁGban, TIROLban, HELVÉTIÁban levő sok hónap 's esőzésnek következése volt. POZSONY táján a szőlő meg nem érhetvén, igen rossz a szüret." (I.h.okt.3.)

szeptember 24-25. PEST-BUDA. "...24-én és tegnap is tsendes esők voltak, mely ugyan használhatott a szőlőnek, de a' hidegre változott idő késlelteti a' megérést."

"PESTen, 's hihetőképén a' környékünkben is, Hétfőn (október 1-ső napján) a' szüret közönségesen (általában) elkezdődik." (I.h. szept. 26.)

szeptember 28-29. DUNAPENTELE. "A' DUNA mentében Ns. FEJÉR és TOLNA Vármegyék szélein, az áradások alkalmatosságával a' magos partoknak nagy részei leszoktak szakadozni. Ez a' mostani áradáskor is megtörtént, a' DUNA PENTELE-nél mintegy 80 ölnyi (kb. 160 m.) hosszúságu part a' vízbe omlott, mely által nem csak a' szokott járásnak útja elromlott, hanem amint gyanítani lehet, a' víznek erős folyása elütődvén, az átellenben lévő parton is változást fog okozni. A' DUNA bal partján is ezen áradás temérdek nagy földet elöntött, részszerezint a' szénát is, de a'

*A BUDA-GELLÉRTHEGYI Csillagvizsgálón nem jegyezték fel.

sarjut is mindenütt semmivé tette, sőt annyira elterjedett, hogy LACZHÁZÁN kiskunsági helységben mellynek szőlei lapályos helyen feküsznek, most szüretkor a' szőlő fejeket a' vízből kellett kiszedni; valamint több helyeken a' kukoricza szedés is a' vízben ment végbe." (I.h.okt.21.)

szeptember 29. BUDA. "A' DUNA annyira megáradott, hogy már tegnap az ERZSÉBET Apácák Templománál BUDÁN a' Fő-utcán ladikokon kellett folytatni a' közösülést (közlekedést). A' Hidon fellül, 's alól is már a' Fő utcára kitsapott a' víz, 's mind a' PESTi, mind a' BUDAi részen a' földbe vert Hidlábakat meghaladván, a' vánkossfák* is usztak. (I.h.szept.29.)

szeptember 30. PEST-BUDA. "Vasárnap (30.) óta a' DUNA szemlátomást kezdett apadni, 's így azon házigazdák, kiknek PESTen, BUDÁN a' pinczéik telve voltak (vízzel), reménylették, hogy ezen bajtól nemsokára meg fognak menekülni."

"A' szüret BUDÁN, PESTen nagy sietséggel folytatott.**A' termés feléri a' tavalyit, mind sokaságára, mind jóságára nézve." (I.h.okt.3.)

szeptember. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 6-án 20,3°R (25,4°C), a legkisebb 21-én 9,3° (11,6°C), a közép 13,3 (16,6°C). A derült napok száma 3, kevés felhőkkel bíró 15, eső 9 napon volt. Köd 4 napon Uralkodó szél az É. Szept. 6-án nagyobb, ennek leírása. Kmeth D. (I.h.okt.3.)

október 23. SOMOGY M. "... jött hiteles hírek szerint a SIÓnak megtárggittatott tsatornyáján a BALATONT letsapolták***, s a víz October 23-án eresztetett meg." (I.h.okt.31.)

október 28. PEST-BUDA. "Vasárnap virradóra oly nagy volt a' hideg, hogy a' szabad levegőn a' tótsák egy kés fokánál vastagabb jéggel voltak elborítva, és a' sár két ujjnyira (2-3 cm) által fagyott." (uo.)

október 31. PEST-BUDA. "A' DUNA vize annyira le apadott, hogy a' nyár közepén sem szokott tsekélyebb lenni." (Uo.)

október. TORONTÁL M. ÚJBECSEN e hó közepén a kitűnő termés következtében a kukoricza pozsonyi mérője 1 frt 15 kr került, míg tavaly 2 frt 36 kr volt az ára. Az egész országban számottevően estek a gabonaárak. (P.Z.nov.6.)

október. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 12,5°R (15,6°C), legkisebb 19-én 2,4° (3,0°C), közép 7,8° (9,8°C). Teljesen derült 3, kevés felhővel 15 nap volt. Eső esett 15 napon és köd volt 11 napon. 19-én volt az első dér. A hónap elején 3 napon át viharos WNW szél, azután északi szél fújt. Kmeth D. (H.K.T.)

november 2. PEST. "A mai nap oly gyönyörű volt, mint a legszebb áprilisi nap, hidegecske csepp sem volt s még estve 10 órakor is frakkban mehetni volt." (Kardos S., Toldi F., II. 5-6 ft. 80.)

november 3. PEST. "Ma oly szép nap vala, hogy délután az igazi nyári meleg szinte alkalmatlan volt." (Uo.)

november 17. PEST. "Az idő még mindig igen szép. Most 9 órakor épen haza jövök, s kinn oly hidegtelen, hogy frakban lehetne járni könnyen." (I.h. 7-8 ft. 6., sz.)

november 15. PEST. "LEOPOLD napi vásárunk mind a két hétben**** szerentsésen folyt, kedvező szép napok lévén." (H.K.T. nov. 17.)

*A hajók és a hídoszlopok oldalain elhelyezett felfüggesztve megerősített fahasábok, amely az ütközés fékezésére szolgálnak.

**Bár a hivatalos kezdete a szüretnek október 1-re volt kitűzve, úgy látszik sok helyen szükségét érezték – az árvíz miatt – korábban megkezdeni a szüretet.

***A BALATON vízszintjét szabályozzák a SIÓ csatornán történő víz leeresztéssel.

****Lipót nap csüttörökre esett, de a vásár a szép idő miatt átnyulhatott a következő hétre.

- november 21. PEST. "Még gyönyörű idők járnak". (Kardos S., Toldy F. II. 7-8 ft. 165.)
- november 21. PEST-BUDA. "Nálunk a' száraz idő folyvást tart, úgy hogy több hetek óta csak a' ködök, 's harmatok nedvesítették meg földünket." (H.K.T.nov.21.)
- november 28. PEST. "Az idő minéműsége Octóber utolsó napjai óta oly gyönyörű üdők uralkodtak, hogy májusban(!) szepebbet nem kíván. Esttel még 10 órákor is alig éreztetett egy kis hideg. A legvénebb emberek vallották, hogy még ily időt őszben nem tapasztaltak. Ezen gyönyörűséges idők tartottak egész 22-dik, – csak ezen időtájban léptek be ködös hidegebb, de ismét változó, s ezután esős idő is. Sár. Az egyetemi nagyobb palotában PESTen még 26-ban zöld volt az udvar. (Annál nehezebben türendjük a keményebb telet, mely talán egyszerre lépend bé, mennél nyájsabb üdők örültettek eddig." (Kardos S., Toldy F. II. 7-8 ft. 66.)
- november. JÁSZBERÉNY. "E hónap eleje elég száraz volt, de az éjjelek hidegek, oly hidegek voltak, hogy a szőlő levele mind elfagyott, s az álló vizek is befagytak." (Ferencesek, Merk T.)
- december 2. PEST. "Oly gyönyörű est volt, amilyen májusban. Csepp hideg sem. Az idő oly szelid, amint csak képzelni. Az univerzitásbeli udvar még egészen megtartotta eddigi zöldjét." (Kardos S., Toldy II. 7-8 ft. 67.)
- december 7. PEST. "Ma éjszaka oly szörnyű szél fuvott, mely a szárazon dühösködött szelek iránt valódi orkánnak mondhatik." (Uo.)
- december 8. PEST. "A' Tél nálunk Decz. 8-kán keményebb hideggel kezdődött, 's ma minekutánna egy kevés hó is szállott volna, a' hideg folyvást tart." (H.K.T.dec.12.)
- december 9. PEST. "Ma reggel hó esett, 's pedig az első." (Kardos S., Toldy F. II. 7-8, 67.)
- december 12. PEST-BUDA. "Minthogy a' hideg keményen tart nálunk, szerdán Deczember 12-dikén, délután a' DUNÁN levő hajóhid elszedettetett, 's azóta a' közösülés csak ladikokon, 's kompokon folytatattik." (H.K.T.dec.15.)
- december 15. ESZTERGOM. ADUNA befagyott. (Esztergom Áll. Levéltár.)
- december 21. PEST-BUDA. "Emlékezetet érdemel, hogy az egész Hazánkban, a' múlt hónap november folytában, mindenütt szép idők jártak, gyenge hidegekkel, mellyek miatt a' marha folyvást a' legelőket járhatta: hanem Deczember 8-dik táján, valamint mi nálunk, úgy másutt is az idő téli hidegre változott." (H.K.T.dec.19.)
- december 26-31. PEST. "Ma úgy szólván meleg volt.... 27. Ma is szinte oly tavaszi nap volt. 28. Az idő esős. 29. Esős idő. – 31. A visszamenetelen* t.i. a DUNÁN sokáig bolyongtunk, mert a nagy köd miatt, míg végtére a molnár tónál kijövének." (Kardos S., Toldy F. II. 7-8. 70.)
- december. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 8,0°R (10,0°C), legkisebb 11-én -3,0° (-3,8°C), közép 2,3° (2,9°C). Teljesen derült 2, felhős nap volt 11. Eső 7 napon, havazás 9-én először. A hónap eleje szeles volt, 2-án viharos W szél másfél napig, 7-től meleg déli szél fújt leggyakrabban, majd nagyobb borulás és bő eső." Kmeth D. (H.K.T. 1822.jan.)
1821. BÁBOLNA. Igen szép késői ősz; különösen novemberben volt felette szép derült és meleg időjárás. (Hochenberger 4.)
- BUDA. Ebben az évben a szőlőkben zöldrothadásunk volt. (Krenn Gy., Seenger E. 277.)
- CSONGRÁD. Minden félének jó ideje volt, a búzának köble volt 3-4 frt, az árpának 2 frt 1 tallér, a zabnak 1 frt meg 15 garas, a bornak pedig 6 frton fölül nem volt az ára. (Blázsik.)

*A PESTen lakó TOLDY, BAJZÁval együtt VIRÁG BENEDEK-nél voltak látogatóban a TABÁNban.

- DEBRECEN. "Jan. 1-7 enyhül, 9-10. Különös enyhe idő, nagy sár. 12. Formális tavasz. Ilyen időt nem értek a legkorosabb emberek se. Tovább is enyhe, kis fagyok, 13. reggelre keményet fagyott. 28-31. Enyhe őszi nap.
Febr. 7-9. kemény hideg. 20. csúnyán tomboló északi szél. 21-23. kemény idő végig. Március 4. hó. 5. Criminai hideg, ezen a télen nem volt ilyen csipős irtóztató hideg. 6-kán is. 13. tavaszi idő. 25-26. Nagy szél, keményre felfagyott. 28-31. kellemes meleg, tavaszi.
Ápr. Általában szép idő, eső is. 22-23. Igen gyönyörű meleg napok. Az egész természet új virágos köntösben ünnepel. Végig szép.
Máj. 1-9. Igen szép. 10. Dörgés, villámlás, eső. Végig szép, többször eső.
Jún. 1-14. Kellemes, 14. végig hideg esők, kellemetlen idő. 21. dér, elvitte a dinnyét, babot, hegyeken hó. SVÁJCBan 1 lábnyi, FELVIDÉKEN is volt hó.
Júl. Mezei munkára alkalmas idő. Szép meleg, idők, de eső is többször.
Aug. 1-8. Alkalmas idő, 9-10-14 Canicullához illő meleg.
Szept. 1. köd, 3-6 kellemes meleg. 7-11 Canicullai hévség. 12-19. sokszor esett. 22-24. Kellemesebb időt nem kívánhatni. Aztán esős.
Okt. Sokszor eső, 20-án dér, 22-24. Szép őszi idő, 28-31 dér.
Nov. 1-5. Kellemes őszi. 6-7. hóval biztat. 11. kellemes meleg. 17-19. jó idő, csudálkozásra méltó. Aztán esős. 28. szép, 29. sűrű köd.
Dec. 2. dörgés, villámlás. 8. felfagyott. 10. Tél, kemény fagy. 11-14. zuzos (zúzmara). 15-19. borult. 19-21 eső. Végig esős, nem volt hideg." (Jakucs István közlése egy 1821. évi "Debreceni Magyar Kalendárium"-ban talált bejegyzések. Írója ismeretlen.)
- DEBRECEN. "Kemény hideg tsaknem márczius utoljáig; lágy tavasz; a nyár július elejéig meleg, azután erős hideg, zavaros rossz bor." (Debr. Magy. Kalend. 1831.)
- DEBRECEN: "... január 14-én kezdődött a téli vásár, de sajnos oly nagy sár volt, hogy az emberek sem szekéren, sem gyalog közlekedni nem tudtak. Jóllehet a sátrakban kirakodtunk, a vásár mégis rosszul sikerült. Harminc év óta nem volt ekkora sár(!), a szlovákiai szekeresek elmaradtak. A vásár után fagyott.
Január 1-től február utoljáig az idő tűrhető volt, azonban március 1-től 6-ig nagy hideg lett, az ablakok erősen befagytak, csak 7-én hagyott alább a hideg. Áprilisban nagyon jó idő járt.
Június. Pünkösöd után (pv.10.) egy hétig (11-18) igen esős idő következett be és 14 napig tartott, úgyhogy nem lehetett a szénakaszáláshoz hozzáfogni. A nyári nagy vásárkor a KÖRÖS olyan nagy volt, hogy a nagy víz és a sár miatt jóformán semmit sem lehetett eladni, mert nem jöhettek a vásárra, így a vásár rosszul sikerült.
December hónapban nedves hideg idő járt, a karácsonyi ünnepeken azonban nem volt hideg, sem hó, sem eső, valóságos őszi idő sár nélkül. A második ünnepnapon (26.) kezdett el esni." (Auer J., 135.)
- DEÁKI (Pozsony m.). "Elmult Karátsonyéjjel holdvilág és homályos. (Mindenféle Gabona szépen és bőven termett.)
VINTZE (jan.22.) nem fémlett, homálos volt, el is hullott a szőlő, igen kevés és az is rossz volt. PÁL (jan.25.) hideg homálos.
Gyertya-Szentöllő (febr.2.) homálos (lett korán tavasz és igen szép.)
Nagy-Pénteken (ápr.20.) szép meleg eső (de volt is sok szél és haszontalan eső és minden gyümölcs férges.)
A DUNA Decemberben, s minden vizek bé fagytak, és Jan. elején ismét minden vizek kitisztultak, egész Január szép üdőkkel száraz vala, csendes, nem is nagy hideggel végzette el.

Februárius. Szébb napokat nem is lehet kívánni. Éjjel tsillagos, nappal szép verőfény, legkisebb szél nélkül, így volt egész 19-ikig, ezután nagy Fölső, és hideg szelek voltak álhatatlan üdőkkel. A vizek csak mind ki nem szárazdtak. 22., 23., 24. egy sovány hosszú üstökös Tsillag láttatott két hétig.

Martius. Eleje szép, vége hidegebb, de igen szép napokkal.

Április. Nagy forróság, s gyakori szép esővel szébb tavaszt lehetetlen látni és kívánni, legkisebb dér nem volt martius 20-diktól.

Május. Szép és kívánatos. Vége felé több esővel és hideg.

Június. Hideg esővel, vége felé még kellemetlenebb hideg esővel, és szelekkel. Bundában és téli ruhában jártunk 2 hétig, oda föl (a hegyvidéken) 2 lábnyi havak estek, 21-dikben dér volt, s így végezte el ezen holnapot hideg esővel. (Medardus napján esett, esik utána minden nap.)*

Július. esős egész 4-dikig, 5-dikig, 6, 7 is 17-dikig, ez nap 40-dik napja Medardusnak, de esett minden nap 2 nap kívül, ezek után szép tiszta és meleg napok, de hives éjszakák, de minden két nap után eső, és az sok szél, így végezte el a holnapot.

Augusztus. Amint Julius végezte úgy kezdi az Augusztus 12-ikig tűrhető melegek, azután ismét esős és hideg, vége felé meleg és száraz, de 29-ikben dér volt. Augusztus 26 nagy vízáradás, az el apadott lett nagyobb szeptemberben.

September. Eleje szeles esős, de megfordult szép meleg és száraz üdöre, úgy hogy most kezdetek az legyek szaporodni, tartott ezen meleg 27-ikig az DUNA ez évben nagyobb volt, illen üdőben ily nagy vizet emberi kor nem ért."

Ezzel a bejegyzéssel végződnék az "Ismeretlen" naplóíró feljegyzései, amelyek 1797-ben vették kezdetüket. (Esztergom Áll. Levéltár.)

– EGER. "Egy pozsonyi mérő buza 5 frt, rozs 4 frt, árpa és zab 2 frt." (Szederkényi N., Heves vm. IV.454.)

– ESZTERGOM. Igen kevés és rossz bor. (Esztergomi Áll. Levéltár.)

– KOMÁROM. "Ennek az esztendőnek folyásában nevezetes az: hogy Uj esztendőtlől egész Martius 9-ik napjáig kemény nehéz fagyok voltak, hó igen kevés volt Májusban, Júniusban hideg idők jártak, úgy hogy Június 21-én az udvarunkban a' víz bejege-dezett, 's a' hideg mindenféle növényeknek sokat ártott; ekkor azt írta TATAI Prefectus Ur TRENTSIN Vármegyéből, ahova akkor utazott, hogy ottan 5 lábnyi magasságu (160 cm.) hó esett; annak-utánna elkezdett a' DUNA áradni és azt itt nálunk 12 izben ujitotta meg, melyek közül a' 10k és 12k legnagyobb volt és a 12, el is borította nálunk az egész Szigetet, 's abban sok károkat okozott, csak az én kertjeimben többet kiölt 200 darab gyümölts fáknál és ezen áradás miatt az egész DUNA mentében rendes idejében őszi gabonát vetni nem lehetett; de November és December hónapokban az Isten különös jó időket adott, engedelmes idő van most is, hó még semmi sem vőlt, sem nem fagyott a' repülőhid most is jár. Gabona ebben az esztendőben édes Hazánkban bővségesen termett, még is el kelt MOSONYon Pos.mérője 6 frton és fellyül is a' tiszta Buzának, melynek az az oka, hogy FELSŐ AUSZTRIÁban és BAVARIÁban szűk termés volt. Bor kevés termett és nem igen jó, egy akónak az ára ami tájékunkon 8 fortól 14-ig van. Méhekre ebben az esztendőben is rossz idő vőlt, még rosszabb mint tavaly." (Jókay J., 65.)

– KŐSZEG. Tavaszi fagy. (Visnya A., Szőlőkönyv.)

– KŐSZEG. Felhőszakadások és áradásoktól sokat szenvedett a város. (Szepesházy K., I.81.)

– MAKÓ. 1821-ben a MAROS a nagy töltést elszakítván, a várost elborította, 747 házat

*Betoldás más írással.

- előntött. 58,467 ut (Igy!) szőlőt elpusztított, a sóházban 20.600 mázsa sót elolvastott. (Palugyay J., Magyarország IV. 280.)
- NAGYKÁROLY. Heves forgószeleket jegyeztek fel, amelyek egyike az erdő egy részében a fákat gyökerestől kitépte. (Csaplovits J. Archiv I. 58.)
 - PEST-BUDA. A DUNA jege 3 méter magas víz mellett január 3-án megállott és január 9-én 3,48 m. mellett elindult. Jégállás ideje 6 nap. (Zawadowski A., I. 26.)
 - PENC. "Bor rossz, gabona meglehetősen" termett. (Csörföly J.)
 - RÁCKEVE. "A Tél mult karácsony előtt be állott ugyan, de már Január, Február, Mart. hónapok (kevés éjjeli fagyokkal kivéven) csaknem nyári napokkal multak el. Ápril gyakori esőkkel, Május száraz, közepe felé esős, Cserebogár sok, megemésztett mindent. Kéves hasznú esők jöven szötskő ismét uralkodott, füvet, tavaszt megemésztett. Június fertelmes szeles, hideg, 21-e Juni nagy kárt tevő dér. Usque 20. Juli mindig hives, azután 14. Septemberig, száraz és meleg, ekkor eső. A DUNA szüntelen áradt, apadt, ki is öntött 3-szor is. legalább Augusztus végével annyira, hogy szállásokig hajókázni kellett. Septemberbe még jobban kiöntött, nevezetesen a szent MÁRTONYI Határba, ahol néha a vizet le szokták csapolni, által furván a viz s nagy töltést és elszakasztván a belső határt. ÜRGEHEGY nagyrészt az ÜRGEHEGYET is elborította. Már Szent-MIHÁLY napkor (Szept. 29.) szőlőt, kukoriczát sokan a vízbe szedték, sok pedig benne veszett. HUGYÉnak nagy része (az ugarok kukoriczával be lévén a nép által erővel vetve) vízzel elborítottván, keveset vethettek őszit a lakosok, amit vetettek is 8-ber végével tették." (Magdics J. 174.)
 - RUSZT. 2007 akó bor termett. (Schams F. 253.)
 - SOPRON. Enyhe telünk volt, majdnem mindig lehetett dolgozni. A nyár inkább nedves és hűvös volt majdnem mindig. Az aratás későn volt, július 14-15-én kezdtek az emberek aratni. A gabonatermés közepes. Borból jó közepes mennyiség termett, azonban savanyú. Ebben az évben nem volt havunk, hideg sem volt, s átnyúlni 1822-re mindig mindenütt dolgozni lehetett. (Bruckner G.)
 - TAMÁSI. A hideg időjárás miatt kevés bor termett, s az savanyú volt. (Historia Parochiae.)
 - TOKAJ. Közepes bortermés. A nyár nem volt kedvező, az ősz azonban oly meleg és száraz volt, hogy bár nem sok, de jó aszubort készíthettek. (Schams F., I. 99.)
 - VESZPRÉM vidékén ezen év száraz volt, gyakori jégesőkkel. (Bolgár M. 23.)
 - VÖRS. (Somogy m.) Vizes, hideg és sovány év. (Móznér K., 139.)
- 1821/22. tél. CSONGRÁD. "Az egész telet sohasem tudták volna, hogy tél-e vagy nyár (!) olyan jó idők voltak." (Gazd.Lapok. 1853: 84 sz.)
- tél. MAGYARORSZÁG. "Ezen a télen februárius végéig alig volt legkisebb fagy is. Ezen hónapban nyilni kezdetek az ibolyák, zöldültek a bodza és pöszméte bokrok: megjelentek a cserebogarak. Így volt a dolog FRANCZIA és MAGYAR Országokban, és ANGLIÁban, sőt bellyebb északon is a szélesség 50-ik grádusán tul, melyekhez hasonlókra senki sem emlékezik." (Hasznos Multságok, 1826. I. 384.)
- tél. VÖRS (Somogy m.). Ezen a télen a BALATON nem fagyott bc. (Móznér L., 1947: 139.)

1822

- január 1. BÁBOLNA. Igen szép derült nap. A pacsirták röpködve énekeltek (a jövő évben is!). Ezen a télen jóformán semmiféle hó nem volt és igen korán állott be a tavasz. (Hochenberger M. 2.)
- január 9. PEST-BUDA. "Minekutánna Deczembernek majd három végső hete és január eleje esős, és ködös lágy időkkel mult volna el, a mult Szerdára virradóra erősebben fagyni kezdett. Azóta folyvást tart a hideg, és kevés hó is szállott már, a DUNÁN jég megy." (H.K.T., jan. 12.)
- január 12., 19. PEST-BUDA. "Az idő mérsékelt hideggel folyvást tart, 's ámbár 12-dik körül nagy szelek, 's esővel, 's hóval vegyes zivatar volt, negyed nap óta tiszta idővel tartó hideg vagyon. Ma gyengén havazott." (Uo.)
- január 26. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 22-én 4,5°R (5,6°C.), a legkisebb -5,0° (-6,3°C.), a közép 0°. Teljesen tiszta nap 1, kevés felhő 4 volt, eső 3 és kevés hó 7 napon. A legszelesebb hónapok egyike volt, WNW szél fűjt, amely 14-én keményen dühösködött. Kmeth D., (uo.)
- január. PEST. "Ezt mi Méltós. SZILASY József Septemviralista kertjében, PESTen is tapasztaltuk, ahol egy almafán nem tsak virág, és második gyümölcs látszott, hanem az alma jókora diónál nagyobbra is megnőtt." (H.K.T. jan. 19.)
- január. PEST. "Ma már kezd hidegebb lenni. 14. Ma esttel az ég egy vastag felhőtől egészen bé vala borítva. S a midőn a színből (színház) kijöttem volt, oly gyönyörűen díszeskedett az ég köröskörül csillagokkal, a mikép ritkán. De éjszaka még esett is keveset. 15. Ma reggel 10 óra után igen vastag hó, s zápor is esett. De 11 után a nap sütni kezdvén, a háztetőkön oly sebesen elolvada, hogy nagy eső gyanánt hallattak a csöppek, 31. Januárban többnyire szép időnk volt. Hideg csak egynehányszor vala s pedig este. Hanem nappal a legszebb idők jártanak. Sok helyen zöld fű van, s kivált az utczákon a házak mellett, s az universitaszbeli udvarunk még egészen zöld." (Kardos S., Toldy F., II. 7-8: 72).
- február 2. PEST. * "Ma oly szép idő volt, hogy délután a DUNÁTól nem messze utcákban egész sereg emberek jártak, mint valamely szép őszi napon." (Kardos S., Toldy F. II. 7-8 ft: 72.)
- február. SZEPESSÉG, KASSA, SELMECBÁNYA. "A felső Vármegyéből mostan érkezett utazók azt beszélik, hogy a' SZEPESSÉGBen szánkázásra elégséges nagy hó vagyon, de már KASSÁN semmi havat nem látni. SELMECZEN is elég hó esett." (H.K.T. febr. 9.)
- február. PEST-BUDA. "Már három hét óta folyvást tart nálunk a száraz hideg: derekkel, hó nélkül. ÁRVA és TRENTSIN Vármegyékben nagy hó vagyon." (I.h., febr. 13.)
- február 27., 28. PEST-BUDA. "Ma (márc. 2.) a' Pesti hajóhidnak beszállíttatása telyesen elkészült, 's a' rajta való szabad járás 9 órakor megújított. A' száraz idő, 's az éjjeli fagyak folyvást tartanak. A' mult Szerdán 's Tsütörtökön olly erős éjszakai szél dühösködött, hogy a' hiddal munkálódók a' dolgot félbe hagyni kényszerítettek." (I.h. márc. 2.)
- február 27., 28. KOMÁROM. "Ezen két utolsó napon igen erős szelek fújtak folyvást. Ez előtt pedig és után is gyakran felriadó, 's el állott sebes szelek uralkodtak." (Holéczy M. Tudományos V. 99.)

* Ünnepnep volt, Gyertyaszentelő.

- február. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 27-én 8,5°R (10,6°C), a legkisebb -2,0° (-2,5°C.). Teljesen tiszta nap 8, kevés felhőkkel 12, köd 5 napon. Sem eső sem hó ebben a hónapban nem volt. Gyenge északi szelek fújtak, igazán szeles az első és utolsó nap. Kmeth D. (H.K.T. febr.28.)
- március 1-3. KOLOZSVÁR. "Mart. 1 napján kezdve másfél nap és két éjjel olly sűrűen esett a' hó, hogy a' házfeldelekről levonni szükséges volt, ne hogy azokat behorpassza." (I.h.márc.13.)
- március 2. PEST-BUDA. Szombaton a hajóhidat újból beszerelték és 10 órakor megnyílt a forgalomnak.
- március 7. KOMÁROM. "A' mi az idő tisztaságát illeti: e' hónap 7-dikig folyvást fényes napok voltak, de 7-én behomályosodott, ami még is nem sok napokig tartott úgy. Mindig meleg volt, valamint a' télen által is." (Holéczy M., Tudományos V. 59.)
- március 11. BARACSKA. (Fejér m.) "...BARATSKA táján, szörnyű villámlások és tsattogások voltak, mellyeket nagy zápor eső követett. Ezt tapasztalták VÁCZon is." (Hasznos Multságok, 1822. I. 206.)
- március 11. "ALPÁR (Csongrád m.) községben pedig a' TISZA mellett, hasonló villámlások 's tsattogások között a menykő a toronyba ütött, 's nem tsak annak tetejét, hanem a' templomot is el égette. A' tűznek nagy erejét a nagy eső gátolta." (Uo.)
- április. JÁSZBERÉNY. "E hónap a növényzetnek nem nagyon kedvezett, mert igen szeles volt és a földet kiszáritotta." (Ferencesek, Merk T.)
- április 25. FELSO-MAGYARORSZÁG. "Milyen meleg napok lehettek ezen KÁRPÁTUSi tájakon már áprilisban, megtetszik abból, hogy azon hónapnak 25-dike a szalakóta, vagy száricsóka (*Coracias garrulus*) megjelent, mely a melegebb részeket szereti. (Magyar Hirmondó, 1822: 369.)
- április 9-25. NAGYBÁNYA. Kánikulai napok, árnyékban 24°R. (30°C.). (Bencsik J., 106: 193.)
- április. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 25-én 17,5°R (21,9°C.), legkisebb 2-án 1,5° (1,9°C.), havi közép 9,0° (11,3°C.). Volt 3 teljesen tiszta nap, kevés felhőkkel 16, esett 6 nap, havazott 1 nap, jég esett 1-szer, ködös idő 2-szer, zivatar 2. A hónap elején élénk N, majd a hónap végéig S, utána SE, végül ismét N. Kmeth D. (H.K.T.36.sz.)
- május 12. NAGYSURÁNY (Nyitra m.). "Ezen hónap 12-kén rémitő példáját láttuk a' dühösködő természet erejének, midőn délután 3 óra tájban először nyugot-éjszakeről terhes felhők kerekedvén nagy zápor esőt hoztak: azután 4 óra tájban dél-nyugotról 's kelet-éjszakeről két ellenkező fekete felhők öszve ütköztek, és Mezővárosunknak nyugoti részén szörnyű tsavargással töltés formába isszonyu zugással öszve állottak 's sűrű villámlások között új utat vévén, az úgy nevezett Sárkányfark (Typhon) rémitő erővel a KOMJÁTiba vivő uton a' Vendégfogadóbéli erős fészerek zsindelyes tetejét tsak nem egészen felszaggatta, 's egynehány száz lépésnyire elszórta, a' Vendégfogadónak szalmás födelét megszaggatta, téglakéményét megtsonkította. Innen az EGYHÁZSZEGi, MALOMSZEGi, ONDRÓHÓi határokon keresztül menvén, az útjában levő fákat, földeket, mezőket megrontotta, 's a' NAGY-CZÉTÉNYi helység előtt lévő nagy FARKAS erdőt, a' fákat gyökerestől kiszaggatván elpusztította, magában a' helységben pedig még irtóztatóbb dühösséggel forgott, mert a' szép nagy templomnak fedelét egészen felkapván gerendáit a' CZÉTÉNY folyón túl a' rétekre szórta, a' templom boltozatját által törte, azon a' nyíláson a' zászlókat, lámpásokat, 's egyebeket kiragadta, az ablakokat öszvezuzta, 's a' külső falak vakolatát lefosztván, egészen feketére mázolta. Éppen délutáni

Isteni szolgálatra gyült vala a' nép, 's midőn a' bolthajtásokat szakadozni látá, ijed-
tében kiszaladni igyekezett, de a' dühös szél miatt ki nem mehetvén szerentséjére a'
Chorus alá szorult, 's itt tsak ugyan a' kész haláltól megmenekedett, de némelyek
mégis megsebesítettek. Ezen közben a' templom előtt álló nagy kő keresztet az
iszonyú szél felforgatta, 's távulra ragadta, a' Plébánia új épületeinek födeleit leszór-
ta, 's öszve zuzva messzire elhányta. Magában a' helységben mintegy 50 háznak
födeleit egészen lefosztotta, 's más 50 házakat nagyon megrontotta; a' széna bog-
lyákat messzire elvitte; az apró marhákat magával ragadta, 's ami tsak utjában esett
mindent megrontott, kivált képpen a' KIS-CZÉTÉNYi szőlőket megszagatta, 's a'
legnagyobb élőfákat is gyökereitől kiragadta. Onnan LAPOS-GYARMATRA
jutván a' KODÁN patakon levő malmot egészen felforgatván tovább POGÁNY felé
eredvén iszonyú pusztításait folytatta, úgyhogy a' LAPISi, NAGY-EMŐKEi, 's más
határbeli szántóföldeket 's szőlőket, nagy jégesőt hozván magával, egészen elpuszt-
tította". (H.K.T. május 25. Kováts S. levele.)*

május 15. SZEGED. "Ezen hónap 15-ikén reggel 4 óra tájban jéggel terhes felhő jött által a'
TISZÁn BÁTSKÁból 's RÉTI-KERESZTURon, GYULÁn, VEDRESHÁZÁn, SZENTIVÁNon, SÖREGen (Szöreg) és DESZKen keresztül menvén, a' szőlőket, 's
gabona vetéseket nagyobb részént úgy elverte, hogy a' földeket újra fel kellesék
szántani, 's más valamivel bevetni. Nevezetesen VEDRESHÁZÁn, hol dió nagy-
ságu jegék estek, ezen fás kertben, melyet annak Birtokosa VEDRES István In-
zsellér Ur 4 esztendő óta nagy nagy gondnal nevelt, a' dió, szelid 's vad gesztenye,
ihar (=juhar), kőris, alma, mondola, hajtus letüs lepényfa (gledicsia), eczetfa, 's
ezernél több válogatott baraczká, cseresznye, megy 's számtalan más gyenge 's úgy
öszve-rontsolt, hogy a' gondos plántálónak azon szép szándékát, hogy az alföldön a'
különösebb fák neveit elterjeszthetni sok időkre semmivé tette; DESZKen ahol egy
fontnál is többet nyomó (fél kilót meghaladó) jégdarabok találtak, az Uraság
nyomtató csürjét, a' menykő bele ütven, felgyújtás nélkül falastól, fedelestől szét
hányta. Több efféle következéseit ezen szörnyű zivatarnak hosszú volna leírni. De
már ezekből kiki a' pusztítást elgondolhatja." (H.K.T.jún.8.)

május. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 29-én 19,3°R (24,1°C.), a
legkisebb 2-án 7,7° (9,6°C.), a közép 14,0° (17,5°C.). Teljesen tiszta nap egy sem
volt, kevés felhőkkel borítva 25, eső 9 nap, többnyire zivatarral, ködös idő 4 napon.
Az északi szél 17 nap fűjt, s csak 16-án volt erősebb. Kmeth D. (H.K.T.)

június 9. JÁSZBERÉNY. Úrnap oktavája alatti vasárnapon a szokatlan nagy szél miatt nem
lehetett kimenni, ezért a körmenetet a folyosón és a templomban tartották meg.
(Ferencsek, Merk T.)

június 15. PEST-BUDA. "A' mult Szombaton délután négy óra tájban szörnyű nagy szél
támadott, mely kerengő forgószél a' port felkapván az egész levegőt elhomályosi-
totta annyira, hogy két lépésnyire sem lehetett látni. Ezen szélvésztt menydörgés, 's
eső követte, mely 5 óra után megszűnven, ismét felderült 's nagy hőség kezdődött, de
nem olly nagy mértékben mint reggel 9 órától fogva délután 3 óráig tartott, a' midőn a'
hőség a' Hévmérőn a' 25-dik (°R) grádust (31,3°C.) is meghaladta, 's olly zugást
gerjesztett az emberben a' meleg mellé, mintha fűtött kemenczéből tsapott volna ki. 6
és 7 óra között délután ismét be borult az ég, 's nagy széllel meg ujult az eső, 's a'
városban ugyan tsak dörgésekkel 's tsattogásokkal, de a' városon kívül ámbár ritka, de
nagy jégesővel, mely mindazonáltal határunkat kár nélkül hagyta. Annál rettene-

* Ugyanezt a leírást a kis eltéréssel hozta a bécsi MAGYAR HIRMONDÓ is máj. 31-én.

tesebbek azon hírek, melyek PESTen alól való részéről érkeztek, t.i. ezen zivatarnak ereje a' VÁCZI-PUSZTÁnak, PÓTHARASZTnak, NAGY-KÖRÖSnek, IRSÁnak és KETSKEMÉTNek vette magát, 's a' szomszéd határookban a' jégeső, 's a' nagy zápor a' gabonát tellyesen földre verte, kaszállókon megbetsülhetetlen károkat tett, a' levegőből a' madarakat a' földre, a' lyukakból pedig az ürgéket, a' földszint agyon verte. Az erdőkben is tetemes károkat tett." (H.K.T., jún. 19.)

június 15. SZOMBATHELY. "... ottan is igen nagy szárazság, melly mind a' kerti, mind a' mezei növényeket kiégeti; sőt VAS Vármegyének némelly részeiben, ugyan a' száraz tavasznak következése olly temérdek sok tseré bogarakat okozott, melyek az erdőknek leveleit tsak nem mind elpusztították, 's a' mit még ezek meghagytak, azt a' hernyók végképpen úgy le ették, hogy sok helyeken ollyanok az erdők, mint máskor Novemberben és Decemberben szoktak lenni." (H.K.T., jún. 22.)

június 15/16. MAGYARORSZÁG. "A' minapi levelünkben említett szélvész és nagy jéggel, 's esővel volt zivatar, annál nagyobb figyelmettséget érdemel, mennél több helyeken tapasztalták káros következéseit, ugyan is NAGY-DOROG (Tolna m.)* és FÖLDVÁR (TISZA) táján a' forgószele és jégeső nemcsak a' mezőket és szántó földeket mind össze verte, hanem az is erdőket is lekopasztotta. HÓD-MEZŐ-VÁSÁRHELYen az nap és a' következő Vasárnap (16.) nemcsak sűrű jeges eső tett nagy károkat, hanem a' szélvész fákat és házfedeleket ledöntögetett, szénás szekeket felforgatott, hanem a' rétekről az egész szénát elragadta."

DEBRECZENben szinte illy dühösséggel hatalmaskodott, POZSONYban pedig másnap (16.) Vasárnap adta ezen zivatar nagyobb erejét, és a' külső városokban több házfedeleket lekapott, a' szigetben pedig legnagyobb fákat is döngetett. Emlékezetes dolog, ezen két napi zivatarokban az, hogy midőn egy helyen úgy kegyetlenkedett, a' szomszéd helységeken minden nagy kár nélkül által ment, 's a' legtávolabb lévő helységeken, mint VÁSÁRHELY (HÓD-) és POZSONY majd egy időben dühösködött, midőn GYŐR, PEST Vasárnap semmi olyan fergetegeket nem tapasztalt.** (H.K.T.jún.22.)

június 16. PINCEHELY (Tolna m.). "Szív epedve kell írnom, azon szomorú esetet, melly mintekint e folyó hónap 16-ikán ért délután fertály háromra. Éjszak nyugot dél felé nehéz felhők borították el az eget: de mindket fenyegetni nem látszottak. Sajnálkozva a' BALATON tájékain lakó ember társainkon, hol sokáig lebegett a' felhő, úgy véltük, magának nem az egyenes utat veszi mi hozzánk, hanem egészen nyugot dél felé fog tartani. Azonban egyszerre fordulást tesz a' felhő, 's egyenesen nekünk, 's határunknak vág olly erővel, 's dühösséggel, hogy mind gabonáinkat, mind szőlőinket letsépelvén, minden reménységünket semmivé tevő. Illy jég esőt száz esztendőn fellül élt öregeink nem láttak életükben. A' jégeső három minutáig tartott olly sebességgel, hogy amit és ahol ért, ott ölt és rontott mindent; olly sűrűséggel, mint a' legsűrűbb eső, 's olly egyenlő nagysággal, mint a' közönséges tyúk tojás. Amit a' jég el nem rontott, azt az irtóztató nagy szél, melly több fákat is döntött le, rontotta el. A' gabonákat, kivált a' tavasziakat takarmánnyá alig lehet tenni a' marhák számára, szőlőink, 's makkoló érdeink bár harmadik esztendőre jöhessenek helyre.

* NAGYDOROG Tolna megyében van, valószínű, hogy ott is volt egy másik forgószele, de a Szerkesztő egymás mellé tette azokat cikkében.

** Június 15. és 16-án több zivatar vonult végig az országon, bár gyér a megfigyelési anyag, kétségtelen, hogy olyan nagy pusztító zivatarok voltak, mint amilyeneket HÉJAS ENDRE írt le mintaszerű monográfiájában az 1898. évi június 27, 28, 29-i jégzivatarokról! (Meteorológiai Intézet Évkönyvei 1898. XXIX. k. III.r.) (Réthly)

Madarakat, házi baromfiakat, ludakat és sertéseket kivált az előbbekből számosan vert agyon. Nagyobb marhákat elszédítve a' földre terített és sokakat szemeiktől megfosztott. Szerentsé, hogy vasárnap esett, mert ha dologtevő nap kint érte volna az embereket, ezektől halálra vert volna sokakat. Mi ezt utolsó ítéletnek gondoltuk lenni, 's lehetetlen az elképzelése ezen szörnyű üdőnek; mert egészen tudhatni és érezhetni, ezt látni kellett. Sok határokat vert el SOMOGYban, honnan keletkezett, a' BALATON tájékáról. Nálunk ezen határokat verte el jobban vagy kevésbé, amint ment az ereje, ugymint: IREG, FÜGED, TÓT-KESZI, OZORA, PINCZEHÉLY, NÉMET, KIS-SZÉKELY, NAGY-SZÉKELY, PÁLFA, 's így a' DUNÁnak PAKS felé vonult." (H.K.T., jún.29.)

június 16. POZSONY. "Midőn Jún. 16-ikán POZSONY Vármegyének nagy részében, 's nevezetesen a' TSALLÓKÖZben a' szörnyű szélvész az erdőkben, földeken, és réteken nagy nagy károkat tett, a' szomszéd GYŐR Vármegyét hasznos esők vigasztalták. Hasonlóképen SOMOGYnak TÓLNÁnak és BARANYÁnak felső részét a' jégeső zivatar pusztította, ugyan BARANYÁnak alsó részét, SOMOGYnak más részét, és FEJÉR Vármegyét szép esők látogatták, végre PEST Vármegyében TÖRTELY Helységnek, CZEGLÉDnek egész határát a' jég elverte. Több szomszéd Helységeknek egy részét nagyon megkárosította, BÁTTS Vármegyében pedig, 's különösen BÁTTS Városában a' Városházának tsak nem új födelét elragadta, a' Barátok Klastroma födelének egy szárnyát ledöntötte, 's a' házak ablakait betördöste." (I.h.júl.10.)

június 16. TAMÁSI (Tolna m.). Alma nagyságú jég esett: SZÉKELYt, IREGt, FÜGEDt elverte. TAMÁSIban a vetések egy harmadát tette tönkre. (Historia Parochiae.)

június 16. POZSONY. Du 5 és 6 óra között hatalmas szélvihar és zivatar volt, néhány mp. alatt a külvárosok néhány házának tetőzetét lehordta, MALOMLIGETben a fákról nagy ágakat tördelt és többen megsebesültek. (P.Z.jún.18.)

június 16. GYOMA (Békés m.). Nagy szárazság volt, ezen a napon du. 2 órakor nagy nagy viharral érkezett zivatar egyik villámcsapása két házat ért. Egy ember meghalt, a két ház leégett. Együttal nagy jégeső volt, tyúktojásnyi jég szemekkel. Ez a jég GYOMA ÉS ENDRŐD határában néhány mérföldnyire mindent elpusztított. Szántóföldek, szőlők kopár területekké váltak, a jég borjúkat, szárnyasokat agyonvert. GYOMÁtól 1/4 órányira a jég több a KÖRÖSön úszó lovat agyonvert. ERDÉLYben 6 órakor volt a zivatar és SZASZSEBESen SZAKADÁTon BRASSÓban, KISAPOLDon és több környező faluban nagy károkat okozott. (P.Z.júl.5.)

június 20. PÉCS. "... délután négy óra táján napnyugotról olly rettentő fergeteg ereszkedett PÉTS határára, hogy már ez is mint következő veszélnek szomorú kalauza képes volt PÉTS lakosait egész elrémitésre, minden keresztényt pedig félelemre indítani. De nem is sokáig lehetett siralmas következtetések nélkül ezen borongó felleget szemlélni. Mert mintegy öt óra tájban beljebb nyomulván olly jégesővel ütött be vidékünkre, amilyenre sem az öregek, annál inkább a' középkorúak nem emlékeznek. A' jég, melly hullott nagyságára egy volt a' ludmonnyal, három (amint megmérettek) nyomott egy fontot (0,55 kg.). Nem tartott tovább egy fertálynál és annál borzasztóbbak azon károk, melyeket e tsekély idő alatt szánakozásra méltó lakosaink szenvedtek. A' nagyobb épületek földelciet, ablakok réteges tábláit sok helyeken el-hasogatta, össze tördelte; a' szőlő-hegyeken ollyan károkat tett, hogy amint a' szőlős gazdák panaszkodnak, három esztendőig alig fogják nagy szorgalom mellett is volt állapotjukba szőlőiket vissza állítani a' tökélet, nem különben az ott lévő gyümölcsfákat is helyeikből részint kivetette, 's széjjel szórta, részint pedig össze

- ve hasogatta; a' sarlót váró kalászos gabonákat földre terítette és termékeny magvaiktól nagyobb részent meg is fosztotta; a' legelőn álló szarvasmarhák közül többdarabokat lábukról döntött le, 's megsántított; a' szabad ég alatt megszorultak, magoknak menedékhelyet nem találván, tapasztalták a' jégnek sulyos ütéseit; különösen a' tehén tsordás tsak úgy került ki a' halált, hogy az össze futott tehenei alá vetette magát, és míg a' fergeteg határunkat elhagyá, ott nyugodott." (H.K.T. jún.29.)
- június. BIHAR M. "... éltető esők vigasztalák. Ugy hogy ezen Vármegyének földje az idén legnagyobb áldást nem tsak ígért, hanem adott is. Általjában véve a' szárazság ugyan a' tavaszt megrontotta, de az őszi vetés, ki vévén a' jég eső által mintegy pásztáncént megrontott tájakat jó terméssel kedveskedik." (H.K.T. júl.10.)
- június. BUDA-GELLÉRTHEGY. Legnagyobb hőmérséklet 6-án 19,5°R (24,4°C.) a legkisebb 21-én 6,7° (8,4°C.), a közép 12,5° (15,6°C.). Teljesen tiszta nap nem volt, felhős 17, esett 11 napon, 4-szer zivatarral. Ködös idő 1 napon, 16-ától fogva WNW szél uralkodott, 24 és 25-én viharos. Kmeth D. (I.h. júl. 7.)
- július 6. PEST-BUDA. "Az időjárás nálunk folyvást meleg, annyira, hogy PESTen július 6-kán 1-2 óra között du. 30 grádsra mutatott a' Romür Hév mérője. (37,5°C)* Maga a DUNA vize 20 grádis meleg (25°C.)." (Uo.)
- július 8-9. PEST-BUDA. "A mult héten (8-án), esős hideg napok lévén, Vasárnap (8.) rekkenő hőség, és a' levegő gőzzel tellyes volt. Hétfőn (9.) sűrű esőzés volt. Arra ismét a' hideg szelek következtek, 's még ma is inkább hűvös, mint meleg vagyon. Így az idén talán a' nyári meleg el is marad. PESTen az aratást a' héten kezdték el." (H.K.T. júl.9.)
- július 16. SARKAD (Bihar m.). "... d.u. 3 órákor igen nagy jégeső volt. A sok egyéb közt a szőlőket is elverte, hanem ami bor termett, az kitűnően sikerült. Egyébiránt nagy szárazság uralkodott". (Márki S., Sarkad 27.)
- július. JÁSZBERÉNY. Ezen a nyáron főképp júliusban olyan szárazság uralkodott, hogy mindössze két ízben volt eső; ezért azután a tavaszi vetésekből alig lett valami termés. (Ferencsek, Merk T.)
- július. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 27-én 24,5°R (30,6°C.), a legkisebb 15-én 12,5° (15,6°C.), a közép 18,0° (22,5°C.). Teljesen tiszta nap 2, kevés eső 3 nap, ködös idő 1 nap. Uralkodó szél "az ismeretes WNW, melly ugyan 14-dikén és 26-án keményen dühösködött." Kmeth D. (H.K.T. júl.)
- augusztus 17. MONOR (Pest m.). "MONOR helységnek határán, reggel 7-8 óra között, midőn éppen a' Lakosok szénájukat szekerekre raknák, a' Helység felől jövő, de veszedelmesnek nem látszó felhő, tsendes dörgéssel, kevés esőt hozott: egy ifju, 15 esztendő leány testvérevel már éppen megrakta volt szekerét, és ökreit befogá. Hogy jobban meg ne ázzék, a' szénára felvetett abroszát a' Leány leakará venni, de el nem érhetvén, a' bátyát kéré, hogy felsegittse. A'mint ez, hugát ölébe vevé, 's felmenni segített, hirtelen megdördült az ég, 's azon szempillantaban a' Leányzót testvére karjai közül a' menykő leüté. Egyszerre ökrei közül is hármat megpörsölvén levert, a' negyedik pedig elkábult ugyan, de nem sokára magához jövé odább ugrott, 's életben maradott. A' Leányzónak bátya is, két óra mulva észre tért, de még egy hét mulva is tagjai sibogtak. Kérdeztetvén, hogy mit tapasztalt, tsak annyit tud mondani, hogy ötet valami a' földhöz ütötte. Mások is, kik a' szerencsétlenekhez közelebb valának, tsak fojtó levegőt, 's leverő esőt tapasztaltak. Különösen egy férfi,

* Kétségtelenül túl magas érték, amelyet napsütötte helyen figyelhettek, milyen csak a legforróbb nyarakban fordul elő. A Gellérthegyen észlelt maximum 27-én 24,5°R. (=30,6°C.) volt.

aki mintegy 40 lépésnyire vala azt állítja, hogy a ' tsattanást nem hallotta, hanem valami erő által a ' szekérről letsapatott. Ugyan ennek legény fia, mintha erős ököllel föbe ütötték volna, lerogyott, 's soká érzett fel. A' leányzó, aki kotsin haza vitetett, tsak ugyan halva maradt, mivel sem a' mezőn, sem otthon, értelmes ember hozzá nem kerülván, felélleszteni senki nem igyekezett. A' testén ezen jelek látszottak: egész bal szeme meg volt sértegetve, és bal mellje felett, mint a' két garasospénz, akkora vereslő, kékes és feketés foltok látszottak, 's onnan a' czombja felé el ágoztak. Más nap már egész lába fejéig látszott a' röpülő tűz nyilnak utja. A' Leányzónak neve Bodor Sára." (Hasznos Multságok, 1822. II. 158.)

augusztus 26. PEST-BUDA. "... a' határokon már a' Szőlő tsaknem telljesen megérett. Minthogy több hetekig esőnk nem volt, a Szőlőszemnek bőre még eddig keménynek, és vastagnak tapasztaltatik: de mivel Aug. 26-kán éjszaka gyenge menydörgéssel jó esőnk volt, hihető, hogy a Szőlőszem meggyengül, 's talán nevededik is. Némellyek a' BUDA táján már a' korán érő Szőlőt meg is szedték, a' közönséges szüret pedig két hétnél tovább* nem haladhat." (H.K.T. aug.31.)

augusztus 26. POZSONY. Este 8 és 9 óra közt felhőszakadásszerű záporosó volt nagy zivatarral. Az utcákat elöntötte, a csatornák képtelenek voltak a vizet elvezetni, s a víz elöntött sok házat. A mélyebben fekvő helyeken még nagyobb volt a pusztítás. (P.Z.aug.30.)

nyár. KECSKEMÉT. Végzetes és káros volt ez a nyár a kertekre, azonkívül ugyanis, hogy minden zöldséget és amit vetettünk, a nap szörnyű hősege leperzselt, még a fák közül is, csupán a mi kertünkben nyolcvannál többet ki kellett vágni. Alig lehet kelkáposztát venni. Általános a panasz erről a szerencsétlen évről az egész országbán. (Historia Domus Kecsmétiensis, 222.)

szeptember 10. VÁC, ESZTERGOM. Nagy jégeső volt. (H.K.T.szept.18.)

szeptember 10., 11. LŐCSE. Mindkét nap "szörnyű nagy szél dühösködött dél tájban." (I.h.okt.5.)

szeptember 11. PEST-BUDA. "A' rendkívül való szárazság és melegség miatt ez idén, valamint minden mezei munka majd két héttel korábban esett, ugy a' szüret is általjában korábban kezdődik PESTen és BUDÁN a' közönséges szüret Sept. 16-ik napjára határozatott." (H.K.T. szept.11.)

szeptember 12. BUDA. Elkezdődött a szüret a szőlők egy részében, de rövidesen általában szüreteltek. A mennyiség és a minőség is kitűnő. (P.Z.szept.20.)

szeptember 13., 19. BUDA-NAPHEGY (SPISBERG). Megkezdődött a Szüret, s tartott 19-éig. (Ismeretlennek feljegyzése egy német nyelvű Naptárban).

szeptember 16. PEST-BUDA. "... a' közönséges szüretelés Hétfőn (16.) elkezdődött. A' tiszta és meleg napok olly jól megérlelték a' szőlőt, hogy a' must rendkívül édes, és így a' legjobb Borokat várhatják. Ugyanezen örömdetes hirt vettük Hazánknak más részéről is; úgy hogy a' közönségesen, ha igen bő nem lessz is a' szüret, legalább igen jó bort várhatunk, mint 1811. és 1794-ikben volt." (I.h. szept.18.)

szeptember 23. POZSONY. A szüret kezdetét vette és a hónap végén befejeződött. Bár a mennyisége a szőlőnek közepes volt, a must oly édes, hogy az 1811. évi terméshez – talán ízét tekintve – hasonló lesz. (P.Z. okt.1.)

szeptember 23. "POZSONY táján 6 óra után villámlások, dörgések hallatszottak, melyeket utóbb eső követett." (I.h.szept.26.)

szeptember 26. PEST-BUDA. "A kedvező idők folyvást tartanak mérsékelt meleggel. Ma

* Miután ez a hír aug. 31-én jelent meg, ez úgy értendő, hogy két héten belül szüretelnek BUDÁN.

- egy hete (21.) tsendes eső volt, melly más nap reggelig tartott; tegnapelőtt (26.) délután pedig égdörgéssel jött ugyan az eső, de egy óránál tovább nem tartott." (H.K.T.szept.28.)
- szeptember 28. PEST-BUDA. "A' szüret sok helyeken meghaladta a' Gazdák reménységét és a' mezőföldi* tiszta mustot 5-6 forinton V.Cz.ban (Váltó cédula) a' mi környékünkön is széltében meg lehet venni." (Uo.)
- szeptember. BUDA-GELLÉRTHEGY. A legnagyobb hőmérséklet 1-én 22,0°R (27,5°C.), a legkisebb 19-én 7,0° (8,8°C.), a közép 13,3° (16,6°C.). Ezen hónapban 5 tiszta nap, és 20 kevés felhővel bíró nap volt. Eső esett 7 napon, 25-én rohamosabb szél. Kmeth D. (H.K.T.okt.)
- október 4. POZSONY. Igen kellemes őszi időjárás. A legtöbb fa a vidéken másodvirágzásnak indult. A legöregebb emberek sem emlékeznek ilyen ritka eseményre. (P.Z.okt.4.)
- október. PEST-BUDA. "Az idő folyvást lágy és engedelmes, úgy hogy mai napig tsak dér is alig volt. A' mult Vasárnap (27.) és három éjszaka tsendes esőtskék voltak. Nevezetes ezen ősszel az, hogy a' gyökeres növények, mint Petrezselyem, Répa, Krumpli, sőt a' Káposzta is, mellyek augusztus végéig alig nőhettek valamit, September közepe óta egészen szokott nagyságra megnevekedtek. Külömben a Krumpli azóta kezdett virágozni, 's a' bokrai ma is szép zöldek. Ezen okra nézve még többnyire a' földben hagyták. A' dió, 's több féle fák itt nagyon kileveledzettek." (I.h.okt.30.)
- október. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Ezen hónap folytában tellyesen tiszta nap volt 5. Kevés felhőkkel való volt 14 nap. Eső esett 5 nap. Ködös idő volt 9 nap. Ezen hónapot a tsendesek közé számolhatni. Leggyakrabban futtak a déli szelek, melyek szárazságot, néha az éjszakaiak, melyek esőt hoztak." Kmeth D. (H.K.T.nov.)
- október-november. PEST. "... VÖRÖS MARTHY FERENCZ prókátor ur udvarán PESTen egy eperfa másodszori termés gyümölsét annyira nevelte, hogy a' megérést tsak a' November elején bekövetkezett nagy dér akadályoztatta." (H.M. 1822. I.334.)
- november 7. SOPRON. Rendkívül meleg, szép hosszú volt az ősz. A kettős aratásnak csodálatos esete volt az idén, ui. ugyanazon a szántón november 7-én egy polgár másodszor aratott árpát. (Csaplovits J. Gemalde I. 144., Oekonomische Neuigkeiten 1823. No.30.)
- november 22. PEST-BUDA. "Már 10 nap óta szüntelen ködös és lágy téli időnk van." (H.K.T.nov.27.)
- december 9., 10., 18. PEST-BUDA. Az enyhe ősz december 9-ével végződött, éjjel fagy volt s 10-étől kemény hideg, s megkezdették a hajóhid szétszedését. Szerdán 18-án délben megszűnt a hídon való közlekedés. (I.h.dec.21.)
- december 18. PEST-BUDA. A dunai hajóhidat du. 2 órakor leszerelték. (Egy ismeretlen bejegyzése német nyelvű naptárban. Főv. Kiscelli Múzeum.)
- december 20., 22., 31. POZSONY. A DUNA vízállása igen alacsony, de miután erősen zajlik, a repülőhidat leszerelték. 22-én egybeálló jégtakaró képződött s így már megindult a jégen való közlekedés. 31-én már oly szilárd a jég, hogy nehéz fuvarral szekerek is átjárhatnak. (P.Z.dec.24. jan.2.)
- december 22. PEST-BUDA. "Erős hideg, a hőmérséklet -11°C. alá süllyedt. Vasárnap reggelre a DUNA a Hidnak szokott állásán felül olly erősen beállott, hogy attól fogva bátran járhatják. A hid tájékától lefelé a víz nyitott, a part is, s a jégsarok között ladi-kon mehetnek át a másik városba. Így tehát kettős az általjárás." (H.K.T. dec.28.)

*SZÉKESFEHÉRVÁRtól nagyjából a BALATON, SIMONTORNYA vidéke és a DUNA által határolt terület a MEZŐFÖLD.

december 25-26. PEST-BUDA között a zajló DUNA jege beállott, de csak SZENT JÁNOS szobránál (a hajóhíd mellett állott) borította a DUNÁT a jég. A BUDAi oldalon a víz 3/5-ét foglalta el a jég, de már 26-án szánkókon lehetett a jégen átmenni, s 27-én a Proviant mellett is járható volt a jég. *(Ismeretlen naptári bejegyzés.)

december 25. SÜLY. (Sztalmár m.) "A legközelebbi múlt karátsony Ünnepe első napján (1921) a SZAMOS folyó mellett fekvő SÜLY határán lévő erdőben, mely Földes Uri Jussal Tek. AJTAI JÁNOS Urat illeti, három anyányi Holló fiakat szedtek le egy fa tetejéből. A madárfiak egy hét múlva kirepültek volna, most még mind a három él és friss. Ezen különösséget kétségkívül a hosszú és meleg ősz okozta és minden esetre emlékeztet érdemlő tünemény." (H.M., 1823.I.55.)

december 26. "BUDAPESTen a DUNA jege 0,15 m. magas víz mellett december 26-án megállott és 53 nap múlva 1823. február 17-én elindult." (Zawadowski A. I.26.)

december 18-31. KOMÁROM. "POZSONYnál már Deczember 18-án, KOMÁROMnál, ESZTERGOMnál és VÁCznál későbbben, de annyival bátrabban kezdettek járni a DUNA hátán. Ezt kiváltképpen segítette nemcsak a nagy hideg, hanem a DUNÁnak tsekélysege is, mely annyira apadott, hogy sok esztendőttől fogva nem emlékeznek, hogy illy kicsiny lett volna." (H.K.T. 1823.jan.11.)

december 20-31. PEST-BUDA. "A kemény hideg folyvást tart. Minekutánna Decz. 20-kán éjjel félignél tovább a DUNA befagyott, tegnap (31.) ladikokon több helyen kompokon a SÁROS fürdő irányában járták. De tegnap azon jég is, mely a hidon fellül tsörtörtök (26.) meg volt állapodva, mivel a víz kevésbé áradott, reggel 10 óra tájban megindult, és annyira leszállott, hogy most a két város között az egész DUNÁT kemény jég teríti, de a SÁROS fürdőnél tiszta vizen járnak mind a ladikok, mind a kompok." (I.h. 1823.jan.1.)

1822. BÁBOLNA. Jó bortermő év volt. (Hochenberger, M.2.)

– BUDA-GELLÉRTHEGY. "1801-1825 évi ciklusban a legszárazabb volt 1822-dik év, melyben a leesett víznek magassága csak 9 2/3 hüvelyket** tett. Ugyanebben az időszakban leggyengébb tél volt, midőn a Réaumur féle Hőmérő az 5-dik garáditsnál alább nem szállott. Legszárazabb volt a levegő 1822-ben, midőn július és augusztus több napjában a nedvmérőn a 64-dik garáditsnál állott a mutató." (H.M. 1826.I.122.)

– PEST és BUDA. "Februárban több napon kellemes tavaszi idő járt; májusban 13-18°R. (16-20°C.), sőt áprilisban is 18°R (22,5°C.) meleg volt. Június elején a szőlő virágzott; a szárazság miatt azonban a tavaszi vetések sokat szenvedtek. Július első felében arattak, s végére már érett a szőlő. A bor jeles lett. Ez év 80 nyári napot számlált". (Adatok.....84.)***

*A Proviant-Kaserne a mai Pálffy tér nyugati oldalán állott. Előtte füves legelő tér volt, még a múlt század 80-as éveiben.

** 9 2/3 hüvelyk rendkívül alacsony érték, ui. 1 hüvelyk 27 mm, tehát az évi összeg 261 mm, ami erősen alatta marad az 1863-ban ugyancsak BUDÁN mért 328 mm-nek. Hogy milyen műszeren mérték a nedvességet, az ismeretlen, de nem hasonlítható a ma mért nedvességszámokhoz, azonban valószínű, hogy Saussure-féle hygrométer lehetett 100%-os skálával. Az esőmérő is valószínűleg egyenlő négyszögű lefelé lejtő felfogó műszer volt. Mindkét műszer leírása meg van (és képe) a Societas Palatinae első kötetében. (Réthly)

*** Valószínűleg Kmeth D. csillagásztól származnak az adatok, de hogy hány fokban állapította meg a nyári napot nem tudjuk. A "MAGYARORSZÁG ÉGHAJLATI ATLASZA" szerint júl-aug. hónapok nyári napjainak átlaga Budapesten (1901-50) 60. Tényleg forró nyár volt, mert középhőmérséklete 22,8°C volt, míg az ötven évi átlag csak 20,6°C.

- PEST-BUDA. Ebben az évben igen enyhe telünk volt, amelyre igen száraz nyár következett, melyhez hasonló aszályt még senki sem élt át. A nyári termékek mind rosszul sikerültek, kivéve a búzát és egyéb gabonafélét, melyek közepesek voltak. Bort illetőleg igen jó évünk volt, mert sok és jó bor termett, egyesek az 1811. évihez is hasonlították. (Krenn, Óbuda.)
- PEST-BUDA. Ennek az évnek decemberében és az azt követő januárban (1823) igen nagy volt a vízhiány, úgyhogy a kutak – annak ellenére, hogy többször mélyítették azokat – csupán félig volt bennük víz. (Uo.)
- CSONGRÁD. "Az egész telet sohasem tudták volna, hogy tél-e vagy nyár, olyan jó idők voltak; el is kezdte az égmenydörgés hamar. GERGELY előtt való nap márciusnak 11-ik napján az alpári templomot megütötte a mennykő; semmi életnek nem volt ideje, kivált a tavasziaknak, hanem a bornak jó ideje volt, kivált a fehérnek, akója kelt 7-4 (igy!) frtért is; a nyara száraz volt, a buzának köble kelegetett 5-8 frtkon. (Blázsik.)
- DEBRECEN. "Engedelmes lágy tél, kellemes és tenyésző tavasz; száraz, de mérsékelt meleg nyár kevés esővel. Jó aratás, sok gyümölcs, és jó bor." (Debreceni Magy. Kalend. 1831.)
- DEBRECEN. 1822. január elsején nagyon szép kellemes idő volt szép napsütéssel. 13-án kezdődött a téli vásár, előbb nagy sár volt. Vasárnap (14.) d.u. nagy hóvihár, alig lehetett járni, emiatt sok ember elmaradt, a szlovák szekeresek is (FELSŐ MAGYARORSZÁGBól jövő vásárosok), a vevők is.
Február hónapban az idő türethető volt.
Márciusban hidegebb lett és csak április 10-én láttam először fecskét. Ezen a tavaszon nem volt cserebogár.
Június 15-én d.u. 5 órakor olyan viharos szél támadt, hogy a szántóföldeken a lekaszált füvet és a vontatókat (!) elfujta, ezáltal igen nagy kárt okozott. Sok háztetőt is lefujt, a gyümölcsösökben a fákat és a gyümölcsöt összetörte.
November 12-én és 13-án olyan hideg állott be, hogy az utcai ablakok mind befagytak. 14-én a hideg alább hagyott és először kezdett havazni." (Auer J., 1952. 195.)
- DEBRECEN. "Január nincs hideg. 11-12-13 hó esés volt. 14. olvad. 17-18. hideg, 20. derék szél. 23-26 olvad, 27-28. kemény idő, 30-31. olvad.
Február 1-13. Szép idő, meleg, napfény, de éjjel fagy. 14-18. Kemény tél. 21. tavaszi napfény. 22. hó. Tovább szép napfényes idő.
Március 1-6. Szép napfény, éjjeli fagy. 7-8 eső. 9-10 fagy., 11-12 dühösködő nyugati szél, fergeteges. 13-14. északi szél. 15. fagy, 16-17 kellemes meleg napfény. Végig ilyen, esők is, 23. A fűtés már ekkor megszűnt.
Április 2. hófergeteg.
Május 5-9 melegedik. Sokszor szép idő. Esők is voltak. 13. szárazság, 15. Dühösködő szélvesszel eső lött. Szél károkat okozott, különösen BÉKÉS megyében. A jég madarakat, sőt barmokat is halálra üzte, s verte.
Július 5-6. A meleg oly grádusra lépett, melynél nagyobbra az éghajlat alatt nem mehet. 9-12. Szárazság, 19. nappal köd. 20-26. Ismét oly meleg. Végig hévség, nagy szárazság.
Augusztus 1. is (száraz), 15-16 égető meleg, 31. is.
Szeptember. Canicullai meleg, 16-18. hűvösödik.
Október 2-5 meleg, 22-26. ködös. Napfény, eső váltakoznak.
November 2-3-4. dér. 4. fűtés kezdete. 12. Kemény fagy. 13. fagy, hideg. 14. A hó derekasan esik, 1 öllnyi (27 mm.), 15-17. derék szél. 23-25. köd.

- December 1-7. esős, 14-15 hideg, 19-20. kemény idő. 25-26. kegyetlen hideg, 29-31. is kemény." (Jakucs J. közlése. Egy 1822. évi "Debreceni Magy. Kalend."-ban találta.)
- EGER. A legjobb bortermő évek egyike volt. A hordó párja 120-150 váltó forint volt. (Schams F., II. 302.)
- ESZTERGOM. "Egész tél lágy; Igen jó bor, s bőv termés." (Esztergomi Áll. Levéltár.)
- HEGYALJA. KASSÁN Lasz gallner a hegyaljai bortermést jó években (mint 1822-es 1823-as) 100.000 hordóra becsülte (=250.000 akó), amelynek egy negyedéből 25,000 hordó (= 62,000 akó) nemes aszúbort készítenek. (Csaplovits J., Gemalde. II. 33.)
- DEÁKI (Pozsony m.). "Elmult Karátsony éjjel (1821) már Tsillagos, már fölhős, és nagy déli szél volt, hold ujságon (ősz) Gabona meglehetősen. Tavaszi igen kevés.)
- VINCZE (jan.22.) Reggel homályos esős, dél tájban szép napfény, estve fele borult. (volt bor igen jó és bőven termett.) SZ. PÁL (jan.25.) nap fénylett, délután kis eső, a borult, sem azelőtt, sem azután nem volt hideg.
- Gyertya-Szentelő (Febr.2.) egész nap igen szép fényes nap, meleg. Azután sem lett hideg.
- Nagy-Péntek ápr.5. meleg. Dara, hó eső, s nagy szél volt egész nyáron, sok sovány szél, és minden eső után kártevő szél és sovány üdő, és nagy szárazság.
- Január. Az egész holnap jobban Április mint Tél, esős, havas, sáros, végre éjjeli fagy és nappal szép tiszta tavaszi üdők.
- Február. Így folytatta az üdő egyik holnapban magát éjjel kevés faggyal, nappal igen szép tiszta meleg.
- Martius. Eleje esős, közepe esősebb éjszakákkal, de végre ismét szép melegre vált (az üdő), békák is hallattak szólni, oly meleg volt.
- Április. Hideg, szeles és igen hideg, hófúvás, esővel, igen szép meleg nap, a békák is egész chorussal szóltak, lett is azután szép üdő egész végig szép esőkkel, a szőlők szépen kihajtottak, az rozs kihánta kalásztát.
- Május. Nagy forróság és szárazság, minden vetemény igen szépen állt és egy sz.....(?) tsökkent mind e.....igen bővséggel hirdettünk, egyszerre csökkent reménységünk.....2 ft 30x egy hét alatt, fel ment 4 forintra.
- Június. Az aratás dombosabb, s homokos helyeken kezdődött 19-dik Júniusban, az lapályosabb helyeken 24-dikben már az.....kapáltak, a szőlő ez nap már az borsó nagyságu, egész holnap száraz nagy szelekkel.
- Július nagy melegség. 8-dikban szép kis eső, ismét nagy forróság, 12-dikben szörnyű nagy forróság.....19-ikben oly hideg lett 8 óra után, hogy tüznél melegítettük kezeinket, délután felmelegedett, ismét melegség nagy egész végzetig, és az minnapi kártevő szelek, eső nélkül.*
- Augusztus. Nagy melegség, 5-ikben igen nagy hideg szél. 7-ikre veradóra, dér, de nem ártott semminek, ismét melegre fordult és forróságra.
- Szeptember. Hasonló melegségek, és szárazsággal, a szőlő megérett, úgy hogy lehetett volna szüretelni első napokban, de az nagy forróságok miatt tsak 18-dikban kezdték, nehogy hordókon meg esztetessedjen a bor. Ez a holnap végig meleg és száraz.
- Október. Ez is hasonló meleg, száraz üdőkkel járt, oly száraz volt a föld, hogy két ölnyre leásva semmi nedvességet az földben találni nem lehetett, egy kis esők föllül ki keltették az vetést.
- November eleje igen szép, 15., 16., 17., 18-a igen hideg fagyos, azután ismét szép

* A kipontozott részek a kéziratból hiányzanak. Elrongyolódott.

meleg üdőre, s szárazságra fordult, s tartott végig, óhajtottuk az esőt e napokban is, hogy az vetéseink ki ne száradjanak. Tíz kutban sem volt egy pint víz.

December. Eleje esős 2 nap utánra meleg az zöld hernyók most is rágják az kerti zöltséget és ették 18-dikban is, azután kezdett éjjenként fagyogatni, de nappal meleg volt, 22-dikben kezdett hideg lenni, 26-dikban megáll a DUNÁban a jég.

A Buzának Pozs. mérője 5 frt, kétszeres 4 f. rozs, árpa 3 f, zab 2 f. 20x, kukoritza 5 f. káposztának száza 12 frt." (Esztergom, Áll. Levéltár.)

– JÁSZDÓZSA. Roppant hideg tél. (Zupkó Á. 262 old.)

– KOMÁROM. "Ezen esztendőben felette sok megjegyzésre méltó esett. Januárus 26-kán hajnalban nagyot villámlott és nagyot dördült, – az egész tél ollyan gyenge volt, hogy azon nem esett ollyan hó, melly 24 óráig a földön meg állott volna, hanem tüstén el olvadt; a' repülőhidat Januárus 10-kén szedték ki, egy malom pedig egész által a' DUNA közepén állott és folyvást örölt.

A' tavasz igen kellemetes volt, mellyben egész Május 24-éig szép tiszta idők, majd meleg esők váltották fel egymást; de bezzeg a' meg irt naptól fogva egész October végéig a' mi tájékunkon nem esett ollyan eső, hogy tsak egy ujnyira is meg ázhatott volna a' föld, sőt tsak harmat forma eső is igen ritkán volt; Octoberben egy volt ollyan eső, hogy a' föld megázott négy ujnyira, azon időtől fogva a' mi környékünkön e mai napig sins sem eső, sem hó. – Ez a nagy szárazság nem tsak az egész MAGYARORSZÁGon, hanem a' szomszéd tartományokban is ugy vagyon, annyira, hogy sok helyeken a' kutakból ki apadt a' viz, és a' folyó vizek is annyira meg apadtak, hogy itt KOMÁROMnál a KIS DUNÁ a szigetbe által lehetett gázolni, és a' hajók sem mehettek egész teherrel a' DUNA hátán; és még is mind ezen hallatlan szárazság mellett is, e' mi Magyar Hazánkban (Istené a' Ditsőség) mindenben meglehetőes termés volt, kivált a' borok igen jók, egyedül tsak a' káposzta hibázott, melynek száza ha szép volt, el kelt 14, 's 15 frton, magam is GYŐRBől hozattam száraz fejet, mellyek olly aprók voltak, hogy a' száz fej alig volt két zsákkal, az ára pedig volt 5 frt 30 xr v.tz. (váltó cédula). A' tiszta Buzának Pos mérője MOSONYon sem igen mént fellyebb 5 forintnál váltó czédulánál. Nb. Váltó tzédulát azért irom, mert most már a' Conventiós pénz kezd lábra állani, amint Ő Felsége az Adót is a' mult November 1-ső napjától fogva ezüst pénzben parantsolja fizettetni; bornak akóját 6, 's 7 forinton és oltsóbban is lehet venni, sőt 12 frton (vtcid.) NESZMÉLYi bort is. A' marha husnak fontja 10 xra vált, fr. vagyis 4 xra Conv. pénzben vagyon határozva." (Jókay J., 68.)

– MAGYARORSZÁG. "Szár az és annyira, hogy igen rossz termés s az is ocsu lett." SÁRKÖZ és KALOCSA vidékén igen nagy szárazság. (Gazdasági Lapok, 1863. 442.)

– MAGYARORSZÁG. "Kitünő borok termettek". (Hasznos Multságok, 1822. II. No.40.)

– MÓR. "1822-ben az 1811-kihez hasonló minőségű bor termett Mórton." (Károly, IV. 323.)

– PENC (Pest m.). "Bor jó nagyon, tavaszi kevés termett." (Csörföly J.)

– PÓCSMEGYER (Pest m.). "1822-ik esztendőben az uralkodó plánéta a Venus volt. Ennek uralkodásában az esztendőnek mind a tele, mind tavasza szárazon multak el; de a nyár legfőképpen olyan száraz volt, hogy nemcsak eső nem volt, de még égi harmat sem járt. A tavaszi természetnyekben ugyan nagy szükség volt, de a bor és buzából középszerű esztendő volt. A buzának az ára volt 5 frt, a bor ára 7 frt." (Vámossy – Szabó, 117.)

– RÁCKEVE. "A' Tavali Bíró Szenté Péterrel illetlenül bántak akkor a' töltés elszakadása miatt, mintha az lett volna oka, még a' Tanátsba se hagyatván meg. Szár az ősz, azután vizkeresztig locs-pocs. Február meleg, Mártius hideg, szeles, kevés esővel." (174.)

"Ezen esztendő, mind a Télre, mind Nyarára nézve száraz. Kevés töpött szemű lett a Buza, zab pedig a magot alig adta meg. Széna is kevés. A szüret 20. September, már elkezdett, oly bőv termés lett, mint 1807-ben. A bor jóságával az 1811-diket sokak ítélete szerint meghaladta, asszu szőlő borokat lehetett tsinálni; – indult a bor ára mégis tsak 3 frt, azután feljebb. A Hernyó és Ragya miatt szilva nem lett, kukoricza is nagyon kevés. Nem tsak a kutak kiapadtak a szárazság miatt; de a DUNA is annyira megapadt, hogy szigetekbe gyalog is lehetett gázolni, sőt néhol száraz lábbal is menni." (175-176.) (MAGDICS, Kronika.)

- RUSZT. Ebben az évben 1410. 25 akó bor termett. (Schams F., I. 253.)
- SOPRON. "1821-ről 1822-re nem volt telünk ui. meleg tél volt, hó és fagy nélkül, s így a talaj sem fagyhatott meg. Egész télen át szánhattunk és dolgozhattunk. Az időjárás mindig szép volt és eső nem esett. Április 10-én 4 hüvelyknyi magas hó hullott, de estére már eltűnt. A szőlő korán fakadt, májusban már mind elvirágzott és augusztusban minden szőlő jól érett és édes volt. Augusztus 26-án erősen esett az eső. MIHÁLY napja (29.) előtt két héttel (szept. 14-15) már szüretelhettek és október 15-éig a szüretet mindenütt befejezték. A gabona is korán érett és PÉTER-PÁLkor (29.) már betakarították volt a termést: a termés jó, de kevés; szalma, széna, sarju kevés termett. Az árpaföldeken, amelyeket az emberek felszántottak az árpa újból kikelt és beérett. November 7-én Pfadler Kristóf árpáját másodszor vágatta. Az aratók zeneszóval vonultak haza. Egészét tekintve korán érő és száraz év volt. A FERTŐ tó annyira kisebb lett, hogy a nádfaltól 100 lépésnyire már nem volt víz." (Bruckner G.)
- SOMOGY M. A BALATON mellékén jó és bő termés volt. (Csorba J. Somogy, 55.)
- TOKAJ. Jó bortermés volt. Kitűnő volt szesztartalma és édessége, tartóssága és mennyisége is. (Schams F., I. 99.)
- VÖRS (Somogy m.). Száraz, meleg év. Híres bor. A Bari-hegyet elverte a jég. A BALATONT SÍÓFOKNál megeresztették s a szárazság következtében a BALATONon (Értsd a KIS-BALATONT) új, rövid átjáró készült az u.n. "Iszapi Töltés" T. Véssey Ferenc főbíró júl. 20-án kezdte el és augusztus 22-én már szekereztek rajta. Ezelőtt a szentgyörgyieknek a hajó állomáshoz szinte a batthyányi révész-házakhoz kellett sajkával kijárniok; és ha ki a hajót elszalasztotta, sokszor fél napot is várakozott. (Móznér L. 1947. 139.)

1822/23 tél. PEST-BUDA. "A' DUNÁnak mostani lepadása is igen különösnek tartathatik, mert tél közepén a' mi emlékeztünkre tsak 1797, 1802 és 1812 volt ilyen kitsiny, nevezet szerint 12-ben Febr. 2. még egy egész lábbal (32 cm.) alább volt, mint 1802-ben, úgy hogy azon alul a' jegyzék közön semmi jegy nem találtatott. De nem tsak a' DUNA, TISZA, 's egyéb folyóink apadtak meg, hanem a' kutak is annyira kiszáradtak, hogy már az ősztől fogva egész helységekben alig találtattak egy kutban is vizet. Ezt mi PEST városában még most is tapasztaljuk, ahol 5-6 háznál, 's majd nagyobb szomszédságokban is sem találtatik víz a' kutakban." (H.K.T. 1829.I.65., Tt. K. 1902. 765.)

tél. CSONGRÁD. Az év tele igen keményen és tartósan tartott. (Blázsik.)

1823

január. PEST-BUDA. "A' téli kemény hideg nem tsak folyvást tart, hanem annyira nevedett is, kivált 8 nap óta, hogy a' napokban 15-18 (°R) grádusnyira (18,8-22,5°C.) mutat a' fagyaláló pont alatt a' Hévmérő. Amint a' minap jelentettük a' városon alul tisztán maradt DUNÁN ladikokkal és kompokkal Jan. 9-ikéig jártak: de tegnapi

- az is befagyván, most a' hid állásának mind alább, mind fellyebb nem tsak gyalog emberek járnak a' jégen, hanem nagyobb terheket is bátorságosan visznek által." (I.h.jan.11.)
- január. MAGYARORSZÁG. "A TISZA hasonlóképpen nagyon kitsiny és olly erős a jege, hogy már három hét óta szélteben szabadon járák a szekerek. A TISZA, és DUNA között egész fel NYITRÁig eddig kevés volt a hó, úgy hogy a juhok még nem rég is a mezőn járhattak; ellenben a DUNÁN túl, nevezet szerént már TOLNA Vmben olly nagy hó esett, hogy jó szánút vagyon." (Uo.)
- január 7. MÁRAMAROSSZIGET. Száraz időjárás az utóbb 10 nap alatt 6 hüvelyknyi hó esett, a szigorú hideg nem csökkent. Nagy a vízhiány, a malmok sem örölnek, amit eddig nem észleltek. A TISZA oly alacsony, hogy még egy öt öles faoszlopot sem tudna elvinni. (P.Z.jan.30.)
- január 12. PEST-BUDA. "... majd 10 (°C) grádussal (12,5°C) lágyabb hideg vagyon, több izben hó esett, de még tsak bokáig sem ér." (I.h.jan.15.)
- január 15. PEST-BUDA. "Az enyhülés átmeneti volt. PEST megye alsó részében nagy havazás, annyira, hogy SOROKSÁRig jó út nem volt, PESTen ismét a jégen és kompokon is járnak." (Uo.)
- január 18-19. POZSONY. Igen erős, éjjel és nappal tartott hóvihár dúlt, amely behavazta az úton lévő kocsikat és szánkókat. A lovakat kifogták s a járműveket a szabad ég alatt hagyták. Évek óta nem volt itt oly sok hó, mint ezen a télen. (P.Z.jan.23.)
- január 30. POZSONY. Az öt hete tartó szigorú hideg végre január 30-án megtört. Erősen olvad, liszt ára is enyhült, s a malmok üzemképesek. A DUNA jege még áll s azon kocsin átjárnak. (P.Z.febr.3.)
- január. ALFÖLD. A BÁNÁTban, ARAD és CSONGRÁD megyékben már 3-4 hete nagy hó hullott, mely SZEGEDtől fogva majd KECSKEMÉTig tartott. (Uo.)
- január. BUDA-GELLÉRTHEGY.* Legnagyobb hőmérséklet 19-én 1 1/2°R (1,9°C.), a legkisebb 11-én -14° (-17,5°C.), a közép -5° (-6,3°C.) Kmeth D. (I.h.febr.8.)
- február 2. JÁSZBERÉNY. Gyertyaszentelő Boldogasszony napján igen kevés gyónó volt, mert rendkívüli nagy volt a hideg, amely kb. 10 napig tartott. (Ferencsek, Merk T.)
- február 5. PEST-BUDA. Az idő egy hete megenyhült, a hó elolvadt, a meleg eső az utakat borító jeget fagyasztotta. A DUNÁN a jégen való átkelés megszűnt, s megindult a ladikokon és kompokon való közlekedés.
- "Ha a paraszt szótartások (regulák, szabályok) valami figyelmet érdemelnek, tehát az idén nem lehet bőv szüretet várni, mert VINCZE nem tsordult meg, ellenben deák jövőndőlésből sem kell tartanunk, mert Gyertyaszentelő táján nem volt tiszta és fényes napunk: hanem majd az egész nap tsendes esőnk." (I.h.febr.5.)
- február 7-8. PEST-BUDA. Tegnap reggelre kevés hó esett, de mára virradóra majd három ujnyi, és ma reggel is szüntelenül tartott a hóesés. (I.h.febr.10.)
- február 7. POZSONY. Az idő annyira megenyhült, hogy a DUNA jegén már csak gyalogszerrel lehet átkelni. (P.Z.febr.10.)
- február 14. POZSONY. Este 7 órakor a DUNA jege már megrepedezett és minden kár nélkül elvonult. (P.Z.febr.17.)
- február 15. ÖTTEVÉNYtől BÉCSig az utazás szinte lehetetlenné vált, a január utolján volt nagy havazás és szigorú hideg. Több magányosan utazó mesterlegények a farkasoknak prédájává lett, PEST-BUDÁN a hó még szánkázásra sem volt alkalmas.

* Ebben a hónapban KMEth Dániel obszervátor utolsó jelentését közölte. KASSÁra került matematika tanárnak.

- PEST-BUDA. Tíz napja a DUNA jege meg-meg indul, s veszedelmes a jégen való járás. (H.K.T. febr.15.)
- február. 16-17. POZSONY. "16-án du. komolyabban megindult a DUNA jege, éjjel 11 óra után teljesen eltakarodott. 17-én eső, majd havaseső, és 18-án egész nap havazás, meleg volt 3 1/2°R (=4,4°C.), s a hó elolvadt." (I.h.febr. 19. és Zawadowski A. I.26.)
- február 17. POZSONY-PEST. A DUNÁN az enyhe idő miatt általános olvadással járt, az áradás megindította a jeget először POZSONY, majd KOMÁROMnál és ESZTERGOMnál meg-meg akadt s így POZSONYNál és GYŐRNél kilépett medréből és sok kárt okozott. (I.h.márc.1.)
- február 18. POZSONY. A DUNA áradása oly nagy volt, hogy végül is sok helyen kilépett medréből, a vezekényi híd négy járomfáját elsodorta. (Ez az ÉRSEKUVÁRI duna-ágnál van.) (P.Z.febr.20.)
- március 8. POZSONY. Február 28-án igen nagy havazás, de március 1-én igen enyhe idő elolvastotta. A DUNA újból árad, de nem haladta meg a közepes vízállást. (Uo. márc.8.)
- március 9. POZSONY. A repülőhidat üzembe helyezték. (Uo.márc.13.)
- március 11. PEST-BUDA. A hajóhidat de. 1/2 11-kor átadták a forgalomnak. (H.K.T. márc.12.)
- március 22. PEST-BUDA. Borus, zord idő, száraz szelekkel, amely ezen a héten kiszárította a földeket, a mezők még oly sárgák, mint télen, s a fák nem rügyeztek. (I.h.márc.22.)
- április. PEST-BUDA. Egy hónapja tart a szárazság, reggelente dér is fordult elő, s napközben meleg. Március 10-e óta már 10-16°R (12,5-20°C.) melegek voltak; a föld annyira megkeményedett, hogy az eke csak száraz hantokat hány fel. "Az őszi jók állanak, a zab ára a JÓZSEF napi vásár óta 4 fjt 12 krról 5 forintra emelkedett, a kukorica olcsóbbodott." (I.h.ápr.5.)
- április 2., 10. PEST-BUDA. Esős idő, csipős hideg, havas eső és kemény szél. 10. újból eső, 11-én hó, és reggelre fagy. (I.h.ápr.12.)
- április 14-24. PEST-BUDA. Újabb havazás és 15-én eső, majd havazás, amely a virágzó barackfáknak ártott, de a többi gyümölcsfa még nem virágzott. 20-án lanya eső, nagy szél és 24-én éjjel nappal esett, ami a növényzetnek hasznára vált. (I.h.ápr.25.)
- április. JASZBERÉNY. Ebben a hónapban a ZAGYVA rendkívülien megáradt. Az ár áttörte a gátakat, a várost a szomszéd falvaktól elzárta, és nagy károkat okozott. (Ferencsek, Merk T.)
- április. KOLOZSVÁR. "Itt ápr. 13-án egy lábnyi magasságu hó esett; de délután 5 óráig ismét elolvadt. A' gyümölcsös kertekben csak a' barackfákat találta virágjokban, a' többiek, valamint a' szőlő is még csak indulni kezdett. Három hétig tartó meleget és ebből következő szárazságot ápr. 5-én villámlással jött eső követte. Az őszi vetések az egész országban, ERDÉLY-ben legjobb karban vannak, noha a' mezei gazdák már nagy rémülésben valának, hogy a' száraz földbe vetett gabonának csak Febr. végén és így hatodik hónapban kezdetek tsirázni. A' tavaszi vetést gyönyörűséggel nézheti a' szorgalmatos földmivelő csak azoknak vetéseik gyengék ERDÉLYben, kik mindgyárt a' hó elenyészése után nem szántottak, vetettek. A hó nálunk közönségesen Mart. 12-kén szokott elveszni. Bár a' gazdák megtartanak azon mondat: Buza Egyedre terem (sept.1.), BENEDEKre (márc.21.) zab, árpa tenyésznek, így a' tavaszi vetés ellen ritkán lehetne panasza, mert a' hó lévtől megázott föld, eső nélkül is elegendő volna arra, hogy a' tavaszi mag kikeljen." (H.K.T.ápr.26.)
- május 11., 15. PEST-BUDA. 11-én jó zivataros eső és 15-én eső nagy széllel. (I.h.máj.17.)
- május 25. POZSONY. 1812 óta nem látszott oly sok fűt a szőlőtőkéken, mint az idén. (P.Z.máj.26.)

- június 1. JÁSZBERÉNY. Az úrnapi körmenetet a roppant szél miatt csak a templomban tart-hattuk meg. (Ferencsek, Merk T.)
- június. VÁGBESZTERCE, DOMÁNY, BELLUS (Trencsén m.). Kiadós esővel kísért jégzivatar nagy pusztításokat okozott. A hidakat, malmokat a víz elsodorta, számos házat teljes berendezéssel, terményekkel az ár magával ragadott, számos fát gyöke-restől kidöntött és a VÁG magával vitte. A réteket és szántókat iszap és kövek borítják. (P.Z.jún.9.)
- július 7. SZATMÁR M. A nagy esőzés ártott a gabonának; a búza, árpa 6-ról 9 forintra, a rozs 4-ről 6-ra, a tengeri 3-ról 4-re emelkedett. (H.K.T. júl.16.)
- július 12. PEST-BUDA. Július eleje esős, hűvös, a hőmérséklet csak 20°R-ig (25°C.) emelkedett. A nyáron eddig alig volt zivatar. (I.h.júl.12.)
- július 16., 17. PEST-BUDA. Erősen melegeedett, 17-én szörnyű szélvész, gyenge zivatarral, kis esővel, újból száraz idő. (I.h.júl.23.)
- július 17. POZSONY. Du. 3 és 4 óra között heves zivatar és vihar pusztított felhőszakadással. A víz zuhatagszerűen esett le, s rövid idő alatt a belváros mélyebb részeit teljesen elöntötte. Benyomult a házakba, pincékbe, kutakba. A repülőhidat is meg-rongálta, annak tartóoszlopait kidöntötte. A szőlőkben nagy kárt tett. (P.Z.júl.23.)
- tavaszi, nyári. KECSKEMÉT. Néhány hónap óta az üdvös esőt, amely a szerfölött száraz földeknek és kerteknek kellene, hiába várjuk. (Hist.Domus Kecsmétiensis 225.)
- augusztus 6. PEST-BUDA. Néhány nap óta nagy a hőség. (H.K.T. aug.9.)
- augusztus 10. FELENYED (ERDÉLY). Felhőszakadás zivatarral, az ENYED patak annyira megáradott, hogy a környékén mindent magával ragadott. "Igy egy bűrüt is (a vizen átvezető palló) midőn éppen valamely 14 esztendő Leányka rajta által menne". A patakából a kis leányt Schochterus Sámuel nevű strázsamester kimentette, ui. teljes felszereléssel utána ugrott. (H.K.T.okt.4.)
- augusztus 30. PEST-BUDA. A folyton tartó meleg erősen érleli a szőlőt. Igen jó bor várható. (I.h.aug.30.)
- augusztus. JÁSZBERÉNY. Tartós szárazság, csak egyszer volt eső. (Ferenciek, Merk T.)
- nyári. KECSKEMÉT. A majdnem egész nyáron át tartó szörnyű szárazság az emberek és állatok munkájában igen nagy kárt tett. Jóllehet a mi kertünkben az egyes fákat ismételten megtisztították, mégis a hernyóknak akkora sokasága keletkezett, amek-korát azelőtt aligha láttak valaha is, miután ez a szinte egyiptomi csapás több mint 6000 fejeskáposztát, a torzsáját sem kimélve elpusztított, a kapások levelét lepte el s tette tönkre. (Historia Domus Kecsmétiensis 237.)
- szeptember 24. VERSEC. Szent Gellért napján, búcsúnapon, du. 2 órakor heves szél és jégesőtől kísért zivatar vonult el, amely a szőlőkben tömérdek kárt tett. A már akkor érett szőlőfürtök annyira elverettek, hogy kevés, erőtlen, ízetlen, zamat nélküli volt. (Milleker S. I.301.)
- szeptember 30. Csendes napok, a szüret SZ. MIHÁLY napján kezdődött. (H.K.T. okt. 4.)
- október 2. BUDA. A szüret másodikán vette kezdetét. A környező falvakban még később. (H.K.Z. okt.4.)
- október 2. PEST-BUDA. Du. 2-kor a testvér városokban szörnyű zivatar volt nagy zápor-esővel. Az irtóztató szélvihar az épületeket megrázta, fákat, kerítéseket kidöntött és házakban is kárt tett, egyeseknek födelét vitte el. (H.K.T. okt.4.)
- október. PEST-BUDA. A hó elején volt esőzések után, szárazság, a hó végéig, igen hűvös idő, hajnalban dér, 28 és 29-én reggel oly hideg hogy a szabad égen (ég alatt) a víz kés fokánál (a penge életlen felső széle) vastagabbra megfagyott. (I.h.okt.29.)
- november 10-12. PEST-BUDA. ".... reggelre nálunk megfagyott, 's délután 4-től 6 óráig

- ritka hó szállott. Ez még tegnapra is a' házak födelein megmaradt", "... az idő nem enyhült: hanem a' Hévmérő a' zérus alatt 3°R grádustryra (-3,8°C.) leszállván, az ablakok keményen bejegesedtek, és a' sár olly keményre megfagyott, hogy a' sár közönséges kotsikat is megbirta. Ezt ma reggel is tapasztaltuk." (I.h.nov.12.)
- november. TOKAJ-HEGYALJA. Az idej szüret bora kitűnő. Az aszúborok elsőrendűek, s jobbakk mint az 1811. és mult évi termés. (P.Z.1824.febr.2.)
- december 18. POZSONY. A hirtelen beállott fagyok miatt, ma du. a repülőhidat leszerelték. (Uo.dec.22.)
- december 18. PEST-BUDA. "A mult hét végén (13 és 14) szörnyű északi széllel az idő is hidegre változott, annyira, hogy a fagy és a DUNA jege miatt Szerdán (18.) dél tájban BUDA és PEST között a hajóhidat elszedték; azóta a hideg folyvást tart, és tsaknem naponként egy egy kevés hó száll." (I.h.dec.20.)
1823. ÓBUDA. Igen sikerült őszünk volt, mind az őszi, mind a tavaszi vetés jó volt, még a szőlőtermés is igen eredményes volt. A bor ára 5 frt és 5 frt 30 kr volt. Meg kell jegyezni, hogy mindenkor a Szent MÁRTON napja (nov. 12.) körül lefejtett bor árak értendők. (Kré.)
- CSONGRÁD. "A tél igen kemény és tartós, a tavasznak az eleje igen szép, de az utolj sok széllel és hideggel végezte; a nyarán igen nagy esőszakadások voltak, hanem közben nagy melegek is. Az életek közt a kölesnek legjobb ideje volt és más egyéb tavaszinak. A buzának igen vékony ideje volt, mert a tisztabuza csak semmivé vált; a bornak is csak vékony ideje volt; a buzának köble 3-4 frt, az árpának 2 frt, a zabnak 1 tallér. A vörös bornak akója 3-4 frt, a fehérnek 5 és ötödfél." (Blázsik.)
- DEBRECEN. Január 1. A nagy hideggel kezdődött: az utcai ablakok befagyak. Ez a hideg tartott január 12-ig. Az év elején a DUNA is befagyott, úgyhogy szánkázni és gyalog is át lehetett kelni rajt. Jan. 12-én csütörtökön (téves mert vasárnap volt) nagy hóvihar keletkezett d.e., de d.u. már csendes idő volt. Jan. 20-án kezdődött a hideg és 26-áig tartott.
- Február 12-én éjjel nagy hó esett.
- Március. 20-án hajnalban ismét erős tél lett, igen komoly hófuvással és két napig tartott. 30 és 31-én a két husvétii ünnepre nagyon jó meleg idő volt.
- Április 15-én viharos téli nap volt, hófuvással, de másnap a hó elolvadt.
- Nyár. Ez a nyár nagyon száraz volt, majdnem 4 hónapon át.
- Július, augusztus, szeptember és október, legfeljebb kétszer volt egy kis eső, ősszel nem tudtak sem vetni, sem szántani.
- November 3-án először esett egy kis eső.
- December 14-én éjjel igen nagy hó esett. (Auer J., 1952. 170.)
- DEBRECEN. "Január 4-5-6. Oly hideg, melynek nagyobb ezen Clima alatt lenni nem szokott. Tartott 16-áig. 17-18. olvad, 21-25 hideg, 26 szörnyű hideg, 27, enyhül.
- Február. Olyan idő mint kikelet felé szokott lenni. 9-11. hófergeteg déli széllel. Enyhe hónap.
- Március. Normális idő. 20. derekasan havas, 23. a fűtés e tájban megszűnt.
- Április. Szinte canicullai meleg. 7. Mandula, barack virágzik, 11. nagyot fagyott. 14. havazás, 15-16 fagy. Sok szél, eső.
- Május. Dér 9., meleg 20. Kellemesebb időjárást nem kívánhatni. 21. gyönyörű nyári nap. 22. meleg., 23-24 esők. 28 országos jó eső.
- Június. Változó.
- Július. 13. Érelő nyári nap. 16-17. forró meleg. 23-24 és 26 is. 27. délben eső.
- Augusztus. 1-9 nagy hévség. 10 eső, 11. hűvösebb.

Szeptember. 1-11 nagy hévség, szárazság, por. 20. szörnyű szárazság. 24-25 eső. 26-27 szép őszi napok, 28-29 köd. 30. Szébb őszi napot nem lehet kívánhatni.

Október. Canicullai meleg. 5-14. Kellemes őszi napok. 16-18. mint nyárban. 21-22. hideg északi szél. 24. téli ruhát kívánó idő. 25. fagyott, északi szél. Szőlőtermés tökéletes. Legjobb bor.

November 1-8 változó. 9. hideg szél. 10-12 dér, hűvös, 19-20 dér. 23. köd. Tovább ködös, borult, esős.

December. 1-5. meleg, tavaszi napok. 8-10. hűvösödik az idő. 11. tél. 15. nagy hó. 16-20. téli idő. 21. enyhül. Végig esős havas enyhe, csak 26-28 télies.

Az év: "Eleinte száraz hideg tél, azután havas, s továbbra engedelmes; nem igen kellemes tavasz; meleg nyár és ős, mely elég jó és jó bort készített." (Jakucs István Debrecen, közlése.)

– ESZERGOM. "Egész tél lágy". Kevés bor, savanyú*. (Esztergomi. 1925. 27.)

– GYŐR. Ebben az évben itt ECKER János feljegyezte az időjárást.**

– DEÁKI (Pozsony m.). "1822 Karátsony éjjel Hold velág, ritka felhők és Tiszta és nagy hideg állandó széllel. (Őszi Gabona nem sok, Tavaszi nagy bővséggel termett.)

VINTZE (jan.22.) Sem nem fémlett, sem nem tsurgott, egész Fölhős, kevés dara hullott, mord szomorú üdő volt. (Bor itt középszerűen sem termett, de erőtlén savanyú, rész szerént az országban igen bőv termések voltak, az ára 5,6,7 ft.)

Sz.PÁL (jan.25.) Tíz óráig hó esett, az után ki tisztult szép tiszta nap hideg főszéllel (fölszél.)

Gyertyaszentelő (febr.2.) Délig eső lágy és fölhős estig, nem is volt többé nagy hideg. Nagy Péntek (márc.28.) Szép meleg tiszta nap, all (déli) szél fujdogált. Gyümölcs nagy bővséggel termett.)

Medárdus nap. (jún.8.) Eső volt, esett is minden nap, tsak nem 40 napig.

Januárius. Igen nagy száraz hideg, egész holnapban.

Februárius. Havas, szeles és változó.

Martius. Eleje havas, esős, azután száraz fagy, 20-diktól igen szép meleg napok, már éjjel sem fagyott, 25-dikben nagy köd tartott 10 óráig, azután szép meleg éjjeli dér nélkül végezetig.

Április. Igen szép meleg, s éjtszakák 4-iben már az Fűszfák kizöldültek, 6-ikban már szőlő leveleit lehetett látni, oly hamar ki hajtottak a szőlők, 9-ikben igen nagy meleg. 10-ikben délig álhatatlan hideg szél, délután beborult, s szakadott az hó, egész éjjel 13-dikban délig, délután megszűnt. 16-a nagy fagy, ismét hideg szelek, s éjjeli fagy, 19-dikben is, 25-ikben is még fűjtünk az hideg üdő miatt. 26-dik dér és fagy végzi el hideg szelekkel.

Május 1-e jó nagy dér éjjel, nappal hideg szél, 2-a hideg szél bebujtunk a befűjtött szobában, így tartott 6-ikig. Azután hirtelen melegségre fordult, a szőlő akkor kezdett fakadni, s igen hirtelen nyölt, nagy termést kezd mutatni, így folytatta május nagy meleggel, sok száraz szelekkel, s nagy szárazsággal végezetig.

Június nagy meleggel, szép esőkkel, de már sokkal is, 16-a már hideg esővel. 17-

* Ellentmond az általános megállapításnak, mert szigorú tél volt, a bortermést illetőleg egyezik SOPRON feljegyzéseivel.

** LAN FRIGYES tanár feldolgozta ECKER JÁNOS győri polgár 1823 és 1851 évek között vezetett naplóját. Erről így emlékezik meg: ECKER megnézte és feljegyezte háromszor napjában a thermometer és a barométer állását, az ég állapotát és a csapadékot. Ezzel egyike a legrégebb(?) magyarországi meteorológusainknak". (Lan F.37.old.). Eddig még nem tudtam a megfigyeléseknek nyomára akadni. (Réthly)

edik egész nap esik, s hideg szél az után melegre fordult. Medárdus esős, esett is majd 40 nap. Júniusban volt hét nagy köd, az buzákat és az szőlőket elrontotta.

Július nagyobb részént esős,

Augusztus nagy forrósággal ment.

Szeptember is nagy meleggel, 9-re veradóra dér jó, 10 ismét dér. 13-dikba nagy dér, de nem ártott a szőlőknek.

8-ban (október), 9-ben (november) igen szép üdőkkel egész 13 xbr (december) döntöttek az szőlőben, az után kezdett hideg lenni." (Esztergomi Állami Levéltár.)

- KOMÁROM. "Januárius és Februárius hónapokban igen kemény idők és jókora havak voltak; a' tavasz kellemetes, de Június hideg esőekkel ment el, azután pedig nagy szárazság.

A tél (1823/24) álhatatlan ha két, 's három napot fagyott ismét, lágy idők jöttek minden hó nélkül. Gabona 's bor elegendő termett, 's e szerint oltsó is. A Banatusi legszebb buzának Pos.mérete MOSONYon is alig kél el 4 forinton fellyül egy, 's két garassal". (Jókay J. 70.)

- PENC (Pest.m.). Bor elég, gabona is. (Csörföly J.)

- PÓCSMEGYER (Pest m.). "A buzának az ára tavasszal 6 frt 15 kr, a fehér bor ára tavasszal 12 frt, a vörös bor ára 10 frt, ősszel a buzának ára volt 5 frt, a bor ára 6 frt." (Vámosy-Szabó, 126.)

- RÁCKEVE (Pest m.). "Nevezetességek: A DUNA kicsinysége miatt fenéig fagyott sok helyen. Febr. elején kezdett lágyulni, 15-e Ápril nagy hóesés, a kiment Csorda és ménes széllyel hányattak. A nyár esőre nézve közönséges, de széna mégis kevés lett. Buza, kivált a tiszta kevéssel termett több, mint elvetetett, kétszeres is vékony termés volt. A Buza ár 6 frt 30 krig, kétszeres 4-5 frt, Zab bőven teremvén, ára lett 1 frt 30 kr, kukoricza, árpa 2 frt. Borra nézve 1/3 résszel kevesebb mint tavaly, nem is olyan jó: meg is indult 3 frt 30 kron s ötig felment, ismét leszállott. Szilva, körte elég termett, alma kevés." (Magdics I. 175.)

- RUSZT. 3954,5 akó bor termett. (Schams F. I. 253.)

- SIKLÓS. A várat villámcsapás 1823-ban felgyújtotta, de újjáépítették, illetve helyreállították. (P. Ángyán, Gyüd, 163.)

- SOPRON. Ebben az évben szigorú hideg és hóban gazdag telünk volt. Február 3-17-e között mindig havazott, s 1 1/2 lábnyi magas (48 cm.) hó lett, éppen a böjti vásárok (hsz. febr. 12.), s ezért egy ember sem jött el, úgyhogy a vásártér egészen üres maradt. Vásárt nem tarthattak és a hideg időjárás még egész április hónapban tartott. Majdnem mindig esett.

Közepes esztendő lett, a bor és gabona közepesen termett, sok volt a bor, de savanyú. A gabona jobban sikerült. Bab nagyon sok termett, s a káposzta is jól sikerült. Az ősz sokáig szép maradt, azonban hideg volt. Ennek ellenére még a karácsonyi ünnepek felé is dolgozni lehetett. December 23-24-én sok hó hullott, és ekkor az időjárás enyhe maradt, úgyhogy a hó még ebben az évben elment. Nagy vízünk volt, mely károkat is okozott. (Bruckner G.)

- TOKAJ. Jó bortermés volt. Tartósan meleg nyár, kedvező ősz, sok és jó aszú szemeket termett, s így jó bort is adott. A rendesenl korábban szüreteltek. (Schams F. I.100. Mohl-Laszgallner, 156.)

- VÖRS. (Somogy m.) "Borból, mohó és jó termés". (Móznér L., 1947. 139.)

január 6-18. PEST-BUDA. A tél továbbra is száraz, a hónap közepén kemény hideg, de csak -5°R körüli ($-6,3^{\circ}\text{C}$.), 18-a után 0° körül. (H.K.T.jan.24.)

február 22. PENC (Pest m.). "Febr. 22-én árpát vetettem, de lehetett volna már 16-án vetni." (Csörföly J.)

február 24. POZSONY. A repülőhidat már beszerelték. (P.Z.febr.26.)

február 25. PEST-BUDA. Tavaszias időjárás, a környéken szántanak. Megkezdették a hajó-híd beszerelését. (I.h.febr.25.)

február 26. PEST-BUDA. "Ezen hónap 20-án délután 5 órakor megnyitattott a hidon való általjárás. Ez az idén különös pompával ment végbe, mert mind a két végén Török muzsika volt, a BUDAi részen ugyan az Olasz Band, PESTi részen pedig a Pattantyus Regimentnek Bandája mulatta az összesereglett sokaságot."* (I.h. febr.28.)

márcus 2. PEST-BUDA. Húshagyó kedden (2.) este felé nagy szél támadt, majd erős hideg és eső. Ezután nagy zivatar, havazás s 3-án reggel -4°R (-5°C) hőmérséklet. (H.K.T. márc.6.)

március 3. CSIKTARCSA (Pest m.). Ökrös szekéren estefelé a gazda 10 éves leányával hazafelé tartva a sötétben eltévedtek. Szekerük felfordult, menekülni nem tudtak, reggelre mindkettőt megfagyva halva találták. Az egyik megfagyott ökröt annyira eltakarta a hó, hogy csak a szarvai látszottak ki. Sok helyen térdig érő hó esett, s CZINKOTÁtól PESTig szánon lehetett menni: 3-6-a közt -4 , -5°R ($-5,0^{\circ}$, $-6,3^{\circ}\text{C}$) hideg, s PEST körül 1-2 hüvelyknyi hó feküdt. (Uo. egyúttal részletesebb leírás.)

március 3. RÁCKEVE. A vihar több kikötött malmot elszaggatott, három el is sülyyed, egyet a víz levitt DAB községig. A malomban lévő tűz szétszóródott és a malom le is égett. (H.K.T.márc.13.)

március 3. DUNÁNTUL, FELVIDÉK. "A minap jelentett szörnyű zivatarral hófergeteg, azt jelenthetjük, hogy az igen messze terjedett, és nem csak PEST Vármegyében, vagy szomszédságában, hanem NYITRA, NÓGRÁD, TOLNA, BARANYA Vármegyékben is káros következtetéseket okozott. A szarvasmarhákat elzavarta, 's annyira megsanyargatta, hogy másnap a' gulyák alig kaphattak lábra. Egész juh nyájakat is elszéllyesztett, mellyeknek nagy része el döglött, úgy annyira, hogy ezen napot az 1813-diki SZ. PÁL napjához hasonlónak** tarthatni. Mert az utban lévőek még másnap is alig indulhattak tovább, a' nagy hó miatt. Mellyre nézve ezen Hamvazó Szerdát méltán Hamvazó szerdának lehet mondani." (I.h.márc.13.)

március. PEST-BUDA. "....Februárius vége felé volt lágy meleg napok után Mártius 3-dikán az akkori zivataros hidegre úgy meghűlt a' levegő, hogy az óta alig volt két három nap tiszta 's meleg idő, hanem többnyire hideg szelek, derek, éjszakai fagyok uralkodtak. 16-kán egész nap hideg eső volt, hasonlóképpen 19-ikén, este nagy széllel havazásra fordult az idő, 's szombaton (19.) virradóra a' BUDAi, 's BUDA-ÖRSI hegyek hóval egészen el voltak lepve, 's a' hideg tartván annyira meghűlt a' levegő, hogy 30-kán éjszaka egész tegnapig (ápr.2.) minden éjjel egy kés foknyinál vastagabbra megfagytak. Ehhez képest sem nem virágoznak még a' mandola és barackfák, hanem bimbóikat úgy elsanyarta a' hideg, hogy éjszakra fekvők nagy

* FERDINÁND fhg. Főkörmányzó ment át először kocsin.

** Erről a napról hasonló hófergetegről nincs feljegyzés: 1812-ben szigorú hideg, és 1814 PÁL. forduló napján viharos zord idő volt erős esővel, majd szigorú faggyal.

- részint megfeketedtek, sőt még a' délre fekvő kerti oldalakon is tsak imitt amott látszanak a' bimbók fejleni.." (I.h.ápr.3.)
- március 3. PEST. "Hamvazó szerdára virradóra az Üllői utcán egy ember megfagyva találtatott." (I.h.márc.13.)
- április 4-14. PEST-BUDA. Esős idő, tavaszias napok. Virágvasárnap (11.) du. zivataros eső. A fák rügyeznek, sok fa virágzik. (I.h.ápr.14.)
- április-szeptember. KECSKEMÉT. "Ez az év ismét emlékezetes a nagy szárazságáról, ugyanis áprilistól egész szeptember közepéig semmi eső nem volt." (Hist.Dom. Kecskemétiensis.)
- május. PEST-BUDA. Inkább esős, 24-i eső után kegyetlen tél és hideg ami még a hónap végén is tart, a szél miatt nem volt fagykár. (H.K.T. máj.29.)
- május 29. PENC. (Pest m.). "Fütöttük a szobát és (Nagy)MAROSon hó esett." (Csörföly J.)
- június 10. SELMECZBÁNYA. "Estve nagy szél és zivatar. A' menykő több helyeken, nevezet szerint WINDSCHACHTon (SZÉLAKNA), 's ott a' Plébánia templomnak fedelét meggyújtotta. A' láng a' mellette lévő egykori Hieronimitánusok Klostromába is bele kapott." (H.K.T.júl.17.)
- június 10. PEST-BUDA. Éjjel nagy eső, erős lehülés, nem kételkedhetünk, hogy valahol nagy jégesőnek kellett lennie. (I.h.jún.16.)
- június. ERDÉLY. "...tsaknem négy egész héten át szüntelen való esőzések voltak, ugy annyira, hogy a' tengerit egészen megrontották, melyre nézve azt sokan ujonnan ültetni kéntelenítették." (I.h.jún.30.)
- június 12. RIMASZOMBAT. "...Június 12-dik napján dél előtt 11 és 12 óra között heti vásár alkalmatosságával RIMA-SZOMBATH mezővárosának volt az a' szerencsétlensége, hogy rettenetes orkánnak dühösségét nagy rémülések között tapasztalta. Ez a' szokatlan szél napnyugot (NW) felől jöven, a' városnak elsőben is a' közel levő erdőkön felseprett úgy rothadásnak indult, mint száraz fa levelekkel töltötte bé a' felső levegőt, mely a' kormos fellegek alatt (vastag, sötét felhő) keletről a' nap által e' világnak egy eredeti zavarban leendő vissza tettetését láttatott képezni. A' RIMA vize mellett lévő oldalán tsapván a' városnak: több kisebb 4 nagyobb háznak, és tsűrűknek tetejét pozdorjaként* szórta a' levegőbe, 's rakta le nagy részint a' város piaczára, innen a' város derekára által tsapván a' R. Katholikusoknak, a' piac közepén magánosan álló templomjoknak rézzel borított tornyok tetejét, az óra abrontsa, 's partazattya felett fel szaggatta a' réz pléheket, 's tsaknem egészen körül, lepedő formába hajtogatta, a' déli oldalon pedig ezeknek nagy részét leszakítván, a' földre hajította; ahol a' réz pléheket fel nem szakithatta, 's magát ki nem üthette, a' födelet, mint a' hólyagot kidomborította, a' torony ablakainak erős salugátit össze zuzta; az árbóczfáját, 's kötéseit úgy meg gyengítette, hogy annak ujonnan leendő megépítését a' következő veszedelemtől való félelem, alkalmasint szükségessé teszi, a' templom előtt álló feszület kereszt kövének felső részét, bádog fődőzőjével együtt, valamint a' torony felső szegletén a' falat borító egyik koczkás követ is a' földre hajította, a' nagyobb Patikának, a' Plébániának födelét darabon le sodorván, innen a' Katholika Oskolának tsapott, melynek tsak nem uj zsindeyzetű tetejét felemelvén, azt a' maga épségében, de a' faltól jóval időbb tette le; a' városházának alsó ablakait be nyomván, a' szoba közepén álló kemény fa asztalt is az ajtóhoz nyomta; a' tetejét előlről, az egyik oldalát pedig végig leseprette, 's még a' Leveles Tár egyik ablakának izmos vas tábláját is sark vasánál fogva a' földre sujtotta, a' piacon lévő buzás

* A "pozdorja" a zúzott len és kender szárának törmeléke. (Fogarasz-Cuczor)

szekereket marháikkal együtt felforgatta; az áruló mesterembereket, 's asszonyokat hiveikkel, sátorfáikkal, kosaraikkal, 's azt ősze zavarta, 's forgatta, gyékényeiket, más eszközeiket felkapván, a' mezőre ragadta, a' házak előtt lévő hárs, akác és jege nye fákat, vagy derékban vagy gyökerestől kiszaggatta; sok tölgyfa kerítéseket, 's kapukat kidöntött, úgy hogy még a' zsbilyek* tövei is a' föld színére kifordultak. Legalább is 40 fa házakat, tsűröket, ólakat, részszerint megpiszkolt, részszerint pedig a' föld színére terítvén ősze zuzott. Különös volt ezen alkalmatossággal az, hogy ezen orkánnak tsaknem által ellenbe az éjszaki részéről, a' majd hasonlíthatatlan gazdag őszi vetést széllel jövő jégesős felleg fenyegetvén, sőt már imitt amott magát szemenként mutogatván, ezen orkánnak hathatossága által vissza nyomtatott, 's minden kár nélkül eloszlott, melyet annak utána kevéssel egy fertály óráig való sebes eső követvén, az egész zivatarnak vége volt. Nagy szerentséje volt a' különben is megrémült városnak, hogy ezen dühös szél legfellyebb is 100 ölnyi szélességű (1,92 km.) helyen ment át, 's három minútáig alig tartván, senki a' Lakosok közül áldozatjává nem lett." (I.h.jún.26.)

június 13. NAGYBÁNYA. Este 6 órakor a villám beütött egy házba, apa, fiú meghalt, de az anyát életre hozták. (Bencsik J. 1901. 296.)

június 24. LOCSMÁND (Sopron m.). Du. 4 óra körül nagy zivatar volt heves záporosóval. Mintegy 20 ember, akik a réten legeltettek – gyermekek és öregek – egy nagy körtefa alá menekültek. A villám a fába csapott és az emberek elvesztették eszméletüket, de magukhoz tértek, 4 ember kivételével, akik a fához támaszkodtak, mert azok azonnal meghaltak. (P.Z. júl.19.)

június 24. SOPRON. Du. 2 órakor jégverés, amely sok szőlőt teljesen tönkre vert. (Bruckner T.)

július 15. BUDA, PEST, BUDAFOK. Nagy hőség 25 1/2°R. (31,9°C.) este borul, s éjfél után zivatar, záporral és jégesővel. Igen erős szél. Az "OFNERZEITUNG" szerint a jégeső a SVÁBHEGY, PROMONTORIUM felé (BUDAFOK) terjedő szőlőket nagyrészt erősen elverte. PEST környékén is kárt tett a veteményekben, kukoriczában, kertekben, s a földeken komoly a kár. Az idő hűvösebbé vált nagy széllel. (Hasznos Mulatságok, 1824. II.49.)

július 15. TORONTÁL M. Jó áldásos gabonatermés volt. A Próbacséplésnél 17 kéve 2 pozsonyi mérő szép piros búzát adott. (P.Z.aug.5.)

július 27. BERZEVICÉ (Sáros m.) "... nagy tájakra kiterjedő szélvész, égiháboru és jégeső a' veszélynek támadása már rettenetes volt, mert a' Nap fényes tündöklésben lévén, egyszerre elhomályosodott a' levegő. Erre a' lakosok ki tódulának BERZEVICZE Mezővárosból, és rémülve látták, hogy a' KÁRPÁT hegyek felől és ugyan a' BALÁSVÁGÁSI hegyektől rémitő felhők közelgettek. A' felhő szörnyű sebességgel jött, hirtelen elkezdődött a' jégeső minden vízcseppek nélkül, és a' jégeső közben a levegő egészen tűzben látszott lenni és a' jégeső darabok között olyanokat is szemléltek, melyek mintegy aludtvérből látszottak lenni, és a' földet megvérsítették. (un. véreső)." (Nemzeti Ujság 1824. 106.)

július 27. ÁRVA M. "Ezeknél a' tűzvészek nem kevesebbé szomorú következéseket okozott ugyan július 27-kén nagy tájakra kiterjedő szélvész, égi háboru és jégeső. Ugyan is ÁRVÁból írják, hogy ott délután egy órakor olly rettenetes szélvész támadott, és olly szörnyű menydörgéseket hozott, hogy az egész tájat rémületbe ejtette. De még szörnyűbbek lettek következései, mert az élő fákat gyökerestől kiszaggatta, egész

* Dr. Lőrincze Lajos prof. szíves értesítése szerint "zsbily" a palóc nyelvjárásban "zsebely", kapuoszlop.

házakat felforgatott, 's elszórt, 's olly irtóztató nagy jégesőt hozott, mellynek egy egy darabja 1 1/2 fontot (84 deka) nyomott.

Ezen ítélet 27 helységek határaitra terjedett 's mindenütt elpusztította a' mezei termést, több mint 100 ökröket agyon vert, és tsaknem minden juhokat, mellyek ezen időben a' legelőn valának. Általában ezen szerencsétlenség 20.000-nél több embert a' legnagyobb nyomorba ejtett." (H.K.T., aug.18.)

július 27. SZEPEs M., SÁROS M. "Mégis Július 27-dikén hasonló pusztítást egy órával később (kelet felé vonuló zivatar volt) mint ÁRVÁban, a' szélvész és jégeső. Az KÁRPÁT hegyekről, nevezet szerint PODOLIN Mezőváros felől látszatott keletkezni, és mentében mind SZEPEs, mind SÁROS Vármegyei Helységeket kegyetlenül megrontotta. Nevezet szerint az előbbi Vármegyében: BALÁZSVÁGÁS, STELLBACH, FEKETE-KUT, BAJOR-VÁGÁS, POLOM, DAROCZ, BERZEVICZE, HAMBURG helységeket, sőt az egész FELSŐ-TARCAi Járást, egészen NAGY-SÁROS Mezővárosig. A' veszélynek támadása már rettenetes volt, mert a' nap fényes tündöklésben lévén egyszerre elhomályosodott a' levegő, a' harangok kongani kezdtek. Erre a' lakosok rémülve kitódulának, nevezetesen BERZEVICZE Mezővárosból, és rémülve látták, hogy a' KÁRPÁT hegyek felől, és ugyan BALÁZS-VÁGÁSI hegyektől rémitő felhők közelgetnek. Hirtelen elkezdődött a' jégeső minden víztseppek nélkül, és pedig olly nagy darabokban, hogy a' ház födeleket, ablakokat, mind az őszi, mind tavaszi vetést öszve rontotta, és 8 minuta alatt a' földet úgy ellepte, mint a' téli hó. Az élő fákról nemcsak a' gyümölcsöt, 's leveleket, hanem az ágakat is leverte, a' kerti-veteményeket mind öszve rontotta, az apró marhákat, sőt szarvasmarhákat, és lovakat is vagy megsebesítette, vagy agyon verte. Több férfiak és asszonyok gyermekeikkel a' mezőn lévén, vagy testökben megzúztak vagy egészen halálra verettettek. A' Felhő iszonyu sebességgel jött és a' jégeső közben a' levegő egészen tűzben látszott lenni, sőt némellyek azt is mondják, hogy a' jégeső darabok olyanokat is szemlélték, mellyek mintegy aludtvérből látszottak lenni, és a' földet megvörösítették. E' szörnyű zivatarnak kárai megszámlálhatatlanok, és annyival inkább terhesen, hogy BERZEVICZE, BALÁZS-VÁGÁS, STELLBACH már előbb a' vizáradások által, utóbb pedig az égések által elszegényedvén POLOM helység tsak tavál egészen el égett most pedig az egész határon nem maradt annyi termés, mellyből egy ember élélhetne." (H.K.T. aug.18.)

július 31. BÁCS M. "... az idei termésről közönséges, hogy nem rossz. A' tavaszi némelly helyeken nem fizet olly bőven, mint tavál: de a' Buza sokkal bővebben. BÁTs Vármegyében már a' tavaszi is nagyon megoltúsodott." (I.h.júl.31.)

augusztus 2. PEST-BUDA. Nagy hőség, még éjjel is 25°R (31,3°C.) "ez a nagy meleg arra adott egy figyelmetes Tudósnak alkalmatosságot, hogy aug. 2-án nyers tojást tétetni a' homokba, félóra mulva kivetetvén úgy megfőlvé találta, mint a' forró vízben szokták a' lágy tojást készíteni, 's házi népével emlékezet okáért meg is ette." (I.h.aug.4.)

augusztus 10. SOPRON. Ismét jégverés a másik szőlő hegyeken, de nem olyan erős. (Bruckner T.)

augusztus 19., 24. PEST-BUDA. Hosszas szárazság után 19-én és több éjjelen eső, 24-én viharos szél, mely gyengébb fákat kitört, s szőlőkarókat kidöntött. Hasznos eső főkép a szőlőknek. (H.K.T., aug.28.)

június, július és augusztus. PENC. (Pest m.) A három nyári hónapban kegyetlen forró száraz napokkal, a zabot le kaszálták. (Csörföly J.)

szeptember 27. PEST-BUDA. Hétfőn megkezdődött a szüret, a vasárnapi eső tisztára mosta a fürtöket s a szél fel is szárította. A hőség után a következő hétfőn (okt.4.) az emberek téli ruhákba öltözködtek, 5 és 6-án már nagy dér forma hideg, harmat volt.

"BUDÁN, s egész BUDAi részen, a közönséges szüret 4-dikén kezdődik." (I.h.okt.2.)

október 12. PEST-BUDA. A szüret második hete esős volt, s 12-én zivataros eső villámcsapásokkal, s azóta is hideg őszi idő. A tavalyinál általában jóval kevesebb termett, azonban akik korán kezdtek a szüretet jó bort kaptak. (I.h.nov.16.)

október 13. SOPRON. Nagy mennydörgés, villámlás és záporosó. (Bruckner T.)

október 17. PEST-BUDA. Egy hete szép őszi idő. A múlt heti eső miatt a későn szüretelőknél sok szőlője penészes lett, boruk jóságában és mennyiségében veszített. (I.h.okt.27.)

november 8. PEST-BUDA. Fagy volt, a hőmérő -4°R -ot (-5°C .) mutatott. A szabadban és a háztetőkön erős dér. A meleg és időnként esős ősz miatt a fák levelei "csak imitt amott kezdettek sárgulni". (I.h.nov.16.)

november 10. CSALLÓKÖZ, ESZTERGOM, PEST. "A DUNA annyira megáradott, hogy tavasz óta soha illy nagy nem volt, noha Sept. 2-dik napján 14 láb 2 hüvelknyi volt a BUDAi vízmérték szerint, ma pedig (nov.10.) 14 láb 6 hüvelk 6 vonás. Ezen nagy áradások következtét már a CSALLÓKÖZben és a DUNA mellett lévő laposabb tájakon ESZTERGOMBan és PESTen felül szomorúan érzik, mert az őszi vetéseket elöntötte. Ezen áradásnak oka az, hogy Németországban Octóber végén nagy esőzések voltak, mellyeknek kártételeiről szomorú tudósítások érkeztek." (H.K.T., nov.10.)

november 15. PEST-BUDA. "A DUNÁnak minap említett áradása óta nem csak nem apadott, hanem inkább jóval is nevedett. Ezen nagy áradásnak és a folyó hónap 17-dikén támadott szörnyű szélnek, az a káros következtése lett, hogy PEST és BUDA közt a hajóhidat déltájban 11 óra után elszakasztotta*, s több hajóit a víz elvitte, mellyek a város alatt lévő malmoknak neki menván, két sor malmot helyéből kiűtöttek. Belől a városban pedig azt a kedvetlen következtést okozta, hogy a DUNA nagysága miatt az eső vizek ki nem folyhatván, József és Ferencz városában több utcákat és kerteket elöntöttek. PESTen alól LACHÁZA és PEREG helységekig az árvíz minden földeket ellepett; DÖMSÖD és DAB mellett pedig a Helységek elöntetését csak a nagy erővel folytatott szüntelen való töltés gátolhatta meg." (I.h.nov.19.)

november 15. PEST. "A' Pesti Kereskedőség a' mostani Leopold vásárról illy tudósítást teszen: A' rossz utak és áradások gátolták több vevőknek eljövetelét: a' DUNA hidjának elszakadása pedig mellyet ugyan a' nagy víz, és a' tartós kemény szél okozott, akadályozta a' BUDA és PEST között való közösülést. Azért ezen vásárt a' legrosszabbak közé kell számlálni. Mindazáltal, kiváltképpen gyapju, méz és a' posztók nagyon elkeltek." (I.h.nov.20.)

november 17. PEST-BUDA. "A' DUNA vize nagyon megapadott, mert minekutánna 27-ikén a' BUDAi vízmérték 16 Láb, 5 Hüvelk lett volna, November 27-ikén 13 Láb, 8 Hüvelk volt az 0 felett a' víznek magassága". (I.h.dec.6.)

november 20. Három nap óta a szél lecsendesedett, kiderült. Ma reggelre fagy, és köd, majd napsütés. A hidat újból szerelik. (I.h.nov.20.)

* Krenn óbudai polgár naplójában (Kiscelli Fővárosi Múzeum) november 12-ét említi. Lehet, hogy az akkor már jelentkezett árvíz kissé megbonthatta a hidat. Zawadowski szerint az árvíz PEST megyében sok kárt okozott. (Kren, Z.A. és Tőry.)

- november 20-24. PEST-BUDA. Négy nap alatt a DUNA szétrongált hajóhidját helyre állították, s ma megnyitják a forgalomnak. (I.h. nov.24.)
- november 30. PENC. "November utólja és X-ber eleje esős de azután száraz egészen." (Csörföly J.)
- december 24. PEST-BUDA. Eddig enyhe esős időjárás, egy-két viharos széllel és éjjeli fagyokkal. Egyszer szállingó havazás, de még a földet sem lepte el. A hónap vége is enyhe, esős volt. Száraz utak. (I.h.dec.24.jan.2.)
1924. DEBRECEN. "Január egy darabig fagyos, azután lágy; februárban tavaszi idők járnak; zsendés tavasz; mérsékelt és nagyon változó nyár, esős ős." (Debreczeni Magyar Kalendárium. 1831.)
- DEBRECEN. Újév napján hideg nedves idő volt, csak 3 nap múlva kezdett fagyni. Március 2-án, éppen utolsó farsang napján hideg este borzasztó erős északi szél támadt nagy hófuvással, úgyhogy hajnalban a boltokat ki sem lehetett nyitni. Éppen farsangi vásár volt NAGYVÁRADon, 6 fagyott embert hoztak be a városba; sok juh is megfagyott. Szeptember elejétől kezdve száraz időjárás volt, semmi eső, a kutakban nagyon kevés a víz. A szőlőszem kicsiny maradt, a dinnye ebben az esztendőben nem sikerült úgy, mint máskor, nem olyan édes, nem olyan érett. (Auer J. 1952. 195.)
- DEBRECEN. "Január 1-4. ködös, 5-6 havas, 5-9 dér, fagy. 10-11 zúz, téli idő, 12. enyhült, 17-18 fagyos deres, 20-24 tűrhető téli setét napok, 25-24. tavaszi meleg napfény. Február. Változó idő, nem nagy hideg, 17-18. szántani lehet. Március. Iszonyúképpen dühösködő északi szél, 1816-hoz hasonló, de nem olyan hideg mint akkor. 4-9. fagyok, 9. enyhül, 10-19. tavaszi napok, 19-21. nem kíván fűtést, 25. derekasan esik. 26. fűtés, 27. eső, hó, 29. hófergeteg, 26-31. fagy. Április. Felhős, eső. 14-15. dér, 19-21. hideg szél, 24-től végig meleg. Május. Változó, többször napfényes. 16. Canicullai meleg szél jár. Június. Sokszor eső, 30. kellemesen kezd és végez. A (Nagy)KÖRÖS váratlan, nagyon megáradt. Azt hitték ítélet napja. Július 1-6. borongós, napfényes, tiszta idők, meleg. Augusztus 1-2. forróság, 4-8. meleg, 9-10. hűvösebb, 11-13. rekkenő meleg 38°R (47,5°C)*. A többi rendes meleg, néha eső, kíváncsatos napok. Szeptember 1. Nagy melegek, szárazság, por. 11. kevés eső, 12-13. kellemes, 14-17. szeles, hűvös, száraz, 20-24. szép őszi napok, 27-29. jó idő. Október 1-7. meleg, por, 8-10. jó eső. 11-15. borongás, 19-21. nagy derek, 22-26. szép, őszi idő. 31. bömbölő nagy északi szél. November 1. dér, eső, dara, sár. 2-6. esős, borult, 8-10. dér, fagy. 11-12. eső, sár. 18-20. tiszta őszi nap. Tovább is dér, eső, köd, kis fagy. December 1-11. enyhe, lágy idő, 12. dér, fagy, este hófergeteg, 13-18. dér, fagy, de nem hideg, 18-19. jól felfagyott. Később sem volt nagy hideg." (Jakucs J. Debrecen közlése.)
- CSONGRÁD M. 3 és 4 frton ment a bornak akója, a búzának 3-4 frton köble, az árpának 1 frt 1 talléron, a zabnak csakugy. (Blázsik.)
- ESZTERGOM. "Nem nagy tél. Kevés, savanyu bor." (Esztergomi Levéltár, 1925. 97.)
- DEÁKI (Pozsony m.). "Karátsony (1823.) éjjel sötét Hold fogytával (Őszi gabona bőven termett, tavaszi kevés.)
- VINTZE. (jan.22.) reggel ködös, és egész nap szomorú, (nem is jó, talán sok bor termett, de jó).

* Elfogadhatatlan érték, bizonyos Nap sütötte a hőmérőt. (Réthly)

SZ.PÁL (jan.25.) reggel komor hideg széllel, dél felé kitisztult, s így volt estélig, mégsem azután is hideg.

Januárus. Egész hónap éjjeli fagyokkal, nappal engedelmes száraz idő.

Február. Egész hónap igen szép üdőkkel folyott már az elején vetették a tavasziakat. Gyertyaszentelő (febr.2.) reggel és estvére Fölhős tsendes, nem hideg délután és előtte napfény (nem is volt nagy hideg azután is.).

Martius. Keményebb üdők voltak, de száraz minden hó esés nélkül.

Április. Elején esős, de fele száraz hideg szelekkel, s fagyokkal végezte el, mely miatt a szőlők Áprilisban fakadni sem kezdtetek.

Nagy Péntek. (ápr. 16.) Nem esett, de fölyhős üdő volt egész nap. (Kevés gyümölcs, de az nyár is nagyon száraz volt.)

Május, száraz nagy melegséggel és száraz szelekkel. 20-dikától hideg szelek. ORBÁN napján (máj.24.) bé fűjtöttük az szobákat, oly hideg esős üdő vala, 27-dikben dér, de itt nem fagytak el a szőlők.

Június. Eleje meleg napokkal, 13-dikban eső és hideg szeles napok.

Medárdus. (jun. 8.) Tiszta nap nagy melegséggel, nem is esett az után eső.

BARNABÁS (jún. 11.) Egész nap meleg tiszta, estve 10 órakor esett, utánna hideg napok (le hullott az szőlő nagyon.)

Július, Augusztus, Szeptember, October szárazak voltak.

November és December is szép száraz meleg üdőkkel folydogáltak. Az Gabona* ára X-ben Tiszta Buza papiros rossz pénzben szapuja** f.5, mely Convent. pénzben 2 f 30 x, Rozs, Árpa 2 f pap.pénz, zab 2 f. pap.pénz, borsónak akója f 3x30.4 és 5 for. papiros pénzben.

Egész x-berben (december) tsak nem mindennap szivárvány(?) volt.***

- FÜZESGYARMAT****. "... és apránként annyira kiszáradt a' BERETTYÓ árkaiknak közepette a' Ts Nemes Vármegye egy Canálist készítettethetett a' viznek a' rétből le-jendő le-tsapolására, a' közel eső Helységekből hajtván e' munkára a' Lakosokat. Ugyantsak 1824- és 1825-dik Esztendőkbén a' SÁRRÉT tulsó részére fekvő BÍHAR Vármegyei Helyek BAKONSZEGTől fogva egész BACSAÍg a' Réten keresztül 3-4 öles (kb. 6-8 m.) Irtásokat tettek; a' vizek szabados lefolyására. Ezek a' szárazabb esztendők tartottak 1830-ig." (Gacsáry J. 153.)
- KOMÁROM. "A' tél Januáriusban és Februáriusban gyenge 's szél nélkül való volt; Martius 2-kán el kezdett esni a' hó nagy szélvésszel, 's ezután egész Július végéig tsak nem szüntelen száraz nagy szelek uralkodtak, még Május elején is fűteni kellett a' szobákat; a' DUNA sokszor megáradt, de leg nagyobbban November elején, a' midőn a' Szigetünket is el öndötte. A' szénának nagy szűke van, most a' folyó vizek mentében az árvizek miatt sem szénát, sem sarjut nem lehetett takarítani, a' pusztá helyeken pedig a' nagy szárazság miatt nem termett, de gabona, 's bor bőséggel termett, 's ezért öltso is volt. A' kereskedésnek semmi folyamatja nincs, a' falusi ember alig tud eladni annyi gabonát, hogy az adóját kifizethesse. Hallatlan dolog: a'

* kézirat ezen a helyen kitőredezett.

** Lásd 1820. év alatt ESZTERGOMnál lévő lábjegyzetet.

*** Nem lehet eldönteni milyen optikai tünemény lehetett, száraz hónap volt tehát állandó szivárványokról szó sem lehet, északi fény jelenségek hazánkban 1822-31 években nem voltak, hajnali vagy esti napkelet, vagy nap-nyugta körüli optikai jelenségről semmiféle hazai vagy külföldi jelenségről nem ismeretesek előtem feljegyzések. (Réthly)

**** Lásd alább SZEGHALOM alatt is.

marha husnak fontja 9 xra lévén limitálva a' Vármegyétől és még is a' mészárosok 8 xron mérik, a' disznó husnak limitált ára 11 xrvtz, 's a' hentesek 8 és 9 xron adják. Az ősz nagyon sok esővel 's gyenge időekkel folyt el, annyira, hogy most is midőn ezt írom (2k Januárus 825) olly tiszta szép idő vagyon, hogy szebbet kívánni sem lehet, tsendes idő 's még is a' mult éjtszakán leg kisebbet sem fagyott, egészen tavaszt mutat az idők járása." (Jókay J. 71.)

- PENC (Pest m.). "... bor jó erős. Esős(?) de felette forró száraz nyár, tiszta (buza) 3, rozs f 30, zab 45 kr. árpa 1f 18. A bor PENTZen a F (fehér?) 6-10 f, a környéken 4f-től 5f-ig." (Csörföly J.)
- RÁCKEVE. "Január meleg napokkal telt el, az egész Tél hó nélkül való lucskos, mindég a holnapok 20-ika körül volt kevés eső, máskor holnaponként szárazság, szél és nagy melegek. Hernyó és Cserebogár uralkodott, szép reménységet nyújtó fákat ellegelte. A Buza ára 5 frt, 30xrt. mineműségéhez képest 6 frtig, a zab 25 garastól 30 garasig, a kukorica 33 garastól 2 frtig, ősszel 3 frtig emelkedett. Májusba, Júniusba a DUNA kiöntvén, kaszálókba kárt tett; hanem az ANDERKÓ töltésnél TEKERES érsáncz tsináltatván, a város bevetett fölgyeire a DUNA nem eresztetett. Tsakugyan Augusztusba nagyobb erővel kiöntvén, nem tsak a TEKERES-Ér lett tele, hanem HUGYÉ, KIRÁLYRÉT és BESNYŐ is. Széna kevés, mert itt ott a víz is vitt el, szárazság is volt reá. Buzában közép termés, szalmába ámbár sokat mutatott, 7 magnál is többet nem adott. Tavaszi, kivált zab öt magot fizetett." (Magdics F. 178.)
- RUSZT. Ez idén 2333,25 akó bor termett. (Schams F., I.253.)
- SOPRON. Ebben az évben a január és a február oly szépek voltak, hogy az emberek mindig dolgozhattak, a március azonban hideg, zivataros volt havazással, úgy hogy március 20-dikig semmit sem lehetett dolgozni. A május hideg volt egész júniusig és június 12-én déli 2 órakor jött jég sok helyen teljes pusztulást okozott. Augusztus 10-én újabb jégeső a szőlő hegyek másik részét elverte, de nem erősen, mert ekkor nagyobb részt eső volt.
A bortermés közepes, bár sok volt, de savanyú. A gabona jól sikerült, de az augusztusban hullott sok eső nagyrészt elrontotta, sőt kimosta. A kipergett szemek újból termettek. Akik azonnal befuvarozták, azoknak szép aratásuk volt. Október 13-án mennydörgés, villámlás és záporosó. Az évvégével – az új esztendőig – nem volt hó. (Bruckner T.)
- SZÁSZVÁROS (okt. 16.) "... a Levelező panaszkodik, hogy a késő tavaszi hidegek, és Július közepén kezdődött, és October közepéig tartott szárazságnak szomorú következeit érezték a termés fogyatkozásában, azon felül pedig a vérhas is nagyon uralkodott, úgy hogy sok kitsinyek és nagyok benne meghaltak." (H.K.T.nov.10.)
- SZEGHALOM. "... 1817-ben az árvizek megszűnván ismét szárazságra kezdett az idő fordulni, és apránként annyira kiszáradt a' BERETTYÓ, hogy 1824-ben a' BERETTYÓ árkanak közepett a' Ts Nemes Vármegye egy Canálist készíttethetett a' viznek a' Rétből leendő le csapolására, a közel eső Helységekből hajtattván e munkára a' Lakosokat. Ezek a' Szárazabb esztendők tartottak 1830-ig". (Gacsári J. 154.)
- TOKAJ. Kevés, de jó aszú és jó bor termett. (Schams F. 100.)
- VESZPRÉM. Január és február hóban igen kellemes napok jártak, április igen száraz és hideg; július és augusztus ellenben igen száraz és meleg volt. (Bolgár M. 23.)

1824/25 tél. DEÁKI (Pozsony m.). Nem nagy tél. (Érseki birtok.)

– PEST-BUDA. Enyhe, száraz és igen kevés hó. (H.K.T.)

– MÁRAMAROS M., ZEMPLÉN M. LENGYEL országgal határos vármegyékben ölnyi magas hó, ezért későn tavaszodott. (H.K.T. ápr. 30.)

január 6-7. PEST-BUDA. Az őszi esős hideg idő decemberben is tartott. 6-án beállott hideg miatt 7-én a hajóhidat szétszedték. (1807-ben Január 2-dikán szerelték ugyan de az csak az akkori Diéta országgyűlés miatt) halasztatott oly sokára. (I.h.ápr.30.)

január 7. ÓBUDA. Szétszedték a hidat. Ebben az esztendőben a hidat egyenesre szerelték, míg azelőtt felfelé menő ívszerű volt, hogy jobban ellenálljon a víz nyomásának. (Renn.)

január 31. PEST-BUDA. Újból hideg idő, -2°R , ($-2,5^{\circ}\text{C}$), "szörnyű nagy szelek." Tekintve, hogy a FELVIDÉKEN sincs kemény tél, tervbe vették, februárban a hidat beszerelik. (H.K.T., febr. 5.)

január. VESZPRÉM. "... januárja kellemes volt, hó nem esett." (Bolgár M. 23.)

február 4., 6. PEST-BUDA. Hóvihar. (P.Z. febr.8.)

február 7., 8. POZSONY. Erős jégzajlás miatt a repülőhidat kiszerték. (I.h.febr.11.)

február 13. PEST-BUDA. Ismét keményebb idő, a DUNA kissé zajlott. Igen szeles, hideg idő, kemény téli idő." Vasárnap olly irtóztató nagy volt a szél, és a DUNÁNAK hánykodása, hogy délig a ladikokkal való járás tellyességgel meg nem történhetett." (H.K.T., febr. 16.)

február 23. PEST-BUDA. Tavaszias idő, éjjeli fagyokkal. A DUNA hajóhidját már szerelik. (I.h.febr.23.)

február 25. PEST-BUDA. Újabb téli napok, a DUNA zajlik, a hid beszerelését abbahagyták, s a beszerelt harmadot kiszerték. (H.K.T. márc.2.)

február 25. POZSONY. A repülőhidat beszerelték. (P.Z.febr.25.)

február 26. Sankt-GÖRGEN! BESZTERCE NASZÓD. (Reggel 8 és 9 óra között erős hideg mellett egy csillagalaku gömbvillám lecsapott a plébánia egyik épületébe. A dörgést 4 órányi távolságra hallották. Kárt nem okozott. (P.Z.ápr.19.)

március 4. PEST-BUDA. Egy heti tél után, újabb esős idő. Elkezdték a hidat beállítani, nagy sietséggel és költséggel folyik, "hogy a közelítő vásárra jövek könnyebbítésére, a' hidon való általjárás holnap (6.) meg fog nyitvatni." (H.K.T., márc.5.)

március 6. PEST-BUDA. "A hid elkészült, 's ma 1 óra körül megindulhatott a forgalom. Sokan jöttek a' vásárra, de ma reggel annyi hó esett, hogy a' ház födeleket ellepé". (I.H.márc.9.)

márc.12-13. PEST-BUDA. Tart a télies havas idő, 12-én du. 3 óra körül kezdett havazni, s vasárnapra délig bokáig érő hó hullott. A hideg fokozódott a $-8-10^{\circ}\text{R}$. ($-10,0-12,5^{\circ}\text{C}$.) volt a hőmérséklet, nappal a déli oldalakon olvadt. (I.h., márc.16.)

március 12. VESZPRÉM. Nagy hideg és zivatar (hóvihar). (Bolgár M.23.)

március 12. POZSONY. Nappal és éjjel havazott. Térdig érő hó fekszik. (P.Z.márc.15.)

március 14. PENC. "die 14 Martii 1 2/4 láb nagyságu hó esvén, erre kegyetlen fagy. Száraz tavasz. (Csörföly J.)

március 15. JÁSZBERÉNY. Szokatlan nagy hideg támadt, mely napokig tartott. (Ferencsek, Merk.T.)

március vége. PEST-BUDA. 10 napja szép tavaszi napok. (H.K.T. ápr.2.)

április 23. POZSONY. Meleg tavasz, a szárazság tart, a gyümölcsfák virágzanak. (P.Z. ápr.29.)

- április 27. PEST-BUDA. Erősebb felmelegedés, s már "nyári hőséggel vagyon". Félnek, hogy a növények megsynylík, s várják az esőt. (H.K.T. ápr.30.)
- április. VESZPRÉM. Áprilisban és májusban száraz meleg napok jártak (május) 12-étől fogva azonban hideg, szeles és fagyos. (Bolgár M.23.)
- május 1., 3. PEST-BUDA. Csendes eső, 3-án éjjel zivataros eső. (H.K.T. máj.4.)
- május 2. POZSONY. A BÉCS felé vezető utat 1809-ben a torlódó jég nagyon megrongálta; most kezdik újjáépíteni s naponta 6000 ember és 2000 fuvar áll munkában. (P.Z. máj.6.)
- május. TUZSÉR (Szabolcs m.). A DUNÁNTÚL-on májusban már meleg száraz napok voltak, majd HEVES megyében is különösen a TISZA mentén. Az alább közölt művelődéstörténeti szempontból érdekes okirat szerint április végén és május elején oly nagy szárazság volt, hogy a TISZA mellett TUZSÉR falu parasztsága május 6-án TUZSÉR és MÁNDOK között, szerződést kötött a LÖNYAY uradalommal, hogy a GYÉKÉNYES-tóban marháikat itathassa. Először 14 napra szolt az engedély, de mert a májusi szárazság tartós volt, az uradalommal újabb hat heti itathatási szerződést kötöttek.

A szerződés teljes szövegét betűhíven közlöm:

"Alább irtak mindeneknek akiknek illik tudokra és értékre adjuk, hogy a tekintetes Nagy-Lonyai és Vásárosnaményi LÖNYAI JÁNOS ur rajtunk muló könyörületességéből, és kegyes engedelméből, nem lévén tanyánkban az időnek nagy szárazsága miatt elegendő marhahatár helyünk, a tuzséri határban fekvő s ugynevezett GYÉKÉNYES tóban mától számlálván tizennégy napoknak elfogyások alatt marháinknak itatásokat az alább kiszabott feltételeknél fogvást megengedni méltóztatott, ugymint:

1./ Ezen mostan megengedett tizennégy napi marhahatásért öt gyalog napszámokat azon időpontban és munkára, melyben és melyre a tekintetes Uraság tisztje kívánni fogja, adni tartozunk.

2./ A midőn a mándoki határból az utunkba eső és semmiképpen el nem kerülhető tuzséri erdőn és legelőn az u.n. GYÉKÉNYES-tóban marháinkat itatás végett hajtani fogják, azon helyeken még csak megállani is marháinkkal annyivel inkább őket etetni és legeltetni ottan szabad nem lészen. A GYÉKÉNYES-tónál is marháinkkal való hosszas multatozás (tartózkodás) eltiltatik, hanem abban megítatván marháinkat, azonnal a mándoki határban azokat visszahajtani kötelesek leszünk.

3./ Elfogyván az ebbeli marhahatásunkra engedett tizennégy napok, azontul egy órányi időszakig sem szabad lészen a tuzséri határnak semelyik részre marháinkat bebo-csátani. Hogy ha pedig vagy mi, vagy helységünknek valamely lakosa, akár vak-merőségéből, akár pedig tudatlanságból a kiszabott tizennégy napokon tul a kitiltott TUZSÉRI határon marháját legeltetné, azon esetre teljes hatalmat adunk a tisztelt tekintetes Uraságnak azon marháinknak elfoglalásokra, avagy pedig a törvény útján másforma elégtételre is.

4./ Mivelhogy pedig ezen mostan engedett tizennégy nap a tuzséri határban leendő marhatartásunk sem másképen csupán csak nagy kérésünkre esett és engedett meg; ennél fogvást ebbeli uzust és másforma pretenziókat, sem mi, sem pedig maradé-

kaink semmi esetre nem formálhatunk és nem formálhatnak, melynek is állandó voltára adjuk ezen szabad könyükből esett, kötelező levelünket.

Kelt. TUZSÉRon 6 május 1825.

Én előttem TERNYEI KÁROLY előtt urasági tisztartó s.k. Coram me Emerico KOVÁTS s.k. Én előttem SZAKÁL JÓZSEF s.k. főbíró; RAB ANDRÁS keze vonása, BALOG ANDRÁS, mint helységünk hiteseinek követjei."

"Ismét a szükségtől kényszerítetvén a másik lapon előadott kitételeknek erejénél fogva hat heti itatását marháinak nyertünk oly formán, hogy azért tíz gyalog napokat szolgálni tartozunk.

Kelt TUZSÉRon 20. május 1825.

Én előttem TERNYEI KÁROLY előtt, tisztartó. Coram me Emerico KOVÁTS s. k. bíró. RAB ANDRÁS, főesküdt, BELENY ISTVÁN főesküdt: máni lakosok." (Eredetije a homonnai polg. és felső ker.iskola régiségtárában volt meg 1901-ben. Közli KERÉKES GYÖRGY: Adalékok ZEMPLÉN. VII. 1901. 388.)

május 11-18-21. PEST-BUDA, HEVES M. "Egy hete majdnem naponta csendes eső; a' rozs már kihányta fejét, a' tavaszi gyengén áll. Áprilisban nem csak a' vetések voltak soványak, de a' rétek és legelők is tsaknem kopár földekhez hasonlítottak, úgy hogy Nemes HEVES Vármgyének felsőbb részein, a' TISZA mellett két-három hüvelknyire is a' föld meg volt repedezve és sok kutakból a' víz tellyességgel kifogyott". (H.K.T.máj. 18.,21.)

május 15. POZSONY. Hajnalban dér volt, az álló vizeken vékony jégkéreg képződött. A szőlők egy részét fagykár érte. (P.Z.máj. 17.)

május. PENC. "Május első két hetében fütöttünk." (Csörföly J.)

június 2. BUDAÖRS. Jégeső volt. (Kreis.)

június 1-4. PEST-BUDA. "A' hét elején eső kezdődött, 's a' borongó idő felváltva tartván, tegnap (3.) ég dörgéssel nagyobb eső jött, 's még ma reggel is tartott." (H.K.T.jún.4.)

június 8. DEBRECEN. Június 8-án eső volt. (Balogh J., Déri Múzeum.)

június 10. POZSONY. Két hete esős hideg időjárás. A szőlő még nem virágzik. (P.Z.jún. 10.)

július 22-29. PEST-BUDA. Július első fele is esős. 22-24. újabb erős borulás s 24-én "éjfél tájban nagyobb erővel megújult és nagy záporosóvel keverve, három óránál tovább tartott: olly rémitő erővel, hogy egyik villámlást a másik követé, és azokat szörnyű tsattogások követnék. Ezen zivatar kiváltképpen a BUDAi részen nagy pusztításokat tett az UJ-BUDAi hegyekben, a Liget szögletnek nevezett oldalban, és a SVÁBOK-hegyén úgy, hogy a jég egész szőlőket öszve vert, s a zúgó víz az utakat mind behordta (iszappal). Nagy szerentsének tartottuk, hogy a sok villámlásokkal letsapó menykőnek sehol káros következését nem tapasztaltuk. Az óta is majd minden nap esőzések valának, kiváltképpen pedig tsütörtökön (28.) reggel több ízben megeredett a nagy eső. Tegnap azaz Pénteken (29.) egész nap tiszta időnk volt." (H.K.T.júl.30.)

július. KISMARTON, RUSZT. A jég ezen a napon teljesen elverte a határt. SOPRONban nem volt jégverés. (Bruckner T.)

július 25. ÓBUDA. Július 25-én éjjel 2-kor rendkívül pusztító zivatarunk volt; a jégeső régi szőlőhegyeinket iszonyatosan elverte, ami (családi) szőlőnk csak 19 akó bort adott.

Ez a zivatar felhőszakadásával az egész határt oly rettenetesen elpusztította, hogy még most is (az év végén) láthatni talán annak nyomait. Egyébként igen áldásos évünk volt. (Krenn.)

július 30. ÓBUDA, PEST, BUDA. "A' mult Szombaton (30.) délelőtt 10 óra tájban tsendes idővel ugyan, de a' víznek hirtelen megáradása által egy Ó-BUDAI felső malom elszakadott, és a' víznek szörnyű ereje miatt olly hirtelenséggel vitétt lefelé, hogy az utánna következő UJ-BUDAI (UJLAK) malmok közül 18-at állásából kiüté, és ezek közül is egyik a' másikba ütközvén, többek kárt vallottak ugyan, de az említett első annyira öszvezuzatott, hogy tsak a' völgy hajója maradna épségben. A' víz sebessége által elragadtatott malmok közül ugyan a' többit szerentsésen ki lehetett fogni, de három hirtelenséggel a' DUNA hidjának ment, 's annak 3 hajóit helyéből kiütvén, a' negyediket elsüllyesztette. Szomorú történet volt, hogy az egyik malmon segíteni akaró Molnárlegény, Molnárinas, és Áts a' partról nézők előtt a' vízbe hullottak, 's belé haltak." (H.K.T. aug.5.)

augusztus 6. GÖMÖR M. Tartós szárazság után már harmadik hete majdnem naponta esik. A búza túl érett, s amit learattak azt sem tudták behordani, künn maradt s csírázásnak indult. 6-án 10 órakor este a felhőszakadásszerű eső éjjel után 2 óráig. Távoli dörgések voltak hallhatók. Az OSZTRA (v. OSZTVA) hegy volt, amelynek lábánál PIALA, HACSAVA, NYUSZT és KLENÓC fekszenek, felhőszakadásszerűen zúdult a víz KLENÓC patakon egy ölnyi magas vízár zúgott lefelé, a földéken gödröket vájt, köveket, sziklákat sodort magával, pallókat és hidakat rombolt. Könnyebb faépületeket is elvitt volna, ha láncok és oszlopok nem tartották volna vissza azokat. Azonban kocsik, ekék, kerekek, gerendák, deszkák s egy szegény kutyát ragadott magával az ár.

A WELKY POTOK patak, amely a RIMA nyugati oldalán folyik belé és a falun is átfolyik, hasonlóképp rombolt. De egyesülve a két patak a KLENÓC és NYUSZT között fekvő "RIAMER COALITION"-ra zúdult. A fűrésztelep embereit a víz nagy zúgása figyelmeztette a veszedelemre. Árvíz alulról is előtört (unter den Dielen) befolyt az ablakokon, a bútort össze vissza dobálta, elpusztította az élelmiszereket, iratokat, ruhát, stb. Nagy kárt szenvedett a vállalat, "in Wahren, Graeben, eisenstein és a huták kioltása következtében (auslöschten der Hütte). A RIMA menti lakosság anyagi kára nagy. Az emberek THESSHOLZ evang. templomba menekültek gyermekeikkel és ott töltötték az éjjelt.

A BALOG völgyében is pusztított az ár és BARADNA, ESTERÉNY, HRUSSÓ stb. községek lakói hasonlóképp károsultak. (P.Z. aug.30.)

augusztus 8. POZSONY. A csász.kir. utászok egy állandó hajóhid építésén dolgoznak. A hidat a repülőhid közelében, az alatt építik. (P.Z. aug.12.)

augusztus 9. TISZOLC (Theissholz.)-on újabb nagy eső zuhogott alá, házakat, hidakat pusztítva s a NYUSZT felé vezető országutat elrontotta. Olyant éltek át az emberek, mint sokan 1813-ban. (Uo.)

augusztus 10. PÉTERVÁRAD. Ezen a napon nagy felhőszakadás kísérte erős jégeső elpusztította a város szőleit. A legértékesebb szőlők (KARATSE és VIZIER) szenvedtek legtöbbet, hasonló sors érte a közeli RAKOVÁC görög kolostorának szőleit. KARLOVÁCot a jég megkímélte. PÉTERVÁRAD mellett jégelhárító rudakkal ellátott szőlőket a jég kegyetlenül elverte, s ezért most a péterváradiai "jégcsalogatóknak" nevezi azokat. (Obermayer A. 1901. 272.)

augusztus 11. PEST-BUDA. Éjjel után hosszantartó zivatar nagy jégesővel, számos villámcsapással. BUDÁN egy embert is agyonujtott. (H.K.T. aug. 13.)

augusztus 15. KAPOSVÁR határában gr. SIGRAY új főispánt szakadatlan esőben fogadták. (I.h.aug.31.)

augusztus 15. PENC. "die 15, Aug., Nagy bold. Asszony napján ha esőzik, rossz bor, hol igaz, hol nem, Gabona mindenfelé elég lesz, bor kevés és nagyobb részint rossz savanyu." (Csörföly J.)

szeptember 15. PEST-BUDA. Este 6 óra után hirtelen beborult, erős zivatar tört ki, s nagyon esett az eső; 7 óra után is zivatar K. felé elvonult; másnap is esett s a levegő jól lehült. (H.K.T. szept. 17.)

szeptember. KÉSMÁRK. Jó közepes termés volt. (P.Z.okt.26.)

október 5. PEST-BUDA. A szüret az idén a múlt héten meg volt, kevesebb termett, mint tavaly, de bor közepes jó minőségű. (I.h.okt.12.)

október 13. POZSONY. A szüret hivatalos kezdete. (P.Z.okt.11.)

október 21. SZEPESSÉG. Az erős zivatar este 6 órától éjfélig tartott. ABAUJ és GÖMÖR megyékben hideg, tartósan esős időjárás, melyek az utakat annyira megrontották, hogy az utazás csaknem lehetetlen. (H.K.T. nov.9.)

október. PEST-BUDA. Elégge erős, hűvös hónap; november elégge derült, fagy és dér s hűvös idő volt. (H.K.T.dec.14.)

október. SÁROSPATAK. "Szüretünknek vége (nov.2.) Holott mi a' szedéshez SIMON-JUDA napja előtt (28.) fogni nem szoktunk a' HEGYALJÁN. Borunk képzelhetetlenül rossz, képzelhetetlenül kevés, mint MISKOLCban is, EGERben is, az ÉR mellékén, DEBRECEN és VÁRAD (Nagy.) között, aki máskor száz hordót szűrt, ez idén szerentsés, ha tizet vihet haza pincéjébe. Éretlenek voltak a' gerezdek, mikor megtsipte a' dér, 's a' hosszú szárazság után neki jön az eső, 's leverte a' fürtöket, úgy hogy azokat most földről szedék, nem tőkájükről. Ilyen rossz vala aratásunk is, 's az alsó HEGYALJÁN még inkább, hol a' föld azt sem adá igen vissza, amit belé vetettünk. Anyafüvet (szikfű) nem kaszálhatunk, mert az nem termett, száraz 's havatlan lévén a' tél, 's esőtlen a' tavasz." (H.K.T. dec. 3., P.Z.dec.9.)

október 27. SÁROSPATAK. "Hihetetlen lesz a' mit mondunk, 's éppen azért tartjuk méltónak fenn tartani emlékezetét, hogy Oct. 27-re virradván nagy eltsudálkozással láttuk, mint lepte el hegyeink felsőbb felét a' hó. Az esővel egyveleg egy nap hullott, 's minthogy a' szél hidegen futt, emberek, marhák elfagyak. Itt PATAKON így halt meg Bosnyák könyvkötő, a' marha pásztorok bojtárja, két legény ki a' Vármegye felsőbb részeiről jött le a' szüretre 's egy leány. A' két legény az ut szélén találtatott halva, 's egymáshoz sugorodva. Ezen fellyül legelőinken több mint Harmincz Szarvasmarha, 's az ország utján sok hámos ló. Megfagyott embereknek hírét TSÖRGÖRÖL, TORNYÁSRól, 's VARANNÓ tájékáról is hallánk, 's a' szerentsétlenség sokakat a HEGYALLYA melegebb, alsóbb vidékén is érte." (I.h.dec.5.)

október. SÁTORALJAUJHELY. ".... de az idő megeléglé, hogy szőlő termésünket a' vesszőkről levervén, sullyalsantván, 's egy részben a' földön megrohasztván, szüretünket úgy elrontá, hogy Asszuszőlő borunk semmi nem leve, színborunk pedig olly kevés, hogy azzal a' jövő szüretig be nem érhetjük." (I.h.1826.júl.17.)

november 29. SZEPESSÉG. "Augusztus 18 óta a legszebb leggyengébb idők járnak úgy, hogy nem tsak a gyümölcsfák másodszor virágzanak, hanem a Püspök kertjében még a rózsák is." (I.h.dec.14.)

november. "ERDÉLYből írják, hogy a késő tavasz, és a korán való hóharmat miatt a szőlő tökéletesen meg nem érhetvén ottan, kevés és nem jó bor lett; úgy a buza is, mint-hogy sok helyeken megléhásodott, nem igen creszt, sok korpája, és kevés lisztje vagyon: de a török buza, s más tavaszi vetés általjában véve közepszerűnél jobb volt.

A szénát lapályos helyeken az árvíz semmivé tette; annyival bővebb és jobb a dombos és bérczes helyeken. Nálunk a marhának nints ára, s a marhahusnak fontja 2 kr ezüstben." (I.h.dec.8.)

december 9. PENC. "Az esőzézés sáros utak még X ber 9-én is bosszantottak. A' szőlőkben jó bujtatni és vermet tisztítani foganatos lehetett." (Csörföly J.)

december 10. PEST-BUDA. "Enyhe november után" nálunk az időjárása folyvást gyenge minden fagy nélkül, úgy hogy inkább tavaszi időnek lehet mondani. Ennek jeles bizonyossága az, hogy ma u.m. December 10-kén reggel 9 óra tájban éjszak nyugaton gyönyörű kettős szivárvány látszott, melyek közül kivált a külső szokott szép színeivel különösen díszeskedett." (I.h.dec.10.)

december 26-28. PEST-BUDA. Tovább is enyhe volt a december. 26-án csendes eső, őszi időjárás. "Mi következése lehessen ezen lágy és nedves télnek, az emberek egészségére, vagy a' mezei gazdaságra nézve, azt a' tapasztalt Orvosok és a' Földtani mivelők határozhatják meg." (I.h.dec.28.)

december 31. POZSONY. "Ezen hajóhid* a keményebb idő bekövetkeztén, Decz. 31-ikén kiszedetett, 's az által járás tsak a' repülőhídon maradt meg." (I.h.1826.jan.11.)

december. RÉZBÁNYA (Bihar m.). "... azt írják, hogy ott hol tsaknem az egész esztendő által hideg és kedvetlen időjárást szoktak tapasztalni, ez idén még December elején is tiszta és meleg idő volt, oly annyira, hogy az utak porlanak, a' kertek virágoznak és a' gyümölcsfák nemcsak virágokat, hanem gyenge levelet is mutogatnak; és a' legelők oly állapotban vannak, mint máskor Májusban** szokott lenni." (I.h.dec.31.)

1825. CSONGRÁD. "A buzának jó ideje volt, köble keletetett 3 frton, négyen is, ki micso-dás volt, az árpának és zabnak ára 1 frt és 1 tallér, a bornak akója 6 frt." (Blázsik.)

– DEÁKI (Pozsony m.). "Karátsony éjjel tiszta, hold velág nélkül. (meg is teltek a pajták.) Vintze. Homályos, szeles, eső is perjedezett, kis ideig fénlett is. (Nem sok bor lett, az is savanyú.)"

"Sz.Pál. egész nap homályos szomorú nap volt és nem hideg. (Nem is lett azután uj?)

Gyerty-Szentölő. Egész nap szeles, homályos és eső perjedezett. (Későn leszén Tavaszi.)

Nagy Péntek (ápr.1.) Tiszta napfény egésznap hideg széllel. (Kevés gyümölcs.)

Medárdus, esett aznap (esett utána is, de nem egész 40 nap.)

Januárus. Ezen holnapnak elején 2 nap nem volt hideg, az többi szép üdő. 19-e eső és így folyt az üdő egész holnapban, mind addig oly lágy üdő volt, hogy amely káposzta fej az kertben az ősszel bé nem borult, mert béborult, és az holnapnak 30-dik napján illen kerti káposztát nyári módra bé savanyítva ettem, és káposzta salátát, sóskát ez kertből az húshoz.

Februárus. Aminő lágy üdővel végezte Januárus, úgy kezdette Februárus 4-dike, azután 5., 6., 7. esős hidegre fordult, de 8-ikban ismét szép napokra fordult és megre egész 24-dikig az utak kiszáradtak, 25-dikben kezdett kevés hideg lenni, s így

* December 29-én adták át a kormány részéről a hajóhidat POZSONY városának. A dec.26-án kelt kir. adománylevél kötelességévé teszi a városnak a hidat jó állapotban fenntartani. "a' Publikumnak bátorságos közöszülésére." (Uo.dec.4.)

** 1825 decembere a legmelegebb decemberünk volt, amit igazol a budapesti hőmérsékleti sorozat, a havi középérték ui. 5,6° volt, 5,2°-kal meghaladta a 146 évi közepet. Az 5°-ot meghaladó közép csak 1915-ben és 1934-ben fordult elő, régebben 1806 decembere volt igen meleg, azaz 4,8°. Érdekes, múlt századbeli és e századbeli két legmelegebb decemberét 19 év választotta el egymástól. Viszont 109 év után ismétlődtek a legmelegebb decemberek.

RÉZBÁNYA éghajlata határozottan hideg, azonban teljesen igazolták azt, hogy az ottani feljegyzések szerint egy páratlanul álló meleg decemberben virágoztak és rügyeztek ott is a gyümölcsfák. (Réthly)

végezven el, sem hó, sem jég nem volt, de Mátyás hideggel kezdett garázdálkodni, úgy hogy az bé kötött malmokat ki kergettye.

Martius. Eleje ismét szép napokra fordult, de Gergely (12-e) meg haragudván ugyan, úgy rázta szakállát, hogy jó lábnyi havat rázott és nagy hideget szerzett 15-dikben oly nagy hideg volt, melyet az leghidegebb napok közé lehet számlálni. az DUNÁt nagyon megzajosította.

Április. Egész holnap száraz hideg, egy sovány Tavasz, az hideg nagy szelekkel, 19-e és 20-a éjjel nagy fagy, de még az Fák nem is fakadnak, előbb tsak Sz. György (24.) után amidőn az üdő hirtelen nagy melegségre fordult, az szőlők május elején fakadtak ki.

Május. Nagy meleg és száraz 12-ikig, 23-hideg. 14. hideg eső egész nap. Téli ruhát köllött elő venni, 15-dikben szobát bé fűjtöttünk, és fűjtöttünk egy hétig, dér is volt, vége esős üdőre.

Június. Hideg esős, az egész Holnap, és ez hozta helyre minden tavaszi vetést, úgy hogy a holnap elején is azt gondoltuk, hogy a tavasziakból semmi sem lészen, mégis bőv termés lett.

Azután jó üdők lettek. Széna termett meglehetősen, és sarju is bőven lett. Őszi gabona és Tavaszi bőven termett, melynek ára volt ősszel tiszta buzának (ezüstben(?)) (2 pen) 2 f. papirosban 5 f. kétszeres buzának szapuja üstben 1 f 12 x papiros pénzben. 9 f, rozsnak szapuja üstben 1 f, mely lett papiros pénzben 2 f 26 árpa, kukoritza hasonló áron, zab üstben 48 x, papiros pénzben 2 f.

Bor kevés termett, ez is savanyú, ennek akója üstben 2 forintól a frt 28 x-ig.

Az ősz igen szép napokkal végezte ideit, oly meleggel, hogy 17-iki Xberben (december) az utcán a legyek röbdösnek, de* holnap utolláig, az verágok nyiltak, s nyilt minden azmint nyárban." (Eszergomi Áll. Levéltár.)

- ESZTERGOM. A DUNA szinte bé sem fagyott. (Uo.) Nem sok (bor), az is savanyu. "Aratás kezdete július 16-án, szüret kezdete október 3-án." (Esztergomi Áll. Levéltár, Az Időjárás, 1925.XXIX. 97.)
- DEBRECEN. "A hol eleinte engedelmes, azután hideg és szeles, szép tavasz; jó meleg nyár, esőkkel egyveleges, hűvös esős ősz." (Debreczeni Magy. Kalend. 1831.)
- DEBRECEN. Az elmúlt télen nagyon kevés hó volt, tavasszal kevés eső, csak március 8-án esett először, 10-én és 12-én kiadós eső volt. Május 8-án esős idő kezdődött, hideg északi széllel és tartott 14 napig. Június 8-án csütörtökön (8-a szerdán volt) du. 3 órakor igen nagy eső volt. (Auer J. 1952. 195.)
- DEBRECEN. "Ezen esztendőnél különösebbet gondolni alig lehet – egészen az év utolsó napjáig lehetett mindenféle mezei munkát végezni. A kőművesek folyvást dolgozhattak. Nem volt arra szükség, hogy a szegényebb sorsu emberek fűtsenek. Kivált Xber (december) vége felé iszonyu rossz ut, ami miatt szinte nints a kerekeknek helye, a városon kivált rettenetes nagy a sár, amit a Canális és a hid cassálása nevelt."**
Január. Szinte már tavaszi nap. 5 Szép tavaszi nap. 6. keményen felfagyott, hideg szél. 7. termometrum zero körül áll. 6. szép déli nap. 9-16. enyhül, borult, 17. formális kellemetes tavaszi meleg napfény, melyhez hasonlót nem értünk. 18-20. dér, fagy. 20-23. eső engedelmes idő, 24-26. ugyancsak, 30. fagyok, de Supra Zerum, 4°, Supra 0°.

* Hiányzó szöveg, mert a papiros kirongyolódott.

** JAKUCS J, aki velem a feljegyzéseket közölte, a Debreceni Magyar Kalendárium egyik évfolyamában sem találta meg a naptár tulajdonosának, vagy a napló írójának nevét. Az illető tanult ember lehetett és hőmérője is volt, amint január havi bejegyzéséből kitűnik.(Réthly)

Február 1-6. Ködös, esős engedelmes, 7. fagyos, 8. hideg 4° intra (körül), 15. csikor-gós, hideg északi szél. 3° intra 0,16-18. -3,-4° 20-21 tavaszi napok, hideg nélkül. Végig enyhe.

Március 1-2. Téli napok -2. -3, 3°. 10 nincs hideg, 11-12. téli -6°, 13-14.-16. kemény tél, -5, -7°, 18-21. hideg szelek, 22-31. hűvös, de nem hideg, szép napfény.

Április 1-8. hideg szél, fagyok. 4-5. egyenlően hideg, száraz szél, 10. tavaszi nap, 11-15. borult, 16-18. ijjesztő, dühösködő nyugati szél. Tovább változó.

Május 1-6. szárazság, 8-20. Megjött 8-án a vigasztaló gyönyörű eső, 19-20. fűtöt-tem, 21. hideg északi szél, feltisztult, 22. kis dér, 31. sűrű eső, köd.

Június. Változatos, napfény és eső.

Július. Változatos, nyári meleg napok, és gyakran eső. 12. iszonyú zápor jéggel, 25-28. nagy esők.

Augusztus. Ugyanolyan: szép napfény. Gyakorta esők.

Szeptember. Ugyanolyan: 6-10, mezei munkára alkalmas napok, 20-22. formális nyár, 28. hideg szél, 29. faggyal fenyeget, fűtött szoba fel illetett volna. A szőlő és a tengerire való nézve nagy tűnődésben vagyunk.

Október. 2-4 nagyot fagyott, dér. 6, 10. meleg napok, 12. és 15. dér. 19-20. sűrű eső, tovább változó, 31. dara hull.

November. Őszi napok, sokszor eső, sár, 25. dér, 27. fagy, 29-30 szép őszi napok. (31. olly csendes kellemes őszi nap, hogy a kertben estig kártyázhattunk.)

December. Sokszor enyhe tavaszi nap, 11-12, 15-17. eső, 22-23 szép őszi napok, még csak nem is hűvösek. 21. Csudálatra méltó szép meleg napfény. Tovább is enyhe, ködös, sáros." (Jakucs J.)

- KOMÁROM. "...a' midőn ezt irom (2. Januárus 1825) olly tiszta és szép idő vagyon, hogy szebbet kívánni sem lehet, tsendes idő és még is a' mult éjtszakán leg kissebbet sem fagyott, egész tavaszt mutat az üdők járása."

"Ezen esztendőben a' tél igen gyenge és minden hó nélkül való volt. Mártius 12-ére délután kezdett a' hó esni, 's akkor folyvást másnap reggeli 8 óráig esett, 14-kén reggelre ugy bé fagytak az ablakok, hogy így az egész télen által egyszer sem, 's a' kemény üdő folyvást tartott, 19. Martiusáig, Április, Május 's Június hónapok is hive-sek és szüntelen tartó szelekkel folynak le, gabona, széna, bor ez esztendőben elég termett, oltsó is minden, ugy hogy a' tiszta buzának Pos. mérője MOSONYon sem megy fel fellyül három forintnál váltó tzedulában, a' Banátusi legszebb kétszer(es) buzának méreje 1 f. 30 krajczár."

"Október 21-kén délután 4 órakor egynehányszor villámlott 's nagyon menydörgött. Ebben az esztendőben mondtam le én is a' méhek tartásáról, minekutánna több esztendei tapasztalásom után látom, hogy a' méhek tartása nem KOMÁROMba való." (Jókay J. 74.)

- PENC (Pest m.). "... esztendő száraz hideg, ősz többnyire száraz október, ezért is a bor többnyire rossz, de jó helyeken mint PENTZen, HOMOK és MENYETSKE hegy jó és édes egész uj esztendeig." (Csörföly J.)
- PÓCSMEGYER. "Ezen esztendő uralkodó plánétája a' Saturnus, melynek vezérlete alatt közönséges esztendő szokott lenni; mi abból is megtetszik, hogy a' buzának ára volt 3 frt, a' bor ára 6 frt." (Vámossy Szabó, 126.)
- RÁCKEVE. "A tél nagyon lágy, mondhatni semmi fagy, február végig száraz. Martiusba JÓZSEFi PESTi vásárra hó és fagy, mely tartott egy hétig. Április száraz, éjszakai fagyokkal. A Tavasziak rosszul keltek. Május 10-én kezdett gyengén esni, de a hideg eső semminck nevelést nem adott. Június 8-ikáig esett meg a kukoricza kapálás;

mert SZENT GYÖRGY előtt való vetések Május végén keltek ki. Medardus előtt és napján is volt esőzés, mégis kevés széna, hanem későbbben sok eső lévén sarju lett, de September közepén ismét 4 napon eső lévén benne sok kárt tett. Buza termés szalmába meglehetősen, de csak be lévén a Szunyog vetve tavaszi és kukoriczával soványan fizetett, úgy hogy a legjobbak hat magot alig adtak. Az árpának 8, a zabnak 6 magva." (Magdics J. 177.)

– RUSZT. 1741 akó bor termett. (Schams F. I. 253.)

– RUSZT. Bortermő szőlőit nem cserélték fel mennyiségileg többet termelő fajtákkal, s így a ruszti bor minősége állandó maradt, és keveset termett. "Ezen okból tekintve a RUSZTi szőlőhegy termékenységet ez talán az egész országban legszűkebb. Ugyanis egy 1600 öles hold nem ad többet 7 1/2 akónál, mely ki tetszik a következő jegyzékből.

a 6565 Pfundra osztott szőlőhegy (20 Pfund tesz öles holdat, az 1 Pfund 80 öles adott:

1816 esztendőben	1913/4 akót	1821 esztendőben	2000,7 akót
1817 esztendőben	2893 1/4 akót	1822 esztendőben	1810 1/4 akót
1818 esztendőben	3295 1/4 akót	1823 esztendőben	2954 1/4 akót
1819 esztendőben	5054 1/3 akót	1824 esztendőben	2333 1/3 akót
1820 esztendőben	926 3/4 akót	1825 esztendőben	1741 akót

Összesen tíz esztendő alatt 25,529 3/4 soproni akó termett. Melyből egy holdra egy évre csak 7 1/2 akó esik." (Drinóczy, Böngészet, 190.)

– SOPRON. Ebben az évben oly enyhe telünk volt, hogy mindig dolgozni lehetett. Hó nem volt. Március 12-13-án azonban havazott, s oly hideg lett, amilyen az egész télen át nem volt, majd szép idő állott be. Az április nedves, a május nem meleg és száraz, azonban május 15-én erős derűnk volt, amely sok kárt okozott főképp a következő szőlőkben: "KOLNBERG, POTZMA, KANRATZ, NEIBERG, STEOMJAIFEM, EISLER KIRCHBERG". Mindannyi leperzselődött. Ezután esett az eső, majd meleg eső állott be. Július 21-én a jég KISMARTON és RUSZT szőlőhegyeit teljesen elverte, itt SOPRONban azonban nem volt jég.

Közepes termésű év volt; bor sok, de gyenge termett. A gabona jól sikerült, takarmány sok termett. Egészben véve – bár nedves év volt – mégis jó közepes esztendő volt. (Bruckner G.)

– TOKAJ. Rossz bortermés volt. Kevés és rossz bor termett. (Schams F. I. 100.)

– TUZSÉR. LÓNYAY János földbirtokon, az időszak nagy szárazsága miatt "megengedte a TUZSÉRI határban a GYÉKÉNYES tóban 14 napon át a marhák itatását. – majd a tartós szárazság miatt, további itatást engedélyezett." (Kerekes Gy., 1901. 338.)

– TAMÁSI (Tolna m.). A nyár végétől kezdve himlőjárvány volt a tél végéig, néhány 12-13 éves gyermek meghalt. (Historia Domus.)

1826

január 3-4. PEST-BUDA. Enyhe nedves idő után 3-án éjjel erős szél és havazás, reggelre egy hüvelyknyi hó, 4-ére a föld keményre fagyott. (H.K.T.jan.4.)

január 3. POZSONY. A hajóhidat szétszedték a szigorú hideg miatt. (P.Z.jan.6.)

január 5. JÁSZBERÉNY. Kezdett el fagyni és a nagy hideg sokáig tartott. A hónap végén bőségesen havazik. (Ferencsek. Merk T.)

- január 6. PEST-BUDA. "A' harmadnapi hidegre a' DUNA zajlani kezdett, 's minekutánna már a' gyalog járásait a' hidnak elbontogatták vala, tegnap u.m. Vizkereszt napján 10 óra tájban a' hidat a' jég megszakasztotta, s erre a' többi hajók is mind kiszedettek állásaikból, 's így tegnap délutántól fogva a' hajókon való járás megkezdődött."* (H.K.T.jan.7.)
- január 10. ESZTERGOM. A DUNA beállott. (Esztergom, Áll. Levéltár.)
- január 13., 16. POZSONYnál a DUNA már erősen zajlott és 16-án be is állott. (P.Z. jan. 13., 16.)
- január 19. KOMÁROM. "Körmendy Krizológ 1826. januárius 19-éről írásban hagyta, hogy három napos vihar után éjjel borzasztó villámlás és menydörgés közt a menykő becsapott a volt franciskánus templom tornyába, a szomszédos emeletes épületben egy pár szobát szinte meglátogatott, de emberekben nem esett kár." (Komáromi kis gymnásium ért. 1895-96. 22.)
- január 6-19. PEST-BUDA. A tartós havazás már egy arasznyit meghaladó magas havat hozott. Erre száraz hideg idő -5°, -9°R hideggel (-6,3°-11,3°C.). 19-ére -15° (-18,8°C.) csikorgó hideg, hóvihar nélkül. A DUNA 19-én beállott. A MARGIT szigeten át már átjöhettek gyalogszerrel. "E' beállásánál noha a' parti jég elég szélesen behatolt, a' DUNA közepén tiszta maradván, ladikokon folytatattik az általjárás." (H.K.T. jan.21.)
- február 4. PEST-BUDA. Egy hónapja tart a szigorú hideg. A DUNA jegén kéthelyen is nyitottak utat, szabadon járnak, gyalog, szánokon terhet is hordanak. (I.h.febr.4.)
- február 4. "POZSONYnál a Hid-árendása tartozik a jeget szalmával meghinttetni, öntöztetni, és így a kotsiknak is bátorságos általjárást készíttetni, ami az idén meg is történt." (Uo.)
- február 9. BUDÁN és PESTen "a DUNA jege 0,54 m magas víz mellett január 18-án beállott és február 9-én 3,80 m magas víz álláskor elindult." (Zawadowski A., I.26.)
- február 24. ESZTERGOM. A DUNA jege elindult. (Esztergom, Áll. Levéltár.)
- február 25. POZSONY. A DUNA jege repedezik és időnként elindul, s 27-én végleg eltakarodott. (P.Z.febr.28.)
- február 28. PEST-BUDA. A DUNA erős áradása miatt a jég többször elindult, s végre 28-án du. 1/2 4 órakor az egész jég eltakarodott. (H.K.T.márc.1.)
- február. JÁSZBERÉNY. A nagy hideg februárban is tartott, valamint a jég, meg a fagy. (Ferencsek, Merk T.)
- február 27. GYŐR. Nagy jeges árvíz, mely február 27-től március 30-ig tartott. (György, M.V. és Vm. 507.)
- március 9. PEST-BUDA. A DUNA még sűrűn zajlik, ezért a hidat még nem szerelhették be, akadályozza a pesti hidfőnél megállott parti jég. "A víz nagyon megáradott, s a Posta utakat is elöntötte, úgy, hogy a Bétsi Posta egymás után két nap is elkészt." (H.K.T. márc.4.)
- március 11. KOLOZSVÁR. "... hogy ott a' hó még akkor is úgy állott, mint közép télen; hideg éjjelek, és reggelek valának, 's nappal is a' hőmérő 5°, 6°, 7°R grádust (-6°, -8°, -9°C) mutatott 0° alatt. A kerteket, mezőket és a' hegyeket mindenütt a' hó lepi. A' télen KOLOZSVÁRott nagy hidegek voltak. Februárius 1-ső, 2-ik, 6-ik 7-ik napjaiban a' Réaumur hőmérőjén a' kéneső -12,-13 gráduson állott (-15,0°, -16,8°C.); legnagyobb hideg pedig Februárius 15-én reggel volt -15° (-18,8°C.). Januáriusban a 10-dik gráduson alól nem állott (-12,5°C.). Ezen kemény idő járása a' pestis bejövetelet meggátolta; mégis az örök és Contumásák vigyázó lábón állanak." (I.h.márc.24.)
- március 14. PEST-BUDA. Enyhe tavaszias idő. A DUNA teljesen jégmentes, s a hajóhid elkészült, s délután megindult a forgalom. (I.h.márc.15.)

* Ugy értendő, hogy a zajló DUNÁN ladikokon és kompokon közlekedtek.

március 19. POZSONY. A repülőhidat beszerelték. (P.Z. márc.21.)

április. PEST-BUDA. A hónap elején viharos szelek voltak, amelyek egyes épületekben kárt is okoztak, a fák még alig virágoznak. NYUGAT-MAGYARORSZÁG-on s POZSONY táján is viharos szelek voltak. (H.K.T. ápr. 12.)

április 15. NAGYKÖRÖS. "A dühös szél a kiütött tüzet terjesztette, s 1000 ház és 4 malom leégett." (I.h.ápr.22.)

április 18. EGER. "Reggel 8-9 óra között rettenetes nyugoti szél fújt. A kitört tűz elterjedt s 15 ház leégett". (Uo.)

április 21. PEST-BUDA. "Az utóbbi hét gyenge fagyot hozott, mely a kertekben, és szőlőkben tetemes kárt is okozott, mert a gyenge virágok, vetemények, és szőlő bimbók nagy részént elfagytak..." (I.h.ápr.26.)

április 18-21. KOLOZSVÁR. "... az idő nagyon megváltozott. Hideg szelek nagyon uralkodnak. A' Havasokat a' hó annyira ellepte, hogy ott tél van; nálunk is a' városban idő szakaszonként egy-keveset havaza. Reggelenként hóharmat van. 20dik és 21-dikben még az álló víz is megfagyott a' tsebrekben. A' Therm. nappal 8R grádnál (10°C) most feljebb nem megyen, reggel pedig -1, -1/2, vagy 0°-án áll. Az őszi vetések gyengék, nevezetesen a' rozs és az elegyes buza, a' Téli időt nagyon megsemmisítette. Némely helyeken Tavaszinál újra kell a' földeket bevetni." (I.h.máj.3.)

április. BUDA-GELLÉRTHEGY. "A Budai Tsillagvizsgáló jegyzése szerint áprilisban egészen komor (borult) nap volt 3, egészen tiszta (derült) egy sem; eső volt 12 nap; zivataros idő* 19(!) nap; 1-ső és 21-ik napján kevés hó szállt; 13-ikán pedig eső és gyenge menydörgés." (Uo.)

április. VESZPRÉM. "...igen hideg és száraz, a vége felé kissé esős, a fagy sokat ártott." (Bolgár M. 24.)

május 24. RIMASZOMBAT. "... nagy felhőszakadás volt, mely a' szomszéd helyekből irtóztató erővel lezuhanván, a' várost külfölből utakon olly nagyon elöntötte, hogy a' Ref. Templomban és az Oskola Házban majd övedzésig állott a' víz, mely sok szép és hasznos kerteket teljesen elpusztított." (H.K.T. jún.17.)

május 8., 14., 18., 17., 30. SÁTORALJAÚJHELY. "Azonban május 14-dikén éppen Pünkösöd első napján (pv), esni kezdett az eső; s azóta nints nap, melyen ne ömöljék. Május 8-ikán a' SZALÁNCZI hegyek (ABAUJ TORNA m.) el valának borítva hóval, a' mi itt ilyenkor szokatlan látás, 18-kán pedig nevezetes részét hegyeinknek annyira elveré a' jég, hogy fél termésünket ezeken elvette. Ugyan az nap az is történt, hogy ámbár ez idén keveset zengett az ég, a' villám bűsapott a' Reform. templomnak pala kövel földött tornyába, annak legalsóbb sorát, és a' párkányzatot egy kis darabban letörte, az orgona mellett a' templomba bű sapott, és a' Cathedráról az aranyozatot le ette; de tűz nélkül esvén alá, semmit meg nem gyújtott."

"Ennél sokkal nagyobb szerencsétlenség érte városunkat, határunkat, midőn Május 27-kén a' város nyugati szélén emelkedett SZÁR- és MAGAS-hegyek fölött felhőszakadás történvén a' víz irtóztató zugással ment végig, a' ZOLYOMKAI völgyön, 's hordónyi nagyságu köveket hengergetett le, házat és butort elragadott, és a' városon a' RONYVA vizéig keresztül menő mély és kőfállal kirakott árkot úgy tele töltötte, hogy kevés idő múlva semmi ároknak nem tetszettek. Ez a' felhőszakadás most még nagyobb volt, mint amely 1818-dik Május 9-én (lásd ott) töltö el kövel és fövénnyel városunkat."

* Téves, bizonyos "felhős", ui. csak 1 zivatar volt, mégpedig 12-én. (Uo.)

"Kedden május 30-án, hasonló rontást tett egy más felhőszakadás a' KIS-TORONYAI hegyekben, hol a' szüretet, – melyet reméltek – igen nagy részben semmivé tette, a' tölgyfákat gyökerestől kifordította, a' vetést nagy darabban a' földhöz tapasztotta, a' mi(t) sok határokon végig láthat az itt menő utas. E' tsapások tselekvék, hogy ámbár eddig a' rozsnak köble nálunk 48 garason költ, arra egyszerre 60 garasra emelkedett; ez így van a' szomszéd UNG és ABAUJ Vármegyékben is, ahol ez a' vetést ért tsapás hasonló károkat teve. – Taval a' száraz esztendőben igen kevés szénánk vala, most igen sok lesz, kivéven azon helyeket, amelyek el vannak iszap-pal, gyümölsünk tavál igen kevés, most annyi, hogy tsak tsapás nem éri, kéntelenek leszünk egy részben leverni, ne hogy a' fák gallyait össze tördeljék. Hegyeinket PATAK-on, TOLTSVÁN, ERDÖBENYÉN, TARCZAL-on, TOKAJ-ban és a' szomszéd helységekben is nagy részben elverte a' jég." (I.h.júl. 17.)

május 29. PEST-BUDA. "A' most végződő Pünkösöd hava valamint esőzéssel kezdődött, egy folytra is a' kedvetlen, és hűves napokkal telt, úgy hogy a' természetnek tápláló ereje a' külső levegőnek meghűlése miatt igen gyengén adhatta ki magát. Több nedves napok között a' 29-dik annyival kedvetlenebb, mivel délután 1 és 2 óra között setét felhők kerekedvén szakaszonként nagy széllel zápor esőzések voltak, több ízben jéggel keverve. Ezen zivatar idő kezdetén Pesten a' KÉMÉNY tisztító utczában (a mai Kéményseprő utca) szörnyű tsattanással a' menykő beütött egy háznak kéményébe, és megszaggatván a' kéményt, a' kődarabok ugyan egy férjfinek fejét megsértették, de azon házat több helyeken nagyon megszaggatta, de más személyekben más kárt nem tett." (I.h.máj. 31.)

május 29. ÓBUDA. Rendkívüli felhőszakadás, amely hegyi szőlőinket alaposan megromgálta és elárasztotta. Ez az ár jóval nagyobb volt, mint az 1825. évi; a réteket a ház körüli részeket, szántóföldeket teljesen lehordta, s ez alkalommal az utakon lévő kocsikat felborította és többek közt a fenyves saroknál egy erőteljes pásztorfiút az ár elsodort, de az árból súlyos sérülésekkel sikerült kikerülni, másnap sérüléseibe belehalt; ugyanakkor az 1823-ban épült FILATORI hidat is elsodorta az ár. (Krenn.)

május 30. POZSONY M. "Ugyan az nap POZSONY melletti SZENT-GYÖRGY szabad Királyi városnak szőleit és földjeit elpusztította, és NAGYSZOMBAT mellett ZAVAR nevű faluban BEREY Királyi Tanácsos Urnak, és Itélő Mesternek Kastélyát a menykő felgyújtotta." (H.K.T. jún. 17.)

május 30. GARAMSZENTKERESZT. (Bars m.) "... délután két oldalról rettenetes felhő támadott, és olly rémitő erővel jött az égi háboru, hogy a' Püspöki Kastélynak először egyik, utóbb a' másik tornyába beütvén az első helyen a' Stukaturát megszaggatta, 's az alsó bolton keresztül törvén, az utszára kiment, 's elenyészett; a' másik helyen a' püspöki nappali szobába lerohanván, nem tsak a' padlást megszaggatta, hanem a' falon függő tükröknek aranyos ráámját lekopasztotta, a' szegét kétfelé vágta, 's így a' tükröt letsapván, darabokra törte, 's az alatt lévő órát is különösen megrontotta."

"Ugyanakkor a' közelebb lévő FELSŐ-APÁTHI faluban, bé ütött egy pajtába, 's azt meggyújtván 3 házzal együtt elcémésztette." (Uo.)

május 31-június 1. PEST-BUDA. "Ezen a' héten kisebb nagyobb esőzések valának PESTEN; 's ami különös, a' menydörgések, 's esőzések délután kezdődtek, 's még szerdán (31.) 's tsötörtökön (jún. 1.) is jégesővel keverve folytatódtak." (I.h. jún. 10. P.Z. jún. 25.)

június 8. PEST-BUDA. "Mostan végződött MEDÁRD napi vásár az esőzések miatt nem igen népes volt..." (I.h. jún. 10.)

- június 17. POZSONY. "A' nagy esőzések miatt a' DUNA vize annyira megáradott, hogy POZSONYnál az új hajóhidat a' partok fekvésénél feljebb emelné; ugyan ez történt PESTen is." (I.h.jún.17., P.Z.jún.25.)
- június 30. PEST....jég is esett. (I.h.júl.3.)
- július. CSONGRÁD. "... írják hogy ott e' hónap elején olly rettenetes szél kerckedett, melly irtóztató dühösséggel vágott által ezen a' vidéken, 's több károkat okozott; nevezetesen egy 3 lovas szénával megrakott szekeret kotsissal, 's a' lovakkal együtt a' levegőbe felemelt, 's nagy távolságra elvitt, melly ott is esvén a' földre öszve tört, 's az embernek lábai is; több erős épületek födelei darabonként kiszaggatva jó messzire elvetve, öszve zuzva találtattak. Annyira elrémült a' nép, hogy ítélet napjának tartotta azon szempillanatot, melly ebben a' város hajlatján kegyetlenkedett ezen borzasztó szélvész." (I.h.júl.19.)
- július. POZSONY. "... nagy környékén az aratás nem kedvező; mert a' kövesebb földeken a' sok és gyakori esőzések a' vetéseket leverték, és a' gabona fejekben kevés szemek találtattak. A' sovány földeken az idén bővebb az aratás." (I.h.júl.22. P.Z.júl.21.)
- július 2. CSÁKBERÉNY. "... úgy a' folyó esztendőben Sz. Jakab Havának 2-kán a' CSÁKBERÉNYi tehény tsordából reggel 4 és 5 óra között nagy égi háboru támadván, 34 tehenet ölt meg a menykő (1798-ban 57-et, l.o.). Ami annyival is különösebbnek tetszhetik, mivel a' villám amint a' tsordás vallja tsak a' kolompos tehénre szállott, melynek rémitő elbődülésére az egész tsorda öszve rohant, és azonnal setét füst borítá el a' tsordát; az alig látszott egy minutumig, a' tsordán, eloszlása után a' pásztor 34 tehenet dögölve talált. A' jelentő Férjfiu azt a' megjegyzést is teszi, hogy az eféle marháknak bőrét, és husát kár nélkül lehet használni, mivel az ilyen állatok mintegy szélütés (vér-tályog) által fulnak meg: így hamarjában vérök vétetvén, husok füstre tétethetik, és akár ki egéssége veszedelme nélkül megeheti." (I.h.júl.29.)
- augusztus 4-5. PEST-BUDA. Több napon át esős idő, 4-én du. ismét nagy forgó szél záporosóval, zivattal, 5-én reggel sűrű köd, még 8 órakor is, az idő erősen melegedett és az árnyékban 27° (33,8°C.). (I.h.aug.5.)*
- augusztus 5. POZSONY. Nagy hőség, napok óta igen meleg idő, árnyékban is 28°. (35°C.) (I.h.aug.12.)*
- szeptember 16. PEST-BUDA. Igen bő csendes eső, majd meleg, ami nagyon kedvez a szőlőnek. (H.K.T.szept.20.)
- október 2., 5. PEST-BUDA. "A' szüret 2-án megkezdődött igen kedvező tiszta időben. A' termés bőségével ugyan nem igen kedveskedett; de jóságával hihetőképén a' nevezetes esztendők sorába fog jutni. 5-én borult idő, 6-án kiadós eső." (I.h.okt.7.)
- október 13. POZSONY. A szüret megkezdődött. A termés közepes. (P.Z.okt.13., 17.)
- november 4. PEST-BUDA. A szelid tiszta idő nálunk folyvást tart, noha kivált éjtszakánként késő őszi hideg szokott lenni." (H.K.T.nov.4.)
- november 8-11. PEST-BUDA. Hűvös, szeles, esős idő, majd havazás, a hó elborította a budai hegyeket. Az időjárás a pesti vásárnak nem kedvez. (I.h.nov.11.)
- december 11. POZSONY. "... a' DUNA megáradván, de leginkább mivel a' tulsó parton töltést akarnak készíteni, a' hajó hid Dec. 11-dikén elbontatott, és a' repülőhid alkalmaztatott az általjárásra." (I.h.dec.16., P.Z.dec.12.)

* Feltűnő megjegyzés a két hely maximálisnak tekinthető hőmérsékletében.

BUDA-Gellérthegy

Csillagvizsgáló

1826. Hónap	Hőmérséklet ^o C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	csap.	köd pára	zivatar
I.	-6,1	4,8	-13,9	3	13	16	8	–
II.	-2,9	5,0	-9,0	5	10	15	12	–
III.	5,0	17,5	-1,8	8	2	10	2	–
IV.	10,1	19,9	-0,3	12	2	14	2	1
V.	14,1	22,8	4,8	19	–	19	3	8
VI.	19,4	28,0	7,1	15	–	15	4	7
VII.	22,5	29,8	15,0	13	–	13	5	4
VIII.	22,4	29,1	16,2	10	–	10	15	–
IX.	17,8	26,6	5,0	4	–	–	14	4
X.	11,9	19,0	2,5	9	–	9	–	–
XI.	4,4	14,8	-2,5	9	5	14	8	–
XII.	2,1	0,8	-3,3	9	6	15	5	–
Év	10,1	29,8	-13,9	116	38	150	78	24

Ezt a táblázatot a Gellérthegyen volt egyetemi csillagvizsgálóban végzett megfigyelések alapján közölte le JÓZSEF nádor udvari orvosa kis könyvében. Az eredetiben °R-fokokban közöltettek a hőmérsékleti megfigyelések, érdemes megemlíteni, hogy a középértékeket ezred fokokban közölte, így pl. január középértéke -4,903. A munkának címe: PESTH UND OFEN mit ihren Einwohnern besonders in medizinischer und anthropologischer Hinsicht. (Ofen 1838.)

- BUDA-GELLÉRTHEGY. "... a Magyar Universitáshoz tartozó Csillag-vizsgáló torony-nak igazgatója T.T.TITTEL PÁL Ur szerint az egész esztendőben 83 nap tellyesen komor volt, és 93 nap majd nagyobbban, majd kevesebb ködös, tsupán 3 nap volt tellyesen tiszta és kiderült. Tsendes nap volt 41; zürzavaros 39. Többnyire éjszaki szél uralkodott. Az eső menydörgés hallatszott Április 13-kán, s a legutolsó augusztus 13-kán." (H.M.1827.I.25.)
- CSONGRÁD. A termésnek csak olyan ideje volt és úgy kielégített, mint az előtte való esztendőben. (Blázsik.)
- DEBRECEN. "Kemény hideg tél; márczius tavaszi, április változó, zsenegés tavasz, 's meleg nyár dörgéssel és esős napokkal felváltva; szép ősz." (Debr. Magyar Kalendârium, 1831.)
- ERDÉLYben és NÉMETORSZÁGban nagy sáska kár. (Kadocsa Gy., 92.)
- ESZTERGOM. "A DUNA befagyott január 10-én. Jég elment február 24-én. Nem sok (bor), az is savanyu. Aratás kezdete július 16-án. Szüret kezdete október 4-én." (Esztergomi, 1925. 97.)
- GYŐR. Nagy jeges árvíz pusztított, mely a DUNÁN 200 hajót és malmot zúzott össze. (Magyarország Vmei és városai, Győr. 379.)

- KOMÁROM. "Idők járása ebben az esztendőben kezdődött a' fagyás Januárus 6-kán és azután olly tartós kemény idők voltak, hogy sok fiatal gyümölcs fák vagy ki fagytak, vagy pedig a' héjjokon nagy repedezések támadtak, hó ugyan nem sok volt; az egész tavasz Június elejéig szüntelen hives és szeles volt, mely miatt gyümölcs kevés termett Júniusban annak utánna rekkenő melegek és száraz idők jártak, gabona, bor, krumpli szűken termettek, fel is ugrott egy kevésbé az árok, úgy hogy most egy Pos. mérő tiszta buza el két öt forinton vtzban, 's feljebb is, a' zab 1 for 48 kr vtz." (Jókay J., 75.)
- ÓBUDA. Ebben az évben sok volt a sarjunk.* (Krenn Gy. - Leengcz E., 278.)
- PENC (Pest.m.). "... az 1826-ik esztendő: a tavasz száraz, de azután sok eső és menydörgés. Július, Aug., és Sept. száraz. Gabona szalmára nézve elég, de szemre igen kevés. Oka sok tavaszi eső és nagy szelek.
Sept. szép az egész hónap. Nov. és X-ben nedves és nagy sár. Bor PENTZen igen jó, mivel a szüretet október 20-kán kezdték, más helyeken savanyú, PENTZen a bornak akója az 8 usq 11 f., máshol 7 usq 8 f, és olcsóbb is.
A tisztának (buza) pos.m. 1 f 30. Hogy a gabonatermés gazos és olly konkolyos lett, oka lehetett** mert a szántás soha sem zöldülhetett meg, mint kellene." (Csörföly J.)
- PÓCSMEGYER (Pest m.). "1826-ik esztendőben uralkodó Plánéta volt a Jupiter. Ennek vezérlete alatt az elején nedves, a nyár és ősz igen száraz volt. A buza szorult szemű volt és a szőlőben is sok fonnyadt volt. A buza ára volt 4 forint, a bor ára volt 5-6 forint." (Vámosy-Szabó, 126.)
- RÁCKEVE. "... Január 6-ikán kezdett fagyni, azután havazni, tartott a tél egyenlő homályos köddel, zuzzal, kemény csendes idővel. Február 8-áig, ekkor csillámlott meg a nap, s kevés olvadást okozott, de azután ismét kemény idők Febr. végéig. Martius, Ápril, hideg, temérdek szelekkel, éjjeli fagyokkal, derekkel folyt el. Ápril ujra elkezdett esni. Májusban több eső, mint tiszta nap; de ottan-ottan derek lévén, a szőlőinkbe sok kárt tett és csak Május közepe láczott a szőlő zöldülni, az első hajtások elfagyván. Június is, egy hetet kivéven esőzéssel folyt el. A DUNA kétszer is kiöntéssel fenyegetett. Széna elegendő, Buza, Árpa egyformán magot adott, valamint zab is. Szeptemberben már jó fagy, azért vékony és sovány szüret. Gyümölcs (kivéven az aszaló szilvát, mely sok volt) kevés." (Magdics J., 177.)
- SOPRON. Január és Februárban igen hideg volt, sok hó esett, márciusban szép idő volt. Az év inkább nedves. A bortermés rossz volt, nem termett sok s az is savanyú. Gabonatermés közepes. Szalma, széna és sarju sok termett. (Bruckner G.)
- TAMÁSI. (Tolna m.) Ismét volt himlőjárvány. (Historia Parochiea.)
- TOKAJ. Közepes bortermés volt. Olyan volt mint az 1824. évi, csak kiadósabb és korábban szüreteltek. (Schams, F.I.r.100.)
- VERSEC. A fekete tücskök, melyek az év tavaszán felette elszaporodtak a VERSECZI szőlőkben: amely azokból egész fel a CSERENKA hegység elnyúló területén, annyira felemésztették a venyigék fiatal hajtásait, hogy az ottani szőlők közül még azok is melyek legkevesebbet szenvedtek, csak 5-6 akó bort adtak holdanként. (Milleker B., I.301.)
- ZSIBÓ (Szilágy m.). "Május 14. D.u. eső. 15. D.u. hideg eső. 19. Hives estve. SOLYMOS. (Arad m.) 21. eső, hives. 22. eső, hives. (Kardos, Wesselényi. (I.h.71-72.)

* A német szövegben "Krammet"-nek olvasható, de miután nálunk "boróka" Budán általában nem terem, valószínűleg "Krummet" azaz "sarjú" értendő.

** Ellentmondások vannak. Szárazság már csaknem az aratás után volt. A tavaszt száraznak és esősnek is mondja. Valószínűleg a június volt esős.

Június 1. Nagy eső. 18. eső. 20. eső. (I.h.72.) Július.* Augusztus 1. Eső. 16. kis eső. 17. szép idő. 18. Eső. 21. Nagy eső. 24. Eső. D.u. szép idő, (I.h.74.) Szeptember. Estve nagy eső. 21. Nagy eső. 22. Dér. 23. Nagy dér, de a szőlőnek nem ártott. 26. Szép idő. (I.h.I.75.) Október 29. Reggel eső. (I.h.I.76.) November 6. Szép idő, estve eső. 8. Meleg eső. Nagy szél s eső. 9. Egész nap eső, hives. 11. Eső, nagy szél, s havazás. 12. Egész nap havazás. 12. Reggel szép idő, s hideg."** (I.h.I.77.)

1827

január 1. KOMÁROM, GYŐR. "... 1-ső Januárus éjjel 3 óraker oly rettentő égháboru volt, hóesséssel, 9-szer csattant az ég KOMÁROMba a Barátok (Ferencesek) Templomát megütötte az Isten haragja, és GYŐRbe a Püspök templomát is, de nem égett el egyik is."*** (Kenessey K., 1948. 174.)

január 5. JÁSZBERÉNY. Rendkívüli időváltozás történt, hajnali 4 óra körül északi irányban óriási szél kerekedett dörgéssel és villámlással, de semmiféle kárral nem járt. (Ferencesek, Merk T.)

január 12. PEST-BUDA. "Pesten az esős és sáros napok után, a' folyó hónap 11-kén éjszaki szél támadván, egészen téli idővel látszatott fenyegetni; de estve hirtelen megváltozván, tsaknem melegre, 11 óra tájban a' hathatós szél zugó esőt hozott; utóbb az ég feltisztulván 4 óra tájban másnap reggel ismét szörnyű szél támadott, 's setét felhőkkel elborítván egünket, rémitő zugással fergeteg támadott, midőn a' jég, dara, 's eső keveredve hallván nagy villámlások, 's rémitő tsattogások között PESTen Ferencz Városában a' menykő letsapott, 's a' Református templom megett a' városnak fatartó majorjába, azt meggyújtotta, 's az egész várost nagy ijedtségbe hozta: de a' bő esőzés, 's a' serény segedelem meggátolta a' veszedelem további terjedését. Ezen közben annyival nagyobb volt a' rémülés, mivel az egész város felett a' levegő mint egy tűzben állani látszatott, 's a' gyakori menydörgések, 's villámlások folyvást tartottak. Ezen tünemény annyival különösebb, mivel 11-dikén déltájban a' DUNA felett igen szép szivárvány látszott, 's ugyan ez időben a' BUDAi várban havas eső esett." (M.K. 1826. 48. Közli H.F. Megemlíti a Poggendorff Annalen XXI. 1831. 202.)

január 12. BUDAÖRS. Nagy zivatar volt. PESTen a villám becsapott a fatelepre, mely le is égett. (Kreisz.)

január 12. ÓBUDA. Az éjjel 4 óra körül volt zivatar és jégeső oly erős volt, hogy a kánikula napjaiban sem lehetne erősebb. A villám PESTen a tűzoltószerrek raktárába csapott s az le is égett. (Krenn.)

január 12. PENC. "... virradóra 4 órától ötig nagy villámlás, égzöngés és jéges eső. PESTen a menkő leütén, külömféle eszközös magazinum szerentséses meg is égett. OROSZIba is a menkő által egy ház meg égett. Január majd kemény, majd esős." (Csörföly.)

január. PÓCSMEGYER. "... olyan villámlás és tsattogás volt, hogy még PESTen is a menykő ütéstől sok ölfa megégett." (Vámosy-Szabó 127.)

január 14. KOMÁROM. "Január 14-kén virradóra nálunk nagy ég villogás és dörgés lévén,

* Júliusban BUDÁN és POZSONYban tartózkodott.

** November 15-étől kezdve december végéig nincsen feljegyzés. (Réthly)

*** 1827. jan.1-éről Körmeny Krizolog bencésrendi tanár feljegyzett ugyancsak egy villámcsapást, amely szintén a Ferencesek templomának tornyát érte. Az itt közölt villámcsapást a komáromi BALÁZSY család jegyezte fel régi családi Bibliájában.

a' barátok tornyába (mely most katona fészek) belé ütött a' ménkö, és az előtte állott strázsát úgy megijesztette, hogy a' szegény harmad napra meg holt. A' nyár száraz volt és rossz termő, a' buzának Pos.mérője felment 10 forintig vtz. bor elég termett és igen jó, és nem is igen van ára, kivált az óborokat éppen nem keresik.

Vízáradás három ízben volt. u.m. Martiusban, Júniusban és Augustus végén, az első és 2. a mi Szigetünket is elöntötte, nekem is a' kertjeimben igen sok kárt tett, sok szép gyümölcs fáimat ki ölt, széna az egész DUNA mentében semmi sem takaríthatott." (Jókay J. 75.)

január 19. POZSONY. Éjjel borzalmas hóvihar, igen nehéz volt a közlekedés, kocsik egyáltalán nem közlekedhettek. (P.Z.jan.25.)

január 22/23. POZSONY. Újabb hóvihar, a bécsi posta 3 napot késett. (I.h.jan.26.)

január 27. SZENTES. "Az 1827-ik esztendőben január 27-én estvéli 10 óra tájban Napnyugat felől jött nagy fekete felle; szörnyű villámlással és menykű hullások közt egy lovat agyon is ütött. MIKETZ Jánosét és hajnalig villámlott, menydörgött, reggelre pedig a' fél szárig (28-29 cm) érő pocsoja megfagyott, hogy a' terhes kocsit is elbirta a' fagy." (Szabó Menyhért levélbeli közlése.)

január 29. POZSONY. "... POZSONY és KOMÁROM között a zajló jég megállott. A DUNA befagyott, azonban nagy hó fekszik a jégen." (H.K.T., febr. 3., P.Z. jan.30.)

február 3. PEST-BUDA. Esős volt, a hó olvad, a DUNA közepe tisztul, a partokon áll a jég. Tegnap szép (febr.2.) tisztára derült az idő, de fagy nélkül. (Utalás a Gyertyaszentelő parasztrekulára. Uo.)

február 19., 20. PEST-BUDA. Újból kemény hideg -8°(-10°C.), erős havazás. A DUNA erősen zajlik, újabb beállásától tartanak. (I.h.febr.21.)

február 28. PEST-BUDA. A jégzajlás nehezíti a ladikokon való átkelést. POZSONY vidékén megtették az árvíz elleni óvintézkedéseket. MOSONYtól KOMÁROMig, majd SZÉKESFEHÉRVÁRig a földekről a hó eltűnt, a marhákat már kihajtják. (I.h.febr.28.)

március 9. POZSONY. A DUNA apadt, a jég elindult. (P.Z.márc.9.)

március 2., 10. PEST-BUDA. A DUNA hidja elkészült, este 1/2 7 óta szabad az átkelés. A felső jég is már 7-én elvonult. A két hete tartó szép idő kedvez a vásárosoknak. (I.h.márc.2., 14.)

március 10. POZSONY. A jég a MALOMLIGETnél megakadt, 's így POZSONY két partját a víz elöntötte. KÖPCSÉNYig víz alatt voltak a földek. (I.h.márc.14.)

március 23. VESZPRÉM. Nagy szelek dühöngtek, sok kárt tettek az épületekben. (Bolgár M.24.)

március 23. ÓBUDA. A hatalmas szélvihar sok kárt okozott. Vizimalmot is megrongálta, s egy inas a vízbe fult. (Krenn.)

március 23. JÁSZBERÉNY. Reggel – sőt már éjjel erős viharos szél kerekedett, a templom tetőzetét és a kolostort is megrongálta. A javítás 200 frtnál többbe került. (Ferencesek, Merk. T.)

március 23, 24. KISTORONY (Szeben m.). Nagy szélvihar. (19.Bielz A.68.)

március 26. JÁSZBERÉNY. A szél mintegy ujjaéledve nagy erővel kitört, óriási károkat okozva, sok ház tetejét megrongálta a városban és a környéken is. Ezen a napon a városban országos vásár volt és a szél az árusok sátraít felforgatta, felkapta és meszsziire elvitte. (Ferencesek, Merk T.)

március 30. POZSONY. A hajóhidat összeszerelték és átadták a forgalomnak. (P.Z.márc.30.)

március. PÓCSMEGYER. "... olyan nagy volt a DUNA, hogy a nagy víz miatt a malmokat helyre sem vihették, a magyar malom is helység háza szegleténél örölt. Ami nagyobb (baj) ennél a DUNÁN is sok kár esett." (Vámosy-Szabó, 127.)

- április 7. PEST-BUDA. "... a' nagy és veszedelmes szelek után gyengébb szelekkel tiszta meleg idők járnak, melyre nézve a' föld nagyon kiszáradt." (H.K.T. ápr. 14.)
- április 17. PEST-BUDA. "... a' száraz meleg napok folyvást kitartanak, tegnap (17.) mégis bekezdett borulni, és délután gyenge eső elverte a' port, midőn 3 1/2 óra tájban nagyot dördült az ég." (H.K.T. ápr. 18.)
- április 21. PEST-BUDA. "A' mult hetekben volt szörnyű szeleknek szomoru következtetéseit láttuk 's hallottuk. Ugyanis BUDÁN, PESTen számtalan házak földölei károsítottak meg 's sok kerítések földre borítottak. Igen szembetűnő volt, hogy a' Sz. GELLÉRT hegyen lévő toronynak kupakját (Kupola) a' pártázat köveknek egy részével felemelte, 's meggörbítette, a' körülötte lévő rostélyos kerítést pedig egészen ledöntötte." (I.h. ápr. 21.)
- április. ADONY. "... Mióta a' DUNA áradni kezdett, mi egy tengerben állottunk. Egy hónapig úgy látszott a' mi lakhelyünk a' hegyekről, mint egy sziget a' vizek közepén. A' Kereskedés megtsökkent. Terhelt hajók nem usztak mellettük lefelé. A' posta ut elvesztette menetelét. Az utasok kikerülvén minket nem látogattak. A' mezei gazdálkodás a' hullámvásáros miatt nagy akadályt szenvedett. Azomban a' víz szerentséinkre városunkban kárt még sem tett, hanem az utakat, gátokat, 's hidakat felette megrongálta, melynek helyrehozások elég fáradságos fog lenni. Hozzá jött nem rég a' rettenetes szélvész (márc. 26.), valóságos orkán; 's több napi dühével tetemes károkat okozott." (I.h. ápr. 14.)
- április 27. PEST-BUDA. "Legközelebb több napi tsendes esőzések után tegnap d.u. 3 óra tájban komor felhők borítván el egünket, záporosó kezdődött, 's a' nélkül, hogy több előjeleit tapasztaltuk volna, egyszerre sebes villámlások 's tsattogások következtek. Azon különös Electromi erőnek kifejtésével, hogy az országuton lévő Bátor ORCZY háznak a' szomszédos KOLB házával való egyesületében (egybeépített), az erősen füstölő kéménynél a' mennykő letsapott, elkerülvén az előtte való Evangélium templomnak tornyát 's fedelét. Az Isten nyílnak utjában itt különös vonzó erő nem lévén, a' két szomszéd tserép fedeleket az Electromos tűz megszárgatta ugyan, de mérhetetlen sebessége miatt meg nem gyulasztotta. De még is alább szállván a' KOLB házának első emeletéből a' folyosó ablaknál álló dajka ölében 14 hónapos gyermeket úgy megjárt, hogy a' dajka ugyan lábának megmerevedésével életben maradt, a' kisdéd pedig szörnyű halált halt, úgy hogy rajta semmi orvosi segédlelem a' látszatos holtaknak felelevenítő módjával mingyárt hamarjában se segíthetett." (I.h. ápr. 28.)
- május 1. POZSONY. Délután volt az idén az első zivatar. (P.Z. máj. 4.)
- május. NAGYBÁNYA. "Május eleje forró." (Bencsik J., 1906. 198.)
- május 8. PEST-BUDA. "... hanem tegnap d.u. 4 óra tájban olly annyira megeredtek a' levegőnek viz tsatornái, hogy a' záporral leomló vizeknek sokasága, az utban levőket majd elsodorta. Szerentsére volt az, hogy ezen sebes víz leömlés sokáig nem tartott. Külömben nagyobb károkat is okozhatott volna: most pedig talán még azt a' hasznát fogjuk látni, hogy a' tserebogarakat, mellyek nálunk a' fákat, vég nélkül nagy sokasággal mindenütt ellepték, a' földre lemosta, 's clemésztette. Még mára virradóra is az éjtszakának nagy része alatt az eső ámbár tsendesen esett, 's így valamint a' veteményeknek, úgy a' vetéseknek is tápláló esőt adott." (H.K.T. máj. 9.)
- május 14. TOLNA M. "Május 14-én TÉKOS, TARDOS, GERÉNYES, CSIKOS-TÖTTÖS, DOMBOVÁR, PULA, NAK, SZAKTS, helységeket, és némely tanyákat az irtóztató felhőszakadás a' nagy zugással eső jéggel, majd egészen elpusztította. Ez nem csak minden vetéseket, és szőlőkereteket semmivé tett, hanem még egyéb földeket és

- réteket is elöntött, a' fákat öszve tördelte, sok marhát megölt, sok embert megsebesített, és a' házakban is nagy kárt okozott. Illy irtóztató veszedelmes időről még az öreg emberek sem emlékeznek. Átterjedt a' szomszéd megyékre is." (H.K.T. jún.6.)
- május 17. PEST-BUDA. "... d.u. 6 óra tájban PESTen rövid menydörgés és sűrű jég esett, zápor esővel vegyest, 's a' menykő a' THERÉSIA városban le is tsapott, 's egy embert mért ki még a' kezét sem bírja: de a' jégesőnek nagyobb következtései nem lettek..." (I.h.máj.19.)
- május 25. POZSONY. A hernyók a gyümölcsfákon sok kárt okoznak. (P.Z.máj.25.)
- május 29. PENTC. "29 Mai usq finom eső minden nap." (Csörföly.)
- május 31. PENTZ. "die 31. Mai PENTZen jég eső nagy mértékben, elannyira, hogy a szőlő semmivé tevén, a jég a rétcinken halmokba heverték, a víz a hidak (átjárók) felett folyt, megeredt, MAGOS, VARGA völgy és MENYETSKE, hogy tökéletesen elverte KESZEGHI, ZSOMBRÁKI, SIMAHEGYI, RUMÁNY, BOK, NISEI hegyeket, PETÉNYI, AGÁRDI, SZÁLLÁSKAI és LEGÉNY hegyi szőlők nagyobb részét.
- Esztendőre-i az 1828-a tökéletesen elvert szőlők minő termést adnak, megjegyzésre méltó. A megmetzett szőlők elverés után hogy hajtottak ki, és a vesszőt, hogy érlelték meg, minő termés következett ugyan ezeken, megjegyezni való." (Csörföly J.)
- május-június. SZERÉM M. "... a' DUNA, DRÁVA és SZÁVA, Májustól fogva szünet nélkül nevedkdvén az ő kiöntéseik miatt oly nagy gráditsra lépett a' veszedelem, hogy sok helységeknek lakosaik lakhelyeiket elhagyni kényszerítettek. Sok ezer hold bevetett földek víz alá borítottak, minden hidak tsaknem egészen össze szaggattak, melyek között különösen emlittetik az ESZÉKEN tavaly épült szép hid. ESZÉKnek, VUKOVÁRnak és UJVIDÉKNEK (NEUSATZNAK) egész részeik vízben állanak, 's a' vizek mely ekkor (Június végén) is áradtak, pedig már a' szép idők beállottak volt. A' legidősebb emberek nem emlékeznek, hogy a' DUNA illy nagyon megáradott volna. Sok millióra telik a' kár, melyet az a' sok árvíz okozott." (M.K.júl.20.)
- június 4., 12. POZSONY. Pünkösöd hétfőjén e hó hétfőjén (4.) du. erős zivatar volt. A Duna erősen árad s kedden 12-én már 12 láb 3 hüvelykre emelkedett. LIGETFALUban (ENGERAU) víz alatt áll, és a KÖPCSÉNYig vezető út is. (P.Z.jún. 15.)
- június 4. KÖRMÖCBÁNYA (KREMNITZ). Du. erős jégzivatar és felhőszakadás volt egy órán át. A patakok kiléptek medrükből s nagy áradást okoztak. A jég közel fél lábnyi (16 cm) magasan feküdt. Az ár több hidat elsodort, sok helyen a víz az ablakokon át a földszinti lakásokba behatolt, oly hirtelen, hogy az emberek alig tudtak elmenekülni. Többen a vízbe fulladtak. Sok bútort, berendezései tárgyakat elsodort. Kerteket, szántóföldeket iszappal elborította. (P.Z. jún. 15.)
- június 4. TÁLLYA. A Pozsonyi Ujságokban olvassuk, hogy TÁLLYA vidékét Jún. 4-dikén délutáni 3madfél órakor olly rettentő zápor, jégeső, és szélvész lepték meg, hogy egy fertály óra alatt, kiváltképpen a szőlőhegyeken nemcsak a gerczdek és gyengébb jövések (hajtások) mind leverettettek, hanem a szőlőfák is összetördeltettek.* (I.h.jún.22.)
- június. PEST, SZENTENDRE, VÁC, SZADA. "... Nálunk PESTen, és ezen környéken igen különös az időjárás, mert majd mindennap zápor eső, jégeső, és menydörgés vagyon. A' jég eső már a' BUDAi szőlők egy részében, ugy a' SZENT-ENDREi szőlőkben is nagy károkat tett. VÁCZon és SZADÁn pedig a' nagy zápor esők

* A napot nem közli, de nagyon valószínű, hogy június 4-én volt.

szomorú következtetéseket okoztak, és a' szőlő munkát nagyon akadályozták." (H.K.T.jún.20.)

június 21. TISZOLC (Gömör m.). Emberemlékezet óta nem mutatkozott oly bőséges áldásos aratás mind az idén. Azonban 21-én volt felhőszakadás borzalmas jéggel, majd a keletkezett árvízzel egy óra alatt mindent elpusztított. A FURMABEC és a RIMA vizei fatörzseket, szikladarabokat hordtak magukkal; a két folyó vizei egy félóra különbséggel érkeztek, s ezért nem történt katasztrófa TISZOLOCZon. A Termés elpusztult, rétek, földek eliszaposodtak. A katasztrófa PILA, HACSAVA, NYUSZY, valamint KLENÓCZ községeket, s a bánya és kohóberendezéseket is érte. (P.Z.júl.15.)

június 22. POZSONY. A DUNA vízállása 9 láb 2 hüvelyk, de újból árad s 25-én elérte a 11 láb 3 hüvelyket a 0 felett. (P.Z.jún.26.)

június 22. DRÉGELYPALÁNK. "... melyek közül DRÉGELY-PALÁNKi nagy felhőszakadást kell említenünk, hogy Jún. 22-ikén délután 3 óra tájban a víznek zuhanó özöne mi mindent elpusztított, s nem csak a mezőt, és termést semmivé tette, hanem egy évre a barmokat is úgy elragadta, hogy veszélyes útjában testüket is összerongálná." (I.h.júl.11.)

július 1-14. MURAKÖZ, LETENYE. (júl.14.) "A vízáradások kártékonyágáról több szomorú tudósítások érkeznek hozzánk. Így SZALA (Zala) Vármegyéből LETENYÉ-ről írják, hogy a MURA vize tsupán LETENYÉN 1400 Hold kétszer kaszálható réteket, és 1000 Hold szántóföldet, minnekutánna a víz a közönséges színültétől szinte 12 lábnyi (kb. 4 m.) magasságra emelkedett volna, végképpen elrontott, némely részét azon birtoknak négy esztendő mulva sem lehet használni, vagynak földek melyek örökre haszontalanokká lesznek. A vízáradás kezdett június 1-ső napján, legnagyobb volt 14-én, végképpen elmúlt július 5-én. Ezen áradás által nem csak LETENYE szenvedett, hanem MURA-közben több 16-helységnél, mivel GORITSÁNNál a DRÁVA áradása MURA áradásával összeomlott, hol külömben a két víz egymástól két mérföldnyire foly (kb. 17 km.), s így onnét szinte LÉGRÁDig minden helységek réteit, legelőit és őszi, tavaszi veteményeit végképpen elvitte; még ezeken kívül számos helységek vannak fosztva tavaszi vetéseitől, és rétejeiktől, néhol házakat is vitt el magával az özön, PERESHÁZán pedig Tettes Alsó-Lendvai Uradalomban négy napig a lakosoknak a padláson kellett lakni, hol számos marháik és eleség elvesztek, mivel mindenütt a víz elborította, az adózóknak tetemes károkra" (I.h.júl.25.)

június. TÁLLYA. (júl.1.) "... írják, hogy ott való híres szőlőhegyeken azon szőlők, melyeket a' jégeső Június kezdetétől fogva meg kímélt, oly szépen állanak, hogy még öreg gazdák sem emlékeznek, hogy ilyen idő tájban valaha oly nagy szőlőszemeket láttak volna..." (I.h. júl.14.)

július. DUNA. "Már több hetektől fogva látjuk a' DUNÁnak nagy áradását, mely ezen anya-folyónak partjain lévő alantabbi tájékokat úgy elöntötte, hogy nem csak a' rétek, 's vetések haszonvetetlenné lettek, hanem a' helységbeli házak is tetemes károkat vallottak. Ilyen szomorú esetben a' TSALLÓKÖZ, melynek nagyobb része még a' folyó Júl. hónap elején mind víz alatt volt, úgyhogy a' barmoknak is alig lehetett száraz helyeket találni. Ilyen esetben vagy PESTen alól lévő a' DUNÁnak balpartján fekvő táj, hol szinte káros vízáradásokat szenvedtek, 's az iszap által mind szénáiktól, mind vetéseiktől megfosztattak.

Illel károkat szenvedtek IPOLY és GARAM mellékei is, de kiváltképpen a' DRÁVA melléke a' szörnyű nagy áradások által megszámlálhatatlan károkat vallott, nevezet szerént az ESZÉKi nagy országos hidat az árvíz egész a' felső gerendáig megjárta,

- ugy hogy különös szerentsének tarthatni, hogy ezen költséges munka megmaradhatott." (I.h.júl.14.)
- július. JÁSZBERÉNY. Egész július hónap száraz és forró volt erős szelekkel, úgyhogy gyenge termés várható. (Ferencesek, Merk T.)
- július 22. RATKÓ. (Gömör m.). Villámcsapás az evangélikus templom tornyába. A templom a város nagy részével együtt leégett. (V.O.P.Z. aug.1., H.K.T. aug. 5., I.h. aug. 1., P.Z., aug.10.)
- július-augusztus. DUNA. "Minthogy ezelőtt négy héttel (júl. 20. körül) a' DUNA áradása alább kezdett szállani, a' hajózás is, melyet a' nagy vizek gátoltak, nagy erővel megújult, ugy hogy PESTnél a' gabonával terhelt hajók egymást érnék, és MOSONYba sietnének, ahonnan BÉTSbe a' kotsik ezrenként hordották a' gabonát. MOSONYban már ugy meggyült a' gabonára várakozó vásárlók száma, hogy július közepén kezdván felmenni a' gabona ára, egy hét alatt a' tiszta buzának Pozsonyi mérője 6 forintra hágott, a' kétszeresnek 5 for 24. kra, a' szénának 5 fra, az árpának 4 for, 30 kra valamint a' zabnak is. Nem kételkedünk, hogy azóta ezen gabonának ára felljebb is mehetett, mivel nálunk PESTen már a' tiszta buzának Pozsonyi méreje 6 for. 20-40 kr-on kelt. Amit annnyival kevesebbé lehet tsudálni, minthogy az idei termés az Országnak nagyobb részében hiányos volt." (H.K.T. aug.16.)
- augusztus 3. KLENÓC. (Gömör m.) A szárazság példátlan, kerti vetemények, rétek kiégtek, az állatállomány szenved, a patakok elszikkadtak. A malmok, kohók állanak. BORSOD s HEVES megyékről őrlésre hozzák a gabonát, de hiába. Széna nincs, a sarjú kiégett. (P.Z.aug.28.)
- augusztus 6. OZORA. (Torontál m.) "A villám-ütés által okozott szerentsétlen tüzi veszedelmek Hg. ESZTERHÁZY Miklós javainak jelesebb épületjeit nem tsekély károkkal fogyasztják. MEDGYESI és TÉTi nyomtató pajták a' legnemesebb lovak tenyésztésére alkalmaztatott épület földig lerontá a' 6000 négyszögű ölekből álló épületnek, a' padlásán sok ezer mázsza takarmánynak, ugy a' 30 ezer forintokba került vadász-hálónak semmivé léte, emellett az istállóban 100 drb Anglus, Török, Persa, és Arabs származásu mén, és nyerges lovak elégése a' Herczegi pompának nem tsekély szerentsétlenségére szolgálva. A' kár 200 ezer forintnál P.P. többre betsültetik. Ezen roppant épület számtalan Anglus, Franczia és más érdemes jövevények figyelmét magára voná; méltán kérdehetett a' legelsőséggel." (H.K.T. aug. 18.)
- augusztus 24. POZSONY. A hetek óta tartó szárazság után beállott az esős idő. (P.Z.aug.31.)
- szeptember 17. PEST-BUDA. "Az idei szüret ezen hónap 17-ikén kezdődik, minthogy a' hosszan tartó száraz és meleg idő a' szőlőgerezdeket korábban megérlette. Középszerű termést várnak, de ha nem is olyan jó bort, mint az 1811. évi, de legalább az 1822. évinek megfelelő." (I.h.szept.15.)
- szeptember 21. PEST-BUDA. A szüret jó időben folyt, ma hajnalban eső, du. zivatar volt. (I.h.szept.22.)
- október 2. POZSONY. A szüret helyenként elkezdődött, de hivatalosan 9-ére állapították meg. (P.Z.okt.2.)
- október 20. PEST-BUDA. Tartós szárazság még folytatódik, a nagy meleg megszűnt, reggelente dér, s a hőmérséklet 8-10°R, (10°-12,5°C.). (I.h.okt.20.)
- október 23. POZSONY. A szüret befejeződött, s a mennyiség valamint a minősége is sokkal jobb, mint a tavalyi. (P.Z.okt.23.)
- október 29., "30. 29-én délben beborult, többszöri dörgés, de az eső tsak harmatozott. 30-án erős lehülés, s 31-én hajnalban a vizek megfagyva behátyásodak." POZSONYban is. (H.K.T.okt.31., P.Z. is.)

november 1., 9., 15. POZSONY. A DUNA rohamosan árad. 1-én 2 láb, 2 3/4 hüvelyk, 9-én 6 láb és 3/4 hüv., és 15-én 8 1/2 láb. (P.Z.nov.16.)

november 23-24. PEST-BUDA. Eső, majd havazás egész éjjel, de fagy nem volt. (H.K.T. nov.24.)

november 26., 27. PEST-BUDA. Télies időjárás, oly kemény hideg szél, "hogy a tél derekára is sok volna." 27-én hóvihar, a híd "gyalogjárásának karfáit már előbb ki is szedék; ma reggel 5 óra tájban az egész hidat elszedék." (I.h.nov.28.)

november 28. POZSONY. A DUNA erősen zajlik, a jég miatt a hajóhidat kiszerezték. (P.Z.nov.30.)

december 5. PEST-BUDA. A hideg és a havazás jó szánutakat biztosított "s a' Pesti Fiakerek már folyvást szánokon járnának." Ezen napokban -8°, -9°R (-10°, -11,3°C.) hidegek voltak. A DUNA erősen zajlik, a ladikokon való közlekedés veszedelmes. 5-én északnyugati széllel eső és enyhe idő lett. (H.K.T. dec.8.)

december. DÉVA. "... itten 4 hét óta mind tartós szárazság vagyon, az utak poroznak, hó tsak a' hegyeken vagyon. Tsak ma reggel (3-án) mutatott 3 (R) grádust (-3,8°C) a fagy-ponton alul." (H.K.T. 1828. jan.19.)

BUDA-Gellérthegy

Csillagvizsgáló

1827 Hónap	Hőmérséklet°C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	csap.	köd pára	zivatar
I.	-9,3	6,9	-12,4	8	13	21	6	1
II.	-3,0	4,6	-13,6	2	6	9	3	—
III.	5,9	13,0	-4,0	10	3	13	1	—
IV.	12,5	18,9	2,4	7	—	7	—	—
V.	18,1	21,9	6,4	9	—	3	3	9
VI.	21,9	28,9	16,6	20	—	20	2	14
VII.	22,9	30,3	15,4	3	—	3	2	—
VIII.	20,6	30,3	7,8	7	—	7	—	1
IX.	18,8	25,0	12,8	3	—	3	5	2
X.	16,0	22,9	3,1	8	—	8	5	2
XI.	1,8	9,5	7,5	4	6	10	9	—
XII.	0,8	7,5	-7,5	3	4	7	15	—
Év	10,4	30,3	-13,6	84	32	111	51	29

– CSONGRÁD. "A tele keményen és tartósan nem tartott, csak kegyesen folytatta idejét. A gabonának nagy ideje nem volt a nagy meleg miatt, a bornak ugyan sehol sem volt ideje, mert akója 6-9 frton a veresnek, 8-10 frtokon pedig a fehérnek. A gabonának mindjárt nyáron ment föl az ára 5-10 frtra, 12-re és télen 14-re: tavasszal úgy ment lejjebb, mint télen ment fölebb, hogy ősszel be nem örölhettek a rossz víz végett." (Blázsik.)

- DEBRECEN. "Január eleinte lágy, közepe táján sok helyen nagy villámlások és dörgések voltak; annak utána hidegre vált, és tartott február végéig; szép tavasz esővel, azután száraz; szörnyű rekkenő és állandó meleg nyár; mérsékelt jó idők ősszel. Különösen jó bor termő esztendő, amilyen 1811 óta nem volt, noha 1822 és 1823 is ditséretes bort termett." (Debreceni Magyar Kal. 1831.)
- DUNA. "A Duna három évben egymást követőleg (1827, 1828, 1829) nagy károkat okozott. Csak 1827-ben a gabonában és szénában okozott veszteség 275.000 frtot tett ki, amint azt a vármegyei kárfelvető bizottság megállapította. Ebben az évben az alsó Dunán is hosszantartó volt az árvíz, a Dráva befolyása következtében." (Zawadowski A. I.42.)
- EGER. A bor ára (2 hordó) 30-40 ez frt volt, s ez ma is (1833) (Schams F. II.201.)
- EGER. A Természet Tudomány tanítója a lefolyt 1827-dik esztendő időjárását feljegyezvén eképpen közli:*

1827	nap-ban					barométer magasság	Csapadék lat=19,5 gr
	egészen tisztá	változó	béborult	havazott	esett		
I.	1	14	-16	5	2	20** vonás v.lin.	248 lat
II.	14	9	5	2	1	13"	164 2/3
III.	9	20	2	0	4	6 5/8	82 11/12
IV.	15	11	4	1	4	13 5/8	171 7/12
V.	14	16	1	–	3	8"	102 1/3
VI.	15	15	0	–	5	29 2/3	372 8/9
VII.	25	6	0	–	1	5"	64 1/3
VIII.	18	13	0	–	5	18 1/2	234 1/5
IX.	24	4	2	–	2	23"	291 1/3
X.	24	7	0	–	2	3 5/6	48 5/9
XI.	4	17	9	2	6	29"	367 1/3
XII.	9	5	17	3	3	7"	88 1/3
Év	172	137	56	13	38	149 1/4	69 font 27 lat

- ABONY. Ezen évben a szerfölött nagy szárazság miatt a termés városszerte összeiratott, eladás eltiltatott. Az év őszén a molnároknak megrendeltetett, hogy a zabot is örölni ne vonakodjanak. (Abonyi L., Abony, II.274.

*A közleményben folytatlógosan írt tudósításokat táblázatba foglaltam. (Réthly)

** Vonás vagy linza.

EGER.

(Magas ürmértékkel mért CSAPADÉK, 20 vonás = mmekben 2,7 mm)

	lat	kg	vonás	mm
I.	248	4,836	20	54
II.	164,7	3,242	13	35
III.	82 11/12	1,517	6 3/8	18
IV.	171 7/12	3,328	13,6	37
V.	102,3	1,955	8	22
VI.	372 8/9	7,342	29 2/3	80
VII.	64,3	1,254	5"	14
VIII.	234,2	4,566	18,5	50
IX.	291,3	5,680	23,0	60
X.	48 5/9	0,948	3 5/6	10
XI.	367,3	7,162	29	78
XII.	88,3	1,706	7	19
Év	3.276,3	43,536	156,8	477

"Ennél fogva egész esztendőben a hó és esővíznek magassága volt 14 hüvelyk 9 1/4 vonás, egy láb földre esett eső és hó viznek magassága lett 69 font és 27 lat. *

Legnagyobb hideg volt 18-dik Februáriusban a Reaumur hőmérő szerint a fagy-pont alatt 14 (R) grádus (-17,5°C.). A meleg ugyanazon hőmérőn legnagyobb volt Július 22-dikén és Augusztus 3-dikán és délután 3 óra tájban 28 1/2 grádus (35,6°C)." (H.K.T.jan.12.)

- ESZTERGOM. "... Nem fagyott be a DUNA. Igen jó (a bor). Aratás kezdete július 3-án. Szüret kezdete szeptember 22-én." (Esztergomi Áll. Levéltár, 1925. 97.)
- KOMÁROM. Hosszantartó árvíz és nagy marhadöge. (Kenessey K., Időjárás, 1943. 174.)
- PENC. "Július, Augusztus száraz. Őszi gabona mindenfelé kevés, azért is már augusztusban a tisztának pos.mérője 7 f. Az őszi gabona a termés pro 1828 minő leszen, szinte a szárazság miatt a szántások most sem zöldültek soha. Májusban a gabona ára tsekél. Aug. és a többi hó tiszta (buza) 7-8 f. rozs 5 f. árpa 4 f. zab 1 f. 45." (Csörföly J.)
- PÓCSMEGYER. "Drágaságot hozott Mars, mivelhogy június hónaptól fogva szüretig, semmi eső nem volt. A szőlőkre nézve ugyan közepszerű esztendő volt, de az vetésekre sovány. Ebből is kitűnik, hogy a bor ára volt 6-7 forint, a búzának ára volt 10-11 frt, a zab 4-7 frt, az árpa 5-7, a kukoriczáé 5-7 frt és 30 kr. A tél pedig előállott

* Az egri lyceum épületének tetején gr ESTERHÁZY Károly egri püspök HEIL Miksa tervei szerint csillagdat építtetett, angol műszerekkel szerelte fel és a csillagda vezetője ebben az időben jegyezte fel a fenti adatokat, és tőle származnak a különféle időnként kiadott időjárású jelentések, amelyeket a Hazai és Külföldi Tudósítások rendszeresen közölt. A hőmérők egy bádóg hőmérő házikóban voltak elhelyezve, amelyet még az 1912. év első felében láttam, úgy szintén a torony teraszán a négyszögletes felfogó felülettel bíró esőmérőt is láttam, amellyel 1827-ben a csapadékot mérhették. (Réthly)

egész erővel ANDRÁS napján (nov. 30.), de még azután is újra beköthették a malmokat, örülhettek is egészen vizkereszt (jan.6.) napjáig." (Vámosy-Szabó, 127.)

- RÁCKEVE. "A tél álhatatlan, kevés faggyal, Martius rettenetes pusztító szelekkel, temérdek kárt tett épületekben, élő fákbán, nevezetesen BÉLVÁNYOSon, minek utánna a DUNA szállásokig öntvén, a föld meglágyult volna, sok körtetőt a szél kiszag-gatott. A DUNA SZT. GYÖRGY napig megapadván, reménység volt bőv szénához, ámbár május elején volt esőzés után szárazság volt a holnap végéig, ekkor esőzni kezdett, a DUNA is 6-a Junius áradni indulván, végre kiöntött és gyakori esőzés. Jún. 27-ig tartván, mind HUGYÉ, mind BESNYÓ vízzel borított el, semmi kaszálás nem volt."

"Egész Július száraz, egyszeri csekély esőt kivéven. Az aratás, ritkák lévén a vetések, sovány, alig lett 4 annyi mint elvetetett. Buzában, Zabban 5 annyi. Augusztus, szeptemberben, októberben is, kevés esőt kivéven, száraz, hely miatt sokan kukoricza tarlóban vetvén. HUGYÉN október végén is szántottak. Bor jó, de kevés, jobb mint tavaly."

"Nov. 23-án kezdett havazni, esett, fagyott, szánkázni lehetett. Dec. 8-kán jó idő lett. Decemberben a Buza ára már is 13 frton fellyül is járt, kukoricza 7, zab 4 frton." (Magdics J. 178.)

- SOPRON. Enyhe telünk volt. Januárus 11-én zivataros eső, menydörgött, villámlott s nagy szélvihar volt, akár csak nyáron. A tavasz és a nyár időjárása igen kedvező volt. Május 15-én a szőlő virágzott. Korai év volt. Sok és jó bor termett. Gabona közepesen sikerült. (Bruckner G.)
- SZTROPKÓ (Zemplén m.). "Az általános rossz termés 1827-ben vármegye szerte éhínséget okozott 1827. március 22-én SZTROPKÓról egy küldöttség jelent meg a főispánnál és jelentette, hogy az éhínség a sztropkói kerületben már elviselhetetlenné vált." Ekkor kaptak 1400 frt gyorssegélyt.

A vármegye az orvosok és sebészek jelentése alapján elrendelte: "Éhínség idején csak harmadnapos kenyeret szabad enni. Ételnemükből pálinkát főzni tilos. Burgonyát jókor kell beszerezni, s kemencében szárítani, nehogy megromolják. Mindenféle répát reszelve kell szárítani, s harmadrész liszttel keverve abból kenyeret sütni. Az éheseknek RUMFÖLD-levest kell főzni. Bükkmakkból liszttel vagy magában is pogácsát kell sütni. Őszkor galagonya termést szedni, s hordóban fülleszteni, azután meleg kemencében megszáritani, örölni és harmadrész liszttel keverve kenyérnek sütni. Bükkmakkból olajat ütni és azzal enni." (Unghváry E., Sztropkó 24.)

- TOKAJ. Jó bortermés volt. Meglehetősen gazdag szüret, az aszú és a borok erjedés után jobbaknak bizonyultak, mint azt kezdetben várták. (Schams F., I. 100.)
- VÖRS (Somogy m.). Igen jó bor. A BARI-hegyet elverte a jég. (Mózner L. 1947. 139.)
- ZSIBÓ. (Szilágy m.) Bárány WESSELÉNYI Miklós ifjúkori naplójából:
 "Január 3. Havazás (SOLYMOS) 24. Olvadás, s rut idő (PEST)
 Február. 1. Tavasz idő. (MEZŐ, SOLYMOS, LONKA.)
 Február 6. Jó hideg, 7. Fagyás. 12. D.u. az idő meglágyult. 17. Egész nap zivatar. (Valószínűleg hóvihar.)
 Április 15. Igen szép idő. (MEZŐ) 24. Szép idő. Három hét óta legalább eső. (RÓNA). 25. Nagy eső, dörgés. (MEZŐ). 27. Kevés eső és nagy köd. (MEZŐ). 29. Eső. (DRÁG.)
 Május. 17. D.u. Eső (BEREK.)
 Július 18. Nagy eső, éjjel is. (ERDŐSZÁDA.)

Augusztus 27. Nagy eső (NYIRSÉD). 29. Heves eső. 30. Heves szél, esős. 31. Heves szél. (SOLYMOS).

Szeptember. Nagy eső. (SOLYMOS, NYIRSÉD)

Október 20. Szüret. (UDVARHELY). 21. d.u. eső. (SOLYMOS). 23. eső miatt haza. (Réner.)

November. 4. ... az eső miatt haza. (SIBÓ, LONKA.) 5. Eső. Rut havazás. 7. Rut havazás, hideg. 8. Hideg havazás. 9. Hideg. (NYIRSÉDre lóval). 15. lágy idő, eső. 16. Szép tiszta idő. Meleg. 18. Nagy köd. (FARKASDra gyalog.) 24. SIBÓ/ZSIBÓN, de az eső miatt haza. 25. Egész nap hó és szél. 26. Nagy hó. 27. Egész nap rut szél, s havazás. 29. Havazás. 30. Nagy hideg.

December 1. Nagy hideg (SIBÓ). 5. Olvadás, 8. Szép tiszta idő. 23. D.u. hó. 28. Havazás." (Kardos Wesselényi Régi II. 76.)

1828

Tél. 1827/28. PILIS (Pest m.). "... a' kemény és hosszú tél által sokat szenvedett az adófizető lakosunk, mult-esztendei terméketlenség által tsak hamar megfosztván élelembeli javaitól, olly inségre jutott." BELEZNAI János földes uraság, s a Vármegye segítése nyújtotta az élelmet. (H.K.T. szept.20.)

Tél. PÓCSMEGYER. "... A tél pedig egész erővel ANDRÁS napján (nov. 30.), de még azután újra beköthették a (DUNAI) malmokat, örölhettek is egész vízkereszt napjáig. (jan.6.)

1828-ik esztendőben a Nap plánéta uralkodott, melynek, s mindjárt elején ugymint 15-dik januáriusban olyan nagy hideg volt széllal és villámlással, amelytől az emberek rettegetek. A tél napjaiban olyan napok voltak, hogy a tél nagy részében állott elől, hogy hol hideg, hol pedig lágy idővel. Az következett belőle, hogy a gyümölcs férgesen és szűken, nagyon férgesen és szűken volt." (Vámossy-Szabó, 137.)

tél. SOMOGY M. Különösen sok hó volt, "annyira, hogy ölnyi mélységre kellett a havat hányni, hogy ut készüljön, s ha 2 utazó találkozott szembe, volt szóváltás, volt baj, mig egyik, lova vagy ökre szügyig, s vállig megsülyedve a hóba – ki nem tért." (Csorba J. Somogy, 34.)

január 15., 16. POZSONY. Évek óta nem volt oly hirtelen időjárásfordulat, mint most. 5-én még esett egész nap, este 10 órakor erős vihar kerekedett, s reggelre -8°R-ra (-10°C) süllyedt a hőmérséklet, 17-én -13° (-16,3°C.) lett. (P.Z. jan.18.)

– POZSONY. Feltűnő volt az ezt követő időjárásváltozás; a hőmérséklet azóta napról napra enyhébb lett, s e hó 14-én (jan.) már egy meleg tavaszi nap volt. 15-én ÉK. felől heves viharral jégzivatar vonult fel, jégeső esett, s napkeltekor olyan hideg lépett fel, hogy pár óra alatt minden megfagyott. Ez a hideg igen tartós és ma január 20-án a hőmérséklet -11.0°R. (-13,8°C.) (P.Z. febr.1.)

január 12., 16., 19. PEST-BUDA. "... a' Január elején beállott kemény hideg, melly néha -10, -12R grádusra (-12,5, -15,0°C-ig) is mutatott a fagyponthoz, egész Január 12-dikéig tartott, úgy hogy a' DUNA jegének megállását minden percben lehetett várni. Ez nap az idő meglágyult, az alszél (déli) a' havat, fagyot el olvasztotta, sőt bő esőt hozott, az idő szinte Áprilisihez hasonlított volna minden hideg nélkül, a' DUNA jege megritkult. A' mult szerdára, 16-ikára virradó éjjel 1 óra után kemény szélvész kerekedett, az előtte való estve szépen, de hideg nélkül ragyogó ég behomályosodott, villámlani és dörögni kezdett, a' kemény szél reggelre tsont keménységűvé

- fagylalta a' földet; a' tsipős száraz hideg azóta folyvást tart, 's ma (19.) reggel -12 grádusnyira (-15.0C°) volt." (H.K.T.jan.19.)
- január 15. DÉVA. (febr. 1.) "... írják, hogy ott Jan. 15-dikére virradólag 1 1/2 órától fogva negyed félig olly kemény égi háboru volt, hogy Juliusra is elég lett volna. Borzasztó volt éjtszakának idején a' menydörgést, villámlást, 's a' nagy záporosőt látni, hallani, a' menykő egymásra hullott, 's BURSUK nevű helységben egy paraszt házat fel is gyújtott. Négy órakor hideg szél kerekedett, 's a' földet keményre fagylalta. Az óta az idő változó, hol havaz, hol ismét elolvad; amiatt a' hegyeken kevés havat láthatni." (I.h.febr.13.)
- január. PEST-BUDA. "A' mult vasárnap olta a' midőn dél tájban erős szél kezdett dühösködni, naponként szeles időnk volt gyenge fagyokkal, 's nap közben, olly lágy meleggel, hogy a' Tavasz kezdetét képzelhetjük. Ehhez képest már a' hajóhidnak beállításához készülnek." (I.h.febr.2.)
- február. PEST-BUDA. Tartós hideg -8°R-ig (-10°C.), 10-e után havazott 2-3 hüvelyknyi (5-8 cm), BARS m.-ben és POZSONYban térdig érő hó. (I.h., febr. 16.)
- február 13. PEST-BUDA. A hideg tart, a DUNA erősen zajlik, egy hete "a sűrű jég miatt igen nehéz a' DUNÁN való átkelés." (I.h.febr.20.)
- február 20., 23., 24. PEST-BUDA. Megkezdődött az enyhülés, 23-án, 24-én esős, a DUNA megtisztult a jégtől. (I.h.febr.27.)
- február 27-29. PEST-BUDA. Egy hét alatt elkészült a hajóhid és február 29-én átadták a forgalomnak. Enyehe, tavaszias idő volt. (I.h.márc.1.)
- március 4. POZSONY. A hajóhidat beszerelték. A közel két hete tartó esős időjárás miatt az utak majdnem feneketlenek. (P.Z. márc.7.)
- március 13. PEST-BUDA. 8-án esős, szeles, éjjel fagy. 13-án enyehe, de szeles. (I.h.márc.13.)
- március 18., 19. PEST-BUDA. Ujabb hideg, majd 19-ére nagy havazás, eső erősen áztatta a földeket. (I.h.márc.22.)
- április 4-7. PEST-BUDA. Tartós esőzés után hideg, éjjelente megfagy, nappal hideg északi szél, 7-én enyhülés. (I.h.ápr.7.)
- május 1. "PESTen május első napján a' kellemetes idő hűvös szélre változott, melly tegnap még kedvetlenebbé lett." (H.K.T., máj.3.)
- május 2. POZSONY. Másodikán hajnalra gyenge dér volt. (P.Z.máj.6.)
- május 25. PÓCSMEGYER. Ezen esztendőben pünkösdben (pv.május 25.) esett Orbán nap szép kellemes esővel. (Vámosy-Szabó, 137.)
- május 7. NAGYALMÁS (Zaránd m.*). Itt a kolümbácsi legyekhez hasonló rovarok léptek fel, és ennek a vidéknek több helységében pusztítják a szarvasmarhát. Igen sok állat elhullott. (H.K.T.máj.10.)
- május 10. PEST-BUDA. Május eleje esős, hűvös, veteményeknek kedvező, "azonban kik több esztendei jegyzéseket össze hasonlításokat tettek az időjárásról, azt állítják, hogy május vége még sokkal hűvösebb lesz." (H.K.T.máj.10.)
- május 18. PEST-PUBA. "13-áig volt tavaszias idő után erősebb lehülés, 18-án igen hűvös 3 napon át, majd a' hosszas szárazság után eső, megáztatta a' földet." (I.h.máj.24.)
- május 23. POZSONY. A hernyók igen ártottak a gyümölcsfáknak, azonban nagy volt a cseresznyetermés. (P.Z.máj.23.)
- tavas. PILIS. "... tavasz nyitáival a kései derek sok kárt okoztak mindennémű veteményeinkben, szőlőinkben, s gyümölcs fáinkban – erre következőn az iszonyu szelek,

* ZARÁND megyét 1876-ban megszüntették, nagyobb részét HUNYAD, kisebb részét ARAD megyéhez csatolták. NAGYALMÁS Hunyadhoz került, az algyógyi járásba tartozott.

sok szegény embernek háza tetejét leszaggatván, az élőfákat vagy törték, vagy tövestől kidöntötték: a templomnak egy oldal-tetejétől fogva leszaggatta mások közt egy orkán; ugyanis a legtöbb károkat szenvedett ez által a Méltóságos Földes Uraságunk, kinek is több épületjei igazítására sok ezer forint kívántatott." (H.K.T.szept.20.)

június 1. NAGYBÁNYA. "... este 6 óra körül a (villám) beütött egy házba, de nem gyújtott." (Bencsik J. 1901. 296.)

június 5-6. JÁSZÓ (Abaúj Vm.). Június eleje forró, ismételt zivatarokkal, de kárt nem okoztak "..... 5. és 6-dikán e' Hónak (hónap) a' felhő torlatok mérge nevedekdván, 's végre fellelgszakadásszerű bőszylvén széles patakká nyilatkoztak az égi tsatornák, ugyan is dühös ellenség gyanánt lepott meg a' MIND-SZENTI hegyekből nagy hirtelenséggel öszve tóduló árviz, 's rémitő zavarral száguldott Városunkon keresztül rontván, szakitván, ragadván minden gátat... Délután két óra tájban öszverontá az uj erős kőhidat, ennek düledékein még inkább megakadván a' rohanó viz, két ölnyire (kb. 4 m.) duzzadt, 's két felől kóborolván megtevén a' nagy kárt, tovább futott. Midőn kiki arra szaladt, merre lehetett azzal amit megmenthetett házi butoraiból, siránkozás, 's jajgatáson kívül egyebet nem hallott az ember; azonban bekövetkezvén az estve még borzasztóbb lett a' veszély, mivel a' Serházon és Majoron keresztül a' Prépostságnak zuhant a' nagy viz, 's tsak hamar tenger formában egész tájunkat iszonyodásig elborította. Estve hat óra előtt harmad ízben tört le ide a' záporözön, 's legottan már az előtt ugyis lerogyott falakon keresztül kanyarodván, a' Prépostsági egész kertet nyári hasznaitól 's ékességeitől megfosztá, 's azt több helyen a' kőkerítések kiszaggatván bekavitozta.

A' nőttön nőtt vizár főképp a BESENDORFi lakosokat riasztá ki udvaraikból. Kik előre gondoskodván motyóikkal könnyebben által gázoltak a' vizen, 's részszerént a' Monostorban (Premontrei rendház) kaptak menedéket: Öregek, ifjak, gazdagok, szegények, férfiak, asszonyok, 's gyermekek, kettős terheikkel is, 's mi könnyek nélkül nem vala nézhető, veszéllyel küzködésök közben szekereket, lovakat, szarvas marhákat vonszoltak, hordották oda mint biztos őrhelyre. A' Biztos Szerzetnek betsületére válik azon atyáskodó részvétel, mellynél fogva, az nem tsak mint a' földes Ur alattvalóit, mint papi Intézet hiveit, hanem mint ember embertársát örömet szállásra fogadta, mivel lehetett vigasztalta, 's kapuit e' közveszélyben még éjjel is nyitva tartván, majd még ügyetlenségében gyámolta, 's ápolta, a' senyvedő emberiséget. 280 lelket számláló BISENDORFot melly egy kis helység 's a' Prépostságtól két soron utszán nyulik a' városig hosszant. Ennek lakosi e' pusztító éjen a' Monostor Védfalainak köszönhetik menedékeket.

Most JÁSZÓ városát tsupa gyász és romlás fedi, mert tsak a' fel végen 11 ház vagy egészben vagy részben sodratott el a' rakonczátlan árviztől, 's így tulajdonosikat tetemesen megkárosította, némellyeket pedig szinte véginségre juttatott. Középen soknak szobája, kamaráji, pincéji tele vízzel áznak most is. A' völgyön fekvő gazdag rétek mind be vannak iszapolva, 's tönkre téve. A' vetésekben is szerfelett érzékenyek a' fogyatkozások.

Általában a' mostani árviz rettenesb vala az 1813-nál és kártékonyabb. A' FELSŐ és ALSÓ METZENZŐt völgyekből zudult a' tsapongó özön felénk. Mi károkat tett a' nevezett Városokban? még bizonyosan nem tudjuk, mert a' hidak elrongáltatása miatt a' járás közösülés elnehezült; azonban nagy a' pusztítás mind itt, mind JÁSZÓN alól is, hol az öszvetolódott rettenetes vizi erő és mennyiség még nagyobb dühvel takarodván EPSIben, 's egyebütt is látogatásának siralmas nyomait hagyta. Ha kőrnyös körül tekinti az ember az ár által elbomlott telkeket és épületeket, nem látott

egyebet kétségbeesésnél, mert a' tavalyi tsekél termés miatt mind inkább érezhető nagy szükségből úgy is az éhséghez közelgető lakosság most már lakházától, 's még ujig zsugorogtatott elesésétől, sőt némely részben az új termés reményétől is megfosztván keservesen néz a' kodus pálcára, nagyítás nélkül mondhatni tehát: JÁSZÓ most valóban gyász-szó." (I.h.jún.18.)

június 5-6. HOTKÓCZ (Abaúj-Torna m.). "A' folyó hónap 5-ikén, és 6-ikán szerentsétlen természeti tűnemény látogatá meg a' mi hegyes szomszédságu környékünket, mellynek kártevő következései, hihető messzebbre is kiterjedtek a' BOLDVA folyó mentében. Ugyan is olly rettentő zápor és azt követő felhőszakadások értek azon napokon itt 's kivált a' hegyekben, mellyek Vármegyénket a' SZEPESSÉGTől elválasztják, hogy kevés idő alatt özön viz borítá el az egész tájékat, mellyt hirtelenjövén mindent tört, rontott 's magával ragadott. A hidakat minden felé elszaggatván, a' viz a' járás kelést az egész vidéken meggátolta. A' mit ezen tsapásról eddig tudhatunk az, hogy itt JÁSZÓN 's SEPSIBEN az árvíz felette sok károkat tett, 's sok szegény familiát koldus botra juttatott. Alig emlékeznek a' mostan élő emberek rettenetesebb vizáradásra ennél, úgy hogy ámbár az 1813-diki is felette kártékony volt, de ehhez még sem lehet hasonlítani." (I.h.jún.28.)

június 7. TOPOLYA (Bács m.). ".... hirtelen szélvész támadván, tyuktojásnyi, 's mindenféle szegletű jég-zivatart hozott; melly nem tsak a' kerti veteményeket, a' gyümölcs fákat, hanem a' vetéseket, 's kaszállókat is mind semmivé tette; az ablakokat beverte; a' mezőn lévő apró marhát, 's egyéb szárnyas állatokat részint megölte, részint megbénította; a' juhok némely részének szemét kiverte, másoknak lábát eltörte; sőt még az embereket is megsebesítette. Irtózatoss kár, mellyet ott a' szegény lakosoknak ezen zivatar okozott, kik utolsó éhségre jutnak, ha a' könyörületess emberi szeretet némely enyhítő segedelmet nekik nem nyújt." (I.h.jún.28.)

június 18. PEST-BUDA. "Nálunk a' tavasz oly rekkenő száraz meleggel végződik, hogy a' hőmérőt reggel 9 órakor az árnyékban is 26°R (32,5°C.) későbbben 28 grádust (35°C-t) mutatva a 0 felett. A hosszan tartó szárazság miatt a' föld nedve felette kiszárad." (I.h.jún.18.)

június 23. PEST-BUDA. "A' rendkívül forró melegből, melly olly huzamosan tartá, előre lehetett látni, ami miatt hétfőn reánk következett. Vasárnap (22.) estve már jelengeté magát a' zivataros eső, de amelly nem sokáig tartá, sőt másnap (23.) a' levegő melege a' hőmérő kénesőjét árnyékban 29°R-ra feltségázta (36,3°C.). Hanem estve felé a' BUDAi hegyek felől tornyosodni kezdván a' setét felhők, irtóztató égiháborut hozának a' két szomszéd városra. Ugyanis 6 3/4 órakor záporosó jéggel elegyesen, olly zugást okozott, az egymást érő villámlások, dörgések, menykőhullások olly iszonyuak voltak, hogy az embert elrémitenék; nevelte a' zavarodást még az is, hogy a' FEJÉRHAJÓ* mellett a' FUCHS házába a' menykő beütvén, azt meggyújtotta, de tsak hamar el oltották. Négy izben zudult neki a' kártékony jeges zápor, 's az utcákat, kivált hol a' tsatornák megdugultak, a' viz elöntötte. A' jég egy-egy galambtojásnál nagyobb volt, úgy hogy méltán lehet tartani, hogy sok gazdáknak nyári, őszi reménységét tönkre tette. Még nem tudjuk mennyire terjedett ezen iszonyu zivatarnak pusztító mérge." (I.h.jún.25.)

június 23. BUDAÖRS. Június 23-án nagy jégeső volt. (Kreisz. Kiscelli Múzeum.)

* A "FEJÉRHAJÓ" régen szálloda volt a Belvárosban. Az utcának ma is "Fehérhajó utca" az elnevezése. A Kristóf teret majd Szervita teret kötötte össze a későbbi Kammermaier Károly utcával.

június 27., 28. POZSONY. Heves esőzés. A DUNA árad, ui. 25-én 6 láb és 4 hüvelyk volt a vízállás és június 30-án már 10 láb és 10 hüvelykre emelkedett.

június 28. PEST-BUDA. "Nálunk a' jún. 23-diki fergeteg óta minden nap esik az eső, hol hosszabb, hol kevesebb megszakadással; a' villámlások, 's dörgések sem maradnak el." (I.h.jún.28.)

július 4. PILIS (Pest m.). "Ezt követően a' nyári szárazság az őszi vetésekbe nagyon ártott, mind szemei és rossz termése volt egyáltalában. Az aratás előtt midőn a' szántóvető ember, már olly régen óhajtott uj kenyerét várta volna, Július 4-dikén szomorúan tekintett a' jövődre, mivel egy hosszas sűrű jég-eső egész határunkat elverte; annyira, hogy sok gazdáknak buza-vetéseiket le kellett szántani, és a' megmaradt szalmájából alig kaphatott annyi magot, mint elvetett. Szőlőhegyeinken leginkább nagy pusztítást tett ezen természeti súlyos tsapása az emberi nemnek, mivel szép termést mutatván, ámbár nagyon megrongálta és a' tavaszi dér bő szüretet lehetett reményleni. A' sok záporosó nagy zajjal lezuhanván a' szőlő hegyeinkről, a' szőlőtökéket tövestől együtt ki-ki mosván, elhordta, úgy hogy nálunk ebben az esztendőben semmi szüret sem lesz." (H.K.T.szept.20.)

július 8. PEST-BUDA. "Nálunk olly forró hévség van egy néhány nap óta, hogy a' hő-mérő közönségesen +28-30R grádist (35-38°C.) mutat árnyékban. Az aratás ideje itt lévén, a' gabona ára szállani kezd." (I.h.júl.9.)

július 15. PEST-BUDA. "... a' mult hóba, 's előbbi tikasztó melegséget éppen kánikula kezdetén a' hűvösebb szél mérsékelte volna, tegnap (15.) hajnalban neki zudult az eső; délután pedig 2 óra tájban jéggel elegyes záporosó hullott; a' levegő ma is hideg." (I.h.júl.16.)

július 22. KÖSZEG. "Este 10 órakor olyan erős felhőszakadás volt, amilyen 50 év óta nem fordult elő. A hegyi szőlőkben 100.000 váltóforintnyi kárt tett. A városban vezetett szőlőkönnyv ezt a napot nem említi, csak annyit ír róla, hogy semmi termés nem volt, mert az határt a jég elverte." (Visnya, 1942. 100. Hammer Gy.)

július 23. POZSONY. Az un. JACOBI szőlőket (JAKAB apostol napja július 23-ára esik) korán érő fajta, már árusítják. (P.Z.aug.15.)

július 26. JÁSZBERÉNY. Július 26-án és a következő napokon esett az eső, szinte egész éjjel dörgött és villámlott. A nagyon bő esőzés sok helyen kárt tett. (Ferencesek, Merk.T.)

augusztus 23. NAGYSZEBEN. "ERDÉLYben a' sáska sok helyen veszedelmesen pusztít, 's a' Ker. Fő Kormányzók elrendelte a' védekezést." (I.h.aug.30.)

augusztus 23. PEST-BUDA. "... Szombattól fogva a' fellegek, esőzések, kivált a' mult vasárnapi (24.) a' levegőt annyira meghűvesítették, hogy a' kedvetlen őszi napokhoz lehet hasonlítani." (I.h.aug.27.)

augusztus 23. FACSÁD (Facset, Krassó-Szörény m.). Ettől kezdve nap mint nap esett és zivatarok voltak. Sok helyen jégveréssel. Sok volt a lázas vérhasos megbetegedés. (P.Z.szept.12.)

augusztus 25. ERDÉLY. "Sáskák jöttek kelet felől ERDÉLYbe különösen a' MAROS-SZÉKEN volt sok. TORDA és KOLOZS megyékben naponta 7-8000 ember pusztítja a' sáskát, még szeptember 15-én is, napjában több mint 1000 köblöt. Szept. 14-20-ig 23.158 ember 9431 köből sáskát pusztított el." (Erdélyi Híradó számos helyen közöl a sáskajárással és pusztításukkal kapcsolatos híreket.) (H.K.T.okt.11.)

augusztus 30. KOLOZSVÁR "... a' sáska KOLOS, és OLÁH-GYÉRES között még szállott szerentsére egy nyomásra és tilosra."*

"A' Sáska MAROS-UJVÁR, és NAGY-ENYED között telepedett meg. (Talán NAGY-BÁNYA vidékéről fordul oda, hol augusztus 26-án mutogatá magát, vagy annak már Sáska-tábornak kell lenni."

szeptember 2. "ZALATNA. felé tartott egy sereg; úgy látszik nagyon széllyel van oszlova." (H.K.T. szept.13.)

szeptember 6. PEST-BUDA. "... szüntelen tart a' kellemetlen esős idő; majd 3 hét óta csak tegnap előtt volt egész nap kellemetes tiszta az ég, de tegnap ismét béborult, 's noha lassun megeredett, a' mi a' szőlőnek nem igen használ." (H.K.T. szept.6.)

szeptember eleje, 13. NAGYSZEBEN "... hogy a' Sáskának egy serege oda is megérkezett, 's már tized napja, hogy ott vesztegel. HÁROMSZÉK is tele van vele, MOLDOVÁ-ból jő által ERDÉLYbe, hol még sokkal több van." (I.h.szept.27.)

szeptember 13. POZSONY. Ujból megkezdődött az esőzés. A DUNA 16-án még csak 5 láb 11 hüvelyk volt, s 18-án délben már 11 láb 3 hüvelyk. (P.Z.)

szeptember 14. SOPRON. Nagy mennydörgés és villámlás, a villám becsapott a városháza kapujába, de nem tett kárt. (Bruckner G.)

szeptember 14. "PESTen a Kőbányában Szept. 15. hétfőn kezdődött a' szüret; de bezzeg megjárták a' szőlőbirtokosok! Már előbb két izben a' jó reménységgel biztató és igen sokat ígérő szőlőt nagy részben úgy elverte a' jég, hogy akik 100 akót vártak, alig tarthatnak számot 2 akóra, azon kívül most éppen midőn a' Szüret ideje van, az ég tsatornáit úgy megindultak, hogy kevésnek lesz kedve ezen őszi magyar mulatsághoz." (H.K.T.sept.17.)

szeptember 14. BUDA. "Vasárnap Sept. 14-dikén délután 1 3/4 órakor a' Sz. GELLÉRT hegye felől külömbféle színű rettenetes fellegek, villámlások és menydörgések közt vonulának el városunk felett, és a' záporosó jéggel elegyesen rémitő zugással omlott le, éjszaka módjára bésététedett, de mégis nem soká tartott ezen borzasztó égi háború; az óta éjjel nappal majd szünet nélkül esik a' sűrű eső, tegnap (16.) egész nap, valamint az előtte való éjjel sem szünet meg. Tegnap este felé kemény hideg szél kezd fujni, ma ugyan megszűnt, de a levegő most is rendkívül hives."PILISen is iktóztató égi háború volt. (I.h.szept.17.)

szeptember 10-18. NAGYSZEBEN. "A' Forró melegség 10-iktől fogva, felette nagy gárdus-sal hág; magok az oláhországiak, rég nem értek oly hév nyarat. SZEBENben is 12-én és 13-án hirtelen oly meleg lett, hogy még a' kánikulai napokban sem volt különb, de 14-én eső lett, és 17-ik, 18-ik úgy meghült, a' FOGARASI HAVASOK tele vannak hóval, de még a' SZEBENi is egész az aljáig." (Erdélyi Hirlap., H.K.T. okt.11.)

szeptember. KISTORONY. A sásák átvonulása. (13.Bielz 68.)

szeptember 14-15. PILIS. "Sept. 14-dik és 15-dik közt való éjjel a' rettentő nagy zivataros égi háború sokakat nagy rémülésbe hozott, mivel vagy két óráig szakadatlanul kattogott az ég, több izben a' villám letsapott, de leginkább megbúsított reggel ezen égi háborúnak a' következése, midőn azt hallottuk, hogy egy villám a' határban kint háló birkanyájunk közé ütven 152 darab birkát agyon tsapott, és sokat megszedített. A' nyáj mellett lévő emberekben kárt nem tett." (H.K.T.szept.20.)

szeptember 17. KARLOVICA (Szerémség). De. 10 és 11 óra között pusztító jégzivatar. A jég lábnyi (32 cm) magasán borította a földet. (P.Z.okt.3.)

* "Nyomás" a falu közvetlen közelében lévő legelő; "Tilos" olyan terület, amelyen nem szabad legeltetni. (Magy. Nyelvtud.Értelm.Szótár, V. 299. VI.676.)

- szeptember 22. BUDA. Tanácsi rendelkezésre a szüret mai nap kezdetét vette. (P.Z. szept.23.)
- szeptember 30. PEST-BUDA. "Mostanság nálunk egynehány nap óta az időjárás igen gyönyörű; kivált tegnap nyári meleg volt, ma reggel ködös." (H.K.T. okt.1.)
- szeptember 30. VIZAKNA (ERDÉLY okt.7.) "... az oda való határra is megérkezett Sept. 30-dikán a' Sáska, és az oda való még éretlen török-buzát (kukorica) ellepte; más nap pedig azt még nagyobb sereg követte. Okt. 5-én a' föld népe kiment annak pusztítására, és délelőtt 9 óráig 85 zsákot töltött meg, másnap 320 zsákot."
- MÁRAMAROSSZIGET. (okt.11.) "... ott is kezdett a' sáska szállongani, sőt a' szomszéd KŐ nevű hegyen tsapatonként is mutatta magát, de hihető, hogy a' hidegebb éghajlatot nem kedvelvén, ismét visszatért." (H.K.T.okt.29.)
- október 13. PEST-BUDA. Az időjárás szeles, hideg, esősre vált, s annyira lehült, hogy elökerültek a téli ruhák. (I.h.okt.15.)
- október 13. TRENCSÉN és LIPTÓ M. Már meglehetősen magas hó fekszik. (P.Z.okt.31.)
- október 14. KÉTHELY (Somogy m.). Ebben az évben okt. 14-én a levegő az őszi szelektől annyira lehült, hogy a BAKONYban igen nagy havazások voltak, itt pedig ez is igen változatos volt, mert a következő héten a hőmérséklet ismét emelkedett egészen október 28-áig, amikor itt is igen nagy havazások voltak, azonban nem tartósak; november és december mindig váltakozott egészen 1828 januárjáig. (Móznér L. 1947. 53.)
- október 14., 15., 18. POZSONY. 14-éről 15-ére éjjel itt jég esett, és 18-án du. kissé havazott. (P.Z.okt.21.)
- október 19. ERDÉLY. "... Ugy látszik, legalább ma, hogy a' jövődőlés (korai tél lesz), nálunk ERDÉLYben elkezdett volna beteljesedni; mert itt az ország északibb részén legalább mára virradólag, egyszerre igazi tél lett, az egész város (KOLOZSVÁR) feje lett, a' víz és sár alkalmasint megfagyott, de rájövén a' tiszta napvilág, délelőtt már minden vissza tért az ugynevezett SZ. MIHÁLY nyara formájára, kellemetes idő lett, rendes de tsendes hideggel, minden legkisebb szél nélkül..." (Erdélyi Híradó, 35.sz. 280 old.)
- október 29., 30., 31. PEST-BUDA. "A' nem telelő madaraknak korán lett elköltözésiből való idő jövődőlés nálunk beteljesedett. Ugyan is két három nap óta valóságos telünk vagyon; a' mult Oct. 29-dikén havazni kezdett, a' reá következett éjjel keményen megfagyott; tegnap előtt, valamint tegnap is egész nap bőven havazott; de azon-ban csak sár lesz belőle. A mult éjjel ismét megfagyott, ma feltisztult." (H.K.T. nov.1.)
- október 29., 30. POZSONY. Az álló vizeket hüvelyknyi vastag jég fedi; 30-án reggel 7 órakor -4°, -5°R a hőmérséklet (-5°, -6,2°C.) (P.Z.okt.30.)
- október. POZSONY. A szüret 6-án vette kezdetét; két hét alatt befejeződött. Mennyiségileg minden várározáson felüli, de minősége elég közepes lesz, mert a sok eső miatt rothadás lépett fel. Az új bor akója 5-6 frt v.frt. (I.h.okt.7., 21.)
- november 1. JÁSZBERÉNY. November elejére virradólag oly nagy havat találtunk, hogy a tanyai emberek alig tudtak bejönni, de bent a városban is alig tudtak az emberek közlekedni. (Ferencsek, Merk T.)
- november 1. ÓBUDA. Mindenszentekkor olyan hideg volt, hogy még a belső ablakok is által fagytak. (Krenn. Kiscelli Múzeum.)
- november 8. PEST-BUDA. "... a' havazás ugyan megszűnt, de annál keményebb hidegek járnak; minden erősen meg van fagyva." (H.K.T.nov.8.)
- november 12. ÓBUDA. MÁRTON nap körül a bor árak 5 frt és 5 frt 30 kr körül voltak. (Krenn Gy. - Seenger E. 278.)

- november 13-15. PEST-BUDA. Az időjárás megenyhült, két napja esik. (H.K.T. nov.15.)
- december 2. PEST-BUDA. Hirtelen keményre fordult az időjárás. Minden megfagyott, a hideg tart. (I.h.dec.6.)
- december 8., 9., 13. PEST-BUDA. Nagy havazás, egy arasznyi hó borítja a földet. A hajóhidat 13-án kiserelték. (I.h.dec.10., 13.)
- december 22. POZSONY. A hajóhidat kiserelték. (P.Z.dec.23.)
- december. KOLOZSVÁR. "ERDÉLYben jóformán erős, de fájdalom nem igen havas tél vala december holdtöltéig, hanem 21-dikben elkezdtet meglágyulni, és ha még 2 nap így tart déli széllel, a lanyházó esővel, könnyen fekete lesz a Karátson." (Erdélyi Híradó, 52.sz.)
- CSONGRÁD. "Sem tele, sem nyara kegyetlen nem volt, hanem inkább kegyes; mindegynek volt ideje, buzának és bornak; a buzának köble keletetett 4-5 frton, az árpának köble 2-3 frton, a zabnak csakugy, a bornak pedig akója kelt 5-6 frton. (Blázsik.)
 - DEBRECEN. Januáriusban kemény tél, de gyakran hirtelen esőre és lágyra változó kevés ideig; Február nagyobb részint engedelmes, de noha hóra és néha kemény, de kevés ideig tartó hidegre változva; az egész tavasz változó ugyan, de kellemetes, némely helyen villámlásokkal és menydörgésekkel, meleg és hűvös nyár, ottan esőzésekkel, kivált utóljá felé; szép és meleg ősz jó darabig, de néha esővel, dérről, utoljára felé, hol fagyos, hol pedig esős és sáros. December hideg, fagyos és havas, közbe közbe olvadással." (Debreceni Magy.Kal.1831.)
 - DUNA a nyáron megáradt. (Tőry 197.)
 - EGER. "... egy pár mérő buza 6 frt, rozs 5 frt, árpa 4 1/2 frt, zab 3 frt." (Szederkényi N. Heves m. IV.454.)
 - EGER. "1828-ban a hó és esővíz nehézsége 141 font 18 1/60 lat volt. (Egy négyzet lábba 29 fonttal 18 9/40 lattal több esett, mint 1829-ben." Az egri csillagvizsgáló adata. (H.K.T. 1830. jan. 13.)
 - ERDÉLY. "A sok Jégeső se kímélte hazánkat mindenütt meg." (Erdélyi Híradó, 1828. aug.27.)
 - ERDÉLY. "Sáskajárás MOLDAVIA-ban és ERDÉLYben. Amikor a sáskák szeptemberben a szebeni széken átvonultak, 4000 pozsonyi mérő sáskát pusztítottak el, anélkül, hogy számukban csak a legcsekélyebb fogyást észleltek volna. (Emich-Jablonowski). Egy másik adat szerint BRASSÓban pestis és NAGYSZEBENben sáskajárás volt." (Kadocsa Gy. 92.)
 - ESZTERGOM. "Nem állot meg a jég. Közepes termés, meglehetősen Bor. Aratás kezdete június 29-én. Szüret kezdete szeptember 28-án. (Esztergomi Áll. Levéltár. 1925. 97.)
 - KOMÁROM. "Gyümölcs bővségesen termett, nekünk is almánk a' bővségig volt. h.I.! (Hála Istennek!) A' tél januárius kezdetén keménykedett, és valami 5 napokig a' Thermom. 9R grádusig (11,3°C.) szállott, de az után mindég lágy idők jártak; a' tavasz hives és szeles volt. Április 4-kén 6 és 7 óra nagy villámlás menydörgésekkel, hó dara esett, olly nagy szeműek voltak, mint a' legnagyobb fajta borsó szemek, a' földet egészen ellepte és éjszakára jól megfagyott: nyáron ismét árvizek uralkodtak, de most, a' Szigetünkbe bé nem tsaphattak: hanem CSALLÓKÖZben ezen esztendőben sem lehetett sem szénát, sem sarjút gyűjteni, sőt a' gabonavetésekben is sok károkat okoztak a vizek."
 - "Octóber 18-kán délután 5 órakor kemény hideg széllel, hó is esett. 30-kán ismét dél tájban kezdett esni a' hó és esett szinte másnap reggelig, de nem volt állandó, sőt karátsony ünnepekben is tsupa tavaszi idő látszott lenni." (Jókay J. 77.)
 - ABONY. Miután "ERDÉLYben a' sáskák megjelenvén a' lakosság előre figyelmeztetik, ha netán pusztító sáskák mutatkoznának, azok irtására." (Abonyi L., Abonyi II. 276.)

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1828 Hónap	Hőmérséklet°C			Napok száma az égbolt				
	közép	max.	min.	beborult	havazott	esett	köd	zivatar
I.	-2,5	8,4	-13,0	7	3	10	4	–
II.	-0,9	9,4	-10,9	6	13	19	9	–
III.	6,0	14,6	-3,3	12	3	15	6	1
IV.	12,5	22,5	-1,2	8	2	10	4	2
V.	16,4	25,0	7,7	8	–	8	2	7
VI.	20,8	28,9	14,5	9	–	9	–	–
VII.	22,4	31,9	13,4	9	–	9	–	8
VIII.	19,4	29,6	14,5	16	–	16	–	2
IX.	15,4	23,4	8,4	4	–	4	5	1
X.	9,3	21,6	-4,5	2	3	5	8	–
XI.	4,4	12,3	-6,6	8	–	8	15	–
XII.	1,1	9,6	-9,0	7	3	10	9	–
Év	10,4	31,9	-13,0	96	27	123	62	21

- MAGYARORSZÁG. Rossz bortermés volt. Igen rossz, csak egy ötöde az átlagosnak. (Schams F., I.100.)
- PENC (Pest m.). "A gabona drága, mint a mult esztendő utolján, bor 9 f. meg 10 az uj. – Ezen esztendő is a kukorizát kivén mindenféle Termesztvényekre rossz. A gabonának folyó ára (tisza buza pos. mérője) 6 f., rozs 4 f. Pentzi uj bor 8 usq, 9 f. Az esztendő járása illen volt tavasz jó, Június is forró, Július, Augusztus esős és hideg. Sept., october száraz, Nov. ködös. Arra szél következtén X-ber hol ködös, hol lágy meleg tavaszi napok." (Csörföly J.)
- TOKAJ. Az esős ősz miatt a HEGYALJÁN az idei szüret rossz volt. A szőlőszemek nem aszalódtak és aszúbor nem készült. (Schams F., I.78.)

1829

1828/29. Tél. BUDA. "Januárius második felének kezdetén ugyan valami négy nap valóságos tél volt faggyal és utánna hóval; de 4-étől fogva (febr.) folyvást esős az idő minden hideg nélkül; minek utánna a mult éjjel is szüntelen esett, ma reggel a hó elegyes kezdett lenni esővel; most sűrűn havaz." (H.K.T. febr.....)

tél. SOMOGY M. Erősen havas tél. (Csorba J., Somogy 34.)

január 2. JÁSZBERÉNY. Az előbbi napok hidege enyhült, azonban egész nap havazott. (Ferencsek, Merk.T.)

január 5. PEST-BUDA. "Enyhülő idő, havazás, jó szánút. A DUNA erősen zajlik, kivált a BUDAi részen." (H.K.T. jan.7.)

január 6. KÉTHELY (Somogy m.). "... vásár napján az iparosok és zsidók mind vissza-

- fordultak a kegyetlen idő miatt, a hórétég folyton emelkedett, úgyhogy a plébánia-belick az összes téglát meg tudták hordani az új paplakhoz." (Mózner L. 1947. 53.)
- január 7. PEST-BUDA. Enyhe idő, a hó elolvadt, nagy tartós eső, majd szüntelen zúgva esett. (H.K.T. jan.10.)
- január 8. JÁSZBERÉNY. Nagyon kellemetlen idő volt, az ég tele lett sűrű sötét felhőkkel. (Ferencesek, Merk T.)
- január 16., 17. PEST-BUDA. Gyakran változó idő, a hét elején két napon kemény hideg, majd tegnap és ma eső. (H.K.T., jan.17.)
- január 24., 31. PEST-BUDA. Esős ködös idő. 31-én hó, havas eső, majd sűrű havazás. (I.h. febr. 7.)
- január 30., 31., február 1. POZSONY. "... itt és BÉCS felé annyi hó esett, hogy nem csak a magános, de a' közönséges kotsik is, valamint a' gyorszekér, nem mehetnének, a' posták elkésnének. A DUNA BÉTShez közel és KOMÁROMon felyül befagyott." (I.h.febr.7.)
- február 1. PEST-BUDA. A posta késik, kemény fagy. A DUNA partjai mentén befelé áll a jég, a közepén azonban még zajlik. (Uo.)
- február 2., 11. PEST-BUDA. Kemény hideg, Gyertyaszentelőkor (febr.2.) napfényes idő, "alig ha nem jövendölt valamit". Ma reggel (11-én) a DUNA jege megállott és délben már gyalogszerrel mehettek át az emberek. (I.h.febr.11.)
- február 4. PEST-BUDA. Enyhe esős idő után újabb téli hideg széllel, de hó nélkül. (I.h.febr.4.)
- február 5. POZSONY. A DUNA vízállása január 23-a óta állandóan a 0 pont alatt. (P.Z.febr.6.)
- február 8. JÁSZBERÉNY. Hófúvások miatt sem a BÉCSI sem a PESTi postakocsi nem érkezett meg. (P.Z.febr.13.)
- február 13. "BUDAPESTen a DUNA jege 2.43 m. víz mellett beállott, február 13-án és 16 nap múlva március 1-én 3.23 m magas vízállás mellett elindult." (Zawadowski A., I.26.)
- február 15. ESZTERGOM. A DUNA jege beállott. (Áll.Levéltár.)
- február 16., 20. PEST-BUDA. A beállott enyhe idő, déli szél fogyasztja a havat; a jég a DUNÁN még áll s bátran közlekednek rajta. A víz emelkedik és 20-án a jég gyengén megindult, de pár lépés után megállott. (H.K.T., febr. 18., 21.)
- február 22. ESZTERGOM. A DUNA jege elindult. (Áll. Levéltár.)
- február 25. PEST-BUDA. Enyhe idő, a jég még áll, de már 24-c reggel óta nem járnak rajta. A Margitszigetnél ladikokon közlekednek. (I.h.febr.25.)
- február 27. PEST-BUDA. A jég még áll, de a K. Sóházától (Központi?) nem messze megszakadt a DUNÁN a közlekedés a jégen és ladikokon kel át a nép. (I.h.febr.28.)
- március 7-14. "POZSONY alatt a DUNA jege még erősen áll, hajók nem mehetnek, s az árut szekerekkel szállítják PESTre. Miután 1-én a jég elment, 7-én elkezdték a hajóhid beszerelését, 14-ére elkészült." (I.h.márc.14.)
- március 15. JÁSZBERÉNY. Rendkívül nagy volt a havazás: reggel 3/4 7-től d.e. 1/2 12-ig havazott, majd a későbbi napsütésben elolvadt. (Ferencesek, Merk T.)
- március 17. POZSONY. A DUNA PESTig jégmentes. A hajózás megindult. (P.Z.márc.17.)
- március 16-18., 20. PEST BUDA. A JÓZSEF napi vásár előtt kellemetlen idő. 16-án éjjel nagy eső, 17-én éjjel s 18-án nagy havazás, s mind elolvadt. 20-án enyhe vásári idő. (H.K.T.márc.18.,21.)
- március 21. ÓBUDA. Csak két nappal JÓZSEF napját követőleg kezdték el a szőlőt metszeni. (Krenn.)
- március. SZOLNOK M. "Márciusban a marha dög kiütött, minek folytán a Szolnokba járás eltiltatott." (Abonyi L., Abony. II. 277.)
- április 1. JÁSZBERÉNY. Este 10 óra körül jelentkeztek az első villámok. (Ferencesek, Merk T.)

- április 7. KOLOZSVÁR. Felhívás jelent meg az ERDÉLYI HIRADÓban a sáska peték irtására. (I.h.ápr.7., 18.)
- április 26-28. PEST-BUDA. "Nálunk az idő valóságos áprilisi, változó: néha szeles, többnyire száraz, és reggelenként hives, de nappal meglehetősen kellemetes, növények, fák tenyészése tellyes életre kapott. 26-án erős hideg lett, 28-ára derült, hideg." (H.K.T. ápr. 22., 27.)
- április. TRENCSEN, NYITRA M. "A Posonyi K. Ujság szerint Ápril utolsó napjaiban TRENSIN és NYITRA Vármegyéknek különféle vidékeiben sok hó esett." (I.h.máj.6.)
- május 1. POZSONY. Hideg időjárás esővel, hóval és jégesővel; az utóbbi kárt nem tett. (P.Z.máj.5.)
- május 1-6. PEST-BUDA. Hideg idő. 1-én beborult, du. 3 órakor jég hullott, este derült, majd 2-án borult. Változó idő, 4 és 5-én bő eső, 6-án derült. (H.K.T. máj.6.)
- május eleje. ESZTERGOM. "A mult napokban uralkodott hideg, sőt dér is több helyeken, nevezetesen ESZTERGOMBban ártalmára volt a szőlőknek." (Uo.)
- május 10-13. PEST-BUDA. Esős idő, 13-ára kiderült. (I.h.máj.13.)
- május 15. POZSONY. Esti 6 órakor nagy napgyűrű volt látható 3 melléknappal, amelyek különböző fényességűek voltak és napnyugtáig tartott a jelenség. Majd 9 órakor, amikor a növekvő hold felkelt, a halojelenség folytatódott, de sem mellékhordak, sem a szivárvány színei nem jelentkeztek. (P.Z.máj.19.)
- május 31. JÁSZBERÉNY. "A DONÁT* körmenetről visszajövet kezdett fujni a szél, később meg erősödött és egész nap fújt." (Ferencsek, Merk T.)
- június 1. JÁSZBERÉNY. Elsején is egész nap fújt a szél. (Uo.)
- június 1. KOLOZSVÁR. "... még ma Június 1-ső napján, legalább KOLOZSVÁR-on, annak rendi szerént való tél van. Soha állandósult, ily mérges időt, tsaknem szüntelen széllel járó hideget, senki se várt volna, midőn tapasztalta, hogy az ősszel, szintugy igen mohón állott be a' tél. Tsudálatos esztendő, melyben a' tél 8-9 hónapig uralkodván, a' más 3 esztendőszaknak (tavasz, nyár, ősz) csak 3-4 hónapot hagy a' felosztásra. Gyümölsz oly temérdek virágra, ugyszólván semmi sem lesz!" (Erdélyi Hiradó, jún.2.)
- június 1. KOLOZSVÁR. "Elseje nagy hideg után pár napig hideg esős idő, sok helyen újra tüzelnek a' szobákban, téli köntösben jární, ifjunak sem szégyen. A' gabona megdült; a' szőlőt nem vette ugyan meg a' hideg, de sanyarog." (I.h.jún.6.)
- június 1-3. PEST-BUDA. "... 31-én sanyaru szeles hideg idő kezdődött, melly tegnap előtt, 's tegnap, valamint ma is szakadatlan tartott, ugy hogy ha a' szél nem gátolja, vete-ményeink, 's szőlőink a' deret el nem kerülík." (H.K.T.jún.3.)
- június 8. POZSONY. Az esős hideg májust, esős június követte. A DUNA 4-én csak 4,8 magas volt, s 8-án már 12 láb-ra emelkedett. (P.Z. jún.9.)
- június 9-10. PEST-BUDA. "A' hosszas kedvetlen idő után nálunk tegnap előtt délután alig derült ki a' kellemetes nap már tegnap is bő esőre változott, melly még ma is tart. Amint gyanítottuk, a' mult heti hideg szeles időt tsakugyan a' felső vármegyékben esett hóval elegyes jég okozta." (I.h.jún.10.)
- június 10. PEST-BUDA. "A DUNA felette megáradt, már az ALFÖLDön is több helyen kiöntött, és még nagyobb szerencsétlenségektől kell tartani." (H.K.T. jún.10.)
- június 11. POZSONY. A DUNA kiöntött, faluk, gazdaságok víz alatt vannak. A gabona kalászaí állanak ki a vízből. (P.Z.jún.12.)

* DONÁT püspök és védőszent az időjárás elemi csapásai ellen. Napja ugyan augusztus 7-e, de régente a körmeneteket május végén – vasárnap – tartották meg. (Rèthy).

- június 13. POZSONY. A közel két hete tartó esőzés megszűnt, ezen a napon érte el a DUNA legnagyobb magasságát 13 láb és 2 hüvelykkel. A víz 15-én kezd visszatérni medrébe. (P.Z. jún.16.)
- június 15-20. PEST-BUDA. "Ezen hét, a' hives nedves idő után forró meleg volt nálunk, de ma és tegnap előtt (18.) estve egy kevés, tegnap 19-én pedig bővebb, de tsendes eső volt. Estvére a' levegő ismét nagyon megenyhült." A DUNA valamennyire apadt, sok helyen kiöntések, áradások voltak. (I.h.jún.20.)
- június 21. JÁSZBERÉNY. 21-én az eső miatt az ünnepi* körmenetet csak a templomban tarthatták meg. (Ferencesek, Merk T.)
- július 5. EPERJES. "Július 9-én TERNYE helységnek egyik részében, mely GOMBA falu (később GOMBÁSFALU) felől esik, tsendes esőzés, közben egyszerre iszonyú forgószél támadt, mely nem csak a házak fedeleit felkapta, és öszvetörve széljel szórta, hanem a fákat is gyökerestől kiszaggatta, a házak, s kertek kerítéseit elpusztította, sőt egy kőfal kerítést is úgy elsepert, hogy annak csak a fundamentuma látszik. Megjegyzésre méltó, hogy ugyan akkor a helységnek más részében napfény, és tsendes idő volt, amidőn a zivatar(?) után számosan a lakosok kárt nézni által mentek, nem győztek a megfoghatatlan történetnek tsudálatos voltán álmélni. Ugyan és a forgószél Ádám földé felé vevén útján ott két házát fundamentumáig eseprett és széjjel szórt." (Hasznos Mulatságok, 1829. II. 102.103.)**
- július 14. POZSONY. A hűvös időjárás miatt az aratás közel 3 héttel késett. Közepes termés ígérkezik. (P.Z.júl.14.)
- július 17. PEST-BUDA. Nagy hőség, d.u. 5-kor 30°R (37,5°C), sőt már délben 31° (38.8°C.). (Hók T., júl.18.)
- július 28. NÉMETUJVÁR (Vas m.). Este 8 órakor jégzivatar tört ki, dió, sőt tojás nagyságú jég esett; másfél óra járásnyi széles területen (90 perc kb. 14-15 km) betörte a jég az ablakokat, pusztította a házak cseréptetőit, a kerti és mezei terményeket, valamint a szőlőt teljesen tönkre verte. A házak falain kartácslővéseknek megfelelő nyomok láthatók, a fák ágait letörte, ablakredőnyöket pusztított a lehulló jég; szerencsére már az emberek hazatértek és így bennük nem okozott kárt. (P.Z.aug.11.)
- július 31. PEST-BUDA. A nagy hőség után reggel erős zivatar volt és mintegy fél órán át bőséges eső. (H.K.T. aug.1.)
- augusztus 4. NAGYROZVÁGY (Zemplén m.). "... az 1829-ik esztendőben az egész nyár képzeltetetlen hideg és ezen kívül aug. 4-e után 1 és 2 óra között sűrű jégeső volt..." (Reviczky F., 1908. 286.)
- augusztus. PEST-BUDA. "... a PESTi piacon a' gabona ára jóval alább szállott. Ugyan illy bő termés, aratásról tesznek jelentést ERDÉLYből is. A szőlősgazdák reménysége is nagy a' bortermés iránt." (H.K.T.aug.8.)
- augusztus 6. PEST-BUDA. "... a' rekkenő meleg levegőt tegnap előtt ismét meghivestette a' szél", "a' hévmérő dél után 2 órakor 24°R (30°C.)-on állott." (H.K.T. aug.8.)
- augusztus 30. TARCAL. "Szerencsétlen volt reánk nézve Augusztus hónap 30-dik napja, mellynek estvéjén a' jég eső szőlő hegyeinket elverte, nem ugyan végképpen, de bizony tetemes kárt okozott, mert a' leömlő zápor iszapjában mindenütt lechetett szőlőszemeket látni, valamint a szőlőben is csak nem minden tőke alatt. Egyéb eránt

* Úrnapja 18-án volt, de a bejegyzés június 21. hétfőről szól.

** Ezen a napon iszonyú jégeső BÉCS mellett GUNPOLDSKIRCHEN községben. I.h.47.oldal)

is kevés reménységünk lehet a' jó szürethez, minthogy még most sem találunk enni való szőlőt." (H.K.T.szept.4.)*

augusztus 31. PEST-BUDA. Hajnalban bő eső volt. (I.h.szept.5.)

augusztus. FÜZESGYARMAT. "... Augusztus végén történt Égi Háboru is, mely egész éjszakán keresztül irtóztató durrongások közt, szakadatlanul tartott. Több helyeken csapott le az Égi Tüz, de tsak két helyen gyújtott; egy felől a' Nagy Utczán Presbyter Daru János Udvarán, hol egy kéve nádat ütött meg; más felől Kovács A. János Házát a' Folyás(?) felé, mely egészen éjszaka szóllottak a félre vert Harangok." (Gacsári J., Krónika 156.)

szeptember 2-11. PEST-BUDA. Bőséges eső, este többször zivatar, a levegő lehült, több felől szőlőt pusztító jégesőt is jelentettek. 6-ától kezdve rekkenő meleg. (H.K.T.szept.5., 12.)

október 5. PEST-BUDA. "A' BUDAi hegyeken, valamint a' PESTi KŐBÁNYÁban is némelyek még a' mult héten elkezdték a' szőlőt szedni; de a' valóságos szüret (hivatalos) mind a' két helyen tsak a' héten, oct. 5-dikén kezdődött. Az idei szüret ugyan elég bort, de jóságára nem a' legjelesebbet ígér. 4-én zivataros idő, és a' következő napokban is esett." (I.h.okt.7.)

október 8., 9. PEST-BUDA. Kiadós eső, őszi hideg volt, majd derült idő, a szüretnek kedvező időjárással. (P.H.T. okt.10.)

október 10. GYULAFEHÉRVÁR. "Itt ERDÉLYben KÁROLY-FEJÉRVÁRON? Octóber 10-dik napján, estvéli 7 órakor, éjszak felé egy holdfény szivárvány láttatott. Ezen szivárványt, noha jóval halványabb volt a nap sugarai által formáltatni szokott szivárványnál, minthogy különben teljes nagyságu volt, igen könnyen észre lehetett venni. Kezdetét nem látván, tartása egész idejét nem határozhattam meg, de azután, hogy észrevettem, még mintegy 9 minutumig tartott. A szivárvány nagyon szeles időben, hóval terhes fellegek között tetszett fel, valamint, hogy azon éjszaka a magasabb hegyeken havazott is." (Hasznos Mulatságok. 1829. II.296.)

október 14. POZSONY. A szüret már egyeseknél kezdetét vette, de a tanács 25-ére állapította meg a szüret idejét. (P.Z.okt.16.)

október 15. SZADA (Pest m.). "... az oda való idei borok az előbbi esztendőbelieket jóságokra nézve jól felül fogják haladni. A' kő(?) szőlő késebb kezdett érni. Szüretet tsak Oct. 15-dikben kezdvén a' termés tökéletesen megérve, 's a' legszebb tiszta napokon tisztán takarítottatott be a' pinczébe." (H.K.T.nov.14.)

október 15. PEST-BUDA. "Nálunk a' téli hideg az idén még hamarabb beáll mint tavaly; már fűtetnünk kell; mióta az őszi elkezddött alig volt két-három szelid napunk. Tegnapelőtt (Oct.15.) délután igen sanyaru hideg szél fujt. Valóban ezen esztendő az időjárásra, és természeti tüneményekre nézve a' legkritikábbak közé tartozik. Azonban sem gabona, sem gyümölcs-, sem bortermésünk ellen panaszunk legalább általjában véve, nem lehet." (I.h.okt.17.)

október 20. ESZTERGOM. A szüret befejeződött, a termés bőséges, de minősége nem nagyon jó. (Uo.)

október-november. ÓBUDA. Pár éve, hogy ültettem szőlőimben Brüderschr-it... ber 29 Lath, a Kronawetberg-n (Borókahegyen?) 9 Lath, az ARANYHEGYen 2 L. és a PÉTERHEGYen (Bettersberg) 7 L. Ezeknek szüretelésekor nagyon sáros volt a talaj, s csak a harmadik héten hordathatták be a szüret eredményét. Erre olyan fagy

* Ehez kapcsolódva okt. 7-én írják "... hiteles tudósítás szerint az akkori jégeső tsak némely pásztori őrzésekben tett kárt, de a szőlőt nem igen bántotta." Tényleg volt jégeső, de nem olyan nagy. (Uo. okt.)

jött, hogy a (még künn lévő szőlő) kővé fagyott. A bor ára LIPÓT-nap (nov. 15.) körül 3 f. 30, majd 4 f 30 és a vásár hetében oly hideg lett, hogy a vizimalmokat kikötötték és a hidat is le kellett szerelni. (Krenn. Kiscelli Múzeum.)

november 2-3. PEST-BUDA. Leesett az első hó, de bár 3-án is havazott, a hó elment. (H.K.T. nov.7.)

november 13., 14. PEST-BUDA. A hideg idő folyvást tart, most 13-án éjjelre kemény fagy, de havazás, du. kitisztult. (I.h.nov.14.)

november 15-18. PEST-BUDA. "Éjjel kemény szélvész, 16-ára havazás, s mára már alkalmas szánút van." (I.h.nov.18.)

november 18. FÜZESGYARMAT. "Még az 1829-dik Esztendő November 18-dikán leesett a' nagy hó, párosulva mindég többekkel, és ujjakkal, úgy annyira, hogy az Ország-Utak szinte járhatatlanok voltak. Ez a' Hó a' szakadatlanul csikorgó, erős és zuzos téllal együtt – mely a' Kertjeinkben sok élő fákat, és szőlő vesszőket, 's Lugasokat kiveszített, tartott egész az 1830-dik Esztendő Martius Hónapjának utoljára feléig, amikor ez a' temérdek tömeg 3-as nap alatt olly csudálatosan elolvadt, hogy abból csak a' legkisebb sár sem lett; hanem osztán később Április utolsó napjaiban, a' Hegyekről szakadó, 's minden felől túlulva nagy árvíz 24 óra alatt úgy ránk tódult (elszaggatván a' TISZÁNál a' DOBI(TISZADOB) gátakat és töltéseket, hogy az egész BUCSÁT merevül elborította, 's feljött pusztító árával egész a' CSÉFÁNYI pusztára. Ekkor történt az, hogy a' TURI tavaszi vásár alkalmával véletlenül ez a' szörnyű kiáltozás hallatszott mindenfelől: "Szaladjon és takarodjon minden ember, aki tud, mert jön a' rettentő árvíz!" – és amint az emberek szaladtak, már akkor a' fokokon és ereken úgy annyira felnőtt a' víz árja, hogy egy KABAI nevű DÉVA-VÁNYAI nemes embert, lovával és szekérével, mint szinte a' rajta ülő Sidó Asszonnyal, 's gyermekivel együtt ragadva elsodrota, 's mindnyájukat halva fogták ki." (Gacsári J. 152.)

november 20. PEST-BUDA. A DUNA erősen zajlik, a' hajóhidat kiszerezték, a' lakosság ladikokon közlekedik. (H.K.T. nov.21.)

november 22. JÁSZBERÉNY. A hideg olyan erős, hogy már azt véltük, hogy itt van a legridegebb tél; ez a hideg ég két napig tartott, végre 25-én enyhülni kezdett, azonban csakugyan látszat volt, mert továbbra is megmaradt a hideg idő. (Ferencsek, Merk T.)

november 23. POZSONY. "... a DUNÁN álló hajóhidat a sűrű jég miatt Nov. 23-dikára virradó éjjel szedték ki. A jégzajlás 22-én kezdődött." (H.K.T.nov.28.)

november 28. PEST-BUDA. A DUNA erősen zajlik, s így néhány nap óta fenn a szigetnél kelnek át a csónakok, de nehezen a sok úszó jég miatt. (Uo.)

november-december. BODROGKÖZ. "... az 1829-diki ősz mindjárt nagy derekkel, sőt havas napokkal állott elő, az ugyan egész Novemberig változó volt, de akkor elkezdett havazni és esett olyan hó, hogy másnapra virradóra, ugymint November 15-dikére kelve egy nagy felszél (északi) támadt, mely aszt a' Havat úgy öszve hordta, hogy alig tudtam szekeren a' SASÓ-ról (NAGYROZVÁGY határában egy hatalmas domb) haza vándorogni. Most tudni kell, hogy 1829-diki esztendőbe Tavasztul egész még az most említett hideg haza nem kergetett, 's a' SASÓN laktam, az a' rendes szeles hideg pedig tartott asztán folyvást egész Husvétig (1830. hv.ápr.11.), hogy ha a' szél meg állott 's valahányszor meg állott, estek olyan Havak, hogy az utasok egymásnak ki nem térhettek, különben ha csak a' szánkájokat kézzel ki nem tették az utból.

Az a' nagy dög hó pedig ország-szerte való volt, kivéve a' FELVIDÉKjét, ahol úgy hallatszott, hogy a' Hó kevesebb lett volna. A' többi között Karátson szombatján (20.) és Karátsonnak második napján (26.) és az új esztendőbe (jan.1.) fergeteg volt, a'

millyenhez hasonlót a' legüdösebb Emberek sem értek. Természetesen a' nagy hónap következéséből feltűnik, mi itt az ugyis folyók közé szorított BODROG-KÖZiek; de a' nagy hideggel biztatták magokat, hogy nem lesz víz (áradás) belőle ugymond a' nagy Dere elfogják e' nagy havat fogyasztani és így nem víz áradás..." (br. Reviczky, Adalékok XIII. 1903. 285.)

december 1-5. PEST-BUDA. "Első két-három nap kis enyhülés, napi újabb száraz fagy, a DUNA zajlása megerősödött és a DUNÁN való átkelés "másodszor is a szigethez szorult, 4-én havazott és enyhébb idő." (H.K.T.dec.5.)

december 4., 9. POZSONY. Szigorú hideg, 4-én reggel 17-kor -11°R . ($-13,8^{\circ}\text{C}$.) 10-én a DUNA jege erősen zajlik, de már lassan mozog. Az átkelés ma 8-án megszűnt. (P.Z.dec.11.)

december 8. PEST-BUDA. "Nálunk tegnap a' hideg reggel -9, -10R grádusra ($-11,3^{\circ}$, $-12,5^{\circ}\text{C}$) alatt a' hőmérő.) A DUNÁt elborította a' sok jég." (I.h.dec.9.)

december 10. POZSONY. Du. 2 óraker a DUNA beállott a 12-én már gyalogszerrel lehetett rajta átmenni. (I.h.dec.15.)

december 10. "PEST-BUDA között tegnap előtt Dec. 10-dikén este a' jég megállván, a' DUNÁN természeti hidat készített, melyen más nap a' gyalogolók szabadon kezdetek járni. (H.K.T.dec.12.)

december 16. BUDAPEST. A DUNA 2,36 m magas vízállás mellett december 10-én beállott s csak 99 nap múlva indult el. (Zawadowski A. I.26. Túry K. 197.)

december 18., 20. PEST-BUDA. Sűrű havazás mellett enyhült az idő, 18-án, majd 20-án este kiadós eső reggeli 4 óráig. Északi szél kerekedett, az utak tisztán simára fagytak; a DUNÁN való átjárás félbeszakadt ez nap, de már 20-án bátran közlekedhettek. (H.K.T.,dec.23.)

december 26. POZSONY. Irtózatoss hideg kerekedett, amely a városban szinte lehetetlenné tette a közlekedést. A hőmérséklet -15°R . ($-18,8^{\circ}\text{C}$.) A postakocsik késnek. (P.Z. dec.29.)

december 27. PEST-BUDA. Irtóztató nálunk a tél keménysége. "Karácsony óta gyakori havazás, a hőmérséklet -11°R ($-13,8^{\circ}\text{C}$). A hó a városban is térdig ér; az utasok elakadnak; nem tsuda, ha reggelenként embereket találunk megfagyva, ami a vidéki utakon még gyakrabban megesik. Ez szokatlan nagy tél lesz." (I.h.dec.30.)

december 27. VESZPRÉM. "A legnagyobb hideg dec. 27-én volt. A BALATON befagyott." (Bolgár M. 24.)

1829. ABONY. "A marhadög, bizonyos Lues O Masi(?) -nak nevezett betegség, a százhétű paczal kiszáradása, mely alkalmasint a múlt évi nagy szárazság következtében volt, óriási és megdöbbentő terjedelmet kezdett ölteni, mely miatt minden óvintézkedések megtétettek; a vásárok eltiltattak; egyik községből a másikba marhát hajtani, vagy takarmányt vinni tilalmaztatott, 24 pálcaütések büntetése mellett, a város körülzáratott." (Abonyi L., Abony II.278.)

– DEBRECEN. "Hideg és havas tél, néha esővel és olvadással; hűvös és deres tavasz, azután esős, ködös, szeles, változó, noha szép idővel; a nyár nagyon változó, hűvös, borongós, esős és szeles napokkal; november közepéig, amikor a hideg elébb faggyal, azután hóval beállott; és folyvást növekedve tartott az esztendő végéig. Marhadög." (Debreczeni Magyar K. 1831.)

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1929	Hőmérséklet °R-ban			Napok száma				
	közép*	max.	min.	esővel	hóval	együtt	köd	zivatar
I.	-1,5	4,5	-15,4	6	12	18	12	–
II.	-3,0	5,9	-5,9	1	6	7	12	–
III.	2,8	14,3	-2,7	4	5	9	4	1
IV.	9,4	20,4	4,1	9	0	9	1	2
V.	11,8	22,4	5,0	11	1	12	–	2
VI.	13,7	28,0	7,1	12	1	13	–	2
VII.	17,5	30,1	13,1	7	–	7	2	4
VIII.	15,9	28,2	12,9	6	–	6	2	5
IX.	14,7	26,2	12,0	6	–	6	2	2
X.	6,7	20,5	-2,3	9	–	9	7	1
XI.	-0,3	8,5	-12,4	1	10	11	6	–
XII.	-5,0	1,9	-18,0	9	9	18	9	–
Év	6,9	30,1	-18,0	81	44	125	57	19

- CSONGRÁD. "Nyara szépen és kegyesen ment végbe; minden félének jó ideje, hanem a tele hamar elkezdődött, 15-ik novemberben leesett a hó és 18 hétig egyaránt tartott, és a hónap vastagsága volt 2 láb hegyen völgyön egyaránt." (Blázsik)
- DÉVAVÁNYA (Békés m.). "Novembertől fogva olyan hideg volt, hogy 1830 derekáig tartott a szigorú tél. Rengeteg mezei állat, sőt házi állat is elpusztult. Az ember, különösen a rideg pásztorok szenvedtek a czudar idő miatt."
- EGER. A TERMÉ-SZET TUDOMÁNY TANÍTÓJA a lefolyt 1829-diki esztendő időváltozásainak feljegyzését eképpen adja elő: Januáriusban volt egy tiszta, 10 változó, 20 borult nap, 12-szer hó, 9-szer eső; a hó és esőviznek magassága 32 1/11 vonás (Linea) volt, nehézsége 392 1/2 lat, s.i.t.). Minden hónapról leírja az adatokat, amelyeket alábbi táblázatban foglaltam össze:

* Az 1829 évi középhőmérséklet a GELLÉRTHEGYEN feltűnően kis érték ui. 6,9 °R = 8,6°C. A budapesti homogéné tett sorozatban 9,4 a mai helyre vonatkoztatva. Ennél hidegebb, illetve alacsonyabb évi középhőmérsékletek 1840-ben 9,2° és 1940-ben 9,0° voltak. Éppen száz év választja el egymástól a két leghidegebb középtértéket. (Réthly)

A különböző borultságú napok száma és a csapadékos napok száma, valamint csapadék mennyisége 1829-ben EGERben.

1829 Hónap	derült	változó	borult	hóval	esővel	együtt	a csap. magassága	nehézsége
I.	1	10	20	12	9	21	32 1/11 lin	392 1/2 lat
II.	5	22	1	7	1	8	3 1/2	48
III.	4	21	6	4	8	12	14 1/2	183
IV.	3	28	1	—	11	11	31,5/12	4241/3
V.	1	30	0	—	11	11	26 11/12	320 7/12
VI.	4	26	0	—	6	6	15 1/3	194
VII.	11	20	0	—	10	10	51 5/7	645 1/24
VIII.	1	30	0	—	4	4	14	175
IX.	3	27	0	—	8	8	34 8/122	433 1/2
X.	5	22	4	—	8	8	5 3/12	65
XI.	2	23	5	5	—	5	24 6/7	318 1/9
XII.	1	17	13	11	1	12	—	—
Év	41	257	50	39	77	116	11,1 láb 11 hüvelyk 10 6/10 vonás	111 font 31 19/24 lat

(nehézsége (azaz súlya!) mindenütt négyszög lábra értvén Bétsi mérték szerint)

"A hideg legnagyobb volt az elmúlt télen és Reaumur Hővmérője szerint -11 grádus (-13,8°C) Februáriusnak 14 napján, és a mostani télen December 27-dikén 10 óra tájban 13 3/4 grádus (-17,2°C). A meleg pedig legnagyobb volt július 29-ikén 27 1/4 grádus (34,1°C.). A légnyomás legnagyobb volt dec.7-ikén 28 bécsi hüvelyk 11 linea, a legkisebb április 2-án 27 bécsi hüvelyk 3 linea. Az első zivatar április 4-én volt." (Hazai és Külf.Tud.1830.jan.13.)*

- ESZTERGOM. "A DUNA befagyott február 15-én. Jég elment február 22-én". "Megléhetős jó és középtermés (bor)". "Aratás kezdete július 9-én. Szüret kezdete október 12-én." (Esztergomi Áll. Levéltár, 1925. 97.)
- FÜZESGYARMAT. "1829-ben a szájrétű paczal-fene nevű betegség uralkodott." (Karácsonyi J. I.443.)
- JÁSZDÓZSA. Roppant hideg tél. (Anyakönyvi bejegyzés és Zsupka Á. 262., 263.)
- KOMÁROM. "Január első hetében volt egy kevés hó és fagy, de nem állandó, 2-ik hetében lágy és tsupa tavaszt mutató idők jártak. Január 21-ként reggel a° R.Therm. – 10 1/2 gr

* Ebben az időben az EGERben működött csillagvizsgálónak igazgatója TITTEL Pál és tanítványa Montedegoi ALBERT Ferenc, egyiktől származnak a LYCEUMban végzett megfigyelések. A bádóg hőmérő-házikó a LYCEUM III. emeletén volt. Az esőmérő a torony teraszán volt és nem köralakú volt a felfogója, hanem 4 egyenlő hosszú oldalú felfogó volt, amelyet még 1903-ban láttam heverő műszerek között. a hőmérő házikó ott állott az emeleti ablak előtt. (Réthy)

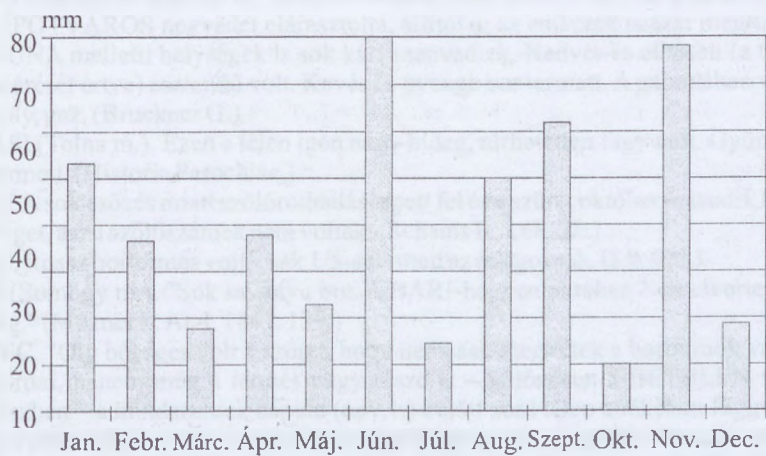
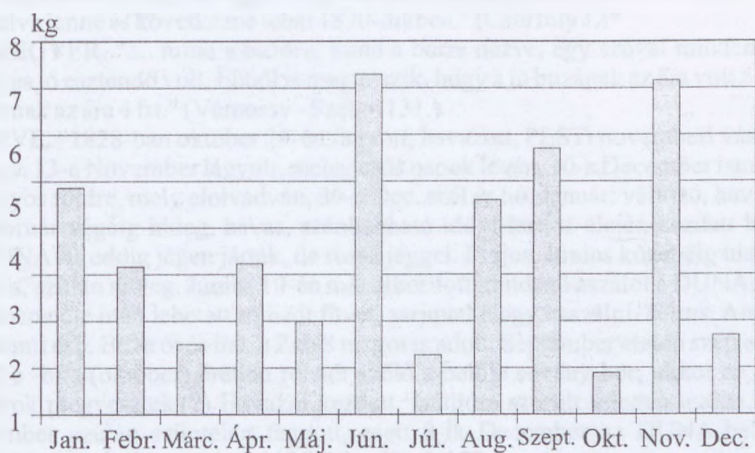
volt, a hideg 22-kén pedig – 15 gr. (-18,8°C.), 23-án már csak 4 gr reggel (5°C.), estve pedig eső esett. Februáriusban hidegek voltak, de a' Therm. 10 gráduznál (12,5°C) ritkán szállt alá. Martiusban gyakorta esett hó, és 19-kén is megfagyván, tartott a' fagyás 29-kig, 30-kán csak nem egész nap és éjjel esett az eső, és 31-kén szép tavaszi üdő volt. Áprilisban és Májusban igen kevés jó idő volt, hanem hideg esők és szelek uralkodtak. Júniusban elejétől fogva végig hideg esők széllel dél kegyetlenkedett, melyek miatt a' folyó vizek nagyon megáradtak, úgy annyira, hogy itt nálunk a' DUNA f.üvelyknél nagyobb volt, mint 1827-ik esztendőben, még is szorgalmatos utánna látással ide járulván az is, hogy ezen árvízzel nem jöttek nagy szelek-, a' Szigetünket meg oltalmazták, hogy el nem borította, hanem belől fel fakadván a' viz a' laposabb helyeken sok károkat okozott, nekem is egyik kertemet egészen el borította, a' föld árja, a' másikban is csak a' dombosabbja maradt szárazon.

Az egész nyár többnyire hideg időkkel tölt el annyira, hogy július 21-kén reggel dér volt és még September 2-kán a' mi tájékunkon érett szőlő nem találtatott, 's ezen Sept 2-kán is nagy menydörgések között sűrű, de apró jég eső esett, olyan sok, hogy még másnap is volt az udvarom szegletében.

Octóber elején voltak egynehány kellemetes meleg napok, azután hideg szeles idők, még is gabona szép és bővségesen termett, valamint bor is, és ez némely helyeken meg lehetős, de több helyeken csak nem ihatatlan savanyu, széna pedig az egész CSALLÓ-KÖZben ismét semmi sem termett, hanem a' pusztákon bővségesen és igen jó.

November 2-kán estve hatodfél órakor el kezdett esni a hó, igen nagyon, és keményen meg fagyott, 18-kán egész nap esett a' hó, 20-kán reggel 5 gr. volt R. Therm. a hideg (-6,3°C.). 22-kén 10 grádu (-12,5°C.) és mindig tartós hideg volt. December 9-kén 14 gr hideg (-17,5°C.) és így az egész hónapban tartott a' hideg folyvást hól kisebb, hól nagyobb mértékben. Karátsony első napján kezdett esni a' hó nagy mértékben és azután minden nap egész 31-ik Decemberig esett hól több, hól kevesebb hó, a' DUNA itt is bé állott jéggel és így ezen esztendőben a' tél igen korán köszöntvén (be), a' DUNÁN több mint száz gabonával terhelt hajók el fagytak, a' malmok (hajó) is a' jég által helyeikből ki veretvén, körül belül ahol patak malmok nintsenek, a' lisztben nagy fogyatkozás vagy, úgy annyira, hogy a' POZSONYi Pékek is eljöttek ide lisztet keresni, és még is a' gabona MOSONYban sem drágult, mivel a' kereskedők el fagyott hajókról szekérháton nagy költséggel szállíttatják fel MOSONYba a gabonát, némelyek pedig a' közelébb lakó földes Uraktól nyakra-főre vásárolák a' gabonát, van olyan kereskedő, aki egész PAKStól hordatja MOSONYba szekér háton a' gabonáját. Körtvélyünk és szilvánk bővségesen termett, de almánk igen kevés." (Jókay J. 78.)

- PENC (Pest m.). "1829. esztendő Januárius többnyire meleg napokkal. Február 2. az idő Gy.Sz. Boldogasszony napján változván, kemény hideg és fagy, azután viszont lágy és heves(?). Ezután egész Június 20-kig többnyire változó és hideg száraz. Július és Augusztus hideg reggelekkel száraz, semmi sarjú, rossz zab. Őszi termés gabonában jó. September. I-ma Sept. nagy eső hideg utána dic 7. Sept. még szél nem találtatik. Minő bor lesz? megjegyezni méltó ezen változó időkre. A bor PENTZen nagyobb része jó és 7-9 f. Ezen változó nyári napokra igen nagy hó, nagy hideg idők, egy-szóval kemény tél, most 15. nov. 1829-ben kezdődvén, tartott Martius (1830.) 20. 25-dikén Januáriusnak tehát PÁL napján virradóra hallatlan hideg és kemény fagy, következő napokon, még nagyobb egész Martius 20kig (1830.). Amidőn PESTen és VÁCZon a DUNA is megszabadult a jégtől, hallatlan károkat okozván. 1829 és 1830

Eger 1827. évi havi csapadékösszegei
(kg-ban mérve és Réthly Antal által mm-re átszámítva)

eleje, a tél olly nagy hideggel kegyetlenkedett, hogy ehhez hasonló tsak 40 esztendő mulva lenne és következne tehát 1870-dikben." (Csörföly J.)*

- PÓCSMEGYER. "... mind a buzára, mind a borra nézve, egy szóval mindenre közönséges jó esztendő volt. Ebből is megtetszik, hogy a jó buzának az ára volt 5 frt, és a jó bornak az ára 4 frt." (Vámossy - Szabó, 131.)
- RÁCKEVE. "1828-ban október 29-én fagyott, havazott, PESTi novemberi vásárra hó és fagy. 13-a November lágyult, meleg esős napok lévén, 10-e December ismét hó esett fagyos földre, mely elolvadván, 30-a Dec. szél és hó. Január: változó, havas és lágy. Február végéig hideg, havas, szánkózható idő. Martius elején kezdett lágyulni, a DUNÁt is eddig jégen járták, de rossz jéggel. Május, Június közepéig hideg szeles, esős, azután meleg. Június 10-én már elborított minden kaszálót a DUNA, tsak a víz elmenetele után lehetett rothadt fűvet, sarjuval elegy kaszálni. Július, Augusztusba semmi eső. Buza öt és hat, a Zab 8 magot is adott. September elején szép eső. Szüret 12-e -bris (október) éretlen rohadt szőlő s belőle sovány bor; akkor az 1826-diki borok megvesztek.(?) Havazni kezdett. Istállóra szorult minden marha, 19-a November azután szüntelen fagyott, esett 8-ik December az DUNA beállott, oly keményen viselte magát az idő." (Magdics J. 179.)
- SOPRON. Szigorú telünk volt és faggyal. Tavasszal négy nagy áradás is volt, a borpincékbe sok víz hatolt be, úgyhogy egy egy korcsmáros kénytelen volt borát lefejtetni. A FERTŐ oly nagy lett, hogy a tó melletti házak lakóinak a parasztoknak ki kellett költözniök. Itt Sopronban patakjaink is megáradtak, az IKVA igen nagy lett s a víz az örlő malmokban sok kárt tett, több hidat elsodort. A szántóföldekről és a szőlőkől a víz sok földet hordott el, károkat okozva. BÉCSben a DUNA áttörte a gátat és a LIPÓTVÁROS negyedet elárasztotta, állítólag az emberek száza megfulladtak. A DUNA melletti helységek is sok kárt szenvedtek. Nedves és elkésett (a termények beérését értve) esztendő volt. Kevés és gyenge bor termett. A gabonában volt a konkoly, gaz. (Bruckner G.)
- TAMÁSI (Tolna m.). Ezen a télen igen nagy hideg, tűrhetetlen fagy volt. Gyümölcs nem termett. (Historia Parochiae.)
- TOKAJ. A sok esőzés miatt szőlőrothadás lépett fel és a szüret október második felében ért véget, aszu szőlőszemek nem voltak. (Schams F., I.68. 78.)
- TOKAJ. Rossz bortermés volt, csak 1/5-e termett az átlagosnak. (I.h.100.)
- VÖRS (Somogy m.). "Sok savanyu bor. A BARI-hegyen október 7-én elverte a szőlőt a jég." (Móznér L. At. I. 1847. 139.)
- VERSEC. "Oly bőséges volt a szüret, hogy nemcsak megteltek a bortermők valamennyi hordai, hanem még a termés nagy része is – különösen a BETHLEN féle határ-részben – a mindszentek napján (nov. I.) bejött zord télen a tőkéken függve maradt. Szívesen adtak volna a kádároknak a hordó akójáért egy egy akó bort, de még ily áron áron sem kaphattak hordót. A szegényebb osztály kénytelen volt dércsipe szőlő-jének cefréjét a pálinka főzőknek eladni, kik akójáért 36-45 krt váltóban (bécsi értékben sajn pénzben) adta nekik." (Milleker B., I.301.)

* CSÖRFÖLY J. egy 40 éves periodusra gondolt. Majdnem bevált, mert 50 év mulva volt az évszázad ugyancsak rendkívül hideg tele: amíg 1829/30 tél átlagos hőmérséklete BUDÁN -5,0 °C volt, addig 1879/80-é -4,7°C.

1830

1829/1830 tél. PEST-BUDA. "A tél szigorúságára jellemző, hogy januárban 1 öl cserfa ára 30-32 frt. volt. A tüzelő fában oly nagy hiány volt, hogy épületállványokat adtak el, s tüszték fel."

tél. ÓBUDA. 1829/30 tele oly szigorú volt, hogy tüzelő fa hiányában szenvedünk. Oly sok hó esett, hogy közel egy negyed éven át szánkóval járhattunk. Én magam is 24 1/2 akó borommal február 9-én a DUNA jegén átmehettem. (Krenn.)

– DEBRECEN. "Az 1829-ik Évnek az utolján és az 1830-nak az elején igen nagy hó, amelyet is dög hónapnak neveztek, ez a hó leesett Karácsony előtt 6 héttel és el nem ment 21 hétig, egyenlően meg volt a földön 2 Suknyi* vastagsága DEBRETZEN körül". (Balogh J. Az Időjárás 1949. 210.)

– GYŐR. "1829. év végén és 1830 elején oly havazások voltak, hogy a közlekedés fennakadt, minek következtében GYŐR városban nagy élelemhiány mutatkozott. Ebben az évben kezdődött a hóolvadás; az áradás mely február 27-étől március 20-ig tartott GYŐR környékét is elpusztította, sőt a város mélyebben fekvő utcáit is elborította." (M.V.Vm. Győr, 379.)

– KECSKEMÉT. "... holott szőleinkben az emlékezetes 1829/30-ik évi nagy tél által elrontott ezernyi sok alma- és körtefák..." (Hornyik J. Kecskemét I. 166.)

– KÉTHELY (Somogy m.). 1830. évben rettenetes fagyval és elég korán köszöntött be a tél. Karácsony táján (1829), de különösen Szent ISTVÁN vértanú és Sz.IVÁN ünnepén olyan hófúvás uralkodott, hogy a háztól a templomig lehetetlen volt keresztülgázolni. Január vége felé 18-19°R-ra szökött fel a hideg (-22,5-23,8°C.) és csak március közepén csillapodott. Mindenki komoly árvízveszedelemtől rettegett, de a rengeteg hó szinte észrevétlenül eltűnt, anélkül, hogy valami kárt okozott volna. Január 5-én egy szerencsétlen asszony, akinek itt volt a leánya, fiaival látogatóba akart jönni BOGLÁRról, a kereszteri mezőn azonban nem tudott átjönni, megfagyott és elpusztult, fiai azonban KERESZTURig eljutottak.

A kegyetlen télnek egy haszna is volt: a Comitissa BÉCSben a hóolvadás miatt nagy veszedelemben lévén, szerencsés megmenekülése emlékére fogadalomból szépséges, közepén meghimzette kauzálét küldött. (Móznér L. Az Időjárás 1947. 53.)

– KÖSZEG. "Már 1829 novemberében kezdődött az erős tél és olyan nagy volt a fagy, hogy február 8-án már -19°R (-23,8°C) volt. A szent estén fél embermagasságnyi hó esett." (Visnya A., Az Időjárás 1942. 101.)

– PÓCSMEGYER. "... az erős tél Erzsébet napon (nov.19.) nagy erővel előállott és a malmokat is mind kitöltötte." (A dunai hajómalmokat.) "... olyan esztendő volt, hogy a nagy tél miatt még a gyümölcsfák is mind kifagytak ugyanarra, hogy gyümölcsöt ujságul is nem kaptunk." (Vámosy-Szabó, 131.)

– SZENTES. "... a nagy hó egyenlőképpen másfél sukk volt (kb. 48cm.) mikor leesett november 11-ik napján és tartott március 31-ig."

január 1. JÁSZBERÉNY. A kemény hideg, mely egész decemberben uralkodott, még mindig tart. (Ferencsek, Merk. T.)

tél. VERSEC. "A tél már 1829 mindenszentek napján (nov.1.) beállott és 1830 év április 22-éig tartott egyenlő zordsággal. Az év tavaszán a síkságon fekvő szőlőkben pici fehérés zöld hernyófajt vettek észre, amely a fiatal venyigék hegycin rágódott és közvetlen a szőlő virágzása előtt, a hajtások a legfelsőbb összesodort levélkéiben

* SUK = Schun = láb. Az osztrák láb 32 cm, eszerint a hó magassága 64-65 cm lehetett.

- fonta be magát, hogy bábbá alakuljon, mi által a venyigék növést megakadályozta. A kár, melyet ezen VERSECen eddigi ismeretlen hernyó okozott, már ezen évben is jelentékeny volt. A bortermés még is sikerült volt." (Milleker B., Versec I. 301.)
- ZSADÁNY (Békés m.). "1829 november 4-étől 1830 április 11-ig oly keményen tartott a tél, hogy szánon lehetett járni." (K. Nagy L. Feljegyzések.)
- január 4. BÉKÉS. Ezen a napon TORMAY szerint -20°R (-25°C .) volt a hőmérséklet. (Palugyay J.IV.30.)
- január 7. PEST-BUDA. "... a' kemény tél folyvást tart, noha az utolsó napokban a' hideg enyhült, 's a' havazás is ritkább. A'DUNA jege úgy megvastagodott, hogy több mászás terhekkal is szabadon járnak a'szekerek." (H.K.T.jan.9.)
- január 16. PEST-BUDA. Átmenetileg DKi szél mellett enyhülés, olvadás 19-éig, majd újból kemény fagy. (I.h.jan.20.)
- január 25. JÁSZBERÉNY. Habár a tél eddig is elég kemény volt, de olyan kemény még nem volt mint ma. A hőmérő higanya -16°R -ra (-20°C .) süllyedt. (Ferencesek, Merk T.)
- január 25-27. PEST-BUDA. A hideg napról napra fokozódik. 27-én már -17°R csikorgó hideg ($-21,3^{\circ}\text{C}$). A korai tél miatt a népes városunk a fának szükét is kezdi érezni. (H.K.T.jan.27.)
- január 28. PEST-BUDA. A hőmérséklet már -21°R ($-26,3^{\circ}\text{C}$) "E szörnyű tél okozta, hogy PESTen 30-31 forinton is alig lehet egy öl cserfát kapni, az épület-fakereskedők is ölbe rakva, a tűzre eladják fenyőfaikat. (I.h.jan.30.)
- január 26-28. JÁSZBERÉNY. 26°R (-18°C) hideget és másnap 27-én -20° (-25°C) hideget mutatott a hőmérő. Így volt 28-án is. (Ferencesek, Merk T.)
- január 31. JÁSZBERÉNY. Ámbár eddig is elég nagy hó fedte a földet, ma újabb bőséges havazás volt. (uo.)
- január 31. POZSONY. Két hónapja tartó hideg mára elérte a -17°R -t ($-21,3^{\circ}\text{C}$). A nagy hóvihar a hideget még elviselhetetlenebbé tette. (P.Z.febr.2.)
- tél. TAMÁSI. Igen zord tél, nagy hidegekkel. A felette magas hó miatt az emberek nem közlekedhettek. (Historia Parochiae.)
- január 31. PEST-BUDA. "... a' mult vasárnap egész nap ismét sok hó esett, azóta a'száraz hideg nem enyhült." (H.K.T. febr.3.)
- február 4. JÁSZBERÉNY. Ma megint egész nap havazott, és a hideg eddigi keménységéből semmit sem engedett. (Ferencesek, Merk T.)
- február 5. PEST-BUDA. Hideg, száraz időre nagy széllal hózivatar (vihar) egész nap tartott; a kemény hideg csak 6-án enyhült a déli széllal. (H.K.T.febr.6.)
- február 6-7. POZSONY. Éjjel hóvihar tört ki, amely egész napon át tartott. A postajáratok 1-2 napot késtek. (P.Z.febr.9.)
- február 8. JÁSZBERÉNY. Az ég teljesen borult, újabb bőséges havazás, a hideg azonban enyhült. (Ferencesek, Merk T.)
- február 11-12. JÁSZBERÉNY. Az enyhülés fokozódott, a hó nagyrészt el is olvadt. (Uo.)
- február 11-12. PEST-BUDA. Az enyhülés fokozódik, majd havaseső, 12-én egész nap csendes eső. 13-ára kitisztult. (H.K.T.febr.13.)
- február 13. PEST-BUDA. Szombat óta nálunk a hideg ismét fogaskodik, noha nem oly nagyon, mint előbb, nappal olvad, éjjel fagy. (I.h.febr.17.)
- február 22. PEST-BUDA. Kiadós havazás, másnap nagyrészt elolvadt. Este viharos szél, s több napot át "kellemetlen napfény derülgetett." 26-án hideg. (I.h.febr.27.)
- február 28. BESZTERCEBÁNYA. "... onnét nem messze febr. 28-dikán reggel a' MAJE-ROVA SZKÁLA nevű havasról a' TURECZKA Völgybe egy nagy hó szakadás lezuhant (lavina), 's az álló faházak közül egyet egészen eltemetett, a' másikat pedig

2 ölnyire (3,6 m) elsodrotta, és összetörte. Ezen utolsóból szerentsésen megsza-
badultak a' lakosok, de az elsőből 36 óra múlva négy személyt holtan, és egyet
félholtan huztak ki." (I.h.márc.24.)

február 28. JÁSZBERÉNY. A napsütésben újabb olvadás. (Ferencsek, Merk T.)

március 2. POZSONY. "Martius 2-dikán ment el a jég, de nem tudni hol akadt meg. Felfelé
mindenütt nagyok a kiöntések. A Mart. 9-diki Pozsonyi Ujságok kimaradtak,
mellyeknek tegnap (12.) kellett volna megérkeznie." (H.K.T.márc.13.)

március 3. HALÁSZI (Moson m.). "Martius 3-dikán estvefelé a' város mellett lefolyó úgy
nevezett MOSONYI ág -DUNA annyira meg áradt, hogy az a' környékben minden-
felől ki önteni kezdett. Másnap virradóra már annyira fenyegetett a' víznek minden
felől reánk rohanó árja, hogy mindnyájan kétségesskedtünk megtarthatásunk felől;
azonban az Isteni gondviselés mellett m. városunk (megyei) derék munkás népe, a'
szemügyes Előljárók vezérlése alatt az áradások ellen ez előtt 40 esztendővel ké-
szített töltéseket az éjjeli, 's nappali terhes munkája által annyira felemelte, hogy a'
város belső utszái szárazon megmaradtak. De bezzeg nagyobb tsapás érte a'
körülünk fekvő KÁLNOK, LUCSONY, FEKETE-ERDŐ és KILITI helységeket;
ezen helyeken a' víz annyira dühösködött, hogy a' házak majd mind leomlottak,
többeknek barmai a' vízbe fultak, sőt magok az emberek is alig hogy életben marad-
tak." (Leírása az uradalom által nyújtott segítségnek, stb.) "Megszámálhatatlanok
itt a' károk, a' veszedelmek, mellyeket a' vizek itt, 's a' DUNA (különböző ágai) part-
jain mindenfelé fekvő helységek lakóainak okoztak." (I.h.márc.24.)

március. PEST-BUDA. Erős enyhülés, még hó mindenütt olvad, 3-ára virradó éjjel erős
fagy "a' DUNA jege még keményen áll, 's az általjárás, mind gyalog, mind kocsin
szabad." (I.h.márc.3.)

március 4-5. PEST-BUDA. "...a' DUNA jege még ugyan áll, de a' nagy áradás miatt most
tsak gyalog járnak által. Némely helyen, a' partoknál megmozdult a' jég, 's sok
hajókkal, mellyek még az ősszel befagytak, lesodrott, összeverontott. A' minapi olva-
dásnak már is rossz következtései voltak. Hiteles (szavahihető) emberek azt beszélik,
hogy SÜTŐ 's NESZMÉLY között a' hegy oldal leomlott, 's az anélkül is szoros utat
eltette, mellyen most számos emberek dolgoznak. Ezen akadályt mondják a'
BÉTSi posták kimaradása okának." (I.h.márc.6.)

március 5. POZSONY. A DUNA jege reggel 5 órakor elvonult, de erős az áradás. 7 órakor a
vízállás 17 láb és 7". Nagy károkat okoztak a jégtáblák, kb. 30 vízi jármű elpusztult.
Nagy területek állanak víz alatt. Sajnálja a Kiadó, hogy lapját nem tudja a DUNÁN a
másik oldalra eljuttatni. 1809. jan. 29-én amint a vízállás azt a sóhivatalon megörö-
kítették 23 láb 10" volt. Ehhez mérik most a vízállást, mert a dunai vízmércét lesze-
relték. (P.Z.márc.6.)

március 3-6. JÁSZBERÉNY. Délután a földet megint hó lepte el, de még aznap el is tűnt. A
következő napokon is olvadt (4-6), de éjjelente fagyok voltak. (Ferencsek, Merk T.)

március 7. ADONY, ERCSI. A DUNA kiöntött. TOLNA-, PAKS- és FÖLDVÁRNál 7-én
még szabadon jártak át a DUNA jegén. (H.K.T. márc.13.)

március 8. JÁSZBERÉNY. Reggel borult volt az ég, de később kiderült. (Ferencsek, Merk T.)

március 8-9. POZSONY. "... noha a' BLUMENTHAL nevű külvárost a' víz elöntötte, de
mégis BÉTShez hasonlítva a' jég Mart. 8-dikán szerentsésen, és minden nagyobb
károkozás nélkül elment. Mart. 9-dikén estve oda felső AUSZTRIÁból két hajó
érkezett, mellyek a' PESTi vásárra (József napi) szándékoznak (de hijába). Ezeknek
gazdái beszélték ott, hogy LINCZtől fogva a DUNA mindenütt szabad a' jégtől, és

ennél fogva hajózható." Eddig POZSONYban már négy budai postáját kimaradt. (H.K.T.márc.13., P.Z.márc.9.)

március 8-10. PEST-BUDA. "A' DUNA kiöntése már is nagy károkat okozott, részint nagy veszedelmekkel fenyeget. A' hir szerént (mert feljülről egy hét óta semmi tudósítások nem érkeztek) BÉTSben a' LEOPOLD városa vízben fetreng. POZSONYban a' HALÁSZ kapunál hasonlóképpen kiöntött, 's a' külső városok egy részét elborította, úgy a' felsőbb részeknek több DUNA-melléki vidékei a' vízben vannak. Ezer szerentse még, hogy hirtelen nem olvadt, mert különben megbetsülhetetlen károkat szerzett volna az árvíz.

Nálunk PESTen szüntelen most is nagy hidegek vannak, többnyire tiszta idő mellett; így tegnap (9.), tegnapelőtt (8.), sőt több napokon át egymásután a' hőmérő a' kertben szabad levegőre kitéve reggelenként -9, -10°R-ot (-11,3° és -12,5°C)-ot mutatott, ma reggel még nagyobb hideg volt. Ennek oka lehet az, hogy a' DUNÁnak rendkívül való áradása mellett is, a' jég PEST és BUDA között még erősen áll és szabad áthaladását enged. Tegnap ugyan megmozdult a' jég, sőt Szemes városi Nemes magisztrátus minden megeshető történetre vigyáz, és gondosan vigyáztat; THERESIA- és JÓZSEF-külső városoknak több utcáikra tsónakokat vitetett, hogy ha a' víz árja elszakasztván a' VÁCZI ut töltéseit, ha ki találna önteni, a' veszedelembé forgandó lakosok megmenekedhessenek; ami nagy dicséretére válik a' város Ns Előljáróinak, kik minden közönséges veszedelem idejében a' lakosok éránt különös gondoskodással viseltetnek." (I.h.márc.10.)

március 9-11. JÁSZBERÉNY. Ezen a napon és a következőn újból erősebb lett a hideg, az olvadás megszűnt, pedig ugyancsak nagy a hó. (Ferencsek, Merk T.)

március 12. PEST. "A' mult éjjel egy keveset havazott, ma szél kerekedén, 's az idő egészen meglágyulván, sokkal nagyobb lett az olvadás, mint az előbbi napokban. A' jég a' fő Plébánia (a belvárosi) irányában ma ismét megindult. A' malmokig tiszta, azonban feljebb meg olly erősen áll, hogy rajta szabadon járnak." (E helyen beszámol a bécsi árvízről.) (H.K.T. márc.13.)

március 12. POZSONY. Az árvíz miatt 11 napja szünetelő postajáratok BÉCS és POZSONY között, ma újból megindultak. (P.Z.márc.16.)

március 13. PEST-BUDA. Tőlünk is eltakarodott már valahára (hála Istennek! tetemes kár nélkül) a DUNA jege, minck utánna 3 egész hónapig és 9 napig megbomolhatatlanul állott. Még a' mult szombaton Márt. 13-dikán (a cikkben 15-e áll, de az téves), estve 6 órakor az egész jég nagy erővel megindult, de fél óra múlva valamivel feljebb, mint az előtt meg állott, 's így maradt egész tegnapig (19.), midőn ugymint József napján, reggel 9 óra után ismét elindult, 's végképpen el is ment. A' víz már előtte való éjjel nagyon megáradt, 's egész tegnap délutáni 2 óráig szüntelen nőtt annyira, hogy a' magos partokat meghaladná; a' PESTi sétáló helynek egy része, PESTen feljül a' téglaházak környéke egész a' VÁCZI-út töltéséig BUDAn a' parthoz közelébb eső házak, kivált a' vízi városban, 's általában minden alacsonyabb tájékok vízben vannak. A' felső szél (é.-i) fujt, 's az irtóztató nagy jég táblákat olly nagy erővel hajtotta, hogy még a' kirakott partokon is a' keményen álló kőoszlopoknak egy részét öszvetörte, vagy felforgatta. A' következés megmutatta, hogy a' városi Előljárók gondoskodása igen foganatos volt, a' partokat mindenütt, ahol szükséges volt, feltöltetvén. Egyébiránt az ALFÖLDön szörnyű árvizeknek, 's kiöntéseknek kell lenni, amint némely tudósítások bizonyítják is. (I.h.márc.20.)

március 14. ESZTERGOM. "... hogy előtte való nap délután ötödfél órakor erős szél támadván esővel, a' jeget egy fertály órányi messzeségre a közönséges áthaljárás alul

elindította. Ma délelőtt már egy GYŐRi hajó lement, s többek is utban vannak." (H.K.T.febr.20.)

március 14. PEST-BUDA. "Noha Mart. 13-dikán, 's más nap a' mult vasárnap (14.), nálunk erős szél fújt, de azóta folyvást kellemetes derült napok vannak; az éjtszakák jó fagyosak; a' vásárra annyira kedvezőbbnek látszik az idő, minél kevesebb adók, 's vevők gyűlhetnek össze.

PEST és BUDA között a' DUNA jege még most is áll, a' mult Vasárnap (14.) még szabadon gyalogoltak által rajta, de azóta nem. A' viz tetemesen megapadván, a' két szomszéd városi lakosok szabadabban lélekeznek; mivel reménylhetni, hogy minden kár nélkül elvonul a'jég, noha némelly PESTi pincék tele vannak vízzel." (I.h.márc.17.)

március 14. TOLNA. "... Mart. 14-dikén a' viz annyira megáradt, hogy az ablakokon is bement; már több házak bedőltek; hanem még is a' lakosok nagy bajjal és a' Földes Uraság (Gróf FESTETITS) segedelme által, ingó jószágainkkal együtt szerentsésen megszabadultak". (I.h.márc.24.)

március 19. "PESTEN a DUNA jege miután 99 napig állott - március 19-én 6,42 m magas vizállás mellett elindult." (Zawadowski A. I.26.)

március 19. ÓBUDA. Elindult a jég, amely mult év december 9-e óta állott. Árvizet okozott, s a víz magassága csak egy lábbal maradt az 1811. év alatt. (Krenn Gy.)

március 19. ÉRD, HAMZSABÉG. "... 19-dikben délután 2 óra tájban a'jég nagy ropogással megindult, 's a' lakosok azt reménylheték, hogy az árviz, mely az egész tájékat elöntötte, majd megapad, azonban a' szomszéd BATA falunál a'jég megakadván, 's a' viz folyását inkább meggátolván az a' város nagyobb részét elborította. A' lakosok alig menthették meg életüket, 's vagyonoknak tsekély részét, 50 ház, sok istálló, 's más épület halomra összevedült, 's így a' lakosoknak majd egy harmada hajlék nélkül maradván végső inségre jutott." (H.K.T. márc.31.)

március 19. MAGYARÓVÁR. "... a LAJTHA vize fenéig befagyott. Mart. 19-dikén kiáradván, a' sok jég megindulván, az oda való hidat elhordotta, és a' szomszéd vidéket elöntötte." (Uo.)

március 19. TÉTÉNY. "... a töltést, – noha a' lakosok rajta éjjel nappal dolgoztak, Mart 19-dikén – midőn a' jég megindult, 's a' viz árja mindenfelé kiöntvén, rettentő pusztításokat vitt végbe, az árviz olly hirtelenséggel érkezett (nappal), több emberek, 's marhák oda veszték." (I.h.márc.31.)

március 19. PEST-BUDA. "Nálunk a' tavaszi fény a' jég elmenetelével tsak József napján derült fel; azonban Vasárnapra (21.) virradó éjjel, nap ég egyenlőségen, sőt Hétfőn (22.) noha nem olly keménységgel tartott; azonban a' régen óhajtott kellemetes tavasz kinyitotta tsakugyan valahára érezhető a' Föld lassan szikkad; mert a' most olvadó jég, hó újra megolvasztja és nyirkosítja." (Uo.)

március 19. PEST-BUDA. "A DUNA félelmetes jege Mart. 19-dikén elindult, még az nap mind eltakarodott, s a tsónakok által való közlekedés helyre állott; a víz rettenetesen meg volt áradva; a minduntalan kiöntéssel fenyegetett, így maradt kevés apadás-sal, más napig, de Vasárnap (21.) igen hirtelen, és nagyon megapadt.

A' hajóhid beállításához serényen teszik a' készülődéseket, 's mihelyt a' jég által széllyel bontott, 's felforgatott parti szikla-falakat helyre igazítják, tüstént hozzá fognak."* (H.K.T.márc.24.)

* Ui. a jég mindkét hídfőt erősen megrongálta.

március 20. PEST-BUDA. A DUNA árvize elérte a 6,61 m szintmagasságot. (I.h.márc.30.)*
 március. SZENTES. A TISZA, KÖRÖS, KARCZA, KÓROGY szerfeletti áradásai voltak az 1830. évben. Palugyai J. (Szentes város történetéből, Magyarország, IV.490.)

– KÖRÖSLADÁNY határát a KÖRÖS árvize borította el. (Uo. IV.243.)

– Az árvíz a községbe is becsapott. (Haan L. Békés vm. I.232.)

– GYOMÁN 1830-ban, a nagy télben a KÖRÖS árvize.

március 20. BÉKÉS. A KÖRÖS 1830-i árvize szintén általános jellegű volt, mert nemcsak a KÖRÖSÖK áradtak meg, hanem a TISZA, SAJÓ, BODROG, HORTOBÁGY és a MAROS is. Ez alkalommal BÉKÉSEN mind a FEHÉR, mind a FEKETE-KÖRÖS egy és ugyanazon időben áradt meg és érte el legnagyobb magasságát március 20-án. Az árvíz lényegesebb apadása csak júniusban következett be. MEZŐBERÉNYTől a békési ibrányi szőlők felé a határ DNY-i részében továbbá a város mellett, annak északi részén a gyulai közútig védtöltéseket építettek, melyeket azonban az árvíz kiszakított. Az árvíz elborította BÉKÉS egész határát MEZŐBERÉNYig, LA-DÁNYig és DOBOZig.** (Darkó J., Békés 177.)

március 18-19. NAGYSZOMBAT. A NYITRA folyó éjféltkor már annyira megáradt, hogy sok helyen kilépett medréből, a POZSONYI-kapunál levő csatornán át behatolt a városba, több híd és házat megrongált, elárasztotta a kórházat, s a földszinten volt betegeket felvitték a felső emeletre. Este 10 óráig ilyen magas maradt a víz, majd újból növekedett, s a város déli részeinek mélyebb fekvésű helyeit elöntötte. 20. és 21-én a jég majd a víz elvonultak. (P.Z.márc.30.)

március 19. BOLDOGASSZONY (Moson m.). A nagy olvadás s a kiáradt folyóvizek ezt a helyet is elárasztották, s 23-áig 82 ház dőlt össze, vagy vált lakhatatlanná, 108 család (585 fő) kénytelen volt a helyet elhagyni. (I.h.márc.30.)

március 23. JÁSZBERÉNY. Bekövetkezett az, amitől előre féltünk. Reggel u.i. hirtelen nagy áradat csapott ki a folyóból és a város alacsonyabb fekvő részeit elöntötte, a nap folyamán a ZAGYVA vize még nőtt, másnapra a víz felszínén összetorlódott jégdarabok összefagytak, s az utcákon, tereken lehetetlen volt járni. Emiatt 2 napig a tanuló ifjuság nem mehetett az iskolába. (Ferencsek, Merk T.)

március 23. JÁSZBERÉNY. A víz ugyan apadni kezdett, de még mindig nem tért vissza medrébe. (Ferencsek, Merk T.)

március. POZSONYDIÓSZEG. Az árvíz, majd a nagy talajvíz következtében 26 ház dőlt össze. (P.Z.márc.26.)

március. POZSONY. A VIRÁGYVÖLGYI (Blumenthal) iskolában márc. 3-12-ike közt naponta átlagban 200-400 embert, a kórházban kb. 300-at látnak el élelemmel és adtak nekik menedékhelyet. (P.Z.márc.25.)

március 30-június 30. KÖRÖSÖK és BERETTYÓ völgye, HORTOBÁGY, TISZA. Ezt az árvizet HUSZÁR Mátyás kamarai mérnök behatóan tanulmányozta, s munkájából

* március. PEST-BUDA. "Ezen a helyen megérteni kívántam a Nemes Tanácsnak azon bölcs rendelkezéseit, melyek minden esztendőben PEST és BUDA között ha a jég megáll, a víz kiöntése eránt foganatba tétettek t.i. minden csatorna nyílásához a DUNA parton, úgy nem különben a töltésekhez, a magános csatornák pedig betömtek: ha a víz megárad a Polgármester Ur a DUNA melléki szomszéd Törvényhatóságokkal levelezésbe bocsátkozik, a jégnek pedig elindulása mindenkor ágyumozsarak kísütése által jelentetik."

"Ezen jó rendelkezéseknek köszönheti PEST Városa, mely valaha az áradás által sok károkat szenvedett, hogy 1830-ik esztendőben, midőn a DUNA folytában majd valamiennyi városokat és helységeket is elborította ezen szerencsétlenségtől ment vala." (Patachich J. Pest, 1854.)

** Uo. az 1855. év utáni árvizekről is ír.

vette át a következő adatokat GALLACZ. A sarkadi határban ezen árvíz állítólag 14"-el magasabb volt az 1816. évinél. Mindezen adatok a helyszínén jegyeztettek fel, mindenütt a szerint, a mint hitelre méltóan lettek előadva. Együttal előadja HUSZÁR Mátyás, hogy bejárván az árvízjárta egész területet, szintén teljesen elöntve voltak. P. HORT, P. MÁTÉ, P. ZÁN, P. ANEGYALHÁZA, NÁDUDVAR határa, TUR, FÜZES-GYARMAT, VÁNY határa, P. CSÉFÁN, P. ETSEG, P. BUTSA, P. CSUDABALLA, P. CSEJT. P. KŐHALOM.

Az 1830. évi árvíz által tehát majdnem az egész KÖRÖS-BERETTYÓ völgy el lett öntve, s ezen kiöntés terjedelmére nézve, a HORTOBÁGY által a KUNSÁGON 11 3/4, a HAJDUKNÁL 4/5, SZABOLCS vmben 23 1/5, vagyis összesen mintegy 39 négyzet mérföld (204, 431 hektár). Az összes vízfolyások együttes árvize által pedig HEVES vmben 8 1/5, BÉKÉSBEN 22., CSONGRÁDBAN 13 3/4, BIHARBAN 33, vagyis összesen mintegy 50 1/2 négyzet mérföldet (290,609 hektárt) öntetett el, nem számítva az egész FEKETE-, FEHÉR-, SEBES-KÖRÖS, BERETTYÓ árterét, valamint a TISZÁÉRT CSONGRÁD felett CSEGÉIG, ahol együtt véve 39 1/2 négyzet mérföld (512,162 hektár) volt elöntve. A kiöntés tehát a 3 KÖRÖSÖK-BERETTYÓ völgyében és a TISZÁNÁL a MAROS betorkolásáig összesen 140 négyzet mérföldre (805,699 hektárra) becsülhető (242 old.)

Az árvíz általában április 18-19-én tetőzött, de sok helyen még májusban is nagy víz volt. Igen sok ház ledőlt, az anyagi kár igen nagy lehetett, ezeket azonban a szerző nem részletezi. * (Gallacz, Monográfia. I. 227-242.)

április 1. POZSONY. Az öt hónapig tartott tél elmúlt, de a város pincéi a nagy áradás után még mindig sok helyen vízzel teltek. Az országutak egy része már járható, de a morvamezei síkság felé még nincs közlekedés. (P.Z. ápr. 9.)

április 3. ADONY. "... ma u.m. szombaton d.u. 4 1/2 órakor mult három esztendeje, hogy városunkban valami 30 ház, s pajta megégett; ma pedig ugyan délután 4 1/2 órakor a szőlőhegy és város közt áradozó vízbe, melyet a DUNÁnak kiöntése okozott, egy emberekkel terhelt ladik elsüllyedt és azokból sokan végképpen eltűntek. ** (H.K.T. ápr. 7.)

április 3. PEST-BUDA. "Nálunk az időnek több mint egy heténél folyvást kellemetes, néha szeles. A' fák kezdenek fakadozni: a növények érzik a' nap sugarinak élesztő erejét. A' hid beállításához, a' víz nagy volta miatt még most sem fognak." (H.K.T. ápr. 3.)

április 5. JÁSZBERÉNY. Az első égzengés és jótékony eső. (Ferencesek, Merk T.)

április 5. PEST-BUDA. "Nálunk a szép tavaszi idő tegnapelőtt estve megváltozék, midőn 6 óra előtt kemény hideg szél támadván, a borongós felhőket PEST-BUDA felett öszvetornyozza; ezekből 7 óra tájban sűrű villámlás és eső támad, folyvást tartó zivataros széllel. A' levegő lényegesen lehült." (I.h. ápr. 7.)

április 8. POZSONY. A hajóhidat átadták a forgalomnak. (P.Z. ápr. 9.)

április 9. PEST BUDA. "A' DUNA apad ugyan, de a' hid beállításához még sem foghatnak hozzá. Az utóbbi áradás mind a' felső, mind kivált az alsó részeken még nagyobb kiöntéseket okozott az elsőnél, minthogy akkor a' sebes ár és jég a' töltéseket által törvén, szabad utat tsinált ez utóbbi vízömlésnek, mely a' vetéseket mind eltemette." (I.h. ápr. 10.)

* A KÖRÖSÖK és a BERETTYÓ árvizeiről megemlékezik VARGA János igazgató 1829. évi jegyzetében. Említésre méltó áradások voltak: 1746, 1750, 1774, 1777, 1782, 1784, 1788 és 1806. években, de kevés adat áll rendelkezésre. (Gallacz, Monográfia I.228.)

** A halottak száma 19., az I.h. részletes leírást közöl.

április 9. TOKAJ. "E' tavasz szerencsétlen víz-áradások a' TISZA 's BODROG vidékein is nagyon dühösködnek. Illy szerencsétlenség ért bennünket Nagy-Pénteken (9.), elsősorban a' BODROGnak emberi emlékezet feljül muló idő óta még nem történt hirtelen sebes áradása által, mely a' szokott rendes áradása mellett egyszerre rémitő zugással megérkezvén 's a' TISZÁnak árával egyesülvén, városunk alsó részét a' Királyi Só-Ház, Szálpártot, 's egész KIS-TOKAJt végső veszedelemmel fenyegetté."

"A' főszolgabíró elrendelte az áttört töltés megjavítását, 's végül a' Kir. Sínház 's Szálpárt a' végső veszedelemtől szerencsésen mególtalmaztatott, 's azt tökéletes bátorságban hagyván, mint igaz Hazai és inségen lévőeknek valóságos gyámattyok, a' veszedelemben lévő ember társaihoz sietett, minden a' veszedelmes árvíz által megrontolt töltéseknek tsinálására ujonnan serényen buzditott, azokhoz az egész HEGYALLYAI Járásból több száz embereket marhás szekereket TOKAJba parantsolt." (Leirása az intézkedéseknek). "... a' mellett is a' víznek rettentő crejével nem bírván, Husvét (hv.ápr.11.) után Szerdáig (14.) három helyen nagy dühösen a' töltést kiszakítván, NAGY-TOKAJnak két alsó utszáin 30 háznál többet lerontott, többet dülő-félben hagyott, az egész KIS-TOKAJt, pedig végképpen lakhatatlanná tette, 's lakosait marháival együtt a' végső inségre juttatta: – félő hogy az éhség miatt marhadög ne legyen." Leirása az alispán április 17-i látogatásának, aki elrendelte "a töltésen sétáló istállókat munkába állítani, egy hét múlva is még dolgoztak." (H.K.T.ápr.24.)

április 10. JÁSZBERÉNY. Nagyszombat, egész nap borult volt az ég, amikor a mi templomunk feltámadási körmenete bevégeződött, hirtelen olyan szélvihar kerekedett, hogy a plébánia feltámadási körmenetét sem lehetett kint a szabadban megtartani, csak bent a templomban. (Ferencsek, Merk T.)

április 11. JÁSZBERÉNY. Megszűnt a szél és kellemes idő lett. (Ferencsek, Merk T.)

április 12. BODROGKÖZ. "... de valamint oly nagy havat az öreg emberek közül nem ért, úgy szinte vízre sem emlékeznek oly nagyra még a' régi Üdöket Jedző könyvek is, (a mint a Hazai és Külföldi Tudósítások neve alatt járó ujság írta) a' milyen éppen Husvét másodnapján (hv.ápr.11.) érkezett ide a' NAGY ROZVADI Határra, sőt be a' faluba is. Hogy hosszasan ne irjak, tsak aszt Jedzem meg, hogy az ugynevezett PAPPALTSÁ nevű nagy tó, el lepvén a' víz a' lápot, mind egész a' HOLÓSSY Házáig szivárgott, azon a' Házon pedig alól az ugynevezett Nagy Posta Házáig csonakázható volt; innét a' Fellegvárról (NAGYROZVÁGYon az u.n. BAGOLYVÁR) széjjel nézve a' HEGYALLYA felé, mind egy Tengernek látszott, csak PÁTZIN és CZIGÁND látszott a' habok(hullám) közül ki mint valami parányi kis szigetek. Én magam a' Fellegvári udvarom alsó kapujába ültettem szálfákból készült Tutalyra a' cselédeimet és úgy cvedzettem 23-ad magammal a' SASÓ-ra Husvét csonka hetin a' szőlő nyításra, ahol a' (tutajt) a' meleg-ágyaimhoz köttettem ki; a' SASÓN a' víz a' nap szakati oldalán lévő szekér-utat is el foglalta, egy szóval az 1830-diki Tavaszí viznek párja nem volt az Emberek Emlékezetében az egész BODROGKÖZt, de talán a' Hegyeket és Dombokat ki véve az ő EURÓPÁN is nagy vizek uralkodtak; azonban a' midőn a' nagy víz elérkezvén el reméltünk és a' kárt, melyet a' Határunkon tett fájlaltuk, és a' midőn az itt maradáson a' nagy víznek aggódnánk: hát az Isten meg kívánván az ő végtelen hatalmát mutatni; 6 hét alatt úgy el vitte a' nagy vizet, hogy a' nádas réteink is aratás után kiszáradnának. Igaz, hogy a' mi kárt tett a' vetésekbe az abból is ki tetszik, hogy az 1831-diki esztendőbe a' szegény ember a' többi

fátumok között majd éhen halásra jutott, nekem magamnak se maradt a' viztül csak 10+ (kereszt) Buzám." (Reviczky F., Adatok. XIII. 1908. 286 old.)

április 14. PEST-BUDA. A hajóhid elkészült, egy hónappal későbbben, mint más években. 10-én kezdtek hozzá, de a nagy szél miatt a munka két napon félbe szakadt. Végre 14-én du. 4-5 óra között megindult a közlekedés. Az időjárás este hűvös, szeles, "egy szóval egész áprilisi; nevezetesen Husvét Szombatján (10.) estve és egész éjjel felette nagy szélvész dühösködött." (H.K.T. ápr. 14.)

április 18-20. PEST-BUDA. Esős időjárás, 20-án zivataros szeles.. "Egyébiránt egy jó hideg szeles eső most még kíváncsatos volna az iszonyu sok tsere-bogarak megölésére, mellyek irtóztató nagy számmal hirtelen megjelenvén, az erdőket, 's kerteket nagy pusztítással fenyegetik." (H.K.T. ápr. 21.)

április. ZEMPLÉN M. "A' BODROG köznek UJHELY felől való fele része vízben áll; SZERDAHELYnek egy kevés vetése van kint; 25 helységek usznak, némelylek, mint az MÁRIA, PÁLFÖLDE, RÁD, 's az. ablakig, eszterházig állnak vízben. A' marhákat itt a' ZEMPLÉNi hidassal ki hordattam; az emberek pedig csónakokon eveztek ki, vagy itthon tartózkodnak padjaikon. A' TISZA árvize CSAPnál 110, SALAMONnál 100 öles szakadást tévén, a' LATORCZÁba szakadt; SZOMOTOR tájékán is általtört a' PÁLFÖLDiek*... miatt 's.a.t.

IMREG. (ápr. 16.) Tegnap ZEMPLÉNből írtam, az éjtszakát IMRÉGen töltvén; 's a' setétséget ABARA felé nagy világosítá, 's így ott két elementummal kell a' rémülteknek küszködni.

A' habok rendkívül dühösködtek; az éjjel fél lábbal apadt a' víz függőlékesen. Több helyeken kenyeret sütöttek, bévittem tsónakokon a' szomszéd BODROGKÖZI járásban sokkal nagyobb veszedelmekkel küszködő éhezőknek, 's magam is elme-gyek, charitativumot gyűjtetek járásomban, (a levelező bizonylyan főszolgabíró volt). Most érkeztem IMREGi kopasz hegy tetejéről, a' láthatár ugyan homályos, de PALÓCZon tul is, VÉCSen feljül is tengert látok, s.a.t."

április 23. SÁTORALJAUJHELY. "SZERDAHELYről tegnap érkezék: nyomósabb tudósításokat gyűjték. Ezek szerint a' ZEMPLÉNi részen nem szakadt ki a' töltés, hanem ott hol Ns UNG Vmegye kezd arra ügyelni, 's itt amint mondják, rendkívül nagy szakadás lenne, mellyen a' víz olly erősen tódul, hogy máig is a minap megírt apadásnál többet nem vehettünk, tsak egy helyen áll. UNGVÁRban egy hidat elvitt, 's a' szekér töltéseket is elszaggatta. A' SZERDAHELYi töltések szer felett meg vannak rongálva, de a' vigyázat szerény lévén, nem lehet további bajtól tartani. Tsak a 'marhákkal van a' legnagyobb baj. LUKÁN, KARBÁN tegnapelőtt már 15 darab szarvasmarha, és 50 juh veszett el éhen. Emberek is veszték, nevezetesen ápr. 21-ikén néhány földmivelők a' SZÖLLŐSKEi töltésen menvén, melly egyéb cránt jobbról balról tsóvakkal meg van jegyezve, kettő bcesett, a' mélyebb vízbe, 's életét vesztette, szekéren mentek, de ökreik szerentsésen kijöttek. BERECSZiben egy ismeretlen holttestet fogtak ki, szörnyű! Illy vízmelléki vidékeken alig lehet tsónakot kapni, s.a.t." (H.K.T. máj. 8.)

április. NAGYBECSKEREK (ápr. 25.) "... Történt tudni illik Böjt más havának befejeztével, hogy minekutánna a' MAROS vize megyebeli ZOMBOR helységnél, az épület véd-töltéseket nagy dühösséggel által törte, a' közel fekvő mező városokat és helységeket nevezetesen ZOMBORT, DESZKET, SZÖREGHET, Ó és Uj SZENT-IVÁNYT, VERBITZÁT, PADLÓKÁNT, BÉBÁT-OROSZLÁNYOST, ARANY-

* A kihagyás bizonylyan valamilyen erősen eklitáló lehet, melyet a Szerkesztő törölt.

HEGYet, ÁLDÁSHEGYet voltaképpen elpusztította, és lakosaikat földön futókká tévén végső nyomorúságra juttatta, sőt folytatván kegyetlenkedő erejét, TÖRÖK-KANIZSA, JOSEPHOVA, RÁTZ-KERESZTUR, CSERNABURA, MONOSTOR, CSÓKA, MOKRIN, HEGYES, SZAJÁN, BOTSÁK-KARLOVA, BEODRA, FRÁNYOVA helységek határában temérdek vetéseket és pusztákat egy tengerré változtatott." (Több mint 100.000 holdon áll a víz, marhás-gazdák állataikat az országúton ápolják; sokan a szomszédos megyékbe vándorolnak.)

"Mind ezek után, még rettenetesebb veszedelem fenyegeti tájékunkat: mert midőn a' MAROS vize naponként áradna, és a' kitörésnek elzárása minden kitelhető ügyelés mellett is eszközölhetetlen lenne, új meg új szomorú következtetések előre láthatók; sőt ettől is méltán tarthatunk, hogy a' folyó elhagyván szokott ágyát, folyásának más utat választani, 's úgy a' legszebb, 's termékenyebb térségeket hasztalan egésszegtelen mocsarakká változtatni fogja. De fájdalom! midőn a' MAROSnak kitsapása, a' megyének ezen részét mely éjszokról délre vonul, kegyetlenül ostromolná már a' BERZOVA, TEMES és BÉGA vizek árjai nem különben az össze tsődülő hó vizek, annak keleti táján számos károkat okoztak; 's vigasztalásképpen mi nyugatiak, a' TISZÁnak fenyegető kiöntésétől, rettegvén irtózunk." (egy kis szomorú helyzetkép leírása.) "... nem, de nem a' TORONTÁLi tartományt mostanság igazán BÁNAT-VÖLGYÉnek (BÁNÁT helyett) lehet nevezni." (I.h.máj.1.)

április. SZÖREGH. (máj.7.) "... már Április közepén kezdve bennünket s' SZEGED városát fenyegetni, a' MAROS vizének elébb szembetűnő ujjabb már szerfelett való növekedése. Ez azon töltést, melyet Ns. TORONTÁL Vármegye temérdek költséggel, és sok esztendei maga megerőltetésével állított fel ZOMBOR helysége irányában keresztül szakasztotta, 's ezen részen ki hatván egész SZEGED városáig kitsapott, 's mindenfelé kiterülván, ZOMBORT egészben elöntötte, DESZKet, a' mi helységünket, mind két SZENT IVÁnt, TERVÁrt, GYILÁLSt, RÁBÉt, OROSZ-LÁNOST, szóval a' BÁNÁtnak nevezetesen TORONTÁL Vármegyének nagyobb rész elborította, utjában más nagy költséggel épült hidakat, 's töltéseket elszagattott, 's nem csak a' BÁNÁTtól, sőt már Sz.K.SZEGED városánál való közösülésről is bennünket elzárt. Házainknak nagy részét lerontotta, 's úgy borította határainkat, hogy annak legelőjén egy marha nem találhatna elegendő eleséget. Ehhez járult ezen feljül a' télnek kemény és huzamos volta, mely miatt takarmányunk úgy elfogyott, hogy 3000 darab marhánknál többnek kellett volna éhen veszni."

"SZEGED városához fordultak, az ingyen adott legelőt, 's így 3000-nél több marha megmenekült." (Megemlékezés BABARTZY Imre alispán érdemes működéséről), "... minél bizonyosabb, hogy a városnak nagy része vājogból, s vert földből lévén fel-állítva, a víz árja itt czercket elseperve házaikból, sőt kő falait is kiáztatná." (H.K.T.máj.12.)

április. KALOCSA. "A város már hat hete szenved az árviztől. Minekutána a' szomorú DUNA vize (a várostól 5 km-nyire folyik a DUNA) a' töltéseket sok helyen által szakasztotta martius 19-ikén az egész környék víz alatt állott; ez Érseki városunknak nagyobb részét, úgy elborította, hogy a' víz majd a' fő székes templomig tódulván, csak fő utzáinkat, két magasabban fekvő utzáival hagyná szabadon; 's mi a' tornyokból szemléltük minden szántó földcinket, réteinket, legelőinket, kerteinket a' víztől elborítva. Hasonló szerencsétlenség érte ezen SÁRKÖZben fekvő többi Érseki helységeket is. KALOTSA városában már 80 ház halomra omlott, a' helységekben 70; sok ilyen vályogból épített házat hasonló veszedelem fenyeget. Ezen kiöntések, mely az 1809, az 1816-ikhoz hasonló, következtetése kétségbeesztők,

mivel a' folyvást áradásban lévő víz miatt, míg nem is reménylhetjük annak hamar leapadását 's távozását." (Leírásai KLOBUSICZKY F. érsek intézkedéseinek.) (I.h.máj.5.)

április 22. KARCAG. "... tudósítást tesznek a' vízözönről, mely a' 3 nagyKUN várost végső romlással 's fenyegeti; leirhatatlan károkat tett; hogy akik DEBRECEN, NAGY-VÁRAD vagy ERDÉLY felé arra utaznának, tsak tegyenek le szándékokról, mivel sem NAGY IVÁNY felé a' NAGY-HORTOBÁGYnak, se KARCZAGnak keresztül NÁDUDVARnak, vagy PÜSPÖK-LADÁNYnak szekéren, vagy lóhátón Ápr. 22-dikétől fogva nem mehetni, el szaggatván a' nagy víz a' NAGY-HORTOBÁGYi fa- és ZÁDORon lévő köhidakat. Ugyan is Ápr. 22-dikén hirtelen kezdvén a' TISZÁból a' DOBI elszakasztott gáton átlajönni a' víz, másfél nap alatt KARCZAGnak NÁDUDVAR felől való részét egész a' városig elborította, az utcákat, legelőket, nagy darab szántóföldeket úgy elöntött, hogy a' marhák jászolyra szorulván a' várost is pusztulással fenyegette, a' naponként nevedő árvíz annyira, hogyha éjjel-nappal nem árkolták, töltötték volna a' város alját, annak nagyobb részét elseprette volna, de e' mellett is a' lapályosabb részen betódulván, más helyeken felfakadván, a' víz több háznépeket hajlékaikból kikergetett; sok házak össze-rogytak, két malom haszonvehetetlenné vált lett. És mivel egy tsónak sins, a' közösülés más helységekkel felette bajos, öszve-kötött szál-fákon 4-5 ember segítségével lehetett valahogy PÜSPÖK-LADÁNYBA mászni. Ennél fogva itt a' Posta is felakad. Hasonló veszedelemben forgott KARCZAGnak KIS-UJSZÁLLÁS felett való lapályos része is, melyet KARA Jánosnak neveznek, az ott levő kis töltést annyira felvette már a' víz, hogy szinte átlahágott rajta; de gyegyebeli TEK. ILLÉSHÁZY János Ur maga is szüntelen jelen lévén, KARCZAG és KIS-UJSZÁLLÁS városaival szinte másfél hétig éjjel nappal szekerekkel, gyalogokkal töltetvén a' gátot, olly szerentsés volt, hogy a' végső pusztulástól nem tsak e' két várost, hanem KONDOROST és KUNHEGYEST is megmentette. Azonban KIS-UJSZÁLLÁSnak a' másik része vízben van, 's hogy a' másik fél is el ne borittassék, a' lakosok kéntelenek voltak, a' várost sánczal körül venni, valamint TURKEVÉT is. Még május 6-dikáig sem apadt volt. Az ügyes és munkás Előljárók méltók a' ditséretre." (I.h.máj.15.)

április 26. MEZŐTUR. "... f.é. április havában és annak nevezetesen 26-ika újabb szerencsétlenséget hozott ránk, 's határunkra, midőn a' KADATS, HORTOBÁGY, és BERETTYÓ folyók, a' sok hóvizek 's lehetőleg a' TISZÁnak LUTZ vagy DOB körül lett kiöntése miatt városunk határán mind egyesülve annyira elborították felesen kiterjedő legelőinket, hogy nagyobb, 's kisebb marháink, ha a' víz hamar meg nem apad, mind éhen hullanak el. De neveli a' szerencsétlenséget az, hogy minden iparkodásnak éjjeli, 's nappali vigyázásunk mellett is a' nagy víz külső városunkba is berohant, mely a' lakosoknak újabb időben lett megszaporodása miatt építetett volt és ott 150 házat úgy elborított, hogy az ablakon folyt a' víz ki 's be. Hogy a' belső városban is be nem rontott, az az Előljáróság azon rendelkezésének következtése, mely szerint az ott közel lévő épületeknek, kerítéseknek nem kedvezvén, azokból töltések készítették; 's azon különös Isteni gondviselés munkája, hogy leginkább éjszaki szelek futtak, melyek a' habokat (hullámok) a' várostól eltávoztatták. A' vízben lévő házak közül már 48 berogyott, de a' többi is naponként mind le fog hullani, minél fogva 150 szegényebb sorsu háznép minden keresményétől megfosztatott, 's megfosztatik. Kiterjedett ezen veszedelem szőlős kertjeinkre is, úgy hogy azoknak nagy részén tsónakok bátran járhatnak." (H.K.T.máj.22.)

április-május. TISZA. "midőn ápr. közepén a' TISZA a' töltéseket több helyen nevezetesen ZEMPLÉN Vmben CSAPnál és SALAMINnál általszakasztván iszonyu zugással be omlott egy része a' LATORCZÁba és TICZÉbe*, így az árvíz mindenfelé elterjedvén N.BEREGB, UNGVÁR, ZEMPLÉN és SZABOLCS Vmegyékben mintegy 80 négyszegű mértföldnyi térséget úgy elborított, hogy tsak a' dombok látszanak ki, leginkább érte veszély BODROG közt; vetések, rétek oda vannak, a' szegény földmivelő nép végső inségre jutott; marhái, melyek a' vízbe nem veszték, takarmány, eleség nélkül maradván, mind elhullanak, sok házak gazdasági épületek öszve dőltek; több emberek a' vízbe fultak; felszámálhatatlan a' károk, melyeket ezen vidék szerencsétlen lakosai vallottak." (Pesten írott levél. Szerkesztői elmékedések a nép nyomoráról. H.K.T.máj.6.)

április 24 - május 22. TURKEVE. "... hogy a' TISZA egyesülve a' BERETTYÓval, azon a' vidéken egy kis tengert formált, a' szántóföldeket, réteket, szőlőket mind elöntötte, úgy hogy a' TURKEVEieknek 15 ezer holdra tehető földeikből Ingeniuri felvétel szerint nints több künn a' vízből 1129 holdnál. Az áradás Ápr. 24-dikén kezdődött sebesen, 's tsak Május 22-dikén kezdett apadni. Egy nyájjuhból a' kiusztatás alkalmatosságával a' víz 90 darabot elseprett, másik nyáj pedig mely 700 darabból állott, mind egy lábig áldozatja lett a' víz-özönnek, szarvas-marha is sok oda lett, részint a' víz miatt, részint az eledel nem léte miatt egymásra döglik, 's félő, hogy marhadög ne legyen belőle, mellynek súlyát tavaly érezték az oda valók. Ditséri a' tudósító az Előljárók szorgalmát, kik serény dolgoztatás által a' várost annyira megmentették, hogy tsak 50 ház lett lakhatatlanná. s.a.t." (I.h.jún. 16.)

május. PEST-BUDA. "Nekünk az idő folyvást kellemetes; a' minapi két izbeli bő eső a' növények tenyészésének hasznos volt. A' mint értjük, hogy az árvizek nem jártak, a' tavaszi vetések általában szépek, tsak az ősziek szegények; a' szőlők a' reménységet mutatják. Ellenben a' korán gyümölcsözni szokott fák nagyon megsindik** a' tél kemény voltát, 's késő fagyot. Az eleinte sűrű rajonként megjelent tserebogarak nem annyira árthattak, minthogy a' hamar reakövetkezett néhányizbeli hideg esők és szelek tsakugyan nagyobbbrészt megölték ezen kártékony bogarakat, úgy itt a város erdejében halomonként feküdtek dögölve a' fák alatt." (H.K.T.máj.22.)

május 8. SZEGED. "Kollégiumunk falának (a Szekfü utca felőli) legmélyebb része, azaz amelyik egy szinten feküldt a talajjal, a legnagyobb áradás idején is 4-6'-kal magasabban állt, mint a TEMES vízszint mérője." (Papp, Piaristák, 203.1.)

május 8-14. SZEGED. "Az 1830-ik év emlékezetes lett a szigorú tartós tél és nagymérvű havazás miatt, minek természetes következménye vala az áradás. A TISZA nagyon megáradt; de az éber polgárság mindent elkövetett a földuzzadt víztömeget medrében tartani. SZILBER József polgármester és BABARCZY Imre helytartótanácsos szüntelenül emeltették a töltéseket, melyeknek szintjét a folyton növekvő víz igyekezett elérni. Szerencse, hogy az áradás ideje alatt szokatlan szélcsend uralkodott; de így is nem csekély vala a veszedelem. A SZILÉRI töltésen éjjel-nappal munkás-kéz foglalkozott s a keleti part hosszában öröket állítottak. Május 8-án az esti órákban azonban nagy riadalom keletkezett. A sörház csatornáján u.i. áttört a víz, mely a nagy nyomás következtében csakhamar elárasztá a környéket; de az örök idejében észrevevén a nagy veszedelmet, a harangok félrevereése által összecsesdíték az embereket, kik VEDRES István utasítása szerint rövid idő alatt gátat vetettek a félel-

* A térképen nincs, de van helyette SZIRIN = SZERNYE:

** FOGARASI-CZUCZOR szerint a székelyek használják a megszínlyik helyett.

mes áradatnak. Érdekes a víz magasságának följegyzése, mi a város rendkívül mély fekvését is jellemzi.*

- május 16. JÁSZBERÉNY. Másnap reggelig tartott a csendes eső. (Ferencesek. Merk T.)
- május 23., 26. PEST-BUDA. "Nálunk Pünkösdi hava a szokott tavaszi idő kellemetességét is meghaladja, és szinte rekkenő meleggel jár; tegnap délután 4 órakor árnyékban 28° meleget mutatott a REAUMUR hőmérője. (35°C.) A múlt Vasárnap (23) eső volt, de a föld szomszját ki nem elégítette." (H.K.T.máj.26.)
- május 26. BELLÉR (Gömör m.). Este 9 és 10 óra között jégzivatar és vihar vonult el, amely károkat okozott. DONSINS és a SAJÓ völgye felé vonult. A villám BETLÉRen lecsapott, s 50 ház leégett. (P.Z.júl.23.)
- május. TORONTÁL M. A hónap végével a megye nagyrészt még víz alatt állott. Két hét alatt a víz 5 hüvelyknyivel kisebedett a meleg időjárás következtében. (P.Z.jún.8.)
- június 8. PEST-BUDA. Nagy a hőség 28-29°R. (35,0-36,3°C.). 7-én du. kis futó eső, a port alig verte el. (H.K.T.jún.9.)
- június 10-11. POZSONY. Éjféltkor – 3 hétig tartó hőség és szárazság után – kitört zivataros eső igen hasznos volt. A széna termés felette gazdag; cseresznye sok volt. Június első napjaiban a szőlő mindenütt virágzik. (P.Z.jún.11.)
- június 10-11. PEST-BUDA. A nagy szárazság és hőség már károssá vált a növényzetre. "Június 10-dikén nagy villámlások és mennydörgések között lassan kezdődött, de éjjelre sűrűbb lett az eső, amely több ízben megújult; tegnap is egész nap borult volt, de a' levegő hőmérséklete keveset változott; hanem electromos folyamattal akkor is tele volt, ma ismét tiszta, a levegő hűvösebb." (I.h.jún.12.)
- június 11. BUDAÖRS. Du. 4 órakor a templomot a villám sújtotta. (Kresz.)
- június 16. PEST-BUDA. Hűvösebb, borult, majd tiszta derült idő. (H.K.T.jún.16.)
- június 28. BUDAÖRS. Nagy jégeső volt. (Kresz.)
- június 28. PEST-BUDA. Nagy eső, utána ismét nagy hőség, szárazság. (H.K.T.júl.3.)
- június 28. ÓBUDA. Igen nagy felhőszakadás, mely még valamivel erősebb volt, mint 1825-ben, de nem okozott olyan nagy áradást. (Krenn.)
- június. JÁSZBERÉNY. Az uralkodó időjárás ebben a hónapban elég száraz volt; közben azonban olykor egy kis csendes eső annyira, amennyire megáztatta a földet. (Ferencesek, Merk T.)
- július 3-5. PEST-BUDA. "... Nálunk július 3-dikán délután egy sebess eső, de a' szomszéd hegyeken jéggel elegyes zápor, a' levegőt, 's annak (hő)mérsékletét egészen megzavarta; azóta sanyaru, hideg szeles idők járnak; Vasárnap (4.) hétfőn (5.) borult, tegnap tiszta ugyan, de a' szél annál dühösebb vala, ma kellemes." (H.K.T.júl.7.)
- július. JÁSZBERÉNY. Július hónapban teljesen hiányzott az eső, még harmat sem volt, úgy hogy még a fű is kiaszott; a növényzet és a szőlők is megéreztek a ma perzelő hőséget. (Ferencesek, Merk T.)
- július vége. POZSONY. Tíz nap óta igen nagy a hőség (árnyékban 26-28°R, 32,5-35,0°C). Júliusban csak egyszer esett; a legelő igen gyenge, a burgonya és a kukorica fejlődésükben igen elmaradtak. (P.Z.aug.3.)
- augusztus 27. POZSONY. A hőség még tart, a legelők teljesen kiégték, a kukorica elszáradt. (P.Z.aug.27.)
- augusztus. RIMASZOMBAT. A hőség igen nyomasztó, "Kár hogy hőmérsékleti megfigyeléseket végezni ebben a rablófészekben csak ezen a nyáron vált divattá, (s tovább elmélkedik erről a levéltíró)Az enyhe tavasz kedvezett a hernyóknak, a azok

* 1830. május 14-én a TISZA magassága itt 23,9" volt. (Papp, Piaristák 203. 221. megfelel 615 cm-nek.)

"miriádjai" lepték el a fákat. Gyümölcs nem termett... A kerti vetemények, burgonya, kukoricza elszáradtak, a legelő kiégett, sarju nincs." (P.Z.aug.20.)

szeptember 13. POZSONY. FERENC király, a királyné és FERDINÁND trónörökös ma érkeztek a koronázásra POZSONYba." A pompás nagy készüléket, mellyeket a' Pozsonyi Magistratus, és lakosok ezen bemenetel fényesítésére tettek volt, a' nagy esőzés miatt nem lehetett végre hajtani." (H.K.T.szept.18.)

szeptember. JÁSZBERÉNY. A hónap közepe táján kiadós eső volt, ez a kerti veteményeket (augusztusi szárazság) szépen rendbe hozta. (Ferencesek, Merk T.)

szeptember 25. POZSONY. Du. 3 órakor a koronát a primási palotából visszavitték a Szt. Mihály templomba, noha nagy eső közben mégis a kiszabott pompás szertatások elmaradtak. (H.K.T.okt.2.)

szeptember 26. POZSONY. "... érkezett hiteles tudósításoknál fogva a' koronázást (V. Ferdinánd), melly vasárnapra Szept. 26-dikára volt rendelve, a' nagy eső miatt akkor meg nem történt; hanem a' legközelebbi szép napra halasztatott; kihirdettetett, hogy korán reggel a' melly nap történni fog; hat ágyulövés adja hirül a' városnak."* (H.K.T.szept.29. és okt.2.)

október 6. PEST-BUDA. "Hideg, csipős, borult, sőt esős időjárás. A szüret mind PESTen, mind a BUDAI, TÉTÉNYI és SZT.ENDREI hegyeken elvégződött. Az idei bor jó, bőségre nézve, hol a jég el nem verte, közép szerű." (I.h.okt.9.)

november. PEST. Borult, erős hideg. "északi szél, egy derült nap sem volt, esős nap 7, hőmérséklet mérsékelte." (I.h.nov.27. Schwartz J. disz.)

december 11. PEST-BUDA. "Enyhe esős, az utak rosszak, sárosak. A télnek hire sints." (H.K.T.dec.11.)

december 14. PEST-BUDA. "... majd egész nap havazott". (Először írja "esett a hó" helyett!) (I.h.dec.15.)

december 23. PEST-BUDA. Beállott a tél, havazás után kemény hideg. "A hidat ugyan az nap korán reggel kiszedték, és így PEST's BUDA között ezentúl a' közösülés tsonakokon's kompokon esik meg." (I.h.dec.29.)

december 24. POZSONY. A hajóhidat szétszedték. A DUNA vízállása igen alacsony. (P.Z.dec.28.)

december 25. JÁSZBERÉNY. Karácsony éjjelén óriási szélvihar dúlt, amely a kolostor tetőzetét három négyszögölnyre feltépte és ledobta a kertbe. (Ferencesek, Merk T.)

december. PEST. Uralkodó szél: északi. Az ég egész hónapban felhős és gyakori esőzés. (Schwarz J. diss.)

1830. ABONY. "A rendkívül elromlott ut SZOLNOK és ABONY között, ABONY ÉS TÓSZEG segítségével helyrehozott." (Abonyi L. Abony II.281.)

– ABONY. "A vármegye és a földes uraságok segítségével átgázolták szerencsésen a kemény telet, sőt a kiosztott gabonából, árpából a fele mennyiség föl is maradt." (Uo.)

– CSONGRÁD. Ahogy a nagy hónap a vize elment, sohasem ázott meg a föld, mindenféle gabonának vékony ideje volt. A hóvesztés ideje után igen nagy árvíz lett, sok helyeken a kőhidat elszaggatta. A nyár is még különös emlékezetes, kimondhatatlan száraz volt, úgy hogy majd minden kisült a melegség végett; a búzának a köble 5-11 frton, a bornak akója keletgett 3-10 frtig; a buza pedig felment 14 frtig. (Blázsik.)

– DEBRECEN. "Ekkor volt az a rettenetes hideg és képtelen havas tél, nem tsak Édes Hazánkban, hanem közép és dél EURÓPÁban is mindenütt, melyhez hasonlót több mint száz esztendőttől fogva, a krónikák nem mutatnak. A szakadatlanul tartó és

* Bár a koronázást elhalasztották, a koronázási ebédet aznap mégis megtartották.

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1830	Hőmérséklet °C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	együtt	köd	zivatar
I.	-7,5	2,3	-21,9	1	14	15	11	–
II.	-3,4	7,5	-15,5	2	7	9	7	–
III.	2,3	12,8	-8,8	3	2	5	15	–
IV.	10,7	19,6	5,5	7	–	7	1	–
V.	17,4	28,3	9,0	5	–	5	–	–
VI.	21,0	28,8	10,4	10	–	10	1	1
VII.	22,5	31,0	12,5	5	–	5	–	3
VIII.	22,5	31,3	14,1	4	–	4	–	–
IX.	15,6	22,1	9,8	9	–	9	–	2
X.	8,6	17,5	8,5	3	–	3	4	–
XI.	6,6	15,6	-1,0	7	2	9	7	–
XII.	2,4	8,8	-5,3	6	4	10	10	–
Év	9,9	31,3	-21,9	62	29	91	56	6

mindig növekedő hideg, s a tsaknem szünet nélkül eső hó, még a mult esztendő Nov. közepén elkezdődött és tartott febr. végéig kevés olvadással; éjjelenként pedig kemény fagyásokkal folyt. A sok hónap természetesen sok víz lévén a következése, némely vidékek, a folyóvizek rendkívül való kiáradásai miatt szörnyű veszedelmeknek voltak kitéve és leirhatatlan károkat vallottak épületjeikben, mindenféle vagyonaikban, sokan legdrágább kintseiket életeket is elvesztették, különös megjegyzésre méltó, hogy míg ez a hasonlithatatlan tél EURÓPA szelidebb éghajlatu tartományokban kegyetlenkedett, annak éjszakai részén, mint MUSZKA Országban és NORVÉGIÁban s.a.t. az ott való időjáráshoz képest igen lágy és kevés ideig tartó tél volt. A téli nagy hó, nálunk tsaknem márc. végéig zárva tartotta a földet; mikor az hirtelen elenyészvén a föld színe és kebele egyszerre megújulva nyílt meg minden élő teremtesek felvidulására." (Debr.Magy.Kal.1831.)

– ESZTERGOM. "A DUNA befagyott 1829. dec. 29-én. Jég elment márc. 18-án." "Közepes termés (bor), meglehető." "Aratás kezdete július 12-én. Szüret kezdete szeptember 29-én." (Esztergom.Áll.Levéltár.)

– FÜZESGYARMAT. "1830-ban is volt Árvíz nagy mértékben. Még az 1829-ik esztendő November 18-dikán leesett a' nagy hó, párosulva mindig többel és ujabbakkal úgy annyira, hogy az Ország-utak szinte járhatatlanok voltak. Ez a' hó a' szakadatlanul csikorgó, erős, és zuzos Téllal együtt, – mely a' Kertségeken sok élőfákat és szőlő vesszőket, és Lugasokat kivesztett, tartott az 1830-dik Esztendő Mártius Hónapjának utolsó feléig, amikor ez a' temérdek tömeg 3-ad nap alatt olly csodálatosan elolvadt, hogy abból még tsak legkisebb sár sem lett, hanem osztán később április utolsó napjaiban a' hegyekről szakadó, 's minden felől tölülő nagy árvíz 24 óra alatt egy reánk tódult, (elszaggatván a' TISZÁNál, 's a' DOBi gátakat 's töltéseket), hogy

az egész BUCZÁt merenül elborította, 's feljött pusztító árával a' CSEFÁNYI pusztára. Ekkor történt az, hogy a' TURI tavaszi vásár alkalmával véletlenül ez a' szörnyű kiáltozás hallatott mindenfelől: "Szaladjon, és takarodjon minden ember, aki tud; mert jön a' rettentő árvíz." – és miután az emberek szaladtak, már akkor a' fokokon és ereken úgy annyira felnőtt a' víz árja, hogy KABAI nevű DÉVA-VÁNYAI nemes embert lovával együtt, 's szekerével, mint a' szinte a' rajta ülő Sidó Asszonnyal 's gyermekével együtt ragadva elsodorta, 's mindnyájokat halva fogták ki." (Gacsári J. Krónikája 152.) (lásd: FÜZESGYARMAT 1829. november 18.-nál is! Simon A.)

- FÜZESGYARMAT. "Ezek a száraz esztendők tartottak 1830-ig, amikor ismét nagy havazások lettek." (I.h.154.)
- JÁSZDÓSA. 1830-1831-1832-1833-1834. Marhavész az ország egyes részein. (Zsipkó A. 262.) (Kat. Anyakönyvi bejegyzés.)
- KOMÁROM. "Ezen el mult 1830. esztendőben sok nevezetességek történtek: a' tél tudniillik még a' mult esztendő (1829) október 2-kán keményen békőszöntvén, folyvást tartott 10 grádustól 20 grádusig változó keménységgel egész Mártius végéig, úgy annyira hogy azt mondják ezen térről, hogy amint a' krónikában fel jegyezve találattik, egy ezer esztendők le folyta alatt ez a' harmadik ilyen kemény és folyvást hosszan tartó tél, amelyben HELVÉTIÁban a' Constantiai (BODENI) nagy tó is befagyott, és AFRIKÁban, 's a' FÖLDKÖZI tengeri partokon a' tengeren jég volt. A' nyár igen forró és folyvást jó időekkel ment. Gabona nem igen termett, bor bővséggel és igen jó, az ősz is igen engedelmes, sőt még egy két tsekély fagynál több nem volt és az sem tartott két egymás után. Karátsony éjtszakáján és utánna két napokig igen kemény, de meleg fuvt és imé az esztendőnek utolsó napján is, noha szép tiszta idő vagyon legkevesebbet sem fagy, tsupa tavaszi idők járnak. Az idén széna is elég termett, de gyümölts szűken, mert a' mult téli kemény hidegek miatt az egész országban sok gyümölts fák ki fagytak; mi Szigetünkben is, hozzá járulván a' nagy hidegekhez, a' nagy árvizek melyek három egész hónapig tartottak Martius elejétől fogva, igen igen sok gyümöltsfák kivesztek és a' víz a' Szigetünk-ből olly nehezen ment el, hogy tsak Május 15-től lehetett abban leg először száraz lábbal végig menni." (Részletesen ír a kolera járványról.) (Jókay J. 80.)
- PENC (Pest m.). "1830 esztendő elején a DUNÁban a jég három láb vastag (96 cm) 5-ikén Marti. A víz a Rotskába (vödör) reggel amint hozatott befagyott, azután éjszaka nagy fagyok, de szép verőfényes napok. Április 5-kén nagy villámlás és mennydörgésre szép eső, s a napok nagyon melegek. Május nagyon meleg. Június változó. Az őszi rozs a nagy hó alatt nem lévén megfagyva, a föld ki fázott. A szőlők szépen elvirágoztak. Gabona termés rossz, bor nálunk jó. Akója 9 x 30. Július, Aug. Sept. Okt. szép meleg, Nov. X-ben lágy esős nagy sár." (Csörföly J.)
- PÓCSMEGYER. "Ezen esztendő elején a buzának az ára volt 5 frt, a közepén volt 10 frt. A bor ára volt tavasszal 5-7 frt." (Vámosy-Szabó 131.)
- RÁCKEVE. "Nagy havazás, tél, egész 10-11 Martius lehetett szánkázni, a jeget addig járták. 10-e Már HUGYÉ már tele volt vízzel, jéggel, éjjelenként fagyott. Nem bírván tovább minden erőlködésre is a vizek töltéseinek tartani 20-a Mart a kastél előtt, város alsó végén CSÁRICS szállásán áll, BETSÉN, SZIGETMÁRTONba, sőt a nagy DUNA is TELEK-en alul, berontván, a város allya tele volt vízzel, a szőlőknek is nagy része. A városba, noha a közök eltöltődtek, sok ház eldőlt, kivált az alszegen,

22-a Mart elmentén a jég 4 lábnyit apadt, de ismét 1 1/2 visszaéradt, és Ápril kezdett a víz szállani. SZUNYOGról is elment a víz, LACHÁZi Szállások nagy részen vízzel elöntetett. Az 1809-ik nagy viznél 1/2 lábbal volt kisebb ezen víz. Május 10ike körül ment el a víz HUGYÉrről, a nyár oly száraz, mint a tél hideg, havas hideg volt, csak Sept esőzött. A Diófák, Szilvafák nagy részben elfagyván nem kellett az Uri székhé végzését teljesíteni, mely által a szőlőbeli fák ritkíttatni parancsoltattak, teljessíttetni, az idő és a fagy végrehajtotta azt. Borok jobbacskák a tavalinál; de még sem állották ki 24 óráig a meleg szobát, megtörtek, zavarodtak. Buza HUGYÉN a víz miatt kevés, a rozs fizető." (Magdics J. 180.)

- SOPRON. Erre az évre sok szőlőkerti munka maradt meg az őszi. Márciusban nyitották az emberek a szőlőket, metszették és áprilisban kezdődött a kapálás. Egészben véve nedves év volt. Közepes szüret. A gabonatermés is közepes volt. Ismét nagy áradások voltak országszerte, de különösen a DUNA melletti városok sokat szenvedtek. A mi patakjaink is – IKVA – kiáradtak. (Bruckner G.)
- SZEGED. Január 27-én KERMINGER György hálabeszédet mondott a Havi Boldog Asszony templomban (az árvíz elmúltáért.) (Kreminger Gy.)
- TOKAJ. A szüret ugyan nem volt kiadós, azonban az aszú és a közönséges borok az erjedés után jóknak bizonyultak. (Schams F. I. 100.)
- VESZPRÉM. Január 28-án rendkívül hideg volt, a hőmérő -19°R (-23,8°C.), az északi oldalon pedig -21,5°R (-26,9°C.) mutatott a fagyponthoz, március közepén enyhült az idő. Március közepén beállottak a melegebb napok, s a tömördek hó elolvadt anélkül, hogy itt valami kárt okozott volna. (Bolgár M. 20., 24.)
Július hó igen száraz volt, rekkenő melegséggel, a hőmérő 6-án 32°R-t mutatott az árnyékban (40°C.); e meleg napokban sokan betegedtek meg – a napszúrás következtében.

1831

- Tél. 1830/31. KÉTHELY (Somogy m.). A tél az elmúlt évet tekintve igen enyhe volt. December 14-én (1830) elég nagy, de még sem tartós havazás volt, ui. a hó 18-ával elment. (Móznér L. Az Időjárás LI. 1947.53.)
- január 1. PEST-BUDA. "Nálunk az idő ismét meglágyult, a' mai napi kemény nap után, hó, ezután eső esett. Az utak rosszak, a' BÉTSi posták elkésnek." (H.K.T. 1831.jan.1.)
- január 14. PEST-BUDA. "Nálunk az idő folyvást kemény hideg, hó nélkül. A' DUNÁN a' sok jég miatt igen bajos az átljárás. POZSONY mellett is erős a' jégzajlás." (H.K.T. jan.15., P.Z.jan.14.)
- január 19. PEST-BUDA. "Az idő nálunk folyvást hideg, száraz havatlan. A DUNÁt jég lepi, úgy hogy most vizet nem látni két felől messze be áll a' karaj-jég; ha így marad az idő nemsokára egészen beáll a' DUNA." (I.h.jan.19.)
- január 20. A TOLNAI DUNA beállott, 23-án már átkeltek rajta. (P.Z.febr.1.)
- január 26. PEST-BUDA. tegnap előtt éjjel (24-én) szakadatlanul havazott; a nagy hidegek valamennyire meglágyultak. A DUNA ma reggel 5 órakor beállott, de még nem járnak rajta. (I.h.jan.26.)
- január 27. PEST-BUDA. 27-én a kemény jégen átlajártak. E héten hózivatar volt. (I.h.jan.29.)
- január. PEST. Uralkodó szél az északi. A hónap elején mérsékelt hideg, esőzés és havazás, a közepe táján erősebb levegő, száraz. (Schwarzl, Diss.)
- február 1. POZSONY. Este 6 órakor a DUNA befagyott. (P.Z.febr.4.)

- február 2. PEST-BUDA. Csikorgó hideg, kemény fagy, jó szánutak. "A DUNA jege oly kemény és könnyű általjárast enged." Ma reggel -12°R (-15°C). (H.K.T. febr.2.)
- február 5. PEST-BUDA. Az időjárás megenyhült, esett, a hó olvad, a DUNA jege lágyul. (I.h.febr.9.)
- február 12. PEST-BUDA. "... a' DUNA jege még áll, de csak a' szigeten alul lehet vigyázva gyalog általjárni." (I.h.febr.12.)
- február 12. POZSONY. "A DUNA jege először 8-án reggel 7 órakor elindult, majd 6 órakor du. torlódott, s 11 láb magasság mellett elöntötte a partot a víz, 12-én elvonult a jég, este 7 órakor a jég tökéletesen elment, minden kár nélkül." (I.h.febr.19., P.Z.febr.15.)
- február 20. PEST-BUDA. "A' DUNA jeges, délután 2 órakor teljesen elment; a' víz felette árad." (I.h.febr.23.)
- február 26. PEST-BUDA. Derült idő, újból kemény fagy. (I.h.febr.26.)
- február. PEST. Uralkodó szelek: északi és déli, felhők 15 napon, eső 4, és hó 6 napon volt. (Schwarzl, Diss.)
- március 3. "PEST-BUDA között a hajóhid beállításán csütörtöktől fogva szorgalmasan munkálkodnak, és ma egészen el is készül. A' sok hó, eső miatt nagyon megromlottak az utak, a' Posták elkésnek." (I.h.márc.5.)
- március 12. PEST-BUDA. Esős időjárás. "A DUNA hiteles tudósítás szerint némely alsó helyeken kiöntött." (I.h.márc.12.)
- március 15. POZSONY. A hajóhid megnyílt a forgalomnak. (P.Z.márc.15.)
- március. PEST. Északi és nyugati szelek; az idő hideg, szeles és felhős, majdnem az egész hónapban. Eső 10, hó 7, zivatar 3 napon volt. (Schwarzl J. Diss.)
- április 4. POZSONY. Este 8-kor heves záporosó, s az első zivatarral az idén. (P.Z.ápr.8.)
- április 9. PEST-BUDA. "A' legnagyobb tavaszi meleg napjaink járnak; a' természet éled; a' fák nem csak rügyeztek, hanem a' korai gyümölcseik már virágjaiknak teljes díszével ékeskednek..." (I.h.máj.9.)
- április 27. PEST-BUDA. Többször esett, borult. "Tegnap előtt éjszaka felől terhes felhők vonultak erre, 's az utasok állítása szerint VERESVÁR (Pilis) és VÁCZ felé nagy jég-eső volt. Egyébiránt a' vetések mindenütt szépek, a' gabona ára száll." (I.h.ápr.27.)
- április. PEST. Déli szelek. Eső 9 napon, a hőmérséklet változó, reggel a lég hideg, dél körül nagyon meleg, este csipős. (Schartz J. Diss.)
- május 18. PEST-BUDA. "... több magános tudósítások szerint a' hideg tetemes károkat tett a' tavaszi gyenge vetésekben; sőt némelyek szerint még a' szőlő termésben is.." (H.K.T.máj.18.)
- május. PEST. Szelek, nyugatiak. Eső 14 napon, a hőmérséklet nagyon változó. (Schwarzl J. Diss.)
- június 2. PEST-BUDA. "Nálunk az esőzések, hol kisebb, hol nagyobb erővel tartottak mindaddig, úgy hogy Tsütörtökön (2.) úgy mint Urnapján a' szokott egyházi ünneplést csak a' templom falai között kellett végezni: tegnap kitisztult az idő..." (I.h.jún.4.)
- június 11. PEST-BUDA. "Nálunk a' vásárt az esőzések előzték meg; azok verték azt széllyel is. Vasárnap (11.) és Hétfő délutánig, kedvezett az idő; de azután olly szakadásokkal jött a' zápor, hogy nyomain pusztítások maradtak." (I.h.jún.11.)
- június 17. POZSONY. A szőlő még igen szépen virágzik. (P.Z.jún.17.)
- június 19. KAPOSVÁR. "Június 19-e az előtte napi esőzés után tiszta, 's derült vala nálunk, 's délutáni 3 óra tájban összetornyosult fellegek ismét zápor oszlására fakadtak. A' gyümölcstermés nálunk a' szűk középszerűség sorában számlálthatatik." (I.h.júl.6.)
- június 22. PEST-BUDA. Az esőzés alább hagyott, de nincs jó arató idő. (I.h.jún.22.)

- június 25. PEST-BUDA. "A' mely szempillantásban legközelebbi levelünket zártuk, abban a' rohanó zápor között egy dördület a' Rác templom tornyának egy szögeletét érte..." (I.h.jún.25.)
- június 26. BÁNHALOM (Szolnok m.). "E' soraimat oly rettenetes égháboru és eső közt írom,* millet a' legtanultabb festő-elme is csak alig volna elképzelni. Mult vasárnap (26.) este 6 és 7 óra között szinte ehhez hasonló fergeteges és viharos zivatarunk volt. SZOLNOK Vmegye, TISZAMellékit akkor a' galambtojásnál nagyobb zápor elpusztította!" (H.K.T.júl.6.)
- június 26. CSONGRAD. "...délután 5-6 óra között nagy szélvészszel jött zápor eső jéggel, mely vetésünket letiporta, szénavontatásunkat széjjel hányta, házaik tetejét leszaggatta, husz vízi malmot elsüllyesztett és még a' torony keresztségét is letsavarta." (I.h.júl.2.)
- június. PEST. Szél: északi. Eső 15 napon, zivatar 2 volt, az idő különben nagyon állhatatlan. (Schwarzl J. Diss.)
- június-július. UDVARHELYSZÉK Júl. 15. "Nálunk Június, és Július is még máig többnyire mind esős. Az őszi gabonánk ámbár jó termést ígérnek, még mostanig az esőzés miatt aratni nem lehetett." (H.K.T.júl.20.)
- július 23. KAPOSVÁR. "július 23-iki illy rettenetes esetnek napja volt az esőre nézve (zivatar), Sz.BALÁZSon nyolcz aratók az eső ellen egy a' mezőn álló terebélyes fa alá vonulván, alig pihenének ott, midőn a' felettök tornyosult vastag felhőnek halált rejtő méhe megnyilván, 's abból egy villám kitörvén, a' fába tsapott, 's az enyhet keresett aratóknak egyikét kialtatá, ötöt pedig közülük megsértvén ájulásba hozott..." "Ugyan azon nap két helyen is leütött a' villám, nevezetesen FAJSZ nevű helységben, holott hat ház csak hamar a' tűznek lőn áldozatjává." "Majd egy nap el nem mullik nálunk eső, égi háború nélkül; e' mellett olly viharok kegyetlenkednek, hogy a' százados agg fákat gyökerekből kitekerve több lépésnyire elragadják. Illy rettenetes vihar volt SZULKon, Somogynak ama dohány természetéről nevezetes helységében. A' jég is némely helységekben nagy károkat tett, de legtöbbet az áradások." (I.h.aug.10.)
- július 11-augusztus 3. VÖRS (Somogy m.). "Az eső július 11-től 23 napig tartott, közben alig volt négy nap 1/2 napos szomoru napfénnel. A vizesen betakarított gabona elrothadt, de a lábon álló is. Rengeteg volt a mohar." (Móznér L. az I. 1947. 140.)
- július. PEST. Nyugati szelek. Nagy hőség, bő eső is, 14 napon 4 zivatarral. A napkelte után kifejlődő sűrű felhők majdnem egész napon át megmaradtak, kellemetlen sárszagot terjesztettek mindenfelől, ami az embereket lehangolta. (Schwarzl J. Diss.)
- július. VÁC. Kolera. (Tragor I. 200.)
- július-augusztus. VESZPRÉM. Július havában sok esővel, augusztus pedig meleg és száraz napokkal köszöntött be. (Bolgár M.)
- augusztus 1. SIKLÓS. "... aug. 1-sején a' villám-tűz éjjel is 12 órára 22 minutomkor egy iszonyu robaju retsenés közben a' torony keleti oldalába ütött, mely azonnal égni kezdett és minutummal későbbben másodszor csapott be a' pusztító égi tűz, a' fiskálisi lak kéményébe. A' kártékony tűz oly, sebesen elharapódzott, hogy a' különben szinte szédítő magosan büszkélkedő épület szűk terü bástyája a' hozzáférhetést és oltalmazást a' tűz oltást, meg nem engedhetvén, a' mesterséges építésű bádogos torony, – elolvadván benne a' szép hangu harangok egészen elégték, innen a' tűz, a'

* A levél keltét a Tudósítók nem közlik, s így a zivatar napja nem állapítható meg. A június 26-i jégzivatar meggyezik a csongrádival.

roppant épület óriási tetejére a' felé épülvén 1/2 órás lefolyása lehülvén a' tserép sindely rólla minden széljel pattogás nélkül, vár fa készülete a' sákmánya levegője: – és az épületnek mind legfeljebb mind középső emeletnek strukturájába bele vevén magát a' tűz, a' legnagyobb gátló iparkodás ellenére, 's e' mostani szempillantásig Aug. 3-án d.u. 6 óráig hamvad..." (H.K.T.aug.13.)

augusztus 9. ZÁGRÁB. "Az esőzés Aug. 9-ike óta szűnt, de a' reggeli ködök igen sűrűk." (I.h.aug.20.)

augusztus 16. TAMÁSI (Tolna m.). Ezen a napon tört ki itt nálunk a kolera. Kb. 217-en haltak meg. Szeptember 27-ével megszűnt a járvány. Sok esőzés volt, s igen savanyú bor termett. (Historia Parochiae.)

augusztus. PEST. Északi szelek, az ég ritkábban derült vörösen-kék felhők, majdnem állandóan eltakarják mindkét várost, eső 12 napon. (Schwarzl J. Diss.)

augusztus-december. BÁTASZÉK. A kolera itt is fellépett; amíg júliusban 9 halott volt, addig augusztusban már 81 és szeptemberben 83 volt a halottak száma, tulnyomórészt kolerában pusztultak el, októberben 25, novemberben 19, decemberben 25, míg 1832 januárjában 11 halott volt. A felnőttek nagy halálozásait a járvány okozta, s nem a gyakori gyermekhlandóság. (Liber Mortuorum.)

augusztus-október. JÁSZDÓSA. Nagy cholera, itt meghalt 110 egyén. (Anyakönyv.)

szeptember. PEST. Szél: észak-déli, sűrű felhők, a hőmérséklet mindig kissé hideg, reggel északi szelek. (Schwarzl J. Diss.)

szeptember. PEST-BUDA. "... az esőzés rontá a szüreti örömoeket is, annyival inkább, hogy a' nyári esőzések sem kedvezvén a' szőlő érésének, gerczdjeink savanyuak, 's mustok is hasonló izt adnak. Ma az idő ismét kellemetes." (H.K.T.okt.5.)

október 4. ROZSNYÓ. "... az esőzés szünet nélkül tart." (I.h.okt.15.)

október. BÁNÁT. "... A Bánátban a gabona szalmájára bő volt, de szemre nagyon közepes..." (I.h.okt.8.)

október. PEST-BUDA. "Kellemes jó időjárás, a szüret a középszerűnél jobb bort ígér." (I.h.okt.12.)

október. PEST-BUDA. Az idő oly kellemetes volt a hó egész végeztéig, hogy ezen tekintetből inkább azt számlálhatnánk nyári hónapjaink közé, az akkor volt esőzések helyett.* Holdtölte tájban egy éjtszaka fagyott, az utolsó napra virradóan (31.) látszatós derlepte tornyainkat. Az utak igen jók.

október. PEST. Északi szelek; ez a hónap állandó derűjével, melegével és kellemetességével különösen kitűnt. (Schwarzl J. Diss.)

november. PEST. Északnyugati szelek; gyakori felhők, eső 10, hó 4 napon. (uo.)

november 4. POZSONY. A szüret befejeződött, s a múlt évinek kétszerese termett, minősége is a múlt évinek megfelelő, sőt talán még jobb is. (P.Z.nov.4.)

november 18/19. POZSONY. Az éjjel lehullott az első hó, amely még 22-én borította a várost. (I.h.nov.22.)

december 4. PEST-BUDA. A hajóhidat kiszzerelték. (I.h.dec.4.)

december. PEST-BUDA. Az utak általában nehezek, sárosak. (H.K.T. dec.10.)

1831. BODROGKÖZ. "Az 1830. évi nagy vizek miatt igen rossz termés volt." "... az 1831-diki esztendőben a szegény ember a többi fátumok között majd éhhalálra jutott." (Br. Reviczky F. napló. Adalékok XIII. 1908. 186.)

* Májustól szeptemberig bezárólag – július kivételével – minden egyes hónapnak középhőmérséklete az átlagos alatt volt. Július is csak 0,2°C-kal haladta meg az átlagot. Viszont október 2,0°-kal melegebb volt. (Réthly)

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1831	Hőmérséklet °C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	együtt	köd	zivatar
I.	-2,5	7,0	-11,3	1	5	6	5	–
II.	-0,6	8,5	-17,3	4	6	10	12	–
III.	5,3	14,3	-1,3	10	7	17	2	1
IV.	13,3	19,5	-6,5	9	–	9	1	–
V.	15,5	23,6	4,9	15	–	15	–	4
VI.	17,4	25,5	10,7	15	–	15	–	2
VII.	21,3	29,3	10,9	10	–	10	2	3
VIII.	19,5	25,5	14,0	12	–	12	7	1
IX.	14,8	21,3	9,7	7	–	7	14	1
X.	12,0	22,4	3,5	2	–	2	6	–
XI.	4,5	12,4	-5,3	10	4	14	5	–
XII.	0,0	7,5	-13,3	1	5	6	10	–
Év	10,0	29,3	-17,3	96	27	123	64	12

– CSONGRÁD. "A tele jól ment végbe és hamar kieresztett, a tavasza igen szépen és gyönyörűen tartott; azt mondták a régi öregek is, hogy ilyen tavaszt régen láttak. A nyara pedig sok esővel járt, az esők pedig hasznosak voltak, mert úgy megneveltek mindenfélét, hogy a nyomást és baromjárast is meglehetett kaszálni, mindenfélét igen nagyon nevelt, különös szélvész volt júniusnak 26-ik napján, azaz Jeremiás napján, hogy még 70 esztendő emberek nem értek olyant, az életet és gabonát és az épületeket, meg a malmokat, még a tornyot is elpusztította.

Bezzeg megmutatta a nagy szélvész a veszedelmet, mert mindjárt elérkezett a nagy mirigy halál (cholera), amely tartott 31 napokig, meghalt pedig 831 lélek; de voltunk olyan veszedelemben, hogy azt mondtuk, talán egy ember sem marad meg, mert a halott hordó kocsik úgy zörögtek, mint szüretkor a kocsik. A gabonának vékony ideje volt, mert a nagy szél összetörte, a bornak pedig jó ideje volt." (Blázsik.)

– ESZTERGOM. "DUNA befagyott január 28-án. Jég elment február 18-án." Kevés a jó bor. Aratás kezdett július 11-én. Szüret kezdete október 10-én. (Az Időjárás, 1925. 97.)

– KOMÁROM. "Midőn tájékunkon ez a mirigy kiütött, akkor több napokig sűrű és homályos volt a levegő, úgy annyira, hogy a napba dél tájban is úgy bele lehetett nézni, mint a holdba; 1-ső Augusztustól egész 27-éig mindig hives idők jártak, azután voltak jobb idők, sőt egész Október olly kellemetes időkkel ment el, hogy Augusztus hónap kedvetlen voltát láttatott kipótolni; Novemberben is kevés rossz idők voltak. December is egész Karácsonyig engedelmes, hó, fagy és szél nélkül ment el, pedig ezen esztendőnek kezdete is olly lágy időkkel jött, hogy 1-ső Januárius (1831) a kertemből a szabad ég alól egy-egy száron három szépen kinyílt ibolyát hoztam bé, és 6-án friss zöld kaprot szedtünk a kertemben, azután száraz fagyok voltak 25-kéig, amikor elkezdett esni a hó, és 26-kán is nagy szélvésszel kegyetlen zivataros idő lett.

Árvizek ebben az esztendőben is uralkodtak, de a mi Szigetünket el nem öntötték."* (Jókay J.84.)

- KOMÁROM. "Ebben az esztendőben kevés gabona és bor termett, az is mindenik rossz, gyümölsünk a Szigetben sok termett, de a nyáron a cholera miatt enni nem mertük és a legszebb érett dinnyeinket is a teheneknek vagdaltuk, hanem a téli gyümölsnek örvendezve érezzük most kedves ízét." (Jókay, 86.)
- JÁSZDÓSA. Marhavész. (Zupkó Á. 268.)
- KECSKEMÉT. "A 30-as évtized elején bekövetkezett esős nyár és utána vizenyős tavasz (jövő évi), úgy feláztatta a talajt, hogy utcán düledeztek, repedeztek a házak." (Ifj. Bagi L. 24.)
- PENC (Pest m.). "... Januárus 8-án fagyra fordult az idő. Július utoljáig minden természetnyre ketsegető és sokat ígérő Augusztusban tartott három hétig az esőzése, borainkat rosszra tette, a gabonáink szinte kitsiráztak, annyira áztatta." Az a beste mirigy cholera szinte kegyetlenkedett. (Csörföly J.)
- PÓCSMEGYER. "1831-ik esztendőben uralkodó plánéta volt a Hold. Ennek folyásában olyan idők voltak, melyek elfeledhetetlenek ugymint: először volt két hónapig való kárttevő eső, mely miatt a tarlón a buzaszemek megrohadtak és az emberek is sokan meghaltak, olyan nap is volt, hogy 16-an is meghaltak. Ez igen csodálatos nyavalya volt, melyet még azelőtt soha nem hallottunk. Neve a nyavalyának kolera volt, mely magyarul annyit tesz, mint epekórság. Ennek a nyavalyának fájdalma kegyetlen görcs huzásból állot, mindaddig míg az embert meg nem ölte, főképp augusztusban volt." (Vámosy-Szabó, 136.)
- RÁCKEVE. "Ezen esztendőben a Tél száraz, hideg. Pál napkor (jan.25.) kezdett széllel havazni, kemény idő volt Febr. 5-ig. Gyertyaszentelőkor (febr.2.) legkeményebb zuzos hideg, azután lágyult. A DUNA 15-e Jan. már beállott, 20-a Febr. a jég elvonult; de megakadván szörnyű vizet öntött, mind alul, mind felyül a városon; különösen a kastélyon felül egy kevéssel. Azután is fagyott éjjel, nappal. Febr. végéig havazott szünet nélkül. A DUNA 3 Mart. 1 ölnél többet apadt. Ez a nagy víz csak tájunkon volt; alább nem; mert a városon alul akadt el a jég. Tavaszon is elég, de hideg esők, nyárban is sok eső, nevezetesen Július 27-dikétől fogva 15 nap, hol éjjel, hol nappal nagy esők. A későbbet kaszált szénák feketék lettek, a zabok már lában megfekedtek, sok Csira lett. Szeptemberbe is voltak esők. A szüret kezdetett 10. 8-bris (október) az éretlen rohadt szőlőből soha meg nem iható borok bőven lesznek."** (Magdics F. 180.)
- SOPRON. "Ebben az évben enyhe telünk volt, úgyhogy mindig dolgozhattunk. A tavasz nedves, a nyár forró és száraz volt. Az ősz megint nedves. Közepes bor és gabona termés. Csak asztali bor termett." (Bruckner G.)
- TOKAJ. Bortermése közepes volt. A nyár általában nedves, ködös volt, és a szeptember kedvezőtlen időjárása miatt jó szüretet nem remélhettek. A szőlő nem érhetett be és sok helyen rothadásnak indult; ami még megjavult az az októberi melegnek és szárazságnak köszönhette. Aszúszem kevés volt, s ezek között is több a savanyú, mint az édes. Aszú kevés, de közönséges bor sok termett, amely teljes beérése után a közönségesnél jobb is lehet. (Schams F.I. 100.)
- VERSEC. A múlt évben a szőlőben fellépett hernyók még nagyobb számban jelentek meg, s a kár is tetemesebb volt. A bortermés még eléggé sikerült. (Milleker B. Versec, I.32.)

* Itt Jókay érdekes leírást ad a koleráról.

** A koleráról írottakat alább közlöm a többi kolerahírek között. (Réthy)

Az 1831. évi kolerajárvány.

- ABONY. "Temető dülő nevét azon temetőcskétől nyerte, melyben felső parancsolat folytán a kolerában elhaltak – a rendes temetőtől külön – 1831-ben eltemették." (Abonyi L., Abony, I. 75.)
- ABONY. "Ezen év egyike volt azon legrémesebb esztendőeknek, melyek a tatárjárás, török háborúk pusztításai óta az országot érték. A városnak jóformán tizedrésze elhalálozott néhol epemirigynek, cholérának nevezett pestises nyavalyában. Az 1831. évi Cholera azóta többször ismétlődött kisebb mértékben az országban – nevezetesen 1836-ban, 1849-ben nyáron, 1856-ban télen, nagyobb mértékben 1866 és 1873-ban, mint legelterjedtebb, legnagyobb, magával legtöbb áldozatot ragadó gyorsasága, gyógyításnak majdnem teljes sikertelensége miatt legrémítőbb volt valamennyi között. (Részletes leírás a járványnak főképp ABONYban, a rendelkezésekkel együtt.) Abonyban ekkor kolerában elhunyt 292 r.kath., 42 ref., és 49 zsidó, összesen 383 ember." (Abonyi L., Abony, II. 282-295/b.)
- BALATONKILITI. "Ezen esztendő gyászos volt, mind a hivekre, mind a lakosokra nézve. Ugyanis ezen évben jött be azon veszedelmes, pusztító, ragadós, s mindaddig EUROPÁban ismeretlen nyavalya, melyet CHOLERÁnak! epemirigynek neveznek. Kezdődött ezen év Augusztus holnap 10-dik, szűz szent Klára napján és tartott Szeptember 11-ik napjáig, s ezen rövid idő lefolyása alatt tsekély számú katolikus hives közül 61 egyént, többet mint tized részét ragadta el. (Abban az időben 500 körül volt a kiliti kath. hívek száma, a reformátusoké 800 fellelt.) Mennyit ragadott el a helvétziai vallásu atyafiak közül, nem tudom. Azt tudom, hogy néha közülünk egy nap négy egyén is halva fekszik, s az atyafiak közül, mivel többen vannak, többen is. Voltak házak melybe beférközvéen egész kipusztította, s a ház üresen maradt. Szomorú volt látni a nyavalya dühöngése alatt elkedvetlenedett és kétségbeesés között sinlődő népet. Ámbár a legnagyobb dologidő volt, nem dolgozott, hanem némely a háza előtt busan álldogál, másik megbízott barátjával volt, vagy családjával beszélgetett kétes sorsa felől: mindnyája volt, mintha az orra vére folyt volna nem hidván, mely állapotban ragadja el ötöt is a kegyetlen nyavalya és szölingatja ki az élők sorából. A plébánosnak (Papp János ft.) fő gondja volt a népet ily kétes állapotban elkészíteni az örökkévalóságra. Eleven színekben terjesztette elejbük szentbeszédében a veszedelmet: és intette őket a megtérésre, a penitentia tartásra, az imádság, az istenes magok viselete által az Urnak megkérlelésére, az Isten szent akaratján való megnyugvásra, s az Isteni gondviselésbe helyezett magok elszánására. Volt is foganatja beszédének, mert tolongva járultak a hívők a szent gyónásra és áldozásra, úgy, hogy az első napokban délután 1 óráig tartott az ájtatosság. E mellett a Plébánosnak sem éjjel, sem nappal nyugodalma nem volt; nappal a házakat rendben járta, hol beteg volt, elkészítette; és éjjel sem volt nyugodalma, mert a sok baj is nyughatatlanság miatt maga is belebetegedett, s majd esztendeig szenvedett. De ha betegségbe szenvedett, s testében még többet szenvedett két egyén, a helybeli Tisztartó és a Mestere miatt lelkében. Ugyanis mihelyt a kolera beütött hozzánk, azonnal megérkezett a Tekintetes Vármegyének is azon rendelete az orvosok javaslatára, hogy senkit a meghaltak közül egyházi szertartással el ne temessünk, annál kevésbbé reá harangozni merészeljünk, minthogy a nép elérkülván a sok beszentelés miatt ezzel a nyavalya terjedése mozdíthatnék elő; a holtak csendeszen az Ur nevében a temetőbe vitessenek ki, temettesenek el. Történt azonban, hogy a helybeli Tisztartóné is, ki a kórnak kezdetével ugyan innen féltében eltávozott, de utóbb visszajöven

ő is, amit került, a korbetegségnek áldozatja lett. Mikor a Tisztartó a Plébánoshoz küldött három előljárót, kérvén, hogy a holtra harangoztasson és egyházi szertartással temesse el. A Plébános azonban a Megyei és Püspöki rendeletnek engedelmeskedvén, őtet is, mint a többi meghalt hiveket, rendelte eltemettetni; s ezt szerentséjére: mert azonnal tüle az előljárók elmentek, a mit előbb a szívébe eltitkoltak, kimondották, köszöne a Plébános, hogy reá nem harangoztatott, mert másképp látott volna csudát. Azonban a Tisztartó, kinek több gondja volt az ily külső ceremóniára, mint a lélekre, fájlalván az ily alaton módon történt eltemettetését Feleségének, a Plébánost az Egyházi hivatalnak feladta, s bevádolta. A Püspöki Helyettes főtisztelendő KÜLLEI Lajos ur alplébánost tettéért megintette és fedette anélkül, hogy őtet is meghallgatta volna, mire a Plébános magát és tettét igazolván, s egyszersmind a Ttes Vármegyének e tárgyban miheztartása végett rendeletét közölván, nem csak tőle botsánatot nyert, hanem tette helyeseltetett is. Ezzel szemben a Tisztartó bosszuállásának vége nem szakadt, ugyanis mivel a Plébános már előtt a cholera bécsapása előtt őtet hidegsége és az Isteni Szolgálatban való tunyasága miatt, ki öreg letére évenként háromszor, vagy négyszer alig jön a Templomba, s ezzel a hivek között botrányozást, magának pedig lelki veszedelmet okozott; hivatalja szerént megintette: ezen üdvös intést rossz néven vevén mindig fulláskodott, s csak alkalmat keresett a bosszuállásra, s a Plébános megaláztatására." (Historia Domus, Balatonkiliti, Huchthausen L.)

- BÉKÉSCSABA. A Cholérának összesen 2019 egyén esett áldozatul. (Haán L. I. 146. Palugyay J. Magyarország, IV.219.)
- BUDA. Július 12-én reggel 8 órakor BUDA és ÓBUDA összes városkapui, utcai bejárói a kolera miatt lezárattak. (Krenn.)
- CSANÁD M. A megye területén a kolera augusztus 10-én lépett fel és október 25-én szűnt meg. 19 helységben 3237-en betegedtek meg közülük, 853 meggyógyult és 2384-en haltak meg. (Reizner, Makó, 95.)
- DEBRECEN. "A Cholera bájott Június hónapban 1831-ben kezdett a Csapó utzán." (Ismeretlen naplójegyzete. Déri Múzeum. Balogh I. közlése.)
- FÜZESGYARMATON cholérában 50 egyén halt meg. (Haán L.I. 187.)
- "GYOMÁN léttemben azt beszéle az oda való Nótárius Kalotsa István: Hogy a Kolera nállok kiütvén magát, egy néhány nap mulva jött egy felleg, nagy villámlással mennydörgéssel, égi háborúval, zápor esővel, és aztán a Kolera mindjárt megszűnt. Talán tehát a nagy szárazság Electricitásnak nem léte* okozhatta ezen kolerát; vagy az Electricitás használ a Kolera megszüntetésén." (Debreczeni Pap István kenderesi feljegyzései.)
- GYŐR. A koleráról megemlékezik ECKER János győri polgár naplójában. (Lám F. Egy győri, 30, 37.)
- GYULA. "Végre 1831-dik évben az ugy nevezett Cholera, s keleti járvány nyavalya is GYULÁN augusztus hó 6-án kiütt, s tartott szeptember hó 15-dik napjáig, mely idő alatt hatósági rendeletnél fogva az egyházakban tartani isteni tisztelet és szertartás, ugy a nyilvános temetkezés és az ezekhez kellő harangozások betiltattak; szám szerint 596 egyének lettek duló áldozatának martalékai." (Magyarország, Gyula, 141, Haán L.I.202.)
- JÁSZDÓSA. Nagy Cholera augusztus 7 – szeptember 5-ig 110 egyén halt meg. (Zupkó Á. 262.)

* Ezt a naív elképzelést mint különlegességet közlöm. (Réthly)

- KASSA. A kolera következtében június 17-e és szeptember 4-e közt 12267 ember vált a járvány áldozatává. (Plath J., Kaschau 218.)*
 - MAROSVÁSÁRHELY. "1831-ben dühösködött kolerának Vásárhelyt sok áldozata volt." (Orbán B. A Székelyföld. IV.116.)
 - OROSHÁZA. Július 16-tól szeptember 2-áig 1406 egyén lett a Cholera áldozatává. (Haán L.I.261.)
 - ÖCSÖD. Kolerában meghalt 93 egyén. (I.h.I.251.)
 - RÁCKEVE. "Ezen esztendőben a' még hazánkban sőt EURÓPÁban ismeretlen Cholera navalya júliusban elkezdvén kegyetlenkedni, uralkodott 8-berig (október) és igen sok, többnyire javabeli embereket és asszonyokat tépett el. Ezen nyavalya gátlására sok felé más helységekkel való közösülést elzáró tilalmak jöven közbe, sok bajt okoztatott az Előljárásnak, minden órában tudósítást kellett tenni a' megholtak, vagy a' nyavalyából meggyógyultak számáról tenni, de minden őrzések mellett is a' kit a' nyavalya meglepett, egy két nap alatt vége lett. Isten őrizze meg hazánkat, 's városunkat az efféle többszöri csapástól!" (Magdics F. 180.)
 - MAGYARORSZÁG. "Június 13. E napon 1831-ben költözött által GALLICZIÁból az ugynevezett cholera betegség, vagy epekórság hazánkba, minekutánna több napkeleti tartományokat elpusztította volna. Midőn ezt irom – t.i. szeptember 11-dikén már alig vagy 3, vagy 4 vármegye az országban, hol nem dühösködött volna, noha ide mindakkorig még nem ért, mivel napkeletről nyugatnak tart. Pusztító ereje országunkban nem oly felettébb nagy, de mégis ezen 3 hónap alatt az egész országban mintegy 100 ezren benne meghaltak a temérdek betegeken kívül." (Hahót V. ker. keresztelési anyakönyvi utolsó lapja. Miseta Gy. Zala megyei község.)
 - MAGYARORSZÁG.** június-november. PEST megyében a kolera június 13-án lépett fel, s a halálos áldozatok száma 9452 fő. PESTen szept. 9. és 27. között 1539 egyén halt meg. BUDÁN a halottak száma 831 volt. MAGYARORSZÁGon (ERDELY nélkül) a kolerában elhunytak száma 184.796. Az országos halálozás aránya a lakosságnak nagyjából 2%-a volt. (Kiss Á. Az 1831. 37,46.)
1831. HEVES M. "Az1831-es kolerajárvány HEVES megyében jelentékeny pusztítást végzett. Az első haláleset a TISZA mellett fekvő POROSZLÓN 1831 július 4-én történt. A következő napokban és hetekben a kolera – korabeli szóval élve epemirigy – az egész megyében szedte áldozatát. A járvány csak 1831 novemberében szűnt meg. A megye 105 községében dúlt a vész. Összesen 17.568 ember betegedett meg. Ebből meghalt 7585. A többi meggyógyult.
- A vármegye vezetői igyekeztek megtenni a szükséges védelmi intézkedéseket a kolera elhárítására. A védelmi intézkedések közé tartozik az is, hogy a vármegye megbizta KESZLERFFY József megyei főorvost, BENKŐ Ignác városi főorvost és HANÁK Mihály megyei fizikust egy kolera elleni védekezést szolgáló röpirat összeállításával. A nevezett orvosok az 1831. július 4-i megyei közgyűlésen bemutatták a KELET INDIAI CHOLERA rövid leírását, annak terjedését gátló rendszabályokat és orvoslását."

* A 217-222 oldalakon részletes leírás a kassán pusztított pestis és kolera járványokról, valamint a kolera elleni védekezésekről. Felsorolja még az 1241, 1430, 1578, 1610, 1663, 1679, 1709, 1710 és 1711 éveket, amikor pestis járványok voltak.

** A terjedelmes tanulmány igen sok érdekes részletet közöl – kimerítő irodalommal – erről a nagy kolera járványról.

A közgyűlés a röpirat kinyomása és terjesztése felől így rendelkezett: "Mely értekezésnek a Házi-pénztár költségén leendő kinyomtatása oly formán rendeltetett el, hogy a kinyomtatandó példányokból 1000 darab a Megyebéli községnek ingyen kiosztassanak, emellett a magányos személyek is oltsó áron azt magok megszerezhessék, a nyomtatásnak eszközölése és arra való felvigyázás all.jegyző MADA-RASSY János aljegyző urra bízattván."

A röpirat pontos címe a következő: "Rövid Le Írása a Kelet-indiai Cholerának azon rendszabásokkal, melyek ez pusztító betegségnek elhárítására szükségesek". Hat oldal terjedelmű. Mérete: 30,2x23,4 cm. A röpiraton a kinyomás helye és ideje nincs feltüntetve. A fent leírtakból következik azonban, hogy a röpirat 1831-ből való. Feltehetően az Egri Lyceumi nyomdában készítették. A röpiratot tudomásunk szerint még nem publikálták eddig. A közölt röpirat az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban található S V 103 könyvtári jelzet alatt.

1832

január. PEST-BUDA. "Nálunk, az új esztendő tájban volt kemény hideg, egészen meglágyult szerdán, esőre változva az idő, minden havunkat elmosta és csak a nagy sarat hagyta helyette utcánkon." (H.K.T.jan.12.)

január 4. NAGYKÁLLÓ. "Nálunk, valamint a jég-eső, úgy a temérdek hörtsökök, sok károkat tettek a' tengeriben, 's egyébben, 's az élet már 6 f. 30 kron is elkölt a' piaztzon. Itt az idő felette kemény és a' hó kevés, de azért a' juhokat szénázni kell." (Uo.)

január 8. "... reggel 6 órákor után egynéhánykor villámlott azon a' tájon minden mennydörgés nélkül..." (I.h.jan.25.)

január 20. KALOCSA. "A DUNA átszaggatta a' gátakat, 's a' várost a' víz több szigetre osztotta; a' házakba a' víz sok helyen benyomult és többen elhagyták lakhelyöket, TOLNÁN a' helyzet hasonló." (I.h.febr.1.)

január. BUDA. "Nálunk az idő járása, némelly elébb volt gyenge esőzések után oly enyhült, 's tavaszi, hogy a' tegnapi időnél kívánatosabb tavasz (télen, ápr.) sem kívánhatnánk. A' DUNA minden jég nélkül folyik a' két főváros között; az általjárás, jól lehet tsónakokon, kompokon történik, de oly folyvást való, hogy sem a' kereskedést, sem egyéb összvcköttetést nem akadályoztat; hanem az utak sárosak és nehezségek." (I.h.febr.1.)

január 26 február 20. "PESTen a DUNA 2,34 m magas vízállás mellett beállott és 25 nap mulva február 20-án indult el 4,43 m magas vízállás mellett." (Zawadovszky F., I.26.)

január. PEST. A hónap elején az ég derült, de levegő száraz villamossággal telt(!), az éjék hidegek. (Schwarzl J. Diss.)

február 26. PEST-BUDA. Állandóan szép meleg időjárás, a híd is elkészült, s 26-án átadták a forgalomnak. (H.K.T. febr.29.)

február 29. PEST. Az első hat napon örökös esőzések, azután hirtelen derült idő és a legkellemesebb idő a hónap végéig. (Schwarzl J. Diss.)

február 29. PEST. A szél észak-nyugati; a hőmérséklet az egész hónap alatt kellemes, derült. (Uo.)

február 29. POZSONY. A hajóhidat beszerelték. A DUNA oly alacsony, hogy ilyen a legforróbb nyári napon is alig fordult elő. (P.Z.márc.2.)

március. PEST. A szél észak-nyugati; a hőmérséklet az egész hónap alatt kellemetes derült. (Schwarzl J. Diss.)

- március. PEST-BUDA. Zord és mostoha időjárás. A vásárkor volt egy gyenge eső; február 9-e óta a föld nem ázott át, szél hordta a homokot. Béka brekegés is hallatszott már, majd pacsirta énekelt, előbb jelentek meg a gyikok, mint a fecskék. Április 8 és 9-én éjjel havazott, újból fűtenek. (H.K.T. ápr. 16.)
- április 23. PEST-BUDA. Húsvét hétfőjén igen csendes eső volt, másnap is borult, de meleg tavaszi nap. (I.h. ápr. 25.)
- május 20. KECSKEMÉT. "Estvéli 6 órakor egy alkalmas eső volt." (H.K.T. júl. 6.)
- május. PEST. "1-ig kellemetlen hideg szelek, gyakori esőzések." (Schwarzl J. Diss.)
- június 10. DUNASZERDAHELY (Pozsony m.). "Az esőzések által okozott károkról érkező tudósítások szomorítóak; legszomorítóbb a CSALLÓKÖZBŐL SZERDAHELY tájékról, ahol mintegy 3 órányi járásban a Pütkösd ünnepekben (pv. jún. 10.) reájuk tódult égi háboru és köeső (jégeső) a' boldog takarással borítatott határokat egészen le verte és mindent semmivé tett." (H.K.T. jún. 23.)
- június 10. DUNASZERDAHELY. Délután felhőszakadás, s itéletidő volt a CSALLÓKÖZben. A jég – három óra járásnyi környéken a kerti – és mezőveteményeket teljesen elpusztította. "A gabonát sok helyen le kellett kaszálni, hogy legalább az állatok elemézhessék." (P.Z. jún. 19.)
- június. PEST-BUDA. Szeles és esős volt. Úrnapja (jún. 21.) előtt is esett, de az ünnepre kedvező derült idő volt. (I.h. jún. 23.)
- június. MÁRAMAROS M. "Ott is a' hegyeket június hónapban havas fellegek borították; az esett hó mindazonáltal részént csak hamar elolvadt." (I.h. aug. 29.)
- június. PEST. Szél: északi. Állandóan nagyon hideg, az ég sohasem derült, sok felhő, ritka és kevés eső. (Schwarzl J. Diss.)
- július. ÓKANIZSA. "Július 5-dikén délutáni 5 órakor erős szél előzte meg az azután csakhamar elkövetkezett jégesőt, de a' szél kártékonyasága csak ennyiben állott, hogy egy kéménynek felsőbb borítékjából más nap egynéhány téglá – az említett szélvész következtében – leesett, de a' kémény maga most is fenn áll; egy fél-százados roskadt fakerítés öszve rogyot; egy szinte fél-százados vizimalom is rossz lántzairól leszakadván, a mellette volt három malomba ütközött, a' nélkül, hogy azokba valamely kárt okozott volna. Ezután bekövetkezett a' jégeső, ezt mogyoró nagyságúnak állíthatjuk: némelly ablakokat, mellyeknek fatábláik be nem zárattak, betördelt, tsekély termést ígérő szőlőinknek igen kevés részét, – de nem tetemesen – megrongálta vetéseinkben nem csak semmi kárt nem okozott, sőt a' hosszabb szárazság után szomjas mezőink nedvességet kapván, bőven hasznót ígérnek. Gyümölcs fáink terméssel neheznek." (H.K.T. aug. 1.)
- július 7. NAGYSZOMBAT. F.hó Sz. JAKAB havának 7-dikén d.u. 3 és 4 óra között sújtott itt a villám a LINTS nevezetű külső városban egy majorba és azt lángokba borította, más szomszédságában lévő négygel együtt. (H.K.T. júl. 18.)
- július. OLT folyó és FOGARAS. "Az OLT-vize ... a júliusi sok esőzések miatt annyira meg áradott, hogy forrásától fogva MIKLÓSVÁR-NIKÁPOLY által elleni DUNÁba való ömléséig megbetsülhetetlen kárt okozott, a' fű, széna és gabonában. Nevezetes FOGARAS vidékén és a' Havasi patakok eláztatták, iszapolták, 's így semmivé tették a' nyári szép reményü aratást megszagatták, a' vízi, pataki és országuti hidakat, réveket 's még FOGARAS és GALATZ* között lévő lábatlan ives hidat se kimélte meg, a' feldagadott OLT, melyet építésétől fogva eddig még meg nem sértett. Ezt a' hidat ugyan mesterséges alkotmányt a' dagályos habok között is meg-

* Fogarassal szemben az OLT jobb partján.

hagyta valamennyire; hancm a' GALATZ felől való végéből a' töltés kiszakadozott. Még ilyen vízáradásra nem emlékezik az OLT mellyékén most élő emberiség.

Ezt a' vízáradást és a' hosszas esőzést követte egy nagy havazás, melly a' FOGARASI HAVASOKAT téli módra fehérítette és annak hidege az egész környéket szétosztotta. Ezek miatt szegények e' tájon a' tavaszi vetések, – nem késett a' léhás aratás – nehezen betakarítható, mind az iszapos, mind az iszaptalan széna, mert ritka nap telik hives eső nélkül, ugy annyira, hogy igazi nyári napot még az idén nem látott ez a' környék." (H.K.T.aug.18.)

július 19. "ALSÓ-LOMNITZÁN - mint ZÁGRÁBból írják – mely helység Németségből áll 9-kén, két személy a' mezőn lovaikat legeltetvén látják, a' tornyosodó fellegeket; hogy tehát a' zivatar előtt haza futhassanak, lóra kapnak, 's már éppen a' falu végén előre rugtatva az eddig hátulnyargalt reá kiált pajtására, hogy tsak iparkodjék, és ezen szóra a' dördület lesujtotta lovával együtt a' hátra maradottat. Le szédült lováról a' megmaradt is; de tsak hamar magához jött, és segítségért futott, azonban minden felelevenítésre fordított módok foganat nélkül maradtak. Hogy égi háboru idején minden sebes futás, izzadsága jövő, élő fa alá vonulás veszedelmes legyen, hijjába ismételtetik annyiszor." (I.h. aug.28.)

– KÖHIDGYARMATon (Esztegom m.) "nem rég így sujtotta a villám a sebesen nyargaló mézsárost és a lovat szélllyel vetette." (u.o.)

július 24. BUDA. "Említésre méltó még a 24-kén reggel volt sűrű köd, melly napkelte előtt PROMONTORIUM(BUDAFOK) és SOROKSÁR felett támadott, utóbb lassan városunk felé közeledett, mintegy a' DUNA-hidnál megállott, mig végre a nap sugarai eloszlatták", (I.h. aug.4.) ALBERT Ferenc*.

július. ZEMPLÉN M. (aug.12.) "... az aratás melyhez ment átaljában a' termés középszerű, egyébiránt a' buza jól fizet. Bor kevés és rossz lesz, hideg canicula** járvány a' szőlőre; azonban sok helyen a' jég is elég kárt okozott." (I.h.aug.29.)

Július. PEST. - Eső 11 napon, de amely nem üdítette fel sem a levegőt, sem a földet; állandóan északnyugati szelek. (Schwarzl J. Diss.)

augusztus 12. SZEGED. "... a forgószelel ujra kidöntötte az u.n. piarista keresztet." (Pap, piaristák, 210.)

augusztus. MÁRAMAROS M. "... még augusztus közepén is igazán havasok voltak (a júliusban lehullott hótól), a' különben nyáron tsak neveket viselő havasok: a' marha résszerű a' hideg, résszerű az eleség nem léte miatt betegülni kezd. Kukoritza termésünkre, melly nálunk egy a' legnevezetesebb vagyónunk közül, számot nem tarthatunk." (I.h. aug.29.)

augusztus 17. POZSONY. A DUNA vízállása miatt GYŐRön alul nem járhattak a hajók. Csak augusztus közepe előtt sikerült a sok zátony között az egyik személygőzösnek a PESTi vásárra elindulnia, s onnan 17-ére érkezett vissza 160 utassal a fedélzetén. A sok zátony miatt csak félgőzzel haladhatott a hajó. (P.Z.aug.21.)

augusztus. PEST. Egész hónapban mérsékelt szelek, borzasztó szárazság, viharok (zivatarok 6 napon). (Schwarzl J. Diss.)

szeptember. PEST. Majdnem semmi szél, az idő éjjel nappal kellemes meleg. (Schwarzl J. Diss.)

* Montenegroi ALBERT Ferenc a GELLÉRTHEGYen a Csillagvizsgálóban dolgozott, amely az 1849. évi májusi harcok idejében nagyrészt elpusztult. MAYER Lambert volt az igazgató. M. ALBERT 1851-től kezdve az EGERben működött csillagvizsgáló igazgatója volt.

** A canicula (kutya napok) idején hideg időjárás volt!

október 8. PEST-BUDA vidékén a szüret megkezdődött. (P.Z.okt.19.)

október 16. "PEST-BUDA vidékén eleven vig kcdvességgel folytattatik a' szüret. Kevéssel czelőtt még mostoha termést vártunk; most már a' tavalyinál kevesebb, de jobb bort bátran reménylhetünk." (H.K.T.okt.17.)

október 17. UNGVAR. "Az idő mostohasága ellen általjában méltán panaszkodhatunk, de kivált a' helyközi lakosaink sorsa szomorú, mert a' zab, kukoricza, krumplic, mellyek teszik azoknak élelmöket, a' korán bekövetkezett kellemetlen napok, 's hideg derek által semmivel lettek; a' sikságon is érezhető, de nem oly tetemes a' kár. A' buza és rozs közép termést adtak; gyümölcsünk kevés, makk kevesebb, szüretünk éppen mostoha ha lessz. A' Záhonyi cukorfabrika répa szüretje az idő viszontagsága miatt szinte nem sokat ígérő, a' tavaszi, 's nyári hideg szeles idők a' növény gyarapodását hátráltatván reménylett mennyiséget nem adhatott." (I.h.okt.17.)

október 22. POZSONY. A szüret megkezdődött, a termés kicsiny. (P.Z.okt.26.)

november 1. POZSONY. A 8 hete tartó szárazságnak véget vetett a beállott eső. A DUNA vízállása oly alacsony, hogy 14 nap óta (okt.22 óta) pontosan nem állapítható meg a magassága. (P.Z.nov.6.)

november 5., 7. PEST. "Néhány napok alatt nálunk hidegen kezdé magát viselni az őszi idő, majd 5-én beállott az első hó, azóta folyton nedvesíti vidékinket; ma délután (7.) villámlás és mennydörgés közben hull a sebes esőnk." (I.h.nov.7.)

november. KOLOZSVÁR. (nov.13.) "Egész ERDÉLY majd minden részein csak ezen hónap elején kezdték a' szüretet: úgy a' SZILÁGYSA'Gban, valamint ERDÉLY legjobb bortermő helyein is, mint a' MAROS és KÜKÜLLŐ mentén nagyon savanyu, 's közép termésnek még fele részénél is kevesebb bor lett." (I.h.nov.24.)

november 17. HÉJASFALVA (Küküllő m.). "... A' közelébb mult 1832-ben Nov. 17-én ritka szép természeti tünemény mutatkozott az égen, melyet az ide mellékelt rajz által kívántunk olvasóinkkal tisztábban képzeltetni. Az idő nagyon borongós volt, vastag setét fellegek borították minden felől a' láthatárt, kivéven az ég közepe táját, hol a' végződő fellegek szélei tökéletes kereksgű cirkulust formáltak, mely mint távolságban pusztá szemmel mérni szoktunk, mintegy 20 öl átmérőt, pl. a' Hold átmérője 1/2 fok, 's belülről tiszta szép kék eget mutatta. Nem messze ennek előli széléből a' fellegben volt a' valóságos nap, melynek háta megett kevés távolságra keletre és nyugatra két fattyunapok látszának a' sötét fellegekre oly tökéletesen ábrázolva, hogy a' valóságos Naptól megkülönböztetni alig lehetett. Ezen fattyunapoknak mindegyikéből két fejr sinorók mentek ki, délről észak nyugat és észak kelet felé való görbülésekben oly móddal vágván keresztül egymást mint a' rajz táblán e betűkkel jegyzett vonásokban ábrázoltatik. A' Két egymással átal ellenében levő fattyunapok-jövő fejr sinorok végén északon megvastagodván 's fekete szint váltván egy, még sötét fellegek is kitetsző nagy fekete keresztet ábrázoltak, ezen ritka tünemény szépségét nevelték mely három igen pompás szivárványok, melyek a' nap előtt keletről nyugatra (lásd az a' betűvel jegyzett vonásokat) az egész láthatárt általfogták. Kettő ezek közül, mint a' rajz tábla mutatja a' tisztaságon is által ment, de színe elevenességét a' kék égen elvesztette; egy pedig a' naphoz legközelebb lévő, nem annyira rendes görbületű szivárvány, mintegy a' fellegekre festett csuda szépségű szivárványosság volt. Ezen különös szépségű jelenség tartott déli 1 órától egészen nap lementéig (helyi időben du. 4h 18m), 's láttuk a' HEJASFALVAi hidnál dolgozókat két tiszt urak az építető pallér 's minden ott lévő igen számos kézi munkások." (Nemzeti Társalkodó. Kolozsvár, 1833, 3031. és XANTUS János. Időjárás LIV. 1950. 187 old. ÁBRA. Időjárás, XXI 1950. 189. old.)

- november 19. TOKAJ. "SIMON-JUDÁT általában fogva bevárta HEGYALJÁN a szüretelésre. Néhány ködös és két lanyhás napokat kivéve kellemetes idő járt egész végéig (Nov.15.) szüretünknek. Mustozott mennyisége közepszerű mineműségére nézve pedig nem olly kövér mint máskor, mivel az asszu kevés volt, de azért mustunk édes, s nem rothadt szőlőből való lévén, jó boraink lesznek." (Uo.)
- november 27. POZSONY. "Pozsonynál a DUNAI hidat, mely Nov. 27.d. bontatott el, lágy és esős napok járván, ismét berakni szándékoznak." (H.K.T.dec.8.)
- november 28. PEST-BUDA. városok közt a hídon való közösülés folyó hónap 28-án megszűnt. (I.h.nov.28.)
- november. PEST. Felhős 12 napon, eső 9, hó 2 napon; a levegő kissé hideg. szél ÉNY-i. (Schwarzl J.Diss.)
- december 2-10. "POZSONYnál a DUNAI hid Gróf ZICHY Ferenc ő Excjának kívánságára folyó hónap 8-dikán kezdődvén visszazálltatni, 10-dikán már szabad, 's biztonságod menetül szolgált az országgyűlésére mindenünnen érkező hazai attyainak." (H.K.T.dec.15., P.Z.dec.15.)
- december 14. POZSONY. A beállott erős hideg miatt a hajóhidat újból leszerelték. (P.Z.dec.18.)
- december. PEST. "Az ég majdnem egész hónapban felhős és szomorú, az esztendőnként esni szokott hó 3 napon, eső 2 napon; az utolsó napokban hideg érezhető emelkedése, szél ÉNY-i." (Schwarzl J. Diss.)
- BÁBOLNA. Felette korai meleg tavasz; február melegebb volt, mint a nyár. * Általában jó termésű év volt. (Hochenberger M.2.)
- CSONGRÁD. "A tele nem kegyes sem rendetlen nem volt, hanem a nyara sok termésselment, miért a buzának köble 3-5 frton, az árpa 1-2 frton, a zab 10-25 garason kelt, a bornak pedig nem nagy ideje volt, mert a hideg ősz hamar elérkezett, de a mellett nagyon jó lett az ára, volt 8-10 frtokon." (Blázsik.)
- ESZTERGOM. "A DUNA KOMÁROMnál már befagyott. Itt nem sok (bor) termett, az is savanyu". (Aratás kezdete július 16-án, szüret kezdete október 15.-én.) (Áll. Levéltár.)
- JÁSZDÓZSA. Marhavész. (Zupkó A. 268.)
- KOMÁROM. "1832. esztendőben Januáriusban és Februáriusban a' tél engedelmes és szelek nélkül való volt, a' Thermométer R -6 grádusnál (-7,5°C) nem igen szállott lejjebb. Február 21-kén 3 fertálykor 3 órára éjfélt után föld indulás volt, de tsekély. Az egész tavasz többnyire száraz és hideg szelekkel tölt el, valamint az egész nyár is, volt ugyan Július 10-kétől 14-kéig rekkenő melegség, azután ismét szokatlan hideg idők, egész Augusztusban és Szeptemberben is. Kevés jó idő volt, sőt 23-kán virradóra oly kemény fagy volt, hogy nem csak a' gyengébb plánták, hanem a' szőlők levelci és kolompér szárai is el fagytak, az után October végéig tsendes és kellemetes idők jártak. November 27-kén olly kemény hideg lett, hogy a' VÁG-DUNA be is állott és attól fogva nem sokat engedett az idő, sőt Decemberben a' Thermométer R-le is szállt 11 gr.-ra (13,8°C)." (Jókay J. 86.)

* Az, hogy a május hidegebb legyen, mint a február, hazánkban a mérsékelt égöv alatt nem fordulhat elő. BUDÁN februárban a hőmérséklet havi középértéke 1832-ben 1,9°C volt a május pedig 15,0°C. A február a sok évi átlaghoz viszonyítva melegebb volt kb. 2°C-kal, a május pedig az átlaghoz viszonyítva kb. 1,5°C-kal hidegebb. 1832 februárjában csak 7 napon volt csapadék, 4 esővel, 3 hóval. Evvel szemben májusban 15 esős nap volt. A krónika írója visszaemlékezett a derült és enyhe februárra és a hűvös, nedves, esős, kellemetlen májusra. Így keletkezett az elírás a nagy fiziológiai -némileg érhető - nagy ellentét. (Rétly)

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1832	Hőmérséklet °C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	együtt	köd	zivatar
I.	-1,0	9,2	-12,1	5	—	5	15	—
II.	1,9	6,8	-7,9	7	—	7	15	—
III.	4,9	15,8	-5,9	3	—	3	10	—
IV.	9,4	19,1	-0,3	6	1	7	6	—
V.	15,0	22,1	6,2	15	—	15	2	2
VI.	18,8	25,3	13,1	9	—	9	—	2
VII.	20,5	33,5	10,3	11	—	11	1	5
VIII.	22,0	29,3	14,1	7	—	7	2	6
IX.	14,9	21,8	5,5	8	—	8	2	—
X.	11,9	20,5	2,8	6	—	6	4	—
XI.	9,0	15,3	-7,3	9	1	10	9	2
XII.	-2,5	2,5	-10,1	1	3	4	7	—
Év	10,4	33,5	-12,1	87	5	92	73	17

"Gabona ebben az esztendőben meg lehetősen termett és igen jó bor középszerűen és nem sokkal jobb mint tavaly; széna pedig mindenfelé az egész országban igen kevés termett, úgy hogy most KOMÁROMban drágább a' széna mint volt 1817k esztendőben, amikor a' buzának Posonyija (Pozsonyi mérője) 60 forint volt. A' folyó vizek mindég igen kitsinyek voltak, nehéz volt a' hajózás, még a' kutak is sok helyen kiapadtak."

"Gyümölsünk ezen esztendőben is elegendő volt, kivált képpen szilvánk igen bőven termett. Ebben az esztendőben nem igen uralkodtak a' nyavalyák..." (Jókay J.87.)

– PENC (Pest m.). Január és február 5-ig nedves, azután meg május 4-én száraz és semmi égi háború, zengés, de hideg szeles. Máj. 14-én rég óhajtott szép eső érkezett.

Gabona kevés, nevezetesen tavaszi, mert eső egész aug. 20-ig nem volt. Június és július igen hideg. Aug. eleje meleg és 20-án esik. Bor savanyú és kevés. (Csörföly J.)

– PÓCSMEGYER (Pest m.). 1832-ik középszerű esztendő volt. (Vámosy-Szabó, 132.)

– RÁCKEVE. "A tél kevés ideig tartó hóval, az után fagyos napokkal tölt el; Hideg lett a' Tavasz is, minden későn nőtt, a' szőlők május 22-ig se egészben zöldültek ki a' Tőkék-ből, igen sok feketén maradt. Taval meg nem érvén, a' vessző igen kevés termésre mutatott már Tavaszon 17-a Máj. rettenetes jég esett a' városon végig; hanem a' város felső végén által vágott a' DUNÁN LACZHÁZA felé, a' földet annyira elborította a' Jég, hogy még másnap is elég jeget lehetett látni. A' Nyár általában hives, kevés esővel, a' buza-vetések felette ritkák, mácsonyások* lettek HUGYÉN, 's kevés esővel kevés volt a' termés is.

* Mácsonya: fehér vagy lila fészkes virágzatú, bogáncshoz hasonlító gyomnövény.

Szüret előtt nagy fagy, mely miatt a' szőlő éretlen maradván, noha Octóber szép napokkal állott elő, az igen kevés bor igen savanyu is lett, és a' jó termésnek nem mindenütt lett csak negyed része is. A' kukoricza, kivált a' Pusztákon, éretlen, megfagyott s' felette kevés lett. Az esztendei igen savanyu borok igen állandók 's soká tarthatók és ivásra idővel kellemetesebbek lettek." (Magdics J. 181.)

– SELMECBÁNYA. Ismét döghalál. (Palugyai J., IV. 789.)

– SEPSISZENTGYÖRGY. "Az 1833-ik év folyama. Az egész télen se hó, se eső nem volt, tsupán Januárus közepén egy kevés. A juhok künn teleltek, a tavasz jól szálott, a fű pedig oly lassan nőtt, hogy Május 15-dikén a marha nem kapott enni, az őszi augusztus végén se volt betakarodva, egy kalongya Buza eresztett 2 és fél vékát, a' ros hármát és felet.

A' Juh nyájnak fele elhullott, aratáskor a' sok eső mián, Szent MIHÁLY előtt egy héttel a' hó leesett, de hamar el is ment és jó idő járt December közepéig."* (Kiss Mózes. Az Ij. XLVI. 1943.)

– SOPRON. Az év jól indult; de az emberek nem haladtak a munkában, mert sokan betegek voltak. Péter-Pálkor (jún.29.) a jég az egész külső szőlőhegyet elverte. A szőlők hajtásai ujjnyi hosszúak voltak, a gabonát az embereknek le kellett aratniok, az alsó szőlő hegyen nem volt baj! Közepes bor és gabonatermő év. (Bruckner G.)

– SOPRON. A kolera betegség az egész télen át bujkált s hetenként 1-2 ember meghala benne. De június felé már sokkal rosszabbá vált, s naponta 10-15-20, sőt 26 ember is meghalt. (A temetés módjának leírása.) Kolerában ebben az évben 587 ember halt meg, de más betegségeket is számítva a halottak száma 925. Ezek közül katolikus 577 és evangélikus 348. A kolera az egész országban dühöngött. (Bruckner Gottlieb.)

– VERSEC. A fellépett hernyók szaporasága a legnagyobb volt. A szőlőhegyek felében nemcsak a termésnek egy harmadát tették tönkre, hanem pusztításuk folytán sok helyütt még a tőkék is kiszáradtak. E kártékony hernyók, melyekben alighanem a mi szőlőinket jelenleg pusztító hernyót, a tortrix pillerianat (Springwurm-Wiekler) kell gyanítanunk, csak a következő évben pusztultak el a gyakori esőzések következtében. (Milleker B. Versec, I.302.)

– ZEMPLÉN M. vizeinek 1832 évi áradásai indították el a vármegye folyóvizeinek szabályozását. A HERNÁD, CSÉCS, a TAPOLY TUSSA, TISZA UJFALU és HOOR agyagos helységei határát, a LABORCZ PATRICS és TOPOLYÁNt pusztította el. KARÁD pedig a holt TISZA mellé telepedett át. (Adalékok Zemplén m. VI. 1901. 317.)

1833

tél. 1832/33. VERSEC. "Ezen a télen a hideg rendkívüli volt, de nem okozott annyi kárt, mint az azt követő tavaszon, mely ép oly foku és április 15-ig tartó hideget hozott, mint minővel a tél jeleskedik. A fagy ekkor oly nagy károkat okozott, hogy igen sok szőlőben a tőkék ki kellett vágni. Különösen a fehér faju szőlők fagytak el. Az ez évi szüret gyenge közepszerűnek jelezhető." (Milleker B., Versec, I.332.)

január 5. PEST-BUDA. "... A DUNA jege szombaton beállott; déli 12 órakor már kocsikon lehetett a jégen átjárni." (Ismeretlen bejegyzése egy német naptárba. Fővárosi Kiscelli Múzeum.)

* Eredeti helyesírással közöljük a feljegyzéseket, amelyeket Csikmadarasi BOGAT Dénes, a sepsiszentgyörgyi Nemzeti Múzeum levéltárosa volt szíves kérésre az Intézetnek beküldeni.

- január 5. PEST-BUDA. A DUNA január 5-én 1,63 m vízállás mellett beállott és 40 nap mulva indult el február 14-én 3,60 m-es víz mellett. (Zawadovszki A. I.26.)
- január 7. POZSONY. A DUNA erősen zajlik és csónakon alig lehet átkelni a másik partra. Du. a jég megállott. (P.Z.jan.8.)
- január 4-12. NAGYENYED. "Mi nálunk a' tél szokatlan keménységü. A' hó oly nagy, hogy esztendőktől fogva nem volt ezen vidékben ekkora. A' keményebb hideg esztendő első napjára virradólag állott bé, a' mikor is a' hideg volt – 16, 4-kén – 19 1/2, 6-dikán – 22 és egy egész a mai napig, még – 19-nél kisebb hideg nem volt, úgy hogy illy nagy hidegnek ennyi napokon keresztül tartó szinte egyforma keménysége csak nem példátlan dolog derék borteremő vidékünkben. * (H.K.T.jan.30.)
- január 10. UNGVÁR. Igen kemény a tél. (I.h.jan.26.)
- január. PEST. Állandó hideg 28-áig, azután hirtelen enyhülés. Hó 10, felhőzet 15 napon; ritkán NY-i szelek. (Schwarzl J. Diss.)
- február 8. POZSONY. Reggel 9-kor megrepedt a jégtakaró, 12-kor általános volt a jég megmozdulása. A vízállás 7,72-ről 14 1/2, emelkedett, mert a jég a város alatt torlódott. A DUNA mindkét ágának partjait magas jégdarabok borítják. A fákat zuzmara fedi. A nádor csak 11-én kelhetett át a DUNÁN, hogy BÉCSbe utazzék. (P.Z.febr.12.)
- február 12-14. PEST-BUDA. A DUNA jege a Kapucinusok (Budán a Fő-utcán)** és a Proviant között jelentékenyen megcsúszott, mégpedig dél körül 14-én a jég éjjel 1 óra-kor teljesen elindult, közben a Kapucinus atyáknál (régii II.ker. Viziváros, Fő-utca) a DUNÁN 2 jéghegy képződött s 6 (Klafter) öl (kb. 11-12 méter) magasságot ért el, s többen fel is másztak azokra. (Ismeretlen bejegyzése német nyelven egy német naptárba. Fővárosi Kiscelli Múzeum.)
- február. PEST. Hőmérséklet enyhe, déli szél eső 2, hó 3 napon. (Schwarzl J. Diss.)
- március 5. PEST-ÓBUDA. A hajóhidat beszerelték. (Ismeretlen naptári bejegyzése.)
- március 5. PEST-BUDA. A hajóhidat beakasztották***, s a bátrabb közönség mutatkozik PEST és BUDA között. (H.K.T.márc.5.)
- március 7. POZSONY. A hajóhidat ma beszerelték. (P.Z.márc.8.)
- március. PEST. A hó utolsó 6 napjáig esők és sűrű felhők; a megszokott napéjegylenlőségi szelek teljesen kimaradtak. (Schwarzl J. Diss.)
- március. BÁBOLNA. Márciusban rendkívül heves vihar dühöngött, amely a palával fedett háztetőket bontotta és erősen megrongálta. A tetőcserepek a falak mellett darabokban heverték, úgyszintén a Kastélyudvarban is. Az orkán ideje alatt nem merészkedtünk a szabadba, annak veszélye nélkül, hogy a vihar földhöz ne vágja az embert, vagy tetőcserepek meg ne sértsék. A heves vihar regg. 7-től délig tartott. Több ezer cserepet kellett pótolni. Az 5. és 6.-os istállók és a kastély sérültek meg a legerősebben. (Hochenberger M.2.)

* Bizonyára R° osztású hőmérsékleti értékek. Ezek sorra véve -20,0, -24,4, -27,5 és -23,8°C-ok. A legnagyobb hideg 6-án volt -27,5°C. Kétségtelen, hogy rendkívüli hideg volt, mert BUDÁN a január középhőmérséklete -7,1°C.

** SENGER Ervin a Fővárosi Kiscelli Múzeum vezetőjének szíves közlése szerint az ún. "Proviant" katonai élelmiszer-raktár a LÁNCID budai hídfőjénél és az ALAGÚT között volt a DUNA parton. A később megindított LÁNCID építésekor bontották le. A mai nemzedék öregebbjei már csak a BEM-téri régi RADETKY, majd PÁLFFY kaszányára emlékeznek

*** 1836-ban is március 5-én szerelték be a hajóhidat, de ősszel 14 nappal később szedték ki, mint 1832-ben. (H.K.T.márc.9.)

április. UNGVÁR. Influenza járvány. (Rónay Árpád.)*

május. NAGYBÁNYA. "Május elején kánikulás napok." (Bencsik J. Az Időjárás X. 1906. 193.)

május. KOLOZSVÁR. "Májusban (első 4., 20., 21., 22., 26. és 27-dik napján) esett az eső egy quadrat lábra 6 l kubik hüvelyk azaz 3/4 része egy kupának." (H.K.T.júl.8.)

május. UNGVÁR. "Száras hideg telünket nyomban követte a' szeles tavasz; most már a' nagy, forró szárazság uralkodik, esőnk teljességgel nincsen, a' tavaszi vetés, ültetés, nem csak hátra marad, hanem el is enyészik, az őszi szép, szőlőink jó reménységet nyújtanak, gyümöltseink, ha megmarad, elegendő lesz." (I.h.máj.25.)

május. SÜLELMED (Szilágy m.). "... miután a mult évben a kukoricza be nem érett, éhínség volt itt SZILÁGY vmben. Dr. BETHLEN Domonkos. SÜLELMED, ARDÓ, KELENCZE, TÓHÁT, SZÉLSZEGH és GARDÁNFALVA 50 szűkölködő családjának inséggabonát osztatott ki." (H.K.T.jún.19.)

május. PEST. állandó és szokatlan hőség, állandó északi szelek, kevés eső, semmi felhő. (Schwarzl J. Diss.)

május. BALATONKILITI. "... az ÁDÁNDi vásár napján (máj. 16.) egy fürgeteg ledöntötte a rossz karban lévő toronysisakot." (Huchthausen L.Hist.Domus.)

május. NÓGRÁD M.** "Májusban caniculáris (kutyameleg) volt, a nyárnak nagyobb részre száraz, éppen caniculában hives és esős; a következő tél, hó nélküli száraz faggyal." (Puky, Mezei 170.)

június 14. POZSONY. "A' tegnapelőtti rettenetes hévség, 's az egyszer, 's mind fellegeteg ég, égháborut várattak velünk, de az estvéli 7 órakor már bekövetkezett hűvös idő azt gyaníttatta, hogy távolban adta ki erejét. 9 óra felé erős szél támadt, esővel, melyet gyöngye villámlás előze meg; hanem 10 tájban tüzesvillám csapott a' hollófekete éjszakán keresztül, 's a' rá következő rettenetes mennydörgés mindenkit borzadás-sal töltö el. Kevés perczek után tüzi lármá hangzott, az egyetlen villám, melyet még néhány gyöngébb dörgések követtek, a' Sz. Márton templom tornyába csapott." (A torony leégett, és ennek részletes leírásával foglalkozik a két újság közleménye.) (H.K.T.jún.19., P.Z.jún.14.)

június. KOLOZSVÁR. "... a' rendkívüli nagy szárazság miatt a' fű elszáradván, félő hogy a' marhákat nem lehet kitelelni." (H.K.T.júl.13.)

június. NAGYBECSKEREK. (jún.22.) Két hónapnál tovább tartott az igen szeles időjárás, de még Medárdkor sem esett, június közepén "majdnem perzselő lánggá vált itt a levegő, szénaboglyák ujságul sem mutatkoznak." (Uo.)

június. PEST. Majdnem állandó hőség, zivatarok nincsenek; eső 3 napon, aug. 1. déli szél. (Schwarzl J. Diss.)

június. VILÁGOS (Arad m.). "... 3 hónapja már mióta az ég csatornái megyénk határai felett zárvák. A mérték feletti hőség nem csak házi kertünk, 's legelőinket, de vetéseinket,

* A feljegyzések között van néhány igen figyelemre méltó. Az anyagot időrendi sorban illesztettem be a "régí megfigyelések" közé. Ezen a helyen is megköszönöm dr. RÓRAY András ny. igazgatónak, hogy nagyatyjának feljegyzéseit rendelkezésemre átengedni sziveskedett. (Réthly)

** 1833 május – 1838 március. Rendszeres időjárási feljegyzések PUKY Simon földbirtokostól valók. Sajnos a helyet, ahol a feljegyzések történtek, sehol sem említi megjelent könyvében: PUKY Simon. Mezei gazdálkodást rendező s mindenkit érdeklő tanlagos tapasztalatokból IDŐJÁRÁS JÖVENDŐLÉSÉI két részre osztva készítette.... Buda 1846. Az időjárási megfigyeléseket 170-229 oldalakon közli. Egy ideig NÓGRÁDban, majd PEST megyében gazdálkodott. Műszerei nem voltak, de behatóan figyelte meg a felhőzetet és a szelet, s a zivatarokat. Könyve 1846-ban jelent meg az egész évre majdnem minden napra ad időjárási prognózist. Érdemben azokkal nem kell foglalkozni, de mint kulturtörténeti adat említésre méltó. (Réthly)

- kaszálóinkat is annyira kiszáritá, hogy rajtok – a' lakosság szorgalma mellett is – minden növény, fűszál, gabona, 's virág elsorvad 's sárgán odahal." A legelők kopárak, a marha legyöngült. (H.K.T. júl. 1.)
- június. KÓRÓGY (Szerém m.). (júl. 2.) "Nálunk a buza-termés középszerűnél jobb szalmájára nézve, fizetése legeslegjobb; egy kereszt 17 kévéjével értve egy nagyv. slavoniai kilát (3 1/2 pozs. mérő) fizet; az árpa is így, a zab középszerűen." Kukorica, szőlő, makk egész Szlavoniában igen jó termést adott. (I.h.aug. 17.)
- július. HEGYALJA (Zemplén m.). "Itt az idő megesősödött, s ennél fogva a már learatott életnek behordását nagyon hátráltatja..." (Uo.)
- július 8. HONT M. "Dörgő villámlások, szélvészek és galambtojásnyi nagyságu jegekkel kevert itélet ment e megye BATHÉ járása néhány határai BORÓ, SZANTÓ, MAGYARÁD, CSÁNK, sat. Keresztül Júl. 8-dikán." Az iszonyú jég az érett gabonát elverte, a dohány kőröit derékbe tördelte, az egész dohány földet letarolta, tavasziban kevés, de az ősziben igen sok a kár. (I.h.júl. 24.)
- július 8. JÁKÓHALMA. "F. hó 8-dikán délután 4 óra tájban a buza kaszálásban foglalatosskodott mezei munkásokat hirtelen kerekedő zivatar a' már őszverakott buza kévék alá kényszeríti vonulni, 's csak hamar a' terhes felhőkből rohant sebes villám, egy szintén a' buza kévé alá bujt Faragó ivadékot úgy sujt meg, hogy kalapja tetejét jobbadán széljel-roncsolná, nyakszirtjét vérzésig megsértené, haját elperzsel-né, 's jobb füle tövétől a' váll-kulcs, 's jobb oldal bordáin lefelé, mintegy három ujnnyi szélességű felégetésével, a' külső bőrnek a' jobb lába bokáig terjedne, csizmáját, 's vászonruháját széljel szaggatottan hagyva. A' szerencsétlen egy mezei munkás által a' buza-kévéktől merevedten tüstént távolabb helyre huzatván, majd haza vitetett. Hallásának elvesztése mellett mindez ideig életben vagyon, jár, 's kél, többnyire értelmesen beszél, étvágya igen nagy. Baját ha kérdeztetik feleségének tulajdonítja, ki őt, mondja, meleg vízzel forrázta le." (I.h.aug. 3.)
- július. MÁTRA-TAS. (júl. 17.) Nagy szárazság után két hét óta nap nap mellett "zuhanó záporok" vannak, a kalongyában lévő gabona már kezd csírázni. SOLYMOS felett jégeső pusztított. (I.h.júl. 27.)
- július. SZATMÁR M. "A' mult tavasz annyira esőtlen volt, hogy a' kukoricza-vetések ki nem kelhettek, az árpa, zab vetemények is megsínylették." Újból vetettek. Tavasszal nagy szárazság volt, s a szénatermés gyenge. A canicula beérkeztevel megindult az eső is, s ezután a szárazságot a folyvásti esőzés, a meleget hideg váltotta fel, s hátráltatják a dinnye, tengeri növéseit. A sok esőzés a betakarítást akadályozta. Makk termés nagy, dohány gyenge, mindezt hosszasan leírja. (I.h.aug. 31.)
- július. ERDÉLY. Főképp a múlt évi silány kukorica termés miatt, sok helyütt éhínség lépett fel. Br. WESSELÉNYI Miklós megrázó és lelkes felhívást intéz ERDÉLY nőihez, adakozzanak, hogy az sokak éhhalála elkerülhető legyen. (N.T.) Ugyanott már nagy felajánlásokról írnak. (I.h.júl. 13.)
- július 20. TAMÁSI. A jég elverte a határt. (Historia Parociae.)
- július. PEST. Az előbbi hónap nagyfokú hőség után érezhető hideg következett és a hőmérséklet nagyon változékony, aminő inkább áprilisban szokott lenni; az ég mindig szomorú, sűrű felhők és bőséges esőzések, esős és gyakori zivatarok. (Schwarzl J. Diss.)
- július-szeptember. JÁSZBERÉNY. Az eső, mely hosszabb szárazság után végre július 2-án megjött és szeptember 23-áig mindennap megöntözte a földet. Ez a 23-i eső oly bőséges volt, hogy az ár elöntötte a város minden kerületét. A ZAGYVA folyó nem elégedett meg medrével, sokfelé áttörve a gátat, elárasztotta a vidéket, megrongálta

- a hidakat. Tudomásom szerint – írja a ház főnöke (rendház) – halálos áldozatai is vannak, 4 embert ragadott el az áradat. (Ferencsek, Merk T.)
- július. ZSOLNA. Igen esős hónap volt. (P.Z.aug. 10.)
- július. KECSKEMÉT. Július hónapban a kecskeméti északra fekvő szőlőket végzet érte, jégeső jött, elverte mind, köztük a mienket is; ami kevés maradt a fürtökön, az is megrothadt. (Historia Domus Kecskemétiensis 253.)
- augusztus. POZSONY. Igen esős időjárás, alig múlik el nap eső nélkül. (Uo. aug.23.)
- augusztus 14. DUNA. "Mint BÉCSnél, POZSONYnál, úgy PEST-BUDÁNál is tetemesen nevededik a' DUNA vize. Hiteles előadások szerint már több helyen kiöntött." (H.K.T.aug.14.)
- augusztus 15. DEBRECEN. "F. hó 15-dikére virradólag egy óra tájban oly rettenetes égzengés 's különösen nagy csattanás hallatszott nállunk, milyenre a' legéltebbek sem emlékeznek, 's városunk egyik utcáján (Kis-Hatvani) leütvé az égi tűz, három házat egy szélteben, 's egyet azokhoz átellenben megszaggatott, mellyeknek konyháit, kamaráit, 's emberekkel tele hálósobáit bekalandozván, a' falakat több helyen átszaggatta, több fazekat, fateknőt, lámpát, stb. öszvetört, de a' mi szerencsés csuda, sem nem gyújtott, sem embert nem érdekelt, holott a' nyoszolyákban fekvők mellett a' falat, 's egy helyen szinte földön fekvő gyermek alatt a' földet nagy erővel szaggatta fel. Vidékünkön több helyekről hallánk e nyáron ilyen forma menykőhullásokat." (H.K.T.aug.24.)
- augusztus 16. UNGVÁR. Felhőszakadás. (Rónay Árpád.)
- augusztus. FEJÉR M. Igen jó búzatermés. Rozs és zab gyenge volt, kukorica is gyenge. A BALATON vidékén igen nagy szilvatermés volt. (H.K.T., I.h.aug.31.)
- augusztus. HONT M. "Aug. 1-sőjétől fogva ritka nap volt az, mellyen bőven csorgó esőt nem éreztünk, s midőn már vigadoztunk az áldott nap kisütésén, a' mindig felyülről orkánként zuduló szelek tüstént felhőt hajtottak fel derült napunkra. Összehordott kalongyáink, kepéink, zöldülnek, csiráznak, 's rothadnak. Aug. 23-án kezd egünk derülni." (I.h.aug.31.)
- augusztus. KOMÁROM. "Az idei DUNA áradás sok rendetlenséget tett rétjeinkben." "Nemcsak az áradás, hanem az esőzések is akadályozták a munkát, a széna nyirkos lett és barna. A DUNA előntötte a laposabb helyeket, a sok termést elpusztított. Az aratásra is kedvezőtlen volt az árvíz, sokszor volt eső, zivatar." Gabonaárak. (I.h.szept.7.)
- augusztus. PEST. A meleg mérsékelt, nagy nagy esőzések 19 napon, eléggé erős zivatarok voltak. (Schwarzl J. Diss.)
- szeptember. VESZPRÉM. (szept.17.) A szüret már a múlt héten megkezdődött. A sok eső miatt rothadt a szőlő. KESZTHELY vidékén a jég elverte a szőlőt. PEST-BUDA vidékén 19-én megkezdették a szüretet, a mostoha időjárás miatt. (H.K.T. szept.21.)
- szeptember 7. NAGYBECSKEREK. A DUNA és a TISZA összefolyása vidékén kora d.e. erős szélvihar volt. (I.h.nov.23.)
- szeptember 10. PEST-BUDÁN a tanács rendelkezésére megkezdődött a szüret. (I.h.okt.12.)
- szeptember. ESZTERGOM. Középszerű bor- és gabonatermés. Sok fürt savanyú és rothadt. (Uo.)
- szeptember 12-13. PEST-BUDA. Az éjjel volt vihar a szőlőkben nagy kárt tett, a szőlőtőkét karóstól kitepte és a földhöz vágta. (P.Z.szept.15.)
- szeptember 15. TATA. Reggel 9 órakor nagy zivatar és szélvihar volt. (I.h.okt.2.)
- szeptember 21. KŐSZEG. Nagy áradás volt, amely sok kárt tett. (Visnya A. Az I.XLVI. 1942. 101.)

- szeptember 21. SOPRON. Az IKVA patak annyira kiáradt, hogy 2 ölnyivel meghaladta a patak medrét. (Michel Sammlungen. 13.)
- szeptember 20-22. RÍMASZOMBAT. "... a RIMA folyó szinte annyira kiáradt, hogy az egész u.n. új-város a' reá rohanó víztől elborítva már végóráját rettegé. A' város környéke tengerhez hasonlított, pinczék, szobák még 2 órákor is telve voltak vízzel, sok helyen a' föld alatt beszivárgó víz a' házak deszkázatját is felemelé, a' mondott egész új-várost a' már közelgő télre lakhatatlanná tette." (H.K.T.okt.5.)
- szeptember 21. SOPRON. A patak oly nagy lett, hogy házunkon (Rózsa utca 5.) emberemlékezet óta ily nagy még nem volt az IKVA. (Csatkai-Petz 72.)
- szeptember 24. PEST-BUDA. 24-éig esőzések, végre derült ég, a hőmérséklet kellemes meleg; zivatar 3 napon, nagyon erős ÉNY-i és ÉK-i szelek. (Schwarzl J. Diss.)
- szeptember. POZSONY. "... a' DUNA egy pár nap alatt 11 lábnyira áradott fel, 's több helyen ki is önte." (H.K.T. okt.5.)
- szeptember. SZEGED. "Szakadatlan esőzések pusztítják a' szőlőt, 's gyümölcsöt. Bor ugyan elég termett, de nem jó." (I.h.okt.9.)
- október 17. PEST. "... tegnap estve pedig esőnk villámlással, 's menydörgéssel vala; egünk ma borongós; időnk hideg és szeles." (I.h.okt.18.)
- október. BADACSONY. "... vidékén a mennyiséget tekintve közepszerű a bortermés, a must sok helyen elég édes, de tartós bort nem várhatni." (I.h.okt.30.)
- október 18. POZSONY. A szüret befejeződött. Mennyiségileg jóval az átlagon alul maradt, és gyenge a bor, mert az esős nyár lehetetlenné tette a szőlő beérését és rothadás is fellépett. (P.Z.okt.18.)
- október 21. ZÁGRÁB. "Oct. 2-dikán reggeli 3 óra után iszonyu szélvész támadt nálunk, millyenre sok esztendő óta nem emlékezünk. Kezdetétől estig, csak kevés időközöt vevén ki-, dühösködött, és pedig olly kegyetlenül, hogy az élőfákat kiszaggatta, a házak fedeleit leszórta, ablakainkat betördelte, kéményeinket lerontotta, 's egész falakat összeverontott. Az országban az embereket és állatokat a' földhöz csapkodta. E' szélvész úgy látszott, mintha a' természetet sarkából akarta volna kivetni." (H.K.T.nov.2.)
- október 28. KASSA. "A' HEGYALJAI szüret várakozáson kívül rosszul ütött ki, és sok esztendő óta nem került olly drágába a' bor a szőlőbirtokosoknak mind az idén. Ha a szőlő miveltetési költség számbavéttetik, némely szőlőbirtokosoknak 200 forint-jában is van egy hordó bor. KASSÁN sem a' legjobb szüret volt, de a' maga körében még sem olyan rossz, mint a' HEGYALJAI." (I.h.okt.30.)
- október. PEST. A hőmérséklet enyhe és kellemes, állandóan derült ég, kevés szél. (Schwarzl J., Diss.)
- nyár-ősz. SZEPESSÉG. Október 13-án írták a SZEPESSÉGBől, hogy a nyár kezdetén NAGYSZALÓKON a villám több csúrt felgyújtott, s a legelőn 75 birkát sújtott és KÉSMÁRKON az evangélikus templom tornyát érte s lefutott a szószerkekre. Az aratás 14 nappal késett. A sok eső miatt nem tudtak betakarítani, s az egerek nagyban pusztították a termést. Árvizek is keletkeztek, s az egerek a fákra menekültek; a sarjút és a len is elpusztult. (P.Z.okt.26.)
- december 23. KRUSOVALLYA (BÁCS m.). "A Tavaszhoz hasonlító Télben élünk. Éjjelre többnyire beborul időnk, s néha esik az eső; nappalunk pedig tavaszi melegségű és tiszta. Ha még egy hetünk ilyen; kertjeinkben fáink bimbózni fognak. Zöldségünk bővséggel, holnapos retkünk mint Májusban." (H.K.T. 1834. jan.4.)
- december. UNGVÁR. "Most árva havunk, majd ismét kevés fagyunk, de legtöbb esőnk van; különben is késő vetéseinknek nagy része ki nem költ, mi bennünket kedvet-

lenit. Szüretünk csekély vala; hizott sertésünk bőven és olcsó, de talán csak a' pénz szüke miatt. Semminek mint máskor állandó ára nincsen; kis időre az utak jó vagy rossz volta ingadozólag határozza meg." (H.K.T. dec.21.)

december 26. POZSONY. Az igen enyhe és esős időjárás következtében az országutak nagyon elomlottak. A DUNA is erősen árad. 26-án viharos, esős időjárás után a vízállás a 9-10 lábnyi állásról 11-re emelkedett, s 28-án már 12, 2". A vihar egy fa törzset neki vitt a hajóhídnak és annak három járomfáját elvitte. A hajóhidat dec. 28-án leszerelték. (P.Z.dec.28.)

1833. ABONY. "Kemény tél után kellemes időjárású év következett; a termés középserű volt ugyan, de széna és gyümölcs bőven termett." (Abonyi L., Abony. II. 295.c.)

– BUZSÁK (Somogy m.). Igen nagy volt a szárazság; majdnem egész nyáron át semmi eső nem volt; kis mennyiségű széna 5 frt volt. (Móznér L. Az időjárás. 1947. 100.)

– CSONGRÁD. A tele nagy hideggel ment végbe, a TISZÁban 7 hétig volt a jég, a tavasz jó száraz volt, március 11-én összetörte a szél BLÁZSIK Pál malmát; a nyarának az utolja igen sok esővel ment, a réti szénákat mind összerontotta, a gabonát átátztatta, a búzának köble 7-12 frt, az árpáé 2-7 frt, a zab csakugy, a borok pedig a rothadás végett nem igen jók voltak. (Blázsik.)

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1830	Hőmérséklet °C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	együtt	köd	zivatar
I.	-7,8	2,5	-18,8	1	10	11	15	–
II.	2,1	9,6	-4,0	2	3	5	11	–
III.	5,9	12,8	-3,8	16	2	18	8	–
IV.	9,6	15,3	-3,0	14	–	14	7	–
V.	20,1	28,8	12,2	6	–	6	6	3
VI.	20,5	33,0	11,7	13	–	13	2	3
VII.	18,4	33,0	12,4	18	–	18	4	9
VIII.	17,6	25,5	10,0	19	–	19	2	4
IX.	16,1	20,5	7,5	15	–	15	8	3
X.	9,1	15,5	2,2	5	–	5	14	–
XI.	4,0	13,0	-1,0	12	2	14	7	–
XII.	3,9	10,0	-5,1	16	3	19	4	–
Év	10,0	33,0	-18,8	137	20	157	88	22

– EGER. "... egy pozs mérő buza 4 fr 20 kr, rozs 3 fr 10 kr., árpa 2 fr. zab 2 fr." (Szederkényi N., Heves vm. IV. 454.)

– ESZTERGOM. A DUNA befagyott január 7-én. A jég elment febr. 12-én. "Sok lett volna (a bor), de öszve rohadt a (szőlő)". "Az aratás kezdete július 16-án. Szüret kezdete szeptember 23-án". (Esztergomi, Az Időjárás, XXIX. 1925.37.)

- KOLOZSVÁR. (jan.2.) A múlt, azaz 1833-ik esztendő nedvességre nézve közepszerű volt (csapadék: eső és hó). A víznek, mely KOLOZSVÁR csillagvizsgáló torony körül egész esztendő által egy quadrát lábra esett, mennyisége a következő:

A csapadék mennyisége havonta kubik hüvelyekben. Havonta és évi összeg.

1833

KOLOZSVÁR

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
13	200	277	20	79	276	845	584	245	123	78	188	2928

Mind öszve (évi) 2928 kubikhüvely, mely víz ha a föld színén maradt volna, tehát 20 hüvelyk és 4/vonal* magasságu lett volna. Ha pedig ezt a vizet kupaszámra vesszük, mind egy kupába 80 kubik hüvely megyen egy quadrat lábra 36 1/2 kupa, és így egy quadrát öltre 164 veder 3 1/2 kupa egész esztendő alatt esett. (Erdélyi Híradó. (H.K.T. 1834.jan. 15.)

- KOMÁROM. "... le mentünk BUDÁRA fürdőbe, ott mulattunk 8 napokig, de a' szüntelen tartó rossz idő miatt keveset fürödhettünk. Gyümölcstünk ezen esztendőben felényi, sőt harmad annyi sem volt, mint tavaly, de nem is tsuda, mivel ezen esztendőnek folyamataja különös volt, de a DUNA még is befagyott, melynek jege Februárius 8-kán ismét elment, az egész tavasz SZ. GYÖRGY napig kellemetlen, Május közepén rekkenő meleg és száraz idő. Május 27-kétől Június 3-káig szokatlan hideg, azután ismét csökkent melegség Július 2-áig úgy hogy 1-ső July a' Thermom °R az árnyékban 28 gr (35°C.), napra kiteve pedig délutáni egy órakor 42 gr. mutatott (52,5°C). Július 2-kán elromlott a' jó idő és többé September végéig meg sem enyhült, hanem minden hideg szelek és esők jártak. Octóber 13-kától November 2-káig igen kellemetes szép idő jártak, azután bé állottak az esős idő, 's attól fogva mind e' mai napig 2k Januárius 834 többet esik az eső, mint nem; a' vizek a' nyáron és öszön többször megáradtak, de a' legnagyobb víz most és éppen a' mult éjtszaka (1834. jan. 1.) kezdte a' mi Szigetünket is elborítani, a' áradás. Ebben az esztendőben bor nem sok termett és nem is jó féle, gabona közepszerűen és széna nem sok." (Jókey J. 87.)
- ÓBUDA. Ebben az évben rendkívül száraz nyarunk volt, amely az eddig átélt szárazságokat oly messze felülmúlták, és csodálatos volt, hogy e mellett bár kevés, de mégis annyi termett. Az összes nyári termények rendkívül rosszul sikerültek, úgy szintén széna és mohar közepes termést, azonban a búza rendkívül jól sikerült. Ami azonban a szőlőtermést illeti, nem írhatjuk le Isten rendkívüli jóságát, mert ebben az évben különösen jó bor termett, s oly bőséggel mint 1829-ben, ami bizonyosan igen ritka eset, hogy bőség mellett a minőség is oly kiváló lett. Ebben az évben az én szőlőmben sokat telepítettem. (Részletes felsorolás.) A bor ára a piacon MÁRTON nap körül 47 f 10 kr és 57 f és 57 f 30 kr, sőt még 6 f.; az üzérkedők (Spekulanten) rendkívül sokat vásároltak össze. (Krenn. ..polgár.)
- PENC (Pest m.). "Száraz tavasz, forró május és június, július hideg, augusztus hideg és esős. Szeptember esős. Október tiszta, bor savanyú, gabona kevés. Nov. és X-ber esős és nagyon szelek." (Csörföly J.)

* Miután 1 hüvelyk = 27 mm, 1 vonal 0,22 cm, 1833. évi csapadék KOLOZSVÁRott 549 mm volt. Ha egy kupát 1 liternek vesszünk, akkor hasonló mennyiség adódik.

–RÁCKEVE. "A tél 28. Nov. derék hóval beköszöntött, minden marha jászolra szorult, 8-ik Deczbris szüntelen havazott, akkor esővel kevert hó, locs-pocs. A Révbe nagy zátony támadván a DUNÁban mivel a víz egész esztendőn által kicsiny volt, az általjárás nagyon megnehezedett. Januárius végéig kemény fagy. Februáriusban majd havazott, majd olvadt. Martius, Április elég nedves; de hideg. Májusba igen kevés eső és forró napok, mely miatt, kivált HUGYÉn kevés szemü.

Az aratás Péter Pál napján már elkezdett, folyt gyakori esőzés közbe a DUNA buza hordáskor és Octoberbe kukoricza szedéskor HUGYÉra kiöntvén, a Takarodás útját igen megnehezítette, a víz kiünt és nem felette nagy lévén, sokáig nem tartott. A bor háromszor jégcsapás miatt igen kevés és rossz, szintelen és savatagu lett." (Magdics J. 182.)

1834

január. TOKAJ-HEGYALJA. "A' szüret köztudomásra igen csekély volt, de a' borok annyira megjavultak, hogy a' kevés termésből nagy hasznot lehet reményleni, ha a' Galicziai utak a' mostani gyakori esőzések után járhatókká lesznek." (H.K.T. 1834.jan.4.)

január. DUNA. "Szomoru hírek érkeznek a' DUNA kiöntéséről, ESZTERGOM, PÁRKÁNY, THÁT, SZOB, VISEGRÁD, GYŐR és GUTTA vidékei tengerhez hasonlitanak." (I.h.jan.15.)

január 6. "POZSONYnál is mint nálunk (Pesten) a' DUNA szokatlan nagyra növekedett, minek következtében a' parthoz közel eső pinczék vízzel teltek el. Január 6-dikától kezdve azonban a' nagy víz apadni kezd." (I.h.jan. 16.)

január. DEBRECEN. "A' januáriusi vásár igen rossz volt a' sok esőzés miatt az utak járhatatlanok volta okozta." "Elgondolhatni, hogy annyi eső az utcák földjét is feláztatván, a' vásár közepéig (kb. 30 cm, néhol térdig (kb. 60 cm.) erő sár miatt a' vásárolni kívánók sem igen jelentek meg a' vásárban." (I.h.febr.5.)

január 6. PEST. "Hajóhidunk, minekutánna DUNÁnk annyira megáradt, hogy kiöntéssel fenyegetődnék, sőt BUDA várának egy részét már áztatná is, Januárius 6-dikán a hid felszedetett, 's így a' két város közt való közösülés jó darabig megnehezült." (I.h.jan.8.)

január 6. PEST-BUDÁn a DUNA árvize 5,03 cm szintmagasságot ért el. (Zawadovszky A. 30.) 1833/34 tél. HAHÓT (Zala m.). "A tél rendkívül gyenge volt, úgyhogy Szent Pál (jan.29.) fordulója napján, – midőn ezt írom – lepkét, szunyogokat és más bogarakat a levegőben repdesni lehetett látni. Ugyszólván semmi hónap színét nem lehetett látni; a mezei tavaszi virágok, hyadinthok a kertekben kinyilva mint április hónapban mutogatták magukat; a gyerekek az utcán mezitláb futkároztak."

"Bécsben pedig ezen esztendő Januárius 4-én a Szent István tornyába a mennykő beütött, de kárt nem okozott." (Hahót, Halotti Anyakönyv V.köt. Miseta Gyula.)

január. BUDA. "Forgószél. Minap fővárosunkban éjjel iszonyu szél támadott, 's némelly ablak, némelly háztető sinlette dühösségét." (Regélő, II. 1834.47.)

január 6. KALOCSA. "F. hó 6-dika valóban természetes vízkeresztje vala Kalocsa érseki városának. A' mikor is ez vízzel körül kerítettett utcájá többnyire hajózható csatornákká változtak, a' közösülés megakadályoztatott, egy szóval városunk a' nagy világtól minden oldalról elszigeteltetett. A' helységeket képező szállásokon kinn szorítottatott, 's lakozó több ezer emberek városi barátjaikkal sziveik érzéseit most már csak úgy közölhetik, ha (éltek veszedelmével) magokat a' hanykodó habok kétes

- hátára bátrak ereszteti; mely egy mód is a' gyenge erejű beállott jég által elannyira megsemmisített, hogy a' közösülés végképpen megszakadna." (H.K.T. jan.22.)
- január. KALOCSA: "Januárban a DUNA nagyon megáradt, s majdnem minden hal nélkül szükölködött." "Enyhe volt a tél, egészen tavaszias, a mandula-, barackfák, valamint a kerti, s mezei növények virágoznak." (I.h.febr.12.)
- január 22. NAGYBECSKEREK: "Az időjárás nálunk lanya, 's tavaszi változékonysága, a' ravasz meleg által hevült fák szemlátomást feszülnek, kevés hó, 's sok víz; a' TISZA, 's MAROS naponként kiöntéssel fenyegetnek, a' BÉGA, TEMES és BERZOVA pedig partjaikon már kiöntöttek; utaink szinte járhatatlanok; a' termékeknek semmi ára." (I.h.jan.29.)
- január. VESZPRÉM. "Az 1834-ik esztendő volt a XIX. század legenyhébb esztendeje. Az eredeti anyakönyvi bejegyzések szerint Szent Vince napján, január 22-én virágzik a meggyfa, Gyertyaszentelő napján, február 2-án a méhek mind künn vannak. Egész télen soha sem fagyott és nem volt hó. Az enyhe tél következményeként 1834-ben termett a XIX. század legjobb minőségű bora, amiről egy göcseji plébános önértékeléssel jegyezte meg anyakönyvében: "Jobb bor termett, mint akár a pécsi hegyeken." (Sz.Mihály plébánia: Hist. Domus, Közli Gutheil J. kanonok.)
- január 25, 26. NYITRA. "A tartós nagy esőzések nagy áradást okoztak. A' VÁG 25-én legmagasabb állását érte el, számos községet öntött el és az országutak is víz alatt állottak. A' GALGÓCZI hidnak mind a' két végén a' víz keresztül rohanván, az átkelés lehetetlenné vált, 's a' fennakadt posta is csak harmad napra nagy nehezen járhatott által további útjára. Január 26-dikán a' víz annyira előzőnlött, hogy a' GALGÓCZtól fél órányi távolságra lévő LEOPOLD (LIPÓTVÁR) fellegvárral is éppen minden közösülés félben szakadott, némelly GALGÓCZrul LEOPOLD várba látogatás okáért indult lakosok 2 napig voltak kirekesztve hazulról, majd csolnakon kéntelenítettek haza evezni. A' VÁG partjain lévő talpak (tutaj) és építményi fagerendák a' víz ereje által a városhoz hordattak és ottan egy rakásra tornyozva retentő jelenetet mutatának.
- Az ERDŐDY park volt, 's a' víz magassága csak 1 lábbal volt alacsonyabb mint 1813-ban. Az áradás 24 órát tartott, a' közlekedés megindult, bár a' völgye messze vidéken víz alatt volt. Enyhe tavaszias időjárás, a' fák bimbói fakadni készülnek. 30-án beállott fagy jéggel borított mindent." (H.K.T. febr.8.)
- január. SZATHMÁR. (jan.24.) "A' tél röveg fagyott, 's havazást adott, tavaszi lágy meleg és esőzések voltak. Többször sűrű ködök, a' napfény..." (I.h.febr.5.)
- január 26. NAGYENYED. Szelid tavaszias időjárás, csak 3-4-szer volt gyenge hőszállingózás. Számtottevő hideg nem volt, még január vége is márciusnak illett be. A MAROS 26-án hirtelen áradt a 24 óra alatt az alatt fekvő helyeket elöntötte. SZ. KIRÁLY felé több mint 10-12 vízerekből, 2-3 hüvelyknyi magasságra víz löködött fel, ott ahol eddig kút sem volt. Ez is hamar megszűnt, s a MAROS is visszatért medrébe. (I.h.febr.15.)
- január 21. POZSONY. Nyolc napja ismét enyhe az időjárás, 20-án reggel, d.e. 8°R (10°C.) volt a hőmérséklet. Mezei virágok teljes virágzásban vannak. (P.Z.jan.21.)
- január. KOLOZSVÁR. Január utolsó napjáig őszi idő járt; azóta meg fagyott, de a földek hó nélkül kopaszon vannak. (Erdélyi Híradó.)
- január. BUDAPEST-GELLÉRTHEGY. "A thermométer olly álláspontot mutatott, melylyeken bámultunk, és a' melylyek különös rendkívüliek is voltak. 19 grádusnyi különbség a' levegő két végső hőmérséklete között, 's annak maximuma olyan, millyen közönségesen Martiusban nem szokott lenni, és mellynél az Áprilisi csak

kevésse nagyobb, sőt gyakran kisebb, a' mellett a' változások rendesen történtek. A' hónap elején inkább meleg, 3-dikban hideg kezdett lenni, mely 6-dikáig növekedett, 9-dikig lassankint meleggé lett, 's ez attól fogva egész 29-kig hol nőtt, hol fogyott, hasonló, de kisebb meleggel bírtak 1816., 1821 és 1822, de nagyon hasonló 1783 január." (Dr. Albert F. H. K. T. febr. 15.)

február 2. HAHÓT (Zala m.). "Gyertyaszentelő Boldogasszony napján szépen kivirágzott meggyfát lehetett látni. De azután egy kissé keményebbre fordult az idő, éjjel megfagyott, ámbár nappal ezután is a legszebb verőfény ragyogott." (Halotti anyakönyv. I.köt. Miseta Gy.)

február 4. UNGVÁR. Villámlás. (Rónay Árpád.)

február 4. SZEGED. A MAROS nagyon megáradt, s sok helyen kiöntött, a TISZA is árad. Szép tavaszi időjárás. (H.K.T. febr.8.)

február 5. VESZPRÉM. Nálunk is a hideg csak egy hét óta következett be erős fagggyal, s szép téli napokkal. (I.h.febr.12.)

február 22. VESZPRÉM. "A közelébbi igen kellemetes napokban ezen vidéki némely boros gazdák szőlőjüket metszeni bátorkodtak." (febr.26.)

február 24. SZATHMÁR. "A' SZAMOS vizének téli kiöntései vízmelléki vidékeinket tengerré változtatta, majd befagytak, 's most már a' jég alól lassanként a' viz, hol a' földhajlás engedi, árkába visszavonul, a' jeget pedig a' nappali meleg ereje emészti, éjszakánként hideg dercink járnak. Magasabb hegyeink, mint a' szomszéd MÁRA-MAROSiak is hóval fedettek." (H.K.T. márc.8.)

február 25. POZSONY. A hajóhidat beakasztották. (P.Z.febr.25.)

február 25. PEST. "Minekutánna hajóhidunk hét hetekig vala kiszedve, tegnap két testvér város köz örömeire ismét berakatott." (I.h.febr.26.)

február 25. BUDA-GELLÉRTHEGY. "A' két város felett a' reggeli, vagy estvéli órákon 17 napon lebegett hol sűrűbb, hol ritkább köd, mely csak kétszer emelkedett fel a' Csillagvizsgáló toronyig." (I.h.márc.8.)

március 1. PEST. "A' Martius 11 d. országszerte dühösködött iszonyu szélvész BUDÁN és PESTen több házfedeleket, tűzfalakat ledöntött, a' gyengébb jövő menő embereket földhöz sujtotta, az épületekről lerohanó cserép és tégladarabokkal többeket megsebesített, némelyeket meg is ölt; a' DUNÁN hajót süllyesztett, kívül a' szabadon utazó szekereket felborította, a' PESTi vásárra jövőket, 's általában az utasokat, kivált akiknek vizen kellett keresztül szállniok, gátolta. Megszűnté óta folyvást hideg fagyunk van; olykor hó szállong." (I.h.márc.15.)

március 8. SZEGED. "TISZÁNK a' jegektől egészen megtisztulván, mai napon hajóhidunk lerakatott, 's így felnyílt a' gazdag BÁNÁTtal, ERDÉLLYel, 's távolabb fekvő helyekkel kereskedési közösülésünk. Folyónk apadásával enyésznyi kezd azon félelem is, mely annak szerfeletti nevedése által a' bennünket meglepett." (I.h. márc.12.)

március 11. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Legrettenetesebb volt a 11-i szélvész, mellynek emlékezete soká fennmaradand mindeneknek, 's a' Sz. GELLÉRT lakosinál is. Itt több mázsás, 's erősen leragadt kőoszlopokat rettentő erővel lesújtott az erős tölgyfa gerendákat könnyen szétyelzuzott, 's ember ökölnyi nagyságu köveket a' levegőben 20 lépésnyire ragadott el. Senki sem mert volna, midőn ezen szélvész legnagyobban dühösködött, a' hegy tetejére a' szabadba kimenni." (I.h.ápr.9.)*

*Északnyugati vihar volt. (Réthly)

- március. HAHÓT. "Egész márciusban a száraz hideg szélvész dühösséggel tombolt Husvét napján (márc.30.) jókora égdörgés jégesőtől követve uralkodott." (Hahót, Halotti anyakönyv V.k.első lap. Miseta Gy.)
- március 11. VESZPRÉM. "A' közelebb irtóztatóan dühösködött szélvész alkalmával, mely házfedeleket sulytott le, fákat döntött ki, stb., támadván, hét ház, 's ezekben egy asszony és két gyermek elégték." (H.K.T. márc.19.)
- VESZPRÉM. "...rendkívül nagy és erős szelek fujtak; a' gymnázium tetejét, mely 1821-ben egészen újból volt készítve, ledobta. Az enyhe telet tavasz váltá fel." (Bolgár M.24.)
- március 11. MAGYARORSZÁG. Nagy szélvihar dühöngött az országban és sok helyen komoly károkat okozott. A délen fekvő homokos területeken az orkán nemcsak a tavaszi vetést is gyökerestől kipusztította, de fákat kicsavart, háztetőket rombolt. Több helyen már előtte, de a viharos idő alatt tűzvész pusztított. Már március 9-én SZEKSZÁRD-on 130, 11-én TÁPIÓBICSKÉN 150, TATÁN 137 ház égett le, VESZPRÉMBen 7, NAGYSZALONTÁN 157, 12-én SZENTGÁL-on 117, ház több mint 80 csűr lett a tűz áldozata. (P.Z.ápr. 11.)
- március 11. JÁSZBERÉNY. A reggel 8 órakor keletkezett és mindinkább erősködő szél 10 óra tájban oly hevesen dühöngött az egész városban, hogy igaz sok háznak egész tetőszerkezetét elhordta, vagy megrongálta s részben ledöntötte. Kolostorunkat is megviselte, s nyugati szárny tetejét csaknem teljesen levitte, annak keleti szárnyában pedig tetemes kárt okozott. (Ferencsek, Merk T.)
- április. HONT M. (ápr. 28.) Száraz hideg időjárás áprilisban "semmi esőnk nem volt." (H.K.T. máj.7.)
- április 15. SZEGED. "A' távoli hegyek körül esett, 's már olvadásba indult hóvizektől városunk felső részén a' TISZÁba folyó MAROS vize, 's maga TISZÁnk is, kivált a' több napok alatt volt esőzések után annyira dagadt, hogy a' vizár némelly helyeken, kivált az alacsony rétekre kiöntvén nagyobb áradástól is méltán tarthatunk." (I.h.ápr.19.)
- április 20. SZEPESSÉG. A hosszú tél miatt elfogyott az állati takarmány. Egy köteg szalma ára 45 kr.volt. (P.Z.máj.20.)
- április. UNGVÁR. A takarmány inség oly nagy, hogy a házak szalmatetőiket leszedték és avval etették az állatokat. A szárazság még tart, s alig nő fü. (I.h.máj.20.)
- április 24. MERNYE (Somogy m.). "... idejövetele első hónapjában nagy hóvihar száguld végig a községen, erős villámlás és mennydörgéstől kísérve. Sőt a villám becsapott a toronyba is." (Hist. Domus. Szabó E.)
- május. VERSEC. Keményen fagyott és az ORAVICA-i hegyláncot hó borította el; 12-én is több ízben esett a hó, minek következtében ismét nagy volt a szénában a fogyatkozás. (Milleker B., Versec I. 303.)
- május. NAGYBECSKEREK. A zöld repcét milliárdnyi bogár pusztítja. A füsttel való védekezés eredménytelen, mert az összegyűjtött és elégetett repcebogarak helyett újabb milliónyi jött elő. (P.Z.máj.20.)
- május 15. POZSONY. "Több hete tartó szárazság és hőség után este 7-kor kitört zivatar, felhőszakadásszerű esővel, éjfél után 2-ig tartott. A természet felüdült. A DUNA magas vízállását főképp az ausztriai esőzések okozták." (P.Z.máj.20.)
- május 26. ZEMPLÉN M. ".... 26-án d.e. a' hideg a' köris fa leveleit elfagylalta, a' gyengébb növényekben, 's életben sok kárt tett, a' szőlőnek azonban nem ártott." (H.K.T. jún.14.)
- május 26. PEST és NAGYVÁRAD. Közel olyan hideg és hó is volt a napokban, mely a fél

értiben lévő cseresznyét, s a virágjába indult rozs vetéseket elfagylalta. (Vasárnapi Ujság 1834: 80. Kolozsvár.)

május. KAPOSVÁR. Szárazság és kései fagy. (Kertessi, Emlékirat.)

május. SZEGED. "A TISZA és MAROS folyók kiöntései által, úgy a' szomszéd TORONTÁLban fekvő UJ-SZEGED, SZENT-IVÁNY, GYÁLA, 's.a.t. helységek is alig felszámítható károkat szenvedtek. Magában GYÁLA helységben több mint három ezer köböl alatti vetés borítottatott el a' viz által." (H.K.T. máj.28.)

május 30. UNGVÁR. Dér volt. (Rónay Á.)

május 30. "PEST és BUDÁnak több szőlőt tetemesen megrongálta a május 30-diki virradóra esett dér." (I.h.jún.4.)

május 30. HAHÓT (Zala m.). "...30-dikán virradóra oly nagy dér volt, eperszedéskor tudniillik és akkor Urnapján (máj.29.) egyformán, hogy ugorka, kukoricza, PESTen pedig az un. kőbányai szőlők jobbadán mind elfagytak." (Hahót. Halotti Anyakönyv V.köt. Miseta Gy.)

május. TORONTÁL M. ".... Nem rég egy ismeretlen féreg kezdte pusztítani a' répczevetést; de a' nedves időket hirtelen föl váltott rendkívüli hőségek többnyire csakhamar eldögleszték azokat. Később a' megmaradtak sárga fekete csikos bogárkákka változtak által, és szinte emészték a' már hüvelyekben állott növényt. Csekély számuk azonban és a repcze-hüvely kemény volta a' tetemes kárt eltávozttaták." (Uo.)

június 2. UNGVÁR. Gyenge fagy. (Rónay Á.)

június. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Sz. Iván hava időjárásí bélyege vala a nagy hévség és szárazság." (H.K.T. júl.5.)

június 25. KECSKEMÉT. Január hónaptól a kevés hó elolvadásától egészen aratásig alig két ízben volt inkább csak harmat, mint eső; egyszer aratás idején nagyon ritka felhőcskékből zivatar kerekedett, villogások, villámlások, hogy majdnem mindnyájan halálra rémültünk, körülbelül 10 percen belül hatszor csapott le a villám. A legközelebbi telken ugyanabba a fába, melyet szétforgácsolt és elégetett. Azután ismét, miként azelőtt igen nagy hőség uralkodott, aminek következtében nagy volt a hiány szénában, gyümölcsben, hüvelyesekben, zöldségfélékben. (Historia Domus Kecskemétiensis. 255.)

június 12. BÁCS M. Rendkívül erős szélvihar és jégzivatar pusztított itt. Igen sokat szenvedtek BOGOJEVA, KARAVUKOVA, HÓDSÁGH községek, valamint a szomszédos SZERÉMSÉG. Az orkán több mint 40 éves fákat csavart ki gyökerestől, házak tetejét rombolta, a szőlőket jég verte. (P.Z.aug.1.)

június 25. JÁSZBERÉNY. Rendkívüli nagy eső és hozzá jég is volt; másnap száz elhalt jószágot (főleg juhot, bárányt) találtak a legelőkön szerte-szét, ezeket a jégeső verte agyon. (Ferencsek, Merk T.)

július. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Az idei nyárnak közönséges bélyege: az aszály és forróság nemcsak el nem változott július hónapban, sőt inkább nagyobb mértékben tünt elő. 40 év alatt ily forró július nem volt, naponta volt 23-24°R (29-30°C). Ami e hónapi időjárásban még különös, az a 28-kán kezdődött, s 30-kától folyvást tartott köd, melyről azonban meghatározni nem lehet, igazi köd, vagy nagy gőz volt-e." (H.K.T. aug.13.)

július. TORONTÁL M. Az idei gabonatermés a közepesnél jobb.

– GÖMÖR M. "Sinyli a mult évi szárazság, őszi áradások kárait. Idén rekkenő meleg, a föld hasadozik, kevés széna termett, szalma kevés." (H.K.T. júl.23.)

július 21-22. BÉKÉS. "TORMÁSSY Lajos megyei főorvos urnak 40 éven át vezetett pontos

- feljegyzései szerint 1834. évi július 21- és 22-én +30°R (37,5°C) volt." (Palugyay J.IV.30.)*
- július 23. BEREK M. A hónapok óta tartó nagy hőség és szárazság miatt sok volt a tűzvész. NAGYLUCSKA községben 122 ház, 185 melléképület égett le. (P.Z.aug.12.)
- július 30. UNGVÁR. Nagyon erős köd. (Rónay Á.)
- augusztus. "ERDÉLY nagyobb részében rendkívüli szárazság uralkodik, széna kevés lett; sarjuhoz semmi remény, a' marhalegelők elszáradtak. A marha legelő-ára leszállott, a' kukoricza is az ország nagy részében össze asszott." (H.K.T.aug.6.)
- nyár. UNGVÁR. Rendkívül meleg és száraz volt. (Rónay Á.)
- szeptember 17. "PEST és BUDA vidékén a szüret beállott." (I.h.szept.17.)
- szeptember 28. BUDA-GELLÉRTHEGY. "Az időjárást szárazság jellemzi, 28-án esti fergeteg volt." (I.h.okt.11.)
- szeptember 15. HAHÓT. "Ezen esztendőben az eső nagy ritkaság mindeddig, t.i. június 5-éig, midőn ezt írom, különben ezen egynéhány napot kivéven nagy forróság és szárazság uralkodik. Általában az egész esztendő merő meleg és szárazság. Bor igen nagy mennyiségben termett és oly jó, hogy századoktól fogva nem volt és talán nem is lesz, kivált némely helyeken oly finom bor. Különösen HAHÓTON, hol különben savanyu bor szokott teremni, imitt amott jelesen az alsó hahóti hegyen, tokaji mászlástól éppen nem különböztethető termett, néha mindezen rendkívüli megérés mellett itt ott meg lehetős savanyu bor is találkozott. A szüret HAHÓTON kezdődött 15-dik szeptemberben. Noha hiteles tudósítások után tudom, a ÉCSi hegyeken Nagyszony napkor (aug.15.) már elkezdődött és tartott a hordó heánya miatt még október közepéig is." (Hahót, Halotti anyakönyv V. köt. első lapján. Miseta Gy.)
- szeptember 17. ** SOPRON. Szüreteltem a "Pötles" szőlőben (a VIRÁGVÖLGY) közelében, 4 akó "Lauteres"-t*** kaptam, amely igen kitűnő lett; a szőlő oly édes volt, hogy édességétől alig volt ehető. Sok év óta ily jó bor nem termett, és olyan kori szüretre az emberek nem emlékeznek vissza. (Csatka E. Petz, 72.)
- szeptember 24. VESZPRÉM. "... a szüret oly bőséggel ütött ki, hogy elegendő hordók nem lévén, tíz akós hordóért négy-öt akó bort is szívesen fizettek a szőlős gazdák. Borunk oly jó és erős, hogy az 1811-kit is felyül haladja"... "A szárazság most is minden eső nélkül oly tartós és nagy, hogy a' kik már ell vetették gabonájokat, alkalmasint újra vetni kéntelenítettnek. A kukoriczát csak kívágni lehetett, a' krumpli oly silányul termett, hogy a' magnál is sokkal kevesebbet fizetett." (H.K.T.szept.27.)
- szeptember 29. POZSONY. Itt általában megkezdődött a szüret. Igen bőséges a termés. A DUNA igen alacsony, s a PESTről jött hajó VAJKNál a zátonyon megrekedt. (P.Z.okt.3.)
- szeptember 30. ESZTERGOM. A szüret igen jól és gazdagon ütött ki, a gazdáknak nincs elegendő hordóik boraik számára. (H.K.T.okt.11.)
- október. KEMENESALJA. "Az idén uralkodó rettenetes szárazság egyik tünete nyé nálunk a' berkek, hangaföldek, **** nádasok és folyami mocsáraljak meggyuladása és égése." (H.K.T.okt.15.)

* Ismeretlen helyen vannak TORMÁSSY Lajos főorvos eredeti feljegyzései. (Palugyay J.)

** 150 év alatt a legmelegebb év volt és a legmelegebb augusztus.

*** "Lauteres" alatt a must fölét értik a gazdák. (Csatka E.)

**** Hosszasan tárgyalja a MARCZAL menti lápok égését. Hangaföld: tápanyagban szegény, savanyú erdei talaj.

- október. HONT M. Igen bő szüret volt. Akinek máskor 1 akója termett, annak most 5-6 lett. "BORIban, mint más helyen, hamar lévén a' szüret, a' korcsmárosok az új mustot 4 1/2 forinton kapkodták el; de lehetőleg egy ezüst forinton vagy talán alább is fog kelni az idei bor." (I.h.okt.4.)
- október 1. SZEGED. A szüret befejeződött, a bor minősége megközelíti az 1811. évit; oly sok bor termett, hogy nem elegendő a hordó. (I.h.okt.4.)
- október 1. NYÍRSÉG. "Nálunk a szüret october elsőjén kezdődött. Minden szőlős gazda reménységen felül szüret; egy egy kapára körül belül 2 1/2 hordó must, ritka bőséggű szüret."* (I.h.okt.15.)
- október 7. SZEGED. A búzának ára 1 köből 9-10 frt. A borok jók s egy egy akó 30, 36, 45, 50 kr legfeljebb 1 ft. (=60 kr.) volt. A termést SZEGED határára 150-200.000 akó szín borra teszik. A hordó hiány miatt deszkából készítettek hambárokat**, a deszkák közeit mohával duggatták. Egy lakos egy 800 akós hambárt készített. (I.h.okt.15.)
- SOMOGY M. ABALATON mellékén jó és bő bortermés volt. (Csorba J.Somogy.)
- október 17-18. PEST. "... tegnap estve pedig esőnk villámlással, 's menydörgéssel vala; egünk ma is borongós; időnk hideg és szeles." (H.K.T. okt.18.)
- október 17-20. KASSA. "A barometrum állása keveset változott. A' hegyek között tapasztalták, hogy a' források bővebben ereszték a' vizet. 17-dikben nagy ködben eső kezdett lanyházni, amit igen óhajtánk, 18-dikban éjszából estve terhes felhők nyomultak, nagy és soká tartó menydörgés és villámlás után bőséges esőre leszakadtak. A' szüret reménységen felül bőséges." (I.h.okt.29.)
- október. POZSONY. A DUNA oly alacsony vízállású, hogy a legöregebb emberek sem emlékeznek ilyenre. (P.Z.okt.14.)
- október 20. TOKAJ-HEGYALJA. "A' HEGYALLJAIak 20-dikban kezdik jobbra (a szüretet). Egy pát Gönczi hordó paraszt munka 11 forint, és pénzért sem lehet kapni. Csekély vala a' TISZA a' nagy szárazság miatt nem lehetett rajta dongákat leszállítani." (I.h.okt.29.)
- október 17, 22--23. PEST-BUDA. 17-én este erős égi háború zápor esővel; 22. estétől 23 délig ismét jó országos eső. (I.h.nov.8.)
- október. VESZPRÉM. "Két hét óta csendes esőink járnak, 's gazdáink elveték gabonájukat; mit a' megelőzőtt volt szárazságban tenni nem mertek." (I.h.nov.1.)
- október. SZARVAS. Itt is ritka bőséggű szüret volt, s egyes gazdák a régebbi kevésbé jó borokat az utcára folytatták, hogy az új termésnek helyet adjanak. LIPPA körül a földbe ástak, falait kirakták téglával, mázzal vakolták be s ide öntögették a mustot. (I.h.okt.18.)
- október. PEST-BUDA. "Igen száraz forró volt a szeptember is; források, folyó vizek kiapadtak." ... a CSEPELY szigetnél a' DUNA medre messze befelé zátornyá vált. (I.h.nov.8.)
- november. TOKAJ-HEGYALJA. Mint rendesen, ez idén is novemberben kezdődött általában a szüret ezen a vidéken, bár egyesek már október 28-án kezdettek szüretelni. Akik azonban nov. 1-éig vártak, sokkal több és nedvdúsabb szemeket kaptak, amelyek megfelelőbbek voltak aszúbor készítéséhez. Nagy volt a termés s a minősége is a legjobb. Az idei közönséges hegyalljai aszúbor oly jó és erős, mint más években a legjobb másolás (másolás: aszú seprején erjesztett finom bor). Egy puttony

* A szerkesztő nem említi, hogy a NYÍRSÉG mely vidékéről kapta a hírt, de kiegészíti a hírt avval: "Egy-egy kapa" oly nagy terület, amelyet egy szőlőmunkás egy nap alatt megkapál.

** "Hambár" vagy hombár láda alakú gabonátároló.

aszúszem 1-30 v.frtért kelt el, a birtokosok az újbor idei áraival nagyon megelégedtek lehetnek, mert már a szüret alatt egy gönci hordó mustért 15-44 v.forintot adtak. Az ország más vidékein nem büszkélkedhetnek ilyen árakkal, kivéve RUSZT-ot ahol egy akó legjobb mustért 30 v.frtot értek el. (P.Z.nov.21.)

november 13. KASSA. "... mert sem szalma nincs a vékony termés miatt, sem zsindey a' nagy szárazságban kiapadván a' patakok, hol deszkát és zsindeylyt készítenek." (I.h.nov.19.)

november 19. VISOLY (Abauj-Torna m.). "Szüretünk, mint aratásunk áldással teljes vala" "19-én 3 zsidó gyerek fagyva találtatott, hideg lévén ekkor az idő, több holt-testek (18)-huzattak ki a leégett omladékok közül." (I.h.nov.29.)

december 2. POZSONY. Hajnalban tűzvész volt. "Azonban nedvesek lévén az előbbi napon hullott esőtől a házfedelek..., nem terjedt a tűz veszély." (I.h.dec.10.)

december 24. POZSONY. "... a' DUNAi hajóhidat, mint az érkezett ujságok írják, december 24-én bontották széjjel". (I.h.1835. jan.3., P.Z.dec.30.)

1834. ABONY. Ez évben a termés középszerűen mutatkozott. (Abonyi L., Abony II.295.)

– BÁBOLNA. Igen enyhe, hó nélküli tél; száraz tavasz és majdnem az egész nyáron nem esett. Az ősziék, rozs és buza közepesen tenyésztek. A zab azonban, amelyet abban az időben BÁBOLNÁN csak mint tavaszt vetettek, teljesen rossz termést adott. Csak 688 holdat vetettek be s az aratás épp hogy 4000 vékán felül adott. Evvel szemben azonban 1834. remek borév volt, úgy a minőségét, mint a mennyiségét tekintve. Ősszel egy akó új bort (54,2 liter) 24-36 krért lehetett kapni. Edényekben, azaz hordókban nagy volt a hiány, mert a bognármesterek nem győztek eleget készíteni. Ősz felé ebben az évben egyes kutak kiapadtak. (Hochenberger ? 2.)

– BÉKÉS M. "... 1834-ik évben a KÖRÖS mentében BÉKÉS megyében olyan jó bortermés

BUDA-Gellérthegy.

Csillagvizsgáló

1834	Hőmérséklet °C					Napok száma			
	közép	max.	nap	min.	nap	eső	hó	együtt	kód
I.	2,8	15,9	25	-8,4	7	12	2	14	10
II.	0,6	11,4	28	-10,0	11	3	2	5	17
III.	3,6	14,5	7	-5,5	18	5	5	10	9
IV.	9,4	21,3	30	-1,1	10	9	3	12	2
V.	20,4	31,5	21	6,7	29	13	–	13	4
VI.	21,9	30,5	22,28	10,5	1	7	–	7	6
VII.	25,9	34,0	4	5,9	13	10	–	10	9
VIII.	23,0	32,8	1	17,7	10	10	–	10	3
IX.	20,4	30,4	9	6,2	24	3	–	3	12
X.	10,1	19,5	13	-0,7	27	5	–	5	12
XI.	4,4	13,5	10	-5,3	20	6	1	7	15
XII.	-0,0	8,6	6	-8,8	31	1	5	6	11
Év	11,8	34,0	VII.4.	-10,0	II.11.	84	18	102	110

- volt, hogy csolnokba (csónak) is szorult a must; ha valaki egy hordót adott üresen egy őszi használatra, másikat tele kapott érett új borral." (Palugyai J. IV.57.)
- CSONGRÁD. "A tele hó nélkül ment, de a nyara is eső nélkül való volt, mégis a gabonának jó ideje volt 3-55 frt a buza, a tavaszihoz képest olcsó, hanem a bornak igen nagy ideje volt, 1822-től fogva nem volt olyan jó, kelt mindjárt szüret után 3-12 frt és 30 krig. Nem éppen abban az egy esztendőben ment fel ilyen nagyon az ára, hanem az utána való esztendőben elfagyott a szőlő mindenfelől az egész országban." (Blázsik.)
 - ESZTERGOM. "A DUNA nem fagyott be. "Termett bor igen sok és igen jó. Aratás kezdete július 1-én volt. Szüret kezdete szeptember 17-én." (Esztergom Áll. levéltár.)
 - GYÖNGYÖS. "A következő év nagy viharokkal köszöntött be és a felső torony tetejét is lehajtá; majd nagy szárazság volt, úgy hogy a kutak kiszáradtak." (Ethei Sebők L. 257.)
 - JÁSZDÓSA. "Marhavész." (Zupkó Á. 268.)
 - KERTA. 1834-ben nyáron, három hónapig eső nem volt. (Süle L., Időjárás LIII. 1949. 314.)
 - KÉZDIVÁSÁRHELY. "Egész tél nyári módon tölt. Mártiusban fél singes (sing: 60 cm) hó esett, tartott április 11-éig. Egész nyáron száraz idő járt, mindenbe csak harmad rész termés volt. Július két utolsó hetibe száraz aszáj tartott, hogy a Napot elborította, ekkor égett el KÉZDI-VÁSÁRHELYnek két része." (Az Időjárás, XLVII. 1943.)
 - KOMÁROM. "Ezen elmúlt esztendő is egy a' (kevés napokat kivéve) szüntelen esős és árvizes volt, a' Szigetünket kétszer, ugymint Januárus elején és utolján borította el az árvíz, mely ott meg fagyván a' gyengébb oltványaimat össze törte és sok kárt okozott. Április hónapja hideg és sok széllel tölt el, ugyanarra, hogy némely helyeken a' kolompér (burgonya) zöld szára is elfagyott, azután bójöttek a' képzelhetetlen száraz idők rekkenő forráság. Július 8-kán estve szép eső volt, de a szomszjas föld azonnal elitta azt, 23-kán és Augusztus 4-kén egy kevés eső esett, ettől fogva Szeptember 3-káig szüntelen szárazság, akkor esett annyi eső, hogy a' port elvitte, azután ismét szárazság ugyanarra, hogy őszi vetés alá szántani csak nagy ügygel bajjal lehetett; széna és tavaszi gabona, 's krumpli igen kevés termett, őszi gabona pedig bővséggel, valamint bor is mindenfelé az országban felettébb sok és igen jó féle. A' tavaszi gabona ára felettébb nagy t.i. egy Pos. mérő zab 4 frtól 5-ig, az árpa szinte oly formán, egy Pos. mérő borsó 20 forint, lentse 20 forinttól 25-ig, káposztának száza 10-től 18 forintig; széna itt KOMÁROMban egy kis tsillétske 15, s 18 frt, egy zsák krumpli 5 és 4 forint, mint váltó tzed, buza 7, 's 8 forint – ilyen száraz nyárra nem emlékezik a' most élők közül a' legéltesebb ember is. Decemberben fagyos idők, a' Thermométer leszállott 6 gr. (-6°R = -7,5°C.). Karácsony első napján hó esett és nagy szél fujt, attól fogva az idő meg gyengült. Gyümölcsünk ebben az esztendőben nem sok volt, kivált szilva éppen semmi." (Jókay J., 88.)
 - KOLOZSVÁR. "A' mult, az 1834-dik esztendőben esőviznek*, mely a' KOLOZSVÁRi csillag vizsgáló torony körül, egy quadrat lábra esett, mennyisége a' következő: Mindössze évi 3908 kubik hüvelyk, azaz 48 kupa és 3 fertály, mivel egy kupába 80 kub.hüv. mégyen. Hogyha ez a' viz a' földszinén maradt volna, 2 láb 3 hüvelyk és 1 linea magasságu lett volna. (Innen kitetszik, hogy 1834-dik esztendőben egy quadrat

* A csapadékok (eső és hó) ebben az időben nem kör alakú felfogó felülettel bíró csapadékmérővel mérték, hanem a felfogó felület négyszög alakú volt alul szuronyzár tartotta a gyűjtőpalackot (rendszerint bádoghó). EGERben a volt Csillagvizsgálón még láttam 1902-ben ilyen esőmérő műszert. Kétségtelen, hogy az ezekkel mért (illetve felfogott) csapadék a valóságosnál – kívülről a szuronyzáránál történt beszívargás miatt amint azt megállapítottam – 10-15% nagyobb volt. Erre rá mutattam a "VIZÜGYI KÖZLEMÉNYEK"-ben 1922-ben megjelent dolgozatomban. Az 1834-ben KOLOZSVÁRott mért 729,2 mm csapadékok és több év adatait az 1845. év alatt közlöm. (Réthly)

lábra 12 1/4 kupával több esett mint 1833-ban.) Barométer adatokat is közöl Hév-mérői thermometer Réaumur zéruson alul legnagyobb grádus volt Január 14-én (-17,5°C), zéruson felül +25° Július 14-én (31,2°C). (Erdélyi Híradó nyomán, H.K.T. 1835.jan.10.)

1834 KOLOZSVÁR (csapadék, négyzet hüvelykben)

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
162	5	317	305	232	210	430	1319	134	625	71	98	3908

– LÖVŐ. Igen híres bortermő év volt. (Mohl, Lövvő, 172.)

1834. MERNYE (Somogy m.). "Ez az esztendő kiválóan gazdag esztendő volt. Takarmány ugyan a nagy szárazság miatt kevés termett, de az a kevés annál jobb minőségű volt. Bor azonban nagyon sok volt és olyan páratlan jó minőségű, hogy olyanra a legöregebb emberek sem emlékeznek. Csak az volt a kár, hogy korán szüreteltek, Szent Mihály napjára (szept.29.) már jó részben készen voltak vele s így történt, hogy nagy forróságban szüreteltek, nagyon meleg pincékbe amely hirtelen megforrott, pl. hirtelen meg is ecetesedtek a borok. Soha ennyi ecetes bor nem volt, mint az 1834-ik évben. (Historia Domus, Mernye, Szabó E.)

– PÓCSMEGYER. "Az 1834-ik esztendőben uralkodó plánéta volt a Mars. Ennek idejében olyan esztendő volt, hogy a bor a szárazság miatt oly hatalmas erejű volt, hogy száz esztendő alatt kétszer, vagy háromszor lehet megnyerni, hogy sok is legyen, jó is legyen. Ekkor a bor ára 4-7 frt 15 kr. a tiszta búzának az ára volt 8-7 frt, a kétszeresnek az ára volt 6-7 frt." (Vámossy-Szabó, 132.)

– PENC (Pest m.). "Szár, gabona kevés, bor elég és jó, az idesség miatt nyulós. Azon okoskodás: boldog aki nem ismeri a jót, mert így nem is óhajta, már elavult, - éppen oly józan, mint a kő szerentsés mert semmije se fáj." (Gróf SZÉCHENYI István; közben közöl több idézett költőktől is. Csörföly J.)

– RÁCKEVE. "Egész ősz sok esővel s lágy idővel mult el. A DUNA December elején kezdett áradni s Új esztendőre HUGYÉ tele lett vízzel, azután kevés apadás után áradván, az ott lévő vetéseket másodszor is clöntötte és csak Január végén kezdett ismét apadni, ameddig lágy tavaszi esős napok voltak. Febr. elején éjszakánként fagyott, de a nappalok lágyak, tiszta melegek voltak, Mart. elején szeles, kevés esővel, azután száraz tavasz és nyár. Május 24-ig forró melegek, egy kis harmat esőt kivéven, azután hideg, szeles, ennek következése lett, hogy 30-a Máj. sok helyeken szőlőkbe, kukoricza vetésekbe, babba, tökébe, a dér sok károkat teve; bor azonban mégis sok és az 1811-iki híres borokkal vetekedő lett, mert kisebb rothadt szem se volt a szőlőkbe, de száraz, fonnyadt igen sok. Buza a város földjén, a víz a vetéseket megfutván, igen kevés, a Pusztákon is a szárazság miatt csekély termés, SZUNYOGon pedig az ottani eső víz miatt sok kár történt. Tavaszi vetés a magvat alig adta meg, de azt sem mindenütt. Krumpli, bab, szinte akképpen, kukoricza kivált BANKHÁZÁN, felette kevés csogbog. Július 22-én rettentő, kártevő szélvész. Oct. 24-ig folyvást nagy szárazság, akkor egy kevés hó esett, de az is hamar elolvadt. Ezen esztendőn által járt idő viszonyossága miatt a buza ára 10 frt. rozs 7-8 frt. zab ára 6 frt. körül járt." (Magdics J. 189.)

– TAMÁSI. Rettenetes szárazság uralkodott, bár búza türethően termett, de egyéb semmi se fizetett, se krumpli, se más egyéb; hanem bor bőségesen és kiváló minőségű termett. (Historia Parochiae.)

- TOLNA. "Igen kitünő bor termett."* (R.kath. Anyakönyvi bejegyzés.1.46.)
- UNGVÁR. A bőven termett 1834-diki jó bor ára igen felhágott, amely bornak hordóját Nov. és Dec.-ben 10 frttal fizették, most már (1835.febr.) 25 frton kél; kiváló az áldott SZEREDNYEI különös becsben van, melyet szüret alkalmával 20 frttal fizették. (H.K.T.1835.febr.21.)
- UNGVÁR. "Nálunk a tél Jan. utolsó napján kezdette magát éreztetni. Febr. kemény hidegekkel folyt le; Martius durva szeles volt. A széna szüke miatt zsuppal tették a marhákat." Felsőbb hegyekben a hét lábnyi hó lassan kezd olvadni. (H.K.T. 1835.ápr.16.)
- VÖRS (Somogy m.). Száraz év, jó bor. Már az előző év decembere száraz, meleg. Sz. Pál napján (jan.15.)** az udvaron ebédeltek ingujjban. Mandula, viola, kajszi virágoztak, a méhek takartak. A BALATON behegedt ugyan és 2-3 hétig halásztak is, de kocsin nem járhattak, eső nem volt egész május 15-ig de akkor is csak kb. 10 percig. Kukorica nem volt. A másik eső július 8-án annyi, hogy kinnal felszántottak, a harmadik eső október 18-án éjjel kielégítő, ezzel vetettek, egyesek parlagot szántottak. A gyér esőfelhőket a fészél hajtotta el. A tavaszi vetésből semmi sem lett. A zab sok helyt a magját sem adta meg, a kukorica negyede sem kelt ki. Drágább a búzánál. A kender a földbe veszett; ami kikelt alig volt egy arasznyi. Egy holdról alig jött be egy icce mag. A káposzta nagy drágasága; egy holdon pár melence dió-, vagy mogyoró nagyságú krumpli. Előfű valamint sarjú semmi. Az erdőben a fiatal ágakat szedték a marháknak, mert a legelőn majd éhen veszttek. A szőlő lesült, must lett bőven, igen édes, cukros, mióta az Isten bort teremtett olyan még nem volt, különösen a BARI-hegy oldal tetőin. Az őszi vetés jó. Sok kút kiszáradt, újakat kellett ásni. Az árkok kiszáradtak. A tcheneket a BALATONra kellett hajtani. A fák, növények levelei, a levegő tele porral, a lélegzetnek is por íze volt. Utazni nem lehetett. Az utakon úgy állt a szél hordta por, mint télen a hófúvás. A föld tenyéryi szélesre cserepedett. A kereket nem győzték a kovácsok szorongatni. Vízhány miatt ZALÁ-ba mentek örletni. A GYULAKESZI-táji molnárok dúsak, a somogyiak pedig koldusok lettek. A berkek kigyulladtak. Országszerte tüzek. A kis BALATON alig volt egy arasznyi. A BALATON négy lábnyit apad FENÉKnél. (Móznér L. Időjárás LI, 1947. 140.)
- VERSEC. "A fák lombja nem hullott le az előző év (1833) őszén, hanem csak most késő tavasszal, sőt az akác fák tavali levelei még akkor is ott csüngöttek a galyakon, mikor ezek már teljes virágjukban diszlettek." (Milleker B. Versec.1.31e.)
- VERSEC. Szénában nagy szükség volt.. (Uo.)
- VERSEC. Ebben az évben váratlanul bő szüret volt. (I.h.I.302.)

1835

- 1834/35 tél. BUZSÁK (Somogy m.). "De a tél oly kegyes volt, hogy a juhok és barmok egész télen át elegendő legelőt találtak. (Móznér L. Időjárás LI. 1947. 100.)
- január 8. PEST-BUDA. "... két-három napi felette kemény hideg után, de a mely DUNÁnak jége megállapodására elégséges nem vala, esőre, 's majd tavaszi légyságra változott levegőnk." (H.K.T. jan. 14.)
- január 15. PEST-BUDA között a DUNA jége reggel 6 órakor megállott, de 10 órakor ismét

* 1852. évi bejegyzés szerint az ez évi bor kiválósága meghaladta az 1834. évit.

** Remete Szent Pál napja tényleg január 15-én van. Régebbi (1912) oklevéltani naptárban (Szentpéteri Imre) január 10-én szerepel. A Révai Nagy Lexikona IX. kötetben még január 15-e szerepel.

elindult és d.u. 2 órakor megindult a közlekedés szánkókon is annak ellenére, hogy a GELLÉRTHEGY alatt a DUNA nyitva volt még. (Ismeretlen német nyelvű bejegyzése az 1835. évi "OFNER SCHREIB KALENDER"-be.)

január 17. PEST-BUDÁN a DUNA árvize 4,11 m szint magasságot ért el. (Zawodovszki I.26.)

február 15, 18. "PEST-BUDÁN a DUNA január 15-én 2,84 m vízállás mellett és 3 nap mulva jan. 18-án 4,03 m magas vízzel elindult." (I.h.I.26.)

január 24 BORI (Hont m.). "Időnk január 18-a óta tavaszivá változott, a mult karácson ünnepekben esett, térdig érő havunk végképpen elolvadt. Vincénk (jan.22.) napfényes volt. Vidékünkön a tiszta buzának szapuja (4 véka) 16 és 17 forint, a marhahus fontja 9-12 kr..." (I.h.jan.31.)

január. SZATHMÁR M. Himlőjárvány még beoltott felnőttek is megbetegedtek, de enyhébb volt a lefolyása. (H.K.T.febr.17.)

január. SÁROS, ABAUJ és SZATHMÁR M. Nemcsak DÉLMAGYARORSZÁGon, hanem itt is marhavész pusztított. Lovak takarmányhiány miatt döglöttek. (Uo.)

február 23. BUDA. "... A PEST és BUDA közti hajóhid berakatott... a két főváros örömére!, s kereskedésünk nagy hasznára, folyó Február 23-án."

A hajóhid:

1832 berakatott febr. 26-án

felszedetett 1832. nov.28-án

1833 berakatott márc. 5-én

felszedetett 1833. jan. 6-án

1834 berakatott febr. 26-án

felszedetett 1834. dec.20-án

(I.h.febr.25.)

február 14., 17. NAGYBECSKEREK. "Szár az, 's majd tavasz-szerű telünk közepén BÉGÉNken (BÉGA) már hajók mutatkoznak. Engedékely telünk a' halomások(?) számát szaporítani látszik az emberek között. Utaink csaknem járhatatlanok, 's lovaink erőtlének. Bálint napján (febr.14.) a' második, szinte vékony hóval köszönte be hozzánk, pedig az idei télben igen szembetűnő kemény faggyal." (I.h.márc.14.)

április 5. KASSA. "... a vizet távolról kellett (a tüzoltáshoz) hureczolni, mert közel lévő kutainkban a' viz (mint másutt is) e' környéken kiapadt. Igen fényes verőfényes szelek járnak itt, eső csak mutatja magát; a' szél elkergeti. A' heti vásárokra mindig több meg több életet hoznak, az ára alább száll, de lassan csak a' bornak ára nőttön nő, kivált a' HEGY-ALLJÁN." (TOKAJ vidéke.) (I.h.ápr.11.)

április 23. POZSONY. Hosszantartó szárazság után viharos szelek voltak, majd a mai nap megindult az esőzés. (P.Z.ápr.24.)

május 1. SZEGVÁR (Csongrád m.). "Pünkösöd hava 1-ső napja jégzápor esős rettenetes szél, zivatar között a villám leütve, egy ház elégett." (I.h.máj.13.)

május 1. SZEGED. A viharos szél szétrombolta a TISZÁN a hajóhidat. Hajómalmok pusztultak el, s 3 ember veszítette életét. Két molnár két gyermeket a TISZÁból kimentett. (I.h.máj.29.)

május 13. UNGVÁR. "Nálunk az időjárás oly kellemetes, hogy jobbat, s szebbet kívánni sem lehet; meleg esőink járnak, a' növények szemlátólag gyarapodnak, vetéseink bő aratást ígérnek, kaszálóink elegendő takarmánnyal biztatnak." "Szőlő bőven igérkezik a' számtalan cserebogárt a' gyakori esőzés elpusztította, különben tetemes kárt tettek volna gyümölcsöseinkben." (H.K.T., máj.23.)

június 9. UHORSZKA (Nógrád m.). "... az evangélikusoknak ez előtt 30 esztendővel épült szép temploma a' menykőtől megüttetvén tornyostól leégett." (I.h.júl.8.)

június 25. BUDA. "Tegnap mindjárt PESTről elindultunk (hajóval) utána a' BUDAi hegyekről oly sűrű, 's az esztendő ezen részében szokatlan köd borita el bennünket, hogy TÉTÉNY és ERCSÉNY között a' homály miatt semmit nem láhattunk, 's

egyedül a kapitány ügyességének köszönhető, hogy valamely homoktorlásra nem vetődünk." (I.h.júl. 11. P.Z., júl. 11.)

június 26. BUDÁN és PESTEN nagy szélvész dühösködött. (I.h.júl. 8.)

június 26. VUKOVÁR, UJVIDÉK, (hajó út). "Ma pedig délelőtt gyantás(?) felhők csoportosultak, 's délutáni 2 és 3 óra között kemény nyugati szél kezdett dühösködni, melyet omlózápor VUKOVÁR és UJVIDÉK között pedig egynegyedik tartott színte mogorónyi nagyságu sűrű jég követte. Szép vala szemlélni mint csapkodta a' jég a' tajtékzó DUNA pezsgő hullámain, szomorú ellenben annak meggondolása, hogy TÓTORSZÁGnak (SZERÉMSÉG) legszebb virágjában pompázó mezeit, 's gazdag terméssel bujálkodó szőleit a' jég elpusztította. A' DUNA két partján 7 malom szakasztatott el láttunkra, félig vagy egészen össze zúzva. PÉTERVÁRADON és ZIMONYBAN egy kert sem maradt épségben, a'gyümölcsösökkel rakott fák galjai többnyire némelyeknek pedig derekaik is kiszaggattattak" (H.K.T. júl. 11.)

június 26. BÁCS M. A DUNA melletti helységekben a SZERÉMSÉGben dült jégzivatar ugyancsak nagy károkat okozott. (P.Z.júl.24.)

június 27. NAGYKATA (Pest m.). "... városunk nem könnyen pótolható káros reggelre virradt. Ugyanis az ezt megelőző éjen rémitő fergeteg, zugó szélvész, 'hideg esőzés lepte meg határunkat. Ménések, juh nyájak kizavartattak álló helyekről, 's belőlük több száz hullott el." (I.h.júl.18.)

július 10., 11. SZEGED. "Tavasunk bár hives, mindazonáltal a' gyakrabbi esőzések által nem rossz, 's így termékenységgel biztató lévén reménylénk, hogy a' mult évi szükséglet a' jelen kipótoladja, 's már a' gazdag sarjudásu fűveket vágatni kezdtük, midőn a' maga mindennapi, 's pedig nagyobb esőzések a' renden volt szénának felgyűjthetését lehetetlenné tévék. Így több helyeken, bár széna meglehetősen mennyiségben termett megfeketedve gyűjtődhetett fel.

Határunkban, ugy a' szomszéd helyeken is észlelt a' jégeső. Az aratást már elkezdenénk, 's minthogy már nyomtattak is némely gazdák; piacunkon az idei árpának köble 2 for 30 - 2. for 48 krajczárookra leszállott." (I.h.júl. 15.)

július 11. ARAD M. ".... jelenleg leginkább a búzának esőzéstől megdőlte, 's üszögössége az aratásai jó reménységet nagyon mecsökkentette." A fű termést a bekövetkezett hosszas esőzés nagyon megrongálta. "A szőlő hegyek a jégeső már eddig is nagy részét gonoszul megritkította." (I.h.júl.11.)

július 15. POZSONY. "Az aratás környékünkön a' zabot kivéve, végbement, de a' kévék még kinn a' mezőn lévén, az idei termésről bizonyost mindedig nem mondhatni. A'köz vélemény szerint azonban a' szüntelen tartott szárazság miatt az őszi vetésből csak középszerű termést, a' tavasziból pedig még csekélyebbet várhatni. Szénánk kevés termett, sarjura számot sem tartunk; legjobb réteink kopaszok, 's a' naptól ki vannak égetve. Legsomorubb a' CSALLÓKÖZI gazdák sorsa, hol az egész esztendőben csak Májusban volt két nap valamitske kis eső. E 10 mérföldnyi hosszúságú földön, mondhatni semmi gabona sem takarmány nem termett. Takarmány MOZSON vármegyében is szűkőn lett, hol pedig a' FERTŐ tava, 's a' vele egybeköttetésben lévő HANSÁG vízenyős tájain mindig bőven terem széna, melyből a' szomszéd városok, sőt maga BÉCS is nevezetes mennyiséget szoktak venni.

A' HANSÁG ez időn annyira kiszáradt, hogy még oly helyeken is lehetséges rajta járni, hol több mint 120 esztendő óta ember lába nem tapodott. A kolompér vetésekből nem sokat reménylhetni, ha csak mostanában valamely tartós eső a' kiaszott földet meg nem hatja. Legjobb reménnyel biztatnak a' szőlők, melyek nem sok, de ismét igen jó bort fognak teremni." (P.Z. nyomán a H.K.T. júl. 18.)

július 14. POZSONY. Az aratás befejeződött, a kévék a vidéken még kinn fekszenek. A nagy szárazság miatt alig közepes a termés. A széna igen gyér, sarjura sem számíthatni. A rétek kiégtek. A CSALLÓKÖZön alig termett valami. MOSON megyében is gyenge a termés. Még a HANSÁG és a FERTŐ vidékén is oly szárazság uralkodott, s száraz lábbal mehetett el ott az ember, ahová 120 év alatt száraz lábbal. Csak a bortermés ígérkezik jónak. (P.Z. júl. 14.)

július 18. ESZTERGOM. Az aratás kezdete július 13-án volt. (Áll. Levéltár.)

augusztus. KLENÓC (Gömör m.). Kanyaró, majd himlőjárvány pusztított, s az elmúlt 6 hónap alatt a lakosság 3-4%-a elhalt. (P.Z. aug. 7.)

augusztus. VESZPRÉM. "Az idei rozs és árpa-növény igen sűrű volt; általán fogva háromszorta több a' kéve, mint a' mult esztendőben; 13 kéve, mely nálunk egy kis keresztet teszen, ad másfél mérő rozstot vagy árpát. Az árpának kilója itt 3 f 15 garas, holott még nem minden gazda nyomtathatott. A' krumpli bősége már bizonyos; a' kukoricza mindenütt szép és szapor. A' káposzta már szebb nem lehet. A' sarju kaszálást ígér; a' legelő gazdag. A' szőlők oly szépek, hogy a' hordóknak nagyobb árat reménylhetni, mint a' bornak; már is egy akós fa aroncsos hordó 3 váltó forint. Szilva kevés a' különben bő gyümölcs-termésben." (H.K.T. aug. 5.)

augusztus 28. VESZPRÉM. "A' tartós szárazság miatt a' szőlőfürtök jobbára lehullottak; mihez képest az idén harmada se leszen a' tavalyi termésnek. A' gazdagon megindult sarju egészen elsült. A' kukoricza szára apró, 's csőjét megnevelni nem képes. A' krumpli összeasszot, 's ha csak későbbi esőzések nem segítenek nagyon kevés fog termeni." (I.h.szept. 2.)*

augusztus. GATTÁJA (Torontál m.). J.....r jelzéssel közölt részletes levél a' "Tudósításokban" beszámol TORONTÁLban történt átutazásakor megfigyelt mezőgazdasági állapotokról. Oly kukoricza termés ígérkezik, aminő a' félszázad óta nem volt. "Megjegyzésre méltó, hogy a' tiszta buza mindenütt, merre csak keresztül jöttem öszögös, a' kétszeres is..." (I.h. aug. 12.)

augusztus. HORVÁTORSZÁG. "Igen gazdag volt az idén a' termés. Évek óta nem volt ily bő aratás. Gyümölcs minden fajta elég van. Szőlő páratlan bőnek ígérkezik, a' mult évi bor is még nagyrészt eladatlan. ERDÉLY is hasonló bőterméssel dicsekszik, főképp gabona-fajokban és máléban." (I.h. aug. 26.)

szeptember 14. TEMES M. "A' marhadög megyénk több helységében kezd mutatkozni." "Lesz savanyu borunk, mert a' gyakori esők miatt a' szőlő fürtjei kihasadoznak, 's a' kárt csak az igen gazdag termésű kukoriczának érése felejteti el. Igen kedvező idők voltak a' repce vetésre, 's alig ha be nem teljesedik ama fontos magyar közmondás: "egyik idő ellensége a' másiknak", azaz hogy a' jövő nyáron olcsón fogják adni a' repcét, melynek magvát most némelyek 40 frton (köblét értve) fizették." (I.h. okt. 10.)

szeptember 19. KOLOZSVÁR. "A' hold világossága, 's a' fellege, és esős idő miatt csak mai nap u.m. Sept. 19-kén reggeli és 3 óra között lehetett észrevenni a' KOLOZSVÁRI csillagvizsgáló toronyban az úgy nevezett HALLEY üstökös csillagot." Szabad szemmel még nem volt látható. (I.h.szept. 30.)

szeptember 23. GYULAFEHÉRVÁRON 23-án vették észre az ottani csillagvizsgálón. (I.h. okt. 7.)

október 3. BÉLTEK (Szamos m.). "Október 3-dikán estvéli 7 és 8 óra között nagy villámlás és menydörgés közben mint egy fél óráig oly nagy zápor ömlött, mint egyébkor nyáron szokott lenni: holott egy óra-negyeddel az előtt legszebb holdvilág fénylett.

* Megemlékezik a marhavészről is.

UGOCSÁban és MÁRAMAROSban a kukoricza-termés minden várakozást meghaladott; SZATHMÁRban pedig felette silány; takarmány van elég; TOKAJ vidékéről a szőlőket tökéletes éretteknek tartják. Aszu talán még jobb lesz a tavalyinál." (I.h.nov.7.)

október 5. PEST-BUDA. "A PESTi és BUDAi hegyeken a szüret jövő hétfőn azaz oct. 5-dikén fog elkezdődni. Borunk elég savanyu leszen." (I.h.okt.13.)

október 13. ZÁGRÁB. "A két nap óta tartott sűrű esőzés SZÁVA folyónkat annyira kiárasztá, hogy több helyeken elönté partjait. Az áradás hirtelen jött több helyen a parti lakosok menekültek. A mezőkön lévő terméseket az áradás elsepertte." (I.h.okt.21.)

október 15. POZSONY. Esős időben egyesek már 15-én szüreteltek, a Tanács 19-ére állapította meg a szüret kezdetét. (P.Z.okt.16.)

október. VESZPRÉM. "BALATONI vidékünkön, BADACSONt és SOMLÓt kivéve, a' (szüret) elvégeztetett. Borunk nem a' tavalyi, de azért jó. A' tavalyi termésnek harmadát, némely szőlős-gazdák felét szüretelték, 18 zsák krumpliból 150 zsák lett. A' káposztának ára e' vidéken legfeljebb 4 váltó forint; egy zsák krumpli pedig 12 garas. A' hideg miatt mindenütt elkezdették a' fűtést. Esőnk folyvást tart; már ma havazni kezdett." (I.h.nov.4.)

október 19. ESZTERGOM. A szüret rossz termést adott. Kevés és gyenge bor termett. A tavalyinak csak 1/6-a, esetleg csak 1/10-e termett, és az is savanyú. (P.Z.okt.27.)

október 22. PEST-BUDA "... s' vidékén is panaszkodhatni a' korán beállott nedves hideg felől, mely miatt fűtetni kénytelenek vagyunk." (I.h.okt.24.)

november 3. KUTYFALVA (Alsó-Fehér m.). "Nálunk nov. 3-án leesett hó csak később kikelettel takarodott el. A' hó magassága az 1829-30-iki mértéket ugyan üté-ki, 's a' hidegség is alig amaz évi januárt; de folyvásti kemény hosszúságával időszakot csinált." (E.H. 1836. máj.28.)

november. SZEGED. "... az időnek mostoha járása, de leginkább a' szőlőinket virágjában (tavasszal) megcsapta veszélyes köd annyira megsemmisíté, hogy némely szőlős-gazdának a' tavalyi termésüknek alig felét, mások harmadát, némelyek pedig csak negyedét nyerhetvén." (I.h.okt.31.)

november 3. TOKAJ. "... hogy a' HEGYALJÁN is nov. 3-kán beállott nagy fagy a' szőlőknek fele is szedetlen, aszu nincs, emiatt a' tavali aszu szőlő borok ára felhágott. Az idei bor, ha a' szőlőt meg lehetne szedni, sok és jó lesz." (I.h.nov.28.)

november 13. "PEST és BUDA közt a hajóhidat este 7 órakor leszedték, mert a DUNÁN sok jég uszott már." (Ismeretlen bejegyzése egy német nyelvű naptárba.)

november 13. PEST. "Miután egy darab idő óta Decemberhez illő kemény hideg-napok jártak, annyira megtolult DUNÁnkon a jégzaj, hogy a két fővárost összekötő hidat november 13 és 14-dik közti éjen hirtelen kiszedték. 1829-óta a télnek ily hamar beállására nem emlékezünk." (I.h.nov.14.)

november 14. ESZTERGOM. "A beállott fagy (jégzajlás) miatt a repülőhid nem járhat." (I.h.nov.28.)

november 15. NAGYSZEBEN. "Ily kedvetlen időjárásról (hideg, eső, fagy) tudósít a' Siebenbürgischer Bothe, november 17-éről SZEBEN vidékéről; az új bor sok, de nagyobbára csekély, 's SZEBENben 8 kupás vedre 15 váltó kr-on árultatott." (I.h.nov.28.)

november. PÉCS. "... vidékünkön nagy károkat okozott a' novemberi hideg, a' szőlő elfagyott, a' kukoricát, 's tatárkát hó lepte, a' krumpli a földben maradt. A' marhadög itt is sok helységben pusztított." (I.h.dec.9.)

november 15. POZSONY. A tartós hideg és a jégzajlás miatt a hajókat leszerelték. (P.Z.nov.17.)

november. "POZSONY vidékén az idei szüret mennyisége nézve felényire ütött ki, mint a'

tavalyi; jóságát tekintve pedig az 1828-dikivel sem hasonlítható össze. Némely hegyeken azonban több gazdák nem csak annyi bort szűrték, mint a' mult évben, hanem az 1830-dikivel is vetekedhetik." (H.K.T. dec.19.)

november 14. SAJÓ vidéke, SZAMOS melléke. "... már 14-dik napját számláljuk ezen hónapnak, a' sok eső, az edények szűke".... stb. miatt a' szüret oly későre maradt (annak részletes leírása). (I.h.nov.28.)

november 16. VESZPRÉM. "A' hosszas esős idő fagyra fordult, 's kemény télre. A' BADA-CSONYi szüret is bevégeztetett, 's következése az lett, mint a' többi BALATON-vidéki szőlőkről nem rég jelentettünk." (I.h.nov.18.)

november 19. POZSONY. Az újabb enyhe időjárás miatt a hajóhidat ismét beszerelték. (P.Z.nov.20.)

december 2. SZABADKA. "A' mily váratlan hirtelenséggel lépé el szinte egész BÁC'S megye tereit, azzal a' város határait is a' korán beköszöntött hó és kemény fagy, éppen oly gyorsan enyészett el mindkettő vidékünkéről helyökre ködös napok és sáros utak következtek." (I.h.dec.9.)

december. NYITRA. "A kora fagy miatt NYITRÁban annyi burgonya telet a földben....." (E.H.1936.jan.12.)

december. TISZA, SZAMOS. "A TISZA jege már december elején beállott. Hasonlóan a' SZAMOS is. A' tél ezen tájékon kemény, de hó nincs. Az alsó környékeken is folyton tart a' fagy; azonban hó alig lévén mutatoul..., a' száraz fagyok is ártanak a' vetéseknek." "Utak az ALFÖLDSEGen olyanok, mint a' deszka, oly hatalmas utmester a' magyar fagy." (Uo.)

december 12. POZSONY. A hajóhidat a szigorú hideg miatt ismét kiserelték. (P.Z.dec.15.)

december. ZÁGRÁB. "... ott éjjel és nappal oly hideg vastag köd uralkodik, hogy 4-5 lépésnyire sem esmérhetni meg valamely tárgyat. A' legidősebb emberek sem emlékeznek ily tartós, 's vastag ködre." (I.h.dec.16.)

december 18. POZSONY. A DUNA ma d.e. beállott; a szigorú hideg miatt holnap már a gyalogjárók átkelhetnek. (P.Z.dec.18.)

december 28-29. PEST-BUDÁN december 22-én éjjel a DUNA jege beállott. (Ismeretlen bejegyzése egy német naptárba.)

december. PEST. "A' hamarkodó kezdett tél igen változó. December 30-kán oly meleg szél futt, milyen áprilisban szokott lenni, 's vannak ennek következéseiben a' DUNA jege sok helyen meg is szakadozott, 's a' fagy felengedni kezdett. Erre 31-én óhajtvá várt sűrű havazás következett." (E.H.1836.jan.12.)

1835. ABONY. "Ez évben SZOLNOKon már kora tavasszal kezdett a marhadög mutatkozni, mely a nyár folyamán nagyon elterjedett és az egész országban pusztított. Ez nem az 1829-ben uralkodott paczalszáradás volt, hanem valóságos marha-pestis, melyet napkeleti marhavésznek neveztek: csakhamar átkapott és Júniusban LADÁNYra, SZ. IVÁNYra. A LADÁNYlak marháikat még idejében pusztáikra hajtották, KESKEMÉTen túl, hol megmaradtak, de Júliusban RÉKÁSon is kiütvén, daczára annak, hogy határunk elzáratott, a marhavész Augusztusban is kiütvén.

Máskülönbben szép és nagyon jó termés volt. A buza nagyon jól fizetett, csomója, két vékát is adott.

A szarvasmarhavész CZEGLÉDre is átszarmazván a pestises hajtandó marhákat ABONYon keresztül hajtani meg lett tiltva. Mert SZELE és vidéke egész kési őszig tiszta maradt a vésztől, CZIBAKHÁZÁnál jó jövőn át a TISZÁn, arra felé terelték s minden község elkerülésével jutottak, be PESTre kerülövel. November 4-én már ABONYt kivéve marhavész az egész vármegyében megszűnt." (Abonyi, II.296.)

BUDA-Gellérthegy

Csillagvizsgáló

1835	Hőmérséklet °C			Napok száma				
	közép	max.	min.	eső	hó	együtt	köd	zivatar
I.	-0,0	8,5	-8,6	4	1	5	10	–
II.	2,9	11,5	-4,0	1	2	3	4	–
III.	5,6	13,3	-2,8	6	5	11	5	–
IV.	9,8	18,5	2,5	9	2	11	12	–
V.	16,9	28,0	11,5	17	–	17	8	5
VI.	19,8	27,9	13,0	15	–	15	1	13
VII.	22,1	31,5	12,5	10	–	10	–	7
VIII.	21,1	31,8	11,2	6	–	6	–	2
IX.	15,6	21,5	10,5	6	–	6	3	1
X.	9,6	20,0	2,1	18	–	18	11	1
XI.	-1,2	7,8	-9,2	3	3	6	21	–
XII.	-2,8	6,6	-12,8	0	7	7	20	–
Év	10,0	31,8	-12,8	95	20	115	95	29

- BUZSÁK (Somogy m.). Igen nagy volt a szárazság, majdnem egész nyáron semmi eső nem volt; egy kis mennyiségű széna ára 5 frt volt.* (Móznér L. Időjárás, LI, 1947.100.)
- CSONGRÁD. Nem volt eső sem télen, sem nyáron, de termés sem volt. Áldozó csütörtökön (máj.28.) fagyott el a szőlő az országban mindenütt, úgy hogy csak második húzásból szüreteltünk, de a gabonának ment is feljebb az ára, mint 6-7 frt, a boré 10 frt.
- ERDÉLY. A szüret nov. 7-én általában a vége felé közeledik. Az esős augusztus miatt még szept. 28-án nem volt édes a szőlő, de a beállott meleg időjárás megérlelte. Jobb terem mint 1832-ben. A kukoricatermés is igen jól ütött be és egy negyed véka (ein viertel aus 16 masz) ára 2 frt 24 krról leesett 30-42 krra. (P.Z.nov.27.)
- GYŐR. A nádorvárosi templom torony villámütés következtében leégett. (M.v.Vm. Győr.507.)
- HAHÓT. "Az utána való évi tél (1834/35) gyenge, a nyár (1835) meleg száraz, őszi közepszerű volt. Gabona bő, széna kevés, bor tűrhető mind mennyiségre, mind jóságra nézve. Azonban érdek tudni, hogy mindezen másholi és hahóti gabona bővség mellett SOPRON és VAS megye nagy inségben nyomorgott, mely vármegyékben az eddig nálunk magát mintegy 90 esztendőök előtt mutató sáska tábor ez évben rettenetesen pusztított." (Hahót, halotti Anyakönyv V. köt. első lapja. MISETA GY.)
- KÉZDIVÁSÁRHELY. "Az elébbi száraz év után terméketlen volta mián értük, hogy egy kalongya Zsupot adtak egy forint harmincz x-ért, egy szekér szalmáért 7 és 8 for. megy szekér szénáért 31 forintot." (Kiss M., az Időjárás XLVII., 1943. 110. Kiss m.)
- KÉZDIVÁSÁRHELY. "Ez roppant nagy hóval és hideggel uralkodott egész Mátyás (febr.24.) első hetéig, akkor két hét alatt mind eltakarodott és az árvíz sok hidakat elrontott, hirtelen jó tavasz elő, május második hetibe egy araszos hó esett, a fejes rosokon harmad napig hevert, kevés kárral, akkor eltakarodott." (Uo.)

- KOLOZSVÁR. A csapadék évi összege a csillagvizsgálón végzett megfigyelések szerint 1 lábnyira esett köb hüvelykben:

1835

KOLOZSVÁR

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
92	131	630	402	473	909	1069	1128	526	1068	150	80	6658

Az évi összeg 6658 köbhüvelyk leesett 88 napon.

A föld színén volna 3 láb, 10 hüvelyk és 2 vonalnyi magasságu víz (1230,4 mm, ami igen nagy érték). Lásd az 1834. évi Kolozsvár adatainál a jegyzetet. * A legnagyobb meleg július 8-án és augusztus 22-én 24°R (30°C.), a legnagyobb hideg december 23. és 27-én -16°R (-20°C). Tiszta (derült) nap 71, felleges 59, esős 88, ködös 9, szeles 59, változó 122, fagyott 118 és havzott 16 napon. (Hornyay Ambrus. E.H., 1836.jan.5.)

- KOLOZSVÁR. "Itten a' szüret most végződik; az ország némely részében még most is foly. Augusztus és Szeptember három elsőbb hetében tartott hideg esőzések a' szőlőt ugy elkésleltették, hogy még Szept. 20-dikán nem leheté édes szőlőt találni, 's alig leheté remény, hogy egres lénél egyebet szüdni lehessen. Szeptember utolsó és Okt. két első heteiben járt meglehetős időjárás a szőlőn majd csak nem csudát tett, 's ámbátor azon innen is nagyobbára esős időnk jár, csak ugyan az egész országban az 1832-ki bornál jobb is közepesnek nevezhető bort szűrnek, a' bor jóságát bővsége pótolja. A' gabona gazdag aratása, 's törökbuza (kukoricza) igen bőv termése nagy áldás vala ERDÉLY tavalyi szűk termése miatt majdnem éhenhalásra kényszeredett szegény lakóinak, 's innen a' törökbuza ára negyedrésze: 16 kupás vékától 2 f 24 x-ről 30-42 krajczárra szállott váltóban." (H.K.T. nov.18.)

- KOMÁROM. "Ugyan ebben az esztendőben országunknak tsak nem minden részében oly nagyon dühösködött a szarvasmarha-dög, ahhoz hasonlóra nem emlékezem. Nagy volt környékünkön ebben az esztendőben is a' szárazság, széna a' CSALLÓKÖZben semmi sem termett, mivel bizonyos nagy szötskő-faj oly nagy mennyiségben lepte el a' réteket, mint a' sáska, és el emésztette a' fűvet, a' gabonát is; amidőn pedig országunk más részében mindennek bővsége volt, bor is meglehetősen termett, de sokkal alább való, mint tavaly és sokkal kevesebb, de még is tsekély az ára, mert tavalyi nagy bővséggel van. Gyümölcsünk a' Szigeten, ugymint alma, körtvély sem sok volt, hanem szilva igen bőven, ugy hogy amidőn a' mult esztendőben két kertjeinkben mind öszvességgel nem volt egy tele kosár szilvám, az idén több mint husz akónál. A' mult tél is igen lágy volt minden hó nélkül; a' mostani (1834/35) pedig november 2-án faggyal kezdette, ugy annyira, hogy a' hidakat és malmokat ki kellett szedni, de 18-kán meglágyult és azután a' malmokat és POSONnál a' hidat is be kötötték, 's engedelmes volt az idő 10k DeceMBERig, amidőn 8 gr volt a' hideg (-10°C). Octoberben igen sok eső esett, – most pedig az esztendőnek utolsó napján kemény hideg és nagy szél fuly, a' mult éjjel esett egy kevés hó." (Jókay J. 90.)

- PENCZ. Száraz, gabona elég, bor kevés és savanyú, mivel eső annak idejébe nem volt. (Csörföly J.)

- MERNYE (Somogy m.). "Az 1835-ik esztendő nedves volt. Embernek, állatnak bőven adott eleséget; bort is sokat adott, de már nem oly jó minőségűt, mint az első évben." (Historia Domus, MERNYE, Szabó E.)

* KOLOZSVÁR havonkénti csapadékmennyisége mm--ben I. az 1845. év alatt.

- PÓCSMEGYER. "Az 1835. esztendőben uralkodó plánéta a Nap, melynek is idejében kevés bor volt, buza, zab, árpa, kukoricza, közepszerű termést adtak. A buzának ára volt 5 frt, a zab 2 frt 15 kr., a kukoriczáé 3 frt. A bornak ára ősszel volt akója 5 frt 30 kr., kikeletre pedig 7-8 frt." (Vámossy-Szabó, 132.)
- POZSONY. A forró nyár teljesen tönkre tette a kitünő szőlőtermés kilátásokat. A szüret eredménye a múlt évinek a fele s a minősége alig felel meg az 1828. évinek. Evvel szemben RÉCSE, SZ.GYÖRGY, valamint VÖRÖSKŐ, GRINÁD, SZÜLLŐS, LIMBACH, CSUKÁRD vidékén, ahol a nyár folyamán volt néhány pásztság eső, a termés összehasonlíthatatlanul kiadósabb volt. Sokan nemcsak hogy annyit kaptak, mint tavaly, hanem még az 1830-as év terméséhez hasonló volt.
A FERTŐ-TÓ vidékén – eltekintve néhány helyet, amelyek jégkárt szenvedtek – bőséges volt a termés, a jósága azonban a múlt évit nem érte el. (P.Z.dec. 11.)
- 1934/35 tél. RÁCKEVE. "Az egész tél száraz, hó nélküli, a tavasz is szinte száraz, hanem 18-ik Ápril csendes eső, azután hóval vegyes. "3. Májusig gyakori esők. Június 4-ik, 23-ik, 25-ik napjain igen szeles eső, azután is 30-ik Június esős napok, sok kárt tevő széllel. Július egy esőt kivéve, átalýában száraz. Augusztus is száraz, csak az utolján volt 3 napi esőzés. Szeptember 9-ik, 14-ik napját kivéve, amikor eső volt, száraz, 18-ik Szeptemberbe felette nagy szél. Október 5-ik és 6-ik napját kivéven ismét száraz fagy. Nov. 16-án a jég megállott (a DUNA befagyott). December 31-éig a hó leesvén, az esést továbbra is folytatta. Ezen esztendőben is kevés széna, zab, a bőv ter. és buzába a tavalyi száraz tél miatt csak kevés termés. Krumplit a júliusi szárazság elvégezvő, az igen kevés és apró lett. Bor savanyuas, a tavalyi igen jó és sok bor helyett néhol harmadrész, néhol annyi sem lett. Kukoricza a pusztákon zöldes maradt, a város belső határában megérett ugyan, de sovány termés lett." (Magdics J. 184.)
- SOPRON. Enyhe, hó nélküli és kevés hideggel bíró telünk volt; a nyár azonban száraz. Kevés, de jó bor termett. Akik Mindenszentek (nov. 1.) körül szüreteltek jó bort kaptak, de november 8-án havazott s fagyott és 4-5-én nem lehetett kimenni szüretelni, majd az emberek újból hozzá fogtak a szürethez, amely eltartott decemberig. Gyenge bor volt, mert a szőlőszemek megfagytak. A gabona és bor ára változatlan maradt. Száraz esztendő. Szalma, széna és sarjú kevés termett. (Bruckner G.)
- SZATHMÁR M. "Tengeri és buza termékeink ez idén silányak, s az utóbbiak szokatlan mértékben üszögösek valának. Szilva és egyéb gyümölcs termések közepszerűek, a makk annál is alább. Az októberi esőzést követett fagy pedig megyénk homokos tájékain a kolompér termés nem kis mennyiségben ki nem szedhetvén földbe szorultak. Ugyan ezt halljuk SZABOLCS megye számos helyéről is." (H.K.T.dec. 12.)
- SZTROPKO (Zemplén m.). "... 1835-ben már újból felkeresi az éhínség. A sztropkói főszolgabíró a tavaszi közgyűlésen bemutatja az éhezők összeírását és segélyt kér számukra. A kért segély oly utasítással adatott meg, hogy ha az nem elég, a szolgabíró segítsen ahogy tud." "Ez az intézkedés azonban nagyon keveset segített a nép nyomorán, s mikor már a korpa és fűrészpör keverékből készült kenyér is fogyófélben volt, a település lakói mind jobban és jobban elszomorodtak." (Unghváry E., Adalékok. XVIII. 1913. 25.)
- VERSEC. "Ez az esztendő oly bőséges aratással kedveskedett, hogy a gabonatermés nagy része nyomtalanul maradt és künn telet a tarlókon." (Milleker B. I.304.)
- VERSEC. "A kolera nagyobb méretet öltött. Július havában és augusztus végéig a német városrészben 126 egyént, többnyire fiatalokat ragadott el a kolera; a szerb városrészben sokkal többet..." (Uo.)
- UNGVÁR. Lágý tél (1834/35) és igen meleg, száraz nyár. (Rónay Á.)

- VESZPRÉM. A május nagy hideg volt és esős, a nyár ugyan száraz, úgy hogy a BALATON mentén a fák elszáradtak s a vetések elsatnyultak. Október 16-án rohamosan állottak be a téli hideg napok sok hóval. (Bolgár M. 24.)

1836

tél 1835/36. SOMOGY M. Erős, havas tél. (Csorba J., Somogy, 34.)

- PÓCSMEGYER. "A DUNA ezen esztendőben be volt fagyva, jártunk rajta egy fertály esztendeig, még is elment kár nélkül." (Vámossy-Szabó, 192.)

- ESZTERGOM. "A DUNA befagyott december 28-án (1835), elment (a jég) január 12-én." (Esztergom, Az Időjárás, XXIX.97.)

- ÁRVA M. "Az 1835. october 25-én kezdődött és a szánút tartott folyton április végéig." (Weszelovszky K., Árvavárja. 94.)

január 1. POZSONY. Szilvester napján hirtelen nagy hideg állott be, s január 1-én már -9°R ($-11,3^{\circ}\text{C}$.) volt a hőmérséklet. A DUNA jege erősen áll, de a kocsi átjárása 700 lépésre délebben, mint szokott lenni. Emberemlékezet óta ez nem fordult elő. (P.Z.jan.8.)

január 3. PEST és BUDA közt a DUNA jege a tél elején sok ideig ingadozó volt, míg végre az új évvel bekövetkezett hó, s két napi ritka keménységű fagy, hideg által annyira beállott, hogy már most a legterhesebb szekereket is megbírja. Az idő azonban, bár folyvást telet mutat, január 2-dikán ismét lágyakra változott. A szánutat derekasan használták a két főváros kényelmesebb lakosai. (H.K.T.1936.jan.6.)

január 3. BESZTERCE (Erdély). "Január 3-án a hideg $24\frac{1}{2}^{\circ}\text{R}$ fokra ($-30,6^{\circ}\text{C}$.) hágott." (Erdélyi Híradó, 1836.febr.2.)

január 3. KOLOZSVÁR. "....KOLOZSVÁRT és a határon több emberek megfagytak, két gyermekek is, kik a sós vizért küldettek, öszve ölelkezve megfagyva találtattak." "Csak ugyan most (23.) enyhülni kezdett." (H.K.T.jan.23.)

január 3. VESZPRÉM. "Ily különös változatos időre rég nem emlékezünk. Egy nap délelőtt, a' legkeményebb hideg; délután havaz, másnap reggel eső. A szárazon tartott hideg egyébiránt vetéseinknek, valamint a' szőlőnek is sokat ártott. A' BALATON jege a' legterhesebb szekereket is megbírja. A kedves ízű fogas-halászat derekasan folytatik, 's piacinkon már naponként kaphatni e' hal nemét." (I.h.jan.13.)

január 3. NAGYENYED. "Nálunk a' tél rendkívül komoly, 's január 3-kán a hideg - 22 R fokra ($-27,5^{\circ}\text{C}$.) állott: – madarak elfagyva lehullanak – emberek az út mellett elfagyva találtattak." (Uo.)

január 13. FELSŐ-FEHÉR M. "OLÁH-TYUKOS melletti pataknál csatorna munkálatokat végeztek e hónap első hetében, midőn nálunk a hideg sokszor a -23 R fok ($-28,8^{\circ}\text{C}$.) feljül ment, természetes, hogy szegény munkásnak füle, keze és lába elfagyott;" "bár a vármegye tiszteinek a közterhek alatt görbedő népre több tekintettel lennének, s a közszolgáltatrá oly időben hajtatnák, melly testét és éltét nem veszedelmeztetné." (H.K.T.febr.6.)

január 14. KLENÓC (Kishont m.). "... A' tél nálunk száraz és hideg, gabonánk olcsó, de a' kenyér drága, mert malmainknak nincs vizök. A' kenyért pótolja nálunk a' bőven termett krumpli, 's szép pénzt vettünk be az emberi emlékezetre soká ily gazdagon nem termett mogyoróból (1835) évi termés. Több száz mérőt adtunk el, 's szintén annyi még önhasználásukra maradt." (I.h.febr.10.)

január 19. "PEST-BUDA közt még mindig ha ingadozva is áll a DUNA jege. A RUDAS-fürdő irányában azonban megszakadván, itt csónakokon történik az átteljárás." (I.h.febr.20.)

január 22. BARS M. "E' folyó hó, 's esztendőben eddig elé telő időjárásunk nagyon változó; most havas, majd napfényes, most durva hideg, majd tavaszi olvasztó most szép és csöndes, majd orkánszelekkel dühösködő.

Negyedik (4.) óta pompás szánutaink vagynak, ami kivált a' fa takarításra alkalmas, mert az ez előtt 4 esztendővel lecsönkolt fa törzsököket is most vontatják haza credeikből embereink. Marhadög is pusztít. Takarmány elég, marha kevés, gabonánk olcsó: egy szapu, 4 véka buza 7-8 forint, husunk drága; egy font 12-13 kr, borunk 5-6 forint, mind váltó frtban értendő. Vinczénk (jan.22.) borongós és napfény nélkül való, 's gondolnám a' mult 1834-ben SZEGED táján kiöntögetetté borok, oh! borok lennének a' beállott 1836-ban" (I.h.jan.30.)

január 23. VESZPRÉM. "Nálunk mind eddig száraz hideg uralkodott; tegnap estve esni kezdett. Ez időjárást mind a' vetések, mind a' szőlők megsinlik." A BALATON jege TIHANYnál egy szekér alatt beszakadt. (I.h.febr.3.)

január 24. PEST-BUDA. "Vasárnap óta márciusi napjaink járnak, 's DUNÁnk készül jégpánczélját levetkezni. Az átjárás e' napokban jégen csak részint lehető. Történnek szerencsétlen beszakadások is." (I.h.jan.27.)

február 5. PEST-BUDA. "DUNÁnk jege ismét készülöben; tegnapelőtt már már indulandó vala; a' bucsuztató ágyú durrogásokat már hallottuk, de ismét kevés időre megállapodott. Az átjárás azonban naponként sőt óránként bizonytalanabb, 's veszedelmesebb." (I.h.febr.6.)

február 7. PEST-BUDA. "Február 7-i virradóra 3 1/2 óra tájban a budapesti lakosok ébren volt része égdörgést hallottak." (I.h.febr.10.)

február 11. POZSONY. "A DUNA két parti közlekedés, POZSONYnál február 11-dikén egészen megakadt. Mert a' jégnek kevésse odébb rándulván annyi hasadékot okozott, hogy tovább élet-veszedelem nélkül rajta járni nem lehet." (I.h. 17.)

február 12. POZSONY. "A' DUNA jege tőlünk február 12. estéjén bucsuzott el, 's most már a' két parti közlekedés csónakok által történik. Az idő egy napra megkeményedett, másnap már meglágyult. Havunk is vala, de amely csak hamar elolvadt." (I.h.febr.20.)

február 13. VESZPRÉM. "Nálunk borzasztó szélvész uralkodott." (I.h.márc.9.)

február 26. PEST-BUDA. "... a DUNA jege miután 65 napig volt befagyva.... 2,04 m-es víz mellett elindult. A jég először 24-én mozdult meg, majd 28-án végleg elvonult." (Zawadovszki A. I.26., P.Z.márc.8.)

február 27. "PEST-BUDA közötti DUNÁnk jege valahára szombaton délután és vasárnap egészen eltakarodott. Nagyon kíváncsok vala ez, mert a' jégnek kivált darab időtől tartott bizonytalan állása nehezíté (a közlekedést), 's gyakran veszedelmessé is tévé az általjárást, kelést. A' PEST és BUDA közti hajóhid folyó martius 5-dikén rakatott be, a' két főváros öröme a' közlekedés, 's kereskedés nagy hasznára, 's különösen József napi vásárunk előmozdításán.

A ritkább telek sorába tartozik, melyen a' híd mint az idén 112 nap felszerelve állana. 1833-ban, 's éppen martius 5-dikén rakatott be a' híd, de 14 nappal később szedettet ki. 1834-ben csupán 30 nap voltunk híd nélkül, tavaly pedig 65 napig tartott annak szünideje." (I.h.márc.9.)

március 7. TISZALADÁNY (Szabolcs m.). "Nálunk, 's körülöttünk a' bornak hordója 7-8 frt; az élet 4-5 forint váltóban. Csak a' takarmány drága. MÁRAMAROS vármegyéből még most is nagy havat irnak; mi ha igaz TISZA-mellékiek árvízről tarthatunk. A méheknek a' mult esztendei ragya miatt nagy veszedelmük történt." (I.h.márc.26.)

– SEGESVÁR. "A' tél itt is hosszasan rendkívüli való keménységgel enged, hogy a'

- KÜKÜLLŐ mellett észrevehetetlenül enged, hogy e' mellett kelt sebes patakok folynak át, semmi vizáradások nem fenyegetik." (Erd.Hir.márc.12.)
- március. ZEMPLÉN M. felső vidékén. "A martius közepe táján volt néhány napi meleg idők miatt az élet ára mecsökkent, nevezetesen, egy pozsonyi mérő tiszta buza 70-75, rozs 40-35, árpa 45-40, zab 24-22, kukoricza 55, köles 115 váltó garas".. (H.K.T. ápr.6.)
- március 18. POZSONY. A DUNA 9-10 lábnyi magas vízállása és erős áramlása miatt a hajóhidat csak 19-én tudták beszerelni. (P.Z.márc.18.)
- március 22-27. NAGYENYED. "Mártius elejétől kezdve gyönyörű meleg napjaink kezdettek járni, 22-ik gyékokat (gyík) láttunk, 25-ik menydörgött, 27-ik kigyók mutatták magokat, április 4-én pedig fecskék is jelentek meg." (Erd.Hir. máj.17.)
- április 5. SZEGED. "TISZÁnk az elolvadt hó-vizektől megdagadt, azonban a' kiöntésre nézve nyert aggodalmunk már oszolni kezd, mivel némely napokban vagy egy állásban vagyon a' víz, vagy pedig kevés apadást is veszünk észre." (H.K.T.ápr.9.)
- április 16. VESZPRÉM. "Vetésink, 's szőlőink szép reménnyel biztatnak. A' fák bimbói annyira érettek, hogy hamarabb indulásról gazdáink nem igen emlékeznek. A' hossz-szas eső ma változott szép májusra; 's mivelhogy minden gazdagon mutatkozik, a' gabona-ár leszállott. Április 11-e nemes megye a' marhahús fontjának árát 2 krajczárral lejobb szállította, a' borjuhúst pedig piaczon hentesek által is árultatni megengedte; a' közönségnek nagy vigasztalásul szolgál." (I.h.ápr.23.)
- április. UNGVÁR. "Nálunk a' gabonaár leszállott; szőlőink nem igen bőv terméssel biztatnak, kerteink ellenben sok gyümölcsöt ígérnek." (I.h.ápr.30.)
- május 5. RIMASZOMBAT. "Az éjjeli fagy az erdőkben, gyümölcsfákban kárt okozott, az akácvirág elfagyott, méhek kipusztultak. Bőséges szénatermés. Júniusban még fűtöttek." (P.Z.júl.22.)
- május 7. NAGYBÁNYA. Fehér minden (dér), fagyott is. (Bencsik J. Az Időjárás X. 1906.193.)
- május 10-11. ERDÉLY. "Május 10-11-ke a' szőlőt országszerte nagyobb részben megszüretelvén, nemcsak a' hegyi, hanem a síkföldi borok árát is felszökteté, főképpen az 1834-ki termésbelieket." (I.h.jún.18.)
- május 11. DEBRECEN. "Május 11-én esett hó, olyan hideg volt, hogy a szőlőt, a gyümölcsöst, tengerit elvette." (Ismeretlen napló jegyzete. Balogh J.közl.)
- május 11., 12. POZSONY. A hónap első napjaink beállott hideg időjárás 11- és 12-én hajnalban már a fagypontra alatta volt. Szőlőben, gyümölcsösben, uborka és bab sok helyen komoly fagykárt szenvedett. (P.Z.máj.13.)
- május 10-12. DEAKI határában egy akó sem termett, mert a szőlők úgy lefagytak. (Áll. Levéltár.)
- május 8-12. PEST-BUDA. Május 8, 9, 10, 11 és 12-én nagy fagyunk volt, de legerősebb 12-én volt. (Krenn Gy. jegyzete.)
- május 10-12. ESZTERGOM. "Az egész határban egy akó bor sem termett, úgy elfagytak a szőlők, 10-én és 12-ik Májusban, 12-e Máji valde Vinæ Congelate sunt. Elfagyván a szőlő nem volt szüret." (Esztergom. Az Időjárás XXIX, 1925.I.p7. Áll.Levéltár. Esztergom.)
- május 12. BUDAÖRS. Május 12-én az egész szőlő elfagyott. (Kreis.)
- május 8-12. JÁSZBERÉNY. E hónap 8-ától egy egész héten át nagy fagy volt, amely csaknem az egész országban elpusztította a kerti veteményeket és szőlőket. (Ferencsek, Mert T.)
- május 8-11. EGER. "... szőlőhegyeink, valamint kerteink is tetemes kárt szenvedtek az e' hónapban több éjen és reggelen uralkodott elrontó hideg miatt, 's különösen a'

szőlőkről mondhatjuk, hogy a' májusi tél nagy részben már eleve leszüretelt." (Erd. Hir.máj.28.)

május 12. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY. Egy lábnyi (32 cm) vastag hó esett. (Szeremlei S.IV.170.)

május 7-14. KECSKEMÉT. Április hónap, bár ritkán volt eső, mégis nagy reménységet nyújtott a jó termés gabonában, gyümölcsben, közben május mindenütt tett, mert május 7-e és 14-e között hideg szelek jöttek, dér, hó és mindent leperzselt, és pedig az összes szőlőket, gyümölcsöst, hüvelyeseket, az uborkát, dinnyét, tököt, vetést és virágot. (Historia Domus Kecskétiensis, 260.)

május 8-11. KEVERMES (Csanád m.). "Tájunkon az időjárásban igazi ellentétben áll évünk e' szakával. A' már régóta tartó szelek annyira kiszáritották földünket, hogy barmaink pedig, melyeket a' zordon télnek ereje is igen igen kifagyasztott, bus sárga színt kezdnek öltetni, 's látszatjuk bussá és elcsüggedté teszi a' szegény fáradozó termesztőt; annál is inkább, hogy tavaszi vetései sem állanak csak középszerűen is. Midőn ily szomorú helyzetünk, semmit nem reménylünk, inkább, mint egy mindent élesztendő esőt; vajmi csapás ért bennünket a' várva várt öröm helyett. Ugyanis május 8, 9 és 10-én dér sőt fagy is volt. Május igazi november derekára, 12-nek reggelre pedig egészen télre virrasztott fel, mert már reggeli 6 órakor egy lábnyra (32 cm) magas hó fedte földünket. Az ily vastagságu magas hó alatt búsan nyögtek veteményeink, konyultak, sőt töredezték gyümölccsel rakott fáink ágai, gyengéd virágjaink mint egy halva tiprattak a' szokatlan vendég nyomasztó sulya alatt, és csak 11 óra tájon takarodott el, a' tán egy század alatt egyszer ilykor látogatást tett vendég bő nedvét áldásul hagyva a' szomjas földnek emlékül, melytől is veteményeink életet és mi most vigasztalást várunk.

Dinnye, ugorka, bab, kolompér, tök, sőt kukorica veteményeink így dohány palántáink is nagy részben leforrástattak. Tavaszi repczénk nem igen szenvedett. Ami szerencse, mert az őszi megrongálva lévén már már az esős tél által az úgy nevezett szipoj bogár (Anisoplia) által annyira lepáskáltatott, hogy sok helyt több száz holdak kiszántattak, ahol pedig ez nem történt, ott nyereség helyett csak silányul fizetendi meg a' föld árát is. A' buza ára egy hét alatt majd egy forinttal ment feljebb." (H.K.T.máj.21.)

május 8. 11-12. KOLOZSVÁR.....Május 11-re virradó éjjel oly nagy hó esett, hogy reggel lehetett volna szánkázni, sok gyümölcsfák letörték a nagy hó terhétől, ezen havazás még másnap is tartott. Ezen hónap 8-án volt hóharmat a szőlőket megrontotta. (Erd.Hir.máj.14.))

május 11. KUTYFALVA (Alsó-Fehér m.). "Május 11-dikére virradólag megfejté földünket egy arasznyi lapályokon 24 óráig, hegyeinken több napkig álló hó. Az 1814-ki első, 's ismét 11-diki májusi havaknál mind mennyiségére, mind károkozataira nézve, kisebb vala ez; de még most is (máj.16.) tüzelünk, 's hó felhők boronganak. Minden égtáj, szelek hidegek, itt az ország (ERDÉLY) közepén is. Sok zöldfák görbültek, töredezték a' hó terhe alatt buza vetéseink, még a' nagyobbak is kár nélkül helyre állongtak, csak sárgás színűek. Legtöbbet szenvedé a' tengeri (törökbuza). Az elején vetettek, kikelve, leveleik nélkül maradnak a' hó forrázás miatt. A' nagyobb rész, szárazság miatt csak rosszul, 's részint a' hó után mivelődöttek. A' megromlott mag miatt közönségesen gyéren keltek. Mindezek mellett is, felhők, szeles esők miatt, még kemény derünk nem vala; de a' hideg nagyon megrontotta. Ehhez járult a' számtalan cserebogár szőlő fáink, még a' fedve voltak is sokan elszáradtak, víztelen maradtak. Innen sok szőlős-gazdák korán kivagdalták; de meg is bánák, mert később úgy tapasztalták, hogy több szőlőfa későn, 's még mos is kezdé kihajtani in-

- tés a hirtelenkedés ellen. A' töröli sarjadzásban is a' hó sok kárt teve törés 's fonnyasztás által. Átaljában véve nálunk sok és jó borhoz nincs remény". (Erd.Hir.máj.28.)
- május 11. KUTYFALVA. "Nálunk már november 3-dikán (1835) leesett a' hó, csak később kikelettel takarodék el. A' hó magasság az 1829/30-iki mértékét ugyan nem üté ki, 's a' hidegség is alig amaz évi januári, de folyvasztó kemény hosszúságával időszakot csinált. Május 11-dikére virradólag megfehéříté földünket, egy arasznyi lapályokon 24 óráig, hegyeinken több napokig álló hó." (H.K.T. jún.4.)
- május. MISKOLC. "A' fák gyümölcseit érezhetőképben nem sértették a' fagyok; de a' nemezebb gyümölcsfajokban a' természet mostohálkodott. Szőlő semmi." (I.h.júl.17.)
- május. MÓDOS (Torontál m.). "A' májusi fagy okozta károk pótolhatatlanok. Szárazság is nagy, 's sok helyen az igazi marha még május utolján is jászol mellett szalmán tengődött..." (Erd.Hir.júl.19.)
- május 8-11. SZATHMÁR M. "... is fagy volt május 8-ki virradtán, mely egyéb káron kívül, az alanti (mélyen fekvő) szőlőket lepergelé (perzselé)." (Uo.)
- május 10-13. NAGYSZEBEN. Május 10-től 13-ig havazott és fagyott. (Heller Á.46.)
- május 10. UNGVÁR. Gyenge dér. (Rónay Á.)
- május 10., 11. BUDA. "Itt pedig a BUDAi hegyekben havazott is május 10., 11-dikén." (H.K.T.máj.14.)
- május 11. NÓGRÁD. A fagytól és hótól a gabona is sokat szenvedett. (I.h.máj.28.)
- május 11. OROSHÁZA. Május 1-ső tizedében OROSHÁZán bokaig (10 cm) erő hó esett, s a tavaszi vetést, s ültetvényt szerfelett megrongálta. (Uo.)
- május 11. POZSONY M. "... mind elfagyott a' szőlő, gyengébb kerti vetemények, miután a' fagyást 11-kén reggel kis hózivatar előzte meg." (Erd.Hir., máj. 21, 28.)
- május 11., 12. TAMÁSI. Sok hó esett és másnap (áldozó csütörtökön) nagy fagy lett, amely elvitte a szőlőt. (Historia Parachiae.)
- május 11. SAJÓVÖLGYE. "... és semmivé tette szőlő gazdáinknak a' jövő szürethez bármi kicsiny reményeket is, a' hó-harmat a' gerezekkel szépen megrakott uj jövéseket elforráztván. Már még az uj szőlőfákhoz is nem sokat bizhatni, mert a' mi ezentul fog ujra kinőni, azt ha valami különös meleg nyár meg nem érleli még a' jövő esztendei szüretre is reményt nem ad. Sok törökbuza földek is, melyeken már szépen zöldellett hazánk leghasznosabb növénye, pusztán elfonnyadt palánták nézetivel keserítik a' szegény gazdákat.
- Ezen nagy hóharmatot, a' napi havazás hideg jeges esőzés következtén, az esztendő bőségehez nem bizhatik, már a' szép Sajó tére." (I.h.máj.28.)
- május 11. VESZPRÉM. "... hogy a' LOVÁSZI, CSOPAKi és FÜREDi szőlőkben a májusi hideg semmi kárt sem tett. Az esős idő, a' gabona árát hirtelen lejjebb szállítja." (H.K.T.jún.4.)
- május 11. VESZPRÉM. "A' krumpli és kukoricza mezeinken elfagyott. A' régibb gazdák azonban tapasztalás után azt hiszik, hogy ismét csirába jönnek. A' tavaszi vetésből csak takarmány lesz. Réteink nem igen biztatnak az eső hiánya miatt. A' szőlőt sokan újra metszették. Gyümölcsink elfagytak. A' gabona ára jóval feljebb ment." (I.h.jún.1.)
- május 8-12. NAGYENYED. "Ezen hónap 6-kán hűlni kezdett az idő, 8-dik, 9-dik és 10-dik napjára nemcsak hóharmattal keseríték gazdáinkat, hanem 10-dik estve-felé esővel elegy, azután magára havazni is kezdé, és ezen havazás a' bekövetkezett éjjel annyira nevededett, hogy 11-dik reggel fél láb (15 cm.) mélységű hó fedé egész vidékünket. Felsűrött ugyan dél felé a' nap, de egész estvig nem vala képes elolvasztani a' havat, ma délfelé ismét havazni kezdé. Teméontelen kárt okozott már is e' szokatlan idő-

járás, kertek, erdők fája ezrenként töredeznek le, a' lombokra rakódott hó terhe alatt, a' szőlő törő is a' kevés termés nagyobb része ágastól leszakadozott. Ilyen rendkívüli időjárást csak egyszer láttunk még, éppen ma huszonkét esztendeje az 1814. beli májusi nagy hónap." (H.K.T. máj.25., Erd.Hir.máj.17.)

május 12. SZEGED. "... Bokáig érő havat írnak május 12-dikéről. Dinnye, tök, tengeri, bab és más gyengébb vetemények mind elfagytak, 's így a' földművelő reménye sok részben füstbe ment." (H.K.T.jún.5.)

június 6. BÁBOLNA. Igen száraz hideg tavasz, gyenge szénatermés. Június 6-án erős dér, a már elég magas szőlő teljesen lefagyott. Helyenként a gabonaneműekben is erős fagykár volt; úgy szintén a gyümölcsösben is. (Hochenberger M.2.)

június 10. MAKÓ. "Miután a fagy, szárazság és a szűcskő pusztított, a gabona igen silány. A lóherésben 3 ásonyomnyira a föld aczél rétegeiben szokatlan penészes és fejr mint a salétrom." (Erd.Hiradó, júl.19.)

június 8-október 22. SZEGED. "Az 1836-iki esztendő rendkívüli szárazsága a számos tüzesete által vált emlékezetessé. Június 8-ától október 22-ig semmi eső nem esett." (Pap, Piaristák., 217.)

június. DEBRECEN. "... szénánk úgy szólván semmi sem lesz: mezeink elasztak; vetéseink aprók és silányak, kevés szem, szalma mi sem; tücsök vagy sáska (Grillus stridilus) most ujra mutogatja magát." ... főképp a homokos és erdős részeken, tavaly az agyagos mezőkön. (Erd.Hir. júl.23.)

"A fedetelen szőlők a' zöld fagyás miatt igen nagy kárt szenvedhettek, a megmaradtakat a DIÓSZEGI hegyen a felhőszakadással két ízben volt jégeső mindent elseprett." (I.h.júl.23.)

június. JÁSZBERÉNY. "Kiegvén oly hosszas szárazság után a' föld, széna nem kevés, de azt lehet mondani semmi sem lesz. A' tavasziak fél termést ígérnek, ha esőt kapnak. A' juhokat, mert "zörög a mező" szájfájás nyomorgatja." (Uo.)

június. PÁPA. "A május és június végén volt melegebb napok és szép eső, a természetet uj életre hozta. A terméskilátások javultak." (Uo.)

június. MÁRMAROSSZIGET. "Nálunk ideikben járván a' jó esők, mindenben bőv terméshez van reményünk; 's ilyet mondhatunk SZATHMÁR és SZABOLCS TISZA melléki részeiről, mely folyó mintegy elválasztja a' MÁRMAROSI, BEREGI, UGOCSAI, UNGVÁRI és SZATHMÁRI szép termékenységet, a' szárazság miatt elpusztított déli és nyugati részekről." (I.h.júl.16.)

június 22. TURKEVE. "... a nagy szárazságban és hőségben annyira kiegett a föld, oly semmi és már is elasztott vetéseket, oly sok éhező jószágot valóban sehol sem láthatni."... mint itt írja, aki az ALFÖLDön utazott. (I.h.júl.22.)

július 2. SZEGED. "Ezen a vidéken igen gyenge termés volt, néhol a magot is alig adta vissza. Bor, buza, széna és egyéb mezőgazdasági termény nem volt, vagy igen kevés. Egyes szántóföldeket elborította az acat (bogáncsféle), s így a termést kender módjára húzták ki." (H.K.T.aug.6.)

július 2. "VESZPRÉM tájékán az árpa aratást elkezdették július 2-dikán, a rozsot is nem sokára fogják aratni. Elég bőv aratást reménylenek." (H.K.T.júl.6.)

július 6. ESZTERGOM. Aratás kezdete július 6-án. (Esztergomi Áll.Lévélár.)

július. BODZÁSULAK (Zemplén m.). "... közelebbi 2 hónap alatt legfeljebb háromszori esőzések áztatták meg a' földet a mindenkori sorvasztó szelek miatt, pedig a' kevés eső által megpuhult földek azonnal kiszakadtak, 's még a' hozzá járult tikkasztó melegek által három ujnyi földhasadások is támadtak. Őszi vetésekből van valami, de tavaszi egészen kiszáradt, széna több termett, mint tavaly, de aminő száraz idő-

járások voltak, ha kisebbben esett volna, a' kaszálás még sokkal kevesebb gyűjtetett volna. A' most is uralkodó mostoha időkhöz képest a' sarju felől nem is kell gondolkozni. Nálunk a' gabona pozsonyi mérője 35, zabé 40, árpáé 30, tengerié 30 garason árultatik." (H.K.T.aug.17.)

július 17. NAGYBECSKERÉK. "A' tartós szárazság már majd kipörzsol bennünket. A' különben kerti báju TORONTÁL kórómezőiről.....hasonlít. Szőlőinket a' jég verte el, 's a' fagy dermeszté őt több ízben. Széna ugy szólván semmi. A' kukoricza lekókad, bár reménységgel kecsegteté, ezt a' hőség már megghiúsítá. Gyümölcs igen kevés. Levegőnk oly sűrű, hogy a' 4 mérföldnyire eső réti lángok füstje szinte megfojt bennünket reggelenként." (Erd.Hir.júl.30.)

július 19. JÁNOSI (Baranya m.). "... patakmalmaink szoros értelemben száraz malmokká váltak. Élőink rég elsültek agyagos határookban 2-3 (hüvelyk, 5-8 cm és 1-2 lábnyi 32-64 cm) mélységű nyílásokat vagy repedéseket szemlélhetnek; az üszög a' búzában kárt tett, az árpa jó, a' zab erőszakosan ért, 's így könnyű szemü, 's "léhás" lesz." (Erd.Hir.júl.30.)

július 28., 29. DÉS. "28. és 29-én esett az eső." (Erd.Hir.aug.13.)

július. GARAM vidéke. "A' GARAM mellett június 18. óta eső nem esvén, oly tikkasztó melegek, sorvasztó szelek uralkodtak, melyek a' növény országnak silány kifejlődését okozták. Aratásunk július 4-dike óta foly, a' fagyott (május) rozs jó formán megidült, középszerű, de a' tavalyinál sokkal alábbvaló termésre mutat. Buzánk ritka és üszögös, árpánk silány fejű, zabunk gazos, ritka és alant maradt magjánál nem igen többet gyümölcsöző, szénánk kivált porondos rétjeinken több kétszerte is, és jobb a' tavalyinál.

Kukoriczánk mindeddig, 's sok helyütt töltetlen, 's ha eső nem lesz, semmivé borunk, 's gyümölcsünk a' hideg május által tönkre téve és szó legszorosabb értelmében semmi." (H.K.T.júl.23.)

nyár. GYÖNGYÖS. "Ugyancsak az 1836-iki évben történt a' város összes birtokainak térképezése, 's felmérés mi annál könnyebben volt eszközölhető, mert ezen év kétségbeesetten száraz volt, úgy, hogy a' kutak mind kiszáradtak, 's utoljára kénytelenek voltunk a' nagy patak medrében agyag gödröket ásni, 's a' szivárgó vizet úgy felfogni." (Ethei Sebők, Gyöngyös, 258.)

július. MAKÓ. "A' példátlan szárazság naponként dühöngő szelek, 's a' haza minden vidékéről pusztító tűzvészt rebesgető hírek." (H.K.T.júl.23.)

nyár. SARKAD (Bihar m.). A nagy aszály okozott károkat. (Márki S., 27.)

július 5. SZATHMÁRNÉMETH. "A szárazság nagy, szőlőink nagy részét májusban a hideg elvitte; szénánk felette kevés; bár a mocsarak kiszáradása, ezeknek sással benőtt helyét is kaszálják." (H.K.T.júl.16.)

július. SZATHMÁR M. "... Századokig víz alá zárt nádtermő lápjaink kiszáradván járható, 's használható rétekké, legrégebb tavaink szántóföldekké változtak át, mit is lelkes alispánjaiknak a' megye Rendjeivel egyesített népünk crejével az ECSEDI nagy területű LÁPON ez idő engedelmével létesíthetett mértföldéken hazatott víz csapoló csatornák minél inkább elősegítették, Megyénk homok térein gabonáinkat a' májusi hideg helyenként fehér színbe ölté, majd a' júniusi kemény szelek el fuvák, mi által szálkáitól megfosztatván a' még benne maradt szemek könnyen kihullóvá lettek, ezek szerint a' középnl is alábbi a' termésünk."

Majd felsorolja a különböző mezőgazdasági növényeket, a szénát, gyümölcsféléket és a szőlőt, hogy igen rossz vagy semmi termést nem adott. Hasonló a helyzet SZABOLCS-ban. (1.h. júl.30.)

július. TORONTÁL. A nagy szárazság leírásából: "Elmellőzvéen júniusban itt ott permetezett, de a' kiaszott földet csak beharmatozott esőcskéket a' szárazság általányosan oly iértőztató, milyenre a' legvénebb emberek sem emlékeznek."

"Ott hol árkot vagy kutat ásnak, a' TISZÁNTULi agyag 3 áso nyomnyira szokatlan penészes és fejér salétrom. A' legelők már áprilisban és májusban leperzselődtek, a' barom a' tavalyi szalmát ette. Egyes helyeken a' barmok részére lekaszálták a csekély vetést, de ahol kaszálni sem lehetett ott rá engedé a ludakat és sertéseket, "... csak maga a' nyomorúság termékeny." (I.h.júl.16.)

augusztus. BUZSÁK (Somogy m.). Igen nagy volt a szárazság egész nyáron semmi eső nem volt; egy kis széna ára 5 frt vala. (Hasonló bejegyzés 1834 és 1835-ben, Mózner L. Időjárás, LI. 1947. 100.)

augusztus. GYÖNGYÖS. "A nagy szárazság után megenyhült már két izben araszos hasadozó földünket az áldott eső, s elcsüggedt reményünket a jövőhöz feléleszté. Nyarunk kivéve a tavasz elejét egészen porló száraz volt, s így kerti veteményünk tönkretéve mi megmaradt, s felemészté bizonyos sáska faj (itt szecsckőnek neveztetik), mely oly nagy számmal dült leginkább keleti környékünkön, hogy nő cselédeink mezőn csak férfi öltönyegesen dolgozhatának. Szemes életünk gazdagon termett, sőt állíthatom, gazdagabban, mint a mult évben. Említhető, hogy a NAGYLAki szekerek jönnek hozzánk gabonáért." (H.K.T.aug.31.)

augusztus. CSOMAKÖZ (Szathmár m. aug.14.). Tartós szárazság, a marha már a tarlóra viasszaszorult, a szárazság már a tengerit is elpusztította. Sarjú sem remélhető. (Erd.Hir.szept.3.)

augusztus 16. JÁSZBERÉNY. Négy havi szárazság után, (melynek következtében majdnem minden elszáradott) ma végre megnyíltak az ég csatornái és csaknem egy teljes napon át bőséges esővel öntözték meg a földet. (Ferencesek, Merk T.)

augusztus 20. PÉCS. "A szárazság folyton tart, négy hónaptól fogva kétszer fél óráig esett; nappal igazi meleg, éjjel hűvös van." (Erd.Hir.szept.3.)

augusztus 26. BÉLA (Szepes m.). "Alig épülhetett fel a városnak egyik mult évben a villám által elhamvasztott negyede." (H.K.T.szept.6.)

augusztus 29. SOPRON. Jégeső pusztított a külső hegyi szőlőkben és a városban is, ahol sok ablakot betört. (Bruckner G.)

nyár. KECSKEMÉT. "...Azonkívül az eső hiánya miatt a vetések szalmája alig egy lábnyi volt; kalászkok silányak, a réteket a legtöbbben nem is kaszálták, a földekről sokan még a vetőmagot sem kapták vissza." (Historia Domus Kecskemétiensis, 260.)

szeptember 5. KARLÓCA (Szerém m.). A szüret kezdetét vette, gyenge a termés, de jó bor lesz. Egy font szép szőlőt (56 deka) 2 garasért árulnak. Az 1834. évi KARLÓCAi bor akója 10 v.frt. (P.Z.szept.23.)

szeptember 23. POZSONY. A városi tanács a szüret kezdetét 23-ával állapította meg. (P.Z.szept.23.)

szeptember 27. SZEGED. "Nálunk a szárazság folyton tart, s ha beborul is a felhők csak széllé válnak. Mult héten dér is volt." (Erd.Hir.okt.22.)

szeptember 28. BUDA. A hegyeken derekasan szüretelnek, kevés, de jó bor lesz. (H.K.T.szept.28., P.Z.szept.30.)

szeptember 29. ZILAH. "Itt most az időjárás nagyon kedvező és meleg alkalmas időben változtatják egymást, csak két hét még ilyen, 's ha keveset is, de jó bort fognak szütni gazdáink, kiknél a' tavaszi hideg előre be nem szürt, mint itt ZILAHon. A' törökbuza termés nagyon silány, nincs már mit érleljen Sz. Mihály nyara." (H.K.T.okt.22.)

szeptember 30. MAKÓ. Beszámol a rossz termésről, mely igen elszomorító. A szőlőt

- egyesek egy-két kosárban vitték haza. Az őszi vetés sem sikerült a szárazság miatt. Éjjel már két ízben volt fagy. (Erd.Hir.okt.18.)
- szeptember 30. SZATHMÁRNEMETI. "...Az eddig uralkodott szárazságra most néhány napokon csendes eső következett." "Szilvatermés nagy. Kevesebb az alma és a 'körte'..." "diókat a' hideg (május) mind elvette." (I.h.okt.15.)
- október. ESZTERGOM és HONT megyékben nagyon silányul ütött ki a szüret. A VÁMOS-MIKOLAI uradalom bor dézsmája középszámot véve 4 ezer akót szokott megadhatni, folyó évben csak 18 akóval jövedelmezett. (I.h.okt.19.)
- október. ESZTERGOM. Alig volt szüret. (Esztl.Áll.Levéltár.)
- október 16. JÁNOSI (Baranya m.). "... Gyümölcsünk 's borszüret nincs, présházaink csukva..." (Erd.Hir.nov.5.)
- október 9. GARANTÁLYA (Bars m.). "... a szeptemberi esőzés után vetettek, s most a már oly zöld vetéseink vannak, melyeknek párját másszor SIMONJUDAKOR (okt.28.) is ritkán kereshetnők..." (I.h.okt.19.)
- október. GÖMÖR M. "... a' gabonatermés jól ütött ki; de a' káposzta és hüvelyes vetemény, valamint gyümölcs is igen kevés. Dohány elég és jó termett, de a' burgonya nem sokat ér. Mind a' mellett is GÖMÖR paradicsom a' 'tiszántuli vidékhez képest, hol sarló és kasza nem volt mit vágjon. TOKAJ hegyc, mellyel méltán büszke Hazánk ez idén nem igen vendéghelheti BACHUS urat." (P.Z. után H.K.T.nov.16.)
- október. NYITRA. A szüret itt is oly silányan ütött ki, hogy némely gazda alig néhány fürtöt talált szőlőjében. (Erd.Hir.dec.3.)
- október. POZSONY. "... A szüret silány volt, többnyire kosarakban hordták haza a szőlős gazdák különben jól megérett fürtjeiket. POZSONY legidősebb lakosai sem emlékeznek oly élénk gabona-vásárokra, milyenek most ott helyenként kétszer tartatnak: mint a' bánáti idei szűk termés, 's a' POZSONY-vidéki gabona-bőség okozhat. A' DUNA igen apad." (H.K.T.nov.5.)
- október 15. SZATHMÁRNEMETI. "... Az aratás az idén kevés buzát, 's rozsot adott ugyan, de ami volt, jól fizetett. Zab kevés, kukoricza elég sok, a' gyümölcsfákat igen lepusztítá a' sok hernyó, cserebogár és fagy." (Erd.Hir.nov.19.)
- október. SZEGED. "... már almát, barackot, 's egyéb gyümölcsöket láttunk kertünkben pirosolni." (H.K.T. 1937.febr.18.)
- október. SZEGED. "... mivel szénánk egyáltalán nem termett, sőt határunkban eső is igen régen nem lévén, még csak őszi legeltetésre szükséges füvet sem adhatnak kopár legelőink. Szüretünk igen csekély volt, és szomorú." (H.K.T., I.h. okt.19.)
- október 22. ZÁGRÁB. "Mi a (bor) mennyiségét illeti, 1836 egész HORVÁTORSZÁGRA nézve szűk boresztendő, minek okát a' májusi hidegben, 4s júliusi jégesőkben, 's zivatarokban kell keresnünk. Széna és sarju-termésünk is csekélyebb, mint tavaly, de répánk, burgonyánk, káposztánk, 's későbbi kertiveteményünk meglehetősen bővséggel termettek." (I.h.okt.23.)
- október 24. TÉCSŐ (Máramaros m.). "... kezdett nálunk először havazni: de a' hónap meleg volt még az akkori levegő. Bőv esőt nyertünk, úgy hogy folyóink kiáradtak, 's néhány napokig gátolták az utazási közlekedést. Kárt kivéve, hogy néhány darab építési fát magával vitt, nem igen tett az áradás. Most nov. 21-dikén minden háztető fejezlik a' hótól, a' föld pedig fekete sárral borítva." (I.h.dec.14.)
- október. TOKAJ-HEGYALJA. "A hegyaljai szüret a' bornak mennyiségét nézve szomorú, mert több szőlősgazdánál néhány puttony vederrel érik be. Ami kevés bor lesz, annak jósága felől nem is kételkedhetni. Az idej bört (hordónként) előre a' szedése előtt ezüst forintot vették, a' leszedett asszu puttona 8 forintot kél. A' mult eszten-

dőben termett, többnyire még pinczékben heverő borok ára naponként drágul; egy hordó 3 puttonos asszabor 42 frt, közönséges pedig 12 ezüst forinton kel." (H.K.T. Erd.Hir.nov.5.)

október. VESZPRÉM. "A' BALATON-melléki szüret nagyobb részint elvégeztetett, a' termés oly csekély volt, hogy a' szőlő mives munkáját, melyet az idén szöllejébe fordított méltán sajnálhatja, mert amit a' tavaszi fagy meghagyott, azt a' számtalan egér, a' szőlő mivel által eddig soha sem esmért ellenség pusztítá el. SOMLYÓ hegyünknek is, ahol a' szüret későbbben tartatik, némely részén csekély, némely részén pedig semmi termés sem vigasztalhatja a' tulajdonosokat. Az egereknek sokaságát még a' szántóvetők is fájlalják; mert a' tartós szárazság miatt alig hogy felszántatott földjükből az elvetett magot kiirtani a' hangya sokasággal együtt segíték, méltán adódhat bennünket, ha csak minden bajt az esőzések rólunk el nem háritanak." (H.K.T.okt.18.)

október 31. SZÖLGYÉN (Esztergom m.). "Hallatlan! oct 31-ig éjen ESZTERGOM megyei SZÖLGYÉN helység tövében, ugyan SZÖLGYÉNi mintegy 54 esztendő S KURCZ János nevü paraszt ember megfagyott. A' kemény északi szél annyira megmerevíté inait, hogy ellenállhatatlanul lerogyott, 's a' hidegnek áldozata lett. A' hideg vidékünkön nagy széllal beütött már oct. 2-kán. 29-ke reggelén elkezdett havazni, 's folyvást havazott 31-iki éjig, úgy hogy a' bokát tul haladná, 30-án már nagy jég-csapok lógtak; a' sár és pocsóták keményre fagytak, néhol szán is látszott, 's csak nov. 4-dike óta enged lassan." (H.K.T.nov.16.)

november 1. POZSONY. A DUNA vízállása oly alacsony, hogy az "egy üvegen úszó vízmérce a híd mellett, már a vízállás mérésére nem használható." (P.Z.nov.4.)

november 25. BRASSÓ. "November 25-én éjjel a' BRASSAi havasokkal kapcsolatban levő OLÁHORSZÁGi havasokon eredő TELLÁS patakját annyira megnevelé (de inkább a hólé), hogy reggel a' partján lévő malmoknak semmi nyomát sem lehet látni. Ember ezen áradásnak 7 lett áldozatja, kik közül négyen hajnalban egy ló-szekéren sietőleg utazván neki hajtának, tartván nagyobbra növéseénél. A' villám sebességü folyam előbb a' vízbe mélyebbre hatolt lovakat csapá le, 's ezek önnéhezése által a' parthoz még közel levő szekeret magok alá rántván egy pillanat alatt a' hullám közé sodródának." (I.h.nov.12.)

november. GÖMÖR M. "A gabona termés jó volt, de káposzta, hüvelyes, valamint gyümölcs kevés; dohány elég és jó termett, burgonya gyenge." (I.h.nov.22.)

november. MAKÓ. "A hosszas szárazság után november elején megeredt az eső, mely kedvezett a szántó-vető reményeinek. Az őszi vetés kikelt és növekszik." (I.h.dec.27.)

ősz. NAGYKUNSÁG. Terméketlen, inséges esztendő. "Ugyanis ennek számos lakásai, most gyermekeikkel együtt házaikat elhagyván az áldottabb és termékenyebb vidékekre költöztek."

ősz. HAHÓT (Zala M.). "Ezen reákövetkezett esztendőben sok helyen országszerü rajtveszett szőlő a tőkéken, nem lehetvén azt a nagy hideg és hó miatt leszüretelni; mivel mintegy véletlenül ütött rajtunk." (Hahót Hal.Anyakönyv. V.köt.első lap. Miseta Gy.)

december 10-21. UNGVÁR. Az éjjel roppant nagy árvíz, a piacon 4 láb magas víz, az izraelita kórház melletti (hidat) elvitte. Az állatok között lépfene. (Rónay A.)

december 24. UNGVÁR. "Mult szombaton dec. 10-én délután 3 órakor az UNGH folyója áradni kezdvén, oly hirtelen nőtt, hogy már 5 órakor városunk nagy része az árvíztől el vala boritva. Borzasztóbb éj következett, mert városunk 6 egész utcája a hirtelen zuhant árvíztől majd elsöpörtetett; az ajtókon, 's ablakokon ki, 's be rohanó víz a

lakosokat a padlásra szorítá, innét rimánkodának segedelemért, de még szivrehatóbb vala azoknak lármája, kik alatt már az egész ház roskadozott! Az ily rögtöni veszélyben a helybeli tisztathóság czélirányos rendelkezéseivel bőven kimutatta ügyességét, 's emberi szeretetét, kivált t. MUNKÁCSY János ur kir. kam.prefectus, ki maga is élete, egészsége veszedelméztetésével csónakból kiszállván övedzetig való vizen jövé, 's menvén a siránkozókön egész készséggel könyörült, ugy nem különben BESZTERCZE József ur, a pesti egyetemen orvos-doctori pályát végzett ifju, ki szinte élete veszedelmével több mint 40 embert szabadított ki a legnagyobb veszélyből. Ezen derék ifju igazi emberbarát, egész éjjel munkálkodott, hol az emberek szabadításával, hol azok vagyonainak megmentésével. Legsomorubb állapot vala az, hogy nem volt több egy csónaknál, hanem hirtelen össze vert szálaikon (tutaj) lehetett nagy ügygel, 's bajjal a szerencsétleneken segíteni. Igaz, hogy tizedekben vagy fél századokban szokott itten lenni víz kiöntés, de ehhez hasonlóra még a legöregebb emberek sem emlékeznek, sőt talán NOÉ idejétől fogva vidékünket ily veszély nem érte; az emberek közül még is 3 izraelita lón áldozatja ez áradásnak; az UNGH folyó mentén fekvő házak, melyeket egészen el nem sepert, többnyire lakhatatlanok, kerteket, melyeket el nem vitt bekövicselet; ahol egy hét előtt házsor, kertek büszkélkedtek, most ottan az UNGH kevélyen mint tulajdon medrében folydogál; a pinczéből borral, 's pályinkával, a konyhából káposztával teli hordókat, a szobákból házi butorokat, mint igen könnyű szereket el sodort. A kár mely csak városunkban történt felszámálhatatlan; mert ha csak a kir. kamarai fűrészmalom körül történt károsítást már százezerre teszik, mennyire menne a 6 utcáknak károsítása? szóval legalább egy, milliom forintnyi károsítás érte városunkat. Az áradás egész éjféli utáni 2 1/2 óráig tartott, midőn azonban oly lassan kezdett apadni, hogy még másnap azaz vasárnap délután is az utcákon csónakázni kényszerítettünk, és számtalan embereket többnyire csak akkor lehetett a veszedelemből kiszabadítani. Szomorú látvány vala ez miután itt a férj a hitvesét, ott a gyermek szülőjét, egyik testvér a másikat keresé, egyik szomszéd a másiknak nevét kiabálá, ah, milyen érzékenyen ölelék egymást, a veszélyből kiszabadultak! Itt nem az ékesbeszéd, hanem inkább a haldoklóttnak tompítja hangja facsart könnyeket a kárt nem vallott bámulóknak szemeiből. Ezen rémitő esetet, leginkább a hosszasan tartott esőzésnek, és ez által a hegyekben lévő nagy havak hirtelen lett felolvadásának, vagy inkább felhőszakadásnak lehet tulajdonítani." (Hazai Tu., 1837.jan.4.)

december 9-10. UNGVÁR. Az UNG hirtelen megáradt, s du. 3 és 5 óra között a város nagy részét elöntötte. Ezt egy borzalmas éj követte, a város 6 utcájában oly magas lett a víz, hogy az ablakokon, ajtókon befolyt a lakásokba, s az emberek a padlásra menekültek. Az UNG partján összeomlott, vagy a menekülőik által üresen hagyott házakat látni. Éjfélikor az áradás szünőben volt, de még 10-én is csónakokon közlekedtek az emberek. Három emberélet esett áldozatul, de ezren éltek túl a halálfélelmet. MUNKÁCSY J. kamarai előljáró, és dr. BESZTERCZY J. fiatal orvos sok ember életet mentették meg. (P.Z.jan.31.)

december 9. POZSONY. "Esőnk bővséggel van; napjaink ősziek, DUNÁnk vize annyira megáradt, hogy már tegnap 11' és 1" volt." (H.K.T. dec. 14.)

december 12. PEST-BUDA. A DUNA árvize színének magassága elérte a 4,15 m-t. (Zawadowszki, A. I.30.)

december 10., 13. PEST-BUDA. "A sok kedvetlen, de a szántó-vetőkre jóltevő esőzések után (dec. 13.) tiszta napfényes időnk van. Mult szombaton (dec. 10.) estjén és egész éjjelen iszonyu szélvész látogatott meg bennünket; mely a színházból jövő soka-

ságot, kivált az asszonyokat tetszése szerint ragadta ide, s tova. Az alvókat egész éjen háborgató az ablakok, ajtók zörgése hova csak kevésbé is férhetett a szélvész ereje. Magosan áradt DUNÁkon több malmokat kiragadván helyeikről, azokat vagy elsüjlesztette, vagy hajóhidunkhoz hozta le a zivatar (vihar). Emellett hidunk megrongáltatván, majd másfél nap szakadt meg a hidi közlekedés". (H.K.T.dec.14.)

december. SZATHMÁR M. "Nálunk az idő a hosszas esőzés miatt kelleténél nedvesebb; már két ízben borítá el a földet, de az idő lágyulván ezt is felolvasztán, a nedvet szaporítva, ezek miatt utaink felette sárosak, 's közlekedésre alkalmatlanokká lettek, folyónk (SZAMOS, TUR, KRASZNA) pedig duzzadoznak, 's helyenként ki is öntöttek, őszi vetéseink kövérek. A cholera és marhadög helyenként mos is dühöngenek." (H.K.T.dec.24.)

december 18. PEST. "Sűrű köd." (I.h.dec.28.)

december 21. LOSONC. "Vidékünkön october eleje óta folyvást tartanak az esős idők, minélfogva sarunk nagy, a levegő enyhes." (H.K.T. 1937.jan.1.)

december 25. PÁPA. "A marhadög, mivel barmaink ólra szorultak, vidékünkön megszűnt, a patakok is megnövekedvén, az őrlés iránti aggodalom megszűnt, és a kutakban is kezd a víz áradni." (H.K.T.jan.1.)

december 31. POZSONY. Az év végén hirtelen erős hideg lépett fel, a DUNA jégzajlása megindult. A hajóhidat dec. 31-én leszerelték. (P.Z. 1837.jan.3.)

1836. ABONY. "A termés állapota nagyon rosszul mutatkozott. Júniusban több községből Cholera hírek jöttek. Szeptember 12-én meg volt határozható, hogy a termés még az 1834 évinél is sokkal rosszabb, a rendkívüli rendetlen időjárás, száraz esőtlen tavasz, rekkenő meleg nyár, és a nyár végén beállott tartós esőzések sok kárt okoztak, minélfogva a vármegye elrendelte, hogy tudassák melyik község mennyi gabonát igényel."

"Mivelhogy a kukoricának éppen teljes hiánya miatt a legszegényebb osztálya a népnek keservesen sujtatott már Deczemberben nagy inség állott be. A város tanácsa a földes uraságok segítségével, a Gróf SZÁPÁRY fundus alsó házában, a régi zsidó templom mellett a népnek főző konyhát állíttatott, melyet nagyságos BENCSIK

Györgyné asszony vezetése minden nap más uri asszonyság visitált és osztotta a népnek az ételt egész télen". A király a kemény télre való tekintettel a katonai raktárból a fennmaradt, s feleviselt ruhákat, posztóvégeket a szegény nép között – a SZÁPÁRY funduson – kiosztatta. (Abonyi L., Abony. II.297.)

– DEBRECEN. "Az 1836-dik évbe volt a szűk termés és drágaság, úgy hogy a barmok is majd elvesztek éhol." (Balog, Időjárás, LIII. 1949. 210.)

– CSONGRÁD. "Ugyan nagy szárazság lett, sohasem ázott meg a föld, sem télen, sem nyáron, nem is volt semmi termés; de hogy hajókon hozták az még sem ment feljebb 7-8 frtnál; a bor pedig akkor fogyott el egész országban, fel is ment az ára 12 frt 30 krig." (Blázsik.)

–BUDA-GELLÉRTHEGY, Csillagvizsgáló évi adatai:

BUDA-GELLÉRTHEGY Csillagvizsgáló

1836	Hőmérséklet °C				Napok száma							Szél uralkodó szélirány		
	közép	max.	nap	min.	nap	derült	borult	eső	hó	eső, hó együtt	zivatar		jégesős napok	viharos napok
I.	-3,8	3,4	25.	-17,4	2.	0	9	2	5	7	—	—	9	NW, N
II.	0,5	7,4	27.	-6,1	14.	0	11	8	5	13	—	—	2	NW, N
III.	9,0	20,6	23.	1,6	1.	2	7	10	—	10	—	—	4	SW, S
IV.	11,2	23,3	26.	2,0	3.	0	6	10	—	10	—	—	3	N
V.	17,3	27,0	23.	0,0	11.	0	1	10	1	11	6	1	3	N, NW
VI.	19,0	31,6	25.	14,0	27.	1	2	6	—	6	3	—	2	NW, N
VII.	20,9	32,9	21.	7,7	23.	0	3	3	—	3	—	—	6	NW
VIII.	21,4	32,6	29.	12,0	31.	3	1	5	—	5	2	—	2	NW
IX.	17,1	30,8	4.	6,4	22.	8	4	8	—	8	—	—	2	SW, NW
X.	13,0	24,0	2.	-2,0	31.	9	4	5	3	8	—	—	5	NW, S
XI.	2,6	7,8	2.	-4,8	27.	0	19	9	5	14	—	—	—	NW, N
XII.	-8,1	1,8	6.	-11,0	31.	0	13	11	4	15	—	—	2	NW, N
Év	10,0	32,9	21.	-17,4	I. 2.	23	80	87	23	110	11	1	40	NW

- FÜZESGYARMAT. "Az 1836-dik és 1837-dik télen következett ismét részszerint az azon esztendőbeli rekkenő szárazság által okozott takarmányban nagy szükség, részszerint a' rossz gazos szálas takarmányon való tengődés és rossz élés miatt mindenféle marháknak kivált pedig a' lovaknak, juhoknak, és birkáknak, rüh által való ellepíttetése, mely miatt mindenik fajból igen nagy számmal dőglöttek el. A' juhoknak úgy mondván csak mint egy fele része maradt meg, melyeknek számok 6- vagy 7000 körül volt."* (Gacsári J. krónikája, 157.)
- FÜZESGYARMAT. "1836-ban ismét rettenetes Szárazság volt, de tsak a' takarmányra és termésre nézve. A takarmányra nézve különösen oly nagy volt ez, hogy a' Sárretet általjában kaszállák, és nádból kellett tsinálni, kévékbe kötött Takarmányt másutt pedig az egész határban sehol sem lehetett kaszálni, aminek osztán ismét micsoda veszedelmes következménye lett marháinkra nézve, oda alább megfogjuk látni, a' Marhadögről szólandó numerus alatt. A' Termés is a' rekkenő és tartós aszály miatt, igen igen szűk és silány volt. Csordáink és Gulyáink is csak nem végső pusztulásra jutottak, sok helyeken pedig a' Legelő nem léte miatt szélylyel is verődtek. Egyébaránt a BERETTYÓ ekkor nem száradt ki, és a' Canálisokban volt elég viz." (Gacsári J. Krónikája, 152.)

KOLOZSVÁR

Csillagvizsgáló

1836	Hőmérséklet °C				Csapadék
	max	nap	min.	nap	lábba esett (1 köbméter=31,7 köbláb)
I.	5	6	-25	11	"Az eső és hóviznek mely KOLOZS-
II.	6	29	-12	22	VÁRott egy lábra egész esztendő által
III.	21	25	-6	2	esett, mennyisége 3916 kubik, 902 hü-
IV.	23	29	0	12	velyk, azaz 53 és közel félkupa, melyre
V.	23	24	2	12	ha a föld színén maradt volna, ennek 2
VI.	28	26	12	9	láb, 3 hüvelyk és 2 lineányi ma-gassága
VII.	31	21	14	2	lett volna.
VIII.	30	30	13	2	Volt (1836-ban) 94 tiszta, 41 felhős, 63
IX.	30	9	3	24	esős, 7 ködös, 203 változó, 8 zivatar,
X.	23	1	3	8	106 fagyos, 11 havas nap (összes csa-
XI.	11	7	-10	27	padékos nap 74 volt), viharos szél volt
XII.	11	10	-6	21	6-szor, a legerősebb vihar dec. 6-án."
Év	31	júl. 21.	-25	jan. 11.	(Erdélyi Hiradó, 1837. jan. 10.)**

* 1829-ben közel 500 és 1835-ben 844 db marha hullott el és még az uraság vesztesége is több mint 100 db

** A megfigyeléseket HORNYAY kegyesrendi tanár végezte.

- BÁC S M. CSERVENKÁN, GAJDOBRÁN, BULKESZEN és BÁC SKERESZTURON szeptemberben volt kolera. (Haan L., Békés m. I.46.)
- BÉKÉ S M. Kolera volt (uo.)
- FÜZESGYARMAT. "Cholrában 50 egyén meghalt. Csudálatos, hogy e járvány csak a köz-ség keleti és nyugati végén pusztított, másutt senki még beteg sem volt." (Uo.I.187.)
- GÖRGÉ NY. A kolera augusztus 11-én megszűnt, 32 halott volt, 200-an megbetegedtek, de meggyógyultak. LIBÁN FALVÁN sokan haltak meg, (P.Z.szept.20.)
- GYOMA. "Az 1836-ik esztendő pedig nevezetes azon szükségéről, midő n a' föld a' bele vetett magot nem termette meg; 's a' takarmánynak is oly nagy szükségében volt a' lakosság, hogy a' szarvasmarhákat és juhokat a' rétségre hajtotta telelni, 's azután annak is nagyobb része el-döglött, egy telek földön nem termett egy kocsí derék takarmány, miért mért föld távolságra is elment a' lakosság, honnan több évi elvaso-dott szalma takarmányt drága áron megszerezni kénytelenített". (Palugyay J. Ma-gyarország, IV. 259.)
- KECSKEMÉT. "Epemirigy, hányszéké les, cholera pusztított." (Hornyik J. Kecskemét, 105.)
- KOMÁROM. "Ezen esztendőben az időjárás megjegyzést érdemel: ugyanis Januá rius el-sőbb napjaiban kemény idők voltak, a fagy R.th. 9-10 grádus (-11,3-12,5°C). 4-én hó esett, 5-én elolvadt, 13-kán eső esett, azután Februá rius közepé ig száraz fagyok, vége felé enyhe idők; egész Martius oly kellemetes időkkel telt el, hogy Májusba be illett volna, Április elején szép esők, hives napok, vége felé kellemetes. Május hideg, fagy, úgy annyira, hogy 8-9-kén, 10-én nagy derek, 11-én délelőtt 11 1/2 óraker hó esett, 's cz után több ízben kezdett esni, főképpen délután 5 óraker nagy mértékben esett, 12-én virradóra oly kemény fagy volt, hogy nem tsak a' gyengébb vetemények el fagytak, hanem még a' fák levelei, 's gyengébb ágai is, ma, amely rozs már akkor kihajtotta kalászát, az is elfagyott, 's nem is volt gyümölcs az idén, a' mi Szigetünk-ben semmi, nékem tsak egyetlen egy almám maradt meg; ezen fagy országunk na-gyobb részét érte, és tsupán tsak a' BALATON környékén és GYÖR Vmegyében a' hegyek maradtak menten, egyebütt az egész országban nem volt semmi szűret, én éppen akkor voltam SZEGSZÁRD on, midő n a' szőlőket lebengézték, 's ott egy Urnál lévén ez azt mondá, hogy amely szőlőjében 1835-ik esztendőben termett 130 akó bo-ra, most két putton szőlő bengéztethetett öszve; de többnyire semmit sem szűreteltek. Május 28-kán estve kezdett esni az eső és esett másnap reggeli 6 óráig, utánna szép meleg nap következett. Június 1-ső 5, 6 és 7-én hives szelek és egész hónapban sem-mi eső, még júliusban is nagy száraztó szelek, néha borult, de semmi eső, 31-ként Octobert képező hideg nagy szél és a' szárazság, s nagy szelek folyvást tartottak. September 7-kéig akkor esett egy kevés eső; azután Septemberben több ízben esett eső, de annyi nem, hogy ásó nyomnyira megázott volna a' föld, ezen száraz eszten-dőben őszi gabona bővséggel termett, de tavaszi igen kevés, kukorita majd semmi se; különös, hogy a' gabona ára alsó MAGYAR ORSZÁG on nagyobb volt, mint ide fel, úgy hogy amilyen buzának Posonyi mérejét KOMÁROM ban meg lehetett venni négy váltó forintért, olyankért TOLNÁN öt forintot adtak. A' káposzta is drága volt elejentén, mert itt KOMÁROM ban vették 15 forinton is, de később en négy (forinton) is lehetett venni százat (100) az én feleségem 9 forinton vett százat igen szépet. Október 28-ka rémített bennünket, mert hó kezdett esni nagy mértékben, 's 30-kán és 31-kén ismét, azután megfagyott a' hideg volt R.Th 5 gr (-6,3°C). A' fák levelei még le nem hullván, a' sok hó miatt az ágak meg terhelte tven letöredezték. Nagy szárazság uralkodván, a' patak malmok nem örölhettek, a' DUNA i malmok is a' tse-

kély víz miatt csak lassan öröhlhettek, úgy annyira, hogy a' DUNA partján a' malmok előtt kazalokba(!) rakva állottak a' gabonás zsákok és az emberek sirtak a' nem öröltetés miatt, 's elrémültek; de november 3-kán az idő megenyhült, 's azután foly-vást esőzések voltak, a' vizek megáradtak mindenfelé, megindultak a' malmok, 's az engedelmes üdők (ugy hogy tiszta éjjeleken még csak dér sem volt) tartottak tegnapi napig, tegnap 9 órákor reggel kezdett esni a' hó, és esett egész késő estvéig, reggelre pedig derekasan megfagyott.

Ebben az esztendőben sok helyeken külső országokban, 's Hazánkban is a' cholera és marhavész kegyetlenkedett." (Jókay J. 92.)

– MAROSVÁSÁRHELY. A BODOR-kúton volt NEPTUN szobrot egy nagy vihar ledöntötte és összetört.*

– MAROSVÁSÁRHELY. "A kolera csak VÁSÁRHELYen 200-nál több áldozatot ragadott el." (Orbán B. IV: 116.)

– MERNYE (Somogy m.). "Az 1836-ik esztendő még azért is nevezetes, mert a kolera-járvány bejön MAGYARORSZÁGba és némely helyeken ugyancsak erősen szedi áldozatait. MERNYEn is felüti fejét a betegség, de csak kisebb mértékben és kevesen hálnak meg..." (Historia Domus, Mernye, Szabó E.)

– PELSŐC vidéke (Gömör m.).** "Január. Az egész Hónap hó nélkül való, igen, igen kemény száraz hideggel uralkodott.

Február első és második napjain meglehetősen nagyságu hó esett, de a hegyekben és ROZSNYÓ vidékén térdén felül is ért a hó; közepe és vége mindég hideg volt.

Március. 5-dikén meglágyult az idő, gyönyörű meleg napok jártak, úgy hogy a hó olvadni kezdett, harmad negyed napi oladás után nagy árvíz lett a püspöki hosszú révi hidakat is elhordta az árvíz, közepén (márc.) és végén szép napok jártak, úgy hogy elmenvén az árvíz a réteken heverő marha és juh széltiben legelt.

Április. Eleje durva szeles, közepe esős, vége szép tiszta meleg napok, a természet ezen hónapban nagyon sietett úgy hogy a fák virágjokat mind elhullatták, a cseresznye egészen kitisztult jó legelőkké váltak.

Május. Elején zord hideg idők jártak 11-dik májusban a szőlőt, gyümölcsöt mind megvette a hideg, hó is esett a rozs is sok helyen megfagyott; közepén és végén szeles, hideg esős idők jártak.

Június. Eleje szeles esős, közepe száraz hideg, szeles végre pedig rekkenő meleggel jött be a nyár.

Július. Eleje szeles, hol rekkenő meleg, hol pedig hideg volt, úgy hogy napjában háromszor is változott az idő; közepe végre szeles száraz, estve reggel hives.

Augusztus. Szeles, hol rekkenő meleg, hol hideg, 3-dik Aug. esett egy óráig az eső, de nem sokat használt. Közepe vége száraz.

Szeptember. Eleje esős, közepe vége száraz, igen meleg napok jártak.

Október. Eleje közepe szép meleg napok voltak. 20-dik esett, hó. Nagy havas eső hat heti szárazság után.

* 1935-ben megjelent újsághírben volt megemlítve, amikor arról írtak, hogy a BODOR-kutat a MARGIT-SZIGETEN felállították. Az ERDÉLYI HIRADÓ 1836-ban erről a viharról nem emlékezett meg.

**Ezeket a feljegyzéseket a "MAGYAR HAZAI VÁNDOR" 1836. évi naptárban találtam. Tulajdonosa nincsen feljegyezve, sem a hely, ahol valaki a feljegyzéseket végezte. De több gazdasági és eladási jegyzetből kitűnik, hogy csakis GÖMÖR megyében lehetett, mert szerepelnek GICE, PELSŐC, ROZSNYÓ, abból következtettem, hogy a feljegyzések valószínűleg a PELCŐCzi járás egyik uradalmától származnak. (Réthly)

November. Hónapjában majd minden nap esett, hol eső, hol hó. November 2-án nagy hó esett.

December. Eleje esős, havas, közepén még fagyott, de karácsonyra felolvad a fagy, végis esős havas sáros idők jártak."

- PENC (Pest m.). "Ez az esztendő kivéven némely napkeleti, napnyugati és éjszaki Vármegyéket, elannyira száraz volt, hogy az őszi gabonát, vagy leégették (le legeltették), vagy szénának kaszálták, tavaszi is kevés, kukoritzta semmi.

Se alsó szél (déli), se a hold sárgája udvara egyszóval semmiféle régi tapasztalások következtetésében eső nem lehetett, a szél vagy éjszakaiul, vagy déli napnyugatiul járt.

A gabonának ára tiszta pos.m. usq 7 f 30, rozs 2 f. usq 3, árpa szinte ugy, zab 1 f 36, a szőlők elfagytak (máj. 10-12.) a bornak még sem volt ára." (Csörföly J.)

- RÁCKEVE. "Időjárás igen keményen tartotta magát, a Jég megállott mult nov. 16-án (1835) és elment 27-ik Februárban (1836) ezen holnapi napok keverték, hol hó esett, hol lágyult, a vége és Martius eleje esős, azután meleg napok. Április elején kevés eső, azután egész (április) száraz. Május 8, 9, 10. napjain nagy kárt tevő Dér. 18-án havazott, hideg széllel, 12-én nagy fagy, mind a szőlők, mind a kukoriczát, krumplit és sok gyümölcsöt, almát, körtét, stb. elégette és seprette; valamint az eper és az akáczfákat is megégette; kukoriczát, babot újra kellett vetni. A nagy száraz-ság után 29-ik Májusba szép sűrű eső leve, mely az ujonnan történt vetést kikelésre segítette."

"Június, Július szüntelen szeles száraz, a honnan noha 24-e Júli lett szép csendes eső; mivel már akkorra minden zöltség és vetemény elszáradt, ennek kevés lett a sikere. Octóber vége havas, fagyos, szeles. Nov. elseje esős és lágy; de az uralkodott szárazság miatt a tavaszi magvat is alig adta meg. Buzába közép termés. Borba pedig semmi. Deczember végéig lágy idő." (Magdics J., 184.)

- SOPRON. Enyhe telünk volt, de május 11-én ismét fagyott, s a szőlőkben nagy volt a kár. 12-én havazott, s 21-én erős zivatar nagy jéggel a BALFi határban. Egyes szőlősgazdák csak 2, 4, 6-10, esetleg 14-14 akó bort szüreteltek. A gabonatermés közepes volt. Egy holdon 20-24. (Bruckner G.)
- SZEGHALOM. "Cholérában meghalt 240 egyén. Különös, hogy 1831. évben itt cholera nem volt, legalább az akkori anyakönyvben egyetlen egy halott sincs bejegyezve, aki cholérában meghalt volna." (Haan L., Békés m. L. 297.)
- SZENTES. "Az 1836-ban áldozó hetében (áld.csüt.máj. 12.) olyan hó és fergeteg volt, hogy a föld színét is elborította, és a vetéseket a hideg megrongálta." (Szentés város történetéből.)
- VESZPRÉM. "Január hava a megelőzővel együtt száraz, hideg és hó nélküli volt. A márczius meleg, az április esős, az egész nyár pedig oly száraz volt, hogy néhol egy szem eső sem esett." (Bolgár M.24.)
- VÖRS (Somogy m.). Temérdek hó, rettenetes hideg. Nov. 10-én (1835) elkezdett esni, vele a hideg, úgy hogy Erzsébetkor (19.) már gyalog, Katalinkor (25) már szánon lehetett a BALATONon járni. A hó magasodott és az igazi hó-özön csak dec. 26-án kezdődött. Miként vízőzönkor az eső, úgy omlott a hó, nagy öregesen, csaknem mindennap; ha egy-két óráig megszűnt, ismét egész nap – éjjel esett. Minden kórót, bokrot ellepett a hó. Az utasok csak a fák után tájékozódtak. A hó eltöltötte a folyók árját, s a vizet másfelé irányította. A szekerek előtt gyalogosok tiporták a havat. Fát nem tudtak takarítani. Sokan majdnem a szobájukban fagytak meg. A nyulak az embervastagságu gyümölcsfák kérgét is lerágták. A magasabb kutak is befagytak. A BALATON jege 1/2 ölesnél (kb. 1 m) vastagabb volt. Közel április derekáig tartott el

a hó; március 25-én még sokan szánon mentek a vásárra. Leve (olvadáskor) kevesebb volt, mint félni lehetett, a berkek nem igen voltak feltöltve. De számtalan helyen megölte a gabonát, úgy hogy csak imitt-amott látszott egy két szál. A 2 holdas VÖRSI plébánia földön csak 2 kéve rozs lett, másoknak egy holdon négy-öt kéve. Rettegtek az éhhaláltól. A kárvallott földeket kukoricával rakták el, így a rozs ára nem ment fel 8-9 Ft-nál magasabbra. Ősz fele meleg lett, úgyhogy jó bor lett, de kevés, mert a szőlők (májusban) elfagytak. (Móznér L. Időjárás LI. 1947. 139.)

– ZEMPLÉN M. "januáriusban 13 kemény, 10 kisebb fagyás közben jött hó eséssel, 5 ködös, változó hideggel 3 hózivataros.

februáriusban: 13 kemény, deres, 8 kemény, 3 lágyabb fagyás, néha hó eséssel, 3 szeles és hózivataros, 2 tiszta.

martiusban: 12 tiszta, 5 borulatos eső nélküli, 5 heves és fagyos, 9 ködös, zuzmarás.

áprilisban: 12 tiszta, 5 változó, 8 borulatos kevés esőben, 5 híves fagyos.

májusban: 10 tiszta, 6 fagyos, 6 borulatos, 9 változó híves, vagy ködös.

júniusban: 7 rekkenő meleg, 6 tiszta, 6 borulatos kevés esővel, 6 esős, 3 szeles, 2 viharos menydörgés és villámlással,

júliusban: 10 tiszta, 6 rekkenő meleg, 5 szeles, 5 esővel vegyes, s reggelenként híves.

augusztusban: 14 tiszta, 8 szeles, változó, 4 zivataros menydörgéssel és villámlással, csendes esős, 2 rekkenő meleg,

szeptemberben: 15 híves, 7 esős, 8 reggelenként híves,

októberben: 10 híves, hol borulatos, 8 tiszta, 6 esős, 5 ködös, 2 szeles,

novemberben: 7 változó, híves és szeles, 6 ködös, 5 esős, 5 havas, 3 hó zivataros,

decemberben: 8 esős, 8 szeles és borulatos, 5 ködös és zivataros,* 4 szeles, 6 változó napok voltak." (H.T.T. 1837.febr.1.)

1837

január 1. PEST-BUDA. Mára virradólag a hajóhidat kiserelték. 3-án már a DUNA jegén át közlekedtek. (V.O.P.Z.)

január 13. POZSONY. 3-án beállott a DUNA és 10-én már megrakott társzekerek veszély nélkül is közlekednek rajta. (P.Z.jan.10., 13., 19.)

1836/37 tél. SZEGED. "TISZÁnk soha nem volt jégtorlódásokkal annyira terhelve, hogy az átjárást fenn akasztotta volna." (H.T.febr.18.)

január 27. PEST-BUDA. "A' kevés ideig tartott kemény hideg estére lágyult, mely a' bőven lehullott havat felolvadni segíti, sarunkat növeli, a' rossz utakat még terhesebbé teszi. PEST és BUDA közt folyvást csónakokon 's drecglyéken történik a' közlekedés. Egyébiránt már POZSONYnál is annyira gyengült már a' DUNAI jég, hogy tovább a' terhes szekereket nem bírhatja." (H.K.T.jan.28.)

január 27. POZSONY. Este 6 órakor a tartós esős, ködös, enyhe időjárás következtében a DUNA jege teljesen összetöredezett, s 5 láb magas vízállás mellett elindult. (P.Z.jan.31.)

január-február. HÁROMSZÉK. "... szinte minden hó nélkül telik. Januárius engedelmes vala, szinte martiusi természettel. Februáriust keménnyé tévé a' hirtelen -16R fokra (-20°C) emelkedett száraz hideg, 's a' néhány nap óta dühösködő Nemerc. Egy véka buza piaczi ára 36 váltó garas. A' rozsé 22 garas." (H.T.márc.1.)

* A tudósító a "hóvihar" helyett gyakran használja a "hózivatar" kifejezést. Ebben az évben is volt gyengébb kolerajárvány ZEMPLÉNben.

- január. PEST-BUDA. "A' hosszas esőzés után elérkezett fagy következtében mult szombaton (jan.1.) és vasárnap hajóhidunk kiszedetett. Most már a' jégtorlasz miatt csak alig lehet a' két főváros közti közösülés. A' BÉCSI posta e' napokban PESTre 12 órával érkezik később szokott idejénél." (I.h.jan.4.)
- január 10. "POZSONYnál a' DUNA jegén már szekérrel lehet jární, PEST és BUDA között a' jég még nem állapodhatik, 's az általjárás igen bajos, és sok idő vesztegeléssel van egybe kapcsolva." (I.h.jan.14.)
- január 27. POZSONY. Tartós enyhe esős idő, és a DUNA jege elindult. (P.Z.jan.31.)
- január 30. GYÖNGYÖS. "Mult heti szakadatlan tartott ködös levegőnk, 's őszi esőzésünk, láthatárunkon fekvő kevés havunkat tökéletesen felolvasztá, kivévén a' MÁTRA bércein fejejlőt, mely huzamosabban szokott tartani." (I.h.febr.4.)
- január. BUDA. A hőmérséklet maximuma 8-án +3,0°R (3,8°C), minimuma 2-án -10,8 (-13,5°C). (I.h.febr.10.)
- január-február. "HÁROMSZÉKEN a' tél szinte minden hó nélkül telik. Januárius engedelmes vala, szinte martiusi természettel. Februáriust keménnyé teszi a' hirtelen -16R fokra emelkedett száraz hideg, 's a' néhány nap óta dühösködő Nemere, HÁROMSZÉK legveszedelmesebb vidékének szele. Egy véka buza piaci ára 36 váltó garas. A' rozs 23 garas." (I.h.márc.1.)
- február 4. PEST-BUDA. "A' DUNA ismét erősen zajlik." (I.h.febr.6.)
- január, február és március. UNGVÁR. Epidemikus influenza, amely áprilisban megszűnt. (Rónay Árpád.)
- tél, febr. 6. "KOLOZSVÁRT, valamint ERDÉLY nagyobb részében a' kemény hideg mint lapjaink minden napról mutatják, ezalatt csak kevés napokkal állott be. A' mult év végéig mind őszi idők jártak, 's a' későbbi esők következtében a' vetések szépen kikeltek, melyekben csakugyan az egerek töméntelen serege sok kárt okozott. Az év végével kevés hó esett, de nem soká tartott, úgy hogy ezen a télen eddig elé egész ERDÉLY, a' havasokat kivéve, minden hó nélkül van, ezért a' most beállott kemény dér, a' kopaszon álló vetéseknek nagyon káros." (H.K.T. febr.15.)
- február 8. PEST. "A' tavaszi lágságu levegő ismét kemény fagyra változott. 4-ke óta folyvást erős hidegünk van DUNÁnk jégtől zajlik, 's a' két főváros közti járás igen keserves." (I.h.febr.8.)
- február 9., 10. POZSONY. ADUNA újból erősen zajlik. (P.Z.febr.10.)
- február 15. KOMÁROM, POZSONY. "Nálunk (K.) már, minthogy a' DUNA széles és közelében szigetek nincsenek, aligha beáll a' DUNA, de azt mondják, hogy POZSONY körül ismét megállott a' jég; mit igazolni látszik az, hogy február 9-dikén már KOMÁROMnál ritkán ment a' jég." (H.T.febr.15.)
- február. SZEGED. "Amilyen rendkívüli volt a' mult nyáron és őszön az időjárás, ugyan olyan e folyó télen is. A' mult évi májusi havak után, meleg napok mutatkoztak, melyek lepörkölték azt, amit a' májusi fagy meghagyott. Octoberben (1836) már almát, barackot, 's egyéb gyümölcsöket láttunk kertjeinkben pirosítani. Képele-tünkben OLASZORSZÁGBan lebegtünk, megérkezett Sz. András hava (nov.), téli gunyához kell nyúlunk, ekkor is megcsalatkoztunk, nem volt még ez tél, ujólag tavaszi napok jöttek, 's alig értünk néhány kemény fagyos napot, a tél (1836/37) nagyobbára eső, sár közt folyt el. TISZÁnk sohasem volt jégtorlásokkal annyira terhelve, hogy az átjárást fennakasztotta volna. A' bójtnak (h.kedd febr.7.) első hete is lefolyt, és az idő, kivált jószágos gazdáinkra igen kedvező. Egyébiránt a' rend-kívüli időjárás a' levegő hirtelen változása itt is betegségeket okoz." (I.h.febr.19.)

március 1. PEST. "DUNAI hajóhidunk berakása f. martius 1-sőjén estvéli 7 órakor végeztetett el. A két főváros lakói most már kényelmesebben és biztosabban látogathatják egymást. Kereskedésünk is csak nyerezáltal." (H.T.márc.4.)

március. HORVÁTORSZÁG. "Március elején itt nagy hó esett, s szintén, mint nálunk márciusban hidegre változott az idő." (I.h.márc.15.)

március 6. PEST. "Itt van újra a tél. DUNÁnk ismét zajlik; annyira, hogy a martius elején berakott hidat e folyó 6-dikán már újra ki kellett szedni. Mily nagy hátramaradást, 's kárt okoz ez, kivált most éppen a már gyülekező vásárcor, a közlekedésnek, alig szükség említenünk." (I.h.márc.8.)

március 6. SZENTANDRÁS (Békés m.). "Azon szükségét, mely e mostoha évben közönségünk legnagyobb részét oly igen sanyargató, hogy némelyek majd az éhenhalás iszonyatosságával küzdöttek, adományokkal enyhítették." (I.h.márc.25.)

március 13. PEST. "A kedvező idő beálltával hajó-hidunk f. martius 13-án ismét berakatott. BUDÁn már előre a vásárra (József napi) érkezett kocsik, 's szekerek hosszú, 's tömött sora várta a DUNAI hid elkészülését. SZEMERE* "ZRINYIjét" a színpadon látni, 's hallani még csónakon ment BUDÁra estvéli hat órakor a PESTi magyar, vissza már hidon jöhetett." (I.h.márc.15.)

március 15. POZSONY. A hajóhidat ma d.u. átadták a forgalomnak. (P.Z.márc.17.)

március 22-26. PÓCSMEGYER (Pest m.). "... mult karácsonyt fekete husvét követte, úgy hogy husvétnak második napján szörnyű nagy széllel és hózivattal mult el, mely pedig, mint a nagy szél, nagy hideg és nagy hó olyan nevezetes volt, hogy a legöregebb ember is olyanra nem emlékezett." (Vámosy-Szabó, 132.)

március 22-26. ZABOLA (Háromszék m. márc. 28.). "Folyó év martius 22-dik napja elég gyönyörű, 's meleg volt, hogy a legdicsőbb nyári napokkal minden tekintetben mérkőzhetett; estve nap haladat után komor ború lepte el a légkört, 23-kára virradólag pedig ki az idő, 's d.e. 10 óra tájban szokatlan rekkenőség tapasztaltatott: 11 órakor hirtelen egy dühös orkánhoz hasonló szél-vihar termett, mely esővel elegy oly bő mértékben hullatta az előtte volt ablakokat, csaknem egyberontotta, 's eközben képzelhetetlen kemény mennydörgések támadtak, és egy nagy csattanással csett villámtól itt a faluban egy szalma fedelű szellér háznak teteje is meggyuladott.

... 25-ik gyönyörű tavaszi napok, 26-dik estve elkezdődött a Nemere szele fujni, 's husvét másod napján délelőtti 10 órakor egy arasznyi hó borította a föld-területet." (E.H.ápr.8.)

március 23-27. BUDAKESZI. 23-án azaz zöld csütörtökön és 27-én, husvét hétfőjén nagy hóviharban volt részünk és nagy hó feküld mindenütt. Mindkét nap a hófúvások miatt senki sem mehetett ki az utcára. (Krenn Gy.)

március 25-27. PEST-BUDA. "Az időjárás különösége méltán vonhat most magára figyelmet. F.hó 20-dika, az ünnep szombatja lanyha esőzés közt mult el, mely a következett éjen és husvét (hv. márc.26.) egész napján is bőven szakadt. Este márc. 26. nagy szélvész kerkedett, mely kivált az éjszaka felé ablakokat, s ajtókat meg-rázgató, és egész nap dúla. Reggel ünnep második napján, hóval borítva láttuk a házakat, utakat és utcákat. Mindenki csak hidegről panaszkodék, s ily fajta köntösben és hideggel megjelent husvétra véneink nem tudának emlékezni.

Némely vidékről érkezett utasok rendkívül hófúvatokat beszélnek: a posták rendes órájuknál fél nappal későbbben érkezhetnének meg. A hideg hóvihar tegnap (mart 27 d.) délelőtti 9-10 óráig tartott. Ekkor kezdett ismét enyhülni a levegő, és a nap fénysu-

* SZEMERE Pál író (1785-1861) fordította le KÖRNER T.M. ZRINYIjét (1828). A darab nagy közönséget vonzott.

garai sietének felolvasztania bővséggel hullott havakat. Éppen, mint karácsonyunk, husvétunk szintén fejr, s feketébe is vala. Ma már nem fedí ugyan fehér lepel városunkat, de borus egüinktől ujra havat, vagy esőt várhatunk." (I.h.márc.29.)

március 25-27. GYULA (Békés m.). "A husvéti ünnepekben keletkezett zordon idők a takarmány legnagyobb szükével sinlődő gazdákat jószágaikban eddig is tetemes károsodások után újabb veszéllyel fenyegeté." (I.h.ápr.5.)

március 25-27. POZSONY. "... Nagy héten nálunk is szüntelen havazott, folyvást szánkázunk is. Husvéti ünnepekre szánkán vitettem SÁROSFÁra (CSALLÓKÖZben N. BITTÓ uri családé). Legszörnyűbben sodrotta az éjjeli forgósél és fergeteg temérdek havat halmokba husvét hétfőre virradóra. A fúvatok oly nagyok voltak, hogy reggel alig áshattuk magunkat az utcára; s nagy rémulve kiáltá a templom attya: "jaj Istenem, nincs templomunk." Ugyanis a kis gömbölyű (kerek) kápolnának csak alig látszott ki keresztje a hóból. Mindnyájan tehát: ur, asszony, kisasszony, szolga, barát, s ki csak mozdulhatott, lapáttal, ásóval az összormosodott kamcsadali (kamcsatkai) havasok ellen egy szóval, s lélekkel törekedtünk; bizony már dél is lehetett, midőn a templomba nyílás lőn. Azonban annál buzgóbb volt a maroknyi nép, mennél veszedelmesebb volt a jutás." (I.h.ápr.8.)

március. KISKUNHALAS. DEBRECEN. "... télutó havában tettem első nagy utamat DEBRECZENbe. Az ut szörnyű bajokkal járt, 's teljes hat napot vett igénybe a nagy sár miatt." (Váli-Szuper, Hazánk, X. 1888. 304.)

április 7. KEMENESVÁRALJA. "... meleg, majd olan rettenetes zivatar, amilyen nyárközepén is alig fordul elő. Ezt metsző hideg követte." (E.H.máj.9.)

május 5. BÜK (Sopron m.). "... az országszerte akkor dühösködött iszonyú szélvész" miatt percek alatt elterjedt tűzvészben 4 ház égett le. (H.T.jún.7.)

május 5. FÜLÖPSZÁLLÁS (Kiskun m.). "Az idő veszedelmes járása borzadásra ad alkalmatosságot, ha reá emlékezünk folyó május 5-dik napjára, midőn délután 2 órakor elsőben ugyan a' borzasztó szél, apró esővel, már 3-4 órakor nagy jeges esővel feltámadt, és egész éjszaka is esővel dulván, a' házak fedeleit leforgatta, a' kerítéseket kidöntötte; szőlős kertjeinkben lévő temérdek gyümölcs fáinkat gyökereitől kiszaggatta*, és leirhatatlan károkat okozott. Juhainkban, marháinkban, lovainkban is sok károkat vallottunk. Több, hogy egy közép idejű asszony 16 esztendő leányával a' szomszéd községből hazafelé (gyalog szerrel) utazván, mindkettőjüket az uton érte az iszonyu szeles és apró jéggel teljes fergeteg, 's másnap mind kettőjüket halva találták; és semmi sikere az orvosi fáradságnak körültek nem lehetett." (I.h.máj.10.)

május 5-7. PEST. "... a dühödött rendkívüli orkán alkalmával némely fedett kutakban a víz annyira megváltozott ízére nézve, hogy dohányléhez lehet hasonlítani: másutt ismét luglénnyé változott által zavarodásához le nem ülepedett, és homályosságát el nem veszíté... 1/ a Státio utczában a Petrásovics, 2/ a gr. Széchenyi házban a nagy szemináriumban szemben." (Hasznos Multságok, 1837. I.k.327. Némethy József közlése.)

május 5. PEST. "... áldozócsüörtörtökön azonban esni kezdett, 's majd egész éjen szakadt az eső. Pénteken egész nap különösen délután, 's a' bekövetkezett éjen iszonyu zivatar, 's fergeteg dúlt, 's csak szakadatlanul, olykor hóval vegyülten hullott; kegyetlen dühös szél embereket vert földhöz, házfedeleket bontogatott; sat. Ma reggel (6-kán) hűvös őszi szél fúj, 's az idő folyvást esőre áll." (I.h.máj.6.)

* Tornádószerű szélvész lehetett, mint 1914. júniusban. A viharos szél és a tartós jégeső verte őket, s a levegő 5° hűlhett alá, és eszméletüket veszítve óráig fekhettek az úton, míg megtalálták őket. (Réthly)

május 4., 5. POMÁZ, BUDAKALÁSZ. "Folyó évi pünkösdi hó 4-c tavaszi pompájában költ ki harmatos honából, földünket évezredek óta boldogító napot, 's mintegy ünneplé Idvezítő Urunknak sok viszontagságok odateremtett földünkől való vég-bucsuját; nagy tette után lett megdicsőítését; mintegy délután 4 óráig: amikor észak-nyugatról elébb sötét, 's későbbben vörhenyeges színű sűrű köd forma-borulat, gyakori villámok, 's lelket rázó mennydörgések vonulának el, áldásos, de már sanyart vidékünk felett. Ugyanakkor is az említett borulat, elébb tiszta esővel, majd nevedő széllel és záporral, végre mintegy három óranegyedik borzasztólag dühöngő viharral, jó nagy mogyorónyi záporral vegyest szakadó jegekkel haladván, utjában nem csak a szőlőműves fakadó, nemcsak a szárító zöldelő reményét elcsüggesztette; hanem még az emberekben is, 's barmokban is, melyeket kívül talált, kivált a mult száraz esztendő mostohasága miatt, különben is elgyengült, juhokban tetemes károkat okozott, magában értvén, hogy számos ablakokat, falakat, melyeken nagyobb erővel dülhatott, megszaggatott KALÁZról jövő két kis leánykát utban találván, szemközt vert, kiknek arcuk és homlokuk feldagadozott. Minden mostoha jövőndőlésekkel tölté el a népség munkás szegényeinek lelküket, 's novbris rendeléseik elveszett munkájokon való bánatjokat, inséges jövőndőjükön való bánatjokat, inséges jövőndőjükön való aggodalmukat, magyarázgatják; de még csak, úgy látszik, csak előpostázta a' tartósabb, a' dühöngőbb, a' több veszedelmet, kárt, 's bánatot hozott május 4-diki zivatar, miután természeti rendeltetését, földünkön mintegy négy újni vastagságút szórt záporos jegével, 's utólag alkonyadatig tartó csendes esőzéssel bevégezte volna; csendesebb leve az éj, 's a' következő napnak fele, de talán csak azért, hogy iszonyubb erővel dülhassa elcsigázott mezeinket, 5-kén 12 és 1 óra közt, mint szakadozva jövő csendes esőzések előztek meg, elkezdődött a következő hajnalig szakadatlanul dühöngő zordon szél, még hidegebb sebes záporával – mely nem csak a már sanyart növényeket fáradt mezeikből letépte, hanem a körül övedző hegyekből is az ömlő viz, törekvő segédhadi népként, helységünk, 's határunk völgyeibe rohanván ellene álhatatlan áradásával, több épületek tetemes megrongálása mellett mindent mit talált 's birhatott, ragadott; réteket, földeket, szőlőkkel egyetemben magasan iszapolva. Készülő május 5-dikén azaz pénteken délután, hogy az előtte szent 's igen tiszteles szombatot háznépe édes társaságában ülhett meg, ellent nem állhatván az élet ezen veszéllyel fenyegető üdő dühe, könnyű öltözetben ÓBUDÁról kiindult, 's három vagy négy óráig tartott sanyarú, 's a' viharral szembe-küzdő utazás után elért e' falu alól, hol a rohanó vizek árja őket nem csak lakó helyükből, de esengő kedveseiktől is végképp elzárta. Közeledvén ugyanis a még soha el nem késett ünnepi csillagok felkelése, neki indultak a zúgó haboknak, 's mielőbb a rabló hullámokig juthattak volna, az iszap torkolatba mélyen süllyesztve, többé helyükből ki sem mászhatva, a hideg esőtől és szélről leverve négykézláb a sárban iszonyú kinokkal küszködnek, míg végre gyakori jótékonyságáról, 's emberbaráti szenvedésében szívesen résztvevő tulajdoniról esmeretes Vág-Ujhelyi nemes TAKÁCS Mihály tisztartó úr, őket a sárba kevert darabfákhoz hasonló alakban által hozatta; de későn szállítatván fel, óhajtott célját azoknak életük megtartásában nem érthette el. Amennyiben mind az által édes érzést szerzett szívének, hogy az ott hasonló körülményektől elcsigázott, 's szintén a halál révében fetrengett mintegy 12 éves szolgálcskát is által hozatván, a legszerencsétlenebb, legbizonyosabb haláltól megmentette. Tek. RUDICS József orvos doktor úr, a két izraelita körül a legcélrányosabb orvosi segédelmekkel szakadatlan munkálkodás

mind addig, míg tökéletes jeleit nem tapasztalta a már eltűnt, és emberi erő által vissza sem is szerezhető életnek, 's az annak helyébe költözött halálnak.

Az élet jeleit alig mutatott gyermekbe, a már indulóban volt lelket mégis visszavarázslá." (I.h.máj.13.)

május 5., 6. SZEGED. "... de ma május 5-kén délután 4 óra tájban rettenetes orkán emelkedett, melly egyre kegyetlenkedik, 's előre rettegünk, hogy ha az éj kitisztul, amint ma igen hideg van, a' fagy ismét lesöpri veteményeinket, 's a' mult évi szerencsétlenség még nagyobbodva fordul elő; mivel a' tavalyi nem termés miatt a' vermekben volt életek már felemésztetvén, ez évben valóságos szükségnek kelletik lenni. (I.h.máj.10.)

május 5., 6. SZEGED. "A folyó hó 5-dik, s' 6-dik napján volt, 's szinte 36 órák lefolytok alatt tartott rettenetes szélvész környékünkben igen nagy károkat okozott, mintegy 16 hajót, sokkal számosabb malmokat süllyesztett el, kivált a' CSONGRÁDi, SZENTESi, MINDSZENTI határokon által folyó TISZÁn, némely házaknak tetőit rongálta meg, másutt élő fákat tövestől kitepte, derekán eltörte, gyümölcsösökben, veteményekben, de leginkább a' szarvasmarhákban, 's juhokban, mivel egy hideg esővel egyesült, kiszámíthatatlan károkat okozott; ezen jószágok eldöglését elősegéllő, mivel a' telettesek sovány 's rossz lévén, a' jószág jelenleg elegendő erőre nem kaphatott.

A vetések nálunk igen szépek, a' szőlők hajtának, de a veteményeket némileg megsanyarta a nagy szélvész és avval jött hideg. TISZÁnk felette megáradt, 's naponként emeli árját; ha így tart, nem napok mulván eléri a 830-diki vizet, mert azon alól csak mintegy 2 1/2 lábnyira áll." (I.h.máj.17.)

május 9. UNGVÁR. Nagy árvize az UNGnak. (Reményi Árpád.)

május 10. KIRÁLYHALMOS (Felső-Fehér m.). "... viharos szél fűjt." (I.h.jún.7.)

május 15. BUDAÖRS. "Olyan nagy zivatar volt, hogy emberemlékezet óta nem volt ekkora. Nagyon erősen esett, villámlott és vert a jég, nagyon sok víz volt." (Krén.)

május 15. ÓBUDA. Pünkösöd hétfőjén d.u. 4 és 6 óra közt oly nagy zivatar és két órán keresztül szakadatlan eső és áradás volt, amilyen emberemlékezet óta nem fordult elő. Az egész határ víz alatt, a Filatorigátnál lévő híd beomlott, a szőlőtőkékét az ár kimosta és nagy kárt okozott. (Krenn Gy. Kiscelli Múzeum.)

május 15. PEST és BUDA. "Irtóztató eső- és jég zivatar ért bennünket május 15-ikén Pünkösöd másodnapján; melyen mint minden nyári ünnepeken, a' két főváros lakosai nagy számmal sereglenek a' BUDAi hegyekbe a zöld természet gyönyöreit áldani. Már délelőtt is borús volt az ég; de egy borzasztó és siralmas következésű zivatar jövetelét nem is gyaníttatá. Délután azonban 3 óra felé beállott az iszonyú idő, 's szakadatlanul estveli hatodfél (1/2 6) óráig eső és jég-zápor dúlta vidékünket. Felhőszakadás volt és inkább, kivált 4-5 óra között, mint zápor-eső. Egy szóval ilyen zivatarra itt a' legéltesebb emberek sem emlékeznek. A' BUDAi hegyekben lapáttal lehele szórnyi a 4 ujjnyi magasságra hullott jegeket. A felhőkből leomlott árvíz borzasztó zuhogással jön a hegyekből, 's amit csak talált, házat, házi szereket, kocsikat (a 19 d. számú bér kocsit lovaival együtt), embert, 's állatot seprett magával. Siralmas volt látni a' dühös habok közül kézzel, 's jajgatással segítségért esedezett embertársa-inakat; fájdalmas hallani az anyáknak gyermekeik után esengő panaszaikat. BUDÁn egy házat tökéletesen elseprett ez árvíz, 's most csak helyét bámulja iszonyodva az ember; a' házzal együtt 4 kis gyermeket is sodrott el a' kegyetlen hab, annyuk élethalál közt fetreng; ugyanott két hidat, a' HORVÁT-kertnél és a' RÁCZ-

fürdőnél felszaggatott*; az utcai csatornákat mint BUDÁN, ugy PESTen is több helyeken berontotta; mind itt mint kivált BUDÁN több háznak ablakán, 's ajtáján egyiránt rohant-be a RÁ CZ-fürdőnél ember-magosnyira nőtt.

A szünetleni mennydörgések és villámok még borzasztóbbá tévék az irtóztató zivatart. Számát elveszett embertársaiknak nem tudjuk, annyi bizonyos, hogy a' zápor árvizében többen lelték halálukat. RAPPO HERCULES 4 embernek menté meg életét, a' szerencsét-lenségnek közepette, midőn más a' segítségnyújtásról nem is gondolhatott. Szeren-csés vala az, ki a' hegyekben fel, 's alá sétálván, korán észbevette magát, 's vagy a' közelébb eső házba vonulhatott, vagy hazafelé jókor indulván, ha bár lucskosan is, kiszabadulhatott a' bizonyos veszedelemből. Volt ki fára mászott a' rohanó árvíz elő, 's csak így kerülheté el a' kegyetlen halált.

De nagyobb a' május 15-diki szerencsétlenség, mint sem azt hamarjában leírni lehetne. A' még most is hazafelé szállongók ujabb meg ujabb szerencsétlen eseteket számolnak elő. A' veresvári uton egy posta-legény, mint hitelesen halljuk, minde-
nestől (kocsi és lovak) elveszett." (H.K.T.máj.17.)

május 15. BUDA. A JÁNOSHID, amely a KRISZTINAVÁROSba, vezet az ÖRDÖG-
ÁROK felett az ár szétrombolta, és a már befedett ÖRDÖGÁROK boltozatának egy
része itt beomlott és megsemmült. (Senger Ervin közlése.) (P.Z.máj.26.)

május 15. PEST-BUDA. "PACSMANN pesti napszámos ezen áradáskor a' vízbe fúlt; egy
asszony a' patikában a' víz színén halva uszni láttatott; KITZLER bérkocsis a'
rohanó víz sebessége által 19/a számú kocsijával a' patakba ragadtatván, egyik lovát
elvesztette; maga nagy nehezen menekedhetett meg a' vízbefulástól; kocsija dara-
bokra zúzva huzatott ki a' patakból, TABÁN külvárosban HUGL Anna háza részint
leomlott, ő 's a' gerendák által egy zsellérnek öt esztendő s lánya agyonütetett; S.
JÁNOS hidjának egy része 5 emberrel együtt, kik közül csak Szent János téren az
ÖRDÖGÁRKon keresztül nevezett VOLF Károly szőlőműves fia tudatik, a' sebes
árvíz martalékja lőn a' RÁ CZFÜRDŐNél, 's patak feletti kövezet beomlott; több
patak mellett házak megrongálódtak, a' HUGL Anna ház zsellérei tüstén más
házába szállítottak, 's amennyire megrémüléshöz képest szükség volt, orvosi segít-
séggel, 's orvosságokkal köz költségen elláttattak. A' budai szőlőhegyekben iszonyú
károkat tett a' zivatar; a' jég összezúzta a' tőkéket, a' magasabb helyeken fekvő
részek termő földijekből egészen megfosztották, az alanttabbiak pedig kövecs, 's
homok által annyira beiszapolttak, hogy a' szőlővesszők sem látszatnának ki; a'
helyi utak járhatatlanok; a' kerítéseket elnyelte a' rohanó víz, 's a' kár több ezrekbe
rug." (I.h.máj.24.)

május 15. BÜK (Sopron m.). A villám lecsapott ugyanabba a házba, melyet villámcsapás ért
2 1/2 évvel ezelőtt (1835?). Most hat ház égett le. (P.Z.jún.9.)

május 16. SOPRON (BÖ, Sopron m.). "... egy ház t.i. a villám által meggyulladván, a
záporosó ellenére is hat ház égett el." (VOPZ. H.K.T.jún.7.)

május 16. GERED (Baranya m.). Ugyan ez nap 2 gyereket sújtott le a villám. (Uo.)

május 16. SOPRON. Nagy jégeső volt, amely a szőlőkben, s a földeken nagy kárt okozott.
(Bruckner G.)

május. SZATHMÁR (máj.24.). "... folyvást eső, 's minden vizeink tartós áradástól nem
szűnnek, utaink sárosak, nehezen járhatók, a' búzának köble 9-10 for, a' gabonáé 5-6
for, a' tengerié 7 frt." (E.H.jún.6.)

május. KOLOZSVÁR. "... itt valamint ERDÉLY majd minden vidékén ezen egész hónap-

* Ekkor még a befedettlen ÖRDÖGÁROK vezette le a budai vizeket a TABÁNNál a DUNÁba.

hónapban ömlik az eső, a' vizek kiáradtak, az utak megromlottak, 's a' gyakori jégeső úgy KOLOZSVÁRott, mint több más helyeken elkezdte pusztításait." (H.K.T.Jún.7.)

május. APOSTAG (Pest m.). "Tágas DUNÁnk rémitő árja már határunk földjein, rétjein dűl; szegény lakos társaink siralmas jajongások közt mintegy halálos veszélynek ellenére csoportonként futnak, ily szembe szálló erő előtt védtöltéseket emelni. Jajj de sikertelenül sok helyen, mivel a tornyosodó habok még szinte daczára is ill népes iparnak (iparkodásnak) víhatatlan ostrommal győzni sietnek." (Uo.)

június 5. MERNYE (Somogy m.). "Június elején rettenetes viharban a jég teljesen elveri a felső mezőt." "Ezen esztendő azért adott egy kis megélhetést a nagy jégverés daczára is, de sok esőzés az adottat is megrontotta némileg." (Hist. D., Mernye, Szabó E.)

június 15. TISZAALPÁR. "... Mert nem elég, hogy folyónk rétjeinket áradásaival elborítja, hanem még tanyáinkon levágott szénát sem tudjuk, a' sok eső miatt felszedni, 's így következheti az isméti széna hiány. Gabonáink őszi és tavaszi ekkoraság ugyan jó lábon áll, de féltjük a' gyakori jégesőtől! Június 5-dikén délutáni 1 és 2 óra között nálunk oly égi csattogás volt, melynek áldozatnyáni negyven darab birka lett juhászával együtt". (H.K.T.jún.7.)

június 25. NAGYKÖRÖS. "MEDÁRD nap óta (8.) nálunk eső mindennapos; a' széna-rendek feketednek, a' fű csak senyved; a' rozs szépen virágzik. A' bogarászó graculák (Károkatona kisebb madár) sok kárt okoznak szőlőinkben; seregestől lepik meg a' cseresznye-fákat, 's a' kurjanganatás semmit nem használván, tökéletesen lepusztítják gyümölcseinket az uj sáska-vendégek."* (H.K.T.júl.1.)

június. JASZBERÉNY. E hónapban, mint az előbbiben (május) is gyakori volt a sok szél, eső, felhőszakadás is akadt, meg jégeső, mindezek azonban – Istennek hála, a mi vidékünknek nem igen ártottak. (Ferencesek, Merk T.)

július 9. LELESZ (Zemplén.). A szakadatlan esőzés, s az olvadások a MÁRAMAROSi havasokban a TISZA erős áradását okozták. Itt KIS- NAGY-GERESD községekben a TISZA nagy károkat tett. (P.Z.júl.25.)

július. BUDA-PEST. "... a' DUNÁnk vizének illy évszakban szokatlan tartós magos állását okozzák a' folyvásti gyakori esőzések. Mezei gazdáink beszélnek, hogy a' közelébb lefolyt két hónapban alig éreztek napot, melyen meg nem áztak volna, SOLMÁR és a' szomszéd helységek határát a' mult héten is iszonyu zápor látogatá, mely a' renden volt szénát és kazlakat egyformán sepré el." (H.T.júl.5.)

július 17. KUNSZENTMIKLÓS. Du. 1/2 1 órakor vagy 1/2 perc alatt nagy eső közben ötször ütött le a villám, de nem gyújtott. (E.H.júl.21.)

július 17. SZENTEGYHÁZOLÁHFALVA. Sűrű felhőszakadás újabb áradást okozott, amely elhordta deszkákat, tönkre tette a fűrészmalmot, amely bútorokat, apró majorságot elhordott. Több halott és 2 ló elpusztult, a kárt hivatalosan 10,745 frtba állapították meg. (E.H.júl.22.)

július 20. PEST. "Tegnap reggeltől délutáni ötödfél óráig folyvást csendes esőnk volt, ekkor pedig egy erős csattanás (mennydörgés) után ismét felhőszakadással párosult zápor mosta meg földünket." (Uo.júl.22.)

július 20-21. LIMBACH (Pozsony m.). Estve 7-8 óra között volt felhőszakadás az éjjel nagy áradást okozott BAZIN közelében a hegyek közt fckvő falucskára minden oldalról lezuhant víz rövid idő alatt kevés házaktól eltekintve, elpusztította a falut,

* Nem sáskaféle, de az író szerint úgy pusztítanak mint egy új sáskaféle.

amely romhalmazzá vált. Az emberek mindenüket elvesztették, egész állatállományukat, s halálfélelmet állottak ki. (P.Z.júl.28.)

július 26. NAGYKÜKÜLLŐ-MENTE. Környékünkön e hónap csak nem szakadatlanul esőzésekkel telék, mi miatt minden mezei dologgal nagy hátramaradásunk. Folyónk már több ízben csapott ki árkából, s áradása által a partjain fekvő szántóföldek és szénarétek termékein iszonyú és ez idén visszapótolhatatlan károkat okozott. E hónap 21-én egy rémítő felhőszakadás a FEJÉR-NYIKÓ nevű patak mellékét öntö el, s SIMÉNYFALVÁnak haza indított barom csordáját csak egészében elsepré, eddig elé 63 darab találtatott meg az iszapban fúlva. Nagy-GALAMBFALVÁban ugyan az napon a határról befolyó patak ötven darab juhot sodort el, s a KÜKÜLLŐ oly áradással öntött, hogy a partja melletti domborodáson elvonuló országúton a lovak nyergéig felért. (H.K.T.aug. 16.)

július 24. "NAGYKÜKÜLLŐ M. SZÁSZ-KÉZDZOLTÁban, HÉJASFALVA 's FEJÉREGYHÁZA határain, 's erdőségeiben lezuhant fellegszakadási napon oly iszonyú vízőzönt árasztta, mi miatt a' máskor száraz medrű patakokcskák is rémítő pusztítást okoztak, a' nagyobb patakok pedig fatörzsökkel okoztak, 's kövekkel együtt vad hullámaikkal minden gátakat, 's patakokat, hidakat, 's partjaik melletti épületeket, 's kerteléseket elragadoztak, 's FEJÉREGYHÁZAn egy csekély patak oly sebes árral rohant a' falunak, hogy két erős ökröt, egy izmos testű bivalat lábáról lecsapva sodort el." (H.K.T. aug. 10., E.H. aug. 8.)

július 23-26. SEGESVÁR. ".... hogy az eső ömlésre, melyek a' tavasz óta ott is szinte mindennapiak a' mezei munkát gátolva, 's a' gazdag aratással kecsegtető gabonaföldeket elborítva, roppant áradást okoztak. Szorongva, 's rémüléssel látták a' víz dühének két oldalról kitett város lakosai, miként tornyosulnak fel láthatárokon a' sötét fellegek, de sokáig csak a' rossz utakra lehetett panaszok, valamint még a' KÜKÜLLŐ dagályára, mely a' malomgátat elszaggatá. De 23-án egy felhőszakadás következék, mely a' SEGESVÁRott átfolyó, 's ott itt a KÜKÜLLŐbe ömlő SEGESDi patakot annyira megárasztotta, hogy a' főutczák, 's a' piac egy része vízőzönben fekvének, 's a' házak, 's udvaroknak, melyeket 23 évek óta csak fenyegetett az említett patak, de mostanig nem illethetett, egészen aláásott. A' szerencsétlen lakosok alig láthatták el ezen éji pusztítás szörnyű nyomait, midőn 24-ére kelve a' patak újra felduzzadott. Estvéli 9 órakor alig szállott vizont árkába, midőn egy délkeleti irányban jött jégfergeteg a' látóhatárt vizont elsötétíté, 's olly ép pont mennyiségű vizet árasztta, hogy a' mult áradást 14 hüvelykkel (kb.38 cm.) múlta felül. A' pusztítást mit ezen vizek okoztak, lehetetlen leírni. Közhidakat, épületeket, házakat ragadott magával az ár, kerteket seprte el, szóval iszonyú veszteségeket okozott mind a' közönségnek, mind egyeseknek, de amelyeket pénzül adni meg nem lehet. A' még most is háborgó fellegek kétségbe ejtik az időnek egy korai feltisztulásáról keletkező reményeinket." (I.h.aug.19., E.H.aug.8.)

július. BUDA-GELLÉRTHEGY. A CSILLAGVIZSGÁLÓban végzett időjárás megfigyelések naponkénti több értékeit a "Vercinigte Ofner Pester-Zeitung" dr. ALBERT Frcnc tollából naponként közli. Így pl. a július 6-i számban jelentek meg a július 1-4-i feljegyzések. A Hazai és Külföldi Tudósításokban pedig évek óta hol havonként, hol évi átnézeteket közöl. Ez is igazolja, hogy már ezekben a régmúlt időben is meg volt a közönség érdeklődése az időjárás iránt.

augusztus 11. BUDA-GELLÉRTHEGY. Évek óta nem volt oly áldásos termés, mint az idén. Sok gabona termett, kitűnő kukoricza, köles; a legszebb gabona ára 1/3-ára szállott le, a legszebb búza pozs. mérője 3 frt. (E.H.aug.22.)

augusztus 14. NAGYSZEBEN. "A' közelebbi éjjel kemény égi háború közt leesett felhőszakadás KERESZTÉNYSÉG egy részét vízzel elborította, a' kár mit okozott igen nagy, 's a' bécsi főposta úton való járhatás kevés ideig meggátoltatott. Ezen zivatar következtében is a' SZESEN folyó kiöntött, de nevezetes kárt nem okozott." (Siebenbürg. LEATERR., H.K.T.aug.30.)

augusztus 16. KAPOSVÁR. "A forró hőség, és föllegeként szálló por elég kellemetlenségek voltak, melyek vendégeinket (a lovasversenyen) elijesztette vala..." (H.K.T.szept.6.)

augusztus 22. PEST-BUDA. "DUNÁnak BUDA-PESTi balpartján f.é. aug. hó 22-k járdaltomban mintegy félnyolcz óra után örömtelre ragadtattak szemem nyugot felé, midőn a' magosra emelkedő már homállyal borított hegyek között a' nap áldozóban lévén, fénye nem hogy szűnt volna, de majd nagyobb erővel lövelte magától sugarait, melyek a' látkörön szép regényes ibolyaszinnel játszó legyező idomu több oszlopba oszolván tűnének fel a' nap lebukása után. Ezt szemlélni lehet majd három tojássültig. Az elgyengült oszlopokon az estalkony szőnyege szép előfák sűrű teteje alakjában ült is a' sugár oszlopok törzs idomban még is ideig látszottak. Lényegesebb leleplezését ezen estpírnak csillagjóságainktól várván, azért késtem így el közlésétől." (NÉMETHY József, * Hasznos Multságok, szept.20.)

augusztus. JÁSZBERÉNY. Az égen kánikulai idő csaknem egészen eső nélkül telt el perzelő hőségben. Az előző években másként tapasztaltunk. (Ferencsek, Mert T.)

szeptember. SZILAS (Torna m.). "... ezen tájon a' rekkenő hőséget rögtön hideg napok váltják fel. A' sarjut gyakori esőzés miatt csak nagy ügygel, bajjal lehet felgyűjtögetni. A' gabona-behordás is rendkívül elkéssett, főleg BORZOVA és SZILICZE helységeiben." (H.K.T.okt.7.)

október 15. KEMENESALJA. Jó kukoricza és burgonya termés volt. A répának másodszori termését is betakarították. (P.Z.okt.21.)

október 16. PEST-BUDA. A szüret megkezdődött, de igen gyengének ígérkezik. Egy akó bor napszámbérei kitettek 30 forintot, de legfeljebb ha 6-7 forintjával értékesíthetik. (P.Z.okt.24.)

október 19. EGER. Sovány szüret, s a kevés termés közepes jóságú bort ad. A szüret még 26-án tart. (E.H.nov.4.)

október 25. UNGVÁR "Vidékünkön az őszi idő nagyon kellemetes; de szüretünk általában igen silányan ütött ki." (H.K.T. nov.11.)

október 25. POZSONY. A szüret kezdetét a tanács 25-ére állapította meg. (P.Z.okt.21.)

október. ESZTERGOM. Igen gyenge szüret; ahol máskor 100 akó termett, alig volt 4-5 akó. Különös, hogy KÖBÖLKUTon néhány gazda 1834-inél nagyobb termést kapott. Az új bor ára 6-7 frt. (E.H.nov.4.)

december 21. GYÖNGYÖS. Nálunk a hó északi vidékünkön, a MÁTRA kopasz bércein is elolvada; de ismét fagy uralkodik. (H.K.T. dec.30.)

december 21-29. PEST-BUDA. "A levegő rendkívüli változása itt is, most több külföldi hírlapok szerint más országokban nagy befolyást gyakorol az egészségi állapotra. Deczember 21-dikén hat óra alatt a léghőmérsékletben 4,5° volt a különbség.** 24 d,

* NÉMETHY József helyesen állapította meg az égi optikai jelenséget, mint esti pírt. A leáldozó Nap sugarai a felsőbb légrétegekben meglévő párában, esetleg nagyobb mennyiségű porréteg apró szemcsécskein jelentkező fénytörésként jelenik meg. Adott esetben kétségtelen estipír-jelenség, északi fény nem volt, FRITZ II. északi fény katalógusában nem szerepel, és EURÓPÁban akkor tőlünk északra sem figyeltek meg északi fényt. (Lásd FRITZ, RÉTHLY-BERKES és a CSEH-SZLÁK Katalógusokat.)

** Ezt az erős felmelegedést a GELLÉRTHEGYen is feljegyezték.

25 d, erős fagyunk volt, másnap már eső hullott. Ma dec. 29-én ismét erős fagy." (I.h.dec.30.)

december 31. PEST-BUDÁN a DUNA árvize elérte a 4,17 m szintmagasságot. (Zawadowszki A. I.30.)

december. POZSONY. "Néhány nap óta itt zordon hideg uralkodik, mely a' DUNÁN igen megnehezíté a' közösülést, 's a' már sűrűen menő jégdaraboknak egybeállását is csak eddig a' viz szertelen nagysága gátlá." (H.K.T.1838.jan.10.)

– 1837. BÜKKÖSD (Baranya m.). A villámcsapástól a torony v. plébánia PATROVSZKY Franciska kegyúri jogon teljesen felépítetett. (Visitatio Canonica 1841. Közl. Móznér László.)

– BORSZÉK (Erdély) "... miután 1837-ben egymásután háromszor ütvén bele a' ménkü, előbbeni forrás akkor kiapadt, nagy munkával kaptak a' mostanáig és amelyet annál gyengébbnek is tartanak, erejét veszítette hihetőleg édes víz vegyült belé." (Benkő, Csik 34.)

– ESZTERGOM. "Halatlan kevés (bor), az is rossz 180 Kapás Szőlőmben 28 akó termett. Az aratás kezdete július 17-én. Szüret kezdete október 28-án ." (Esztergom, Áll. Levéltár.)

– DEBRECEN. "... az 1837-ik esztendő (?) igen szűk volt, – kéregetni mentek sokan – nem volt drágaság, hanem pénz nem volt. Hogy pénzt keressenek, s' élhessenek némely-ikek magok huzzák a' malmot, úgy öröltek, de attól a' baromi élelem keresésétől csak hamar eltiltattak." (Ismeretlen naplójegyzetei. Közli Balogh István, Déri Múzeum*).

– DEBRECEN. * "Az 1837-dik évbe lett a' bőséges nyár, olyan még nem volt régen, mert már Sz. GYÖRGY napkor (ápr.24.) lehetett kaszálni. Pünkösdkor (máj.14.) már másodszor és buza, rozs, árpa, zab, is nagy bőséggel, úgy meg földjén is veszett és tavasszal meggyujtogatá." (Az Időjárás. 1949. LIII. 240 old.)

– KOLOZSVÁR havonkénti csapadékmennyiséget 1845 év alatt közlöm. I.o.

– KŐSZEG. Tavasszal fagy volt. (Visnya a.)

– PENC (Pest m.). Meglehető borok termettek. (Cserföly J.)

– SOPRON. Ebben az évben száraz telünk volt, kevés hóval, és februárig ismételt dolgozni lehetett (a szabadban), de márciusban havazott, és 14 napon át nem lehetett semmit sem dolgozni. Április 8-án havazott, s 20-án dér volt. Április 24-én nagy mennydörgés, május 16-án nagy jégverés, mely a szőlőkben és a földeken nagy kárt okozott. Bor közepes termett, de savanyú, gabona jól sikerült. (Bruckner G.)

– ESZTERGOM. "Decemberben 20-23-án Esztergom m. közgyűlésén a marhahús árát 12 krról 14-re emelték avval a feltétellel, hogy a mértékben (súly) többé kétszeres büntetés alatt ne merészeljenek csalni a húsvágók, s legényiknek évenként 100 frtot tartozzanak díjul adni, hogy többé ne legyenek kénytelenek bérhiány miatt csalásra vetemedni." (H.K.T.1838.jan.20.)

– TAMÁSI. Minden bőven termett, kivéve a bort, s ami lett is, az sem volt jó. (Historia Parochiae.)

– VERSEC. Nagy marhavész sújtotta a várost. Ekkor augusztus havától szeptember végéig a német városrészben 736, a szerb részen 600, összesen 1343 drb marha veszett el (marhavészben). (Millecker B. Versec. I. 305.)

– A "HAZAI és KÜLFÖLDI TUDÓSÍTÁSOK" Pünkösöd 6-án 37-i számában a következő hirdetés jelent meg:

* A két feljegyzés egymásnak ellentmond. Valószínű, hogy az "Ismeretlen naplójegyzetek" 1847. évre vonatkoznak. Több feljegyzés szerint 1837-ben jó termésű év volt.

MENYKŐHÁRITÓK,

mellyeket nálam már többen készítették,
s azoknak célirányosságát meglelégedéssel
kinyilatkoztatták mindennemű épületre
illendő áron készíttetnek általam
HEISZ Lőrinc által,
az Uri-utczában Báró BRUDNER házbán(3)."*

1838

- január 1. PEST-BUDA. Szilveszterről újévre a hajóhidat kisedék, 2-án még csónakokon közlekedtek, de 3-án igen nehezzé vált a közlekedés. (Ofner, jan. 5.)
- január 1. PEST-BUDA. Újévkor nagyon zajlik a DUNA, a közlekedés nehézkes, csónakokon csak a MARGITSZIGETről lehetséges. (Ofner, jan. 4.)
- január 4. BUDA. A DUNA áradása következtében a vizivárosi főposta irodáját átköltöztették. (H.K.T. jan. 4.)
- január 5. GYÖNGYÖS. "Tegnap egész nap és éjjel szakadatlanul havazott, az északi szél közben jöttével; mi miatt az utak is halmokkal födettek." (H.K.T. jan. 10.)
- január 1-6. PEST-BUDA. "Telünk a dec. 16-ki esőzésre következett fagy után kemény, de száraz volt míg nem a földet jan. 5-kén szinte térdig érő hó borítással, mely jan. 4-kére virradóra kezdve el esni, jan. 5-kén szünet nélkül szakadt. DUNÁnk az évnek e' szakaszában szokatlan látványt mutat. A' legkeményebb hidegekben folyvást áradt, 's tükrén néhány nap semmi jég nem látszik; csak januárius 2-kán nehezült meg rajta az átjárás, 3-kán egy mező jégtömeg borítá fölszínét, de legkevésbé sem apadt, sőt 4-kén a' jégtorlaszok egészen a part színéig emelkedtek, 5-kén pedig a' víz már túlcsapott rajta, 's a két testvér várost elöntéssel fenyegeté. A' DUNA-soron fekvő házak pincéji mind telvék vízzel.
- Az alsó vidékeken mint mondják, rég beállott a 'DUNA, 's nálunk ez okozza a' veszéllyel fenyegető áradást. A' két város közötti közlekedés jan. 3-a óta egészen lehetetlenné lőn, 's ez oka, hogy első számú lapjaink némely helyekre a' rendes posta-napon el nem küldethettek. A' külföldi lapok BÉCSből 24 órával később érkeztek meg, a' legújabbak pedig elmaradtak. Ma jan. 6-kán, apadni kezdett a' DUNÁnk, a' jég megállott, de az átjárás még nem eszközölhető." (H.K.T. jan. 6.)
- január 7. PEST. "Két fővárosunk között jan. 7-ikétől fogva jégháton folyvást veszély nélkül járhatni, de BUDA viziváros részét annyira elöntötte a víz, hogy lakosai csónakokkal közlekedtek, a boltok pedig áruikkal együtt emeletekbe költöztek." (Uo.)
- január 7-11. ZABOLA (Háromszék m. jan. 15.). "Az eléggé nevezetes Nemere szele f. hónap 7. estvéjétől 11-ike estvéjéig oly mértékben éreztette velünk dühét, amit ilyen mértékben 10-12 évek óta nem tudott tapasztalni; nagyon szerencsés volt, a' ki ezen napok alatt házbán lehetett, a' ki csak egy faluból a' másikig ment is, többnyire valamely tagjának megfagyásával fizette útját. Sok helyeken az azon kívül is gyenge vetésekről, földekről felszaggatta a' havat, 's azt egy-egy ház magasságra halmozta; szóval képzete sem lehet ezen hóviharról annak, a' ki szerencsés volt mérgét nem érezni. Ennek következtében a' malmokat hajtó vizek csak nem fenékig befagytak,

*Ez a hirdetés igazolja azt, hogy ebben az időben – az 1830-as években – már hazánkban is szükségét látták villámhárítók felállításának, s akadt vállalkozó iparos is, aki azokat "illendő áron" hajlandó volt elkészíteni.

örölni teljességgel nem lehet, 's a' közönség gabona mellett is szükséghez közelített, midőn a' prasmári munkás szászok naponként lisztel megterhelt 15-20 szekeret hajtának fel. KÉZDIVÁSÁRHELYen, 's jó áron eladott lisztjeikkel a' környéket táplálják. Ők örülhetnek, malmuk az ugynevezett feketevíz forrásán épült, mely télben sem fagy be." Erdélyi Hirlap. (H.K.T.febr.7.)

január TAMÁSI. Igen kemény tél volt, felette sok hóval, amelyből tavasszal áradás lett, de nagyobb kár nélkül. (Hist. Parociae.)

január 10. POZSONY. Nagy havazás, hóvihar, a DUNA erősen zajlik, az átkelés lehetetlen. A DUNA beállott, 15-én a jégen át közlekednek, a várost oly nagy hó borítja több utcán kocsik sem járhatnak. (P.Z.jan.16.)

január 12-17. PEST-BUDA. "Testvér fővárosink utcáit, 's a' körülfekvő vidéket harmad nap óta roppant hótömeg borítja. Már a' folyó hónap 5-dike óta többnyire minden nap, 's éjszaka is több órákig hullott a' hó, daczára a' -6 -- -10R foknyi (-7,5 -- -12,5°C) csípős hidegnek; azonban pénteken, 12-én estve kezdte tartósabban havazni, 's a' következő éjjel 's szombaton egész nap bőven szállott a' hó környékünkre. Vasárnap (jan.14.) reggel zord hóviharra ébredénk fel, mely egész napon, 's éjen átal, kákára, a' hangászati szép egyesület báljának, 's a' művészet, 's a' jókedv barátainak sajnálatára, sőt hétfőn délig, szobáikba zárva a' két főváros lakosait, 's szórá, 's csapkodá az elhomályosult utcákon a' bőven hulló hóhelyeket. Hétfőn délután az idő kiderült, de az utcákra kimenni vágyó városi nép nagyobb része csak akkor vevé észre a' kimenetelt gátoló hóbástyákat, melyeken csak nagy ügyvel bajjal lehetete átalvergődni. Valóban a' hótömeg mindenütt néha 2-3 láb (60-100 cm) mélységű, ahol pedig öszvehordá a' vihar, egy ölnyi is 's a' keskenyebb utcák majd csaknem járhatatlanok lettek. Kedden reggel kezdék öszvehányi a' temérdek havat, 's kihordani, de hogy a' súlyos munka több napokig eltartand, gondolhatni. A' DUNÁn való áthaladás vagyis inkább lépten nyomon bukdosás, keserves. Egyszóval ennyi óra a' két fővárosban az ifjak nem, az idősbek pedig 1812 óta nem emlékeznek." (H.K.T.jan.17.)

január 15. ÓBUDA. Óriási havazás volt, amilyen a naplóíró emlékezete szerint még nem fordult elő. A BUDÁra vezető postaút járhatatlan volt, s csak másnapra lehetett a havat részben eltakarítani. Házamból 35 fuvar havat hordattam el. Az összes utcákon két napon át nem volt semmiféle közlekedés, és a nagy hó alatt házak roskadtak össze. (Krenn Gy.)

január 15. KALOCSA. "A' DUNÁt borító jégtorlatok akadályozván annak rendszeres folyását, nálunk nagy kiöntéseket okoztak mult év végső napjaiban; városunk, 's ezt környező faluk vízzel keritvék. A' közlekedés eleinte lehetetlen lévén, a' bekövetkezett nagy fagy által, habár tetemes fáradtsággal, 's nem minden veszedelem nélkül is a' jég hátán némiképpen helyre állott. Néhány kalocsai utazók is elborítottak a' jeges kiöntéstől. Emellett f. hó néhány napjain temérdek hó szállott határunkra elannyira, hogy az aggkorúak sem emlékeznek ily, még az 1830-ki nagy havat is meghaladó hófuvatagokra. Nem egy okunk van tehát aggodalommal nézni a jövőndőbe." (H.K.T.jan.24.)

január 15. BUDA. "A' közelebb dült hóvihar nem csak a' járás-kelést nehezíté meg az utakon, 's két fővárosunk utcáin, hanem némely lakosokra veszélyt is hozott. Ugyanis a' Sz.GELLÉRTHEGYről egy iszonyú hótömeg lezuhanván (a német ujság szerint 15-én), több, e' hegy alatt fekvő házakat egészen betemetett, 's részint összezúzott. A' beszorult lakosok kénytelenek valának az ablakokon bujni ki, miután azoknak vas rostélyait kitördelték. Egy timár-mester, legényével éppen udvaron a' hó

elhányásával foglalkozván, amint a' hótömeget mozdulni látá, futott a' veszély elől, mely azonban mindkettőjüket ott lepte, a' mester mindazonáltal, egy fészkerhez közel esvén, nagy bajjal kivergődött a' hó alól, de legénye, ki a' házba igyekezett menekülni, a' hó temérdek súlya által leveretve, elborított, 's minthogy a' mester fekvésének helyét pontosan ki nem jelölheté, a' segítségre jött emberek a' szükségtelen hóhányással sok időt elvesztegetvén, a' szerencsétlenhez csak késő juthattak, 's őt ekkor már halva találták." (H.K.T.jan.20.)

január 15. GYÖNGYÖS. "Nemcsak a' DUNÁN, de megyénk posta útjain is a' viszontagságon idő, 's járhatatlan hóhalmazatok miatt, csak nem eszközlhetetlen a' közlekedés, 's az éjjel-nappal egyre dülő északkeleti szélvész az országutakon is egybe torlódott hófuvatagokat alkota olyannyira, hogy a' töltött utak sem lévén látszhatók, járhatók, e' folyó hó 15 EGERbe* kitűzött megyei közgyűlésre siető tisztviselők számosan kéntelenítetének fele útjokról nem kis bajjal, aggodalommal honukba visszaszorulni. Megyei előljáróság parancsából KERECSEND egész helysége kirendeltetett a' posta-utakról havak elhányására; de ez is csak addig leendő sikeres, míg a' hóvihar ismét fel nem éled. Itt helyben az udvarok is annyira telék hóval, hogy azt, ha mindenünnen kihordanák, utczaínk sem fogadhatná be a' járás-kelés kényelmetlensége nélkül. Vidékünkön a' hó fuvatag 4-5 láb (1,2-1,5 m) magasra is megnőtt. A' MÁTRAi utak elzárása, 's a' nagy tél miatti tűzifa fogyta, nőttön növeszteti a' fa-árat." "Ma reggel (jan.16.) az idő enyhült, a' szélvész, 's a' havazás is megszűnt; délfelé ismét havazni kezdett." (H.K.T.jan.20.)

január 15. ESZTERGOM. Az országos hóvihar itt is rendkívüli volt. Az utak járhatatlanok, a falukat teljesen behavazta, az emberek nem tudtak a házakból kimenni. MUZSLA és ESZTERGOM között eltévedt utasokat a véletlen mentette meg. (P.Z.febr.6.)

január 17. SÁTORALJAÚJHELY. "Három ÚJHELYi mester-ember az innen két mértföldnyire eső BODZÁS-UJLAKI vásárról hazafelé jöttekor, a jan. 17-kén dühöngött hóviharban, késő alkonyosodás után nem messze a városból útját eltévesztvén, s ide s tova bolyongván, a kemény hideg rajtok erőt vett, s másnap hosszas keresés után, mind a hárman halva találtattak meg." (Hazai Tud.jan.31.)

január 18. POZSONY. A szigorú hideg a DUNA jégpáncélját annyira megerősítette, hogy nehéz fuvarok is átkelnek rajta. (P.Z.jan.19.)

január 18. BARS M. "A GARAM táján vidékünk békés csendes, időnk havas és hideg; ugyanis a mult dec. 21-ik óta havunk mindig megszorodott, már f.é. január 14-én annyira erőt vett a szél, s hóvihar, hogy a házból kimenést csak kéntelenségből tehattük. 15-re virradóra pedig fél ölnél (1 m) magasabb hó borítván földünket. NAGY-GALLÓ érseki mezőváros Jézus napi vasárnapját annyira tönkre tették, hogy nem csak marha vagy ember, de még csak madár sem jelenhetett meg az egyéb iránt népes és tágas vásártéren, ami talán soha se történt, a városi előljáróság a vásárt a következő hétre kéntelenített halasztani." (Hazai Tud.jan.31.)

január 19-23. NAGYSZEBEN. Szigorú hideg, viharos keleti szelekkel, majd 21-ével hóhullás és újabb hideg időjárás. 23-án este nagyobb földrengés. (Ofner, febr.4.)

január. SÁTORALJAÚJHELY mellett VELEJnél öt farkas szétépett egy lovas közlegényt. Egy asszony, aki férjével BERECKÉbe ment, bepálinkázott, az úton megfagyott. (Ofner, Hazai Tud. febr.14.)

január 23. DEBRECEN. "... pangás uralkodik, mit csupán az iszonyú hófuvatagoknak is

* A farkasok hallatlan pusztításokat tesznek. (P.Z.jan.26.)

majd egészen járhatatlan országutaknak kell tulajdonítanunk. ERDÉLYből egy vevőnk sem jelent meg." (Hazai Tud.febr.3.)

január 25. PEST-BUDA. "Pál fordultával kemény téli idők is tavasziasra fordult; azóta naponként olvad, 's néha esik, az utcáinkat borító hótömegek lassanként olvadván el, a' vizártól, melly bennünket a' hirtelen olvadás esetére fenyegetendő vala, mentve leszünk. DUNÁnk ugyan nő, de jegén még bátran juthatni át." (Hazai Tud.febr.3.)

január 28. SZEGED. " Vidékünkön rendkívüli tél uralkodik, TISZÁnkat vastag jég-pánczél takarja, már szinte két hét óta naponként havaz és néha zivataros (hó) idő terjed felettünk; a' hó határunkban magasabb két lábnál (65 cm), országutaink egészen elvesztek a' hófuvatagokban, 's az utazók több lovak előrugasztásával (!) is nehezen juthatnak céljaikhoz; a' rendes posta, főleg a' PESTi három, vagy négy nappal is későbbben érkezik a' szokott időn túl. Városunk utcái, 's udvarunk telvék hóhal-mokkal, kihordatásukat az utak járhatatlansága lehetetlenné tevén. Emelett még azt is meggondolva, hogy hír szerint ERDÉLY hegylánczai még nagyobb hóval borítván, félnünk kelletik, hogy ha a' hó olvadása hirtelen következend, környezetünket a' tavaszi vízár, mely a' mult évben is kiszámíthatatlan károkat okozott, ismét elborítandja, 's a' szorgos földművelkes reményét megsemmisítvén, a' gabonának mostani alacsony árát szerfelett felemelendi. A' pusztákban farkasok is mutatkoznak, de veszélyes megtámadást még eddig nem tettek." (Hazai Tud. jan.27.)

február 5. FIUME. "Nálunk oly pogány tél uralkodik, hogy hasonlóra 70 éves emberek sem emlékeznek; utcáinkon 15-20 napig állott a' hó, melly szinte a' QUARNEROi szigeteket is olly soká borította, 's csak a' hosszabban tartott délkeleti szél olvasztotta azt el. A' közösülés nemcsak KÁROLYVÁROSSal a' LUDOVICA-úton, hanem TRIESTtel is elakadt, mellynek következtében nem csak a' szállítások szüntek meg egészen, de a' posták is elmaradoztak." (Hazai Tud.febr.17.)

február 6. TEMESVÁR: "A' BÉGA-csatorna 12 lábnyival (384 cm) magasabb szokott vizállásánál, 's TEMESVÁR minden külvárosát víz borította el, mit hihetőleg a' langyos idő felolvasztotta hó és szpora esőzések duzzasztottak fel annyira." (Hazai Tud.febr.17.)

február 15. KOMÁROM. "Utcáink, udvaraink telvék hóval, mind amellet is, hogy a' lakosok és KOMÁROM város tetemes summákat költöttek a' kihordásra. Ha hirtelen olvadna a' hó, Isten tudja minő veszély nem érheti e' vidéket." (H.K.T. febr.21., P.Z.március)

február 21. BUDA. "A' f.é. télutó 21-kén délután 4 1/2 5 óra között nyugaton megjelent szivárvány, melly a' BUDAi hegyek mögött nyugodni készült nap déli, 's éjszaki olda-lán szakaszosan mutatkozik, úgy hogy a' napot szemlélő, egyszersmind a' szivár-ványnak kétfelől élénk színben mutatkozott darabjait is láthatá." (Természet, 1838.4.old.)

február 25. ARAD. "A' MAROS féktelen árja febr. 25-kén az ARADi vár felé álló fahidat elszakasztá, egy részét elsodrá, 's mind a' várost- mind a' városbelieket elöntendő vala." (Hazai Tud.márc.14-17.)

február 27. SZERED (Pozsony m.). A VÁG jégpáncélja felrepedt a néhány napja tartó meleg időjárás következtében. A gátakat a víz áttörte, s mintegy 30 agyagból épült ház összedült, és a fahidat is elpusztította. (Ofner, márc.15.)

február 27. PEST. "A' februáriusi zordon, 's e' télen legzordabb hidegek után végre Mátyás olvasztani kezdé a' kemény jég, 's hóleplet; ezóta a' csendes esőzések jóformán leapaszták a' hótömegeket, ma pedig, febr. 27-kén, első tavasz fényű derült napunk volt." (Hazai Tud.,febr.28.)

február. BÁNHALMA, SZOLNOK. A HÁRMAS-KÖRÖS és a TISZA is annyira kiáradtak, hogy BÁNHALMÁTól SZOLNOKig a postaút kocsin veszély nélkül alig járható. (Uo.)

február 27, 28. NAGYKÉR (Nyitra m.). "CZETÉNYKE nevű patak húshagyó kedden 43 ház udvarát, 's szobáit tölté el oly hirtelen, hogy a' tánczvigalmak közt ujjongó nép némely részének a' legszükségesbet padozatra hordani sem volt ideje; a' vályogházak repedezései azonban kényszeríték a' megrémülteket a padozatról is más környőrülők hajlékába menekedni; szerencsére hamvazó szerdán (febr.28.) estéjen már apadni kezdett a' vízá. (H.K.T.márc.14-17.)

tél. FÜZESGYARMAT. "Az 1838-diki árvíz is nevezetes, melyet hasonlóul az 1837-nek utólján és 1838-nak elején, nagy és állandóan havas tél előzött meg. Már tél végén kezdett olvadni a' hó, és egész a' SÁRRÉTig is eljött az árvíz. Ekkor ugyan még fagyok jöven az olvadásra, az árvíz feltartóztatódott; de az idő ismét lágyulván, 's a' megfagyott víz ujra felolvadván, 's más uj árvíz jöven reá a' LAKATOS SZIGETi gátat elszakasztotta, 's a' városra annyira rátódult, hogy a' szélén eső épületeket jobbára felvette, el elöntötte, 's így tartott mindaddig, míg csak a' mindenfelől öszve tódult víznek a' töltéseken, nevezetesen az Usztatón a' város népe közös erővel utat nem nyitott, ahol osztán az' lassanként szépen elfolydogált, 's elszállongott. Az Ösvényi Forduló lévén ekkor éppen tavaszi vetés alá való, a' rétre ledülő szántóföldekben, az árvíz miatt jókor nem vethették. A' kaszálókat pedig azon a' részen ebben az esztendőben, egészen haszonvehetetlenekké tette. Ugyan ekkor a' hóviz is szinte mint 1830-ban a' szántóföldek közt lévő semlyékekben és az erekre lenyuló vetésekben sok károkat tett." (Gacsári I., 152.)

március 1. SZERED (Pozsony m.). A VÁG áradása nagy károkat okozott; a hidat oszlopaival együtt szétrombolta, s elsodorta. (P.Z.márc.,19.)

március 7. "POZSONYNál a' DUNA jege mart. 7-kén csendesén búcsut vőn, 's az áradás veszélyétől megszabadítá a' várost." (Hazai Tud. márc.14-17.)

március 7. "GÖNYÜnél mart. 7-kén már jég-tiszta volt a DUNA; a KOMÁROMtól elment jég NYERGES-UJFALU és ESZTERGOM között (hol a legújabb hírek szerint 40 ház omlott össze) megakadván, az országutak DOROGon felül TÁTHnál úgy elöntötte a víz, hogy járti nem lehet, s a postának TOKOD és MOGYORÓS-féle kell kerülnie. MOHÁCStól le ZIMONYig egészen tiszta a DUNA; FÖLDVÁRNál mart 8-kán még állott a jég, de már csak gyalog jártak rajta, ugy PAKSNál is, de TOLNÁnál már senki sem merészlett rajta átmenni." (Uo.)

március. ÉRD. A DUNA árvize mindeneknél nagyobb és veszedelmesebb volt, mely nem csak PEST városát tette tönkre, hanem megyénk (Fejér) egyes DUNAparti helyeit is elpusztította. Ezen árvíz mosta el ÉRD azon részét is, mely a török minarett körül és a régi római, vagy a TÉTÉNYbe vezető út két oldala mellett állt. (Károly I. I.17.)

március. NAGYTÉTÉNY. "A RUDNYÁNSZKI Kastélynak mulatóháza közel a DUNÁhoz állott, ezt azonban az 1838. évi árvíz elsodorta." (Cserei-Fülöp.)

március. KISKUNSZABADSZÁLLÁS. "Egyébb károkon kívül hivatalosan tett becslés után jegyztetett fel a jegyzőkönyvekben, miszerint a községnek 877 pozsonyi mérő buza vetése elsepergetett, töltései és hidjai össze romboltattak, s a város vízárral annyira körül vétetett, hogy ladikok nélkül se ki, se be nem lehetett járti. Sőt fel van jegyezve, hogy ha az éppen akkor életbeléptetett toronyórség a lakosságot harangzúgásokkal fel nem ébreszti, s ez a vízá. haladását töltésekkel meg nem gátolja, az egész város ki van téve a vízá. rombolásának. Ezen dolog történetének feljegyzése c szavakkal rekesztetik be a jegyzőkönyvben: ez röviden emlékeztetül beiratván, jus-

son eszébe az olvasónak, mely hatalmas az ur Isten, aki a távol levő vizeknek is, mint szolgálának parancsolván, azokat a nagy romlottsáért ostorul küldheti." (Palugyai I., Magyarország, III.284.)

március. KISKUNHALAS. "Az 1838-ki árvíz az agyagos töltést kiszakítván a DUNÁnak hallatlan magas árja, e várost is elborítá, s több házat döntött le és tömérdek kárt okozott." (I.h.III.26.)

március 10. UNGVÁR. Erős mennydörgés. Az állatok között száj és körömfájás. (Rónay Árpád.)

március 13. VÁC. Árvíz, 350 ház összedőlt, az okozott kár: Vác: 29.608 ft, káptalannak: 10.400 ft. (Fragor I. Vác története, 20 old. Vác, 1929.)

március. ESZTERGOM. A városban a DUNA árvíze 703, a megyében külön még 580 házat tett tönkre, amelyek nagyrészt bedőltek. (Ofner, ápr. 15.)

március. HONT M. A DUNA árvíze a megyében: NAGYMAROS, SZALKA, ZEBEGÉNY, SZOB, HELEMLA és KÖVESD községekben 450 házat pusztított el a bennük lévő ingóságokkal és élelemmel. Emberáldozatot nem követelt az árhullám. (I.h.ápr.19.)

március. DUNABOGDÁNY. Az árhullám összesen 123 házat döntött romba és nagy területek kerültek víz alá. (I.h.ápr.25.)

március 13-15. SZENTENDRE. A DUNAMENTI házak március 13-án vízben állottak, s e napon a víz magassága meghaladta az 1775-i évit. Du. elindult a jég, de megakadt; erre nagy gyorsasággal nőtt az árvíz, úgy hogy az embereknek menekülniök kellett. Éjfélkor az 1775. február 16-i vízállást – amelyet egy kövön megörökítettek – meghaladta 7 lábban és 7 hüvelykkel, ilyen maradt a vízállás március 15-én reggeli 4 óráig. 177 ház teljesen, 112 részben bedőlt, vagy megsérültek. Az ár elsodorta a város határában lévő takarmányt, és a faraktárakat, és egyéb készleteket. (Ofner, ápr.15.)

március 13-15. PEST-BUDA. "Mindkét városban kimondhatatlan a nyomor. Az ország történetében hasonló szerencsétlenségekre nem találunk példát. A pusztítás borzalma még mindig tart, és ezrek és ezrek vannak nyomor közt, akiket ez a kemény csapás ért. Nincs már arról szó, hogy az ember megvédje házát az előnyomuló hullámoktól, megmentse ingóságait az árvíz elől; szerencsések akik meztelen életüket megmenekedtek s hányan még ennél is rosszabul jártak, vagy az összedőlt házak romjai maguk alá temették, vagy elpusztultak menekülés közben. A most uralkodott határtalan zűrzavar, lehetetlen elegendő hivatalos adatokat kapni a pusztulásról, és ezért csak nagyjában számolhatunk be az eseményekről.

Miután a vízállás tegnap jelentősen apadt, éjjel 11 órakor elérte a hallatlan 29 láb 4 hüvelyk és 9 vonalnyi magasságot. (1775-ben, amikor a két testvérvárost az árhullám elborította, a vízállás magassága 24 láb 8 hüvelyk és 10 vonalnyi volt, eszerint 15-éről 16-ára 4 lábbal, 7 hüvelykkel és 11 hüvelykkel volt magasabb, mint 63 évvel ezelőtt.)

Amíg a jégtorlasz az elmúlt napokban csak észrevehető és időnként mozdult meg, addig tagnap már teljességgel megindult, s magával vitt a partról elszakított hajókat, malmokat, továbbá háztetőket, felhalmozott fát, stb.

Sok házat a levonuló jégtáblák megrongáltak, sőt egyeseket teljesen rombadöntöttek; a vízben álló házak borzalmas robajjal összedőltek. UJLAKon a DUNAPARTI házakat, egynehány kivételével a jégár elpusztította; ezek közül több összeomlott és sok erősen megsérült. A VIZIVÁROSban és a RÁCSVÁROSban ugyancsak a házak egy része már elpusztult, nagy részben beomlással fenyegetnek. ÓBUDÁN több ház ment teljesen tönkre.

Olyan jeleneteknek voltunk tanúi, melyektől az emberi szív megdöbben. Segély-

kiáltások hallatszanak BUDA legalacsonyabb városnegyedeiből, fel a VÁRig! Az elmenekülés napokon és éjjelken át tartott. Ebben a kimondhatatlan nyomorúságban és szegénységben még vigaszt nyújt a város vezetőségének éber gondoskodása és azoknak a jótékonyága, akiket nem érintett közvetlenül a szerencsétlenség. Ezen baljóslatú katasztrófában a városi tanács mindenféle élelmiszert osztott szét az arra reászorulóknak, gondoskodott elhelyezésükről a városban, vagy annak környékén, és mióta PEST is a pusztulás iszonyatának van kitéve, oda is kenyeret és más szükséges élelmiszereket küld; és állandóan tevékenykedik, a leírhatatlan nyomort enyhíteni. Mélyen meghatva ezen általános nyomortól "Ő szász. Kir. fensége József nádor stb." a Királyi várpalotában 36 szobát bocsátott rendelkezésére a PESTről és BUDÁról menekülésre kényszerült lakóknak. A magas Királyi Helytartóság az Országház épületében "kegyesen" ugyanerre a célra több termet átengedett. Kevés olyan magánház akad a VÁRban és az árvízről megkímélt magasabb fekvésű helyein BUDÁnak, ahol legalább néhány hajléktalant és szerencsétlent, akik különösen PESTről jöttek át megszámlálhatatlan tömegben, vendégszeretően be nem fogadtak volna. Az emberszeretet így diadalmaskodik ebben a nyomorúságban.

Lássuk most már PESTet! Itt a VÁCi-töltés felső végén 13-áról 14-ére éjjel a DUNA átlépett és azonnal elárasztotta az egész várost és áttörte a SOROKSÁRi töltést. A jég a DUNA CSEPELi ágában és SOROKSÁRnál megállott és a víz a PESTi szénaraktártól a FERENC elővárosba folyt. Még éjjél előtt nagy erővel zúdult a hullámzó víz a DUNA menti utcák házaiba annyira hirtelen, hogy a földszinten lakóknak alig volt idejük életük megmentéséhez. Néhány óra múlva a víz tekintélyesen apadt, de rövid idő múlva még magasabb szintet ért el, mint az előbb, s egész nap megmaradt ebben a magasságában.

Már ennek a napnak reggelén, röviddel 6 óra után a JÓZSEF és FERENC VÁROSban, valamint az ALSÓ-DUNAsoron megkezdődött a beomló házak rettenetes robaja, ami a nap folyamán sajnos többször ismétlődött. Mindenfelől a mentőcsónakokért hangzott a segélykiáltás, amelyek ugyan nagyszámban, de mégsem elegendően minden irányban jártak a város utcáin. A következő éjjel sem változtatott ezen jeleneteken. Tovább tartott a házak beomlása. Különösen a JÓZSEF városban, ahol egyesek még földrengést is véltek érezni, és ahol számtalan ember lelte halálát. A következő napon megkezdődött a házak beomlása a TERÉZ- és LIPÓTVÁROSban, ahol az új vásártéren a 2 emelet magas DERRE féle sarokház borzasztó robajjal bedőlt, miután szerencsére előzőleg a ház összes lakói elmenekültek. A szemináriumot is elhagyták lakói, mert félő volt, hogy beomlik. Sok helyen az erőszakosan benyomuló víz felszaggatá a csatornákat, vagy azokból feltört a víz. Du. 2 óra felé CSEPEL mellett elindult a jég.

A víz ismét sokkal borzalmasabb magasságot ért el, mind eddig. Alacsony házak tetőzetét nyaldosták az árhullámok. Az általánosan vigasztalan helyzet mind súlyosbodott, mert olyan gyakran csaloódtak a mielőbbi megváltás reményében. Megrázódtató kép tárult a fájdalomtól elborult szem elé, amikor átpillantá a határtalan pusztulást. Az általános aggodalom és zavar mellett itt volt az aggodalom a legnélkülözhetetlenebb élelmiszerek, sőt még az ivóvíz hiánya miatt; mert bizony csak kevesen voltak azokkal több napra ellátva, mert senki sem gondolt ilyen nagyfokú árvízre. Miután az egész város víz alatt állott, eltekintve kevés magasabban fekvő helyektől, mint pl. az ÚJVÁSÁRTÉR, az evangélikus templom, a Rókkantak Kaszárnája (Károlyi kaszárnja, ma a régi Városháza), a Ferencesek temploma, és mások, amelyek a lakásaikból kiüldözöttek menedékhelyéül szolgáltak, ezért csak

néhány helyen volt élelmiszer, s ezek is csak rendkívül magas áron voltak kaphatók, s így a szegényebbek még erről az oldalról is a legborzasztóbb nyomorúságnak voltak kitéve; ha azonban az együttérzés enyhén melegítő napsugara ezeket a sötét felhőket el nem oszlatta volna. Többek közt több BUDAi polgár, kiket nem ért hasonló szerencsétlenség, részben a Tanács parancsára, részben jószívküvre hallgatva, mindenféle élelmiszert szállítottak PESTre és azt ingyen szétosztották. A PESTi tűzérési laktanyában és más biztos helyeken a szájalomra méltók menedéket és élelmet találtak.

Mindenki előtt a komor égből, mint barátságos csillag ragyogott Ő cs. Kir fensége István főherceg, aki a borzalmas szerencsétlenség első napján életveszély közt PESTre ment, s magas jelenlétével a mélyre szállott bátorságot felfokozta, vigaszt és segítséget nyújtott az erősen szorongatottaknak.

Így állott a helyzet 15-én. Közeledett az éjjel, amelynek mindenki a legnagyobb aggodalommal nézett elébe, mert a víz állandóan növekedett. Mindenfelől a pusztulást hirdették a viharharangok. A református templom felől (a Kálvin téren) sokaknak félelmetes kiáltása hallatszott: "Segítség, az Istenért segítsetek!" S hirtelen borzalmasan recsegett, ropogott, mint egy Poloton sortűz (szakasz katonaság sortüze), és a sír csöndje követte ezt a borzalmas dübörgést! Hány emberéletnek vetett véget ez a félelmetes hang.

Hasonló dübörgés az éj folyamán többször ismétlődött. A reggel némi vigaszt hozott: a víz némileg apadt. Azonban a nagy RÁCKEVEi sziget (CSEPEL) mindkét oldalán a DUNÁt a jég eltorlaszolta, s emiatt a víz színe az egész napon át majdnem változatlan maradt. A szigetet jégtömbök borítják, és a DUNA hullámai a NÁDORKERT, majd a DRASKOVITS féle tégláégető, s végül SACHSENFELD (ALBERT-FALVA) vették útjukat, s így a szép műutat a GELLÉRTHEGYtől délre, ALBERT-FALVÁt beleértve elárasztották. PROMONTORIUM (BUDAFOK) is víz alatt áll. Utóirat. 17-én déli 12 órakor. A jégtorlasz CSEPELről egy negyedóránnyira áll. Tegnap óta BUDA és PEST között egy gőzhajó közlekedik, és amint halljuk, még több hajót várnak. A víz már erősen apad, az úszó jég is mind kevesebb; biztosan már a megváltás elébe tekintünk." (Ofner, vasárnap, márc. 18.)

március 13. VÁC. "... miképp ezen város által a DUNA melléki föl- és alrészben tetemes károkat szenvedett légyen, melyek az itteni lakosoknak főképp azon osztályát érték súlyosan, kik mindennapi kézi keresményeikkel magokat, s családaitak táplálják. Gr. NÁDASDY F. püspök az árvíz sujtottnak 10.000 frt segélyt, 80.000 téglát, 300 pozsonyi mérő rozst ajánlott fel." (Karcza A., Vác, III.89.)

március-április-május. VESZPRÉM. ".... engedni kezdett az idő, s a töméntelen sok hó, mely a megelőző két hónapban esett, egyszerre olvadni kezdett. Ez a gyors hóolvadás volt az okozója annak a nagy vízáradásnak, mely PEST városában a házak jórészt elsöpörte. Április és május igen hűvös volt." (Bolgár M. 24.)

március 13-18. PEST-BUDA. A DUNA vízszint magassága így alakult:

13-án 7.12 m. mellett kezdődött a jégtorlódás.

14-én 8.36 m. volt

15-én 9.19 m. mellett elérte a tetőpontját.

16-án 9.03 m. mellett megmozdult a jég.

17-én 7.35 m. mellett a víz utat tört magának.

18-án 6.18 m. mellett rendes vízállásra lepadt. (Zawadovski A. I.30.)

március 13. PEST. "Mart. 13-kán csakugyan ránk virradt a' veszély napja, melytől DUNÁnk temérdek jege, 's folyvást növekedő árja miatt cleve féltünk. Délután 2 és

3 óra között nagy ropogással útnak indult a' jég, de este felé ismét megállapodék, 5 óra tájban harangok kongása inté a' lakosokat óvakodásra a' szüntelen növekedő vizártól, 's a' DUNA mellékén azonnal valamennyi bolt bezáratott, kapuk becsináltattak. Este félelem, 's rémülés között aggódva tolongó sokaság járt, 's kelt az utcákon, harangok kongása tartá ébren az egész várost, a' DUNA mellett húzott védgát hosszában fáklyák sora lobogott, 's világított a' gát emelésére rendelt munkásoknak. A' n. városi hatóság dicséretes buzgalommal tett meg minden gondolható intézetet a' fenyegető veszély elhárítására, de mind hasztalan, 11 óra felé az emberi erőn daczoló vízár, mely az ember-emlékezetre legnagyobb 1775-ki áradás magasságát meghaladta, a' német színháznál elszakítván a' védgátat, városunk, mondhatjuk egészen elöntötte. Mart. 17-kére virradóra majd egy ölnyit (közel 2 m) apadt a' víz; de a félelemtől, mely bennünket három napig epesztett, még alig vagyunk képcsek lélekezni, 's most csak annyit írhatunk, hogy végpusztulás látszék bennünket fenyegetni." (Hazai Tud., márc. 14-17.)

március 13-17. PEST-BUDA. Az árvíz okozta károk részletes leírása (négy hasáb). A DUNA tetőzött 15-én este 11 órakor 29'4" 9", s ez az 1775. évi eddigi legnagyobb vizet 4'7"11"-val meghaladta, s 16-án reggel kezdett apadni, 17-én pedig a DUNA visszatért rendes medrébe. Az árvíz károsultak részére az első adomány a Királyé volt 20.000 ft, s SZINA György br., aki 40.000 frot adott.* (Hazai Tud., márc.21.)

március. ÓBUDA. "Január 15-én, miután az előző éjjel is nagyon havazott, ezen az éjjelen is szünet nélkül hullott a hó, s olyan hófúvás volt, amilyen az én emlékezetem szerint még nem fordult elő. A gyorskocsik (posta) hajtói lovaikkal kénytelenek voltak elmenekülni biztos fedél alá. Csak másnap ásták ki a kocsikat a hóból. Az én házam udvarából 35 fuvar havat szállíttattam el. Az összes utak 2 napon át el voltak torlaszolva, s járhatatlanokká váltak; a nagy hó még házakat is összenyomott.

Ebben az évben a DUNA zajló jege január 5-én oly magas víz mellett állott meg, hogy a víz sógorom, THALLER János házának a második konyha ajtajáig ért, majd a víz a KIS DUNA utcácska közepéig visszavonult, de a télen át ott megállott. Március elején közepesen enyhe időnk volt, olvadt, mire a víz napról-napra növekedett. 12-én a borzalmas árvíz oly nagy félelembe kergetett, hogy 13-án este, összes gyermekeimmel életünk megmentésére a Kozoricba mentünk, a Kisczelli utcába (a Korona tér, ma Dugonics Titusz-tér), s elhelyeztük dereglyénket is, s megparancsoltam fiamnak, Jánosnak: menjen Kiscellbe, maradjon ott másnapig, akkor folytassa útját barátainkhoz SOLYMÁRra. E pillanatban a legvígasztalóbb kívánság volt egy tutajra, vagy hajóra szert enni, de sajnos két óra múlva a szomorú hírrel jött vissza, hogy összes testvérei a Korona termében vannak, ahová már sokszáz család menekült. Nagyon fájdalmasan éreztem ezt a hírt, annál inkább, mert hogy teljesen lehetetlen onnan kimenekülni, részben a rendkívülien magas hó miatt, amelyet a víz felemelt, részben a sok bedőlt ház miatt. Az enyéimet megmentendő foglalkozott gondolataim, elmémet teljesen megzavarták. Ebben a pillanatban enyéimet a Koronából ismét hazavittem, s tovább gondolkoztam a menekülés lehetőségéről. Éjjel 1/2 1 órakor, én és HAZMAN József, a BERINGER Jakab háza előtt, részben vízben álló dereglyét, lovakkal felvonszoltuk KELLER Jakab házához; mi is megmentettük ingó-ságainkat, gyermekeinket felébresztettük, s dereglyénket elhelyezve 3 órán tartott nehéz munkával KRESELBAUER molnár mester, PILLMAYER és BLEI órás mester urak segítségével eljutottunk az Országútra.

* A "Vereinigte Ofner-Pester Zeitung" heteken át közölte az adományokat.

14-én reggel 6 órakor feleségemet legkisebb gyermekünkkel is oda menekítettem. A KELLER féle házba visszatértünk a menekülők ezreit(!) találtuk. 14-én a vízállás nem változott, este ismét magasabb lett, majd apadt, 15-én csütörtökön némileg emelkedett; míg du. 1 órakor a jég megindult, a víz azonban erősen áradt, és du. 5 órakor annyira fokozódott az áradás, hogy 1/2 óra alatt több mint 2 lábnyi volt az emelkedés, s házam kapuján is befolyt. Miután láttam, hogy házamat a víz körül fogta, s minden reményem, hogy azon a kis helyen TITTRICH Józsefnél, ahol állataimat elhelyeztem, ugyancsak nem maradnak sokáig biztonságban, már csak azok megmentésére volt gondom: mégpedig a 2 lovat, a 3 tehenet és a 3 borjút. Miután már régóta nem hagytam el házamat, most a szükség kényszerített nagyobb vizijármű megszerzésére, hogy állataimat megmennthessem. A Kherer féle háztól egy kb. 40 emberrel megterhelt dereglyével elindultunk. Az országút melletti szántóföldemen kiszálltunk. Félelmetes volt az elémbe táruoló mindent elborító víz, amely ÓBUDA elpusztításával fenyegetett.

Észrevettem, hogy a nagy dereglyét a PÁSZTOR utcánál (ma VÖRÖSVÁRI út) viszi az ár, s azonnal visszafordultam, aggódva állataim, s házam miatt; visszatértemkor láttam, hogy közben a víz jelentékenyen apadt, majd egy félóra múlva ismét áradt, meg-haladva az előbbi magasságot. Az ijedség és félelem immár másodszor sürgetett, hogy egy nagyobb járművet keressek. És este pont 7 órakor – ma immár másodszor, elindultam a téglavető felé, hogy vízfúvarosokat találjak, akikkel állataimat megmenntethném. S tényleg találtam is embereket. Miután azonban március 15-éről 16-ára félelmetesen sötét, ködös éjszakánk volt, ezen az éjjelen lehetetlen volt már valamit is megmenteni. Azonban megállapodtunk a hajósokkal, hogy hajnalban eljönnek, hogy állataimat megmentsék. Ezért ígértem nekik 20 frtot, megmondva, hogy még sokkal többet fognak keresni, mert a mi utcánkól még nem vitték el az állatokat. Ez volt eddig még a legrettenetesebb, amelyet átéltem; mert a téglavetőnél oly sokan voltak összezsufolva, hogy a szobában megmozdulni sem lehetett. A helyiségben úgy 5-6 gyertyát égettek, de a sok ember párjától elaludtak, s mindig újból meg kellett azokat gyűjtani. Soká a szobában maradni elviselhetetlen volt, ezért egyenként többször kimentünk a víz-hez, de részben a nagy hideg miatt ez nem sokáig odakint. Azután 9-től 11 óráig éjjel BUDA és PEST összes harangjait állandóan kongatták, amiből mi megállapíthattuk, hogy a veszedelem még mindig fokozódik. Továbbá mint PESTen, mint BUDÁN és ÓBUDÁN is szakadatlanul hallottuk a víz zúgását, a házak bedőlését és a szerencsétlen emberek segélykiáltásait. Ily módon múlt el ez a rémületes éjszaka.

A reggeli szürkületkor hajósaim már itt is voltak. Lovaimat és marháimat rövidesen a dereglyére tettük, s elvittük SOLYMÁRra, ahol március 18-áig maradtak. Vasárnap reggel elküldtem enyéimet, akik az állatokkal együtt hazatérhettek, de sajnos már megérkezésem előtt hírt vettem, hogy a két éves borjóm a lábát törte; ezt követve egy másik kár, a HATÁR utcánál fiam kocsisztól és lovasztól elmerült, azonban rendkívüli segítséggel sikerült megmenteni. Így végül is feleségemmel, családostól és az állatokkal együtt, szomorúan bevonultunk otthonunkba."* (Krenn Gy.)

március. "ESZTERGOMBban a DUNÁnak hallatlan áradásakor öszvesen 653 ház dőlt le

* KRENN György, óbudai jó módú polgár lehetett, akinek német nyelvű eredeti feljegyzése a Fővárosi Múzeumban (Kiscelli) meg van. A múlt század derekán ismertebb pesti család volt. Ez a leírás, helyzetkép, amint azt egy nem tollforgató egyszerű ember leírja. Megeleveníti a nagy szerencsétlenség átélésének egyes részleteit.

DÖMÖSön 6, TÁTHon 84, NYERGESUJFALUban 148, MÓCSon 44, KARVÁN 15, NÉMÁN 56, PÁRKÁNYban 145, MUZSLÁN 16, EBEDen 6."

március 15. "A DUNA páratlanul magas árville ESZTERGOM, HONT, NÓGRÁD, PEST, FEJÉR, TOLNA, BARANYA, KIS-KUN és BÁCIS vmegyékben igen nagy károkat okozott. "Zawadowski a PEST vm. stb. levéltári adatok alapján községenként részletezve közli a károkat, amely végösszegéből a következő kép alakul ki:

153 ember halt meg, 395 állat pusztult el, a 19.662 ház közül 10.017 dőlt össze és 3.302 megrongálódott. Az összeomlott gazdasági épületek száma 3.390, s megrongálódott 1.501. A tönkrement bútorok értéke 65.441 frt, az elpusztult termények ára 156.928 frt. Az összes kár 12.661.576 frt 28 kr. Ebből PESTre jut 10 1/2 millió frt, ÓBUDÁra 679.000 forintnyi kár és ESZTERGOMra 657.000 frt. Az országos gyűjtés segélyösszege közel 900.000 forintot tett ki.** (Zawadowski F. I. 42-57.)

március 16. "ADONY városát is elborítja a vízár, a fehér-cselédek és gyermekeik a szőlőhegyi épületekben kerestek menedéket, csak hivatalbeliek és erősb emberek maradtak a városban. A leroskadt házak száma több 130-nál, köztük a postalak is. Ember nem veszté életét." (Ofner, árp. 8., és Hazai Tud.)

március. "BUDÁN a sokszor említett vízveszélykor 204 ház összeomlott, 262 megrongálódott. ÓBUDA 762 háza közül 307 egészen semmivé lőn, 146 részben leomlott, 128 kevésbé megrongálódott és csak 91 maradt épségben..." SZENTENDRÉN 213 házat*** rombolt össze a DUNA áradása. (Hazai Tud., árp.4.)

március 18-23. KUNKSZENTMIKLÓS. "... az omladozó házakból, 's az utczákon itt ott majd nyakig érő vízár elől a' templomokba, városházba, 's más emeltebb helyekre százanként futottak, 's vitettek a' megrémült, 's ily esetre készületlen lakosok. Leomlott több mint 3 száz (300) épület, részint lakóház, részint istálló, 's leomlandó még onnét több is, a' nagy repedések, 's falak ártázása miatt."

Szerencsére senki életét nem vesztette, mert a víz hajnalban jött, s nagyobb részt nappal volt az árvízveszedelem. WEINTSACHTER Ferenc kereskedő 60-70 ember életét mentette meg; u.o. a jótékonykodás részletes leírása. (Hazai Tud., márc.31.)

március 12-23. KALOCSA. (márc.23.) "... f. hó 12-én a' VAJAS töltését (a DUNA) termérdek vize meghaladván, KALOCSA háromnegyedét, és 8 négyzetmérföldnyi határanak legalább felét, a' DUNÁnak rombolt töltésein betolakodó víztömeggel egyesülve előntötte. Martius 18-káig naponként 4"-6" áradvány, 18-kán apadni kezdett. 19-én már ismét áradásnak indulván, 20, 21 egész 22-dik reggeléig a PESTi

* Részletes jelentések a nagy árvízről a "Hazai és Külföldi Tudósítások" 1838. évi I. kötetében még a következőkről jelentek meg: ESZTERGOM (172, 192 old.) PEST (177), RÁCZKEVE (178), PEST-BUDA (187., 261.) VÁC (188., 194.), KARVA (188), KALOCSA (195., 287.) KUNSZENTMIKLÓS (196), BUDA (292), ADONY (212), SZENTENDRE (258), FÜLÖPSZÁLLÁS (259), KISKUNSZABADSZÁLLÁS (219).

** Ennek a pusztító árvíznek 100. évfordulója alkalmából a főváros tanácsa egy művelődéstörténeti szempontból értékes és gazdag képanyaggal díszített emlékkönyvet adott ki.: "A PEST-BUDAi árvíz 1838-ban." Szerkesztette dr. NÉMETHY tanácsnok. Ebben jelent meg dr. LÁSZLÓFFY Woldemár egyetemi tanár tanulmánya.: "A DUNA 1838. évi árville." Ez a nagyszabású monográfia behatóan tárgyalja PESTet és BUDÁt ért legnagyobb elemi csapásának leírását, hiteles adatokkal, gazdag térképanyaggal. Az általam közölt leírást részben kiegészítik LÁSZLÓFFY alapos munkáját, s részben már csak azért sem mellőzhettem ezeknek közlését, mert ezek hiányában munkám hiányos volna. A részletek iránt érdeklődő legyen elsősorban az idézett munkára figyelemmel.

*** Egyes adatok a házak bedőléséről ellentmondóak. Az első hírek többször nagyobb károsodásokról tettek említést, mint a későbbi hírek.

szerencsétlenségeket okozó vizek megérkezével, a' KALOCSAi kiöntés legnagyobb magasságát elérte, még az emberi emlékezet szerint legnagyobbnak tartott, és KALOCSÁnak pusztulást okozó 1809-ki vízár is 3' magassággal meghaladta, 18 utcát egészen, ár menten maradt 8 utcának pedig egy-egy részét elöntvén, némely helyeken 1-1 1/2 ölnyi vízzel borítá el." (Ezt követi a számos szerencsétlenség leírása.)

"KIS-KALOCSÁnak, EPRESHÁTnak, FEKETE-városnak és KIGYÓSnak utcáin folyam sebességű víz zaja, 's némely helyeken romboló dühösségű moraja...."

Hogy KALOCSÁt nem érte olyan sor, mint PEST-BUDÁt, "annak köszönhetjük, hogy a' DUNA távolabb esvén tőlünk, vize csak meggyengült erővel ostromolhatta, másodszor pedig annak, hogy csak a' KALOCSAi környéken egy 8-10 négyzet mérföldnyi téren feloszló víztömeg magassága, nevezetesen csökkent..." "... tegnap este (márc. 22.) 10 órakor a' KALOCSAi, 's PAKSi határokon a' DUNA jege megindulván, még az annyira és méltán félelmetes hármas szigetet is szerencsésen meghaladva, tőlünk végleg búcsút vett."

Egy ember sem veszítette életét, az inségeseknek komoly segítséget nyújtottak a tehetősebbek, ami ott részletesen le van írva. (Hazai Tud., márc.31.)*

március 20. NÓGRÁDVERŐCZE. A DUNA árvize 3 lábnyival magasabb volt mint 1799-ben. 15 ház bedőlt, 11 megsérült. (P.Z.ápr.6.)

március 25. A PESTi MOLNÁR utca 153 sz. ház egyik kövén a múlt században volt legnagyobb vízállásokat feljegyezték. A volt áradások magasságai a következők:

1732.....	20' 1" 6'''
1744.....	21' 1" 9'''
1775.....	23' 1" 3'''
1809.....	21' 5" 9'''
1811.....	21' 3" 0'''
1830.....	21' 7" 0'''
1838.jan.6.....	20' 6" 9'''
1838.márc.13.....	22' 4" 0'''
1838.márc.15/16.....	29' 4" 9''' (P.Z.júl.6.)

március. PEST M. A megyében –BUDA és PEST nélkül – az árvíz által okozott kár 1,517.322 frt. 16 kr.

Teljesen összedült 3987 ház, 744 kamra, 2092 istálló.

Megsérült 2424 ház, 259 kamra, 384 istálló.

A házakban beállott kár 994.421 frt 3 kr.

Vetőmagokban 132.864 fr. 35 kr. Takarmányban 66.777 frt, 14 kr. állatállományban 9.760 frt 54 kr. értékű kár történt.

A legnagyobb kár ÓBUDÁt érte: keresztényeket 484.579 frt, izraelitákat 194.515 frt. 49 kr. Második helyen áll SZENTENDRE 85.938 forintnyi kárral. (P.Z.júl.31.)

* A Hazai és Külföldi Tudósítások 1838. évi május 19-i számában hirdeti a következő két egyházi beszédet.

"ALBACHS.J. pesti Ferencz rendi szerzetes ismert egyházi szónok. "A bölcs az inség idejében" című német egyházi beszédét sajtó alá rendezte, 's á. 25.p. krajczáron árulandó 2000 példány árát, minden levonat nélkül a károsultak szerencsétlen sorsának enyhítésére áldozta."

"SZÉKÁCS József pesti evangélikus predikátor m.t.t.l.t. is a' vizáradás után az evangélikus templomban ápr. 1-jén tartott egyházi beszéde 20 p. Kor. árulandó példányaink árát e szép célra szentelé."

ESZTERGOM. 1838. évi árvizekről a Don Miguel ezred egyik tisztje egy litográfiát készített, amelyen a borzalmas katasztrófa látható. (P.Z. 1938. aug. 17.)

Az árvízkárosodtak részére gyűjtést is indítottak:

"Gyűjtő Alírási iv.

Azon gyászos következmények enyhítésére, melyeket a DUNA eddig nem látott árja PESTen és BUDÁN, s e folyam partjain fekvő több helységben tett pusztítások által okozott, mi alulirtak kötelezzük magunkat az itt föl jegyzendő pénz, élelem, vagy ruhaneműbeli menység adására, mivel nem csak PEST, hanem BUDÁnak egy része és DUNAmelléki számos helység szenvedé az iszonyú csapást, azért az alá írók vagy általam teszik adakozásokat, vagy különösen ki jelentik annak czélját, minden adakozás kezelése a Nádor Ő cs.kir. Fensége legfőbb intézése alatt egy felelős Választotságra lesz bízva, mely azokat az Ő cs.kir. Főhercegségétől PESTen kinevezett kir. biztossal egyetértésben a legsikeresebb móddal az érintett célra fogja fordítani. E választotság állani fog egy elnökkől egy PEST vármegyei, egy BUDA, és PEST Városi személyből, kik mindnyájan Ő cs.kir.Főhercegsége által fognak kineveztetni, továbbá a PESTi és BUDAi asszony egyesületek 2 titoknokából, és végre még 2 személyből, kiket az aláírók fognak választani, mihelyt azok száma PESTen és BUDÁN 30-ra növekszik. Ezen itt PESTen létezendő Választotság jegyző könyvét a kir. biztosnak és általa a cs.k.Főherczeg Nádornak eleibe fogja terjesztetni, és számadásait annak idejében köztudomásra bocsátandja, addig pedig minden héten kétszer az adakozók neveit, és adományaik mennyiségét hirlapokba fogja iktatni, minden adakozás a Ő.cs.királyi Főherczegségétől következő Pénztárnok kezeibe adandó.

A gyűjtőív mintája:

Adakozó neve	Adományok ezüst pénzben fl. Termékekben, vagy ruhaneműekben.	Rendeltetés: Pest, Buda, duna- melletti helységek, vagy általán.
-----------------	---	---

Fenti adománygyűjtő ívet megküldi az összes ker. espereseknek és plébánosoknak
Kopácsy József veszprémi püspök, 1838. április 4-én."

március 31. PEST-BUDA. "Hajóhidunk miután a mult év dec. 14-ke óta és így 107 napig kiszedve vala, ma berakatott, s megnyilt az annyira óhajtott szabad közlekedés a két testvérváros között." (Hazai Tud. márc. 31.)

április 12. KOMÁROM. A repülőhid helyett a mai nap átadták a forgalomnak az új hajóhidat, mely a nagy DUNÁN vezet át. (P.Z. ápr. 24.)

május 30. BARTFA. "Május 30-án rendkívül fűledt napon, amikor ÉNY-on sötét zivatar-felhők vonultak fel állandó villámlással, este 1/2 10 órakor – emberemlékezet óta elő nem fordult – jég esett. Tyúktojás nagyságú szemek hullottak, s egyes jégdarabok 16 latot* (16 Loth) nyomtak, s még harmadnap is sűrűn feküdtek az összefagyott jégdarabok. Egy

* 16 lat=0,28 kg, azaz régi 1/2 font.

negyed óra alatt oly tömeg hullott le, hogy a földet egy lábnyi (Schuh= sukk 32 cm.) magas jég borította. Borzalmas volt. Másnap a napsütésben párolgott a jég, benyomott, s feltépt a háztetőket, összezúzott ablakok, tönkrement vetések, nagy-számú megölt madarak voltak a tanúi a romlást előidéző pillanatnak. A kárt a tanács most felbecsüli, amely annál súlyosabb, mert több év óta a termések rosszak voltak." (Ofner, júl. 12.)

május 30. BÁRTFA. "Egy nagy jégeső teljesen tönkretette a vetéseket és a gyümölcsfákat; a kár hivatalos becslés szerint 90.200 forintban állapított meg." (Myskovszky, 131.)

június 3. "PEST-BUDA, nyárelő 6-ikán (téves, mert 3-án) Pünkösöd (pv.jún.3.) reggelünk ünnepietlen zivatarral virradt reánk. Hajnalban erős mennydörgések közt oly iszonyú zápor omlott alá, – mi a' hegyekben felhőszakadássá alakult –, hogy a' város-majort, 's a' lejjebb fekvő rétséget majd egészen vízár borítá el, 's a' hidak alatt elég nyílásra nem találván, a' töltéseken zúgott keresztül. ÓBUDA pedig több háznak ablakán rohant be a' hegyekről aláajdult víz."

"Hasonló felhőszakadás volt mult hó 29-ikén VÖRÖSVÁR vidéki hegyek közt, annyira, hogy a' leomló víztömeg 2-3 mázsás köveket is hengergetett magával." (Természet, 1838. 80.)

június 3. NAGYKOVÁCSI. "Pünkösöd vasárnap hajnali 3 órakor vidékünk felett borzalmas zivatar vonult el. Jégesővel kezdődött, melyet felhőszakadás követett, így NAGYKOVÁCSIn továbbá TELKI, JENŐ, SOLYMÁR, VÖRÖSVÁR, SZENTIVÁN, BOROSJENŐ, ÜRÖM, PERBÁL helységekben és PILISCABÁN nagy károkat okozott. A villám többször lecsapott. TELKIn egy házat gyújtott, SOLYMÁRon egy embert ölt, az erdőben több fát szilánkokká hasított. A széna elpusztult, sok híd tönkrement, s az utakat teljesen elrontotta." (Ofner, jún. 10.)

június 16. SZEGED. "... árveszélyes köddel járt idő éppen virágzásban éré a' fákat, 's annyira megrongálta, hogy ez idén gyümölcshöz annál kevesebb reményünk lehet, mivel ezen kívül még a' temérdek számú hernyók is egészen kopaszokká tették gyümölcsfáinkat. Borunk szintén kevés lesz, mert a' hideg szőlőkertjeinknek is igen ártott." Jégeső is volt és június eddig esős. (Hazai Tud. jún. 20.)

július 11. GYÖNGYÖS. "Nálunk, 's vidékünkön a' gabona általánosan megért, 's az aratás már derekasán tart. Valamint az őszi, ugy a' tavaszi vetések is középszerű termése jobb reményt látszanak nyújtani; miért a' gabona ára száll, ellenben a' boré nőttön nő, mert környékünk minden szőlőhegyei 's kertjei csak silány szüretet ígérnek. Különösen pedig fehér bor éppen nem terem az idén. Ennek fáját a' szokatlan kemény tél elfagyasztá, mivéggett határunkban sok szőlőbirtokos kivágta a' fejeir szőlőtökéket, 's vereseket ültetett helyökbé, mivel három egymásutáni évben csatlakoztak már bortermés eránti reményökbén; mások ismét fehér szőlőhegyeiket, hogy földcséjök ez idén mégis használatlan ne heverjen, hüvelyes veteményekkel, tengerivel, répákkal, ültették, 's vetették be. Időnk állhatatosan eső nélküli, mi ugyan az aratás és takarításra jó, de a' káposzta borulására, kukoriczára, 's hüvelyes veteményekre igen megkivántatnék az eső." (Hazai Tud. júl. 18.)

július 14. SZEND (Komárom m.). Száj-, és körömfájás pusztított a marhaállományban, s a szárnyasok is tömegesen hullanak el, naponta 15-20 drb is, főképp a kecskék. A hőség igen nagy. (Ofner, júl. 26.)

július, augusztus. SATORALJAUJHELY. A marhavész már másfél hónapja tart. ZEMPLÉNben terjed a száj és körömfájás. (Ofner, szept. 9.)

szeptember 11. ESZTERGOM. "Sokáig tartó szárazság után végre tegnapelőtt este sokaktól nagyon óhajtott bő eső következett, mely majd reggelig tartott, de kár, hogy nem

csak égi háborúval, hanem egyszersmind jégesővel párosult, mely a szőlőhegyekben, hol ugyanis kevés szőlő volt, nagy kárt tett, s így legtöbb szőlősgazda reménysege füstbe ment." (Hazai Tud., szept.26.)

szeptember. NYITRA, Alsójárás. "Szőleink, bár e' hó 10-14-ke közti deres éjszakák a' hajtások felső levelet, kivált a' dombosabb helyeken, kissé megcsipték, középszerű termést ígérnek." (Természet, 1838. 80.)

október 1. "BUDA városi tanácsa a szüret megkezdését a budai szőlőhegyeken oct. 1-re határozta." (Hazai Tud., szept.29.)

október 10-15. "ZÁGRÁB vidékén 10-ke körül fogtak a' szürethez, mely azonban, mind mennyiségre, mind minőségre nézve középszerűnél is soványabb vala, mihez még a' kellemetlen, 's több évek óta elő sem fordult körülmény is járult, hogy oct. 14., 's 15-ke közti éjjel a' hó szüntelen esett és vastagon elborítá az egész vidéket, de 15-kén a derült napfény hirtelen elriasztá a' korán jött váratlan vendéget." (Hazai Tud., okt.24.)

október 13-16. "POZSONYban a' szüret f.hó 13-kán kezdődék, a' 14., 15., 's 16-kán folyvást tartott esőzés miatt elég szomorúan; a' szomszéd Sz.GYÖRGY, BAZIN 's RÉCSE hegyein oct. 15-én vevé kezdetét." "EGERben okt. 8-kán a' közelben levő külső hegyeken pedig még előbb kezdtek szüretelni. A többnyire ragadós jól érett, 's egy részben aszu termés az időnek folyvásti kedvezése mellett már szedve van, 's az ujbór vagy must hordójának párja (1 párra 6 akót értve) már 70-80 v. frton kel, jelesb hegyekbeli még néhány forinttal drágábban is." (Hazai Tud. okt.24.)

október 18. NESZEMÉLY. "Szüretünk a mult héten végbe ment, melly szerint az 1834-ki nagy termés és szárazság részszerint az 1836-ki kemény fagyás következtében megromlott, 's ritkább tőkéink kevés, azonban a' rigó, a' sok darázs, gőzü és egér által szembetűnő pusztítást szenvedett termése miatt, valamint a' mult évben úgy most is igen csekélynek mondhatik; de borunk, mivel a' caniculai zordon és hideg időket, augusztus utoljára és szeptemberben igen kedvező napok válták fel, minden reményen felül, nem csak a' tavalyinál, de az 1835-kinél is jobb leend, csakhogy kevés. Azonban szőleink beteg, 's még sok orvoslást kívánó állapotja nem is nagyon biztat, hogy még néhány következő években teli pincéknek örülhessünk. (Nagy sertés és baromfi dögvész.)" (Hazai Tud. okt.27.)

október 20. PEST-BUDA. Vége a szüretnek, a jó szeptemberi idők következtében a bor minősége és mennyisége is megfelelt. Szüret alatt mindig jó idő volt. (Hazai Tud., okt.20.)

október 24. POZSONY. Szüretünknek vége van. Minden rossz időjárások daczára is termésünk minőségre nézve igen megnyugtató, mondhatni az 1834-dikinek nem sokat engedő; de mennyiségre, mindenfelől panaszok hallatszanak; felette kedvező időjárás, eleinte hideg, most tavaszias idő. (I.h.okt.31.)

október. "HEGYALJÁRól a' már elkezdett szüret felől jövő tudósítások jobb sikert reménytetnek, mint minő különben várható volt. Sok befolyásul lehetnek erre az utóbbi száraz meleg idők, azonban a' bor mennyiségnél alkalmasint meg fognak tetszeni a' májusi fagy nyomai." (Uo.)

október 27. KOLOZSVÁR. "Itten a' szüret csak most végződik be, a' szőlősgazdákra nézve elég szomorúan, mert valamint egész ERDÉLYben a' rendes termésnek tizede sem lett, úgy itt is ami kevés lett, sem jó; az egy SZILÁGYSÁG az, ahol a' szüret bővebb és jobb, de itt is a' rendes termésnek alig negyede. KOLOZSVÁR a' mustnak vedre (8 kupás = 11.32 liter) 1 f. 30 k., a' SZILÁGYSÁGban 2 forint. A' nyári sok eső a' szőlő érést nagyon hátravetette, a' septemberi szép idő sokat segített ugyan, de azon hónap végén érkezett dör a' még meg nem lágyult szőlőszemeket teljesen megrottotta." (I.h.nov.3.)

- október. MAGYARORSZÁG. Az idén egész kitűnő makktermés volt, úgyszintén a kukorica is olcsó a nagy termés miatt, remélhető, hogy ezen a télen a szalonna és a zsír nem lesz oly drága, mint a múlt télen. (P.Z.okt.30.)
- október 28. NESZMÉLY. A szüretnek vége, a bor jobb, mint az 1835 és 1836 évié, de kevés termett. A vidéken baromfi-, disznó-, és marhavész pusztított. (Ofner, okt.28.)
- október. POZSONY. Kitűnő, de kevés bor termett. (u.o.)
- október. ÁRVAM. Néhány hét óta hó borítja a hegyeket. (Ofner, okt. 28.)
- október.. OSGYÁN (Gömör m.). Aszály és körömfájás fellépett. (P.Z.okt.19.)
- november. BUDA. A marhavész MAGYARORSZÁGBól ERDÉLYbe áterjedt, s nagy károkat okozott. KOLOZSVÁR közelében PANYIK községet kordonnal elzárták. (Ofner, dec.2.)
- november 9. TOKAJ-HEGYALJA. Igen gyenge szüret volt, de a bor jó lesz. A régi borok árai emelkednek. (P.Z.nov.9.)
- november. GYULAFEHÉRVÁR vidékén is gyenge bortermés volt, ahol egy jó évben 2000 akót szüreteltek, ott alig 200 termett. (P.Z.nov.23.)
- november 25. PEST-BUDA. Éjjel esős vihar keletkezett több dunai malmot elszakított, s elsodort. (P.Z.dec.4.)
- november 22-26. BAJA. "November 22-kén mennydörgés hallatszott, 24-kén reggelre házaink, 's utcáinkat itt-ott hóval borítva, már 25-kén azt nagyobb mennyiségre szaporodva szemlélhettük. 26-kán a légmérő szerint -2R foknyi hideg (-2,5°C) mellett csont-keménységűvé fagytak sáros utaink. A' folyvást uralkodó északi szél 24 óra alatt a' légmérő -12-dik fokra (-15°C) lépteté, de e' zordon idő csakhamar fagyos esővé változván, később egész nyári záporhoz hasonló rohanással zúgott néma éjeinket, mi ismét derült őszi napokká változott; most is lágy és ködös időjárásunk vagyon." "Vásárosok a kedvetlen idő és feneketlen sár miatt szembetűnőleg kevés számban jelentek meg..., a szomszéd BARANYAI és SZEKSZÁRDI hajók jégzajtól akadályoztatva nem jöhettek." (I.h.dec.19.)
- november 26. "BÁNSÁG-ban az első hó 26-ka éjjelén esett, mintegy hüvelyknyire, de mely a' következett meleg esők miatt azonnal elenyészett. Megelőzők ezt az őszi hosszabb szárazság után gyakorolt meleg esők, 's nov. végén a' vidéken két ízben szivárvány is vala látható, délről pedig tisztán lehetett hallani a' mennydörgést." (I.h.dec.29.)
- november 28. PEST-BUDA. A DUNA zajlása kezdetét vette; mai nap a hidat kiserelték. (Uo.)
- november 29. POZSONY. A hirtelen megerősödött fagy miatt a DUNA zajlik és a hajóhidat kiserelték; most megenyhült az idő és a Miklós napi* vásárra ideiglenesen be akarják szerelni. (H.K.T. dec.3., P.Z.nov.30.)
- november vége. SIMONTORNYA (Tolna m.). "... az enyhe napokat fagylaló téllé változtató hideg, 's érezhető fa szűke..." (I.h.dec.8.)
- december 3. SZOLNOK. (TISZA vidéke) "Dec. 3-kán délelőtt 11 órakor itt is láttatott szivárvány. A' zöld repczét több helyen szintugy mint TORONTÁLban, a' hernyók megették, ugy hogy repcze földcinket be is vetettük buzával, az egerek leirhatatlan sokasága a' novemberben esett hóval el nem pusztulván, most már alig zöldelő buzavetésünket rágja, 's emészt; de még több kárt tesz a tömérdek hörcsők. Ez saját csapás ez idén a' tiszai vidékekre. Olyan nagy itt az egerek és hörcsők sokasága nehöl, hogy az udvarokon is elterjednek, 's minden félelem nélkül rágódnak a' talált szükségén másutt a szobákban naponként vadászatot kell tartani kipusztíttatásukra.

* December 3-án be is szerelték a hajóhidat, de december 19-én végleg kiserelték.

E' napokban mondá egy szalmakazal mellől kaparékot alomnak az istállóba vitel végett gyűjtven béresem, csupán egy kis helyen 17 hörcsököt ütöttek agyon; különben a' mezei gazdák majd mindenütt vízzel kiöntéssel fogyasztják a' nagy sokaságot, sokan pedig bőreik használása végett öldösik e' kártékony férget. Majorsági, főképpen gyp-földeink, mint a' rosta, át vannak lyuggatva." (I.h.dec.29.)

december 6. BAJA. "Vetéseink megyénk némely részeiben szép reménnyel biztatnak, de vannak tájak, különösen a' pelecskei járásban, hol bizonyos földalatti apró fekete kukacok a' vetésnek gyökereit elrágják, 's így a' viruló vetésnek veszni kell, mi okból a' földnek ismételt bevetésére szorítják a' földmivelők. Időjárásunk igen hirtelen változó." (I.h.dec.19.)

december 29. POZSONY. "DUNÁnk jege f. hó 26-án virradóra megállapodott, 's ámbár estve felé elindult, az éji fagytól ismét megállapodott, 's lanyha időnk daczára is még folyvást helyben van, 's rajta gyalog keresztüljárnak. A' két utóbbi napon esett a' hó, vetéseinket melyeknek a' száraz fagy ártani látszott, betakarta." (I.h.1839.jan.5.)

december. BÁNSÁG. "Dec. elején a' BÁNSÁGban a' juhok még úgy legeltettek, mint nyáron, a' mező szépen zöldelt, sőt rajta sárga virágokat, 's gombákat is lehete itt ott látni. A' földművesek még szántottak 's vetettek, mi ugyan a' BÁNSÁGba nézve nem ritka, 's nem késő, de az ország főlebb vidékén az ily vetésből, ha olykor megtörténhetnék is, közönségesen mégis alig lenne valami."

"TORONTÁLban a' repcze felől panaszkodnak, a' fereg gyökerestül fölemésztí. Még részint jól esett, hogy a' bánágban annak idején a' szárazság miatt vetni nem lehetett, mert annak is hihetőleg ez lőn vala sorsa." (I.h.dec.29.)

december. SZOLNOK. "A TISZA áradásban van; ha fokainkat be nem töltjük, az özön ismét elborítja réteinket, melyekről különben is csak augusztusban takarodott le az árvíz, miután szép kaszálóinkat káka-erdővé változtatta... A marhák szájfájása helyenként most is, pedig már másodizben az idén mutatkozik, csakhogy e' hidegekben nincs oly ereje, 's kártékonyága, mint a' nyári hőségben." (Uo.)

december. PEST. "A kemény száraz tél folyvást növekedő hideg, 's ennek következtében a' DUNÁnkon torlodozó jég igen bajossá, sőt veszélyessé tette a' két város közötti közlekedést." (Hazai Tud., dec.22.)

december 10. SZATHMÁR M. "Az őszi esőzés következtében felduzzadt TISZA, 's SZAMOS folyók több helyeken szokatlan vízárt okoztak. Vidékünkön az idén bőven termett makkon hízott sertések olcsó keletűek." (I.h.dec.22.)

december. DÉVA (Hunyad m.). A hónap első fele enyhe, az állatokat még legeltethették. 13-án -5°R-ra (-6,3°C) süllyedt a hőmérséklet. (Ofner, 1839.jan.3.)

1838. BÁBOLNA. Igen erőś, hóban gazdag tél. Nagy árvíz, a DUNA főképp BUDÁN és PESTen március 13-15-én erősen kiöntött. Igen jó bortermés, sok széna és gabona. Sok volt az eső a szénakaszálás idejében. Ekkor majd minden másod-harmadnap esett, s ennek következtében a kazlak igen megnehezültek. Májusban három nap éjjel-nappal esett, ami a tenyésztetre igen hasznos volt. (Hochenberger M., 3.)

– BUDA. A "Vereinigte Ofner-Pester Zeitung" az egész éven át közölte az időjárási megfigyeléseket, amelyeket a GELLÉRT-HEGYEN a Csillagvizsgálóban végeztek. Reggel 9, du. 3. és este 9 órakor jegyezték fel a légnyomást, hőmérsékletet (°R), szélirányt és esőt, valamint a felhőzetet.

– CSONGRÁD. Ugyan lett ám nagy hó, nem volt kisebb, mint 30-ik esztendőben, hegyen-völgyön 2 láb volt, de lett is belőle nagy víz, mert akkor öntötte el PESTet, de még más sok helyeken kiöntött, a hol még sohasem öntött ki a víz.

– DÉVAVÁNYA. Rengeteg szél járt, sok kárt okozott. (Blázsik, Nagy Lajos, Zsadány.)

- GYULA. A KŐRÖS nagy árvize: "A rettenetes rajtunk lévő árvíz miatt városunkban számos házak, s más épületek, szőlős- és egyéb kertek, a kint lévő gabona és széna a dühösködő árvíz martalékává lettek." (Scherer Gyula, I. 399.)
- JÁSZDÓZSA. PESTen Márc. 13, 14, 15, 16-ban nagy árvíz. (Zupkó Á. 168.)
- JÁSZDÓZSA. Egy font marhahús 10, juhhús 8, faggyú 20 kr. (Zupkó Á. 263.)
- ESZTERGOM. "A DUNA befagyott január 11-én. Igen kevés (bor), az is savanyú. Aratás kezdete július 18-án. Szüret kezdete október 10-én." (Áll. Levéltár. XXIX.)
- KÉZDIVÁSÁRHELY. "... a szokatlan szűk termés miatt sokan MOLDOVÁba vándoroltak ki." (Hazai Tud., 1839. júl. 24.)
- KOLOZSVÁR. Az idei szüret a tizedét nem adta a rendesnek, s amellet rossz bor termett. A SZILÁGYSÁGban jobb és több termett, de az is csak negyede a szokottnak. A must akója KOLOZSVÁRott 1 frt 30 kr., a SZILÁGYSÁGban 2 frt.
- GYULAFEHÉRVÁR vidéke. Gyenge, közepes bortermés. Ahol azelőtt 2000 akó volt, most legfeljebb 200 termett. (Ofner, nov. 18.)
- KOLOZSVÁR. Havonkénti csapadék megfigyelései a táblázatban találhatók.
- KŐSZEG. Tavasz fagy volt. (Visnya A. Szőlőkönyv.)
- MAGYARORSZÁG nagy részében az idei termés gyengébb volt, mint a tavalyi. Legjobb volt a BÁNÁTban. (Ofner, aug. 16.)
- PENC. Meglehető borok. (Csörföly I.)
- PÓCSMEGYER. "Az 1838-ik esztendőben uralkodó planéta volt a Hold, melynek is folyásában elfelejthetetlen dolgok maradtak fel, úgymint a rendkívül való sok és nagy hideg, mely miatt a DUNAn a jég annyira megfeneklett, és meg is fagyott, hogy vízkereszt napján (jan. 6.) beállott a DUNA. De 14., 15., 16., 17. martiusban olyan nagy vizet nyomott a jégindulás, melyet még az özőnvtől fogva senki sem bizonyíthat meg. Ezen nagy árvíznek magassága volt az uraság kocsmájánál két öl magassággal is több, melyből aztán az következett, hogy nálunk is PÓCSMEGYERen lakható ház 13 omlott le, ezenkívül sok istállók és kamrák." (Vámosy-Szabó, 132.)
- SOPRON. Ebben az évben igen sok havunk volt, s nagy áradások. Patakjaink mind kiléptek medrükből, sok kárt okozva. Csak márczius végével lehetett a szőlőkben és a földeken dolgozni. A május 17-18-19-i derek sok kárt okoztak. Nedves év volt, s már Mihály nap (szept. 29.) után meg kellett a szüretet kezdeni. Mindenszentekkor már be is fejezték. Gyenge termés. A gabona közepesen sikerült, de takarmány sok lett. (Bruckner G.)

1838	Légnyomás (bécsi láb-ban)					Hőmérséklet R°					Csapadék	Megjegyzés
	max.	nap	min.	nap	közép	max.	nap	min.	nap	közép	1 láb köb.hüv	
I.	28" 5"	1.	27" 1"	27.	27" 10"	4	28.	-20	1.	-6,1	144	"Az eső a hóvíz egy négyzet-
II.	28" 3"	20.	27" 1"	14., 27	28" 7"	7	26., 28.	-18	21.	-2,2	20	lábra esett mennyisége 2735
III.	28" 2"	13.	27" 3"	6., 18.	27" 8"	16	23.	-6	12.	+2,2	30	hüvelyk, mely 36 1/2 kupát
IV.	28" 0"	11.	26" 11"	5., 19.	27" 7"	16	26.	5	3.	6,9	248	tészen, minden kupában 75
V.	28" 0"	8.	27" 5"	10., 19.	27" 8"	20	31.	2	11.	12,8	331	kubik hüvelyket számítva. Ha
VI.	28" 1"	25.	27" 7"	10., 11.	27" 9"	24	27.	8	11.	15,6	209	ezen víz a föld színén maradt
VII.	28" 0"	11., 18.	27" 5"	26.	27" 9"	25	14.	9	29.	13,1	662	volna ennek 1 lábnyi és 7 hü-
VIII.	28" 0"	13., 19.	27" 8"	7., 23.	27" 10"	23	23.	8	28.	14,7	297	velyknyi magas-sága lett vol-
IX.	28" 2"	5., 28.	27" 8"	25.	27" 11"	22	9.	2	30.	14,0	112	na. Volt: 74 teljesen derült nap,
X.	38" 2"	1., 13.	27" 6"	16.	27" 10"	14	14.	-6	26.	5,0	223	43 felleges, 100 változó, 20
XI.	28" 1"	14.	27" 1"	24.	27" 8"	15	4.	-14	22.	-2,8	386	ködös, 91 nap esővel, 24 hóval,
XII.	28" 4"	21.	27" 9"	1.	28" 0"	4	2.	-15	22.	-2,8	73	13 zivatarral, 2 nap közepe-
												szel, 74 élénkebb szél, 3 viha-
												ros, földrengés január 25-én.
Év	28" 5"	I. 1.	26" 11"	IV. 19.	27" 9"	25	VII. 14.	-20	I. 1.	6,4	2735	Hornvai Ambrus"

Hornyai Ambrus"

ros, földrengés január 25-én.

szél, 74 élénkebb szél, 3 viha-

13 zivatarral, 2 nap kö-zepes

ködös, 91 nap esővel, 24 hóval,

43 felleges, 100 változó, 20

na. Volt: 74 teljesen derült nap,

vetyknyi magas-sága lett vol-

volna ennek 1 lábnyi és 7 hü-

ezen víz a föld színén maradt

kubik hüvelyket számitva. Ha

tészen, minden kupában 75

hüvelyk, mely 36 1/2 kupát

lára esett mennyisége 2735

"Az eső a hóvíz egy négyzet-

1839

- január 6-9. BESZTERCE. A hózivatar már három nap óta tart, a hó már 1 és fél láb magasan fekszik. (Hazai Tud.febr.2.)
- január 8. GYŐR. Az éjjel 11 óra 35 perckor DNY. felől felvonult zivatart gyengébb jégeső, majd hóihar követte. A zivatar a város közelében egy villámcsapással megszűnt. (Ofner, jan.17.)
- január 14. BRASSÓ. ERDÉLYben négy napja állandóan havazik. (I.h.febr.3.)
- január 15. VERSEC (jan.31.). Napnyugta előtt igen szép szivárványt észleltek. (I.h.febr.14.)
- január 16. POZSONY. ADUNA jégmentes. (I.h.jan.24.)
- január 30., 31. PEST-BUDA. De. 9-10 óra között a DUNA beállott. 31-én kissé megmozdult a jég, majd megszilárdult, s megindult a jégen való átkelés. (I.h.febr.3.)
- január 31. SZEGED. "Telünk hasonló volt egy áprilisi naphoz, majd hideg, majd lágy, hol esős, hol pedig meleg; nyolc napokig tartott keménysége, január 31-én egészben ellágyult, a' fagy engedett, 's éjjel tíz óraker nyári záporosdóhoz hasonló esőzés volt; de a' lég azonnal hidegülni kezdvén, éjféltkor a' föld már fehér volt, 's reggelre már majd egy lábnyi hó borítá el vidékünket, azóta a' hideg mindig nevedett, 's -16, sőt -17 fokon is állott (-20, -21,3°C). TISZÁnk jege oly erős, hogy rajta a' legnagyobb terheléssel is bátran járhatni, 's a' BÁNSÁGgali közlekedés ezen eszközötetett. Élünk a' jelennel, a' szánkázások főleg a' délutáni órákban egész estig folytattnak, 's utcáinkon azáltal állandó zaj, és mozgás uralkodik." (Hazai Tud.febr.9.)
- január 31. POZSONY. ADUNA ismét erősen zajlik. (I.h.febr.7.)
- január. UNGVÁR. A mezőn 2 és 1/2 láb magas hó, a hegyekben pedig 1 és 1/2 öl magas. Az április még havas. (Rónay Árpád.)
- február 6.(?) POZSONY. ADUNA beállott. (I.h.febr.10.)
- február 7. ESZTERGOM. A DUNA beállott. (I.h.febr.14.)
- február 12. POZSONY. Du. a jég elvonult. (Ofner, febr.21.)
- február 14. PEST-BUDA. "DUNÁnk jege több napi készülgetés után, mialatt naponként lejjebb csúszott, febr. 14-kén végre dél tájon, egészen útnak indult, 's végbúcsút vőn partjainktól, nyugtató öröme mindazoknak, kik a' tavalyi szerencsétlen katasztrófára elevenen emlékezve, eltávozását most is aggódo kebellet várták. A' dunaparton egész délután temérdek nép leste a' félelmes vendégnek a' megáradt víz sebes folyásával történt eltávoztát. Most már csolnakokon biztos a' két város közötti közlekedés." (Hazai Tud.febr.16.)
- február 15. GYŐR. Du. megindult a jég, s az ottani DUNA partra nagy jégdarabokat nyomott fel a megáradt víz. A téli kikötőben lévő hajók és malmok közül sokat a jég összerombolt, s egyeseket el sodrott az ár. Két ember elveszett, akik vagyonukat akarták menteni. A kár nagy. (I.h.febr.23.)
- február 18. PEST-BUDA. A DUNA árvize 7.20 m volt, s részben jégtorlódás volt. (Zawadovski F., 30.)
- február 18. RÁCKEVE. CSEPELSZIGET. "... a' DUNA jege 18-án nehezen, de még is kár nélkül takarodott el." "... az elindult, de felakadt jégtorlások miatt hirtelen növekedő víz (mely itt a mult évinél csak három lábbal volt kisebb), mind ezen nagy víz daczára is erős jegünk keményen állott. ... többszöri elindulás által rájok (a töltésekre) nyomuló jég és víz több helyen keresztül szakította." (Hazai Tud.márc.16.)
- február 18. KOMÁROM. A hidat ma bekötötték. (I.h.márc.3.)
- február 20. KALOCSA. "A DUNA a védgátakat áttörte és nemcsak KALOCSÁt, hanem

DÖMSÖDöt, DUNAVECSÉt, SOLTot és PATAJt is elárasztotta. PAKSnál és TOLNÁNál még áll a jég, s némely helyeken előfányi magasra tornyosult fel." (Ofner febr. 24., Hazai Tud., febr. 27.)

február 21-22. PEST-BUDA. "Időjáratusk már néhány tavaszi fényű nappal kecsegtetett, február 21-kére virradóra azonban ismét bokáig érő hó borítja a' földet, mire 22-kén jókora fagy következék. A bécsi posta e' napokban rendetlenül, 's a' szokott időnél 8-10 órával későbben érkezik, mi a' földvidék olvadásnak indult nagy hőmennyiségnek, 's a' megrongált utaknak tulajdonítható." (Hazai Tud. febr. 23.)

február. PEST. "A' tél zord, a' hideg fokozódik, a' DUNA jege oly erős, hogy megrakott szekerek kelnek át rajta. A' DUNA vize apad, tavaszi áradástól nem tartanak, de a' város hatósága ismét gátat készített a' DUNAparton. Az elevei óvakodás soha se árt." (I.h. febr. 6.)

február 26. PEST-BUDA. A hajóhid felszerelésével még várnak, amíg a VÁG jege is elvonult. PAKSon a jég 24-én megindult. (Ofner, febr. 28.)

március. BIHAR M. A gyakori őszi esők és a téli hónap gyors olvadása az ALFÖLD középső vidékein volt káros. Egereket és hörcsögöket nagyrészt elpusztította. (Uo.)

március 6. PEST-BUDA. Este 6 órakos a hajóhidat átadták a forgalomnak. (Ofner, márc. 7.)

március-április. KOLOZSVÁR. (ápr. 11.) "A téli zivataros havas hideg egész április 9-ig tartott, ily hosszas, huzamos télre, 's folytonos hideg, kedvetlen martiusra még a' legöregebb emberek sem emlékeznek." "ERDÉLY nagy részét hó borítja, a' tavaszi vetések elkéstek, 's a' szegény falusi emberek téli takarmányaik fogytán, lakjaik befedett szalmájával tengetik marhájikat." (Erdélyi Hírlap., Hazai Tud. ápr. 20.)

március. TISZA, SZAMOS még jéggel borítván. MÁRAMAROSban 1 1/2 ölnyi hó fekszik, sok helyen házakat nyomott agyon. (Ofner, márc. 10.)

március 13. EPERJES. A hegyeket még hó borítja, az időjárás enyhül, melegebb napsugaras idő. (Hazai Tud., márc. 23.)

március 16. KOMÁROM. Erős vihar okozta hullámverés következtében MONOSTORBól homokot szállító uszályhajó felborult, s elsüllyedt. A rajta lévő 14 ember közül csak egy menekült meg. (I.h. márc. 30.)

március. CSONGRÁD. Erős tél után esőzés és havazás, ami az utakat járhatatlanokká tette. "Sokat hallani az ALFÖLD rossz utairól, és barátságos sárról, de a' hallgató ekkor többnyire nagyítottak hiszi a' dolgot, holott bátran elhiheté vala az egészet, mert annyi bizonyos, hogy a' rossz idők beállvány, térségeinken az utak a' keresztényi türelem legszigorúbb próbakövei, tengelyig süllyed a' kocsi, 's a' kerekek egy, a' tengely körül forgó képtelen sárgömbbé alakulnak, melynek mázsára rúgó súlya alatt addig görbed a' vonó jóság, míg végre kidől. Látni kell ezt, mert különben csakugyan alig lehetni hogy üres kocsival csinált utakon is elakadhasson az ember, 's pedig ez úgy vagon töltéseinken 3, 's 4 ló erőlködik egy üres kocsi előtt, 's minden 20-30 lépésre megáll. Ezen képlete a' térség utainak már-már búcsut intő telünkrc igen alkalmazható, koros férfiak, kik félszázadok terhét hordják, nyilatkozásaként évek óta nem voltak oly sarak, mint ez idén. Havunk télen át kevés, 's az is olvatag. Különben a' TISZA jege néhány hétig nagy járatott (zajlott). A' KÖRÖS már febr. 10-én jobbadán kizajlotta magát, 's néhány malomnak kereseti utat nyújtott. A' TISZA meg e' hó 8-án is hozott hátán jégtáblákat. 12-én havazott, 's hirtelen olvadása késleltette a tavaszi munkálatokat. A dög ez évben jobbadán a szárnyasokat pusztította." (Hazai Tud. márc. 20.)

március 16. BAJA. "Utaink jobbadán feneketlenek; e' körülmény valóban háládatos méltánlatra ébreszt minden DUNA-környéki utazót, a' DUNAi gőzhajózás virít."

"A' föld fagya most kezd bontakozni, 's ime mart. 15-kén reggel kemény fagyra és bokán felüli óra ébredénk, most ismét 16-kán 12 foknyi (-15°C) hideg követett. A' tavaszi szántás az idén igen elkésik." (I.h.márc.30.)

március 19. PEST-BUDA. "Vásárunkra (Józsefnapi vásár) folyvást rossz idő jár; a' sűrű havazás után most immár eső esik szüntelen, 's a' sár felette nagy." (I.h.márc.20.)

március 19. PALÁNKA (Bács-Bodrog m.). A föld a múlt héten keményen megfagyott. Majd öt nap egyenletes havazás, majd eső. (I.h.márc.27.)

március 23. TEMESVÁR. Du. 1/4 2-kor erős zivatar. Jég is esett, nagy felhőszakadás, amelyek azonban kárt nem okoztak. (Ofner, márc.30.)

március 23. EPERJES. A hideg szeles, havas időjárás még tart. A hegyeket hó borítja. (Hazai Tud.ápr.10.)

március 29. SALAMON (Veszprém m.). "Néhány kellemes nap után mart. 29-kén (nagy-pénteken) sűrű fellegek tolongtak felinkbe nyugatról. Délután villámlani, mennydörögni kezdte, 's tőlünk 2 órányira fekvő SALAMON nevű helységben lakó HORVÁTH Mihály jobbágy ablakán 3 óraker beütvén a mennykő, őt, 's mellette imádkozó, 's kisdedet szoptató feleségét földre sujtotta. A' férjnek jobb czombját, lába-szárát, nőjének jobb karjáról ágyékán keresztül haladva bal lábát, anélkül hogy házokat, vagy ruháikat meggyújtotta volna, perzseléd. Az anya öléből tova vágódott csecsemőnek mindenki bámulatára semmi baja nem történt, kit mint mondja látván a' villámlást, lehetőleg jó előre eldobott öléből." (Leírása a villámsujtottak állapotának és egy 28 év előtti álomnak, mely szerint a nő anyja ezt akkor megálmolta. PÁPÁRól márc. 29-én írott levél.) A Sz.György nap (ápr.24.) előtti esőből, mennydörgésből több parasztgazda bő termést; többen a pénteki esőből zsirtalan, nem termékenyítő esőzéseket jövendőlnék. Dr. Cseresnyés K. Veszprém m. egyik főorvosa. (Hazai Tud.ápr.6.)

március. MÁRAMAROS M. "... mart. elején még mind a' SZAMOS, mind a' TISZA jege állott; MÁRAMAROSban másfél ölnyi havak is estek, 's néhol az épületeket is leroskaszták; de nem csak itt, hanem egész HORTOBÁGYon a' TISZÁig hó és jég lep mindent. POROSZLÓ és TISZAFÜRED között a' TISZA hídjának végső sor czölöpeit, a' part erősítésre készített sarkanytű rőzse- és föld tömege derékon kettétörte, de most már erősebb oszlopok vannak leverte, 's a' hid az építetű állítása szerint mart. 6-kig biztos módon készülhetett el; PCROSZLÓ és TISZAFÜRED közötti töltések is úgy készülnek, hogy az utasnak többé semmi áradás nem leszen akadályul." (I.h.márc.9.)

március. GYŐR M. A szarvasmarhavész járványszerűsége megszűnt. (Ofner.ápr.4.)

április 1., 2., 3. PEST-BUDA. "A' tél úgy látszik, mintha nem akarna tőlünk búcsut venni. Időnk hosszas zordonkodása után husvétünnep előtt kiderült, 's ünnep alatt tiszták, noha hivesek voltak napjaink; mi husvét második napján (ápr.1.) temérdek embert csődített a' Sz.GELLÉRT hegyre, a' köznépek e 'napi szokott mulató helyére. Ápr. 2-kán azonban havazni kezdett, 3-kán már szinte lábszárig érő hó borítá el vidékünket, 's emellett a' hó mind egyre esik folyvást." (Hazai Tud.ápr. 3., 10.,)

április 5. VIZSOLY (Abauj m.). "Helységünket a' közelebbi időben felettébb nyomasztó csapásokkal sujtulá a' balsors. Három év óta ugyszólván semmi szüretünk nem volt; juhainkat, 's marháinkat e' tavaszon még ápr. 5-kén sem bocsáthattuk legelőre a' nagy hó, 's hideg szelek miatt, pedig tavalyi bő, 's majd két télre számított takarmányunk már elfogyott; (tűzvész volt, 86 ház leégett), ...mely a' süvöltő szél erejétől segítve...." (I.h.ápr.13.)

április 5. SZEGED. "Időjázatunk felettébb kellemetlen; már több mint egy hónapja

szakadatlan esős, havas és borult napokat érünk; f. hó 5-ke reggelén jókora hó borítja el vidékünket, 6-ka éjjelén fagyaló hidegünk volt. Tavaszí vetéssel, 's veteményezéssel egészen hátra estünk, mert a' sáros föld szánthatatlan, 's kapálhatatlan, 's ha mielőbb meg nem fordul az idő, 's ha meggondoljuk, hogy őszi vetésinket is az egerék, 's más férgek nagyon megrongálták – bő termést nem remélhetünk. A' szüntelen esőzés 's havazás miatt városunk utczáji annyira feláztak, hogy a' sár benne szinte feneketlenlenné lőn; a' szorgalom-kocsit* is 12 ökörrel kellett keresztül vontatni; érezzük piacunkon is az utak rosszságát, mert a' szállítás fennakadtával az élelembeliek némileg megrágultak. TISZÁnk, 's a' MAROS annyira megáradtak, hogy a' BÁNSÁGi részen alantabb fekvő sok ezer holdnyi gazdag őszi vetést elöntvén, 's elrontván, számos családok reményét semmivé tették." (Hazai Tud., ápr. 10.)

április. ESZERGOM, SZE BEN, FOGARAS, HÁROMSZÉK. "Időnk mind sanyarú, 's inkább februáriusba képzeljük magunkat, mint áprilisba. A' hó vastagon fekszik a' mezőkön, mi a' mezei gazdákra nézve nagy csapás, 's az állattenyésztőkre is. Utasok beszélnek, hogy SZE BENen belül FOGARAS vidékén még örökös a' tél. Nem kedvezőbb híreket hallunk HÁROMSZÉKről is." (I.h. ápr. 20.)

április 17. KRASSÓ m. Ismételt hóviharak és hideg esők akadályozzák még mindig a tavaszi és kerti munkákat. (Ofner, ápr. 28.)

április 19. SÁTORALJAUJHELY. "Az időjárás nálunk is oly zordon és mostoha, hogy e' miatt sok szőlő még ez ideig is föld alatt hever, reményleni pedig jó szüretet éppen nem lehet. A' vízár helyenként tetemes károkat okozván, az őszi vetések pedig nagyobb részt silányak lévén, – a' gabona ára naponként emelkedik; szénában is nagy a' fogyatkozás." (I.h. máj. 1.)

április 29. VESZPRÉM. Az átvonuló zivatar villámcsapása a szőlőhegyek két pincéjét felgyújtotta. SZENT-GÁLON egy parasztházat sujtott a villám, 2 ökör elpusztult, két fiú a villámcsapás következtében megvakult. (Ofner, máj. 12.)

május eleje. OLT. A CSIKI-hegyekben beállott hirtelen olvadás következtében HIDVÉG és FÖLDVÁR között az OLT kiöntött, s néhány napig a közlekedés majdnem lehetetlen volt. (I.h. máj. 18.)

május 6. NAGYKÁROLY. "A' hosszú tél, majd a száraz hideg időjárás miatt a tavaszi vetés elkészt. A SZAMOS több helyen kiöntött, károkat tett, 's az erősb TISZÁba szakadásánál kifolyása akadályoztatván, nagy távolságban visszafolyásra kényszerítették, 's illy esetben rendetlen árbájból tengert képez. Ezen összeütközés majd minden áradásnál – midőn a' két folyam egyenlő duzzadásban van – előfordulván, úgy látszik ezen felettebb tekervényes folyású SZAMOS vizét egy rendezett átmetszési szabályzat (szabályozás), a' TISZÁba ömlésénél egy alkalmas helyen ásandó újabb medren keresztül sebesebb kifolyás korlátozhatná, mely munka azonban a' megye erejét annyiival inkább haladja, mivel ennek helyhezeti javításai is örök küzködésben tartják a' népet." (Hazai Tud. máj. 22.)

május 7. ÓBUDA. Ezen a napon de. 11 órakor PÉTERHEGYen oly nagy jégzivatar volt, hogy a jég lábnyi magasan feküdt. (Krenn Gy.)

május 12. LIPTÓ M. A szigorú tél után még áprilisban is mindent hó borított. Ezen a napon az idő már másodszor volt jégeső, de kárt nem okozott. (Ofner, máj. 20.)

május 13., 14. KALOCSA. "... f. hó 13-án, s' 14-én a' februáriusi vízáradás által elrombolt DUNAi töltések csak igen gyengén lévén megújítva, azokat az iszonyú víztömeg (Duna áradása) általfurá, 's SZ.BENEDEK, LAK, USZOD, FOKTŰ, KALOCSA,

* Szorgalom-kocsi, ami gyorsutazási szekér=deligence (delizsánsz).

stb. határjait a' gyönyörűen zöldelő szántóföldeket, kaszálókat, kerteket elborította. Elborzad az ember a' temérdek kárnak csak meggondolására is; a' barmokat csak nagy baj, 's vesződséggel szabadítgatják menedékhelyre, az adózó népnek az aratásból várt reményei semmivé vannak téve, ez az illető törvényhatóság teljes és komoly figyelmét más egyebek felett sokkal inkább megérdemlené, mert még is iszonyú dolog, egy évben már másodszor víztől elöntettni. A' DUNA vize még mindig árad, 's a' vizek minduntalan magasulásait remegve szemléljük." (Hazai Tud.máj.22.)

- május 17. KÖRÖSBÁNYA. "... délelőtti 8-12 óra között különös légtünemény tapasztaltaték, hasonló MATTHIAE Keresztély történetíró az 1668 eszt. Amsterdamban Theatrum Historicum cím alatt kiadott munkájában 11. szám alatt 894 lapon emlékezik, tapasztaltatott, miként: 1006-dik évben a' légből aláhullott vércseppektől az emberi ruházat némileg bemocskoltatott, és FRANCIAORSZÁGban hasonlólag az 1017-ik évi SZ. IVÁN (jún.24.) napján oly kitűnő vércseppek hullottak légből, melyek kövekről emberi tetemekről, semmiképp le nem mosathattak. I.d. Beern a' Trauer-Bühne cím alatt 1708 eszt. NORISZBERGában közrebocsátott munkájában 1-ső rész 819 lapon: hogy 1642. febr. 26-kán, 's azon esztendő nov. 19-én délben, – ismét 1643 januárban több ízben, végre febr. 20. és 21-én veres színű esőzésekről emlékezik. Nálunk szinte a' légből szapora zápor között véres színű cseppek hullottak belőlük máiglan is némely mennyiség eltéve tartatik." F.A.* (Hazai Tud.jún.29.)
- május 18. ÉRSEKÚJVÁR. Heves zivatar és felhőszakadás volt, az országúton a villám két embert sújtott. Az egyik égési sebébe azonnal belchalt, a másikat a járda ellőtt érte a villám. (Ofner, máj.30.)
- május 18. KÖRÖSBÁNYA (Zaránd, később Hunyad m.). "... A szüntelen esőzés nem látszik kártékonyan hatni vetésünkre, csak hogy a törökbuza kapálás hátra marad. A' nagy felhőszakadások egész szántóföldeket rombolnak össze; a' közelebbi DÉVAi vásárcor (máj.18.) oly nagy mennyiségű jég esett; hogy az utat két arasznyira (35-40 cm) lepé némely helyeken. A babonáság és boszorkányok létezését még hiszi a' köznép, mert akármi általános szerencsétlenség érje őt vidékünkön, tüstént alattomban egy két holtat ásnak ki és megégetik, úgy reménylőn a boszorkány erejét megtörheti.** (H.K.T.júl.3.)
- május 20. ÁRVA M. A bükk erdők annyira elfagytak, hogy csak késő nyáron kezdettek ismét hajtani. (Weszelovszky K. 93.)
- május 22. BUDAÖRS. Du. 2 óraker borzalmas jégesővel oly nagy felhőszakadás volt, amilyenre a legöregebb emberek sem emlékeznek. A szőlőhegyet egyrészt teljesen elpusztította, a nagy jégcszemek sok helyen 1 1/2 lábnyi magasan borították a földet. (Ofner, máj.30.)
- május. ÉRMELLEK. Tartósan esős, zivataros idő, erősebb szellőkésekkel. A levegő nagyon lehült. Az erős tartós szél ártott a szőlőnek. A tavaszi áradás elöntötte a mélyebb fekvésű helyeket.
- SZATMÁR M. Az ősziakat sok helyen felszántották, s újból bevetették. Igen esős idő. (I.h.máj.23.)

* Nem sikerült megállapítani, ki volt F.A. monogrammal jelzett képzett író ember. Miután KÖRÖSBÁNYÁN volt a Kegyesrendi rendház, feltehető, hogy valamelyik piarista atya volt a tudósítás szerzője. Dr. Weiner rendi könyvtáros értesített, hogy sem az 1839. évi rendi schematismus, sem a rendi Bullában a keresett nem szerepel. Gyulai Pál álnév lexikonában több F.A. szerepel, de mind újabb időkből való. (Réthly)

** Részletes leírás a gabona kereskedésről és uszoráról.

- május 31. RÓZSAHEGY (Árva m.). Ez a hónap igen esős volt, és 31-én nagy zivattal végződött. LUBUCHNÁN a legerősebb volt a jégeső a virágzó gyümölcsfákat és a kerti veteményeket teljesen elpusztította.
- június 1. KUBIN, JESZENOVA és környékén a jégzivatar és felhőszakadás nagy károkat okozott. Több szarvasmarhát és sertést az ár magával ragadott. (Ofner, jún. 16.)
- június 3. LUPKÓ (Krassó m.). "... f hó 3-kán rémítő szélvihartól kísért felhőszakadás vala, s a falun keresztül folyó patakat két perc alatt annyira kiárasztá, hogy ez 210 ölnyre alapostul elsöpré az országotat, s a rajta volt öt hidat, úgy hogy ezeknek legkisebb nyoma sem maradt meg. (Az Ofner-Pester Zeitung jún. 27-i számának híre szerint az országút 1460 ölnyi hosszúságban használhatatlanná vált.) A falu végén tanyázott cigány családból pedig 2 nőt és 17 gyermeket sodrottak el a zuhogó hullámok." Az idén a gabona termés és szőlő tönkrement. (Hazai Tud. jún. 29.)
- június 4. REVUCA folyó a KORINICA-i völgyben (Liptó m.) az esti órákban kilépett medréből, s oly pusztítást okozott, mely majdnem hasonló az 1813. évihez. Számos szarvasmarhát, juhot sodort el az ár, több hidat rombolt, több száz öl fát vitt el, s a PERVUCA mentén lévő lakóházakba is benyomult a víz. A csatornagát áttörése után egy negyed óra múlva a veszély elmúlt. (Ofner, jún. 20.)
- június 11. LIBETBÁNYA. "Borzasztó felhőszakadás és jégeső volt, a víz "ötven, 's több mázsás sziklatömegeket sodrott le a' hegyekről, a' dombokon alatt csűröket egészen elsöprötte, az erős kőházakat megszagatta; a' várost keresztül folyó patak megáradván, a' szomszéd házakat mind elöntötte; temérdek juh és szarvasmarha részint a' jégtől levezetett, részint a' zuhanó vízártól elsodortatott; 20 ember a' halálos veszéből megmentetett ugyan, de a' hullámok közt is sokan találták halálukat. E' borzasztó látvány nem tartott félóráig. Az okozott kár 16.000 frtra becsültetik." (Hazai Tud. júl. 3.)
- június 19. BÁBOLNA. (Ferdinánd császár itt járt. Az összesereglett emberek számát 4000 főre becsülték). Kivételesen felette szép derült nap volt, előző nap gyengén esett, ami a földet kissé megáztatta, s por nem volt. (Hochenberger 3.)
- június 22. KŐSZEG. Fél 8 óraker a templomudvaron villámcsapás következtében egy csűr leégett, de felhőszakadás nem volt. (Visnya A., 101.)
- június 22. NYITRA. "... nem csalatkoztak időjósaink, kik a' tavasz késő nyiltából rögtöni hőséget, 's gyakori égháborút jövendölgettek. Vidékünket sűrűn látogatják a' viharok, még pedig jégeső pusztítások szomorú nyomdokit hagyva magok után. Legközelőbb tegnap dühöngi nálunk a' szélvész annyira, hogy gyümölcsünkben fa- és ágtördelésével szintoly kárt okozott, mint mezőinkben, részint jégesőjével, részint kövérebb gabonáink földre döntésével. Hasonló pusztítások hírét vesszük szomszéd megyéinkből, hol némely határban, például BAGONYÁN, a' jégverte mezőt helyvel kézzel kaszálni kénytelenek. Erdcink, melyeket a' hernyó majd egészen megkopasztta, most kezdenek ismét zöld színt ölteni magokra." (Hazai Tud., júl. 6.)
- június 23. NYIREGYHÁZA. "... iszonyú dörgéssel párosult égvihar rettegteté, melynek villámai a' város melletti mezőn egy hajadon leányt halálra sujtották." (Hazai Tud. júl. 10.)
- június 26. VÁC. "... a szélvész, zápor és jégeső tetemes károkat okozván, azokat a' vmegye özszeiratni, s a jegyzéket hozzá beterjesztetni rendeli." (Harsu A. III. 93.)
- június. TEMESVÁR. "Vidékünkön talán soha egy évben sem kezdődött el oly korán a' tartós hőség, 's nem hatott oly ártalmasan az emberi létszerekre mint a' jelen hóban; a' jún. 9-ke óta folyvást növekedő hőséggel ugyanis egyszerre ütött ki az epés idegláz, mint a' városi orvos jelenté, 's jelentése a' m. m. K. Helyhatósághoz is felküldetett. E' járványban leginkább a' nőnem szenved, de a' férfiak sem menttek tőle.

Már is több jeles ifjú asszonyok, 's szépreményű lányok, szüleik öröme, 's büszkesége, lettek áldozatává, sokan pedig sínylenek benne (szembetűnő csak belvárosban). A' hőség naponként növekszik, sem este sem éjjel nem találhatni enyhülést; estve a' lakosok csoportosan tódulnak a' csatornához fürödni, 's már néhányan vízbe is fültek. Esőhöz, hűs időhöz semmi remény, a' barometrum folyvást szép időre mutat. Hát még majd júl. 's a' kutyapanapokban (aug.) miképpen leend dolgunk. 1834-ben tartós volt ugyan a' hőség, de ily magas fokra nem emelkedett*, 's nem volt nyomasztó.

A gabonaneműekből eddig csak a' törökbuzának ártott az időjárat. A' fecskék mind eltakarodtak, jún. 9-ke óta egyet sem láthatni, 's nem hallhatni." (Hazai Tud., júl.3.)

június. SZEGED. "... május utolja óta egész június 29-ig nem csak semmi eső nem áztatta földünket, sőt a' felette magas fokra emelkedett hévség azt annyira kiszárítá, hogy újni szélességű repedéseket lehet majd nem mindenfelé látni; őszi vetésünk menyire a' tartós esőzések ki nem rongálták, már szinte egészen megérett, bő termést azonban bár igen szépen mutatják magokat a' szemnek, még sem reménylhetünk, mert a' szemek a' rendkívüli hévség által szorultaknak mutatkoznak, a' tavasziak pedig még ritkább helyen felelnek meg az ápolat reményeknek; tengerink és csöves veteményeink, ha kevés napok múlva esőt nem nyernek, egészen el fognak sülni; a' dohány, mely itt a' termesztés egyik főbb ágát teszi, 's melynek palántája egyedül az esőzések után kezdett emelkedni, 's így a' nagy melegekben ültetett ki, szinte a' kisüléshez közel; szőlőink igen gazdagon mutatkoztak..., de a' rendkívüli meleg 's a' ködök virágjában érven, felette megrikították a' fürtök szemeit; szénánk elég van, 's igen jóminőségű." (Hazai Tud., júl.13.)

június 28., 29., 30. BRASSÓ. "A' június utolsó két hetében tartott rendkívüli nagy hévségnek rettenetes és pusztító következtései eszközlődének a' természet nagy műhelyében ezen időnek végén, u.m. júniusnak 28., 29., és 30-ik napjain, melyeken az addig kékellő égen borzasztó fekete fellegek kezdvén azokat hasogató villámok közt tornyosulni, azokból nem áldásos esők, és levegőt kár nélkül tisztító égháborúk, hanem pusztító jegek és sűrű mennykővek hullanak külső HOMORÓD melléki, és HÁROMSZÉK részében. Ezen három napok (nevezetesen Péter és Pál napja) valának azok, melyeken kevés idő közbevetésével egymásután négy mennykővek csapának le egy quadrát mérföldnyi helyen: egyik MISKVÁSÁRON egy épületet égete porrá, másik DARÓCZON egy házat és asszonyt üte meg, harmadik a' szegény és kicsiny JÁNOSFALVÁNAK szép tornyát rontá össze, a' negyedik pedig HOMORÓD SZENT PÉTEREN egy csúrt borita hamuba. Emellett az ezekkel együtt borzasztó zúgással járt jégeső DARÓCZNAK egyik DÁJÁNAK, EGERNEK, BAGYNAK, TELEKFALVÁNAK és ama szerencsétlen kicsiny LOKODNAK, mely már 4-dik évben szenved egymásután ezen romlást, mind a' két határát semmivé tette. Ezen jég vala az, mely heti tudósításunk szerint HÁROMSZÉKNEK is nagy részén hasonló pusztítással keresztül méne! S ezen mennykővekkel teher égi háború az, mely — ugyanakkor mikor az előbbi csapásokat tévé a' BARCZÁS (Barcaság) is keresztül nyomulván, SZÁSZ SZT. PÉTEREN is egy házba egy oly ifjú asszont öle meg tűzével, ki az előtt éppen harmad nappal ment vala férjhez." (Hazai Tud. júl.27.)

június 30. BALASSAGYARMAT. "Június 30-ka éjjelén BALASSAGYARMATHOZ közel nagy hó esett." (I.h.júl.13.)

június 30. NAGYBECSKEREK. "Mind a' téli fagy, mind a' május özön esőzés kártékony

* Június havi középhőmérséklet Budán 1834-ben 22.8°, 1839-ben pedig 22.6° volt, azaz majdnem megegyező érték. A levelező megfigyelése helyes. TEMESVÁRRA az átlagos hőmérséklet kb. 1 1/2°-kal magasabb.

dült vetéseinkben, különösen a' repcében.".. "Két hétig tartott rekkenő hevű légünket, június utóján jótékony záporok hűték, most azonban ismét magas fokra szökkent a' melegség, melly a' buzát hirtelen sarló alá érlelte. A' múlt hét közepén széltebe vágták az árpát, s' jelenen gyorsan 's élénken foly a' buzatakarás, mellynek termése középszerű." (Hazai Tud., júl.13.)

június 30. KÉZDIVÁSÁRHELY. (júl.1.) "Tegnap délelti öt órakor délnyugatról kelet-északi vonalban oly borzasztó jégcső huzódék át pusztítólag városunk, s határunkon minőre rombolásit, 's tartósságát tekintve, e' vidéken az öregek sem emlékeznek; öt hat szomszéd falú, de főleg városunk őszi 's tavaszi vetési 's minden kerti vetemény, 's gyümölcs, a' szó teljes értelmében annyira össze zuzatvák, hogy aratáshoz éppen semmi remény: másfél óranegyedik hullott az özönlő jégzápor, diónagyságú szegletes jegekkel, süketítő zuhogással madarakat vagdalva, lombokat, 's barmot megölve, zsindey-fődeleket átluggatva, 's minden nyugotra nyíló szoba ablakot betörve." "Elpusztítá e' jégzápor SEPSI Zoltán, 's kisebb nagyobb mértékben ÁRKOS, KÖRÖSPATAK, KÁLNOK, BODAG, GIDLÓFALVA, MARTONOS, FOROS, és RÉTFALVA határit is. Erdélyi Hirlap." (I.h.júl.24.)

június 30. SEPSIZOLTÁN "... f.é. jún. 30-ka méltán gyászos emlékét hagyja közöttünk, midőn délutáni 4 óra tájban, a' hanyatló nap derült ábrázatja komor felhőkbe borulva, egymást ketté vágó villámokat kísérol szüntelen mennydörgések borzasztó zúgás közt adták hírül a' nagy veszély közeledését. Jégzápor kezdte omlani KÁLNOK falú őszi határa közepe táján; elsöpörve ott, nem csekély terjedelmű helyen mindent, felénk keletnek indula; őszi határunk leve dűhe központjának martalékává, földre tiporá azt merőben, alig hogy van egy falú egész évi véres verejtéke, gyümölcséből annyit, mennyi talán egyszeri éhsége lecsendesítésére is szükön lenne kielégítő – diónyi nagyságú jegek, 's nagyobbak repülve a' szél szárnyain, zúzták szét a' faluban a' ház ablakokat, tördelték le az élő fák ágait, 's pusztává tevének mindent.

Tetézi a' nagy csapást még az is a' tavaszi határunk gyöngébb terméseiből épen semmi, általányosan igen kevés maradt. Részesültek a' pusztításból kisebb, nagyobb mértékben a' szomszéd helységek is, névszerint: ÁRKOS, KÖRÖSPATAK, KÁLNOK, BODAK, GIDLÓFALVA, MARTONOS, FOROS faluk; különösen a' dülő elemek súlya tőlünk ÉTFALVÁnak tartván, ott is a' faluban okozott tetemes károkon kívül, mind az őszi, mind a' tavaszi határ terméseiből többet semmivé tettek fele részénél. Éppen akkor midőn a' közelebbi két év silány termése miatt a' szomszéd MOLDOVA és OLÁHORSZÁGból nem kevés adósság rakással hordott gabonával alig mentethették meg a' háromszéki népnek egy része az éhenhalástól; akkor midőn a' tavaszi szük reménynél kétszeresen bővebb aratásnak valának egynehány hetek alatt örlendők, annyi helységnek egyszerre, a' szomorú inséggel nézni szembe - minő nagy csapás!" (Hazai Tud.júl.27.)

június 30. BAJA. Öt hete tart a' szárazság, s a' hőség 30°R (37.5°C) mellett tart. Májusban uralkodott a' "Tauflieber mit Patetsahen", * de kevés volt a' halálos esetek száma. Jún. 30-án megeredt az eső és a' természet ujjaéledt. (Ofner, júl.7.)

július. VESZPRÉM és a' BALATON melléke. "A' szárazság e' vidéken is oly nagy 's hosszantartó, hogy burgonya, kukoricza, majd semmi sem lesz, a' széna ára, sarju nem léte miatt már is igen magasra hágott el, általában a' BALATON tájékát egyedül 'a' szőlők vígasztalják meg, melyek igen szépek, 's a' tavalynál sokkal jobb és bővebb szüret reményével kecsegtetnek." (Hazai Tud.aug.7.)

* Rothasztó láz, poszláz, BARTAI.Antal szerint "petécsláz."

- július. NYITRA. A szőlő igen szép. "A' gabonatermés közép, de lisztje különös jóságáért igen dicséretes. Hogy már régen eső nem esett, a' takarításhoz nagyon kívánt idő, de kukoriczánk 's egyéb kerti vetéseink bánják, melyek jóllehet mind ekkoráig szépek, mégis e' nagy hőségstől egészen kisülni készülnek." * (Hazai Tud., aug.3.)
- július. POGRÁNY (Nyitra m.). "... arabiai tikkasztó számmal versenyző szél" igen nagy pusztításokat okoz. Erdőkár is nagy. A szőlő azonban a múlt évének kétszeresét igéri. (Részletes méltatás.) (Hazai Tud. aug.3.)
- július 7. KOLOZSVÁR. "... ritka történetnek voltunk tanui. Ugyanis a' nélkül, hogy a' látkörön egy két fellegecske csak közelített volna városunkhoz, tiszta fellegtelen ég mosolyogva fölöttünk, a' légkörben kifejlett nagy villany anyag meggyúlt, 's egy gyümölcs árús asszonyt agyon sujtott, ki azonnal szörnyet is halt. Vizsgálatok után észre vették, hogy feje lágya körül néhány kubik láb (!) területen a' fejét fedő kendő 's a' hajzat le volt égve. A' villanytűz csapását szokatlan recsegés, 's dörgés követte. Erdélyi Hirlap." (Hazai Tud. júl.27.)
- július. SZENTMÁRTONKÁTA. "... ez nálunk eső nélkül való, száraz és rekkenő meleg. Az arató dolgozik és izzad folyvást, a' kazalokat nem hagyhatja félbe az eső; de a' mező sül, a' kukoriczák fonnyadnak, az erdőnek májusi zöldsége azonban csak mostanában jött meg, minekutánna a' pusztító hernyók pillangói alakot öltöttek magokra. Cseresznyénk kevés volt, baraczk még kevesebb van, meggy azonban elég, eper pedig szerfelette bőségben, alma és körtvély éppen semmi, szilva igen kevés lesz, (ezeket leginkább elemésztették a hernyók), dió és mogyoró középszerű terméssel." Szőlő jól áll. (Hazai Tud., júl.24.)
- július 14. BRASSÓ. "A' csaknem két hét óta szüntelen tartó komor idő mult vasárnapra (júl. 14.) kitisztulván termédek népséget csalt ki a' város közelében levő izletes sétátérre, azonban egy hirtelen érkezett sebes eső (zápor) megfosztá a' sokaságot az éldelettől, mit közönségünk ily alkalomkor nagyon érez. Egyébiránt most viszont, szép nyári napok vannak; mik azon reménnyel kecsegtetnek, hogy rövid időn be fog az aratás állani." (I.h.júl.27.)
- július. TORDA. "A' rendkívüli aszály kerteinket, 's mezeinket üszökké perzseli, tágas határunkon ma holnap nem lesz mibe harapjon a' megsült földön kívül az éhség miatt horpaszába (lesoványodott hasa homorú lett) szakadt marha; a' szénagyűjtőn, 's téglavetőn kívül alig van ki örülne ez időjárásnak, melly őszi vetéseinket idő előtt érleli, a' tavasziakat pedig az éltető nedvek kiszáritásával még fejlődésükben fojtja meg. Vidékünkön az őszi buza aratás nem sok sarlót fog kaphatni, zab, törökbuza, széna termés ily hőséggel még középszerű se lesz. A' munkás mezei gazda csak a' szőlőkertekre függeszti már szemeit, mint ahonnan a' csalóka reménynek még egy biztató sugara mosolyog, de ha hamuvá perzselte hegyföld meg nem ázik, ebbeli reménye is aligha dugába nem dülend. Az ARANYOS annyira megapadott, hogy néhol piros csizával át szaladhat rajta, kinek kedve hozzá, 's e' ritka apályban is a' csoportosan fürdők közül néhány napok alatt három áldozatot sodort néhol mélyedő habsírába. Kik a' nap szép világát nem láthatták többé." (Uo.)
- július. FEGYVERNEK. "Időjárásunk felette száraz és hő, birkáink között dül a' tályog, némely vidékeken a' szarvasmarha is rendkívül hull. Gyümölcsünk kevés." (Hazai Tud. aug.3.)
- július 26. ACSA (Pest m.). Du. 4 óra körül két ellentétes irányból jött zivatarfelhők ütköztek össze, s kiadták a bennük lévő nagy mennyiségű vizet és jég szemeket. Ez a szőlő,

* A Benbürger Zeitung 56. számában közölt itteni jégverés álhlr!

zab és kukoricza földeket úgy elpusztította, hogy alig valami, vagy semilyen termés nem várható. A vihar a gabonakereszteket szétdobálta, az erdőben a fák százait csavarta ki a földből. A víz csűröket vitt el, s a házakba befolyt. CSÖVÁR, VANYARC és PENC egy részét és más helységeket is kár érte. (Ofner, aug. 11.)

július 26. ACSA. "... délutáni 5 óra tájban, majd két hónapi szárazság után, oly szélvész jég-esővel érte határunkat, milyenre a' legidősb emberek sem emlékeznek, 's csak hamar tönkre vert minden fennálló rétet, szőlőket és kerteket; tetemes kárt okozott az erdőkben 's gyümölcskertekben, hol igen sok fát gyökerestül kidöntött. A' faluban nemcsak sok gazdaságbeli épületet 's kerítést lerontott, hanem a' későbbi esőzés annyira megárasztá a' vizet, hogy az alacsonyabb parasztházakba ablakon keresztül befelé tódult és a' lakosokat életveszéllyel fenyegeté. E' hallatlan esőzés szerencsére csak egy óráig tartott. Mint rebesgetik, más határokat is öszverombolt e' zivancsos (jégzáporos, jégesős) zivatar, névszerint VÖRÖSVÁRT, ZSÁMBÉKot, SZ.ENDRÉt, POMÁZt, KOVÁCSIt, BOROS-JENŐt". (Hazai Tud. aug.3.)

július 26. SZÁR. "A jégzivatar SZAÁR vidékén kezdődött, áthaladt BICSKE, ZSÁMBÉK és NAGYKOVÁCSI hegyeken, (itt még 28-án is feküdt a jég, pedig előző nap 24-25°R (30-31,3°C) hőség volt. VÖRÖSVÁR, POMÁZ, SZENTENDRÉn átvonult a PEST-oldalra, s KIS-NEMEDlig terjedt, s mindenütt nagy pusztítás nyomait hagyva maga után. A legöregebb emberek nem emlékeznek ily pusztító jégzivatarra. Számtalan ablakot zúzott be, a gyümölcsöt leverte a fákról, a házakról a vakolatot. A jég-szemek dió nagyságúak voltak. 29-én egy orkán pusztítása okozott károkat". (Ofner, aug.4.)

július 26. SZENTENDRE. Du. 4 órakor NY. felől hirtelen tomboló szélviharral felvonuló felhőkből jégeső hullott. Elpusztította a szőlőket, még azok tőkéit is. Már ötödik éve éri részben jégverés, részben tavaszi fagykár.

—ZSÁMBÉK. A jégeső a szőlőtőkéket úgy elverte, hogy évekig nem lesz termés. (Ofner, aug.1.)

július 26. MEZŐKÖVESD. "Esti 6 órakor nyugotrul jött barna terhes fellegek fölöttünk a' világosságot komoly sötétségre változtatták, félórai ború után pedig iszonyú szélvész támadt. E' vihar épületek fedeleit felszaggatá, a' kertekbe rakott szénaboglyákat szerteszórás után százannyira kapván, elragadá, a' buza-, árpa-, zab-csomókat pedig felforgatá a' termés-hordó szekerekkel együtt 's a' mezőn álló kévéket vagy lapos helyekre, vagy a' folyam (MÓR völgyi patak) medrébe sodrá. Rettentő vala az egy óráig dühöngött orkán annyival inkább, mivel a' munkás gazda nemhogy elűzött javait védni, de az iszonyú tömegű 's elfojtással fenyegető porviharban életét is alig tudá menteni. E' zivatar után óra mulva sűrű villámok közt zápor kezdte ömleni, mely a' kínzó port ugyan elveré, de egyszersmind a' földeken elszórt termés még ki nem perdült szemeit is kisulykolta 's földbe tapasztá, sőt a' kévéket a' rögtön összefutott esővíz HOR (valóban Mór) nevű folyamba hömpölygetván 's beiszapolván; megsemmisíté, megfoszta végül e' szél, 's záporvész ásztatásban levő minden kenderünkötől, valamint szőlő, tengeri 's egyéb lábas veteményeinktől is, mellyek által hozzá járulván az is, hogy mind őszi, mind tavaszi termésünk az idén e' megyében anélkül is majd legsilányabb vala, egyes lakosaink nagy inségbe sujtattak. B.L. vároosi hites jegyző." (Hazai Tud.aug.7.)

július 26. SZENTENDRE. "... nyugatról dél felé, délutáni 4 óra tájban iszonyú szélvésszel párosult égháború dühét oly rendkívüli jégzáporban ömleszté ki, hogy az egész nagy szőlőhegyen egyetlen tőke sem maradt épségben, 's több szőlőben még a' venyigékét is lerombolá a' tőkékről. E' szomorú esemény kipótolhatatlan veszteséget okozta. SZ. lakosinak, annyival inkább, minthogy most már egymásután 5-ször

hiusultak meg a' szőlőgazdák reményei; mit a' jégzápor épségben hagyott, azt egyéb elemi viszontagság rongálta meg, a' marha-dögöt 's a' tavalyi vízárt nem is említvén, melyek szintén nagymértékben járultak hozzá a' lakosság elszegényítéséhez. A' község erejét ez újabb szerencsétlenség végkép megtöré. ZSÁMBÉK-ról hasonló szomorú hírek érkeztek." (Hazai Tud. aug. 7.)

július 26. EGER. "... szinte júl. 26-kán délután 6 óra tájban tönkre rongálá a' hatalmas szürettel biztató egedi- és sikhegyi szőlőket". (Bővebben ír a borkereskedelemről.) (Uo.)

július 28. és 29. LIPTÓSZENTMIKLÓS. "... A' KÁRPÁTOK-nak ugyanis most imitt amott hóval fedett ormai alatt júl. 28 's 29-ik napjaiban igen rekedt hőséget szenvedénk, mely a' légmező 26R fokát (32.5°C) éré el. Rémitők valának azután a' villanyfelhők (zivatarfelhők), melyek dél, 's nyugatról völgyes megyénk fölött borzasztó csatára szétkanyarodtanak, miglen végre 29-én délutáni 6 óra tájban SZ. IVÁN, SZ. PÉTER és JANNIK helységeket egyszerre villám által okozott emésztő tűzben szemléltük. A' felebaráti szeretet azonban a' közel lakó megyebeli 's kamrai tisztviselőség gondoskodása csakugyan erőt vett a' harapozó lángokon annyira, hogy mind a' három helységben csak valami 15 család maradt fődél 's élelem nélkül. Ezen robajos villámokat záporosó követé, mely néhány pillanat alatt megtölté a' ragadós VÁG és BÉLA folyamok partjait kénbűzű zavaros vízzel. Különös volt ezen partokon szemlélni, mikép a' halak a' szárazra ugrásának, 's e' mennyiség oly szembetűnő vala, hogy miután újólág előbbi melegségre derült az idő, a' partokon dolgozó számos tutajos alig szíhatá be a' rothadt halaktól megromlott levegőt.*" (Hazai Tud. aug. 14.)

július. ERDÉLY. "Július tíz utolsó napján folyt KOLOZSVÁR határán le az aratás és szénagyűjtés. A' szinte szakadatlan aszály miatt itt is az őszi vetés szokottnál apróbb szemeket adott. 'A tavaszi vetést, 's a' törökbuzát végképi kiszáradás fenyegeti DOBOKA megyéből, 's a' MEZŐSÉGről az ottani gazdák hasonló aszályról panaszkodnak. Ellenben MAROS- és UDVARHELYSZÉK-ről, 's a' KÜKÜLLŐ-parti vidékekről kedvezőbbek a' hírek, mivel ott a' júliusi napok hőségét néha termékenyítő esőzések enyhíték, minek következtében ott a' növényi-élet is sokkal virulóbb. Erdélyi Hirlap. (Hazai Tud. aug. 4.)

július. PÉCS. "Városunkban s' környékén már hat hét óta nem vala eső, miért is a' szörnyű melegség miatt minden kiaszik; a' hőmérő július 6-án közepén árnyékban 22°R-t, a napon 29°-ot mutatott; széna tűrhető mennyiségben lévén, így a' buza, rozs, árpa is, már a' zab rosszabul fizet; ellenben a' kukoricza 's a' főzelékek termése éppen semmi kecsegtető kinézéssel sem, a' szőlők ellenben bő terméssel biztatnak. PÉCSETT, valamint SZIGETVÁR-on t. SOMOGY vármegyében a' marhadög kiirtatott, elterjedésének gátlásául megtétetvük mára a' rendelések." (Hazai Tud. aug. 17.)

július-augusztus. HÁROMSZÉK M. "Elsőbb 60 napjaiban merőben esőtlen nyarunk lefolyása, oly nagy hőséggel, milyenre öregeink sem emlékeznek vissza. A' rekkenő meleg kiaszalá minden kerti veteményeinket, 's még fűvesztőkben megcsökkenté tavaszi vetéseinket. A' hőség rendkívüli mértékére mutat azon ritka jelenség is, miszerint a' káposzta-hernyók még tojásaikban elperzseltetve nem tenyészhetnek. Csudálatos, hogy a' felvidéken, tőlünk két órai távolságra időszakonként elég eső volt. Végre berekeszté a' tartós hőséget augusztus 21-dike, ez a' szerencsétlen nap, mellyen egy, délután 3 óra tájban támadott jégzápor itten a' FEKETEHEGY mellékin, mintegy 22 falu határain rémitő pusztítással vonula át. Kilencz darab

* Erről a jégzivatarról, felhőszakadásról és árvízről igen részletesen ír a "Vercinigte Ofner Pester Zeitung." 1839. évi 77. és 78. számában szeptember 26- és 29-én.

jéggömb a' nagyjából, mint tettelesen tapasztaltatott egész fontot nyomott. Beszélnek sokan, hogy a' természetnek e' borzasztó forrongása alkalmával földrendülést is érzettek." "Mezeink kihaltak, puszták kietlenek. Kaszáról is csak kevés, jég által kicséptelt zab- 's árpaszalmát vájhatánk fel barmaink számára. Épületeink nagy száma fedetlen. Őszi termésünk vidékünk északi részeiben a' földek elmaglására (vetésre) sem elégséges." (Hazai Tud., okt.12.)

július-augusztus. KOLOZSVÁR. "A' lefolyt július KOLOZSVÁRt, a' milly nagyon esőtlen vala, éppen olly mértékben áradoz augusztus záporral, esőzésekkel. 2-án ugyanis jéggel elegy olly töménytelen víz hullott alá, hogy némelyik külvárosban utcaközepén rohantak az elszagattott hidgerendák, 's küllőig vízben álltak az ott lepett szekerek. Augusztus 3-án virradatkor szinte egész éjjel csorgott az eső, sűrű villámlás, 's mennydörgés közt. Ezóta hol meleg napok, hol kisebb nagyobb esőzések változtatják egymást." (Hazai Tud. aug. 17.)

augusztus 2. MAGYARÁD. "Igen szomorú volt a szüret, mert az aug. 2-i jégverés tönkre tette a szőlőket, s csak egy tizedrészt szüretelhatték az ígért termésnek. Ugyanezen a napon GALSA és VILÁGOS szőlőinek egy részét elverte a jég." (1.h.okt.30.)

augusztus 2. NAGYVÁRAD. "... 2-kán estefelé a' tartós szárazság, 's rekkenő meleg miatt elalélt természetet sűrű villámlás és mennydörgések közt eső vidítá fel, melyet a' mai tartós eső áldásra változtatott." (1.h.aug.10.)

augusztus 5. BOROSSEBES (Arad m.) "... du. 3 óra tájon megyénkben is a' rettentő széllel jött dió-nagyságú jég nagy károkat okozott, mindent széthányván a' mezőn, 's makkot a' fákról levervén, több ház tetejét lerontotta, sőt mi legnagyobb, MOKRÁN, PANKOTA egy részén, MAGYARÁDon, MUSZKÁN, GALSÁN és VILÁGOSon nemcsak megszüretelt, hanem a' tőkétet is olly annyira megrongálta, hogy ezek több esztendőig is megsínylik e' csapást." (Hazai Tud. aug.24.)

augusztus 9., 10. GYŐR. Ezen a két napon 30 órán át megszakítás nélkül esett. A tartós nagy szárazságból sínylődött terményekre és a szőlőkre is felette hasznos volt az eső. (Ofner, aug.22.)

augusztus. BELÉNYES. Nálunk az aug. kezdete óta folyvást tartott esőzést a tegnapelőtti (aug. 22.) kiderült napon igen éltetővé teszik, kisült mezőnk zöld színbe öltözött, aszni kezdett tengerink mintegy újra születte legalább közép terméshez nyújt reményt, szőlőink jók, de minden szénánk szűkét és szilvásink, s makkos erdeink szárazság lefosztott gyümölcsit nem pótolhatja ki. (Ir az állatbetegségekről, és a terménykárokról). (Hazai Tud., aug.28.)

augusztus. CSENGER (Szatmár m.). "Nálunk az idei tiszta buza, 's gabonatermény igen silány 's szegény; árpa azonban középszerűleg, zab, köles, lencse 's borsó gazdagon termett. Amazoknak némelly határokon a' SZAMOS, TÚR, KRASZNA, 's más vizek árja, másokén, 's a' miénken is a' hosszas szárazság ártott, mert pünkösdi hét (p. május 19.) óta alig hullott itt annyi eső, mennyi az utca porát elverni képes lett volna. Azonban kétnapi borongás (borulás) után többször megeredt a' lassú eső, de a' távolban hatalmas jégzuhogás vala hallható, melly hála az égnek a' TYUKODi lap felé vonult olly helyre, hol bizonyosan sok kárt nem tehet. Esőnk igen jókor jött, a' tengerire (nálunk máléra) 's csüggedt reményünket a' bő kukorica szürethez egészen feléleszté. A' HEGYALJÁN (TOKAJi) nem igen bő, de jó szüret, 's az 1834-kihez hasonló termést várnak. Szilva nálunk, mellyből az olly híres SZATMÁRI szlivovicza ég, csak helyenként, szakaszonként, de általában nem sok lesz, kivéven az u.n. veres szilvát, melly sokaságával néhol ágait is tördeli. A' méhészet, melly

- tavaly itt olly kedvezőleg gyümölcsözött, az idén nem lesz kielégítő eredménye. Van példa ugyanis, hogy 60 anyakasról csak 7 raj szaporult, 19-20 anyára pedig 5-6 raj közönséges." (Megemlékezik a 96 éves Bán János méhészről.) (Hazai Tud. aug.21.)
- augusztus. PÉCS, SZIGETVÁR. Fellépett a marhavész. (Ofner, aug. 18.)
- augusztus 21-23. SZEPESSÉG. "Az ÉNY-i szél aug. 21-kén hóval vegyes esőzést hozván a' beálló hideg légmérséklet 23-án olly fokra hágott, hogy BELA (SZEPESBÉLA) városnak KÁRPÁTi JAVORINA helységgel határos legelőjén lepott 15 ló, 's négy a' hideg éghajlathoz szokott téli ruhával ellátott, legelt lovaikat megmentendő férfi a' dermesztő hideg martaléka lőn. A' hó embert, marhát, juhot borítva temeté a' buja növényeken olly szilárdra jegesült, hogy a' kövér legelőt adó KÁRPÁTi völgyek megannyi jégtengert képezének. Orvostudományi vizsgálatot is érdemel talán az, hogy e' napokban (canicula) megfagyott emberek hanyatt, vagy arczon fekve találattak, holott a' szigorú tél dermesztő légmérsékletében fagyottak üllő, összezsugorodott helyzetben találtatnak." (Hazai Tud. szept. 14.)
- augusztus 23. JÁSZFÉNYSZARU. "Ekkor a ZAGYVA mentiben is névszerint FÉNYSZARUn, dér volt." (Hazai Tud., szept. 14.)
- augusztus. ZEMPLÉN M. "ZEMPLÉNben a felső vidéken jobb volt az aratás, mint az alsón, főképp a SZABOLCS megyének dülő oldalon, mert szerfölött dudvás- és konkollyossága miatt a gabonát többnyire csak kaszavágásra érdemesíté, általjában az aratást középszerűnek sem lehet mondani, mert sok helyütt 2 vékát (1/2 pozsonyi mérő) adott egy kereszt." (Uo.szept.25.)
- augusztus 28. SZEPESBÉLA. A POPRÁD és a DUNAJEC megáradtak, s az ár elérte az 1813. évi árvíz magasságát. Hasonlóan megáradt GALICZIÁban a VISZTULA. A termés közepes volt, a lent elvitte az árvíz. (Ofner, szept. 19.)
- augusztus 29. ARAD. Reggel 7 órakor zivatarfelhőkből borzalmas villámlások és mennydörgések voltak. A villámcsápok 10-20 percnyi időközben mindinkább erősödve jelentkeztek hatszor egymásután. Három helyen tűz ütött ki, amelyet sikerült eloltani. A MAROS mellett a villám két lovat agyonűjtött, a kocsinak s a kocsiban ülőknek semmi bajuk sem lett. Kevés ember emlékezik, hogy ilyen nagy zivatart átélt volna. Du. újabb záporosó és jégzivatar volt, este villogást észleltek. (Ofner, szept. 8.)
- augusztus. FELSŐTÖMÖS (Brassó m.). Ezen a vidéken 12-c óta marhavészben 35 ökor és 1 tehén pusztult el. (Ofner, szept. 29.)
- szeptember 3. SZEPESBÉLA. "Miután az idei gyakori zápor a' vetéseket a' hegyekről két ízben lemosta, 's a' harmadik vetés után e' hónap eleje az aratást már közelítette, azt is f.h. 3-kán a' jég majd semmivé tette." (Hazai Tud. okt.9.)
- szeptember 3. RUSZKINÓC (Riszdorf, Szepes m.). Borzalmas jégzivatar pusztított. Néhány perc alatt a jég az ablakokat, háztetőket, fákat, a terményeket tönkre tette, ui. a későbbi aratás miatt a gabona még lábon állott. A melegebb helyeken és az árkokban még harmadnap is feküdt a jég, nagy, összefagyott darabokban. (Ofner, szept.26.)
- szeptember 19. SZEKSZÁRD. Megkezdődött a szüret, mennyiségileg középszerű a termés. A júliusi hőségben nagyon aszalódtak a szemek. A hűvösebb fekvésű helyeken bővebb termés volt, de voltak helyek szőlőfürt nélkül. "A szőlőbogyók olly édesek, hogy az 1834-kinél jobb bort várhatni, és miután aszu szőlő is sok van, aszubort is fognak készíteni, mi már több év óta nem történt." (Hazai Tud., okt.19.)
- szeptember 19. SZÉKESFEHÉRVÁR. Közepes szüret, de a tavalyinak mégis a kétszerese, minősége kielégítő. (Ofner, okt. 17.)
- szeptember 22. BUDA. A város tanácsa a szüret kezdetéül szeptember 23-át, hétfőt állapította meg. (Ofner, szept.22.)

- október 1. KOMÁROM. A szüret e héten kezdődött. Bőnek ígérkezik, a bor igen jó, előle-
gesen 7-8 frton adják a monostorit. (Hazai Tud. okt.5.)
- október 7. POZSONY. A szüret megkezdődött, minősége az 1834. évinek megfelelő, azon-
ban kevés termett. (Ofner, okt.17.)
- október 7. SZÉKESFEHÉRVÁR. A szüret közepszerű termést adott, a tavalyinak azonban
kétszeresét, a minősége a legkielégítőbb. (Hazai Tud. okt.16.)
- október 7. EGER. "A' szüret f.h. 7-én vevé kezdetét. A' szomszéd baktai és ostorosi szőlő-
hegyeken ugyan már az előbbi héten follyt a' szedés; Kiss-Tállyán pedig ugyan az
egrivel egy időben kezdték azt, valamint ANDORNAKON oct. 9-én. Az egri szőlő-
hegység legjelesb tájai kívancs-veszettek (jégverte) s némi részben ragyaütöttek is,
lévén hibásan és szűken adták a' termést. A' fűrtöket több helyütt száraz és bortolvaj
részeitől tisztítani kelle. Mind e' mellett, általában szólván a' szőlő meglehetősen érett-
ségű vala, 's a' szedésre follyvást tiszta meleg napok szolgáltanak, mi miatt a' must is
széltében hamar forrásnak indult." (Hazai Tud., okt.23.)
- október 12. BUDA. A szüret befejeződött. A bor általában jó, a mennyiség jó közepes. A
must ára akója 2-3 frt. (Ofner, okt.13.) "A termés bőven fizetett." (Hazai Tud. okt.5.)
- október. BALATON-mellék. "A BALATON vidékén a szüret befejeződött. Mennyisége és
minősége a tavalyinál kedvezőbb. A hosszas szárazságot a vetések kezdték meg-
sínyleni." (Hazai Tud. okt.16.)
- október 19. GYŐR. A szüret igen jól sikerült, bár minősége és mennyisége az 1834. évi alatt
maradt. Egy akó must ára 6-7-8 frt. A DUNA alacsony vízállása miatt a termények
felhozatala elmaradt, az árak emelkedtek. (Ofner, okt.24.)
- október 19. KOLOZSVÁR. Mai nap végződött a szüret. Jósága megfelel az 1834. évinek,
de a mennyiség annak csak harmada. (Ofner. nov.10.)
- ősz. TÖRÖKBECSE. "A' hosszan tartott száraz ősz kedvezésével ezen a' vidéken nagyobb
résztint bevégeződött a' gabona elnyomtatása, de az őszi szántás és vetés még csak
most (nov.) a' föld ásza után szorgalmaztatik leginkább." (Hazai Tud., nov. 16.)
- október 26-30. KASSA. "Múlt hó 25-ig ritka kellemes napjaink valának. 27-én az idő szeles
nagy hidegre változott úgy hogy fűteni kellett. 30-án esőre (fordult) és azóta
többnyire esős időnk van, de a hideg alább hagyott. Szüretünk elég jó és vig vala."
(I.h.nov.13.)
- október 31. POZSONY. "... a házfedelek hólepellet borítottak." (I.h.nov.....)
- október. SZEGED. "A tavasz felette esős, később pedig főleg a nyári hónapok tartós és
szinte kiállhatatlan hévséggel jelenvén meg vetéseinkben, mezőnkben, s termés-
ményeinkben tetemes károkat okoztak, szénánk elég, és igen jó minéműségű ter-
mett, de szemes vetéseink nem elégiték ki a tenyésztők várakozásukat. A termés
közepszerű volt, a szemek a meleg miatt megszorultak, tengeri, zöldség féle kevés
termett, de BÁNÁTBól, hol jobb idő volt könnyen és eleget szállítanak. Egyes hely-
eken jég is volt, de a bortermés jó. Erős virágzás ősszel, sokkal több mint nyáron."
(Hazai Tud., nov.9.)
- ősz. NYITRA. A ZOBOR-HEGY szőlőjének szürete igen gazdag volt. A bor minősége
hasonló lehet az 1834. évihez. (Ofner, okt.31.)
- november 5. BUDA. A piacon tökéletesen érett szamócát árultak, amelyet október szép
meleg napjai érleltek. (Jelenkor, nov.9.)
- november. PAGOCSA (Torda m., nov.9.). "Falunkban a' poczegerek annyira elszapo-
rodtak, hogy nemcsak gabonáinkban teszik a' legnagyobb károkat, hanem magának
az embernek élete sincsen bátorságban tőlük." (Egy gyermek arcát marták össze.)
(Hazai Tud., dec.4.)

november 23. PEST-BUDA. "Egy hét óta nap szünet nélkül szakad az eső, mi természetesen még szaporítja a' sarat, mely úgy is annyira elhatalmasodott már a' két városban, hogy a' járdákon sem igen mehetni sikamlás 's besározatás nélkül. Az utak, miket úgy is csekély kivétellel alig dicsérhetni hazánkban rágalom nélkül, e' sűrű esőzés miatt annyira megromlottak, hogy sok helyen majd egészen járhatatlanok..." (Jelenkor, nov.23.)

november 28. MAROSVÁSÁRHELY. "... esős lágy idő..." (Hazai Tud., dec. 14.)

december 4. TORDA. "Miklós (dec.6.) ha sárt nem talál, csinál, ha találja megfagylalja." Miklós napi sokadalmunk (vásár) kezdetekor sárban úszunk, de Miklós napja előtt 48 órákkal a' sár megfagyott, 's e' miatt sokadalmunk remény felett (beszámoló a vásárról) ütött ki." (Hazai Tud., dec.18.)

december 19-20. PEST-BUDA. Ezen az éjjelen a DUNAI hajóhidat leszerelték. A DUNA zajlik, a közlekedés csónakokon történik. (Ofner, dec. 22., Jelenkor, dec.21.)

december 19. KOLOZSVÁR. Egy szegény asszony az országuton egy éves gyermekével az éjjel megfagyott. (Nemzeti Ujság, 1840. jan.8.)

december. NAGYSZEBEN. Kevés hó, de két hete majdnem állandóan esik, a sár oly nagy, hogy "majd térdig úszunk. Az utak kimondhatatlan rosszak." (I.h.jan.15.)

december 27. GYÖNGYÖS. Fekete Karácsony, a gyümölcsfák rügyeznek. (I.h.jan.1.)

december 29. SZEGED. Enyhe tavaszias időjárás. (I.h.jan.4.)

december. UNGVÁR. Az állatok között lépfene. A vidéken gyakori pokolvar. (Rónay Árpád.)

1839. "CSALLÓKÖZben jelen év nem volt kedvező a' gabonatermésre; 3 kereszt csak 3/4 pozs. mérő szemet ad, több helyen pedig csak 4 kereszt után kaphatni egy pozsonyit. Ez okból már 6 forintra szökkent a' buza pozsonyija a' SOMORJAI piaczon, hol MOZSONYI gabonakereskedők igen sok tiszta búzát vásárolnak össze. Rozs kevés gyűl a' piacra, 's jobbadán 4 forinton kel. Idei árpát még nem igen láthatni. A' tengeri majd az egész vidéken kiszáradt, a' hosszas esőhiány miatt, 's a' burgonya 's répa állapota sem biztató." (Hazai Tud. aug.28.)

– CSONGRÁD. "Mindenfélének csak volt ideje olyan közepszerű módon (bcérni); a búzának kelt köble 5-6 frt-okon, az árpának 3-5 frton, a zabnak szinte csak, a bornak kelt akója 4-12 frtokon már új felé." (Blázsik.)

– TAMÁSI. Az év kezdetétől június elejéig végtelen nagy esők voltak. (Historia Parchiac.)

– ESZTERGOM. "Nem sok, erős és jó borok." "Aratás kezdete július 26-án." "Szüret kezdete október 18-án". (Esztergomi, Időjárás 1925. 97.)

– GYŐR. Hazánk minden részében – GYŐRÖTT is – igen kedvező volt az idő a szüretre; a termés mennyisége és minősége, nem hasonlítható az 1834. évihez. A must akója 6-7-8 frt. A DUNA igen csekély, ezért kevés gabona érkezik, és a gabona ára emelkedik. (Hazai Tud. okt.30.)

– KŐSZEG. Tavaszai fagy. (Visnya A., Szőlőkönyv.)

– MÉNES-en is végbement a szüret, az idő rendkívül kedvező volt, a termés minőségre kivált azoknál, amelyeknél a szedéssel valamivel késtek." Jósága hasonló az 1834. évihez; ez idén több és jobb aszúbor készült." (Hazai Tud. okt.30.)

– MERNYE. "Az 1839. év elég bő termésűnek mondható, mind gabonában, mind borbán." (Historia Domus Mernye, Szabó E.)

– NAGYVÁRAD. "Biharban a' szüret meg volt. Várad környékén jobb, az Érmentén csekélyebb a' termés mennyisége tekintetében. Minőségre nézve az ÉRMELLÉK-en igen jó bort reménylünk, az 1834-hez erejére is közel járott, de még annál is jobb asztali bort, amennyiben amaz renden túl erős volt, sokan aszút is szedtek, ami ugyan az

ÉRMELLÉKnek nem tulajdonsága, de még is olykor kedves ízű és zamatú bor válik belőle, noha a' hegyaljaival koránt sem mérkőzhetik. Bakator az ÉRMELLÉKnek tulajdona, de most nagyon lévén a' bakator szőlő (rózsza szőlő) termése nem igen sokat szűrték, annyival inkább, mert az egy kőszerező zsidón kívül más borvevő ezen a vidéken nem mutatkozik, ki a' bakatorért sem kíván többet adni, mint a' legalljásabb borért, néki csapszékre úgy mind mindegy. A' bornak rossz következtetéseit mutogathatni, mert sok szőlő maradt kapáláskor, sőt ezután több fog így elmaradni, 's elparlagosodni hegyeinken, míg a' minden nyiri, 's KUNSÁGi községek mellett terület, bőven, de kellemetlen italtermő kertek vígan, 's jól miveltettnék." (Hazai Tud., nov. 13.)

- PÓCSMEGYER. "Az 1839-ik esztendőben olly ritka történet maradt fenn emlékezetben, ugyanis a szőlő tavaszi munkájában ollyan késedelmesen érhattünk véget, hogy a szőlők metszése áldozó csütörtökig (máj. 9.) tartott, mellynek az lett következtetése, hogy a bortermésre ollyan idő lett, hogy a bor is jó lett, közepszerű termés lett. A bor ára 7-8 frt. A buza ára 6 frt. 15 kor., a kukoriczáé 6 frt. az árpáé 4 frt., a zabé 3 frt." (Vámossy-Szabó 132.)
- SOPRON. Ebben az évben enyhe telünk volt kevés hóval és hideggel, februárban azonban nagyobb részt esett, március oly szép volt, hogy minden munkát elvégezhettek, de áprilisban eső és hó, május hideg. Bor közepes termett, de sok, azonban csak asztali bor, a gabona jól sikerült. (Bruckner.)
- SZABOLCS M. "SZABOLCSban mint hallatszik még a ZEMPLÉNinél is silányabb az aratási eredmény, mindez a gyakori hosszas esőzéseknek volt következtetése. Nálunk a rozsnak ára 7 frt, a buzáé 10 frt." (Hazai Tud., szept. 25.)
- PENC. "Meglehetős borok". (Csörföly I.)
- SZATHMÁR M. "A termés egyáltalában SZATHMÁR megyében nagyon közepszerű, minek következtetése az, hogy az életnek ára csökkenni nem akar. Egy köből tiszta buza 8-9 f., egy köből rozs 6 f. A tavaszi a zabra jobban mutatkozott; a kukoriczát korábban a nagy hév pusztítá, most pedig a' sok varjú. Sámuel napján (aug. 26.) már meglehetős édes szőlőt kóstoltunk." (Hazai Tud., szept. 14.)
- VESZPRÉM. "Márciusban nagy hideg, áprilisban havazás és fagy, júniusban szárazság volt; augusztusban mégis esett egy kis eső." (Bolgár, 26.)
- ZSADÁNY (Békés m.). "Habár 1839-ben árvíz is és szárazság is pusztított, de a lakoságnak volt tehetsége építkezni." (Nagy L.)

1840

- január 6. MÁD (Zemplén m.). Déli irányban nagy fénytűneményt láttak. "A Nap alatt először egy sárga oszlopot, később felette ugyan olly veres oszlopot szemléltünk, ez volt mintegy 4 óra tájban, s a Nap igen nagy mozgásban (!?) volt, és lenyugtakor vérveres - mit igen kemény hideg követett." (Nemzeti Ujság, jan. 29.)
- január 10. PEST-BUDA. A DUNA erősen zajlik, az átkelés a két város között a MARGIT-SZIGETről történik. (Ofner, jan. 12.)
- január 16, 21. PEST-BUDA. A zúzmárás hideg enyhült. A DUNÁN 21-én a jég és csónakokon közlekedhettek, 16-án a BUDAi DUNAparton öt ember megfagyott. (Nemzeti Ujság, jan. 22.)
- január 17. SZEKSZÁRD, BÓTTA. A DUNA beállott. (I. h. jan. 29.)
- január 18. TRENCSÉN. Az e napon volt -18°R hideg (-22,5°C) után, hirtelen enyhülés és olvadás állott be. A VÁG megáradt és 21-22-e között a híd felét lerombolta, s medréből kilépett.

január 20 - február 13. UNGVÁR. Egészen tavaszi idő. (Rónay A.)

ZSOLNÁN is jeges árvíz. (Ofner, márc. 8.)

január 22. PEST-BUDA. A DUNA a MARGITSZIGETnél beállott és járható. A hajóhid helyén még részben nyílt víz van, amelyen csónakokon közlekednek. (I.h.jan.23.)

január 22. POZSONY. Du. 1 órakor a jég elindult, az időjárás erősen enyhe. A víz magassága 12 láb 9 hüv. (I.h.jan.30.)

január 22. SZERED (Pozsony m.). Csöpeny mellett jégtorlódás következtében éjfélkor a DUNA SZERDAHELYnél kilépett medréből. A víz és a jég sok kárt okozott, 23-án de. 11 órakor a veszedelem megszűnt. (Uo.)

január 23. UNGVÁR. Nagy égi háború jéggel. (Rónay A.)

január 24. PEST-BUDA. A beállott melegebb időjárás következtében a jég elvonult, a DUNA még erősen zajlik. (I.h.jan.26.)

január 30. BUDA és PEST között a DUNA jégmentes. (I.h.febr.2.)

február 11. KOMÁROM. A hajóhidat bekötötték és átadták a forgalomnak. (I.h.febr.13.)

március. UNGVÁR. Nagyon hideg. (Rónay A.)

március. BESZTERCEBÁNYA. Viharos Ény-i szél, újból hó borítja a vidéket. Újév óta tartós hideg idő, 12-én reggel 6-kor $-17,8^{\circ}\text{R}$ ($-22,3^{\circ}\text{C}$), majd 18-án enyhülés, 20-án eső, január 21-én kezdődött viharos Ény-i szél 16 órán át tartott. Az enyhe idő beállta után febr. 19-éig csak egyszer volt 8° (-10°C) hideg. Majd az újabb erős hideg -9° -13°R -ot ($-11,3^{\circ}\text{C}$ -- $-16,3^{\circ}\text{C}$) is elért, március 7-én ért véget. (I.h.márc.26.)

március 15. PEST-BUDA. A DUNAI hajóhidat beszerelték, és du. már közlekedtek rajta. (I.h.márc.19.)

április 6. PEST-BUDA. A DUNA árville 4.03 m mellett feltörött. (Zawadowski F., 30.)

április 7. MAROSVÁSÁRHELY. De 9 és 10 óra között a napot finom fályolfelhők fedték. Az áttört napsugarak háromszoros szivárványt alkottak, amelyek szélein egyenlő távolságokban négy Napot lehetett látni. A középütt álló volt az igazi Nap, amellyől a három melléknep alig volt megkülönböztethető. (Ofner, máj.3.)

április 18. ALBERTFALVA. Húsvét szombatján BUDÁTól félóránnyira fekvő SACHSENFELD faluban (ALBERTFALVA) kisebb légtölcsért észleltek. Kellemes meleg idő volt. (A GELLÉRTHEGYen $11,4^{\circ}\text{R}$ ($14,3^{\circ}\text{C}$) derült idő, gyenge DK-i szél.) Délben egyszerre a falu végén egy portölcsér kerekedett, amely az utcán, majd a házak felett haladt tova. Könnyebb tárgyakat, amelyek erejének nem tudtak ellenállni, földhöz vágta, és egy nádfedelet felemelt, s mintegy 15 lépésnyire (kb. 12 m.) egy másik tetőre dobta. Az utcán tartózkodó emberek és kocsik az udvarokban kiestek menekéket, és egy hajcsár által hajtott szarvasmarhák közül csak kevés tudott négy lábán megállni. A kisebb forgószelel mintegy 10 percig tartott, s amely gyorsan keletkezett, oly hamar el is tűnt. (I.h.ápr.26.)

április 30. MENGARD (Menyhárd, Brassó mellett). Hóvihar és zivatar. A templomtornyába lecsapott villám nem gyújtott, hanem a tornyot szétrombolta. (I.h.jún.4.)

május 1. KOLOZSVÁR reggelre a várost s a környező hegyeket hó borította. (Jelenkor, máj.13.)

május. UNGVÁR. A hónap eleje nagyon hideg. 6-án dé. (Rónay A.)

május 13. KERELŐSZENTPÁL. A MAROS reggel 9 órakor hirtelen 11° -ra áradt és a partmenti lakók alig tudtak értékeikkel elmenekülni. Nagy kárt szenvedtek a tutajosok (faúsztatók); egyébként csak a réteket s legelőket árasztotta el. 1821 óta nem emlékeznek ily magas vízre, bár akkor $11^{\circ}8'$ magasságot ért el. (Ofner, jún.4.)

május 15. NAGYVÁRAD. Éjjel erős felhőszakadás és zivatar volt, reggelre a város utcáit víz borította. A villámcsapás egy házat felgyújtott. A szőlőhegyekről az ár sok földet mosott le.

MEZŐTELEGD. A megáradt KÖRÖS az egyik hidat elszakította, s a gátat áttörte. (I.h.jún.14.)

május 15. GYÖNGYÖS. Az éjjel volt felhőszakadástól a MÉRGES megduzzadt és a pincét a víz elöntötte. Embereket, állatokat, bútort is magával sodort az ár. A szőlőket elverte a "jégzápor". (Jelenkor, máj. 27.)

május 17. AGÁRD (Nógrád m.). Este 1/2 8-kor "sűrű kivancs (jégeső) esett". Több vidéken hullott a jég, így SZÁK, SZÁR, ÚJBAROK, KESZTÖLC és KÖRNYE környékén. OROSZLANban (Komárom m.) du. 1/2 4-kor nagy zivatar, vihar és diónyi jégeső, mely a gyümölcsfákat és a termést pusztította. (I.h.máj.23.)

május 20. PEST-BUDA. Du 6 órakor egy negyed óráig tartó diónagyságnyi jégeső. (Uo.)

június 2. SÁROSPATAK. A BODROG, a SZAMOS és a TISZA megáradtak s kiléptek medrükből. Számos falu víz alatt áll. A tartós esőzések miatt már május 31-én Kispatak vidékét a víz teljesen elborította. A nyájak a hegy oldalakon legelnek. SÁROSPATAK szőlőit ismételten elverte a jég. (Ofner, jún.14.)

június 7. ERDŐBÉNYE. Pünkösöd első napján (pv. jún.7.) de. nagy felhőszakadás, egy gyermek az árba belefulladt; a rétek és szántóföldek eliszaposodtak. A hernyók pusztították a gyümölcsfákat. A BODROG áradása miatt még nagy területek víz alatt állanak. (I.h.júl.5.)

június 14. NAGYKÖRÖS (Heves m.). A TISZA kilépett medréből, a töltéseket áttörve sok kárt okozott. Már negyedik éve szenved a község a TISZA áradásától. (I.h.,júl.2.)

június 23. UNGVÁR. Nagy égi háború jéggel. (Rónai A.)

június 24. AGÁRD (Nógrád m.) és környékén heves jégzivatar nagy károkat okozott. (I.h.júl.5.)

június 24. ZEMPLÉN M. A jégverés a megye nagy részén pusztított. Erősen érte a Hegyalját a SZERENCs és a BODROG melléki szőlőket. TARCAL, TOKAJ és SATOR-ALJAÚJHELY vidékén a jégverés okozta kár kisebb volt. A jégverést hatalmas orkán és légörvény kísérte. Mintegy 40 mérföldnyi területen dühösködött a vihar, s legnagyobb ereje LISZKA, OLASZI és HEGYALJA vidékén volt. LISZKA annyit szenvedett, hogy egy tűzvész vagy földrengés káraival ért fel. Egyetlen ház nem maradt épségben, százával teljesen elpusztultak, és még közből épült házak is lakhatatlannak váltak. A tornyok tetejét teljesen feldúlta. OLASZI három templomának tornyait is erősen megrongálta; házakat, főleg a háztetőket teljesen elpusztította és egyes tetőket 10-20 ölnyi távolságba vitte. Ezen a vidéken a (tornádószerű) vihar 17 templom tornyát, valamint az újonnan épített sárospataki várat megrongálta. Egy ember is elpusztult. (Ofner, júl.9.)

június 24. KASSA. A jég szőlőinknek legnagyobb részét elverte és majdnem 42 község szépen álló termését elpusztította, vagy bennök nagy kárt tett. Hivatalos jelentések szerint TARCZAL kerületében 26 község lakói koldusbotra jutottak. KASSÁn a jég csak az ablak üvegekben 1000 frtot meghaladó kárt okozott. A jégsemek lúdtójás nagyságúak voltak. (I.h.júl.16.)

június 24. UNGVÁR. Este 1/2 9-kor rendkívüli nagy jégvihar. A fák gyökerestől kitéptek és a jég olly nagy darabokban esett, hogy még másnap reggel is mogoró nagyságú darabok voltak találhatók. (Rónay A.)

június vége. TORDA M. A hegyeken magas hó fekszik több napon át a fáhatáron túl. (I.h.júl.26.)

július 14. GRABÁC (Torontál m.). Éjjel rendkívül erős szélvihar, zivatar és jégverés nagy pusztításokat okozott. Tartósan zúdult a nagy jég és 131 lovat vert agyon, két őr is

megsebesült és orvosi kezelés alatt állnak. A templom tornyát ledöntötte, amely darabokra zúzódt. (I.h.júl.23.)

július 14. KOVASINC, GYÖRÖK, KUVÁN, PAULIS, BARACKA, ARAD megyei szőlővidékeken a zivataros felhőszakadás igen nagy károkat okozott. (I.h.aug.30.)

július 16. TEMESVÁR. Este 9 órakor erős szélvihar dühöngött, a kaszárnya tornyáról ledobta a címert. A vihar zivatarral és felhőszakadással járt, s még 17-én is tartott. A termést pusztította, az árak emelkednek. (I.h.júl.23.)

július 17., 18. ARAD. Három felhőszakadásszerű záporosó, néhány udvart, kertet elárasztott. (Uo.)

július 26. RÉKÁS (Temes m.). Éjfél körül borzalmas jégeső pusztította a terményeket és a szőlőt. Egyes helyeken a gabonának még a szalmája sem volt látható. (I.h.aug.23.)

július 27. EGER. A jégverés oly nagy volt, hogy június 24-inél is nagyobb károkat okozott. (I.h.aug.9.)

július 30-31. OFFENBÁNYA (FELSŐBÁNYA). Ezen a két napon az ARANYOS vize 6 lábbal megáradt, szétrombolta a régi TRIST RECHEN-t, és erősen megrongálta az új épülőfélben lévő. Az ár elvitt 1000 öl fát, elpusztította az összes réteket és kukoricaföldeket TORDÁig. Az amúgy is rossz utak használhatatlanná váltak. A VALLE MARE BISZTRÁNál két halottat vitt az Aranyosba. (I.h.aug.27.)

július 31. SZAMOS, ARANYOS és KÖRÖS. KOLOZSVÁRról jelentik a SZAMOS áradása reggel 8 órától du. 3 óráig tartott, leghevesebb volt de. 9 és 10 óra között, amikor az árhullám az 5 öl magasságú nagy híd felett zúgott el, és a folyó mindkét partján mindent elsodort, ami útjában állott, 164 háztulajdonost ért kisebb-nagyobb kár. Az összes kár meghaladta a 35.000 forintot. Az ARANYOS és a KÖRÖS is kiáradtak. (I.h.aug.12, szept.10.)

július 31 - augusztus 1. ARAD. Ezen az éjjelen a MAROS több mint 8 lábbal áradt, kiöntött, de 6-ára visszatért medrébe. Augusztus 1-én volt heves záporosó idejekor egy dereglye 14 emberrel felborult, s ketten megfulladtak. (I.h.aug.30.)

augusztus 1. GYULAFEHÉRVÁR. A MAROS a gyakori esőzések következtében annyira megáradt, hogy medréből kilépett. Helyenként hidakat rombolt, a réteket homokkal borította és a szép szénát elvitte az ár.

Az ARANYOS árja is pusztított. TORDA felett hídját megrongálta, s ezért a posta egy ideig nem közlekedhetett. Partja mentén kiáradt, malmokat rongált és a töltéseket átszakította. (I.h.aug.27.)

augusztus 3. POZSONY. A tartós esőzések következtében a DUNA erősen árad s már 13 lábnyi magas. A hajóhidat a nagy ár miatt nem tudják nyitni, s ezért a hajók addig nem közlekedhetnek, amíg a víz nem apad. (I.h.aug.9.)

augusztus 11. GYŐR. A DUNA és a RÁBA, az AUSZTRIÁban volt felhőszakadások után nagyon megáradtak, s 16'6" magasságot értek el. A szántóföldeken és réteken nagy a kár. Az ár itt 16 1/2 lábbal tetőzött. Két év előtt elérte a 18 lábat. (I.h.aug.16.)

augusztus 16. RÉKÁS. Éjjel nagy vihar és felhőszakadás elpusztította mindazt, amit a július 26-i jégzivatar még megkímélt. (I.h.aug.23.)

augusztus. VÁRADOLASZI, VÁRADVELENCE, VÁRADVÁRALJA. A tartós esőzések és felhőszakadások következtében itt és a környéken a szántóföldek, rétek, szőlők és számos ház nagy kárt szenvedtek. A négy egyesített helység NAGYVÁRADdal a KÖRÖS és a PECE kiöntése miatt a víz alatt állanak: háztetők, kapuk, palánkok, felszerelési tárgyak úsznak a habzó hullámokon. A város un. Porcsod negyedében az ár több házat elsodort, egyesek összeomlottak, s állítólag 5 ember vesztette életét. Az

- alsó hid erősen megrongálódott. TELEGD nagy hídját összerombolta az ár. TELEGD, SZABOLCS és TUGYI községek víz alatt állanak. (I.h.aug.16.)
- augusztus 27. PANC SOVA. Az idei termés minden tekintetben jól sikerült. A betakarítás megtörtént, mindenki megelégedett. (Ofner, szept.17.)
- augusztus. NAGYSZEBEN. ERDÉLY számos helyén nagy károkat okoztak a jégesők és felhőszakadások. (I.h.aug.16.)
- szeptember 14. TEMESVÁR. Az esős, hűvös időjárás után ismét felmelegedett. A kukorica rendkívül kiadós termést ad, és gazdag szüret is remélhető. (I.h.szept.20.)
- szeptember 19. BRASSÓ. Nyolc napja igen forró az időjárás, ma du. 3 órakor a hőmérséklet árnyékban 24°R (30°C) volt. (I.h.okt.1.)
- szeptember 15. HEVES M. TORNA és EGER vidékén dühöngő orkán pusztított. VERPELÉT, FEL- és ALDEBRŐ, FÓTFALU, KÁPOLNA, KOMPOLT, ERDŐTELEK, KERECSEND, MAKLÁR, FÜZESABONY, MEZŐTÁRKÁNY, SZIHALOM, SZEMERÉD, úgy szintén a TISZA mentén POROSZLÓ, SÁRAD községeket érintette, háztetőket, kerítéseket rombolt, fákat kidöntött. KÁLON falazott pajta dőlt be, s mintegy 2000 juhot pásztoraikkal agyonütött. Több templomtornyot megrongált, s a tetőzetet elvitte. A MÁTRÁBAN a fák százait csavarta ki gyökereitől. KECSKEMÉT, TÖRTEL, SZOLNOK és ABONY vidékén is pusztított ez az orkánszerű szélvihar. (I.h.okt.18.)
- szeptember 26. FIUME és környékén borzalmas jégzivatar nagy károkat okozott. Emberemlékezet óta nem látott nagy jégdarabok hullottak. Néhány perc alatt TERSATTÓ, GROBNIK és FIUME szöleit teljesen tönkrevverte. Sok ablakot bezúzott és VOLOVSCÁN egy parasztfiút a villám agyonsújtott. (I.h.okt.22.)
- október 1. BUDA. A szüret a tizedmentes szőlőkben megkezdődött. Közepes termés, minőségre és mennyiségre. A must ára 4-6 frt akónként. (I.h.okt.1., 18.)
- október 9. POZSONY. A szüret egyes helyeken megkezdődött. (I.h.okt.15.)
- október. SZÉKESFEHÉRVÁR. A szüret nem volt kielégítő, a tavalyinak állítólag csak a fele termett. (I.h.okt.25.)
- október 17. ERDÉLY. Az idei gyümölcstermés egészben véve gyenge volt, különösen kevés alma termett. A gabonaneműek ára felére süllyedt, mert a termés igen bőséges volt. (I.h.okt.29.)
- október. SZEKSZÁRD. A szüret alatt hűvös időjárás volt, a szőlő közepesen termett, de a minősége jobb mint a tavalyi. (I.h.nov.1.)
- október. VÁC. Az itteni vidék termése mindenképp hasonló a tavalyihoz. Egyes helyeken, amelyeket a jég megkímélt, gazdag volt a szüret. (I.h.nov.5.)
- október. GYÖNGYÖS. A szüret közepes volt. A must akója 6-7 frt. (Uo.)
- október 17. BESZTERCE. Utóbbi három napon a BORGÓ-i hegyeken már ölnyi magas hó esett. (I.h.nov.8.)
- október 24. GYŐR. A szüret befejeződött, kb. annyi termett mint tavaly, a minőség valamivel gyengébb. A must akója 6-8 frt. (I.h.okt.28.)
- október 24. NAGYSZEBEN. Erdély legtöbb vidékén a szüretet ezen a héten befejezték. Sok termett, de a minősége gyenge. Bár eltérőek a jelentések, abban azonban egyetértenek, hogy legjobb esetben közepesnek mondható. (Uo.)
- október. ARAD M. "Némelly községben az októberben esett és fekvé maradt hó miatt csak november 5-én mehettek először gereblyézni és kötözni a gabonát." (Weszelovszky K., 94.)

október 10 - november. TEMESVÁR. Október 10-e óta a BÁNÁTban az esőzések november végéig tartottak, némi megszakításokkal. A szőlő nagy részét nem takaríthatták be. (I.h.dec.13.)

november 1. HEGYALJA. A szüret, amely TOKAJ HEGYALJÁN rendszerint október végével kezdődik, az idén már befejezettnek tekintendő. A júniusi jégeső és az érés idejekor volt hideg esőzések nagy károkat okoztak. Közöséges kimérésre való bor termett. Egy gönci hordó mustért -2 1/2 akó - 25 frtot fizettek. (Ofner, nov.12.)

november 2. SZEPESSÉG. Az aratás még nem fejeződött be. MAGURA kerületben a bőségesen termett zabot két hónapja hó borítja. A déli SZEPESSÉGBen a burgonya még szedésre vár. Az idén jó termés volt. (I.h.nov.26.)

november 9. NAGYSZEBEN. Hosszas és bő szüret, amilyen már régen nem volt. Némely tőkén 30 fürt is lógott. Hordóhiány miatt "25-30 váltó kr-on kínálják vedrét (8 kupás) a mustnak." A termés jósága a tavalyi alatt maradt. (Hírnök, dec.3.)

november 11. UNGVÁR. Égi háború. (Rónay Á.)

december 1. TEMESVÁR. Hóvihar dúl, a hőmérséklet -6, -7°R. (-7,5, -8,8°C). (I.h.dec.13.)

december 2. BAJA. Lecsett az első hó. (I.h.dec.17.)

december 2. PEST-BUDA. A DUNA erősen zajlik, a hajóhid gyalogjáróját 2-án, az egész hidat 4-én szerelték ki. A jég az épülő Lánchíd Budán levert 3 cölöpjét elmozdította, s egyet el is sodort. (Hírnök, dec. 10.)

december 3. POZSONY. A tavaszi napok hidegekké váltak, a környéken lábnyi magas hó, kocsik helyett szánok járnak. A hajóhidat a DUNA erős zajlása miatt kiszedték; a hajók BÉCS és PEST között még közlekednek. (I.h.dec.7.)

december 14. BAKONYBÉL. "Tegnap egy különös ritka, 's gyönyörű tüneménynek voltunk szemtanui. Ugyanis reggel a' napkelte előtt mintegy öt negyeddel (három-negyed hétre), keletes egy irányos távolságban a' kelő nap pontjától, 's balról egy-egy háromszögű, de utóbb ívdomra változott sötét lángszínű oszlop emelkedék, melynek fénye perczenként növekedék; 's mielőtt a' nap hegyeink közül sugarait kitarná, vakító világosságot árasztta hófedte vidékünkre; a' nap keltével magasodik az ívdomú oszlop, mely már valamennyire elhalványula, de közepén a' naphoz hasonló tűzgomollyt tára ki, 's mi a' legszebb álnapokat (melléknep) láttuk olly átható fény és világossággal, hogy ezeket alig tudók a' valódi naptól megkülönböztetni. E' gyönyörű, 's meglepő tünemény a' legnagyobb fenségben mutatkozék, fénye 's világosságának hanyatlása nélkül 8 órától egy fertály 10-ig, amidőn az oszlop tűzgomolyával halványulni 's enyészni kezdte, még tizenegyed fél (1/2 12) tájban végképp megszűnt, 's láthatárunkról eltűnt. Az ég délnyugat 's éjszakra borult 's ködös volt, csupán keletre vala tiszta 's csillagos, 's egy vékony ködfátyolt nem annyira látnunk, mint inkább sejtenünk lehetett. Éjszaki szél lengedezett. Időjárásunk nov. végétől téli, 's szigorú hideggel párosult; a' hőmérő 0 alatt 9-18 fok között változik, napjaink egy hét óta ködösek 's kellemetlenek; 's csak tegnap (dec.14.) örülhettünk a' nap szelid, de hideg sugarainak, ha már estvefelé ismét felhősödni kezdett. Vidékünk ugyan hóval van fődve, mind emellett a' szánkázás gyönyöreit nem élvezhettük eddig csekélysege miatt. Gazdáink a' takarmány szűke miatt méltán aggódnak, mint fogják szarvasmarháikat kitelelni. Kútjaink szárazak, sőt mi több, 's mire itt a' legéltebb emberek is alig emlékeznek, csavaró GERENCZE folyónkon több helyt száraz lábbal lehet átmenni; 's ha e' példátlan szárazság így tart, aggodalmasan kérdezhetjük, mi leendő belőlünk? 's várhatunk-e jobb jövőndőt?" (B.F., Hírnök, dec.21.)

december 17. ÓBUDA. A zajló DUNA beállott, és 1841. március 12-én reggel 4 órakor

elindult, amikor az emberek a nagy víz miatt a szabadban várták annak megindulását; a víz Bauer István és Nastl József kapujáig csapdosott. Majd hamarosan visszatért medrébe. (Krenn Gy.)

december 18. POZSONY. A DUNA beállott. A hőmérséklet -14, -16°R közötti (-17,5, -20,0°C). A közlekedés a jégen át megindult. (Hirnök, dec.21.)

december 16-18. GYŐR. A hőmérséklet 16-án reggel -12°R (-15°C), délben -9° (-11,3°C) és este -10° (-12,5°C); 17-én -11° (-13,8°C), -7° (-8,8°C) és -14° (-17,5°C); 18-án -17° (-21,3°C), -10° (-12,5°C) és -7° (-8,8°C) volt. (Ofner, dec.24.)

december 23. PEST-BUDA. A DUNA befagyott, s megindult azon a gyalog közlekedés. (Ofner, dec.24.)

december 23. VERŐCE. A DUNA a múlt éjjel beállott. (Hirnök, dec.31.)

december 23. ESZTERGOM. A DUNA beállott. (Hirnök, jan.4.)

december 29. SZEGED. Enyhe idő után lábnyi magas hó; az árút szánon hozzák, az árak esnek. Tiszta búza köble 8 v.frt. A TISZA és a MAROS befagytak. A hőmérséklet -17, -19°R. (-21,3°C, -23,8°C) (Nemzeti Ujság, 1841. jan.9.)

december. ECSÉD (Szatmár m.). ".... nagy az inség, az ottani lakosok csak burgonyával és csikkal* (mely hal e lapályon bőven terem) táplálják jelenleg magukat; kenyerük nincs.." (Hirnök, 1841. jan.7.)

december. SOMOGY M. "Utai SOMOGY megyének hazánkban a legjobbak. (Ennek igen beható részletes leírása.) (Hirnök, 1840.dec.14., uo. 1841. jan.7.)

december. UNGVÁR. A december nagyon hideg volt. Eddig a leghidegebb. (Rónay Á.)

BUDA-Gellérthegy. (BERDE ÁRON)**

1836-1840

A különböző irányú szelekhez tartozó átlagos hőmérséklet (°C-ban)

	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW
Tél	-2,7	-1,4	-0,5	-1,0	0,8	1,3	0,0	-0,3
Tavaszi	8,7	10,1	9,9	11,9	12,4	12,2	10,0	9,4
Nyár	20,3	21,3	23,1	23,2	23,0	22,9	20,6	9,8
Ősz	9,2	9,6	10,1	10,6	12,4	12,6	10,4	9,6
Év	8,9	9,9	10,7	11,2	12,2	12,3	10,3	7,2

* Nyílt hólyagú, kisebb, csontos halféleség.

**BERDE ÁRON prof. – aki Berlinben DOVE H.W. tanítványa volt – az első magyar meteorológiai könyvnek, a "Légtüneménytan"-nek szerzője (1847), első ízben állapította meg hazánk egyes szélirányaihoz tartozó átlagos hőmérsékletet. Ezt könyvében részletesen közölte, valamint a "Szelek nagy befolyású szerepe" tanulmányában is közzétette. Több mint 7 évtizeddel később Magyarország 9 helyére végeztem el ezt a munkát. Sajnos – bár jól ismertem Berde Á. munkáját – ez a táblázat elkerülte figyelmemet, s azért nem hivatkoztam rá. Én is 5 évet dolgoztam fel, feltételezve, hogy erre a célra ennyi elegendő. (Réthly)

1907-/11	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW
Tél	1,4	0,3	-0,4	0,9	0,8	0,9	1,7	1,6
Tavaszi	9,8	9,5	12,1	11,6	14,1	10,6	10,1	9,8
Nyár	19,7	19,7	20,9	23,6	23,9	22,9	20,3	20,1
Ősz	10,3	10,8	11,4	11,8	12,1	12,8	10,9	10,8
Év	10,3	10,1	11,0	12,0	12,7	11,8	10,8	10,6

A két sorozat közötti eltérés nagyrészt az újabb sorozat kevésbé megbontható megfigyelésével magyarázható. (Réthly)

1840. CSERTÉSZ. "1840. év nyarán gyakori felhőszakadások a vetést teljesen tönkretették; a zab vetésben okozott kár hivatalosan 2882 frtra volt becsülve." (Sztavrovsky Gy., Adatok, 1898. 188.)

– MAGAS TÁTRA. A ZÖLD-TÓ környékén nyár közepén megfagyott 18 ló, 5 ember. (Hanusz I. II.)

– CSONGRÁD. "A telét midőn elkezdte, igen nagyon keményen tartott 2 hétig legalább, hanem aztán mindjárt megszűnt a nagy hideg és olyan jó idők voltak, hogy még azt jövendölték, hogy mindenféle hamarabb megérik egy hónappal, mint másszor. De bezzeg rátett ám, mert a telet hozta a tavasz és nem hogy hamarabb megért volna minden, hanem még elkésett, így tehát hazugságban maradtak a jövendölők és a búza ára úgy ment föl pünkösdtől táján, mint 39-ikben a bor, 6 frttól fogva 15 frtig köble. A tavaszán és nyarán igen sok szélvész volt, de ugyan sok helyen égések is, kivált BAJÁN szörnyű nagy veszedelmek voltak a tűz végett. A DUNÁN sok buzás hajó megégett. Ősszel a bornak nem volt ideje, mind elszáradt a szőlő, a buzának is csak meglehetősen termése volt, szinte az árpának is csak meglehetősen ideje. A midőn a termés megvolt, kelt a búza 7-9 frtokon, az árpának 1 frt 25 garason vékája, a zabnak szinte úgy, a bornak kelt akója 5-7 frton; a kukoricának nagy ideje volt, vékája kelt 1 frton morzsolva." (Blázsik.)

– DÉVAVÁNYA. "Kitünő idő volt, mindenből bőséges termés volt." (Nagy Lajos, Zsadány.)

– EGER. "... egy pozs. mérő búza 4 frt 15 kr, rozs 3 frt 15 kr, árpa 2 frt, zab 1 frt 30 kr." (Szederkényi N. Heves, II. 454.)

– ESZTERGOM. "Közepes termés alul, savanyú bor. Aratás július 22-én. Szüret október 15-én." (Esztergomi. Az Időjárás, XXIX. 1925. 97.)

– KASSA. A nagy TISZAI árvíz után igen sok légy még KASSA lakosságát is érzékenyen nyugtalanította. (Pláth I., Karchauer 223.)

– KASSA. A 40 napos őszi esőzések a szept. 15-i tűzvész által hajléktalanná váltak nyomorúságát még fokozta. (Uo.)

– KECSKEMÉT. Igen nagy szárazságról szól az olvashatatlan feljegyzés. (Historia Domus Kecskemétiensis. 271.)

– MERNYE. "Az 1840-dik évről megjegyzendő, hogy már január 20-án olyan erősen kezdett lágyulni az idő, hogy a hó egypár nap alatt eltűnt, a föld fagy felengedett, az idő tavaszira fordult. Február hónapban pedig a legyek és dongók úgy röpdöstek, mint nyár derekán. A vetések zöldülni, a barackfák virágozni kezdenek. De a szép január és február hónapokra jön a kemény március és olyan fagy lesz, hogy még a

kapát sem lehet három hétig a földbe vágni. Természetes, hogy a barack és mandulatermésből semmi sem lett." (Historia Domus Mernye, Szabó E.)

– PENCZ. "Rossz borok". (Csörföly I.)

– SOPRON. Ebben az évben hideg, és hóban gazdag telünk volt, a tavasz azonban kedvező, de a nyár nagyobbbrészt hűvös volt. Sok, de csak közepes asztali bor termett. A gabona jól sikerült, de még mindig drága maradt. (Bruckner G.)

– VESZPRÉM. "Januárja meleg, száraz, februárja és márciusa száraz hideg; december eleje hideg, a vége pedig enyhe volt." (Bolgár M.24.)

– SOPRON. Rég nem termett ennyi bor, de rossz minőségű volt, akója 8-12 frt. (Mühl-P. 88.)

1841

január 4. EPERJES. A hideg tetőfokát érte el, a GALICIAi határon 10 utazó ember éjjel megfagyott. (Nemzeti Ujság, jan. 13.)

január 4. KASSA. Hirtelen enyhe idő lett, nagy olvadás, s esőzés, a sár, vizek nagyok, "ez utolsó KASSÁN a Külvárosban tetemes kárt tett, utaink sok helyen járhatatlanok..... az utazás veszélyes..... nagyon alkalmatlan." (Nemzeti Ujság, jan. 27.)

január 6. PEST-BUDA. Újévkor enyhült az idő, s 6-án már sárosak az utak, s a DUNA álló jegén bokáig ér a víz. (Nemzeti Ujság, jan.6.)

január 7-8. EGER. "Amig Karácsonykor még -18°R (-22,5°C) volt, újévkor beállott enyhülés hirtelen olvadást okozott, ami áradással járt. Ez a Kőbástya mellett nagy Kapun berohanván a lábnyi vastagságú jegeket meghasgatva, az ugy nevezett melegvízi zügónál, később a barátok hidjánál halomra is hordá, a városban félelmet okozott, s a kereskedők áruikat biztosabb helyre vitték 8-án reggelre az árvíz borítá el a várost, s helyenként 1/2 öl magas volt a víz; a boltokban is majd egy, majd fél-lábnyi magasságra hatolt be a víz, a cifra hostyán levő házak közül számosabban félig valának megtelve vízzel. A víz gyors növekedése miatt Pyrker érsek 17 markos kemény lovát befogatta, utcáról utcára küldte embereit, hogy a segítségre szorulóknak segítséget nyújtsanak.

De nap közben hirtelen megindult az ár apadása, s alkonyatkor a víz a medrébe szorult. Emberéletben nem esett kár; egy kapás embert az ár elvitte 300 ölnyre, de megmenekedett. 10-én a hideg ismét -8°R-ra (-10°C) hágott, s havas esős az időjárás." (Nemzeti Ujság, jan. 20.)

január 8. HERMANEC. Nagy hógörgöttegek zuhanván le, itt 7 embert és 9 gyermeket temettek el; a gyermekeket megmentették. Egy kőházat is eltemetett s teljesen elpusztította. (Nemzeti Ujság, jan. 16.)

január 28. NAGYENYED. "Pál fordulás sokadalmunk olly silány volt, hogy részletesebb tudósítást nem érdemel." A Maros révei nagyobb részt javíthatatlanok, a 21-én du. megindult hó 23-án reggel már 1/2 singnyi (31 cm) volt. A közlekedés elakadt. (Nemzeti Ujság, febr. 10.)

január. SZENT-PÉTER (Liptó M.). A december végi erős fagy növekszik. A Tátrán áttörő farkasok házi állatokban nagy pusztításokat okoznak. Embereket is megtámadtak. (Nemzeti Ujság, jan. 13.)

január vége. SZŐNY. január végén költöztünk át KOMÁROMból gyalogosan a DUNA jegén, miután a kegyetlen hideg dacára nem volt tanácsos a jégen kocsival átjönni. SZŐNYben pakoltuk fel kocsijainkra holminkat, s onnan három napig tartó zord hidegben vánszorogtunk el SZOMBATHELYre. (Váli-Szepes, Hazánk, X. 1888.)

február 21. PEST-BUDA. Ezen jeges árvíz enyhe lefolyású volt, kivéve a POZSONY alatti

szakaszt, ott február közepén jégtorlasz keletkezett, s a víz 3 nap alatt 18 lábbal növekedett. 21-én már 22' magas volt a DUNA POZSONYNál, akkor a víz apadni kezdett, de március 9-éig, amíg a jég elvonult, a vízállás 17-21 láb között változott. PEST alatt márciusban torlódott a jég, s 9-10 közt egy nap alatt 8 lábbal emelkedett a víz, mely nap elment a jég, s a DUNA hirtelen apadt. Az okozott károk ismeretlenek. (Zawadowski, I. 57.)

február 28. ERDÉLY. "... a BRASSÓI uton három napig szakadatlanul esvén a hó, minden mozdulhatást az ország utakon annyira elzárta, hogy az országút nemüleges kitakarítására, 300 ember rendeltett, kik kevés munkájuk néhány napi fáradozásuk után, ezen országúton 24 embert, egy megterhelt szekérben befogott 4 ökröt elfagyva találtak." (Nemzeti Ujság, márc. 13.)

február. ETYEK (Fejér m.). "A kétlábnyi hó lassan a hó második felében eltűnik. Utaink egyébkor sem a legdicsérhetőbbek, jelenleg mind szánnal, mind kocsival csak a teher kettőztetésére szolgálnak lakosink marháinak és a hullámként egymásba folyó gödrök az utazónak hol jobbra, hol balra egy-egy oldallökés közt nem igen kényelmes." (Nemzeti Ujság, febr. 27.)

január-február. SZÁSZVÁROS. A MAROSon DEDÁCS és ARANY között 20-a körül nagy jégtorlódás. Február 2-án nagy hófúvás, az utak járhatatlanok, s SZEZENbe indulók visszatértek, a HÁTSZEG felől érkezők "alig vergődhetek városunkba." (Nemzeti Ujság, febr. 10.)

március 3. PEST-BUDA. "mai napig szabadon járunk a DUNA jég hátán....." (Nemzeti Ujság, márc. 3.)

március 3. POZSONY. Hétfőn éjjel nagy tömegű jeget hozott a víz, bár a POZSONYi jég még alig mozdult meg. Tegnap óta a gyalogszánok, s emberek nagy tömegben mentek át a DUNA jégén. (Nemzeti Ujság, márc. 10.)

március 5. PEST-BUDA. A DUNA árvize elérte a 6.04 m. szintmagasságot. (Zawadowski 30., Táry 197.)

március 11. BUDA. A DUNA jege megindult és a híd 21-én helyreállítatott. (Krusper, I. 1841-1849.)

március 11. PEST-BUDA. "Éjfél előtt 11 óra tájban taraczkok dörgése tudatá PEST-BUDA lakosaival a DUNAI jég megindulását" "reggel 7 óra tájban, a szigetekenél a jég megakadván a víz magassága 19 1/2 lábra növekedett", de rövidesen elindult, s várost nem fenyegette veszedelem. (Nemzeti Ujság, márc. 13.)

március 21-25. KASSA. A HERNÁD és a TÁRCZA a hóolvadáستól 21-25-e között nagyon megáradtak; KASSÁN a külvárosokban néhány roskadozó ház szenvedett kárt; a TÁRCZA mentén 2-3 hidat az ár elvitt. Sok helyen pusztul a juh. (Nemzeti Ujság, 1841. ápr. 10.)

március 24. SZATHMÁRNÉMETI. "Napfény és zápor mohón olvasztán föl a tömérdek havat, a TISZA, SZAMOS, KRASZNA, szóval minden folyam kiöntött, s régen nem volt SZATHMÁR vidékén oly nagy árvíz, mint az idén. SZATHMÁRNÉMETIbe egy egész hétig egy oldalról sem lehetett menni, csak ladikon. SZATHMÁR városnak egy része úszott, a Reich házáig lehetett csónakázni s egész a püspöki palotáig terjedt a víz. Több házat összeomlasztott vagy megrongált az árvíz, nem csak SZATHMÁRON, hanem a számos s egyéb folyam-menti helységekből, sok lakást elsodrott az ározón.." (Nemzeti Ujság, ápr. 10.)

április 13. TORONTÁL M. A TISZA tavaszi áradása miatt sok kárt okozott. (Nemzeti Ujság, 1841. máj. 5.)

május 7. MISKOLC. "A MINDSZENTI szentegyházba sujtott a mennykő, s a roppant

- épület kevés perc alatt lángban állott. Tűzes gerendák, a harangok hullottak le s csak a templom falai maradtak állva...." (Nemzeti Ujság, 1841. máj. 29.)
- május 13. BÉREG M. Az árvíz 10-12 mérföldön embermagasságú volt, sok termés kipusztult. A cserebogár pusztít a gyümölcsfákon, oly tömegben van, hogy alkonyatkor méhrajzáshoz hasonlít. (Nemzeti Ujság, 1841. máj. 22.)
- május 23. NAGYBÁNYA. D.u. 3 órakor (a villám) beütött a minorita zárdába, az ablakon át, de semmi baj nem esett az ijedségen kívül. (Bencsik. Az Időjárás, V. 1901. 296.)
- május 25. DÉVA. Április óta tart a szárazság, ma egy órán át esett sűrű jéggel. Az ősziék nagyrészt kipusztultak. (Nemzeti Ujság, 1841. jún. 12.)
- május 25. EGER. Jégzivatar, jó nagy mogorónyi jég három ujjnyi vastagságban borította az utcákat. Ablakokat betört, kertekben a gyümölcsfákról verte le a gyümölcsöt. Az almagyari, tihaméri szőlőket tetemesen, a galagonyásit pedig a diónyi jég teljesen elpusztította. Itt a jég még másnap is feküldt, "mint hófuvatagot lehetett szemlélni." (Nemzeti Ujság, 1841. jún. 2.)
- június 8. KOLOZSVAR. Majd két hétig naponként esett az eső Medárdustól, ezután heteken át szárazság. Július és augusztus végén 2-3 napon eső, de már nem segített. (Nemzeti Ujság, szept. 22.)
- június 9. POZSONY. Négy napja csaknem mindig esik; a rekkenő hőség megszűnt. (Nemzeti Ujság, 1841. jún. 16.)
- június 13. BUDAÖRS. Június 13-án volt nagy jégeső. (Kreisz, Budaörs.)
- június 18-19. 17-én NÁPOLYban 38.7 °C fokot mutatott a hőmérő árnyékban. (Köln. Zeit. után Hanusz, V.)
- június 20. CSÓKA (Torontál m.). Du. 4 órakor zivatar tört ki. Egy villámcsapás a katolikus templom tornyát érte, "hátulsó felső csúcsát egy pillanat alatt apróra zúzva leszórta." A templom tetejéről több ezer cserepet lesöprött. A tornyon lévő kereszt gombjával együtt lezuhant. A villám a templom belsejében is össze-vissza futott, az ajtókat hasogatta meg s az ablakokat porrá zúzta. ".... a torony középső részén még haza nem térő 70 éves szegény öreg harangozó hátáról, és pedig a nyakától fogva egész talpáig, úgy külső, mint belső ruháit, sőt csizmáját is egészen leszedte, s semmivé tette a villám, egész hátulsó testét kegyetlenül megsütötte, annyira, hogy eszmélés nélkül czipeltetett házához, és mégis él – de kevés reménység nagyon megmaradásához —. Két gyereket is megszédített." (Nemzeti Ujság, 1841. júl. 3.)
- június 24. GYŐR. Mintegy 10 helységet jégeső pusztította, "aminőre öreg gazdáink is alig emlékeznek." A jég diónagyságú volt, s a nyájakban is sok kárt okozott. (Nemzeti Ujság, 1841. júl. 7.)
- június 24. RÁBAKÖZ. Helyenként tojás nagyságú jég esett és több helység határában elpusztította az idei termést. Különösen a rozsot. (Nemzeti Ujság, szept. 8.)
- június 28. TATA. Du. súlyos zivatar. A villám egy házba sújtott, de kárt nem okozott. GAJA templomtornyába is este a villám sújtott. A felhők ellen harangozó egyik gyereket agyonvágta, ruháit megperzselé, két gyereket pedig vérrel borítva vittek szüleihez. Két gyermek eszméletét veszítette. A villám nem gyújtott, de a száraz gerendákat összezúzta. (Nemzeti Ujság, 1841. júl. 10.)
- június 28 - július 5. HONT és BARS M. Június 21-28-ig nagy meleg uralkodott, a déli órákban árnyékban 27°R (33,8°C) meleg volt. "Június 28-án délután LÉVÁn nagy zápor, környékén pedig nagy jégeső" volt, mely HONTHban DISZNÓSnak, s LESZENYÉnek határait nagy részben, SOLYMOSnak és UJFALUnak, BARSban kisebb mértékben elverte. Július 5-éig gyakori esőzés, zivatarokkal.

- Június 30 és július 1 között éjjelen a villám a piaristák templomának tornyába csapott, sok kárt okozva, de nem gyújtott." (Nemzeti Ujság, 1841. júl. 21.)
- június 30. SZEGED. (júl. 31.) "... múlt hó utolsó napján határunkon tetemesen dühöngött rettenetes szélvész..." Nagy kárt tett az épületekben, gyümölcsösökben, a gabona keresztekét, szénakazalokat annyira széthordta, hogy némelyeket nem lehetett összegyűjteni. Nagy volt a halálbőség, egy-egy hálóvetés 20-30, sőt a fenéken 50 mázsa halat adott. Pénteki napokon néha több mint 100 mázsát, s fontját 10-12 Kr-ral mérték ki. (Nemzeti Ujság, aug. 11.)
- július 1. JÁSZÓ. Forró napok után 1-jén beállott az esőzés. SEPSIben 4-én a villám egy házba becsapott, a gazda a kemence mellett szörnyethalt, felesége elszédült, az inasnak semmi baja sem lett. A ház leégett. (Nemzeti Ujság, júl. 24.)
- július 3. KÁL (Maros Torda m.). A jégzivatar KÁL és némely szomszéd község határait, főképp a szőlőket "reménytelenül összezúzta". A hegyekről lezuhanó ár a falut is elborította, s a víz az ablakokon befolyt. A kevés szénát is beiszapolta. (Nemzeti Ujság, 1841. júl. 21.)
- július 11. LEKÉR (Bars m.). De. élénkülő szél, 12 után sötét borulás, 1/4 1-kor "a légkör elsötétül tömérdek porral, széna, szalma, kalász, zsup, falevél, ág és mindennel, mit emelhete vagy feshizhete, telve: olly iszonyuan, és minden képzeletet felülmúló dühhel súvölt, csattog, ront, bont a szélvihar, hogy az összezavart elemek.... csatáját az emberek az ítélet napjának vélik." Félnegyedik (7-8 perc) alig tartott e rettenetes zűrzavar, mialatt szem nem látott, fül nem hallott, a közbe sűrű zápor gátlá a szelet. "...az uradalmi kastély roppant mansardfödélét (a manzard tető; megtört síkú tetőszerkezet, lakóter kialakításával) a legvastagabb gerendákkal a kertbe sodrotta, és e födél némelly nagyobb részét 30-40 ölnyire, az összeszegezett léczeket, zsindelyeket néhány száznyira szétröpítette." Az uradalom nagy pajtája födelesteől és kőfalaival együtt elpusztult, nagy fákat tövestől kicsavart, derékba tört, s ágait letördelte. A gabonakeresztekét szétszórta, a kékéket a földekről a faluig hordta. A GARAM medrét a földek terményeivel megtöltötte, s a kékék úgy usztak, mint a téli jégzajlás. A bükkönynek sok helyen a nyoma sem látszik. "A fergeteg dörgés és villám nélkül nyugotról keletnek tarta." LEKÉR körül több helyen pusztított a tornádószerű szélvihar. (Nemzeti Ujság, júl. 24.)
- július 12. SZILÁGYSA. "A tengeri néhol annyira ment a mezőn, hogy ujságul sütni is lehetett, mi éghajlatunk alatt ritkaság." A szőlő dús termést ígér, milyen emberemlékezet óta nem volt. "A szőlő 2 héttel áll közelebb éréséhez, mint 1834-ben, és hárommal mint 1837-ben." "TASNÁDon s más méltán elhírvült hegyeken már is görbed a vennyige termés súlya alatt." Gyümölcstermés a hernyók pusztítása miatt nem lesz. (Nemzeti Ujság, júl. 24.)
- július 15., 18. RÁBAKÖZ. Ujabb jégeső volt 15-én. A július 18-i országos forró szél is nagy kárt tett a termésben. (Nemzeti Ujság, szept. 8.)
- július 18. DEBRECEN. "1841-ben július 18-án ollyan meleg völt, hogy nem lehetett kinn járni miatta. Haltak benne emberek, hüllottak el állatok." (Ismeretlen naplójegyzetei., Balog István. Déri Múzeum, Debrecen.)
- július 18. ETEK (Fejér m.). "18-án olly égető szél lengedezett, millyet magyarhon éghajlata alatt nem is gondolhatni." (Nemzeti Ujság, aug. 4.)
- július 18. HATVAN. "Az országsherte dühösködő sirocco ugy leperzselt a szőlőfürtöket, hogy legalább is 1/3 rész megtöpörödvé lehullott..." (Nemzeti Ujság, szept. 18.)
- július 18. BUDAÖRS. Július 18-án forró szél fujt. (Kreisz, Budaörs.)
- július 18. BUDA. Nagy hőség volt MAGYARORSZÁGon. BUDÁN a GELLÉRT-HEGYI

Csillagvizsgálóban d.u. 3 órakor közel 39°C-ot mértek. EGERben a minoritáknál 41 1/2°-ot és ARADon 44°-ot mértek. (Bencsik.)

július 18. BÉKÉS. Tormássy Lajos feljegyzése szerint +31°-nyi iszonyú hőség volt. (Palugyai I. IV. 30.)

július. PÁND (Pest m.). Amikor az alma megsült a napon.

"A július hó 18.-ka meteorológiai tekintetben igen nevezetes volt, – olvassuk az egykori tudósításban. Legidősebbjeink sem emlékeznek a légmérséklet olyan magas fokára. Sütökemencei hőség ütötte meg az utcára menőt s gyakran olvasztó melegségű léghab hömpölygött a künlevőre. Akaratlanul pusztá Arábia fojtó szele, a Samiel (valószínűleg Számumra gondolt a szerző) ötlött az ember eszébe, mely mint tudva van, gyakran Olaszhon s Dalmáciában is kiterjeszkedik s 14-20 napig is eltart. Annyi bizonyos, hogy nálunk is rendkívül jeleneteket hozott ezen hónap elő s hatása hihetőleg veszélyes lett volna a szabad mezőn dolgozóra, ha szerencsére vasárnap nem lett volna. Körös vidékén, mint bizonyos kútútból hallám, a szárazfüves út megperzselődött s két ökör, melyen egy lakos szénát vitt haza, összerogyott s megdöglött. Magam tapasztaltam Pándon, azon rendkívüli jelenetet, hogy az almafákon a gyümölcs délnek fekvő oldala a szónak teljes értelmében megsült. (A igen tisztelt értekező úr szíves vala két ilyen almát beküldeni, melyek noha éretlenek, egyik oldalról valóságos süteknek mutatkoztak. Szerk.) Érdekes volna több ily jelenetek közlése hazánk különféle tájairól. Egyébiránt a hőmérő keletre fekvő ablakaimban délben 34°R (42,5°C), árnyékban 29°R (36,3°C) volt, – éppen mint Bécsben; délnek fekvő ablakokban egy pár fokkal több is lehetett. Már ezt megelőző nap is, július 17-én igen meleg volt, 32 R napon, de már az utána következő 4°-kal hűsebb s így naponta egy pár fokkal lejjebb, úgyhogy július 26.-án délben a napon csak 19°-ot mutatott a hőmérő." (Jelenkor, 1899. aug. 10.)

július 17., 18. HÓDMEZŐVÁSÁRHELY. "A július 17-ként, de kivált 18-án volt fojtós melegségű szél a légmérőt árnyékban 32(R) fokra emelte (40°C), tengeri vetéscinket pedig szerfelelett lesorvasztotta." (Nemzeti Ujság, aug. 18.)

július 18. JASZBERÉNY. Vasárnap, július 18-án rendkívüli hőség volt; ezt – ahogy az újságok írták –, egész EURÓPÁban észlelték. Égető szél (sirocco) volt, szinte perzselt. Ez a meleg idő (bár kisebb mértékben) szárazsággal egészen szeptember 5-éig tartott. Említett napon (júl. 18-án) a hőmérő higanya 42° R meleget mutatott a napon, sőt másutt még többet. (Ferencesek, Merk.)

július 18. KECSEL (Pest m.). "Sz. Jakab hava 18-án egy rendkívüli (tán az arabiai elhagyott pusztákról hozzánk átvándorlott sirocco szél testvére) mellyhez hasonlóra hat évtizedet átélő emberek sem emlékeznek, és a mellynek hőségét tekintve lángszélnek is nevezhetnők, szárnyala át, hozzá szárazság pörkölte vidékünket; de e napon dúlő, égető lánghoz hasonló szél, olly tömött hőséggel bira, hogy a homokban takart tojást megsütve chetővé tevé; egy itéletet előpostáló jelenetet (tekinténk benne; mert a szárnyas házi állatok, terjesztett szárnyakkal helyőket mely árnyékban sem lelve, ide s tovább szaladgálva repdestek; az ebek vonyítottak, az utcán menők keszkenőkkel fedték arczaikat azt a felégéstől oltalmazandók – a légmérő árnyékban 32-33°R (40-41°C) szabadban 40-41 grádusra ruga oly annyira, hogy özőn tűz-vészt fejünkre omlani gyanítánk." Ez a hőség erősen elfonyasztotta a szőlőt és a kukoricát. (Nemzeti Ujság, júl. 31.)

július 18. KERTA. "Irtóztató meleg szél fűjt." (Süle. Időjárás, 1949. 314.)

július 18. NÓGRÁD. A sirocco a burgonya szárát megpörkölte, ellankasztotta, éppen amikor kötne. (Nemzeti Ujság, aug. 14.)

- július 23. ESZÉK (Szlavonia.). Napok óta rekkenő hőség, s az árnyékban 35°R a hőmérséklet ($43,8^{\circ}\text{C}$). E hőséget megtörte a 23-i zivatar és orkán, jégeső, s szinte őszi idő lett. A szélvész épületek fedeleit felszaggatta, a gyümölcsöt lerázta, a terményeket összekuszálta, az erdőben százados tölgy, s más fákat derékba tört, de a földet az eső alig 1 hüvelyknyire (2,7 cm) áztatta meg. A szalonna mázsája 16-18-20 pengő forint. A zsir fontja 14-15 p. krajcár, a közönséges gyapjú 24-30 pfrt. Dohánynak, bornak semmi ára. Nagy a pénzhány. (Nemzeti Ujság, szept. 1.)
- július 28. NAGYBÁNYA. Árnyékban 26°R ($32,5^{\circ}\text{C}$). (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.)
- augusztus. HATVAN. A gabonatermés a közepes alatt volt legalább 1/3-dal, a tavaszi pedig felével; a takarmányfélék a tavalyinak 2/3-ával alatt maradt. (A nagy szárazság következtében az árak emelkednek, élő állatokat elkótyavetélnek.) (Nemzeti Ujság, szept. 18.)
- augusztus 10. IVÁN (Sopron m.). Meteor hullás. "Légkörök hullása" leírása (21 sor) (Drinóczy, Böngészek, 412.) (Soproni városi levéltár.)
- augusztus. DÁLNOKI (Háromszék m). Rendkívüli hőség volt a nyáron, némelykor 30°R ($37,5^{\circ}\text{C}$). Az aratás nagyon közepes, búza 1/3-ával, rozs és zab 1/2-ével, árpa 1/4-ével lett kevesebb, mint tavaly. Törökbúza alig egy hatoda termett, haricska (tatárka v. pohánka) semmi. (Nemzeti Ujság, szept. 1.)
- augusztus. DÉVA. Az aratás igen gyéren ütött ki. Ahol máskor 40 kalongya termett, most csak 9-10, a lapályos helyeken 2-3, s ezek is 1-1 1/2-vel kevesebb kalongyát eresztettek. Az aratás nagy hőségben történt, a szem egy része elpergett. Zab annyi kupa sem termett, mint ahány vékát elvetettek. ... (Nemzeti Ujság, szept. 11.)
- augusztus. MISKOLC. Oly nagy a kenyérszűke, hogy "most már bátran állitható, még az 1816-ki szűk esztendő sem véve ki, mikor a MISKOLCI piacon 90 frtos tiszta buza, 80 frtos rozs, 20 frtos zab nem ritkaság vala, a három legközelebbi évtizedben alig volt soványabb esztendő." Az 1816. évi termés annyiban volt jobb, mert a TISZA közelében kedvezőbb volt az aratás. (Nemzeti Ujság, szept. 11.)
- szeptember 9. BUDA. Megkezdődött a szüret, az eredmény kielégítő, bár az esős idő nem kedvező. (Nemzeti Ujság, szept. 15.)
- szeptember 15. SZEKSZÁRD. Szünni nem akaró esős időben javában folyik a szüret. (Nemzeti Ujság, szept. 18.)
- ősz. ERDÉLY. Az országszerke volt nagy szárazság okozta szűk termés miatt a Kormány elrendelte, hogy ebben az évben "katonai összevonás nem lesz." (Hadgyakorlat.) (Nemzeti Ujság, szept. 4.)
- szeptember. CSIK és GYERGYÓ M. Tavasszal hernyók pusztítottak a gyümölcsösökben, most pedig az elszaporodott egerek miatt nem vethetnek. (Nemzeti Ujság, szept. 22.)
- szeptember. KÜKÜLLŐ M. A bor az 1834. évinél is jobbnak és többnek ígérkezik. Nagy a hordó- és edényhiány. A bor ára leszállott, "négy garason javának kaphatni kupáját." (Nemzeti Ujság, szept. 22.)
- szeptember. NAGYBECSKEREK. Igen szűk volt a termés, sőt egyes vidékeken nem is termett. Vetőmag sem elegendő, s a megye öt év alatt visszafizetendő 200.000 ft államsegélyt kér. A nagy búzahiány miatt a katonaságot sem tarthatják el. A tiszta búza köble 13 ft. Kimerítő részletes leírása a nehéz állapotnak. (Nemzeti Ujság, szept. 29.)
- október 7. SZILÁGYSÁG. "F. hó 7-én oly égi háború dühöngött, mint nyáron. Sok helyi jég is hullott, s a már elkészült szőlőnek egy harmadát elverte." (Nemzeti Ujság, nov. 3.)
- ősz. ESZTERGOM. "Közép termés, de jó bor termett." "Aratás jún. 28., szüret szept. 13-án." (Esztergom, Időjárás, 1925. 97.)

– KASSA. Egy rendkívüli orkán pusztított, a sétányon öt fát gyökerestől kidöntött, és az akadémiai templom tornyának keresztjét erősen elhajlított. (Pláth I. Kaschava 225.)

– MAKÓ. A MAROS áradása után a töltéseket jókarba helyezték. (Reizner, Makó 94.)

december 31. ABONY. "... midőn a reformátusok a délután hálaadó istentiszteletről jöttek, egy dézsa nagyságu tűzgolyó-meteor repült el délfelől északnak a város fölött, mely nagy fényességével minden élőt megdöbbsentett, látása után egy pár pillanat múlva oly iszonyú dörgéssel, mintha száz ágyút sütöttek volna el, a határ északi része fölött szétrobbant." (Abonyi L., Abony, II. 311.)

1841. KENDERES. "Nb. 1838, 39, 40-be nagy árvizek voltak, úgy, hogy a réteken összel kaszáltak, melynek következtéséből a vízmellékiek nagyon megszorultak. Hanem hal, csik temérdek sok volt és a víz árendások nagyon nyertesek voltak. Hasonló árvíz volt 41-be is, de pünköstre elment, csak a réteken maradt meg.

A tél, mely a mult decemberbe keményen kezdődött, januárius első 19. napján csőre, lágy időre fordított, úgy, hogy mindenütt víz volt, de a föld alatta fagyos. Azután fordított kemény hidegre, majd minden nap hó esett. Ezt folytatta februáriusba is, következtéskepen nagy hó lett, de a törést a szél mindjárt behordotta és az út járhatatlan volt. Március 18 első napja hasonló volt, azután éjjel dér, nappal melegek jártak. Április egészen száraz és oly melegek jártak, hogy kánikulába is beillett volna, mely a földnek nedvességét kivette és minden mező sülni kezdett.

Május hasonlóképpen száraz, sovány, meleg és nagy szelekkel járt, mely miatt a mi kevés eső volt, meg sem látszott, minden elsült. Marhát, ménest, sertést bevették, kiki ahogy tudta, tartotta, pedig a feljebb való és a mostani hosszú tél miatt minden takarmány elfogyott még az urak kertjéből is, a jószág betegszik. Június sok és jó esővel ment el, de a rekkenő melegségek és az égető déli szelek miatt annak kevés vagy semmi láttatja nem volt. Meg sem tetszett sem a mezőn, sem a kaszálókon, sem az életem. Nevezetes ezen hónapnak 29-ik napja. T. i. d. u. 4 óra tájban itt a tornyunk felett látszott egy kis felleg, olyan forma, mint egy szűrő, melyet fel sem vettünk, egyebütt tiszta lévén. Egyszer hallik ezen fellegbe lassu morgás, zugás, szüntelen való lassu menydörgés forma. Ez tartott mintegy másfél óráig és vártam, mi lesz belőle. Egyszer KISUJSZÁLLÁS felé neki ereszkedik, erre feltámad egy mindent felforgató orkán, amely jött vakító porral, szalmával, náddal, fák gallyaival, mindenféle szeméttel, úgy, hogy lehetetlen volt kiállni. Tartott ez mintegy fél óráig, azután jó zápor lett belőle, kisebb ugyan, de mégis nagy szélllel. Ez az orkán keskeny helye ott ment el, úgy, hogy a faluba sem volt mindenütt, de ahol elment, ott az épületeket megszagatta, némely fákat gyökerestől kitekert, némelyeket lehasogatott, némelyeket derékon kettétört és igen sok kárt tett.

Július. Ez a hónap nagy szárazsággal, égető meleg szelekkel ment el. A melegség csaknem kiállhatatlan volt; volt ugyan néha eső, de amely egy óra múlva meg sem látszott, minden elsült. Emlékezetre méltó kiváltképpen ennek a hónapnak 18-ik napja, a rettentő meleg szélről, melyhez hasonlóra sem én, sem a nálam öregebbek nem emlékeznek. Már reggel a nap és a körülötte levő levegő fényes tűz formába látszott, déli 11 óra tájban el kezdett fújni a déli nagy tüzes szél, mintha lángoló kemencéből jött volna, amely az embernek képét mint a tüzes láng, úgy égette. Árnyék, fák alja mindegy volt, a hővség kiállhatatlan, a házakba is levetkezve alig lehetett szenvedni. Tartott ez egész naplementig és a nap lementé után is sok ideig szörnyű meleg volt. Amint az újság is írja, ez nem egyéb volt, hanem az ákai tüzes szél és onnan is jött. A melegség grádusa volt 40(R) gradus (50°C) némely helyeken – amint hallottuk – több is. Keresztülment csaknem egész MAGYARORSZÁGon, a

tudósítás szerint mind ERDÉLYBen, mind BARANYÁban volt. Ez sok helyeken szőlőt, tengerit, általában vévén pedig mindenütt a veteményeket, tavasz buzát, kivált a kölest megégette, mivel a köles a szárazság miatt soká kelvén ki, még gyenge korában kapta és abból egy szem se lett." (Debreczeni Pap István lejegyzései.)

- VEGEL (Veszprém). 1841. januárban sok hó esett, a május igen meleg és száraz, december pedig meleg volt, erős ködökkel a reggeli órákban. (Bolgár, 29.)
- GYULA. Tormásy Lajos békés megyei főorvos följegyzései szerint GYULÁN 1841-iki július 18-án +31 foknyi iszonyú hőség volt. (Palugya, Magyarorsz. leir. 4:30. Haan. I. Békés vm. Lajd, 1:54, Bolgár 24.)
- MAGYARORSZÁG. "Melly mennyiséggel haladjon el a szél, azt legközelebb is vőlt alkalmunk 1841-ik évi július 18-án tapasztalni, midőn az AFRIKÁban uralkodni szokott Sirocco nevezetű forró természetű szél a közép tengeren s EURÓPÁN keresztül jöven, hazánkban is olly jelenet volt, millyenre egy élő ember sem emlékezik. Ekkor különös szerencsénkre vőltak az Alpesi nagy sor hegyek, mellyek azon szélnek nagyobb erejű vonalába esvén azt feltartották, és így bennünket annak csak gyengébb mennyisége és ereje érkezett. Az örökös havakkal kérkedő Alpes hegyein hó vonal feletti magasságába jött pedig Sirocco; mivel ottan minden havat egyszerre olly példa nélküli módra elolvasztott, hogy a hegyeknek minden havas helyeiről az elolvadt havaknak vizei roppant kiöntéseket okoztak. Tehát a szeleknek nemcsak mennyiségi, hanem nagy magasságra hatásuk is van, mely szerint az Arábiai veres homokok is hozzánk könnyen elérkezhetők." (Puki Simon 44.)
- ABONY. Ezen évben a határban jó, bő termés volt. (Abonyi L. Abony, II. 307.)
- SOPRON. Ebben az évben nagyon hideg telünk volt, még a szőlőtőke is megfagyott. Kevés havunk volt. Száraz nyár következett. Nagyon jó bor termett, de kevés. De a gabona, szalma, széna és (Grumath, grummet = sarjú; német) igen kevés volt. (Bruckner.)
- PENC. "Gabonára rossz termés, de bor, aki október(ben) szüretelt igen jó lett. Egész nov. (és) X-ber esős, lágy idő."* (Csörföly I.)

1842

január 2. TATA. Január 2-án köszöntött be végül is az igazi tél. Jégvirágok lepték el a konviktorok (bennlakók) ablakait, a fákon vastag zúzmara pompázott. Eleinte csak az utak sara dermedt szilárdná, a tavak egy ideig még ellenálltak, de a következő éjjel fagy a rajtuk is erőt vett. (I.k. 183.I.)

január 4. TATA. Január 4-ére hó borította el az egész látóhatárt. Este és a rákövetkező éjjel annyi hó esett, hogy megint elő lehetett venni a szánokat, amelyen való közlekedés kellemesebb, mint a fagyott sár miatt rázós utakon a szekerezés. (u.o.)

január 7. PEST-BUDA. A DUNA zajlik, a hajóhid bérője másodikán este elkezdte annak le szerelését, 4-én jégzajlás miatt nehéz volt a DUNA-i közlekedés. (Nemzeti Ujság jan.)

A hidat legkésőbbben kiszedték.

Legkorábban helyezték be.

1825. jan. 7.

1824. febr. 26.

1826. jan. 7.

1828. febr. 29.

1827. jan. 6.

1832. febr. 26.

1834. jan. 6.

1834. febr. 26.

1837. jan. 1.

1835. febr. 23.

* Itt vége szakad a feljegyzéseknek. A füzet betelt, de a folytatása – az új könyv – elveszhetett. Csörföly István az 50-es évek elején Rádra költözött – bizonnyal nyugalomba vonult – és ott halt meg 1855-ben.

- január 15. POZSONY. A DUNA jege 14-én este 10 órakor megállott, 15-én reggel újból elindult, délben a jég torlódott, s már gyalogkocsikon megindul a közlekedés. (Nemzeti Ujság, jan.22.)
- január 25. TATA. Január 25-e Szent Pálnak, a nemzetek apostolának napja elég zordonan köszöntött be. Ez csak az utazóknak kedvezett, akik szánokon közlekedtek. Eddig -14 fok volt a legnagyobb hideg, általában -5 és -8 fok között mozog a hőmérő higánya. Az atyák is fölhasználták a szánkázási lehetőségeket. (I.k.284.l.)
- január 26. BÁCSKA. "A mostani tél nemcsak hasonló az 1830-ki nagy télhez, hanem talán még annál is irgalmatlanabb; legalább tájunkon a hó általljában három lábnyi magas, melyet egy rettenetes orkán f. hó 26-kán rettentő viharral kezdve 24 óráig szakadatlanul tartva, annyira összehordott, s lesulykolt, hogy a közlekedés teljesen el vagyon zárva a helységek között, még nagyobb bajjal, s teherrel, mint az első cholera idejében." (Nemzeti Ujság, febr.12.)
- január 30. BUDA. ADUNA átfagyott. (Kruspér, I. 1841-1849.)
- január 30. SZEGED. Az ősz (1841) eltartott Újévig. Több fa virágzott, némelyek nagyobb "másod gyümölcsöt" termettek. Jelenleg igazi a tél, a hó térdig ér. (Miskolczy, Nemzeti Ujság, febr.9.)
- január 31. A tél fagya, mely a hó elejével tört ránk, egyáltalán nem enyhül, sőt kitart; erősödik. A ház nyári szükségletére jeget vágtak a tavon, és jégvermünkbe szállították. (I.k.284.l.)
- február 2. TATA. Mária tisztulásának napján bizony nem hagyott alább a fagy. Nem is várhatjuk a szállóige szerint, mert a nap nagyobb részén derűs, napos volt az időjárás. (I.k. 285.l.)
- február 3. TATA. 3-án beállított hozzánk a diákság farsangjának előkészítésére Veinczinger Ferenc, POZSONYi táncmester (tánctanár), és elmondta, hogy ott elég biztonságos az átkelés a befagyott DUNÁN. Ugyanilyen hírek érkeznek PESTről, VÁCról és ESZTERGOMBól. KOMÁROMban egy sávon mégis biztosították a hajós-ladikos átkelést. (u.o.)
- február 6. TATA. 6-áig bevált a Mária tisztulási napján hangoztatott előrejelzés. A hideg annyira megingathatatlanul uralkodik, hogy -15°-ig is leszáll a hőmérő higánya. (I.k.285.)
- február 12. LIPTÓSZENTMIKLÓS. "január elejétől csak kétszer havazott és az igen gyéren, azért vetéseink nem fedvék.." "Több hét alatt láthatárunkon felhőt sem láttunk." (Nemzeti Ujság, febr.23.)
- február 13. TATA. A fagy annyira megvastagította már KOMÁROMnál a DUNA jegét, hogy rakott nehéz szekerek is biztonságosan átkelhetnek rajta. (I.k.286.l.)
- február 24. TATA. Bár Jégtörő Mátyás napján jelentős enyhülést vártunk, erős, hideg keleti szél fokozta csak didergésünket. A fák ágait téli zúzmara öltöztette újra fehérbe. (I.k.287.l.)
- március 4. TATA. Végre ránkvirradt az első tavaszias nap. Fölvidultan láttuk mint olvad el a langyos esőben először a kertek, majd a következő napokon a dombok-hegyek hava is. Természetesen ez jelentősen sárossá tette az utakat. A megennyhült időjárás erőt vett a DUNA jegén is. Megszűnt az átjárás biztonsága – amint hírlik – nemcsak KOMÁROMnál, de PESTen is. Akik ugyanis még megkísérelték az átkelést, kénytelenek voltak dolgukvégezetlen visszatérni. (I.k. 287.l.)
- március 11. TATA. Oly erős északi szél dühöngött, hogy már-már attól tartottunk, hogy megrongálja a tetőket. Egész télen nem emlékszem, hogy hasonló viharos szél lett volna. (I.k.288.l.)

- március 14. TATA. Bár még éjente előfordul gyöngye talajmenti fagy, a nappali felmelegedés az erősödő napsütéstől fokozatosan emelkedik. Nagybőjt kezdetével a kerti, mezői és szőlőbeli munka is megindulhatott a kedvező derűs, enyhe időben. (Uo.)
- március 14. PEST-BUDA. A hajóhidat a két napig tartott nagy szél ellenére is beállították, s a forgalom megindul. (Nemzeti Ujság, márc. 16.)
- március 14. PEST. A DUNA jege kár nélkül elvonult, a hajóhid beszerelését 8-án megkezdették, a nagy szél daczára 14-én elkészült. (Nemzeti Ujság, márc. 9., 16.)
- március 18. ESZTERGOM. Üstökös megfigyelés. B.K. (valószínűleg bencés gim.tanár.) (Nemzeti Ujság, ápr. 1.)
- április 7. TATA. Mintegy a fölmelegedő légkör bizonyítékeként kétszer egymásután vonult el zivatar villámlással – mennydörgéssel felettünk. Az első keletről érkezett, a másik napnyugta felől, de egyik sem riasztotta vissza a fiatal rendtagokat attól, hogy a kertész és a napszámosok segítségével kerti munkával foglalatoskodjanak. Ám a viharos északi szél, mely a következő három napon át jelentősen lehűtötte a levegőt, újra fagyot és havat hozott. Hó fődte be újra a tájat, de ez a hó már nem állta soká a napsugarak melegét, és a hegycsúcsok kivételével csakhamar elolvadt. Ápr. 8-9-10 elértével újra langyosabb lett az idő. (I.k.289.l.)
- április. EGER, DEBRECEN, NAGYVÁRAD. Április közepén havas, esős, viharos és zivataros időjárás, amelly 17-éig tartott. (Nemzeti Ujság, ápr. 27., 30.)
- április 21. TATA. A felmelegedés e napon árnyékban elérte a 15°-ot, mire a bennlakók termeinek fűtését abbahagyhattuk. Kőrgallér (pallium) nélkül is kimehettek már. (I.k.289.l.)
- április 27. TATA. Az időjárás változékonysága ilyenkor még sok gondot okoz. Az északi szél okozta lehűlés, fagy lelohasztja az emberek reménykedését, kik a rügyező-bimbózó-virágzó fák láttán már-már jó termésre számítottak. Ilyenkor gyakran hallani kicsinyhitű panaszokat, sopánkodást. Mi vessük csak bizodalmunkat abba, "kiben élünk, mozgunk és vagyunk, Ő aztán táplál majd bennünket." (I.k. 289.l.)
- május 2. BIHAR. Havas, esős tavasz. "A méhek a tavalyi roppant szárazság következtében többnyire a télen át éhen veszték el, a legnagyobb méhesgazdák sem tudtak sok kast kirakni." (Nemzeti Ujság, máj.21.)
- május 3. TATA. Keresztjárá napok harmadik napján a hosszabb ideje tartó szárazságot egy kevéske csapadék váltotta föl mintegy feleletül könyörgéseinkre. Mivel 11-éig némi esőben ismételtel részünk volt, az emberekben újraéledt a remény, hogy nem lesznek rossz termés kilátásai. Az esős, borús időjárás miatt a fagyosszentek is fagy nélkül múltak el. (I.k.290.l.)
- május 7. BIHAR megyében éhínség pusztítja a szegényebbeket, s számos román ajkú kol-dul, s elhagyja otthonát. (Nemzeti Ujság, máj. 7.)
- május 15. POZSONY. "Pünkösöd másodnapján 3-4 óra közt délután itt olly rögtöni és sebes zápor esett, hogy a hosszú utcai földalatti csatornák nyílásai bedugulván, néhány boltba már a víz betódult. A fergeteget sűrű nagyszemű jégeső kísérte." (Nemzeti Ujság, május 25.)
- május 31. TATA. A fagy nem érte a kerteket és szőlőket – hála Istennek! –, bő termést ígérően fejlődik, növekszik minden. A többször ismétlődő kisebb eső egyaránt érezteti hatását a gabonaföldeken, szőlőkben és gyümölcsösökben, tehát gazdag aratásra, bő szüretre és jó gyümölcstermesre számíthatunk. (I.k. 290.l.)
- június 22. VÁC. "... nevezetes forgószélet láttunk, mely a Keleti-oldalon délutáni 1 óraker támadván, szinte másfél óráig keringett. Különös színvegyületté olvadt az erős szél

- által összeseprezt különféle anyag, de jobbadán por, ez mintegy 30 ölnyre kupalakban fölött, s mindig tova lejtett, utóbb midőn szinte felhőkéig ére, meggörbüle".
- június 23. JÁSZBERÉNY. Június 23-án kora reggeltől 10 óráig olyan sűrű felhők borították az eget, hogy tavasszal sem volt külön. (Ferencesek, Merk T.)
- június 23. PEST. "Kiadós eső, mi ma azért is áldáshozó, mert PEST iszonyú porát leönté. A belvárosban az egyik utcának "csatornalyuka" bedugul, s ami részben már a pincékbe foly." (Nemzeti Ujság, jún.25.)
- június 30. TATA. E hó végére, az előző hónap reményei jócskán megcsappantak. Többszöri szél és napsütéses forróság – csapadék nélkül – visszavetette fejlődésben a gabonát, kukoricát, legelők pázsitját. A burgonya sem bokrosodik. Egyedül a szőlőknek kedvez a napos idő. A kerti vetemények is csak ott állják a szárazságot, ahol öntözik. A gyümölcsfákról elég sok éretlen gyümölcsöt vertek le a heves szelek. (I.k.291.l.)
- július 6. TATA. Az összegyülekezett felhőkből nyugati széllel erős zivatar keletkezett, amely a várt esőt meghozta. Sajnos azonban néhány óra múlva elült a szél, és az esőzés megszűnt. Három ujnyi mélységig ázott csak át a talaj, de ezért is hála az Úrnak, mert a kerti veteményeknek ez is javára vált. (I.k.292.l.)
- július 8. TATA. 8-án teljes napfogyatkozás volt, amit nem kis rémülettel és kíváncsisággal szemléltünk. A hold kb. 2 órán át takarta el előlünk a napkorongot. Kezdeté reggel 6 óra előtt 3 perccel volt. 7 órakor következett be a teljes elsötétülés, úgyhogy az óra számaait nem tudtuk kivenni. E teljes takarás csak 6 percig tartott. Ritkán jut egy ember életében alkalom e természeti jelenség megfigyelésére. (I.k.292.l.)
- július 8. DEBRECEN. "Július 8-án látható napfogyatkozás volt 6 órától 7 óráig. 7-től pedig 8-ig megtölt. E reggel esett." (Ismeretlen naplójegyzés. Balogh István. Déri Múzeum, Debrecen.)
- július. DEBRECEN. "Július hónap elején volt a buza ára 16-17 v.frt. A tengeri 10-12, a rozs 8-9, árpa 7-8 közt". (Ismeretlen napló feljegyzés., Balogh István Déri Múzeum, Debrecen.)
- július 16. VAJTA (Fejér m.). ".....E környéken is, valamint az egész DUNA mentében nagy szárazság uralkodik." (Nemzeti Ujság, július 16.)
- július 17. TATA. Villámásos zivatar után, mely nyugatról érkezett és 1/2 10 tájban vonult át a vár felett, kiderült az ég, és a TÓVÁROS felett hold-szivárvány jelent meg. (I.292.l.)
- június 22 és július 23. ABONY. 54 helységben okozott jégkárról tettek jelentést a megye szept. 4-i közgyűlésén. A károsultak érdekében felirtunk a "m.kir. helytartótanácsához." (Nemzeti Ujság, szept.10.)
- július 22. (Abauj m.). "Számos helységekből a jégeső megbecsülhetetlen nagy károkat tett." A főszolgabírák utasítottak, hogy a legközelebbi megyei közgyűlésre helységenként a kárról jelentést tegyenek. KASSA szőlőinek egy részét a jég teljesen elverte. (Nemzeti Ujság, aug.10.)
- július 22. SZEGED. Du. 1 óra körül iszonyú szélvész dühöngött. (Nemzeti Ujság, július 30.)
- július 19. ZEMPLÉN. "... néhány határt a jég tönkre zúz vala. A jégelvert határok lakosai – mi e vidéken szokatlan – ALFÖLDre kényszerítettek vándorolni, keresni munkát s élelmet." (Nemzeti Ujság, aug.3.)
- július 26. BÁCS M. "... a TELECSKAi, s TISZAI járásokban dühöngött szél-orkán nem csak hihetetlen rongálásokat, s pusztításokat tönk, házak, szállási épületek, s tornyokban, hanem közel félmilliomra becsült kárt okozott a keresztekbe rakott gabonában; valóban siralmas vala látni a TISZA háborgó hajkait áldást ígérő gabona-keresztekkel elborítva..." (Nemzeti Ujság, szept.24.)

július. NÓGRÁD. "E megye hegyes vidékein az éhség olly rettenetes fokra hágott, minőre a legöregebb emberek sem emlékeznek; sok szegény egy két kiló rozsért 2-3 kiló őszi gabonával vetett földjét kínálgatja, voltak akik az elvetett burgonyát is lopva kaparák ki a földből, azzal enyhítendők éhségöket." (Nemzeti Ujság, júl. 30.)

július 15-29. "Szörnyű mostoha idő. Hideg szelek ismét és nagy szárazság. 22. Iszonyú szélvész ismét reá igaz hideg idő. 29. Sz. János nap óta szörnyű sok szél és nagy szárazság után valahára 29 Július, egy kis eső." (Jakucs I.)

augusztus. TÁPIÓSZENTMIKLÓS. A szárazság miatt rossz a termés; az őszi gabona általánosan 2 és fél, a zab 2, az árpa 3-4 szemet adott. Burgonya és bor talán lesz; gyümölcs lesült. A legelő szik. Az egész határban csak 2 kút van, s azokban is kevés víz. (Nemzeti Ujság, szept. 10.)

szeptember 9. DEBRECEN. "Az a' 9k Sepbe esett jég az apró állatokat, – mellyeket a' mezőn talált agyon verte – még a' birkákat is, a' fiatalabbakat – az erősebbeknek pedig még a' lovaknak és tehéneknek bőreiket kihalasogatta." (Ismeretlen naplóbejegyzés, Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)

szeptember 14. TATA. A várt eső a megelőzőknél bőségesebben áztatta át a szomjazó földet. A villámlásokkal kísért csapadék – sajnos – főképp a burgonyára megkésve érkezett. De azért a kertek, szőlők, rétek fölüdültek tőle. (I.k.295.l.)

szeptember 20. Esőre hajlott. Rendkívüli nagy szárazságban nagy áldás! Több S. Pataki Kalendárium is van, de azokban semmi időjárási feljegyzést nem találtam, a fentiekben sem állandóan, csak ritkán volt bejegyzés. (Jakucs J.)

szeptember 22. VAJTA (Fejér m.). "Szüretünket 22-én kezdtük csupa kénytelenségből, mert egy hét óta minden nap esik, a termés remény fölött jutalmaz, nem annyira jószág, mint mennyiségre nézve. A must íze szokatlan, a csukor édességet némi öszvehúzó keserű-savanyúság mintegy elnyomja: mit a rendkívüli rothadság okozhatott; a mennyiség hozama félszer felülmúlja a tavali termésünket, a fehér szőlőben. Gyümölcsink az idén középszerű mennyiségben termett, de egyáltalán nem legjobb. Szénánk meglehetősen termett, és igen jól. Szalmánk elég, sarjunk semmi." (Nemzeti Ujság, okt. 1.)

szeptember 26. TATA. A többszöri eső miatt panaszkodnak a szőlősgazdák, féltik a must minőségét. Emiatt korábban lesz idén a szüret e környéken. A szeszélyes, szeles, hosszú ideig száraz, majd utóbb esős időjárás lassította a szemek fejlődését, beérését. Lehet, hogy fanyar, savankás lesz a bor. (I.k.295. l.)

szeptember 28. PEST-BUDA. "Tegnap (csütörtök) esti 5 óra tájban – mintegy 10 napi minduntalan megújult esőzés után, melly a levegőt is didérgésig meghűté – rendkívül nagy zápor vonult sötét alakban az ikerváros vidékére, különösen BUDA hegyein volt ez iszonyú és égszakadás színhelye, és mellyek a pár évek előtti hasonló zápor okozta rémképeket idézik elünkbe. Itt 2-3 embert sodrott el és fullasztott meg a vízár, amott tán többet, más helyen házakat döntött romba, másutt kocsikat lovasztól teherrel együtt ragadott el, több mázsás követ hengerített le a hegyről a völgyutczába, az épületek tetemes megrongálásával; a szüret szept. 26-a (hétfő) óta szakadtan foly, most a szőlőtulajdonosok nem kis kárt szenvedtek, mindenütt csak jajj, panasz, sirázkodás, újabb balesetekről hallhatni. PESTen a táborban, melly szept. 13-án vevé kezdetét, szinte váratlan zavart, tán károkat is okozott a zivatar, mintegy 60-70 ló idejében eliramlott, sátorok beroskadtak, a vízroham pusztított, hol martalékra talált." (Nemzeti Ujság, okt. 1.)

szeptember 29. BUDA. A felhőszakadás okozta károkat a következőkben állapították meg: "Részleteket most csak annyiban adhatunk, amennyiben nálunk illy

baleseményekről és az azok körül történni vagy nem történni szokott hatósági rendelkezésekről valamicskét tudni szabad. BUDÁN hír szerint 22-25 ember veszté életét; többeket főképp gyermekeket, hír szerint az iszabpól ástak ki, házat, hír szerint kettőt rombolt le a vízár; marhát és szekeret többet ragadott el, káros nyomot hagyván maga után, különösen a szőlőkben. A pesti táborban, melyet a kellemetlen időjárás majd minden érdekéből kivetkeztetett, s ugyanezért oct. 4-én eloszlott. Korán sem volt olly tetemes a kár, mint első pillanaton mutatkozik. Az elfutott lovak száma 160-170; melyek visszaidézése azonban nem nagy munkába került, kivéve az éjen át történt nyomozást, mert másnap reggel, amint megpillanták kereső gazdáikat, szaladva sietének vissza azokhoz. Néhány sátort elragadott a szél, de azok sem veszték el." (Nemzeti Ujság, okt. 12.)

szeptember 29. ÓBUDA. A szüret 28-án vette kezdetét, másnap a borzasztó zivatar azt megszakította. Fülledt hőség mellett szerencsétlenséggel terhes felhők tornyosultak a szegélyző hegyek felett. De. 5 óra körül a fűkevesztett elemek kitértek. Jégverés, felhőszakadás tört ki szőlőink felett, délnyugati orkánszerű szél mellett. A víz a mélyebb bevágású utakon elérték az embermagasságot és ellenállhatatlan erővel hömpölyögve magával ragadott embereket, lovakat, mustostartályokat is.

A hegyekből leáramlott víztömegnek leginkább a főuton lévő korcsma (Nadelwirth) volt kitéve, a kaput a víz benyomta, s egyúttal az udvart körülvevő fal egy részét ledöntötte. A korcsmában a víz 4 látnyi magasságot ért el: és az ide beszorult szüretelők csak tétlen szemlélői lehettek az árhullámaival küzdő embereknek, lovaknak, és az aszú szüretelési felszereléseknek. Sok akó mustot elvitt, s sok ember csodával határos módon maradt életben. A GRÜNHAL, TRANCHEMENT, KRONAWELTBURG és a BRÜDERTACHE RIED szőlőkben, ahol a szüret még nem indult meg, a jég, valamint a hegyi vizek igen nagy pusztításokat okoztak. A szőlőktől kivezető mustkiszállító utak javíthatatlanokká váltak, egész szőlőket kimosott az ár, más-hová hordotta a földet. (P.Z.okt.12.)

október 9. KASSA. "Időnk változó, hűvös és esős; ritkán napfény, mult héten nagy villám-lások és mennydörgések, már valódi őszi kellemetlen napok járnak; a jó szürethez vége minden reményeknek." (Nemzeti Ujság, okt.15.)

ősz. DEBRECEN. "Szeptember, Octóber és Novemberben a búza ára 6 15, 7 15 frt." (Ismeretlen naplóbejegyzés., Balogh István. Déri Múzeum, Debrecen.)

október 15. TATA. A szüret valóban kedvezőtlen körülmények közt, esős, hideg, szeles időben zajlott le. Akarva-akaratlan meg kellett engednünk a bennlakók termeinek mérsékelt fűtését. Ajánlatosnak látszik a borsó, burgonya-szedés és mielőtt a fagy kárt tenne vagy legalábbis keménnyé tenné a földeket. Gazdászaink úgyis nehezen vigasztalódnak meg azon való csalódásukon, hogy májusi reményeik csak kisebb mértékben váltak valóra. (I.k. 296.1.)

október 24. PEST. Este 7 körül zivatar, "A József-külvárosban a mennykő rettentő csattanással egy házba ütött, s lángokra lobbantá." (Nemzeti Ujság, okt.26.)

október. EGER. Szeptember végén a szőlő egy részét a "jég megesapta", mégis gazdagabb a termés mint a múlt évben. A borok minősége a kedvezőbb fekvésű hegyoldalak termésétől eltekintve középszerű. A különféle fokozatú boroknak 4 p.ft.-12 p.ft adogatják pudját (azaz 6 akót)*. (Nemzeti Ujság, nov. 12.)

október. NAGYKÁLLÓ. "Nálunk az őszi idő tökéletesen beállott mérges hideg szelével,

* Elmélikedések a bor kezeléstről. (Réthly)

- sőt egy éjszaka fagyásunk is volt. Szüretünk igen dús. A termés jósága a tavalyit meg nem üti." (Nemzeti Ujság, okt.22.)
- október. SZEKSZÁRD. Szüret befejeződött, mennyisége felülmúlja a múlt évit, 1834 óta ily bő termés nem volt. Hordóhiány sem. A bort 2 váltóforinton adják. Az idén a száraz nyár miatt a szőlő korán ért, viszont az őszi esőzések miatt megkezdték a szüretet Sz. Mihály nap előtt. Szept. 29-én du 5 óra után nagy zivatar sűrű jégzáporral. A dühöngő orkán, a felhőszakadás nagy kárt tett. Számottevő egér kár is volt. (Nemzeti Ujság, okt.19.)
- október. VERŐCE. "Időnk folyvást komor, alig van nap, mellyen ne esnék, mi okból őszi vetéssel is soká elmaradtunk; burgonyánk is többnyire még föld alatt van." (Nemzeti Ujság, nov. 13.)
- október. VERŐCE (Pest m.). "Esős szüretünk volt, oct. 5-26-ig tartott. Borunk mennyisége reményen fölötti annyira, hogy hordókat drága pénzen is alig kaphatni, – minőségére nézve a tavalyinál alább áll; eddigi ára 4 vft., a szomszéd helységekben azonban 2 vft. adogatják; mint hallják a szokolaiak 1 pgő ft. PESTre is szállítják, innen leszámítva a fuvarbért és a VACZ pesti vámpénzt, alig marad 1 ft 15 akója, és ez a' szőlőmunkák díja..." (Nemzeti Ujság, nov.12.)
- október. VESZPRÉM. "A szüret vidékünkön igen kedvezőleg ütött ki. A hordók vajmi kapósak." (Nemzeti Ujság, okt.19.)
- október-november-december. ÓBUDA. Mindig esős időjárásunk volt november 5-éig, ekkor kezdődött a három napig tartott oly erős hideg, hogy az ablakok kissé befagytak. A hidat még novemberben leszerelték. December folyamán esős volt az időjárás és az ezt követő január igen enyhe volt.
- november 2. TATA. Más jelentősebb esemény híjában az időjárásról adunk összefoglaló képet. Az őszi már szeptember közepe óta jelentkezett. A száraz nyarat esős idő váltotta fel. Alig akad száraz nap a gyöngye kukorica és burgonyatermés betakarítására. Hasonlóan kedvezőtlen előzmények után ment végbe a szőlőszüret. Egyedül a legelők szénahozamát javították meg az esők, és november 2-án még szépen zöldülnek a legelők, a jóság is kijárhat legelni. (I.k.297.)
- november 4. TATA. Boromhei Szent Károly napján lepte el az eddig viruló zöld réteket az első erősebb dér. Sőt az intézet kelet és északra néző ablakain is megjelentek a jégvirágok. A halastavak még ellenállnak a fagnak, de a bennlakók termeit erősebben kell fűtenünk. (I.297. l.)
- november 6. TATA. Ahogy fölkelünk, és kitekintünk, hó borította el a tájat. Nem esett ugyan sok – mintegy hüvelyknyi – de a szabadban való legeltetésnek a gazdák és gazdászaink nagy szomorúságára, vége szakadt. (I.k. 297. l.)
- november 7. DEBRECEN. "1842. November 7-én esett hó mégpedig nem kevés és hideg idő lett vele. Ugyanezen évben bor is termett sok, de savanyú, ára csebrinek 2vft., 2f 15, 3-3 1/2 és 4 vft." (Ismeretlen naplójegyzet. Balogh István Déri Múzeum, Debrecen.)
- november 8. PEST-BUDA. "A szüretnek vége; mind a két részen örvendő emlegetik a bor jóságát és sokaságát". (Nemzeti Ujság, nov.8.)
- november 9. PUTNOK. Nov. 9-én nagy hó esett. (Várnagy Ferenc, Putnoki naptárában bejegyzés., Nemzeti Kalendárium, 1842.)
- november 10. MISKOLC. "Az évnegyedes közgyűlésen (nov.10.) kevesen jelentek meg – vagy talán a még kiáztatlan burgonya és le nem szüretelt szőlőink tartották hon mezei gazdáinkat?" (Nemzeti Ujság, nov.26.)
- november 13. TATA. Azt jegyezhattük csak fel, hogy a nov. 6-i hóesést nem követte még az

igazi tél, ellenkezőleg a takarmány pótlására, megtakarítására itt-ott még mezőre lehetett küldeni a jószágot, mert a gazdászok vigaszára jobbára felhős, de enyhébb időjárás uralkodott. (I.k. 297.1.)

november 15. Az enyhülést esőzés követte, ami nov. 25-éig, Sz. Katalin napjáig többször ismétlődően nagy sarat hozott létre. Csak a hó végén vált derűsebbé az idő, ami lehetővé tette az utolsó kerti teendők elvégzését. (I.k.297.1.)

november 25. PUTNOK. Katalin napján fagy volt, egy kevés hóval. (Wenney Ferenc, Putnoki naptári bejegyzés.)

november 26. NAGYKÁLLÓ. A 26-án kezdődött megyei közgyűlésen "a roppant sár miatt, mely a közlekedést vidékünkön föllötte akadályozza", igen kevesen jelentek meg. (Nemzeti Ujság, december 14.)

december 13. TATA. 13-áig olyan enyhe időnk volt, hogy a fölengedett talajba facsemetéket lehetett ültetni. (I.k. 298.1.)

december 15. TATA. 15-én éreztette először szigorát a tél fagya. A föld megfagyott és vékony jégkéreg képződött a halastavon. Ehhez járult december 17-én az erős zúzmara, az ablakokon a jégvirág. A következő napokon kisütő nap jórészt elolvasztotta a fagyot és deret, úgyhogy valóban méltán hálálkodhattunk Istennek a kedvező időjárásért. (I.k.298.1.)

december 21. PEST-BUDA. A hajók téli szállásukra mennek, bár a tél enyhe, jég még nem volt a DUNÁN, de a víz roppant kicsiny, s tartós ködök vannak. (Nemzeti Ujság, dec.21.)

1842. ABONY. "Igen hideg és folytonosan esős ősz volt, melyre már Andráskor bcállott a tél." (Abonyi L., Abony, II. 312.)

december. PÉCS. Enyhe a tél. "Utaink rosszabbak, a posták sokkal későbbben érkeznek meg mint máskor." (Nemzeti Ujság, dec. 31.)

– ESZTERGOM. "Sok bor termett, de nem jó, az ára 27, 30 és 37." (Esztergomi, Időjárás, 1925.)

– ESZTERGOMBAN az árvíz 1025 holdat öntött el, 29 juh pusztult el. (Zawadovski, I.91)

– KECSKEMÉT. június-augusztus. a szárazság, amit halandó csak elgondolhat, a legnagyobb volt egész június, július és augusztus hónap folyamán semmi eső, minden nedvességet felszárított a hőség. (Historia Domus Kecskemetensis, page 283.)

– SOPRON. Hideg, száraz, kevés havú telünk volt, a szőlőtőkék elfagytak a mélyebb fekvésű helyeken. Az egész nyár száraz volt, jó közepes mennyiségű, de jó bor termett, gabona közepes, de ugyanolyan jó termett. Szalma igen kevés, "de széna és sarju semmi se lett. Egészében véve száraz esztendő." (Bruckner-Krónika.)

– ZSADÁNY. Jó időjárás volt, mert a vetés jól fizetett nálunk. (Zsadány, ref. anyakönyv.)

– ABONY. Az év végén vagy három hétig üstökös mutatkozott északnyugati részén, de a csillag magjáról soha sem emelkedett föl a láthatáron felül, csak roppant nagy szélességű farkával ragyogta be az eget CZEGLÉD felől. (Uo. Abonyi, II. 312.)

– PEST-BUDA. "Sept. 29-én alig hogy beértünk (PESTre), lett szörnyű fergeg, záporosó szél oly nagy, hogy a PESTi töltésről lesöpörte lovamat kotsimat a' bagázsival, a' PEST alatti táborn széllyel szórta, a' lovak majd mind világnak szaladtak, a' töltés melletti topollyafák közül sokat a' földre döntött."

– VESZPRÉM. 1842 három első havában igen sok hó esett, de szerencsére tavasszal olvadt, úgyhogy igaznak bizonyult ama közmondás: "Sok hónap kevés a leve." Az augusztusi szárazságok miatt a gyümölcstermés teljesen tönkre ment, annál nedvesebb volt azonban az ősz. LONDONnál a THEMZÉN jégzajlás volt. (Bolgár 24, Hanák IV.)

– ANGLIA. Baily angol csillagász Napfogyatkozás alkalmával a nap körül sugárkoszorút (corona) és kidudorodó vörös lángokat (protuberámiákat) észlelt. (Blázsik, Term. Tud. Közlöny 1872. 245.)

január 1. LUGOS. A TEMES árville újév napján elszakasztotta a hidat.

(Nemzeti Ujság, aug. 18.)

január. MAKÓ. A MAROS árville kárt okozott. (Reizner, Makó, 94.)

január. KECSKEMÉT-DUNAPENTELE. Első három napig utaztunk FEHÉRVÁRról KECSKEMÉTre, az első nap PENTELEre értünk, s eddig még csak tűrhető volt utunk Fejér megyében, de tegnap (13) átkelvén a DUNÁN, csak sár és homokon keresztül vergődtünk nagy nehezen. (Váli-Szepes. Hazánk X. 1888. 378.)

január 1. TATA. Annyira elmaradt a fagy decemberben, hogy az időjárás inkább illett őszhöz, mint télhez; hó helyett eső hullott. Ettől oly nagy lett a sár, hogy szinte már a közlekedést akadályozta.

Ha előfordult is egy-egy hidegebb nap, fagyponthoz alatti hőmérséklettel, mint pl. jan. 6-án, utána ismét visszatért az őszi enyheség. A halastóról nyomtalanul eltűnt a jég, a réteken előtűnt a zöldelő gyp. Ha gazdaságaink legeltetési szempontból örültek is ennek, általánossá vált az aggodalom, hogy a megkéső tél a tavasz rovására fog visszamaradni és fagykárokat okoz majd a tavaszi zsenésben. (I.k.297. 98.)

január 4. BUDA. Első jég a DUNÁN. (Kruspér. I.k. 1841-1849.)

január 17. TATA. E napon és még néhány rákövetkezőn tél látszatát keltette az időjárás. Fagyott és hó is esett. De kitartás nem volt a fagyban. Langyos napok következtén újra olvadni kezdett hó és jég, jelentkezett a közlekedést gátló sár. A hó kéthüvelyknyire esett össze. Ehhez még délnyugatról meleg záporoszerű eső esett. A szélvihar tetőkárokat okozott a bennlakók épületén és mások házain is. Gyors cserepes munkára volt szükség, hogy a beázást cserepező ne fokozza az előbb említett károkat. (I.k.299. 1.)

január 27. POZSONY. Dél előtt 10 órakor teljes épségű szivárványt láttunk. (Nemzeti Ujság, febr.18.)

január. PÉCS. Igen enyhe napsütéses időjárás, az utak porzanak. (Nemzeti Ujság, febr.11.)

február 2. KECSKEMÉT. Folytonos esőzések. (Váli Béla- Szepes. (Hazánk, X. 1888. 378.)

február 2. TATA. E nap Mária tisztulásának napja, vagy ahogy mi magyarok nevezzük "Gyertyaszentelő Boldogasszony", derűsen köszöntött ránk. De a régi mondás előrejelzése mégsem vált be, mert az időjárás továbbra is megőrizte enyhe jellegét. Úgyhogy attól kellett féltelnünk a rügyező gyümölcsfákat, hogy idén túlságosan korán nyílják ki virágaikat, és azokat a meglévő fagy fogja tönkretenni. Egyelőre két napig elég esős északnyugati szél verdeste az ágakat. (I.k. 299. 1.)

február 3. NÓGRÁDVERŐCE. Enyhe, esős idő után a DUNA annyira megáradt, hogy az alsó utat elöntötte. Az utak nagyon rosszak. (Nemzeti Ujság, febr.11.)

február 7-8. TATÁN sem fordult téliesre az időjárás, ellenkezőleg, eső esett és az annyira megduzzasztotta a tó vizét a "Márvány domb" alatt, hogy a füzesekig áradt. E középső tó területe 340 hektár.(I.k. 300.1.)

február 13. TATA. Az északi szél hozott havat magával, de két nap múlva enyhébb szelek kezdtek fujdogálni, és a hó újra elolvadt. Már semmi reménye annak, hogy még lehessen jeget behordani a tóról jeges vermünkbe. Február 16-án újra ragyog a nap és kellemes az időjárás. (I.k. 300. 1.)

február 19. NAGYSZEBEN. Eddig a napig jóformán semmiféle tél nem volt. (16.) (Briel, 69.)

február. DEBRECEN. "Febr. 27-én este és éjszaka jótka eső volt." (Ismeretlen naplójegyzet. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)

- február 19. TATA. Február 19-én hatvanad vasárnap kedvem kerekedett ebéd után egy kis sétára. Ez alkalommal a vizenyős réteken már béka-brekegést lehetett hallani. (I.k. 300.l.)
- február 24. TATA. Mátyás napján jégtörésre ily módon nem kerülhetett sor. Sőt szinte májusi erővel sütött a nap. A bokrokon apró kis levélkék zöldültek ki, s mindenfelé megkezdődött a kerti, szőlőskbeli munka. (I.k.300.l.)
- február 26. TATA. Az enyhe, tavaszias idő folytatódván a reménykedés és a kétség közt hanyódtunk. Nem lesz-e még fagy, s nem okoz-e majd jelentős károkat? Reményünket az is erősítette, hogy denevérek röptültek ki téli rejtekhelyükről, sőt volt, aki állította, hogy megérkeztek az első fecskék is, holott azok márc. 25-én, Mária-ünnepén (Gyümölcsoltó Boldogasszony napján) szoktak megjelenni. (I.k. 301.l.)
- február 28. DEBRECEN. "jókta eső volt...." (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- március 2. DEBRECEN. "Csütörtökön virradóra hó esett, (búza ára 6, rozs 5, szemes tengeri 3 ftt 24x.) felfagyott keményen." (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- március 2. TATA. Kezdjük már hinni, hogy a tél megkésésétől való rettegésünk üres alaptalan felelem, mert tavaszias időjárás uralkodott eddig déli szelekkel. Aztán mégis északira fordult a szél és -5° hideg mellett újra havazni kezdett. Ez a hideg, téli időjárás 3-7-éig tartott. Március 5-én a jégvermeket hó és jég elraktározásával egy kissé megtölthette az uradalom. 6-án derült, napos idő lévén a nap ereje már éreztette hatását. A napsütötte helyeken újra megindult az olvadás. (I.k.301.l.)
- március 4. DEBRECEN. Szombaton igen nagy hó lett ezen fagyra, és kemény tél lett, de lágyult, a hó elment, reggelenként hidegek jártak. (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- március 7. TATA. "Az enyhülés olly mérvet öltött, hogy ismét nagyon sok helyen megjelentek a sáros pocsolyák." (I.k.301.l.)
- március 17. DEBRECEN. "Márt 27-én pénteken (Rakovszky Dániel főbíró temetésekor) igen nagy szél fútt és hideg volt." (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- március 17., 18., 19. DEBRECEN. "Mart. 17., 18., 19-én estve az égen hosszú fejrőség látszott nyugat felé." (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- március 19. KŐSZEG. József napján és 20-án, ezen a két napon olyan sok hó esett, hogy egyes házak egészen tetejükig be voltak havazva. (Visnya. Az Időjárás, XLVI. 1942. 101. old.)
(VIGYÁZAT! Az eredeti cikkben 1833. év szerepel, de sajtó hiba lehet, mert 1839, után következik.)
- március 21. DEBRECEN. "Mart 21-én estve 9 órakor nagyon villámlott." (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Kecskemét.)
- március 21. TATA. A tavaszi napj-egyenlőség, bár derűs, de szeles és fagyos időt hozott. Milyen kárt tett azonban a már-már virágzó gyümölcsfákban, majd a jövő fogja megmutatni. Az őszibarack, mandula és a birsalma(?)* sokfelé már kifeslett.
- március 26. TATA. Az előző éjszaka összegyülekezett felhőkből hó esett. Ez csak vékonyan takarta a látóhatárt. És mikor március 30-án a tömött felhők elvonultak, tavaszias derű köszöntött be. (I.k. 302. l.)
- április 9. PEST-BUDA. A DUNA ár hulláma 4.50 m mellett tetőzött. (Zawadovski, 30.)

* Őszibarack és mandula korán virágzik, birsalma késő tavasszal.

- április 10. TATA. Április 10-e körül több napig heves déli szél dühöngött, mégpedig hír szerint másutt is. Kevés eső is hullott. Az ország nagyobb városaiban ablakokat és tetőket rongált meg a szélvihar. (I.k. 303. l.)
- április 21. TATA. Végre abba lehetett hagyni a fűtést, mert némileg fölmelegedett az idő. (I.k.303.l.)
- április 23. TATA. Fehérvasárnap este felé langyos, termékenyítő eső esett, következő napokon ismétlődött az égi áldás anélkül, hogy lehűtötte volna a levegőt. (I.k. 303. l.)
- május 1. TATA. 1-én és 2-án esett eső fölkelte a hely gazdáinak reményét, hogy ez évben bő termés lesz gabonában, szénában, borban és más szükséges termékekben. Az esőre szomjas föld a csapadék után jelentős növekedéshez segítette a növényeket. El is kell a jobb termés, mert a szegénység úgy is megsínylette a múlt évi magas árakat, és különösen télen sokat nélkülözött. Mert a tiszta búzáért már spekulánsok 7 forintot is elkértek. Öt és fél forintnál kevesebért nehezen jutott bárki is hozzá.* (I.k. 304.)
- május 6. NAGYBÁNYA. Nagy dér volt. (Bencsik I. 1906. 193.)
- május 12. TATA. Pongrác, fagyosszent napján csakugyan volt némi dér, mert a 8-án és 9-én esett csapadék jócskán lehűtötte a levegőt. Kárt azonban csak a mélyebben fekvő szőlőkben és az egész gyöngye veteményekben tett. Mivel nagyobb fagytól-kártól tartottak, kevesebb sopánkodást, panaszkodást lehetett hallani.
- május 13. TATA. Esni kezdett, és a csapadék egészen 16-áig hullott általános örömet keltve. 16-án, Nepomuk Sz. János napján éltük át az első villámlásos-dörgéses zivatart. (I.k.304. l.)
- május 21. TATA. Húsvét után az ötödik vasárnap – az utolsó negyedbe lépő holddal kapcsolatban hullott többszöri eső után – végre kellemesen meleg, derült időt kaptunk. Jó szüret reményében nézünk a nyár elé. A jó idő sétára készítette a rektorhelyettes urat az említett tánctanárral (Ulrich József, Budáról). Elmentek a szőlőbe egészen az Új-Hegyig. Boldogan értesültünk, hogy a fagykár jóformán említésre sem érdemes. Csak a völgyben levő részt érte kb. 30 tőket, némi fagyás a hajtásain. Végeredményben megmaradt a bizakodás, hogy a szőlő és bortermés idén hasonló bő lesz, mint 1834-ben volt. (I.k. 304. l.)
- május 22. TATA. A búzaszentelő könyörgések második napján a remélt derült idő helyett bő eső hullott alá, azért a könyörgéseket és a körmenetet csak a templomban lehetett megtartani. (I.k 304. l.)
- május., június., július és augusztus. DEBRECEN. "Május, Június, Július, Augusztusban szép idők jártak, a búza ára 6-7, árpa 5, tengeri 4 vfrt volt." (Ismeretlen napló jegyzetei. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- június 10-15. TATA. Folytatódott a nedves, esős idő. Minduntalan hullik hosszabb-rövidebb ideig csapadék. Már-már sokkolni kezdi az embereket, holott gyönyörűek a kertek, rétek. Minduntalan összegyülekeznek a felhők, amelyeket csak néha zavar szét meleg, déli szél.
- Június 10-én is heves déli széllel újra bőven kaptunk csapadékot.
- Június 15-én, Úrnapján is esett, úgyhogy a körmenet az eső és a templom körüli nagy sár miatt ismét csak a templomba szorult. Már panaszodik is a nép a sok csapadék miatt. (I.k. 305. l.)
- június 11. NAGYKÖRŰ (Heves m.). Sz. Háromság vasárnapján jégeső pusztított, és csak a fekete szőlőtőkék maradtak meg, a vetemények, s hüvelyesek töve is alig látszanak.

* Az árat egy pozsonyi mérőre érti, egy metrét ami kb. 40 liter, avagy métermázsára? Eldönteni nem tudom. (Réthly)

Érettes gyümölcsöt leverte, az egyház és egyéb épületek ablakai "diónál nagyobb szögletes jégdarabokkal törettek be." Apró marhák, s gyöngébb borjuk dögölve találtattak. (Szász János. Nemzeti Ujság, jún.20.)

június 17. KASSA. "Időnk nagy esőzés után végre változni kezd, ma (17.) szép meleg napunk van, azonban esténként a levegő igen hűvös." (Nemzeti Ujság, jún.27.)

június 18. NAGYBÁNYA. Rettenetes eső, jég, jégverés, bokáig érő jégdara és hó. Mortalis est mensis et non Junialis. (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.)

június 20-21. TATA. 20-án és 21-én ismét, főképpen éjjel bő csapadék esett. Délkeleti szél cibálta meg a fákat és a virágzó szőlőket. Valószínűleg nem vált javunkra.

június 29. ESZTERGOM. "A Péter-Pál napi szélvihar mind vetésekben, fákban, mind épületekben tetemes károkat okozott. A Pálffy család uradalmaiban roppant pajták és juhaklok romboltattak le földig, több ezer értékű marhák, s juhok vesztével. Több-nemű baromfiak az erős szélről végképp elragadtattak, néhol emberek is elsodortattak, sőt bizonyos szemtanúk állítása szerint a NAGYSZOMBATI országúton néhány szikár testalkatú könnyű árvai tótot bő kabátjokat balom (ballon) gyanánt föl puffasztván egész csoportban föl-föl kapva több lépésnyire is kegyes vala szél ő hatalmassága csak amúgy könnyűden a levegőben tovább szállítani." (Nemzeti Ujság, júl.19.)

június 29. JÁSZBERÉNY. A legnagyobb szélvihar 29-én volt Sz. PÉTER és PÁL ünnepén, amikor is jéggel kevert esőt kaptunk, de kárt nem igen tett. (Ferencesek, Merk. T.)

június 29-én PÉTER-PÁL napján délután 2 órakor GYŐR irányából oly heves forgószél tört reánk, hogy jelentős károk keletkeztek a tetőkön. Akik pedig a vihar után az Angolkertbe kísértáltak, egy óriási szilfát gyökerestül kidőlve találtak. (I.k. 305. l.)

július 1-2. TATA. Végre a nyár igazi képét öltötte fel az időjárás. Ritkábbá vált a csapadék, melegebb a nap tüze. Július 3-án érezhető volt, hogy nyáriassá válik az idő. (I.k. 305. l.)

július 15-én, APOSTOLOK oszlásának ünnepén itt-ott BAJ és SZOMOD községek határában megindult az aratás. A széna levágását és behordását a dús rétekről eddig alig lehetett megejteni. Most erre is sor kerülhetett. (I.k. 306. l.)

július. ESZTERGOM M. "A DUNA, GARAM, s IPOLY kiáradási részint az álló, részint lekaszált szénában nagy pusztítást tettek, sőt a folyton növekedő DUNA egyéb vetésekben is." (Nemzeti Ujság, júl. 19.)

július 19-25. JÁSZBERÉNY. Erős szelekben bővelkedett. 19-25-ig csaknem állandóan fújt, az épületek tetjét megrongálta, a learatott gabonakeresztékben és gyümölcsökben nagy kárt tett. (Ferencesek, Merk. T.)

július 23., 24. TATA. Újabb csapadék áztatta meg a földeket. Alkalmatlanul csak ott érkezett, ahol még arattak, vagy kint fekvő gabona a földeken. A kertben, réteken csak hasznót hajtott, és fokozta a vctemények és sarjú növekedését. (I.k. 306. l.)

július 25-27. TATA. Az eső után erős délnyugati szél kerekedett, amelly 26-án annyira megerősödött, hogy az eső és szél együtt újabb késlekedést okozott a gabona betakarításában. Sőt 27-ére virradóra annyira lehült a levegő, hogy fagy érte az uborkát sárgadinnyét és a georgina-rózsákat. Volt ki állította, hogy a KOMAROMBA vezető úton kevéske hó is hullott. (I.k.306. l.)

augusztus 3., 9. TATA. Augusztus 3-án ebédeléskor bő mennydörgéssel kísért viharos zivatar keletkezett, és bőséges csapadék áztatta meg a földet.

Augusztus 9-én egész nap délnyugati szél dühöngött. (I.k.307. l.)

augusztus 4. KASSA. "Majd naponta csik, az estvék mindig igen hidegek, 4-én este nagy zivatar, s több helyeken felhőszakadás volt, mint halljuk a vidéken, az árvíz nagy károkat tett." (Nemzeti Ujság, aug. 18.)

augusztus 8. JÁSZBERÉNY. Jégeső a kánikulában hóval vegyesen. Az árvásról felforgatta a learatott gabonával megtöltött kocsikat, a Kolostor libái közül 20 elpusztult. (Ferencesek, Merk. T.)

augusztus 9. LUGOS. A TEMES nagyon megáradt, s az újjáépített hidnak nagy részét elkapta a víz-, egyúttal sok gumós gyümölcsöt kimosott, nagy fákat sodrott el a víz. (Nemzeti Ujság, aug. 18.)

augusztus. SOPRON. Augusztus 14-e előtt "... hatalmas szél dúlt, kocsikat útfélen fölfor-gatott, s mindenféle lábon álló veteményeinkben nagy károkat okozott." (Nemzeti Ujság, aug. 29.)

augusztus. SZEPES M. "... több helyen a jégeső a földeket egészen elverte, s minek a jég megkegyelmezett, azt a hegyekről jött nagy vizek elseperték; sőt augusztus elején a hegyekben a marhák is megfagytak, hideg és esős napok miatt még csak most aratunk, de az élet a szünni nem akaró eső miatt mezőn rakásokban áll..." (Nemzeti Ujság, szept. 12.)

augusztus 26. TATA. 26-án ismét zivatar tört ki du. 2 órakor. Kevés jég is esett. A kerti veteményekre alapjában véve áldásosan hatott és felüdítette őket. (I.308. l.)

szeptember 27-29. TATA. Szeptember 27-én GYŐR felől villámlásos és mennydörgéses zivatar keletkezett, amely következő éjjel még újabb esőkkel puhította meg a talajt az őszi vetés alá, és a kerti, szőlői, mezei munkákhoz, természetesen szerencsésen járult hozzá. A szőlőkben a fűrtökön növelte a szemeket, a kertek őszi fölhasát megkönnyítette, általában elősegítette a megkésített munkákat.

Szeptember 29-én ugyanilyen körülmények közt tér vissza csak a reggeli órákban az esőzés az elborult égből. (I.k.309. l.)

október 5. PÉCS. Hideg esős időjárás. A szőlő még meg sem érett, s már rothad. Bor kevés és rossz lesz. Óbor készlet még nagy. (Nemzeti Ujság, okt. 10.)

október 20., 26. TATA. 20-án észleltük éjjel az első említésre érdemes deresedést. Annyira meghűvösödött az idő, hogy fűteni kellett a diákothozban. Az ég több napi párás-ság után éjjel-nappal kiderült maradt.

26-án a szüret nem felelt meg a szőlősgazdák óhajának sem minőségileg, sem mennyiségileg. Evésre való csemegeszőlőt, teljesen épp fűrtöt csak csodaképpen lehetett találni. (I.310. l.)

október 31. TATA. Két nap után ugyancsak enyhe, szelíd, derűs idő volt ma is. A tavasz illúzióját keltette az is, hogy a legelőkön kint láttuk a nyájakat, és a kertekben, szőlőkben könnyű öltözetben folyt a munka. (I.k. 311.)

november. TATA. 9-én kezdett az addig tavaszias idő, amellyel okt. 28-ától eddig kitartott, szigorúbbá válni. Míg az Imre-napi vásár baj nélkül, derült időben lezajlott, addig 9-én már megindult az esőzés és több napig elhúzódott.

November 12-e eső nélkül telt el, de helyette elég erős szél fújt, amellyel főlészáritotta és közlekedésre alkalmassá tette a vár körüli utakat.

Viszont november 13-án újabb eső esett és megint nagy lett a sár.

November 15-én aztán közbeszólt a fagy, megkeményedett a föld. A havas esőt időnként havazás váltotta fel és a hó megmaradt. A fagy növekedésére lehetett számítani. (I.k. 311. l.)

november 14-15. PUTNOK. Reggel nagy hó esett. (Wanney Ferenc (Putnok) naptári bejegyzés.)

november 22. E napon és következőn déli szél enyhítette az előző napok fagyát. Ugyahogy újra eső esett, és a kevés hó olvadni kezdett. A hó végén aránylag enyhe, derült volt az időjárás. Lehetett is szorgalmas földműveseket látni a földeken itt-ott, akik az ugart szántották. (I.k. 311. l.)

november 27. NYIREGYHÁZA. "Az évnegyedes közgyűlés kezdetét vette; s daczára a mély sárnak, melly az ALFÖLDön ezen évszakokban otthonos, szép számmal jelenetek meg A.K. és rendek." (Nemzeti Ujság, dec. 13.)

december 8. TATA. Még mindig tart a kedvező időjárás, csupán éjjente fordulnak elő talajmenti fagyok, nappal pedig helyenkint havas esők.

December 25-én, Megváltónk születésnapján ragyogó napsütés volt, és egészen eltűnt a hó a látóhatárról. Tájunkon a földek nem fagyottak és szántható állapotban vannak. December 26-án a tiszta ég elborult és eső esett.

december 16. GYŐR. Nyárian meleg napjaink vannak. Dec. 25. "Ma Karácson napján még olly enyhe az idő, mint tavaszkor." (Váli- Hazánk, XI. 1888, 387.)

december 17. KASSA. "Időjárásunk olly lágy, hogy a télnek nyomait alig tapasztaljuk." (Nemzeti Ujság, dec. 30.)

december 25. ESZTERGOM. Oly nagy köd volt, hogy az emberek egy lépésnyiről sem láthatták egymást. (Nemzeti Ujság, 1844. jan. 13.)

december. DEBRECEN. "Decemberig lágy idők voltak." (Ismeretlen napló jegyzete. Balogh István Déri Múzeum, Debrecen.)

– ABONY. Szép és bőtermésű év volt. (Abonyi L., Abony, II. 312.)

1843. Debreceni magyar Kalendárium (Küldötte Jakucs István, Debrecen, 1958, VII.1.) Csak november hóban van bejegyzés, de mert összefoglaló, azért leírom. Az egész nyár esős volt. Őszre vártunk jó időt, s az el is jött, de csak okt. második felében, mikor is gyöngyösrű napok álltak be, s tartottak folyvást egész nov. 15-ig. Ilyen szép nov. elejére soha sem emlékezem. Nov. 14. vagy 15-én elkezdett esni eső, majd nagy hó 1 1/2 lábnyi, azután kegyetlenül felfagyott. Egy hét múlva esőre fordult, de a hó decemberre is átment.

– ESZTERGOM. "Igen kevés, igen rossz bor." (Esztergomi, Időjárás, 1925. 97.)

– KECSKEMÉT. "most a nagy sarak miatt ezen a télen (1843) csak a legelszántabb KECSKEMÉTi polgár mert az utczára kimenni." (Jókai Mór élete, II. 81.)

– KECSKEMÉT. nyár. A szárazság nagy volt és szeptember végéig tartott, amiért szántani és vetni nem tudtak, és sok föld szántatlanul és vetetlenül maradt. (Histora Domus, Kecskemétiensis, 291.)

– ÓBUDA. A rákövetkező 1843. évi január ugyancsak mindig nedves és meleg volt. A hónap végével igen szép idő, és február 2-án, Gyertyaszentelő napján oly szép volt, mintha pünkösd lenne, a február meleg enyhe maradt, a fák mind rügyeztek és (március 27-én)* a mandulafák is virágba borultak és ugyanekkor a szőlőnek is jelentős rügyei voltak. Az összes mezei virágok virágoztak, um. a boglárka, Feltblumen és az ibolya. Február 25-én már a békák is hallatták hangjukat. Mindenki abban a hiszemben volt, már is kezdődik a nyár. Március 1-én, hamvazó szerdán barátságatlanná vált az idő, 2-án, 3-án erős fagy volt és 4-én kiadós havazásban volt részünk. (Krenn Gy.)

– SOPRON. Ebben az évben nem volt telünk, s egész januárban künn dolgozhattak, sőt a körtfák kihajtottak, s nagy rügyeik lettek. A gyerekek mezitláb jártak. Márciusban havazott és esett. Március 30-án fagyott. Április 2-án hófergeteg, április 17-ig (!) ezután szép idő lett. Jó közepes bor és gabonatermés. július esővel, zivatarral kezdődött. Augusztusban esett, hűvös is volt, majd megint meleg, alig lehetett a kedvező termést nagy nehezen hazavinni. Takarmány sok termett, de sok meg is fulladt

* Bár Krenn jegyzetében ez a nap áll, az egész szövegből az tűnik ki, hogy február 27-éről van szó.

- (rothadt) a sok eső, zivatar következtében. Mindamellet jó közepes bor és gabona termés. Bor sok, de csak közepes asztali bor termett. Gabona még jó. (Bruckner.)
- SZÉCSÉNY. Villámcsapás érte a ferencesek templomának tornyát. (Hamun 394-5 old.) Nagy fényes üstökös jelent meg az égen, mely a Nap közvetlen közelében világos nappal is látható volt.*
- Az 1843. évben jan. 8-tól június 1-ig 200 lökést éreztek MARTINIQUE szigeten és mindegyik után menekültek a lakosok.**
- ELMSHORN közelében a KIELi vasut építéskor 1843-ban nagy mennyiségű határozottsággal felismerhető szőlőtőkét találtak, bizonyossággal annak, hogy a szőlőművelés hajdanában HOLFSEINben is el volt terjedve.***
- DABAS. "Tél. Január 4-től fagyott keményen egész 12-ig, ezen éjjel eső esett és 25-ig minden nap. Pál fordulása lágy, borongós. Gyertya Szentelő tiszta meleg nap. Február 8-tól enyhe, 16-án az ég zengett. 20-tól 26-ig nem is fűtöttünk. Februárisban fakadt a bodza, nyílni kezdett barack, mandula, de Martiusban mind elfagyott. Tavasz. Martius 1-én hivesebb nap, 2., 3. erős fagy, 4-én nagy hó, 9-ig éjjelenként fagyott. Április eleje száraz, utóbb eső. Május gyakori esőkkel, kellemes meleg napok, de hives éjszelek. Nyár. Június 4, 5. nagy hőség, meleg széllel. Július, Augusztus száraz, éjjelenként hűvös mindíg. Ősz. September 17-ig száraz, 18-án esett. Október esős, 16, 17-én fagy volt. 21-én meglágyult. November 15-én fagy, azután December végéig lágy, borongós, ködös, fagy nélkül. Év. Az egész éven általi hűvös éjszelek, és szelek, mivéget a szőlő sem érhetett jól, meg sok borok de savanyú. Gabonatermés bő, széna alig, TISZA mellékén temérdek dült gabona, és annyi tsemő boglya a földeken, mind tsillag az égen. Az is megjegyzésre szülő, hogy Október 12-én kezdtünk szüretelni, és 24-én törtük a kukorizát." (Zlinszky, Időjárás, 1950.)

1844

- január. VÁGÚJHELY. A VÁG helyenként már befagyott, néhol a jégen közlekednek, másutt nem. (Nemzeti Ujság, jan.27.)
- január 10-12. GYŐR-BUDA. "... csatlakoztam az éjjeli hidegtől megdermedt társulattal, mely a nagy hideg miatt az út legnagyobb részét a kocsi mellett gyalog tette meg. Este értünk BUDÁra.....". BUDA. január 15. A DUNA erős zajlása miatt bagázsunkat a komprévész csak ma merte BUDÁról a PESTi oldalra átszállítani. (Váli, Szepes, Hazánk XI. 1888. 27.)
- január 14. ARAD. A MAROS jege a hídnál torlódott, s a víz kiáradt, du. alig pár utcától eltekintve a városban csónakokon, kocsikon s "lápokon" közlekedtek. 15-ére virradóra gyengébb házak összedőltek, 16-án a töltések átvágása után megszűnt az árvíz, de még dőltek össze házak. A környéktől élelemmel segítették a város lakosságát. (Nemzeti Ujság, febr.9.)
- január 22-23. SOPRON. "E hó 22. és 23-ik közti égen néhányszor villám és dörgés közt meg lehetős eső verte hólepte utcáinkat, mely azonban reggelre megfagyván, csak a derült

* Term. tud. Közl. 1910. 202.

** Uo. 1902. 509.

*** Kamun változások 286.

arczú déli nap mosollygásakor lágyult föl ismét. Hír szerint ugyanazon éjjel a szomszéd RUSZT városában a villám egy házat sujtván, azt lángba borítá, s vele együtt még más 12 lakást is hamvasztá." (Nemzeti Ujság, 1844. jan. 31, No. 19, Pag 69.)

január 24. SOPRON. Nappal havazott, és éjjel 3-kor zivatar tört ki mennydörgéssel, villámlással, ropogással és erős széllel. A villám RUSZT városába becsapott, s 14 ház leégett. Csodálatra méltó, hogy még 4 helyre csapott le a villám, mégpedig 1/ RUSZT, 2/ FRAKNÓ, 3/ BÉCS és 4/ a SOPRONi Lange scholling dűlőbe, ahol egy erős diófát széthasított. Csodálatos, hogy egy percben annyi egymástól messze fekvő városokba csapott le a villám.

Az év nedves volt, és csak április, s májusban tudták az árpát elvetni. Június 8-án déli 12 órakor borzalmas zivatar tört ki, mennydörgéssel, villámlással. BALFon le is csapott a villám, s a tő felőli oldalon 4 ház ennek következtében leégett. (Bruckner-Krónika, 1844.)

február. POZSONY. A hajóhidat beszerelték. (Nemzeti Ujság, febr. 6.)

február 10. PEST-BUDA. A DUNA árhulláma 4.10 m mellett tetőzött. (Zawadovski 30.)

február 6 és 15. BUDA. Febr. 6. A DUNA átfagyott. Febr. 15. A DUNA jege elment. (Kruspér II. 1841-1849.)

február. ARAD. Leírás, mit tettek a mentés érdekében febr. 15-21. 10.362 egész kenyeret, 200 p.m. buzát, szalonnát, húst szállítottak a környékről a városba. A segítség részletes leírása.

március 8. HALAS. "... elhatároztam, a hófergetegek megszűntével KECSKEMÉTre menni..." (Váli Szepes, Hazánk, XI. 1888.)

március 14. BALASSAGYARMAT. Nagy tél volt. (Nemzeti Ujság, 1844. márc. 23.)

április. ÓRADNA táján a BENESi hegyekben egy 16 és 14 éves pásztorfiút 80 db juhhal együtt zápor-hóroham borítá el, másnap a holt tetemeket lehetett csak feltalálni. (Nemzeti Ujság, 1844. ápr. 17, Nov. 31. Pag. 246.)

április. KARÁNSEBES-MEHÁDICS. A BERZAN áradása nagy pusztításokat okozott. (Nemzeti Ujság, ápr. 17.)

április. BÉKÉS M. A KÖRÖS árville pusztít, sok helyen házak dőltek össze; a városokban ladikokon közlekednek. (Nemzeti Ujság, ápr. 17.)

május 18. NÓGRÁD. "... Ezen kívül a napokban, rontva és gyújtva beütött a villám, de a szakadó zápor szerencsére megakadályoz minden nagyobb veszélyt." (Nemzeti Ujság, 1844. máj 25. No. 42. Pag. 337.)

május 18. POZSONY. Napok óta esős idő, 18-án du. jégzivatar, villámcsapás, amely egy csarnok mennyezetét szétrombolta, a szoba ablakait szétzúzta, a szoba vakolatát "lekarcolta.", s nagy porfelhőt okozott. (Nemzeti Ujság, máj. 22.)

május 23. RÉPÁS (Szepes m.). Felhőszakadás volt, amely a községen átfolyó patakot kiárasztotta. 26 házat elsöprött, 48 ember lelte halálát, s számos szarvasmarha pusztult el. Árvíz a szántóföldeket beiszapolta. Sáros megyében is pusztított az árvíz. (Nemzeti Ujság, jún. 8.)

május 23. SZEPE M. "De nagyobb pusztítást okozott ugyanakkor a víz RÉPÁS helységben és közelében, ugyanis a felhőszakadás következtében egy pillanatban az egész falu elsodortatás veszélyében volt, s csakugyan 26 ház elsöprötetett. 48 emberélet, s több marha veszett el, ide nem értvén a mindenféle holmit; a szerencsétlenséget az is nevelé, hogy a nagy és mindent magával ragadó víz a szántóföldeket használhatatlanná tev és a határokat ismerhetetlenekké; pedig nem egy, hanem több helységet sujta e csapás, mely a szomszéd SÁROS megyei némely helységekben is dühöngött." (Nemzeti Ujság, 1844. június 8. No. 46. Pag 367.)

- május 28. EGER. Nagy zivatarok pusztítottak a vidéken, a vetés és állatkár nagy. A TISZA mentén egyes tájakon nagy a szárazság. (Nemzeti Ujság, jún. 1.)
- május 28. EGER. A f. hó 28-án vidékszerte nagy zivatar dült, pusztításának naponként újabb meg újabb rajzai (leírásai) érkeznek, a földművelők kárai vetésekben és marhákban tetemesek, a villámok rombolásai számtalanok, ellenben a TISZA némely tájain nagy a szárazság, s a marhát még most is száraz takarmánnyal kénytelenek táplálni. (Nemzeti Ujság, 1844. jún. 1. No. 44. Pag. 349.)
- május 31 - június 1-2. SZEPESSÉG. "Eddig az időjárás szép reményekkel kecsegtetett bennünket, azonban május utolsó és június két első napja dért és nagy hideget hozott, mi a növényekre nézve igen ártalmas volt." (Nemzeti Ujság, 1844. jún. 8. No. 46. Pag. 367.)
- május 31. - június 1-2. SZEPESSÉG M. Dér volt mind a három napon, amely igen ártalmas volt. (Nemzeti Ujság, jún. 8.)
- június. POZSONY. Folyvást esőzik. (Nemzeti Ujság, 1844. június 8. No. 46. Pag. 366.)
- június 9. SOPRON. D.u. 6 órakor nagy zivatar vonult fel mennydörgéssel és jéggel. A város felett megmozdult a jégfelhő. BOTZ (Fertőboz) és a környező szőlőkben sok kárt okozott. (Botzman, Kelnberg, Bruckner-Krónika, 1844.)
- július 2. JÁSZBERÉNY. D.u. 4 óra tájban hirtelen nagy szélvihar támadt. Ennek hevesességét és erejét az éppen Pusztá-Kerekudvarra menő Guardian (Kolostorfőnök) érezte, akit a vele menő Laczy József úrral és a kocsissal együtt a vihar ereje és a zápor utolért az úton, s kénytelenek voltak biztonságot keresni és az uradalom malmában találtak száraz helyet, ahol megvárták a vihar erejét. Ezen vihar nemcsak JÁSZBERÉNY környékén, hanem az ország többi vidékein is nagy károkat okozott. (Ferencesek, Merk. T.)
- július 3. TOPONÁR. Kivonat a toponári plébánia történet 28-ik lapjáról. 1844.
XXXII. paragrafus: A jégveszélyről.
"Míg kezdénk pihenni, tűzhagyta üszkökből felépülni, im ismét reánk nehezültek az Urnak karjai! Ugyan is Július hó 3-kán délután 2 órakor rettentő szélvesszel fenyegető terhes felhők boríták sötétségig a láthatárt TOPONÁR felett dörgött villámlott csattogott az Isten menyköve. Lett is keserű fogazatú kevés készülete után lerohant az eső olly irtóztató nagyságu sűrűn hullott jéggel, hogy élő emberek ilyenekre nem emlékeznek. Elverte egy óra negyed után déli keleti északi határunkat annyira, hogy érett vetéseinknek még szalmáját is össze zúzta a szemet természetesen kiverte. Elverte szőlő hegyeinket is annyira, hogy nem csak ez idén de még esztendőre sem sokat reményelhetünk szüretelni. Ámde nemcsak minket ért Istennek eme büntető eleme, hanem amint a Nemes Vármegyéhez érkezett, hiteles jelentésből értesültem csak SOMOGY megyében 72 határt kisebb nagyobb mértékben elvert, innen átvonult TOLNA és BARANYA megyékbe. No lesz még az idén keserű állásom! midőn mit javadalomban élvezek a néptől járadón gabonában áll! ez pedig maga is pénzes kenyéren fog élni."

Jelen kivonat az eredetivel szószerint egyezik.

Toponár, 1964. szeptember 2. (közlés ideje)

Szabó Sándor plébános.

- július. TÓTMEGYER (Nyitra m.). "... A VÁG vizének kiadása miatt (panaszkodnak) mely medrein túlhaladva az 1813-i pusztításokhoz hasonló károkat okoz, öt helység vízben fekszik, a csapás annyival súlyosabb, mivel a gabona még a földeken hever." (Nemzeti Ujság, 1844. aug. 5. No. 21. Pag. 94.)

- július. TOLNA M. "A jég is TOLNA megye egy kies vidékén iszonyatos orkán kíséretében jöve, szomorú dulást vitt végbe; tojásnagyságú jég. t.i. szőlőhegyekben, s mezőkön, mindent lecsépett; Aelus küldöttje pedig házakat, istállókat halomba döntvén, mint halljuk több embert, s gr. ZICHY juhaiból 2000-ret teve zsákmányává." (Nemzeti Ujság, 1844. júl. 12. No. 7. Pag. 28.)
- július 30. TERNCSÉN. "Időnk folyvást esős, hideg, VÁG vizünk a napokban ágyából kiszorítva az egész vidéket, különösen TRENCSÉNnek nevezetes szigetét elborítja. – már apadni kezd, de iszonyú pusztításokat hagy maga után, mezei munkáink a sok eső végett csökkennek, a zsolnai hidat az árvíz tetemesen megrongálta." (Nemzeti Ujság, 1844. aug. 10. No. 24. Pag. 106.)
- július 26. POZSONY. "A tavasz elmúlt nálunk, nem a legkellemesebb napokkal végződve. A szerföldről esőzés, s az őszi napok miatt téli öltönyökbe kényszeredünk burkolódzni, s bár a nyár beköszönt, óvakodnunk kell mégis a meghűléstől, napjaink annyira kellemetlenek." (Nemzeti Ujság, 1844. július 26. No. 18. Pag. 64.)
- augusztus. TÓTMEGYER (Nyitra m.). A VÁG áradása az 1813. évi pusztításokhoz hasonló károkat okoz. Öt helység vízben áll, a learatott gabona is. (Nemzeti Ujság, aug. 5.)
- augusztus 5. SZOMBATHELY. ".... közgyűlésünk megnyílt esőzés közt; de mi a sok esőt, és fagyos nyárt megszoktuk, mint rongyos tót a lyukas köpönyeget; gabonánkat csüreinkebe takartuk ugyan sokat. A víznek hála Isten! olly nagy bőségében vagyunk. Aratásunk rozsbán középszerűen alól, buzában, árpában kielégítő volt, zab, kukorica, burgonya, répa, hajdina (nagy termés) de folytonos eső miatt minden íztelen, nagyon sok a gaz, a szőlő is rothad." (Nemzeti Ujság, 1844. aug. 24. No. 22. Pag. 144.)
- augusztus. SZOMBATHELY. Igen esős hónap volt, a termés közepes, de másodrendű. (Nemzeti Ujság, aug. 27.)
- augusztus. SZKLABONYA. Villám ütött a gabona osztagba, s 230 csomó gabona (= félkereszt, 11 kéve) égett el. (Nemzeti Ujság, 1844. aug. 24. No. 34. Pag. 148)
- augusztus. ÁRVA. ".... a mostani időjárás szünet nélküli esőzés,... a burgonya egészen kiázott, az esztenai és namentói legnagyobb járások határai és földjei jobbára vadvizes, posványos, az úgy is igaz későn vetett zab legfeljebb pár hüvelyknyi – és vereses – s csak középszerű aratásra sem nyújt reményt. A marhák a havasokban a sok eső és hideg miatt kifáradtak, s miután több meg is fagyott, lehajtották és a kevés télre szárított szénát megemészték." (Nemzeti Ujság, 1844. okt. 12. No. 60. Page 257.)
- augusztus vége. PÉCS. Míg másutt sok az eső, nálunk igen nagy a szárazság. Sarjú alig van itt. Aratásunk a középszerűnél jobb volt. Zabunk igen kevés lett. A szőlők is csak középszerű termést ígérnek. Gyümölcsünk igen-igen bőven van. (Nemzeti Ujság, 1844. szept. 7. No. 40. Pag. 173.)
- szeptember 2. ROMHÁNY (Nógrád m.). Jégzivatar, a jégsemek diónagyságnyiak voltak. Nagy számban madarakat, baromfikat, juhokat, sőt sertéseket vert agyon és az őszi terményeket elpusztította. Emberemlékezet óta nem volt ily "rémitő" zivatar. "Zöld ág, szőlő nincs, tetők, ablakok beverve; méhek kiölve, sőt a köpük is." BODONYban 100 kijáró sertés közül alig 20 tért haza. (Nemzeti Ujság, szept. 10, 14.)
- szeptember. MÁRAMAROSSZIGET. Tartósan esős időjárás, (júliusban többszöri jégverés); a zab silány, a burgonya rohad, széna, sarjú bőséges. (Nemzeti Ujság, okt. 4.)
- október 16. NÓGRÁD. Esős időben folyik a szüret, sok fürt már rothad. A múlt évi nagy termésnek csak a felére számítanak. Gyümölcstermés clég nagy, de sok a férges. Gabonatermés türhető, széna jó és elegendő, sarjú bőven van. Igen nagy bab termés,

- de a lencse kukacos, sertésekkel etetik. VÁCon 100 fej káposztát 2 v.frt és 10 garasokért adták. (Nemzeti Ujság, okt.22.)
- október. VÁG völgyében kolera lépett fel, de távolról sem oly erővel, mint 1831-ben. (Nemzeti Ujság, okt.4.)
- október. MISKOLC. A szüret folyamatosan esőzés közben történik. Némelyek sok és jó bort remélnek. (Nemzeti Ujság, 1844. okr. 25. No. 67. Page 281.)
- október 22., 25. ORAHOVICA. Időjárásunk kimondhatatlan rossz a sok esőzés miatt, majdnem beveszünk a sárba. Ezer szerencse, minden termésünk csűrben és csűr alatt. Utaink járhatatlanok.
"Október 22. és 25-én iszonyú égdörgést és villámlást virasztottunk át, éjszakeről keletre vonulót. Mondják: késő dörgés, kora éhség...." (Nemzeti Ujság, nov. No. 6. .Pag. 309.)
- október. ORAHOVICA (Szlavónia). Nagy szilvatermés, de rossz, s így pálinkát égetnek belőle. Bor elég és jó termett, az 1834-évihez hasonló. Makk bőven termett. (Nemzeti Ujság, nov.6.)
- november 4. PÉCS. "Tegnap este, azaz nov. 4-én ismét égháborúnk volt, egy nagyon meleg és szép nap után. Esőnk annyi van, hogy már nagyon sok; utaink megromlottak annyira, hogy Isten legyen irgalmas, ki most utazni kénytelen..." (Nemzeti Ujság, 1844. nov. 14. No. 79.)
- november 4. PÉCS. "Sok az eső, ma zivatar is volt, az utak annyira romlottak, hogy legyen Isten irgalmas, ki most utazni kénytelen." (Nemzeti Ujság, nov.16.)
- november 10. CSONGRÁD. Tudósító beszámol a földművelésről s az utak állapotáról. "Utaink vagyis inkább nem utaink." Feneketlen a sár, s lehetetlen közlekedni. 10-én mennydörgött, villámlott, jég- és záporosóval. (Nemzeti Ujság, 1844. dec. 3. No. 89. Pag, 369.)
- november. BÁCS M. A búza, rozs és zabtermés egyes helyeken oly sovány volt, hogy le sem aratták, másutt viszont meglehetősen termett. Burgonya és bor elegendő, sőt a bor a jobbak közé tartozik. Káposzta igen bő termést adott, 1 pengőért adnak 100 fejet. November 8-áig még dér nem volt. (Nemzeti Ujság, nov.19.)
- november 23. NÓGRÁD. "A sok eső elverte több helyütt a vetést, s így szomorú kilátást enged a jövőre, az idei termés sem vala bő, s néhol a folytonos esőzések miatt, rossz és csépeletlen. Bor a tavalyinál kevesebb, de jobb." (Nemzeti Ujság, 1844. dec. 4. No. 90. Pag. 373.)
- november. IPOLY mentén az ár oly nagy, amilyen 40 év óta nem volt. NÓGRÁDot és HONTot nagy víz köti össze, a közlekedés szinte lehetetlen. A termés jó volt. (Nemzeti Ujság, nov. 19.)
- november 25. KISNÓGRÁD. Arról tudósít, hogy "az út közepén rémítő sárban lovaink alig bírták az üres kocsi".(Nemzeti Ujság, 1844. dec.3. No. 89. Pag. 369.)
- december vége. MISKOLC. A MISKOLC és ZSÓLCZA között lévő nagy töltést az őszi folytonos esőzésektől földuzzadt SAJÓ keresztül töré, s a közlekedést több napokig megszakadva tartotta. (Nemzeti Ujság, 1844. dece. 10. No. 93. Pag. 384.)
- december 9. BARS. "A GARAM áradásai az idén különös nagy pusztításokat okozott, s főképp ZSEMLÉR helysége szenved sokat. A KÁLNOKi híd épphogy megmenekült." (Nemzeti Ujság, 1844. dec. 18. No. 98. Pag. 405.)
1844. ESZTERGOM. "Kevés bor, az sem jó." (Esztergomi, Időjárás, 1926. 97.)
- KIS-KUN-SZABADSZÁLLÁS. "Az 1844-ik évben dühöngött szelek házak tetejét fordították le, s mellesleg legyen itt mondvá, Fülöpszállás templomának tornya is

ekkor ledöntetett, kazalok forgattattak fel, és a mezőn kint volt gabona csomók, szérű boglyák és rendek levegőben elszórtak." (Palugyay, III. 283.)

1844-45. PÁRIZSban a tél 79 fagyos napot számított; mind a két évben rossz termés volt OROSZORSZÁGban. (Hanusz, V.)

1844. szeptember 6-án NAPIER a tengerben a hajótól mérve 360 ölnyre egy vizitölcsér képződését észlelte. A levegő tikkadt volt, délfelé nehéz sötét felhők alacsonyan vonultak az égbolton. Egyszerre hengeralakban víz emelkedett és habtól körülvevett oszlopot képezett. A forgatag lába délfelé vonult, magasságra és szélességre folyton növekedvén, s a lecsüngő felhők felé közeledett. Mozgása közben a vízoszlop csavarszerű forgást végzett, végül a felhőről leereszkedő tölcserrel egybeolvadt és a hajótól talán egy tengeri mérföld távolságnyra néhány percig nyugodtan megállott. Lábánál forrt és gőzölgött a víz, az oszlopban emelkedett és csöppekre szétverve, a felhő felé freccsent. Nemsokára a vízoszlop az uralkodó szél ellenében a hajó felé közeledett és annak hátulsó része felé vonult. A hajóról több lövést süttettek el a forgatagra, az egyik golyó egyharmad magasságban át is vágta. Az elválasztott részek néhány pillanatig mintha szél mozgatná, ide-oda ingadoztak, de csakhamar ismét egybeolvadtak. Csak későbbben oszlott szét a tengeri jelenség eltűnve, egy nagykiterjedésű fekete felhőben, mely vizét nagy cseppekben ontotta. A forgatag legnagyobb magassága 520 méter volt.

1844. Augusztus 22-ikén DE VICO RÓMÁban üstököst fedezett fel. Nem sokára tőle függetlenül szabad szemmel látták HAMBURGban és AMERIKÁban. (Term. Tud. Közl. 1900; 30. Blázsik.)

1845

január 1. PEST-BUDA. A DUNA erősen zajlik, néhány sajka befagyott, (Nemzeti Ujság, jan.2.)

január. PéCS. Enyhe, száros, ködös időjárás. (Nemzeti Ujság, jan.19.)

február 9. PEST-BUDA. Nagyobb jégtorlódás miatt az átkelés szünetel. (Nemzeti Ujság, febr.16.)

február 2., 8., 23., 24. "Este 6 óra tájban roppant nagy villámlás támadt, a langyos őszhöz hasonló tél jóformán semmi fagyot sem hozott, úgy hogy azt reméljük, nem is lesz már tél, hanem beköszönt ránk a kellemes tavasz. Ez a reményünk azonban megcsalt, mert febr. 8-án egyszerre csak olyan hideg lett, hogy egyik éjjel néhány szárnyasunk megfagyott. Ez a hideg 23-áig tartott. 24-én s a következő napokon enyhült, később azonban hidegebb lett." (Ferencesek, Merk T.)

február 14. PEST-BUDA. "A DUNA jege az új híd-oszlopok felett megállott." (Nemzeti Ujság, febr.16.)

február 15. LÉVA. "Két nap zordon tél." (Váli-Szepes. Hazánk XI. 1888.45.)

február 23. PEST-BUDA. A DUNA árhulláma elérte az 5.29 m. magasságot. (Zawadovszki, 30.)

március 5. BÁCS M. "Marhák és juhok mételyben döglenek. A DUNAi áradások által eliszaposodtak a legelők. Télies időjárás, Március 5-én BARACSKÁN térdig érő hó van." (Nemzeti Ujság, márc. 14.)

március 12. JÁSZBERÉNY. Február vége felé megint hidegebb lett és március 12-én Sz. Gergely napján januári hideg árasztotta el a vidéket és akadályozta a tavaszi munkákat. (Ferencesek, Merk T.)

március 13. GYULÁN az árvíz roppant károkat okozott, 203 ház rombadőlt, 69 házat

rongált, s a kárt 106.507 frtra becsülték, a szőlőkben, földekben tett károkon kívül. KISTARCSÁN oly nagy volt a gabona hiány, hogy éhínség fenyegetett. (Békés megyei régészek. 1883/84. X. 163-164.)

március 19. BUDA. A DUNA jege elment. (Kruspér I. 1841-1849.)

március 19. BREZNOBÁNYA. 18-án nagy zápor volt, a zajló GARAM hirtelen erősen megáradt, kilépett medréből, sok kárt okozott. (Nemzeti Ujság, ápr. 27.)

március 21. ESZTERGOM..... a bajcsi elszakadt gáton élethalál-veszély közt áthaladva késő éjjel érkezünk PERBÁLTra.... (Váli Szepes, Hazánk XI., 1888. 45.)

március 21. PEST-BUDA. A DUNA jege elindult*, miután már háromszor lassú mozgásban volt. (Nemzeti Ujság, márc.23.)

március 30. PEST-BUDA. A DUNA még zajlik. (Nemzeti Ujság, márc. 30.)

április 1. PEST-BUDA. A DUNA folyamatosan árad, a víz magassága közel 15 lábnyi, egy hónap előtt csak 1 lábnyi volt. (Nemzeti Ujság, ápr.4.)

április 3. POZSONY. A DUNA tovább árad, medréből már kilépett, a ligetet teljesen elöntötte. (Nemzeti Ujság, ápr.8.)

április 6. VISEGRÁD. A DUNA kiöntött, s a szárazföldeket elárasztotta. (Nemzeti Ujság, ápr.11.)

április 6. ZEMPLÉN. A BODROGKÖZ vizei hirtelen nagyon megáradtak, s 1830 óta ily magas vizek nem voltak. Sok helyről a lakosság elmenekült. (Nemzeti Ujság, ápr. 15.)

április 6. BALASSAGYARMAT. A KÜRTÖS és az IPOLY kiöntöttek, hidakat, gátakat sodort el. Nagy terület áll víz alatt. (Nemzeti Ujság, ápr. 15.)

április 6. ESZTERGOM. A hidat beállították, de az árvíz, hullámszó miatt 7-én elszakadt, s még 12-én sem volt rajta közlekedés. (Nemzeti Ujság, ápr. 20.)

április 10. PEST-BUDA. A hidat bekötötték, de 17-én két hajó sodródott a hídnak, s elszakította. (Nemzeti Ujság, ápr. 20.)

április 11. JÁSZBERÉNY. Rémes szél keletkezett, a templomunk tornyának már gyenge tetőszerkezete a város minden tájáról láthatóan inogni kezdett. Most már tovább nem lehet várni, hanem le kell bontani, ez volt a házfőnök véleménye. Hozzá is láttak mindjárt, és a keresztet meg gömböt ápr. 15-én erős szél közben levették a köművesek. (Ferencesek, Merk T.)

"... egészségügyi zárlattal akarták megakadályozni. Szigorúan meggátolták pl, hogy a porciunkulai búcsura, melyre már évtizedek óta ezrével jöttek vidékről BERÉNY-be a búcsusok, bárki is a városba jöhessen. Még az idegen szónokot sem engedték be JÁSZBERÉNYbe. A helybéli ájtatoskodó részére is csupán csendes misét lehetett mondani prédikáció nélkül, de a misét nem a templomban, hanem az oldalajtónál felállított oltárnál végezhetette el a pap. A szokásos búcsú szentórákat a kegyhelynek számító templomban is csak csendben, minden énekszó nélkül lehetett elvégezni." (Valószínűleg koleráról van szó.)

A szigorú óvintézkedések ellenére a halál bőven aratott BERÉNYben is. Mig egyébként havonta 40-50 szokott lenni az általános halálozási létszám, júliusban 84, augusztusban pedig már 568 embert döntött sírba a járvány. (170.)

A következő esztendőben a járvány dühöngése megszűnt. A híres porciunkulai búcsút már a régi fénnel ünnepelték meg. De azért ez az esztendő sem múlt el minden izgalom nélkül. A közel 30 évvel ezelőtt készített díszes toronysisak vésszen kezdett ingani. Úgy ahogy lehetett kijavították, de a reparálás már nem sokat segített az ingatag építményen. (171.)

*Krenn Gy. márc. 25-án írja.

A sisakhoz hasonlóan a templom más részeit is kikezdte az enyészet. Erre hívta föl a figyelmet 1837-ben a hivatalos látogatásra érkező Mágocsy István tartományfőnök. A kánoni látogatási jegyzőkönyvben többek közt ezeket írta: "A templomban több régi oltárkép igen megviselt állapotban van, a szentély kőkorlátja megrongálódott, és mivel a templom két bejáratának csak simplex ajtaja van, a szabadon beáramló szél az oltárokon az égő gyertyák által a legnagyobb bajt okozhatja." (172.)

A sisak faszerkezetének gerendái, lécei 1845-re már annyira elkorhadtak, hogy sürgősen szakértőt kellett SZOLNOKról hívni, aki megállapította, hogy a sisakot minden késedelem nélkül le kell bontani. Ennek ellenére a barátok még néhány hónapig késztették volna azt megőrizni, hogy a jász redempció századik évfordulója alkalmával rendezendő ünnepségeken a tornyukat még a karcsú sisak díszítse. A sors azonban másként rendelkezett.

április 11. JÁSZBERÉNY. 1845. április 11-én olyan hatalmas vihar rázta meg a toronytetőt, hogy annak szétszedésével már nem lehetett tovább várakozni. Bartók Márton 100 váltó forintért vállalkozott a lebontásra. Az állványok elkészítése után a legnehezebb munka a súlyos kereszt és a gömb levétele volt. Április 15-én már lemenőben volt a nap, amikor erre sor került. Ekkor váratlanul iszonyú szélvész tört ki, sőt megmozdult a föld is az emberek lába alatt. A vihar százados fákat csavart ki, háztetőket hordott le. Még nézni is rémes lehetett, ahogy a barátok tornya himbálódzott a szélviharban. Az iszonyú idő ellenére két vakmerő ácslegény, Csordás József és Cziffra József mégis felkúszott az előre odakötözött létrákon a szédítően magas oromra. Leemelték a keresztet, leengedték, majd a gömböt is. Alig értek le a földre és mentek biztos födél alá, egy újabb, minden eddiginél hevesebb roham rontott a toronyra. A tetőt spirálisan megcsavarta, megropogtatta, izenként pattogtatta, aztán teletüdővel ráfűjt. Iszonyú robbanás, és a gerendák, lécek, ólomlemezek mint a törek és a pelyva repültek szanaszét.

A toronyra újból lapos sátoztető került, mely a század végéig maradt ott.

A szabadságharc viharai, majd a megtorlás és az elnyomatás súlyos megpróbáltatásai közepette, jelentősebb javításokat, szépítéseket nem tudtak eszközölni a barátok. Ez volt az oka annak, hogy amikor 1856-ban az ország hercegrímása, Scitovszky János biboros a magyar szerzetesrendek hivatalos egyházi vizsgálata során a JÁSZBERÉNYi barátokat meglátogatta, a templomot és a kolostort is siralmas állapotban találta.

Jóval a kánoni látogatás előtt, már 1852-ben minden rendháznak jelentést kellett beküldenie ESZTERGOMba, a primási hivatalba, hogy ennek alapján tudja a primás felmérni az illető rendházban uralkodó állapotokat. A Primási Levéltárban őrzött és igen sok részletre kitérő jelentés a templomra vonatkozólag egyik legértékesebb XIX. századbeli okmányunk. Ebből csak azokat az adatokat emeljük ki, amelyekről az előbbi idők forrásai nem tettek említést. (Ivanics Jusztin: A berényi barátok csonka tornyáról. Jászság. 1892. márc. 12. 8. old.)

április 13. GYULA. Hirtelen hóolvadás és jégtorlódás a Körösök áradását okozta. GYULÁt több lábnyi víz öntötte el, csaknem 400 ház vízben állott, egy ház beomlott. (Nemzeti Ujság, ápr. 18.)

április 20. SZEPE M. Inség lépett fel, s legalább 500 családot érhet "éhhálál". Sokan kérnek kivándorló útlevélet SZLOVÉNIÁba. (Nemzeti Ujság, máj. 1.)

május eleje. ÁRVA M. POTHORÁról a hegyek tövében mezei úton az egy mfdnyi távol fekvő VESZELE faluban én szánkáztam, igaz ugyan, hogy az útnak hatodrészt

- sárban kellett tennem, de még annyi volt a téli hó, hogy jobban lehetett szánon, mint kocsin menni. (Weszelovszky: Árva megye, 93.)
- május 18. MÁGOCS (Baranya m.). A templomba becsapott a villám, éppen istentiszteletkor. Ketten szörnyet haltak, 16-an kisebb-nagyobb sérülést szenvedtek. Tizen eret vágtak. (Nemzeti Ujság, máj.30.)
- május 30., 31. PEST. Esős, hűvös, őszi időjárás május 31-én orkán pusztított, a vetéseket összekuszálta. A 31-i vihar a városháza tornyán lévő zászlót is leszakította. A folyók állandó áradásban vannak. Kaszálók őszi és tavaszi vetések víz alatt állanak, 33 megyéből érkeztek hasonló jelentések. (Nemzeti Ujság, jún. 3., 8.)
- május. SZABOLCS M. "..., sőt az e folyó évi Május vége felé SZABOLCS Vármegyében volt, s 14 helységbeli lakosoknak minden terméseiket tönkre tevő zápor alkalmával 34 latos (= 595 gr.) jegek estenek." (Pully Simon: Mezei Gazdálkodás.)
- május. "Folyó évi május vége felé SZABOLCS vármegyében volt, s 14 helységbeli lakosoknak minden terméküket tönkre tevő zápor alkalmával 34 latos jegek esnek."
- június 2. MÁRAMAROSSZIGET. Erős zivatar volt. (Nemzeti Ujság, június 17.)
- június 7. PEST. A sok esőzés következtében a Városliget tava is "túlradt partjain." (Nemzeti Ujság, jún.8.)
- június 8. BARANYA M. A DRÁVA szörnyen kiáradt, Bolmérig a vidék víz alatt van, a bélyei uradalomban a kár 100.000 frtot meghaladja. Szántóföldek, legelők víz alatt állanak, takarmány hiánya miatt a lakosság marháit eladogatja. (Nemzeti Ujság, jún. 15.)
- június 11. VAS M. A RÁBA sok helyen kiöntött, s a megye ülésen szóba került szabályozása. ADUNA is erősen árad. (Nemzeti Ujság, jún. 20., 24.)
- június 15. BOROVE (Liptó m.). Ebben, s még négy községben a nádor nevében inség gabonát osztottak szét az éhezők között, ez kétszer havonta kapják az aratásig, de szigorúan tilos a koldulás. (Nemzeti Ujság, júl. 1.)
- június 19. KAPUVÁR. "Du. 1-2 óra között újabb zivatar – előbbi napokon is esett – volt, s villám a paplakba sujtott. A két ollófának felső része apró szálkára zúzva. A villám útját a tetőcserepek összetörése jelezte, a lóistállóba érve elszéledt, átfúrt egy falat, s végül az ebédlőbe érve elenyészett. A szoba egyik sarkában hulló tűz potyogott a földre, de ennek nyoma nem maradt. A kert felőli rétségen leszaladt a villám, a fal két oldalát lerontotta." (Nemzeti Ujság, jún. 29.)
- június 29-30. BALASSAGYARMAT. Felhőszakadás, s zivatar rögtöni árvizet okozott. A terményekben kárt okozott, szénát elvitte. Ismét felvetődött az IPOLY szabályozásának kérdése. "Ez idén már kilencedszer" pusztított a vízár. (Nemzeti Ujság, júl. 15.)
- június vége. TEMESVÁR. Oly nagy jég szemek hullottak, hogy embereket is súlyosan megsebesített; a vetést annyira elpusztította, mintha nem is lett volna vetve. TRANSFELDen is tönkreverte a vetést. (Nemzeti Ujság, aug. 7.)
- július 3-14. SZÉKESFEHÉRVÁR. Rendkívüli hőség, mely a buza, rozs és árpa szemeit összeaszalta. Északi szél mellett erős esőzés, ami a hátralévő aratást lehetetlenné teszi. (Nemzeti Ujság, aug. 7.)
- július. PEST-BUDA. A hőség igen nagy s tartós, amint "koros emberek nem emlékeznek." (Nemzeti Ujság, júl. 11.)
- július 11. ESZTERGOM M. A gabonatermés kielégítő. A 11-i jégzivatar pusztított a kukoricaföldeken és a gyümölcsfák termésében. (Nemzeti Ujság, júl. 27.)
- július. VAS M. Igen nagy a hőség, gyors mindennek a beérése. (Nemzeti Ujság, júl. 18.)
- július 17. MISKOLC. "A múlt éjjel a lezuhogó zápor tengerre növesztette SZINVA nevű patakunkat, mely féktelen tört városunkra, összerontva mindent." A város sík terü-

lete víz alatt fekszik, házak roskadnak össze, malomgátakat ragadt el az ár, s embereket is vitt magával. Több halottja volt a felhőszakadásnak.

"Reggel 8 óra. Az országuti nagy kőhíd leszakadt a rája szorult 20 ember hullámsírba merült. A város két része között minden közlekedés megszűnt. A piac megközelíthetetlen."

"Este 8 óra. A víz árkába tért vissza, gyaloghíd emeltetett, s az átjárást – borzasztó látvány! – kifogott holttestek nyitják meg." (Nemzeti Ujság, júl.24.)

július 17. MISKOLC. A felhőszakadás a SZINVA-t annyira megárasztotta, hogy a partja mentén lévő házakat a víz két lábnyira elönté. 18-án "Mindenünnen a bérczekről összerohanván az egész éjjel ömlő záporár, a PENCZE mindkét ágát, ugyszinte a SZINVA vizét kártékony nagyságig árasztá, mellyek a város legnagyobb részét rohanó vízhullámaikkal szerteságuldozzák." A SZINVA házakat, hidakat, malmokat, fákat, kerteket rombolt s száguldott át a városon. Medre sok helyen kavicssal és egyéb hordalékkal telt meg. A zsilipeket, védfalakat, gátakat megrongálta, s földet is vitt magával. Bútor, hasábfá hevert mindenfelé a földeken. A kőből erős alapra épült ún. forgóhíd, – rajta sok bámészkodó emberrel – egyszerre a rajta lévő emberekkel az árba süllyedt.

Alig egy félóra alatt a SZINVA másik oldalán egy emeletes kőház omlott össze, mert a víz alapját kimosta. A felvégi sorokon, Dandi, Szirma, Gordon, s Belgrád nevű utcákon sok embert, marhát, házat, bútort, takarmányt sodort el. Eddig a halottak száma, akiket kifogtak 20; az anyagi kár 300.000 frotot meghaladja. A kocsí közlekedés 48 órán át megszűnt. A SAJÓ torkolata is vízárral borítva.

ONGÁNál a BÁRSONYOS, GESZTELYNél a HERNÁD, TORNA felé a BÓDVA rendkívüli kárt okozott, s naponként áradnak. (Nemzeti Ujság, júl.27.)

július 17., 18. EPERJES. 36 órán tartott esőzés áradást okozott, amelyhez csak az 1813-i hasonlítható. Itt hidakat elsepert, gátakat rombolt, az úttesteket felszaggatta. A TÁRCZER mentén a kertek beiszapolódtak, s nagy rombolást okozott. 16-a óta posta nem érkezik.

KASSA és EPERJES között nagyobb és kisebb hidakat elsodort, amit a TARCZA okozott a SZÉKCSŐvel egyesülve.

A HERNÁD, SZINNYE, TARCZA és a SZÉKCSŐ mentén lévő települések kisebb, nagyobb kárt szenvedtek. 22-én indulhatott először a posta EPERJESről. (Nemzeti Ujság, júl.27.)

július 19. SATORALJAÚJHELY. "Viszont az ez évi 1913. aug. 7-i RONYVA-árvíz sem volt olyan hatalmas, mint volt az 1845. évi júl. 19-i árvíz, melly ÚJHELY alatt elszakította és aláöntötte a RONYVA boltozatos nagy kőhídjának középső szakaszát és ugyanakkor elsöpörte az ÚJHELYből a RONYVÁN át CSÖRGŐ-, illetve BE-RECZKI-helységek felé vitt kőhidakat és még négy emberéletet is követelt áldozatul." (Thuránszky László: Árvizek pusztításai Zemplénben az 1913. év folyamán, (288) Adatokon, XVIII. 1913.)

július 18., 19. SZEPE M. KÉSMÁRK mellett ezen éjjel a POPRÁD és a LEIBIC annyira megáradtak a nagy esőzéstől, hogy sebes folyásukkal a termés nagy részét sok helyen kimosta, a földeket eliszapolta. Az emberek a házaikból elmenekültek, sőt egyes helyeken házakat el is sodort. Az áradás LEIBIC, PODOLÉN, GNEZDA, LUBLÓ, stb. helyeken is pusztított.

július 18., 19. JAKUBJA, HOBGÁRD (Szepes m.). JAKUBJÁN 19 házat, HOBGÁRDON két egész sessió földet elsodrott az árvíz. Sok hidat, utakat, gátakat, malmokat rombolt. Az esőzések még tartanak. (Nemzeti Ujság, aug. 15.)

- Újabb felhőszakadások az eddig megkímélt területeken is pusztítottak. Az áradó GALICIÁban nagyobb volt mint az 1813. évi, számtalan embert és marhát sodort el. (Nemzeti Ujság, aug. 8.)
- július 19. LIPTÓ M. A felhőszakadás okozta árvíz számottevő károkat okozott. ÁRVA M. Az árvíz a földeket beiszapolta, azok használhatatlanokká váltak, a lekaszált szénát az ár elhordta, a tartós esőzések a munkát akadályozták. (Nemzeti Ujság, szept. 28.)
- július 25. PÁPA. Egy mennykő tett benne némi rombolást. (A pápai székesegyházban.) . (Hunfalvy, Magyarország és Erdély eredeti képekben. Darmstadt 1863. II. k. 349.)
- július 27. LIPTÓ és ÁRVA M. A szélvész, jégeső és zápor mindkét megyében a terményekben nagy kárt tett. (Nemzeti Ujság, szept. 28.)
- július. BARANYA M. Közepes termés. Kapások termése elegendő. Szilva sok van és más gyümölcs is. Makk bőségben termett. (Nemzeti Ujság, aug. 10.)
- július 31. GYULA. Közepes termés, július 14-e óta állandó esőzés. Gabona kicsírázott, rothad, sok helyen a víz áll. Ez évben harmadszor van árvíz. Széna bőven termett, a víz azonban igen megrontotta. A repcevetést a férgek és hernyók elpusztították. (Nemzeti Ujság, aug. 7.)
- július 31. NAGYBECSKEREK. Az aratás a megyében még nincs befejezve. A TISZA, MAROS, BÉGA, TEMES áradásai már a múlt ősszel megakadályozták a vetést. Idén tavasszal sok helyen a bevetett földeken 5-6 lábnyi víz állott. A repcetermés közepes, a búzatermés sokkal rosszabb mint az 1841-i, 100 kéve 1-1 1/2 pozsonyi mérőt adott, s a legjobbnak p.mérője 81 frt. (Nemzeti Ujság, aug. 7.)
- július. POZSONY. A CSALLÓKÖZben többször erős köd volt, majd 29-32°-nyi meleg, amely az aratókat "rögtöni halállal tizedel." A gyors gabonaérés a múlt évinél silányabb termést adott. Egy kereszt-búza (17 kéve) legjobb földben 1 p.mérő gabonát adott. (Nemzeti Ujság, aug. 8.)
- július. SOPRON M. A sok vízár tetemes károkat okozott a szántóföldeken. Igen gyenge volt a gabonatermés. Gyümölcs is alig termett, s az sem jó ízű. (Nemzeti Ujság, aug. 12.)
- július. TORONTÁL M. "... a repcevetések pedig számtalan férgek által nagyobb részt megemésztettek." (Nemzeti Ujság, júl. 27.)
- július. VAS M. Sok eső miatt a lekaszált szénát nem hordhatták be, künn voltak "Korom feketévé". Így voltak a lóherével is. Július második felében a kaszálások kedvező eredménnyel jártak. Sok helyen víz borítja a földeket, vagy már iszaposak. Szilva-termés bő, úgyszint makk is sok termett. (Részletes adatok az egyes termények mennyiségéről, s azok áráiról.) A termés a múlt évinél rosszabb volt. (Nemzeti Ujság, aug. 14.)
- július. VERŐCE (Nógrád m.). A nagy eső, és zápor hidakat, gátakat, töltéseket pusztított, s egy embert az ár elsodort. (Nemzeti Ujság, aug. 13.)
- július. VESZPRÉM M. Gyenge aratás, a lapályosabb részek víz alatt állanak. A víz által hordott iszap sok termést hasznavehetlenné tett. Tartós esőzés a hónap második felében. (Nemzeti Ujság, aug. 8.)
- július. ZALAEGRSZEG. A sok esőzés, majd áradás, majd a hirtelen hőség okozta gyors érés következtében igen gyenge termést adott. Az aratást az esőzés is késleltette. Két három kereszt is alig adott egy p. mérőt. A gabonaárak emelkednek. (Nemzeti Ujság, aug. 12.)
- július. BARS M. A tartós esőzés a terményekben nagy károkat okozott. Gyenge termés, mert sok helyen kicsírázott a gabona. (Nemzeti Ujság, aug. 17.)
- július. HEVES M. Igen gyenge termés, a széna nagy részét az árvíz elsodorta. A repcét a

- tavaszi fagy ölte meg. EGER, GYÖNGYÖS, TARJÁN, PATA, SZENTJAKAB bortermését a jég nagy részt megsemmisítette. (Nemzeti Ujság, aug. 17.) (Éliássy István.)
- július 31. NAGYSZOMBAT. Tartós esőzés. Gyümölcs rosszul termett, "mézhez is kevés a termés." (Nemzeti Ujság, aug. 17.)
- július. PÉCSKA. Esős időjárás, majd köd, ezt követőleg a nagy hőség tönkretette a gabonát, amely aratás után kicsírázott. (Nemzeti Ujság, aug. 21.)
- július. ARAD M. "... június végétől július utolsó napjáig naponta zápor, szélvész, s közben néhány napos iszonyú forróság" megrontotta a gabonát; eldőlt, fulladozott, a széna kaszálatlan maradt, majd a learatott gabona kicsírázott. (Nemzeti Ujság, aug. 22.)
- július. ABONY M. A nyáron a HERNÁD, TARCZA, ÓSVA, sőt a patakok is rohanó árvizekkel igen nagy károkat tettek. Gyakori eső és kiáradt vizek következtében a gabona keresztek sok helyen kicsíráztak. (Nemzeti Ujság, aug. 22.)
- július. NAGYKÁLLÓ. Több heti rekkenő meleg után folytonos esőzés; a gabona nem fejlődött, az aratást megnehezíté. A rozs gyenge termést adott, ami pedig SZABOLCSban a fő gabona: egy kereszt adott egy vékát, néhány még annyit sem. Dohánytermés jó lesz. (Nemzeti Ujság, aug. 25.)
- augusztus 3. TOLCSVA, LISZKA, SÁROSPATAK és SÁTURALJAÚJHELY szőlőhegyeit is elverte a jég. Az esőzések június közepe óta tartanak, néhány 1-2 nap jó idő, s újból a "kártékony eső." (Nemzeti Ujság, aug. 29.)
- augusztus 5. TARCZAL. Este 5 és 6 óra között hirtelen "még eddig általam soha nem látott jeges zápor a Szilvölgyön túl TOKAJ felől kezdve az egész várost felfogva, a hegyen keresztülment, rontott, pusztított és csépel, amit maga előtt talált, s a szőlőhegyek némely részeiben annyira, hogy azokban szüretelni nem leend szükséges. A zápor az utcán végig hordta a szőlőt, szilvát és barackot, elcsépel minden veteményeket, bezúzott számtalan ablakokat..." (Nemzeti Ujság, aug. 29.)
- augusztus 5. SZAKÁL. "Az IPOLLY a sok esőzéstől kiáradt, s a szénában nagy kárt tett. 5-én du. 4 órakor a BESZTERCE patak a felhőszakadástól rendkívül megáradt. A vizet 15-18 mázsás kövek akadályozták folyásában, egy házat összerombolt, méhkapárokat, sertéseket, szekereket, baromfit, learatott kévét hordott el..." (Nemzeti Ujság, aug. 19.)
- augusztus 5. NÓGRÁD. Jégzivatar a szőlőben nagy kárt okozott. VÁCON a Kegyesrendiek templomtornyába csapott a villám, amely az orgonát erősen megrongálta; a vízár a patak hidját is tönkretette. (Nemzeti Ujság, aug. 15.)
- augusztus 6. PÉCSKA. Pusztító jégverés, amilyenre a lakosok még nem emlékeznek. (Uo.)
- augusztus. NÓGRÁD M. Az esőzések sok kárt tettek. Az IPOLY mentén az árvíz pusztított; a gyümölcs férges, s rothadva lehull. A sok eső a megye útjait sok helyen járhatatlanná tette. (Nemzeti Ujság, aug. 25.)
- augusztus 27. SZILÁGYSONLYÓ. Sok eső, áradások (KRASZNA) s jégverés következtében igen szűk termés. A learatott boglyákat víz borította el. "Aratni nálunk is a folytonos esőzés miatt, csak lopva lehetett....", soknak a gabonája marokban hevert, s egy hétig is ázott. (Nemzeti Ujság, szept. 5.)
- augusztus. BARS M. Gyenge termés volt, "télire e megyében éhhaláltól tartanak."
- TORONTÁL M. Rossz termés volt, s nagy lett a drágaság.
- HEVES M. A gabona aratás rosszul ütött ki. Egy 15 kévéből álló búzakereszt nem ad többet, mint 40-48 itzét.
- LIPTÓ M. A tartós szárazság, s a július 16-i felhőszakadás, s a jég a termést megsemmisítette. A víz mindent elborított, "köveket, homokot és iszapot hagyott maga után." Éhhaláltól félnek.

- NÓGRÁD M. A gabona aratás a tartós esőzések miatt rosszul fizet.
- TOLNA M. A gabona és a repce rossz termést adtak; széna hiány.
- ARAD M. Tartós szárazság(!) miatt a szemek összezsugorodtak, sok emiatt a korpa, kevés a liszt.
- MÁRAMAROS M. A búza és a rozs jól fizetett, ami az idén "kevés megyéről mondható." (Nemzeti Ujság, szept. 11.)
- augusztus. MÁRAMAROS M. Jó termés. (Nemzeti Ujság, aug. 21.)
- augusztus. SZERED. Rossz termés, de a magas árak mellett jól fizetett. 26 kevés kereszt gabona csak 1 p.mérőt adott. (Nemzeti Ujság, szept.5.)
- szeptember. GYŐR M. A termés a megye homokos délibb részein középszerű; A Sziget- és Tóköz legnagyobb részén a tartós tavaszi áradás miatt igen szűk termés volt, s a vetőmagot is venni kellett.... (Nemzeti Ujság, szept.30.)
- szeptember 16. MAGYARKANIZSA. Du 5 és 6 óra között zivatar és erős zúgással jégzápor, a dohányt, szőlőt tönkretette egy bizonyos sávon. A szabadban a villám halálra sújtott egy szekeres gazdát két ökrével együtt, a kis testvérét is érte a villám, de életben maradt. (Nemzeti Ujság, okt.2.)
- október. SOPRON. Folyik a szüret. A FERTŐ melletti szőlőkben 80 kapás szőlőben nem termett több mint négy puttonnyal. 11 év előtt ezekben a szőlőkben 90 nagyakó bor termett, most pedig összesen 12 puttony. (Nemzeti Ujság, nov.9.)
- október. VAS M. A megyében a tavalyinál több, és általában jobb bor termett. Részletes beszámoló külföldi vesszők honosításáról. (Nemzeti Ujság, nov.14.)
- október. ÁRVA M. A termés a tavalyinál jobb volt, különösen nagy volt a burgonyatermés. Káposzta meglehetősen termett, de gyümölcs alig. (Nemzeti Ujság, okt. 16.)
- október 10. UNG M. A sok eső miatt a termés "a középszerűnél is alábbvaló". Kukorica és burgonya meglehetősen termett. A szüret kezdetet 20-ára állapították meg. (Nemzeti Ujság, okt. 17.)
- október. TOLNA. Közepes termés, kukorica és burgonya sok termett. A bor a tavalyihoz képest több, de gyengébb minőségű. (Nemzeti Ujság, okt. 19.)
- október. SZAKÁL (Nógrád m.). Arra, LIPTÓ és más szomszéd megyéből "tót ajkú atyánkfiai az inség előjelétől üzelve, számosabb csapatokban országunk alsóbb vidékeire utazván magoknak ott reménylhető könnyebb élelmezést keresendők." 2-3 hónap múlva megindult a visszavándorlás, mert csalódtak. Sirva, könyörögve, térdelve kértek egy falat kenyeret. (Részletes leírása e vándorok nyomorának, aláírás Basilides.) (Nemzeti Ujság, okt. 21.)
- október 24. POZSONY. A szüretnek vége, bor elég termett, de meglehetősen savanyú. (Nemzeti Ujság, okt. 30.)
- október 27. HEGYALJA. A szüret már megkezdődött, de a nyár hiánya miatt a bor savanyú lesz. Ragya és jég is pusztított. Szőlő bőségből van. (Nemzeti Ujság, okt. 31.)
- november. ZALA M. Kukorica, burgonya, káposzta bőven termett. "... nedves évben a dombok, szárazban pedig a völgyek termékenyek". A bortermés bővebb mint a tavalyi, de az idejé is savanyú. Gyümölcs kevés és rossz termett. (Nemzeti Ujság, november 25.)
- november 9. BÁCSEM. Éjjel mennydörgött. (Nemzeti Ujság, nov. 27.)
- november 16. SÁTORALJAÚJHELY. "Az inségnek előpostája a drágaság nálunk is beköszönt, gabonánk köble 17 forint, búzáink 20-21 forintra rúgott; piaci kenyereink már csak sajnálatra méltó paródiája a rendes kenyérnek, zsemleink pedig 2 krról 4-ra rugattak fel." (Nemzeti Ujság, nov. 27.)

- december. ZEMPLÉN. A zab termése a múlt évinek csak a fele, magra pedig 1/3-a, a gyakori eső következtében. A burgonya részben kiázott, részben a pincékben rothadt el. Burgonya is sok helyen a tavalyinak 1/3-a termett. Lóherét nem kaszáltunk, gyökeerei a télen kiáztak. (Nemzeti Ujság, dec. 12.)
- december 17. PEST-BUDA. A hajóhidat kiszédték, mert padlózata használhatatlanná vált. Enyhe időjárás. (Nemzeti Ujság, dec. 18.)
- december. PEST-BUDA. Az inség miatt egy nagykereskedő egész télen át minden pénteken 300 kenyeret ajánlott fel, egy másik kereskedő 42 napon át Karácsontól kezdődőleg hétköznaponként száz szegény lakos közt 1 font, vasárnaponként 2 font húst osztott szét. (Nemzeti Ujság, dec. 21.)
1845. BUDA. Február 11. A DUNA átfagyott. (Kruspér, 1841-49. 130.)
- EGER. Egy pozs.mérő búza 3 frt, rozs 2 frt 50 kr. árpa 2 frt, zab, 2 frt, 50 kr. (Heves m. IV.454.)
 - ESZTERGOM. "Nem éppen kevés, de biz a' savanyu." (Esztergomi, Időjárás, 1925. 97.)
 - FEJÉR M. Szűk termés volt. A szüret kedvező volt, meglehetősen fizettek a szőlőink. (Nemzeti Ujság, nov.4.)
 - FÖLDEÁK. A TISZÁnak 1845. évi rendkívüli árja CSANÁD megyében FÖLDEÁK községet elpusztította.
 - PÁPA. A PÁPAi székegyházban július 25-én egy mennykő tett rombolást.
"A szőlő lisztharmat betegsége amerikai származású és a kontinens felé való utat 1845. óta ANGOLORSZÁGBól a mangate-i üvegházakból, a THAMES folyó torkolata mellől kiindulva tette meg." (Palugyay: Magyarország leírása 4: 306; Hunfalvy: Magyarország és Erdély képekben, 1863, 2: 349; Term. Tud. Közl., 1900. 284.)
 - GYULA. 1845-ben GYULÁt egészen elöntötte a KÖRÖS, 203 házat és számos melléképületet romba döntött, 69-et megrongált, összesen 106.507 frtra becsült kárt okozott.
 - KASSA. Egy zivatar alkalmával a villám ötször egymásután lecsapott, az Arany Csillag házba, a városfalra, a körútra és az elővárosba egy házat felgyújtott. (Plath, 225.)
A nagy felhőszakadás már a pincéket elárasztotta. Több helyen az úttest beomlott. Több ember megfulladt.
 - KOLOZS M. Tekei járásban középserű volt a termés, "a marhamétely" is sok veszteséget okozott.
– Mócsi járás. Gyenge termés; több helyen jégkár. Az aratás alatt és után sok eső, a kalangyák összeestek. Szénatermés nagy volt, de az esők kárt tettek.
– Örményesi járás. Fél termés volt, de gyengén eresztett. Évek óta rossz termés miatt a nép eladósodott. (Nemzeti Ujság, okt. 7.)
 - PÉCS. A gazdák, akik későn szüreteltek, jó bort kaptak. Általában jó középserű bór termett. Akója jelenleg már 5 frt. Mennyiségre nézve is jó borév volt. (Nemzeti Ujság, nov.7.)
 - SARKAD. 1845-ben árvizek romboltak. (Márki, Sarkad, 270.)
 - SÁTORALJAÚJHELY. "14 évvel később pedig 1845-ben egy árvíz irtózatosságot vitt véghez városunkban." (Keleti I. Zemplén vármegye, bek. 16. old.)
 - SÁTORALJAÚJHELY. Óriási felhőszakadásból eredő árvíz a mai Rákóczy (akkor Új-híd) utca házainak egy részét elsöpörte és a Rinyva köhidját is elszakította. (Zemplén, 145.)
 - SOPRON. Ebben az évben a január szépen indult, még februárban sem volt hó, a szőlőkben mindig dolgozhattak. Március azonban hideg volt, sok hóval, s így semmit sem lehetett dolgozni. (Bruckner-krónika, 1845.)

- SOPRON. Május hideg volt, sok esővel, az eső kénsárga színű porral volt szennyezett, s amikor a tócsák az utakon beszáradtak, azok szélein sárga csík (perem) volt látható, mely azonban kárt nem okozott. Közepes bor és gabonatermő év. (Bruckner-krónika, 1845.)
- A TISZÁnak árvize volt. (Lónyay)
- ÁRVA M. 1845-ben a leghidegebb hónap március volt; május elején ÁRVA vármegyében szánon lehetett járni, de a nyár már aszályos volt. (Hanusz II.)

1846

- KAPNIK BÁNYA. "1846-ban élete veszélyeztetésével a hólavínakkal elborított KAPNIK BÁNYA helységet a végenyészettől megmentette." (Szinnyei J. XII.58.)
- január. SZAKÁL (Nógrád m.). Enyhe időjárás, a hó vége felé olvadás, az IPOLY áradása erős jégzajlással. (Nemzeti Ujság, febr. 1.)
- február. PEST-BUDA. A DUNA árad, s több helyen már ki is öntött. (Nemzeti Ujság, febr.10.)
- február 13. ALKAPNIK* "Folyton dühöngő hózivar (igy!) vastag setétség, rémítő fergeteg, egymást kergető hózuhatagok – lavinák ... Egy-egy lavina, – rontva és borítva házakat, temetve embereket. Az emberek a templomba menekültek. 2 ember elpusztul, 2 ló is elveszett, épületeket rongált, az emberek a befutt házakból a padláson, vagy a kéményen át menekültek ki. Egy hétnél tovább tartott, hogy a falu el volt zárva a közlekedéstől. Fa és tüzelőhiány miatt gyümölcsfákat vágtak ki. A hó jó szerint ölnyi mélységű, ha nem több. Ilyen hóvész ember emlékezet óta KAPNIK körül a megyében nem volt. A havazás szünet nélkül tartott még 20-án is, pedig az alvidéken esőzött." 20-án földrengés volt. (Erdélyi Híradó, márc. 6. No. 123, Kolozsvár.)
- február 13. ALKAPNIK. Ezen hóvész a MÁRAMAROSI hegyvonal mentében egész RADNÁig, s tán tovább is terjedt és teméntelen kárt, életet, sőt ember-élet veszélyt is okozott. (Jóvizi.)
- február. VERŐCE. A DUNA erősen megáradt, "a szokola-hutai hegyekből özönlött vízár az u.n. Miguzzi-féle patak körül" a töltés munkálatoknál komoly károkat okozott. A víz a földeket is elárasztotta. Esős időjárás. (Nemzeti Ujság, febr. 15.)
- február 17. A DUNA vízszint magassága 4.95 m-t ért el. (Zawadovszky, 30.)
- március 10-15. HÁROMSZÉK. "Mart. 10. elsőbb napjaiban gyönyörű meleg idők járnak. Hótól is csaknem felszáradt, mezeink..., 11-12-13 havazás állott be, s 15-én némileg olvad, arasznyi vastag hó fedi a földet. (Erdélyi Híradó, Kv. 1847. márc. 27. No.129.)
- március. SZEGED. A TISZA és a MAROS folyton árad. (Pannónia, 1846. márc.26.)
- március-április. JÁSZBERÉNY. A tél változó, gyakori esők, majdnem semmi hó, de a tavaszi hónapok (márc. ápr.) időjárása kellemes és hatásos, a langyos termékenyítő esők váltakozása jó termésű esztendőt ígér. (Ferencsek, Merk T.)
- április 9. SZENTES. Du 2 órakor igen nagy jégeső esett, megszünte után még igen sok jég maradt a földön, s csak hosszú idő multával olvadt el. (Nemzeti Ujság, ápr. 16.)
- április. BRASSÓ. Április elején egész szép meleg tavaszi időjárás – aminőre egy aggastyán sem emlékezhethet – minden virul, a rétek, szántóföldek zöldelnek. (Nemzeti Ujság, április 21.)

* Kapnikbányától 4 km-re Dny felé. (Réthly)

- SZEKSZÁRD. Tormay Károly megyei főorvos jelentése szerint nagy volt a szárazság, áprilisban 2, májusban, s júniusban 1-1 kis csapadékú nap volt. (Nemzeti Ujság, 1847. ápr. 18.)
- április. A TISZA folyton árad, a PESTi, HEVESi és BIHARi vonalról az utasok másfelé vették útjokat, mert a "legmagasabb töltés sem áll ki egy tenyérnyire a vízből." (Nemzeti Ujság, ápr. 24.)
- április. UGOCSA M. Marhavész dühöng. (Nemzeti Ujság, ápr. 26.)
- április 17. VESZPRÉM. A villám három helyen is lecsapott, de nem gyújtott. A vidéken jég is esett. (Nemzeti Ujság, ápr. 28.)
- április 22. OSTOROS (Borsod m.). Déli 12-1 óra között itt és e vonal mentén lévő helységeken iszonyú jégzápor pusztított, sőt az egri hegyek több gyümölcsöseiben és szőlőiben is kárt tett. (Nemzeti Ujság, ápr. 28.)
- április vége és május eleje. BIHAR M. Több helyen jég esett, amely a gabonában, szőlőben és gyümölcsösben félelmes kárt tett. (Nemzeti Ujság, jún. 4.)
- május 1. NAGYBÁNYA. Dér, a növényzetnek vége. (Bencsik. Időjárás, 1906. 193.)
- május 1., 2. UNG M. SZOBRÁNC vidékén is dér volt. A tartós szárazság a megyében már kárt tett a vetésekben. (Nemzeti Ujság, máj. 26.)
- május 1., 2. DUNAFÖLDVÁR. A fagy a vetéseknek nem ártott, a szőlőt némely helyeken, de a kerti veteményeket "jóformán lefőzte." (Nemzeti Ujság, máj. 10.)
- május 1. KOLOZSVÁR. Nagy hóval köszöntött be, a feleki domb még másnap 10 órakor is fehérlett. (Nemzeti Ujság, máj. 12.)
- május 1., 2. RÁCMILITICS. Mindkét reggelen "a dér megperzselte derekasan a szőlőket, kukoriczát, babot, burgonyát, de a rozsnak vagy buzának nem ártott; az még szerencse, hogy csak pásztánként volt a dér, amint a hideg lég vonódott, úgy hogy némely falunak egyik részén úgy szólván egy levelet sem fonnyasztott, máshol ismét egyik-e egyik gazdának a szőlője egészen elfagyott, tőszomszédjának pedig semmi hibája. A szőlő kevés termést ígér." (Nemzeti Ujság, máj. 12.)
- május. VERŐCE. A hosszas szárazságot a gabona, kukorica és burgonya sínyleti. A hideg (máj. 1., 2. fagy) a szőlőnek is ártott. (Nemzeti Ujság, máj. 17.)
- május 1. SZEGED. Fagy a szőlőkben tetemes kárt okozott. (I. h. máj. 19.)
- május 1., 2. SELMECBÁNYA. Elsején viharos északi széllel havazott, 2-án reggel kisebb pocsolyák befagytak, s a háztetőket hó fedte. (Pannónia, 1846. máj. 9.)
- május 6., 7., 8., 9. EGER. Négy napon át ismétetlen volt jégeső, amely a szőlőben sok helyen tetemes kárt okozott. (Nemzeti Ujság, máj. 19.)
- VAS M. régi közmondás: "Orbán még nem lépett le a kályháról." (Nemzeti Ujság, 1946. máj. 19.)
- május 26. MARTONOS. Forgósél. "UDVARHELYSZÉKben Martonosban máj. 26-án miután a' hosszas szárazság után néhány felhőből esőt reménylénk, estefelé az egész falu figyelmét magára voná egy, a' nyugoti erdőkben létező mély völgyből rémítő forrongás 's zúgás közt felgomolygó ködfelleg, melyet a' szél vert oda felülről le. Némelyek azt gondolák: hogy az erdő másik tűzokádó aknát hívének alakulni, mások meg a' világ végét hirdették tűz által. A' jelenet mindenesetre bámulandólag nagyszerű vala. A' lég alatt meleg volt. A' zúgás 's ropogás jégzáport gyanította jönni, de azt schol sem láttuk. Mi volt hát? Forgósél, milyenre itt lakók, 's tán szárazföldi lakosok átaljában is alig emlékezhetnek. Köd 's ködforongás alatt volt egy esztendő-ház, boronafákból építve; ezt egészen felsodorta a' légbe, itt nem csak 200 ölnyi körterületbe szórta széllyel, hanem a' boronafákat egyenkint is 2-6 darabba zúzta szét fenn a' légben. A' házban létező mindennemű portékával hasonlóul bánt. Csebet, kártyát,

sózós kádat, szekrényt, üstöt, edényt, ruhákat, 's egyszóval mindent 30-40 ölnyi magasra felsodort, 's ott dirib-darabra szaggatván, úgy szélyelhordta a' határon, hogy az esztenától egy óra-járás távolságban is kaptak meg portékákat. Egy új favállút a' földről felvett, 's a' légben szétzúzván, darabokban hullatta le, kődarabokat vitt el 50 öl távolságra. Sajtdarabokat 100 öl távolságú helyeken kaptak meg. 50 juh gypjából alig került meg néhány fürt. 60 vfta menő ezüst 's rézpénzből 300 öl átmérőjű közterületen kaptak meg néhány darab huszast 's rézpénzt. Az esztana házban az üstlábakat – két izmos czöveket – a' földből, mellybe keményen bé voltak verve, kifacsarta, 's a' légben szétzúzta; egyedül a' komponáskő duczot a' szél sebességével. Két embert lábáról felvett az innen félreeső országúton, 's 3 öl magasban meghordozva földre terítette; egyiknek egy darab sajtot a' légben ábrázatjához sujtot. A' mezőn levő élőfákat gyökerestől kifacsarta, némelyeket ágaitól teljesen megfosztotta. Élőfa darabokat, mellyek 1-4 mázsások voltak, 's galytalanok – tehát nehezebben hordozhatók – sűrűn béterítette az esztana környéket. Egy ily nagy ág 5 juhot ütött le. Szerencsére egy lélek sem volt az esztenaházban.

'S mindez, mint képzelhetni néhány percz műve volt. A' felszállott 's a' magasban rémítő zúgással 's forgással dühöngő felleg a' falu felébe jött, 's hátunk már borzadni kezdett, midőn mint valami központra, minden kis felhő ide látszék nyilsebesen vonulni. De a' vihar elvonult, 's csupán három parányi részecske hullott el. Különböző pontokon szemünk láttára belőle; mellyek nagy darab jegekkel valának terhelve. 'S mi örömmel kísértük szemeinkkel a' havas felé vonuló vihart, 's a' feléje irányzó minden felhőket. E' nagyszerű természet tüneményt csak ritkaságáért is jónak vélem közleni. Sebességét, 's így erejét az eredményből megmérni nem is, de képzelni lehet. A' falusiak egy része boszorkányságnak tartja, s' két vénasszonyt láttak is (?) benne, de mi, kik ezen delnöket nem tisztelhetők, egyebet nem tapasztaltunk, mint azt, hogy fenn a' jégterhes felhő forrongott, alant pedig a' rekkenőség miatt kifeszült lég mozdulatlanul állott. 'S hogy a' föld feletti meleg lég fürta be magát a' fenn nagy erővel forrongó jéghideg légbe, ezt ezen terhesecske kár mellett is, mellyet a' forgószél okozott, igen kedvezőnek tartjuk." (Pálffy Mihály, Erdélyi Híradó Kolozsvár. 1846. jún. 11. No. 151. Pag. 369.)

május 29. BORSOD M. A TISZA már sok helyen kilépett medréből. (Nemzeti Ujság, máj. 29.)

május. "DEÉS vidékein lúdtojásnyi nagyságú jég esvén, olly rémítő hideget fejlesztett ki, hogy a földön összefagyván táblákban lehetett felszedni." (Nemzeti Ujság, jún. 4.)

május-június-július. JÁSZBERÉNY. Május és június, sőt július is egészen 27-éig szárazságban teltek el. (Ferencesek, Merk T.)

június 2. KISKUNFÉLEGYHÁZA. Rendkívüli szárazság uralkodik. (Nemzeti Ujság, jún. 11.)

június elején fagy volt MAGYARORSZÁGon. (Pressburger Zeitung, 1846. jún. 5.)

június. "DEESTől fogva a SZAMOS völgyén felfelé a PANAGYFALUn, magán DEÉS városán, KUDÁN, KÖFARKÁN, KÖZÉPFALVÁN, KERESZTÚRon, SZESZÁZMÁN, s RETTEGEN keresztül ismét borzasztó jégeső dúlongott* minek súlyát még KOLOZSVÁR vidéke is megérezte." (Nemzeti Ujság, jún. 19.)

július 1. SZOMBATHELY. Érett kalászeit, gerezdeinket jég tarolta le, a vastag sarjut az árvíz beiszapolta, vagy elsodorta. Igen gyenge, szűk termés. Gyümölcs is igen kevés. (Nemzeti Ujság, dec. 24.)

július 2. "BRASSÓban és környékén júl. 2-án rendkívül égvihar dühöngött. Délután 3 óra felé W-i sebességű vihar, s hirtelen oly sötét lett az égűr, hogy gyertyaláng nélkül

* A Nagy Szamos és Medgyes völgyén vonult végig.

nem lehetett dolgozni. Iszonyú szélvész kavargatta az homályos felhőtömegeket, estvétől fogva reggel feléig, 's csak egy ablakrázó mennydörgés kíséretében leözönlött zápor után csendesült le ismét a' természet. Némely szomszéd helyiségekben jég is pusztított. A' túl sok épületet megrongált." (Erdélyi Híradó, 1846. júl. 12. No. 160. pag. 442.)

július 2. BRASSÓ. Du. 3 órakor hirtelen úgy elsötétedett az ég, hogy gyertyát kellett gyújtani, szélvihar vitte a felhőket nyugatról kelet felé, hirtelen záporosó után kettős zivatar (Doppelgewitter) megreszkette a házak ablakait, majd ismét csend lett. NEUSTADT, FEKETEHEIDVÉG, MARIENBURG, FÖLDVÁR nagy kárt szenvedtek a jégesőtől. NEUSTADTban a vihar lefedte a szalmával borított háztetőket. HIDVÉGben az OLT balpartján 20 csúrt és 5 lakóházat pusztított el a szélvész. (Sidenbürger Kirchenblatt, 1846. júl. 6.)

július 11. SOPRON. Nagy zápor, zivatar, a villám gyújtotta tűz a Szentmihályi utcában 6 házat, 10 pajtát, 5 szarvasmarhát pusztított el. Jelenleg az egek gyakran harmatoznak, így burgonya, káposzta, répa, pohánka bőven várható. (Nemzeti Ujság, aug. 4.)

július. DEËS. A SZAMOS a hónap végén kilépett medréből és az áradás e vidéken szénában, gabonában tetemes károkat okozott. (Nemzeti Ujság, aug. 25.)

július 30. "Elrabolta a' vizár a' tér búzakalangyáit (búzakeresztjeit), megiszapolta a' szép reményű málékát, elhordta a' tököt, dinnyét, 's at., marhák sőt emberek is lettek áldozatai. De megrettenté főleg KONTELKE helyisége szigetben lakóit, kik már kétségbe esve várták a' vizbefulás rettenetes kinjait." (O ti szegény.....) (Cserhalomtáji)

július 30. BESZTERCZE. "Múlt hó 30-ára virradólag, miután 6 hétig nem volt eső, megnyíltak az ég csatornái és lőn árvíz, milyen emberemlékezet óta soha városunkban. Vízben úsztak az elszaladt barna atyafiak házai, a' feltornyosult BESZTERCZE vize elborítá az egész tért. A' KUSMAI patak SIMONTELLÉN két házat rontott össze és temérdek gabonát, 's az utakat és hidakat. Hasonlót tett a' SAJÓ vize is. A' N. SAJÓ BERDA, UJFALÚ-SZENT-IVÁNY, 's öt faluk utcái vízmederré változtak. És e' három víz SZERETFALVÁNál egyesülve clárasztott a' szeretfalvi vámos hidat, megrongálta a' malmokat, gátjaikkal egyetemben." (Erdélyi Híradó, 1846. aug. 13. No. 169.)

július. KECSKEMÉT. A szárazság egész júliusban – két esetben esett eső – igen nagy volt, semmi fű a legelőkön, a jószágot nem legelésért, hanem csak szokásból hajtották ki. (Historia Domus Kecskemétiensis, pag. 303.)

augusztus. ZEMPLÉN M. A hosszantartó szárazság igen árt a kalászosoknak. Az árpa alig a vetett magot termi. Burgonya fonnyad, fejeér pondrók rágják, fészkenként 3-4 mo-gyorónyi nagy burgonya termett. A káposzta palántát a "hamuféreg összefony-nyasztá". Igen gyenge termés mindenben. (Nemzeti Ujság, aug. 7.)

augusztus 9. ZALAS (Hunyad m.) "... négy oláh legény felmenvén a' toronyba égi vihar eltávolítása végett harangozni, a' villám közéjük csapott: egyik azonnal szörnyet-halt, mást csak gondos utánjárással sikerült halálos ájultságából életre hozni." (Erdélyi Híradó, 1846. aug. 27. No. 173.)

augusztus 9. THOROCKÓSZENTGYÖRGY. "... a villám egy házat megütvén, fél óra alatt 8 ház minden épületestől takarmánnyal együtt – minthogy éppen gabona bétakarítás ideje volt – lángok martaléka lett.

Mind mondják ugyanekkor egy közelfekvő faluban is a' villám valami disznóólba becsapván egy 9 malacos disznót sujtott meg. Mi csudálatos, a' malacok mind megmaradtak." (Erdélyi Gazda. 1846. augusztus 23. No. 172.)

- augusztus 18. PEST-BUDA. "Déli 12-1 óra között a nap körül nagy terjedelemben szivárvány alakú tűnemény volt látható. Az ég tiszta s fellegtelen, s a melegség rekkenő vala. Néhány percig tartott." (Nemzeti Ujság, aug. 20.)
- augusztus 20. után. POZSONY. A DUNA áradása miatt néhány napon át a hidon a közlekedés szünetelt, még 29-én is. (Nemzeti Ujság, szept. 1.)
- augusztus 26. PEST-BUDA. Itt és a vidéken orkán dühöngött, a felhőszakadás elárasztá az utcákat vízzel, amelly boltokba, pincékbe befolyt. A Zöldkert-utcában oly nagy víz van "hogy akár nyakig úszhatott benne az ember". A szőlőkben is kárt tett. (Nemzeti Ujság, aug. 28.)
- augusztus 26. ÚJBUDA. A villám az épülő selyemgyár falai közé csapott. 13 napszámos eszméletlenül összeesett, az azonnali érvágás segített rajtuk. Egyik napszámos lábáról egy fél csizmát lefejtett, s a villám a DUNÁban tűnt el. (Nemzeti Ujság, szept. 1.)
- augusztus. ÁRVA. A hónap közepén "mondják, valami forró eső volt, mely mindent leforrázott, s azóta a burgonya satnyulni kezd." A valószínű inség miatt a megye az uralkodótól 8000 pfrt kölcsönt fog kérni. (Nemzeti Ujság, okt. 9.)
- augusztus. LIPTÓ M. "A megyében is tartós volt a szárazság, augusztusban már volt eső. A gabona, a mult évinél jobb volt. Borsó közepesen termett. Aug. 24., 25-én eső a burgonya leveleit leverte, s ragyás lett; a burgonya már nem nő, hanem rothad. A rothadásról csak a fekete burgonya mentes." (Nemzeti Ujság, szept. 13.)
- szeptember. DEBRECEN. Az ALFÖLDön általános drágaság és szükség uralkodik. Egy köből gabona 2-3 vfrt helyett már 10 vfrt. (Nemzeti Ujság, szeptember 13.)
- szeptember. PEST-BUDA. A sok esőzés miatt a szőlő számos helyen rothadásnak indul. Bizonytal rövidesen megindul a szüret PEST-BUDÁn is. (Nemzeti Ujság, szept. 4.)
- szeptember. NYITRA M. A burgonya korai rothadásnak indult, a drágaság aggasztóan növekszik. Az egészségügyi állapot igen aggasztó, "s a hidegláz több helyen igen kártékonyan dühöng." (Nemzeti Ujság, okt. 16.)
- szeptember. VESZPRÉM. "Somló hegyen Sz. Mihály hetében befejeztetett a szüret, szűk termés, nem is jobb mint az előbbi éveké, de jó áron hamar elkelt." (Nemzeti Ujság, okt. 30.)
- október. ÁRVA. Az inségügyi választmány beszámolt a közel 60.000 pfrtnyi adományozásról, árvíz és rossz termés következtében. Közel 100.000 ember szorul ellátásra; részletesen közli az adományokat. (Nemzeti Ujság, okt. 29., 30., nov. 1., 3., 5.)
- október. PÉCS. Többen már harmadszor kaszálnak. A burgonya rothad, a bor, amely kitűnő jóságú, már 7 forinton viszik. A kenyér mely 4 garas volt, már 15-be kerül. (Nemzeti Ujság, nov. 6.)
- október. VESZPRÉM. Az ősziek jól termettek, de a tavasziak a tartós szárazság miatt silányak lettek. Az eleség ára emelkedett. A burgonya részben rothadt. A szüret a tavalyinak a felét sem adta, de értéke néhol háromszorosa. A BALATON mellékiek kitűnőek. A BAKONYban bőséges, másodszer eper érés, alma és dió is adott kis másodtermést. (Nemzeti Ujság, nov. 8.)
- október. EGER. Mind mennyiségre és minőségre rossz volt a szüret eredménye. A tavalyinak alig 1/5-e termett, az élet ára is nagy, 1 pozs. mérő búza 10 vfrt. (Nemzeti Ujság, nov. 3.)
- október. ZALA M. Alig közepes volt a termés, de tavalyinál jobb, eltekintve az EURÓPA szerte fellépett burgonya rothadástól, mely itt is kárt okozott. A szüret közepes, s akóját 3-4 vfrton árulják. A gyümölcs kevés és férges. (nov. 13.)
- október 15. VERŐCE. A bor mennyisége a tavalyival kb. egyezik, de sokkal jobb. Sok dió termett, mérője 8-10 vfrt. (Nemzeti Ujság, okt. 23.)

október 17-18. OLASZORSZÁGban sirokkó, MÜNCHENben is vihar, de már 23°, du. zivatar BUDÁN a GELLÉRTHEGYen erős felmelegedés volt ezeken a napokon. Október 16-án reggel 9-kor még csak 15,4°C volt a hőmérséklet, de 11 órára 19,1°C lett a DDNy-ról fellépő sirokkó nyomán. 17-én délben 20,4°C és 18-án 20,8°C-ot mértek. (Nemzeti Ujság, dec.4.)

október 19-20. ZEMPLÉN M. A szüret kezdetét vette, kevesebb lesz az aszú, 19. és 20-án ködös idő ártott. A szőlő édes mint a méz. A bor ára gönci hordónként 40-50 ezüst frt. egy putton aszúval együtt. A burgonya rothadásnak indult. (Nemzeti Ujság, okt.30.)

október vége. "Minapokban BUDÁN másodtermésű cseresznyét szedtek. Iczéje egy váltó frton kelt. Vidékről epret és zsenge kukoriczát is vittek." (Erdélyi Híradó, 1846. nov. 1. No. 192.)

– KAPUD (a Maros mellett). Az édes alma másodszori terméssel koronázta ágait. (Berde Á. Időjövendölés, 351.)

– BUDA. "A málna, cseresznye másodszor hozott megért gyümölcsöket." (Berde Áron. Időjövendölés. Természetbuvár, I. 1846. 351.)

november. Közel a pozsonyi vas-pályához 11 pozs. ügyvéd majorjában a másodszor vetett rozs kalászhai tökéletesen kifejlettek. A tulajdonos rövid időn belül második aratáshoz fog, s a pozsonyiak az idén másodtermésű roszból esznek kenyeret. (Erdélyi Híradó, 1846. nov. 8. No. 194.)

november. EGERben a szüret rossz volt, mind mennyiségre, mind minőségre nézve. A tavalyi terméshez képest alig lett egy ötödrész, amiért is a bor ára mind inkább növekedik, a gabona ára nagy. Buza (pozs.mérő) 10 váltó frt. elegy (ocsús búza) 8 ft 30 kr, a többi is magas áron kelt. (Erdélyi Híradó, 1846. november 15. No. 196.)

november 20. SÁTORALJAÚJHELY. A tél nálunk is beállott, és sok ember kétségbe esve néz elébe az éhhalálnak, minek ily drágaság után okvetlen be kell köszönteni, széna köble 18-19 frt, a búza 22-24 frt, a burgonya 4 frt, de ez is igen rohad. (Nemzeti Ujság, nov. 29.)

november 26. SZÁSZREGEN. "Tegnapig a' legszebb nyári idők jártak, de a' fenyősuska (fenyőtoboz) azért mára virradólag még is csak egyszer termett; minek következtése volt, hogy még a' MAROSon is az őrlés megakadt volt. De a mára virradólag oly improvise lepett meg, az 5 hüvelyk vastagságú hó....". (Erdélyi Híradó, 1846. dec.9. No. 203.)

1846. ALFÖLD. "1846-ban az árvizek erősen garázdálkodtak és mégis aszályos nyár következett be; szűk termés és nagy drágaság lett a szárazság, meg a konkoly folytán, úgy hogy ritka helyütt lehetett vetőmagot kapni. Egy véka rozs ára 30 frt volt; hozták is az Alföldre a következő év elején az éhenhaló tót gyerekeket ezer számra."*

– BUDA-GELLÉRTHEGY havonkénti csapadékmegfigyelései (mm) az 1848. év alatt található.

– DÉVA. Az egész nyár és ősz, kivált az október oly meleg volt, mint az augusztus szokott lenni. 3 hónapja nem esett, a virágok másodszor nyílottak, alma is másodszor beért. VAJDAHUNYADon szőlő volt "zsendülőfélben". A málna, földieper másodtermést adott, s a borostyán virágzott. Jó, de kevés bor termett. A Kőrösi vetett gabona oly buja, hogy sokan a MAROS menti tereken kénytelenek voltak kiszántani, újból vetni. Káposzta és burgonya nagyon kezd rothadni, áruk emelkedik, a

* Hanusz IV.

BÁNÁTiak veszik, mert sem gabona, sem széna nem termett.* (Erdélyi Híradó, 1846. nove. 15. No.196.)

- EGER. "Az 1846-i inséges időben egy pozsonyi mérő (buza) 10 rész. frt volt, zab 3 frt. márciusban egy font marhahús 13 kr. volt. Ezen emelkedés az 1846-iki év terméketlenségének folyamánya." (Heves m. IV.453.)
- GYULAFEHÉRVÁR havonkénti csapadékmegfigyelései az 1848. év alatt találhatók.
- HÁROMSZÉK. "Őszünk hasonlíthatatlanul száraz, 's Sz.Mihály 's Márton napok közt merőben esőtlen vala. A' hóharmatozás, 's addig is a' nagy szárazság miatt alig vándorított malmainkat jégbilincsek közé járó hideg novemberrel kezdődött. Ennek 8-kán kevés, 24-kén a' szánat is megbíró negyedlátnyi vastag havunk lőn; 28-kán a déli szél elolvasztá, 's malmaink a' pityókát (burgonyát) már megűnt, 's kenyér után esengő népesebb házi családok nagy vigasztalására megindulának. Jelen december 10-kén még erdős bérceinkről is elolvadván a' hó, tavaszihoz hasonló lanyha az időjárás." (Erdélyi Híradó, 1846. december 27. No. 208.)
- HUNYAD M. Igen lágy és száraz tél, nedves tavasz; rendkívüli meleg, száraz, sok zivattal kísért nyarat feltűnő hosszú szép ősz követte. Novemberben erős hideg, majd lágy esős, kellemetlen időjárás. (Stetter F.V. Tünetmények. 1846. 454.)
- NÓGRÁD. "A rendkívül rossz termés következei már ősszel meglátszottak. Évtizedek óta nem látott nyomorúság köszöntött rá a megyére. A megye alsó részén a súlyos téltől lehetett tartani, de fent a hegyek apró tót falvaiban, máris háncsot őrölt a paraszt és gyökereket kapart ki a földből. Éhínség fenyegetett, sőt voltak, akik jobbáglázadástól tartottak. A megyeházán egyre gyakoribb tanácskozások folytak, valamit kellene csinálni." (Harsányi Zsolt. Madách. 178. 1934.)
- SARKAD. Viszont 1846 nagy szárazság folytán lett nevezetes. Elég szép, de porhanyós búza termett, a tavaszi vetések rosszak, a kukorica ki sem kelt, úgy elsatnyult, a dinnye elaszott, a szőlőt dér csípte meg. (Márki, Sarkad, 27-28.)
- SEPSISZENTGYÖRGY. Vérhas pusztított. (Kiss M. Az Időjárás, 1943. XLVII. máj-jun.)
- SOPRON. Szigorú telünk volt, nagy hidegekkel és sok hóval, hogy csak március végén vetették az árpát, s kezdődhetek a szőlőkben a munkálatok. Májusban dér volt, majd havazás és eső. Júniusban meleg napok, de július zivatarokban gazdag volt, sok mennydörgés és villám. A mennykő Fusch Gottlieb házába a Mihály utcában becsapott. Július 10-én nevezettnek 2 ökre, 3 tchene, egy hízója elégték, valamint egy szeker gabonája, amely az istállóban volt, s még 6 szomszéd ház égett le a villámcsapás okozta tűz miatt. Ősszel sok eső volt, s így korán kellett szüretelni. Közepes bortezés. A burgonya a sok nedvességtől már a földeken rothadt. (Bruckner-krónika.)
- GYOMÁN rossz termés, emiatt az 1847-dik év tavaszán több szegény sorsú szűkölködött, az uradalom járultával a város gondoskodásából több hetek alatt ingyen tápláltak. (Palugyay Magyarország leírása 4. 259.)
A Billa-féle üstökös látszott. (Term. Tud. Közl. 1910. 357.)
A kolera újra megindult INDIÁból EURÓPÁba 1846-ban. (U.o. 1910. 723.)
- SZABOLCS. Az e folyó (1846) évi május vége felé SZABOLCS Vármegyében aszály volt, s 14 helységbeli lakosoknak minden termésüket tönkre tevő zápor. (Bruckner.)
- SZEGHALOM. 1846-ban a szegény sorsú lakosság közt oly nagy volt az inség, hogy csak a Káráz és Festetics földesúri családok jószívűsége mentette meg az éhen-halástól őket. (Karácsonyi-Békási (?) II.298.)

*Rövidítve. R.A.

1847

január 8-10. ZOMBOR-KISKUNHALAS. Keserves volt utunk, fuvarosok a nagy hófúvások miatt hajóvontatón mertek csak arra vállalkozni, hogy tovaszállítsanak, miután az utakat láthatatlanná tette a rengeteg hó, s éppen nem lehetett látni csapást, mi folytán útnélküli utunkban hol egyik, hol másik szánunk borul föl, s az embereket, s holmikat úgy kellett a hóból kikaparni s újra felrakni. MADARASon (Kunmadaras!) óva intettek arra, hogy jól vigyázzunk utunk közben, mivel utunk nyomát sem fürkészhetni ki. Jól megreggeliztünk, meleg téglát raktunk lábunk alá, s úgy-ahogy beburkolódtunk téli öltönyünkbe s nekiindultunk a hósivatagnak. Alig távolodtunk el MADARASTól néhány ezer ölnyre, s a leereszkedő köd miatt teljesen eltévedtünk, azt sem tudtuk a megújuló hófúvatagok közt, hogy a kívánt irányban haladunk-e vagy éppen az ellenkezőében, s ehhez még a gyakori felborulás és felpakolás járt. Kora reggeltől tévelyeghettünk, minden harangszót hallottunk a távolból, s azután haladva nagy örömünkre nemsokára egy kis faluba értünk. Embert nem látva az utcán, azt sem tudhattuk meg, hogy hová jutottunk, csak amikor a vendéglőházhoz értünk, akkor tudtuk meg, hogy ugyanazon MADARAS helységbe tértünk be, honnan kora hajnalban kiindultunk. Örültünk ennek is, miután különben az egész karaván megfagyott volna a pusztán. Délután eloszolván a köd, ki is elvezetett estig a MÉLYKUTi csárdáig. (Váli-Szepes, Hazánk, XI. 1888. 143.)

január 25. PEST-BUDA. A DUNA legnagyobb vízállása 4.55 m volt. (Zawadovsky, 30.)

január. CSANÁD M. Itt a múlt évi termés nem volt oly szűk, s a drágaság sem oly nagy, hogy külön inségintézkedésekre volna szükség. (Nemzeti Ujság, jan. 17.)

január. NÓGRÁD, SZAKÁL. Nagy az inség, a burgonya rothad, s ültetni való sem maradt. Egy kiló rozs 9 frt 30 kr, a tiszta búzáé 12 frt. a napszámbér 24-30 kr. Sokan koldulnak. (Nemzeti Ujság, jan. 15.)

január. SZEPES M. "Az inség miatt a segélyezésre szorulókat három csoportba osztották: 1/ betegek, bénák, magukkal tehetetlenek; 2/ szegények, ki bár munkabírók, de nincs keresetük; 3/ úrbéres gazdák, kiknek nincs vetőmagjuk. Ezek száma 3380, 4657 és 2323; összesen 10.360 fő. A segélyezés megindult, hogy éhhaláltól félnünk nem lehetend." (Nemzeti Ujság, febr.2.)

január. TISZADADA (Szabolcs M.). A szűk termés és a burgonyabetegség inséget okozott. Könyör- és szeretetadományokkal segítenek a szegényeken. A rozs köble 20 vft, egy tojás 5-6 krt. (Nemzeti Ujság, febr.7.)

január. TORONTÁL M. Itt is összeírják a szűkölködőket és 35.000 pozs.mérő gabona vásárlásával a szükségben szenvedőket elláthatják. (Nemzeti Ujság, febr.2.)

január. TRENCSEN M. Az éhinség igen nagy, az emberek már csoportosan járnak élelemért koldulni. PESTen is sok az éhező és koldus. A kenyér ára 20-25 v.garas volt, ma már 3 vfrton is alig kapható. (Nemzeti Ujság, jan.3.)

február 5. PEST-BUDA. Az időjárás igen megenyhült, a DUNA jege szakadozik s a "vámmentes átjárásnak véget vetett." (Nemzeti Ujság, febr.5.)

február 20. POZSONY. A DUNA már 20 lábnyi magas, s a város partmenti házait elöntötte. Éjjel 2-3 órakor szélvihar jégtáblákat is vitt az utakra. Egyes helyen ölnyi magas víz volt, az 1809-i áradás csak kevéssel volt nagyobb. KÖPCSÉN, JAHRENDORF, OROSZVÁR víz alatt áll. (Nemzeti Ujság, febr. 25., 26.)

február 21. BUDA. A DUNA jege elindult. (Kruspér, I. 1841-1849.)

február 21. POZSONY. "A jégtolulás okozta árvíz iszonyú rombolást vitt véghez a ligetben." (Nemzeti Ujság, jún.4.)

- február 21. PEST-BUDA. D.e. 11 órakor elindult a jég. A télen a jéghídon több beszakadás is történt, s néhány ember eltűnt. * (Nemzeti Ujság, febr. 23.)
- február 24. KALOCSA. A DUNA előtötte a város határát; növelte az inségesek számát; jelenleg már naponta 800 főre megy az éhezők száma, akiknek ebédet osztanak ki. (Nemzeti Ujság, márc. 19.)
- február. ÁRVA M. A megyében már éhhalál pusztít. "ERDŐDKÁ-n az éhhalál áldozatául két emberélet hullt el. Weszelovszky Károly orvos, s megyei sebész ezen borzasztó tény megvizsgálására a megye által hivatalosan ki volt küldve, s a véghezvitt boncolás után azt találta, hogy a szerencsétlenek egyenesen az éhség következtében multak ki." Az illetők előző nap "széna-aljából fűrészporból összegyúrt pogácsát" ettek. Az egyik 37 a másik 41 éves volt. (Nemzeti Ujság, márc. 2.)
- február. ESZTERGOM. Az inségesek segélyezése, a koldulás megszüntetése végett itt is 4 csoport szerint történik, s naponta 12, 9, 6, ill. 3 krajczárt kapnak. A SZENT-TAMÁSI Káptalani Kórházban naponként 130-140 ebédet osztanak szét. (Nemzeti Ujság, febr. 21.)
- február. KALOCSA. Egyház és polgári hatóságok, magánosok segítik a nagyszámú inségest. (Nemzeti Ujság, febr. 21, márc. 9.)
- február. PEST. Egy ferencvárosi háztulajdonos az éhezőknek naponként "fél mázsa hust és ahhoz elegendő főzelékneveket" főzet, s lakásán vallás különbség nélkül kiosztja. Egy másik, józsefvárosi jómódú polgár, hetenként 3-szor 50 munkanélkülit lát el ebédrel. (Nemzeti Ujság, febr. 2.)
- február. TEMESVÁR. Az éhínségesek felsegélyezésére sorsjátékot és táncvigalmat rendeztek. Igen sok könyöradományt is adnak. (Nemzeti Ujság, márc. 18.)
- március. ABAUJ M. A TARCZA és OLSVA völgyében a lakosság éhhalállal küzködik; az éhség mellett a szokatlan hideg és betegségek is pusztítanak. ROZGONYban 53 családfő halt meg. (Nemzeti Ujság, márc. 18.)
- március 5. BALASSAGYARMAT. A közinség és nyomor enyhítésére febr. 19-én alakult jótékonsági egyesület és 21-étől kezdve naponta 50 éhező kap ebédet. (Nemzeti Ujság, márc. 5.)
- március 6. PEST-BUDA. A hajóhidat megnyitották. (Nemzeti Ujság, márc. 11.)
- március 8. KASSA. A megyei inségeseknek segítségével foglalkozott a Közgyűlés; 1204 éhhalállal küzdő inséges van, minden egyén naponta 3 pkrt fog kapni. ROZGONY városban nagy a halálozás. (Nemzeti Ujság, márc. 23.)
- március. ABAUJ M. felső vidékéről sokan koldusbottal vándorolnak KASSÁra. (Nemzeti Ujság, márc. 26.)
- március. KÉSMÁRK. Szigorú hideg -10 – -14°R (-12,5 – -17,5°C°) a folyókat és patakokat még vastag jég fedi. Az élelmiszerek ára növekedik. (Nemzeti Ujság, márc. 21.)
- március. DUNAFÖLDVÁR. A DUNA jege itt összetorlódott, s ezért nem közlekedhetnek még a hajók. (Nemzeti Ujság, márc. 19.)
- március. KOMÁROM M. Rozs és kukorica csutka lisztből készült kenyeret állított elő Marczell István kisbirtokos, amelyet az újságnak bemutatott, mint tápláló kenyeret. ZEMPLÉN M. Horn gyógyszerész perjegyökekből készített lisztből készült kenyerét jó ízűnek találtuk. Rozsliszttel keverve még táplálóbb. (Nemzeti Ujság, márc. 30.)
- március. PEST. Egy belvárosi korcsmáros a Sarkantyú utcában naponta 60-70 embernek ad "becsületes" ebédet. (Nemzeti Ujság, márc. 19.)
- március. RÁBAKÖZ. Több helyről megindul a kivándorlás; 12-én OSLIból 9 szekérre 49

* Nagyobb cikk a hidállapotokról.

- ember, KAPUVÁRról, GARTHARól egy-egy szekérnyi ember távozott el TEMES megyébe OMORRA és GATAJra. (Nemzeti Ujság, márc. 28.)
- március. SOMOGY M. Erős zivatar volt. (Nemzeti Ujság, márc. 12.)
- március. SOPRON. A tanács 100 ügyefogyottat segélyez élelmezéssel. (Nemzeti Ujság, márc. 26.)
- április 10. POZSONY. A jégár által megrongált hajóhidat csak most szerelték be. (Nemzeti Ujság, ápr. 15.)
- április 27. PEST-BUDA. A napokban is két felvidéki halt még éhen az utcán. (Nemzeti Ujság, ápr. 27.)
- április. ÁRVA M. Az éhínség még tart. A helytartó tanácstól jött le Vay Miklós koronaőr és Ambró Antal tanácsnok, s hozták a Király segítségét. (Nemzeti Ujság, ápr. 11.)
- április. ÉRSEKÚJVÁR. Az inségeseket – 180-nál többet – két hónapon át táplálta az esperes-plébános. (Nemzeti Ujság, ápr. 9.)
- április. ESZTERGOM. Több mint 300 éhező embert, s ezenfelül a felvidékről bevándoroltakat táplálnak ebéddel a hercegprímás és a káptalan. (Nemzeti Ujság, ápr. 25.)
- április. NAGYKÖRÖS (Heves m.). A múlt évi szűk termés, a TISZA árvize, a József napig tartó jég nagy inséget okozott. Csak segítséggel vészelte át a nép az éhhalált, egy nő éhen halt. A plébános kenyeret süttetett, s hetenként osztotta szét az éhezők között. (Nemzeti Ujság, ápr. 9.)
- április. PEST-BUDA. Az inségre jellemző, hogy örölt nyárfalisztet kevernek búzaliszttel, s abból süttet kenyeret Schulzer István nyug.katonai állatorvos egy német nyelvű munkában* leírt eljárás után. (Nemzeti Ujság, ápr. 29.)
- április. SEPSISZENTGYÖRGY. A tavaszi hóolvadás után a folyók megáradtak. (Nemzeti Ujság, máj. 7.)
- április. SZATMÁR M. A CSENGERi SZAMOS hidat a jég és árviz elsodorta. (Jelenkor, ápr. 11.)
- április. BALATON (a nap és hely ismeretlen). A "Kisfaludy" a tó veszélyes zajlásakor fellépett nagy zivatar és viharban oldalt dőlt, a víz a gépházba jutott, s a nádasban elakadt. (Jelenkor, ápr. 29.)
- május 8. NAGYBÁNYA. 1847. máj. 8-án villám sújtotta a rk. templom tetejét, de kár nélkül lefutott róla. (Bencsik. Az Időjárás, V. 1901. 296.)
- május 12. TOKAJ-HEGYALJA felső részén jégzápor pusztított; leginkább SÁTORALJA-ÚJHELY vidékén. (Nemzeti Ujság, jún. 1.)
- május 20. ZALA M. ZALABÉRTől egész a BALATONig nyúló részén a megyének este, ill. éjjel jégzivatar húzódott végig. A vihar falakat döntött ki, oszlopokat kettétört, fákat tövestől kicsavart, s a tyúktojás nagyságú jég néhány perc alatt mindent elpusztított. Ez a jégzivatar mintegy 44 határt érintett. Rengeteg madár, apróvad pusztult el. Szerencse, hogy éjjel volt, mert nappal sok ember, s háziállat áldozatot kívánt volna. (Nemzeti Ujság, jún. 3.)
- május 20. CSICSÓ (Zala m.). Este 10 órától éjfélig borzasztó zivatar dühöngött; mogyoró-nagyságú jégzápor esett, amely a vetéseket megboronálta, a tavasziakat iszappal hordta be, a dombon gyümölcsfákat kimosott, legerősebb diófákat gyökerestől kitekerte; a szőlőket lombjaiktól megfosztotta, a fűtöket letördelte. Ugyanakkor SOMOGYban mintegy 30 községben pusztított a jég. (Nemzeti Ujság, jún. 1., 3.)
- május 21-22. NEMESKOSZTOLÁNY (Bars m.) körül a jégverés több határt elpusztított. (Nemzeti Ujság, jún. 1.)
- május 21. PEST-BUDA. "Pusztító szélvész és jégzivatar a város felett, fákat majdnem töves-től sodrá ki, nagyszemű jég esett záporosóval." (Nemzeti Ujság, máj. 27.)

*A Nemzeti Ujság Schulzer l. eljárásáról részletesebben ír.

- május 25. CSALLÓKÖZ. Du. nagy jégzivatar az ALSÓ-CSALLÓKÖZben; diónagyságú jég esett; a vihar DUNASZERDAHELYen a templom torony tetejét a kereszttel a földre sújtotta. Az ALIATÁLi templom tetejét is megrongálta, magtárakat, aklokat, pajtákát döntött halomra. A szabadban embereket ragadott magával az orkán. Legidősebb fákat gyökerestől tépett ki. A vetések a földön heverték. (Nemzeti Ujság, jún.27.)
- május 28. NÓGRÁD M. "... az ide vándorlott éhség és betegségtől elcsigázott napszámosok úgy hullnak, mint késő őszkor a legyek; minduntalan bukkanunk holt testekre; hiteles kútfőből tudom, hogy VÁCZON 15 nap alatt 60 temettetett el, nálunk egy hó alatt 6; a betegek száma pedig oly nagy, hogy nem képesek őket a rögtönzött teli kórházakba fölfogadni..." A rozs pesti mérője 21 vft, a drágaság miatt nő az éhínség. Az éhínségről ír uo. a június 11-i számban Balogh László. (Nemzeti Ujság, jún.8.)
- május. ARAD M. Egyes helyeken inség lépett fel, ennek oka a szűk termés ugyan, de sokan ősszel a gabona jó ára miatt többet adtak el, mint amennyit szabadott lett volna. (Nemzeti Ujság, jún.3.)
- május. BUDA. A helytartótanács rendeletet adott ki, "hogy a föld inségnyomta népének idei természetménye, előlegez, már jövőre fölvett pénzérti eladása tilalmaztatik, s a megyék utasítattnak, hogy az ilyen uzsoráskodást gátolják meg." Ezt az összes megyék és törvényhatóságk közgyűléseiken tárgyalták. Az inség leküzdéséről az idézett helyen júl. 16-án Reperger Pál MÁGAi (SOMOGY megyei) plébános írt. (Nemzeti Ujság, jún.25.)
- május. NAGYTAPOLCSÁNY (Nyitra m.). Bár a múlt évi aratás tűrhető volt, mégis "az alsóbb néposztály között teljes mértékben dühöng az éhínség..." (Nemzeti Ujság, máj.27.)
- május. SÁROS M. "Az inség és nyomor jelenleg a legborzasztóbb fokon áll. Éhenhalás már számtalan történt. EPERJESen is majd minden reggel szedetnek össze utcákon heverő holttestek, azon szerencsétlen koldusokéi, kik hajléktalan, menedéktelen barangolnak szerte betegen, s embertársaik által nem segítve, nem segíthetve, a legiszonyúbb halálnak kénytelenek hulni martalékul." A GALICIA felé vezető utat, mint inségmunkát készítik, s sok éhező keresethez jutott. (Nemzeti Ujság, máj. 18., 27.)
- május. TRENCSEN M. "A megye felső járásaiban az éhség annyira meglankasztá az ott lakó, máskor izmos tótokat, hogy sokan közülük súlyos betegségben szenvednek, s ezek 1/5-de aligha el fogja kerülhetni a kínos halált. Ezen emberek a pálinka-égető házakból kivettetni szokott seprőt, s moslékot a legjobb ízű eledel gyanánt eszik; helyenkint már sem kutyát sem macskát nem láthatni, mert ezek mind fölemésztettek, sőt még a döglött húst is, bár minemű legyen, örömet főzik, sütik. Másutt ellenben a szecskát megőröltetik, s a lisztet, korpát vagy csupán szárazon, vagy pedig vízzel földhabarva eszik, s így tengetik napról-napra keserves életüket. Krapcsik János oldalkanonok 20.000 vftot adott 14 helységnek 4800 legnyomasztóbb inségben sínylődő személy között szétosztásra." (Nemzeti Ujság, máj. 21., 23.)
- május. UNG M. "Némely vidéken oly borzasztó alakot öltött az inség, hogy a lakosok a diós mogyoró-héjakat örletik lisztte, s azt korpával összekeverve, vagy anélkül is, élelmiszerül fölhasznál, s így tengetik nyomorú életüket." (Nemzeti Ujság, jún. 1.)
- június 2-12. SÁROS M. Inség volt, de éhen már nem haltak. Tavasszal szárazság volt; 2-án kezdett a nagyobb esőzés, s még 12-én is esik. Gyümölcs kevés termett. (Nemzeti Ujság, jún. 17.)
- június 3. TRENCSEN. A vármegye közgyűlése újból az éhínséggel foglalkozott, s a főbírák jelentést tettek a segélyezésre, s adományokról. (Nemzeti Ujság, júl. 16.)

M. K. ORSZÁGOS

METEOROLOGIAI

ÉS FÖLDMAGN.

INTÉZET

1966

64

64

LÉGTÜNEMENYTAN

'S A' KÉT MAGYARHON ÉGALJVISZONYAI

'S EZEK BÉFOLYÁSA

A' NÖVÉNYEKRE ÉS ÁLLATOKRA.

IRTA

BERDE ÁRON

TERMÉSZET- ÉS VEGYTAN R. TANÁRA.

M. K.

ORSZ.

METEOROLOGIA ÉS FÖLDMAGNESSÉGI

1905 MAJ 20

INTÉZET KÖNYVTÁRA

• B U D A P E S T •

KOLOZSVÁRT

ÖZVEGY BARRÁNÉ ÉS STEIN TULAJDONA.

1847.

Berde Áron **LÉGTÜNEMÉNYTAN** s a két Magyarhon égaljviszonyai s ezek béfolyása a növényekre és állatokra 1847-ben Kolozsivárt megjelent kötete.

**A' Kolozsvári csillagász-toronyban a' Hornyai ur által végbe vitt kísérletek eredményét
a' következő adatok mutatják:**

Évszám.	Évi köz.	Jan.	Febr.	Mart.	Apr.	Maj.	Jun.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1833	6,77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1834	6,17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1835	6,83	—9,0	1,0	5,5	6,4	13,5	16,0	14,7	14,7	11,8	8,5	—1,0	—6,5
1836	7,20	—7,5	—3,0	6,5	8,0	8,75	15,75	16,3	15,3	13,2	8,6	0,5	2,0
1837	6,66	—2,2	—1,8	0,9	8,7	11,8	14,5	15,0	16,2	11,8	5,95	3,2	—4,14
1838	6,42	—6,1	—2,2	2,2	6,9	12,8	15,6	13,2	14,7	14,0	5,01	3,9	—2,83
1839	7,08	—4,6	—1,3	0,23	5,9	13,0	17,5	17,95	15,5	13,4	9,0	5,7	—0,7
1840	6,64	—3,8	—0,93	—1,04	6,87	11,50	11,90	18,09	14,60	10,60	5,13	4,96	—7,03
1841	8,57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1842	6,71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1843	7,76	—0,16	4,50	1,90	7,80	11,40	14,58	15,55	15,47	11,43	8,68	1,79	0,39
1844	7,28	—4,90	—0,30	1,60	6,84	13,03	14,03	16,61	14,39	13,33	9,14	4,80	—2,12
1845	7,65	0,85	—3,56	0,71	8,30	13,10	15,40	17,26	15,16	12,93	8,12	3,41	0,10
közép szám	7,17	—4,80	—0,50	2,22	7,18	11,97	15,42	15,92	15,10	12,49	7,53	2,98	—2,63

Közép változékonyság 1836 — 1840.

	Kolozsvár	Buda	Paris	London	Maidland	Cherson	Irkuezk
Januarius	1,59	1,54	2,33	1,58	1,04	0,78	1,58
Februarius	0,38	1,01	1,33	0,97	1,28	0,96	1,69
Martius	2,07	2,01	1,23	1,17	0,75	0,80	1,15
Aprilis	0,86	0,95	0,69	0,59	1,09	0,39	0,66
Majus	1,17	0,67	0,87	1,05	0,97	0,61	0,77
Junius	0,78	0,93	0,43	0,46	0,61	1,41	0,94
Julius	1,61	0,76	0,44	0,61	0,83	0,97	0,51
Augustus	0,51	1,05	1,04	0,88	1,03	1,05	0,45
September	1,12	0,78	0,93	3,82	0,97	0,52	0,32
October	1,70	1,67	0,81	0,65	0,75	0,79	0,56
November	1,46	1,11	0,55	0,53	0,61	1,81	0,75
December	2,57	2,41	1,82	1,66	1,22	2,06	1,32
közép	1,31	1,24	1,04	0,91	0,91	1,01	0,89

A' valódi nedvesség viszonyait Budán 1842-ben a' következő adatok mutatják.

A' számok vonalokat, és vonalhányadokat jelentenek.

	Jan.	Febr.	Mart.	April.	Maj.	Jun.	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
5 ó. r.	1,629	1,191	2,127	2,255	3,977	4,302	4,622	4,918	4,522	2,826	2,388	2,233
7 „ „	4,599	4,170	2,458	2,304	4,275	4,721	4,735	5,263	4,646	2,848	2,345	2,185
9 „ „	4,647	4,259	2,284	2,532	4,456	4,738	4,908	5,457	4,874	3,609	2,436	2,233
11 „ „	1,742	1,446	2,324	2,546	4,501	4,499	4,753	5,503	4,977	3,146	2,624	2,336
12 „ „	1,803	1,489	2,309	2,538	4,490	4,300	4,629	5,309	5,052	3,279	2,655	2,403
1 d. u.	1,813	1,532	2,386	2,444	4,430	4,223	4,675	5,077	5,118	3,253	2,716	2,403
3 „ „	1,792	1,500	2,379	2,371	4,366	4,089	4,496	5,045	5,065	5,129	2,676	2,372
5 „ „	1,704	1,389	2,279	2,305	4,330	4,276	4,539	5,334	5,009	3,410	2,602	2,306
7 „ „	1,700	1,302	2,219	2,313	4,342	4,520	4,527	5,165	4,710	3,025	1,529	2,283
9 „ „	4,671	4,283	2,161	2,300	4,139	4,256	4,441	5,155	4,732	2,886	2,450	2,275

- június 4. SZEGED. "A drágaság nálunk is türehetetlen kezd már lenni, a piaczon egy valami-revaló kenyérnek ára 4-5 forint lévén váltóban." Ez annál aggasztóbb, mert a szárazság miatt nem várható bő aratás. "A felföldi tótok is egészen eláraszták városunkat, nincs óra, melyben bennünket ne háborgatnának." (Nemzeti Ujság, jún. 8.)
- június 7. ÁRVA M. A MAGURAI legelőn egy NAGY-BISZTERCZEI 20 éves pásztor, egészséges józan ember éjjel megfagyott. (Weszelovszky. Árva megye 94.)
- június 30. FÁBIÁNHÁRCS (Szathmár m.). Jégeső volt, amely a gyenge dohányleveleket kilyuggatá. Június eleje a megyében igen esős volt. (Nemzeti Ujság, júl. 8.)
- június. BÁCS M. Itt is szükség van, sokan a híres BÁCSKÁban zabkenyeret esznek. (Nemzeti Ujság, jún. 15.)
- június. BALASSAGYARMAT. "Sok ember veszett, s vesz el éhen. Közadakozásból öt hétre biztosítottak a szegények részére naponta 1 itce levest és 1 adag kenyeret." (Uo.)
- június. BARANYA M. Az ínség a szegény nép között itt is nagy; sokan csak salátával táplálkoznak. (Nemzeti Ujság, jún. 13.)
- június. CSÁZ (Trencsén m.). Egy reggel hat embert találtunk az utcán éhenhalva. THURZÓ helységben pedig a levesosztáskor hárman dőltek ki, mire rájuk került a sor. BESZTERCE és ZBOROVA helységekből közel 400 család vándorolt ki SZLAVONIÁba. Sok helyen csak "ijesztő árnyakként lézengenek ide s tova" az emberek. (Nemzeti Ujság, jún. 24.)
- június. HÖGYÉSZ. Az ínségesek segélyezésére gyűjtést indítottak. GYŐR. Ínség és nyomor enyhítésére 30.000 vft. kölcsönt vettek fel, amelyet mint jótállók 40-en írtak alá. (Nemzeti Ujság, jún. 13.)
- június. KÉZDIVÁSÁRHELY. Sáskák jelentek meg, s a parasztok nem tudják azokat tökéletesen kiirtani. (Nemzeti Ujság, júl. 2.)
- június. PEST. "A város több ezer mérő gabonát vásárolt; a molnárok ingyen őrlik meg, a pékek ingyen sütnek abból kenyeret, hogy így a szegényebbek a piaci árnál olcsóbb kenyérhez jussanak." (Nemzeti Ujság, jún. 3.)
- július 20. VALKÓC (Bars m.). Erősebb eső, a SZIKINCE, PEREC és a ZSITVA megáradtak, s kiötvén eliszapolták a réteket. (Nemzeti Ujság, 1847. aug. 5.)
- július 20. CSANTAVÉR (Bács m.). Július 20-án du. 4 1/2 és 21-én 7 3/4 órakor szélvész dühöngött, amely kicsépelte a kékéket, a lábon álló gabona elhullatta szemeit, kukoricát kitördelte. Van, aki fertály földjéről gabonáját csomóba kötve vitte haza a hátán. Néhány házfedelet megbontott.
- SZABADKA. Sok ház fedetlen maradt, templomok tetejét megrongálta, egy tornyot ledöntött. A 21-i dühöngőbb volt, mert a CSANTAVÉR, MARTONOS, KANIZSA és egyéb TISZAMENTI helyeken pusztított. A 20-i KALOCSÁig rombolt. (Nemzeti Ujság, júl. 27.)
- július 22. CSANTAVÉR (Bács m.). Dühöngő szélvész rémitő tombolásokat végzett. (Nemzeti Ujság, júl. 27.)
- július 26. KECSKEMÉT. Júl. 26-án közölünk hárman a Cséplő-tanyán voltak, amikor hirtelen eső kerekedett és igen nagy jég elverte a zabos, a tölgyes részt, nemkülönben a szőlő keleti vágását, és a Kollégiumunkon 38 ablaktáblát betört. (Historia Domus Kecskemétiensis pag. 304.)
- július 28. ERDÉLY. A vándorsáskák átjöttek a csiki KÁRPÁTON; SZENTDOMOKSNál nagymennyiségben jelentek meg, s csakhamar az egész széket elcsepték. TORDA megyében TOPLICZA, VÉCS, BERESZTELKE körül is pusztítottak és elárasztották a MEZŐSÉGET. KOLOZSVÁR határában is megfigyelték. HÁROMSZÉKben is felléptek, s öt órán át tartott felvonulásuk. MÁLNAS, SEPSISZENT-

- GYÖRGY s BRASSÓ felett. Elpusztította a törökbuzát SZÉK, BORSA, DENGELGen át a SZILÁGYSág felé vonult. (Természetbarát, III. 1847. 928, 953.)
- július 26. VÁGVÖLGYE. Nagy felhőszakadás, amilyenre vén emberek sem emlékeznek. A hegyekről lezúduló víz 2-3 mázsás köveket sodort le; a learatott gabonát magával vitte, sok épületet és csúrt rombolt. Lapályosabb helyeket beiszapolta. (Nemzeti Ujság, aug. 8.)
- július. BARANYA M. Jó és bőséges termés. (Nemzeti Ujság, júl. 25.)
- július. FILLE (Veszprém m.). A villám egy szénával megrakott szekérbe csapott, amely alá többen a záporosó elől menekültek. Egy 18 éves parasztlány meghalt, a többiek megsebesültek, és egy időre nem tudtak beszélni. (Nemzeti Ujság, júl. 18.)
- július. KÉZDIVÁSÁRHELY. Megjelentek a vándorsáskák. BRASSÓ vidékén megtették az ővintézkedéseket. (Természetbarát, II. 1847. 89a.)
- július. TORONTÁL. Olasz sáska Torontál megyében pusztított. (Kadocsa. 98.)
- július. ZEMPLÉN M. Jó gabona termés. Bortermés alig lesz. (Nemzeti Ujság, július 25.)
- augusztus 7., 8., 9. HÁROMSZÉK. MÁLNÁS, SZENTGYÖRGY és SZEMERIA felől állandóan vonulnak a sáskák. Ellepték már FELSŐFEJÉR, KÜKÜLLŐ, TORDA, KOLOZS, DOBOKA és SZOLNOK megyéket. Már a SZILÁGYSÁGban is megjelentek, sőt FELSŐSZOLNOKA DENGELGet is. (Nemzeti Ujság, aug. 17.)
- augusztus 15. KÖRÖSVÖLGYE (Bihar m.). A parasztság "életét a gyümölcserésig gyökérrel, korpával, s alamizsnával tengeti". Most pedig 11-e óta a sáskák pusztítanak a vidéken. A lakosság lármával, lövöldözéssel, stb. védekezik. (Nemzeti Ujság, aug. 27.)
- augusztus 16. BARANYA M. A sáskák tömegesen megjelentek és pusztítják a termést. HIDAS teljesen tönkretették: dohány, káposzta, zöldség nincs. TOLNA megyében BONYHÁD, MAJOZ, IZMÉNY és APÁTI környékén rémes a pusztulás. NEMETBOLYon a sáskák 18 holdat pusztítottak el. (Nemzeti Ujság, aug. 20.)
- augusztus 15., 16. HÖGYÉSZ (Tolna m.). E hó 15-én BONYHÁD, CZIKÓ, MÖCSÉNY, HIDAS, IZMÉNY, HONT, ÁPOR és LENGYEL községekben hajnalban megjelentek milliószámban a sáskák, 16-án BONYHÁDon néhány mérővel szedtek. 99 év előtt is volt itt nagy sáskajárás. Az idei aratás BONYHÁDon, HÖGYÉSZen igen bőséges volt. (Nemzeti Ujság, aug. 26.)
- augusztus 20 – október 8. ZEMPLÉN M. A 20-án megindult esőzés eltartott októberig, s csak 5 nap volt eső nélkül és 3 napon lehetett a szabadban dolgozni. (Nemzeti Ujság, nov. 12.)
- augusztus. BÁNÁT. Az idén mindenben gazdag termés volt. (Nemzeti Ujság, aug. 12.)
- augusztus. TOLNA. Közepes termés volt. (Uo.)
- augusztus. BIHAR M. Miután ERDÉLYben a sáskák iszonyúan pusztítottak, már BIHARban jelentek meg oly tömegben, hogy röptükkor a napot láthatatlanná tették. Sok helyen a gabona osztagokat felemésztették, s még a lábonálló termést is földig letarolták. (Nemzeti Ujság, aug. 19.)
- augusztus. BONYHÁD. Sáskák pusztítottak. A megye feljegyzései szerint 1746. 1772. és 1782. években több kárt okoztak mint az idén. PEST megyében is már két helyen mutatkoztak. 26-án már PEST utcáin is szedték össze a sáskákat. (Nemzeti Ujság, aug. 22., 24.)
- augusztus. HÁROMSZÉK M. A sáskák megjelentek. (Nemzeti Ujság, aug. 6.)
- augusztus. KÜRT (Heves m.). A sáskák komoly károkat tettek. Egy tulajdonos a búzasztagot, amelybe tojásaikat rakták, felgyújtotta a "közjó érdekében." (Nemzeti Ujság, aug. 27.)
- augusztus. KŐSZEG. ".... sok helyen a száraz fagyok igen sok károkat tettek, s azért inkább köből, mint kereszt számba lesz némileg fizető a gabona." (Nemzeti Ujság, aug. 8.)

- augusztus. KÖTEGYÁN (Bihar m.). Még sokan küzdenek az éhséggel, s a szegényeket szeretet-adományokkal látják el. (Nemzeti Ujság, aug.6.)
- augusztus 30. SZABOLCS M. Közepes termés volt. A burgonya rothad. Sáskák eddig nem jelentek még meg. (Nemzeti Ujság, szept.10.)
- augusztus. TOKAJ-HEGYALJA. Júniusban tartós esőzések voltak. Júliusban jégverés pusztított. A korai dér is megcsípte, s a szüreti kilátások megsemmisültek. (Nemzeti Ujság, aug.29.)
- augusztus. UNG M: Egyes helységeken a burgonya már rothad a földben. (Nemzeti Ujság, aug.27.)
- szeptember. BUDA. "a BUDAi házak egyikébe villám csapott le a múlt héten. (Nemzeti Ujság, szept.7.)
- szeptember. SÁROS M. Oly nagy a halandóság, hogy számos helységben csak a lakosság fele maradt meg. Múlt év novembere óta több mint 30.000 ember halt meg. (Nemzeti Ujság, szeptember 12.)
- szeptember 18., 19. ZEMPLÉN M. A tatárka (Pohánka) ezen az éjjelen megfagyott. Már igen sok az éhező és koldus-család. A burgonya rohad. (Nemzeti Ujság, nov.12.)
- október 7. KOLOZSVÁR. Eddig hosszú időn át oly hideg volt, hogy a szobákat fűteni kellett. Szeptember végén HÁROMSZÉKben már havazott, BERECSK vidékén a havazáskor 1 singnyi (30 cm) magas hó fekszik. (Természetbarát, 1847. 1066.)
- október 25., 26. VESZPRÉM. A SÉD kiáradt. Éjjel rettenetes zúgással dühöngött az északi szél, "s a záport mint hópolyhet föl-fölkorbácsolta a légtengerben." 26-án is folyton tartott az eső. Ehhez még felhőszakadás is járulhatott, mert a városon keresztül folyó SÉD megáradt, s 10 órakor d.e. kicsapott medréből, elárasztotta a közeli házakat, kerteket. Négy hidat elpusztított, a többi megrongálta; kő- és fakeresztekét kidöntött, szobákban, kamrákban is pusztított. Házat és állatokat vitt magával, a malmokat megrongálta. Többen a padlásra menekültek, az ár du. 5-ig növekedett, 6 után kezdett apadni, s 9 órára már visszatért medrébe. (Dolinczy I., Nemzeti Ujság, nov.2.)
- október. MAGYARCSUNY. Az idei bor nem tüzes, gyenge. (Nemzeti Ujság, okt.26.)
- november 25., 26., 27. PÉCS. "Embercmlékezet óta nem volt nálunk oly rémületes és retentő idő, mint ezekben a napokban. Dühöngött a szél, s folyton esett. Állítólag 25-e és 26. közti éjjelen földindulás is volt. A vízár következtében számos ház és épület összedőlt, mások megrepedtek, vagy fedelüket veszítették. A kukoricát elhordta, nagy részben beiszapolta. A házak átáztak. SOMOGYban is nagy károk történtek. MOHÁCSnál a DUNA sok malmot sodrott el. Kukorica és gyümölcstermés bőséges." (Nemzeti Ujság, dec.7.)
- december 13. HEVES M. "Az illetékes főszolgabíró jelenti a közgyűlésnek, hogy ISTVÁN-HÁZÁN és GYALU-pusztán 5689/35 véka 1077 icce sáska tojás (pete) szedtetett, egy vékéért 20 kr.v., egy iccéért 10 kr.v. pénz fizettetett ki mint jutalom. A tél hidege is hozzájárul majd a férgek kiirtásához." (Nemzeti Ujság, 1848. jan.7.)
- december 30. EGER. Az inség nagy, az összeirt szegények száma az ezret meghaladja, s még mindig újabbak jelentkeznek. Fél font kenyeret, levest juhhússal, s főzeléket kapnak a szegények naponként. (Nemzeti Ujság, jan.7.)
- december 31. BRASSÓ. Szilveszter estén 10 óra tájt gyenge földingást tapasztaltunk, mely azonban semmi észrevehető kárt nem okozott az épületekben. Ugyanott és akkor az ég keleti részén üstökös csillagalakú veres vonal látszott, mit eleinte a város közelében támadt tűzvésznek gondoltunk. (Erdélyi Híradó, 1848. jan.11.)
1847. BÁBOLNA. (Nagy tűzvész KOMÁROMban, mintegy 900 ház leégett.) A DUNAI fahíd is leégett, valamint UJSZÖNYben néhány ház, mert a heves vihar oda is át-

hordta a zsarátnokokat. Igen száraz ősz, több mint két hónapig nem esett, s ennek következtében az ősziek nem keltek ki, és amelyek ki is keltek, nagyon szegényesek voltak. (Hochenberger 3–4.)

- BÁRTFA. A choleraában BÁRTFÁn 486 ember halt el. (Mykovszky, Bártfa, IV/2. 131.)
 - BUDAÖRS. Nagy drágaság volt. Egy mérő gabona 30 egyezményes forintba (1 frt = 60 krajcár) került. A napszám 45 kr. volt, a kapálásért 1 frtot fizettek. (Kreisz, Budaörs.)
 - GYOMA. Szinte az 1847-dik év tavaszán több szegénysorsú szűkölködött az uradalom jóvoltával a város gondoskodásából több hetek alatt a megye tápláltatta. (Palugya I. Mg. IV.259.)
 - GYOMA. 1847-ben a nagy terméketlenség miatt csaknem éhínség ütött ki a lakosság között, úgy, hogy a szegényeket több héten át táplálni kellett. (Korányi Békés m. II.135.)
 - KASSA. Szigorú tél következtében nagy a drágaság. (Pláth I. 226.)
 - MAGYARORSZÁG. Az idén csupán a dió termés nem felelt meg a várakozásnak, míg a többi gyümölcsfák országsszerte bő termést ígérnek. A fákon annyi a gyümölcs, hogy az ágak letörésétől tartanak sok helyen. (Nemzeti Ujság, júl.4.)
 - PEST, BIHAR M. "A tejjel-mézzel folyó kánaánban enyhe éhség dühöng. Már az 1846. termés rossz volt. 47 elején PESTen ingyen kenyeret kell osztani; a megyékben hasonló a helyzet, egymagában BIHAR 81.914 éhezőről ad jelentést. Az 1847-es termés még az előző évinél is rosszabb."
"... az egyszerűbb magyarok a tifuszban meghalt gyermekeiket siratják." (Illyés Gyula. Budapest, 1941.)
 - SOPRON. Ebben az évben is hosszú hideg telünk volt, sok hóval és hideggel. A február száraz és meleg. A március is hideg volt, s majdnem mindennap fagyott, s csak március végével lehetett az árpát vetni, valamint a szőlőkben dolgozni. Bor és gabona közepes termett. (Bruckner-krónika, Sopron.)
 - SZÉCSÉNY. Villámcsapás érte a ferences templom tornyát. (König. 1894. 51.)
 - SZEGHALOM. Rendkívül szűk év, s ennek folytán nagy drágaság. (Haán L. I: 297.)
 - SZEGHALMON BÉKÉS megyében rendkívül szűk év, s ennek folytán nagy drágaság, A község földesurai naponként 100 inségesnek nyújtottak élelmet. (Haán, Békés m. Hajdu No. 297.)
- november. SZATMÁRNÉMETI. A SZAMOS jégpáncéljától megszabadulván a város fatornyának egyharmadát elárasztotta, kétharmadát elsodorta. SZAMOSDOB, FEJÉRGYARMAT, DURA, és más helységek védtöltésének nagy részét tönkre tette. (Jelenkor, 1847. ápr. 3.)

1848

1847/48 tél. KÁROLYVÁROS. Az idei tél teljes szigorával és hatalmas hótömegekkel állott be; farkasok ismételt támadásáról emlékeznek meg, egyes alkalmakkor végetes kimenetelő volt. (Pressburger Zeitung, 1848. jan.26.)

január 13. POZSONY. A DUNA beállott, már pár napja megakadt a közlekedés a jégzajlás miatt. A posta napokkal késett. (Nemzeti Ujság, jan.14.)

január 30. PEST-BUDA. Az áradó DUNA a jégpáncélt megrepeszté, s megint csolnakokon közlekedik a két város lakossága. (Jelenkor, jan.30.)

február 10. POZSONY. A jégen, amelyet 1/2 lábnyi magas víz borított, tegnapelőtt még terhes szekerek mentek át, tegnap dc. 1/2 10-kor megrepedezett, a vízállás 11 láb 1 hüvelyk volt. A jégtömeg 3/4 óra alatt eltávozott, a PÖTSEHEN és MÜHLAARM jégtáblákkal volt borítva. A halpiacon jégtáblák kerültek a partra, egy óra múlva

megindult a csónakokon való közlekedés. A vízállás erősen ingadozott. (Pressburger Zeitung, 1848. febr. 11.)

február 12-16. A DUNA jeges árvice POZSONYnál érte el legmagasabb állását. Februárban POZSONY alatt jégtorlódás miatt febr. 6-12 között a vízállás 16 lábbal emelkedett, s 24 lábbal tetőzött. 7 nap alatt rendes volt a vízállás.

BUDÁN 16-án érte el a tetőpontját, de csak 18 láb, 10 hüvelyk 6 coll magas volt, majd a jég elmultával rohamosan apadt. (Zawadovszki I. 57.)

február 13. POZSONY. Az árvízveszély elmúlt csütörtök óta, tegnapig (febr. 13. vasárnap) éjjel 1/2 22-ig a helyzet veszedelmes volt. A környék víz alatt állt, a vészjelzéseket szünet nélkül leadták; a város nagy részét víz borította, s éjjélkor 19 láb 9 hüv. magas volt a víz, hétfőn de. 10-kor már 10 láb 2 hüvelykre süllyedt. Február 15-én már kocsik és dereglyék is közlekednek a DUNÁN. (Pressburger Zeitung. febr. 14.)

február 15. POZSONY: A BÉCSI posta a nagy hó és hideg miatt néha pár napot is késett, egyszer azért, mert egy postaló éjjel megfagyott. (Erdélyi Híradó, február 15.)

február 15-17. PEST-BUDA. A DUNA árvice elsodorta a hajóhíd cölöpjeit; a csatornába befolyt víz a DUNA melletti házat pincéit elárasztotta, 16-17-én nagyban mentették ki a pincéből a gabonát és bort. 15-én a nagy jégzajlás miatt a csónakok nem közlekedhettek. A víz már apad. A DUNA vízállása BUDÁN 21-én 16 láb, 3 hüvelyk 0 coll fölött. (Jelenkor, febr. 24.)

február 16. PEST-BUDA. A DUNA árhulláma elérte az 5.96 m szintmagasságot. (Zawadovski, 30., Túry, 197.)

február 25. "POZSONY környékén a' DUNA jégmenése nagy rémülést okoz, némely helységeket már is elborított az áradat. PEST túl van a veszélyen." (Erdélyi Híradó, 1848. febr. 25.)

február. PEST-BUDA. A DUNA megindult, még zajlik. ADONY mellett a jég áll. A DUNA árad, a pincéket elárasztja a víz. 20-án már apad a víz. (Nemzeti Ujság, febr. 17, 24.)

február. JÁSZBERÉNY. Egész hónapban olyan rettenetes hideg volt, hogy kertünkben sok gyümölcsfa kifagyott. (Ferencsek, Merk T.)

március 2. TORDA. Este 3/4 9-kor villámlás és mennydörgés volt, s reggel +2°. 10 órakor kezdett esni, s délben akkora sár lett, hogy abban gázoltak az utcán járók. (Természetbarát, 1848. 175.)

március 5. VESZPRÉM. Kellemetlen fergeteg dühöngött egész nap, a szobát nem is lehetett elhagyni, s ezen túl időben toppan be hozzám PETŐFI Sándor barátom, hazánk kitűnő lyricusa. ".... a színházban pedig oly kevesen voltak a rossz idő miatt." (Vályi-Szepes, Hazánk XI. 1888. 191.)

március 15. "A rákosi vásár ott zajlott alig pár lépésre a Múzeum mögött. Három órára az eső szétverte az országos vásárt; az ország minden részéből összesereglett marhahajtók, juhászbojtárok, parasztok és mesterlegények egyéb dolog hiján odaszállingóztak a Múzeumhoz előbb csak bámeszkodni, aztán lelkesedni, majd engedelmeskedni. Szébb találkozást a költő (PETŐFI) álmodni sem álmodhatott, élete legnagyobb fellépésére a sors egy kis népi országgyűlést rendelt." (Illyés Gyula, Petőfi, Bpest, 1941.)

– KOLOZSVÁR. 1848. január 1-től április 7-éig végzett időjárás megfigyelések naponkénti 8h, 2h, leolvasását közli: 1/ légnyomást, 2/ hőmérsékletet, 3/ harmatpontot. Néha du. 2 helyett 3-kor észleltek. Este pedig ünnep, vasárnap rendszerint nem volt észlelés, pl.

dátum	óra	légnyomás (coll)	hőmérséklet (°R)	harmatpont (°R)
1848. jan. 1.	8h	27,697	-2,5	-3,8
	2h	27,655	+1,6	-1,5
1848. ápr. 2.	7h	27,943	2,7	0,9
	2h	27,959	6,0	3,2
	10h	28,955	3,4	1,8

A megfigyeléseket Brassai Sámuel végezte. (Természetbarát, 1847, 48, 64, 80, 96, 112, 143, 159, 175, 191, 207, 228, 255 old.)

július. ORSOVA. A hónap utolsó napjaiban a várost borzasztó sáskasereg lepte meg. A gabonát a sáskák felették, s a lakosság a kolerától is fél. (Kolozsvári Híradó*, 1848. aug.17.)

július 22. BRASSÓ. Kolerában ÓBRASSÓban 3 ember halt meg egy napon, BOLGÁR-SZEGen 17. (Nemzeti Ujság, júl.22.)

július-augusztus. ABONYban azután a július és augusztus hónapban megint dúlt a kolera, mely számos áldozatot ragadt magával. Meghalt benne 8 rom.kat. és 1 református. (Abonyi L., Abony, II.352.)

augusztus 9. BRASSÓ. A kolera nem mutatkozik "oly veszélyes alakban". A napokban nagyszámú sáska özönlötte el a határt. (Nemzeti Ujság, aug.9.)

augusztus. FOGARAS M. "A kolera itt jobban uralkodik, s nagyobb ragállyal dühöng, mint ez évben is bárhol is." (Nemzeti Ujság, aug.16.)

szeptember. PÉCS. A szüret jó, bor sok termett és jó. (Nemzeti Ujság, szept.26.)

szeptember. FOGARAS M. A sáska a hűvös esőre eltűnt, s a kolera is megszűnt. (Nemzeti Ujság, szept.27.)

október 16. BRUCK (a Lajtha m.). "Az éj pokol sötét vala, s iszonyú zápor áztatá (magyar) seregeinket. ... éjjel 2-kor.... folytonos esőtől áztatva" visszatért a sereg a Lajtha innenső partjára. (Imádi K. tábori lelkész, balassagyarmati plébános. Nemzeti Ujság, okt.22.)

október 19. SZEGED. A kolera már régen kitört itten, de sokkal gyengébb, mint 1831-ben. (Nemzeti Ujság, okt.28.)

október 26. PEST-BUDA. A kolera mindkét városban felütötte fejét, PESTen kevesebb, mint BUDÁN, ahol különösen a Vizivárosban volt több megbetegedés. (Neue Politische Ofner. Pesther Zeitung. okt.26.)

november 5. MIKELAKA (Arad m.). A MAROS erre felé oly kicsiny, hogy átlábolható. Ma nagy eső volt. (Nemzeti Ujság, nov. 15.)

november 7. PEST-BUDA. A kolera, bizottság jelenti, hogy PESTen október 9-én, BUDÁN 12-én lépett fel, s utóbbi helyen 30-áig mindjobban elhatalmasodott. BUDÁN 50 kolerás közül 24 meghalt, PESTen amely jóval népesebb, jóval kevesebben betegedtek meg. A járvány azonban gyengült. (Neue Politische Ofner-Pesther Ztg. nov.7.)

november 11. MURAKÖZ. A DRÁVA nagyon megáradt s ez PERCZEL Mór táborának egyetlen ellensége, amely a MURAKÖZből jóformán kiszorította. (Nemzeti Ujság, 1848. nov.19.)

* "Az Erdélyi Híradó" 1848. június 1-től "Kolozsvári Híradó"-ként jelent meg.

- november 11. SZERDAHELY. "... folytonos esőzés, s ennek következtében DRÁVAi és MURAI áradások, melyek az egész MURAKÖZt majd csaknem BALATONNA alá-
kíták át rövid idő alatt. Kényszeríté PERCZEL Mór seregarancsnokot, hogy
elhagyja a MURAKÖZt." (Bogáti Ferenc, Nemzeti Ujság, nov.21.)
- november 16. POZSONY. Dr. Lamberger, a Katonai Kórház egyik osztályának vezetője
felhívására a kolera esetek tárgyában, a tünetek leírásáról és a védekezésről jelent
meg tanulmány. (Pressb. Itg. 1848. nov. 18. No. 118 pag 775. 2 hasáb., cím: "Beob-
achtungen über die Cholera.")
- november 28 – december 4. POZSONY. Sűrű köd üli meg a várost majd egy hete, minden
távolba látást lehetetlenné téve. Ezért csak 3-án este állapíthatták meg, hogy az
osztrák határon volt élénk ágyúharc. (Pres. Itg. dec.4.)
- december 20. BUDA. Első jég a DUNÁN. (Kruspér I. 1841-49.)
- december 21. PEST-BUDA. A hirtelen fellépett hideg időjárás következtében megindult a
DUNA jégzajlása. Csütörtökön a hajóhidat leszerelték, s egyelőre csolnakokon
közlekednek. Remélik, hogy a felépített Lánchídon rövidesen megindulhat a gyalog-
os átkelés. (Neue Pol.Ofn. Press. Zeitung, dec.23.)
- december 30. PEST-BUDA. "A DUNA beállott volt, a legszükségesebb közlekedést a
Lánchídon tarták fenn, ezen átmentek a kocsik BUDÁRÓL PESTRE. (Ez volt az első
kocsi, amely az új hídon áthaladt.) (Ipolyi A. A Szent Korona Bpest, 1896. Pag.67.)
- december. Windischgratzet a jó hazai sár késlelteti. (263 Illyés Gyula: Petőfi. Bpest, 1941.)
- 1848/49. "Olyan kemény volt a tél, hogy az öregek csak a huszonhetedik (1827) telet tudták
hozzá hasonlítani." (Harsányi Zsolt., Madách. Pag. 201.)
1848. EGER. r. egy pos. mérő búza 5 frt 50 kr, rozs 3 frt 50 kr, árpa 2 frt 50 kr, zab 1 frt 50 kr.
(Heves m. IV. 454.)
- NAGYIGMÁND. "Április 2-án reggel jó idő, estétől nagy eső széllel egész éjjel. 3, 4 jó
meleg, de borús idő, mely 8-ig folyvást tart, 8-án estve eső szépen kezdett esni,
egész éjjel esvén. 9. még tíz óraker is esett folyvást egész nap, egész éjjel, még 10-én
kilenc óraker is. Kilenc óra után az eső megszűnt, de a nagy szél folyvást tartó. A
vizek annyira megáradtak, valószínűleg a hegyekben (a BAKONYban és VERTES-
ben) sok esőzés miatt elolvadt hótól, hogy a káposztás kertek az országúton egészen
vízzel voltak borítva. Még ily nagy víz nem volt az ember emlékezete óta.
- Április 11-én nagy hideg szél, de eső nélkül; 12-én reggel megfagyott, azután nagy
hideg szél, esővel. 13-án eső nélkül. 14-én jó idő. Reggel, délután nagy eső és szél,
estve és egész éjjel jó nagy hó. 15. Reggel hideg szél, hó nélkül. Meg van fagyva.
Egész nap a nagy s igen hideg szél fűt. 16. reggel tiszta, de igen hideg, a tavak be-
fagyva, tíz óra felé szép meleg, délután két óraker nagy fürgeteg hóval. 17. Jó idő,
kevésbé hideg szél. 18. egész nap zordon idő, hideg eső. 19. Kitisztult és megfagyott;
délután felengedett. 20. Borús idő, estefelé eső. 21. Kitisztul, egész nap nagy hideg
szél fűt. 22. Szép tavaszi idő. 23. Reggel felhős, de meleg; délután kellemes meleg
eső. A föld nagyon meg van telve vízzel, vetéseket sok helyen víz borítja. Sz. György
napkor az őszi vetés alig látszik ki a földből, tavalyi még csak most kezd bújni.
Plébánia földjén a zab nagyrészt víz alatt áll. Buzán semmi víz nincsen. 24. Hideg, de
szárító nagy szél. 25. Kellemes. 26. szinte. 27-én hideg eső széllel. 28. hideg szél.
29-én igen kellemes meleg idő.
- Május 1-31-ig a legkedvezőbb idő, májusban mindennap meleg eső.
- Június 1-én nagy köd volt, mely a rozst teljes virágzásában érte. Azután jó meleg,
naponként langyos eső volt. A gabonának minden szeme igen szépen tenyészik, 2-től
17-ig minden nap eső, szénát nem lehet takarítani, búza nagyon megdőlt a kövér

földön. 18-26. semmi eső nem volt vidékünkön, ámbár FEJÉR és VESZPRÉM megyékben nagy felhőszakadás lévén, a folyók igen megáradtak. 26-án délután és 27-én egész nap igen nagy eső. 28., 29., 30. júni és 1-ső július rekkenő meleg volt, minden szél nélkül egész a fulladásig. A gabona szeme igen megszorult, de a széna betakarítására igen jó idő. 4., 5., 6 jó idő. 7., 8., 9. rekkenő meleg napok. 19. száraz és forró napok. 19-én jó eső.

3-ik augusztusig nagy szárazság. 4-én nagy elő, szél és dörgés. 5-10. hives szeles és esős. 16-án hideg szelek. 17. nagy eső széllel. 18. ború. 19. meleg, de szebb nap. Az árpa szeme nagyon vékony, hőség nagyon megszáritá. Zab jobb, de a víz sokat kiölt a földből. Buza kevés, rozs szinte kevés lesz. A egész hónap végéig száraz tiszta idő. Szeptember 1-9 esős idő. 9-22. száraz tiszta idő. Az őszi megtehető vetést csak szárazságban tehetjük, a földek idgen szárazak. A gabona vetések ritkán keltek. De Szent Mihály után két hétre jó eső lett, azután folyvást tartó köd.

Nov. 7., 8-án eső. 30. novemberig engedékeny, de ködös idő.

30. nov. – 12. decemberig mindig nagyobb hideg, jól megfagyott. 13. dec. reggel csendes hideg, délután gyenge idő lett. 14. nagy s hideg szél. 15. reggel hó széllel, délután gyenge idő hó nélkül. 16. a hó elolvadt és kis eső is jött közben. 17. Ború, de gyenge idő. 18. szinte olyan. 19. Reggel hó, azután csendes idő köddel. 20-án szinte gyenge idő. 18. szinte olyan. 19. Reggel hó, azután csendes idő köddel. 20-án szinte gyenge idő, egy kicsit megfagyott reggel, azután kevés eső, egyébiránt lágy idő. 21., 22. folyvást tartó eső és köd. 22. estve nagy szél támadt. 23. reggelre igen keményen megfagyott, egész 31-ig hideg és kevés hó."*

– SOPRON. Bár a nagy nyugtalanságok miatt a földeket és szőlőket nem művelték meg kellően, a jó Isten nagy áldást adott a szőlőkben és földeken is, úgyhogy a nép fel-lelegezett. (Bruckner-krónika, Sopron.)

Hogy 1848-ról 1849-re milyen szigorú tél ment át, arról szabadságharcunk ama hősei tudnának hüen beszélni, akiket a tél a szabadban való háborúzás között lepott meg. (Hausz II.)

1849

január 9. BÉKÉS MEGYE. Tormási Lajos megyei főorvos feljegyzése szerint (Gyulán) január 9-én 20 foknyi rendkívüli hideg volt (Palugyay, Magyarország leírása. 4:30.1). BÉKÉS megyében cholera (Haán, Békés m. Gazd. 1: 46.). CSABÁN cholerában 900 egyén halt el. (U.o. I: 146.) Chillét földrengés pusztítja. (Wenger 9.)

január 17. "1849-ben feljegyzi, hogy január 17-én szivárvány tünt fel az égen." (Fchér Ferenc, VEREB község monográfiája, 14. old. Homok, 1937.)

január 19. ZÓLYOM. A GARAM vize kiöntött, a honvédek fél napig övig a vízben voltak kénytelenek gázolni. (Pláthy, 30.)

január 21. NAGYSZEBEN. "SZEBEN felett hajnali szürkület és sűrű ködfelhő feküldt." Jakab Elek, Bem tábornok irataiból. (Haránti I. 1884. 259.)

január 21. PEST. A DUNA jege már nagyon törékeny (mürbe) lett, és néhány ember alatt állítólag be is szakadt. (Pressburger Zeitung, 1849. jan.24.)

február 9. PEST. Néhány napja ismét zajlik a DUNA, s ezért a hajóhidat még nem kötötték be. (Pressburger Zeitung, 1849. febr.9.)

*A nagyigmándi plébánia jegyzőkönyvéből.

$\mathcal{A}, \mathcal{B}$

R 43

3418

[illegible]

(MIT 11 TAFELN.)

HERAUSGEGEBEN DURCH DIE KAISERLICHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN.

[illegible]

L. 513. KOSOVAN DELET.

WIEN.

AUS DER KAISERLICH-KÖNIGLICHEN HOF- UND STAATSDRUCKEREI

1854.

IN COMMISSION BEI W. BRAUNMÜLLER,
BUCHHÄNDLER UND W. E. MOHRER UND OER BAIBERER, AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN.

UNZAGNO MITTIG UND ZUGERAT

1 AT. EM. 01. 1818-49

A K.K. központi Meteorológiai és Földmágnassági Intézet Évkönyvei I. kötete az 1848. és 1849. évek meteorológiai megfigyeléseiről, kiadta Bécsben a Császári Tudományos Akadémia 1854-ben. E kiadványban már 21 db magyarországi megfigyelőhely adatai is szerepelnek.

február 25. PEST-BUDA. A DUNA legmagasabb vízállása 5.96 m volt. (Zawadovski, 30. Pag.197.)

március 2. BUDA. A hajóhidat helyreállították. (Kruspér, I. 1841-49.)

március 4. PEST. A DUNA hajóhidat beszerelték. (Pressburger Zeitung, 1849.márc.3.)

március 23-24. POZSONY. A két hete tartó szeles hideg időjárás után 23-áról 24-ére virradó éjjelen rendkívül nagy havazás volt, s helyenként a hó magassága elérte a 3-4 lábat. A vasút sem közlekedett, mert tovább havazott. 26-ára igen enyhe idő állott be nagy olvadással. (Pressburger Zeitung, 1849. márc.26.)

április 20. POZSONY. A tegnapi nagy szélviharban nem messzi POZSONYtól egy ezer mázsa sóval megrakott hajó elsüllyedt. (Pressburger Zeitung, 1849. ápr.21.)

május. EGER. A kolera nagy mértékben lépett fel. (Pressburger Zeitung, 1849. jún.1.)

augusztus. HORVÁTORSZÁG nyugati részein is fellépett a kolera: így ZAGORIA, KRAPINO fürdő és ZÁGRÁBból jelentettek járványos megbetegedéseket. (Pressburger Zeitung, 1849. aug.29.)

augusztus. TEMESVÁR. A kolera és a tifusz borzalmasan pusztított. (Pressburger Zeitung, 1849. aug.28.)

augusztus. SZTREGOVA. "Azt követően, hogy a völgy bejáratát lent RÁKOSnál elzárta az árvíz, a SZTEREGOVA is, a SZTRUZZIN is úgy megdagadtak a naponként tartó esőzéstől, hogy RÁKOSnál, ahol mind kettő az Ipolyba ömlik, egész kis tengert csináltak." (Harsányi Zsolt "Madách" Pag.28. 1934.)

augusztus. LOSONC. Igen sok kolera eset volt a városban. (Magyar Hirlap, szept.1.)

szeptember 12. VEREB. Nagy hőség volt és ekkor d.u. 4 órakor lúdtojás nagyságu 13 latos (23,4 deka, kereken 1/4 kg.) jegek estek néhány percig. Szerencsére oly ritkán, egymástól 4-5 ölnyire, hogy tetemes kárt nem okoztak. (Fehér Ferenc. VEREB község monográfiája, 14. old. Homok, 1937.)

szeptember 12. JÁSZBERÉNY. Esti 5-6 óra közt nyugat felől jövő borzalmas erejű szélvihar dúlt, iszonyú mennydörgés és villámlás között majdnem összedőlt a kolostor. A vihar leverte a torony egész tetőzetét, a templom északi oldalának nagy köveit és a tetőnek egy részét. (Ferencesek, Merk.T.)

szeptember. CSIK M. A téli gabona igen jó termést adott, azonban a zab és kukorica igen rosszul sikerült. (Pressburger Zeitung, 1849. szept.19.)

szeptember. BARCASÁG, BRASSÓ és SZEBEN M. A szarvasmarhavész elterjedt; ROZSNYÓn 64, UJFALUn 46 drb. állat pusztult el. (Pressburger Zeitung, 1849. szept.21.)

október 1. BRASSÓ M. Az augusztus 26-án kitört marhavészben szept. 13-áig 1228 állat betegedett meg, ezekből 323 meggyógyult, 712 elpusztult és még 193 állat kezelés alatt áll. (Pressburger Zeitung, okt.1.)

október. BREZNOBÁNYA. BRIES vidékén bőséges burgonyatermés volt. Borsó is jól termett. Néhány napja nagyobb a halandóság és kolera-esetek is előfordultak. (Pressburger Zeitung, okt.5.)

október 8. BRASSÓ M. Az újabb hivatalos jelentés szerint szeptember 20-áig 1511 állat betegedett meg marhavészben, ezekből 420 meggyógyult és 196-ot még kezelnek. (Pressburger Zeitung, okt.8.)

október 10. SZERÉMSÉG. A szüret igen gyenge volt. A bor már 7-8 frtra emelkedett. A mustot 3-4 frttal fizetik. A kenyérliszt akója 10 kr. (Pressburger Zeitung, okt.10.)

október. BUDA. A szüret befejeződött. BUDA és GYÖNGYÖS vidékén a jégverés miatt nagy a kiesés, egyes helyeken az átlagos termés 1/10-e lett. BUDA tavalyi borait 10-11 frton adják. SEKSZÁRD és MOHÁCS vidékén igen rossz volt a termés, az új

- bor ára 5 frt, a régié 8 frt. TOKAJ vidékén azonban mind a mennyiséget, mind a minőséget tekintve igen megelégedettek a terméssel. (Pressburger Zeitung, okt. 11.)
- október. SZEKEN M. A szarvasmarhavész a megyében fokozódott. Egész faluk zár alatt vannak, s az állatvásárok sem tarthatók meg. (Pressburger Zeitung, okt. 11.)
- október. SOPRON. A kolera jóformán megszűnőben van. (Pressburger Zeitung, 1849. okt. 15.)
- október. BRASSÓ M. A szarvasmarhavész még tart szept. 20-30 között újabb 140 állat megbetegedésével az összes esetek száma 1771-re emelkedett. (Pressburger Zeitung, okt. 19.)
- október. SZERED (Pozsony m.). A VÁG áradása a hidat megrongálta, s az erre irányuló közlekedés szünetel. (Pressburger Zeitung, nov. 2.)
- október 24. BRASSÓ M. A kiadott 7. szarvasmarhavész jelentés szerint okt. 19-én a BARCASÁGBAN 2471 drb. állat betegedett meg, ezek közül 1475 elpusztult, s jelenleg 177 áll orvosi kezelés alatt. BRASSÓBAN, TÖRCSVÁRON és HOSSZÚÚJFALUN a járvány megszűnt. (Pressburger Zeitung, nov. 3.)
- november 4. FIUME. D.e. hirtelen felhőszakadás FIUMÉT a megáradt RECSINA patak vizével elborította, s a FIAMARAS patak is kilépett medréből, s partfala bedőlt, két megrakodott hajót elszakított. A víznek ugyancsak hirtelen apadása miatt elmaradt a mérhetetlen katasztrófa. A kárt 80-100.000 frtra teszik. (Pressburger Zeitung, nov. 19.)
- november 13. PEST. A város feletti sűrű köd miatt sem a hajók, sem a vasutak nem indulhattak el a városból. (Pressburger Zeitung, nov. 17.)
- november 26. HORVÁTORSZÁG. Megkezdődött a tél; sűrűen havazott, s a vidéket hó borítja. Éjjel fagyott. (Pressburger Zeitung, dec. 4.)
- november 28. POZSONY. A 24 órája tartó havazás lehetetlenné tette a POZSONY-BÉCS és a NYITRA felé a szekér közlekedést. Itt több láb magas hó fekszik. (Pressburger Zeitung, nov. 30.)
- november 29. MAGYARORÓVÁR. A nagy havazás miatt a győri vásárra menő fuvarosok, akik rendszerint 7 óra alatt értek oda, most 2 nap alatt tették meg az utat. (Pressburger Zeitung, dec. 3.)
- november. ERDÉLY. A marhavész járvány sok helyen még mindig oly erős, hogy egyes megyékben a marhákat letaglózzák (die Keule in Anwendung gebracht) s az állatokkal tilos az utakon hajtani. (Pressburger Zeitung, nov. 8.)
- november. FIUME. Szeptemberben 52, októberben 150 volt a városban a halálesetek száma, de ezek közül csak 2, illetve 90 halt meg kolerában. (Pressburger Zeitung, nov. 19.)
- december. NESZMÉLY. A PESTről utolsónak elindulhatott gőzhajó a DUNÁN befagyott. Az utasok útjukat kocsikkal folytathatták, miután a jó neszemlyi bortól felmelegedtek. (Pressburger Zeitung, dec. 6.)
- december 10. POZSONY. A DUNA sok helyen befagyott, s a jég elérte a 1/2 lábnyi vastagságot. (Pressburger Zeitung, dec. 10.)
- december. BORSOD M. Oly sűrűn havazott, hogy számos juhnyáját behavazott. Az anyagi kár igen nagy. (Pressburger Zeitung, dec. 12.)
- december 16. POZSONY. Ködös időjárás, majd eső, s a város utcáit sikos jég borította. Éjjel nagyobb eső volt, s az időjárás megenyhült. (Pressburger Zeitung, dec. 17.)
1848. ERDÉLY. A marhavész-járvány újból megerősödött, s 14425 megbetegedett állat közül 7501 elhullott. (Pressburger Zeitung, dec. 25.)
- ABONY. "A termés rendkívül szép és jó volt. Az esztendő, amely kegyetlen hideg téllal kezdődött, az időjárás tekintetében is éppen oly zord kegyetlen téllal zárult; mint a nép kifejezi: még a fák is ropogtak, jajgattak." (Abonyi L. II. 354; 358.)

- EGER. Egy pozs. mérő búza 7 frt, rozs 6 frt, árpa 4 frt 50 kr, zab 2 frt 30 kr. (Heves m. IV.454.)
- KECSKEMÉTen epemirigy, hányszékelés = cholera pusztított. (Hornyik, 105.)
- NÓGRÁDM. "Hosszu esztendőök óta nem volt ekkora termés NÓGRÁDban". "a 22 év óta nem látott kemény tél megcsalta a gazdákat, nemcsak hogy nem fagyott ki semmi, hanem a ritka mélységű hótakaró kitűnő erőre dédelgette az anyaföld minden csiráját." "Soha nagyobb termést nem takarított be kisebb aratás, mint Nógrádban 1849-ben." (Harsányi Zsolt, Madách. Pag. 212-213.)
- SOPRON. Az év kezdetén a tél szigorú volt, de február és márciusban már enyhe az időjárás, úgyhogy az emberek mindig dolgozhattak. Mindenben, borban és gabonában is jó közepes év volt. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- SOPRON. Ebben az évben járvány lépett fel a sertések és szarvasmarhák közt, valamint szárnyasokban (csirkék, tyukok, libák) pusztított, országszerte sok ezer állat pusztult el. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- 1849/50 tél. ORSOVA. "Közben a tél is bekövetkezett, mégpedig kivételesen kemény tél." (a Korona keresését megakadályozta.) (Harsányi Zsolt: Sacra Corona, Budapest, 1938, 186 old.
- SOMOGYM. Erősen havas tél. (Csorba I., Somogy: 34.)

1850

január. CSONGRÁD megyében "1850-ki január hóban folytonos zordon hideg közben eső havazással, mely február közepéig tartott, ezentúl február- és márciusban a legmérsékeltettebbé válva, hol éjszakai, hol déli szelek uralkodásával felváltva csekélyebb fagykárokat követve tartós esőzések jelentkeztek. Az évnegyed utolsó felében a megyei kerületben SZEGVÁR helységében a lovak közt a ló-rüh kiütvé, több mint 900 darab ló gyógyítás alá estek. Ápril hó elején még mindig tartó csekélyebb fagyások, e hó végével lágy napokká változván, felváltva déli szelek uralkodásával további esőzések mellett tiszta napok, száraz meleg léggel állottak be, mi a kezdetben buján termő növényeket egy kevésbé hátráltatta. Július hóban a viharos szelek kevés esőzéssel és égháborúval párosultak, augusztus hó általában száraz és rekkenő melegséget hozó volt. Szeptember azonban déli széllel szülte esőzésekkel végződött. Jelen időszakban a TISZA kiáradásával hátramaradt posványok káros kigőzölgéseinél fogva különböző betegségek mutatkoztak. Október hó nedves hűvösöket, valamint november és december hónapokban is kevés napokat kivéve, hol csekély fagyások történtek, téli szelek uralmával gyakori esőzések voltak. A marhavész, az u.n. százéltű aszály alakban a megyében október hónapban kiütvé, annak folyamán dr. Abay István, mint e megye állategészségügyi felügyelője által éber figyelemmel kísértetett." (Adler Ignác, megyei főorvos jelentéséből.) *

január vég. JÁSZBERÉNY. A tél hidege szinte napról napra keményebb. (Ferencsek, Merk T.) február 3-12. A DUNA árvíz a jég torlódása következtében keletkezett. POZSONYNál febr. 3-4-ére egy nap alatt 12 lábbal emelkedett, s 25 láb, 6 coll-nyi tetőpont elérés után hirtelen apadt.

Budapesten febr. 12-én 20 láb, 0 coll, 6 hüvelyk vizállás mellett kezdődött a jégtorlódás, 13-án tetőzött (23 láb, 9 hüvelyk) s 14-én elment, majd ADONYnál is 20 láb, 10 hüvelyknyi magas volt. (Zawadowszky, I. 27. T 197.)

* Palugyay: Magyarország. leírása 4:438.

- február 12-14. KOMÁROMban az idei árvíz alkalmával 177 ház összeomlott, 102 erősen megrongálódott. A kár (épületekben) 121.378 pfrtra rúg. (Pesti Napló, márc.19.)
- február 12-14. PEST-BUDÁN a DUNA árveze így alakult:
 12-én regg. 6.34 m. a jégtorlás kezdete
 12-én dél. 7.12 m. a legmagasabb vízszint
 13-án este 6.56 m. a jégtorlás elérte tetőpontját
 14-én regg. 6.52 m. a víz utat tört magának. (Zawadowszky, 30.)
- február 17. KISKUNSZABADSZÁLLÁS. "Az 1850-ik évi február 17-én medréből ismét kiment a víz, hasonlóan sok kárt okozott a városnak; de eredménye még sem oly siralmas, mint a fentebbieké". (1775, 1838.) (Palugyay, Mg. III.284.)
- január, február, március. POZSONY és KOMÁROM M. A VAG, NYITRA és ZENTA árveze POZSONY vmben 1.000, KOMÁROM vmben 14.436 hold földet öntött el. Összesen 3 emberélet pusztult el, 283 épület omlott össze, 187 háziállat hullott el. A kár összege épületekben 28.170, állatokban 2.339, és terményekben 164.000 frt. (Zawadowszky, I.58.)
- március 12. JÁSZBERÉNY. Erős szél, a kert kőkerítésének cserepeit majd mind lehordta. (Ferencesek, Merk T.)
- március 20. PEST és BUDA között ezen a napon fagyott be a DUNA. (Hanusz, II.)
- március 22. VERŐCE. Az őszi jóllátásnak, a szőlő s vessző a múlt télen elfagyott, s a mostani beteg rügy sem alkalmas a fejlődésre. (Pesti Napló, márc.27.)
- március 25-26. EGER. Tíz napja rendkívüli hideg időjárás, -8, -10°-ra süllyedt a hőmérséklet, 25-ére néhány arasznyi hó hullott. (Pesti Napló, ápr.8.)
- március 27. SZEGED. A TISZA újból zajlik, a hajózás szünetel. (Pesti Napló, márc.29.)
- március vége. SZATHMÁR M. A jég a SZAMOSról hirtelen elindult. A város körül új védgátakat építenek. (Pesti Napló, márc.27.)
- április 1. BUDA. A GELLÉRTHEGY látogatása – a szokásos húsvét hétfőn – az idén a fagyos télies időjárás miatt elmaradt. (Pesti Napló, ápr.2.)
- május 1. MAGYARORSZÁG. A tavasszal volt kései tavaszi fagyok a szőlőkben kárt tettek. Egyesek megállapításai szerint a vörösbort termő szőlőknek alig, vagy semmit sem ártott a fagy. (Pester Morgenblatt, június, pag. 434.)
- május 1. NAGYBÁNYA. Roppant hideg és nagy hóesés. (Bencsik. Időjárás, 1906. 193.)
- május 14. PEST-BUDA. Du. nagy zivatar volt, szakadó záporral, s helyenként jég is hullott. Több villámcsapás is volt. (Pesti Napló, máj.15.)
- május 20. Püskösöd másnapja. A CSÖMÖRi hegyeken jégzápor esett, amely nagyon ártott a szőlőknek. (Pesti Napló, máj.22.)
- május 20. A villám az Újépület 3. épületébe csapott. (Pesti Napló, máj.21.)
- május 29. PEST-BUDA. A vetések jóllátanak, azonban ÚJ-BECSE (Neu Becse) vidékein kifejlődtek a peték s sáskák, s máris komoly károkat okoztak. (Pester Morgenblatt, máj. 29. pag. 398.)
- június 1. PEST-BUDA. A szombati felhőszakadás és jégeső némi kárt okozott mind a szőlőkben, mind a vetésekben. A zivatar PEST és DUNAKESZI között ment át a DUNÁN. (Pester Morgenblatt, jún. 4. pag. 409.)
- június 15. BUDA-PEST. A DUNA a sok esőzés következtében erősen árad. Tegnap estéről ma reggel 5 hüvelyknyivel áradt. 17-ére a DUNA már apadt. (Pester Morgenblatt, jún. 15. pag. 453.)
- június 17. Pesti Napló szerint június 16-án este 8 óra előtt 5 perccel meteor robban. (u.a. Pester Morgenblatt, jún.18. pag. 462.)
- június. MOHÁCS és PÉCS között e napokban oly felhőszakadás volt, ami emberemlékezet

- óta nem fordult elő. A közlekedés megszakadt, s sok helyen a vetés elpusztult; több község elvesztette termését. Több ház beomlott s emberek is elpusztultak. (Pester Morganblatt, jún. 25. pag. 485.)
- június. SZÉKESFEHÉRVÁR környékén az utóbbi esős napok sok kárt tettek a vetésekben. A szőlő nem szenvedett. (I.h. jún. 27. pag. 490.)
- június. TORONTÁL M., TEMES M. Sáskarajok komoly károkat okoznak. (Pester Morganblatt, jún.8. pag. 430.)
- június. BALATONFÜRED. A felhőszakadások ezen a vidéken is nagy károkat okoztak, sok helyen a szénát elvitték, szőlőtőkékét a földből kimosták. (Pester Morganblatt, jún. 28. pag. 497.)
- június. GYÖNGYÖS. A zivatar felhőszakadás és jégeső egyes helyeken – főleg a magasan fekvő szőlőkben komoly károkat okozott. (Uo.)
- június 30. ERDÉLYben tartós a szárazság. (Pester Morganblatt, jún.30. pag. 505.)
- július 22. NAGYBÁNYA. 1850. július 22-én du. 3 1/2 órákor (a villám) egy házba ütött, s ott egy 16 éves legényt ütött agyon. (Bencsik. Az Időjárás, V. 1901. 296.)
- július. BEREK-KERESZTÚR. A tornyot (ref.templom) 1850-ben a mennykő megütvén sok kárt tett benne, a kisebb harangot leverte, a nagyobbaknak tengelyét elhasította, de egyiket sem rontotta el, később kijavították ezeket is. (Benkő M. 198.)
- augusztus 7. PEST. 8 kolera eset volt a városban. (Pester Morgenblatt, aug.9.)
- augusztus 26. Leégett DIÓSDon 30 ház!!
- szeptember 14. Cegléd. Termésünk igen rossz; az ősziék sem sikerültek, a kukoricát a "szárazság összesüti." "Bor szintén kevés, de jó leend, minőségre az 1834-ivel fog vetekedni." (Magyar Hirlap, szept. 24.)
- szeptember 16. FELSO-BÁCSKA. SZIRDen augusztusban 260, SZ. IVÁNon és BAJA mellett 200 szarvasmarha pusztult el. (Magyar Hirlap, szept. 27.)
- szeptember 18. ZÓLYOM M. A rendkívüli meleget téli hideg váltotta fel. Reggelente dér lepi meg a vidéket. A burgonya rothadás újból fellépett. Egyes helyeken marhavész is előfordult. (Pesti Napló, szept. 12.)
- szeptember 20. PEST. Környékünkön is figyeltek meg egyes helyeken marhavészt. (Magyar Hirlap, szept. 22.)
- szeptember. KRASSÓ M., TEMES M. sok helyen pusztít a marhavész, különösen KRASSÓban. ERDÉLYben is gyengült az állatjárvány. TORONTÁLban teljesen megszűnt. (Magyar Hirlap, szept.4.)
- szeptember. ÓTORDA. Augusztusig bezárólag hőség és szárazság uralkodott. "A mezőségen a szalmás gabona és széna termés nagyon silány volt. Kolera és marhadög is volt szeptember első napján hirtelen hidegek lettek. (Magyar Hirlap, szept.25.)
- szeptember 29. BUDAPEST. A fecskék még itt tartózkodnak. (Magyar Hirlap, okt.4.)
1850. SOPRON. Ebben az évben kiugró telünk volt nagy hideggel, amely -23°-ig fokozódott, hó is sok volt. A tél hosszú ideig tartott. A szőlő hajtásai elfagytak, sőt szőlőtőkék kifagytak. Gyenge szüret volt, s a bor mégis tartotta az árát, mert még sok óbor volt. Gabonatermés közepes. (Bruckner-krónika Sopron)
- SOPRON. Marhavész dühöngött egész MAGYARORSZÁGon, s szarvasmarhák ezrei pusztultak el. (Bruckner-krónika Sopron.)
- SZOLNOK. "Októberben a marhavész SZOLNOKon kiütött, minél fogva az ABONYi vásár betiltatott." (Abonyi L. Abonyi. II. 365.)
- VESZPRÉM. (Lázár Kálmán. Hasznok és károk állatainkról. Bpest, 1874. 27. l.) A legnagyobb hideg városunkban január közepén volt -20°R (Bolgár 20.) a fagyponthoz. Januárban a levegő hőfoka 16-20 R fok között ingadozott a fagyponthoz. Május 22-

én délelőtt 10 1/2-kor vészajtósló fekete felhők tornyosultak az égen. Valóban kisvártatva erős eső és jégzápor hullott alá; a csatornák víze kiöntöttek; villám villámot ért, amelyek egyike a CSAPOSZEREN egy házat fel is gyújtott. A Szt. Anna kápolnába betört esővíz igen nagy károkat okozott, valamint a kiáradt SÉD is a szomszédos kertekben. Az egész hónap egyébként is igen esős volt. Augusztus hó igen száraz. Mindazonáltal csodálom, hogy ugyanakkor, mikor még a BALATON víze is 20 R-fokra melegedett fel, a terményekben semmi kár nem történt. (Bolgár 24.)

– CHILÉben földrengés pusztított. (Wenger 9.) Április 19-29 közt DALMÁCIÁBAN ITAGNO városát a földrengés 63 lökéssel elpusztította. (U.a. 10-9.)

1851

február és március. UNGVÁR. Influenza (székehurut) közép halálozással, de áprilisban megszűnt. (Rónay András.)

március 10. SOPRON. Tűz keletkezett Wedenben Bumbaum háznál d.u. 3-4 órakor, az ő háza leégett. (Bruckner-krónika, Sopron.)

június 13. RÁKOSon (Fertőrákoson) ütött ki tűz d.u. 5 órakor és 46 ház leégett. (Bruckner-krónika, Sopron.)

július 7. UNGVÁR. Este nagy zivatar, mely alkalommal a barométer 730.9 mm-ről 724.3-ra szállott alá, majd ismét 728,7 mm-re emelkedett. (Rónay András.)

augusztus 5-én (1851) MARTINIQUE szigeten a MONTAGROE-PELÉE, melyet már kialudt vulkánnak tartottak, ismét működni kezdett. Az ez évi kitörés nem volt nagyon erős, mindössze szürke lavínával borította be SAINT-PIERRE városát. (Term.Tud.Közl. 1902. 509.)

Viala említi, hogy a szőlő lisztharmatja 1851-ben jutott MAGYARORSZÁGba.

december 18. BALASSAGYARMAT. Holdszivárványt láttak BALASSAGYARMATon, s a látvány csodálatos érzést szült. (Pesti Napló, 1852. jan.29.)

1851. SOPRON. Ebben az évben jóformán nem volt felhők, sem hideg sem hó, s így január és februártól kezdve mindig dolgozhattunk. Márciusban az emberek elvetették az árpát s a szőlőkben is állandóan dolgozbattunk. (Bruckner-krónika, Sopron.)

Június 10-én azonban d.u. 3-4 órakor nagy mennydörgéssel s siralmas jégesővel volt zivatar végigment 27 szőlőbirtokon úgyszintén SONNENBERGen, s több községen.

Júliusban túlnyomórészt esett az aratás idejében, s így a gabona a földön rothadt a sok eső miatt. Így voltak a szürettel is. Mindenszentek körül kezdték meg a szüretet, de november 15-én ismét megindult az eső, amelyből végül havazás lett. Ez véget vetett a szüretnek, mert naponta havazott. A legtöbb szőlőt annyira befújta a hó, hogy egyes helyeken a szőlőkarók sem voltak láthatók. Nagyon kétségbe voltak az emberek esve. A szüret harmada még hátra volt, az időjárás december 8-áig nem változott, ekkor Isten jóságával a legnagyobb gonddal hátukon hazahordhatták a szőlőt, igen rossz utak voltak, egyik luk (gödör) a másik után, fuvarost nem lehetett kapni, mert mindenki a saját bajával volt elfoglalva. A szőlőfürtök legnagyobb részét megfagytak, s sokat hó borított. Nagy nyomoruság volt. A szüret december 18-áig tartott. Ezután ismét szigorú hideg lett, úgy hogy a szőlők kinn maradtak január végéig. Milyen bor lett a fagyott szőlőből? A bor kevés s drága lett. A termények hétről hétre drágultak. Egyes nagyon lehavazott szőlők tulajdonosai csak 1852 februárban hozhatták haza szüretjüket, de ennek már nem volt jó ize. (Bruckner-krónika, Sopron.)

- BALASSAGYARMATon egy éjjel holdszivárványt láttak, nem sokkal utóbb NÓGRÁD-ban* elfutó földrengést éreztek az emberek. (Harsányi, II. 203.)
- ABONY. "október és november hóban hetekig tartó esőzések a földnek megmunkálását és az elvetéseket nehezítik". "Az esőzések néha felhőszakadásig fajulnak, annyira, hogy a felső MAGYARORSZÁGi folyók, a TAPOLY és a HERNÁD kiöntöttek, a TISZA – ami emberemlékezet óta nem történt – késő ősszel kijött a tószegi rétekbe". (Abonyi L., Abony. II. 368.)
- JÁSZBERÉNY. Ennek az évnek utolsó négy hónapja esős volt, olyan sár lett, hogy a városból kocsival kimenni lehetetlen volt, pedig tüzelőre lett volna szükség. (Ferencsek, Merk T.)
 "1851-dik évbe szelid tél vala, mártius negyedik hetibe az eke bátron mehetett, jó tavasz volt, úgy hogy május harmadik hetibe a ros virágzott, a negyedik hetibe megért árpát lehetett találni a mezőn, ami ritkaság. Buza, Ros úgy minden tavaszi gabona a legbővebben termett, úgy hogy egy Gazdának meghízott három sertése, a Buza kalongya cresztet 2, a Ros 3 vékát." (Az Időjárás, 1943. XLVII. május-június.)
- BÁBOLNA. Marhavész volt, s a nagy járványban igen sok szarvasmarha hullott el. (Részletes leírás az I.h.Hochenberger 4.)
- DABAS. "Január. Elején 2-3 fok hideg. 18-án eső esett és meglágyult. 25-én reggel 7-8 fok hideg, Pál fordulása ködös borongós. Február. Gyertya Szentelő lágy (2 fok) és bujkáló nap fény. 8-án kevés hó esett és meg is fagyott. Mátyás éjjelén gyenge fagy, nappal szép meleg volt. 27-én -4 fok.
 Martius. 5-éig fagy (-3 fok). Gyömölcs Oltó napján zivataros eső és a fagyok megszűntek. Április. Nappalok melegek, éjjel hidegek. Eső nem volt egész holnapban. Május. Elei igazi hives és esős. 16-18 folyvást hűves eső és végig hűves nedves. Június. Hűves éjszék és igen kevés napos üdő jár. Sok felé nagy jég esők voltak, különösen fel vidéken és ERDÉL környékén. A hó végén a Napnak ismét nagy fekete udvara volt. Julius 1-től 5-éig szép meleg, 6-tul kezdve borongós, gyakran csepergős eső, hűves, mint szüret tájban szokott lenni, egész 12-éig. Később is borongós hűves. Augusztus. 1-től 15-éig mindég borongós, 16-18-ig borzasztó zápor szüntelen. Végig esős és kevés meleg.
 September. 13-áig gyakori és szapora eső, azután végig szép melegek. Október. 1-től 15-éig szép melegek és tiszta napok. 25-én ismét nagy zápor eső. Azután jött dér, nappal tiszta és meleg. November. Borongós, esős, hives. 27-én erősen fagyott és kevés hó esett. December. Folyvást fagyos, de tsekély hideggel, azomban nappal is ritkán engedett.
 Az egész tavaszon majd semmi, egész éven által is nagyon kevés szél fujt. Az aug. 16-iki tsuda zápor esők egész EURÓPÁban tekintéles pusztításokat tettek és még AMERIKÁnak egy részét is érték." (Zlinszky, Időjárás, 1950.)
- PAGOCSA (Maros-Torda vm.). "1851. Ez az év elején igen kedvező volt, minden tekintetbe, jó tél, száraz tavasz kezdete, utóbb hideg – sok eső –, Május 23-án rettenetes jég estve későn tovább tartó egy óránál – mely miatt semmi őszi gabona nem termett. A nyár igen esős volt – több havasok szakadtak le, s suhadtak el helyeikről az iszonyú felhőszakadások miatt. A MAROS folyója Augusztusba egy belé suhadt havasláb miatt vérszint váltott – a benne volt halak megdögölve mind a víz színén lebegtek, úgy hogy fejr volt a víz színe a sok eldöglött hal miatt. Egész Júliusba és Augusztusba örökké esett, a széna bugják, buza kalangyák majd mind elrothattak vagy az

* Ez megyét jelent "Nógrádban" formában, ha a község, akkor "Nógrádon." (Réthly)

iszonyú árvizek által eliszapoltattak. Szalmásgabona ahol a jégtől megmaradt – elég volt; törökbuza sok, s a bor is az őszi szárazság miatt elég jól elkészült. Planéta volt Mercurius." (Darkó, Az Időjárás, I. 1897. 303.)

- BÉKÉS megyében KIGYÓSon 1851-ik évben 1200 hold földön csak 706 mázsa dohány termett. CSONGRÁD megyében holdanként 8 mázsa. CSONGRÁD megyei piaci árak 1851. novemberében: 1 pozs mérő:

búza	2 forint 13 kr.	kukorica	1 forint 8 kr.
	1 forint 51 kr.	bor (1 akó=60 itce)	2 ft. 48 kr.
rozs	1 forint 29 kr.		
árpa	• 1 forint 8 kr.		
zab	1 forint –*		

- CSONGRÁD megye öt községében dühöngött marhavész; a létezett 30363 db közül megbetegedett 3921; ezekből elhullott 1269 és kisállatok 4 db = 1273 darab. (Palugyay, Magyarország leírása. 4:424.)
- VESZPRÉMben 1851. júniusban sok jég esett, mely a Balatonmelléki szőlőkben sok kárt okozott. (Bolgár. 25.)
- ÁRVA vármegyében május 25-én volt a legkésőbbi fagy.

1852

január. JÁSZBERÉNY. Ez a hónap egészen sáros volt, bár a vége felé megjött a hideg és fagyott. (Ferencsek, Merk T.)

január 31. BÉKÉS. Az ALFÖLDi utak járhatatlanok. Határtalan, feneketlen sártenger az egész vidék. Megtörténtnek írják, hogy egy ember, ki NAGYVÁRADra indult kocsijával, csak lovaival tért vissza, s midőn kérdezték hol van a kocsija, azt felelte SARKADon az utca közepén. S nem fél, hogy ellopják? Attól nem félek, mondta ő, mert lovaimmal sem bírtam behuzatni a szomszéd udvarba; a gazda, kinek háza előtt áll, megígérte, hogy hat ökröt fogat elébe, s majd bevontatja.

március. UNGVÁR. Március közepén volt a legnagyobb hideg, -10°C. (Rónay András.)

április. UNGVÁR. Nem volt eső, csak 3-szor hó. (Rónay András.)

április 27. JÁSZBERÉNY. "Április 17-i éjjel fagyos dér, a gyümölcsfák bimbóit nagy részt megrontotta." (Palugyay, III. 50. Jász-Kun.)

május 7. NAGYBÁNYA. Decemberi vad idő.

május 10. Fagyott, fehérek a hegyek. (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.)

május 28. ÓBUDA. Nagy jégverés, amely igen nagy kárt okozott a szőlőkben. Szeptemberben már szüreteltek, de a jég által elvert szőlőkben csak október 18-án szüreteltek a jégverés utáni hajtások termését, amelyre a szőlőcsőszök esküdtek. (Krenn Gy., - Senga E. 285.)

június 9. SZATHMÁR. A SZATHMÁRi Székesegyházba ütött be a (villám), s az orgonát tönkretette. (Bencsik, Az Időjárás, V. 1901. 296.)

július 8. BÁBOLNA. Reggel teljes napfogyatkozás, igen szép derült reggel volt, már 6 órakor gyülekezett a kíváncsi nép. A fogyatkozás alatt a levegő észrevehetően lehűlt annyira, hogy még a télikabát is jól esett volna. A teljes napfogyatkozás alatt az égen csillagokat lehetett látni. Az állatok nyugtalanok voltak. A galambok s az egész

* Palugyay: Magyarország, leírása 4: 189.

madárvilág izgatottan röpdöstek, alvóhelyeiket keresték fel, de egyesek megint a szabadba repültek. A barmok a legelőről – egyes helységekben – hazamentek istállóikba s a pásztorok nem tudták azokat visszaterelni, sőt egyes munkások is félelemből hazamentek. (Kivonat bővebben.... Hochenberger, 4-6.)

– KÖSZEG. Tavasz fagy. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

– ABONY. "Ismét kegyetlen hideg és hosszú tél következett, de már ezen a télen nem voltak az emberek egymástól olyan tartózkodók, megindultak az összejövetelek." (Abonyi L. (Abony, II. 377.)

– SOPRON. Ebben az évben enyhe telünk volt, amely mindig esős és szolid volt. A február annyira száraz, hogy az árpát elvetni, s a szőlőkben mindig dolgozni lehetett. Március annyira hideg volt, a hideg -20°-ot is elérte. Igen kevés bor termett, s 10 font szőlőből 1-2-3-4-5 veder cefre lett. A bor drága lett. Május 28-án nagy jég volt, amely főleg a tópartján (FERTŐ tó) sok kárt okozott. (Bruckner-krónika, Sopron.)

"1852-ik Évb szelid volt a tél. Mártius 4-ik és április 1-ső hetibe a tavasz vető a Töröküzán kívül bévégződött, annak után rá kemény szelek futtak, havazott, Szent György napján is oly idő volt, hogy a juhok sem mehettek ki a nagy hó mián, naponként erős havazások, hideg szelek jártak. A kiháló Csordák május közepén tull kezdettek kihálni. A fák akkor is tsak alig rügyeztek, még a nyír fa is. 16-án oly esős volt a nap, hogy minden Csordák haza jöttek hálai, miből roppan árvizek kerekedtek." (Csikmadarasi Bogáts Dénes.) (Az Időjárás, 1943. XLVII. máj-jun.)

– GÖDÖLLŐ. "Január 1-től 12-éig szép tiszta fagyos napok. 13-án valóságos zápor eső és 24-éig minden nap esett, néha hó. Pál fordulás igen szép tiszta egész nap. 28-án tenyérnyi hó esett. Februárius 1-én meglágyult, Gyertya Szentelő napján tisztán süttött a Nap és igen olvadt. 4-én megfagyott de 7-én sárban jártunk egész 17-éig. 18-án fagyott, havazott erőssen délig, dél után esett az eső és villámlott. 19-től ismét kemény fagy.

Martius. 29-éig fagyos napok, 30, 31-én meleg. Április 1-től 6-áig szép meleg. 9-én hideg és hó esés közben villámlott. Tovább fagyos és száraz napok jártak. Május. 1-től 6-áig minden éjjel dér és hideg szelek. 10-én kezdődtek a meleg napok, de semmi esés. A fák tsak 17-én kezdtek fakadni. 28-án nagy zápor és jég eső.

Június. Nagy melegek, se Medárdus napján, se később eső nem esett. Örökös forgó szelek. Július 1-től 25-éig mindig forgó szelek, por és szárazság. 25-étől esők. Augusztus 24-éig igen gyakori esők és hűves éjjelek, azután száraz meleg végig.

September. Gyakorta esett, mindég hűves éjszakák. Október. Első héten kitünő szép napok, második hete esős. 14-én kemény dér, 16-án ismét igen kellemetes napok, végig így maradt. November. 1-től 10-éig kellemetes, meleg napok. 13, 14 eső, azután 23-áig szép tiszta meleg napok. 23, 24. eső. Végig lágy, meleg napok. December 1-től 14-éig nagyon szép tiszta napok. 14-én meg fagyott és hóval vegyes kevés eső esett. Egyéb eránt mindig napos, de semmi olvadás. Hó nem volt, tsak kisebb szerű zuz látszott a fán és fűvön." (Zlinszky, Időjárás, 1950.)

– MEZŐ-PAGOCSA. "Ezen az egész télen majd mi hó sem volt, s nagyobbára mind esett. Mártiusban szép kellemes idő. Áprilisban mezőbe mind havazott, Szent György hetébe többször majd térdig érő hó esett; egész április hideg szeles havas, s a legterméketlenebb volt. Május hasonló az előbbihez, szüntelen hideg esők, s téli hideg szelek; a havasokon merőbe havazott ezen hónapba is 15-ig, azon töl nagy szárazság egész hófogytaig. Június egészen száraz, Július végig száraz, mi miatt a kellő időbe mi ugar sem tétethetett, csak Augusztus elején kezdett esni, s azután majd minden nap esett keveset 10-ig, azontul szüntelen szárazság szeptember 12-

éig. Emlékezetre méltó e hó 4-én délután a legszebb tiszta időben többször kemény ágyudörgéshez hasonló csattanások hallatszottak az égen, mi gránátgolyó által okozni szokott sustorgó morajjal végződött; a levegőből több darab atzél anyagu kövek hullottak, miket VÁSÁRHELYT most is láthatni. Ez a hónap igen száraz, szüntelen déli szél futt, mi a némelykor hullott kevés eső nyirkát is kiszította. Október eleje száraz 14-ig, ekkor kezdett esni, kevés eső után felderülván mindvégig száraz szép idő volt.

November esős egészen, de minden hideg nélkül, úgy hogy inkább nyár, mint őszi hónapnak lehet tekinteni. Egész Novemberben még csak hóharmat sem volt. December eleje minden hideg nélküli száraz szép idő közepéig, azontúl száraz nagy hideg egész végig, hó ezen hónapban még semmi sem hullott. Ez az egész év a tavaszt kivéve, igen száraz volt, s megjegyzendő, hogy ezen évben igen kevés égi háború volt, mi a száraz évek természetével ellenkező. Szélfergeteg, záporosó egyszer sem. Buza és széna kalongyák a szélről, rothadástól egész éven át mentek voltak, török buza igen kevés termett, szalmásgabona sem sok, s gyenge eresztő gyümölcs semmi. Uralkodó égi jegy a Hold." (Darkó Lajos. Az Időjárás. II. 1898.31.)

- BÉKÉS M. A középtermeékenységű 1852-dik évben BÉKÉS megyében 1527 kat. holdnyi szőlőterületen összesen 22000 alsó-ausztriai bor termesztett. (Palugyai, Magyarország leírása 4:63.)

1852-ik évben az egyesített BÉKÉS-CSANÁD megye területén (45009 db) szavas-marhából 840; az egész nagyváradi közigazgatási terület területén pedig 365684 db szarvasmarhából ellett 26152 db. (u.o. 4:134.)

Rendkívüli enyhe időjárás volt az év utolsó két hónapjában. (Az Időjárás, 1901. (V.20.)

- VESZPRÉMBen ezen esztendő időjárása igen változó volt, a meleg tavasz idején szárazság, őszén pedig nagy nedvesség volt. (Bolgár, 25.)
- CSONGRÁD. "A tele igen szépen és kegyesen ment végbe, hó sokszor esett, de meg nem szaporodott, mert elolvadt, előtte való tél is olyan kegyes volt, hogy 1822-ik esztendőtl fogva nem volt olyan tél, mint ez a két tél egymás után, hanem rátett ám a tavasz, mert egész márciusban áprilisban nem volt eső, oly nagy száraz fagyok voltak, hogy mindent elpörkölt, még az életek is összefelé mentek, a fűvek pedig semmire sem mentek. A marhákat úgy hordták a rétről haza, mert éhen dögöltek s mindenütt a pusztákon is széllyel verték a barmokat a nagy szükség végett, ha egy szál szalmát kaphatott az utcán, felvette oly éhes volt a jószág. A szárazság végett a tavasziak igen hibásan keltek ki, ugyan vékonyan is volt ám ideje, hanem az őszi búzának legjobb ideje volt meg a kukoricának, mihelyt felarattunk, mindjárt kelt a búza köble 6 frton pengő pénzben, a rozsé 5 frton, a zabnak köble 8 frton, az árpának csakúgy, a kukoricának csakúgy, a búza újesztendőre felment 9 frtra. A bornak csak olyan középformán termése volt, kelt akója mindjárt szüret után 7-8 frton, magam is 8 frtjával mindjárt eladtam 160 akót lsten kegyelméből." (Blázsik.)
- DEBRECEN. "Az 1852-be Decemberbe szivárványok gyakran voltak, hideg nem igen, hó semmire volt." (Köblös László feljegyzése, Balogh István Déri Múzeum, Debrecen.)

1853

január. JÁSZBERÉNY. 6-a körül esni kezdett és esett szinte szünet nélkül a hó végéig. (Ferencesek, Merk T.)

február. JÁSZBERÉNY. A folytonos esőzés miatt a vidék valóságos sártengerré vált. (Ferencesek, Merk T.)

április 12. UNGVÁR. Nagy hózivatar. (Rónay András.)

július 1. SOPRON. A jégeső alkalmával hullott jégszem nagysága és formája Bruckner vázlatrajzán látható. (Sopron, 1853. július 1. Bruckner-krónika.)

július 2. UNGVÁR. D.u. fél 6-kor 2 óráig tartó erős vihar volt, mely alkalommal sok fa gyökerestől lett kitépve. (Rónay András.)

szeptember 7. UNGVÁR. 7 és 8 óra között (de. vagy d.u.?) galambtojás nagyságú jég. A marhák között száj- és körömfájás. Őszeptember metely. (Rónay András.)

1853. MEZŐ-PAGOCSA. "Januárius száraz, hó nélküli hideggel s oly nagy zuzmarával kezdődik, hogy a fák sok helyt leszakadnak a zúzmara terhe alatt. Száraz, ködös nagy hideg 11-éig, ekkor meglágyul, s szüntelen esik; sáros lágy idő 25-éig, azontúl száraz hideg. Februárius eleje keleti széllel száraz, hideg. Tavasz szép idő 10-ig, azontúl Martius 9-éig esős, havas, hideg széllel; megint szép tavasz idő egész mártiusban. Április hideg széllel kezdődve inkább téli hónap, 16-tól 19-éig térdig érő hó hullott. Egész Április havas, esős, hideg végezetéig. Május eleje esős, hideg szelekkel, utolján nagy szárazság. Júniusban a három elsőbb hetibe merőbe esett, s csak az utolsó hetibe volt négy nap szép idő. Ezen három hét alatt mindennap esett délutánonként, s mindig zápor esővel és terhes, nehéz ménköhullásokkal. Július egészen száraz, úgy hogy a kutak sok helyt egészen kiszáradnak. Augusztus, mint az előbbi, eleitől végig száraz. E hó 16-án tetszett fel egy üstökös csillag, s tartott szeptember első napjáig. (Valószínűleg a Biela f. üstökös. Réthly) Szeptemberben egy csepp eső sem hull, oly száraz egész fogytáig. Megjegyzendő, hogy ezen az őszön, miután mindennemű fű egészen kiaszott a nagy szárazság miatt, állottak elő bizonyos ujnyi hosszúságú szőrös fekete hernyók, melyek inkább csak az útféleken valának nagy számmal láthatók, s elszáradt fűvel táplálkoznak. Október, mint az előbbi egészen száraz; a legrosszabb vető idők járnak. Szeptemberbe egy szemet sem vetünk, Októberbe is mind eső nélkül. Ezen hónap végén tapasztaltam - mit még eddig soha sem - hogy a nap lementekor minden sugarát, s fényét elvesztve a nagy szárazság, s a földből felgőzölgő füstös köd miatt - vérveresen látszott, s pusztán szemmel jól reá lehetett nézni. - November egészen száraz, s a végén úgy december elején 16-áig a legnagyobb hideg; hó egy csepp sem hull. December közepén meglágyul s szüntelen es (a.m. esik) 23-ig; ekkor megint hidegre fordul, 27-én, 28-án nagy hó esik s igen nagy hideg van egész végezetig. Ez az esztendő - éppen mint az előbbi - a tavaszt kivéve egészen száraz mi miatt a szalmásgabona - ámbár elég termett - majd mit sem ereszt; törökbuza közepesen termett, bor gyenge, de oly sok, hogy az edény szűke miatt sok helyt többször megszakad a szüret, s még november utolján sok helyt foly; makk hasonlólág sok termett, s elmondhatni, hogy a forradalom után még ily termés nem volt. Uralkodó égi jegy Saturnus.

Után jegyzendő még, hogy ezen évben igen sok gyümölcs termett; különösen szilva, mint a komló úgy állott a fákon." (Darkó, Az Időjárás, II. 1893. 59-60.)

- BÉKÉS-CSANÁD vármegye területén 1853-dik évben létezett 259300 darab juh közül a mondott év folyamán 4615 db, az egész NAGYVÁRADi kerületben létezett 849600 db juh közül pedig 54205 db hullott el. (Palugyay: Magyarország leírása 4: 1341.)

- A BALATON víztükre 1853–1863-ig alább szállt. (Term.Tud.Közl. 1910.pag. 127.) Ez év telén PÁRIZSban 13°, LYONban 14°, BRÜSSZELben 16°, METZben és LILLEben 17° hideg volt; CHALON SUR MARNE-ban a champagnei bor születése helyén 20 fokot mutatott a hőmérő hétszámra. (Hanusz, IV.)
- MAGYARORSZÁG. 1853-ban 20 fokos hideg jár csekély ingadozással március végéig, volt is miatta árvíz a TISZÁN.
 - ÁRVA megyében az első fagy szeptember 13-án kezdődött el, de a decemberi hónap enyhén lépett fel. (Hanusz, II.)
 - "CSONGRÁDban egész januáriusban a legnagyobb és legszebb tavasz idő ment végbe, semmi hideg sem volt, hanem a tavasza igen rossz volt, soká eresztett ki, az esőzések elkezdtek, igen nagy esőszakadások voltak, úgyannyira megárasztották a TISZÁt is, hogy az akkori életben levő emberek nem emlékeztek olyan nagyra; a tanyaföldek között is kiöntött az árvíz, sok helyen tanya is dült össze. De azonban a hol az árvíz ki nem öntött is, az esőzések végett sok életet elrontott a víz; az idő igen kövér lett, úgy hogy a nagy kövérség végett kidültek az életek, a végett igen rosszúl fizetett, szalmája igen sok lett, de szeme nem sok. Kelt mindjárt köble 14-16, 18-20, 25, 30 váltó frtig jövő tavaszig, a bornak kelt akója 6-10 frtig, az árpának 8-11 frtig, a zabnak is 11 frtig köblei, a kukoricának 15 frt. Ez esztendőnek olyan tele és tavasza volt, hogy 70 esztendő ember az mondta, hogy ez a második sáros tél, mert a szőlőhegyre is keserves volt kimenni, olyan rossz utak voltak, a TISZA nem volt beállva, az életek mind le voltak dülve a nagy kövérség végett, de mégis szeme csak lett." (Blázsik).
 - ABONY. "Az esztendő egyik legnevezetesebb eseménye volt azon borzasztó belvízkár, mely nemcsak a határ egész déli részének számos földjét elborította, s az évi termést tönkre tette, hanem azt az ember-émlékezet óta soha elő nem forduló, a mai időkben majdnem lehetetlennek látszó esetet is előidézte, hogy még a város belső részébe is nemcsak behatolt, de ott tetemes károkat is okozott. (Abonyi L., Abony, II. 379. további részletes leírás.)
 - GÖDÖLLŐ. "Január 1-től 10-éig kemény fagy, ködös, zuzos. 17-től 25-éig esős. Pál fordulásán egész nap lanyházott az eső. A hó végéig mindég esett. Február 1-én lágy, borus. Gyertya Szentelő reggelén Nap sütött, nappal fagyott. 12-én mennydörgés és jéggel vegyes zápor eső több ízben. 19-én nagy hó fergeteg, 20-án kemény hideg. 25, 26-án nagy hó.
Martius 1-én meglágyult. Eső 4-éig, a föld fagya kiment, menydörgött. 5-től 15-ig szép tiszta napok. 16-án eső. 17, 18-án nagy hó, 26-28-ig minden nap hó és fagy. Április 1-től 10-ig szép tiszta meleg napok. 12-én eső, utána fagyott 16-áig. Végig esős. Május. 1-ével jött meg a szép üdő és igen gyakori meleg záporok estek, menydörgések. Igen sok jégeső, minden részin a Világnak (1/4 fontos).
Június. 1-től 7-éig majd minden nap zápor és dörgés, 10-től 20-áig ismét 22-től 26-áig hives szeles. Péter Pálkor szörnyű forróság. Julius. 3-áig meleg esők, majd forróság és szárazság 28-áig, akkor eső és hűves szél. Augusztus. 1-től 5-éig száraz, forró. 5-6 eső, azután ismét száraz és meleg.
Szeptember. Száraz, nappal igen meleg, de az éjjelek hűvessek. Október. Gyakori esők, sok köd, de az éjjelek melegebbek mint Szeptemberben. November. 1-én volt az első fagy és 12-éig majd minden éjjel fagyott, de nem erőssen. 12-től 21-éig eső. 23-án kitisztult és fagyogatott. December. Elkezdődtek a kemény fagyok és havazott 20-áig. 20-án éjjel nagy eső, lanyha üdő, a havat el is vitte. 22-től kemény fagy, karátsonyra hó." (Zlinszky, Időjárás, 1950.)

- BÁBOLNA. Igen jó szénatermés, sok kazlat lehetett felállítani. (Hochenberger 5.)
- SOPRON. Enyhe telünk volt, annyira, hogy egész január és február folyamán a földeken és szőlőkben dolgozhattak. Március 20-án azonban erős hófergeteg volt, mely 2-3 ölnyi magas havat okozott, amilyen még emberemlékezet óta nem fordult elő, sok ember és állat megfagyott az utcákon. A hó májusig fekvé maradt, mert vastag volt. Július 1-én nagy jégzivatar vonult végig szőlőhegyeinken, BÀNFAVÁN, a LŐVÉ-REKEN és SOPRON városán, amilyen emberemlékezet óta nem fordult elő. 1/2, sőt 1 font súlyú jégdarabok hullottak, s ezek sok nyulat, s más vadat vertek agyon, s egyéb nagy károkat okoztak. Átmérője 11 1/2 x 12 1/2 cm. A csordában sok kis juhot agyonvert, s az emberek kimentek az agyonvert disznókat és juhokat hazahozni, volt aki még egy agyonvert nyulat is hazahozott. Amerre a jég elvonult, ott az emberek semmit sem, s ahol nem volt jég, ott is nem sokat szüreteltek, s az is savanyú volt. Gabona nem jól sikerült, oly gyenge amire az emberek nem emlékeznek, hogy lett volna 5-6 keresztből 1 véka. Mindennek nagy ára lett, mert a soproniaknak szűk esztendejük volt, a néptől nem lehetett mást hallani, mint panaszt, nagy adók, s nem volt semmijük. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- DEBRECEN. "Az 1853-ben hideg semmi, felvirradásra 11-én villámlás és mennydörgés volt. Mártiusban és Áprilisban eső és hó sok izbe volt. 16. és 17-dik áprilisban nagy fagy azután 18-án nagy hó és hideg. Augusztusban az Üstökös Csillag fel járt. Utólján decembernek egy csütörtökön égi jel volt." (Köblös László jegyzése Vándorló könyvébe. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- SARKAD. Télen át sok eső, s erre veszélyes áradások. (Mark, Sarkad, 28.)

1854

- június 3. SOPRON. A jégverés a szőlőkben nagy kárt okozott. (Bruckner-krónika, Sopron).
- június 5-10 között úgy havazott ÁRVAVÁRALJÁN, hogy a nem egészen 800 m magas hegyek meredekének felső harmada napokon át volt fehér; augusztus 19-én hó esett az árvai hegyeken; a Márton vásárra (nov. 11.) pedig kedvező őszi időben ment a nép, de délután akkora hófergeteg kerekedett, hogy kénytelenek voltak a hazatérők szabad ég alatt megállapodni, felfordított szekerekből sátrakat rögtönözni és az éjt ott tölteni, ekkor öt ember veszett el és fagyott meg a hóban. (Hanusz II.)
- június 29. SOPRON. A jégverés inkább a szántóföldeken pusztított, de mindent. A termés 8 puttonból 1 véka. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- július 21. BARTFA. A TOPOLY víze egy felhőszakadás következtében szokatlan mértékben kiáradt, a vízáradás felszínét jelző vonás a kórház épületének sarkán még jelenleg is látható. (Mykovszky, Bartfa, IV.2. 132.)
- 1854. UNGVÁR. A marhák között lépfene és marhadög. (Rónay András.)
- KŐSZEG. Tavasz fagy. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)
- SOPRON. Oly enyhe telünk volt, hogy állandóan dolgozhattak, mindenképp kedvező időjárás volt, azonban június 3-án volt jégverés a szőlőkben, nagy kárt okozott. Szűk szüret volt, öreg emberek sem tudnak arról, hogy 10 forduló szőlőből csak 1 dézsa vagy 1-2-3 puttony must lett volna. Egészben véve rossz bor és gabonatermő év volt. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- SOPRON. Március 5-én két háziko leégett a városi faraktárban. A tűz után cseréppel fedték azokat. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- GÖDÖLLŐ. 1854. "Január. Elején kemény fagy volt, 4-től meglágyult és csak éjjelenként

fagyott 21-éig. 29-éig kemény fagy. Eső vagy hó egész holnapban nem volt. Február. 3-án keményen megfagyott és ez tartott végig.

Martius. 1-én meglágyult, tiszta kellemes nap volt, de a fagy tartott 11-éig. Ekkor alszél támadt és lágy üdő 14-éig. 15-től 28-áig fagyott. 17, 18-án nagy hó esett és majd mindég szél fújt. Április. 3-tól 30-ig éjjelenként fagyott. Eső nem esett, hanem kellemetlen szél fújt minden nap. Május 1-sőn nappal szép meleg éjjel dér. 2-től 5-éig igazi meleg napok és éjszék. 5-én d.u. szép zápor eső dörgéssel, kevés jéggel. 24-éig gyakori esők jártak és sok felé panaszkodtak a jég ellen. Végig szeles és borongós üdők jártak.

Június. 1-től 10-éig tiszta meleg napok, éjjelenként hűves. 12-én, 15-én eső lanyhás hives széllel. Több felé jégesők voltak. 16-tól meleg napok, de minden nap szél. Július 1-től 11-éig nagy melegek. 11-én szörnyű szél támadt, nagy eső, jéggel, dörgéssel. Ez után végig száraz meleg. Augustus. Egészen rendkívüli, 15-ét kivéve nem esett. Szél minden nap. Estvék és éjszék annyira hidegek, hogy mindég téli kaputot (hosztú férfi kabát) kellett fel ölteni.

Szeptember. 1. és 2. igen szép nap, 3-án meg hült és 11-én már erős dér volt, amire ködös borongós nap következett. 15, 16-án eső, 17-én kitisztult. Szép meleg napok, széllel és hűves éjszékkel. Szent Mihál napján pengő jég fagyott. Október. 1-től 13-áig szép meleg napok. 16-18-ig eső és nem hideg. 28-áig jó meleg napok, 29-31. tiszta napok, de éjjelenként fagy. November. 1-től 12-éig tiszta fagyos napok szél nélkül. 13-án az ablakok is megfagytak. 14-én nagy hó esett. 3 napig. 20-án már eső volt, el vészett a hó – végig nedves és sáros. December. 1-12-éig változó, de sáros esős. 12-18-ig hideg száraz, aztán esős, borongós, 23-áig. 24. tiszta, hideg, szél nélkül." (Zlinszky, Időjárás, 1950.)

- MAGYARORSZÁGOT kolera járvány támadta meg. PESTEN 1854. okt. 5-én fordult elő az első eset. Gyorsan terjedt és 14 hónapi tartama alatt erős halálozást okozott. (Term. Tud.Közl. 1910. 723.)

BÉCSBEN 1854. június elején volt egy valódi kolera eset; szept. 19-én hivatalosan kimondották a járványt, amely tetőfokát okt. 21-én napi 210 megbetegedéssel ért el, s csak 1855. febr. 6-án szűnt meg. (u.o. 1910: 723.)

- CSONGRÁD. "1854. Egész gyenge tél, csak egy hétig volt igen nagyon kemény hideg, kétszer is beállott a TISZA, a tavasza igen száraz volt, márciusban egyszer a hó áztatta meg a földet, áprilisnak is épen az utolján volt eső, mindig csak szelek voltak, hanem május igen szép idővel jött be; lett jó termés, de még is felment az élet ára, mert külső országokba hordták, mindjárt újkor kelt a búza 24-25, 30 váltó frtig köble, az árpának 13-15 frtig, a kukoricának csakúgy, a zabnak 11 frtig, a bornak kelt akója mindjárt 5-8 pengő frton, mert nagyon kevés termett, de semmire okot nem lehetett vetni, csakhogy termést nem hozott a tőke." (Blázsik).
- NAGYIGMÁND. "Az 1854 esztendő Isten kegyelmével felderült. Első napon mindjárt igen hideg volt. 2-án kellemes idő. 4. hó esett és jó szánkó út lett, délután keleti szél kezdett fújni. 5-én engedékeny idő volt. 6-án szinte engedékeny. 7-én éjjel nagy eső, nappal nagy szél fújt. 10-ig engedékeny és igen nedves idő. 11. szép és kellemes tavaszi nap, estve igen nagy köd. 24-ig hideg ködös, néha engedékeny. 25. igen szép napos idő, szél. 26-án hideg. 27. engedékeny, kevés hó. 31-ig ködös. 1 február igen szép idő. 2. febr. rideg. 3. szép tiszta idő, azután engedékeny. 12. igen változó, majd hideg, majd engedékeny. 13-15. igen hideg szél. 16. nagy hó széllel, hideg. 17. engedékeny. 18. szél. 19. nagy hó esés, de nem hideg. 21. szél hóval. 22-25. hideg szél. 26. estve nagy szél hóval. 27. nagy szél hóval, köd. 28. nappal olvadt. 2. martius

igen szép idő nappal, éjjel fagy, 12-ig szép idő, a hó olvadt, 13-15 igen kellemes tavaszi napok, 16. éjjel fagy, nappal szép idő, 17. nagy hó széllel, 18-án kevés hideg, 19. hó széllel és meleg idő felváltva, 20. jó idő. 21. éjjel hó lett, nappal szép idő, de hideg, 31-ig száraz és hideg. 1-24 ápril sovány tavasz, nagy szárazság, hideg idő, a gabonák minden szeme rosszul áll. 24. reggel eső, de hidegen esett, délután igen hideg szél. 25. 26. hideg. 27. hideg. 28-30 hideg tél, nagy szárazság, sovány tavasz. 1. május. szép idő, 2. egy kis meleg eső, 3. szép meleg nap, 4-5 nagy szél, 6-án nagy szél és száraz idő, 8. és 9. szép idő. 24-ig nagy szárazság, semmi eső. 25. délután három óraker nagy eső, csak az a kár, hogy rövid ideig tartott, mind azonáltal sokat használt a szántóföldnek. 29. 30. igen jó és hasznos eső. Június 9. hideg széllel. Június és júliusban nagy szárazság. Augusztus 25. jó eső, azután rendkívüli szárazság, a vetés 1854-ben egészen porba történt, még október 13-ig sem volt eső. Kukorica igen rossz, krumpli szinte. 15. kevés eső, a vetések vagy két ujnyira megáztak. 24. szép meleg eső. Ez az egész év nagyon változó, de gyenge, a föld annyira kiszáradt, alig győz megázni, még december végéig gyenge idő." (A megyei kanonok följegyzései a nagyigmándi plébánia jegyzőkönyvében.)

- ABONY. A múlt esztendei árvizkárok következtében a károsultak tetemes adóelengedésben részesültek. (Abonyi L. Abony, II. 381.)
- DEBRECEN. "Az 1854-be Januárius 2-án nagyobb mértékben vőlt égi jel éjtszaka 10 és 11 óra közt, annyira hogy az eget egészen megvilágosította." (Köblös László feljegyzése Vándorkönyvébe, Balogh István Déri Múzeum, Debrecen.)

1855

- február 8-12. SARKAD. "Rendkívül nagy áradások." (28) (Márki, Sarkad)
- március. DEBRECEN. "Mártius 24-én nagy égi háború és jég. 27-én kettős szivárvány és sok eső." (Köblös László feljegyzései, Vándorkönyvébe., Balogh István Déri Múzeum, Debrecen.)
- június 11-12. PESTen nagy jégverés volt, rengeteg ablakot betört, 4-6 lat súlyú jegek estek. (7-11 deka.) (Zlinszky, Dabasi napló, 34.)
- nyár. UNGVÁR. Nyárban a kolera dühöngött 8 hétig. A marhák között lépfene, sertéseknél torokgyík. (Rónay András.)
1855. BÉKÉS megyében cholera. CSABÁN cholera. GYULÁN nagy árvíz. KONSTANTINÁPOLYban erősebb földrengést észleltek. A FERTÓben a víz tükre süllyedni kezdett. A FÖLDKÖZI-tenger bortermesztő vidékeinek szőlőtermése a szőlőliszt-harmat pusztítása folytán 1855-ben 1/3-ra apadt. (Haan L. Békés vm. Lajdana 1:46; Term.Tud.Közl. 1910: 472; u.o. 1910, 127; u.o. 1900:284.
- SOPRON. Ebben az évben tavasszal minden szépen mutatkozott, de áprilisban mindig hideg volt, sőt 2 hideg napon vastag jég is képződött. A termés fejlődését általában visszatartotta. Gyenge szüret volt, bor kevés, de jó. A gabona igen szép volt, azonban az utolsó órában – az aratáskor – jött déli szél mindent elégetett. A gabona drága lett. (Bruckner-krónika, Sopron).
 - GÖDÖLLŐ. "Január. Igen változékony. 1-9-ig esős, aztán fagyott, 17. és 18-án sűrű hó, hideg széllel. 20-án meglágyult és eső esett. 21-én sűrű köd. 22-én ismét kemény hideg, köd és nagy zúz. 26-án 9 hüvelk hó esett, azután végig tiszta hideg, 30-án feltűnő hideg, a pumpos kút is befagyott, noha szalmával be volt kötve. Februárius 1-től 4-ig igen hideg, 5-én ölmos eső, 6-án eső, de a föld fagyos volt. 7-én eső esett és nagyon olvadt. 12-14. eső és nagy lágyulás, azomban hó folyvást volt látható és a

DUNA jege el nem ment. 15-én reggelre kemény fagy, dél után 3 órakor erős éjszaki szél támadt, estére Orkánná változott, szörnyű hó és igen kemény fagy lett. 18-án DUNA ismét beállott. 21-én havadzott, később lágyult.

Martius. 1-től 8-ig éjjelenként fagy és hó foltok voltak láthatók, 9-én eső, hideg nélkül. 10-én egész nap havadzott, 15-én tenyéрни hó esett. 23-án eső, 24-én zápor és villámlás. 16-24-éig minden nap szél. 29. 30-án ismét hó és fagy. Április. 1-én meg-lágyult és nem fagyott több, de hűves és szeles napok jártak. 24-én tenyéрни hó esett, 28-án eső. Május. 1-ső gyöngyöři nap. 2-án és 6-án zápor és égzengés. Foly-vást meleg, elegendő esővel, és különös meleg éjjelek jártak végig. Junius. 1-től 10-éig szép meleg és tiszta napok. 11-12. nagy esők és több helyeken szörnyű jég. 29-én a Napnak nagy fekete udvara volt, mintegy száraz malom (ez év tizedben 3. szor), mit sok eső szokott követni. 30-án igen nagy zápor. Julius. 1-2. szép tiszta, 5-6-án foly-vást eső, 7-8. tiszta, 15-éig még pásztás esők voltak, 16-ától szörnyű hőség és száraz-ság, igen hűves éjjelekkel. Augusztus. 5-től folyvást Ázsiai hőség, még a harmatok is kimaradtak. 5-én sok helyen jég, általános orkán. A hőség végig tartott hűves éjszakákkal.

September. 4-5-én nagy égi háború és meleg eső. 16-áig meleg, 17-én égzengés és zápor eső, azután végig hűves és száraz napok, majd mindég éjszaki széllel. October. 18-áig szép meleg napok, 18-án gyenge dér. 29. 30. meleg alszéllel eső, 31-én igen szép meleg nap. November. 1-től 6-áig szép meleg napok. 6-ára virradóra fagyos dér. 13-áig hideg éjjelek és szép nappalok. 28. 29-én hó és dara erős faggyal. Végig hideg, de igazi. December. 17-éig egyre erősödő hideg. 18-án olvadt, 19-én pedig ismét be voltak a belső ablakok fagyva. Hó folyvást feküdt, a földet egészen bebo-ritva. 26-án lágyulni kezdett, 27-től kemény fagy végig. Szél soha se fújt és ennyi hó esés mellett fergetegek nem voltak." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

- KECSKEMÉTen epemirigy, hányszékelés, cholera pusztított. (Hornyik, Kt. gazd. I. 105.)
- CSONGRÁD. A tele igen keményen kezdte, de kevés ideig folytatta, hanem többnyire esésből állott az idő, egyszer hó, másszor eső, mindig szaporodott a víz, úgyhogy húsvét napján félre ütötték a harangot, úgy kellett szaladni s tölteni mindenfelé; a városra és a tanyák közé erővel be akart törni, hanem szerencsére a mindszeinti töltést elszakajtottá, és oda igen sok víz takarodott s azonnal megszűnt az áradása, itt nálunk (CSONGRÁDon) is sok tanya összerogyott a VIDRE (Vidra) mentén, CSANYOn is több 30 háznál összedűlt. Még szerencse volt, hogy a földnek nem volt árja, úgy hogy az ekkor életben levők még ilyen árvízre nem emlékeztek, noha voltak 70-80 esztendő emberek. A földi töltést is elszakajtottá, SZENTESre kocsival nem lehetett járni hetekig, hanem hajókon mentek, a malmokat a serház alatt kikötöttük, mert a réten ment a víz, nem útján. A nyarán is nagy esőzések voltak, a tanyákon a semlyékek tele voltak vízzel, igen kövér idők voltak a gabonára, ledűltek az életek, mindenfelé szorult szemű lett a búza; mint 1853-ban, úgy fizetett csomója 1 vékát, sok még annyit sem, kelt mindjárt köble 18-25 frtig szeptember utoljág. (Blázsik).
- ÁRVA-VÁRALJÁN 20 év (1848-1868) a legalacsonyabb hőmérséklet 1855. dec. 20-án. -34,4° volt. (T. Közl. 1872:144.)

1855-ben árvizek jártak; mind fentiek (CSONGRÁD megyében) húsvétkor csak ladikon mehettek templomba. A MOSON megyei (?) SZOLNOK község legelőjén május 19-én 120 darab csikó és borjú lett áldozata a hirtelen beállott fagyos szeleknek, december 20-án pedig ALSÓ-KUBINban és NÁMESZTÓban 29 fok volt a hideg. (Hanusz II.)

- NAGYIGMÁND. "1855. év első napja nagyon szeles, de engedékeny idővel derült fel, és

azon hó 10-ig még mindig majdnem tavaszi idő mutatkozott. Az egész 1855. év NAGY-IGMÁNDON termékenynek nem mondható, mivel a nyári hűves napok, leginkább a sok ködök az úgy is mélyen fekvő düllő földekbe vetett buzákat megfagyasztották; a szem tömött maradt, keveset és rossz buzát fizetett. Zab bővebben termett. Burgonya igen bőven." (A megyei kanonok, a nagyigmándi plébánia jegyzőkönyvében.)

- GYULA. 1855. február hóban GYULA várost a 10 év előttinél még nagyobb mértékben előntötte a két KÖRÖS. (Karácsonyi I. Békésvárm. Könyv. T. 308.)

BÉKÉS vármegye népét kolera tizedelte. (u.a. T. 469.)

- GYULA. "A FEHÉR-KÖRÖSnek MAGYAR- 's NÉMET-GYULA városokon végig folyó, 's kicsapásig duzzadt medrén, vésszel fenyegetőleg feküdt még a hó (február) 13-kán a vastag jégkéreg; 's a' partlakók rettegve tekintenek annak megindulására, 's a' lehető következményekre. 'S a' jég f. hó 13. 's 14-kén szoba is alig jöhető áradást okozva szerencsésen elvonult, a' meder kezdett ismét alább szállani, 's im! midőn a' népnek szorongatott keble nyugodni készült – midőn a' remegtető vész ezuttal mindenki elhárultank képzelé: akkor tört az – f. hó 15-kén – nem várt oldalról, szokatlan uton, rémületet, majd inséget tengetőleg a' városra! Az észak felé körülbelül egy mértföldnyi távolságban folyó is hasonlóan duzzadt. FEKETE-KÖRÖSnek csapongó hulláma kitörvén a' mederből a' város nem féltett, 's töltésekkel kellőleg nem is védett északi részének rohamra tolultak, 's a' lapályokat 's főbb holt KÖRÖS medreket eltöltvén: a' magyarok által lakott egész újvárost rögtön elboríták. Nagy lőn csakhamar a' vész, 's leverő a' rémület. Hatóság 's egyesek hirtelen csak a' szerencsétlenek életének 's becsesb vagyonának megmentéséről gondoskodnak; míg másrészt ugyanazoknak elhelyezéséről, élelmezéséről, 's az apadni nem akaró 's már az e' városrészen végig vonuló töltésszerű új köországut áthágásánál, a' tul oldalon jóval alantabb fekvő oláh várost végelborítással fenyegető hullámok lehető lecsapolása iránt folyvást erélyes intézkedések tétettek.

Igy következett be ezrek nyomora, insége közepett febr. 20-ka, 's hinni leheté, hogy a' vész tetőpontát immár elérte. Azonban február 20-kán éjfélben jött a' megyei főnök urhoz a' borzasztó tudósítás, hogy a' FEJÉR-KÖRÖS rendkívüli magos hullámai a' vári határban nagy töltéseket, – a' város keleti határánál az ugynevezett vári szőlők mellett – áttörvén, romboló sietséggel rohannak GYULA felé, 's itt egy eddig még veszélyen kívülnek hitt részét a' városnak végpusztulással fenyegetik. A' harangok, – melyek kissé előbb még a' nagybőjt bekövetkeztét vallásos ünnepéllyel békén hirdették a' hívőknek – rögtön vészszúgással kondulának meg, 's már a' nap reggelig, dobszó, láрма vegyületében folyton szólnak. Éj sötét 's bizonytalanság rémössé tevék a' helyzetet, mindenki nem ismért, be nem látható, kiszámíthatatlan vésztől kesergett. Az álmából fölriadt, 's csakhamar értesült nép, tömegekben sietett a' fenyegetett tájékra; 's a' város délkeleti részén közvetlenül végig vonuló töltéseken, lámpavilág kétes fényében, a' nép ezrei önvédelmükben feszített erővel iparkodnak – a' lelkes megyei főnök folytonos jelenléte, buzdítása, 's oktatása mellett, – a' hömpölyögve közelgő hullámok feltartóztatásán; 's a' kétségbe esett erőnek a' víztömeg fölött diadalt vívni ki, reggeli hét óráig szerencsésen sikerült is, mi által legalább idő 's napfény lőn nyerve a' szabadulásra. Ekkor a' viz a' város délkeleti részébe feltartóztatathatatlantul utat tört, 's az ugynevezett cigánysort 's rucza várost (a hajdani majorok nevezetén lévő mai közép tizedet) özönlenni kezdé; 's a' fenyegetett, elrémült népnek egyetlen szomorú jelszól maradt csak: a' szabadulás. Azonban számos elszántak tulfeszített erőlködése 21-kén egész nap, még mindig a' roham

lehető feltartóztatásán működött, trágya, föld, földzsákok hordattak kétségbeesetten az áttört sánczokra, ám de a' bekövetkező est leverő bizonyítványt nyujta, hogy az embererő – magasztos, tulfeszített, vagy kétségbe esett törekvéssel is – az elemek hatalmának ellenében csak törpe-parányság, 's hogy ember az elemek bő-szült dühével meg nem küzdhet. Az éjen át berohanó viz és jég kétszáz 's néhány házat borított hullámok alá; 's a' kevés nap előtt száraz 's biztos utcák 22-kén reggel már egy kisdud tenger zajló jelenetét tükrözik."

"Emlitsem-e végzetteljes éj, 's február 22-ke napjának kebelrázó eseményeit? Ezek rajzolásához nem fogok, mert tollam arra avatatlan. – Messze hangzó sirás, jajveszékelés, mentő sajkák zaja, népvándorláshoz hasonló költözési mozgalom, vegyülve öszvedülő házak tompa robajával: oly képet mutatak Isten felgerjedt haragjából a' nép szerencsétlen ezreire mért csapás 's inségnek, mely az elterjedt vizeken dúlólag hullámzó jéghez hasonló kebelt is megszagghatá, 's a' legmélyebb szánalom érzetére fel fakasztható."

"Az inség e' perceiben nem hiányzanak azonban nemeslelkű emberbarátok, kik élükön a' megyefőnökkel sietve veték magukat a' jeges hullámokra, embertársaik életét megmentendők; 's ugyan e' célra csónakok és kocsik vetélkedve állának szolgálatul; 's emberbaráti nemes törekvéseknek, a' mentő intézkedés annyira sikerült, hogy eddig még – noha a' megyei kórház is vészben forgott – hiteles tudomás szerint, két ember életnél a' vésznek áldozatul több nem esett."

"Már az első ároham után, február 19-kén a' város közel fekvő, mintegy határának kétharmada, az őszi vetések legnagyobb része, egy kis magaslat kivételével, minden szőlőskert, benn a' városban 702, kívül a' tanyákon több mint 300 lakóépületet viz alá borítatott; 's részint 'a dűledéksorok, részint, kivált a' tanyákon, a' hideg sok átázott barmot fosztott meg életétől. E' nyomor a' 21-ki árvíz által még tetemesen növekedett; olyannyira, hogy jelenben a' viz alatt álló városi épületek számát, a' külső tanyákkal együtt másfélezerre bizvást számíthatni."

"Sulyosbitá e' roppant inséget a' közlekedésnek szárazon 's vizen megakadása; 's a' jég, mely a' vizeken mozgást gyalog 's hajóval egyiránt gátolja, úgy hogy egyedül a' pesti pósta vonalon áll, elszánt lovasnak, hullámok közt veszélyes ut nyitva. Száraz malmaink – talán kettőt, hármat kivéve, mind viz alatt, sok időre használhatatlanná téve; – nem nagy lisztkészletünk naponként érezhetőleg fogy; – a' várost kenyérrel ellátó, jobbára mind újvárosi-tizedbeli-nők lakni, 's sütőkemenczéi – földulván, tűzifa, 's más napi szükségletünk, csupán a' belváros száraz terére korlátolva. Az egész környék, meddig láthatárunk legemelkedettebb pontról terjedhet, egy sik tenger képét viseli, 's nincs annyi víztől szabad tér, hová a' halottak temettethessenek; – 's volt eset – hogy a' nagy bajjal, viz közt egy lábnyi mély földbe leásatott koporsót, a' hullámok rögtön kimosva tova sodorták." (Mogyoróssy János: Gyula hajdan és most, Gyula 1858. M.T.A. Magy. tört. 395. 1953.III.1.)

1856

1856 július 2-4.-án POLHORA. Elfagyott a burgonya, csak dió nagyságú gumók termettek; július 17-20. napjai közt csak 1,35°R volt a hőmérséklet; augusztus 30-án hó fődte a hegyeket. (Hanusz III.)

– DABAS (Ordasháza). "1856. Tél. Kezdetül végig elegendő hideg, hó gyakran esett, néha engedett, de a föld vékonyan borítva volt hóval. Szél nem fujt. Febr. közepéig, midőn tsunya fergeteg keletkezett és nagy hó lett. De tsupa fúvások voltak láthatók.

Tavaszi. Fagyok jártak egész Április közepéig, éjjelenként. Igen szeles és száraz, kivéve minden nap fújt szél.

Ősz. Különös szép október. November 2-án erősen megfagyott, 9-én hó szállongott. 24-én alszél támadt, reggelre nagy része el olvadt a hónak. 25-én jéggel vegyes eső esett. December 1-én eső, tsunya szél fújt. 6-áig folyvást hideg. 14-15-én folyvást eső. Végig enyhe." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

– CSONGRÁD. Csakúgy ment el, mint az előtte való esztendő, a termés, élet ára is csakúgy. (Blázsik.)

– NAGYIGMÁND. Mi az 1856-i időjárást illeti, az igen esőtlen és szeles volt egészen, mely oly forróság, oly sok szárító szelek már emberemlékezet óta nem voltak; azért a termés is minden veteményekre nézve nemcsak középszerű, hanem rosz volt, széna úgy szólván semmi sem termett; de az év vége, december hó havas és esős volt, úgy látszik, hogy most akarja kipótolni a természet a nagy nyári esőhiányt. (Nagyigimándi plébános jegyzőkönyvéből.)

– SOPRON. Enyhe telünk volt, úgyhogy mindig dolgozhattunk. A január ködös, kevés hóval, a február tavaszi és szép, a március is tavaszi szép. Az április és május hűvösek voltak. Jó közepes borév volt, sok és jó közepes bor termett, volt úgy, hogy 5 font szőlőből 20-30-40 akót szüreteltek. Gabona közepesen termett. Általában véve jó, száraz esztendő volt. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– SOPRON. Április 27-én éjjel 10 órakor BÁNFALVÁN tűz ütött ki, s a nagy szélben a falu 3/4 része leégett. November 3-án BALFON keletkezett tűz alkalmával a tó felőli házsor leégett. (Blázsik.)

– MEDITERRÁN TÉRSÉG. A Földközi-tenger bortermelő medencéjének szőlőtermése a szőlő lisztharmatának pusztítása miatt 1856-ban 1/4-re apadt, de voltak szőlők, melyekben 1/10-re is sülyedt; sőt a spanyol MEDERIÁBAN a lisztharmat miatt teljesen abbahagyták a szőlő-művelést. (Term. Tud. Közlöny, 1900, 284. old.)

1857

április 24. DEBRECEN. "Az 1857-dik évbe Áprilisnak 24-dik napján azaz Sz. György napkor egy éjszaka olyan hó esett reggelre, hogy a csizma fejét (kb. 6-8 cm. R.A.) ellepte, már akkor sok fa ki is virágzott, mind azonálalt lett gyümölcs elegendő." (Balogh. Időjárás, 1949. 211.)

1857. SOPRON. Száraz, igen hideg telünk volt, a szőlő fagykárt szenvedett. Száraz esztendő volt, de jó nemes bor termett. Jó gabona termés, takarmány kevés termett. Kevés szalma, széna, s semmi sarjú sem lett. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– SOPRON. A Hosszú soron Tschürtz Kristófnál tűz ütött ki, háza ugyszintén Zung Györgyéktől Lenck házáig leégett. A szerezcsenház is leégett, a tűz áterjedt az Újlépcső utcába is, itt 4 ház lett a tűz martaléka, mert a szél arra fújt. A tűz úgy keletkezett, hogy 6 gyermek anyjuktól gyufát csent el, s a disznóolat megpróbálták meggyújtani, így tört ki a borzalmas tűzvész. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– BÁBOLNA. Szárazság, Aug. 22-én volt az első elég kiadós eső crős zivatarral. A kastélyudvar olyan volt mint egy tó, s a kapukon át ömlött ki a víz. (Hochenberger, 5.)

– DABAS (Ordasháza). "Január. Lágý üdő 6-áig. 14-én eső. 17-én kemény fagy, bokáig érő hó. 19, 20. folyvást hó esett, 6 hűv. vastag. 21. kemény hideg és zúz. 23-án nagy olvadás. 28-ig gyenge üdő, aztán hideg napok.

Február. 1-sőn kemény fagy, 2-án estig sűrűn esett a hó. 3-án bujkáló nap, 4-én délig

hó esett. 5-től nevededő kemény hideg és zúzos üdő. 14-én a DUNA beállott 2 napig, mert 15-én lágyulni kezdett. 23-tól fagyok. 22-éig folytonos olvadás.

Martius. 1-én erős fagy és kevés hó. 2-6-ig nappal engedett, éjjel fagyott, 7-én meglágyult. 8-11-ig enyhe gyakori tsepergő eső. 11-én éjjelre tsunya hideg szél, havazott és nagy fúvások keletkeztek. 12-én erős fel szél és Gergel rázta a szakállát, mert ugyan csak havazott. 13-15 erős fagyok. 17-én szép meleg eső, szép meleg nap. 18. éjjel erős dér. 19-21. mindig éjszakai szél, hideg és fagyos. Vidékben havak estek. 22. enyhe ködös, 28-án szép meleg eső.

Április. Egész holnap esőkkel váltva, kevés hives napokkal szépen folyt le.

Május. Esős meleg.

Június. 5-éig igen esős. Ekkor lett véghetetlen szárazság és forróság. Még a jól öntözött növények is mind el lankadtak nap közben. Július 13-áig nagy szárazság és forróság. 11-én igen szép nagy abronts alakú karika látszott a nap körül és 13-án szép lanyha eső lett rá. 21-23. erős és hűves szél. 24-27. szörnyű hőség. Augustus 1-től 9-ig száraz forró, már a orgona fa levelei meg sodródtak. A Tavak környékünkben mind tisztára kiszáradtak, a kutak vízben szűkölködtek. 9-10. szép eső és 17-éig különös meleg éjszakák, azután száraz forró végig.

Egész nyáron igen kevés szél, sok meleg és majd semmi eső. Hol esett is, köszönet kevés volt benne, mert mindenütt jéggel jött. Szent Márton KÁTÁN és környékén itélethez hasonló nap volt. Kanicula közepén 1/4 fontos sűrű jég és orkán.

September 1-től 15-éig mindig száraz és forró. 16-án erős fagy, 25-éig hideg éjjelek. Azután végig meleg napok. Október 1-től 8-áig meleg száraz. 9-11. mindig esett. Azután szép meleg napok, néha esővel. November. 1-ső különös meleg, azután éjjelenként derek. 11-én kemény fagy, 12, 13. gyengén havazott. 18-tól 25-ig erős fagyok. 26-tul enyhe. December 1-től 12-éig enyhe 13-tul erősebben kezdett fagyani. 22-én meg lágyult, szép eső esett. 23-án 5 fok meleg. 26-án hó és hideg 27-től végig kemény hideg és hó állott a földön.

A Lucza kalendárium egész évre nem mond esőt, Októbert kivéve. A Márton ludtsont pedig igen sok havat – meg lássuk mellik hazudik nagyobb.

A többek közt azt is fel jegyzem és a jövődőség figyelmébe ajánlom, hogy ez idén éppen mint 1834-ik Évi borzasztó szárazságban majd minden nap dél utáni 3-4 óra tájban éjszak felől szörnyű vastag felhőkből álló borulások mutatkoztak, de azok egy-pár óra alatt, bár nagy vigyázattal kísértem, hogy el menetelők mere és mint történt, ki nem vehettem, hanem csak úgy el olvadni látszottak és el enyésztek tisztára – más nap ismét és folyvást az egész nyáron által meg ujult. – Azért ha nyár kezdetén vagy később ezt fogják tapasztalni, a tartós nagy szárazság bizonyos jeléül vehetik." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

– MAGYARORSZÁG. Az 1857. év rendkívüli szárazságával tűnik ki. Az 1856-1905. évek-re terjedő 50 éves átlagban Magyarországon 23%-kal kevesebb eső lett az átlagnál. (Term. Tud. Közl. 1910, Tóth, 123.)

Ez évben egész EURÓPÁban feltűnő nagy szárazság volt, mely NÉMETORSZÁGban érte el maximumát.

1857. "Az időjárást illetőleg ez sem volt jobb a tavalinál; a gabonának igen rossz ára." (Nagyigmándi plébános jegyzőkönyvéből.)

– MEDGYESEN 1857. május 17-én dér volt. (Heller, 372.)

1858

- április 23-25. NAGYBÁNYA. Folyton fagyos idő. (Bencsik, Időjárás, 106. 193.)
- május 1. NAGYBÁNYA. Kopaszok a fák a fagyos idő miatt. (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.)
- június 4. GÖNYŰ. "Észak-keleten és észak-nyugaton zivatarok vannak. Előbb PÁRKÁNY, utóbb GÖNYŰ felett. GÖNYŰn galambtojás nagyságú jég esett oly nagy mennyiségben, hogy a föld fehéren fedve volt, csak másnap tűnt el a jég." (Időjárás, XI. 1907. 91.)
- június 13. GYŐR. Oly nagy jégeső esett, hogy a szemek átmérője elérte az egy zollt. (Időjárás, XI. 1907. 91.)
- szeptember 10-18. UNGVÁR. Nagy üstökös észak-nyugaton. (Rónay András.)
1858. BÁBOLNA. "Októberben nagy üstökös láttatott északon, több mint 15 éjszakán át." (Hochenberger, 6.)
- SOPRON. Szigorú telünk volt, száraz és hideg, úgyhogy a szőlők sokat szenvedtek. Egészen vége száraz év lett. A FERTŐ-tó igen kicsiny lett, s 1000 lépésnyire, sőt még tovább be lehetett menni. (Bruckner-krónika, Sopron).
 - A HANSÁG vidékén saskajárás, 2000 mérő saskát gyűjtöttek és 100 mérő petét ástak ki. (Kadocsa, 92.)
 - SOPRON. Jó borteremő év volt. Sok és jó termett. Gabona jól sikerült. November 1-én havazott, s 1 lányi mély hó esett igen nagy hideg mellett. Ekkor a szüretnek 3/4 része még kinn volt. A szüret dec. 10-15-éig tartott, ez a "hó bor" nem volt olyan jó, mint amelyet a hó lehullása előtt szüreteltek. Kevés szalma, széna és sarju termett. (Brucknerkrónika, Sopron).
 - DABAS (Ordasháza). "Januárius 1-2. hideg és köd, 3-án nagy széllel havazás. 14-éig kemény fagyok és gyakori erős szelek, 15-én enyhült. 16-án 3 vak nap volt látható. 17-én szörnyű tsunya szél támadt és a port, homokot hordta áprilisi modorban. 18. hideg, 19-én lágyult és kevés hó esett, 20-án a hó elveszett. 21-24. kemény fagy. 25. tiszta hideg nap, egészséges évre számíthatunk. 26-tul végig száraz hideg. Február. Hideg és száraz. 1-én hideg és igen pelyhes hó esett. 2. hideg és borult. 5-én éjjel hó esett, 6-án is. 8-án ismét hó és kemény hideg, majd nevedő hideg, egész 15 fokig. 21-én meglágyult, de 25-én ismét 14 fok hideg.
- Martius hóban több hó esett mint egész télen és 20-áig fagyok jártak. 1-én 1 1/2 fok meleg, 2-án 2 fok, de sűrű hó esett, 3-án erős fagy. 7-én erős föl széllel sűrű hó esett. 8-10. éjjeli fagy. 12-én sűrű hó hideg széllel, dél után eső, egész estig és lett 4 fok meleg. 13-tul 21-éig nappal engedett, éjjel keményen fagyott. 26-28 fagy nélkül. Április. Eleje esős. 24-éig fagyos és száraz, azután szép napok. 2-4. eső, 5-én nagy szél. 6-án dél után eső. 7-8. éjjel fagyok, nappal komor üdö. 9-én havas eső, 10-től 14-éig éjjel derek, nappal szép. 15-étől 24-éig meleg napok és éjjelek, 23-án már 17 fok. 24-én éjjel erős dér, azután végig szép meleg napok és éjjelek. 30-án nagy alszél és borulás. Május. Elegendő meleg, sőt közben hőség is. – Eleje száraz, aztán jó eső. 1-sőn füstös lég, erős alszél, 20 fok meleg. 2-3. szinte orkán. 6-án 22 fok meleg, 7-én tsepergett az eső, este zivatar. 8-9. borongós esős hűves. 10-11. meleg bujkáló nap. 12. lanyha eső, 13-24. száraz meleg. 25-én zápor, 26-án 20 fok meleg. 27-29. szapora esők, 30-31. meleg.
- Június. Igen meleg és száraz, vége felé kevés eső dörgéssel. 9-12. kis záporok. 27-én szép meleg eső, de nagyon kicsiny. 29-én 10 óráig esett és hűvös volt. 30-án sűrű köd, de nedves, azért nem gondolnám, hogy ártalmas lett légyen. Julius. 1-től 3-ig eső, azután 27-éig száraz forró. 27-én igen kártékony vihar keletkezett, azután az una-

lomig megérkeztek az Országos kártékony esők. 27-én eső zsák, mint a köznép sárkánynak nevez. ERDÉLben KOLOSVÁRott az igen nagy zápor közben sok apró halak is hullottak. Augusztus. 1-től 9-éig esős, borongós. 10-20-áig meleg száraz. 20-21. folytonos eső menydörgéssel, azután végig meleg száraz.

Szeptember. 1-től 17-éig szép tiszta meleg napok. 17-18-án menydörgős eső, azután szép tiszta meleg napok, végig. Gyönyörű holnap! October. Egész 29-éig száraz meleg (15-16 fok). 28-án sűrű őszi eső, 30-án hűvös szél, 31-én pedig havas eső, mondhatni ritka nagyságú hó pölhekkkel. November. 2-án éjjel keményen meg fagyott. 3. és 4. 6 hüvelk hó. 5-8 borongós hideg. 9-én hó. 10-13 fagyos napok. 14-én olmos eső, a fákon meg lévén a levél annyira megteltek jéggel, hogy 3-4 hüvelk átmérőjű gallyakat is letört. 27-éig folytonos fagy, 28-án 5 fok meleg és megszakadozva esett az eső egész nap. December. 1-én 8 fok meleg, 2-án többször esett. 11-én megfagyott. 12-13. hideg zuzos. 14-22. hideg, 23-án hó szállong. 24-én borult, erős éjszakai keleti szél. 25. este kis eső. 27-én éjjel meg fagyott, reggel kevés olmos eső, 28. ködös borongós, több ízben esett, 29-én 3 fok meleg. 31-én gyönyörű napos üdő, gyenge fagy." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

– KOLOZSVÁR. Haleső volt. (Zlinszky, Dabasi napló (42), több ott nincs.)

– PESTen nagy olmos eső volt, a fákon nagy károkat tett. (Zlinszky, Dabasi napló, 40, 42.)

1858. évről részletes leírás. PLATH I. Kaschauer Ehronik 905 old. (Mihecz Mihály Könyvtár 219. 702.

– UNGVÁR. Igen havas tél (Rónay András)

– DEBRECEN. "Az 1858-ba üstökös csillag járt fel." (Köblös László feljegyzése. Vándor-naplóban., Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)

1858. Az ú.n. Donani-féle üstökös megjelenik. Képét közli a Term.Tud.Közlöny. 1910. 343 old.

– A HANSÁGban, a FERTŐ-tó mellékén a sáska 1858-ban pusztított. Kollár Vince, a bécsi csász. múzeum őrének könyve. "A vándorsáska" SOPRON (1858.) szerint a FERTŐ délkeleti partjain terjedő nádasokban számtalan vándorsáska telepedett le és a nádasoknak 1000 holdnál nagyobb részét annyira elpusztították, hogy a meztelen szárazon kívül se levél, se csúcs, se buga nem vala többé látható. Különösen két község: SOMOGY és BÁNFALVA határát lepték el a sáskák." (Term.Tud.Közl. 1910:343.)

– ÁRVA-VÁRALJÁN január 24-31-ike közt 27 fok hideg járt, február 18-tól pedig a hónap végéig 16.4 fok, sok fagyott madarat találtak, elfagytak a szilva-, meg-, alma-, körtefák. Nagyon hideg volt a március hónap országszerte. Utána a DUNA vízállása fenyeget. Március 8-án LOKEZA falu mellett ÁRVA vármegyében az uradalmi orvos d.u. 3 órakor kénytelen volt kocsiját a hóföretetben hagyni és kocsisával meg lovaival együtt, órája iránytűje kalauzolásával mellett keresni a legközelebbi falut. Hazánk közép vidékein augusztusban sok eső, Liptóban oly hideg idő, hogy 14 ló és 7 szarvasmarha fagyott meg. (Hanusz T.)

Lásd: 1714 és 1725. év alatt; 1750., 1755., 1767 a. 1305., 1674., 1692

– CSONGRÁD. "Bezzeg ráfogta ám, nagyszáraz hidegek voltak, a tavasza nagyon száraz, a nyarán is csak egyszer volt jó eső, gypszenánk épen nem lettek, a gabonának is vékony ideje volt, köles épen nem lett, kukorica is vékonyan, bor pedig általában nem volt, mind leszáradt az eleje szőlő, csak a második hozásból szüreteltünk." (Blázsik.)

– SARKAD. Eléggé kielégítő év (28.) (Márk, Sarkad.)

1859

július 25. ABONY. "Évtizedeken keresztül alig előforduló nagyságu orkán és jégeső húzódott át a törteli határ mentén, nagy károkat okozva, de a törteli határt meg éppen oly irtózatosan pocsékra verte, hogy gabonáit le sem lehetett aratni. ABONYba szorultak gabonasegélyre és vetőmagra is." (Abonyi L. Abonyi, II. 399.)

július 25. SZEGED. Rettenetes szélvihar dűlta szét a szegedi hajóhidat. Ledobta a kecskeméti reform. templom tornya tetejét. (Hanusz II.)

1859. SOPRON. Enyhe telünk volt, kevés hóval és faggyal. Márciusban azonban néhányszor esett. A május igen kedvező volt, hűvös és némi esővel. Június és július azonban szárazak, s melegek voltak, de októberben több volt az eső, s így a szőlőfürtök rothadtak. A szüret már októberben kezdetét vette, s Mindenszentekig mindent leszüreteltek. Jó bor termett. A gabonatermés is jó volt, egészben véve száraz esztendő volt. A FERTŐ tó az utóbbi 2 év alatt nagymértékben kiszáradt, s mindig kisebbé vált. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– DUNÁNTÚLON MOSON megyében, továbbá NAGYSZOMBAT (POZSONY m.) táján volt nagy sáskajárás. MOSON megye POMOGY és APÁTLAN községeinek nádasiban 23 nap alatt 1459 mérő sáskát és 36 mérő petét gyűjtöttek és pusztítottak el. Ugyanekkor sáskajárás volt a Fekete-tenger mellékén, Németországban, Svájcban és Angliában is. (Kadocsa, 93.)

– DABAS (Ordasháza). "1859. Január. 1-től 11-éig erős száraz hidegek, egész -8 fokig. 12-én erős BALATONi szél fűjt és meglágyult, 6 fok meleg lett. 13-18. 3, 4 fok hideg. 19-én enyhült és kevés eső esett. 20-21. szörnyű köd 3 fok meleggel. 23-án havas eső, 25. borult lágy, azután változó. Február 1-től 14-éig lágy üdők 6, 7 fok meleggel, kevés esővel. 23-án erős bőjti szelek és fagy. 24-én gyenge üdő igen erős széllel. Martius 1-től 18-áig folyvást erős szelek, fagy nélkül. 20-án reggel jó meleg eső, 22-től 30-áig folytonos erős szél, 31-én délig eső. Április. 1-től 8-áig erős szelek, nappal meleg éjjel dér. 9-én eső és 16 fok meleg. 16-án jég eső. Végig szeles, nappal melegek, de éjjelenként gyakorta dér is volt. Május. 1-től 9-éig folytonos erős szelek. 10-11. esős híves napok. 12-14. erős derek. 18-án zivatar gazdag esővel. 19-től végig zivatarok.

Június 1-től 4-éig tiszta meleg napok. 5-én nagy zivatar, több helyen jég eső. 6-tul 10-éig meleg nappalok, de híves éjjelek. 13-tul 19-éig erős főszelek, hellyel, közel esők, híves napok (téli kaputban jártunk) és 29-éig mindig híves éjjelek. 29-30. szép meleg napok. Július 1-12. hőség (28 fok) minden szél nélkül. 12-én lendült meg a szél alulról. 19-21. dél után szörnyű orkánok, de csak tsepergő esővel, a mellékeken erős jég esső. 24-én volt a legnagyobb orkán, szörnyű jég esővel. Augusztus. 1-től 17-éig forróság. 16-án hatalmas zivatarok. 17-19. esős, de meleg. 31-éig folyvást nagy melegek jártak.

September. 16-áig híves napok, különösen az éjjelek, később végig tiszta és szép meleg napok. October 1-től 9-éig szép meleg napok (17-18 fok), de az éjjelek hűvesek. 9-től 19-éig szép meleg éjjelek is jártak. 20-22. igen esős, néhol sűrű záporokkal és szép meleggel. 23-tul 30-áig majd minden hajnalban esett, nappal pedig meleg volt és az esők ég zengéssel érkeztek. 26-án még jég is esett, még pedig setét este. 31-én is esett és zengett. November. 2-án eső. 10-ig szép napok, 11-én erős fagy. 16, 17 folyvást havazott, de hideg tsekél. 18, 19 lágy üdő, a hónap nagy része elveszett. 23-25. fagyogatott, azután végig lágy és esős. December. 1-2. eső esett. 3-án éjjel hó, 5-én meg fagyott, 6-án hó 7, 8. erős fagy és borult napok. 10-én 4 hüvelk hó, 14-én

ismét hó, 16-án erős éjszaki szél (0 fok). 17-én hó nagy széllal. 18-án 5 fok hideg, 19-én 3 fok meleg. 20-án meg fagyott, és sima lett az egész világ. 21-én reggel hó, 22, 23 fagy. 24, 25. 3 fok meleg, azután végig nappal olvadt, éjjel fagyott. 31-én igen szép tiszta lágy nap volt." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

- DEBRECEN. "Az 1859-ik évbe az égen nagy veresség látszott, akit Északi Fénynek neveznek, eztett több ízben lehetett látni északi nyugatnak." (Balogh, Időjárás, 1949. 211.)
- DEBRECEN. "Az 1859-ben az egész nagy verességek voltak, amely az eget majd félíg elborította." (Köblös László feljegyzése Vándorkönyvből. Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)
- VÉSZTŐN 1859. esztendő az iszonyú szélvész a torony tetejét leverte. (Haán, Békés vm. Hajdú I: 321.)
- CSONGRÁD. "A hó leesett mindenszentek napjára s utána lettek nagy hidegek, a hogy a Tisza beállott, egyáltalában soká benne volt a jég. Mátyás napra igen megfagyott, de ki is töltötte ám után a 40 napot, igen durva hideg szelek jártak, úgy hogy a szőlőket nem győztük tisztítani; március, áprilisban, májusnak egész a feléig soha sem volt eső, oly száraz volt a tavasz, hanem 16-ik májusban kezdte el esőzés, igen szép és hasznos esők lettek, az életket is megnevelték, hanem a füvekre már késő volt az idő, akkor volt rá idő, mikor már rendén voltak a szénák. Ismét megfogta magát az idő, igen nagy szárazság lett s nagy melegek voltak, a szárazság végett ugyan felment az élet ára, a búzáé 25 frtig, az árpáé 10 frtig, a zabé csakúgy, a kukoricáé csakúgy, a bornak akója 6-9 frtig. Mégis a száraz tavasz jó termést hozott, az árpának különösen olyan jó ideje volt, hogy 10 esztendőt mondtak az emberek, hogy ilyen ideje nem volt s igen nagy szemű lett, a búzának is csak jó ideje volt, a zabnak is, a kukoricák felsültek a nagy melegek végett, mindjárt nyomtatás után köble a búzának 10-12 frtért ment, az árpáé 5-6 frtért, a zabé csakúgy, a kölesnek is vékony volt az ideje, ennek is mindjárt kelt köble 12 frtért." (Blázsik.)
- SZENT-MARGOTA PUSZTÁN szarvasmarha, juh, sertés egyaránt hullott. (Természet, 1874. 244.) 1859. Jó esztendő mutatkozott, de a június 24-én jött nagy forróság nagy kárt tett a vetésekben. Középszerű aratás lett. (Nagyigmándi pléb. jegyzőkönyvéből.)
- SARKAD. "1859. azonban igen mostoha." (28) (Márki, Sarkad.)

1860

- január 6. SZEGEDen villámlott és dörgött a délnyugati ég alja, de a reá következett májusban derekasán havazott; július 7-én pedig hó esett PODHORÁN és ZUBEREKEN (Árva megyében.) (Hanusz II.)
- május 5., 10. NAGYBÁNYA. Május 5. Fagyott, oda a gyümölcs. Május 10. Ismét fagyott. (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.)
- május 14. NAGYBÁNYA. 1860. május 14-én NAGYBÁNYÁN egy házba ütött be (a villám) s porrá égette azt. (Bencsik, A. Időjárás, V. 1901. 296.)
- június 10. KERTA. "1860. jún. 10-én a jég elverte a határt." (Süle. Időjárás, 1949. 314.)
- szeptember 13. UNGVÁR. Dér. Járványos szemgyulladás. (Rónay András.)
- 1860. SOPRON. Szigorú, de hóban szegény telünk volt. Időnként szigorú hidegek. Egész áprilisig mindig fagyott. Ismét száraz év volt. A FERTŐ-tó mindig kisebb lett, de borban és gabonában jó közepes év volt. Takarmány azonban kevés termett. (Bruckner-krónika, Sopron)

- DUNÁNTÚL-on a MOSON megyei előző évi sáskajárás kiterjedtebben megismétlődött. Júniusban HEGYESHALOM, SZOLNOK, FÉLTORONY, BOLDOGASSZONY, APÁTLAN, TARCSA és VALLA határaitban a még fiatal fejlődésű szárnyatlan sáskákat, melyek tehát ott keltek ki, szalmatüzzel irtották. Ugyanebben az évben (1860.) és következőben (1861.) Romániában, Galiciában és Lengyelországban is pusztított a sáska. (Kadocsa, 93.)
- DABAS (Ordasháza). "1860. Január. 1-től 7-ig folyvást 3-6 fok meleg, éjjel sem fagyott. 8-tól 19-ig fagyos napok, de 2 fokon alul nem. 20-án borult eső, 21-én ismét 5 fok meleg. 22-én sűrűs zápor forma eső. 23-27. meleg. 24-én hó esett 28-tól hidegedett, 30-31. tsunya szeles és borongós napok. Februárus. 1-én éjjel fagyott, 2-a lágy, 3-án hideg és hó esett sűrűn. 4, 5. erős fagyok (-4 fok). 6-9 éjjel fagy, nappal olvadás. 10-én nappal eső, éjjel hó; 12-én reggelre már félszárig erő, de tsekél hideg. 20-áig délből engedett, éjjel fagyott, a hó meg is volt folyvást. 21-től olvadás. Martius. 1-től 3-áig szép meleg (5 fok). 4-én erős dér és havas eső. 5-10. hideg, 10-én tenyérnyi hó. 11-én ismét hó. 12, 13. fagyos, 14-től lágyult, éjjelente dér. 18-án nappal 12 fok meleg, éjjel fagy. 21-én igen kellemetes, este villámlott. 25-27. esős, 28-án zivataros zápor eső. 31. szép tiszta nap. Április. 1-től 11-ig nappal meleg (15-17 fok), éjjel hűvös. 12-én egész nap esett. 17-én erős éjszakai szél, tiszta üdö. 18, 19. erős szél. 20-án lanyházó eső, 26-áig szeles borongós. 27-én nagy eső. Május. Elein borongós esős napok, 5-én tiszta, 6-án hóval vegyes eső, hideg éjszakai szél. 7-én dér. 27-ig szép meleg napok. 28. föl széllel hűvös nap (8 fok). 30, 31. szép tiszta napok. Június 1-től 3-ig tiszta meleg napok. 4-én nagy zápor. 5-14. szép napok, reggel többnyire borongós. 15-én nagy zivatar zápor. 16. borongós, utóbb eső. Ezután egyre melegedő nappalok és éjjelek. 27-ig forróság, 24-26 foknyi. 28-án borongós, 29-én zápor eső - a Duna mentén erős jég eső. 30-án hűvös szél. Július. 1-től 8-áig hűvös szeles és borongós. 9-én hűvös eső egész nap. 10-14. hűvös szeles napok, 15-16 bujkáló nap, de már melegebb. 17-én igen meleg. 18-19-én esett. 20-án pedig éjjel igen nagy eső esett. 21-22. tiszta meleg napok. 23-án délután és éjjel szörnyű eső. 24-25 tiszta napok. 26-29. minden nap eső esett. 30-31. meg szűnt és lettek szörnyű 28 fokos meleg napok. Augusztus. 1-től 20-áig folyvást tiszta és igazi száraz meleg napok. 20-tól 31-ig pedig folyvást 28-29 fok melegek, igen meleg éjjelekkel. September 1-től 4-ig folyvást hűség. 5-én hűvös eső menydörgéssel. 7-én ismét esett azután folyvást végig hűvös éjjelek, 13-án meglehetősen dér volt és tiszta üdö járt. October. 1-3. szép napok, 4-6 hűvös esők, majd több ízben egész 26-áig. 27-től 30-ig tiszta, de hideg napok éjjelenként dér és fagyok. 31-én reggel egy ujnyi vastag jég volt a vályuban. November. 1. hideg fagyos borongós. 2. hó esett, 3-5 borongós hűvös. 6-7. erős szél és havazott erősen és noha a föld nem volt meg fagyva fél szárig erő hó feküdt, 8-án eső hóval vegyest. 9-10. borongós, 11-12. tsunya széllel hideg eső. 13-16. borongós komor napok. 17-19. minden nap hideg eső, már tsaknem hajózni lehetett az uczákon. 20-án erős föl szél, 21-24. esős napok. 25. Katalin gyenge üdö, azután végig meleg napok, a hónap nyoma sem látszott, a vizket, és sarat kivéve. A meleg 13 fokig is fel hágott. December. 1-től 10-ig nappal borult, éjjel eső esett, fagy nem volt, 5-től 9 fokig volt a meleg nappal. 16-áig homályos komor napok és nagy sarak. 17-én erősen kezdett fagyni, 18-án erősebb fagy, 20-21. havazott, 22-én pedig egész nap és éjjel esett a hó tsunya széllel. 23-24. tiszta, de hideg napok egész az ablakok fagyottak, 10 fok

- hideggel. 25. Karátsony reggel havadzott, és utóbb esőre változott, 26-án olvadt és eső esett. 26-án tiszta nap gyenge faggyal, a hó még áll hegyen völgyön. 27. borongós, de olvadt egész nap 27 fok meleggel. 28. Reggel eső esett, azután ködös borongós, 3 fok meleg. 29. Erős hideg, igen nagy és erős fől széllel, borongós nap. 30. Erős hideg, szép tiszta nap, szél nélkül, sikos jeges ut." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)
- BÁBOLNA. június 1. Gyenge dér, mely kevés kárt is okozott. Július 31. és augusztus 1. Zivataros esőt követőleg annyira hideg az időjárás, hogy a téli ruhát és felöltőt kellett felvenni. Augusztus 7. A villám az igazgató lakásába belécsapott, de nem gyújtott. (Részletes leírása az i.h.) (Hochenberger, 6-7)
 - CSONGRÁD. "1860-ik esztendőre kelvén igen szép nyári idők voltak, az első hetekben éjjel-nappal a malmok is fordultak a TISZÁN, vízkereszt napján ugyanis a legszebb tavaszi idők voltak, kisütött a nap, délután elborult, zengett villámlott lefelé nyári módon; ismét zengett villámlott derekasan 27-ik márciusban s utána való napokban igen sok esőzések voltak, szél a tavaszán nem sok járt, az a jele, hogy a szőlőket sem kellett tisztítani; hanem a nyara száraz lett, de mégis jó termést adott, az árpát mérték 12 frtért, a búzát 16-20 frtért; a borok pedig jók lettek, jóval több, mint előtte való esztendőben, mindjárt keletegetett szüret után akója 6 frton, 8 frtig felment az ára." (Blázsik.)
 - SZ. MARGITA PUSZTÁN elég eső járt, mégis 500 holdról csak 160 szénát takarítottak be. A marha hullása csak úgy folyt, mint 1859-ben minden érvágás és gyógyíttatás ellenére. (Természet Tud.Közl. 1874, 245.)
Termékeny esztendő, sok széna, de a május 15-től június 20-ig tartó forróság a zab és árpa szemét meggyorsította. Ez utóbbi termés középszerű, kukorica sok. (Nagyigmándi Plébánia jegyzőkönyvéből.)
 - SARKAD. "árvizes és esős; azért a gabonák többnyire még zölden megrogytak s gyöngye és rossz szemmel fizettek; széna, szalma elégséges, de amaz a sok esőzés miatt buja és kevésbé jó, a szalma pedig megrothadt és összeállott." (28) (Márki, Sarkad.)
- 1860-ban a Hulisca tartomány tizenkét helységében elverte a jég a vetéseket, épp így Villarealben és más helyeken. Merino szerint Madridban 1860-tól 1869-ig terjedő időközben tizenhatszor volt jégeső, ezek közül négyszer pusztításokat vitt véghez. (Heller, 251.)
1860. február 8-án délután fél kettőkor Bonir helységben a Loire departemensben az iskola épületébe csapott le a villám, midőn a tanulók éppen imádkoztak. Meszet, faforgácsokat és köveket ütött le, mi a gyermekek közt nagy ijedséget okozott. Erre azután kis tüzes golyó gurult végig a padok alatt, a tanító mellett elhaladva, megperzselte ruháját, egy lámpa alatt álló fiut pedig négy más tanulóval megölte. A tüzes labda az ablakon át a szabadba tört, az ablaktáblán kerek lyukat fúrva, holott a többi üvegtáblák mind összezúzódtak. (Heller, 318.)

1861

- február. UNGVÁR. Egészen tavaszias, a hó végén a tavaszi virágok kinyíltak és a tavaszi munka megkezdődött. (Rónay András)
- március. UNGVÁR. A hónap közepe hideg, fagyos. (Rónay András)
- április 7. SZOMBATHELY. "Milyen idő volt februárban 1861-ben? Szombathelyi tudósítónk jelenti: Fóth Kálmán városi adóügyi főszámvevő könyvtárában felfedeztek egy könyvet, amely 1865-ben jelent meg SOPRONban, s amely az 1861. év februárjának időjárásáról szó szerint a következőket írja:

43.

M. K. ORSZAGOS ÉS FÖLDMÁGNESSÉGI	METEOROLOGIAI KÖZPONTI INTÉZET
l: 43	cs: 43
Könyvtára.	

METEOROL. ÉS FÖLDDELEJES.

143 243

M. KIR. KÖZPONTI INTÉZET

UTASÍTÁS

METEOROLOGIAI ÉSZLELETEKRE

A M. TUD. AKADEMIA

MATH. S TERMÉSZETTUD. BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

KIDOLGOZTA

SZTOCZEK JÓZSEF

POLYTECHNIKUMI TANÁR S AKAD. R. T.

PEST,

EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKADEMIAI NYOMDÁSZ.

1861.

A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából kidolgozott **UTASÍTÁS meteorológiai észleletekre**, amit az akadémiai észlelde céljára 1861-ben Sztoczek József egyetemi tanár állított össze.

"1861 Év Február Hóban az üdö olly meleg volt, hogy a Gyermekek anya szült meztelenen a Tóban füröttek, melyre azonban Ápril végén havas eső, éjelenként nagy hóharmatok, s fagy következett. 4-én Maj szélvésszel Hó fürgeteg."

Akárcsak az idei február első verőfényes napjai, amelyeket ugyancsak havas eső és fagy követett."

április 29, 30. és május 1. UNGVÁR. Hózivatar. Az idő csak május végén melegedett fel. (Rónay András.)

május 1. NAGYBÁNYA. Fagy volt. (Bencsik, Időjárás, 1906.)

Tavaszi fagy KÖSZEGEN. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

június 23. BÁBOLNA. Délben 30° az árnyékban, a két előző napon is 29° volt. (Hochenberger, 7.)

július 7. VEREB. 7-én nagy jégeső pusztította VEREB község határát. (Fehér Ferenc Vereb község monográfiája. 14. old. Homok, 1937.)

július. DEBRECEN. "Az 1861. júliusban üstökös csillag járt fel nagy mértékben és Pünkösöd napján (pv. május 19.) hózivatar. (Köblös László feljegyezve Vándorkönyvébe. (Balogh István, Déri Múzeum, Debrecen.)

november 1. UNGVÁR. Rendkívüli nagy zivatar jégesővel. (Rónay András.)

1861. SOPRON. Enyhe és száraz telünk volt. Április 12-én azonban szigorú hideg, s még az ablakok is befagytak, mindig hideg s havas időjárás volt. Május 16-án fellépett fagy következtében a szőlőhegyeken teljes fagykár. A szőlőtőkék újból kihajtottak, a fűrtök elfagytak, majd meleg időjárás. A szüret csekély volt annyira, hogy az emberek szüretjüket a hátukon hazavihették. A bor nem is volt jó. Gabonatermés jobban sikerült. (Bruckner-krónika, Sopron).

– DABAS (Ordasháza). 1861. "Január. 3-5 erős hideg (-15 fok), tovább 25-éig igen erős hideg napok. 26-án erősen olvadt. (+4 fok). 27-28. erős szél és olvadás. 30-31. fagyos borongós. Februárius. 1-én lágyult. 2-8. tiszta napok, 5-6 fok meleggel. 6-án a Duna jege elment. 11-én nagyon esett az eső. 12-21. Lágy napok (7-10 fok). 22-28. mindig gyenge üdö, néha éjjeli fagyok.

Martius. 1-től 10-éig tiszta, de hives napok. 11-én hideg szél keletkezett és fagyot hozott. 19-éig erős fagyok jártak. 24-éig hideg szelek, borongós, fagyos éjjelek és nappalok. 25-én igen szép meleg. 26-28. nappal meleg, éjjel hives. 29-én igen erős alszél, de hives. 31. szép tiszta nap, erős keleti széllel, 12 fok meleggel. Április. 1-8-ig nappal olvadt, éjjel fagyott, hideg szelekkel. 9-én havas eső, a hegyek fejei lettek. 10-22-ig mindig hideg szél (16-án reggel erősen megfagyott). 23-án hó, azután végig fagyos, szeles; 30-án erősebb fagy és nappal hó esett. Május. 1-től 4-éig szeles hideg, borongós napok (5 fok). 8-án hó és fagy, 9-én enyhült, 10-12. igen meleg napok (18 fok). 13-án szép zápor eső, égzengés. 18-áig folyvást meleg esős napok. 19-21. tiszta, de hives szél. 21-én éjjel nagy eső, azután végig szép meleg napok (20-22 fok).

Június 2-án éjjel nagy villámlás eső nélkül. 3-án tiszta, 24 fok meleg. 5-14-éig esős. 18-20. éjjel nappal nagyon meleg. A hőség tartott 25-éig, azután erős szelek jártak 30-ig. Július. 2-áig szeles, 3-án lanyházó eső. 4-5. szeles, azután 24-éig száraz hőség (27 fok). 25-én rendkívül nagy zápor eső. Felső Dabasnál nagy szemű jég. 26-án meg hivesedett (16 fok), azután végig nagy hőség. Augustus. Egész hónap száraz, szörnyű hőség (30 fok). 24-én borongós szeles és csak 13 fok.

September. Naponta igen erős szelek, többnyire alszelek. 11-én éjjel zápor eső. Különben 23-áig nappal meleg éjjel hives (22, illetőleg 12 fok meleg). 24-én szüntek a szelek és lett végig szép üdö. Október. 1-13-áig nagyon meleg és száraz. 14-15. éjjel szemzett az eső. 16-19 dér, sőt már a víz is meg fagyott. 20-26 száraz és dercs

éjjelek és napok. 27, 28. lanya eső. 29-31. borongós esős lanya napok. November 1-én zápor eső 10 fok meleggel. 3-9-éig folyvást esős, borongós lágynapok. 10-11. eső, erős széllel. 10-16-ig borongós híves és szeles napok. 19-én hó szállongott. 20-21. fagyos és a hó állott mindenütt. 22-én igen zuzosak voltak a fák. 23-án szép napos, 24-én esős híves. 25-27. borongós fagyos. 29-én hó, délben eső. December. 1-2. borongós éjjeli faggyal. 3-ától nappal is fagyott, 6-ától 29-éig folyvást erős fagy, meglehetősen tiszta napok. 29-én sűrű köd. 30-án kisujnyi hó esett." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

- PEST-BUDÁN az első hóesés napja: november 29. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.)
A Dunai Gőzhajós Társulatnak 1861. évi jelentésében olvastuk, hogy a vízállás abban az évben oly kedvezőtlen volt, mint a társulat fennállása óta még sohasem. (u.o. 1910. pótf. 127.) SZOLNOKnál a TISZA 1861-ben 324 centiméternyire állott a 0 pont felett.
- PEST-BUDA. Leghidegebb nap december 29. ($-10,5^{\circ}$); ÁRVA-VÁRALJÁN $-29,5^{\circ}$. (Az Időjárás, 1901. (V.) 30.)
- ÁRVA M. Június 23-án ÁRVÁban nagy orkán, mely ház- és templom födeleket sodort le, és 70 évesnél idősebb fákat tördelt ki tövükből. (Hanusz II.)
- CSONGRÁD. Az időjárása szépen és kegyesen ment és termés volt mindenféle. (Blázsik.)
- SZENT-MARGITÁN június végével, mint mondani szokták, fenéig ázott meg a föld, de attól fogva 1863. szeptember végéig sohasem ázott még csak 2 hüvelyk mélységre sem. Az aratás rosszul ütött ki, a lábas jószág pedig még jobban hullott, mint az előbbi években. (Természet, 1874: 245.)
- NAGYIGMÁND. Sok búza; tavaszi és széna termés középszerű. (Nagyigmándi plébános jegyzőkönyve.)
- SARKAD. 1861-ben sz. őszi vetések (repce és kétszer búza) mennyiség, de különösen minőség tekintetében, jók; a tavasziak (árpa, zab, tengeri) is középszerűek, úgy a széna is, minden nagy szárazság mellett ellenben bor ugyyszólván semmi sem lett, a makkot az áprilisi és májusi fagy elvitte. (28) (u.o. Mark, Sarkad.)

1862

1862. DABAS (Ordasháza). "1862 Január elején esett egy kis hó, azután száraz fagyok voltak. Február derekáig. Ekkor az idő ki engedett, de folytonosan száraz volt. Március 4-től ismét fagyok és félláb magas hó esett, ami néhány nap múlva elolvadt. Április vége igen szép, párszor eső is esett. Május közepe táján volt ismét eső. Erre következtek száraz szelek és nagy forróság, ami tartott egész nyáron. November elején eső. 15-e után fagyok, majd havazás, 25-én már jó nagy hó. A hó decemberben szaporodott a folytonos esés és ködöktől."
- BÁBOLNA. A DUNA erős áradása miatt, különösen a CSALLÓKÖZben február elején nagy volt az árvíz. (Hochenberger J.)
 - KALOCSA. A havas tél nagy áradásokat okozott 1862 elején. A DUNA több helyen átlépte partjait, és gátszakadások is történtek. KALOCSA sokat szenvedett. (Hist. Domus Szeged Schol. Piar. III. pag. 188; Pap. Piaristák, Szeged, 1886. pag. 250.)
 - KŐSZEGen tavaszi fagy. (Szőlőkönyv, Visnya A. Közl.)
 - SOPRON. Enyhe telünk volt, s mindig lehetett dolgozni. A március szép és száraz volt. Április 3-án már szőlőbogyók voltak láthatók, de ápr. 13-án hideg idő mellett egész nap havazott. A május szép meleg, s a nyár nagyon kedvező volt. Gazdag bor év, mert 10 font szőlő 30-40-50-60 akó igen jó mustot adott. (Bruckner-krónika, Sopron.)

- SOPRON: Az Újlépcső utcában október 4-én éjjel 1/2 12-kor tűz ütött ki Böhm mészáros-mester úrnál, s 6 lakás égett ki. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- UNGVÁR. július, augusztus, szeptember; ősz. Július második fele és augusztus, de főképpen szeptember emlékezeten felüli száraz volt, úgy az ősz is majdnem esőtlen. (Rónay András.)
- PEST-BUDÁN az első hóesés napja: november 20. (Az Időjárás 1899. (III.) 27.) SZOLNOKnál a TISZA 1862-ben 122 centiméternyire állott a 0 pont fölött. (Term. Tud.Közl. 1910. pótf. 127.1.) Leghidegebb nap BUDÁN dec. 12. (-11,5°); NAGY-SZEBENben -25,9. (Az Időjárás, 1901. (V) 30.) 1962-ben a cserebuly-pajorok a trieri kormánykerületben hét község burgonyatermését tették tönkre úgy, hogy az okozott kárt 40.000 tallérra becsülték. (Lázár Kálmán i.m.46.)
- ERDÉLY. 1862-ben ERDÉLY több vidékén a kukoricatermés nagy részét elhordták a szokatlanul elharapódzott hörcsögök. (Lázár K. 47.)
- SZEPESSÉG. Az 1862-iki száraz és forró alföldi időjárás ellentétéül augusztus 11-12-én a BÉLAI-hegységben 31 cm vastag hóréteg hullott a SZEPESSÉGen, és csak két hét múlva bírt egészen felolvadni. (Hanusz II.)
- SZENT-MARGITÁN nagyon kevés eső járt, az aratásból úgy szólván semmi sem lett, a birka és szarvasmarha mindinkább hullott. (Természet, 1874: 245.)
- CSONGRÁD. "A tele jó keményen tartott, a tavasza is szépen ment, kevés szelek jártak, a szőlőket sem köllött tisztítani, hanem ellenben igen száraz tavasza volt, ismét a nyara is nagyon száraz; de életek mégis voltak, azt mondták, hogy semmi sem lesz, de mégis csak volt több, mint előtte való esztendőben, a borok pedig lettek olyan szépek, meg oly jók, hogy azt mondták a vevők, hogy meg van festve, kelt mindjárt 4 pengő firtért." (Blázsik.)
- NAGYIGMÁND. Termés közepszerű. Széna és sarjú kevés; Kukorica és burgonya valami termett. 1862. év rendkívül száraz volt. Gabonatermés közepszerű, ára közepszerű, szénatermés rossz, közepszerű, sarjú semmi. (Nagyigmándi plébánia jegyzőkönyvéből.)
- ABONY. Az esztendő nagy csapással végződött; a keleti marhavész kiütött a határ északi és északkeleti részén lévő tanyákon, minden marhát kipusztított. Amely helyen fel lépett, egyetlen marha sem maradt életben. (Abonyi L. Abonyi, II. 428.)
- SARKAD. 1862. a jobbak közé tartozik, ha a gabonát, takarmányt, bort és makk termést vesszük; pedig az egész évet szárazság, forróság és esőtlenység jellemezte. u.o. (28)

1863

- február 10. SOPRON. A Mihály-kapun kívül álló (fa) szélmalom a homokhegyen porrá és hamuvá égett. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- május 24. UNGVÁR. Este 8 órakor nagy szélvész, szakaszonként igen erős köddel. (Rónay András.)
- június 3-4 között. UNGVÁR. 4-én reggel gyenge dér. (Rónay András.)
- tavaszi és nyári. UNGVÁR. A tavasz és a nyár száraz volt. (Rónay András.)
- június 4. MAGYARORSZÁG. Nagy fagy, dinnye, tök, bab, sőt a búza is elfagyott. (Zlinszky, Dabasi napló.)
- június 4. BUDAÖRS. "Június 4-én az egész szőlő elfagyott. A már egészen felkötözött szőlők úgy festettek, mintha ugarföldek lennének. Voltak helyek, ahol 100 akó helyett csak néhány akót vagy néhány csöbröt szüreteltek. A kukorica és a burgonya

is elfagyott. Nagyon kevés eső volt és kevés széna lett." A gabonát a földeken zölden levágták. (Kreisz, Budaörs.)

június 4. BÄBOLNA. Meglehetős dér, amely a gyümölcskertekben s a szőlőkben kárt okozott. (Hochenberge, 7.)

június 20. MONOR. Borzalmas elemi csapás is éri a községet, rettenetes jégeső. 7 óra járányri körzetben a környék minden vetését elpusztítja, ami egy éhínséges telet vont maga után. (Pest megyei Adattár, II. 28.)

augusztus 20. TEREBES (Zemplén m.). Villámcsapás, tűzvész. ZEMPLÉN megyéből, TEREBESről aug. 20-áról írják: "Mezővárosunkban tegnap azaz f.hó 19-én este 5-6 óra közt, nagy szél és kevés eső után a villám egy a pusztában fekvő házba becsapott és azt azonnal meggyújtotta. Az égés elősegítettén a szél által, mind félóra alatt 6 paraszt telken levő 12 lakházuk, az ezekhez tartozó istállókkal együtt elhamvasztott, mely épületek mind szalmával lévén befedve az oltást igen nehezítették. Hozzájárult még az a babonás hiedelem is, hogy villámsujtás által egyszerre csak azon ház ég el, melybe lecsap, ennél fogva a meglehetős számban élő csoportosabb nép nagyobb része nem látott az oltáshoz, hanem közönnyel nézte az égést eleinte, később pedig az elterjedt láng és víz hiánya miatt azt tenni nem állott immár hatalmában, minek számára következve az lőn, hogy 12 család a szabadban lévő butorzata; a kamrában kicsépelve volt termés élet és ruházatjuk nagyobbrészt megégett. Az emberek napon át kül mezei munkákon lévén, csak akkor érkeztek haza midőn házaik már lángban állottak. Emberélet szerencséje sem a villámsujtás, sem az égés folytán nem esett áldozatul, állatok közül csupán egy embernek égett oda 10 juha, azon az udvaron és istállóban melybe a villám sujtott. A rögtöni veszedelemben nem ért rá kibocsájtani a juhokat. Ezen szomorú és káros tüzeseményekről azon komikus dolog is elindította magát, hogy egy parasztnő egy házat, mely a tüzeset szomszédságában és pedig szélmentében feküld háromszor körül szaladta, mint mondják, anyaszült meztelenül és miután az a ház az erélyes öntözés folytán, melyben az előtte fekvő két épület részesült, épen megmenekült, úgy a körüljáró nő, mint a többi népről a rögeszmét megerősítette, hogy ezzel ismertette meg ezt. Ezen hiedelem pedig még elősegített azon véletlen által, hogy a mult év szeptember 23-án KÖSZEGn szintén egy tüzesetnél egy lány a tűz tőszomszédságában lévő házat isteni természetes mezében körül szaladta és az le nem égett." (Term. Tud. 1863. X. 311.)

augusztus 31. SZATMÁR. Csodálatos tűnemény. Az "Id. Tanujá"-nak írják SZATMÁRról, hogy f. h. 14-én d. u. 5 óra körül a Nap vérszínben úszott, a lég megtelt füsttel és hamuval annyira, hogy a tornyokban félreverték a harangokat, a katonaság is tüzriadót dobolt és trombitált, a város népe rémülten futkozott az utcákon, mindenki tűzvészt kiabált, de senki se tudta megmondani, hogy hol ég. S ugyanaz történt SZATMÁR vidéken, 10 mfldnyire hosszában s 6-8 mfldnyire széltében, minden helységben félre verték a harangokat, s miután meggyőződött a nép, hogy az ő helyége nem ég, a szomszéd faluba siettek segítségre, hol hasonló jelenetnek valónak szemtanúi. A hőség ezen tűnemény után jelentékenyen csökkent. A csodálatos tűnemény okát s eredetét még senki sem fedezte fel. (AHon, 1863. aug. 20.)

augusztus. VÖRÖSVÁR. Hiteles kútfőből vesszük a következő adatot: "Említve volt már, hogy még 1863. augusztus hóban valami St. Mária zsidónő halálozott el VÖRÖSVÁRott s ezt a rokonok ÓBUDÁra akarván átvitetni, jóllehet rendeletet bírtak az elvitetésre, a nép az elvitt megakadályozta. Az előljárók a nép részén lévén, két tisztelet-őrt állíttatott ki a halottas háznál, hogy a hulla el ne vitethessék. Egy "fogadott" vagy "fogadatlan" a csendbiztoshoz, ki megjelent, pejoratiót (rosszsalását

kifejezte) is tartott társai nevében, melyben felhozta, hogy ők attól félnek, miszerint, ha a halott határunkon keresztül vitetik, a jég elveri földjüket. A halott megmarasztatott, de a jég nem maradt el, két évig minden évben esett a jég, melynek okát most nem tudják a VÖRÖSVÁRIak megfejteni, a hinárban pedig benne vannak, mert a vizsgálat ellenük mint ellenszegülők ellen megindított s PEST megye tvszéke előtt tárgyalás alá került." (Purgony, január 10.) (Pester Loyd, 1864. január 12.)

1863. KŐSZEG. Tavasz fagy. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közlése.)

– SZEGED. Az ALFÖLDön fellépett aszály SZEGEDen is nagy inséget okozott. Erről részletesebben ír a Szegedi Híradó 58. sz. 1863. stb., továbbá Pap János: A piaristák Szegeden, (Szeged, 1886. c. mű 251-253 old.)

– SOPRON. "Szár az hó nélküli telünk volt, kevés hideggel. A március és április is szárazak s általában véve az egész év száraz volt, hogy a kutakat mélyíteni kellett. Jóformán vízinség volt. A FERTŐ-TÓ teljesen kiszáradt, hal sem volt és az emberek gyalogszerrel átmehettek a MOSONI síkságról RÁKOSRA. A hal a gazdag uraknak csemegéjévé vált, s a BALATONról hozták ide. Egészben véve meleg, s száraz év volt. Bor közepes minőségben termett, de oly jó édes bor, amilyen az öregemberek sem ismernek. A borkereskedők sem ismertek rá a borra. Gabona is jól sikerült, de szarvasmarha takarmányban szűk esztendő volt, kevés szalma, széna termett, sarju semmi. Sem káposzta, répa sem, burgonya kevés termett, s a főzelékfélék nagyon drágák lettek. Szép ősz, úgyhogy az emberek szarvasmarháikat 1864 januárjában is az erdőben legeltethették. Ezáltal sok takarmányt megtakaríthattak." (Bruckner-krónika, Sopron).

Február 13-án (1863) este 7-8 órakor villámlás és mennydörgés mellett nagy eső volt. (Bruckner-krónika, Sopron).

– DABAS (Ordasháza). 1863. "Januárius. A decemberi nagy hó mindjárt az év beáltával elolvadt és végig lágy üdők jártak. Voltak ugyan közbe-közbe fagyok, nevezetesen 18., 24. és 26-án. Ezen hónapban sok eső volt, de valóságos tavaszi idő, béillett volna valami szép esős Áprilisnek. Februáriusban szinte úgy folytatta 10-éig, akkor éjszaka keményen megfagyott és csak 19-én nappal engedett ki. 20-án nyugati széllel gyenge idő állott be, de már folytonosan száraz, az utak és szántások porzottak a hó végén. 24-től fagyos éjjelek.

Március 7-én megjött az eső és folytonosan lanyházott 10-éig. Ekkor szárazságra fordult, ami tartott április 10-éig. Ekkor elborult és lanyházni kezdett az eső. Meghívesedett az idő, kitisztult és nagy dér lett. Május folytonosan száraz és meleg.

Június szinte száraz. 4-én nagy fagy volt, amely a tavaszi veteményeket elvette, sőt a láposokon még a tiszta buza is mind megfagyott. – Július folyvást száraz. Augusztusban szinte, noha voltak imit-amot zápor esők pásztássan. A forróság igen nagy volt és a nagy szélben minden kiszáradt, a harmat már a mult hóban tisztán elmaradt. A nyár folytában tartott. Iszonyu szárazság végett semmi sem termett. HEVES, BÉKÉS, BIHAR, NAGYKUNSÁG, BÁCSCA és a BÁNÁT igen nyomorult állapotba jutott. A járó jószág már a nyár folytában éhen dögölt; lovat, birkát, marhát elhagyta gazdája, mert nem tudott neki legelőt adni. Széna és takarmány a lehető legkevesebb termett, úgyhogy az ALFÖLDről a marhát és birkát, ami a nyáron megmaradt a FELVIDÉKre és ERDÉLYbe hajtották. A kormány kölcsön vetőmagot osztott ki, de másfelől megjött az adó executio (végrehajtás) és elvette, de még itt sem állapodák meg a csapások hosszú sora, mert a 3 évvel ezelőtt bejött keleti marhavész ismét erősebben kezdett uralkodni. Ezt sok helyen a birkák is elkapták.

September és október száraz. Novemberben megereedtek az esők, de azok nem voltak

elegendők, az egész éven át kiszáradt földet megnedvesíteni. Nedvesség csak ugy ekejárásig tartott, azon alól egész forrásig, melynek igen alatt áltak, csupa száraz földet talált az ember. December 5-én éjszaka keleti széllel beállott a fagy, tartott 14-éig. Ezután folytossan nyugati szél fujt, hó és eső gyakran esett (14, 15, 18, 22, 24-én), de a hó másnap elolvadt és a gyenge idő tartott végig. 13-án hajnali 4 órától erős nyugati szél, később valóságos orkán és hó fergeteg." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

– SZENTES. Kivonat SZENTES város történelméből. Az 1863-ban sem a télen hó, sem a tavaszon és július 22-ig eső nem volt. Mindszent nap tájon volt csak jó eső. Az 1863. évben Luca napján rémitő hideg szél volt, ami a házak tetejét is elszagatta. (Réthly Antal adatgyűjteményéből.)

– PEST-BUDÁN az első hóesés napja: december 4. (Időjárás, 1899. (III.) 27.)

– BÉKÉSCSABA. CSABÁN rendkívüli aszály és inség. (Haan, Békés vm.)

Az 1863. évi időjárás jellemzésére szolgálnak még a következő adatok:

Csap. eltérése (mm) az 50 éves átlagtól		Hőmérséklet eltérése a 30 éves átlagtól C fokban	
		BUDA	DEBRECEN
I.	-3	+2,5	+5,8
II.	-18	+3,3	+2,4
III.	+2	+3,7	+3,8
IV.	-6	-0,2	-1,1
V.	-31	+3,9	+3,8
VI.	-28	+2,4	+2,0
VII.	-31	-0,9	+0,8
VIII.	-25	+3,3	+2,9
IX.	-9	+3,3	+4,3
X.	-30	+3,2	+3,3
XI.	+3	+2,2	+3,3
XII.	-2	+2,2	+2,6
Év	-178	+2,4	+2,8

– **MAGYARORSZÁG.** Ez a legszárazabb esztendő az 1856–1905. évekre terjedő 50 éves időszakban. Tizenkét állomás adataira támaszkodva állíthatjuk, hogy az eső mennyisége 26%-kal volt kevesebb ebben az esztendőben, mint amennyit az 50 éves átlag felmutat. (Term. Tud. Közl. 1910. Pótf. 128.) SZOLNOKnál a TISZA csak 53 centiméternyire állott a 0 pont fölött. (u.o. 1910. Pótf. 127.)*

Leghidegebb nap PEST-BUDÁN december 31 (-7.0); ÁRVAVÁRALJÁN -18,5. (Az Időjárás, 1901. (V.) 30.)

– **MAGYARORSZÁG.** Nagy szárazság volt 1863-ban. A gabonatermés a nagy hőségben és eső hiányában tönkre ment és az 1794-ik évi állapotok ismétlődtek, sem takarmány nem teremvén, az emberek sok helyen a szalmafedelű házak tetejét etették meg a jószágokkal. De ezzel sem boldogulván, szarvasmarháikat a síkságról be a hegyek közé voltak kénytelenek hajtani. Sok jószág azonban éhen pusztult el a síkságon, a legtöbb község inséges kölcsönökre szorult, melyeket az akkori abszolút Kormánytól kaptak és később évek hosszú során keresztül fizettek vissza. (Gaál Jenő 15.) Az ezen évi aszályosságot tárgyalja Érkövy Adolf: "Az 1863. évi aszályosság a magyar Alföldön, Pest 1863." című munkájában.

1863-ban a befagyott DUNA jegén sátrakat vontak és népünnepélyt rendeztek PEST-BUDÁN. FIUME napokon át el volt zárva a szárazföldi közlekedéstől a nagy hó miatt. Június 3-án reggel 9 órakor hó esett ÁRVÁBAN, 4-én -0.12°R volt a hőmérséklet, az edényekben 1.5 cm vastag jég merevült, elfagyott a burgonya 5 cm mélyen a földben; július 8-án látható volt még a hó. POLHORÁN látszott 19-én; augusztus 2-án meg a PISZKE és RABIAGORA helyeken. Az ALFÖLDÖN ellenben oly aszályos volt a nyár, hogy népkonyhákat kellett állítani, úgy lement takarmány híjában a házi állatok ára, hogy kiakasztotta némely gazda a lova nyakából a kötőféket és szabadjára engedte, hogy gondoskodjék magáról amint tud, annyira lepörkölt a száraz tartós hőség minden mezőt. Meglepő nagy volt azonban az ürgék sokasága, híres volt sokáig az erőszakos Luca napi szélvész is. (Hanusz II.)

– **CSONGRÁD.** 1863 igen hamar elkezdte a telét, beállott a TISZA decemberben (1862). Két hónapig volt a TISZÁBAN a jég, egy kis ideig jó szánút is volt, általában igen nagy száraz tél ment végbe, olyan nagy por volt az utcákon, mint derék nyárban, azt

* Róna Zsigmond egykori újságcikkek alapján így írja le "Magyarország éghajlata" című művében (419. lapon) az 1863. évi aszályt: Az egész nagy ALFÖLDÖN sem gabona, sem takarmány nem volt és nagy inség uralkodott. SZABOLCS megye alsó részén se termés, se fű, se kaszáló; a HAJDUSÁGBAN a búza egy arasznyi, benne itt-ott egy szorult szem; BIHAR megye déli részében 42 község inségben. A NAGY-KUNSAGBAN KARCAG, KUNHEGYES, MADARÁSZ, KISUJSZÁLLÁS, TÜRKEVE, KUNSZENTMÁRTON 2 millió hétszázézer holdnyi határa sivatag; a határban a marhaállomány megcsökkent 24.000 szarvasmarhával, 8000 lóval, 197.000 juhval és 13.000 sertéssel; ez vagy éhen veszett, vagy a nyáron potom áron elprédáltattott. ARAD, TEMES, BÁN TORONTÁL legnagyobb részében szintén inség, úgy hogy az akkori királyi biztos 880 000 mérőnyi (1 mérő = 62.5 l abban az időben) vetőmagot javasolt a szegénység részére kiosztani. CSANÁD megyében az emberek fűvet, a sertések húst esznek, azok is, ezek is szó nélkül; ami megehető zöldet talál a szegény nép, összeszedi és ételnek megfőzi; az elhullott lovak hulláin pedig a sertések lakmároznak és híznak. A zöldség ritka és méregdrága. Egy dinnye és egy ló egyáru, ez is, amaz is 25 garas (2, 3 és 5 krajcár értékű váltópénz). A kármerre megy az ember az úton döglött lovakat talál. Kún László idejét értük el, már sokan taligára szorultak, s azt maguk tolják. A legavasabb régi szalmának, sőt dudvának, amire azelőtt még csak rá sem néztek, tizszerte nagyobb ára van, mint volt hajdan a legjobb szénának. Fűteni valónak a nép a rétekről – miután azt a csorda tövig lelegelte – a nád és gyékény gyökereit, a mezőkről a kutyatejet vagdalja ki. Barmát akác-, szőlő- és nyárfalevélel telendőtteti. Maguk a gazdák is kalászszedőké lettek, a termést talicskán és lepedőben hordták haza." (Term. Tud. Közl. 1910. Pótf. 125: 30.)

mondották 70 esztendő emberek, hogy még ilyen apadását a TISZÁnak nem érték, a vizimalmokat el kellett hordani az őszi apadásokra, a tavaszi első vetéseket porba vetették el, kikeletkor igen szépen ment az idő, hanem lett szárazság, mert sohasem ázott meg a föld, nem lett semmi gypszéna még a semlyékekben (vizenyős, ingoványos rét) sem, ami kis esők is voltak, de azután igen nagy szelek lettek, azok végett semmit sem is használtak az esők; bezzeg lett ám 21-ik júniusban szörnyű nagy jég, voltak akkorák benne, mint egy lúdtojás, a szőlővesszőket derékon szaggatták el, kivált az öreg Haleszoknak a túlsó végén, egész az öreg szőlőknek a derekáig; hanem ismét lett ám másik apróbb szemű jég utána 2 hétre, az aztán általában mind az öreg szőlőket, mind a Haleszokat újra elvágta. De az az első nagy jég olyan nagy volt, hogy még a barmot, ménest áthajtotta a TISZÁN is, de oly szerencsésen átalmentek jöttek, hogy egy darab döglött bele csak. 20-ik júliusban volt olyan eső, hogy két esztendő alatt úgy meg nem ázott a föld, utána még igen szép idő lett, az őse és a tele mindig száraz volt, Luca napján (dec.13.) olyan nagy szél fújt, hogy még az épületeket is összerombolta. (Blázsik.)

- SZENT-MARGITA. Az 1863. év Szent-Margitán nagyon siralmas volt. Az elvetett gabonaszemek többnyire csak szeptember végén keltek ki, sőt ez részint az előtte való évben elvetett maggal is történt, midőn a föld a két évi nagy szárazság után kellőleg megázott. A marhadög ez évben és 1864-ben is még jobban pusztított mint azelőtt. (Természet Tud.Közl. 1874. 246.)
- NAGYIGMÁND. 1863. Január és február igen szép, mondhatni tavaszi idő, de száraz volt; annak okáért azt jövendölték, hogy március és április hideg lesz, ami meg nem történt. Sőt márciusban igen kellemes jó esők voltak, igen gyenge fagy, csak egy két napig volt. Április eleje igen kellemes tavaszi idő. A föld nagyon meg van telve vízzel, vetéseket sok helyen víz borítja. Sz. György napkor az őszi vetés alig látszik ki a földből, tavaszi még csak most kezd bújni. Plébánia földjén a zab nagy részt víz alatt áll. Búzán semmi víz nincsen. Az őszi termés jónak mondható, az árpa közepeszerű, a zab rossz. Lucerna és széna kevés. Egész nyáron kimondhatatlan nagy szárazság lévén, csak kétszer volt jó eső. Május 4-én és július 11-én, ezt is a forróság és szüntelen minden irányban fúvó szelek kiszáriták. (Nagyigmándi plébánia jegyzőkönyvéből.)
- DEBRECEN. "Az 1863-dik évbe vőlt a nagy szárazság, s megint következett egy drága inséges nyár, mert ebben az évben sem búza, sem rozs, árpa, tengeri egyszóval semmi nem termett. (A házunk ebben az évben égett meg, májusnak 17-dik napján)". (Balogh, Időjárás, 1949. 211.)
- ABONY. " Ámde ezen évnek legnevezetesebb eseménye volt a már június havában beállott nagy inség, az ezen nyomorúságok tetejébe jött s ABONY éltében legkeservesebb esztendő legnagyobb nyomorúsága: a határ összes terményeinek az aszály által teljes tönkretétele. Búza, árpa, sőt a kukorica is, a szegény nép legnagyobb élelmi kútforrása tönkre ment. Az időjárás és inség tekintetében az 1808-ik esztendőnél még sujtolóbb volt ezen esztendő.
A csekély havú tél után kevés esőjű február és március, teljesen esőtlen, rendkívüli forróságu április, május, június következtek, melyekben a száraz földben nyomorúságos tenyészetű vetések, nemcsak nagyon lemaradtak, de teljesen összeaszta, még a kalászatokat is csak némely helyeken kezdték kihányi, kévébe költethők nem voltak, s az egész határban annyi búza sem termett, mely a vetőmagot fedezte volna, nem-hogy élelemre is maradhatott légyen. Ezen kívül még már májusban, június elején

meglátszott, s a város bírása már ezen időben meg is látta előre a bekövetkező nagy inséget, mely nyomban már a nyári hónapokban az élelmiszerek, készletek elfogyásával bekövetkezett. A város legtekintélyesebb gazdái, sőt az uraságok közt is számosan részint nagy pénzkölcsönökre, részint az állam által törlesztésre hitelezett gabona-kölcsönökre szorultak, melyek itt helyben a vasutnál, a járási inségbizottság élén álló inségbiztos Bárány Orczy Béla felügyelete és tollvésőül mellérendelt Márton Ferenc feljegyzése mellett osztattak ki a helybeli, a rékasi (Zagyvarékas), az ujszászi, tószegi, györgyei (Tápiószentgyörgy), szelei, törteli, jánoshidai, szt.mártoni (Tápió-) földmiveseknek." (Abonyi, II. 429.)

"A földekben szegény zsellérség könyöradományokból tartatott, melyek elsőbbsen a városban és vidéken gyűjtettek, majd a Királyi Kincstár is járult hozzá, de külföldről nevezetesen leginkább Bécsből, Svájcban Franciaországból is jöttek adományok, melyek a segélyt több ezer forintba emelték. Az emelkedett lelkű főrangú hölgy Gróf Szápáryné és a műkedvelő társaság 610 frtot, az előadásokból, az általuk rendezett bálból és sorsjátékból közel 1000 frtnyi összeget hoztak össze. 409-re ment a segélyezett családok száma, kiknek az élelmiszerek részben természetben, részint ételben osztottak ki. (Abonyi, II. 430.)

Főzőkonyhák állítottak mint 1836-ban, ahol az előjáróság által írott czédulákra a szegények naponta meleg ételben, levesben és főzelékben részesültek, mely mellé egyenként 2 font kenyér is adatott. Amellett munkaadással is segítettek a sorsukon. A város közepén disztelenkedő Czigánytő a száraz időben fenéig ki lévén száradva, Fejes Gábor főbíró kieszközölte, hogy azt mint tulajdonát-, a Közbirtokosság a városnak ajándékozza, azután feltöltette a mellette levő üres telket, azok közt a régi homoki kápolna telke homok dombjából 6- sőt több helyen 8 láb magasságra, s alapját vetette meg a mai Kórház-kertnek. (Abonyi, II. 431.)

Az inséges körülményekből főlemlítendő: hogy a takarékos magtárban lévő gabonakészlet a szegények számára megőröltetett és lisztül kiosztatott a város által visszafizetési feltételek mellett.

Segélyezendők már júniusban 272 család 587 taggal íratott össze. Júliusban megengedett, hogy a családtartó gazda a hátralevő bérre cselédekkel kiegyezkedhessenek.

Június 21-től július 5-ig a város 439 éhezőnek, 397 font kenyeret, 17 véka lisztet, 10 font sőt és 17 font zsirt osztatott ki, akik között 120 nyomorék, öreg és munkaképtelen egyén volt. Júliusban már a kenyérsztás egyenként 1/2 fontra, egy messzely lisztre szállíttatott le s az élelmezés mégis e hóban 322 frt 66 krba került, melyre gyűjtő iverk bocsátottak ki.

Augusztus 29-én tudatja a provisorus főispáni helytartó Kapy Ede, hogy azon 70.000 forintból, melyet a kincstár a szárazság által sujtott vidékek segélyezésére ad, Abony részére 4200 frt adatik külön segélyül.

A Kőrösi urban levő pocsolyás helyek eltöltése 12 inséges családnak 12 frtért munkául adatik.

Augusztus 30-án értesül a város, hogy a Kormány által gabona inségekölcsönben fog részesülni, s a megyehatóság megengedi, hogy ingatlanaira, mint jelzálogra a föld-hivatali intézettől kölcsönt vehessen fel. (Abonyi II., 432.)

Ugyanaz nap Sívó Gyula átad 300 frtot mely az ő gyűjtőívén befolyt.

A Duna gátjához Abonyból 150 munkás indittatik utnak fejenként 30 kr. napidij mellett; az ünnep és erős munkás-napok pedig 20 krral fizettetnek.

A Czigánytő inségsegély munkaerővel való feltöltése elhatározatván, az abból nyert terület a kórház alapjához csatolni rendeltetik.

Mert a legrégibb időkben, legkivált utóbb 1853-ben az Elsővíz laposa a földeket az északi oldalon lepte el, a déli oldalon a Füzeséren és a Papok laposán a belvizek a város belterületére is elterjedtek; sok posványokat is alkottak, melynek 1863-ig maradványa volt a 3-ik tizedben, hol most a kórház kertje áll; az ugynevezett Czigánytő; de amely mint már fentebb említve volt Fejes Gábor gondoskodása folytán feltöltetett, helyébe viruló kert neveltetett.

A földhivatali intézettől felveendő kölcsönre nézve határozatott, hogy az felvétel után takarékpénztárba helyeztessék, honnan felmerülő szükséghez képest 1000 ftos részletekben vétessék fel.

Az előljáróság már októberben teljes adóelcngedésért folyamadtak, sőt mert széna sem termett, a Katonaság tartás alóli felmentését is." (Abonyi, II. 433.)

– KERTA. "1863 nyarán aszály volt, utóbb marhavész." (Süle, Időjárás, 1949. 314.)

– VERSEC. "Fájdalom ezen időszakból fel kell említenünk oly mostoha csztendőt, melynek párja alig akad, s melyhez hasonló 1773 óta nem fordult elő. Ez az 1863-ik év, mely élénken él még VERSEC lakosságának (1885) emlékében.

Már június hó elején megszállotta vidékünk lakóit bizonyos aggodalom, midőn látták, hogy a folytonos szárazság következtében a vetések igen silányak, s észrevették, hogy a földművesek zab- és kukorica földjeikről alig várhatnak többet, az elvetett magnál. A szőlők sem nyújtottak több reményt; a fűrtök, melyek kezdetben bőségesen mutatkoztak, leszáradtak a venyigékről, s ezek szintén nem fejlődhetek kellően. Mindezek következtében korán mutatkozott a drágaság. VERSEC pedig kétszeresen érezte azt, nem is lehetett másként, hisz a bortermelés, mely az utóbb évtizedben oly szép virágzásnak indult, sokakat arra csábított, hogy legjobb búza-termő földeiket szőlőkkel ültessék be. Ez által a szőlők területe néhány ezer holddal gyarapodott ugyan; de a gabonaföldek megfogyának.

Néhány pászta eső következtében mely MAGYARORSZÁG egyes vidékeit felüdté, a gabonának már magasra emelkedett ára lejjebb szállott ugyan itt VERSECen is, de nem tartósan. Július elején már oly nagy vala a takarmány hiánya, hogy az ökröknek párját, melynek ára annak előtte 200-250 ft. volt, 80-90 ftért vesztegették.

A bajt növelték az ijesztő mennyiségben megjelent sáskák, melyek az azelőtt való évben a réten rajzott sáskák petéiből keltek ki. Több napon át ki kellett vonulniok gazdáinknak, hogy irtó háborút küzdjenek a pusztító rovarokkal.

Közvetlen szomszédságunkban július 2-án kezdték meg az aratást, mely arra a lesujtó meggyőződésre juttatott mindenkit, hogy 3 hold nem ad többet 5/4 mérő (78 liter) búzánál, sőt némely holdon nem termett több 3 meszelnél (1 meszely 0.3 liter). Mindinkább szétfoszlott az amúgy is gyarló remény. A VERSECi határban átlag véne két mérővel fizetett egy-egy hold gabonaföld, tehát éppen annyit adott, amennyit beléje vetettek. Miként 1793-ban, úgy most is marokkal tépték a földből a gabonát, gyér volta és szárának rövidsége miatt. A forróság pedig oly nyomasztó volt, hogy a hőmérő árnyékban 35 R fokot (43.8°C) mutatott. A meleg szomorú volt egyéb gabonanem aratása, ép oly silány eredményt értek el a kukoriczával, mely az oláh lakosság fő élelmi cikkét képezte; és végül a szőlővel, amennyiben a fűrtök lassanként mind elszáradának. A házi állatoknak új takarmány nem jutott, és a szegényebb nép elcsapta lovait, sorsukra bizván azokat.

Augusztus hó elején valódi afrikai hőség uralkodott; a kutakban elapadt a víz, s a föld meglehetősen mélységig annyira kiszáradt, hogy felszínét vastag porréteg fődte.

A szűk aratás következtében ORSOVÁN át behozott oláhországi búza lepte el a VERSECI piacot. Az inség következtében a biztonság mind szomorúbb állapotra jutott, dacára annak, hogy a rögtönítélő törvény kihirdettetett, és július 25-én az ily módon hozott ítélet 3 utonállón végrehajtott. (Augusztus 17-én leégett 200-holdnyi – nagyobb részt fiatal erdőség. A tűz 40 órán át tartott.)

Végre augusztus 19-e és 20-a közt beállott a rég óhajtott eső, de már csak a szőlőknek használt valamennyire, s némi friss takarmányt növesztett a földesgazdának barmai számára.

Megalakították a központi segélybizottságot a nagyszámú inségesek érdekében.

Már ősszel 200-nál több keresetképtelen szegény egyént írtak össze, ezek jobbadán szerbek valának. A környék falvaiban még nagyobb volt a nyomor. A szüret nem sikerült, a tél száraz volt és hideg, és a baj nagyobbítására magával hozta a marhavész. Csak 1864. augusztusában szakadt vége az inségnek. (Részletes leírása a nyújtott segélyeknek, s inségmunkáknak.)

Inségmunkások 1000-en dolgoztak a réten és az un. Bégacsatorna kitisztításán 1863. nov. elejétől 1864 februárjáig 21.903 forintot fizetett ki a város.

A vetésekhez a Kormány: 6149 mérő gabonát; 3100 mérő zabot; 1073 mérő kukoricát, melyek a kisbirtokosok között osztott szét.

A különféle adományokból 12312.20 osztottak szét készpénz, majd élelmiszerek alakjában. És még sok segély és kölcsön pénzt fordítottak a segélyezésre." (Milleker, 153-159.)

– JÁSZDÓSA. Felette szűk termés. (Zupkó Á. 269.)

– BALATONKILITI. "Ez évben a termés a száraz időjárás következtében sovány volt. A szárazság az agg plébánia szőlőt annyira megrongálta, hogy a következő két, szinte száraz esztendőben a plébános mit sem szüretelt, hanem éldegélte le az itt-ott mutatkozó nem szőlőfürtöket, hanem csak bilingeket." (Historia Domus, Balatonkiliti, Huchthausen L.)

– BUDAÖRS. "1863-ban forró nyár volt és éhinség keletkezett. BÁNÁT vidékén 4 megyében semmi sem termett, sőt a fák is kiszáradtak az erdőben. Olyan szárazság volt, hogy a DUNÁból kellett vizet hozni, mert a legtöbb kút vagy egészen kiszáradt, vagy naponta kiürítették. Az egész birodalomban gyűjtöttek az inségesek számára, e nélkül sokezer ember éhenhalt volna." (Kreis, Budaörs.)

– BÁBOLNA. Dec. 31. Igen erős vihar, 2 pajta bedőlt és BANÁN a templom fedelét lehordta. (Hochenberger, 7.)

– SARKAD. 1863-hoz a legsújtóbb emlékek fűződnek. Minden perce oly száraz, oly esőtlen volt, hogy még harmat sem járt, hogy így jóformán semmi sem teremhetett, könnyű belátni. Az őszi esőzések azonban annyi hasznot mégis hajtottak, hogy a mezőt megindították, és a korán vetett gabonákat dús növényre serkentették. (28) (Marki)

– MAGYARORSZÁG. A szolnoki Állami Levéltárban van a kovács mester, Budai János naplója 1863-1892 ápr. 30-ig. Ezt Csánky Benjamin Kenderes ref. lelkésze írta meg 1958. dec. 30-i levelében. (Levele megőrizve!)

A nagy szárazság Magyarországon.
(Az 1863-iki esztendő.)

"Mikor valami nagyon rosszat élünk át, szomorú vigasztalás ugyan, de valamikép mégis az, hogy volt már rosszabbul is; az idén is szerte hangzik a szárazság miatt a nagyon is jogosult panasz; éljük kissé végig az 1863-ik évet, a szemlélődésben sok lesz a komoly tanulság.

Magyarországban a száraz tavasz, különösen a száraz nyár nem újság és ha a szárazság mérsékelt, még nem is kár, mert ennek a meleg, korai és száraz nyárnak köszönhetjük a világ legszebb, legacélozottabb búzáját, legtüzesebb borát és Közép-Európa legkorábbi gyümölcsét, amely ma már a világpiacon is kezd számot tenni. Baj csak akkor van, ha a szárazság már tavasszal kezdődik; ez már aztán az aszály.

Ezernyolcszázhatvanháromban a szárazság – nem, mint az idén, hűsvétkor – hanem már február végén kezdődött; az egész tavasz szeles is volt, hűvös is volt, a vetés nemhogy bokrosodhatott volna, de még csak nem is nőhetett; június harmadikáról negyedikére erős dér: szóval a nyári nagy inség az egész nyomorúságra csak a pecsétet tette rá. A nagy Alföldön, Debrecenről Temesvárig nincs termés. Ma takarmány nincs, akkor búza meg rozs se volt.

Akkori tudósításokból, meg az öregeknek gyermekkoromban hallott elbeszéléseiből képét alkothatjuk magunkban annak a szomorú világnak. Május végén már a nagy Hortobágy le volt sülve, az elhagyott birkaállásokban 4-500 db juhcsontváz, az éhen veszett juhnyájak nyoma, a búzaföldek pedig mintha itt-ott dugdosott volna beléjük valaki egy-egy szál rövid szalmát. A kiküldött királyi biztos feljegyzéseiből vesszük az adatokat.

Szabolcs megye alsó részén semmi, se termés, se fű, se kaszáló; a Hajduságban a búza egy arasznyi, benne itt-ott egy szorult szem, Bihar megye déli részében 42 község inségben. A NAGY-KUNSAÁGban KARCAG, KÚNHEGYES, MADARAS, KISUJSZÁLLÁS, TÜRKEVE, KUNSZENTMÁRTON 2.700,000 holdnyi határa sivatag; a határban a marhaállomány megcsökkent. 24000 szarvasmarhával, 8000 lóval, 197000 juhval és 13000 sertéssel; ez vagy éhen veszett vagy a nyáron potom áron elpredáltatott. HEVES megyében az őszi vetés csak ép hogy a magját megadta, CSANÁDban, CSONGRÁDban azonképen; BÉKÉSBEN két mag, ARAD, TEMES, BÁCS, TORONTÁL legnagyobb részében szintén inség, úgy hogy az akkori királyi biztos 880,000 mérőnyi vetőmagot javasolt a szegénység részére kiosztani. Később még többet is adtak. Dehát ez csak veszett fejszének a nyele volt, mert termést és takarmányt mit az égi kormány megtagadott, a földi nem adhatott.

Jókai egyik szépséges regényében, "A szerelem bolondjai"-ban költői tollal rajzolja meg ezt az inséget, azt mondták rá később, hogy túloz. Nézzük, ha túloz-e?

A Pesti Hirnökben olvassuk CSANÁD megyéből: "Az emberek füvet, a sertések húst esznek, azok is, ezek is só nélkül; ami megehető zöldet talál a szegény nép, öszszeszedi s ételnek megfőzi, az elhullott lovak hulláin pedig a sertések lakmároznak és híznak. A zöldség ritka és méregdrága s ha az ember újságvágytól ingerelve erszényének megerőltetésével vesz is egynehány ugorkát, nem élvezheti, mert a szárazság miatt oly keserű, hogy nem lehet megenni. Egy dinnye s egy ló egyárú, ez is, amaz is 25 garas. Akármerre megy az ember, az úton döglött lovakat talál. Kun László idejét értük el, már sokan taligára szorultak s azt maguk tolják. A takarmánynak oly szűke van, hogy a legavasabb régi szalmának, sőt dudvának, amire azelőtt még csak rá sem néztek, tízszerte nagyobb ára van, mint volt hajdan a legjobb

szénának. A fuvaros lova számára zsákba tömi a szalma, vagy polyva takarmányt s úgy indul útra. Fűteni valónak a nép a rétekről – miután azt a csorda tövig lelegette – a nád és a gyékény gyökereit, a mezőkről a kutyatejet vagdalja ki. Barmát akác, szőlő és nyárfalevéllal tengődteti. Maguk a gazdák is kalászedőkké lettek. A termést néhol ökrösszekerek talicskán és lepedőben hordák haza. A gazdák hombáraikba gabona helyett polyvát raknak, a szalmát ponyvával betérítve s kötéllel lekötve szállítják haza, nehogy elhullassák."

Jókai is megemlíti, hogy a búzát, gabonát arasznyi magassága miatt se kaszálni, se sarlózni nem lehetett, hanem a kalászt marokkal kellett letépni és ponyvára szedni.

Sokan bíztak még aratáskor a tengeri-termésben, hanem az is tönkrement; hogy a lesült és semmire kiment tengeri milyen, azt nem kívánjuk rajzolni, lévén az jól látható – akárcsak az idén is!

Akkoriban az áremelkedés még a megkimélt országrészeken (DUNÁNTÚL, FEL-FÖLD, ERDÉLY) lakó gazdákat se nagyon vigasztalhatta, mert a búza mérője mindössze egy forinttal emelkedett 4 frt 30 krról 5 frt 30 krra, köble 7 és fél forintra. Külföldön mindenütt jó termés volt, kivétel nem volt. (Az idén is úgy indult, de aztán a száraz június megtette német és cseh földön, amit nálunk a száraz május; a termés nagy része kalászbán maradt vagy elsült.)

A legnagyobb csapás azonban a marhának éhenveszése vagy mindenáron elkótyavetyélése volt. A parasztság akkoriban (még ma se nagyon) nem gondolt arra, hogy korpával meg más drága takarmánnyal tartsa a marháját, azt vásárra hajtotta és annak árát hallatlan mód leverte: július végén TOKAJ vidékén egy tehenet 10 forinton, egy pár ökröt 55 forinton lehetett kapni, de még így se kellett. KISÚJ-SZÁLLÁSon már június végén az ökör párja 60 forint, a juh párja egy forint húsz krajcár(!), egyéves sertés párja 3 forint, ló nem kellett senkinek. Szegeden egy pár tinó 30 forint, egy pár ökör 60-90 forint. KULÁn egy riska tehenet 8 frtéért adtak, még olvasni is keserves! ÚJ-BECSÉN vásárra hajtottak 8000 darab állatot, eladtak belőle 87 darabot, egy pár hároméves sertést 14 forinton, egy tehenet 10-16 forinton, lovat 2 forinttól feljebb. A toll elfáradt a rettenetes nyomorúság leírásában, amikor sokan a szalma- és nádtetőket szedték le és vágták szecskának – ameddig tartott. A PESTi gépgyárak sohse adtak el annyi szecskavágót.

A közvélemény hamar és dicséretesen megmozdult, segítség dolgában egyértelműleg; akkor nem mondták a gazdáknak: te agrár, te hitbizományos, te osztálygőgös és ezek nem mondták a kereskedőknek és iparosoknak: te merkantilista (haszonleső), te vigéc (ügynök), te rebachlovag (nyereséghajhász a kereskedelembe). Adott mindenki "a nagyúrtól kezdve, aki a dunasori jótékony bazáron ezer forinttal fizetett egy csókért, le a legszegényebb zsellérig, aki ingyen telelésre vállalta az inségesnek legalább egy marháját." A horvát testvérek részre vállaltak telelést és emellett egy fél sem járt rosszul. Az egész országban – kivéve az inséges területet – bálokat, műkedvelői előadásokat rendezett az úri világ, ahol egyformán leadta szárazság a mágnes és öt forintját az árendás zsidó. Mert az ilyen pénznek igazán nincs szaga, vagy ha van, akkor illata még a jó Isten előtt is kellemes. A nagy bajokban, nagy pillanatokban mindig meg lehet találni a magyarságot, ezenkívül nem mindig.

Nem volt már ilyen egyetértő a közvélemény, amikor a baj okait és a további teendőket tárgyalták. A nagyközönségnek bűnbak is kellett és ezt meg is találta – a Tisza-szabályozásban. Amint 1831-ben akadt emberformájú lény (Orosz József), aki azt mondta, hogy a kolera Széchenyinek istentelen könyvei miatt támadt, úgy akad most sok ezer látszólag intelligens ember, aki azt mondta: A Tisza-szabályozás kizárá-

totta a mocsarakat, az ártereket, nincs pára, hát nincs eső. Sőt még komoly német és magyar tudós (Kerner, Hunfalvy János) is akad ezt a nézetet vitató. Ezt a bolondságot nem is lehetett másként agyonütni, mint mikor az abban jártasak kimutatták, hogy MAGYARORSZÁGon a vízsabályozás előtt sokkal több volt, gyakoribb volt a száraz és inséges esztendő, mert ennek ahoz semmi köze. Kimutatták, hogy 1508-ban II. Ulászló idejében mondhatatlan nagy drágaság támadt egész MAGYARORSZÁGban "kinérnek szik vóta miatt". Kimutatták, hogy az erdő sem szaporítja az esőt, csak azt jobban megosztja, és legjobban kimutatták, hogy ami az Alföldnek kell, az a csatornázás és az öntözés. És miután ezt akkor is, azóta is mindenki elismerte, gazda és miniszter, azért abban – nem történik semmi. Negyven év előtt volt a tényleges kár 126 millió forint, az idén csak takarmányban háromszor annyi, azért öntöző csatornát még sem csinálnak. Mert Magyarországon bizonyul be a régi elv, hogy "parve sapientia regitur mundus." De mindegy! MAGYARORSZÁG és népe olyan erős és olyan szívós, hogy kibírja és kiheveri még a saját kormányait is. (Gazda.)

Aszály

– A Pesti Hírlap eredeti tárcája. (1863)

Az ég kék. Kéknek mondják a hozzá nem értők, de a tudós urak azt mondják, az ég nem is ég, hanem világűr, s nem is kék, hanem kietlenül sötét-fekete s csak a légkör reszket mélységesen vonzó kékséggel földi bolygónk körül.

Oh és az ég mégis kék! Olyan gyönyörűen kék, hogy ki sem mondhatni, le nem írja a toll, le nem festi az ecset. A tejszínű zöldes-kéktől a legmélyebb liláig, a kobalt, ultramarin és indigószínek összes skáláin rezeg szívünk felé ez a fenséges kékség.

Mennyire imádom! Mennyire fölemeli a lelkem a végtelen tisztaságok régióiba!

A hajnal acélkékje, a reggel lila-párázatos kékje, a déli órák buján tüzelő, az alkony zöldelő, az est szürkélő kékje s az éjszaka mélységesen feketélő kékje, mind gyönyörködtet.

Szeretem a napot is, mely a tiszta kék égről áldást osztóan tűz alá. Sőt napimádó vagyok.

Szeretem a poétikusan botorkáló holdat is, mely hol tele pofával, hol ujjnyi keskenyre soványodva rója földkörüli útját. Időnkint el is tűnik, hogy az éjjelező szerelmeseket ne zavarja. Szóval szeretem az epedő és ölelkező szerelmesek e sápadt fényű patronusát is.

Szeretem a derűs éjszakák csillaggal beszótt kárpitját is. Mikor a csillagok ragyognak és a naiv lelkű anya azt hiszi, hogy égbe szállt gyermekének lelke csillog feléje. Én tudom, hogy a tudós urak ezt számárságnak minősítik és kereken kijelentik, hogy a csillag vagy olyan nap, mint a mienk, ha nem százszorta nagyobb, vagy olyan bolygó, mint a földünk, sőt ennek testvére. Azt is tudom, hogy a hulló csillagot, mely végig fut az égbolton, csak abban a pillanatban látjuk meg, amikor kóválygó meteor testét a föld surlódása meggyújtotta és az ő hirtelen lefutása nem egyéb, mint a földgömb szédítő forgása. Azt hiszem legalább, hogy így magyarázzák a csillagászok; de mit törődöm én ezzel, mikor nekem a csillagos éjszaka azért tetszik, mert szép s mert a lelkem bűvös mámorba ringatja.

Ezt a sok szépet, sok gyönyörűséget mind a derűs égnek köszönhetjük.

Neki köszönhetjük az életet.

Neki köszönhetjük a színeket, a természet bűvészies változatosságát. A derűs égről

leragyogó nap ad végtelen termékenységet és ad leirhatatlan szépségű látványosságokat. Ad táplálékot a gyomornak, a szemnek és szívnek.

És most még se szeretem a kék eget. Nem szeretem a derűt. Kietlen a csillagos éjszaka. Aszály van.

Hónapok óta nem érinti eső a földet. Nincs az égen borulás. A felhőzetek dús redőit hiába lesi a szem. Nem hull belőlük az áldás, mint máskor.

A nap sütése is bántó, mint a tüzes vasé. A perzselő hőségtől szürkés barna lett a mező. Mintha őz vagy szarvas irhákat teregetett volna ki az Úristen legelőnek.

Kietlen a tarló. Nem lepi tarka virágszőnyeg.... És megcsappant a termés a kiaszott, lepörkölt növényzeten.

Por kavarog a levegőben, nem üdítő harmat.

A bárányfelhők enyelgő játékát hiába lesem. Hiába várlak benneteket terhesen gomolygó eső-felhők!

Nem hallom az égi zene-bonát. Mikor szörnyű havasokként tömörülő jégfelhők sorakoznak a láthatáron és bőszen száguldó zöldes vagy barnás-szürke fellegek kelnek csatára. Csattog, morajlik, dörög az ég, cikázik a villám és oly erővel sújt le, mintha a föld mélyébe akarná beleverni a sok emberi gonoszszágot.

Milyen csodaszép, milyen fenséges és mennyire megfélemlítő ez az isteni színjáték! Most ezt is nélkülözzük!

Aszály van; kiaszott az égről is a felhő. Kiapadtak a földön a vizek.

A Nap hiába tűz alá. Nem repes a szívem érte, mert látom, hogy emésztő lángolása közben még az ég kékjét is sárgára perzseli. Szörnyű protuberanciái, féktelen tüzet okádó, kitörései porba sújtják a földön senyvedő embert. (Pesti Hirlap)

1864

április 7. Éjjel fagy -3°R, reggel is még -1 1/2°. Nappal derült, hideg levegő. Este erős hófuvás.

április 8. Reggel -2°-os fagy, a talajt kevés hó borítja, szeles idő. Este hófergeteg és hófuvás.

április 9. Reggel kiderült, 3 hüvelyknyi magas hó, kissé szeles. 9 órától kezdve lágy idő, estére a talaj felszáradt.

április 10. Derült, reggel némi fagy, majd mérsékelt hőmérséklet, d.u. borús, szeles. (Hochenberger, 7.)

május 1-3. NAGYBÁNYA. Eső, hó váltakoztak. 25. Erősen fagyott, oda a szőlőnk. (Bencsik, Az időjárás, 1906. 193.)

– KŐSZEG. Tavaszi fagy KŐSZEGen. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

május 24-25. UNGVÁR. Május eleje havas derekkel. 25-én reggel dér. A marhák között keleti marhavész. (Rónay András.)

június 18. BUDAÖRS. "Június 18-án este 5 órakor becsapott a villám a felső Uj-utcában Albicker János házába; leégett." (Kreisz, Budaörs.)

1864. VÁC (1863-ban) hallatlan szárazság uralkodott VÁCZon, s a növényeket teljesen tönkretette. (Kreisz, IX.443.)

– SOPRON. Enyhe telünk volt, január szolid és száraz, februárban már több hó volt, hogy semmit sem lehetett dolgozni. A március igen kedvező, s mindig dolgozhattunk. Április hideg s 4-9 között térdig érő hó. A május igen hideg, s szeles volt. 6-án az IKVA patak befagyott, úgy szintén az ablakok is. Ez a hideg leforrázta az egész szőlőhegyet, ugyan még nőtték utána szőlőfürtök, de nem sok. Szeptember 29-én korai őszi fagy, s a szőlőfürtök megfagytak. A még nem teljesen érett fürtök a fagy után veresek lettek. Kevés és savanyú bor termett, amilyen emberemlékezet óta nem volt,

víz nélkül ihatatlan volt. A gabona jól sikerült. A FERTŐ tó teljesen száraz lett, van benne hal, béka, teknős, vadliba- s kacsá, vízimadarak. A halat a Balatonról s a DUNÁból hozták (élelemre). (Bruckner-krónika, Sopron).

- BÁBOLNA. április 6. Éjjel havazott, erősen szeles, hideg időjárás. D.u. felváltva hófergeteg, viharos hideg széllel.
- DABAS. (Ordasháza.) "Januárus. 15-éig száraz és hideg (15 fok R.). Ilyenre 1848 óta nem emlékeznek. A DUNA jege folytonosan vastagodott. Imitt-amott 3 lábnyit is elért. Februárus. 18-áig száraz közepesen hideg. 18-án reggel havas eső, este 10 óráig havazás, ami az egész földet elborította. Másnap hideg szél és hófúvás. 20-án éjjel a hó elment és folyvást a legszebb tavaszi idők jártak. Március. 18-áig a legszebb tavaszi napok jártak. Ekkor nagy hó esett, 2 napi esés után az idő ismét melegebbre fordult, majd minden nap eső esett. 26-án zivatar zápor esővel. A tavaszi vetések már mind kikeltek, a fák pedig azt lehet mondani meg sem indultak. Április. Zordon téli idővel kezdődött, s mélyen megfagyott. Folytonos észak-nyugati széllel majd minden nap szállingózott a hó 10-éig. Ekkor havas eső esett egész éjszaka. 11-én szép idő, ezután folytonosan hideg és száraz északi szelek. Május. 1-én hideg szél. 4-én reggel nagy hó, ami a házak tetejéről csak dél felé olvadt le. Később két ízben nagy fagy! ami csak ki volt kelve, mind elfagyott. A szárazság tartott 23-áig, akkor jöttek kis zápor esők, azután ismét száraz. Június száraz. 20-áig, akkor naponta esett a hó végéig. Július esős és hűvös, ugyanannyira, hogy a Dunában itt nálunk, TASSon senki sem fürdött. Augustus. Híves idők jártak, néhány nap kivételével, mikor a meleg igen nagy volt (28-án). Esős volt, de nem sok. Szeptember. Szép meleg és száraz 15-éig, ekkor lanya, de hideg eső esett, azután száraz és fagyos. October. Eleje nedves és hideg. Folyton északi szél fújt. Vége felé enyhébb. November eleje is lágy, elegendő eső, később hideg, de fagy nélkül. December 3-án éjjel annyira megfagyott, hogy a nagy sár lovat, kocsit egyaránt megbírt. 14-én lágyult és folytonos ködös idők jártak. 20-tól ismét fagy. "(Zlinszky, Időjárás, 1951.)
- SZENTES. Kivonat SZENTES város történelméből. Az 1864. május 5-én nagyot fagyott; 6-án kemény fagy volt. (Réthly Antal adatgyűjteményéből.)
- PEST-BUDÁN az első hóesés napja: november hó 8. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.)
Leghidegebb nap jan. 20. (-19.6.); ÁRVAVÁRALJÁN jan. 17. (-29.8) (u.o. 1901.(V.) 30.)
- MAGYARORSZÁG. 1864-ben a DUNA-TISZA közén augusztus második felében elfagyott a kukorica termés. LIPTÓban 18 darab szarvasmarhát és sok birkát vett meg a hideg; 20-án megfagyott egy BÉLAi ember több lóval; az ősz szép volt; december 26-án azonban szokatlanul keményen állt be az idő. (Hanusz, II.)
- NAGYIGMÁND. "Az időjárás sajátágos volt. A tavasz korán beállott, az április és május havak igen hidegek voltak, általában az egész légmérséklet igen változott. Nyár közepén is hideg szelek jártak és ami hallatlan, augusztus végén fagy volt, mely a még tejben lévő kukoricacsöket megrontotta. Ezen vetemény sok termett, de nem volt benne, még a csökön rothadni kezdte. Tápláló erő is igen kevés volt benne. Többi termés középszerű, de általában az árak rosszak." (Nagyigmándi pléb. jegyzőkönyv.)
- SARKAD. "1864-nek tele havas és egyúttal nagyon szeles lévén, a havat a veteményekről sokhelyütt elhordta, miért a tisztabuzák megritkultak, tavasszal néhányszor fagyott és gyakran esett, hasonlóképpen nyár elején is; azért széna és gabona általában véve dúsán adott; a betakarításnak a száraz nyár és ősz tökéletesen kedvezett, tengeri jól mutatkozott, de aug. 29. fagy érvén, legalább 1/3-a aljnak maradt; a hideg vékony

születet hozott, sarjű elég lett; a legelők jelesek. Az ősze eleje és utólya szintén száraz, annyira, hogy az elvetett mag csak november vége felé kelt ki; a repcék mind egy szállig megsemmisültek (28-29.)" (Marki.)

– JÁSZDÓSA. Bő-termés. (Zupkó Á., 269.)

– BUDAÖRS. "Bőséges termés volt mindenből." (Kreisz, Budaörs.)

– ABONY. A valóságnak megfelel az, amit Jókai egyik legszebb regényében megír, hogy a szegény népnek a DUNÁba süllyedt hajók csiravesztett rakományát adták el. Számitsuk ehhez, hogy az állam által vetőmagul adott búza nem is kelt ki jól, sőt sok helyen éppen ki sem kelt. (Abonyi L. Abony, II. 435.)

"Az őszi vetéseket nagyobbára ki kellett venni szántani, s tavaszival pótolni, az év termése – bár a tavaszi jól fizetett –, mégis csak szűk termésnek volt mondható."

"Az inségeseknek már kezdetben 650-re emelkedett létszáma az 1864 év télre folyton nőtt s a leghidegebb télre a 800 számot megközelítette, kiket a mindennapi kenyérrel, részint a nekik kiadott készlettel, részint az inségkonyhában el kellett látni." (Abonyi, II. 436.)

"A gazdáknak a kormánytól adott vetőmag kölcsönön kívül a nép táplálására a múlt őszi és téli hónapokban vett mennyiségeken kívül januárban 200, február elején ismét 200 véka (1 véka 25-30 l) búza vásároltatott, sőt még abban a hóban a pesti takarékbán a kölcsönből elhelyezett 8000 frtból 1000 frt vétetett föl 500 véka búza vásárlására.

Képzelné lehet ABONY város rémítő megterhelését, midőn mindezek a gabona kölcsönökön és gabona vásárlásokon felül az inséges konyha fenntartása a zordon tél első három hónapja minden héten 100 frtba került." (További részletes leírása az országos inségbiztos Barczy Béla, az inségbizottság és nemes lelkű adakozók névsora, stb. (437-439.) (Abonyi, II. 437.)

– ABONY. "A város előjárósága ősszel ismét felterjesztést tett a katonaságnak télire beszállásolása elhalasztása végett; előhozván, hogy az inségessé vált lakosok képtelenek a katonaság élelmezésére; a lakosok közt számtalanok szenvednek sülyben, (skorbutban), s a lovak között a rossz takarmányozás folytán a rüh betegség ütött ki." (Abonyi L., Abony. II. 439.)

1865

január 15. UNGVÁR. Az Ung folyó kiáradt. (Rónay András)

március 22. BÁBOLNA. Reggel derült – erős fagy, majd borulás s hideg ÉK-i szél. D.u. is szeles, havazás.

március 23. BÁBOLNA. Éjjel, s reggel havazott s mintegy 10-12 hüvelyknyi magas volt. Mindent elborított a hó s hófúvás mint a legnagyobb télben. D.u. is vihar, havazott s hófúvás. (A vonatokat befűtta a hó.)

március 24. BÁBOLNA. Derült, a napon kissé olvad.

március 25. BÁBOLNA. Derült, -9°-os fagy, délben a napon kissé olvad.

március 26. BÁBOLNA. Derült, -6°-os fagy. Később olvad.

március 27. BÁBOLNA. Reggel derült, 0°, később olvad. (Hochenberger, 7-8.)

április 3. BÁBOLNA. Aszántás megkezdődött.

április 4. BÁBOLNA. A vetés megindult.

április 10. BÁBOLNA. A nagyhét kezdetén az árkokban még hó feküdt.

április 16. BÁBOLNA. Húsvét vasárnap a lozung-udvarnak árkatól eltűnt az utolsó hómaradvány. (Hochenberger, 8.)

tavaszi. KŐSZEG. Tavaszi fagy Kőszegen. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

május 1. NAGYBÁNYA. Ártó fagy. (Bencsik. Időjárás, 1906. 143.)

május 2. UNGVÁR. Dér. (Rónay András)

május 20., 23., 24. és 25. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András)

május 23-24. MAGYARORSZÁG. "Kései fagy miatt az egész országban – csekély kivétellel – minden megsemmisült. Kaposvár határában is nagy kár." (Kertessi, 2 old.)

augusztus 4. BALATONFÜRED. "Balatonfüreden f. hó 4-én oly roppant vihar és jégeső kerekedett, villámlás és dörgés kíséretében, hogy a fürdő-vendégek kénytelenültek téli ruháikat felöltöni. A Balaton vészesen hullámozott és zúgott, a jég félóráig szakadatlanul hullott, s mindent elborított, roppant pusztulást okozva mindenfelé. F.hó 5-én a sétány alatt több mint 680 darab madár hulláját szedték össze. A tomboló elem innét ARÁCS, PÁLOZ és LOVASnak vette útját, s ott a szőlők s egyéb növényekben nagy pusztítást vitt végbe." (Szegedi Híradó, 1865. aug. 13.)

augusztus 18-24. BÁBOLNA. Már egészen érett szőlőfürtök voltak. (Hochenberger, 8.)

december 2. ABONY. Valódi nyári melegségű, szép derült fényes nap volt. A fáknak egy része még leveleit is megtartotta, a vetések remek, buják voltak, a levegőben még a birkanyál* úszott. A választó közönség víg muzikaszó mellett, a leányok mezitláb táncoltak egész éjjel. (Abonyi L. Abony, II. 442.)

1865. ÓBUDA. A vízállás oly kicsiny volt, hogy még a tizedik ház kútjából sem hozhattunk vizet. (Krenn Gy., Scenger E. 285.)

– SARKAD. 1865-ben ugyan nagy szárazság és forróság uralkodott, mindazonáltal a búza, árpa és tengeri középszerű termést adott, a zab gyenge, a szőlőket verte a jég, sarjú semmi. (29.) (u.o.Márki.)

– SOPRON. Enyhe telünk volt, január szelid, február és március száraz, hideg. Április meleg. Májusban volt fagy sok kárt okozott a szőlőkben, de ezután beállott meleg idő tartós volt. Az emberek már októberben általában leszüreteltek, s Mindenszentekkor a szőlőkkel készen voltak. Közepes mennyiségű bor termelt, de jó. Gabona-termés közepes. Szalma és széna kevés lett. Egészben véve ismét száraz év olt. A FERTŐ-tó eltűnt, s a mosoni síkságról gyalogszerrel által lehetett rajta menni. A kiszáradásának emlékére a nádfalutól 1 órányira befelé menve egy emlékkövet helyeztek el, s ez alkalomból Kolbenheicz ev. lelkesztett egy prédikációt tartott, amelyen 100-an voltak jelen. Történt ez 1865. szeptember 29-én. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– ABONY. Nagy havas, hosszú téllal nyílt meg az esztendő. A földet az egész alföldön fél-öles hó borította, melyekből a gyakori téli hózivatarok egész halmokat állítottak, s a közlekedést teljesen megakadályozták. A hó csak március 12-én kezdett eltűnedezni, de a tél nagy hideg faggyal és reá hóeséssel 18-án újra kezdődött, s tartott az egész hónap végéig. A hó alatt a vetések szépen teleltek ki és szép termésű évvel bíztattak. (Abonyi L. Abony, II. 440.)

– DABAS. (Ordasháza). "Január. Általában lágy. Volt 8-10 nap kemény is. Eső és hó elég. Február. 5-éig gyenge nedves idő. 6-án megfagyott erősen (-8 fok). Erős éjszaki szél fujt. 10. és 24. között minden nap hó esett, éjszaki szél, hófúvás. 2-3 öl magas fúvások voltak. 24-től olvadt, de éjjelenként fagyott. Martius. Első hete gyenge, de hó és eső naponta felváltva esett. A második hét vége havas és esős. A 3. és 4. héten erős fagyok. Április. Szép meleg és száraz, de a Duna nagyon megnőtt, s a laposokat elvette. Május. Kánikulai meleg (27.5 fok). Az egész hónapban egy csepp eső sem volt. Az elkésett tavaszi vetések nagyobb része ki sem kelt, a férgek nagyon megszaporoztak.

* A Magyar Nyelv Értelmező szótára (I.486.) ezt mint "békanyál"-t és mint "ökörnyál"-t említi.

Június 5-én d.u. nagy viharral megjött az eső. Folytonosan borult volt az egész hónap, de ez csak kevés esőt, ellenben szelet és hideget eredményezett. Július. Iszonyú meleg (29 fok); esők jártak, de igen pásztásan. Sok szél, igen nagy viharok.

Augusztus. Általában száraz, a végén egy eső, de jelentéktelen.

September. Igen száraz volt. October ködös és nedves. Nem volt annyi eső, hogy a föld elég nedvességet kaphatott volna, hanem a ködös lég nagy harmatokat idézett elő.

November eleje száraz, 13-án fagyott először. 19-én eső. Később száraz, igen kellemes, gyenge idő. December folytatta gyenge száraz idővel. 9-én megfagyott, de néhány nap múlva kiengedett; karácsony fekete volt, de fagyos." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

– SZENTES. Kivonat SZENTES város történetéből. Az 1865. év őszén nagy szárazság volt.

– PEST-BUDÁN az első hóesés napja: november hó 22. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. l.)

Rendkívüli szárazságával tűnik ki. Az 1856-1905. évekre terjedő 50 éves átlagnál 24%-kal kisebb esőmennyiség volt hazánkban. (Term. Tud. Közl. 1910. 112. l.)

– FERTŐ-TÓ. 1865. június hó közepén a Fertő kiszáradt. (u.o. 1910. Póts. 127.)

Leghidegebb nap PEST-BUDÁN február 15. (-12.4); ÁRVAALJÁN január 3. (-24.0) (Az Időjárás, 1901. V.30.)

– MAGYARORSZÁG. Emlékezetre méltó száraz és forró esztendő. (u.a. 42.)

– EURÓPÁBAN 1865-67 nagy kolera-járvány. (u.a. 63.)

– NAGYIGMÁND. 1865. Január hónap csaknem egészen nyirkos, ködös volt, de februárban kemény hideg állott be többszöri és több napokig tartó hófúvatokkal, a vasúti közlekedés megakadt, kétszer, mindig 8-9 napra. Március eleje enyhe, de 19. hideg szél állott be, 23. reggelre nagy hó. Vetni még nem lehet. Hallatlan szárazság és forróság – április és május hónapokban semmi eső – nagy hőség – az őszi vetések fonnyadtak és a korai tavalyiak; a kései tavasziak ki sem keltek; kukorica ki nem kelvén kölessel vetettek el, mert az első eső június 6-án is csak ujjnyira áztatván meg a földet, de június 11. nagy eső volt, a föld mélyen megázott, a rozsnak semmit, a búzának keveset, de zabnak, árpának sokat használván. Ami illeti a termést, ez a lehető legrosszabb volt, búza három, árpa 3 1/2, zab 5 szemet adott. Kukorica, köles semmi, széna kevés, sarjú semmi. Sem termés, sem ár – még a meglévő marhákat sem lehetett eladni. Pénz igen kevés van forgalomban, a kereskedés pang. Ősszel száraz idő volt és enyhe annyira, hogy minden földet kegyelmesen lehetett leszántani. December csaknem egész ködös, a hideg igen mérsékelt. Csak egyszer volt fagy, az sem tartott soká. (Nagyigmándi pélbánia jegyzőkönyvéből.)

– TÁPIÓBICSKE. január vége: Gyönyörű tavaszias napok jártak; a gyermekek rajokba összefogódzva élvezhették végig, nyáriás öltözékben TÁPIÓ-BICSKE főutcáját. Az örömről nem tartott soká, mert február 12-re egy méternél magasabb hó esett. Mátyáskor (február 24.) pedig hófőrteteggel ráduplázott, úgyhogy március végére alig bírt a sok hó elolvadni; azontul is oly késő engedett ki a tél, hogy nagyon panaszkodtak miatta a Kunfélegyházi gazdák. (Hanusz, II.)

– LECOMTE 1865-i június 7-én, midőn tyúktojás nagyságú jégesőszemek hullottak, teljesen hagymaszerű szerkezetet vett észre még a legnagyobb jégdarabokon is; mindegyikének meg volt a maga daraszerű magva, körülvéve tökéletesen átlátszó egyközepű jégvétegekkel. (Heller, 256.)

- május 3-4. SZÉCSÉNY (Nógrád M.). Szécsényben akkora hó esett, hogy előszedték a szánokat újra. Május 24-ike virradójára pedig virágában fagyott el a gabona és szőlő az Alföldön, de november 7-én Mindszenti búcsúban másodtermésű alma jött az asztalra, és halottak napján délután gyönyörű nyári idő volt. (Hanusz, II.)
- május 22., 24. BALATONKILITI. "A jelen év anyagilag a legsanyarúbbnak, valóban inségesnek mondható. Május hava 22-én és 24-én oly erős fagy volt, minőre élő emberek nem emlékeznek. Szőlő, gyümölcs, mind megsemmisült. Ez még semmi lett volna, hanem rozs, buza is annyira elfagytak, hogy még a vetőmaggal sem fizettek. Istennek különös áldása volt a kukoricatermés, ez volt az ideig-óráig tartó pótlék az éhhalál ellen. A kormány gondoskodott ugyan kölcsönről és munkáról a nép számára, de amúgy is elgondolhatja aki nem is tapasztalta, hogyan álllik szét az ily segély annyi kézen keresztül, míg nagy nehezen a nép számára csekély hasznot hozna. Istennek hála, szegényeinkkel együtt csak megéltünk, senki sem veszett el hiveim közül éhségszülte nyomorúságban! A Plébános különös hálával tartozik Istennek, mert fele termése a fagy által megkiméltetett, minek következtében hiveinek az évi pár gabonát el is engedte, jobb esztendőkre utalván." (Historia Domus, Balatonkiliti, Szabó György plébános bejegyzése, Huchthausen L.)
- május 24. JÁSZDÓZSA. Fagy. (Zupkó Á. 269.)
- május 24. SZEGED. A Tiszavidéken is erős fagy volt, mely a gabonát és a szőlőt teljesen tönkretette. Ezt követte még a kolera is. (Pap János. A szegedi piaristák. Pag. 255.)
- május 23-24. BÁBOLNA. Erős dér és fagy -5, -6°R. mellett a talaj 2 hüvelyknyi mélységig megfagyott. Kukorica és burgonya teljesen lefagyott, úgyszintén a szőlő és a gyümölcsfák. A barack már dió nagyságú volt, s néhány nap múlva lehullott. Kukoricát újból vetettek és még meglehetősen jó termést adott. A rozs, mely már szépen kalászba szökött, erős fagykárt szenvedett, különösen a mélyebben fekvő helyeken. A farkasréti tag 72 holdja egyetlen véka rozst nem adott; a kalászosok messziről szépek voltak, de mindannyian üresek. A magasabban fekvő földeken a rozs jobban termett. A búza, bár a kalászosok nagyrészt még zártak voltak a fagytól, fekvésük szerint, többet-kevesebbet szenvedtek. (Hochenberger, 8.)
- május 23-24. BUZSÁK (Somogy vm.). 1866. május 23-án és 24-én az országos fagy minden veteményt tönkretett, úgyhogy kukorica kivételével semminemű gabona, úgyszintén bor sem termett. (A buzsaíki plébánia tört. Mózner. Időjárás, LI. 1947. 100.)
- május 24. KERTA. "1866. május 24-ére virradóra minden gabona elfagyott. Kukoricában, burgonyában is igen sok kár esett, úgy hogy a kukoricát másodszor kellett elültetni. A fagyot egy hétig tartó esős hideg és (É-i) felszél előzte meg. Ekkor az ősztől kezdve lett és így a késői kukoricák megértek. A nagy fagy után olyan kevés lett az ennyivaló, hogy a falubeli elemek koldulni, egész télen át hajdina-kenyeret ettek. Ez év őszén marhavész is pusztított. Egy kenyérért lehetett venni egy hold földet." (Süle, Időjárás, 1949. 314.)
- május 23-24. NAGYBÁNYA. Erősen fagyott. (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.)
- május 25. HÉVIZGYÖRK. "1866-ik év május 25-én reggeli órában a hőmérő R. szerint 0-alól 3 fokot mutatott. Már ekkor volt érett cseresznye is s mind elveszett a nagy fagy miatt. A rozs, krumpli, s általában minden növény elfagyott." Anyakönyv II. köt. 1866. utolsó oldalon. A bejegyző lelkész szintén Kerkápoly István lehetett, mert mint pap ez év januárjától szerepel a neve. (Nagy Zoltán ref.lelkész Hévizgyörk szí-

ves közlése. Pongrácz József egyetemi és teológiai tanár közbenjárása után kaptam a hévízgyörki adatokat.)

május 28. JÁSZBERÉNY. Jégkárokról (1868. május 28.) kimutatása a kiküldött küldöttségnek. (u.o.629.lap. 1811.ig.sz.)

július 24. BÁBOLNA. Villámcsapás az egyik szénapaját felgyújtotta. (Hochenberger, 8.)

október. UNGVÁR. A hónap elején dér. (Rónay András.)

november 14. UNGVÁR. Nagy égi háború. (Rónay András.)

1866. SOPRON. Ez az év is száraz volt, a január szelíd, s mindig dolgozhattak az emberek. Február esős, március száraz és hideg. Április ugyancsak száraz és hideg. Május 22-én a fagy a szőlőkben sok kárt okozott. Ezután meleg és szép időjárás, de a bor és a gabona rosszul sikerültek. A FERTŐ tó ki volt száradva. Ekkor SOPRON városa a nád-falon belül parcellázta a tópartját 3 öl széles parcellákat 1-2-3 frtért adta bérbe 1 évre. Az emberek itt legnagyobb részt burgundi burgonyát, tököt, babot, árpat, zabot, stb. termeltek messze benn a tóban.

Január 14-én szép idő volt, s mintegy félszáz gazdapolgár a tavon átment ILL-MITZre, s estére visszajöttek. (Részletes leírás) (Bruckner-krónika, Sopron.)

– DABAS (Ordasháza). "Januarius. Egész hónap szép gyenge márciusi időjárással, még csak dér is kevés éjszaka volt. Általában szárazság, kétszer kis eső, de a föld nem tarthatta a nedvességet, mert a rákövetkezett nagy nyugati szél mindjárt kifujta.

Február. Eleje lágy, közepe táján kezdett fagyogatni. 25-én elkezdett a hó esni, de pár nap múlva elolvadt és ismét szép gyenge idő lett.

Martius. Eleje égzengéssel záporral és jég esővel köszöntött be, folyvást szép tavaszi idővel. Elejénte nappal szép napos idők voltak, éjjel rendesen esett, később azonban nappal is sűrű és hosszas esők következtek. 30-án reggelre hó-, később havas eső. Fagy nem volt, csak két éjjel egy kis dér. Néhányszor igen erős nyugotéjszaki (NW) szelek fújtak.

Április. Száraz, szeles. Csak egyszer volt eső. Igen hideg éjszakai széllel.

Május. Folytonosan száraz, az elején meleg is volt. 10-től fogva azonban az idő folyvást hideg volt. Kétszer volt dér. 24-én reggel 1 fok hideg; minden elfagyott. Cseh- és Németországban is, sőt a Duna fejedelemségekben is. 26-án kevés eső.

Június. Száraz forró. Itt-ott pásztság zápor eső.

Július. Elég esős, de az esőre mindég erős északnyugati szelek jöttek, valóságos viharok. Augustus. Hideg, szeles, esős.

September. Igen szép meleg idők, közbe-közbe eső, a hó közepéig, ettől fogva forró és száraz napok.

October. 14-éig folytonos meleg és száraz. 14-én eső.

November. Száraz és meleg.

December eleje esős, közepe kemény fagyos, kis hó és igen ködös idő. Az utolsó napokban kitisztult és kiengedett." (Zlinszky, Időjárás, 1951.)

– KŐSZEG. Tavaszi fagy Kőszegen. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

– BUDAÖRS. "A gabonát zölden lekaszálták. Nagy drágaság volt." "A szőlők elfagytak." (Kreisz, Budaörs.)

– JÁSZBERÉNY. Fagy és aszály miatt a fogyasztási adó elengedése iránt a m.kir. minisztériumhoz intézett kérelem mellé csatolt, de vissza nem érkezett mellékelt könyv nem találásáról a szolnoki pénzügyi felügyelőség átíratva. (u.o.458. lap. 1548 ig.sz.)

– JÁSZBERÉNY. Július 14-i eső okozta kár ügyében. (u.o.417/472. 1803. ig.sz.)

– JÁSZBERÉNY. Inségügyi 23 drb iratokat s mellékleteit Halmay úrtól átvették levéltárba vétel végett, ARAY Károly főjegyző úr bemutatja. (u.o. 241. lap 724 ig.sz.)

- JÁSZBERÉNY. Inséggabona stb. (u.o. 260 lap 788 ig.sz.)
- VÁC. 1866-ban május végén iszonyú fagy nemcsak a szőlőket, hanem a veteményeket is megrongálta. (Karcu, Vác. IX. 443.)
- ABONY. "Sokan azon kérdést fogják itt felvetni, vajjon az 1863. évi, vagy az 1866-ik évi inség volt-e nagyobb? melyre csak felelhetjük, hogy az 1866-ki általánosabb volt, de az 1863-ik évi külsőleg jobban látható nyomorúságban mutatkozott, 1863 évben kukoricza sem termett, míg 1866-ban a nyomort legalább annak termése pótolta. (Abonyi L. Abony, II.439.)
Ezen esztendő az országos fagy esztendeje. Ami ember emlékezet óta nem történt, sem régi hagyományok, sem írott feljegyzések arról nem emlékeznek, az összes kalászos vetések az egész országban, május 25-ik napja reggelére, Orbán napjára, 4-5 fok fagy mellett teljesen tönkrementek.
Inség tekintetében még sujtolóbb lett mint az 1863-ik év; melynek kárait, súlyát a szegény lakosság még ki sem heverte, s már újabb terheltetésekre, magán és kincstári kölcsönökhöz kellett folyamadnia.
Rettentő esztendő volt, sujtolóbb valamennyinél, melyet a század felmutat. Sujtolóbb azért, mert országosan általános volt, hátravetette politikai mozgalmunkat.
Ez év szép reményekkel indult, a tél lanyha volt, az emberek még újév táján is könnyű ruhában jártak. Januárban kevés hó esett, februárban az eltűnt, s láttatni engedte a gyönyörűen megbokrosodott vetéseket, milyenek csak nagy ritkán fordulnak elő, amelyek márcziusban és áprilisban úgy megerősödtek, hogy sok helyen le kellett kaszálni, s legeltetni, s azok akik ezt tették jártak legjobban. Ezek is május 10-ig úgy kinőtték magukat, hogy nemcsak a rozs, de a buzakalászos is május 16-ra teljesen kiadták magukat, teljes kalászbán voltunk, rendkívül szép nagyságban és sűrűségben. Évtizedek óta nem ígérkezett ilyen termés. Május 16-án hideg eső kezdett permetezni s a levegő meghidegülvén, folyton-folyvást nagyobb erőt vett a hideg, a hőmérő már 21-én 22-én leszállt a fagypontra alá, de aztán 24 és legkivált 25-én teljes mérgét kiadta.
Az összes kalászos vetés, az alig még kikelt kukoricza, minden, de minden vetemény, még a krumpli is, az apró zöld gyümölcské, sőt még a fák leggyengébb hajtásai, az akáczfák virágai mind mind lefagytak. Borzalom volt látni azt a pusztulást, midőn a természet nem apródonként, s nem öregségében hal meg, hanem ilyen ifjan, virágjában; látni ami tegnap még zöld, eleven volt, ma szürkének, holnap elszáradt fehérnek, mely már csak a kaszára vár, s egyuttal tudni azt, hogy ezen egy éj ezer és ezer ember szájából rabolta el a betevő falatot.
Az inség újra beállott. A város értelmiségéből alakult inség-bizottság ismét megkezdte működését. Konyhákat állítottak fel, főzetett ételeket osztatott.
A Kincstár nem tévén ki magát annak, hogy ismét rászédessék csiraképtelen gabonával, mert pénzkölcsönt adott vetőmagra, melyből Abonyra 12.000 frt jutott, melyet részletekben osztottak ki azoknak, akik annak igénybevételét el nem kerülhették, melyen még idejekorán 10-12 forintot vette meg köblét a város tanácsa, holott később a buza rendes ára 14 frt lett, de helyel közzel 16 frtra is felemelkedett." (További leírása a Tanács fáradozásainak az inség leküzdéséért.) (Abonyi L. Abony, II. 442.)
- MONOR (Pest m.). Az 1866-os országos fagy súlyos takarmány hiányt idéz elő, mince következtében az állatállomány jórészt kipusztul. (Pest m. Adattára, II.28.)
- JÁSZBERÉNY. Fagy és aszály okozta inség alkalmából származó 1866. évben kölcsönök kimutatásának betérjesztésére vonatkozó Belügyminiszteri rendelet. (Jászberény, Közigazgatási tanácsgyűlési jegyzőkönyv és mutatója, 1866. 170 lap, 442-ig szám.)

LÉGTŰNETI ÉSZLELETEK.

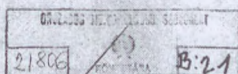
Kiadja

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MATEMATIKAI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGA.

Írta

KRUSPÉR ISTVÁN.

I. KÖTET.

PEST,

TUDOMÁNYOS AKADÉMIAI KIADÁS. HATVANKÉT, KÉT ÉRTÉKŰ, LAMPES, LACIUS, NYOLC, ÖTVEZREK, FÉLÉRTÉKŰ PESTI ÉRTÉKŰZETEK.

1866.

A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából *Kruspér István* egyetemi tanár által összeállított **LÉGTŰNETI ÉSZLELETEK** módszertani útmutató első oldala 1866-ból.

- KECSKEMÉTen epemirigy, (hányszékelés=cholera) pusztított. (Hornyik, Kt. Gazd. Tört. I. 105.)
 - PESTen az első hó október 26-án esett. (Időjárás, 1899. (III.) 27.)
 - BÉKÉS M. Békés megyében cholera. (Haan L., Békés vm. Hajdna, 46.) Csabán cholera. (u.o. 1:146.)
 - MAGYARORSZÁG. 1866-ban a kolerát behurcolták Magyarországra, amikor 1867. februárig több mint másfélszázezer ember betegedett meg, s közel 70.000 ember halt meg kolerában. (Term.Tud.Közl. 190:723.)
 - BUDA. A leghidegebb nap BUDÁN december 28. (-6.5); ÁRVAVÁRALJÁN február 21. (-17.0) (Az Időjárás, 1901. (V.) 30. l.)
- 1866-ban oly korai tenyészetű volt a nyár, hogy a LIEZERi vásáron aug. 8-án már új bort ittak, a RAJNA mellékén júl. 1-én érett volt a szőlő teljesen. (Hanusz IV. (a Gazd. Lapok 1879:35 száma után.))
- NAGYIGMÁND. Január hónap egészen enyhe és ködös, úgyhogy csaknem folyvást lehetett szántani, de vetni még nem mertünk. Február szinte enyhe és száraz. Március hasonlóképp és e hó elcén már javában ment a vetés; nedvessége is volt a földnek, mert e hóban többször volt még, pedig havas eső, különösen 26-án harminc óráig tartó nagy eső, melyre a növények mind jól tenyészetnek indultak. Áprilisban is volt egy két jó eső, nevezetesen 23-án, a növények olyképpen növekedtek, hogy a legjobb termésre volt a kilátás. Hanem május! Hiába, igaz a közmondás: "A farkas nem eszi meg a telet." – ez évben is teljesült. Mert az előbbi hónapokkal csak meg voltunk elégedve, hanem május, ez a különben kedves május minden reményeinket meghiusította. 10-én elkezdett a szél éjszokról fújni; 13-án jó eső és azután a szél ereje naponként növekedett, hidegebben fújt; 20-án Pünkösöd ünnepén fagy, de ez még kevés kárt tett. A szobákat újból be kellett fűteni, bundákat elővenni, mert a hideg naponként növekedett; 22-én este a szél megállt; 23-án reggel a hőmérő 4 fokot jelez a fagyponthoz, két ablak közt. Minden elfagyott. Szőlő, gyümölcs, rozs, mely már a fejét egészen kihányta volt. Búzában és árpában, melynek kalásza még akkor hajban volt, tetemes a kár. Kukorica, krumpli egészen tönkre lett téve, az előbbi újra elültetett. Zabban kevesebb kár lett. Június 4-én éppen Őrnapján reggel volt fagy, a gyengébb veteményeket, kukoricát és a határban sok helyen, különösen a csicsói melletti földeken a már kalászban lévő búzát is tönkre tette. A plébánia-földeken azok magasabban fekvőknél, a búzáknak nem ártott, de igen a babnak. 26-27. Igen jótékony eső déli széllel. A természet újra megindul. A fák kezdenek hajtani, a szőlő újra metszve úgy áll, mint tavasz elején. Azután nagy forróság, a hőmérő húsz-huszonkét fokra emelkedett. A kukoricák újra kelnek. De a töméntelen ürgék egész földrészeket pusztítanak. Kevés a remény. (Nagyigmándi plébánia jegyzőkönyve.)
 - KÖZÉP-EURÓPA. Emlékezetes az 1866-ik évi májusi fagy. A három fagyos szent napjai kár nélkül múltak el, de május hó második felében bekövetkezett a visszaesés. Laibachban pünkösdkor havazás és fagy volt, május 18-án Laibach közelében két hüvelyknyi jégréteg képződött, a fiatal lombok és fák hajtásai elfagytak. Klagenfurtban május 21-én reggel erős dér volt; épp úgy déli Tirolban. Morva országban, Csehországban Melnikben a szőlő teljesen elfagyott, a burgonya, paszuly és komló erősen szenvedett. Kremsben május 24-én elfagyott a szőlő, Tyravarthban május 22-én éjjel a szőlő elfagyott, a hőmérséklet -4 fokra szállott alá. Königratznél május 21-én fagy. Budán és Promontoron elfagyott a szőlő, a fagy egész Magyarországon nagy károkat okozott. (Heller, 372.)
 - BÉKÉS M. Békés vármegye népét kolera tizedelte. (Karácsonyi.)

– SARKAD. 1866 a jobb évek közül való; a május 24-i országos fagy kevés kárt tett. (29.)
(u.o. Márki.)

1867

május. BÁBOLNA.

6. Derült, mérsékelt meleg.
7. Derült, kellemes idő.
- 8-9. Derült igen kellemes.
10. Napkelte előtt, este 8-kor és éjjel 10-kor zivatar.
11. Részben felhős, fülledt.
12. Derült, meleg.
13. Derült, kellemes. Este 5-kor zivatar kis jéggel.
14. Derült, kellemes. Este 8-kor Ny. felől zivatar, eső nélkül.
15. Borult, esős. D.u. szép idő.
16. Reggel hűvös, borult, d.u. kiderült. Este 5-kor gyenge zivatar, meglehetősen esővel.
17. Reggel esett délig. D.u. felhős. Este igen hűvös.
18. Napkelte előtt derült. Reggel sokfelé borult. D.u. kiderült, mérsékelt meleg.
19. Derült, igen szép idő.
20. D.e. borult, este 5-kor meglehetősen eső.
21. Derült, este gyenge zivatar Ny. felől, itt nem esett, de meglehetősen szélvihar.
22. Többnyire borult, mérsékelt hőmérséklet.
23. Országos eső. D.u. erősen szeles, nagyon hűvös (fűteni kellett.)
24. Országos eső, igen hűvös (fűtöttek).
25. Reggel borult, dél felé kissé kiderült, majd esőfelhők gyenge jégesővel, d.u. az égboltot tartósan esőfelhők fedték. Igen hűvös idő.
26. Reggel némi dér, majd mérsékelt meleg.
27. Reggel szép idő; kissé szeles. Estefelé kissé beborult.
28. Reggel esős, majd szép idők.
29. Szép idő, mérsékelt meleg, kissé szeles.
30. Meleg, kellemes.
31. Meleg, kellemes, este 9-kor zivatar. (Hechenberger, 9.)

május 24-26. NAGYBÁNYA. Erős derek, a gyengébb veteménynek vége. (Bencsik, Időjárás, 1906. 193.,)

május 26-27. UNGVÁR. "Hideg" (Rónay András.) (Bizonytalán 27-én reggel dér.)

június 8. UNGVÁR. Nagy jég. (Rónay András.) (Zivatar lehetett.)

június 1. BÁBOLNA. Reggel zivatar, d.u. 1-kor NY-on zivatar és este ÉNY-on újabb zivatar.

2. Reggel köd, majd szép idő.
3. Szép meleg. Este erős zivatar.
4. Este zivatar erős esővel.
5. D.e. esős, d.u. részben kiderült.
6. Derült, meleg.
7. Reggel borult, majd kiderült. Este 1/2 9-kor zivatar.
8. Reggel eső, d.e. esős, d.u. hasonlóképpen.
9. Pünkösd hétfő. Szép, mérsékelt idő, kissé szeles.
- 10-11-12. Szép kellemes idő.
13. D.u. és este zivatar D. felől.
14. Országos eső.

15. Reggel 8 óra felé kiderült. D.u. országos eső.
 16. Váltakozóan esett.
 17. Reggel esett, majd kiderült, szeles, hűvös.
 18. Reggel esett, majd kiderült. Este eső.
 19. Mérsékeltlen meleg, derült.
 20. Derült, szép, kellemes mérsékeltlen meleg idő. (Úrnapja.)
 - 21-22. Szép, kellemes idő.
 23. Részben borult, meglehetősen meleg.
 24. Reggel köd, majd szép idő, estére beborult.
 25. Reggel köd, d.e. 10-kor és d.u. 4-kor zivatar, majd kiderült.
 26. Reggel köd, d.u. 3-kor zivatar erős záporosóval.
 27. Reggel részben felhős, dél felé az egész ég beborult, d.u. részben kiderült. Este DNY-on zivatar.
 28. Derült, mérsékeltlen meleg. Este 5-kor zivatar esővel.
 29. Váltakozóan felhős, szeles és hűvös. Estefelé nagyon hűvös.
 30. Szép, mérsékeltlen meleg idő. (Hechenberger 10-11.)
- július 10. UNGVÁR. Igen nagy árvíz. (Rónay András.)
- december 21. BÁBOLNA. Nagy hózivatar és vihar, amely 36 órán át tartott. Némely ház vagy épület előtt 6-7 láb magas hótorlaszok voltak. (Hochenberger, 8.)
- december. KERTA. "1867 decemberében nagy hóvihar volt." (Süle, Időjárás, 1949. 314.)
1867. SOPRON. Ebben az évben enyhe és száraz telünk volt. A január és február száraz hideg. Március és április száraz és meleg, de a május és június hideg volt. Július forró, ami a szőlőkben sok kárt okozott. Közepes értékű borszüret, de sok és nem jó. Gabona azonban jól sikerült. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- PESTen november 6-án esett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.)
 - PEST-BUDA. december 26. A leghidegebb nap Budán dec. 26. (-10,5) (u.o. 1901. (V). 30.). ÁRVAVÁRALJÁN jan. 7. (-30.3)
- 1867-70-ben pestis volt MEZOPOTÁMIÁban és PERZSIÁban. (Wenger 51.)
- 1867-ben nagyon szigorú volt a tavasznyitó hónap. (Hanusz, II.)
- JÁSZDÓZSA. Bő-termés. (Zupkó Á. 269.)
 - SARKAD. 1867-ben bőség jutalmazta a gazdák fáradságát, mindazonáltal a búza, a hőség és a rozsda miatt megdőlvén, szorult lett, köles, repce, káposzta itt nem díszlett. (29) (Mark.)

1868

- április 26-27. UNGVÁR. 27-én reggel dér. (Rónay András.)
1868. SOPRON. A január hideg, havas és ködös, a február nagyjából szép volt. A március szép, hideg, de április 10-15-éig havazott és esett, április nedves, május és június kedvezőbb. Július 19-én már egy lágy (érett) szőlőfürtöt vittek a városházára. Jó bor és gabonatermés lett. Bor sok és jó termett. Júniusban esett, azután ebben a hónapban sok "ezer millió" kis béka "keletkezett", ugyannyira, hogy az utakon jární sem lehetett, ahová csak lépett az ember kis békák voltak. A FERTŐ-tó még "halott" maradt és víz nélkül volt. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- BUDAÖRS. "Nagyon sok, kiválóan jó vörös bor termett." (Kreisz, Budaörs.)
 - PEST-BUDÁN december 20-án esett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.l.)
 - BUDA. A leghidegebb nap Budán január 1. (-11.3); ÁRVAVÁRALJÁN január 12. (-27.4) (Az Időjárás 1901:30.)

- CSONGRÁD M. 1868-ban CSONGRÁD vármegyében lóháton hordták a fűtő szalmát a nagy sár miatt télen, így járt a szekérpósta is CSONGRÁD és FÉLEGYHÁZA között, egyik lovon a postás legény ült, a másikon a teherszállítmány. A ki azt a 25 km. távolságot kocsin akarta megtenni, 45 frtot kellett fizetnie, alább nem mert fuvaros rá vállalkozni. Júniusban megdült a vetés a sok eső miatt, gépekkel aratni nem lehetett, mi a napszámot 4 frtra szőktette föl FÉLEGYHÁZÁN. (Hanusz, II.)
- MAGYARORSZÁG. Földrengések 1868-ban:
 - február 3-4 éjjel: KECSKEMÉTen (bútorok megmozdultak, felborultak),
 - június 13: JÁSZBERÉNYben (földalatti moraj),
 - június 21: JÁSZBERÉNYben (házak megrepedtek, össze is omlottak),
 - június 21. PEST-BUDÁN.
 - augusztus 20: JÁSZBERÉNYben.
 - szeptember 9: ZÁGRÁBban.
 - szeptember 17: JÁSZBERÉNYben (nagy zugás),
 - október 11: KOLY-ban, Bihar megyében.
 - november 13: BRASSÓ (székek megmozdultak, könnyebb tárgyak felborultak.)
 - november 13: SEPSI-SZ. GYÖRGY.
 - november 13: BAKOS (az 500 éves várerősség több helyütt megrepedt.) (Term.Közl.1869.181.)
 - december 15: JÁSZ-MIHÁLYLAKon (házak repedeztek).
 - december 16. u.o.
 - december 17: u.o.
 - december 25/26: éjjel: KECSKEMÉTen. JÁSZAPÁTi (dörgésszerű moraj)
- NAGYIGMÁND. 1868. "December 6-tól végig zordon tél; 21-én 15 foknyi hideg és északi szél mellett nagy hóeséssel vihar, melynek két igmándi ember TATÁból jöven és a pusztaságban éjjel eltévedvén áldozatul lett; az egyiket két nap múlva fél elevenen, a másikat egy hét múlva egészen megfagyva találták meg." (Nagyigmándi pléb. jegyzőkönyve.)
- JÁSZDÓSA. Földrengés. Bő termés. (Zupkó Á. 264., 268.)
- SARKAD. A gyümölcsöt kivéve, szintén gazdagon fizetett, de csak mennyiség dolgában, mert a tavaszi kedvező időjárás folytán hirtelen megnőtt buja gabonák tokozás előtt megszorultak, szín és súly nélkül valók lettek.(29)(Marki)

1869

- január 3. NEMES-PODOHAGYon Holuby József a VÁG mentében január 3-án mogyoró virágokat talált. (T. Tud. Közlöny. 1869: 447. I.)
- január 24. KESZTHELYen 1869. január 24-én délelőtt érdekes atmoszférikus jelenség (két melléknep) volt látható. (T. Tud. Közl. 1869: 447.I.)
- április 29-30. DEBRECEN. "Az 1869-dik évbc levette a szőlőt a hideg, először áprilisnak 29-dikén és 30-dikán, még jobban másodszor." (Balogh, Időjárás, 194, 211.)
- április 30. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András.)
- május 4. NAGYBÁNYA. "1869. május 4-én este ismét bevágott a' villám a' nagybányai szép ó-toronyba* épp a' mikor a' 9-et verte, 's ismét leégette azt órájával, harangjaival együtt, okozván a' városnak 40 ezer forint kárt." (Bencsik, Az Időjárás, V. 1901. 296.)

* Az 1869. aug. 25-i villámcsapás leírásában az áll, hogy ezt a templomot 1847-ben végképp lehordatták. Úgy látszik, hogy az ó-tornyot meghagyták. (Réthly)

179

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY.

HAVI FOLYÓIRAT

KÖZÉRDEKŰ ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

KIADJA

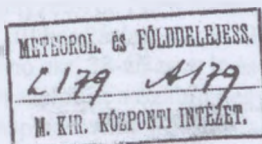
A K. M. TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT.

SZERKESZTI

SZILY KÁLMÁN
TITKÁR.

ELSŐ KÖTET.

I—9. FÜZET.

HÁROM RAJZLAPPAL EG 15, A SZÖVEG KÖZÉ NYOMOTT ÁBRÁVAL.

PEST, 1869.

KHÖR ÉS WEIN KÖNYVNYOMDÁJA.

A Pesten 1869-ben a Természettudományi Társulat által alapított és mind a mai napig jogfolytonosan megjelenő **Természettudományi Közlöny** első kötetének címlapja. E folyóirat első számának első cikke Greguss Gyula: *A meteorológia haladásairól* címmel jelent meg. (A folyóiratból Réthly Antal számos hazai és külföldi időjárás- és természeti csemény leírását vette át a jelen kötetben történő közlésre is.)

május 6. UNGVÁR. Reggel fagy. (Rónay András.)

május 17. DEBRECEN. "..... és harmad ízbe, májusnak 17-dikén majd tsak nem egészen a belső kerteket a város körül tsak néhol egy kevés maradt a fák alatt, gyümöltös is ugyan kevés maratt." (Balogh, Időjárás, 1949, 21..)

május 26. BÁZIÁS. Tornádószerű vihar. (Pester Lloyd, V.29. P. Napló.)

augusztus 2. UNGVÁR. A hőmérő a napon 55°C-ot mutatott. (Rónay András.)

szeptember 1., 5. és 6. UNGVÁR. Három napon reggel dér volt. (Rónay András.)

– SZENTES. Kivonat Szentes város történelméből. Az 1869. május 2-án, 3-án, 6-án nagy hideg volt, a vetemények elfagytak, 11-én pedig galamb-tojásnyi jéggel eső esett, június 2-án pedig 37 fokos meleg volt. (Réthly Antal adatgyűjteményéből.)

– PEST-BUDÁN december 13-án esett az első hó. (Az Időjárás 1899. (III.) 27.l.)

– BUDA. A leghidegebb nap Budán január 19. (-12.6); ÁRVAVÁRALJÁN január 20. (-29.0) (u.o. 1901.30.)

– PESTen a gyűrűs pókok millió és millió számban lepték el a kerteket, gyümölcsfák leveleit, a veteményt lerágták, s csak akkor vándoroltak tovább, midőn már a fűzfákat is csupasszá rágták.

– EURÓPA. október 25. E napon a salzburgi hegyeket már roppant sok hó borította. 28-án annyi hó esett Stájerország, Karinthia, Krajna tartományokban, hogy megzavarta a táviró-összeköttetést. Október végén a Karszt került magas hó alá; Laibach és Trieszt közt bőra dühöngött, amely megakasztotta a vasúti közlekedést. Bernben okt. 31-én 9 fok hideg volt, egész nap korcsolyáztak. Londonban október 28-tól 31-ig folyton havazott; 27-én Anglia ÉK-i partjain szörnyű vihar dúlt, csak a Yarmouthban hat halászbárka veszett el egész személyzetével. Franciaországban általános volt a panasz, hogy a tél szokatlanul korán állt be. Párizsban okt. 30-án havas eső esett, utána 3 fok hideg lett. Lyonban az első hó okt. 28-án esett le és a mellette levő hegyeket állandóan ellepte. Rómában csipős szél fúj; a Szabin hegyek fehérbe öltöztek. Münchenben november 1-én egész nap havazott; 4-5-én Alsó-Ausztriában, Morvában, Csehországban borzasztó szélvész dúlt, mely megszakította Bécs és Brünn közt a táviróvonalat. (Természet 1869: 151.l. után Hanusz, IV.)

– MAGYARORSZÁG. 1869. május 1-én elfagyott az Alföldön a kukorica, bab, tökvetés, velők az akácfák hajtásai. Korán és keményen állt be a tél, KESZTHELYen október 18-án egész nap havazott, de KOLOZSVÁR és TORDA fölött ugyanazon hónap 21-én rettenetes nyári zivatar vonult el villámlás és menydörgéssel. BUDÁN a hegyeket csak november 14-én lepte el a hó. Fölhőszakadás, dörgés és villámlás dühöngött Eszéken karácsony napján. Már délelőtt dörgött, de éjjel kitört a zivatar; villámlás villámlást, dörgés dörgést ért s az egész égi zenebonát igen erős szél kísérte. KRAVIC helységben Eszék mellett szintén beütött a villám. Nagy vihar dühöngött ugyancsak akkor NAGYVÁRADon is, hol háztetőket szaggatott le s fákat tépett ki az orkán. Ekkor este FÉLEGYHÁZÁN zuhogott. (Hanusz II.)

– VESZPRÉM. E század legnagyobb északi fényc október 25-én este 7 órától nálunk gyönyörűen volt látható. A rejtélyes tűnemény észak-keleten gyönyörűen pompázott. Néhány perccel 7 óra után bíborvörös láng gyújtá föl az északi eget, percről percre terjedve. Rövid idő alatt fényben úszott az egész északi és északnyugati horizont. Egy része bíborfényben égett, melyen keresztül a csillagok apró tűzgolyóként csillámlottak. Szélei majdnem a zenitig nyúltak fel. A tűnemény meglepő gyorsasággal mindinkább kelet felé húzóódott, míg végre a keleti láthatár kódében több mint egy órai pályafutása után elenyészett. (Bolgár 27.)

– MAGYARORSZÁG. Az északi fénnyel, e nálunk oly ritka tűneménnyel az 1869. év már

- többízben kedveskedett, különösen nagy mértékben április 15-én és május 13-án. (T.Tud. Közlöny, 1869: 87. l.)
- NAGYIGMÁND. Egész január mérsékelt hideg és csendes idő. (Nagyigmándi plébánia jegyzőkönyve.)
 - JÁSZDOZSA. Bő termés. (Zupkó Á. 264. IV. 27a.)
 - TISZAÚJLAK. "A Tisza árja ezen 2600 kötetből álló könyvtárt, házával és egyéb vagyonával együtt elseperte." (Doby Antal geneológus 1858-ban alapított könyvtára.) (Geneológiai Füzetek, Kolozs VI. 1900. 14. old.)
 - ABONY. A fagykár és a rovarok pusztítása miatt folyvást kérelmeztem adó leengedését. A pénzügyi igazgatásnak azonban mindig az volt a válasza, hogy az 1868. törvények az adóra vonatkozó cikkének 110. paragrafusa értelmében sem a fagykár, sem a rovarok nem tartoznak az elemi csapások közé s adóelengedés kérelmének alapját nem képezi. (Abonyi L. Abony, II. 461.)
 - SOPRON. Enyhe telünk volt; Január és februárban szolid idő, a március száraz és hideg. Április 10-én erős dér, május 2-án újból dér és 12-én závorszerű eső a külső hegyekben. Jó közepes év borban és gabonában. (Bruckner-krónika, Sopron.)
 - SARKAD. 1869-ben a három havi őszi esőzés és az azokra jött árvíz folytán sok gazda alig vetett valamit, a meglevő vetések egy részét a víz tette semmivé. (Marki.)
 - BUDAÖRS. "Sok és jó bor volt." (Kreisz, Budaörs.)
1869. július első felében Franciaországban, Német-, Magyar- és Olaszországban a levegő sajátságosan homályos és ködös volt. Prestel e feltűnő jelenség okát kutatva megállapította, hogy oka a kelet sváblandi láp égetésében keresendő. Június 5-13-ig, midőn a láp égés élénk volt, az ÉNY-i szél a füstöt az Alpesek felé terelte; június 6-án Salzburgban a füst már érezhető volt. Jún. 14-én erős déli szél mellett az Emden feletti légkör annyira tele volt azzal a finom füsttel, hogy 500 lépésnyire sem lehetett látni. Jún. 16-24-ig esős idő járt, mihelyt az eső elállt, a kelet sváblandi parasztok újból neki fogtak a láp égetésének, hogy megint 10-20 millió embernek alkalmatlankodjanak. Júl. 1-5-ig ÉK-i szél a füstöt Franciaország felé hajtotta, azután a szél megfordultával Thüningián és Szászországon át Ausztriába került, majd végül egészen az Adriai-tenger partjához ért. (Heller, 169.)
1869. június 27-én Tissandier léghajón felszállván, alulról az égboltot teljesen tisztának látta. Amint azonban este 7 óra 45 perckor 1200 méter magasságnyra jutottak, a Földön kiterjedt ködréteget vettek észre. Ez a réteg felső felületén teljesen sík és elég sűrű volt arra, hogy a vidék kisebb részleteit elfödje. Mint finom muszlin-fátyolon keresztül látszottak a Versailles melletti Trappes-nak tavai. Nyolc évvel később (1877) ugyanaz az észlelő hasonló jelenséget látott Jureme tájékán, mikor éppen úgy, mint az előbbeni esetben, a lenyugvó nap sugaraitól megvilágítva, tűzben állóknak tetszettek a vízfelületek. (Heller, 181.)

1870

- április. BÁBOLNA. Április 16-án a feltámadás körmenetelekor meglehetősen szép idő, többnyire derült, csak kissé szeles.
- 23-26. A kajszi és az őszibarack virágzása megkezdődött. A cseresznyefák részben virágba borultak, a körtékák is részben kivirágzottak. (Hochenberger, 11.)
- április 28. Tavasz fagy pusztított a szőlőkben. (Kertessy, 2 old.)
- május 3. BÁBOLNA. A cseresznye, körte, alma és szilvafák teljes virágzásban. (Hochenberger, 11.)

július 2. KADARKÚT. Borzalmas jégverés a Kadarkútiak minden termését tönkretette.

A velejáró özönvízszerű eső a megmaradt gabonának javarészét elvitte. (Acta Dioecetema, 1870. No. 904. Veszprémi püspöki levéltár. Közli Mózner László).*

augusztus 2. BÁBOLNA. Rendkívül erős, 3/4 óráig tartott záporosó. A kastélyudvarban áradást okozott. (Hochenberger, 11.)

szzeptember 21. UNGVÁR. A napfogyatkozás nem volt látható. (Rónay András.)

október 24. BÁBOLNA. Nagy, hatalmas északi fény este 1/2 8-9 óra között, Ny-ról ÉK. felé terült el és kiterjedése a horizonton 140°-ot tett ki. (Hochenberger, 11.)

október 25. JÁSZDÓZSA. Erős és tartós északi fény. (Aurora Borealis) (Zupkó Á. 270.)

1870. SOPRON. Enyhe telünk, január- és februárban mindig dolgozhattunk, de a május és június hideg volt és mindig esős idő. Gyenge bor év volt, gabonatermés jó volt. 1870. február 16-án d.u. 2 órakor világos nappal, napfényes időben szép színes szivárvány a nap felett. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– SARKAD. Igen bővelkedett csapadékokban az 1870. év is. A búza nagyon rosszul, az árpa, zab kitűnően, a köles, repce, tengeri középszerűen fizetett. Minőségre: a búza, tengeri, gyenge; az árpa, zab, répa, jó. (Marki.)

– PEST. Pesten november 30-án esett az első hó. (Az Időjárás 1899. (III.) 27.)

– BUDA. A leghidegebb nap Budán febr. 7. (-17.8); ÁRVAVÁRALJÁN febr. 8. (-32.9.) (u.o. 1901: 30.)

– EURÓPA. Az 1870-iki kemény hideg, mely különben későn köszöntött be, Oroszországból indult ki, s onnan nyugat és dél felé húzódott. A Balti-tenger mérföldekre jéggel borítva, a lengyel erdőségekből a farkasok Poroszországba átsétáltak, Litvániában pedig csordákban mutatkoztak és igen nagy károkat tettek. Párizsban 42, Montpellierben 40, Brüsszelben 46 napon át fagyott; a hőmérő Párizsban 12, Montpellierben 16, Koppenhágában 22, Perigluxben 23, Mouliusban 25 fokig szállt le, Csernovicban február 6-án 34° hideg volt. (Hanusz, IV:)

– EURÓPA, USA. 1870/71-iki tél: a december (1870) utolsó harmadában uralkodó hideg jan. 1-én már fölötté erős volt; január 6-ikától kezdve Európa nagy részében a hideg igen tartós lett. A hidegön közepe és legnagyobb foka a muszka területre esett. Január 5-én Jekaterinburgban -34°, ezzel ellentétben Pétervározt, Helsingtonban és Revalban csak -5-6° fok volt észlelhető. Január 6-án hirtelen megváltozott, Nyugat-Európában keményebb idő van, a fagy és a lágy idő január 22-ig váltakozott. Jekaterinburgban 33°, Kazánban 29°, Moszkvában 25° hideget jelzett a hőmérő. Január 21-én az idő Muszkaországban hirtelen megváltozott és Jekaterinburgban a higany -14 fokra ment föl, Nyugat-Európában azonban beállott a nagy hideg, ÉK-ról a Fehér-tenger Botteni és Finn öböltől Közép-Európán keresztül egészen nyugat Franciaországig a Calais csatornán és Északi-tengeren át a Brit szigetekig terjedt. Január 23-án Arhangelszkben -32° volt a hideg. A tartós hideg miatt nemcsak a folyók, hanem a Keleti- és Északi-tenger, sőt a Calais-csatorna öblei, kikötői és partja jéggel voltak borítva. A dán vizeken még nem fordult elő annyi jég, mint akkor; már új évkor erős jégzajlás volt a Kattegaton, Iceland és Svédország között pedig annyira befagyott az Oresund, hogy nemcsak gyalog, de kocsikkal is keresztül mehettek; hasonló eset negyven év óta nem fordult elő. Észak-Amerikában is a jelen században eddig ez volt a legkeményebb tél. Olyan vidékeken, ahol addig sohasem tapasztalták; a

* Mivel Kadarkút a környék legmagasabb pontja (vízválasztó), a jégverések el szokták kerülni. Mintegy körben járnak a "viharfelhők". Ujjabban az 1950-es években volt mindent elpusztító jégverés. Akkor villamosították a községet, ezért ennek tudja be a nép a katasztrófát. (Mózner László.)

farkasok egész csordában jelentek meg, Warren Countryban egy mezőgazdát, Illinoisban 41 juhot téptek szét; Wisconsinban oly veszélyessé tették a közlekedést, hogy gyalog, vagy lóháton csak társaságban és kellő fegyverzet mellett volt biztos az utazás. (Hanusz, IV.)

- KOLOZSVÁR. Későn köszöntött be az igazi tél, február 7-én azonban 27 fok hideg volt Kolozsvárott; mezőn és erdőben nagy károkat okozott, a vadakat s más állatokat, valamint a madarakat erősen megdézsmálta; a megfagyott egyének száma borzasztó volt. A rá következő karácsonykor ellenben kihajtottak a bokrok, virágzott az ibolya a szabadban úgy, mint márciusban szokott. (Hanusz, II.)
- PÁRIZS. 1870/71. Párizsban a télnek 52 fagyos napja volt, a tél leghidegebb napján a hőmérő -21.3 fokot mutatott. (Hanusz, V.)
- MONARCHIA. Feichenben 1870. februárban -34 fok. Tarnopolban -33.8, Csernovitzban -35.0 fok hideget olvastak le. (Heller, 47.)
- DREZDA. Drezdában 1870. október 24-én északi fényt észleltek, mely tünemény Európaszerte, tehát nálunk is magára vonta a figyelmet, képe az alább idézett helyen közölve. (Heller, 356, 358.)
- BALATON. (226) A balaton FŐ-KAJÁRi halászház esete 1868-ban hasonló ehhez; ekkor már hírlapok is voltak, talán szépen le is írták, azért tehát csak röviden beszélem el. (19-en voltunk, a halászgárda látta, hogy vész jön: "Siessetek legények, fürgeteg jön." (227) "A vész leért a BALATON jegére. Ahova lép: lába alatt csikorogva törik össze a vastag jég. A halászgazda látta a veszedelmet, nógatta a legényeket, a hálót meg kell menteni, ára 500-600 Ft. Végül is mind a 19 legény és a halászgazda is elpusztult." Uo. I.köt. 231 old. "Furcsán járt a VESZPRÉMi Káptalannak egy uradalmi Kancelistája 1846-ban. Szabó Károly volt a neve. (KILITből jött látogatóba Veszprémbe, s egy vasárnapi napon haza akart menni a maga uradalmi kocsiján.)" "Ha KENESE felé kerül a rendes országúton, akkor öt-hat óra az útja. Ha pedig a jégen mehet torony irányában, másfél óra alatt hazaér. Lement tehát ALMÁDIBA szerencsét próbálni. Szép napos idő volt. Enyhe levegő pár nap óta, a jég felszíne olvadóban. Kérdezte az almádi csárdást: át lehet-e menni kocsival a jégen? Pénteken még láttam vásárosokat a jégen, de azóta nem. Azóta meleg idő van. Tenyérnyi víz volt a jég színén. Néhány napnak olvadása. De maga a jég is szivacsossá lett, s hajladozott a kocsi alatt. Bizony vissza kellett volna fordulni a jégről. De a két ló azt mondta nem oda Buda, ha a kocsisnak nincs esze, ha a kancellistának sincs esze, akkor menjünk csak előre. (végre kikötöttek a lovak a SIÓFOKI vendéglő udvarán. A kocsiban megdermedve a kancellista, a bakon a kocsis lógó fejjel, eszméletét veszítve, hetekig kezelik, dörzsölik, ápolják míg végre magukhoz tértek." Eötvös Károly: Utazás a Balatonon (Term.Tud. Közl. Budapest, 1901.)

1871

május 4., 11. UNGVÁR. Fagy, dér. (Rónay András.)

szeptember 15., 16. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András.)

november 7. PESTen esett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. 1.)

1871. SOPRON. Szigorú télünk volt, sok hó és hideg. Az év inkább nedves volt, mint száraz, a nyár száraz, az ősz azonban nedves. Jó közepes bor és gabonatermő év. (Bruckner-kronika, Sopron.)

METEOROLOGIAI ÉS FÖLDDELEJESSÉGI MAGY. KIR. KÖZPONTI INTÉZET

ÉVKÖNYVEI.

KÖZI

DR. SCHENZL GUIDO.

Admonti ez. Benedek r. káptalanbeli, a hung. tudom. akadémia és a cs. kir. birodalmi földtani intézet levelező, a kir. m. v. társaságtudományi társulat, a „Société Impériale des naturalistes de Moscou” a az ausztriai meteorol. társulat rendes tagja és a meteorológiai és földdelejségi magy. kir. központi intézet igazgatója.

I. KÖTET. 1871. ÉVFOLYAM.

JAHRBÜCHER

DER KON. UNG.

CENTRAL-ANSTALT FÜR METEOROLOGIE UND ERDMAGNETISMUS

VON

DR. GUIDO SCHENZL,

Rechnungsführer zu Admont, der ungar. wissenschaftlichen Akademie und der k. k. geologischen Reichsanstalt correspondirendem, der „Société Impériale des Naturalistes de Moscou” und der österreich. meteorologischen Gesellschaft wirklichem Mitgliede, Direktor der kónl. ung. Central-Anstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus.

I. Band. Jahrgang 1871.

ORSZÁGOS METEOROLÓGIAI SZOLGALAT
KÖNYVTÁRA

1871. ÉH. 01. 1871-75.

BUDAPEST, 1873.

NYOMATOTT A MAGYAR KIR. EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

ORSZÁGOS METEOROLÓGIAI INTÉZET

1871. ÉH. 01. 1871-75.

85. R

A Meteorológiai és Földdelejségi magyar királyi központi Intézet Évkönyvei hivatalos kiadvány sorozat I. kötetének kétnyelvű címlapja.

PEST-BUDA	Hőmérséklet °C	Csapadék mm
Június	16,9	84
Július	22,1	14
Augusztus	21,1	49
nyár	20,0	147

(Term. Tud. Közl. 1892. 4.)

- BUDA. Az 1871. dec. 14. leghidegebb nap BUDÁN (-16.2); ÁRVAVÁRALJÁN (-30.3) (Az Időjárás, 1901: 30.)
- ALFÖLD. 1871-ben karácsonykor 20 fokos hidegek jártak, de nem tartósan az Alföldön. (Hanusz, II.)
- MAGYARORSZÁG. A zivatarokban szegény évek közé tartozik. A zivatarok időbeli eloszlása normális, a maximum júniusban van. Zivatarokban különösen szegény a Dunántúl, a Duna-Tisza köze és az Alföld dereka (15 zivataros napon alul); ellenben gazdag Erdély közepe, Orsova vidéke s a tenger melléke (30 zivataros napon felül) (Héjas, 116.)
- USA. Az Egyesült Államokban az 1871/72-iki tél rendkívül sokáig tartott; már 1871 novemberben beköszöntött a hó és márciusig kitartott. (Természet, Tud. Közl. 1872: 264 után Hanusz, változások 285.)
- ÁZSIA. 1871-ben Karácsonykor Sanghaiban korcsolyáznak, Kelet-Indiában hüvelyk magas volt a hó; januárban Tobolszkban 40 fok hideg. (u.o. 291. l.)
- AUSZTRÁLIA. Ausztráliában 1871. Karácsonykor rendkívüli forróság uralkodott, Adelaide-ből jelentették, hogy a légmérséklet 12 napon és éjen át 82 Fahrenheit (= 27.8°C.) foknál csekélyebb nem volt, hideg fürdőre gondolni sem lehetett, mert a vízvezeték hőmérséklete 79 Fahrenheit fokra emelkedett. (u.o. 294. l.)
- EURÁZSIA. A hőmérő dec. 9-én Párizsban 21.5, Montfermailben 22, Aubervilliersben 24, Rheimsben 25, Namouriban 26, Vichyben 27 fok hideget mutatott. Kelet-Indiában karácsonykor hüvelyk nagyságú hó volt. Sanghaiban (China) ekkor korcsolyáztak. (Hanusz, IV.)
- ARGENTINA. október 21-én Argentínában hatalmas földrengés volt, mely különösen Orán területben okozott nagy pusztítást. (Természet Tud. Köz. 1874: 13.)
- ÁZSIA. Szibériában Verchojanszk nevű helységben 1871-ben -63.2°C-t olvastak le mint legalacsonyabb hőmérsékletet. (Heller, 44.)

1872

- március 20. JÁSZDÓSA. A fák virágzanak. (Zupkó Á. 270.)
- július 15. JÁSZBERÉNY. Du. 5 órakor dió nagyságú jég, sok ablakot ver be, s a szőlőt tönkreteszi. (Zupkó Á. 270.)
- augusztus 8. JÁSZBERÉNY. Este 9-10 óra közt nagy szél volt, mely óriási kárt okozott az egész határban: a szőlőket a jég verte el, úgyhogy a termésre alig van remény. (Ferencesek, Merk T.)
- november 17. UNGVÁR. Reggel nagy kettős szivárvány. (Rónay András.)
- november 1 – december 31. UNGVÁR. November 1-től az év végéig dühöngött a kolera. (Rónay András.)

december 19. BUDAPESTen leesett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.1.)

1872. JÁSZDÓSA. Cholera. (Zupkó Á. 270.)

1872. SOPRON. Ebben az évben enyhe telünk volt, nem volt sok hó sem, nagy hidegek. Az év inkább száraz volt. Bor és gabonatermést illetőleg közepes esztendő, bor közepes termett, de sok. (Bruckner-krónika, Sopron.)

PEST-BUDA	Hőmérséklet °C	Csapadék mm
Június	18,7	78
Július	21,7	50
Augusztus	19,9	78
nyár	20,1	206

(Term. Tud. Közl. 1892:4)

Rendkívüli enyhe időjárás volt az év utolsó két hónapjában. (Az Időjárás, 1901. (V.) 20.)

– MAGYARORSZÁG. Magyarországon kolera lépett fel, és nagy pusztítást okozott. 1872. október 18-tól 1873. október végéig közel fél millió ember betegedett meg, s több mint 180 ezer ember halt meg. (Term. Tud. Közl. 1910, 723.)

– BUDA. A leghidegebb nap Budapesten január 2. (-8.1.) SZEPES-IGLÓN január 1. (-23.0.) (u.o. 1901:30.)

1872. januárban Tobolszkban a hideg 40° volt, ugyanakkor Ausztráliában rendkívüli forróság uralkodott, Adelaidból jelentették, hogy a légmérséklet 12 napon s ugyanannyi éjen át 82 Fahrenner (27,8°C) foknál csekélyebb nem volt. Hideg fürdőre gondolni nem lehetett, mivel a vízvezeték hőmérséklete 79°F (26,1°C) megre emelkedett. Zanzibárban februártól május végéig folyton esett az eső. Viszont Amerikában az 1872/73-iki tél a mienkkel ellenkezőleg magas hideg fokok és rendkívüli havazásokkal tűnt ki. Az Egyesült Államok K-i partjain karácsony táján ÉK-ről jött olyan nagy hózivatar uralkodott, mely megakasztott minden közlekedést, a kikötők be-rekedtek és számos ember megfagyott. Minnesotában január első felében oly rettenetes hózivatar garázdálkodott, hogy mint ijesztő esemény sokáig a nép emlékében fog maradni. Körülbelül 400 emberélet esett e hózivatarok áldozatul; hevessége oly fokú volt, hogy a szabadban lévők alig bírtak menekülni. A hó a házakat egészen eltemette, csak a kémények látszottak ki. Oly végzeteljes volt a szerencsétlenség, hogy Minnesota kormányzója a törvényhozó testületől az állam segítségét sürgetve kérte. A London-News szerint Új-Angliában karácsony napján tizenöt év óta a leghidegebb volt, reggel a hőmérő 28.9°C hideget, délnél pedig 22.2° hideget mutatott. New-Hampshireből érkezett táviratok a legkeményebb hideget jelzik, amerikai Libanczban -31°C, Lancasterben -42.8 °C, Whitefieldben pedig 48.3°C hideg volt. A Mississippi 15 év óta ekkor fagyott be megint. December 27-én egy angol mf. széles és 3 angol mf. hosszú, több láb vastag jég tömeg az Ohio megáradása miatt a Misszissippin fönnakadt, megindult, s alsó folyásánál a gőzflottát elérte, 20 hajót annyira megrongált, hogy a kár 4 millióra rúgott. (A Zeitr. der Öster. Geselhsch. für Meteorologie 1873: 4.sz. után Hanusz II.)

– KECSKEMÉT. "1872-ben december végén virágzott a temetőben sok mezei növény, még január közepén is sok helyt támadt aggodalom az iránt, mikép lesz beszerezhető tél folytán a nyári szükségletre megkívántató jégkészlet. Kecskemét ekkor Csch-

országból volt kénytelen néhány waggon jeget hozatni. Fölkapottak a jéggyártó gépek."

- VEZÜV 1872. áprilisban kitört. Ez az erőszakosabb működéséhez számítható. Már a füst mérete szokatlan nagy, de a föld alatti morajt is oly erősnek írja le egy akkor tartózkodó angol, hogy egymás beszédét nem hallhatták. A kitóduló láva tömege és a bombák száma és nagysága is a rendes kitöréseken felül említik. Ennél a vulkáni tevékenység minden szokott fázisa megvolt nagy intenzitásban. A kráter alakját egészen megváltoztatta. (Szabó József, 154.)

1873

tavaszi. KŐSZEG. Tavaszi fagy Kőszegen. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

május 1. UNGVÁR. Nagy dér és fagy. (Rónay András.)

nyár. UNGVÁR. Nyáron kolera. (Rónay András.) (Sok rokonomat vitte el. Dr. Rónay Árpád megjegyzése.)

június 2. BUDAÖRS. "Június 2-án Spanyolréten a villám a diófa alatt agyonütötte Pracher Lipótot és Thierhold Terézt, egy Albiker Mária Anna nevű asszonyt is a határarokban levitt (a víz) egész az utcáig, de azért életben maradt." (Kreisz, Budaörs.)

július 12. KAPOSVÁR. 1873. július 11-én és 12-én érte el a kánikula a városban a tetőpontot. Ezeken a napokon délben napon 38 fokot, árnyékban 28 fokot mutatott a "hőmérő". A nagy forróság ellenére tovább gyűrözött az idősebb városi polgárok tiltakozása a "frei dámák" központba költözése miatt. (Somogyi Néplap, 1913. VII. hó. Dr. Réthly.)

július. KAPOSVÁR. 1873 júliusának első hetében szinte kiürült a város, aki csak tehette, a környékbeli szőlőspincékbe menekült a nagy szárazság és por elől. (Somogyi Néplap, 1973. VII. hó Dr. Réthly.)

augusztus. KAPOSVÁR. 1873. augusztusának első hetében nagy izgalom ülte meg a várost a megye északi és déli részében elterjedt kolerajárvány miatt. (Somogyi Néplap, 1973. augusztus 31.)

augusztus 1 - szeptember 8. JÁSZDÓSA. A choleraiban elhaltak 27-en. (Zupkó Á. 264.)

szeptember. KAPOSVÁR. 1873. szeptember 27-én vasúton megérkezett az új zárdaépület avatására Pribék veszprémi kanonok. A Korona fogadó felé hajtató előkelőséget nemcsak harangzúgás, hanem a "mozsarak durrogása is fogadta." Két nappal később az iskola felavatásakor nagy bankettet tartottak a Korona szálló minden helyiségében a felavatott zárda és az aszály sújtotta inségesek javára. (Somogyi Néplap, 1973. IX.29.)

szeptember. KAPOSVÁR. 1873. szeptember derekán a féléves szárazság miatt Kaposváron is inségakciót szerveztek. Roboz István, a helyi irodalompartolókkal Kaposváron és a járási székhelyeken hangversenyeket, színielőadásokat tervezett. Ezenkívül a megyeszékhelyen 5-10 krajcáros belépődíj ellenében úgynevezett "Penny felolvasásokat" is rendeztek.

A tanfelügyelő ezekben a napokban közölte, hogy a megyében a tanköteles gyermekek 12 százaléka egyáltalán nem jár iskolába. (Somogyi Néplap. 1973. szept. 22., Réthly)

október. KAPOSVÁR. 1873. októberének első napjaiban a korábbi hosszú szárazság után esős napok, majd a "legszebb meleg idő kedvezett a szüretelőknek. S a szőlő sokat érett a közelebbi napok alatt." A helyi bank a múlt évben biztosítottaknál, akiket az aszály teljesen tönkretett, megkezdte a végrehajtást az elmaradt biztosítási díjakért. (Somogyi Néplap, 1973. október 6. Réthly.)

november 22. BUDAPESTen leesett az első hó. (Az Időjárás 1899. (III.) 171.)

– JÁSZDÓZSA. Sovány év. (Zupkó Á. 270.)

– SOPRON. Enyhe tél volt, kevés hó és hideg. Bor közepesen sikerült. Május 30-31-én nagy dér a szőlőkben s a mezei terményekben sok kárt okozott. A gabona rosszul sikerült egész Magyarországon. Éhinség lépett volna fel, ha más országokból gabonát, lisztet nem hoztak volna a vasuton. Sok millió métermázsa liszt és gabona érkezett Oroszországból, Lengyelországból és Amerikából, stb. (Bruckner-krónika, Sopron).

– ABONY. "Augusztus elején egyszerre megdőbbségtől nagy erővel kitört a kolera, mely városunkban Sept. 18-ig tartott. Ehhez fogható nagyságú csupán az 1831-ki volt, mely ez évit csak az észvesztő elrémüléssel multa fölül. Most is volt nap, mint például Sept. 1. és 2-ka, midőn 19-en, 21-en haltak meg egy nap. A város hivatalnokai között is elhalt, benne a még csak pár hó óta hivatalnokoskodó Molnár Zsigmond pénztárnok, s a bírót helyettesítő Bacsa Ferenc tanácsnok, az intelligenciából is néhányan. Elhaltak összesen a Kath. részről 192-en, reform. részről 37-en izraelita részből 23-an, összesen 252-en." (Kiemeli az orvosok (3) önfeláldozó munkáját. (Abonyi L. Abony, II. 474.)

ABONY. Mint rendesen minden emberi járvány után az állatok járványa is bekövetkezett. Kovács Zsigmond tanyáján novemberben kiütött a keleti marhavész, de amely ügyesen elzárván a közlekedéstől csirájában elfolytatott, de ez azon jó eredménynek volt indító okára, hogy városunkban az állatorvosi állomás rendeztetett. (Abonyi L., Abony, II. 474.)

PEST-BUDA	Hőmérséklet °C	Csapadék mm
Június	18,7	78
Július	23,2	8
Augusztus	22,6	18
nyár	21,5	104

(Term. Tud. Közl. 1892:4.)

A leghidegebb nap BUDAPESTen február 15. (-7.8); CSIK-SOMLYÓn február 16. (-18°.)

– MAGYARORSZÁG. április 14-én Kisteleken Csongrád vármegyében fürödtek a gyermekek a falu mellett álló vízben, 23-án pedig teli volt hóval a Vértes és Naszály hegy VÁC körül, KECSKEMÉTen havazott május 1-én és fűteni kellett utána hetckig. (Hanusz II.)

– BÉKÉS. vármegyében kegyetlen kolera pusztított. (Karácsonyi 2., Békés m. tört. 1: 469.)

– KERTA. "1873-ban szűk termés, egy kereszt alig adott egy fertály mérőt." (Süle, Időjárás, 1949. 314.)

– KECSKEMÉTen epemirigy, (hányszékelés=cholera) pusztított. (Hornyik. Kt. Gazd. tört. I. 105.)

– SOMOGY M. Az 1873-iki somogyi éhinség. Az 1873. év országos kolerajárvány mellett elemi csapásokkal is sújtotta a vármegye népét. A rossz termés miatt, tél közepén, éhinség fenyegette a legszegényebb néposztályt és a kisgazdákat. Hogy rajtuk segítsenek, az országgyűlés felhatalmazta a kormányt, hogy a vármegyében tízezer forint értékben közmunkákat végeztesen.

A másik módja a segítségnek a gabonakiosztás volt. Miután több község maga segített

408 V A: 168
für Km 765/10
10. A L É G.
NÉPSZERŰ LÉGTÜNETTAN.

(METEOROLOGIA)

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL HAZÁNK LÉGTÜNETI VISZONYAIRA.

A MŰVELT RENDEK SZÜKSÉGEIHEZ ALKALMAZVA.

MAGYAR HÖLGYEK DIJÁVAL

A M. TUD. AKADÉMIA ÁLTAL JUTALMAZOTT PÁLYAMUNKA

IRTA

S Z A B Ó I G N Á C Z,

EGRI FŐ-GYMN. NYILV. REND. TANÁR.

KÉT FÖLDABROSZSZAL S SZÁMOS ÁBRÁVAL.

Ára 1 frt 50 kr.

B U D A P E S T,

EGGENBERGER-FELE AKAD. KÖNYVKEZESKEDÉS.

(Hoffmann és Molnár)

1874.

A Magyar Tudományos Akadémia MAGYAR HÖLGYEK DIJÁVAL jutalmazott Szabó Ignác egri főgimnáziumi tanár tollából származó **A LÉG, NÉPSZERŰ LÉGTÜNETTAN** (Meteorológia) című 1874-ben megjelent könyv címlapja.

Szabó Ignác **A LÉG** című könyvében szereplő szél és csapadék eloszlás világ-térképek 1874-ből.

magán (kölcsöngabona vásárlással), a vármegye kb. 5400 mérő rozsot és kukoricát vásárolt s ezt a községek útján, kölcsönképen kiosztotta az inséges birtokosok között. (Csánki Dezső szerkesztésében: Somogy vármegye, p. 567-68.)

- SZAMARA környékén inség volt, ismertette Tolsztoj Leo gróf, különben elhallgatták volna a borzasztó állapotokat az orosz lapok. (Hanusz, V.)
- DÉL AMERIKA. Július 6-án nagy földrengés Argentínában, mely különösen Oran kerületben okozott nagy pusztulást. (Természet, Tud. Közl. 1874: 13.)
- USA. November 23-án Nevada amerikai állam sziklahegységében egy új tűzhányó keletkezett, mely még a következő évben is működött. (u.o. 1874:88.)
- OLASZORSZÁG. Az Etnán Sziciliában a Cara inglese mellett 2942 méter magasságban a tenger felett, 1873-ban Baltzer erős jégesőt tapasztalt. (Heller, 251.)

1874

április 29-30. "Kései tavaszi fagy" jobban a hegyek alsó részein vagy a nem éppen magas hegyeken levő szőlőhajtások s egyéb gyengébb növények elfagytak." (Kertessi 2 old.)

április 29-30. TAKTABÓJ (Szabolcs m.). Fagyott.

május 1., 2-ra virradólag szintén fagyott, minden kikölt paszuly, tengeri elfagzott, valamint az árpa és más kalászos növények is sokat szenvedtek. Hó május elsején is esett. (Berzeviczy E. naplója, 57 old.)

május 15. UNGVÁR. Dér! (Rónay András.)

november 12. BUDAPESTen leesett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.), 27. l.)

PEST-BUDA	Hőmérséklet °C	Csapadék mm
Június	20,7	87
Július	24,6	55
Augusztus	19,6	82
nyár	21,6	224

(Term. Tud. Közl. 1892.: 4.)

A leghidegebb nap BUDAPESTen febr. 3. (-14.4.); NAGYSZEBENben jan. 2. (-31.2.) (Az Időjárás, 1901:30.)

– MAGYARORSZÁG. A fenyőszú a királymezői erdőhivatal területével határos galíciai nadvornai és szolotvinai uradalmi erdőket és a híres cseh-erdő déli részét is veszedelmes mértékben megtámadta és jelentékeny erdőterületet pusztított el. (Természet Tud. Közl. 1874:256.)

– JÁSZDÓSA. A termés rosszabb az 1863-ikinél.* (Zupkó Á. 265.)

– JÁSZDÓSA. Üstökös észak-nyugati irányban. (Zupkó Á. 270.)

– TORONTÁL. 1874-75. A keleti és hamvas vándorsáska együttesen lepte el óriási számban Torontál megyében Ó-BECSE. SZER-ITTEbe és ELEMÉR vidékét, ahol 5000-7000 ember irtotta. Torontálban átsapott a sáska TEMESbe (Füstkutra) is. 1875-ben a bevezetésben már említett kereplő sáska (Psophus stridulus L.) tett kárt Küküllő megyében NAGY-BUN határában (Emich-Jablonowski.) (Kadocsa, 93.)

* Eszerint 1863-ban rossz termés volt, de nem jegyezték fel, csak itt említeti a naplóíró.

- SOPRON. Ebben az évben sok havunk és hidegünk volt a télen. Az egész év nedves volt, július és augusztusban nagy felhőszakadások, amelyek a földeken kimosták a gabonát, terményeket s nagy károkat okoztak. Bor termés közepes, úgy szintén a gabonák is. Ebben az évben FERTŐ-től már halakat hoztak Sopronba a halpiacra, de csak kicsinyeket. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- GYÖNGYÖS. "Az 1874-ik év kevés terményt ugyan, de oly kitűnő minőségűt, kevés reménységű bort hozott a jó gyöngyösieknek és a vidéknek, melyen csak nagy ritkán jelent meg hegyeinken."
Nagyobbserű elemi csapások nem mutatkoztak, csak az ártatlan jól dalolható tücskök szaporodtának el annyira, hogy egyik újságban következő közlemény jelent meg.: "A tücskök száma oly nagy, hogy a napszámosok nem merik ruháikat a földre tenni, egy bátorkodott, és azt vette észre, midőn öltönyét elvitték." (293. l.)
"Szent-László napja ugyancsak beköszöntött, s emlékül magával vitte a borzasztóan megáradt nagypatak valamennyi fahidját. Ez évben különösen Füged és vidéke lőn a vízáradás által tükre téve." (295 l.) (Ether Sebők László: Gyöngyös és vidéke.)
- DÉL-AMERIKA. Dél-Braziliában nagy hóesés. (Hanusz, V.)
- ALGÉRIA. Május hóban Oran és Algir közt a sáskák olyan nagy mennyiségben lepték el a vaspályát, hogy emiatt a vonat több órai késéssel érkezett Algirba. (u.o. 1874: 214.)
- HONGKONG. Szeptember 22-én Hongkongban oly nagy orkán (tájfún) dühöngött, melynek több mint ezer ember esett áldozatul. A város is nagyon megsérült, öt hajó elsüllyedt, hatot nem találnak, kettő zátonyra jutott, háromnak pedig árbocai törtek el. (u.o. 1874:340.)
- FINNORSZÁG. Júliusban a Lappföldön rendkívül nagy hideg volt, mely miatt a gyémánt bányászt meg kellett szakítani. Több ember megfagyott. (Természet Tud. Közl. 1874. 340. l.)
- LATIN-AMERIKA. Szeptember hóban Antiquában (Ö-Guetamalában) földrengés a várost teljesen rombadöntötte. A föld nemcsak vízszintes, de tetőirányban is hullámzott s ez utóbbi irányban a hullámok 3 cm-re emelkedtek. A romok közt több mint 200 ember lelte halálát. (u.o. 1874. 14.)
- INDIA. A legerősebb ciklonok egyike volt az, mely 1874. okt. 15-én és 16-án a Brahmaputra torkolatának közelében Bengálban dúlt. Kiterjedése az örvény homlokfelületén kb. 120 km, vonulási sebessége óránként 170 km volt. Amely téren a vihar pusztító erővel dúlt, annak átmérője 38 km volt. A vihar centruma a Balasore és Midnapore kerületeken haladt végig. A Midnapore kerületben 3049 ember vesztette életét; azonkívül 17.600 db. házi állat pusztult el. A Balasore kerületben 200 ember veszett el, a szarvasmarhának fele elpusztult, a házaknak 3/4 része rombadőlt. Alig maradt épen egy fa is és a megáradt patakok és folyók ember- és állathullákat vittek a tengerbe. Burdiván kerületben 99 ember pusztult el; a házaknak 29 százaléka összeomlott, egy vasuti vonatot a vihar megállított, s aztán mind a husz vasúti kocsit feldöntötte. A vihart mindenütt erős esőzés követte, a pusztítások egy részét a víz áradások okozták. Huszonnégy óra alatt Midnapore kerületben 254 mm, Burdiwaiban 210 mm, Moorsed Habadban Lalgolah helységben 414 mm volt a csapadék. (Heller, 292. köv.)
Kelet-Indiában az esős időszak 1874-ben október elejéig tartott, de e hó 10-étől kezdve már beállott a száraz idő. (u.o. 297.)

1875

február 16. SZATHMÁR. "A hideg 25-27° Réaumur szerint (-31.3 ill. -33.8°C). Szepes és Sáros megyékben emberek fagytak meg e napon." (Zupkó Á. 270.)

május 15-16. UNGVÁR. 16-án reggel csekély dér. (Rónay András.)

június 26. BUDA. Borzasztó vihar és felhőszakadás, mely alatt az "ördög árka" beszakad. Mintegy 200-an elvesztek. (Zupkó Á. 270.)

június 26. ÓBUDA. Oly hatalmas felhőszakadás volt jégesővel és zivatarral, hogy mi az Öreghegyen lévő szőlőnkből egy akó bort sem kaptunk. A Sánc utcánál (ma Föld utca) a víz az ablakokon át be- és kifolyt, és a vizet szivattyúkkal kellett kivezetni. Az újlaki plébánia templomba is betört, mindent felborított, több ház beomlott és több gyermek elpusztult. A Krisztina- és Rácvárosban több ház beomlott, berendezési tárgyak és több ember elpusztult. (Krenn Gy. Scenger E. 286.)

június 26. BUDAÖRS. "Június 26-án óriási zivatarunk volt a budaörsi és budai határban. Olyan erősen esett, villámlott és vert a jég, hogy emberemlékezet óta nem tudtunk volna ilyet elképzelni. Budán igen nagy kárt okozott a víz. Sok házat lerombolt; sok ember és állat elpusztult." (Kreisz, Budaörs.)

augusztus 7. VÁL. Levél:

"Kedves Professzor Uram,

érdeklődésedet alábbiakban igyekszem megválaszolni:

Az Ördögárokmal kapcsolatban: a június 26.-i felhőszakadás nem 1876-ban, hanem 1875-ben volt (1876 februárjában árvíz volt) és ennek a hordaléka tömte el az Ö.-t. A tabáni rész ekkor már boltozott volt, de beszakadt. 1872-ben már elhatározták a boltozását, hozzá is fogtak a Karátsonyi palotától (a Krisztinában, a mai Kuny Domokos utca mellett; a Krisztina körút sarkán) lefelé, tehát a Tabán irányában. Az 1875. évi felhőszakadás idején a boltozás már elérte a tabáni Fehérsas-teret."

Az adatok forrása: Dr. Gerlőczy Gyula – Dr. Dulácska Géza: Budapest és környéke természetrajzi, orvosi és közművelődési leírása. Bp. 1879. ahol több érdekes adat is található e mű III. kötetében. Az Ö.-ra vonatkozóan a III. köt. 30-31. oldalán.

1875. MAGYARORSZÁG. Az olasz sáska Moson, Szatmár és Felső-Fehér* vmben pusztított. (Kadocsa, 98.)

– SOPRON. Ebben az évben is szigorú telünk volt, sok hóval és hideggel. A február nedves, a március kissé száraz. Az év nagyobbrészt nedves, bor sok, de közepes asztali bor termett. Gabona jó sikerült. Szalma, széna és sarjú általában takarmány mindenben sok termett. (Bruckner-krónika, Sopron.)

– BUDAPESTen november 21-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.)

– BUDA. Az 1875/76. évi hideg telet követő nyár határozottan melegenek mondható. (Term. Tud.Közl. 1892:1.)

* Erdély egyik 1876-ban megszüntetett vármegyéje. (Réthly)

PEST-BUDA	Hőmérséklet °C	Csapadék mm
Június	20,7	87
Július	24,6	55
Augusztus	19,6	82
nyár	21,6	224

(u.o.4.)

A leghidegebb nap BUDAPESTen dec. 10. (-14.0), ÁRVAVÁRALJÁn febr. 25. (-27.4) (Az Időjárás, 1901:30.)

– VESZPRÉM. Veszprémben a szigorú tél, s nagy havazások miatt az utak több napig járhatatlanok voltak.(Bolgár,25.)

1876

február 23., 24., 25. MAGYARORSZÁG. BUDAPESTen és vidékén, úgy SZOLNOKon alul a TISZAMENTÉN nagy árvizek. (Zupkó Á. 270.)

február. JÁSZDÓSA. Nagy havazás. (Zupkó Á. 270.)

május 21. GYÖNGYÖS. "Május 21-iki vasárnap virradóra a nagy terméssel kecsegtető vidék egyszerre fekete színt öltött, elfagyott minden." (Ether Sebők László: Gyöngyös és vidéke.)

tavaszi KŐSZEG. Tavaszi fagy KŐSZEGen. (Szőlőkönyv.) (Visnya A. közl.)

május 19-20. UNGVÁR. 20-án reggel minden elfagyott. A nedves hőmérő -1.6 fokot mutatott. (Rónay András.)

május 21. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Virradóra minden elfagyott, a gabonából nagyon kevés maradt, a búza is ami közel volt a fej kihányáshoz elfagyott, ugyesintén a tengeri, krumpli és paszuly is lefagyott." (Berzeviczy E. naplója, 62.)

május 21. JÁSZDÓZSA. Nagy fagy. (Zupkó Á. 270.)

ALFÖLD. "Május 21-iki vasárnap virradóra a nagy terméssel kecsegtető vidék egyszerre fekete színt öltött, elfagyott minden." (Szabó J. 297 lap.)

1876. MAGYARORSZÁG. KESZTHELY határában, Torontál és Temes megyékben jelentek meg sáskarajok. (Kadocsa, 93.)

Az olasz sáska Kolozsvár mellékén. Hajdúböszörmény és Hajdunánás határában. Békés megyében, Csongrád megyében, Szentes vidékén, továbbá Torontál megyében Felsőittebe és Zombolya vidékén pusztított. (Kadocsa, 98.)

– SOPRON. Ebben az évben hosszú, hideg telünk volt sok hóval, s mikor a hó elment, márciusban egész Magyarországon oly nagy áradások voltak, hogy sok város és falu víz alatt voltak, sőt egyes falukat majdnem elvitte az ár és emberek ezrei hajléktalanul maradtak. A mi patakjaink is sok kárt tettek, borpincéink víz alá kerültek, s egész nyáron át víz volt a pincékben. Május 19-20-án fagy volt, amely a szőlőkben sok kárt tett. A szüret gyengén sikerült, sokan szüretjüket egy kosárban, rostában, vagy egy puttonyban vihették haza. Egy font szőlő 1-2 akó mustot adott. Egészében véve gyenge bortermő év, s a gabona is rosszul sikerült. 1876-ban a FERTŐ-tó ismét nagyobbodott, s az emberek a tó melletti falvakból sok halat hoztak halpiacunkra. (Bruckner-krónika, Sopron.)

- BUDAÖRS. "Nagy volt az árvíz BUDÁN és PESTEN. Csónakkal a Szarvas-tértől (ma Szebenyi Antal tér) a Margit hidig lehetett menni az utcákon." (Kreisz, Budaörs.)
- DUNABOGDÁNYt árvíz pusztította. (Thirring. Budapest, Duna-jobbparti környéke. Budapest, 1920. 187. old.)
- SZENTES. A TISZA, KÖRÖS, KURCSA, KÓRÓGY áradásai voltak az 1876-iki évben. Kivonat Szentés város történetéből.
- BUDAPESTen november hó 4-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.)
- BUDA. A leghidegebb nap BUDAPESTen jan. 9. (-16.3), PETROZSÉNYben jan. 7. (-31.0) (u.o.1901.30.)
Az ez évi (1875/76) hideg telet követő nyár határozottan melegnek mondható. ((Term.Tud.Közl. 1892:1.)
- VESZPRÉMben 1876-ban a tél oly enyhe volt, hogy még a rovarok is előbujtak. Február 6-án nagy hó esett, hogy a közlekedés több napig szünetelt. Február utolsó napjaiban a Tisza és Duna mellékét vízáradások pusztították. ((Bolgár, 25.)
- KECSKEMÉT. Január hónapban egy ízben 23 fokos hideg volt, de február 16-án túl már nem fagyott, az árvizek utána sok vidéket tettek tönkre, a termés szűken fizetett. Háromszéken március 19-től május 6-ig eső teljességgel nem volt, mely tartós szárazság ott különösen tavasz kezdetén szokatlan tünetény; július 11-én hó esett a Magas Tátrában. (Hanusz, II.)
- INDIA. 1876. novemberben egy pusztító orkán (ciklon) a Bengál-öbölben a Megma-delta fölött vonult el, s látszólag belekapaszkodott a tengerbe, miáltal a folyami vizet visszafordította, egy reflex hullámot alkotván, mely a delta-szigeteket 15-20 láb magasságú tömegével befelé 5-6 angol mérföldnyire elöntötte. Elpusztított számos falut és elsepert egy várost; az elveszett emberek számát 215 ezerre becsülik. Állatok is nagy számmal mentek tönkre, még legjobban menekült a bivaly, jobb úszó lévén, mint a többi. A holttestek a hullámokban ide, s tova hömpölyögtek, míg végre a tengerbe kerültek. (Szabó József, 24.)
- ÉSZAK-AMERIKÁban Utah és Nevada magas síkjain 1876 telén a Pacific-vaspálya vonatát, alig 8 km-re a nevadai Towano állomástól borzasztó hóvihar lepte meg. A 8 m-nél magasabbra felhalmozódott hóban a gőzgép sem előre, sem hátra haladni nem bírt. Hóékét küldtek segítségére; a két emeletes ház magasságú alkotmányt 12 gőzgép 600 lóerővel tolt előre, míg végre hihetetlen erőlködés és irtózatok köszén fogyasztással bírt a vonat Towanóba visszajutni. Útját csak napok múltán, az időnek enyhébbre fordulása után folytathatta. (Az Időjárás, 1901. (V:) 8.)

1877

- július 7. MÁRAMAROS. Zányka mellett Beregben több máramarosi paraszt fagyott meg. (Polgár, 25.)
- május 4. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András.)
- szeptember 19. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András.)
- szeptember 29. VESZPRÉM. Északi fény volt látható Veszprémben és vidékén f.h. 29-én esti 3/4 6 felé. A gyönyörű és a vidéken ritka szépségű é.f. egész pompájában 7 óráig tartott, s ekkor mintha elmosták volna az égről, oly hirtelen tisztul. (Egyetértés, 1877. okt.2.)
- 1877. SOPRON. Enyhe telünk volt kevés hóval, de annál több esővel, jóformán majdnem az egész télen lehetett munkálkodni. Bor sok termett, de csak közepes asztali bor.

- Gabona közepes sikerült. A FERTŐ-tó mindig nagyobb és halban gazdagabb lett. (Bruckner-krónika, Sopron.)
- december 12. BUDAPESTen december 12-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. old.)
- A leghidegebb nap BUDAPESTen márc. 13. (-14,5); CSIKSOMLYÓn dec. 31. (-24.4). (u.o. 1901:30.)
- VESZPRÉMBen 1877. márciusában nagy hózivatarok dühöngtek. (Polgár, 25.)
1877. szeptember 29-én szép északi fény tündöklött az égen. (u.o. 27.)
- FÜGED. "Ez évben különösen Füged és vidéke lőn a vízáradás által tönkre téve." (295.lap)
- GYÖNGYÖS. "A jó gyöngyösieknek is megérkezett egy, talán még a foglalási háborúnál is károsabb ellenségük az u.n. szőlő-hernyókban, melyek figyelemreméltólag ez év tavasza elején kezdetek fellépni, azaz hogy fölmászni a szőlő tetejébe, s elpusztítani a gyöngye növényzetet."
- "Ezen hernyó-faj nagyon veszedelmes lehet szőlészetünkre, melynek kiirtását nem ok nélkül rendelte el a főispán. Minden rendelet dacára is alig lesz valami eredmény, mert ha a bábbá változott pajor lipévé lesz, annyira előzőnli a szőlőket, hogy egy reájuk nézve kedvező időjárás mellett az egész szőlőterületünkre oly csapást mérhet, mely után nem ok nélkül kaparjuk fejünket."
- "Ugy lett. A folyó év megmutatta, hogy szomorú, de igaz próféta volt e sorok írója. A mostani évben kiszámíthatatlan károkat tett ez a hernyó, s a vinczellér bogár." (Ether Sebők László: Gyöngyös és vidéke.)
- DÉL AMERIKA. A jelenkor működő vulkánjainak legmagasabbika, az equatori Andesek egyik óriása, a Cotopaxi, mely a 6530 méter magas Csimboraszonál csak 367 méterrel alacsonyabb, 1877. június 26-tól egész augusztus végéig dühöngött. A vulkán már az 1877. év kezdete óta erősebben füstölgött, mint rendszeren és időnként földalatti moraj hallatszott, de rengést nem tapasztaltak. Április 21-én a füsttel nagy mennyiségű hamu lett kihányva, közbe-közbe izzó lávadarabokkal. Ugyanez ismétlődött június 25-én és éjjel a villámok cikkázása nagy fénnel látszott a kúp teteje körül. Június 26-án volt a vésznap, amelynek sok ház, ember és sok ezer állat esett áldozatul. Rögön egekig emelkedő füst és homok oszlop lövellődött fel Pinia alakjában és még a 10 mérföldre eső Zuitóban is oly sötétség lett, mint a teljes napfogyatkozáskor. A földalatti moraj erősebbé vált, s a láva fölemelkedett a kráter tetejéig, honnét lefolyván, az útjában talált hó- és jégtömeg nagy mennyiségét felolvasztotta és kövel meg hamuval keveredve, a meredek hegyladról a lapály felé mindent elsodorva s árával betakarva, zuhant le. A leggyorsabb lovakkal sem volt menekülés, tanyákat söpört el és a kultúrának meghódított földeket néhány másodperc alatt semmivé tette. Az emberek közül csak azok menekülhettek, kik véletlenül magasabb helyen tartózkodtak, honnét a rohamos pusztulást borzadalommal nézhették. (Szabó József, 157-158.)

1878

- január 6. KEDVES vidékén emelt Fagyoskeresztet például azért állította felsőzsidi Oó Rozália mert férje azon a helyen fagyott meg. (Uj Ember 1971. okt. 3. Pápai Miklós, Utszéli Keresztek.)
- március 8. JÁSZBERÉNY. Esti 1/2 9-kor óriási északi szél (Boreas) támadt. A templom

északi tetőzetét, még a gerendázatát is ledobta, és a kert kerítésén 34 öl hosszúságban a cserepeket felszakította. (Ferencesek, Merk. T.)

május 4., 10., 11. UNGVÁR. Három napon reggel gyenge dér. (Rónay András.)

június 15. TÁPIÓSZENTMÁRTON. TÁPIÓSZENTMÁRTON Historia Domusában van a következő bejegyzés: "1878-ik évi június hó 15-én esti 7 órakor TISZAMÁRTON-ban 15 pernyi idő alatt iszonyu vihar dult! Blaskovics Ernő Urnak 40 öles juh pajtáját, mintegy lehellet a kártyavárat romba döntötte, romjai alá temetve hatszáz darab anyabirkát az ő pásztorukkal együtt. Az evang. templom tornyát mely éppen akkor épült volt, levetette; kistemplomunk tornyát tetemesen megrongálta. A parochia erős kapuját sarkaiból kikapta, s azt a felső udvar közepére vetvén forgácsokra törte; az utcákat a gyökerestől kicsavart s részint kitört élőfák törzseivel és ágaival mintegy eltorlaszolta! Isten mentsen meg ily ítéletféle naptól!" (Szorády L. r.k. plébános szíves közlése 1954-febr. 7-én. R.A.)

június 15. BUDAPEST. Többnyire felhős, tikkasztó meleg, délelőtt többízben pár csepp eső. Délután és este kevés eső (8.4 mm) gyenge zivatar, ÉK-szél, villogás, dörgés délen.

július 16. BUDAPEST. Többnyire hűvös, felhős Ny-szél, mely olykor rohamos lett. Este derült, majdnem szélcsend. (csap.= 0.0)

augusztus 30-31. TAKTABÁJ.E két nap közti éjjelen volt a nagy vihar, s felhőszakadás, mely MISKOLCot, EGERT és MÁDot nagyon megrongálta. (Taktabáji ref. lelkészi hivatal feljegyzése. Küldte Bárány István ref. lelkész.)

augusztus 30. MISKOLC. Zivatar, felhőszakadás és árvíz az alábbi leírás szerint:

(Másolat)

"Nagyságos Dr. Schenzl Guido Urnak a Meteorológiai és Földmágnességi Magyar Kir. Központi Intézet nagyjéremű Igazgatójának

Budapesten.

Átvettem és olvastam Nagyságos Igazgató urnak Budapesten 1878 szept. 6.-án kelt s hozzám intézett becses sorait 1878.szept.8.-án, melyekben azon borzasztó szerencsétlenség lefolyásáról kérdezősködik, mely Miskolcz városát sulytotta s mely az ország meteorológusainak érdekeltségét a lapok útján annyira felköltötte, hogy a központi intézetet meteorológiai adatok közlése végett ostromolják naponként.

Az esemény mindenesetre oly rémitő, oly borzasztó volt, hogy a napi miként a heti közlönyök csak halvány képét adhatják azon rémületnek, szellemi és anyagi károknak, melyek Miskolczot még a történelem tanúsága szerint sohasem érték. – Mert az 1691-ik, 1845-ik és 1853-ik évi árvizek azon árvizek, mely Miskolczot 1878 augusztus 30 és 31-ike közötti sötét éjen érte, ugy a történet miként az emberi emlékezet szerint össze sem hasonlíthatók. – E vészteljes eseményre vonatkozó adataim és észleleteim a következők:

Augusztus 28-án és 29-én Lyceumunk természettani muzeumában többször igyekeztem kísérletet tenni a Holz-féle villanygéppel s daczára hogy meleg napfényes idő volt, kísérleteim nem sikerültek, jóllehet a gépet a napfényen szárítottam is. – Az megtagadta a szolgálatot. E körülményt én a levegőben levő párák nagy mennyiségének és a levegő nagymérvű villanyosságának tulajdonítottam, ugy szintén az akkor lengedező hűs éjszaknyugoti szélnek. Ezen meggyőződésemet még inkább megerősíté azon kísérletem, melyet a szerencsétlen esemény megtörténte után

tettem ugyanazon géppel, midőn az miként máskor ugy jelenleg is 6-9 c/m-nyi szikrákat adott s ezekkel a gyújtás és a Geisler-féle csövekben levő gázak megvilágítása is szépen sikerültek. Ezután következett az 1878-ik év augusztus 30-a derült reggelrel, s a nap borutlan volt, itt-ott látszottak a nyugoti égtájon délután egygyes halmos fellegek (Cumulus) elszórtan. A légsulymérő állások a Fortin-féle légsulymérő szerint Lyceumunkban a következők voltak.:

1.	7 órakor reggel	= 743.2 mm.	A hő 23.4 °C
2.	Délután 1 órakor	= 743.1 mm.	A hő 23.7 °C
3.	Este 9 órakor	= 741.1 mm.	A hő 21.3 °C
	Középállás	742.5 mm.	A hő 22.8 °C

Midőn a légsulymérő állást délutáni 1 órától estéli 9 óráig 2 milliméterrel esni láttam, előre sejtém azt, hogy az éjjel eső lesz vidékünkön, a mit a már esteli nyolcz óra tájban megindult délnyugoti szél is eléggé jelzett. Láthatárunk alján föl-föl cikázó villámok látszottak délnyugot felől, 9 óra tájban nyugalomra tértem. Képzelnem sem mérészeltem azt, hogy Miskolcz felett oly vízmeteor keletkezzék másfél óra mulva, mely eleinte folytonos villámaival s ezeket rögtön követő dörgésekkel ébressze fel a békén alvó polgárokat s kápráztassa, vakítsa szemeiket annyira, hogy rémületesen megijedve szemeiket a fény elől elburkolák, sokhelyt pedig meggyújtott gyertyák és lámpák fényével igyekezének korlátozni a villám intenzív hatását. – Nem merném képzelnem azt, hogy oly vizár támadjon, mely Miskolcz 3/4 részén végezzon herostratusi pusztítást. – Engemet aug. 30.-án éjjeli féltizenkettőkor az iszonyu dörgés, mely az avas oldaláni lakásomat megrázkódtatá (a tanárilak) ébresztett fel. A violaszinben uszó villámlást esőzés között röktöni dörgés követte ismét és ismét. Ezen tünemény a vészteljes felhő igen közeli létét tünteté fel előttem. – A villám csapások, melyek a megeredt vízbe áramlottak, egymást követték. – Majd éjfél után félegy órakor tehát már aug. 31.-én megindult a víz a Diósgyőri völgyben és az ugynevezett Tatárárookban Diósgyőr mellett, mely a bikk-hegységben eredő s Miskolczon keresztülmenő "Szinva" csekély vizét vizárrá emelte s megtelt a "Pecze" árka is mely a diósgyőri-völgy mellék ágain létrejövő esővizek vezetésére szolgál a természetből alkotva annyira, hogy mind ketten egyesültek és Miskolcz városában csak a völgy meredek oldalain levő házak és lakók menekülhettek meg a vizár pusztításaitól. Lyceumunk, melynek oldalfalazata mellett megy el a Szinva rendes körülmények között 5 lábnyi mélyen most 9 lábnyira volt a vízben. Így lyceumunk mellett a vizállás volt 14 láb vagy 4.42 méter. –

Kerítéseink s melléképületeink elsodortattak. Ezen nagy víztömegnek a völgyön nagy esése lévén roppant pusztítást tett a házakban és az iszonyuan megrémült lakosokban. Hogy a hirtelen s bámulatos gyorsasággal megeredt vizár nagy felületre terjedt ki, ennek oka egyrészt az, mert a különben is elég szűk völgyben fekvő Miskolczon a Szinva és Pecze környékét egypár évtized óta sűrűn beépítették, a házak és egyéb épületek feltorlaszolták a vizet s csaknem az egész völgyre kiterelték azt. – A vizár tartott éjfél utáni két óráig. Ezután apadt annyira, hogy már aug. 31.-én 5 órakor reggel a Szinva és Pecze rendes medreikben voltak. –

A rendkívüli vízmeteor előállítását Légsulymérőnk és Hőmérőnk mindenestre jelezhetette és esteli 9 órától féltizenkettőig jóval alantabb szállott a higanyoszlop míg a hő

ugyanaz maradhatott mert a szobában fulasztó hőség volt minden szellőztetés mellett is. – De az észleléseket a félelmetes éj és vizár miatt, melybe Lyceumunk szolgálja is belefult, nem tehetjük meg. – Homo proponit, Deus disponit. –

A hirteleni megáradás és apadások jelzik előttünk, hogy az egész légtünemény nem nagy terrenumra terjedt ki. Ennek ez időtájt a bikkségben levő Óhutafalu, Diósgyőr és Miskolczra kellett esnie. Itt tömörültek a halmosfelhők (Cumulus). És ez dél-nyugoti szél következtében Miskolcz felé tereltetett; itt a párákkal telített légben nagyobbodott, kidudorodott s alább szállott, melynek alsó része úgy szólván fekete volt. Ezen réteges halomfelhő (Strato Cumulus) szülte azon iszonyu felhőszakadást, mely tudomásunk szerint ezideig 400 embert, temérdek állatot, házakat, melléképületeket tett tönkre, a kár átlagosan 3 millióra tehető. –

A vihar elvonulása után a lég roppant ózonteljes volt. Itt-ott szénéleg szag ütötte meg az ember szagérzőkét. – Hat óra tájban reggel felmentem az avas tetejére, mely hegy Miskolcz felett van, hogy megszemlélhessem a Miskolczon átvonult vizárnak a környéken szétterjedését. A nap gyönyörűen ragyogott kelet felül és az árvízben megtört fénysugarak visszaverődött fénye miatt a keleti láthatárt tisztán nem láthattam. – Majd nyugotra fordítám szemeimet, ott pillantám meg a bikkhegység felett ama sűrű sötét, s kidudorodott felhők egy részét, mely a feltámadt éjszakkéleti légáram által dél-nyugotra tereltetett, s kezdé pusztításait ott ahol Miskolczon megszakitá.

Csak jegyezgetem én azért meteorológiai észleléseimet, ha az isteni gondviselés háztartásában sokszor tapasztaljuk is véges erőnk mellett azt, hogy "Frustra laboramus". – Sőt az én óhajtásom az lenne, hogy Lyceumunk kebelében vagy az én lakásomon Nagyságos igazgató ur egy olyan meteorológiai helyiséget rendeztetne be, mely a magyar királyi központi intézetnek fiókintézete lenne, annak vezetését szívesen teljesíteném és végezném. – S erre becses figyelmét és közbenjárását kérve, maradtam Miskolczon 1878. szept. 8-án.

Nagyságos Igazgató Urnak

JEGYZET.

Ezen levélnek

a lapokbani közlésére

Nagy Igazgató urat fölhatalmazom.

alázatos szolgálja

Halmy Gyula s.k.

lyceumi tanár,

a természettani muzeum őre."

augusztus 31. EGER és MIKSOLC roppant árvíz. (Zupkó Á. 270.)

szeptember 1. MISKOLC. 1878. augusztus 31-éről szeptember 1-ére virradóra hatalmas felhőszakadás annyi vizet zúdított a miskolc-környéki Bábonyi-bércre és hegyekre, hogy egyszeribe megduzzadt a kis Pece patak, felszorította a vizet a Színvába. Percek alatt özönvíz borította el MISKOLCot. Olyan katasztrófa zúdult a városra, amelynek 370 emberélet esett áldozatul, 720 ház összeomlott, 1464 súlyosan meg rongálódott, 390 ló és szarvasmarha fulladt az árba. Az ember el sem hinné, hogy egy ilyen kis patak, mint a Pece – amelyet MISKOLCon kis piszkodnak hívnak – ilyen óriási pusztítást tud végezni, hogy "zúgva-bőgve tépi szét a gátat". Feljegyzi a krónikás, hogy e nagy tragédiának megvolt a maga derűs epizódja is. MISKOLC hírhedett korhelyei ugyanis egy éjjeli rossz hírű mulatóhelyen dorbézoltak. Amikor

erre is rátört az ár, felmásztak e derék urak a háztetőre s hölgyeikkel ott folytatták az ivást. Azt kiáltozták a mentési munkát végző utászoknak: Így helyes, legyen oly pocsék a halálunk, amilyen pocsék volt életünk!

No, de mégis kimentették őket. MISKOLC derék, szorgalmas polgárai az árvízveszedelem után összefogtak, talpraállították városukat s MISKOLC felvirágzása ezután indult meg nagy lendülettel. Az árvíz után "SZEGED szebb lett, mint volt", MISKOLC pedig fejlődött, virulóbb, hatalmasabb lett, mint annakelőtte! (Magyar Nemzet, 1939.IX.1.)

szeptember 2. MISKOLC-i felhőszakadás (VIII. 31-én), 400 halott.

november 17. SEPSISZENTGYÖRGY. Északi fény.

szeptember 27. EGER és MISKOLCZ ismét nagy árvíz. (Zupkó, Á. 270.)

1878. JÁSZDÓSA. Bő-termés. (Zupkó Á. 265.)

- SOPRON. Enyhe telünk volt, úgyhogy nagyobb részt dolgozni lehetett. Az év nedves. Bor sok termett, de csak közepes asztali bor. Gabona közepes sikerült. (Bruckner-krónika, Sopron.)
 - BUDAÖRS. "Sok víz volt, azért nagyon sok pincze beszakadt és sok helyen több hegy-csuszamlás történt." (Kreisz, Budaörs.)
 - BUDAÖRS. "Bőséges bor- és gabonatermés volt. Szept. végén fogtunk hozzá a szürethez és nov. 17-én fejeztük be. Egy akó (56.6 liter) cefre akkor 1-2 forintba került nálunk; más vidékeken 50 krajcárért lehetett megkapni. Nagy hordóhiány volt és nagyon drága volt (a hordó). Új hordó akónként 2 frt 40-től 3 frt 50 krba került. A bort tisztán lefejtve 1 frt 50-től 5 frt-ig adták el. A bor a nagy mennyiség ellenére nagyon jó volt. Hordóhiány miatt sok szőlő szüreteletlen maradt. A törkölyt nagyobb részt a szemétre vagy a gödörbe dobák. Sokat verembe tapostak, ahol aztán elromlott és nem adott pálinkát. A fertyályföld néhány helyen 30-120 akót termett." (Kreisz, Budaörs.)
 - BUDAPESTen 1878. november 2-án esett le az első hó. (Az Időjárás 1899. (III. 17. l.)
 - BUDAPESTen a leghidegebb nap jan. 13. (-13.3°); CSIKSOMOLYÓn jan. 1. (-25.0°) (Az Idő-járás, 1901: 30.)
 - VESZPRÉM. 1878-ban február 2-től kezdve több napon át megakadt a közlekedés a nagy hózivatarok miatt; október 28-án borzasztó mennydörgéssel és villámlással nagy zivatar vonult el városunk fölött. (Bolgár, 25.)
- "1878. júliusban Koritnica fordő vendégei szétrebbentek a nagy hideg miatt, szeptember első hetében újra virágozni kezdtek az almafák. Augusztus 30-31-én volt a miskolci főlhőszakadás és árvíz, romba dült 698 ház, megtelt vízzel 1457, áldozatul esett emberélet több 200-nál." (Hanusz, II.)
- 1878-ban LISSZABONban tízezer ember pusztult el sárgaláz következtében. (Term. Tud. Közl. 1920: 292.)
- A VEGA-expedíció, mely 1878/79-ben Szibéria északi partvidékén -16°-45°-nyi hőmérsékleten telelt át, egyebek közt azt a megfigyelést is tették, hogy a kanálfünc (Cochlearia) nedvben gazdag szövetei még ebben a hét hónapig tartó hidegben sem pusztultak el. (Term. Tud. Közl. 1902. 62. l.)

1879

február 12. KECSKEMÉT. Erős villámlás volt este KECSKEMÉT-en, ez év tavaszán mindenfelé vízáradások voltak és a szegedi katasztrófa ezeknek csak betetőzője, május elején a sok esőzés folytán Kecskemét határában levő vetések nagyrészt víz alatt álltak; de legerősebben betette az ajtót az 1879-iki december eleje. Olmos csővel állt

AZ
IDŐJÁRÁS

NÉPSZERŰ METEOROLÓGIAI HAVI FOLYÓIRAT.

SZERKESZTI ÉS KIADJA:

HÉJÁS ENDRE

KIR. METEOR. INTÉZETI ASSZISZTENS.

*

I. ÉVFOLYAM.

1897.

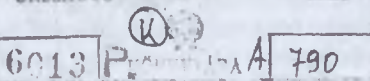

BUDAPEST, 1898.

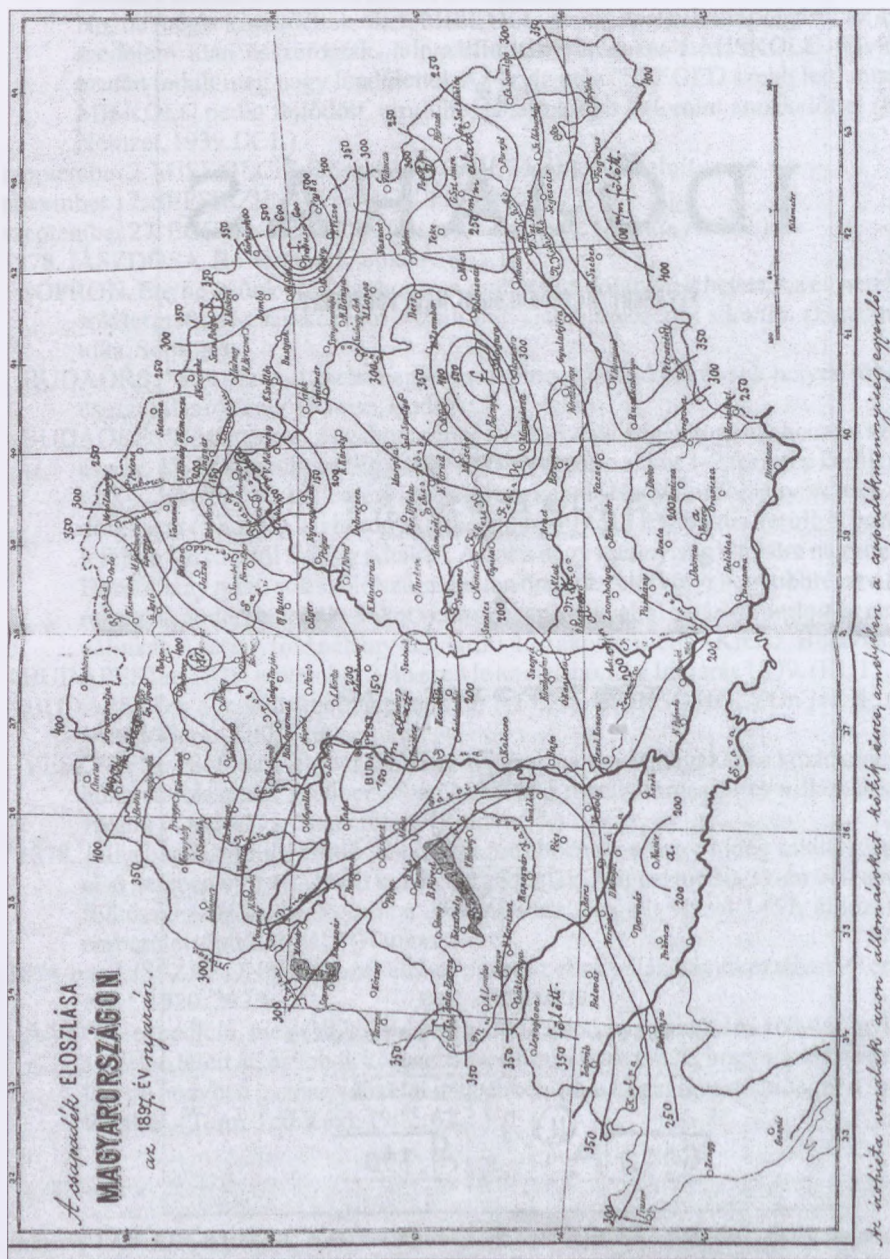
HRISLER J. KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA

II., Várkerl-rakpart 1. szám.

ORSZÁGOS METEOROLÓGIAI INTÉZET

A Héjas Endre által alapított **AZ IDŐJÁRÁS** népszerű meteorológiai havi folyóirat I.évfolyam első számának címlapja 1897-ből.

AZ IDŐJÁRÁS folyóiratban megjelent tavaszi csapadékeloszlási térkép 1897-ből.

be a tél s rengeteg károkat tett az élőfákban. Kalocsán az érseki parkban 80 méterre becsülték a letördelt ágak famennyiségét, a Kőrösök és a Maros kidagadtak medrökből az erdélyrészi hóolvadás miatt ugyanekkor, mert ott heteken át meleg idő váltotta föl a nagy havazást. A december hónap Magyarországon 10 fokkal volt hidegebb a normális átlagosnál. (Szabó I. 168.)

február 23. BUDAPEST. Délután 5 órakor BUDAPEST fölött téli zivatar vonult el. (Term. Tud. Köz. 1920: 46.)

március 12. SZEGED. Roppant nagy árvíz, melyben 98 ember veszett el. (Zupkó Á. 270.)

március 12. SZEGED. A TISZA áttörte a gátakat. A várost elöntötte, óriási katasztrófa. Mentés, mentés mindenütt, az élet más téren megállott. Erről igen részletes leírás Pap János: A piaristák Szegeden (Szeged 1886) című műnek 272-276 oldalain.

A szegedi és budapesti napilapok szerint 151 halott, és 5585 ház dőlt romba. Csak 417 épület maradt épen.

május 6. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András.)

június 9. UNGVÁR. Oly erős zápor volt, hogy a Kadubecz patak (Ungvár mellett) kiáradt és házakat döntött le; a Kálváriáról folyó módjára ömlött a víz. (Rónay András.)

december 19. SZEGED. Nagy hideg, minek következtében a fák sok helyen elfagytak. (Zupkó Á. 271.)

december. KECSKEMÉT. Ólmos eső DNY-i meleg szél. "Kanász-cukor szerű réteg." (rf. Bagi L. 29.)

december 25. BUDAPEST. A leghidegebb nap Budapesten dec. 25. (-20.6°C.); a lefolyt 40 év (1861-1900) alatt ez volt Budapesten a legalacsonyabb hőmérséklet. Ugyanez évben a leghidegebb nap a vidéken LOSONCZon dec. 9-én -30.3°C. (Az Időjárás, 1901. 30. l.)

1879. JÁSZDÓSA. Vékony termés. (Zupkó Á. 265.)

– ARAD vidékén kávétermeléssel foglalkoznak 1879-ben. (Alföld. Aradi napilap, 1879. XIX. szept. 2.)

– BUDAÖRS. "Jó bortermő év is volt. Egy harmadával kevesebbet hozott, mint a 78-as év. A bor közepesen jó volt és így a 78-as ára emelkedett, keresték és 5-8 forintjával fizették akónként." (Kreisz, Budaörs.)

– SZATMÁR M. A vándorsáskák Szatmár megyében sok száz hold termőföldön pusztítottak. Irtásukat katonai karhatalom segítségével az egyes községek lakosságának kirendelése útján végezték. Az irtással, mely fogóárkokba hajtással folyt, állandóan 3600 munkás foglalkozott.

Külföldi adatok szerint ebben (1879) s a következő (1880) évben Dél-Oroszországban a Kaukázusban is volt sáskajárás.

Az 1879. évi sáskajárás volt a vándorsáskák utolsó megjelenése Magyarországon, jelenleg tehát már 71 éve ennek. (Kadocsa, 1950. 93.)

– SOPRON. Ebben az évben sok havunk volt, s tavasszal sokat esett. Egészben véve nedves év. Bortermés közepesen sikerült, s a tőközeli szőlőkben jó is volt. De általában csak asztali bor termett. A külső hegyi szőlőket a jég teljesen elverte. Gabonában ország-szerte szükség (inséges) termés volt. Az összes élelmiszerek megdrágultak. Nagy inség keletkezett és éhínség is lett volna, ha más országokból lisztet és gabonát nem hoztak volna. Így Oroszországból és Amerikából sok terményt hoztak. Nálunk Sopronban is nagy áradások voltak, az Ikva patak a Bánfalvi vagy Rákpatak kiáradtak s nagy kárt okozta. A városnak 12000 frt kiadása volt, ennek a két pataknak mentén földek és szőlők kerültek víz alá. A szőlőhegyek legmagasabb pontjain is

felfakadt a víz, sok szántóföld bevetetlen maradt, mert egész nyáron nem lehetett felszántani. (Bruckner-krónika, Sorpon.)

– KERTA. "1879: nagy fagy, fél méter mélyen széjjel nyillott a föld és megrepedtek az utak; olyan nagy hó volt, hogy a Kis-utcában a házak tetején kellett átjárni, a halottakat 4–5 napig nem temették el, vizet a hóból melegítettek, ami az ajtó kinyitásakor a konyhaajtón bezúdult. Az istállóba napokig nem mehettek be az udvar felől, marháiknak a padlásról engedtek le szalmát, gicát, az volt a takarmány. Ez év nyarán rossz termés volt." (Süle, Időjárás, 1949. 314.)

– BUDAPESTen október 16-án esett le az első hó. (Az Időjárás 1899. (III.) 27.)

1878/79 tél. Az utolsó évtizedekben leghidegebb volt az 1879–80. tél, mely után olyan nyár következett (1880), amelynek középhőmérséklete noha augusztus hűvös volt, a rendeshez közel állt. (Term.Tud. Közl. 1892: 1.)

– VESZPRÉM. 1879. július 27-én oly nagy záporosót kaptunk, hogy a Hosszú-utcai alacsonyan fekvő lakásokba több helyen betört a víz. Ez év egyebekben is annyira nedves volt, hogy a pincékben több helyen fölfakadt a víz. Május 12-én és Áldozócsütörtökön kiöntött a Séd; több helyen a lakásokba is betört. (Bolgár, 25.)

Az 1879-iki híres télen az ónos jégréteg, mely a telegráf-drótokat beborította, több centiméter vastagságú volt, úgy hogy a drótok a túlterhelés miatt elszakadtak. (Berger Alfonz, 275.)

– EURÓPA. Az 1879-iki borzasztó tél alkalmával egész Nyugat-Európában kemény hideg volt. (u.o. 293.)

Az 1879-ről 1880-ra átmenő tél példátlan volt hamarjában. A párizsi községtanács félmillió frankot szavazott meg hótakarítására. Lielpitzben (Szilézia) december 15-én 32° hideg volt. Konstantinápolyban és Brindisiben erősen havazott. Firenzében 8

– fokos hideg járt; Svédországban ellenben le lehetett a téli felöltőt venni, oly melegek jártak. (Hanusz, IV.)

Az Al-Duna szorosában, Uj-Moldován 1879. október 10-én földrengés volt. A rengések kezdetben gyakoribbak és erősebbek, későbbben ritkábbak és gyengébbek voltak, de eltartottak 1880. év nyaráig. (Hanusz, II.)

1879. MAGYARORSZÁG. "De még gazdagabb termést hozott a következő 1879-ik esztendő, mely esős őszével úgy megszaporitá a bort, hogy a legjobb móddal bíró gazdáknál is kádakba kellett elhelyezni." (3021.)

– DÉL-BRAZILIÁban nagy hóesés, mely a lábas jószágban nagy károkat tett. (Sieveri, Amerika után Hanusz, V.)

1879/80. Párizsban 75 fagyos napot számítottak, a leghidegebb napon -24.1 fok volt; Borzasztó volt következményeiben e két év rossz termése Oroszországra nézve. (Hanusz V.)

1880

április 7. VESZPRÉMBen 1880. április 7-én korai égiháború volt, a villám többször lecsapott. (Bolgár, 25.)

június 21. PUSZTA-PRO. Tölcséres eső. PUSZTA-PRÓi levelezőnk írja: Folyó hó 21-én du. 5–6 óra közt fenséges égi tünemény gyönyörködtetett bennünket. Kelet felől borult ég, nyugat felől tiszta égboltozat. Keleti részét az égnek ritka szélességű kettős szivárvány fogta át, nyugaton pedig verőfényben égetett a nap. Így állottunk meg a természet szépsége előtt, – midőn egyszerre egy tölcsérszerű zápor hőmpölygött le előttünk a földre, iszonyú sebességgel. Mondanom se kell, hogy a szép kép

azonnal megdőbbsé válnak. Az esőtőlcsér a neki tápot adó felhőből folyást vastagodott, ereje nőttön-nőtt: széle pedig olyan erős forgószél támasztott, hogy a belekerülő boglyákat és házfedeleket felkapta, s széthányta, közbe-közbe aztán megszakadt az esőtőlcsér, de egy 3-4 másodperc múlva újra leszakadt. Egyszerre déli irányt vett amit alig kezdett meg, - egy útjába eső érből úgy kiverte, kihányta a vizet, hogy alig maradt abban valami. És erre megkezdődött a felhőszakadás is. Az esőtől aztán megáradt a víz, amely – mennydörgés nélkül ugyan, de iszonyú zúgással, zuhogással 4-500 méternyi szélességben sík vízzé tett mindent. Az esőtőlcsér folyást délnek tartott, míg egy jó negyed óra múlva meggyengülve ereje végleg felszakadt a földről. És az ég nyugati részén ezalatt szünet nélkül ragyogott a nap; a szivárvány is egyik végével egy hozzánk közel eső tanyára nehézkedve – óriási szalag formájában megvárta az eső végét.

október 27. DÉVA. Északi fény (Erdélyben) (Pester Lloyd 1880. okt.31.)

november 9. VESZPRÉM. Reggel 7 3/4 órakor földrengést éreztünk. (Veszprémben.) (u.o.25.) Befagyott a NEUCHATELI és a GENFI tó. (Hanusz, V.)

november 9. BUDAPEST november 9-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.) Nagy fényes üstökös jelent meg az égen. (Term.Tud.Közl. 1910:262.)

1880. SOPRON. Decemberben himlő lépett fel, s sok felnőtt és gyermek beléhalt. (Bruckner-kronika, Sopron.)

– DUNABOGDÁNYt árvíz pusztította. (Thirring, Budapest, Duna jobbparti környéke. Budapest, 1920. 187. old.)

– SOPRON. Ebben az évben hosszú, hideg telünk volt, nem volt sok hó, azonban erős hideg. A szőlőkben sok tő megfagyott. Talán 100 év alatt sem fordult elő, hogy oly kevés bor termett volna, mint az idén, mert 10 font, vagy 1000 négyszögöl szőlőn csak 1 puttonnyi termett. A legnagyobb szőlősgazdák termése is csak 8-9-10 akó bor, a kék szőlő sokkal jobban termett, s helyenként 20-30 akót adott. Gabonában jó közepes esztendő volt. (Bruckner-kronika, Sopron.)

– KUBINban 4 óra alatt 400 sertés, 80 ló, 40 szarvasmarha, HUNYAD megyében pedig ugyanakkor 80 sertés, 5 ló és 100 szarvasmarha hullott el a Kolumbáni legyek szúrása következtében. (Term.Tud.Közl. 1893. 71. lap.)

– BUDAPEST. A leghidegebb nap jan. 23. (-14.8°C°); CSIKSOMLYÓn jan. 21. (-30.4°.) (Az Időjárás, 1901:30.)

Az 1879-80-iki tél után olyan nyár következett, amelynek középhőmérséklete, noha augusztus hűvös volt, a rendeshez közel állt. (Term.Tud.Közl. 1982:1.)

– KECSKEMÉT. 1880-ban a január 3-6 fokkal volt hidegebb, mint egyébkor szokott lenni, a föld fagya csak Szent György nap táján ment ki, de a rá következő december 3 fokkal volt enyhébb a vártnál. Augusztus 18-án felhőszakadás volt délben KECSKEMÉTen, sok házba behatolt a víz, a belső sétatérén csónakázni lehetett volna. (Hanusz, II.)

– ZÁGRÁBNál 1880. november 9-én egy heves lökéssel földrengés kezdődött, mely az épületekben sok kárt okozott. Ez kisebb-nagyobb időközökben ismétlődve, de egy szersmind gyengülve 1881-ben is tartott, sőt 1882-ben sem csendesedett le végképpen. (Szabó József, 168.)

– MAGYARORSZÁG. "Aztán sok esővel, elég kellemetlenséggel letűnt a tizen- kilencedik század 8-ik évtizede is." (302 lap.)

1881

- január 23, 26. BUDAPESTen a leghidegebb nap jan. 23. (-19.2°C); CSIKSOMLYÓn jan. 26. (-30.8°C). (Az Időjárás, 1901: 30. Wenger, 13.)
- március 20. SZEGED. A TISZA magassága március 6-án 6' volt a 0 fölött, és 20-án már 20'-ra, április 15-én 25'10"-re emelkedett és így 4"-kal volt magasabb mint 1879-ben. A védekezés március közepétől május hó elejéig tartott. (Pap János. A szegedi piaristák, pag. 281.)
- május 12. "A fergeteg – dacára Báró Kemény Gábornak – mégis megesett, hogy tegnap szebb idő lett Bécsben, mint Budapesten. A tegnapi fergeteg nagy pusztításokat okozott a főváros külterületén, belekapaszkodott a tanyai házakban, s egypárnak a fedelét is leakasztotta. Nem kevés kárt okozott a veteményben is." (P.H. 1881. V.27.)
- május. BUDAPEST. "Kemény Gábor mint időjós. A képviselőház mai ülésén egy egész csapat kíváncsi képviselő állta körül Kereskedelmi miniszterünket, megtudakolandó tőle, hogy a ma megindult májusi eső hány napig fog tartani. A miniszter úr – ki a bécsi ünnepek alatt fényes jelét adta annak, hogy az időjárás megjövendöléséhez különösen ért, fülig begubódzott és sietett a válasszal adós maradni." (P.H. 1881. V. 12.)
- május. JÁSZDÓSA. Nagy árvizek. (Zupkó Á., 265.)
- július. JÁSZDÓSA. Nagy melegek. (Zupkó Á., 265.)
- július. UNGVÁR. Szép üstökös volt látható. (Rónay András.)
- szeptember 11. "GLARUS kantonban ELM mellett hegyomlás volt, melyet a hegy lejtőjének palabányával való aláaknázása okozott. A fölül lévő tömegek leszakadtak, a PLAT-TENGERG előtt egy kis fönsikra zuhantak, s innen nagy ívben a szemben levő hegyre hajítottak 100 m magasra, eközben az áradat a völgyből házakat, sőt szántó-földet is magával ragadt a magasba. Több mint 10 millió köbméter szikla és törmelék szóródott el nagy területen. 79 épület pusztult el és 112 ember vesztette életét." (Gaea 1901. II. f. után Term.Tud.Közlöny. 1902: 163. I.)
- szeptember 30. UNGVÁR. Reggel dér. (Rónay András.)
- október 28. BUDAPESTen október 28-án esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. III. 27. I.)
1881. ABONY. A múlt évi (1880) vízkárok miatt adó leengedés történt. (Abonyi L., Abony II. 482/b.)
- MAGYARORSZÁG. "Ismét árvíz veszélyek zaklatták a TISZA menti vidéket, április 27. estjétől 29. estjéig egy húzomban 48 óra hosszant szakadt az eső KECSKEMÉTen, nyáron pedig napszűrési esetek voltak BUDAPESTen és az ALFÖLDön." (u.a.II.)
 - EURÓPA, AMERIKA. "Májusban 31 cm hó esett Linzben; Szarajevóban ugyancsak hó 12-én 10 cm, a SEMMERINGen hócékkel járnak a vonatok, de nyáron napszűrési esetek voltak nagy számmal ÉSZAK-AMERIKÁban és PÁRISban. A fűvész kertekben sok oly forróövi gyümölcs megérett, a mely egyéb években izetlen maradt; több nagy város vízvezetéke felmondta a szolgálatot, mert a nagy hőség aszályossággal járt, s a hő elpárolgás megfogyasztott minden vizet. ÉSZAK-AMERIKÁban augusztus közepétől október feléig nem volt eső, de annak megeredése előtt beálltak a fagyok, tönkretették a szőlőt és a dohányt." (Hanusz, IV.)
 - AUSZTRIA, SVÁJC. 1881-ről 1882-re áthajló télen a rendkívül enyhe és száraz időjárás folytán példátlan alacsony volt a vizek állása. SCHAFFHAUSENnél a RAJNA közepén álló sziklát az egyik partról meglábolható vízben érték el; a SALZBURGi hatalmas GOLLING vízesés egészen kiszáradt, a BODENi és ZÜRICH-i tavak fenekén ősi cölöpépítmények bukkantak felszínre FELDBACH, STECKHORN, RO-BENHAUSEN táján, ARBONnál pedig egy régi római őrtorony alapjai. (Hanusz IV.)

1882

- május 11. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Virradóra jó erős dér volt, a kikölt paszulyban meg-
lehetős kárt tett." (Bezewicz E. naplója 80. old.)
- május 11-12. UNGVÁR. 12-én reggelre a mezőkön gyenge dér. (Rónay András.)
- május 15. "Virradóra még sokkal erősebb dér volt, a paszuly nem csak a kertekben, de a me-
zőn is lefagyott az alantasabb helyeken." (Bezewicz E. naplója, 80.)
- május 31. JÁSZBERÉNY. A nagy-templomba a villám lecsapott. (Zupkó Á., 271.)
- június 9. VERSEC. Felhőszakadás, zuhanó ár, 13 halott. (Milleker B., VERSEC Szabad
Királyi Város Története, II. köt. 240-242 old.)
- július 8-9. JÁSZBERÉNY. A meleg 28°R szerint (35°C). (Zupkó Á. 271.)
- július 29. UNGVÁR. Árvíz. (Rónay András.)
- július. JÁSZDÓSA. Júliusban nagy melegek. Bő termés. (Zupkó Á. 265.)
- augusztus 9. JÁSZBERÉNY. A berényi parochialis templomba a villám ismét becsapott.
(Zupkó Á., 271.)
- október 2. VESZPRÉM. Ritka szép északi fény volt látható. (Bolgár, 26.)
- november 4. IZSÁK. Ezrével nyílt a búzavirág az izsáki temetőben, délben a legkönnyebb
nyári ruhát lehetett használni. (Hanusz, II.)
- november 10. UNGVÁR. Árvíz. (Rónay András.)
- november 12. BUDAPESTen Leesett az első hó. (Term. Tud. Közl. 1910:262.)
- BUDAPEST. Nagy fényes üstökös jelent meg az égen, mely a Nap közvetlen közelében
világos nappal is látható volt. (Az Időjárás 1899. III. 27. l.)
- december 3., 4. Leghidegebb nap BUDAPESTen dec. 4. (-12°); vidéken ORAVICZ (Árva
megyében) dec. 3. (-24°). (Az Időjárás, 1901:30.)
- december 20. VESZPRÉMBen 1882. december 20-án 9 3/4 órakor erős földrengés volt.
(Bolgár, 26.)
1882. JÁSZDÓSA. Bő-termés. (Zupkó Á. 271.)
- NAGYMAROS. Filoxera NAGYMAROSon. (Dr. Bene Lajos küldte.)
- SZOLNOK. SZOLNOK városában a Kolera kiütött, ABONYban csak egy haláleset
történt. (Abonyi L. Abony, II. 483.)

1883

- január 7. Leghidegebb nap BUDAPESTen január 7. (-12.8); KÖRÖSMEZŐn dec. 7. (-27.6)
(Az Időjárás 1901:30.)
- január 8. GYŐR. A DUNA nagy árvize. (Zupkó Á. 271.)
- május 11. EURÓPA. Május 11-én nagy szélvihar Nyugat-Európában. (Hanusz, IV.)
- május 22. UNGVÁR. Nagyon hideg. Bizonytal fagy. (Rónay András.)
- május 27. UNGVÁR. A mezőn gyenge dér. (Rónay András.)
- július, DÉS. 1883. július közepén havazott DEÉSen SZOLNOK-DOBOKA vármegyében,
de az Alföldön is előszedték ekkor a Jager-féle ingeket, kevés híja volt, hogy fűtésre
nem került a dolog. A MAGAS-TÁTRÁban a megelőző tél utolsó hava július 17-én
csett, a következő pedig 27 napra rá augusztus 13-án jelentkezett. December 30-31.
napjain 30 fokos hideg volt LIPTÓban. (Hanusz, IV.)
- augusztus. A KRAKATOA vulkán kitörése után három hónap múlva sajátságos alkonypir
jelentkezett. (Term. Tud. Közl. 1920. 49.)
- október 8. UNGVÁR. Fagy. (Rónay András.)
- november 11. BUDAPESTen november 11-én csett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. l.)

december. SKÓCIA. December végén haleső volt SKÓCIÁban AIRDELE mellett nyárias vihar kíséretében; a vafuli munkások fölszedték a halat és hazavitték; legközelebbi folyó, ahonnan víztölcsér sodorta ki a halakat, 15 km-nyire van. (Hanusz, IV:)

1883. EGYIPTOM. Kolerajárvány EGYIPTOMban, kb. 60.000 halott. (Wenger, 65.)

– ÁZSIA. JÁVA szigetén nagy földrengés. (Wengler, 12.)

– EURÓPA. A kolerát DÉL-FRANCIAORSZÁGba, SPANYOLORSZÁGba és OLASZ-ORSZÁGba hurcolták be. (Term.Tud.Közl. 1810. 723.)

– KRAKATOA. A KRKATOA kitörése 1883-ban talán 50.000 ember életébe került. (u.o. 1902:507)

1884

január 16. HÉVIZGYÖRK. "1884-ik évben Január 16-án délelőtt 11-12 óra között a folyóson levő hőmérő Reom. szerint fagyponton felül 17 fokot mutatott – és egész napon szép, tiszta meleg idő volt, hasonló egy szép tavaszi naphoz –. Közli Nagy Zoltán, ref. lelkész Hévizgyörkről. Mint ritkaságot bejegyzé: KERKÁPOLY." (Pongrácz József egyetemi tanár, teológiai tanár PAPA szíves közbenjárásával kaptam.) (Réthly, 1954. IV.12.)

január 26. NYUGAT-EURÓPÁban nagy szélvihar, melyet Wriggins kanadai időjós előre megjövendőlt. (Hanusz, IV.)

január-június. 1884. január 1-én SZENT-ANNÁN ARAD vármegyében 22.5 fok hideget tapasztaltak; ugyanazon évi június 19-20. közt való éjszakán LIPTÓban a deményfalvi völgyben 20 db. szarvasmarha fagyott meg, 29-én éjjel a KOKOVAi és PRIBILINI legelőkön több juh; augusztus 13-án reggel 6-8 óra közt KUN-SZENT-MIKLÓSon 2 óra hosszat havazott permetező esővel vegyest, de SZOBRÁNCon november 15-én villámlás, dörgés és jégeső volt. (u.a. II.)

január-szeptember. UNGVÁR. Januárban, sőt a későbbi hónapokban is a nap lementekor szokatlanul piros színjászó az ég. Szeptemberben még mindig vörös az ég.* (Rónay András.)

május 13. UNGVÁR. Reggel gyenge dér. (Rónay András.)

november 15. BUDAPESTen november 15-én esett le az első hó. (Lásd 1900. évben. Az Időjárás, 1899. III. 27.)

december 3. Leghidegebb nap BUDAPESTen dec. 3. (-11.8°C); SZEPES-IGLÓn dec. 3. (-30.5°C) (u.o. 1901:30.)

1884. KRAKATOA vulkán kitörése. (Az Időjárás, 1942. pag. 101.)

1885

május 13. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Virradóra elég hűvös idő, vékony dér, de nem ártalmas. (Berzowicz E. naplója, 94.)

május 15. EURÓPA. Óriási szélvihar dúlt egész NYUGAT-EURÓPÁN végig. Ezt a nagy vihart Wriggins kanadai időjós órányi pontossággal jelezte még 1884-ben. (Hanusz, IV.)

május 16. MERNYE. "Nevezetes felemlíteni, hogy NEPOMUKI SZENT JÁNOS vértanú

*Hasonló jelenség volt 1883 májusban és augusztusban a KRAKATOA kitörése után, hónapokon át volt esti és hajnali pír. Valószínűnek tartom, hogy 1885-ben valahol újból kitört vulkáni hamu szennyezte meg a légkört, és ez okozta az optikai jelenséget. (Réthly)

(május 16.) hetében (május 10-16.) egyik napon reggel 5 órakor nagy mennydörgéssel óriási vihar jön, a villám beleüt a toronyba...." (Historia Domus, Mernye, Szabó E.)

május. AMERIKA. Az északra alúszó jéghegyek a LÖRINC-öblöt ÉSZAK-AMERIKÁ-ban és a vele egynevű folyó torkolatát egy időre teljesen eltorlaszolták; a jéghegyeket kísérő ködben hat vitorlás és egy gőzhajó ment tönkre, nyolc más gőzös nehéz sérüléseket szenvedett. Az Alert gőzös, mely az észak-amerikai sarkvidéki figyelő állomásokat akarta élelemmel ellátni, be sem juthatott a HUDSON-öbölbe. (Hanusz, IV.)

június 17. Sok heves és pusztító földrengés és vulkanikus kitörések KASCHMIR, KAU-KÁZIA, TASKEND, SZIBÉRIA, JÁVA és ECUADOR vidékén mintegy 4.500 halott, KASCHMIRban több mint 3000 halott, 70.000 elromlott ház. (Wenger 13.)

szeptember 28. TATAI nagy homokvihar. (Tata Fővárosi Híradó, 1885. okt. 3.)

szeptember 28. UNGVÁR. Délután 4 órakor oly fergeteg, hogy a vásárból hazajött marhák az úton megállva nem akartak helyükről kimozdulni. (Rónay András.)

december 3. HÉVÍZGYÖRK. "1885. december 3-án délelőtt 10 és 11 óra közt a lelkeszlaki folyosón levő hőmérő Reum. szerint a fagypontra felül 19 fokot mutatott, s az iskola gyerekeket alig lehetett megtartani, hogy mezitláb ne legyenek. Községünkben a lányok és fiatalabb asszonyok mind mezitláb jártak, – s egész délután 4 óráig igen gyönyörű, szép, tiszta szinte meleg idő volt – egy nyári naphoz. (bejegyzé 1885. dec. 4. Kerkápoly István ref. lelkész.)" (Közl. Nagy Zoltán ref. lelkész Hévízgyörkről. Pongrácz József egyetemi m. tanár teológiai tanár, PÁPA, szíves utánjárása alapján.)

november 18. BUDAPEST-en leesett az első hó. (Az Időjárás, 1899. III. 27.)

1885. BUDAPEST. Leghidegebb nap dec. 15. (-16.6 °C.) SZEPES-IGLÓN január 20. (-27.8.) (Az Időjárás, 1901:30.)

– ÖRMÉNYORSZÁGban a ALA-DAGH hegységből a VAN-tó északi részéről leindult görgeteg 1885. ápr. hóban 75 tagból álló karavánt lepott meg; eltemette 68 tagját, akik éppen a hegy lábánál időztek. (u.o. 1901:42.)

– MAZAPILban, MEXIKÓban 4.1 kg-os meteorvas esett, mely kimutathatólag a teljesen szétszóró BIELA-féle üstökösnek töredéke volt. (Term.Tud.Közl. 1910:352.)

1886

január. UNGVÁR. A hónap vége száraz, tavaszias. (Rónay András.)

február. UNGVÁR. A hónap vége hideg, száraz. (Rónay András.)

március. MAGYARORSZÁG. március közepén országsherte 16-17 fok hideg járt; a mellett árvíz. (Hanusz, II.)

május 5-7. UNGVÁR. Három nap erős fagy. A hőmérő -27°C a szabadban. (Rónay András.)

május 6. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Estefelé havas eső."

május 7. TOKAJ. "Virradóra a tokaji hegy hóval volt borítva mintegy 10 óráig; az eddig kikelt paszuly, krumpli lefagyott, a kibújt gabonafejek is nagyon megfeketedtek." (Berzewicz E. naplója, 98.)

május 28. UNGVÁR. Néhány kisebb tyúktojás nagyságú jég esett. (Rónay András.)

június 12. UNGVÁR. Napudvar látható. (Rónay András.)

június 20. GADÁNY-MARCALI. Tornádó. A szélnek nem volt semmi ereje, a széltölcser pedig kb. 200 lépés szélességű volt, egészen délről jött és ment egyenesen északnak. Megjegyzendő még, hogy több helyen a nagy, 50-100 éves fákat gyökerestől kitépve 40-50 lépésnyire dobta el. Ez az erős tölcser előbb a MARCALIhoz másfél óra

jársnyira, délnek fekvő GADÁNY községen jött keresztül, hol 22 házat rombolt el, köztük egy cserép zsindelyes épületet egészen széjjel szórt. Hogy a tölcser meddig hatolt tovább, azt nem tudják, de a marcali szőlőhegy határán egészen bevégezte siralmas munkáját. Sok szegény ember siratja; még sokáig emlékezetes lesz az 1886-iki SZENTHÁROMSÁG vasárnapja. Tudvalevőleg az ily tűnemény két ellenkező széláramlat találkozása folytán keletkezik a vizen, fölkavarja a vizet, szárazon pedig a port tölcser alakban, miért is a neve víztölcser, szárazon pedig széltölcser. (Pesti Hirlap, 1886. júl. 1.)

július 1. MARCALI. Félelmetes természeti tűnemény tanúi voltak SOMOGY megye MARCZALI városában, mint onnan nekünk írják, június 20-án azaz SZENTHÁROMSÁG vasárnapján, mely nagy szerencsétlenséget hozott a vidékre. Az említett napon ui. d. u. 2 óra után pár perccel a várostól egészen délnek borzasztó fekete fellegszerű széltölcser keletkezett, szörnyű rohammal vonulva el a város fölött. A lakosok közül, akik látták, halálra rémültek mindannyian, mert ily alant járó felleget nem láttak még a legöregebbek sem. De a rémület akkor érte el a tetőpontját, midőn a városhoz közel, a szőlőhegy szélén egészen a földet érintette a félelmes tűnemény. Látni lehetett, amint erős gyökeres fákat tövestől tépett ki, ledöntögette az útjában álló házakat, melyek közül egészen széjjelszórt többeket. Összesen 54 hajlékot rombolt le. Hogy a gyümölcsfákban mennyi kárt tett, az leírhatatlan.

november 24. BUDAPESTen leesett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. l.)

december 9. NAGYSZENTMIKLÓS. A szőlőkertekből egy virágzó almaágot hoztak be, állítva, hogy az egész fa virágzásnak indult. (Nagyszentmiklósi Közlöny, 1886. I. dec. 12.)

1886. MAGYARORSZÁG. A kolera járvány Olaszországból 1886-ban érkezett Magyarországra, s főleg a Duna és Tisza mentén terjedt, de szerencsére alig 3000-en betegedtek meg benne. Ez a járvány Budapesten szept. 12-én kezdődött és november 29-ig tartott. Itt mindössze 996 ember betegedett meg. (Term. Tud. Közl., 1910. 723. l.)

– BUDAPEST. A leghidegebb nap márc. 2. (–14.6°C.) SZEPES-IGLÓn jan. 16. (–24.7.) (Az Időjárás, 1901. 30.)

– OLASZORSZÁGban az 1886-diki tél szokatlanul kemény volt; az Appenninek alatt a Pó síkjain a hőmérő még a déli órákban sem emelkedett a nullán fölül; az cnyhe éghajlatáról híres ligúri tenger partvidék egész vonalán nagy hóesések voltak. A sanremoi úton a hó 24 óra hosszáig fekvé maradt. Nervi déli éghajlatú gyógyhelyen napokon át volt 32 cm vastag hóréteg; míg az Etna völgyeiben Messinában és Catániában is, a nép csodálkozására egészen téli képet öltött a táj. Riviérában, honnan Közép-Európa télen át virágait szokta kapni, elfagyott 1886-ban minden, a virágkereskedés ez évben teljesen szünetelt. (Közoktatás, 1886. 2.sz.után Hanusz, Változások, 290.)

– BAKU környékén Kaukáziában új vulkán keletkezett 1886-ban a várostól 16 km távol fekvő Lok-Batan hegycsúcson a Ponta vasút-állomás közelében. (Hanusz, Változások, 291.)

Az 1886-iki tél szokatlanul kemény volt Olaszországban. A Pó síkjain a hőmérő még a déli órákban sem emelkedett a nullán fölül; az cnyhe éghajlatáról híres ligúri partok egész vonalán nagy hó esett, a sanremoi úton a hó 24 óra hosszant fekvé maradt. Nervi gyógyhelyen napokon át 32 cm vastag hóréteg volt Riviérában, ahonnan Közép-Európa téli virágait kapja, elfagyott ekkor minden, a virágkereskedés ez évben szünetelt. Meranban jégpályát nyitottak az ott telelők szórakoztatására. Sziciliában az Etna völgyeiben Messinában és Catániában a nép csodálkozására egészen téli képet öltött a táj. Mexikó fővárosától 30 km-re keletre 11 cm magas hó

esett augusztus első felében. Franciaországban és Belgiumban óriási pusztítást vitt végbe a jégeső. Perenc, Nogent, Vincennes városok úgy néztek kis, mintha megbombázták volna. Az apróbb jégszemek 40-80 g., a nagyobbak 200 g. súlyúak voltak. A lehullott jégtömeg 20-25 cm vastag réteget alkotott; az ököl nagyságú jég számos barmot vert agyon; Rheims vidékén 2 millió forint kárt okozott, az ottani székesegyház márvány csipkés ablakrájája ez a híres remekmű csaknem teljesen tönkre ment, a Párizsal való telefonösszeköttetés elpusztult. (Hanusz, IV.)

- A görög szigettengeren fekvő Santorin körsziget öblének közepén az 1886. évi vulkáni kitörés következtében egy új sziget, a Georgios és ezen egy új kráter jött létre. A vulkáni működés itt eltartott 5 évig, anélkül hogy a körsziget lakóinak a félelmes látványosság izgalmán kívül egyéb bajt okozott volna. (Szabó József, 254.)

1887

március 25. UNGVÁR. Kisebb árvíz. (Rónay András.)

június 22-én BÉCS-UJHELY-en hó esett és tartotta magát pár óra negyedig. Ugyanezen hónap végén DÉL-ANGLIÁ-ban afrikai száraz hőség miatt be kellett szüntetni a mezei munkát, meg a katonai gyakorlatokat; déli órákban 44°C volt a meleg, július elején annyira fokozódott a szárazság, hogy Cumberland és Weszmoreland mezői feketére égtek a hőség miatt; a lakosság potom áron vesztegette marháját a vízhiány miatt. Észak-Walesben aratást sem vártak, Dél-Walesben 9 krajcár volt a víz literje, Swansea város 4 napig víz nélkül volt; mert a vezeték metagadta a szolgálatot. Régi kutakat törtek föl a kőszénbányákban, keresték a forrásokat a hegyekben, távirati felszólításra vasúton kaptak ivóvizet. Sok bánya és gyár beszüntette a munkát. DÉL-OROSZORSZÁG-ban pedig a Herszoni kerületben, Dobrovelickov környékén vér-eső esett; ezt természetesen a vihartól fölkapott vörös agyag színezte ilyennek, de elég piros volt arra, hogy a föld népét rémületbe ejtse. December végén VELENCÉ-ben napszámra esett a hó, s a kályhák kevésbé ismert intézménye akkoron igen népszerűvé vált ott. Piemontban napokon át szünetelt a közlekedés a hó miatt. RÓMA és NÁPOLY megfchérédek a hótól, KALABRIÁ-ban ez több cm magas volt, SZICILIÁ-ban elfagytak a szőlők és olajfák. Dél-Sziciliában több ember megfagyott. (Hanusz, IV.)

augusztus. PILIS-SZENT-KERESZT és CSOBÁNKA falvak közt járván a kukoricaföldek egyikén számos heterogenikus kukoricaszár vonta magára figyelmemet, amelyeknek legnagyobb részén a levél hónalji női bajuszvígáztat szokott alakulásától nem tért el, ellenben a hímvirágok alkotta bugán (a nép nyelven: forgón) több-kevesebb női virág, illetőleg már jól kifejlődött érett kukoricaszem volt. Az említett kukoricaföldön volt egy olyan kukoricaszár amelynek mind a hím, mind a nő virágzata heterogenikus volt, kiváltképp a torzsa, amelyen az aljából kiinduló sok ág tele volt a tetején hím virágokkal, közepén és alján pedig érett kukoricaszemekkel volt borítva. (ifj. Schilberszky Károly.) (Term. Tud. Közl. 1891. 37.)

december 8. BUDAPEST-en lecsett az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27 lap.)

A leghidegebb nap BUDAPEST-en dec. 26. (-13.6°C.); TURBÁTon febr. 17. (-27.8). (u.o. 1901:30.)

1887. ERDÉLY. 1887. január legelején kihajtott a Székelységben a loncbokor, pillék röpködtek, SEPSI-SZENT-GYÖRGY-en megjelent a kikeleti hóvirág, ibolya csokrokat kötöttek és az erdőkben teljes kivirágzott boroszlánok voltak láthatók; de június 2-ik felében napközti is csak 10 fok volt a meleg az Alföldön és nagy kelen-dőségű lett az őszi ruha. (Hanusz, II.)

- IZLANDban 1887. július elején akkora hó borított mindent, hogy táplálék híján 7 ember, 120 szarvasmarha, 300 ló, ezer birka veszett el; a Seydinfjordi posta már augusztus 14-én csak nagy kerülőkkel érhetett el Reykjavíkot, szeptember elején meg már a sziget megközelíthetetlen volt. (Hanusz, változások 285.)
- A KAUKÁZIÁban, BAKU környékén megelőző évben keletkezett új vulkán 1887. jan. 15-ike éjjelén kitörésével fölriasztotta Baku lakóit, falak és épületek rendültek meg, délnyugatra oly fényes volt az ég, mintha közelben nagy tűz égett volna. Az új vulkán füstnyalábja 120 m magasra lövelt fel és 1 1/2 km. körletben érezhető volt a melege; a kihányt darabok visszahullottak a kráterbe; a kilökött iszap 60 km² területen 2-5 m vastagon feküdt. (Rundschau Für Geogr. 15:44 után Hanusz, vált. 291.)
- EGYIPTOM. A NILUS áradása 1887-ben szokatlan méreteket öltött, Keuch és Girgeh kerületek lakosságát nagyon megkárosította. Elborította Assuánban a katonai raktárakat, Dishna falu víz alá került, Luxort pedig elsöpörte. (Hanusz, vált. 292.)
- EURÓPA. IZLANDban július elején akkora hó borított mindent, hogy táplálék híján két ember, 120 szarvasmarha, 300 ló, 11.000 birka veszett oda; a seydingfjordi posta már augusztus 14-én csak nagy kerülőkkel érte el REYKJAVIKot, szeptember elején meg már a sziget megközelíthetetlen volt. (Hanusz, IV.)

1888

- január 1-2. A leghidegebb nap BUDAPESTen jan. 1. (-17.9°C), ÁRVAVÁRALJÁN jan. 2. (-36.7°C.) Magyarországon az 1861-1900 éveket felölelő 40 év alatt ez volt a hőmérséklet abszolút minimuma. (Az Időjárás, 1901:30.)
- január 2. NAGY-SZEBENben 1888. január 2-án -34.2 fokra süllyed a hőmérő. (Heller, 47.)
- május 4. VASZÓban nagy jégesés. A jégszemek átlag 6 cm hosszúak és 3 cm vastagok voltak.
- július 23-án SZENT-PÉTERVÁRott körülbelül gesztenye nagyságú jégszemek estek.
- november 22. BUDAPESTen november 22-én esett le az első hó. (u.a. 1899. (III.) 27 lap.)
1888. MAGYARORSZÁG. Hazánkban 1888. február 5-6-án barna színű hó esett. A hóvízben, melyet Camblander báró vizsgált meg, kvarc, turmalin, epidok, apatit, szirkon, földpát, rutil, magnetit és csillámpala ásványrészek fordultak elő. A hóval lecsapott porfelhő az akkor uralkodott időjárási viszonyok szerint ítélve, valószínűleg Svédország kopár, elmáló sziklafalaiból vette eredetét. (Az Időjárás, 1897. (I.) 19. lap.)
- MAGYARORSZÁGon sáskajárás, melyet leírt Monáry Sándor. (Term. Tud. Közl. 1888:329 lap.)
- Az 1888-iki nyár az öt megelőző hideg tél után elég hűvös volt. (Term. Tud. Közl. 1892:1.)
- ANGLIA. Angliában 1888. július 12-én havazott. (Hanusz, változások.)
 - SVÁJC. Graubünden kantonban (Svájc) új lavina-utak keletkeztek 1888-ban, melyeket a szokottnál tettemesebb hóesések alkottak. Magában az Aunerthalban hat ilyen új csapást számláltak, melyeken a lavinák ezrével tépték ki gyökerestől a 30-80 éves fatörzseket és hatalmas gleccserszerű hótömegek jelszik még ma is a vonalakat, melyeken az új lavinák a völgyekbe jutottak. (Rundschau für Geographie 11:40 után Hanusz, Változások 289.)
 - ITÁLIA. Egész Sziciliában 1888. október negyedik hetében 4 napi hóesés volt. (Közoktatás, 1886. 2.sz. után Hanusz Változások, 290.)
 - BALATON. 1888. télén terhes szekerek útja lett a Balaton jegé. (Hanusz, II.)
 - EURÓPA. Kettős monarchiánk nyugati felében július 12-én 4°R volt az átlagos hőmérséklet, Angliában havazott; Svájcban Graubünden kantonban új lavina keletkezett a

szokottnál tetemesebb hóesések miatt. Csak az Aunerthalban 6 ilyen csapást számoltak, melyeken a lavinák ezrével tépték ki gyökerestül a 30-80 éves fatörzseket és hatalmas gleccserszerű hótömegek jelezték még a rákövetkező évben is a vonalakat, melyeken az új lavinák a völgyekbe jutottak. (Rundschau für Geogr. után Hanusz, IV:)

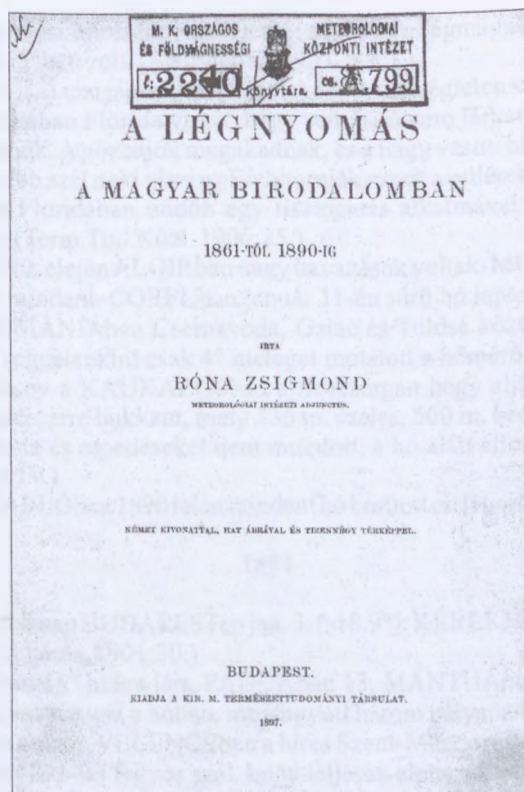
- DÉL-EURÓPA. Egész Sziciliában október végén négy heti hóesés volt. Befagyott november közepén az Azovi-tenger Taganrogtól Petrovszkajáig, 30 gőzös, meg ugyanannyi vitorlás hajó gabonával megrakodtan rekedt ott, néhány nap múlva jégnyomás is jelentkezett és nagy károkat tett. Sok ponton még a sóban gazdag Kaszpi-tenger is befagyott; a Fekete-tengeren pedig az orosz gőzhajó társaság Dix nevű hajóját a jég darabokra tördelte, elveszett 8 ember és az egész hajóteher. Tiflisben december 27-én a szabunci állomástól 362 méternyire egy vonat akkora hófúvásba jutott a szőlő, dió és kajsziparack ősi hazájában, hogy a kiásása végett segítségül küldött munkáscsapat egy lábíg mind megfagyott; midőn öt nap múlva másik munkáscsapat a vonatot elérte, tizennégy utas már jéggé meredt, más húsznak az életéhez alig volt már remény. Hasonló szerencsétlenségeket jeleztek akkor Bakuból és Potiból; Jekaterinburgban a 35 fokos hideg 175 ember életébe került. (Hanusz, IV.)
- A LIPÁRI-SZIGETCSOPORTon, mely Nápolytól délre, közel Sziciliához fekszik, 1888-ban a Vulcano tüzhányó oly erőszakosan tört ki, hogy kihajigált tüzes bombái és a sok hamu minden kulturát tönkretettek, s az ott lakók futni voltak kénytelenek. (Szabó József, 144.)

1889

- január 24. A leghidegebb nap BUDAPESTen január 24. (-12.5°C.); CSIK-SOMLYÓn dec. 29. (-26.9°C.) (Az Időjárás, 1901:30.)
- június 15-16. UNGVÁR. Éjjel orkánszerű vihar, mely fákat tört le. (Rónay András.)
- július 7. ROMÁNIÁban, Curred-de-Argesben nagy záporosó volt; percenként 10.2 mm esett. (Term.Tud.Közl. 1920: 53 l.)
- július 28. UNGVÁR. Orkánszerű vihar, mely fákat tört le. (Rónay András.)
- október. Október elején víz alatt volt az egész SZÁVA völgy, Kustélynál október közepén 290 centiméterre emelkedett a TEMES folyó a nulla fölött, a BEGA 170-re. Mosnica, Giroda, Medves, Saágh és Parác községek népét ki kellett rendelni a gátakra; beszüntette a DRÁVA a vasúti közlekedést Csáktornya és Varasd közt. (u.a.II.)
- november 27. BUDAPESTen november 27-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.) (Nálunk a vándorsáska legutoljára 1889-1890-ben fordult elő, mégpedig Szatmár megyében az ecsedi láp északnyugati részén: VITKA és (Nyír) PARASZNYA községek vad-vizes, fel nem szántott, kákával, sással benőtt láposaikban, valamint a mellettük levő, de nedves voltak miatt ugarnak hagyott szántóföldeken is.) (u.o. 1910:513.)
1889. ALPOK gleccserei közül ez évben 55 volt előnyomulóban, 13-mal több, mint 1888-ban. (u.a. IV:)
- FEKETE-TENGER egész jeges tenger lett 1889 elején, a Duna torkolatától Perekopig húzódott a befagyott terület; harminchárom napon át nem emelkedett a hőmérő a fagyponthoz, az odesszai kikötőben a jég közel 3 m vastag volt. (Hanusz. változások, 290.)

1890

- január 10. körül VESZPRÉMBen oly erővel tört ki az orosz nátha, hogy az ifjúság 20%-a beteg lévén, az előadásokat (a piaristáknál) pár napra be kellett szüntetni. (Bolgár, 19.)
- január 11. KORFUBan január 11-én sűrű hó lepte meg a virágzó mandolafákat, ROMANIÁBAN Gernavoda, Galai és Tuldja közt befagyott a Duna. (u.a. 290.)
- január 20. "Január 20-án nyári zivatar vonult át ZÁGRÁB fölött egy órai dühöngéssel, Koledoyzinában pedig beütött a villám egy fába; ez a vihar 3 nappal később KUNSZENT-MIKLÓSon jéggel jelentkezett."
- február. UNGVÁR. Nem volt csapadék. (Rónay András.)
- február 13. A Cephalonia és Lejvont gőzösök LIVERPOOLból BOSTON felé mentükben az ATLANTI-ÓCEÁNon szokatlan pontokon találkoztak jéghegyekkel. (Hanusz, Változások, 285.)
- május 13. UNGVÁR. Este 9 órakor gyönyörű tűzgolyó. (Rónay András.)
- június 9. MAGYARORSZÁG. BARS-GELETnek, ROZSNYÓ, BENESHÁZA és ZALA-EGERSZEGEN volt dér, SZEPE-SZENT-IGLÓN 3-án és 16-án, KÉSMÁRKon 3-án és 14-én, LIPTÓ-SZENT-MIKLÓSon 1-én és 14-én. GÖRGÉNY-SZENT-IMRE közelében 18-án hó esett a Száka-Mező havason.
- október. MAGYARORSZÁG. 60-70 cm. vastagon borította a hó ERDÉLY több vidékét, az ALFÖLDön pedig a 4 hónapos szárazság folytán annyira visszament medrébe a TISZA, hogy Alpár tájékán szekerekkel jártak keresztül rajta; a Vaskapunál ekkor a DUNA vize oly alacsony állású volt, a minőre 30 év óta nem emlékeztek, holott alig 3 héttel annyira földagasztották az Alpok folyói a DUNÁt, hogy POZSONY árvízveszély bizottsága összeült, a budapesti Margitsziget egészen víz alá került. "Ez évben december 28-án KECSKEMÉTen egyszerre 17 hideg fokkal állt be a tél szigorúsága. December 31-től március 12-ig volt a DUNA Budapestnél befagyva, e 72 nap alapján a fagyos napok számát 80-ra tehetni, holott Budapesten az átlag 60 szokott lenni." (Hanusz, II.)
- november 4-én havazott TUNISZban. Decemberben befagyott az odesszai kikötő; (Hanusz, IV:)
- november 26. 1890-ben BUDAPESTen leesett le az első hó. (u.o. 1899. (III.) 27. l.)
- december 29-30. A leghidegebb nap BUDAPESTen dec. 29. (-15.9); SZEPE-SZENT-IGLÓN dec. 30. (-29.6). (Az Időjárás, 1901:30.)
- MAGYARORSZÁG. Az 1890-91-ki tél hideg volt. (u.o. 1892:1.)
- december. A FEKETE-TENGER 1890. decemberben befagyott. Batumi felé pedig 23-án a nyílt tengeren rekedt a jégben az Orel gőzös; rajta 1400 katona ujonc; a Polesznij jégvágó gőzös élelmiszerekkel akart hozzá jutni, de hasztalan vergődött. (Hanusz, Változások, 290.)
1890. INDIA. 1890. augusztusban a GANGESZ áradásai alkalmával a partvidéki lakosság fákra menekült és öt napon át étlen el volt zárva minden segedelemtől, sokan fűltak a vízbe. (Bpesti Hírl. 1890:224 után Hanusz, Változások, 292.)
- AFRIKA. ALGIRban 1890. elején nagy havazások voltak; november 4-én pedig TUNISZban havazott. (Hanusz, Változások, 293.)
- MAGYARORSZÁG. Példátlan havas tél követte az 1890. év nagyon száraz nyarát. Kiszámították akkor, hogy Magyarország területét minimálisan 0.4 m magasság mellett 1229.606 millió köbméter hó fűdte, ami 129 billió 600 millió hl vizet ad, vagyis annyit, ami 10 m magasan betöltene 100 km hosszú, 13 km széles medencét. Január-

A Róna Zsigmond által feldolgozott mérésckből megjelentetett: **A LÉGNYOMÁS A MAGYAR BIRODALOMBAN 1861—1890-IG** című kiadvány első oldala és a kötetben szereplő 30 éves átlagos izobár térkép.

ban a földművelési minisztérium jelentése szerint a legmagasabb (98 cm) hórétég Szinevér-Poljanában volt. (Az Időjárás, 1901. V.6. l.)

– FLORIDA. Az amerikai vízi jácint (Eickhornia) 1890. óta végtelen szaporasága miatt úgy benőtte Amerikában Florida vizeit, hogy sem hajó nem járhat rajtuk, sem halászni nem lehet bennük. A gőzhajók megakadnak, és a nagy vasuti hidakat veszély fenyegeti, ha hevesebb szél neki viszi az Eichhorniák ezreit a pilléreknek. 1890 óta terjedt el rohamosan Floridában midőn egy tisztogatás alkalmával a Szt. John folyóba dobtak belőle. (Term. Tud. Közl. 1900:25.)

– DÉL-EURÓPA. 1890. elején ALGIRban nagy havazások voltak, MONTE-CARLÓban is hó borított el mindent. CORFUbán január 11-én sűrű hó lepte meg a virágzó mandulafákat, ROMÁNIÁban Csernavoda, Galac és Tuldsa közt befagyott a DUNA. MERANban reggelenként csak 4° meleget mutatott a hőmérő március 1-ső negyedében. Kuznecov a KAUKAZUSban a Szaszurgan hegy aljában ez év nyarán új jelentékeny gleccserre bukkant, mely 336 m. széles, 500 m. hosszú. Július 3-án még friss hó borította és repedéseket nem mutatott, a hó alatt ellenben szemcsés volt a jege. (Hanusz, IV.)

1890 tél. MONTE-CARLÓban 1890 telén mindent hó borított el. (Hanusz, Változások, 285.)

1891

január 3. A leghidegebb nap BUDAPESTen jan. 3. (-18.9°); KERÉKHEGYen febr. 15. (-28.8°) (Az Időjárás, 1901:30.)

januárban TUNISZban 15° hideg járt, PÁDUÁban 13, MANTUÁban 11 fok; FIRENZÉben elakadt a vasútvonat a hóban, megfagyott három pályao. NÁPOLYban is megfagyott három ember, VELENCÉben a híres Szent-Márk oroszlánt úgy össze-vissza repesztette az 1891-iki fagyos szél, hogy teljesen elpusztult, mással kellett pótolni. (Hanusz, Változások, 290.)

január. Algirban hóviharak dühöngtek. (Hanusz. Változások, 293.)

január. FIUME napokig el volt a szárazföldi közlekedéstől vágva a nagy hó miatt. ZAGORIÁban, a horvát Svájcban annyira belepte a hó a falvakat, hogy a halottakat kivinni a temetőbe nem lehetett, hanem a házak mellett a hóban helyezték el ideiglenesen, míg a fehér lepel eltakarodik. KRALJEVÁCben a hó 7 embert elevenen temetett el örökre. A földművelési minisztérium vízrajzi osztálya 1891. telére a legvastagabb hórétéget SZINEVÉR-POLYÁNÁN jelezte, ez 98 cm. volt. (Hanusz, Változások, 293.)

március 21. LIPTÓban március 21-én második tél kezdődött; GALGÓCon, temesmegyei ZSÁMon, BELÉNYEsen BIHARban óriási havazás volt; hasonlót jelzett a táviró PANCsoVA, ZSOMBOLYA, ARAD, NAGYVÁRAD, KOLOZSVÁR, ÁRVA-VÁRALJA, TRENCSEN és NAGY-SZEBENből.

június 13. Nagy havazások voltak RÓZSAHEGYen, LIPTÓ-SZENT-MIKLÓSon, BESZTERCEBÁNYÁN; ugyanekkor BIHARban RÉVen 180 gramm súlyú jegek hullottak. (u.o.)

november 5. BUDAPESTen november 5-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. l.)

november 27. UNGVÁR. Este 1/2 8 órakor gyönyörű hullócsillag, mely az egész vidéket megvilágította. (Rónay András.)

december 9. UNGVÁR. Este 6 órakor nagy tűzgolyó, amely 5-8 darabra pattant szét. (Rónay András.)

december 21. BUDAPEST. Reggel 6 órakor a város fölött téli zivatar vonult el. (Term. Tud. Közl. 1920:46.)

1891. MAGYARORSZÁG. Október 2-ik felében BUDAPESTen a nulla alatt 90 cm. mélyen állt a DUNA tükre a szárazság miatt. Bécs és Budapest közt be kellett szüntetni a hajóközlekedést a homokzátonyok fölbukkanása miatt. Az Alduna Juc, Greben, Izlás, Tachtalia zuhatagain a legkisebb hajók sem járhattak át, a személyszállítást Tiszlovica és Drenkova közt kocsikon eszközölte a gőzhajó társaság. November 26-án nyári zivatar vonult végig az országon, TÁPÉN Szeged mellett fölgyújtott a villám egy házat, a csanádi püspök lelei birtokán pedig több kazalt; volt zivatar NAGYVARADon és SZABADKÁN is, KECSKEMÉTen villámlott és dörgött este 6 óra tájt. Decemberben LÉVA környékén előbujtak a cserebogarak a langyos esőre, és zümmögve röpködtek körül a fákat, de természetesen azokon ennivaló lombot nem találtak. (Hanusz, II.)

– EURÓPA. Hof morvaországi községben augusztusban fagy volt és virágjában érte a burgonyát. Az október volt az év legnedvesebb hónapja Londonban; 1813 óta csak nyolc olyan esős októbert jegyeztek ott, midőn a csapadék 4.86 hüvelyket (közel 13 cm-t) tett, majd kétannyt, mint egyébkor. Anglia némely vidékein még nagyobb volt a csapadék, de észak felé kevesebb. (Képes Folyóirat 5:647. után Hanusz V.)

augusztus 18. MARTINIQUE szigetén 1891. aug. 18-án nagyon heves ciklon pusztított. Fort-de-France házai romba dültek, egész falunyi házakat szárnyára kapott a szél, kisebb mélységek eltűntek a föld színéről, 20 hajó részben elsüllyedt, részben a partra dobott és 500 ember veszett oda. (Term.Tud.Közl. 1902:509.)

október 28. JAPÁNban igen erős földrengés. A rengés napján reggel 7 órakor akkora területen, aminő Pestmegye, rombadült minden, elpusztult 10 ezer ember, megsebesült 15 ezer ember és vagy százezer ház dült össze. A rengést oly területen érezték, amilyen nagy az Osztrák-Magyar monarchia és hozzá még a Német birodalom. (Szabó József, 169.)

október. A hónap végén a hófúvások miatt megakadt egy időre ROMÁNIÁban a Párizs-Konstaninápolyi Oriental-expressz gyorsvonatának közlekedése. (u.a.293.)

november. DÉL-EURÓPA. Teljesen befagyott az AZOVÍ-TENGER Tagarugtól Petrovsk-kájáig. (Hanusz, Változások, 290.)

– DÉL-AMERIKA. Holp Károly földrajztudós, az ARGENTINA és CHILE közt fekvő, több mint 3500 m magas vízválasztón azt tapasztalta, hogy a friss hó rövid idő múlva megvörösödik. A felületről gyűjtött havat megolvasztván, a belőle kivált vörösbarna port elküldte a Nordenskjöldnek, aki abban sok vasat és mellette nikkelt talált. A por eszerint a világűrből származik. (kozmosz por). (Term.Tud.Közl. 1891. 40.)

– ALPOK. Az Alpok nagy tavait tetemes mélységük miatt nem igen szokta a tél jege bepáncélozni, mert a fölül lehült vízrétegek leszállnak fölmelegedni és az alsóbbakkal cseréltetnek ki; de már 1891-ben befagyott a Zürichi és a Bodeni tó egészen, a Genfi tónál pedig az a keskeny öböl, mely a Promenthoux-tól Genfig terjed. (Rundschau für Geographic, 13:277 után Hanusz, Változások.)

1892

január 22. A leghidegebb nap BUDAPESTen jan. 22. (-18.4), KŐRÖSMEZŐn jan. 22. (-30.0) (Az Időjárás, 1901:30)

tél. 1892. Február elején OLASZORSZÁGban a farkasok a nagy hidegek miatt a városok közelében barangoltak, a potenzai országuton 7 drb. támadta meg a postakocsit, megölték egy lovat, megsebesítettek 2 utast és csak akkor eredtek futásnak, midőn az utasok közülük néhányat lelőttek. Olaszországban ekkor 30 fokos hidegek jártak.

Március 3-án TRIESZT környékén a hegyekben ölnyi magas hó esett, a polai és capodistriai gőzösök be nem bírtak a bóra miatt bejutni a kikötőbe. Ugyanezen hónap 16-17 napjain erősen havazott Rivában, egész DÉL-TIROLban kemény tél uralkodott ekkor. LONDONban is nagy hózivatar volt. Áprilisban a MONTE MAGGIO-RET Istriában friss hó borította, BREGENZben akkora hózivatar tört ki, hogy a táviró és telefon vezetékek elromlottak; SALZBURGból is nagy havazást jelentettek. (Hanusz, IV.)

május 19-én dér volt TATÁn, MÓRon, KOMÁROM-SZENT-PÉTERen, de már május végén a hőség országszerte 30-37°C. volt a déli órákban.

június. Június közepén kiáradt a DUNA. Budapesten elöntötte az egész alsó kőpartot, a gőzhajózárság épületei mind víz alá kerültek, a hajók és fürdőkhöz padlókon lehetett jutni. A Csallóközben KESZÖLCs, SÜLY, BODAK határa vízben állt; GYŐR-UJFALU mellett gátszakadás történt, a Szigetköz úszott, RÉVFALU, ZÁMOLY, SZABADI községek egész határát elborította. ESZTERGOMnak egész Velence volt a képe, kiöntött a NYITRA folyó is. (Hanusz, II.)

július 9. AUSZTRIA. A reggeli órákban a Vorarlbergi vasút mentén, KLOSTERHALban sziklaomlás volt. A leomló tömeg a vasuti vonalat, az országutat és klosterthali patakot elborította, "a víz tóvá duzzadt fel, mely végre utat tört és nagy pusztítást vitt végbe a völgyben. Hatalmas sziklarétegek voltak azok, amelyek az évezredekken át elmállás, vízmosás és hóolvadás folytán alsó hámanyaguktól megfosztva végre leszakadtak. De elősegítette a katasztrófát a sziklafalaknak az alattuk naponként közlekedő nehéz vasuti vonatok okozta megrázkódtatása is, mert ezek itt oly dübörgést okoznak, hogy a sziklafalak alapjukban megremegnek." Az említett katasztrófa gyorsvonat átrobogása után köszöntött be. (Gala 1901 II.f. után Term.Tud.Közl. 1902.163 l.)

augusztus. MAGYARORSZÁG. Augusztus 16-22. közt 36 R fokos meleg járt Magyarországon, számtalan napszűrési esettel. POZSONYban 37, KECSKEMÉTen 38, LUGOSon 39, VERSECen 41 fok meleg volt némely nap délután 2-3 óra közt. A nyár túlságos meleg volta miatt oly korán ért a szőlő, hogy KECSKEMÉTen a tanács szeptember 21-ére eresztette meg a szüretet hivatalból, mikor látta, hogy a lakosság úgy is erősen neki áll már a szedésnek, 1871-ben ez épen egy hónappal történt később. (u.o.)

szeptember 6. UNGVÁR. Erős vihar, amely fákat tört ki. (Rónay András)

szeptember 26-án BUDAPESTen kolera mutatkozott, mely 1893. február 8-ig huzódott. Alig ezer egyén betegedett meg benne, de a halálozás arányszáma elég magas (58%) volt. (Term.Tud.Közl. 1910:723.)

október 21-én OROSZORSZÁGban elakadtak a nagy hó miatt a vasúti vonatok; az isnai-vjannói. vonalat úgy behordta a hó, hogy Nikolajevics Miklós nagyherceg külön vonatát másnap reggelig nem lehetett kiszabadítani belőle.

október. SZLIÁCSon október 11-én délután 4-5 óra közt hatalmas főlhőszakadás volt, jéggel vegyest folytonos villámlás és dörgés közt; a jégesés 10 percig tartott és sok ponton lápatolható mennyiségben hullott alá. (u.o.)

november 21. BUDAPESTen november 21-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.)

november-december. MAGYARORSZÁG. November 28-án BUDAPESTen a légmérséklet -6,8°C., NAGY-SZEBENben -21,2°, BERLINben pedig ugyanaz nap csak -3,3°, PÉTERVÁRott -2,6° volt. December 5-7. közt óriási havak, a vasút közlekedés napokon át szünetelt, a fővárosi postát némely vidék egész hétig nélkülözte. 6-9. közt oly erővel dült a hózivatar ASZÓDnál, hogy a 6-iki személyvonat 82 utassal

rekedt ott 4 napra, TURÁN egy másik vonat 300 utassal. Az aszódi határban 300 munkás 3 nap takarította a havat a pályáról; a kartali határban a hó alatt egy asszonyt találtak megfagyva 8 éves lánykájával. KOLOZSVÁRra BUDAPESTről az első posta 10-én érkezett. BUDAPESTnek csak két kerületében a hótakarítás 16.000 frtba került. Ez is égből hullott manna a szegény munkás népnek. (Hanusz, II.)

– A november 28 – december 2 közé eső pentád napi hőmérséklet átlag értékei EURÓPÁban:

Róma	3,1°	Kecskemét	-3,6°
Párizs	4,6°	Bécs	-7,3°
Nagyszeben	-15,7°	Berlin	0,7°
Budapest	-7,6°	Pétervár	1,0°

– MOSZKVÁban december 28-án -33 fok volt a hőmérséklet; KECSKEMÉTen ekkor -7.5°. (Hanusz, V.)

– USA. augusztus elején NEW-YORKban 40-42 R fok meleg járt, egy napon 27 embert és 160 gyermeket ölt meg a napszúrás.

1893

január. A leghidegebb nap BUDAPESTen jan. 28. (-18.9); HUSZTon jan. 13 (-33.4) (Az Időjárás, 1901:30. l.)

1893. AUSZTRÁLIÁban Melbourne-ban 1893. febr. 9-én szokatlan nyári hőség volt, a hőmérő árnyékban 40, napon pedig 65 Cels. fokot mutatott. (Rundschau für Geogr. 15:382. után Hanusz, Változások, 294.)

– SZIBÉRIÁban Irkutzkban január 12-16 a barométer magasabb volt 800 mm-nél. Az eddig észlelt legnagyobb légnyomás 807 mm ugyanezen városban volt jan. 14-én. (Berger, 187.) (A légnyomás adatok valószínűleg hibásak.)

– ZANTE szigetét a JÓNI tengerben tönkre tette a földrengés. (Szabó József, 169.)

Az időnek járása 1893-ban "annyi meglepetést hoz az ég alja ránk, hogy szinte érdemes vissza gondolnunk rá, mint is volt a lefolyt évben nálunk is, egyébütt is." A részletes leírást Hanusz István tollából idézem. (Réthly):

"Január 3-án BÉCSben a lóvonatú vasútak beszüntették közlekedésüket a hózivatrok miatt, a mentőknek sok dolguk akadt láb- és kartörések folytán. A Dunától dél és nyugot felé mindenütt fölakadt a gőzvasúti forgalom, FIUMÉt elzárta a hó a világtól, TRIESZTben a hó a házak ablakáig ért, a PÓ folyó egész vonala, de RÓMA is tele volt nagy hóval.

6-án nagy havazás volt SZALONIKIben, a kikötő hajói hóhegyek gyanánt állottak ott, a város éjszakai rév képét nyújtotta. A szerb és a keleti vasútak csatlakozása fölakadt, TRIESZTben -7° volt a hideg napokon át, PARMA környékén -22°, RÓMÁban egyre havazott. 10-én NAGY-SZEBENben -24.8° volt a mérséklet, 11-én SZOLNOKon -19°, 13-án a fagy határa Itália déli csúcsáig ért. ARADon akkor -22.3 volt. UNGVÁRott -25°, DEBRECENben -26°, 14-én SZEGEDen -27.1°C. KASÁN befagytak a kútak, megrepedezett az aszfalt, a hideg 20-25 fok volt, egy tojás ára 9 kr. Két ember fagyott meg, egy tejes szekér kocsisa és a katonai szénraktár őre. TEMERINben két vőfél neki indult a havas pusztának, lefordultak lovaikról és megfagytak; DEBRECENben is megfagyott két munkás. TURÓC-SZENT-MÁR-

TONban olyan hideg volt, aminőre 80 éves emberek nem emlékeztek, lejártak a vadak a falvakba, el is ejtettek a lakosok könnyedén 11 őzet, 9 rókát, 6 vaddisznót, 2 medvét. Hátszegen lavinákat görgetett a hózivatar.

17-én POZSONY MEGYÉben DEÁKiban egy ember az úton fagyott meg, TEMES MEGYÉben a köveresi erdőben 3 asszonyt téptek szét a farkasok, SZABADKÁN a hó házakat nyomott be. RÓZSAHEGYnél befagyott a VÁG, pedig oly sebes ott a folyása, hogy beállni nem igen szokott. KASSÁN két katona a börtön cellában fagyott meg. BRASSÓ közelében HOSSZÚFALUBan fűteni napokon át nem lehetett, visszaverte az orkán a kémények füstjét. NAGY-BECSKEREK mellett Öregfaluban minden kút befagyott.

E nap délelőttjén FÖLSŐ AUSZTRIÁban NEUKIRCHENben mennydörgés – villámlásos zivatar volt, a közel LINZben pedig -16° hideg. CSEHORSZÁGban KÖNIGGRATZ mellett a mezőn 16 cigány fagyott meg, PRÁGÁban egy katonát órallás közben ölt meg a hideg, egy katonai gyakorlatnál 15 embernek a keze, lába, orra fagyott el, ispotályba kellett őket vinni. TRIESTben a bóraszél sebessége másodpercenként 31 métert ért el, SZ.-PÉTERben 3 gyermek fűlt a hóba. BÉCSben a schönbrunni kertet 1 m. magas hó fődte. MIRAMARE-ban tönkre mentek az összes déli növények, ITÁLIA számos tava fagyott be, a mérséklet -8° volt. ROMÁNIÁban szakadó eső, BERLINben -23° hideg, GÖRÖGORSZÁGban erős havazás volt.

20-án ESZTERGOMBban -23.5°C . volt a mérséklet, a fák repedeztek a nagy fagyban; DÁNIÁban a NAGY-BELT tengerágon 310 utast és a postát jégtörők segítségével kellett átszállítani. 23-án BUDAPESTen a Kálvin téri bérkocsisok kockákat faragtak a jégkéményre fagyott hóból és gunyhót építettek, ellátták belül hó-asztalokkal és padokkal, akadt bele bormérő is, kinek ugyancsak volt elég vendége. BÉCSben 25-én $+6$ fokra emelkedett a meleg, a nagy havak olvadása hirtelen állott be, a DUNA medre alig bírta befogadni a felszaporodott víztömegeket. KÍNÁban FUSOUban a szélesség 26 foka alatt januárban rengeteg mennyiségben esett a hó, a HONKONGi botanikus kert tropikus fáin jégcsapok fűgöttek.

február. Clement Wragge mondja, hogy AUSZTRÁLIÁban Crohamshurst meteorológiai állomás február 1-én 280 mm. esőréteget mért, 2-án 570-et, 3-án 950-et, 4-én is 290-et. Ilyen esőkre ott senki nem emlékezik. Borzasztó vízáradások voltak ott BRISBANE, IPSWICH környékén a két város teljesen víz alá került, a Brisbane River 8 m magasra hágott rendes víztükre fölött. E hó 2-án VELENCÉben a nagy csatorna vize úgy megfogyott az apály folytán, hogy a csónakforgalom teljesen fölakadt, gőzhajók feneklettek meg. BELGIUMBan a MAAS folyó roppant áradást okozott; SZÉVASZTOPOLból jelentették, hogy befagyott az AZOVI tenger. Február 3-án POZSONYban 305 cm. volt a DUNA ármagassága. BUDAPESTen az 1892-iki decemberihez újabb 8000 frt kellett hó-takarításra. UNGVÁRott 170 katona lett beteg hadgyakorlaton a hideg miatt, egy kapitány pedig holtan rogyott le a lováról. 8-án AUSZTRIÁban Stockerau környékét a DUNA elöntötte, s víz alatt állott PÖCHLARN. POZSONYban 394 cméterre emelkedett a vízár. Február 9-én szokatlan nyári hőség volt MELBOURNE-ben Ausztráliában, a hőmérő árnyékban 40°C -t mutatott, a napon 65°C -t. E hónap 23-án elöntötte a DUNA VÁCon az alsó-várost, BUDAPESTen a MARGITSZIGETet.

március. Március 8-án este nyári zivatar vonult át ERDŐSZÁDA fölött, ólmos eső hullott, de a felhők közt villámokat láttak, azokat erős mennydörgés követte. KULÁN hasonló tapasztaltak. BUDAPESTen ekkor szélvész dühöngött, NAGYBÁNYÁN esti 6 1/2 óra tájban többszöri villámlás és mennydörgés kíséretében esővel vegyes hó

esett. E különös idő, mely a nyugati szemhatáron föltűnő villámmal kezdődött és tomboló széllel végződött, egész 7 óráig tartott. A tél kelt tusára a tavasszal; amaz lett a győztes, mert pár napra fagy állott be és egész télies szint öltött a vidék.

17-én hajnalban a napok óta szép csöndesen fujdogáló szirokkóval tusára kelt FIUMÉben a jéghideg bőra; szörnyű villámlás, mennydörgés és sűrű jégesés volt, a teljes virágukban álló mandolafák szomorúan nézték földre vert virágaikat. Második éve vitte már el ekkor a jégeső FIUME környékének mandulatermését. A szokásos márciusi hó 1893-ban 20-21-én köszöntött be KOLOZSVÁRra és a környékén befagyasztott újra minden fölengedt vizet. VÁRPALOTÁN és SOMOGY MEGYE egyik országútján egy-egy ember fagyott meg. BARCSon fölakadt a vasúti közlekedés a hó miatt. Kis-Jenőn egyházamban 3 nap esett a hó.

április. Április elején SZÓFIA és LOMPALÁNKA között akkora hózivatar dühöngött, hogy meg kellett szakítani a postaközlekedést. E hó 6-án éjjel 16 cm. magas hó esett BOSTONban, reggel folytatta tovább, mint Krécsy Béla írta onnan; pár nap múlva az orkánok miatt 40 ember vesztette életét, 100 megsebesült NEW-YORKban. GALICIÁban és AUSZTRIÁban állandóan nulla alatt volt a hőmérséklet. ROMÁNIÁban és OROSZORSZÁGban folyton havazott, elborította egész közép részét a birodalomnak, a vasútvonalok több helyt elakadtak.

13-án kezdődött a havazás LIPTÓban és folyt 13-án, a hőmérséklet -7 fokra süllyedt; MAKÓN 14-ike virradójára szintén -7° hideg tette tönkre a szőlőt, gyümölcsöt és vetést, havazott TÖRÖK-BECSÉN, Ó MORAVICÁN e napon 5 óra hosszant esett a hó -6° mellett, FOGARASon 24 órai havazás után a hőmérő -10 fokra szállt le. SZEGEDen hózivatar volt, LŐCSÉN egész nap hó, bokáig érő, a hőmérő -6 fokot jelzett. DEËSEN 15-én havazott egész nap.

április. PÉCSen március 17-től április közepéig nem volt eső, e hó 15-én -3 fok volt a hőmérséklet, VERSECen -6°, SÜMEGen és ÓCSÁN -7°, NAGY-BECSKEREKEn -10°. E hónap második felében a szélviharok miatt leégett ZOMBORban 41 épület, KALO-CSÁN 60, VESZPRÉMBen 140, BÖLCSKÉN 200, JÁSZ-LADÁNYban 260 épület; csatlakoztak tűz szerencsétlenségek nagy mértékben SZÉPFALUn, ZSADÁNYon, TEMESVÁR-GYÁRVÁROSban, égett a DOROGi és CSOLNOKi erdő Esztergom megyében. Magyarországon még ápril 27-én is fagyosak voltak a reggelek.

május. Május 5-6. napjain hazánk minden pontján hóesések jártak, GALICIÁban és AUSZTRIÁban hózivatarok voltak, ISZTRIÁban a MONTE-MAGGIORE hó alatt állt. E hónap elején kilépett medréből KINÁban a JANGCSEKIANG és SZONGKATU közelében pár várost és 500 falut öntött el. Ugyanekkor a VOLGÁN az Isamolett társaság két gőzösét tette tönkre a jég, egy másik társaság gőzsét megrongálta. A fagnak és hónap sok ember esett áldozatul, KOSILOW közelében 12 embert találtak megfagyva, lovaik és ökreikkel együtt eltemette őket a hóvihar. A VJANNOI országúton is találtak megfagyott parasztokat, kik a hóesésben meg nem találták falujukba az utat.

június. Június 4-én GÖMÖRben a SZUBOVA hegységben hózivatar volt, 14 darab tinó fagyott meg, az őrző gulyás eltűnt; a ROZSNYÓi püspöki uradalomban megfagyott 6 db. juh. Egyébütt országos esők 10 napig, kiöntött miattuk a MAROS.

július. Július 7-én MISKOLCon felhőszakadás volt, mely házakat döntött össze; 12-én délután 2 1/4 órakor KECSKEMÉTen dió nagyságú jeges hullottak, szerencsére sűrű volt a zápor, ritkák a jégzemek.

FRANCIAORSZÁGban 28-án ízlelték meg először az újbort, augusztusban már

mindenfelé szüreteltek, különösen ahol kék szőlő uralkodik. Egy század óta példátlan eset ez. 1822-ben augusztus 31-én volt a szüret kezdete, 1815-ban pedig október végén. Július végén a TÁTIKA hegy tetején (Dunántúl) olyan szakadékban, hová a napsugár be nem hatol, télről kimaradt havat találtak.

augusztus. Augusztus első felében óriási felhőszakadások jelentkeztek MAGYAR-ORSZÁG földjén; az UNG, BODROG, RONYVA, ONDAVA folyók kiöntése 25 embernél többnek került az életébe. E hó 27-én Beanfortban ÉJSZAK-AMERIKÁban egy forgószelel 1000 ember életét oltotta ki. E hónap végén köszöntött be a magyar Alföldön az első fa.

augusztus 12. UNGVÁR. Az Ung rendkívüli nagy árvize. (Rónay András.)*

október. Október 5-én TRENCSÉNben a KIS-KRIVÁN hegy e nap virradójára derékig hóba öltözött, KECSKEMÉTen pedig 7-én 24° volt a meleg árnyékban. NYITRÁN 15-én esett le a hó, RÓZSAHEGY környéke 19-én került hó alá, mielőtt még a krumplitermést fölszedhették volna; SEPSI SZENT GYÖRGYön ellenben október közepén 38°C. meleg járt, az őszi szántást nem lehetett a szárazság miatt végezni.

november. November 8-án TRIESTben a legzordonabb formájában tört ki a tél, a hőmérő 12 hideg fokra süllyedt, térdig érő hó esett, nagy bórá dühöngött, a mólók jéggel voltak borítva, az utcák elnéptelenedtek, a színházak szüneteltek. ZIMONYban 23-án este nyári zápor volt, erős mennydörgés és villámlással; befejezése volt ez a napokig erőszakoskodó koshava (délkeleti szél) viharának, mely az ORSOVA-BELGRÁDI DUNASZAKASZON a közlekedést megszakasztotta; számos apró vízi alkalmatosságot tört össze és süllyesztett el. TEMESVÁRt másnap reggelre e nyári zivataros felhőszakadás a hőmérsékletet 12 fokra emelte. SZEGEDen 1 1/2 óráig tartott az égháború és zápor, lecsapott a villám is; KECSKEMÉTen befolyt sok ház a szokatlan esőmennyiségnek miatta. SZABADKÁN ugyanekkor éjjel villámlás és mennydörgéstől kísért szakadó eső volt, megeredt kétszer is és eltartott hajnalig. PÉCSETT ekkor hajnalban volt égháborús zápor és annyira alámosta BÜKKÖSD és ABALIGET közt a vasúti töltést, hogy be kellett szüntetni a közlekedést BUDAPEST felé. A FEKETE-KÖRÖSt kilocscsanásig földagasztotta a 23-24-iki országos zápor. 28-án BUDAPESTen a tisztviselőtelepen mutogattak ez évben 3-madszor virágzó almafát. E nyári alma első virágzásából is roppant gyümölcsöt termelt; novemberi virágai éjjelenként elfagytak ugyan, de a nappali meleg folyton új kifészlésre készítette a bimbóit.

november 8. BUDAPESTen november 8-án esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. l.)

december. December 6-án orkánszerű bórá tört ki TRIESTben, az utcákon mentő köteleket kellett kifeszíteni, hogy a járókelők megfogódzhassanak, a mólókat jég lepte el. Ekkor tájt befagyott a BALATON szélében hosszában, és oly csodaszép sima volt a jege, mint már két évtized óta nem; ragyogó tükörkép volt a nagy tó, a halászházak, mint VESZPRÉMből 12-én jeleztetett, akkor már egy hét óta jég alól dolgoztak. Ugyanezen 8 napon át KECSKEMÉTen 2 meleg fok volt a közép-mérséklet, -3 és +8 fok közt ingadozó. POZSONYban 21-én cserebogarak röpködtek, volt is lelkesedés a gyermekek közt miatta. Ugyanc nap egész éjjelen dörgött villámlott FIUMÉben, lecsapott három helyt. SÁROS-MEGYÉben DOHÓ-n virágzott az ibolya, százszorszép és somfa. 29-én AMSTERDAMban borzasztó köd volt, miatta 80 ember esett vízbe, 20 belefűlt. E napon SZARVAS és MEZŐHEGYES közt megállította a szélvész a vonatot; melynek vesztéglés közben a tüzelője is elfogyott; roppant erőfeszí-

* Evvel a nappal megszűnnek Rónay András feljegyzései, amelyek 1832 július 15-én kezdődtek.

téssel trenzinán kellett kőszemet szállítani részére, és csak így több órai késedelemmel juthattak be a hidegben elgémberedett utasok a mezőhegyesi állomásba. TEMESVÁR mellett hófúvás miatt veszteget a gyorsvonat 1 1/2 óráig, hasonló hírek jöttek SEPSI-SZENT-GYÖRGYről és KÉZDI-VÁSÁRHELYről, SZÉKES-FFJÉRVÁRott pedig nyílt az ibolya a kertekben." (Hanusz István.)

1894

február 24-én ITÁLIÁban Viagzani és Maurico községek határában nagy pusztítást vitt végbe a lavinaomlás. (Az Időjárás, 1901:43.)

május 6. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Reggel vékony dér."

május 7. TAKTABÁJ. "Reggel vékony dér." (Berzeviczy E. naplója, 148.)

november 24. BUDAPESTen november hó 24-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27. l.)

MESSZINÁban erős földrengés. ((Term. Tud. Közl. 1910:59.70.)

A Gall-féle 1894. évi üstökös képét Barnard fotográfiája szerint közli a Természet-tudományi Közlöny. (Term. Tud. Közl. 1910:345. l.)

A de Vico-féle üstököst (l. 1844-ben) 1894. november 20-án találták meg és január végéig észlelhették. (u.o. 1900:30. l.)

december 29. A leghidegebb nap BUDAPESTen dec. 29. (-14.4°). BORFALUban febr. 20. (-27.8). (Az Időjárás, 1901:30.)

1895

tavaszi. A TISZÁN 1895-ben a tavaszi árvíz a következő magasságokat érte el: VÁSÁROS-NAMÉNYnál 840 CSAPnál 686, TOKAJnál 845, TISZAFÜREDnél 733, SZOLNOK-nál 827, CSONGRÁDnál 867, SZEGEDnél 884, TÖRÖKBENÉNél 732, TÖRTELnél 648 cm. Tehát 1895-ben oly magas vízállások jöttek létre az ALSÓ-TISZÁN és a KÖZÉPSŐ-TISZA egy részén, mint azelőtt soha. (Az Időjárás, 1897, I. 71.)

január 3. A francia PIRENEUSOKban, Tarascontól 25 km-re fekvő Orlu falut a szomszédos hegyről alágördülő lavina majd egészen eltemette. A Foix-ból segítségül küldött katonák 15 halottat és 8 sebesültet ástak ki; a község házainak legnagyobb része teljesen elpusztult. (Az Időjárás, 1901:43.)

január 13. ITÁLIÁban u.a. év jan. 13-án Cureo (Corni) mellett a völgyekbe számos hógörgeteg zuhant alá, az egyikük Limoczeban egész munkáscsapatot temetett el s megölt hét embert. (u.o. 1901:43.)

február 8. A leghidegebb nap BUDAPESTen febr. 8-án (-17.3); KÖRÖSMEZŐn dec. 31. (-32.6). (Az Időjárás, 1901:30.)

november 21. BUDAPESTben november 21-én esett le az első hó.

1896

január. A leghidegebb nap jan. 3-án BUDAPESTen (-15.8); BORFALUban dec. 4. (-30.6). (Az Időjárás, 1901:30.)

Az idej (1896/97) tél leírása Héjas Endrétől "Az Időjárás" I. (1897) évi folyamában 19. lapon.

Csapadék viszonyok hazánkban az idej télen. Irta: Raum Oszkár, ugyanott 29. l.

Az idej hó (téli csapadék) és a tavaszi tiszai árvizek. Irta: Bogdánfy Ödön. u.o. 1897. I. 69. l.

május. BUDÁN felhőszakadás, "... mert a vámház főnökének, Ritzler Károly magyar királyi tárnokmester beadványából arról értesülünk, hogy az építkezés munkásai a májusi felhőszakadás vizét az ő kertje felé vezették, kertecskéjét a vizár elsodorta, cserép- és tégladarabok tönkre silányították." (Orvostörténeti Közlemények, No.30. 1964. 73. old.)

február 26. A DUNÁNTULi megyékben felállított árvízjelző állomások jórésze barna rozsdá-kávébarna színű hóesést sürgönyözött. A csapadékpróbák vegytani és mikroszkópikus vizsgálata után kitűnt, hogy a megolvasztott hóvízben vas, agyagföld, mész, magnézia, kalium, nátrium mint oxidok voltak jelen, ezenkívül titán-, kvasav, humusz és elkorhadt gyökerek foszlányai. A további kutatások azután kiderítették, hogy ezen alkotórészek a deliblati homoksivatag (az Al-Duna, Verseci csatorna és Temes patak közötti homokos terület) porából jutottak a levegőbe, amelyet a megelőző napon (febr. 25-én) keletkezett orkánszerű szél hordott a dunántúli tájakra. (Az Időjárás, 1897. (I.) 19. l.)

november 22. BUDAPESTen november 22-én esett le az első hó. (u.o. 1899. (III.) 27.)

Az etruszk APPENNINben fekvő VAGLIO faluban febr. 21-én földcsuszamlás történt. D.u. 3 órakor a plébános kisebb háza a templommal együtt a falu legmagasabb épülete, rémülve látta, hogy a plébánia lefelé csuszamlik a hegy lába felé. Rögtön félreverette a harangokat, hogy a veszedelemre figyelmeztesse híveit. A lefelé csúszó földtömegek nyomása következtében lejjebb a területen hullámszerű emelkedések keletkeztek, a földrétegek egymásba tolódtak és fákat meg házakat temettek el. A falu lakosai csak házi szereiket és állatokat menthették meg, minden egyéb, még a szántóföldön és réten is, áldozatul estek. Febr. 23-án éjjel a Icoltema (a Panaro mellékfolyója) medre 6 méterrel emelkedett a folyó víz megtorlódott, s nemsokára az egész völgy tóvá alakult. A temető földje 8 méterre domborodott ki a talajból, a sírok megnyíltak és a félig rothadt tetemek felszínre kerültek. Együttal havazás állott be, mely teljes 24 óráig tartott és fehér leplet borított a szerencsétlen elpusztult falura. Hasonló eset történt SANT ANNO PELAGO faluban, MODENÁba, amely 900 m magasan fekszik az Appennin észak-keleti lejtőjén. Dec. 21-22 közti éjjel a talaj mozogni kezdett. A lakosok megrettenve menekültek a szabadba és jajveszékelve nézték, mint inogtak házaik, mint roskadtak össze és tűntek el mindenestül a következő napok alatt a mélységbe. (Gaza 1901. II. f. után Term. Tud. Közl. 1902. 164.)

Ez évben ugyancsak földmunkások voltak a ZILLERTALban lévő Bruckben és a Graubündenben fekvő Tschappino nevű "csuszó" faluban." (u.o. 1910:165.)

– AMERIKÁban azt a tengeralatti hegyláncot, melynek csúcsait a Kis Antillák alkotják, 1896. óta sűrűn látogatta a földrengés. A rengés középpontjának a Guadeloupe-től ÉNY-ra cső MONTSERVAL szigetét lehetett tartani, és kivált 1897. április havában volt nagy erejű és nagy kiterjedésű a rengés. (Term. Tud. Közl. 1902:501.)

1897

január. A hónap második felében az AGRO hegyszoros lavinája 25 utast és 4 katonát borított el. Ezekből csak 1 utas és 1 katona szabadult meg. (Az Időjárás, 1901:42.)

február 4. A RETYEZÁTNak keleti havasáról legörgött hógomoly elsodorta a fűrésztelep kunyhóját a beszorult munkásokkal együtt, s kettőt holtan, tízennégyet veszélyesen sérült állapotban vontak elő a hó alól; ugyanakkor PETROZSÉNY vidékén is több hógörgeteg rohant alá a hegy lejtőjén. (u.o. 1901:41.)

Márciusi zivatarok. "Az Időjárás" 1897. (I.) 32. lapján. Az idei márciusi zivatarok (égi háborúk) területi eloszlása hazánkban. u.o. 48.l.

május 11. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Virradóra dér." (Berzeviczy E. naplója, 166.)

augusztus 7. ÓBUDA. A DUNA vízállása oly nagy volt, aminőre senki sem emlékezik. (Kressz Gy. – Seenger E. 286.)

november 25. BUDAPESTen november 25-én esett le az első hó. (Az Időjárás, 1899. (III.) 27.) Az idei tavasz. Héjas Endrétől. (u.o. I. 73.)

nyár. 1897-ben egész nyugati és középső Magyarországon rendkívül gyötrő volt a szűnyog-járás. SZÖD és VÁC DUKA pestmegyei községek között levő, vulkános eredetű, víztelen hegyen, ez év nyarán olyan tömegben jelentkeztek, hogy embernek ott pihenni lehetetlen volt. Sajó Károly szerint, miután Sződ és Vác Duka környékén víz nincsen, a rettenetes mennyiségű szűnyog az abban az évben Ausztriában, sőt még hazánk nyugati határszélén is lezajlott katasztrófaszerű nyári áradások utóhatása gyanánt szerepelt. Kétségtelen, hogy a SZÖD és DUKA közt elnyúló hegytetőre a szél rajokban sodorta őket. (Term.Tud.Közl. 1910:662.)

december 22., 25. A leghidegebb nap BUDAPESTen dec. 22. (-11.5); HUSZTon dec. 25. (-27,0). (Az Időjárás, 1901:30.)

1897-ben ASMIÉRES-t szárazföldi légforgatag pusztította el. (Berger Alfonz, 240.)

1898

január 27. A leghidegebb nap BUDAPESTen jan. 27. (-11.6°; BETLENben jan. 26. (-31.6°). (u.o. 1901:30:)

január. 1898. januárban ÉSZAK-OLASZORSZÁGban tapasztalták azt a különös tümenyményt, hogy a hó kénes színű volt, és úgy szűrt minden pölyhe, mint a tűz, sőt némelyikből elektromos szikra pattant ki; aznap este nagy sarki fény volt, amely az elektromos hóval együtt egész nappali fényt árasztott. (Az Időjárás, V. 1901: 4 l. (Hanusz cikke)

június 29. SZÉKESFEHÉRVÁR. Jégverésekre vonatkozó adatot levéltárunk 17. és 18. századi anyagában nem ismerünk; feljegyzésre méltó volt azonban az 1898. évi június 29-iki jégverés, amelyről a másnapi városi közgyűlésen is megemlékeztek. (208/11928, 2898 közgy.) Egyúttal a károsultak részére, vetőmagvak vásárlását határozták el, és erre közgyűlési határozat alapján 50.391 ft. 98 fl. kölcsön felvételét határozták el az aggintézeti pénztárból (1898. VIII. 18. közgy.) A károsultak részére gyűjtést is rendeztek, amelynek útján 2.500 ft. folyt be, majd továbbá 30.000 ft. kamatmentes kölcsönnek részükre felvételét is elhatározták. (1899.II.27. közgy.) (Dr. Schmöltz József, városi t. főügyész, Székesfehérvár, 1938. VII. 18. közlése.)

december. MAGYARORSZÁG 1898. decemberi időjárásnak leírása. (u.o. 1899. (III.) 24.l.)

december. Az ÓGYALLAi meteorológiai és földmágnességi Központi Obszervatóriumban végzett megfigyelések eredményei 1898. december havában. (u.o. 32. l.)

november, december. Rendkívül enyhe idő volt az év utolsó két havában. (u.o. 1901. (V.) 20.)

ORSZÁGOS METEOROLÓGIAI INTÉZET

P 15. 163

S: 100

ÁLLAMTÁROZSA

KÖNYVTÁRA

ÁLLAMTÁROZSA

R' 88

A. M. KIR.

METEOROLOGIAI ÉS FÖLDMAGNESSÉGI ORSZÁGOS INTÉZET
HIVATALOS KIADVÁNYAI 1900. II. KÖTET.

Felhőmegfigyelések Ó-Gyallán 1898-ban,

feldolgozta:

KARVÁZY ZSIGMOND

n. m. kir. orsz. meteorológiai intézet II. oszt. assistense.

12 graphikkal és 8 fénynyomatú táblával.

440/934-35

Publicationen der kön. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus
1900. BAND II

Wolkenbeobachtungen in Ó-Gyalla im Jahre 1898.

bearbeitet von

SIGMUND von KARVÁZY

Assistent II. Cl. der kgl. ung. meteor. Reichsanstalt.

mit 12 graphischen Abbildungen und 8 Lichtdrucktafeln.

BUDAPEST, 1900.

HEISLER J. KÖ- és KÖNYVNYOMDÁJA
II. ker., Várkeri-rakpart 1.

A magyar királyi Meteorológiai és Földmágnasségi Országos Intézet hivatalos kiadványai sorozatban Karvázy Zsigmond összeállításában két nyelven megjelent **FELHŐMEGFIGYELÉSEK Ó-GYALLÁN 1898-BAN** című kötet címdala.

1899

- január 3. SÁRBOGÁRD. d.u. 7 óra 13 perckor téli szivárvány volt látható. (u.o. IV.26.)
- január 11-én d.e. 11 óra 50 perckor égi tűnemény volt észlelhető. A nap fényesen sütött, az égbolt tiszta és felhőtlen volt, s a zeniten a naptól 40-45 foknyi távolban olyan kör volt látható, aminő a hold udvara, de ennél sokkal nagyobb volt és szivárványszint mutatott. A tűnemény SÁRBOGÁRD-on mintegy 25 percig volt látható. (Term. Tud. Közl. 1900:48.)
- január 27, 30. A lavinaomlás 1899. jan.27. COMO mellett elgázolta a svájci határról jövő katonákat, a kiásottak közül kettő halott, hat veszélyesen sebesült volt; 30-án GIANLA mellett négy pénzügyőrt borított el a lavina, ott veszett közülök három. (u.o. 1901:43.)
- augusztus 7. FRANCIAORSZÁG AIX-LE-BAINS nevű fürdőjében 1899. aug. 7-én nagy vihar dühöngött. Egyszerű, kettős, hármas, sőt négyes, vakító fényű villámok követték egymást, gyakran alig két másodpercnyi időközben. (u.o. 1900:358.)
- november. PROVIN városában (Seine-et-Marre) Gamblin asszony kertjében egy cseresznyefa hozott másodtermést. E fát augusztus vége felé dús virág lepte el, s november havában szépen pirosuló sőt néhány teljesen érett cseresznyeszem is díszlett rajta. ELIARban pedig egy szőlőtőkén november végén másodszor volt termés. E tőkéről július havában szedték az első fürtöket, augusztus folyamán másodszor virágzott és dús másodtermést hozott. (Term.Tud.Közl. 1900:48.)
- december 12, 24. A leghidegebb nap BUDAPEST-en dec. 12. (-15.4); SZTAVNÁ-n dec. 24. (-29.0). (Az Időjárás, 1901:30.)
- Hazánk 1899. december havi időjárását leírja Rziha Károly (Az Időjárás 1900.)IV.) 24-26. l.)
- Miskolc-vidéki időjárási jelentés 1899. december hóról, Poppe Reinhardtól. (u.o. 1899. (III.) 29.)
- 1899-ben nyolc üstökös volt látható, amelyek közül hármat még 1898-ban fedeztek fel. A legértékesebb a Szvift-féle 1899. márc. 3-ikáról, amely szabad szemmel is látható volt. Nagy fénye nem külön vett napfény volt, hanem magában spontán fényfejlődés tételezendő fel. Ily gyorsan múló fénykitörés jún. 4-én is volt észlelhető. Az üstökös magva május közepén kettészakadt és a két töredék gyorsan távolodott egymástól; de két lefolyása alatt a gyengébb magnak nyoma veszett. (Term.Tud.Közl. 1900:361.)
- RÁBAKOVACSI-ban 1899-ben egy veszett eb garázdálkodása miatt 55 szarvasmarhát és két lovat kellett kiirtani. (Állategészs. Évkönyv után Term.Tud.Közl. 1910:8)

1900

- január 22. "Meteorológiai adatok: Nagy viharról írnak a Balatonpartról lapunknak. 22-én virradóra olyan kegyetlen orkán szántotta végig a BALATONT, hogy a hullámok fehér taréja házmagasságra emelkedett. A kegyetlenül hideg éjszakai metsző szélben alig láttunk embert a part mentén, mindenki a czellájába húzódott, a madarak pedig elhúzták magukat a berkekben, s a vihart jelezve, már 21-én csapatokban húzódtak lefelé a partmentéről, pedig akkor még ragyogott a napsugár is, 18-20 fok volt a meleg. A varjúk is érzékenyek arra, hogy mikor kell elillanni a zivatar elől. A vonatok késéssel érkeztek, s ember volt a talpán, aki az idegeket dermesztő szélrohamban csak pár negyed órát is töltött a parton. A Somogy c. kaposvári lap 1900 februári számában megjelent:

Ágyúk a jégverés ellen.

Darányi földművelési miniszter megbízta az orsz. meteorológiai hivatalt, hogy a viharágyúkkal tetessen több kísérletet a nyáron több helyen és tanulmányozása eredményéről tegyen jelentést.

ALSÓLENDEVÁN 125 viharágyút a nyáron 8 ízben működtettek. Az eredmény az, hogy 6 esetben a vész jégfelhő széteszlott és 2 esetben olyan helyekre lokalizálódott a jégverés, ahol nem voltak viharágyúk felállítva.

Polgárdiban a Szár-hegy szőlőhegyein lefolyt kísérleteket maga Batthyányi Géza gróf figyelte meg, aki azt jelenti, hogy majdnem tisztára szemlélehető volt a felhők széteszlása az ágyúzás alatt. 10-15 km-re a felhők ismét egyesültek, ami talán nem történik – mondja a gróf – ha a védekezést több állomáson gyakorolják.

Legnagyobb védekezési vonal a badacsonyhegyi, mely 220 métertől 450 méter magasságban, a hegytetőig áttörhetetlen zárt vonalban terjed. A viharágyúk 400-450 m. távolságban állottak egymástól. Már tavasszal 250 viharágyútelep, kettős és hármas csoportban fogja várni a jégfelhőket. De a kísérleteknek csak akkor lesz hasznuk, ha a védekezés egységes és egyöntetű lesz. (Az Időjárás)

február 28. BUDAPEST fölött délután 1/4 2 órakor téli zivatar vonult. (Term.Tud.Közl. 1920:46.)

– ÓBUDA. A szőlősgazdák egyesülete az óbudai határban felállította az első viharágyút. (Krenn Gy.288.)

március 9. A leghidegebb nap BUDAPESTen márc. 9. (-5.9.) (u.o. 1901:30.)

május 12. TAKTABÁJ (Szabolcs m.). "Erős hideg dér, minden kikölt vetemény, paszuly, krumpli, ugorka, tök, paradicsom és gyümölcs lefagyott." (Berzeviczy E. naplója 184.)

május 13. TAKTABÁJ. Virradóra vékony dér. (Berzeviczy E. naplója. 184.)

július 13. 1900 júl. 13-án a GROSS-WENEDIGER alatt a nyári gleccser (jégár) omlás két embert elért és agyonnyomott. (u.o. 1901:42.)

szeptember 8. NAGYKÜRTÖS (Nógrád). Villámcsapás derült égből, egy asszonyt agyon-sújtott.

1900. KISKUNFÉLEGYHÁZÁN Mócár Andor szőlőtelepén egy Chandar-rouge szőlőtőkén 1900-ban piros- és fehérbogyójú gyümölcsöt termett. 1901-ben ugyanazon tőkén három teljesen kifejlett fürtöcske volt, két piros a Chanela-rouge minden jellemével; egy pedig szépen megérve a nap érte oldalán halvány sárgába átmenő fehér szemekkel. 1902-ben a tőke egy kilónyi termése nem mint a múlt években külön piros és külön fehér fürtökből állt, hanem minden fürtön a bogyóknak egy része piros, másik része pedig fehér színű volt. A tőkén függve szép és meglepő látványt nyújtott. (u.o. 1901:639 és 1902:641 l.)

Tudósítás MAGYARORSZÁG időjárásáról Róna Zsigmondtól. (Term.Tud.Közl. 1900: 202, 254, 308, 365, 422, 483.)

– MAGYARORSZÁG. "Reflexiók az elmúlt 1900-ik év időjárását illetőleg F.L.től. Ebben az elmúlt (1900) év az utolsó 30 év legmelegebb évei közé tartozik. Az ország legtöbb meteorológiai állomásán nem találunk havi középhőmérsékletet, amely 0 fok alatt volna. Hasonló jellegű volt az 1882. évi 1884, valamint a híres 1863 év. Említést érdemel az április végi és május 12-ike közti éjjeli fagy, amely szőlőinkben és gyümölcsöseinkben igen jelentékeny pusztítást okozott. Említésre méltók azok a rendkívüli esőzések augusztus 10-15 közt az ország déli részében, amelyek különösen ERDÉLY legdélőbb részeiben (de Bulgáriában is) öltöttek nagy mérvet (PETROZSÉNY 5 nap alatt 135 mm csapadékot mért). Erre nagy szárazság követ-

A M. KIR. ORSZÁGOS
METEOROLOGIAI ÉS FÖLDMÁGNESSÉGI INTÉZET
HIVATALOS KIADVÁNYAI. 1900. III. KÖTET.

A

Hőmérséklet évi menete Magyarországon.

Írta:

RÓNA ZSIGMOND

a m. kir. orsz. meteorológiai intézet igazgatója.

2 ábrával.

S. Maczár János

Publicationen der kön. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus
1900. Band III.

Der

Jährliche Gang der Temperatur in Ungarn.

Von:

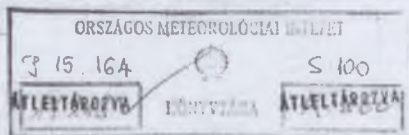
SIGMUND RÓNA

Vice-Direktor der kön. ung. Meteor. Reichsanstalt.

Mit 2 Abbildungen.

R 88

BUDAPEST. 1900.
NYOMATOTT KÁROLYI GYÖRGY KÖNYVNYOMDAJÁBAN
V. Kálmár-utca 8. szám

A magyar királyi Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet hivatalos kiadványa 1900-ból, Róna Zsigmond: A HŐMÉRSÉKLET ÉVI MENETE MAGYARORSZÁGON címlapja.

557. 594. 22. 1 (439)

A M. KIR. ORSZÁGOS
METEOROLOGIAI ÉS FÖLDMÁGNESSEGI INTÉZET
HIVATALOS KIADVÁNYAI. 1901. IV. KÖTET.

A villámcsapások Magyarországon

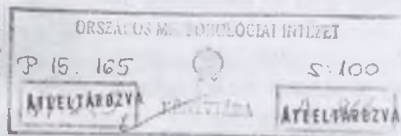
1890–1900. években.

Irtta

SZALAY LÁSZLÓ

a m. kir. orsz. meteorologiai és földmágnességi intézet c. Assistentje

Egy térképpel és egy graphikkonnal.

Publicationen der kön. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus.
1901. Band IV.

Die Blitzschläge in Ungarn

in den Jahren 1890–1900.

Von

LADISLAUS von SZALAY

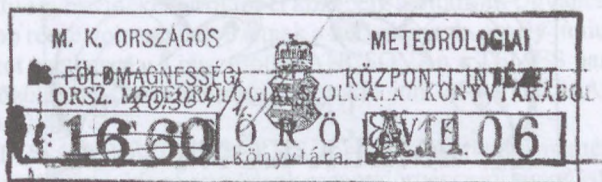
1. Assistent an der königl. ungar. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus.

Mit einer Karte und einem Graphikon.

Budapest

Verl. Königl. ungar. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus.
1901.

A Szalay László által összeállított A VILLÁMCsapások Magyarországon 1890-1900. ÉVEKBEN kétnyelvű kiadvány címlapja.

I.

JELENTÉS

A MAGY. KIR. ORSZ. METEOROLÓGIAI ÉS FÖLDMÁGNESSEGI
INTÉZET ÉS AZ Ó-GYALLAI KÖZPONTI OBSZERVATORIUM

1900.

ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL.

AZ IGAZGATÓSÁG MEGBIZÁSÁBÓL

ÖSSZEÁLLITOTTA

RÉTHLY ANTAL

KALKULÁTOR.

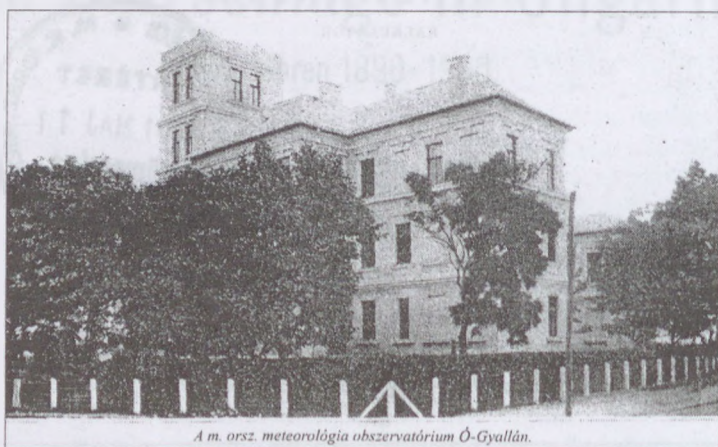
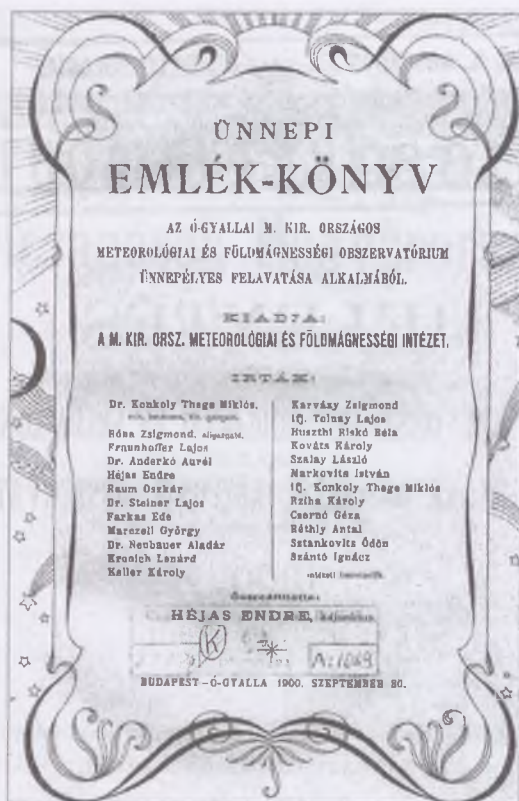

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1901.

A létesítés utáni I. JELENTÉS a magyar királyi országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet és az Ó-Gyallai Központi Obszervatórium 1900. évi működéséről címlapja.

Az Ó-Gyallai Obszervatórium ünnepélyes felavatása alkalmából kiadott **ÜNNEPI EMLÉK-KÖNYV** címlapja a szerzők felsorolásával és az obszervatórium főépületének távlati képe.

kezett, mely egyes vidékeken október közepéig is eltartott. Ugyancsak az ország déli és legdélibb része volt színhelye annak a két orkánnak, amely június 26. és július 7-én (mindkét esetben d.u.) pusztított. PANCSOVÁN a TEMES partján m.e. 30 db. nyárfát (közülük 1 1/2 m átmérőjűt) tépett ki a jún. 26-i orkán." (Az Időjárás, 1901. (V.) 19, 20-21. l.)

- A NEUCHATEL (Svájc) PONTARLIARI (Francia o.) vasutvonal mentén ez év febr. 7-én a cementbányában dolgozó munkások mennydörgésszerű ropogást hallottak a hegy belsejében, kövek váltak le a falakról és a fapillérek meggörbültek. Erre több emelet tárnái beomlottak, s a belső folyosók legtöbbször járhatatlanná vált. A felületen számtalan repedés keletkezett és az országutat is mély szakadékok keresztelték. (Gala, 1901. II. f. után Term. Tud. Közl. 1902:65.)
- BELGIUMnak LIMBURG nevű tartományában a hörcsög az utóbbi időben annyira elszaporodott, hogy kiirtására a Kormány beavatkozása vált szükségessé. A limburgi tartományban 1900-ban 5000-nél több hörcsögöt pusztítottak el; magában a kis Heur-le-Tiexbe kis falucskában 762 darabot. (Term. Tud. Közl., 1902. 634 l.)
- USA. 1900-ban a ciklon TEXASban egy gerendát kiszakított és azt egy roppant fatömbbe belenyomta, mint valami szeget, úgy hogy a vége a fa másik oldalán jött ki. A ciklon ereje oly nagy, hogy faházakat, tárházakat fölemelnek és gyakran több száz méterre elvisznek. (Berger Alfonz, 239.)
- FRANCIAORSZÁG. Berger Alfonz 1900 júliusában a párizsi Sorbone fizikai laboratóriumának udvarán egy olyan jégiszemet szedett föl, melynek súlya 9.9 g., átmérője pedig közel 3 cm volt. (u.o. 273.)

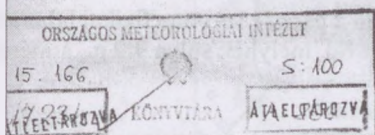
A M. KIR. ORSZÁGOS
METEOROLOGIAI ÉS FÖLDMÁGNESSEGI INTÉZET
HIVATALOS KIADVÁNYAI, 1902. V. KÖTET.

A felhőmagasságmérés módjai és eszközei.

Irla

IFJ. KONKOLY-THEGE MIKLÓS

a m. kir. orsz. meteorologiai és földmágnességi intézet c. asszatense.

Publicationen der königl. ung. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus
1902. Band V.

Die

Methoden und Mitteln der Wolkenhöhenmessungen

Von

NICOLAUS THEGE v. KONKOLY jr.

T. Assistent an der königl. ungar. Reichsanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus

Budapest

Pesti könyvnyomda-résztvény társaság

1902

A FELHŐMAGASSÁGMÉRÉS MÓDJAI ÉS ESZKÖZEI hivatalos kiadvány címlapja.

HELYSÉGNÉVMUTATÓ

A helységnévmutatóba felvettünk minden nevet, ami a szövegben előfordul. Ennek megfelelően a mutatóban találhatunk kontinens vagy ország neveket éppúgy, mint dűlők nevét. A helységnevek írása az idézett szerzőknél más és más lehet. A helyesírás is változott. Nincsenek összevonva az azonos helységekre vonatkozó mutatók, hanem írásmódjuknak megfelelően kerültek be a felsorolásba. Így megtalálható Pest és Buda mellett Pest-Buda és természetesen Budapest is. Ahol megye név szerepelt a tárgymutatóba nem emeltük ki a megye szót, így a „Heves” szó egyaránt utalhat a községe vagy a megyére.

- ABALIGET**, 567
ABARA, 304
ABAUJ, 109; 163; 174; 177; 346; 404; 435; 468
ABAUJVÁR, 106
ABDA, 79
ABONY, 34; 63; 74; 81; 151; 163; 179; 196; 274; 284; 291; 309; 318; 333; 342; 350; 365; 421; 431; 432; 435; 439; 445; 457; 476; 480; 485; 487; 490; 493; 501; 507; 512; 521; 522; 526; 532; 538; 552; 553
ÁCS, 445
ACSA, 25; 410; 411
ADÁTS, 217
ADELAID, 536
ADONY, 70; 207; 269; 298; 302; 393; 475; 481
ADONYI, 197
ADORJÁN, 142
ADRIAI-TENGER, 532
AFRIKA, 311; 432; 560
AGÁRD, 270; 419
AGRO, 569
AIRDELE, 554
AIX-LE-BAINS, 571
AJTON, 139
ÁKOSFALVA, 142
ALA-DAGH, 555
ALBERTFALVA, 390; 418
ÁLDÁSHEGY, 305
ALDEBRŐ, 421
ALDUNA, 562
ALFÖLD, 44; 46; 128; 129; 145; 162; 169; 238; 299; 359; 403; 435; 445; 464; 465; 486; 509; 511; 531; 535; 542; 552; 560
ALFÖLDSEĞ, 350
ALGÉRIA, 540
ALGIR, 540; 560; 561
ALIATÁL, 470
ALIGAPUSZTA, 76
ALKAPNIK, 460
ALMÁDI, 534
ALPÁR, 159; 226
ALPOK, 559; 562
ALSÓ-AUSZTRIA, 531
ALSÓ-CSALLÓKÖZ, 470
ALSÓ-DUNA, 389
ALSÓ-FEHÉR, 357
ALSÓKUBIN, 131
ALSÓ-KUBIN, 494
ALSÓLENDVA, 572
ALSÓ-LOMNITZ, 323
ALTORJA, 26
AMERIKA, 451; 485; 533; 536; 539; 540; 543; 544; 552; 555; 561; 562; 567; 569
ANDORNAK, 415
ANDRÁSFALVA, 142
ANEGYALHÁZA, 302
ANGLIA, 439; 501; 531; 558
ANGOLORSZÁG, 459
ÁNYOS, 161
APÁTI, 472
APÁTLAN, 501; 503
APÁTZA, 165
ÁPOR, 472
APOSTAG, 378
APPENNIN, 569

- ARAD, 49; 50; 62; 71; 74; 77; 81; 84; 86;
94; 102; 103; 104; 145; 146; 150;
152; 163; 165; 168; 169; 172; 174;
176; 182; 186; 187; 202; 214; 217;
238; 278; 347; 386; 413; 414; 420;
421; 429; 446; 447; 457; 458; 470;
476; 511; 516; 549; 554; 561
- ARANY, 426
- ARANYHEGY, 304
- ARANYOS, 410; 420
- ARBON, 552
- ARDÓ, 329
- ARGENTINA, 535; 539; 562
- ARHANGELSZK, 533
- ÁRKOS, 409
- ÁRPÁD, 152
- ÁRVA, 53; 64; 104; 106; 107; 131; 225;
246; 354; 398; 406; 407; 449; 454;
456; 458; 460; 464; 468; 469; 471;
486; 490; 494; 500; 502; 506; 553;
561
- ÁRVAVÁRALJA, 491; 464; 511; 520;
529; 531; 533; 535; 542; 558
- ASMIÉRES, 570
- ASZÓD, 563
- ATLANTI-ÓCEÁN, 560
- AUBERVILLIERS, 535
- AUSZTRÁLIA, 535; 564; 565
- AUSZTRIA, 88; 223; 298; 420; 532;
552; 563; 565; 566
- AZOVI, 565
- AZOVI-TENGER, 562
- ÁZSIA, 535; 554
- BÁBOLNA**, 87; 187; 196; 221; 225;
233; 325; 328; 342; 359; 399; 407;
445; 473; 485; 486; 491; 497; 499;
504; 505; 506; 508; 515; 520; 521;
522; 524; 525; 528; 529; 532; 533
- BACZKA-MADARAS, 142
- BÁCS, 30; 94; 175; 176; 247; 280; 332;
339; 347; 350; 368; 393; 435; 450;
451; 458; 471; 516
- BÁCS-BODROG, 404
- BÁCSKA, 102; 138; 433; 483; 509
- BÁCSKERESZTUR, 368
- BADACSON, 349
- BADACSONY, 332; 350
- BAG, 73
- BAGLÁR, 296
- BAGOLYVÁR, 303
- BAGONY, 407
- BÁGY, 408
- BAJ, 443
- BAJA, 102; 398; 399; 403; 409; 422;
424; 483
- BAJOR-VÁGÁS, 247
- BAKHÁZ, 137
- BAKONY, 216; 464; 477
- BAKONYBÉL, 422
- BAKOS, 530
- BAKU, 556; 558
- BALASORE, 540
- BALASSAGYARMAT, 71; 408; 447;
452; 454; 468; 471; 484; 485
- BALÁSVÁGÁS, 246
- BALATON, 216; 220; 224; 228; 229;
232; 237; 291; 331; 341; 345; 349;
350; 354; 355; 363; 368; 370; 409;
415; 464; 469; 484; 490; 501; 509;
534; 558; 567; 571
- BALATONFÜRED, 483; 522
- BALATONKILITI, 318; 329; 515; 524
- BALATONSZENTGYÖRGY, 174
- BALÁZSVÁGÁS, 247
- BALF, 370; 447; 497
- BALMAZ, 165
- BALOG, 201; 255
- BALTI-TENGER, 533
- BÁN, 511
- BANA, 515
- BÁNÁT, 62; 143; 169; 176; 211; 238;
305; 315; 337; 400; 415; 422; 472;
509; 515
- BANATUS, 143
- BÁNFAU, 44
- BÁNFAUVA, 197; 491; 497; 500
- BÁNHALMA, 387
- BÁNHALOM, 314
- BÁNHEGYES, 165
- BÁNHEGYESPUSZTA, 147
- BANKHÁZA, 81; 344
- BÁNKUT, 165
- BÁNKUTA, 163
- BÁNLAU, 102
- BÁNSÁG, 25; 28; 30; 40; 57; 86; 102;

- 104; 128; 140; 141; 147; 168; 169;
170; 171; 174; 176; 202; 207; 398;
399; 402; 405
BARACKA, 420
BARACSKA, 95; 226; 451
BARADNA, 255
BÁRÁND, 163
BARANYA, 229; 360; 362; 377; 381;
393; 398; 432; 448; 454; 456; 471;
472
BARCASÁG, 111; 408; 479; 480
BARCZÁS, 408
BARCS, 566
BARI, 276; 295; 345
BARKÓ, 30
BARS, 29; 79; 127; 131; 140; 278; 355;
362; 385; 427; 428; 450; 457; 469;
471
BARS-GELÉTNEK, 560
BÁRSONYOS, 455
BÁRTFA, 27; 34; 36; 37; 40; 43; 87; 104;
179; 198; 395; 396; 474; 491
BATA, 300
BÁTASZÉK, 131; 315
BÁTHÉ, 330
BÁTS, 94; 138; 163; 214; 229; 247
BÁTSKA, 102; 227
BATTÁ, 28
BAVÁRIA, 223
BÁZIÁS, 531
BAZIN, 193; 378; 397
BÉBÁT-OROSZLÁNYOS, 304
BÉCS, 24; 87; 209; 238; 253; 286; 288;
299; 347; 383; 422; 447; 475; 480;
492; 531; 557; 564; 565
BÉCSUJHELY, 557
BEGA, 456; 559
BÉGA, 305; 336; 346; 386
BÉKÉS, 86; 94; 128; 129; 131; 134; 147;
163; 169; 179; 191; 234; 292; 296;
301; 302; 339; 342; 368; 370; 373;
374; 417; 429; 432; 447; 452; 474;
481; 486; 488; 489; 493; 495; 509;
516; 527; 538; 542
BÉKÉSCSABA, 96; 147; 149; 187; 319;
510
BÉLA, 361; 412; 414
BELÉNYES, 129; 413; 561
BELGIUM, 565; 573
BELGRÁD, 29; 47; 53; 567
BELLÉR, 308
BELLUS, 240
BÉLTEK, 348
BENES, 447
BENESHÁZA, 560
BENGÁL-ÖBÖL, 543
BERE, 142
BERECKE, 385
BERECZI, 304
BERECZK, 473
BERECZKI, 455
BEREG, 79; 84; 163; 340; 359; 427;
483; 543
BEREGH, 174; 177; 307
BERÉNY, 452
BERESZTELKE, 471
BERETTYÓ, 169; 250; 251; 301; 302;
306; 307; 366
BERLIN, 563; 565
BERZAN, 447
BERZEVICZE, 109; 110; 246; 247
BERZOVA, 141; 305; 336
BESENDORF, 279
BESENYŐ, 47
BESNYŐ, 251
BESZTERCE, 354; 402; 421; 457; 471
BESZTERCE NASZÓD, 252
BESZTERCEBÁNYA, 90; 91; 297; 418;
561
BESZTERCZE, 364; 463
BETLEN, 570
BÉTS, 272; 298; 299
BETSE, 311
BIA, 175
BICSKE, 411
BIHAR, 94; 129; 163; 169; 187; 230;
250; 302; 403; 434; 461; 472; 473;
474; 509; 511; 516; 530; 561
BILEC, 105
BILIC, 142
BILLÉD, 140
BISZTRA, 420
BITSKE, 175
BLUMENTHAL, 67; 101; 298; 301
BOCSKÓ, 30
BODAG, 409

- BODAK, 409
 BODEN, 311; 552
 BODONY, 449
 BODROG, 301; 303; 304; 307; 419; 567
 BODROGKERESZTUR, 193
 BODROGKÖZ, 290; 291; 303; 315; 452
 BODVA, 106
 BÓDVA, 455
 BODZÁSUIJLAK, 359
 BODZÁS-UJLAK, 385
 BOGOJEVA, 339
 BOLDOGASSZONY, 301; 503
 BOLDVA, 280
 BOLGÁRSZEG, 476
 BONIR, 504
 BONYHÁD, 472
 BORFALU, 568
 BORGÓ, 421
 BORI, 341; 346
 BORÓ, 330
 BOROSJENŐ, 79; 84; 91; 186; 396
 BOROS-JENŐ, 411
 BOROSSEBES, 413
 BOROSTYÁNKŐ, 193
 BORSA, 472
 BORSOD, 461; 462; 480
 BORSZÉK, 381
 BORZOVA, 380
 BOSTON, 560
 BOTSÁK-KARLOVA, 305
 BOTZ, 448
 BÖNY, 127; 445
 BRAHMAPUTRA, 540
 BRASSA, 363
 BRASSÓ, 76; 93; 111; 127; 128; 229;
 363; 402; 408; 410; 414; 418; 421;
 461; 463; 472; 473; 476; 479; 480;
 565
 BREGENZ, 563
 BREZNOBÁNYA, 452; 479
 BRIES, 479
 BRISBANE, 565
 BRUCK, 476; 569
 BRÜDERTACHE, 437
 BRÜNN, 531
 BRÜSSZEL, 490; 533
 BUCZA, 311
 BUCSA, 290
 BUDA, 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32;
 33; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 43;
 45; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 56; 57;
 58; 60; 61; 62; 63; 66; 67; 68; 69; 70;
 71; 73; 74; 76; 77; 78; 79; 80; 82; 83;
 84; 85; 86; 87; 91; 92; 93; 94; 95; 96;
 100; 101; 102; 109; 110; 111; 126;
 127; 128; 130; 131; 133; 134; 138;
 139; 140; 141; 142; 143; 145; 152;
 157; 166; 168; 169; 170; 171; 172;
 174; 175; 176; 177; 178; 181; 182;
 183; 184; 185; 186; 191; 192; 193;
 194; 195; 196; 198; 199; 200; 201;
 202; 203; 204; 205; 206; 207; 208;
 209; 210; 211; 212; 214; 215; 216;
 218; 219; 220; 221; 224; 225; 226;
 227; 230; 231; 232; 233; 234; 237;
 238; 239; 240; 241; 244; 245; 246;
 247; 248; 249; 252; 253; 254; 255;
 256; 257; 260; 261; 262; 263; 264;
 265; 267; 268; 269; 270; 272; 273;
 277; 278; 280; 281; 282; 283; 284;
 285; 286; 287; 288; 289; 290; 291;
 292; 295; 296; 297; 298; 299; 300;
 301; 302; 304; 307; 308; 309; 310;
 312; 313; 314; 315; 316; 319; 320;
 321; 322; 323; 324; 325; 326; 327;
 328; 331; 332; 333; 334; 335; 337;
 339; 340; 341; 342; 345; 346; 347;
 349; 350; 351; 354; 355; 356; 359;
 361; 364; 366; 371; 372; 373; 376;
 377; 378; 379; 380; 381; 383; 384;
 386; 388; 389; 390; 391; 392; 393;
 394; 395; 396; 397; 398; 399; 402;
 403; 404; 414; 415; 416; 417; 418;
 419; 421; 422; 423; 425; 426; 428;
 430; 432; 433; 434; 436; 437; 438;
 439; 440; 441; 446; 447; 451; 452;
 454; 459; 460; 464; 465; 467; 468;
 469; 470; 473; 474; 475; 476; 477;
 479; 482; 506; 507; 510; 511; 520;
 523; 527; 529; 531; 533; 535; 536;
 541; 542; 543; 569
 BUDAFOK, 48; 50; 246; 323; 390
 BUDAKALÁSZ, 375
 BUDAKESZI, 38; 83; 96; 112; 373
 BUDAÖRS, 32; 130; 179; 192; 216;
 254; 267; 280; 308; 356; 376; 406;

427; 428; 507; 515; 519; 521; 525;
529; 532; 537; 541; 543; 548; 549

BUDAÖRS, 474

BUDAPEST, 211; 216; 291; 336; 424;
483; 531; 536; 538; 539; 541; 542;
543; 544; 545; 548; 550; 551; 552;
553; 554; 555; 556; 557; 558; 559;
560; 561; 562; 563; 564; 565; 567;
568; 569; 570; 571; 572

BUDA-PEST, 380

BULKESZ, 368

BURAHÁZA, 142

BURDIWAI, 540

BUZSÁK, 333; 345; 351; 361; 524

BÜK, 374; 377

BÜKKÖSD, 381; 567

CATÁNIA, 556

CEGLÉD, 483

CHALON SUR MARNE, 490

CHILE, 484

CHINORÁNY, 142

COMO, 571

CORFU, 560

CUREO, 568

CZEGLÉD, 229; 350; 439

CZEHORSZÁG, 531

CZERNABATA, 175

CZÉTÉNY, 226

CZETÉNYKE, 387

CZIBAKHÁZA, 165; 350

CZIGÁND, 303

CZIKÓ, 472

CSABA, 493, 481

CSÁKBERÉNY, 264

CSÁKTORNYA, 133; 559

CSALÁNKA, 142

CSALLÓKÖZ, 248; 294; 322; 347; 348;
352; 374; 416; 456; 470; 506

CSANÁD, 129; 131; 150; 165; 202; 214;
319; 357; 459; 467; 488; 489; 511;
516

CSÁNK, 330

CSANTAVÉR, 471

CSANY, 494

CSAP, 568; 570

CSAPÓSZER, 484

CSÁRICS, 311

CSÁZ, 471

CSÉCS, 327

CSÉFÁNY, 290

CSEH, 51; 380

CSEHORSZÁG, 565

CSENGER, 413

CSEPEL, 389; 390

CSEPELSZIGET, 402

CSEPELY, 141

CSERÉPFALVA, 142

CSERMOMIRECZ, 80

CSERNABURA, 305

CSERNAVODA, 560

CSERNOVITZ, 534

CSERTÉSZ, 424

CSERVENICZA, 109

CSERVENKA, 368

CSICSÓ, 469

CSIK, 78; 430; 479; 559

CSIKFALVA, 142

CSIKI, 405

CSIKOS-TÖTTÖS, 269

CSIKSOMLYÓ, 544; 551; 552

CSIKSZÉK, 79

CSIZ, 202; 203

CSOBÁNKA, 132; 557

CSÓKA, 305; 427

CSOLNOK, 566

CSOMAKÖZ, 361

CSONGRÁD, 129; 131; 163; 214; 218;
221; 224; 234; 237; 238; 241; 249;
257; 264; 265; 273; 284; 292; 302;
309; 314; 316; 325; 333; 343; 351;
365; 376; 399; 403; 416; 424; 450;
481; 486; 488; 490; 492; 494; 497;
500; 502; 504; 506; 507; 511; 516;
530; 538; 542; 568; 570

CSOPAK, 358

CSÓR, 183

CSÖMÖR, 482

CSÖRGŐ, 455

CSÖVÁR, 411

CSUKÁRD, 353

CSURGÓ, 74; 76

- DAB**, 244; 248
DABAS, 42; 446; 485; 496; 497; 499; 501; 503; 505; 506; 509; 520; 522; 525
DÁJA, 408
DALMÁCIA, 484
DÁLNOK, 430
DÁNIA, 565
DÁNY, 147; 201
DÁRDA, 133
DARÓC, 133
DAROCZ, 247
DARÓCZ, 408
DEÁKI, 41; 46; 51; 54; 58; 64; 74; 81; 88; 96; 112; 179; 187; 196; 204; 213; 222; 235; 242; 249; 252; 257; 356; 565
DEBRECEN, 24; 29; 31; 34; 41; 43; 44; 47; 50; 51; 54; 58; 74; 92; 93; 97; 100; 110; 112; 126; 128; 135; 143; 144; 150; 151; 179; 185; 196; 204; 212; 215; 222; 234; 241; 249; 254; 256; 258; 265; 274; 284; 291; 296; 306; 309; 319; 331; 335; 356; 359; 365; 374; 381; 385; 428; 434; 435; 436; 437; 438; 440; 441; 442; 445; 464; 488; 491; 493; 497; 500; 502; 505; 510; 512; 530; 531; 564
DEBRECZEN, 87; 99; 145; 163; 167; 217; 228; 258
DEBRETZEN, 165; 296
DEBRŐ, 34
DEDÁCS, 426
DEÉS, 462; 463; 553; 566
DÉL-AMERIKA, 539; 540; 544; 562
DÉL-ANGLIA, 557
DÉL-BRAZILIA, 540; 550
DÉLMAGYARORSZÁG, 346
DÉL-ORSZORSZÁG, 557
DÉL-TIROL, 563
DÉLVIDÉK, 145
DEMETERFALU, 142
DENGELEG, 472
DÉS, 360
DESZK, 305
DETRA, 91
DETREKŐCSÜTÖRTÖK, 69
DÉVA, 273; 278; 290; 311; 399; 406; 427; 430; 465; 551
DÉVAVÁNYA, 292; 399; 424
DEVECSER, 200
DÉVÉNY, 40; 45; 69
DÉVÉNYUJFALU, 68
DEVINCZE, 105
DIÓSD, 483
DIÓSGYŐR, 546
DISZNÓS, 427
DLUHA, 64
DOB, 306; 310
DOBOKA, 138; 412; 472; 553
DOBOZ, 301
DOBROVELICKOV, 557
DOHÓ, 567
DOMÁNY, 240
DOMBORU, 133
DOMBOVÁR, 269
DONSINS, 308
DOROG, 387; 566
DÖBRÖ, 29
DÖMÖS, 393
DÖMSÖD, 248; 403
DRASKOVITS, 390
DRÁVA, 110; 133; 270; 271; 454; 476; 477; 559
DRÁVAFOK, 110
DRÉGELYPALÁNK, 271
DRENKOVA, 562
DREZDA, 534
DRICSNA, 100
DUBOVA, 64
DUKA, 570
DUNA, 24; 25; 28; 29; 30; 31; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 43; 44; 45; 47; 48; 49; 50; 51; 53; 54; 55; 56; 57; 58; 60; 61; 63; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 70; 72; 75; 76; 77; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 87; 88; 91; 92; 93; 96; 98; 100; 101; 102; 103; 109; 110; 111; 115; 127; 128; 131; 132; 134; 136; 137; 139; 142; 143; 145; 168; 169; 170; 178; 179; 180; 182; 183; 188; 189; 191; 195; 197; 198; 199; 200; 203; 204; 205; 206; 207; 212; 213; 214; 215; 219; 220; 221; 222; 223; 224; 225; 230; 232; 233; 236; 237; 238; 239; 241; 243; 248; 249; 250; 251; 252; 255;

258; 261; 264; 265; 266; 267; 268;
 269; 270; 271; 272; 273; 274; 275;
 276; 277; 278; 281; 282; 284; 285;
 286; 287; 288; 290; 291; 293; 294;
 295; 296; 298; 299; 300; 301; 302;
 305; 309; 310; 311; 312; 313; 316;
 317; 321; 322; 323; 324; 325; 326;
 327; 328; 331; 332; 333; 334; 335;
 336; 337; 338; 340; 341; 342; 343;
 344; 345; 346; 347; 349; 350; 353;
 354; 355; 356; 362; 363; 364; 365;
 369; 371; 372; 373; 377; 378; 380;
 381; 383; 384; 385; 386; 387; 388;
 389; 390; 391; 392; 393; 394; 395;
 398; 399; 400; 402; 403; 405; 406;
 415; 416; 417; 418; 420; 422; 423;
 424; 425; 426; 432; 433; 434; 435;
 439; 440; 441; 443; 446; 447; 451;
 452; 454; 459; 460; 464; 467; 468;
 473; 474; 475; 477; 478; 479; 480;
 481; 482; 494; 498; 500; 503; 505;
 506; 511; 513; 515; 520; 521; 522;
 525; 535; 543; 550; 551; 553; 556;
 559; 560; 562; 563; 565; 569; 570

DUNAALMÁS, 95

DUNABOGDÁNY, 388; 543; 551

DUNAFÖLDVÁR, 461; 468

DUNAJEC, 414

DUNAKESZI, 482

DUNÁNTUL, 132; 138; 166; 244; 501;
 503; 569

DUNÁNTÚL, 183; 517

DUNAPENTELE, 219; 440

DUNASZAKASZ, 567

DUNASZERDAHELY, 322; 470

DUNAVECSE, 403

DURA, 474

DURÁND, 45

DUZZOGÓ, 76

EBED, 393

ECUADOR, 555

ECSED, 360; 423

EERDÉLY, 94

EGER, 26; 29; 31; 34; 45; 57; 71; 74; 81;
 85; 88; 95; 96; 97; 99; 100; 101; 102;
 108; 109; 112; 127; 128; 131; 132;
 135; 140; 144; 177; 184; 194; 223;

235; 262; 274; 275; 284; 292; 293;
 333; 343; 356; 380; 385; 397; 408;
 412; 415; 420; 421; 424; 425; 427;
 429; 434; 437; 448; 457; 459; 461;
 464; 465; 466; 473; 477; 479; 481;
 482; 547; 548

EGERBEGY, 129

EGYESÜLT ÁLLAMOK, 536

EGYHÁZSZEG, 226

EGYIPTOM, 554; 558

EISENSTADT, 210

EISLER, 260

ELIAR, 571

ELM, 552

ELMSHORN, 446

ENDRŐD, 229

ENYED, 95; 130; 240; 282

EPERJES, 43; 63; 174; 288; 403; 404;
 425; 455; 470

EPRESHÁT, 394

ERCSÉNY, 346

ERCSI, 208; 298

ÉRD, 300; 387

ERDÉLY, 56; 57; 73; 78; 86; 88; 94; 95;
 96; 97; 101; 103; 112; 129; 130; 135;
 142; 143; 144; 163; 172; 174; 177;
 181; 183; 187; 194; 200; 205; 215;
 217; 218; 229; 239; 240; 245; 256;
 265; 281; 283; 284; 289; 306; 320;
 324; 330; 337; 340; 348; 351; 352;
 354; 356; 357; 372; 377; 381; 386;
 397; 402; 403; 412; 421; 426; 430;
 432; 456; 459; 471; 480; 483; 485;
 500; 507; 509; 517; 541; 557; 560;
 572

ERDŐBÉNYE, 193; 263; 419

ERDŐSZÁDA, 565

ERDŐTELEK, 78; 421

ÉRMELLÉK, 406; 416; 417

ÉRSEKUIJVÁR, 239; 406; 469

ESTERÉNY, 255

ÉSZAK-AMERIKA, 543; 555

ESZÉK, 215; 270; 430; 531

ESZERGOM, 204; 242; 405

ESZTERGOM, 46; 51; 54; 58; 61; 65;
 67; 81; 88; 94; 97; 111; 112; 134; 135;
 142; 144; 179; 181; 187; 196; 205;
 214; 219; 221; 223; 231; 233; 235;

- 239; 248; 249; 250; 258; 261; 265;
275; 284; 286; 287; 289; 293; 299;
310; 316; 325; 331; 333; 335; 340;
343; 348; 349; 354; 356; 359; 362;
363; 380; 381; 385; 387; 388; 392;
393; 395; 396; 400; 402; 416; 423;
424; 430; 433; 434; 439; 443; 445;
451; 452; 453; 454; 459; 468; 469;
565; 566
- ESZTERHÁZA, 32
ÉTFALVA, 409
ETNA, 556, 539
ÉTSKA, 169
ETYEK, 175; 426; 428
EURÁZSIA, 535
EUROPA, 171
EURÓPA, 303; 380; 429; 432; 485; 498;
523; 527; 531; 533; 550; 552; 553;
554; 558; 559; 560; 562; 564
- FÁBIÁNHÁRCS, 471
FACSKOV, 59
FAJSZ, 314
FARKASD, 277
FEGYVERNEK, 152; 165; 167; 410
FEHÉR-KÖRÖS, 71; 301
FEHÉR-KÖRÖS, 495
FEHÉRTEMPLOM, 81
FEHÉR-TENGER, 533
FEHÉRVÁR, 208
FEJÉR, 219; 229; 331; 379; 387; 393;
426; 428; 435; 436; 440; 459; 478;
495
FEJÉREGYHÁZA, 379
FEJÉRGYARMAT, 474
FEJÉRHAJÓ, 280
FEJÉR-NYIKÓ, 379
FEJÉRVÁR, 130
FEKETE-ERDŐ, 298
FEKETEHALOM, 44
FEKETEHEGY, 412
FEKETEHDVÉG, 463
FEKETE-KÖRÖS, 301; 567
FEKETE-KÖRÖS, 71; 495
FEKETE-KUT, 247
FEKETE-TENGER, 501; 559; 560
FEKETE-VÁROS, 394
FELDBACH, 552
- FELDEBRŐ, 421
FÉLEGYHÁZA, 531
FELFÖLD, 517
FELSŐ DABAS, 505
FELSŐ-APÁTHI, 263
FELSŐBÁNYA, 420
FELSŐERDŐFALVA, 23
FELSŐ-FEHÉR, 354; 376; 541
FELSŐFEJÉR, 472
FELSŐ-HRUTSON, 105; 108
FELSŐITTEBE, 542
FELSŐ-MAGYARORSZÁG, 100; 108;
110; 140; 234
FELSŐSZOLNOKA, 472
FELSŐ-TARCZA, 247
FELSŐTÖMÖS, 414
FÉLTORONY, 503
FELVIDÉK, 79; 205; 222; 244; 252;
290; 509
FERENC, 389
FERENCVÁROS, 389
FERENC-CSATORNA, 88
FERTŐ, 27; 44; 46; 138; 152; 178; 181;
188; 237; 295; 347; 348; 353; 458;
487; 493; 499; 500; 501; 502; 509;
520; 522; 523
FERTŐBOZ, 448
FERTŐD, 32
FERTŐRÁKOS, 484
FERTŐ-TÓ, 540; 542; 544
FIAMARAS, 480
FILATORIGÁT, 376
FILLE, 472
FINNORSZÁG, 540
FIRENZE, 561
FIUME, 43; 386; 421; 480; 511; 561;
564; 566; 567
FLORIDA, 561
FOGARAS, 322; 323; 405; 476; 566
FOGARASI HAVASOK, 282
FOKTÜ, 405
FOLYFALVA, 142
FONYÓD, 174
FOROS, 409
FÓTFALU, 421
FÖLDEÁK, 459
FÖLDKÖZI-TENGER, 311; 493
FÖLDVÁR, 139; 228; 387; 405; 463

FRAKNÓ, 447
 FRANCIAORSZÁG, 166; 406; 531;
 532; 533; 554; 566; 571; 573
 FUCSOU, 565
 FÜGED, 229; 540; 544
 FÜLÖPSZÁLLÁS, 374; 393
 FÜRED, 358
 FÜSTKUT, 539
 FÜZESABONY, 421
 FÜZESGYARMAT, 73; 88; 147; 170;
 188; 201; 250; 289; 290; 293; 310;
 311; 319; 366; 368; 387

GADÁNY, 556
 GADÁNY-MARCALI, 555
 GAJA, 427
 GAJDOBRA, 368
 GALAC, 560
 GALATZ, 322
 GÁLFALVA, 142
 GALGÓC, 561
 GALGÓCZ, 336
 GALGOTZ, 125
 GALICIA, 425; 456; 470; 566
 GALICZIA, 414
 GALLA, 95
 GALLICZIA, 320
 GALSA, 413
 GANGESZ, 560
 GARAM, 34; 127; 271; 360; 385; 428;
 443; 450; 452; 478
 GARAMSZENTBENEDEK, 94
 GARAMSZENTKERESZT, 263
 GARANTÁLYA, 362
 GARDÁNFALVA, 329
 GARTHA, 469
 GATAJ, 469
 GATTÁJA, 162; 348
 GELÉRTHEGY, 200
 GELLÉRT-HEGY, 399; 428
 GELLÉRTHEGY, 145; 166; 168; 185;
 186; 192; 193; 194; 196; 199; 200;
 202; 203; 204; 209; 212; 215; 216;
 218; 219; 220; 221; 225; 226; 227;
 230; 232; 233; 238; 262; 265; 273;
 282; 285; 292; 310; 316; 326; 333;
 336; 337; 339; 340; 342; 346; 351;
 366; 379; 380; 384; 390; 418; 423;

 465; 482
 GENFITÓ, 551
 GERED, 377
 GERENCZE, 422
 GERÉNYES, 269
 GESZTELY, 455
 GIANLA, 571
 GIDLÓFALVA, 409
 GIDÓFALVA, 409
 GIRODA, 559
 GLARUS, 552
 GNEZDA, 455
 GODÁNY, 197
 GOLLING, 552
 GOSZ, 106
 GÖDÖLLŐ, 73; 487; 490; 491; 493
 GÖMÖR, 76; 108; 201; 255; 256; 339;
 362; 363; 369; 398; 566
 GÖNCZ-RUSZKA, 109
 GÖNYÜ, 387; 499
 GÖRGÉNY-SZENT-IMRE, 560
 GÖRÖGORSZÁG, 565
 GÖTS, 142
 GRABÁC, 419
 GRAM, 29
 GRAMSZENTKERESZT, 29
 GRAUBÜN, 558
 GRAUBÜNDEN, 569
 GRÁZ, 24
 GREBEN, 562
 GRINÁD, 193; 353
 GROBNIK, 421
 GROSS-WENEDIGER, 572
 GRÜNHAL, 437
 GUTTA, 335

GYALU, 165; 473
 GYARMAT, 227; 302
 GYÉKÉNYES, 253; 260
 GYERGYÓ, 430
 GYOMA, 147; 170; 188; 229; 319; 368;
 466; 474
 GYÖNGYÖS, 58; 78; 210; 343; 360;
 361; 372; 380; 383; 385; 396; 416;
 419; 421; 457; 479; 483; 540; 542;
 544
 GYÖR, 236
 GYÖR, 25; 72; 73; 132; 211; 219; 228;

229; 242; 261; 265; 267; 296; 319;
335; 351; 368; 402; 404; 413; 415;
416; 420; 421; 423; 427; 443; 444;
445; 446; 458; 471; 499; 553

GYÖRÖK, 202; 420

GYULA, 51; 100; 112; 130; 148; 179;
227; 319; 374; 400; 432; 452; 453;
456; 459; 493; 495

GYULAFEHÉRVÁR, 143; 218; 289;
348; 398; 400; 420; 466

GYULAKESZI, 345

HAÁN, 474; 481; 502

HACSAVA, 255; 271

HAHÓT, 335; 337; 338; 339; 340; 351;
363

HAJDU, 150

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY, 542

HAJDUNÁNÁS, 542

HAJDUSÁG, 511

HAJNIK, 91

HALAS, 447

HALÁSZI, 298

HALMÁGY, 84

HALMI, 26

HAMBURG, 247; 451

HAMZSABÉK, 300

HANSÁG, 107; 347; 348; 499; 500

HANVA, 203

HARASZKERÉK, 142

HARASZTI, 201

HARKA, 27

HÁROMSZÉK, 79; 141; 282; 371; 372;
373; 383; 405; 408; 412; 430; 460;
466; 471; 472; 473

HATÁRÓRVIDÉK, 27

HÁTSZEG, 426

HATVAN, 78; 127; 428; 430

HEGYALJA, 218; 235; 241; 256; 330;
332; 335; 341; 349; 362; 397; 398;
419; 422; 458; 469; 473

HEGYALLJA, 346

HEGYALLYA, 256; 303

HEGYES, 305

HEGYESHALOM, 503

HÉJASFALVA, 324; 379

HELEMBÁ, 388

HELSINGTON, 533

HELVÉZIA, 219; 311

HERMANEC, 425

HERNÁD, 63; 101; 108; 109; 327; 426;
455; 457; 485

HERSZONI, 557

HEVES, 78; 131; 140; 164; 253; 254;
272; 302; 320; 406; 419; 421; 424;
442; 457; 459; 466; 472; 473; 509

HEVESS, 163; 165

HÉVIZGYÖRK, 524; 554; 555

HIDAS, 472

HIDEKGÚT, 38

HIDEGSÉG, 44

HIDVÉG, 405; 463

HOBGÁRD, 456

HOCHSTÖTTER, 69

HÓDMEZŐ, 129; 170

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 147; 152;
163; 218; 228; 357; 429

HÓDSÁGH, 339

HOLECSKA, 141

HOLFSEIN, 446

HOLLÓLOMNIC, 105

HOMONNA, 30

HOMORÓD, 408

HOMORÓD SZENT PÉTER, 408

HONGKONG, 540

HONKONG, 565

HONT, 103; 140; 330; 331; 338; 341;
362; 388; 393; 427; 472

HONTH, 427

HOOR, 327

HORT, 302

HORTOBÁGY, 301; 302; 306; 404; 516

HORVÁTORSZÁG, 27; 133; 138; 348;
362; 373; 479; 480

HOSTYÁK, 63

HOSSZÚFALU, 565

HOSSZÚJFALU, 480

HOTKÓCZ, 280

HÖFJÁNY, 32

HÓGYÉSZ, 471; 472

HRABÓC, 30

HRADEK, 29; 31

HRUSSÓ, 255

HUGYÉ, 224; 251; 276; 311; 312; 335;
344

HULISCA, 504

HUNYAD, 57; 129; 174; 278; 399; 406;
463; 466; 551
HUSZT, 564; 570
HÜGYE, 81

ICELAND, 533
IGLÓ, 194; 210; 211; 212; 556
IKVA, 519
ILLMITZ, 525
ILLNITZ, 105
IMREG, 304
INDIA, 540; 543; 560
IPOLY, 71; 110; 271; 443; 450; 452; 454;
457; 460
IPOLLY, 457
IPSWICH, 565
IREG, 229
IRSA, 228
IRVIAN, 109
ISTVÁNHÁZA, 473
ISZKASZENTGYÖRGY, 76
ISZTIMÉR, 76
ISZTRIA, 566
ITAGNO, 484
ITÁLIA, 558; 565; 568
IVÁN, 406; 412; 430; 483
IZLAND, 558
IZLÁS, 562
IZMÉNY, 472
IZSÁK, 553

JAHRENDORF, 467
JÁKÓHALMA, 330
JAKUBIAN, 105
JAKUBJA, 456
JANGCSEKIANG, 566
JANNIK, 412
JÁNOSFALVA, 408
JÁNOSHID, 377
JÁNOSI, 360; 362
JAPÁN, 562
JÁSZBERÉNY, 27; 43; 48; 49; 53; 100;
127; 192; 207; 208; 216; 217; 221;
226; 227; 230; 238; 239; 240; 252;
260; 261; 267; 268; 272; 281; 283;
285; 286; 287; 288; 290; 296; 297;
298; 299; 301; 302; 303; 308; 309;
330; 338; 339; 356; 359; 361; 378;

380; 429; 435; 443; 444; 448; 451;
452; 453; 460; 462; 475; 479; 481;
482; 485; 486; 489; 525; 526; 530;
535; 544; 553
JÁSZDÓSA, 97; 169; 179; 311; 315;
317; 319; 343; 515; 521; 530; 535;
536; 537; 539; 542; 548; 549; 552;
553
JÁSZDÓZSA, 54; 65; 113; 236; 293;
325; 400; 524; 529; 532; 533; 538;
542
JÁSZFÉNYSZARU, 414
JÁSZ-MIHÁLYLAK, 530
JÁSZÓ, 279; 280; 428
JÁSZSÁG, 46
JÁVA, 554; 555
JEKATERINBURG, 533
JENŐ, 396
JESZENOVA, 407
JESZTREB, 40
JOBBÁGYALFVA, 142
JÓNI, 564
JÓZSEFVÁROS, 389
JUC, 562

KABA, 163; 164; 172
KADARKUT, 533
KADATS, 306
KAKASLOMNICZ, 209
KÁL, 421; 428
KALABRIA, 557
KALÁZ, 375
KALBACZ, 72
KÁLLÓ, 153
KÁLNOK, 298; 409; 450
KALOCSA, 67; 69; 88; 110; 170; 236;
305; 321; 335; 336; 384; 393; 394;
402; 405; 468; 471; 506; 566
KALOTSA, 67; 169; 191; 305
KAMONFALVA, 142
KANIZSA, 217; 471
KANRATZ, 260
KAPNIK, 460
KAPNIKBÁNYA, 460
KÁPOLNA, 421
KAPOS, 216
KAPOSVÁR, 256; 313; 314; 339; 380;
537

- KAPUD, 465
 KAPUVÁR, 454; 469
 KARÁD, 327
 KARÁNSEBES, 36; 50; 447
 KARATSE, 255
 KARÁTSONFALVA, 142
 KARAVUKOVA, 339
 KARBA, 304
 KARCAG, 306; 511; 516
 KARCZA, 301
 KARCZAG, 306
 KARDSZAG, 167
 KARINTHIA, 531
 KARLÓCA, 361
 KARLOVÁC, 255
 KARLOVICA, 282
 KARLOVOCA, 212
 KÁROLY-FEHÉRVÁR, 218
 KÁROLYFEJÉRVÁR, 143
 KÁROLY-FEJÉRVÁRON, 289
 KÁROLYVÁROS, 27; 474
 KÁRPÁT, 247; 414
 KÁRPÁTIJAVORINA, 414
 KÁRPÁTIA, 99
 KÁRPÁTOK, 58; 104; 106; 107; 109;
 116; 145; 163; 247; 412; 471
 KARVA, 46; 48; 49; 393
 KASCHMIR, 555
 KASSA, 57; 61; 62; 63; 67; 70; 74; 89;
 94; 101; 102; 106; 108; 131; 169;
 193; 201; 204; 214; 217; 225; 320;
 332; 341; 342; 346; 415; 419; 424;
 425; 426; 431; 435; 437; 443; 445;
 455; 459; 468; 474; 564; 565
 KASSZEVICS, 173
 KATTEGAT, 533
 KATZBACH, 107
 KAUKÁZIA, 555
 KAUKAZUS, 560
 KAZÁN, 533
 KECSEKMÉT, 47
 KECSKEMÉT, 42; 54; 56; 62; 73; 74;
 75; 79; 80; 81; 85; 88; 89; 97; 98; 113;
 114; 129; 135; 136; 152; 159; 170;
 180; 194; 207; 210; 231; 238; 240;
 244; 296; 317; 322; 331; 339; 350;
 357; 361; 368; 421; 424; 439; 440;
 445; 447; 463; 471; 481; 494; 527;
 530; 536; 538; 543; 548; 549; 551;
 552; 560; 562; 563; 564; 566; 567
 KEDVES, 544
 KÉKKŐ, 140
 KELCSE, 30
 KELENCZE, 329
 KELÉNPATAK, 210
 KELET-INDIA, 535; 540
 KEMENESALJA, 340; 380
 KEMENESVÁRALJA, 374
 KENDERES, 140; 143; 431
 KENDŐ, 142
 KENESE, 534
 KERECSEND, 385; 421
 KERÉKHEGY, 561
 KERELŐSZENTPÁL, 418
 KERESZTÉNYSÉG, 380
 KERESZTUR, 174; 296; 305
 KERESZTÚR, 142; 462; 483
 KERKÁPOLY, 554
 KERTA, 53; 89; 343; 429; 502; 514; 524;
 529; 538; 550
 KÉSMÁRK, 23; 24; 25; 71; 72; 78; 91;
 104; 105; 256; 332; 455; 468; 560
 KESZEGHI, 270
 KESZTHELY, 27; 33; 38; 39; 98; 216;
 331; 530; 542
 KESZTÖLC, 419
 KÉTHELY, 283; 285; 296; 312
 KETSKEMÉT, 191; 228
 KETSKEMÉTH, 161
 KEVERMES, 357
 KÉZDI-VÁSÁRHELY, 568
 KÉZDIVÁSÁRHELY, 343; 351; 384;
 400; 409; 471; 472
 KIEL, 446
 KIGYÓS, 394
 KILITI, 298
 KINA, 565; 566
 KIRÁLYHALMOS, 376
 KIRÁLYRÉT, 251
 KIRCHBERG, 260
 KIS-NAGY-GERESD, 378
 KISAPOLD, 229
 KISCELL, 391
 KIS-CZÉTÉNY, 227
 KISDOMÁSA, 30
 KISHONT, 354

- KIS-KALOCSA, 394
 KIS-KÁRPÁTOK, 58
 KIS-KRIVÁN, 567
 KIS-KUN, 374; 393; 451
 KISKUNFÉLEGYHÁZA, 462; 572
 KISKUNHALAS, 56; 126; 130; 136;
 152; 374; 388; 467
 KISKUNSZABADSZÁLLÁS, 387;
 393; 482
 KISLOMNIC, 105
 KISMARTON, 133; 210; 254; 260
 KIS-NÉMEDI, 411
 KISNÓGRÁD, 450
 KISPATAK, 419
 KISS-TÁLLYA, 415
 KISTARCSA, 452
 KISTELEK, 538
 KISTORONY, 103; 268; 282
 KIS-UJSZÁLLÁS, 306
 KISUJSZÁLLÁS, 431; 511; 516; 517
 KISSZALÓK, 24; 72
 KIS-SZÉKELY, 229
 KISSZENTMIKLÓS, 33
 KLENÓC, 255; 272; 348; 354
 KLIMPA, 210
 KLINGENBACH, 210
 KLOSTERHAL, 563
 KODA, 227
 KOKOVA, 554
 KOLATZKO, 105
 KOLNBERG, 260
 KOLOSVÁR, 500
 KOLOZS, 459; 472
 KOLOZSVÁR, 33; 71; 128; 130; 186;
 198; 199; 226; 239; 261; 262; 282;
 283; 284; 287; 324; 329; 334; 336;
 343; 344; 348; 352; 354; 357; 366;
 367; 372; 377; 378; 381; 382; 397;
 398; 400; 401; 403; 410; 412; 413;
 415; 416; 418; 420; 427; 461; 462;
 471; 473; 475; 500; 531; 534; 542;
 561; 564; 566
 KOMÁROM, 25; 46; 53; 58; 65; 67; 70;
 87; 89; 114; 131; 133; 134; 136; 139;
 140; 141; 142; 143; 181; 187; 189;
 196; 200; 203; 204; 206; 207; 208;
 210; 215; 219; 223; 225; 226; 233;
 236; 239; 243; 250; 259; 261; 266;
 267; 268; 275; 284; 286; 293; 311;
 316; 317; 325; 331; 334; 343; 352;
 368; 372; 386; 387; 395; 396; 402;
 403; 415; 418; 425; 433; 443; 468;
 473; 482; 563
 KOMJÁTI, 226
 KOMLÓS, 104
 KOMPOLT, 421
 KOMROM-BANA, 182
 KONDOROS, 306
 KONSTANTINNÁPOLY, 493
 KONTELKE, 463
 KOPPÁNCS, 147
 KOPPENHÁGA, 533
 KORFU, 560
 KORINICA, 407
 KÓROGY, 301
 KÓRÓGY, 330; 543
 KOROMLYA, 153
 KORPONA, 406
 KORPORA, 406
 KOSILOV, 566
 KOSSUTHFALVA, 175
 KOVÁCSI, 38; 411
 KOVASINC, 420
 KOZORIC, 391
 KÖBÁNYA, 289
 KÖBÖLKUT, 380
 KÖFARKA, 462
 KÖHIDGYARMAT, 323
 KÖMLÖD, 41
 KÖNIGGRATZ, 565
 KŐPATAK, 209
 KÖPCSÉN, 467
 KÖPCSÉNY, 68; 77
 KÖRMÖCBÁNYA, 85; 270
 KÖRNYE, 419
 KÖRÖS, 40; 45; 51; 79; 103; 151; 159;
 165; 169; 179; 182; 183; 191; 222;
 228; 229; 249; 301; 302; 419; 420;
 429; 447
 KÖRÖS, 342; 387; 400; 403; 459; 495;
 543
 KÖRÖSBÁNYA, 406
 KÖRÖSLADÁNY, 301
 KÖRÖSMEZŐ, 553; 562; 568
 KÖRÖSPATAK, 409
 KÖRÖSVÖLGYE, 472

KŐSZEG, 34; 44; 98; 109; 114; 132;
 136; 140; 171; 189; 223; 281; 296;
 331; 381; 400; 407; 416; 441; 472;
 487; 491; 505; 506; 508; 509; 519;
 522; 525; 537; 542
 KÖTEGYÁN, 473
 KÖVESD, 388
 KÖZÉPEURÓPA, 527
 KÖZÉPFALVA, 462
 KRAJNA, 531
 KRAJNYIK, 109
 KRAKATOA, 553; 554
 KRAKOVA, 141
 KRALJEVÁC, 561
 KRAPINO, 479
 KRASSÓ, 405; 407; 483
 KRASZNA, 365; 413; 426; 457
 KRASZNORKAVÁRALJA, 196
 KRENSDORF, 32
 KRISZTINA, 38; 50
 KRISZTINAVÁROS, 38; 377
 KRIVOSTYÁN, 30
 KRONAWELTBERG, 437
 KRUSOVALLYA, 332
 KUBIN, 407; 551
 KUDA, 462
 KULA, 517; 565
 KULPA, 28
 KUNÁGOTA, 165
 KUNHEGYES, 306; 511
 KÚNHEGYES, 516
 KUNKSZENTMIKLÓS, 393
 KUNSÁG, 163; 417
 KUN-SZENT-MÁRTON, 152
 KUNSZENTMÁRTON, 511; 516
 KUNSZENTMIKLÓS, 140; 171; 378;
 393
 KUN-SZENT-MIKLÓS, 554; 560
 KURCSA, 543
 KUSMAI, 463
 KUSTÉLY, 559
 KUTYFALVA, 349; 357; 358
 KUVÁN, 420
 KÜKÜLLÖ, 79; 174
 KÜKÜLLÖ, 324; 356; 379; 412; 430;
 472; 539
 KÜRT, 472
 KÜRTÖS, 452

LAAZ, 59
 LABORCZ, 327
 LACHÁZA, 248; 312
 LACZHÁZA, 220
 LÁD, 35
 LADÁNY, 301; 350
 LAIBACH, 531
 LAJTHA, 300; 476
 LAK, 405
 LAKÁNY, 175
 LAKATOS SZIGET, 387
 LALGOLAH, 540
 LALLASCHINZ, 25
 LAMACS, 40; 45
 LANCASTER, 536
 LAPIS, 227
 LAPPFÖLD, 540
 LATIN-AMERIKA, 540
 LATORCZA, 304; 307
 LECOMTE, 523
 LÉGRÁD, 133
 LEIBIC, 106; 211; 455
 LEKÉR, 428
 LELESZ, 378
 LENGYEL, 472
 LENGYELORSZÁG, 109
 LEPSÉNY, 33
 LESZENYE, 427
 LÉSZNA, 30
 LETENYE, 271
 LÉVA, 427; 451; 562
 LIBÁNFALVA, 368
 LIBETBÁNYA, 407
 LIGETFALU, 69
 LILLE, 490
 LIMBACH, 353; 378
 LIMBURG, 573
 LINCZ, 139; 298
 LINZ, 565
 LIPÁRI-SZIGETCSOPORT, 559
 LIPIAN, 109
 LIPÓSZENTMIKLÓS, 433
 LIPÓTVÁR, 336
 LIPÓTVÁROS, 389
 LIPPA, 341
 LIPTÓ, 33; 104; 106; 107; 183; 283;
 405; 407; 425; 454; 456; 458; 464;
 520; 554; 561; 566

LIPTÓSZENTMIKLÓS, 29; 95; 104;
412

LIPTÓ-SZENT-MIKLÓS, 560

LISZKA, 193; 419; 457

LISSZABON, 548

LITVÁNIA, 533

LIVERPOOL, 560

LOCSMÁND, 246

LOIRE, 504

LOK-BATAN, 556

LOKOD, 408

LOMNIC, 24; 104; 105

LOMPALÁNKA, 566

LONDON, 439; 531; 563

LONKA, 277

LOSONC, 73; 140; 365; 479

LOTSMÁND, 133

LOVÁSZI, 358

LŐCSE, 231; 566

LŐVÉREK, 491

LÖVŐ, 344

LUBLÓ, 177; 455

LUBUCHNA, 407

LUCSKA, 105

LUCSONY, 298

LUDÁNY, 142

LUGOS, 440; 444

LUKA, 304

LUPKÓ, 407

LUTZ, 306

LYON, 490; 531

M. SZÁSZ-KÉZDZOLTA, 379

MAAS, 565

MÁD, 193; 417

MADARAS, 467; 516

MADARÁSZ, 511

MADRID, 504

MAGAS TÁTRA, 24; 103; 106; 194;
543

MÁGOCS, 454

MAGOS, 270

MAGURA, 422; 471

MAGYARORSZÁG, 368

MAGYARÁD, 330; 413

MAGYARCSUNY, 473

MAGYARKANIZSA, 458

MAGYARORÓVÁR, 480

MAGYARORSZÁG, 26; 34; 40; 44; 50;
54; 55; 61; 63; 86; 91; 100; 108; 110;
114; 128; 129; 140; 145; 150; 152;
162; 167; 194; 215; 224; 226; 228;
233; 236; 238; 262; 285; 320; 338;
369; 398; 400; 428; 431; 432; 462;
474; 482; 483; 484; 490; 492; 498;
507; 511; 514; 515; 516; 518; 520;
522; 523; 527; 530; 531; 532; 535;
536; 538; 539; 541; 542; 549; 550;
551; 552; 556; 558; 560; 562; 563;
566; 567; 570; 572

MAGYAROS, 142

MAGYARÓVÁR, 300

MÁJA, 142

MAJEROVASZKÁLA, 297

MAKLÁR, 132; 421

MAKÓ, 129; 147; 218; 223; 359; 360;
361; 363; 431; 440; 566

MALACKA, 69

MALE WALSKI, 107

MALENICA, 28

MÁLNÁS, 471; 472

MALOMLIGET, 229

MALOMSZEG, 226

MALONICÁ, 59

MÁNDOK, 253

MANTUA, 561

MÁNY, 175

MÁRAMAROS, 202; 252; 322; 323;
337; 349; 355; 362; 378; 403; 404;
458; 460; 543

MÁRAMAROSSZIGET, 238; 283; 359;
449; 454

MARCALI, 555; 556

MARCCAL, 340

MARCCALI, 556

MARGITSZIGET, 369; 383; 417; 418;
565

MÁRIA, 304

MARIENBURG, 463

MÁRKOS, 142

MARKOVÁC, 45

MÁRMAROS, 359

MAROS, 25; 50; 71; 79; 96; 103; 139;
142; 143; 170; 173; 174; 176; 182;
183; 184; 217; 218; 223; 282; 301;
302; 304; 305; 324; 336; 337; 338;

- 339; 386; 405; 412; 414; 418; 420;
423; 425; 426; 428; 431; 440; 446;
456; 460; 465; 476; 485; 566
- MAROS-TORDA, 485
- MAROSUJVÁR, 143
- MAROSVÁSÁRHELY, 320; 369; 416;
418
- MAROS-VÁSÁRHELY, 139
- MAROSSZÉK, 142; 281
- MARTINIQUE, 446; 484; 562
- MARTONOS, 409; 461; 471
- MÁRTONY, 224
- MÁTRA, 216; 330; 372; 380; 385; 421
- MAZAPIL, 555
- MEDDGYES, 165
- MEDGYES, 44; 272; 498
- MEDVES, 559
- MEGMA-DELTA, 543
- MEGGYES, 192
- MEHÁDIA, 25; 38; 102
- MEHÁDICS, 447
- MELBOURNE, 565
- MÉLYKUT, 467
- MÉNÉS, 202; 416
- MENYETSKE, 259; 270
- MENYHÁRD, 418
- MERAN, 560
- MÉRGES, 419
- MERNYE, 338; 344; 352; 369; 378;
416; 424; 554
- MESSINA, 556
- MESZICSEN, 173
- MESSZINA, 568
- METZ, 490
- METZENZ, 279
- MEXIKÓ, 555; 556
- MEZOPOTÁMIA, 529
- MEZŐBERÉNY, 147; 149; 179; 301
- MEZŐHEGYES, 567
- MEZŐKÖVESD, 411
- MEZŐSÉG, 412; 471
- MEZŐTÁRKÁNY, 421
- MEZŐTELEGD, 419
- MEZŐ-TUR, 164
- MEZŐTUR, 306
- MEZŐTURON, 44
- MIDNAPORE, 540
- MIGLÉC, 66
- MIKELAKA, 476
- MIKLÓSVÁR, 322
- MIKOVA, 100
- MINDSZENT, 376; 426
- MIND-SZENT, 279
- MINNESOTA, 536
- MIRAMARE, 565
- MISKOLC, 40; 171; 184; 358; 426; 430;
438; 450; 455; 545; 547; 548; 558;
566
- MISKOLCZ, 545; 547; 548
- MISKVÁSÁR, 408
- MISSISSIPI, 536
- MÓCS, 393; 459
- MODENA, 569
- MODOR, 58; 111; 193
- MÓDOS, 358
- MOGYORÓS, 387
- MOHÁCS, 387; 473; 479; 482
- MOKRA, 413
- MOKRIN, 305
- MOLDOVA, 163; 400; 409
- MONARCHIA, 534
- MONOR, 230; 508; 526
- MONOSTOR, 305; 403
- MONTAGROE-PELÉE, 484
- MONTE MAGGIORE, 563
- MONTE-CARLÓ, 560; 561
- MONTE-MAGGIORE, 566
- MONTFERMAIL, 535
- MONTPELLIER, 533
- MONTSERVAL, 569
- MOORSEDHABAD, 540
- MÓR, 76; 89; 111; 236; 411; 563
- MORVA, 51; 68; 69; 531
- MOSNICA, 559
- MOSON, 347; 348; 494; 501; 503; 509;
541
- MOSONY, 143; 204; 210; 223; 236;
272; 294
- MOSZKVA, 139; 166; 310; 533; 564
- MOULIUS, 533
- MOZSON, 347
- MOZSONY, 69; 416
- MŐCSÉNY, 472
- MUNKÁCS, 74; 173
- MURA, 133; 271; 477
- MURA-KÖZ, 133

MURAKÖZ, 271; 476; 477
 MUSZKA, 413
 MUSZKAORSZÁG, 310; 533
 MUZSLA, 385; 393
 MÜHLAUARM, 474
 MÜNCHEN, 465; 531

NÁDORKERT, 390
 NÁDORVÁROS, 351
 NÁDUDVAR, 167; 302; 306
 NAGYIVÁNY, 306
 NAGYKUNSÁG, 163
 NAGYBÁNYA, 45; 193; 200; 207; 209;
 216; 226; 246; 269; 279; 329; 356;
 427; 430; 442; 443; 461; 469; 482;
 483; 486; 499; 502; 505; 519; 522;
 524; 528; 530; 565
 NAGYBECSKEREK, 33; 168; 304;
 329; 331; 336; 338; 346; 360; 409;
 430; 456
 NAGY-BECSKEREK, 565; 566
 NAGY-BELT, 565
 NAGY-BUN, 539
 NAGY-CZÉTÉNY, 226
 NAGYDOROG, 228
 NAGY-EMŐKE, 227
 NAGYENYED, 143; 200; 328; 336;
 354; 356; 358; 425
 NAGY-GALAMBFALVA, 379
 NAGY-GALLÓ, 385
 NAGYIGMÁND, 477; 492; 494; 497;
 506; 507; 512; 520; 523; 527; 530;
 532
 NAGYKÁLLÓ, 321; 437; 439; 457
 NAGYKÁROLY, 224; 405
 NAGYKÁTA, 347
 NAGYKÉR, 387
 NAGYKIKINDA, 33; 170
 NAGYKOVÁCSI, 201; 396; 411
 NAGYKÖRÖS, 159; 378
 NAGY-KÖRÖS, 228
 NAGYKÖRÖS, 262; 419; 469
 NAGYKÖRŰ, 442
 NAGYKUNSÁG, 363; 509
 NAGYKÜKÜLLŐ, 379
 NAGYKÜKÜLLŐ-MENTE, 379
 NAGYKÜRTÖS, 140; 572
 NAGYLAK, 361

NAGYLOMNIC, 24
 NAGYLUCSKA, 340
 NAGYMAROS, 388; 553
 NAGYRÉDE, 78
 NAGYROZVÁGY, 288; 290; 303
 NAGY-SÁROS, 247
 NAGYSURÁNY, 226
 NAGYSZALÓK, 23; 24; 65; 332
 NAGYSZALÓKI, 33
 NAGYSZALONTA, 180; 338
 NAGY-SZEBEN, 507; 558; 563; 564
 NAGYSZEBEN, 36; 49; 80; 130; 207;
 281; 282; 349; 359; 380; 385; 416;
 421; 422; 440; 478; 539
 NAGY-SZÉKELY, 229
 NAGYSZENTMIKLÓS, 556
 NAGY-SZOMBAT, 192
 NAGYSZOMBAT, 192; 263; 301; 322;
 443; 457; 501
 NAGYTAPOLCSÁNY, 142; 470
 NAGYTÉTÉNY, 387
 NAGYVÁRAD, 25; 28; 183; 249; 338;
 413; 416; 418; 420; 434; 486; 531;
 561; 562
 NAGY-VÁRAD, 306; 489
 NAK, 269
 NÁMESZTÓ, 494
 NAMOURI, 535
 NÁPOLY, 427; 557; 559; 561
 NASZÁLY, 538
 NEDANÓC, 142
 NEIBERG, 260
 NEISSE, 107
 NÉMA, 393
 NEMERE, 383
 NEMESKOSZTOLÁNY, 469
 NEMES-PODOHAGY, 530
 NEMESVIS, 210
 NÉMET, 219; 229; 472; 495
 NÉMETFALU, 133
 NÉMETORSZÁG, 219; 265; 498; 501;
 532
 NÉMETUJVÁR, 192; 288
 NEPPENDORF, 103
 NESZBUD, 105; 108
 NESZMÉLY, 181; 236; 298; 397; 398;
 480
 NEUCHATEL, 551; 573

- NEUKIRCHEN, 565
 NEUSATZ, 270
 NEUSTADT, 463
 NEVADA, 539; 543
 NEW-HAMPSHIRE, 536
 NEW-YORK, 564; 566
 NEZSIDER, 196
 NIKÁPOLY, 322
 NILUS, 558
 NÓGRÁD, 26; 140; 244; 329; 346; 359;
 393; 419; 429; 436; 447; 449; 450;
 456; 457; 458; 460; 466; 467; 470;
 481; 485; 572
 NÓGRÁDVERŐCE, 440
 NÓGRÁDVERŐCZE, 394
 NORISZBERG, 406
 NORVÉGIA, 310

 NYÁRÁD, 142
 NYÁRÁDSZEREDA, 142
 NYÉK, 27
 NYÉNY, 200; 204
 NYERGES-UJFALU, 387
 NYERGESUJFALU, 393
 NYIREGYHÁZA, 152; 407; 445
 NYIRSÉD, 277
 NYIRSÉG, 341
 NYITRA, 41; 62; 105; 106; 107; 108;
 141; 142; 186; 193; 219; 244; 287;
 301; 336; 350; 362; 387; 397; 407;
 410; 415; 449; 464; 470; 480; 482;
 563; 567
 NYITRA-SZERDAHELY, 142
 NYITRAZSÁMBOKRÉT, 142
 NYOMÁT, 142
 NYUSZT, 255

 ÓARAD, 49
 Ó-BECSE, 539
 ÓBRASSO, 476
 ÓBUDA, 84; 101; 128; 131; 207; 241;
 252; 254; 255; 263; 266; 267; 268;
 283; 286; 289; 296; 300; 308; 319;
 328; 334; 375; 376; 384; 388; 391;
 392; 393; 394; 396; 405; 422; 437;
 438; 445; 486; 508; 522; 541; 570;
 572
 OFFENBÁNYA, 420

 ÓGRADISKA, 29; 30; 31
 ÓGYALLA, 25; 34; 41; 51; 95; 99; 128;
 209; 570
 Ó-GYALLA, 209
 OHÍÓ, 536
 ÓHUTAFALU, 547
 OJTOSI-PASSUS, 141
 ÓKANIZSA, 322
 OLÁHORSZÁG, 363; 409
 OLÁH-TYUKOS, 354
 OLASZI, 419
 OLASZORSZÁG, 86; 372; 465; 532;
 539; 554; 556; 562; 570
 OLASZORSZÁGban, 562
 OLMÜTZ, 24
 OLSVA, 468
 OLT, 322; 323; 405; 463
 OLTSÁ, 41
 OMOR, 469
 ÓMORAVICA, 175; 566
 ONDAVA, 567
 ONDRÓHÓ, 226
 ÓRADNA, 447
 ORAHOVICA, 450
 ORAN, 539; 540
 ORÁN, 535
 ORAVICA, 338
 ORAVICZ, 553
 ORDASHÁZA, 499
 ORLU, 568
 OROSHÁZA, 147; 148; 152; 320; 359
 OROSHÁZÁ, 44
 OROSZKA, 30
 OROSLÁN, 419
 OROSLÁNOS, 305
 OROSZORSZÁG, 451; 533; 557; 563;
 566
 OROSZVÁR, 69; 467
 ORSOVA, 38; 102; 476; 481; 515; 567
 ORSZÁGSZERTE, 180
 ORSZÁGÚT, 391
 OSGYÁN, 398
 OSTOROS, 461
 ÓSVA, 457
 OSZTRA, 255
 ÓTORDA, 483
 OZORA, 229; 272

- ÖCSÖD, 171; 180; 320
 ÖRDÖGÁROK, 377; 541
 ÖRMÉNYES, 459
 ÖRMÉNYORSZÁG, 555
 ÖRMEZŐ, 30
 ÖTTEVÉNY, 238
- PÁCAPUSZTA, 147
 PADLÓKÁN, 304
 PÁDUÁ, 561
 PAGOCSA, 415; 485; 487; 489
 PÁKOZD, 183
 PAKS, 169; 229; 294; 298; 387; 394; 403
 PALADITS, 163
 PALÁNKA, 404
 PÁLFA, 229
 PÁLFÖLDE, 304
 PALÓCZ, 304
 PALOJA, 140
 PANAGYFALU, 462
 PANC SOVA, 30; 31; 47; 53; 152; 421; 561; 573
 PÁND, 429
 PANKOTA, 413
 PANYIK, 398
 PÁPA, 26; 73; 359; 365; 404; 456; 459; 554; 555
 PAPINA, 30
 PARÁC, 559
 PARASZNYA, 559
 PÁRIS, 552
 PÁRIZS, 451; 490; 531; 533; 534; 535; 550
 PÁRKÁNY, 67; 181; 335; 393; 499
 PARMA, 564
 PATA, 457
 PATAJ, 403
 PATAK, 256; 263
 PÁTKA, 48; 50
 PATRICS, 327
 PATVARC, 39
 PÁTZIN, 303
 PÁTY, 175
 PAULIS, 202; 420
 PECE, 420
 PECZE, 546
 PÉCS, 130; 141; 168; 229; 349; 361; 412; 414; 439; 440; 444; 449; 450; 451; 459; 464; 473; 476; 482; 566
 PÉCSKA, 457
 PELSŐC, 369
 PENC, 89; 98; 115; 130; 204; 224; 236; 243; 244; 247; 249; 251; 252; 254; 256; 257; 259; 266; 267; 275; 285; 294; 311; 317; 326; 334; 344; 370; 381; 400; 411; 417; 432
 PENCZ, 180; 352; 425
 PENCZE, 455
 PENTC, 270
 PENTELE, 440
 PENTZ, 251; 270; 294
 PENZ, 214
 PERBÁL, 201; 396
 PERBÁLT, 452
 PEREC, 471
 PEREG, 248
 PERESHÁZA, 271
 PERIGLUX, 533
 PERNEK, 201
 PERVUCA, 407
 PERZSIA, 529
 PEST, 24; 25; 26; 27; 29; 30; 31; 34; 35; 36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43; 44; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 56; 57; 58; 60; 61; 62; 63; 66; 67; 68; 69; 70; 71; 72; 73; 74; 76; 77; 78; 79; 80; 82; 83; 84; 85; 86; 87; 91; 92; 93; 94; 95; 96; 100; 101; 102; 109; 110; 111; 112; 126; 127; 128; 130; 131; 132; 133; 134; 138; 139; 140; 141; 142; 143; 145; 152; 157; 158; 159; 163; 168; 169; 170; 174; 175; 176; 178; 181; 182; 183; 184; 186; 191; 192; 194; 195; 198; 199; 200; 201; 202; 203; 204; 205; 206; 207; 209; 210; 211; 212; 214; 215; 216; 218; 219; 220; 221; 224; 225; 226; 227; 228; 229; 230; 231; 232; 233; 234; 236; 237; 238; 239; 240; 241; 243; 244; 245; 246; 247; 248; 249; 251; 252; 253; 254; 255; 256; 257; 259; 260; 261; 262; 263; 264; 266; 267; 268; 269; 270; 271; 272; 273; 276; 277; 278; 280; 281; 282; 283; 284; 285; 286; 287; 288; 289; 290; 291; 294; 296; 297; 298; 299; 300; 301; 302; 304;

- 307; 308; 309; 311; 312; 313; 314;
315; 317; 320; 321; 322; 323; 324;
325; 326; 327; 328; 329; 330; 331;
332; 334; 335; 337; 338; 339; 340;
341; 344; 345; 346; 347; 349; 350;
354; 355; 356; 364; 365; 370; 371;
372; 373; 374; 376; 377; 378; 380;
381; 383; 384; 386; 387; 388; 389;
390; 391; 392; 393; 394; 395; 396;
397; 398; 399; 400; 402; 403; 404;
410; 411; 416; 417; 418; 419; 422;
423; 425; 426; 429; 432; 433; 434;
435; 436; 437; 438; 439; 441; 447;
451; 452; 454; 459; 460; 464; 467;
468; 469; 471; 472; 474; 475; 476;
477; 478; 479; 480; 482; 483; 492;
493; 500; 506; 507; 508; 509; 510;
511; 517; 520; 523; 526; 527; 529;
530; 531; 533; 534; 535; 542
- PEST-BUDA, 24; 25; 26; 29; 30; 31; 34;
35; 36; 37; 38; 39; 41; 43; 47; 48; 49;
50; 51; 52; 53; 56; 57; 58; 60; 61; 62;
63; 66; 67; 68; 69; 70; 71; 73; 74; 76;
77; 78; 79; 80; 82; 83; 84; 85; 86; 87;
91; 92; 93; 94; 95; 96; 100; 101; 102;
109; 110; 111; 126; 127; 128; 130;
131; 133; 134; 138; 139; 140; 141;
142; 143; 145; 152; 157; 168; 169;
170; 175; 178; 181; 182; 183; 184;
186; 191; 507
- PÉTERHEGY, 289; 405
- PÉTERVÁR, 533; 558; 563
- PÉTERVÁRAD, 29; 31; 34; 35; 36; 255;
347
- PETROZSÉNY, 543; 569; 572
- PÉTS, 229
- PIALA, 255
- PILIS, 132; 158; 159; 277; 278; 281;
282; 557
- PILISCSABA, 396
- PINCHELY, 228
- PINCZEHÉLY, 229
- PIRENEUSOK, 568
- PISZKE, 511
- PLATTENGERG, 552
- PÓ, 556; 564
- PÓCSMEGYER, 130; 169; 182; 198;
205; 212; 214; 236; 243; 259; 266;
267; 268; 275; 277; 278; 295; 296;
311; 317; 326; 344; 353; 354; 373;
400; 417
- PODHORA, 502
- PODOLÉN, 455
- PODOLIN, 105; 247
- PODVILK, 180; 184
- POGÁNY, 227
- POGRÁNY, 410
- POLGÁRDI, 572
- POLHORA, 496; 511
- POLOM, 247
- POMÁZ, 132; 375; 411
- POMOGY, 44; 501
- PONTA, 556
- PONTARLIARI, 573
- POPRÁD, 105; 108; 177; 414; 455
- PORCSOD, 420
- PORDÁNY, 32
- POROSZLÓ, 152; 404; 421
- POROSZORSZÁG, 533
- POSON, 58; 133; 134
- PÓTHARASZT, 228
- POTHORA, 454
- POTZMA, 260
- POZSONY, 29; 30; 31; 33; 36; 37; 38;
39; 40; 41; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 50;
51; 53; 54; 56; 57; 58; 61; 66; 67; 68;
69; 71; 72; 73; 74; 76; 77; 80; 81; 83;
84; 85; 86; 87; 91; 92; 95; 100; 101;
102; 109; 110; 127; 128; 129; 133;
134; 139; 140; 142; 143; 169; 171;
178; 183; 184; 186; 191; 193; 195;
196; 198; 199; 200; 201; 203; 204;
207; 208; 211; 212; 213; 214; 215;
219; 222; 228; 229; 231; 232; 233;
235; 238; 239; 240; 241; 242; 244;
249; 252; 253; 254; 255; 256; 257;
260; 261; 262; 263; 264; 267; 268;
269; 270; 271; 272; 273; 277; 278;
281; 282; 283; 284; 286; 287; 288;
289; 290; 291; 294; 297; 298; 299;
301; 302; 308; 309; 312; 313; 315;
321; 322; 323; 324; 325; 328; 329;
331; 332; 333; 335; 336; 337; 338;
340; 341; 342; 346; 347; 348; 349;
350; 353; 354; 355; 356; 358; 361;
362; 363; 364; 365; 371; 372; 373;

374; 378; 380; 381; 384; 385; 386;
387; 397; 398; 399; 402; 415; 418;
420; 421; 422; 423; 425; 426; 427;
433; 434; 440; 447; 448; 449; 452;
456; 458; 464; 467; 469; 474; 475;
477; 479; 480; 481; 482; 501; 560;
565; 567

POZSONYDIÓSZEG, 301

PÖCHLARN, 565

PÖSTÉNY, 125

PÖSTYÉN, 131

PÖTSEHEN, 474

PRÁGA, 24; 565

PRESZNÓC, 142

PRIBILIN, 554

PROMONTOR, 48; 246

PROVIN, 571

PUCHON, 105

PULA, 269

PUSZTA-KEREKUDVAR, 448

PUSZTA-PRO, 550

PUSZTASZENTMIHÁLY, 32

PUTNOK, 438; 439; 444

PUZTEMISCHEL, 32

PÜSPÖK-DADÁNY, 163

PÜSPÖK-LADÁNY, 306

RÁBA, 420; 454

RÁBAKOVÁCSI, 571

RÁBAKÖZ, 427; 428; 468

RABIAGORA, 511

RÁCKEVE, 29; 35; 46; 55; 60; 65; 75;

81; 89; 115; 136; 180; 189; 197; 204;

224; 236; 243; 244; 251; 259; 266;

276; 295; 311; 317; 320; 326; 335;

344; 353; 370; 402

RÁCMILITICS, 461

RÁCKEVE, 51; 98; 393

RÁCVÁROS, 388

RÁD, 304

RADNA, 49; 460

RADNÁ, 49

RAHÓ, 173

RAJKA, 69

RAJNA, 552

RÁKOS, 86; 479; 484; 509

RAKOVÁC, 255

RATKÓ, 272

RAVNA, 28

RÉCSE, 40; 45; 353; 397

RECSINA, 480

RECSK, 57

RÉKÁS, 350; 420

RENGAL, 540

RÉPÁS, 447

RETEK, 203

RÉTFALVA, 409

RETTEG, 462

RETYEZÁT, 569

REVAL, 533

RÉVFALU, 44

REVUCA, 407

REYKJAVIK, 558

RÉZBÁNYA, 257

RÉZTELEK, 197

RHEIMS, 535

RIMA, 245; 255; 271; 332

RIMASZOMBAT, 202; 203; 245; 262;

308; 332; 356

RISZDORF, 414

RIVIÉRA, 556

ROBENHAUSEN, 552

RÓMA, 451; 531; 557; 564

ROMÁNIA, 559; 560; 562; 565; 566

ROMHÁNY, 449

RONYVA, 262; 455; 567

ROSKÓC, 100

ROSNYÓ, 369

ROVNYE, 28; 31; 32; 33; 153; 191; 198

ROVNYÓ, 42; 47; 52; 55; 58; 59; 65;

153

ROZGONY, 468

RÓZSAHEGY, 407; 561; 565; 567

ROZSNYÓ, 28; 63; 77; 106; 108; 315;

369; 479; 560; 566

RUDASFÜRDŐ, 84

RUDNYÁNSZKI, 387

RUMÁNY, 270

RUSZKINÓC, 414

RUSZT, 32; 44; 137; 180; 189; 197; 205;

214; 224; 237; 243; 251; 254; 260;

342; 447

SAÁGH, 559

SACHSENFELD, 390; 418

SAINT-PIERRE, 484

SAJÓ, 108; 203; 301; 308; 350; 358;
450; 455; 463
SAJÓ BERDA, 463
SAJÓVÖLGYE, 358
SALAMON, 404
SALZBURG, 552; 563
SÁMSON, 152
SAND, 217
SANGHAI, 535
SANTANNO PELAGO, 569
SANTORIN, 557
SÁRAD, 421
SÁR-BOGÁRD, 571
SÁRBOGÁRD, 571
SÁRD, 217
SARKAD, 230; 360; 459; 466; 486; 491;
493; 500; 502; 504; 506; 507; 515;
520; 522; 528; 529; 530; 532; 533
SÁRKÓZ, 88; 131; 236
SÁROS, 43; 53; 61; 63; 67; 104; 108;
193; 233; 247; 346; 448; 470; 473;
541; 567
SÁROSFÁ, 374
SÁROSPATAK, 256; 419; 457
SÁRRÉT, 250; 387
SÁRVIZ, 216
SÁSD, 142
SASTYIN, 208
SASVÁR, 208
SÁTORALJAUJHELY, 193; 256; 262;
304; 385; 396; 405; 419; 455; 458;
459; 465; 469
SÁTORALJAUJHELY, 457
SÁVOLY, 174
SCHAFFHAUSEN, 552
SEBES-KÖRÖS, 302
SÉD, 210; 473; 484
SEGESD, 379
SEGESVÁR, 355; 379
SELMECBÁNYA, 225; 327; 461
SELMECBÁNYA, 245
SEMMERING, 552
SEP, 436
SEPRÓD, 142
SEPSI, 428
SEPSI SZENTGYÖRGY, 567
SEPSISZENTGYÖRGY, 217; 327; 466;
469; 471; 548

SEPSI-SZENT-GYÖRGY, 557; 568
SEPSIZOLTÁN, 409
SÉRC, 44
SIBÓ, 277
SIKLÓS, 243; 314
SIMÉNYFALVA, 379
SIMONTELLE, 463
SIMONTORNYA, 398
SIÓ, 216; 220
SKÓCIA, 554
SO PRON, 82
SOLMÁR, 378
SOLT, 158; 159; 403
SOLYMÁR, 38; 391; 392; 396
SOLYMOS, 266; 276; 277; 330; 427
SOMLÓ, 349; 464
SOMLYÓ, 363
SOMOGY, 29; 62; 90; 144; 202; 205;
211; 217; 220; 224; 229; 237; 243;
276; 277; 283; 285; 295; 296; 312;
314; 333; 338; 341; 354; 361; 369;
370; 378; 412; 423; 448; 469; 470;
473; 481; 500; 524; 538; 539; 556;
566; 571
SOMORJA, 416
SONNENBERG, 484
SOPRON, 24; 25; 26; 27; 28; 30; 32; 33;
34; 35; 36; 39; 40; 42; 43; 44; 45; 47;
48; 52; 53; 54; 55; 57; 60; 66; 75; 78;
80; 81; 82; 85; 86; 87; 90; 93; 98;
103; 115; 137; 174; 180; 189; 190;
194; 197; 205; 210; 214; 224; 232;
237; 242; 243; 246; 247; 248; 251;
260; 266; 276; 282; 295; 312; 317;
327; 332; 340; 351; 353; 361; 370;
374; 377; 381; 400; 417; 425; 430;
432; 439; 444; 445; 446; 447; 448;
456; 458; 459; 460; 463; 466; 469;
474; 478; 480; 481; 483; 484; 487;
489; 491; 493; 497; 499; 500; 501;
502; 504; 505; 506; 507; 509; 519;
522; 525; 529; 532; 533; 534; 536;
538; 540; 541; 542; 543; 548; 549;
551
SOPRONY, 91; 94; 132
SOROKSÁR, 42; 323; 389
SÓSKUT, 208
SÖREG, 227

- SPÁCZA, 192
 SPANYOLORSZÁG, 554
 SPANYOLRÉT, 537
 STÁJERORSZÁG, 531
 STECKHORN, 552
 STELLBACH, 247
 STEOMJAIFEM, 260
 STOMFA, 69
 STRASOV, 59
 STRÁZA, 141
 SURD, 217
 SÜKETFALVA, 142
 SÜLELMED, 329
 SÜLY, 233
 SÜMEG, 566
 SÜTŐ, 298
 SÜTÖR, 44
 SVÁBHEGY, 246
 SVÁJC, 222; 501; 552; 558
 SVÉDORSZÁG, 533

SZ. MARGITA PUSZTA, 504
 SZ.BENEDEK, 405
 SZ.ENDRE, 411
 SZ.GELLÉRTHEGY, 404
 SZ.GYÖRGY, 353; 397
 SZ.IVÁN, 406; 412
 SZ.IVÁNY, 350
 SZ.PÉTER, 412
 SZAÁR, 411
 SZABADKA, 176; 177; 350; 471; 562;
 565; 567
 SZABADSÁGHEGY, 246
 SZABADSZÁLLÁS, 451
 SZABOLCS, 302; 307; 353; 359; 360;
 414; 417; 421; 454; 457; 466; 467;
 473; 511; 516; 539; 542; 553; 554;
 555; 568; 570; 572
 SZABÓLTS, 153; 163; 165
 SZADA, 270; 289
 SZAJÁN, 305
 SZÁK, 419
 SZAKÁL, 457; 458; 460
 SZÁKA-MEZŐ, 560
 SZAKTS, 269
 SZALA, 133; 271
 SZALKA, 388
 SZALONIKI, 564

 SZAMARA, 539
 SZAMOS, 26; 92; 95; 98; 115; 205; 233;
 337; 348; 350; 365; 399; 403; 404;
 405; 413; 419; 420; 426; 462; 463;
 469; 474; 482
 SZAMOSDOB, 474
 SZAMOSMELLÉKE, 137
 SZÁNTÓ, 330
 SZÁR, 411; 419
 SZARVAS, 40; 44; 45; 47; 62; 115; 144;
 147; 149; 218; 341; 567
 SZÁSZ SZT. PÉTER, 408
 SZÁSZORSZÁG, 86; 532
 SZÁSZRÉGEN, 465
 SZÁSZVÁROS, 251; 426
 SZATHMÁR, 26; 28; 39; 79; 84; 336;
 337; 346; 349; 353; 358; 359; 360;
 361; 365; 377; 399; 417; 426; 471;
 482; 486; 541
 SZATHMÁRNÉMETHI, 360; 362
 SZATMÁR, 92; 163; 197; 240; 330; 406;
 413; 417; 423; 469; 508; 541; 549;
 559
 SZATMÁRNÉMETHI, 52; 66; 138; 142;
 180; 184; 190; 205; 426; 474
 SZÁVA, 24; 25; 26; 28; 29; 30; 31; 33;
 34; 37; 39; 45; 47; 53; 79; 145; 270;
 349; 559
 SZE BEN, 44; 78; 103; 349; 380; 405;
 426; 478; 479; 480
 SZÉCSÉNY, 55; 446; 474; 524
 SZEGED, 98; 111; 115; 150; 170; 171;
 172; 175; 176; 210; 227; 238; 305;
 307; 312; 323; 332; 337; 338; 339;
 341; 346; 347; 349; 355; 356; 358;
 359; 361; 362; 371; 372; 376; 386;
 396; 402; 404; 408; 415; 416; 423;
 428; 433; 435; 460; 461; 471; 476;
 482; 501; 502; 509; 524; 549; 552;
 562; 564; 566; 567; 568; 570
 SZEHALOM, 250; 251; 370; 466; 474
 SZEKSZÁRD, 368
 SZEKVÁR, 346; 481
 SZÉK, 472
 SZÉKCSŐ, 455
 SZÉKELYFÖLD, 74; 76; 79; 81; 93
 SZÉKESFEHÉRVÁR, 48; 79; 414; 415;
 421; 454; 483; 570

- SZÉKES-FFJÉRVÁR, 568
 SZEKSZÁRD, 338; 398; 414; 417; 421;
 430; 438; 461; 479
 SZEKTSŐ, 63
 SZÉLAKNA, 245
 SZÉLESKÚT, 44
 SZELISTYE, 45
 SZÉLSZEGH, 329
 SZEMERE, 373
 SZEMERÉD, 421
 SZEMERIA, 472
 SZEND, 396
 SZENDRÓFA, 110
 SZENTIVÁN, 305
 SZENTANDRÁS, 373
 SZENTANNA, 142
 SZENTDOMOKOS, 471
 SZENTEGYHÁZOLÁHFALVA, 378
 SZENTENDRE, 132; 270; 388; 393;
 394; 411
 SZENTES, 56; 57; 115; 150; 171; 174;
 201; 268; 296; 301; 370; 376; 460;
 494; 510; 520; 523; 531; 542; 543
 SZENTGÁL, 338
 SZENT-GÁL, 405
 SZENT-GYÖRGY, 263
 SZENTGYÖRGY, 472
 SZENTHÁROMSÁG, 142; 556
 SZENTIMRE, 143
 SZENTIMREH, 142
 SZENTIVÁN, 71; 227; 396
 SZENT-IVÁNY, 304; 339
 SZENTJAKAB, 457
 SZENTLÁSZLÓ, 142
 SZENTLŐRINC, 194
 SZENT-LŐRINCZ, 218
 SZENT-MARGITA, 506; 507; 512
 SZENT-MARGOTAPUSZTA, 502
 SZENTMÁRTONKÁTA, 410; 498
 SZENTMIKLÓS, 33; 175
 SZENT-PÉTERVÁR, 558
 SZENTTAMÁS, 468
 SZEPES, 67; 71; 77; 78; 82; 108; 247;
 361; 414; 425; 440; 444; 446; 447;
 448; 451; 452; 453; 455; 456; 467;
 475; 536; 541; 554; 555; 556; 560
 SZEPESBÉLA, 82; 414
 SZEPES-IGLÓ, 560
 SZEPESSÉG, 24; 25; 43; 72; 77; 82;
 105; 181; 183; 186; 225; 256; 332;
 338; 414; 422; 448; 507
 SZEPESSZOMBAT, 216
 SZÉPFALU, 566
 SZÉPLAK, 32
 SZERDAHELY, 304; 322; 418; 477
 SZERED, 106; 125; 386; 387; 418; 458;
 480
 SZERÉM, 270
 SZERÉMSÉG, 212; 282; 339; 347; 479
 SZERENCSE, 419
 SZERETFALVA, 463
 SZER-ITTEBE, 539
 SZERNYE, 307
 SZESZÁZMA, 462
 SZEVASZTOPOL, 565
 SZIBÉRIA, 555; 564
 SZICILIA, 539; 556; 557; 558; 559
 SZIGETMÁRTON, 311
 SZIGETVÁR, 412; 414
 SZIGLIGET, 216
 SZIHALOM, 421
 SZIKINCE, 471
 SZIKSZÓ, 94; 108
 SZILÁGY, 79; 84; 329; 472
 SZILÁGYSÁG, 397; 400; 428; 430
 SZILÁGYSOMLYÓ, 457
 SZILAS, 380
 SZILÉZIA, 107
 SZILICZE, 380
 SZINEVÉR-POLYÁNA, 561
 SZINNA, 30
 SZINVA, 455; 546
 SZINNYE, 455
 SZIRD, 483
 SZKLABONYA, 449
 SZLAVONIA, 430; 471
 SZLAVÓNIA, 450
 SZLIÁCS, 563
 SZLOVÉNIA, 453
 SZOB, 335; 388
 SZOBRÁNC, 461; 554
 SZOFIA, 566
 SZOLNOK, 54; 163; 167; 169; 180; 286;
 309; 314; 350; 387; 398; 399; 421;
 453; 472; 483; 494; 503; 506; 507;
 511; 542; 553; 564; 568; 570

SZOMBATHELY, 182; 207; 228; 425;
 449; 462; 504
 SZOMOD, 443
 SZOMOLNOK, 63; 71; 77; 106
 SZONGKATU, 566
 SZŐD, 570
 SZÖLGYÉN, 363
 SZÖLLŐS, 45
 SZÖLŐS, 195
 SZÖNY, 425
 SZÖREGH, 305
 SZTÁRA, 30
 SZTAVNA, 571
 SZTRASKOÓC, 100
 SZTRAZON, 105; 108
 SZTREGOVA, 479
 SZTROPKÓ, 353
 SZTRUZZIN, 479
 SZUBOVA, 566
 SZULK, 314
 SZUNYOG, 60; 312; 344
 SZÜLLŐS, 353

 TABÁN, 377
 TACHTALIA, 562
 TAKSONY, 201
 TAKTABÁJ, 542; 545; 553; 554; 555;
 568; 570; 572
 TAKTABÓJ, 539
 TÁLLYA, 80; 87; 111; 270; 271
 TAMÁSI, 26; 32; 35; 47; 55; 56; 66; 94;
 208; 224; 229; 260; 266; 295; 297;
 315; 330; 344; 358; 381; 384; 416
 TÁPÉ, 562
 TÁPIÓBICSKE, 338; 523
 TÁPIÓ-BICSKE, 523
 TÁPIÓSZENTGYÖRGY, 513
 TÁPIÓSZENTMÁRTON, 545
 TÁPIÓSZENTMIKLÓS, 436
 TAPOLY, 485
 TAPOLY TUSSA, 327
 TARCAL, 288; 419
 TARCZA, 63; 455; 457; 468
 TÁRCZA, 109; 426
 TARCZAL, 263; 419; 457
 TÁRCZER, 455
 TARCSA, 503
 TARDOS, 269

TARIÁN, 457
 TARNA, 127
 TARNOPOL, 534
 TARPATAK, 72
 TASKEND, 555
 TASNÁD, 428
 TÁT, 181
 TATA, 41; 52; 55; 95; 183; 331; 427;
 432; 433; 434; 435; 436; 437; 438;
 439; 440; 441; 442; 443; 444; 445;
 555; 563
 TÁTH, 387; 393
 TÁTIKA, 567
 TÁTRA, 24; 73; 103; 106; 107; 183; 424
 TÁTRAFÜRED, 209
 TAVARNA, 30
 TÉCSŐ, 362
 TÉKOS, 269
 TELECSKA, 435
 TELEGD, 421
 TELEK, 311
 TELEKFALVA, 408
 TELKI, 396
 TELLÁS, 363
 TEMES, 102; 140; 162; 163; 207; 305;
 307; 336; 348; 420; 440; 444; 456;
 469; 483; 511; 516; 539; 542; 559;
 565; 573
 TEMESVÁR, 28; 30; 31; 36; 43; 181;
 182; 386; 404; 407; 420; 421; 422;
 454; 468; 479; 566; 567; 568
 TÉRCZA, 426
 TEREBS, 508
 TERÉZVÁROS, 389
 TERNCSEN, 449
 TERNYE, 288
 TERSATTÓ, 421
 TÉT, 272
 TÉTÉNY, 300; 346; 387
 TEXAS, 573
 THAMES, 459
 THÁT, 335
 THEMZE, 439
 THEREIN, 69
 THESSHOLZ, 255
 THIES, 174
 THOROCKÓSZENTGYÖRGY, 463
 THURZÓ, 471

- THÜRINGIA, 532
 TIHANY, 355
 TIROL, 219
 TISZA, 31; 46; 50; 64; 81; 85; 88; 91; 99;
 101; 103; 115; 132; 152; 163; 167;
 169; 170; 171; 172; 174; 175; 176;
 180; 182; 183; 190; 196; 198; 226;
 227; 228; 237; 238; 253; 254; 301;
 303; 304; 306; 307; 308; 310; 320;
 327; 331; 336; 337; 338; 339; 341;
 346; 350; 355; 356; 359; 371; 372;
 376; 378; 386; 387; 398; 399; 402;
 403; 404; 405; 419; 421; 423; 424;
 426; 430; 435; 446; 448; 456; 459;
 460; 461; 462; 469; 471; 481; 482;
 485; 490; 492; 504; 506; 507; 511;
 512; 520; 532; 543; 549; 552; 560;
 568; 570
 TISZAALPÁR, 378
 TISZADADA, 467
 TISZADOB, 290
 TISZAFÖLDVÁR, 151
 TISZAFÜRED, 404; 568
 TISZA-FÜRED, 570
 TISZALADÁNY, 355
 TISZAMÁRTON, 545
 TISZAMENTE, 542
 TISZÁNTUL, 361
 TISZAUGH, 60; 66; 73; 90; 91; 99; 115;
 137
 TISZAUJLAK, 532
 TISZLOVICA, 562
 TISZOLC, 255; 271
 TITEL, 570
 TOBOLSZK, 535; 536
 TÓHÁT, 329
 TOKAJ, 29; 35; 40; 41; 42; 43; 44; 47;
 52; 55; 60; 61; 62; 66; 75; 79; 82; 87;
 90; 99; 111; 116; 137; 144; 172; 181;
 185; 190; 197; 205; 214; 218; 224;
 237; 241; 243; 251; 260; 263; 266;
 276; 285; 295; 303; 312; 317; 325;
 335; 341; 346; 349; 362; 398; 413;
 419; 422; 457; 469; 473; 480; 517;
 555; 568; 570
 TOKOD, 387
 TOLCSVA, 44; 94; 185; 457
 TOLNA, 139; 206; 219; 228; 229; 238;
 244; 260; 266; 269; 295; 298; 300;
 312; 315; 345; 368; 387; 393; 398;
 403; 449; 458; 472
 TOLTSVA, 193
 TOLTSVÁ, 263
 TOMPA, 142
 TOPLICZA, 471
 TOPOLY, 491
 TOPOLYA, 280
 TOPOLYÁN, 327
 TOPONÁR, 448
 TORBÁGY, 175
 TORDA, 129; 142; 174; 281; 410; 415;
 416; 419; 420; 471; 472; 475; 531
 TORISSZA, 109
 TORMAFALU, 32
 TORNA, 153; 262; 380; 421; 455
 TORNÝÁS, 256
 TOROCZKÓ, 143
 TORONTÁL, 128; 147; 163; 165; 169;
 170; 220; 246; 305; 308; 339; 348;
 358; 360; 361; 398; 399; 419; 426;
 427; 456; 457; 467; 472; 483; 511;
 516; 539; 542
 TORONYA, 263
 TÓT-KESZI, 229
 TÓTKOMLÓS, 147; 149
 TÓTMEGYER, 449
 TÓTORSZÁG, 347
 TÓVÁROS, 435
 TÖMÖS, 169; 207
 TÖRCSVÁR, 480
 TÖRÖKBECSE, 415
 TÖRÖK-BECSE, 566
 TÖRÖKBENE, 568
 TÖRÖK-BENE, 570
 TÖRÖKKANIZSA, 305
 TÖRÖK-SZENTMIKLÓS, 163
 TÖRÖKSZENTMIKLÓS, 164
 TÖRTEL, 421; 568
 TÖRTELY, 229
 TRANCHEMENT, 437
 TRANSFELD, 454
 TRENCSEN, 28; 42; 52; 104; 105; 106;
 107; 153; 198; 208; 240; 283; 287;
 417; 467; 470; 471; 561; 567
 TRENCSENTEPLIC, 195
 TRENSIN, 287

- TRENTSÉN, 208
 TRIESZT, 531; 563; 564; 565; 567
 TRISTRECHEN, 420
 TSALLÓKÖZ, 229; 271
 TSANÁD, 202
 TUGYI, 421
 TULDSA, 560
 TUNISZ, 560; 561
 TUR, 365
 TÚR, 413
 TURA, 73; 564
 TURBA, 557
 TURKEVE, 306; 307; 359
 TÚRKEVE, 511; 516
 TURÓC, 104; 106; 107; 564
 TUZSÉR, 253; 254; 260
 TYUKOD, 413

 UDVARHELYSZÉK, 314; 412; 461
 UGOCSA, 349; 359; 461
 UGOTSA, 163
 UHORSZKA, 346
 ÚJ-ANGLIA, 536
 UJARAD, 33
 UJBÁNYA, 79
 UJBAROK, 419
 UJ-BECSE, 482; 517
 UJBUDA, 464
 UJFALU, 69; 327; 427; 479
 UJFALÚ-SZENT-IVÁNY, 463
 UJHELY, 385; 455
 UJLAK, 255; 385; 388
 UJLUBLÓ, 105
 UJSZÁSZ, 152
 UJSZÖNY, 473
 UJVÁR, 109; 282
 UJ-VÁROS, 165
 UJVÁSÁRTÉR, 389
 UJVIDÉK, 34; 36; 43; 110; 270; 347
 UNG, 163; 304; 364; 376; 458; 461; 470;
 473; 521; 567
 UNGH, 363
 UNGHVÁR, 153
 UNGVÁR, 49; 60; 62; 67; 80; 85; 153;
 174; 177; 263; 304; 307; 324; 328;
 329; 331; 332; 337; 338; 339; 340;
 345; 346; 353; 356; 359; 363; 364;
 372; 376; 380; 388; 402; 416; 418;
 419; 422; 423; 484; 486; 489; 491;
 493; 499; 500; 502; 504; 505; 507;
 519; 521; 522; 525; 528; 529; 530;
 531; 533; 534; 535; 537; 539; 541;
 542; 543; 545; 549; 552; 553; 554;
 555; 557; 559; 560; 561; 563; 564;
 565
 UNGVRÁR, 529
 USA, 533; 535; 539; 564; 573
 USZOD, 405
 UTAH, 543
 ÜRGEHEGY, 224
 ÜRÖM, 396
 ÜZBÉGH, 142

 VÁC, 42; 137; 186; 231; 270; 313; 314;
 388; 389; 390; 393; 407; 421; 433;
 434; 438; 450; 457; 519; 526; 538;
 570
 VÁCZ, 233; 470
 VÁCZI-PUSZTA, 228
 VÁG, 29; 31; 33; 35; 42; 59; 65; 70; 101;
 104; 105; 106; 107; 108; 142; 153;
 183; 188; 206; 219; 240; 325; 336;
 386; 387; 403; 412; 417; 446; 449;
 450; 480; 482; 565
 VÁGBESZTERCE, 240
 VAGLIO, 569
 VÁGUJHELY, 106; 446
 VÁGVÖLGYE, 106; 472
 VAISZLÓ, 145
 VAJA, 142
 VAJDAHUNYAD, 465
 VAJK, 340
 VAJSZLÓ, 176
 VAJTA, 435; 436
 VÁL, 541
 VALKÓC, 471
 VALLA, 503
 VÁLMÁNY, 109
 VÁMOS-MIKOLA, 362
 VAN, 555
 VANYARC, 411
 VÁR, 389
 VÁRADOLASZI, 420
 VÁRADVÁRALJA, 420
 VÁRADVELENCE, 420
 VÁRALJA, 494; 500; 506

- VARANNÓ, 30; 256
 VARASD, 29; 559
 VARGA, 270; 302
 VARJAS, 140
 VÁRPALOTA, 145; 168; 171; 172; 174;
 176; 177; 178; 181; 182; 183; 208;
 566
 VAS, 32; 228; 351; 454; 456; 458; 461
 VÁSÁRHELY, 129; 139; 170; 228; 369;
 488
 VÁSÁROS-NAMÉNY, 568; 570
 VASKAPU, 28
 VASZÓ, 558
 VÉCS, 471
 VÉCSE, 304
 VEDRESHÁZA, 170; 227
 VEGEL, 432
 VEHÉC, 40
 VELEJ, 385
 VELENCE, 557; 561; 565
 VERBITZA, 304
 VERBÓ, 141
 VERCHOJANSZK, 535
 VEREB, 478; 479; 505
 VÉRMEZŐ, 50
 VERŐCE, 138; 423; 438; 456; 460; 461;
 465; 482
 VERPELÉT, 421
 VERSEC, 45; 56; 82; 116; 141; 169;
 173; 175; 197; 200; 211; 240; 266;
 295; 296; 317; 327; 338; 345; 353;
 381; 402; 514; 553; 566
 VÉRTES, 477; 538
 VÉRTH, 175
 VESZELE, 454
 VESZPRÉM, 27; 31; 35; 37; 38; 39; 40;
 41; 43; 52; 53; 54; 66; 77; 91; 102;
 116; 195; 200; 210; 211; 217; 224;
 251; 252; 253; 262; 268; 291; 312;
 314; 331; 336; 337; 338; 340; 341;
 348; 349; 350; 354; 355; 356; 358;
 359; 363; 370; 390; 404; 405; 409;
 417; 425; 432; 438; 439; 456; 461;
 464; 472; 473; 475; 478; 483; 486;
 488; 531; 542; 543; 544; 548; 550;
 551; 553; 560; 566; 567
 VÉSZTŐ, 502
 VETERÁNI BARLANG, 102
 VEZEKNYE, 67
 VEZUV, 537
 VICHODNA, 95
 VICHY, 535
 VIDOVECZ, 133
 VIDRE, 494
 VILÁGOS, 413
 VILLAREAL, 504
 VIRÁGVÖLGY, 68; 195; 340
 VIRÁGYVÖLGY, 301
 VISEGRÁD, 335; 452
 VISOLY, 342
 VISZTULA, 414
 VITKA, 559
 VIZAKNA, 78; 79; 283
 VIZIER, 255
 VIZIVÁROS, 388
 VIZSOLY, 404
 VJANNO, 566
 VOLGA, 566
 VOLOVSCA, 421
 VÖLGYFALU, 32
 VÖRÖSKŐ, 353
 VÖRÖSVÁR, 396; 411; 508
 VÖRS, 82; 90; 116; 138; 181; 190; 205;
 224; 237; 243; 276; 295; 314; 345;
 370; 371
 VUKOVÁR, 270; 347
 VULCANO, 559
 WELKYPOTOK, 255
 WHITEFIELD, 536
 WINDSCHACHT, 245
 WOLFSRÜSSEL, 81
 WÖDRITZ, 67
 ZABOLA, 373; 383
 ZÁDOR, 306
 ZAGORIA, 479; 561
 ZÁGRÁB, 26; 27; 28; 33; 53; 79; 315;
 323; 332; 349; 350; 362; 397; 530;
 551; 560
 ZAGYVA, 43; 127; 131; 239; 301; 330;
 414
 ZAGYVARÉKAS, 513
 ZALA, 133; 211; 335; 345; 363; 458;
 464; 469; 560
 ZALABÉR, 469

- ZALAEGERSZEG, 456
 ZALA-EGERSZEG, 560
 ZALAS, 463
 ZALATNA, 282
 ZALKOD, 172; 173
 ZALKÓD, 172
 ZANTE, 564
 ZANZIBÁR, 536
 ZÁNYKA, 543
 ZARÁND, 278; 406
 ZAVAR, 263
 ZBOROVA, 471
 ZEBEGÉNY, 388
 ZEMPLÉN, 30; 100; 153; 163; 190; 252;
 254; 304; 307; 323; 327; 338; 353;
 356; 359; 371; 378; 396; 414; 417;
 419; 435; 452; 459; 463; 465; 468;
 472; 473; 508
 ZENTA, 482
 ZILAH, 361
 ZILLERTHAL, 569
 ZIMONY, 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31;
 33; 34; 36; 37; 39; 40; 41; 43; 45; 47;
 48; 49; 53; 141; 193; 347; 387; 567
 ZOBOR-HEGY, 415
 ZOHOR, 69
 ZÓLYOM, 90; 99; 106; 107; 141; 478;
 483
 ZOMBOR, 102; 304; 305; 467; 566
 ZORENIC, 59
 ZÖLD-TÓ, 424
 ZUBEREK, 502
 ZUCKERMANDEL, 67
 ZÜRICH, 552

ZSADÁNY, 296; 417; 439; 566
 ZSÁMBÉK, 411; 412
 ZSÁMO, 561
 ZSEMLÉR, 450
 ZSIBÓ, 266; 276
 ZSITVA, 127; 131; 471
 ZSÓLCZA, 450
 ZSOLNA, 331
 ZSOMBOLYA, 542; 561
 ZSOMBRÁKI, 270

TÁRGYMUTATÓ

A tárgymutatóba néhány az időjárással illetve elemi csapásokkal kapcsolatos fogalmat emeltünk ki, a szövegben való könnyebb tájékozódás céljából. A felsorolt szavak nem mindegyike szigorú értelemben vett „tárgyszó”, inkább a témához illő keresési kritérium. Így a tárgymutatóban kiemeltük az „emberemlékezet óta” illetve az „emberek nem emlékeztek” kifejezéseket, amelyek eredeti szövegkörnyezetükben nyilvánvalóan az előfordult esemény rendkívüliségét mutatják, legalábbis a feljegyzést készítő szerint. Több tárgyszó is foglalkozik a vízzel, vizekkel vagy állapotváltozásukkal, ami természetszerűleg kapcsolódik a feljegyzésre érdemes időjárási eseményekhez. A pest-budai hajóhid felállítása vagy lebontása szintén az időjárás-változás biztos jele, ezért szerepel a tárgymutatóban. Tyúktojás bár csak kétszer fordult, mint a lehullott jég szemek nagyságának jelzője került be a tárgymutatóba. Az elemi csapások esetében, mint előforduló kifejezés a kolera vezet, sok esetben más megnevezéssel vagy régies írásmóddal. Mivel az időjárás változása vagy az elemi csapás a földműveléssel kapcsolatos, természetes módon a leggyakrabban előforduló ilyen jellegű szavak is bekerültek a tárgymutatóba. A tárgymutatóban a kiemelt fogalom előfordulási oldalszámát adtuk meg. Ha egy fogalom többször szerepel egy oldalon, a tárgymutatóba ebben az esetben is csak egy bejegyzés került.

apadás, apadt, 27; 33; 34; 38; 39; 40; 45; 46;
48; 49; 51; 68; 68; 84; 84; 101; 110; 115; 175;
176; 180; 189; 200; 206; 224; 236; 268; 288;
304; 306; 312; 317; 344; 383; 388; 389; 390;
391; 392; 426; 475; 481; 482; 493; 497; 546;

áradás, áradáskor, 26; 30; 31; 32; 36; 37; 41; 63;
67; 68; 69; 70; 84; 103; 106; 107; 107; 117;
127; 132; 141; 170; 190; 191; 218; 219; 219;
223; 239; 271; 291; 295; 296; 298; 301; 302;
307; 331; 334; 336; 349; 362; 364; 376; 377;
384; 387; 391; 392; 404; 406; 455; 456; 458;
463; 467;

árvíz, árvize, árvizek, 25; 29; 30; 31; 32; 35; 38;
41; 43; 46; 51; 52; 66; 68; 69; 71; 73; 83; 83;
84; 101; 101; 103; 105; 106; 107; 107; 107;
108; 109; 111; 113; 115; 131; 133; 134; 135;
143; 143; 157; 157; 160; 165; 169; 169; 170;
170; 171; 172; 174; 175; 179; 179; 180; 188;
188; 189; 190; 195; 206; 220; 248; 250; 251;
261; 265; 268; 275; 284; 299; 301; 301; 302;
302; 304; 307; 309; 311; 312; 335; 346; 351;
376; 376; 377; 381; 387; 387; 388; 388; 390;
391; 393; 393; 394; 394; 399; 400; 400; 402;
414; 417; 418; 418; 424; 425; 426; 427; 431;
431; 439; 440; 443; 446; 447; 447; 449; 452;
455; 456; 457; 459; 459; 460; 463; 464; 465;

467; 469; 469; 475; 479; 481; 482; 486; 487;
490; 493; 494; 506; 532; 541; 542; 543; 543;
545; 545; 547; 548; 549; 551; 552; 552; 556;
557; 558; 564; 568; 568;

aszály, 61; 80; 86; 157; 188; 339; 360; 366; 410;
412; 466; 481; 509; 510; 512; 514; 516; 525;
526; 537

barométer, barometrum, 37; 105; 145; 191; 196;
209; 215; 242; 274; 341; 407; 484; 564

befagyott, befagyott, befagytak, 35; 47; 61; 64; 84;
134; 152; 169; 178; 182; 188; 198; 221; 222;
233; 234; 241; 265; 268; 286; 291; 293; 298;
300; 310; 311; 312; 316; 325; 333; 334; 337;
353; 354; 370; 383; 400; 423; 433; 438; 446;
451; 461; 480; 493; 505; 511; 519; 533; 559;
560; 562; 564; 565; 567

bor, 25; 28; 29; 30; 33; 34; 40; 42; 44; 45; 47; 51;
52; 57; 58; 60; 64; 65; 66; 74; 75; 77; 80; 81;
82; 86; 87; 88; 89; 90; 93; 95; 96; 97; 98; 104;
111; 114; 115; 116; 128; 129; 130; 133; 134;
135; 136; 137; 138; 144; 169; 174; 178; 179;
180; 181; 186; 187; 188; 189; 190; 191; 196;
197; 204; 205; 210; 211; 212; 213; 214; 222;
223; 224; 230; 233; 234; 235; 236; 237; 240;
241; 242; 243; 249; 250; 251; 256; 257; 258;

- 259; 260; 265; 266; 268; 274; 275; 276; 283;
284; 285; 290; 293; 294; 295; 309; 310; 311;
315; 316; 317; 324; 325; 326; 327; 331; 332;
333; 334; 335; 336; 340; 341; 343; 344; 345;
348; 349; 351; 352; 353; 356; 361; 362; 365;
371; 380; 381; 384; 396; 397; 398; 400; 403;
404; 415; 417; 418; 422; 424; 425; 430; 432;
436; 437; 438; 439; 445; 450; 451; 456; 458;
459; 460; 464; 465; 473; 476; 477; 479; 480;
483; 484; 486; 487; 488; 489; 490; 491; 493;
497; 499; 500; 501; 505; 506; 509; 512; 519;
522; 524; 525; 529; 532; 533; 534; 536; 541;
543; 548; 549; 551
- bóra, 531; 563; 566; 567
- bortermés, 29; 32; 34; 52; 55; 58; 60; 66; 75; 82;
87; 88; 90; 97; 98; 99; 111; 112; 116; 137; 138;
144; 180; 181; 189; 196; 205; 214; 224; 237;
243; 251; 260; 266; 276; 285; 288; 295; 296;
317; 332; 341; 342; 348; 396; 398; 399; 400;
415; 442; 458; 466
- borult, 59; 75; 85; 97; 102; 113; 145; 148; 177;
204; 211; 215; 219; 222; 227; 235; 242; 249;
257; 258; 259; 262; 264; 287; 292; 293; 297;
298; 303; 308; 309; 313; 322; 366; 368; 382;
405; 422; 499; 500; 501; 503; 523; 528; 529;
550
- búza, 26; 27; 28; 40; 45; 46; 57; 80; 81; 82; 88; 98;
424; 437; 441; 442; 464; 465; 466; 477; 488;
492; 494; 511; 512; 515; 521; 522; 523; 529;
533; 542
- Cholera, cholarában, ld. még epemirigy,**
hányszékélés, kolera, 315; 316; 317; 319;
320; 365; 368; 369; 370; 433; 474; 481; 493;
494; 527; 537; 538;
- csapadék, 35; 42; 75; 89; 97; 113; 242; 273; 275;
293; 325; 334; 343; 352; 400; 434; 435; 436;
442; 443; 536; 538; 539; 540; 542; 560; 562;
568; 572
- csapadékmérő, 343
- csapadékos, 74; 75; 97; 113; 114; 135; 293; 367
- csillag, csillagos, 23; 90; 343; 390; 422; 439; 500;
505; 518; 519;
- csillagvizsgáló, 96; 145; 168; 284; 323; 334; 348
- dér, 25; 26; 28; 32; 35; 55; 59; 65; 81; 93; 97; 129;**
133; 134; 135; 137; 140; 141; 188; 194; 196;
199; 212; 213; 215; 220; 222; 223; 224; 232;
234; 235; 239; 240; 242; 243; 248; 249; 250;
254; 256; 258; 259; 267; 272; 278; 281; 287;
294; 339; 344; 356; 357; 359; 361; 369; 372;
381; 397; 414; 418; 431; 438; 442; 450; 461;
466; 473; 483; 485; 486; 487; 492; 494; 498;
499; 501; 502; 503; 504; 505; 507; 508; 509;
516; 519; 522; 524; 525; 527; 528; 529; 530;
531; 532; 534; 537; 538; 541; 543; 545; 549;
552; 553; 554; 560; 563; 568; 570; 572
- deres, 75; 89; 98; 114; 136
- dörgés, dörgött, 38; 39; 40; 71; 92; 78; 94; 134;
138; 173; 174; 202; 203; 208; 210; 216; 222;
267; 272; 276; 281; 410; 428; 446; 447; 450;
478; 490; 502; 522; 531; 545; 546; 554; 562;
563; 567
- első hó, 47; 96; 178; 186; 290; 315; 324; 338; 398;
422; 506; 507; 510; 520; 523; 527; 529; 531;
533; 534; 536; 538; 539; 541; 543; 544; 548;
550; 551; 552; 553; 554; 555; 556; 557; 558;
559; 560; 561; 563; 564; 568; 569; 570
- emberek nem emlékeztek, 490; 565
- emberemlékezet, 37; 40; 47; 53; 103; 183; 332;
376; 395; 428; 463; 482; 485; 491; 497; 519;
541
- enyhülés, enyhült, 30; 35; 37; 41; 47; 48; 82; 97;
99; 127; 198; 214; 238; 238; 241; 249; 278;
285; 291; 296; 297; 298; 312; 321; 328; 334;
385; 417; 418; 425; 441; 451; 499; 501; 505;
- epemirigy, 318; 320; 481; 494; 527; 538
- erdőtűz, 33
- esett, 24; 25; 26; 27; 28; 33; 34; 37; 38; 41; 42; 43;
44; 45; 46; 49; 51; 55; 56; 58; 60; 61; 63; 64;
65; 66; 71; 74; 75; 77; 78; 79; 82; 85; 87; 88;
89; 93; 95; 96; 98; 99; 102; 104; 106; 110; 115;
116; 125; 129; 133; 134; 135; 136; 137; 138;
139; 140; 143; 145; 147; 48; 150; 153; 165;
167; 169; 171; 173; 174; 176; 177; 178; 182;
184; 186; 187; 188; 189; 194; 196; 199; 200;
201; 202; 203; 205; 207; 209; 210; 211; 212;
214; 215; 216; 217; 219; 220; 221; 222; 223;
225; 226; 227; 229; 230; 231; 232; 236; 237;
238; 239; 240; 241; 242; 243; 244; 250; 252;
253; 256; 257; 258; 259; 260; 261; 264; 266;
267; 268; 269; 270; 275; 276; 277; 278; 281;
283; 284; 285; 286; 287; 288; 289; 290; 294;
295; 296; 297; 308; 309; 312; 313; 319; 322;
326; 329; 334; 338; 339; 342; 343; 344; 346;

351; 352; 356; 357; 358; 359; 360; 361; 364;
 366; 367; 368; 369; 370; 372; 373; 376; 382;
 390; 395; 397; 398; 399; 401; 404; 406; 407;
 408; 410; 413; 417; 419; 421; 425; 427; 431;
 432; 434; 435; 436; 438; 439; 440; 441; 442;
 443; 444; 445; 446; 454; 460; 461; 463; 465;
 469; 470; 473; 474; 477; 482; 484; 485; 486;
 487; 488; 489; 490; 491; 492; 493; 494; 495;
 496; 497; 498; 499; 500; 501; 502; 503; 505;
 506; 508; 509; 510; 511; 520; 522; 523; 524;
 525; 526; 527; 528; 529; 531; 533; 534; 536;
 539; 540; 541; 543; 544; 547; 548; 549; 550;
 551; 552; 553; 554; 555; 556; 557; 558; 559;
 560; 561; 563; 564; 565; 566; 567; 568; 569;
 570

eső, 25; 26; 27; 28; 29; 31; 32; 33; 34; 35; 37; 38;
 39; 41; 42; 43; 44; 45; 47; 48; 49; 50; 51; 52;
 53; 55; 57; 58; 59; 62; 64; 65; 66; 71; 73; 75;
 78; 79; 80; 81; 82; 85; 86; 87; 88; 89; 92; 93;
 94; 95; 96; 97; 98; 99; 104; 105; 106; 107; 108;
 110; 115; 117; 124; 129; 131; 132; 133; 134;
 136; 137; 140; 141; 143; 147; 168; 171; 172;
 173; 174; 176; 177; 178; 180; 181; 182; 183;
 184; 185; 187; 188; 189; 192; 193; 194; 195;
 196; 197; 199; 200; 201; 202; 203; 204; 205;
 207; 208; 209; 210; 211; 212; 213; 214; 215;
 216; 217; 218; 219; 220; 221; 222; 223; 224;
 225; 226; 227; 228; 230; 231; 232; 234; 235;
 236; 237; 238; 239; 240; 241; 242; 244; 245;
 246; 247; 248; 249; 250; 251; 253; 254; 255;
 256; 257; 258; 259; 260; 262; 264; 265; 266;
 267; 269; 270; 272; 273; 275; 276; 277; 278;
 280; 281; 282; 283; 284; 286; 287; 288; 289;
 291; 292; 294; 295; 297; 299; 302; 304; 307;
 308; 309; 310; 311; 312; 313; 314; 315; 316;
 317; 321; 322; 323; 324; 325; 326; 327; 328;
 329; 330; 331; 332; 333; 334; 335; 339; 340;
 341; 343; 344; 345; 346; 347; 349; 350; 351;
 352; 353; 354; 356; 357; 358; 359; 360; 361;
 362; 363; 366; 367; 368; 369; 370; 371; 372;
 374; 376; 377; 378; 379; 380; 382; 385; 387;
 396; 397; 399; 401; 404; 408; 409; 410; 412;
 413; 416; 417; 418; 427; 430; 431; 434; 435;
 436; 439; 440; 441; 442; 443; 444; 445; 446;
 447; 448; 449; 450; 456; 457; 458; 459; 460;
 463; 464; 466; 471; 472; 473; 475; 476; 477;
 478; 480; 481; 484; 485; 486; 487; 488; 489;

490; 491; 492; 493; 494; 497; 498; 499; 500;
 501; 502; 503; 504; 505; 506; 507; 508; 509;
 510; 511; 512; 514; 515; 518; 519; 520; 522;
 523; 525; 526; 527; 528; 529; 530; 531; 532;
 533; 536; 543; 544; 545; 546; 549; 550; 552;
 555; 559; 564; 565; 566; 567; 569

esős, 25; 26; 27; 28; 29; 30; 36; 37; 40; 41; 42; 43;
 44; 45; 46; 47; 49; 50; 52; 53; 54; 55; 56; 59;
 60; 62; 63; 65; 73; 74; 75; 77; 81; 82; 84; 88;
 89; 91; 95; 97; 98; 99; 103; 108; 109; 113; 114;
 115; 116; 127; 133; 134; 135; 137; 139; 141;
 142; 143; 144; 173; 174; 178; 179; 186; 188;
 194; 196; 204; 207; 212; 213; 214; 216; 217;
 218; 221; 222; 223; 224; 225; 230; 235; 236;
 240; 242; 243; 244; 248; 249; 250; 252; 254;
 256; 257; 258; 259; 262; 264; 265; 266; 267;
 272; 277; 278; 282; 284; 285; 286; 287; 291;
 295; 309; 311; 314; 317; 322; 325; 329; 330;
 331; 332; 333; 334; 343; 344; 346; 348; 350;
 351; 352; 353; 354; 357; 358; 365; 367; 369;
 370; 371; 372; 382; 396; 398; 402; 405; 406;
 407; 415; 416; 421; 425; 430; 432; 434; 436;
 437; 438; 439; 440; 442; 444; 445; 446; 447;
 449; 466; 471; 478; 483; 484; 485; 487; 488;
 489; 490; 492; 493; 497; 498; 499; 500; 501;
 503; 504; 505; 506; 509; 520; 522; 524; 525;
 528; 532; 533; 537; 540; 550; 562

esőzés, 25; 26; 27; 28; 29; 34; 38; 45; 46; 51; 52;
 55; 63; 64; 65; 66; 73; 74; 75; 86; 87; 92; 95;
 107; 114; 115; 130; 132; 134; 135; 136; 144;
 171; 186; 195; 203; 204; 207; 216; 218; 230;
 240; 260; 267; 276; 278; 281; 282; 288; 295;
 309; 312; 313; 314; 315; 322; 330; 335; 346;
 347; 349; 353; 358; 362; 365; 372; 373; 378;
 380; 397; 399; 402; 403; 405; 406; 409; 411;
 416; 422; 425; 427; 428; 435; 436; 439; 443;
 444; 449; 450; 454; 455; 456; 457; 464; 470;
 472; 477; 482; 489; 502; 504; 532; 540; 546;
 548

égbolt, égboltot, 23; 59; 285; 528; 532; 571

éghajlat, 234

égi háború, égi háborúk, 40; 55; 64; 76; 78; 135;
 212; 282; 314; 326; 341; 380; 397; 408; 418;
 419; 430; 488; 493; 494; 525; 570

éhség, éhség, éhséget, 29; 32; 35; 74; 133; 138;
 144; 164; 174; 179; 181; 184; 187; 192; 205;
 276; 303; 329; 330; 353; 410; 436; 450; 452;

- 467; 468; 469; 470; 474; 515; 538; 549;
északi fény, 42; 250; 380; 512; 531; 533; 534; 544;
553
északi szél, 25; 30; 40; 59; 65; 102; 106; 135; 168;
169; 182; 191; 194; 195; 219; 220; 222; 227;
234; 241; 242; 249; 258; 259; 278; 309; 363;
383; 398; 433; 434; 440; 461; 473; 520; 530;
544
- fagy, 24; 25; 35; 36; 42; 44; 45; 49; 51; 58; 60; 64;
65; 71; 74; 79; 81; 82; 83; 84; 89; 96; 100; 101;
102; 111; 114; 115; 116; 128; 129; 130; 134;
135; 136; 137; 138; 139; 140; 143; 147; 152;
178; 179; 183; 186; 187; 189; 191; 196; 199;
200; 204; 207; 211; 213; 215; 217; 222; 223;
224; 232; 234; 235; 237; 239; 241; 242; 248;
249; 252; 256; 257; 258; 259; 261; 262; 266;
268; 273; 278; 286; 289; 290; 291; 293; 294;
295; 296; 297; 298; 311; 312; 313; 316; 325;
327; 335; 336; 339; 349; 350; 353; 354; 356;
357; 358; 359; 360; 362; 363; 368; 370; 372;
376; 380; 381; 383; 384; 397; 398; 399; 400;
402; 403; 409; 416; 417; 424; 425; 433; 434;
437; 439; 440; 441; 443; 444; 445; 446; 457;
461; 462; 482; 485; 486; 487; 490; 491; 492;
493; 494; 497; 498; 499; 500; 501; 503; 505;
506; 507; 509; 510; 512; 519; 520; 521; 522;
523; 524; 525; 526; 527; 528; 531; 532; 533;
537; 539; 542; 550; 553; 555; 562; 564; 566;
567; 572
- fagyás, 179; 188; 266; 294; 359; 371; 397; 442
fagykár, 173; 244; 254; 359; 411; 442; 505; 532
fagyos, 35; 41; 42; 51; 90; 97; 98; 112; 143; 149;
152; 164; 171; 179; 180; 187; 189; 197; 215;
235; 249; 253; 259; 284; 295; 326; 343; 367;
370; 371; 372; 398; 431; 441; 442; 449; 451;
482; 485; 486; 487; 492; 493; 494; 498; 499;
500; 503; 504; 505; 506; 509; 520; 523; 525;
527; 534; 550; 560; 561
- fagyott, 51; 52; 53; 63; 64; 65; 66; 71; 74; 75; 76;
81; 89; 96; 97; 100; 111; 113; 131; 134; 138;
145; 147; 150; 151; 152; 162; 163; 164; 165;
166; 179; 183; 186; 191; 206; 212; 215; 220;
222; 223; 224; 241; 242; 243; 249; 251; 258;
259; 260; 275; 276; 290; 294; 295; 311; 315;
317; 336; 338; 343; 344; 351; 352; 353; 356;
359; 360; 370; 400; 432; 445; 446; 449; 474;
480; 481; 482; 484; 485; 486; 487; 490; 491;
492; 493; 494; 498; 499; 500; 501; 502; 503;
505; 519; 520; 522; 523; 524; 533; 536; 539;
543; 544; 554; 564; 565; 566
- felhő, felhők, felhőt, felhőkkel, 23; 38; 41; 45; 79;
82; 96; 102; 105; 110; 131; 132; 139; 143;
168; 171; 172; 174; 175; 176; 177; 178; 181;
182; 183; 185; 186; 192; 193; 194; 196; 199;
202; 203; 208; 210; 212; 215; 216; 217; 218;
219; 220; 225; 226; 227; 228; 230; 232; 242;
245; 246; 247; 263; 267; 269; 279; 280; 286;
313; 314; 315; 322; 328; 329; 330; 331; 341;
347; 357; 361; 427; 433; 435; 437; 441; 442;
448; 451; 462; 484; 519; 546; 547; 572
- felhőszakadás, 27; 32; 37; 38; 39; 44; 49; 62; 72;
73; 74; 85; 95; 103; 104; 105; 106; 107; 108;
109; 131; 132; 141; 173; 200; 202; 203; 212;
255; 262; 263; 269; 270; 271; 281; 308; 322;
378; 379; 380; 396; 404; 406; 407; 418; 419;
420; 436; 437; 438; 443; 447; 455; 456; 458;
459; 464; 472; 473; 478; 480; 482; 483; 491;
541; 545; 547; 548; 551; 553; 558; 569
- felhőtölcsér, 173
felhőzet, 75; 95; 136; 145; 274; 328; 329; 399
felmelegedés, 42; 253; 434; 465
főreg, 25; 339; 399
fergeteg, 46; 56; 94; 136; 146; 147; 148; 149; 150;
151; 152; 154; 162; 163; 165; 167; 170; 179;
181; 229; 267; 281; 290; 340; 347; 370; 374;
428; 439; 460; 475; 490; 496; 510; 552; 555
forgószél, 24; 53; 147; 217; 218; 227; 228; 288;
323; 374; 418; 443; 462; 567
forráság, 33; 57; 86; 88; 188; 213; 222; 235; 249;
339; 340; 343; 435; 457; 490; 497; 498; 501;
502; 503; 504; 506; 507; 509; 512; 514; 522;
523; 527; 535; 536; 537
- földrengés, földrengést, 103; 104; 106; 107; 148;
385; 389; 419; 460; 481; 484; 485; 493; 535;
539; 540; 550; 551; 553; 554; 555; 562; 564;
568; 569
- fűtés, 234
- gabona, 28; 34; 35; 46; 47; 51; 56; 58; 60; 62; 71;
82; 86; 88; 89; 93; 95; 97; 98; 111; 115; 130;
131; 135; 140; 143; 144; 152; 170; 173; 176;
177; 178; 179; 188; 194; 196; 204; 205; 214;
217; 219; 224; 227; 237; 243; 249; 250; 251;
258; 259; 260; 264; 266; 272; 275; 281; 285;
287; 288; 289; 294; 313; 314; 315; 317; 330;

334; 343; 344; 347; 348; 351; 352; 353; 356;
358; 359; 360; 362; 363; 368; 379; 380; 381;
384; 396; 399; 400; 405; 406; 407; 414; 415;
416; 417; 425; 428; 432; 436; 439; 443; 446;
449; 451; 452; 457; 458; 461; 463; 464; 465;
467; 470; 471; 472; 474; 478; 479; 483; 484;
485; 493; 497; 511; 513; 517; 520; 521; 524;
525; 538; 542

gabonatermés, 26; 33; 52; 75; 137; 224; 246; 266;
312; 331; 339; 353; 362; 370; 410; 430; 445;
454; 456; 501; 511; 529; 533; 548

gömbvillám, 203; 207; 252

gőz, 139; 146; 339

hajóhíd, 31; 38; 40; 110; 195; 215; 232; 233; 244;
255; 261; 278; 304; 313; 403; 418; 422; 432;
434; 475

harangozás, 208

harmat, 51; 98; 115; 199; 236; 248; 308; 339; 344;
358; 509; 515; 519

havas, 25; 37; 44; 61; 75; 93; 96; 115; 128; 129;
136; 137; 139; 143; 147; 149; 162; 179; 180;
181; 182; 189; 196; 213; 235; 239; 241; 242;
249; 252; 267; 284; 285; 286; 290; 291; 295;
309; 312; 322; 354; 355; 367; 369; 370; 371;
382; 385; 387; 402; 403; 404; 405; 425; 432;
434; 444; 445; 462; 481; 487; 489; 497; 499;
500; 501; 503; 505; 506; 519; 520; 522; 525;
527; 529; 531; 555; 560; 564

havaseső, 239; 297

havazás, 24; 25; 29; 30; 35; 36; 40; 43; 48; 52; 55;
56; 58; 59; 60; 71; 76; 81; 82; 128; 129; 168;
189; 199; 203; 213; 214; 221; 238; 239; 241;
244; 249; 260; 261; 264; 267; 268; 273; 277;
278; 283; 284; 285; 286; 290; 291; 296; 297;
307; 309; 311; 312; 323; 350; 357; 358; 384;
385; 403; 404; 405; 417; 444; 460; 466; 479;
480; 484; 499; 506; 520; 521; 527; 542; 561;
564; 565; 566; 569

havazott, 26; 36; 40; 41; 48; 51; 53; 55; 59; 60; 65;
66; 77; 106; 111; 130; 134; 148; 168; 171; 178;
179; 182; 183; 186; 192; 196; 197; 198; 199;
212; 215; 225; 226; 243; 252; 260; 278; 283;
285; 286; 289; 290; 291; 295; 297; 299; 309;
312; 317; 322; 335; 353; 359; 363; 370; 374;
381; 383; 391; 403; 433; 445; 447; 461; 473;
479; 480; 484; 487; 491; 499; 501; 502; 506;
520; 521; 529; 531; 538; 550; 553; 554; 558;

560; 563; 564; 566

hányszékelés, ld. még cholera, epemirigy, kolera,
368; 481; 494; 527; 538

hernyó, 25; 94; 114; 137; 296; 362; 407; 544

hideg, 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 33; 34; 35; 36;
39; 40; 41; 42; 43; 45; 47; 48; 49; 51; 52; 53;
54; 55; 56; 57; 58; 59; 61; 64; 65; 66; 67; 71;
72; 74; 75; 76; 77; 79; 81; 83; 84; 86; 89; 90;
91; 92; 93; 94; 95; 96; 97; 98; 99; 100; 105;
108; 111; 113; 114; 115; 126; 127; 128; 129;
130; 133; 134; 135; 136; 137; 139; 143; 144;
146; 147; 148; 150; 151; 152; 153; 156; 162;
166; 168; 169; 174; 178; 179; 181; 182; 183;
186; 187; 188; 189; 191; 194; 195; 196; 197;
198; 200; 203; 204; 205; 206; 212; 213; 214;
215; 217; 220; 221; 222; 223; 224; 225; 230;
232; 233; 234; 235; 236; 237; 238; 239; 240;
241; 242; 243; 244; 248; 249; 250; 251; 252;
253; 254; 256; 257; 258; 259; 260; 261; 262;
264; 265; 266; 267; 268; 273; 275; 276; 277;
278; 281; 282; 283; 284; 285; 286; 287; 288;
289; 290; 291; 292; 293; 294; 295; 296; 297;
299; 302; 304; 307; 308; 309; 310; 312; 313;
315; 317; 321; 322; 323; 324; 325; 326; 327;
328; 329; 330; 332; 334; 335; 336; 337; 338;
341; 342; 343; 344; 345; 347; 349; 350; 352;
354; 355; 356; 357; 358; 359; 360; 361; 362;
363; 365; 368; 369; 370; 371; 372; 373; 374;
375; 376; 380; 381; 385; 392; 396; 397; 398;
399; 400; 402; 403; 404; 405; 414; 415; 417;
418; 422; 423; 424; 425; 432; 433; 436; 437;
438; 439; 441; 444; 446; 449; 451; 452; 460;
461; 466; 468; 473; 474; 475; 477; 478; 479;
480; 481; 482; 483; 484; 485; 486; 487; 488;
489; 490; 491; 492; 493; 494; 496; 497; 498;
499; 500; 501; 502; 503; 504; 505; 506; 510;
512; 515; 519; 520; 521; 522; 523; 524; 525;
526; 527; 529; 530; 531; 532; 533; 534; 535;
536; 538; 540; 541; 542; 543; 548; 549; 550;
551; 553; 555; 556; 558; 559; 560; 561; 564;
565; 566; 567; 571; 572

higany, higanyoszlop, 533; 546

himlő, 24; 27; 52; 60; 551

himlőjárvány, 41; 192; 260; 266; 348

hó, 24; 26; 28; 29; 30; 31; 34; 35; 36; 37; 38; 40; 41;
42; 43; 44; 46; 47; 48; 51; 52; 53; 55; 56; 58;
59; 60; 61; 63; 64; 65; 66; 67; 68; 71; 72; 74;
76; 77; 78; 79; 82; 83; 87; 88; 89; 90; 91; 92;

93; 95; 96; 97; 98; 99; 100; 102; 104; 107; 110;
 127; 129; 130; 134; 135; 136; 137; 138; 139;
 143; 145; 146; 147; 148; 149; 150; 151; 152;
 154; 161; 162; 163; 164; 165; 167; 168; 169;
 170; 172; 178; 179; 181; 182; 183; 184; 186;
 187; 188; 189; 191; 192; 194; 196; 197; 198;
 199; 200; 203; 204; 205; 206; 207; 212; 213;
 214; 215; 217; 220; 221; 222; 223; 225; 226;
 234; 235; 236; 237; 238; 239; 240; 241; 242;
 243; 244; 247; 249; 250; 251; 252; 256; 258;
 259; 260; 261; 262; 264; 265; 266; 268; 270;
 273; 275; 277; 278; 283; 284; 285; 286; 287;
 290; 291; 292; 293; 294; 295; 296; 297; 298;
 299; 300; 305; 309; 310; 311; 312; 313; 315;
 316; 319; 321; 322; 324; 325; 326; 327; 328;
 329; 330; 331; 333; 334; 335; 336; 337; 338;
 339; 342; 343; 344; 345; 349; 350; 351; 352;
 353; 354; 355; 356; 357; 358; 359; 363; 366;
 368; 369; 370; 371; 372; 373; 375; 376; 380;
 383; 384; 385; 386; 387; 390; 391; 393; 396;
 397; 398; 399; 402; 403; 404; 405; 407; 408;
 414; 415; 416; 417; 418; 419; 421; 422; 423;
 424; 425; 426; 428; 429; 430; 431; 432; 433;
 434; 435; 438; 439; 440; 441; 443; 444; 445;
 446; 448; 451; 454; 459; 460; 461; 463; 465;
 466; 467; 470; 472; 473; 475; 477; 478; 479;
 480; 481; 482; 483; 484; 485; 486; 487; 488;
 489; 490; 491; 492; 493; 494; 495; 496; 497;
 498; 499; 500; 501; 502; 503; 504; 505; 506;
 507; 508; 509; 510; 511; 514; 519; 520; 521;
 522; 523; 524; 525; 526; 527; 529; 531; 533;
 534; 535; 536; 537; 538; 539; 540; 541; 542;
 543; 544; 545; 548; 550; 551; 552; 553; 554;
 555; 556; 557; 558; 559; 560; 561; 562; 563;
 564; 565; 566; 567; 568; 569; 570
 hóesés, 60; 96; 97; 181; 238; 243; 482; 540; 550;
 558; 559
 hófergeteg, 47; 52; 55; 82; 115; 128; 148; 157;
 166; 212; 215; 234; 241; 244; 249; 445; 491;
 519; 520
 hófűvás, 25
 hófuvatagok, 467
 hóharmat, 256; 262; 357; 488
 hóhegy, 146
 hótakaródzó, 146
 hóvihar, 23; 36; 44; 58; 99; 101; 127; 145; 147;
 149; 150; 152; 153; 157; 162; 166; 168; 182;
 215; 234; 238; 241; 252; 261; 268; 276; 297;

338; 373; 384; 385; 402; 529; 543; 566
 hőmérséklet, ld. még mérséklet, 23; 35; 42; 57; 76;
 77; 82; 138; 145; 166; 168; 171; 172; 176;
 178; 181; 182; 183; 185; 186; 191; 192; 194;
 195; 196; 199; 200; 202; 203; 205; 215; 216;
 219; 220; 221; 225; 226; 227; 230; 232; 238;
 240; 244; 252; 272; 277; 283; 285; 291; 296;
 297; 309; 313; 315; 321; 323; 325; 330; 332; 336;
 354; 372; 399; 401; 407; 421; 422; 423; 430;
 465; 476; 482; 494; 496; 511; 519; 527; 528;
 536; 538; 539; 542; 550; 558; 564; 566
 hőség, 27; 33; 35; 57; 62; 85; 91; 179; 193; 201;
 205; 210; 216; 218; 227; 230; 240; 246; 247;
 248; 264; 288; 308; 314; 329; 338; 339; 340;
 360; 380; 396; 407; 409; 411; 412; 427; 428;
 429; 430; 432; 437; 439; 446; 454; 456; 457;
 478; 479; 483; 494; 498; 499; 501; 503; 505;
 508; 511; 514; 523; 529; 547; 552; 557; 563;
 564; 565

időjárás, 23; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34;
 36; 37; 39; 40; 42; 43; 44; 45; 47; 48; 49; 50;
 51; 52; 53; 55; 56; 57; 58; 59; 62; 65; 67; 75;
 76; 81; 85; 86; 87; 88; 89; 92; 93; 98; 99; 103;
 107; 113; 116; 127; 133; 138; 145; 152; 171;
 174; 178; 179; 191; 192; 195; 198; 201; 204;
 205; 214; 215; 216; 217; 221; 224; 230; 232;
 237; 238; 243; 244; 249; 254; 256; 257; 264;
 270; 273; 278; 283; 284; 287; 288; 304; 308;
 309; 313; 315; 321; 322; 323; 329; 331; 333;
 336; 337; 338; 346; 350; 351; 352; 356; 361;
 365; 368; 371; 372; 373; 379; 385; 386; 397;
 403; 404; 405; 416; 418; 421; 425; 433; 434;
 436; 437; 438; 439; 440; 441; 443; 444; 445;
 448; 449; 451; 454; 457; 459; 460; 461; 466;
 467; 477; 479; 480; 481; 482; 484; 488; 491;
 504; 505; 507; 510; 512; 515; 520; 525; 530;
 536; 544; 552; 572

influenza, 372

ínség, ínségről, 470; 471; 473; 511

járvány, 91; 94; 111; 315; 319; 320; 323; 329; 368;
 452; 476; 480; 481; 492; 523; 538; 554; 556
 jég, 24; 30; 31; 32; 36; 37; 39; 41; 44; 45; 46; 47;
 48; 51; 52; 53; 54; 55; 58; 59; 60; 61; 63; 64;
 65; 66; 67; 68; 69; 70; 71; 72; 75; 76; 77; 78;
 79; 82; 84; 86; 91; 92; 93; 94; 96; 97; 100; 101;
 102; 127; 128; 131; 134; 139; 140; 143; 145;

162; 165; 166; 168; 169; 174; 175; 176; 179;
 180; 185; 186; 188; 189; 191; 193; 194; 195;
 196; 197; 199; 201; 202; 203; 205; 206; 207;
 210; 211; 212; 214; 215; 217; 225; 226; 228;
 229; 230; 232; 233; 234; 236; 237; 251; 253;
 254; 255; 258; 260; 261; 262; 263; 264; 267;
 268; 270; 273; 276; 278; 280; 281; 282; 283;
 284; 286; 287; 288; 290; 291; 294; 295; 298;
 299; 300; 301; 302; 309; 311; 312; 313; 314;
 317; 321; 322; 323; 326; 327; 328; 330; 331;
 333; 336; 337; 339; 347; 349; 353; 354; 355;
 360; 371; 372; 376; 377; 378; 383; 384; 386;
 387; 388; 389; 390; 391; 392; 395; 399; 400;
 402; 403; 404; 405; 406; 408; 411; 413; 414;
 415; 418; 419; 421; 422; 426; 427; 430; 433;
 435; 436; 437; 439; 440; 441; 443; 444; 445;
 449; 450; 457; 458; 460; 461; 462; 463; 468;
 469; 470; 471; 475; 477; 480; 481; 482; 485;
 486; 487; 489; 491; 492; 493; 494; 495; 496;
 498; 499; 501; 502; 503; 504; 505; 509; 511;
 522; 525; 528; 533; 534; 535; 541; 549; 555;
 557; 559; 566; 567

jégár, 388; 469; 572

jégdarabok, 140; 227; 301; 328; 395; 421; 491

jégen, 30; 36; 48; 58; 65; 83; 91; 92; 96; 98; 100;
 165; 168; 189; 198; 206; 207; 232; 233; 238;
 239; 268; 286; 295; 312; 327; 355; 384; 402;
 417; 423; 425; 446; 474; 504; 534

jeges árvíz, 157; 170; 261; 265; 418; 425

jeges, 61; 68; 103; 137; 141; 157; 170; 180; 181;
 206; 207; 208; 228; 261; 265; 267; 280; 313;
 358; 374; 384; 418; 425; 440; 457; 475; 496;
 504; 559

jégeső, 26; 27; 32; 39; 45; 72; 81; 94; 99; 110; 130;
 131; 140; 142; 183; 192; 200; 201; 208; 210;
 216; 228; 229; 230; 231; 246; 247; 251; 254;
 255; 267; 270; 271; 277; 280; 288; 289; 308;
 313; 322; 330; 331; 339; 347; 359; 374; 377;
 378; 396; 402; 405; 407; 408; 409; 411; 419;
 420; 422; 427; 428; 430; 434; 435; 442; 444;
 456; 460; 461; 462; 482; 483; 489; 490; 499;
 501; 505; 508; 522; 554; 557; 566

jégfelhők, 102; 176; 519

jégszem, 489

jégtolulás, 467

jégtorlasz, 30; 31; 64; 168; 372; 388; 390; 426

jégverés, 32; 210; 246; 247; 254; 378; 381; 410;

411; 413; 419; 420; 443; 449; 457; 469; 473;
 479; 486; 491; 493; 533; 570; 572

kánikula, kánikulai, 27; 267; 281; 282; 380; 537

kegyetlen hideg, 235; 425; 480; 487

kemény idő, 60; 98; 127; 139; 203; 222; 234; 235;
 243; 261; 266; 317; 368

kéneseő, kényeseő, 78; 87; 100; 138; 143; 192; 215;
 261

kolera, ld. még cholera, epemirigy, hányszékelés,
 311; 315; 317; 318; 319; 320; 327; 353; 368;
 369; 450; 466; 476; 477; 479; 480; 483; 492;
 493; 495; 517; 523; 524; 527; 535; 536; 537;
 538; 556; 563

kolerajárvány, 318; 320; 369; 371; 537; 538

köd, 38; 47; 55; 64; 65; 66; 74; 96; 151; 171; 178;
 180; 183; 185; 186; 198; 204; 212; 219; 220;
 221; 222; 226; 234; 242; 243; 248; 249; 259;
 264; 265; 273; 276; 277; 285; 292; 310; 316;
 323; 326; 333; 337; 339; 340; 346; 349; 350;
 351; 365; 375; 445; 456; 457; 467; 477; 478;
 480; 489; 490; 492; 493; 499; 501; 506; 528;
 529; 567

ködös, 23; 36; 41; 42; 43; 51; 54; 75; 81; 82; 89; 92;
 96; 98; 111; 114; 134; 136; 143; 153; 168; 172;
 178; 181; 182; 186; 192; 194; 196; 199; 200;
 202; 203; 204; 212; 215; 216; 218; 221; 225;
 226; 227; 230; 232; 234; 242; 249; 259; 265;
 283; 285; 286; 291; 317; 325; 350; 352; 367;
 371; 372; 382; 392; 398; 401; 422; 446; 451;
 465; 478; 480; 485; 489; 490; 492; 497; 498;
 500; 504; 520; 523; 525; 527; 529; 532

ködréteget, 532

körtebarométer, 215

kukorica, 33; 35; 40; 44; 51; 60; 110; 174; 181;
 283; 308; 345; 398; 421; 449; 458; 461; 466;
 468; 479; 486; 500; 504; 507; 514; 520; 523;
 524; 531

lavina, 297; 460; 558; 568; 571

légforgatag, 570

légnyomás, légnyomást, 76; 96; 145; 196; 215;
 293; 399; 475; 476; 564

lisztharmat, 47; 459; 484; 497

madár, madarak, 199; 354; 378; 385; 396; 469;
 522; 571

megapadt, 41; 215; 237; 300
 meleg, 29; 30; 33; 35; 36; 40; 41; 42; 49; 54; 55;
 58; 59; 61; 64; 65; 67; 74; 76; 80; 81; 82; 86;
 87; 88; 89; 90; 94; 96; 97; 98; 111; 112; 113;
 127; 129; 133; 134; 135; 136; 138; 144; 150;
 151; 172; 174; 177; 179; 180; 182; 183; 186;
 187; 188; 189; 190; 191; 195; 196; 200; 202;
 204; 205; 207; 210; 212; 213; 215; 216; 218;
 220; 221; 222; 223; 224; 226; 227; 230; 231;
 232; 233; 234; 235; 236; 237; 238; 239; 240;
 241; 242; 243; 244; 247; 248; 249; 250; 251;
 253; 257; 258; 259; 260; 264; 265; 269; 272;
 273; 274; 275; 276; 277; 282; 283; 284; 285;
 288; 289; 293; 294; 295; 303; 308; 311; 312;
 313; 314; 321; 322; 323; 325; 326; 330; 331;
 332; 334; 336; 337; 339; 340; 344; 345; 346;
 350; 351; 352; 353; 356; 358; 361; 362; 365;
 368; 369; 370; 371; 372; 373; 374; 386; 397;
 398; 402; 408; 410; 412; 413; 415; 418; 425;
 427; 428; 429; 431; 432; 440; 442; 443; 445;
 446; 450; 456; 457; 460; 461; 462; 465; 466;
 467; 474; 477; 478; 481; 485; 487; 488; 490;
 492; 493; 494; 498; 499; 500; 501; 503; 505;
 506; 509; 513; 514; 516; 520; 522; 523; 525;
 528; 529; 531; 534; 537; 545; 549; 553; 554;
 555; 557; 563; 564; 565; 567; 571
 melegedett, 55; 240; 264; 484; 505
 melegséget, 194; 281; 481
 menydörgés, mennydörgés, 25; 32; 35; 55; 71;
 101; 106; 115; 162; 176; 202; 203; 209; 213;
 227; 248; 251; 261; 262; 265; 266; 270; 282;
 321; 324; 329; 341; 348; 371; 378; 381; 388;
 398; 413; 431; 463; 466; 475; 479; 490; 491;
 509; 551; 565; 566; 567;
 menykő, mennykő, 43; 92; 101; 183; 184; 201;
 202; 203; 226; 227; 230; 234; 245; 261; 263;
 264; 267; 269; 270; 278; 280; 331; 335; 404;
 426; 437; 456; 459; 466; 483;
 mérsékelt, 51; 58; 74; 79; 97; 197; 218; 225; 231;
 249; 274; 309; 312; 323; 325; 331; 437; 516;
 519; 523; 528; 532
 mérséklet, ld. még hőmérséklet, 558; 564; 565;
 566
 mocsár, 107, 360
 must, 28; 34; 57; 95; 99; 186; 197; 231; 332; 340;
 341; 343; 345; 397; 400; 415; 416; 421; 436;
 491

Napfogyatkozás, 435; 486; 533
 nappali felmelegedés, 434
 napsütés, 249; 445
 napszúrás, 312; 564
 nedves idő, 71; 74; 76; 84; 111; 139; 143; 150; 153;
 186; 195; 249; 260; 288; 339; 492; 522
 nyár, 25; 27; 28; 29; 30; 33; 42; 44; 47; 51; 54; 55;
 57; 60; 62; 65; 73; 74; 82; 86; 87; 89; 91; 96;
 98; 103; 114; 115; 133; 135; 142; 144; 152;
 174; 177; 178; 179; 181; 185; 186; 189; 196;
 204; 212; 220; 222; 224; 231; 233; 234; 236;
 240; 241; 242; 243; 249; 250; 251; 258; 259;
 260; 265; 266; 268; 274; 276; 284; 287; 288;
 291; 294; 309; 311; 312; 317; 325; 332; 340;
 344; 350; 351; 353; 354; 358; 360; 361; 365;
 369; 370; 381; 424; 425; 432; 438; 439; 442;
 443; 445; 449; 458; 460; 465; 485; 488; 493;
 498; 506; 507; 509; 511; 512; 515; 516; 520;
 527; 534; 536; 537; 541; 543; 550; 551; 558;
 563; 570
 nyomor, 205; 388; 468; 470; 471; 496; 515
 Ólmos eső, 493; 500; 565
 olvadás, 23; 52; 55; 65; 74; 77; 83; 127; 151; 170;
 191; 207; 214; 239; 284; 291; 296; 298; 299;
 301; 310; 369; 386; 405; 417; 425; 441; 460;
 479; 487; 497; 498; 503; 505
 olvadt, 59; 99; 218; 236; 252; 297; 298; 299; 310;
 335; 434; 439; 447; 460; 487; 493; 494; 497;
 502; 504; 505; 520; 522
 orkán, 54; 86; 105; 146; 150; 153; 175; 208; 269;
 279; 328; 338; 339; 374; 376; 411; 419; 421;
 430; 431; 433; 435; 438; 449; 454; 464; 470;
 494; 498; 499; 501; 506; 510; 531; 540; 543;
 565; 571; 573
 ősz, 28; 40; 42; 45; 51; 55; 58; 65; 73; 74; 87; 89;
 95; 107; 114; 129; 133; 135; 166; 168; 196;
 204; 205; 211; 212; 221; 222; 224; 232; 233;
 236; 242; 243; 248; 249; 251; 258; 259; 265;
 266; 274; 284; 285; 287; 289; 290; 311; 317;
 325; 332; 344; 345; 351; 363; 415; 430; 433;
 437; 438; 439; 465; 466; 474; 488; 507; 509;
 520; 523; 524; 534
 összefagyott, 395; 414
 pejtis, 111; 128; 138; 261; 284; 320; 350; 529
 rengett, 207
 rettenetes hideg, 52; 126; 147; 309; 370; 475

Sáska, 138; 265; 281; 282; 283; 287; 351; 352;
359; 361; 378; 472; 473; 476; 500; 503; 539;
541; 542

sáskajárás, 284; 472; 499; 501; 503; 549; 558
sirocco, 428; 429

sok esőzés, 25; 29; 34; 46; 51; 65; 73; 75; 95; 132;
135; 136; 144; 204; 216; 295; 322; 330; 335;
378; 450; 454; 456; 457; 464; 477; 482; 504;
548

SZárasság, 26; 31; 33; 34; 40; 46; 56; 57; 58; 59;
61; 62; 64; 66; 80; 81; 85; 88; 89; 95; 102; 129;
143; 174; 183; 186; 192; 193; 194; 196; 198;
199; 210; 213; 214; 228; 229; 230; 231; 233;
234; 235; 236; 237; 239; 240; 242; 243; 247;
249; 250; 251; 252; 253; 255; 256; 259; 260;
272; 273; 274; 275; 276; 278; 280; 281; 291;
308; 309; 319; 322; 323; 329; 330; 333; 338;
339; 340; 341; 343; 344; 346; 347; 348; 351;
352; 353; 357; 359; 360; 361; 362; 363; 365;
366; 368; 369; 370; 396; 397; 398; 399; 409;
411; 413; 417; 422; 427; 429; 430; 432; 434;
435; 436; 439; 445; 448; 449; 458; 461; 462;
463; 464; 465; 466; 470; 471; 478; 483; 486;
487; 488; 489; 490; 493; 494; 498; 502; 506;
507; 509; 511; 512; 513; 514; 515; 516; 517;
519; 520; 522; 523; 525; 537; 543; 557; 560;
562; 567; 572

szél, szelek, 23; 24; 25; 26; 30; 31; 34; 35; 37; 38;
39; 40; 41; 42; 43; 45; 46; 47; 48; 51; 52; 53;
54; 55; 56; 58; 59; 60; 61; 64; 65; 66; 67; 70;
71; 76; 77; 78; 79; 80; 82; 85; 87; 90; 93; 94;
95; 96; 98; 99; 101; 102; 104; 106; 109; 111;
115; 126; 127; 128; 129; 134; 135; 136; 139;
141; 144; 145; 146; 147; 148; 150; 151; 152;
153; 154; 156; 162; 163; 165; 166; 167; 168;
169; 171; 172; 174; 176; 178; 179; 181; 182;
183; 184; 185; 186; 187; 189; 191; 192; 194;
195; 196; 198; 199; 200; 201; 202; 203; 204;
210; 211; 212; 213; 215; 216; 217; 218; 219;
220; 221; 222; 223; 225; 226; 227; 228; 230;
231; 232; 234; 235; 239; 240; 241; 242; 243;
244; 245; 246; 247; 248; 249; 250; 251; 252;
256; 258; 259; 260; 262; 264; 265; 266; 267;
268; 269; 273; 276; 277; 278; 281; 282; 283;
285; 286; 287; 288; 289; 290; 291; 294; 295;
296; 297; 299; 300; 302; 303; 304; 306; 307;
308; 309; 312; 313; 314; 315; 316; 321; 322;

323; 325; 328; 329; 331; 332; 333; 334; 335;
338; 343; 345; 346; 347; 350; 352; 353; 357;
359; 360; 363; 366; 367; 368; 370; 373; 374;
375; 376; 378; 383; 385; 386; 398; 399; 401;
404; 406; 409; 410; 411; 414; 418; 422; 428;
429; 431; 432; 433; 434; 435; 436; 437; 439;
440; 441; 442; 443; 444; 446; 451; 452; 453;
454; 461; 462; 466; 473; 477; 478; 481; 482;
485; 487; 488; 490; 492; 493; 494; 497; 498;
499; 500; 501; 502; 503; 504; 505; 506; 507;
508; 510; 512; 520; 521; 522; 523; 525; 527;
530; 531; 532; 535; 544; 545; 546; 547; 549;
561; 562; 567; 569; 570

szeles, 26; 34; 36; 40; 42; 50; 55; 60; 65; 75; 76; 81;
93; 96; 98; 111; 113; 115; 134; 135; 136; 139;
168; 172; 177; 179; 183; 187; 188; 189; 192;
194; 204; 207; 215; 218; 221; 223; 224; 226;
235; 236; 242; 249; 250; 252; 253; 257; 258;
264; 266; 278; 283; 284; 287; 289; 290; 291;
294; 295; 302; 304; 313; 324; 326; 329; 332;
334; 341; 344; 345; 352; 353; 357; 369; 370;
371; 374; 382; 404; 415; 436; 437; 441; 478;
479; 487; 490; 492; 494; 497; 501; 503; 505;
506; 516; 519; 520; 521; 525; 528; 529; 532

szélvész, szévésszel, 35; 45; 46; 53; 55; 78; 79; 86;
137; 141; 147; 149; 150; 154; 162; 167; 185;
200; 207; 208; 211; 216; 228; 229; 234; 240;
246; 247; 250; 264; 269; 270; 277; 280; 290;
304; 316; 322; 332; 337; 344; 347; 355; 364;
373; 374; 376; 385; 407; 411; 428; 430; 435;
436; 448; 453; 456; 457; 463; 469; 471; 502;
505; 507; 511; 531; 565; 567;

szélvihar, sz; lviharral, 23; 24; 34; 36; 39; 44; 45;
65; 71; 72; 85; 93; 104; 141; 147; 148; 188;
205; 211; 229; 240; 268; 276; 303; 309; 331;
338; 339; 411; 419; 420; 421; 428; 440; 442;
443; 448; 463; 467; 479; 501; 528; 553; 554

széna, szénát, 25; 33; 39; 46; 47; 50; 55; 60; 65; 71;
89; 90; 97; 98; 109; 110; 114; 115; 131; 135;
140; 171; 189; 194; 201; 217; 219; 227; 228;
237; 243; 250; 257; 259; 260; 266; 268; 284;
294; 308; 311; 322; 323; 326; 331; 333; 334;
339; 340; 343; 345; 347; 348; 351; 352; 353;
359; 360; 361; 378; 396; 399; 400; 409; 410;
412; 420; 428; 429; 432; 439; 443; 446; 449;
450; 454; 456; 457; 458; 465; 466; 468; 477;
478; 483; 485; 488; 497; 499; 504; 506; 508;
509; 512; 514; 520; 522; 523; 541;

szivárvány, 38; 177; 181; 250; 257; 267; 287; 289;
324; 386; 398; 435; 464; 478; 493; 533; 535;
550; 571

szőlő, szőlőnek, 25; 26; 28; 33; 35; 40; 51; 52; 54;
74; 79; 80; 81; 82; 86; 89; 93; 94; 98; 110; 111;
115; 128; 131; 133; 134; 135; 137; 141; 171;
181; 185; 186; 193; 194; 195; 200; 201; 204;
205; 210; 213; 214; 218; 219; 220; 221; 222;
229; 231; 233; 235; 237; 239; 242; 247; 250;
251; 254; 256; 259; 262; 264; 266; 267; 270;
271; 276; 281; 282; 288; 289; 290; 294; 295;
296; 303; 308; 310; 313; 315; 317; 327; 330;
331; 332; 333; 338; 340; 343; 345; 347; 348;
349; 351; 354; 356; 358; 359; 363; 368; 396;
397; 405; 406; 407; 410; 411; 414; 415; 417;
421; 422; 424; 428; 430; 437; 438; 442; 444;
445; 446; 448; 449; 459; 461; 464; 465; 471;
482; 483; 484; 497; 500; 506; 507; 511; 517;
524; 527; 537; 542; 544; 548; 551; 559; 563;
567; 571; 572

szőlőtőkék, 85; 98; 181; 214; 439; 442; 483; 505

szület, 28; 31; 33; 34; 40; 41; 42; 45; 47; 54; 55; 57;
60; 62; 63; 73; 74; 75; 80; 81; 86; 87; 90; 95;
98; 109; 110; 111; 130; 133; 134; 136; 137;
143; 177; 178; 186; 189; 190; 195; 202; 204;
211; 212; 219; 220; 231; 232; 237; 240; 241;
248; 256; 258; 264; 266; 272; 276; 281; 282;
283; 285; 289; 295; 309; 312; 315; 317; 324;
325; 327; 331; 332; 335; 340; 341; 343; 345;
349; 350; 351; 352; 353; 356; 358; 361; 362;
363; 368; 380; 397; 398; 400; 410; 413; 414;
415; 416; 421; 422; 430; 436; 437; 438; 442;
444; 450; 458; 459; 464; 465; 476; 479; 483;
484; 485; 488; 489; 491; 493; 499; 501; 504;
505; 515; 542; 548; 567

takarmány, 88; 90; 105; 107; 114; 130; 260; 307;
338; 347; 349; 355; 358; 368; 374; 400; 422;
431; 439; 454; 497; 509; 511; 514; 516; 517;
526; 541; 550

talajmenti fagy, 434; 445

talajvíz, 31; 150; 152; 301

tavas, 25; 26; 35; 42; 43; 47; 49; 51; 55; 61; 62;
65; 74; 75; 82; 85; 88; 89; 97; 112; 114; 115;
133; 135; 136; 144; 169; 172; 174; 177; 178;
179; 189; 191; 196; 204; 207; 212; 222; 225;
234; 236; 240; 242; 243; 248; 249; 252; 256;
258; 265; 266; 274; 276; 278; 280; 284; 285;

287; 291; 300; 303; 308; 317; 321; 325; 327;
329; 330; 333; 334; 338; 342; 344; 346; 351;
353; 359; 361; 365; 379; 386; 407; 415; 424;
425; 434; 440; 444; 449; 451; 466; 485; 487;
488; 490; 493; 502; 507; 516; 520; 522; 527;
537; 542; 543; 568; 570

tavaszi, 41; 43; 48; 192; 242; 244; 261; 278; 336;
397; 416; 422; 433; 441; 444; 497; 504; 523;
555

tél, 24; 29; 30; 31; 35; 36; 37; 38; 40; 41; 42; 43; 47;
49; 51; 53; 55; 56; 58; 60; 61; 63; 65; 66; 67;
69; 70; 74; 75; 76; 78; 81; 82; 84; 87; 91; 92;
93; 95; 96; 97; 98; 99; 100; 102; 111; 112; 126;
128; 132; 134; 135; 136; 137; 142; 143; 145;
150; 151; 153; 156; 157; 160; 161; 166; 168;
169; 178; 179; 180; 181; 186; 191; 196; 198;
206; 208; 211; 212; 214; 215; 221; 222; 224;
232; 233; 234; 235; 236; 237; 241; 242; 243;
244; 247; 248; 249; 250; 252; 256; 259; 260;
262; 265; 266; 267; 273; 275; 276; 277; 283;
284; 285; 286; 287; 289; 290; 291; 292; 293;
294; 295; 296; 297; 302; 307; 309; 310; 311;
312; 317; 323; 325; 326; 327; 328; 329; 333;
335; 336; 337; 338; 342; 343; 345; 350; 351;
352; 353; 354; 355; 357; 371; 372; 373; 384;
385; 386; 387; 396; 399; 402; 403; 404; 405;
409; 414; 422; 428; 431; 432; 433; 439; 440;
441; 447; 449; 451; 454; 460; 465; 466; 467;
473; 474; 477; 478; 479; 480; 481; 483; 485;
487; 488; 489; 490; 492; 493; 500; 501; 504;
506; 511; 512; 515; 520; 521; 522; 523; 526;
530; 531; 533; 534; 535; 536; 538; 542; 543;
549; 550; 551; 553; 556; 558; 560; 561; 562;
566; 567; 568; 571; 572

thermometrum, 65; 145; 178; 191; 192; 195; 199;
203; 212

tó, tavak, 46; 73; 98; 138; 152; 165; 178; 188; 237;
295; 303; 311; 432; 440; 447; 469; 477; 487;
497; 499; 500; 501; 502; 520; 525; 529; 542;
544; 551; 552; 555; 562; 567

tornádó, 141

tornádószerű, 24; 217; 419; 428

tölcsér, 555

tűz, 45; 47; 61; 62; 82; 153; 176; 195; 201; 244;
342; 414; 424; 431; 448; 454; 461; 463; 466;
484; 491; 497; 507; 508; 515; 518; 519; 558;
566; 570

tűzgolyó, 431; 560; 561

tyúktojás, 523; 555

üstökös, üstököst 90; 222; 348; 439; 446; 451;
466; 473; 489; 499; 500; 505; 551; 552; 553;
568; 571

Véreső, 79; 246; 557

vihar, 23; 24; 25; 32; 36; 38; 40; 45; 49; 53; 57; 65;
76; 93; 101; 104; 106; 131; 147; 148; 149;
152; 153; 168; 176; 182; 200; 211; 214; 216;
240; 244; 261; 277; 297; 308; 314; 328; 331;
333; 337; 365; 367; 369; 371; 373; 384; 398;
403; 411; 419; 420; 443; 448; 453; 454; 462;
463; 465; 469; 470; 473; 479; 489; 499; 515;
521; 522; 529; 530; 531; 540; 541; 545; 547;
554; 555; 559; 560; 563; 571

viharos, 23; 24; 25; 31; 34; 39; 40; 41; 53; 54; 55;
59; 71; 76; 90; 93; 101; 140; 148; 150; 168;
181; 212; 215; 216; 218; 220; 221; 230; 234;
241; 244; 247; 249; 262; 268; 297; 314; 333;
338; 346; 366; 367; 371; 374; 376; 385; 401;
418; 433; 434; 443; 461; 481; 520

viharos szél, 23; 24; 25; 31; 34; 39; 41; 54; 55; 71;
93; 148; 150; 181; 234; 247; 249; 268; 297;
346; 367; 374; 376; 433

villám, villámcsapás, villámlással, villámlott,
villámmal, 27; 32; 33; 37; 38; 39; 43; 44; 45;
49; 50; 57; 62; 76; 85; 86; 93; 94; 102; 103;
106; 117; 131; 134; 140; 141; 176; 177; 183;
192; 193; 196; 197; 200; 201; 202; 203; 205;
207; 208; 209; 210; 211; 216; 236; 239; 243;
246; 259; 262; 264; 267; 268; 272; 276; 277;
279; 281; 282; 308; 314; 319; 321; 322; 323;
329; 330; 332; 338; 339; 341; 346; 361; 363;
371; 376; 377; 378; 395; 396; 404; 405; 406;
407; 412; 414; 418; 421; 427; 428; 434; 441;
446; 447; 448; 449; 450; 454; 457; 458; 459;
461; 463; 464; 466; 469; 472; 473; 482; 483;
484; 486; 487; 502; 503; 504; 508; 519; 530;
531; 537; 541; 546; 548; 550; 553; 555; 560;
562; 566; 567;

villogás, 267; 545

víz, vizek, 26; 27; 29; 31; 32; 33; 34; 37; 38; 39; 41;
44; 45; 47; 48; 49; 50; 52; 53; 54; 62; 63; 64;
66; 67; 68; 69; 70; 77; 78; 81; 84; 92; 93; 101;
102; 104; 105; 106; 107; 108; 109; 110; 128;
132; 133; 141; 142; 145; 161; 165; 169; 170;
172; 173; 175; 178; 180; 182; 183; 187; 188;

191; 192; 193; 195; 196; 201; 202; 212; 216;
220; 221; 222; 224; 231; 233; 234; 236; 240;
244; 248; 249; 250; 254; 255; 268; 269; 270;
271; 272; 273; 284; 286; 287; 288; 294; 295;
298; 299; 300; 301; 302; 303; 304; 305; 308;
310; 311; 313; 315; 326; 328; 334; 341; 352;
355; 356; 360; 363; 364; 369; 375; 376; 377;
378; 379; 383; 386; 387; 388; 389; 390; 391;
392; 394; 396; 399; 402; 406; 407; 411; 413;
418; 419; 420; 423; 425; 426; 428; 431; 434;
436; 437; 439; 444; 446; 447; 451; 452; 454;
455; 456; 457; 458; 460; 463; 464; 469; 472;
474; 475; 477; 478; 482; 485; 490; 493; 494;
497; 505; 508; 512; 514; 519; 520; 529; 532;
534; 537; 540; 541; 542; 548; 549; 550; 551;
552; 557; 558; 559; 560; 563; 565; 569; 570;

vízállás, vízállást, 31; 65; 84; 191; 195; 207; 239;
286; 291; 298; 328; 333; 363; 371; 388; 392;
426; 474; 475; 506

víztölcsér, 173; 554; 556

Zajlás, zajlik, zajló, 29; 30; 35; 36; 41; 45; 48; 50;
51; 58; 61; 76; 77; 82; 127; 134; 143; 145; 168;
191; 195; 205; 206; 212; 232; 233; 252; 261;
268; 273; 278; 285; 286; 290; 291; 328; 372;
373; 383; 384; 391; 398; 402; 416; 417; 418;
422; 432; 451; 452; 475; 479; 482; 496

zápor, 66; 71; 72; 94; 99; 102; 110; 132; 141; 142;
175; 192; 193; 202; 208; 211; 216; 225; 226;
228; 259; 263; 270; 280; 281; 288; 308; 313;
314; 319; 341; 348; 376; 378; 396; 406; 407;
410; 411; 414; 426; 427; 428; 431; 434; 436;
447; 448; 452; 454; 455; 456; 457; 463; 466;
476; 485; 487; 489; 490; 492; 494; 499; 500;
503; 505; 509; 520; 525; 549; 550; 566; 567

záporeső, 46; 53; 54; 66; 71; 85; 86; 108; 131; 184;
195; 211; 231; 248; 251; 269; 280; 281; 282;
313; 377; 412; 414; 420; 439; 463; 472; 488;
533; 559

zivatar, zivatarokkal, zivatart, 27; 31; 32; 33; 35;
38; 39; 43; 44; 45; 49; 50; 53; 55; 59; 62; 65;
71; 72; 78; 81; 85; 86; 94; 102; 110; 128; 131;
138; 140; 141; 147; 151; 152; 166; 170; 173;
175; 181; 182; 192; 193; 200; 201; 202; 207;
209; 210; 211; 215; 216; 217; 225; 226; 228;
229; 240; 244; 245; 246; 247; 252; 254; 255;
256; 262; 263; 265; 267; 269; 270; 272; 273;
276; 279; 280; 285; 288; 289; 292; 293; 310;

313; 314; 316; 323; 326; 330; 331; 332; 333;
338; 339; 346; 351; 365; 366; 367; 370; 374;
375; 376; 377; 380; 396; 402; 404; 405; 406;
411; 414; 418; 419; 427; 430; 434; 435; 436;
437; 438; 442; 443; 444; 446; 447; 448; 449;
450; 454; 458; 459; 463; 465; 469; 482; 483;

484; 499; 501; 503; 505; 520; 528; 529; 531;
545; 548; 550; 560; 561; 562; 565; 571; 572
zivatarfelhők, 395; 410; 412
zordság, 145; 166
zuzmara, 74; 328; 439

RÉTHLY - Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1801-1900-ig

I. kötet